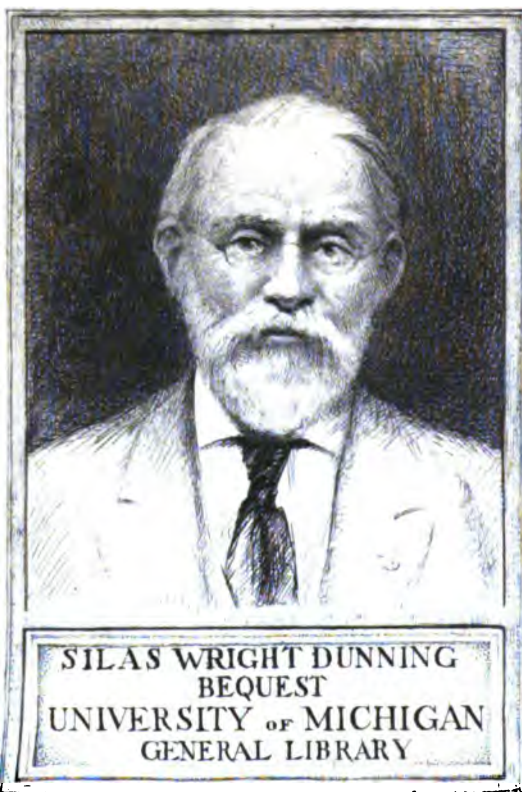

ANNo
681
HOLLANDSE
MERCURIUS
tot Haerlem by
Abraham
Casteleyn
CASAL.
SCIO.
METS
LONDO
S'TRAETSBURGH

Printed in the Netherlands

HOLLANDSE MERCURIUS,

Verhalende de voornaemste

SAKEN van STAET,

En andere

VOORVALLEN,

Die, in en omtrent de

Vereenigde Nederlanden,

En elders in EUROPA,

In het Jaer 1681,

Zijn geschiet.

Het Twee-en-Dertigste Deel.

TOT HAERLEM,
Gedruckt by ABRAHAM CASTELEYN, Stadts-Drucker, op de Marckt, in de Blye Druck. Anno 1682.

Gunſtige Lezer.

E veranderlijkheyt der Wereldſe ſaken verſchaft gedurig ſtoffe aen de nieusgierige Lezer, om de wijſe beſtiering van den Almogenden God met verwondering en eerbiedigheyt te beſchouwen: Want indien men de voorvallen, die 't voorleden Jaer zijn gebeurt, met opmercking wil aenſien, ſal men moeten bekennen, dat de goedertierentheyt Gods het Chriſtenrijck van veele onheylen, die het ſcheen te willen overſtolpen, heeft bevryt, en uytgewerckt, dat de Swaerden, die al geſcherpt ſcheenen, om weder een nieu Oorlogs-Vuur te ontſteken, in de Scheden zijn gebleven: *Invoegen* het niet dan al te klaer blijckt, 't geen het oude Spreeck-woort ſegt, dat de Menſch de dingen wel voorneemt, maer dat God de Heere die na ſijn Wijsheyt, en tot het beſt der Stervelingen, beſtiert. Veel Woorden of Voorbeelden te gebruycken, om deſe waerheyt te bewyſen, ſouden onnut zijn, alſo de ſaken ſelfs daer van de getuygenis moeten geven; en derhalven ſullen wy U E:, gunſtigen Lezer, niet lang met deſe Voorreden ophouden, dewyl 't Jaer-Boeck ſelfs daer van kenniſſe ſal konnen doen, maer alleen noch ſeggen, dat wy hopen, bidden en wenſchen, dat God de Heere het Chri-

ſten-

ſtenrijck, als het uytnemenſte Deel van de gantſe Werelt, in Vrede gelieve te laten blyven.

Wy ſullen verder aen den Lezer verſoecken, dat ſoo'er ergens in eenige dingen mochte gemiſt zijn, vermits niemant onfeylbaer is, en dat ſulcx oock door de verſcheydentheyt van de Rapporten, die men van de meeſte ſaken bekomt, ſeer licht ſoude konnen geſchieden, (hoewel op alles ſeer nau regard genomen werdt, om het na de naeſte waerheyt te ſtellen) dat hy 't ſelve belieft aen te wijſen, op dat het by gelegentheyt verbetert ſoude konnen werden.

REGISTER.

Lijst

Eynde van het Register.

Het Twee-en-dertigste Deel

Van den

HOLLANDSEN MERCURIUS,

Van den Jare 1681.

E pretentien / die Vranckrijck op de Spaensse Nederlanden en in Duytslandt sedert eenige tijdt had geformeert / hadden niet alleen aen de meeste Potentaten en Vorsten van Europa / die sedert de Nimweegse Vrede een veylige rust meenden te genieten / een groote bekommering / maer oock vreese verweckt ; een bekommering / om dat men in twijffel was / of de Spaenssen en Duytsen die souden willen inwilligen / en dat / ingevalle van neen / een nieuwen Oorlog te verwachten was / wijl Vranckrijck met geen temperamenten te vrede wilde zijn ; en een vreese / dat / soo de gemelde pretentien aen Vranckrijck al wierden ingewilligt / die Kroon / nu ten top van glorie gesteygert / sigh daer mede niet soude vergenoegen / maer van de eene pretentie op de andere vallen / ende / ingevolge van dien / yder Vorst in vreese stellen / dat sijn Landen daer onder begrepen souden zijn. Den Keyser / als 't Hooft van 't Duytse Rijck / scheen wel genegen / om daer in te voorsien / en had oock ten dien eynde sijn Gesant / den Grave van Mansfelt / gelijck in onse voorgaende Mercurius is gesegt / na Parijs gesonden / om alles door minnelijcke wegen af te doen / doch de selve konde niet anders uytwercken / als dat Vranckrijck toestont / dat 'er eenige Conferentien tusschen eenige van desselfs Gedepnteerden en die van den Keyser en 't Rijck souden gehouden werden / om sijn Recht tot diergelijcken Handeling te bewijsen / soo dat 'er van die syde geen verlichting quam , en wat de gelegentheyt beraeckte / om sulckx met gewelt af te weeren / soo was hooggem. Keyser geensins in staet / om 't selve uyt te wercken / want behalvens dat de meeste Rijckx-Vorsten / waer onder sig echter sommige bevonden / die dese progressen van Vranck-

rijck met verdriet aensagen / niet eens waren; soo was den Keyser oock belemmert met de Malcontenten in Ongaryen / die / door de Turcken gestijft / hem werck genoeg verschaften / om sigh niet lichtelijck in andere saecken te vermengen. Spangie had wel groote interest / om sigh hier tegens te opposeren / maer alsoo die Kroon door de voorgaende Oorlogen seer was uytgemergelt / en buyten postuur / om de macht van Vranckrijck alleen te verwachten / oordeelde men het daer beter / Vranckrijck iets in te willigen / als meerder te verliesen. De Noorder Kroonen / noch geen belang voor haer selfs in dese saeck hebbende / hielden sigh stil / evenwel met die voorsorg / dat sy sigh tegens alle voorval gewapent hielden. En desen Staet / daer men de rust socht / die men met de laetste Vrede eerst so vers had bekomen / en daer men wel wist / dat Vrankrijck verre te machtig voor ons was geworden / wilde sig niet als door minnelijke wegen / daer in engageren / gelijck dan op die voet / hoewel te vergeefs / by de Koning van Vranckrijck verscheyde aenhoudingen waren gedaen. Maer Engelandt / als Guarandeur van de laetst gemaeckte Vrede zijnde / daer gants Europa van verwachte / dat het sig tegens dese proceduren gestelt soude hebben / was te veel met domesticque saecken belemmert / om de affaires van buyten een andere cours te doen nemen / gelijck wy vervolgens sullen verhalen.

Sedert het Lager-huys haer laetste Addres aen den Koningh / tot exclusie van de Hartog van Jorck / hadde gepresenteert / had het selve alleen besigh geweest / om eenige particuliere saecken af te doen / en voornamentlijck de Getuygenissen tegens de Paepse Lords in den Tour op te soecken. Men delibereerde oock / om een Acte op te stellen / tot het bannen van de Papisten uyt het Gebied van den Koning / gelijck oock geschiede / en wierdt de selve tweemael gelesen. Daer wierdt oock een Acte ontworpen / om meerder vryheyt voor de Nonconformisten te hebben / en de selve aen 't Hooger-huys gesonden; maer geen van beyde zijn tot effect gekomen.

Terwijl het Lager-huys nu vast verwachte / dat het een Antwoort op haer laetste Addres soude bekomen / liep'er een gerucht in Londen (doch van wie dat het uytgestropt was / konde men niet uytvorschen) dat veel van de voornaemste Leden van 't gemelde Lager-huys met het Hof heymelijck hadden gehandelt (sommige / om considerable Ampten te hebben / en andere / om haer Vrienden voort te helpen) om de saecken in 't selve Huys sodanig te dirigeren / dat aen den Koningh een considerable somme Geldts soude toegestaen werden / om een Vloot in Zee te brengen / en sijn Geallieerden daer mede te helpen; hoewel 't selve weynig schijn van waerheyt hadde / om dat het Lager-huys / sonder een favorabel Antwoort op haer Addres / tot het consenteren van Gelde niet wilde komen / soo waren echter eenige Leden daer over niet wel te vreden / in-voegen / om dit t'eenemael onwaer te maecken / eenparig wierdt vast gestelt / dat de gene / die eenig Ampt van 't Hof / buyten kennis van 't Huys / soude aennemen / aenstonts daer uyt gestoten soude werden / om alsoo niet alleen de eersucht van sommige in toom te houden / maer oock / om 't ged. Huys daer door

buy-

buyten eenig interest / als 't welvaren van 't Rijck / te stellen. Daer boven or- donneerde 't selve Huys / dat men alle de proceduren tegens de Leden van 't lange Parlement / die loon voor eenige gedane diensten hadden getrocken / soude voor den dag brengen / en toonde sig seer hevig tegens saken van diergelijcke natuur.

Ondertusschen had den Koningh over 't laetste Addres gedelibereert / doch oordeelende / dat het al te hevig tegens de Hartog van Jorck was opgestelt / liet haer door den Heer Temple den 13 January daer op het volgende Antwoort toekomen.

SYn Majesteyt heeft het Addres van dit Huys met soo goede genegentheyt, als kan gewenscht werden, ontfangen, om over een te komen met uwe redelijcke begeertens; dan 't selve lesende, heeft hy hem bedroeft, dat de gedachten soo gehegt zijn aen de Bil van Exclusie, en dat men sustineert, dat alle andere middelen, tot suppressie van de Papery, niet machtig genoeg zijn: Sijn Majesteyt continueert in sijn opinie tegens die Bil, volgens het oordeel van 't Huys van de Lords, die de selve verwerpen; daerom dunckt hem, dat'er niet anders voor hem tot antwoort van 't Addres van dit Huys mancqueert te seggen, als aen uw te recommanderen op alle andere middelen, tot preservatie van de Protestantse Religie, bedacht te zijn, als wanneer gylieden geen reden sult hebben te twijffelen, of hy sal in alles met uw daer in concurreren, t'elckens als de selve hem Parlements-gewyse sullen werden gepresenteert: En hy versoeckt, dat gy de tegenwoordige toestant van dit Koninckrijck, so wel als de staet van 't Christenrijck, in sodaniger voegen, als hem machtig kan maken, om Tanger te bewaren, d'Alliantien van buyten te versekeren, en de Vrede en Rechten van dit Koninckrijck vast te stellen, wilt considereren.

Op dese Antwoort vielen in 't Huys van de Gemeente veele debatten: de yverigste voor de Protestantse Religie sustineerden / dat haer niets voor de Papery konde bewaren / als dese Acte van Seclusie / en oordeelden / dat eenige Ministers sijn Majesteyt in dese saeck quade raedt gaven / die sy derhalven wilden noteren: Andere seyden / dat de Moren liever meester van Tanger / en de Franssen van Vlaenderen mochten werden / als dat den Paus over Engelandt soude heerschen / dewijl een Paeps Prince en Protestantse Onderdanen noyt konden over een komen / en dat dieshalven Engelandt in soo een geval verloren most gaen / of in een Bloedbad raecken / &c. Eyndelijck quam de opinie van 't gem. Huys / met eenparige Stemmen / daer op uyt / en wierdt geresolveert: Dat het de opinie van 't Huys was, dat'er geen securiteyt en was voor de Protestantse Religie, voor des Konings Leven, noch voor het gestabileerde Gouvernement van 't Rijck, sonder dat de Bil passeerde, die de Hartogh van Jorck disheriditeerde van de Koninckliijcke Kroonen van Engelandt en Yrland, en de Landen en Heerschappyen, daer van dependerende; en dat op eenig ander middel te vertrouwen, buyten de voorsz. Bil, niet alleen insuffisant was, maer dangereus: dat daerom, schoon sijn Majesteyt hadde verklaert, gereet te zijn, om alle andere middelen toe te staen, tot de preservatie van de Protestantse Religie, het Huys verklaerde, dat soo

ling, als benevens de selve niet en soude wesen gepasseert de Bil, om de Hartog van Jorck uyt te sluyten, het niet en konde geven aen sijn Majesteyt eenig Supplement van Geld, sonder pericul van sijn Persoon, het uytterste hazard van de Protestantse Religie, en ontrouw te zijn aen die gene, die haer tot Leden van 't Parlement hadden gekoren. **Voorts verklaerden sy**/dat alle de Personen, die sijn Majesteyt hadden geadviseert, om in sijn laetste Antwoort te blyven persisteren by de opinie, die hy had opgevat tegens de Bil, die de Hartog van Jorck excludeerde, aen den Koning hadden gegeven een seer pernicieusen raedt, dat sy voortsetters waren van 't Pausdom, en Vyanden van den Koning en 't Koninckrijck: En dat sy van opinie waren, dat den Marquis van Worchester, den Grave Halhifax, den Graef van Clarendon, den Grave van Feversham en den Heer Laurence Hyde onder die gene sigh bevonden, die den Koning daer toe hadden geraden. **Versochtende daerom**/dat den Marquis van Worchester uyt des Konings presentie en Raedt, en uyt alle sijne Officien van eer en profijt, voor altoos mochte werden geset: dat den Grave van Feversham van alle Militaire Officien en Commandementen, en van alle andere publijcke Bedieningen, soude werden ontbloot, en sig van de presentie van sijn Majesteyt soude hebben te onthouden; en dat den Heer Hyde des Konings Raedt en presentie soude werden verboden, en hem sijn Chargie, als eerste Commissaris van de Thesaury, benomen. **Vorder**/dat alle de gene, die hier namaels den Koning souden leenen, of aenleydinge geven, om te konnen leenen of opnemen eenigh Geldt op de Verbintenissen van des Konings Revenuen, spruytende uyt de Coustuymen der Accijnsen, of het Haerstede-geldt, geoordeelt souden werden te hinderen het sitten van een Parlement, en daer over aen 't Parlement responsabel wesen. Dat oock alle de gene, die souden komen te kopen eenige Renten of Anticipatien op eenig deel van des Konings Revenuen, van gelijcken geoordeelt souden werden te verhinderen de sittinge van 't Parlement, ende daer over responsabel wesen. **Voorts resolveerden sy**/ nemine contradicente: Dat alle die gene, die sijn Majesteyt souden raden 't Parlement te prorogueren of te dissolveren, met een andere intentie, als om 't selve te habiliteren tot het passeren van de Bil tegens den Hartog van Jorck, Verraders van 't Koninckrijck en de Protestantse Religie, en voortsetters van d'Interesten van Vranckrijck, en Pensionarissen van die Kroon waren. **'t Gem. Lager-huys liet mede de Stadt van Londen solemnelijck bedancken**/ voor haer bekende getrouwheyt tot den Koning, en hare groote sorge en yver voor de securiteyt van sijn Majesteyts Persoon en de Protestantse Religie. **En verklaerde**: Dat het de opinie van haer Huys was, dat de Stadt van Londen in 't Jaer 1666 door de Papisten was verbrand, met intentie, om die Religie in te voeren. **En voorts**/dat, soo de Commissarissen van de Coustuymen eenige de minste conniventie gebruyckten, dat tegens de Wet wierden ingevoert eenige Fransse Manufacturen of Gewassen, sy sulckx souden hebben te verantwoorden voor 't Parlement, en gereeckent werden te verraden het vertrouwen, dat men op haer gestelt had. **Sy verklaerden noch**/ dat het haer opinie was, dat het was geschiedt door toedoen van de Hartog van Jorck, dat de Hartog van Monmouth was gestelt

buy-

buyten de exercitie van alle ſijne Employen en Officien; en dat men den Koning ſoude verſoecken, dat hy aen de Hartogh van Monmouth alle de ſelve wilde doen reſtituëren.

Terwijl deſe ſaeck aldus in 't Lager-huys verhandelt wierdt / had het ſelve noch een Beſchuldiging tegens den Opper-Rechter Scrogs / al ſchoon hy voor deſen vry verklaert was / in 't Hoger-huys gebracht / beſtaende in deſe Articulen.

1. DAt hy groote devoiren tot verandering van de Wetten, 't invoeren van Papery en een arbitraire Macht aengewend had.

2. Dat hy de groote Vergadering der Geſworene had doen ſcheyden, eer dat de Bil tot dien eynde aen haerlieden was gepreſenteert; door welcke onwettige ſcheydinge de Juſtitie ten hoogſten beledigt was.

3. Dat hy, nevens andere Rechters, aen Hendrick Car en eenige andere het drucken der Wekelijcke Advys-Brieven verboden had, krenckende alſoo 't Recht der Onderdanen, en ſig ſelf gelijck als een abſolute macht toeëygenende.

4. Dat hy verſcheyde Luyden, die tegens de Papiſten waren, in boetens beſlagen, en ſigh ſeer hart tegens de Proteſtanten getoont had.

5. Dat hy dickwils geweygert had Borgtocht op te nemen in ſaken, daer men borge voor ſtellen mocht, contrarie het recht van 't Volck.

6. Dat hy verſcheyde Decreten in differente ſaecken na ſijn eygen welgevallen had verleent.

7. Dat niet tegenſtaende hy verſcheyde Luyden, die van 't Complot beſchuldigt wierden, geëxamineert en gevonniſt had, echter de Getuygen, die daer tegens verklaerden, had verworpen, en getracht het Complot te ſtyven.

8. Dat hy door ſijn ongeregelt leven en godloſe diſcourſſen Godt en den Koning onteert had, ſchande brengende op de publijcke Juſtitie, waer door hy meyneedig was.

't Lager-huys ſoude hem wel gaerne in den Tour hebben willen laten brengen / doch 't Hooger-huys wilde daer toe niet verſtaen / gelijck oock niet tot het ontnemen van ſijn Commiſſie; echter ordonneerde 't ſelve / dat hy voor 20000 Jacobuſſen borg ſoude ſtellen / gelijck hy dede / en de Graef van Middelſex en den Lord Hatton ſigh voor die Somme inſtelden; maer hy wierdt van de defentie ontſlagen / tot groot ongenoegen van 't Lager-huys / als waer van sommige Leden de volgende redenen wegens ſijn Beſchuldiging hadden gehad.

Sr. Thomas Meers ſprack in deſer voegen: Godloſe misdaden mogen by het Parlement Verraet genoemt werden; yder weet, dat een Acte van 't Parlement het ſoo ſal maecken; dan wat Verraet is, kan niemant ſeggen: de Rechters ſelfs hebben macht in eenige ſaecken te gaen boven 't geen in de Statuten niet is gedeclareert: ſal yder een niet oordeelen, dat ſoo iemant voorneemt beyde de Huyſen te ruïneren, dat het ſoo quaet is, als een Schelling te beſnoeyen? Wat ſtraffe verdiend de misdaed van een Verrader? Dit Huys magh beſchuldigen, en de Lords

mogen daer van oordeelen. Gelijck 1000 Man in de Wapenen zijn, om een Omheyning of Affluyting te ruïneren, soo werdt sulckx voor een Executie opgenomen, maer geen Verraet. Een Acte van 't Parlement verobligeert of verbint geen Parlement, ten zy het 25ste Statuyt van Eduard de III. Het seyt niet wat Rechters mogen doen in Hoog Verraet, alles is geconfisqueert voor den Koning; en, in materie van Rebellie, aen den Heer tegen wie was gerebelleert.

Desen geëyndigt hebbende / sprack Sr. Thomas Lee / als volgt: Het 25ste Statut van Eduard de III. verobligeert geen Parlement: grooter misdaden, dan die de Statuten verklaren, mogen by 't Parlement voor Hoog Verraet werden opgenomen: Soud gy approberen het afdancken van een Jury te zijn een saeck, om de Wetten te vernietigen? Dan zijn de rest van de Rechters schuldig; de Bisschoppen zijn een gedeelte van de Rechters: doch soo gy hem van Verraet beschuldigt, soo neemt gy het van haer, en hy werdt in bewaringe genomen van Parlement tot Parlement.

Waer na sprack Sr. Francis Winnington op dese wyse: Belangende het uytleggen van 't Verraet by 't Parlement, nemende dat voor geapprobeert, dat geen Man tegen spreeckt, hoort de particuliere Articulen, leest die, soo dan eenig Heer twijffelt, hy kan sijn objectie maken.

Hier op seyde Sr. Thomas Meers: Dat het eerste Articul geen Verraet by de Wet en was, en indien de volgende Articulen de saeck mentioneerden, dan wilde hy geen verklaring hebben of het Verraet grooter gemaekt, als 't selve in der daed was.

Waer na een ander Heer aldus sprack: Ick oordeel hem niet bequaem te zijn voor sodanige plaets, om dat hy noyt was: Ick ben niet tot het benemen van een Mans Leven in een misgreep, die hy niet dacht capitael of doodelijk te zijn: Neemt dat gy hebt een gedeclareerde Macht, sult gy dan een Man veroordeelen, voor dat gy de misdaed verklaert te zijn Verraet? Wilt gy de Rechters macht geven, wanneer het Parlement niet sit, te verklaren wat Verraet is? Sy zijn niet altijt Luyden van dat begrip: 't Is slimmer een Man te betichten en laten berusten, dan uyt het Leven te rucken: 't Is waer, dit sou de Man dienen, dan 't soude quaet zijn voor ons en onse posteriteyt.

Desen geëyndigt hebbende / sprack Sr. Francois Winnington weder als volgt: De meeste laetste Argumenten gaen tegens gedeclareert Verraet, het 25ste Statut van Eduard de III. tot Eduard de IV., en soo Eduard de VI. en Koninginne Maria, de 3 laetste Statuten reduceeren tot de 25ste van Eduard de III., doen was'er menig Verraet bekent, dan 't wederhield de Rechters van straffen, van wat'er soo niet gedeclareert was: Geen voorbeelt van beschuldigingh is'er by haer in Westmunster-hal geweest; dan eenige objecteren, gy kunt het niet seggen Verraet te zijn, indien het Felony te voren was; dat tegens het Gouvernement gaet, is klaer Verraet: Den Lord Zegel-bewaerder wierd Anno 1640 beschuldigt; daer is veel meer tegens dese Man te seggen. Herberts Collection 33 en 34, den Rechter Kerby gaf sijn opinie gerechtelijck omtrent het Schip-Geldt, en soo voorquam hy de Jury:

Jury: de Rechters moeten gaen secundum Legem, sy hebben des Konings Eed te bewaren, 23 Eduard III. Fregit malitiose & rebellavit: Ick vreese geen Parlement, maer wel een Arbitrair Rechter; ja een Mensch soude soo seer niet te vreesen hebben, om gehangen te werden, door condemnatie van beyde de Huysen.

Eyndelijck sprack Mr. Hambden op de volgende wyse: De affectie van het Volck te vervreemden, werdt Verraet genoemt, en niet Felony: Is'er eenig periculum voor 't Parlement het Verraet te noemen, hoe komen wy dan aen de groote Ministers? Indien wy geen gedeclareerde Macht hadden; indien Rechters Wetten willen maken en breken, sullen sy niet by de Wetten geoordeelt werden?

Echter leyde hy eenigen tijdt daer na sijn Ampt van Opper-Rechter af/ om dat hy sommige Advocaten difficulteyt wierdt gemaeckt/ om/ terwijl hy door 't Lager-Huys beschuldigt was/ voor hem te pleyten; en wierdt desselfs Ampt toen aen Sr. Pemberton/ tot een groot genoegen van de gantsche Engelsche Natie/ gegeven.

Wy hebben in onse laetste Mercurius gesegt/ dat den Heer Eduard Seymour mede door 't Lager-Huys was beschuldigt/ en sijn Antwoort daer op soude inbrengen: de selve gaf hy omtrent gemelde tijdt mede over/ bestaende in de volgende Woorden.

OP het eerste Articul: Dat hy, Thesaurier van d'Oorlog-schepen zijnde, het Geldt, gementioneert in 't vierde Articul, en by een Acte van 't Parlement, tot den Aenbouw van 40 Schepen, gelicht, bedragende een Somme van 498251 Ponden, 2 Schellingen, 10 Pens, en geen meer, ontfangen had, alle 't welcke hy *verklaert tot het gebruyck*, waer toe 't selve by de Acte van 't Parlement was geordonneert, besteet te hebben, *gelijk* hy bereyt was sulkx aen 't Huys by sijn Rekening te demonstreren: En dat hy wyders geen 90000 Ponden, of eenige andere Somme van 't Gelt, 't welk by dese Acte gelicht is, aen iemant ter werelt gesonden heeft.

Op het tweede: Dat het waer was, dat hy 40000 Ponden, in 't tweede Articul van sijn Beschuldiging gementioneert, en uyt krachte van de geseyde Acte gelicht, ten tyde van het tracteren tusschen de Commissarissen van de Vloot en d'Oostersse Koopluyden, in sijn handen had gehad; dan ontkent, dat hy oyt aen de voorsz. Koopluyden belooft heeft de geseyde 40000 Ponden, of eenig gedeelte van dien, te betalen: Dat hy mede, eer dat de gem. Koopluyden hem de Bils van de Commissarissen van de Vloot, om te betalen, toebrachten, de geseyde 40000 Ponden, uyt krachte van eenige ordres op hem geassigneert, tot gebruyck, en volgens directie van de voorsz. Acte, betaelt hadde.

Op het derde: Dat hy Spreker van 't Huys der Gemeente was geweest, eer hy Thesaurier van de Vloot was, en tot maintenue van de digniteyt van Spreecker, het sijn Majesteyt had belieft hem een jaerlijckx Tractement van 3000 Ponden toe te leggen; welcke Somme, om de kosten en moeyte van de Exchequer voor te komen, uyt de Penningen, tot de secrete Dienften geordonneert, wierdt betaelt, bekennende de selve soo ten tyde van de prorogatie, als van 't sitten van 't Parlement, ontfangen te hebben.

Op

Op het vierde: Dat alle de saken, daer in begrepen, soo generael en onseecker waren, dat hy geen particuliere antwoort daer op konde geven; dan hy was verseekert, dat hy in geen saeck als een Commissaris van de Pryfen alleen had geageert, maer gesamentlijck met andere, volgens d'Instructie, en dat hy noyt sodanige fraude of bedrog, als in 't voorsz. Articul werdt gemelt, gepleegt had; sigh echter alles aengaende de consideratie van 't Huys gedragende.

Maer dewijl het Parlement korts daer na geadjourneert ende gedissolveert wierdt, is daer verders niet van gevolgt; en heeft gesepde Seymour eenige tijdt daer na sijn Ampt van Thesaurier van de Vloot geresigneert, 't welck daer op aen den Mylord Falcklandt, zijnde een Heer van groote verdiensten, wierdt gegeven.

Wy hebben laetst mede iets geseyt van een Complot, dat in Yrlandt was gesmeed: 't Lager-Huys daer over gedelibereert hebbende, ordonneerden den 16 January, dat de Getuygen, zijnde eenen Macnamarra, Nash en Maurice Fitzgerald, voor haer souden komen, alwaer Macnamarra verklaerde.

DAt de Graef van Tyrone een Commissie had ontfangen, en dat William Bradley, Esq., een Luyt. Colonel soude wesen: Dat den Graef dese Informateur sijn Naem had geregistreert in de Lijst van d'Officiers, seggende, dat'er byna niet een Provintie in 't Koninckrijck was, waer sy geen Soldaten en Officiers wisten te werven. Dat d'Opper-Officiers te samen quamen, om den Aenleyder van dit Werck t'informeren, wat sy gedaen hadden, en dat de Stadt Lymrick 't eerste soude geattacqueert werden. Dat oock den Graef tegens den Deposant seyde, dat hy na huys soude gaen, en sigh soo dra vaerdig maken, als mogelijck was. Dat'er een Bulle van Romen gekomen was aen een Aerts-Bisschop, waer op de Priesters t'samen quamen, ende een Predicatie gedaen wierd, en haer geseght, waerom sulckx geschiede: dat mede de Priesters van yder Parochie het op hare Belydenissen souden seggen; oock mosten sy alle sweeren, 't selve aen niemant te divulgeren, op pœne van doodelijcke Sonde. Dat alle de Landen der Monnicken, die de Protestanten haer nu onthielden, haer gerestitueert souden werden. Dat Engeland geinvadeert soude werden. Dat de Graef van Anglesey en verscheyde andere groote Personagien voor haer waren, en dat sy niet souden sitten, om de voortgang te verhinderen. Dat de Graef van Anglesey soo veel Vrienden in beyde de Koninckrijcken hadde, dat hy niet vreesde, dat iets tot sijn laste soude gelegt werden.

Mr. Nash verklaerde het volgende: Dat de Priesters (na dat sy hem tot secretesse hadden vermaent en doen sweeren) hem geseyt hadden, dat den Koning, tot Breda zijnde, haer had belooft restitutie van hare Staten, Goederen en Religie; en alsoo hy 't selve niet en had nagekomen, dat sy daerom 't Engelsse Jock wilden afwerpen, en haer Landen en Religie self weder sien te krijgen en te herstellen. Dat de Koning van Vranckrijck haer met Volck en Wapenen soude assisteren. Dat sy dickwils t'samen quamen, drinckende de gesontheyt van de Hartog van Jorck, wen-

wenschende een goet succes in haer voornemens. Dat de Koning van Vranckrijck doen sijn Volck niet konde missen, om dat den Keyser en andere Potentaten in de Wapenen waren, dan dat hy in een korte tijdt gereed soude zijn. Vorders, dat soo hy Deposant in gebreecke bleef, om 't Desseyn voort te setten, hy voor eeuwigh verdoemd soude zijn.

Maurice Fitzgerald seyde: Dat'er op sekeren tijd een groote t'Samenkomst van verscheyde Lords en Paepse Bisschoppen had geweest: dat de Koningh van Vranckrijck haer met 20000 Man, en Geweer voor diergelijck getal, soude assisteren, welck Geweer by yder Priester in sijn Parochie soude werden aengenomen: Dat'er verscheyde voorname Officiers genoemt wierden; en was geresolveert een generale Massacre van alle d'Engelsse in een Nacht, op het landen van Fransse Macht, aen te stellen. Dat'er een Commissie was gebracht, om 20000 Man te lichten. Dat sy gesworen hadden malkander getrouw te zijn, en tot het uytterste by te staen. Dat'er reets eenig Buskruyt was gearriveert: En dat, so hy Deposant dit alles bekent maeckte, sijn gantse Familie, sonder genade, soude werden vermoort.

Dit gaf aen het Lager-huys te meerder animositeyt tegens het Complot/ en om de Bil van de Seclusie voort te setten; want op sulcken getuygenis twijfelde byna niemant van de Leden aen de saeck / en oordeelden / dat de hoop van Successie voor de Hartog van Jorck aen de Papisten te meer aenleydinge gaf/ om haer desseynen voort te setten / te meer / alsoo sommige Ministers 't Complot niet veel van beduyden achteden ; en daerom resolveerde het gem. Lager-huys/ dese saek in 't Hooger-huys te brengen/en die daer verder voort te dringen.

Maer den Koning / siende dat de saecken in 't Lager-huys soo hevig liepen/ en dat het / tot voorsiening van Tanger en andere saken / sonder dat de Bil van Seclusie toegestaen wierdt / niets wilde doen / resolveerde eyndelijck het Parlement te prorogueren / gelijck hy sulckx in sijn Raedt bekent maeckte ; en daer op wierdt den 20 January / door den Cancelier / 't Parlement tot den 30 dito geprorogueert / na dat sijn Majesteyt 3 Bils had gepasseert / d'eene / om alle doode Lichamen in Wolle/ en niet in Linnen/ te begraven ; de tweede/ om den invoer van eenig Yrs Vee in Engelandt te beletten ; en de derde/ rakende eenige verandering in Huwelijckse Voorwaerden : 't selve wierdt wel met applaudissement van 't Lager-huys aengehoort / alsoo het daer door weder bequaem gemaeckt wierdt / om de Bil van Seclusie op het tapijt te brengen ; doch veele vertrouwden / dat het selve op een volkomen dissolutie soude uytkomen ; en ten desen opsichte wenden veele haer uytterste devoiren aen / om sijn Majesteyt te bewegen / dat het Parlement op den bestemden tijdt weder mocht vergaderen ; waer onder den Lord Mayor en Aldermans van Londen/ uyt de naem van den gemeenen Raet dier Stadt/ geen de minste waren/ vermits sy den 23 January een Petitie aen sijn Majesteyt overleverden/en daer in eerstelijck protesteerden: Van de getrouwigheyt der Stadt Londen tot sijn Majesteyts Persoon. Verder betuygende: Hoe seer haer ter herten ging de swarigheden en ongevallen, die over

de gantsche Natie hongen, en in 't bysonder over sijn Majesteyt, ten aensien van 't groot gevaer van sijn Majesteyts Persoon, de Protestantse Religie, en sijn Majesteyts welgestabileert Gouvernement, door de lang-gecontinueerde Helsse en vervloekte desseynen van 't Pausdom, en andere hare Aenhangers; en dat also geen andere weg kenden onder den Hemel, so veylig en krachtig tot bescherming van sijn Majesteyts Persoon, Protestantse Religie en Gouvernement, als het spoedig sitten van dit sijn Parlement, sy daerom sijn Majesteyt versochten, dit alles te willen overwegen, en vervolgens dit Parlement weder op den gestelden tijdt sessie te doen hebben, en laten continuëren, soo lang tot dat sy en de gantsche Natie in sekerheyt souden gebracht zijn tegens het Pausdom en arbitraire Macht, en weg-genomen alle de gedreygde swarigheden, die haer begonden te drucken, waer mede sy anders t'eenemael souden moeten vergaen. Doch sijn Majesteyt antwoorde daer op: Dat hy niet twijffelde, of oyt getwijffelt hadde van de getrouwigheyt van de Stadt van Londen, maer dat hy most seggen, dat sy, Lord Mayor of Aldermans, by haer selven, of op aenradinge van andere, niet en behoorden t'ondernemen sodanige saken, die tot haer Policy niet en behoorden. En sijn Majesteyt sig hier op omkeerende, ging heen, sonder haer verder te hooren.

Hier uyt was wel af te nemen, dat sijn Majesteyt wegens de procedueren van 't Parlement niet wel vernoegt was, gelijck ook bleeck; want den 28 January in sijn Raedt komende, maeckte aldaer bekent: Dat hy, sig seer geërgert vindende door de exorbitante Votes van sijn Parlement, en niet konnende te gemoet sien, dat van 't selve eenige betere beraedslagingen te verwachten waren, om geen verder tijd te verliesen, goet gevonden hadde dit Parlement by een Proclamatie te dissolveren, en een nieuw te beroepen binnen de Stad Oxford, 't welck den 31 Maert sessie soude nemen. De Proclamatie, die daer van geschiede, bestont in de volgende Woorden.

CHARLES R.

ALsoo het tegenwoordige Parlement, 't welck tegen den 27 der Maent October des Jaers 1679 tot Westmunster was beroepen, en door verscheyde Prorogatien tot den 31 October laetstleden gecontinueert zijnde, tot Donderdagh den 30 deser Maent January was geprorogeert, des Konings seer Excellente Majesteyt zijnde geresolveert sijn Volck te vergaderen, en desselfs advys in frequente Parlementen te hebben, heeft goet gevonden, dit tegenwoordige Parlement te dissolveren, gelijck hy 't selve by dese sijn Koninckl. Proclamatie, en conform de selve, dissolveert; soo dat de Geestelijcke en Wereltlijcke Heeren, Edelen, Burgers en Poorters in 't selve van hare By-een-komst tegens ged. 30 deser Maent January by desen werden ontlast: En is het sijn Majesteyts genadigh goetvinden aen alle sijne getrouwe Onderdanen bekent te maken, dat hy den Lord Cancelier van Engeland heeft belast Brieven in behoorlijcke forme, na de Wet, tot het beroepen van een nieuw Parlement, uyt te geven, 't welck sal beginnen gehouden te werden tot Oxfort den 31ste Maert toekomende. Gedaen in ons Hof tot Withal den 28 January, in 't 32ste Jaer van onse Regeeringe. God beware den Koning.

Ge-

Gelijck dese dissolutie een yder niet alleen vreemt voorquam / maer oock een bekommering verweckte / dat / dewijl alles / 't geen tot voordeel van de gemeene saeck konde dienen / by 't Parlement onafgedaen was gebleven / veele daer uyt haer voordeel souden soecken / soo liet sijn Majesteyt daer tegens aen de Ambassadeurs van haer Hoog Mog. verseeckeren: Dat hy voor hadde sijne Alliantien, met haer gemaeckt, punctuëlijck te onderhouden en gestant te doen, en de rust van het Christenrijck met allen yver te behertigen: dat, alhoewel hy nu genootsaeckt was geweest dit laetste Parlement te dissolveren, hy een nieuw had doen beroepen tegen den eersten April, 't geen hy effectivelijck tot Oxford soude doen sitten, sonder 't selve langer te prorogueren, en dat hy hoopte alsdan soo plausiblen voorslagh te sullen doen, dat de differenten tusschen hem en sijn Parlement souden konnen werden gevonden. Diergelijcke verklaringe wierdt mede aen de Grave van Thun / Keyserl. Minister tot Londen / gegeven / met versoeck / dat hy aen den Keyser sulcks wilde te kennen geven.

Veel voorname Engelsse Heeren sagen oock ongaerne / dat het nieuwe Parlement tot Oxford soude vergaderen / en resolveerden derhalven een Requeft op te stellen / om sijn Majesteyt 't selve af te raden: dit bestont in de volgende Woorden; en dede den Grave van Essex ten dien eynde dese Aenspraeck.

Aenspraeck van de Graef van Essex, op het overgeven van 't Versoeck-Schrift aen de Koning van Engelandt, den 25 January 1681.

Gelieft het uw Majesteyt?

DE *Lords*, hier tegenwoordig, te gelijck met verscheyde andere Pairs van het Koninckrijck, kennis nemende, dat uw Majesteyt door uw jonghste Proclamatie een voornemen verklaert heeft, van een Parlement tot Oxford te roepen: En bemerckende uyt de Historien en Gedenck-schriften, hoe ongeluckigh veele sulcke Vergaderingen zijn geweest, als sy tot Plaetsen zijn beroepen, verre afgelegen van uwe Hooft-Stad; gelijck als in 't bysonder de t'Samenkomst, ten tyde van Hendrick de II. tot Clarendon, 3 verscheyde Parlementen tot Oxford, ten tyde van Hendrick de III., en 't Parlement, gehouden tot Coventry, ten tyde van Hendrick de VI., met verscheyde andere, de welcke fatael en doodlijck zijn geweest voor die Koningen, en achtervolgt zijn geworden met groote rampen over 't Koninckrijck: En lettende op de tegenwoordige constitutie van saecken, de veelvuldige jalousyen en misnoegtheden, die onder 't Volck zijn, soo hebben wy groote oorsaeck om te vreesen, dat de gevolgen van 't sitten van een Parlement tot Oxford al soo fatael en doodlijck mochten zijn voor uw Majesteyt, en voor de Natie, als die andere voornoemde geweest hebben voor de Koningen, die doen heerschten: En daerom oordeelen wy, dat wy het voor God, voor uw Majesteyt, of voor 't Volck niet konnen verantwoorden, indien wy, zijnde Pairs van 't Koninckrijck, op soo een gewichtigen gelegentheyt, ons Advys niet ootmoediglijck aenboden aen uw Majesteyt, op dat, indien 't mogelijck is, uwe Majesteyt mochte bewogen werden,

om dese (soo wy 't begrijpen) ontydige Resolutie te veranderen: de gronden en redenen van ons gevoelen zijn bevat in dit ons Versoeck-Schrift, 't welck wy ootmoedelijck aen uwe Majesteyt presenteren.

Het ootmoedigh Versoeck en Raedt van de onderschrevene Heeren, zijnde Pairs van 't Koninckrijck.

Aen des Konings Voortreffelijckste Majesteyt.

Geven ootmoediglijck te kennen,

DAt, aengesien het uw Majesteyt gelieft heeft, door verscheyde Aenspraecken en Aenkondigingen, aen uwe Huysen des Parlements recht wel voor oogen te stellen de periculen, welcke uw Majesteyts Persoon en 't heele Koninckrijk dreygden, wegens de snode en bose Complotteryen der Papisten, en al te schielijcken aenwas van een Uytlandse Macht, tegens welcke geen hinderinge of remedie konde versorgt werden, ten ware het geschiede door een Parlement, en door een vereeniging van alle de Protestantse Onderdanen van uw Majesteyt, in een gevoelen en interest.

En dewyl den Heer Cancelier, in opvolging van uw Majesteyts Bevel, meer in 't breede vertoond heeft, dat de voorseyde periculen al soo groot zijn, als wy die in 't midden van onse vreese konden verbeelden, en soo naderende en dringende, dat onse Vryheden, Religie, Levens, en 't heele Koninckrijck gewisselijck souden verloren zijn, indien'er niet een spoedige voorsorge tegen gemaeckt wierd.

En overmits uw Majesteyt op den 21 April 1679 tot uwen Raed geroepen hebt veele Eerwaerdige en deftige Personen, en aen haer en aen uw geheel Koninckrijk verklaert hebt, dat uw Majesteyt, gevoelig zijnde van de quade vruchten van alles te doen alleen sonder raed, of door private raedgevingen, of met raed van buytenlandse Gecommitteerden, tot de generale bestiering van uwe affaires, voor het toekomende alles woud refereren en brengen tot dien raed; en dat uw Majesteyt geresolveert was hier na, door 't gestadig advys van de selve, gesamentlijck met het dickwylig gebruyck van uwen grooten Raed des Parlements, uwe Koninckrijcken te regeeren, so begosten wy te hopen, dat wy een eynde van onse elendē souden sien.

Maer, tot onse onuytspreeckelijcke smert en droefheyt, bevonden wy ras, dat onse verwachtingen gefrustreert en te leur gestelt waren, dewyl 't Parlement, doen zijnde, wierd geprorogeert en gedissolveert, eer het konde ten vollen uytwercken, 't geen tot onse redding en verseeckering beoogt en voorgenomen was. En hoewel daer op een ander Parlement geroepen wierd, soo wierd dat evenwel door veel prorogatien uytgestelt tot den 21 October laetstleden: En niet tegenstaende het uw Majesteyt doen wederom geliefde te erkennen, dat uw Persoon noch het Koninckrijck veyligh konde zijn, voor dat de saeck van 't Verraed ter dege was doorsocht, soo wierd het doch, buyten verwachting, geprorogeert tot den tienden dagh van dese Maent, eer daer eenige genoegsame ordre in konde gestelt werden; en soo wierden alle haer rechte en Godzalige pogingen, om de Natie te behouden, omgestoten; de goede Bils (ingestelde Schriften) die sy met arbeyd hadden bereyt,

om

om alle uwe Protestantse Onderdanen te vereenigen, tot niet gebracht; de ontdecking van 't Yrsse Verraed gesmoort; de Getuygen de moed benomen, de welcke in grooten getale inquamen, om meer ten vollen te verklaren het Verraed, beyde van Engeland en Yrland; de buytenlandse Koninckrijcken en Staten, de welcke, door een geluckige samenvoeging met ons, de Fransse Macht mochten inbinden, wierden de couragie benomen, oock tot sulcken wanhoop, van haer selven te konnen verseeckeren tegens de toenemende grootheyd van dien Monarch, dat wy vreesen, datse daer door mochten aengeleyd werden, om nieuwe resolutien te nemen, en misschien sulcke, die doodlijck voor ons mogen zijn; de sterckte en kloeckmoedigheyd van onse Vyanden binnen en buyten 's Lands groeyden aen; en wy selfs wierden gelaten in 't uytterste gevaer, van ons Land in d'uytterste desolatie en ruine gebracht te sien.

In dese groote extremiteyten en uyttersten hadden wy, onder God, niets om ons te troosten, dan de hoop, van dat uw Majesteyt, bewogen door het suchten van uw verloren-gaende Volck, 't Parlement woude hebben laten t'samen-komen op den dag, tot den welcken het geprorogeert was, en dat haer proceduren niet verder souden hebben afgebroocken geweest, ten eynde, datse de Natie mochten behouden; maer dat heeft oock gemist, als wy hoorden, dat uw Majesteyt, door de private aenradingen van eenige bose Menschen, begunstigers van 't Pausdom, vorderaers van de Fransse desseynen, en vyanden van uw Majesteyt en 't Koninckrijck (sonder den raed, en, gelijck wy goede reden hebben, om te geloven, tegen 't gevoelen van uwen geheymen Raed) is bewogen geworden, om 't Parlement te dissolveren, en een ander te beroepen, dat samen komen soude tot Oxford, waer noch de Lords noch de Gemeente konnen veylig zijn, maer dagelijckx in gevaer sullen zijn van de Swaerden van de Papisten en van haer Adherenten, van welcke alreeds veele zijn ingekropen in de Guarden van uwe Majesteyt; de vryheyt van spreecken, volgens haer Conscientien, sal daer door gebroocken werden, en de validiteyt en kracht van alle haer Acten en proceduren, in die vryheyt bestaende, sal disputabel gelaten worden: d'engte van de Plaets laet geensins toe sulcken confluentie of toeloop van Menschen, als'er nu volgt by yder Parlement: de Getuygen, die nodig zijn, om blijck en bewys te geven tegens de Paepse Lords, tegens sulcke Rechters, of andere, die 't Huys der Gemeente alreeds beschuldigt heeft, of geresolveert had te beschuldigen, konnen de kosten niet dragen van derwaerts te gaen, noch oock haer selven vertrouwen onder de bescherming van een Parlement, 't welck selfs blijckelijck is onder de macht van de Guardes en Soldaten.

Al 't voorgaende wel opgemerckt zijnde, soo is't, dat wy, uwe Majesteyts Supplianten, uyt een recht afgrysen van sulcken gevaerlijcken en verderffelijcken raed (welcke d'Autheurs niet hebben derven erkennen voor de hare) en uyt de schrickelijcke beseffens en vreese van de swarigheden en elenden, die daer op mochten volgen, dit maecken tot onse seer ootmoedige Bede en Raed, dat het Parlement niet magh sitten in een Plaets, waer het niet machtig sal zijn, om met die vryheyt te handelen, de welcke nodig en wesentlijck is, om aen haer Acten en Proceduren

die Authoriteyt te geven, welcke sy behoren te hebben onder 't Volck, en welcke sy altijt gehad hebben, ten ware ingebonden ende vermindert door eenige vreese op haer (waer van geen exempelen ontbreecken): En dat het uw Majesteyt genadiglijck mocht gelieven te ordonneren, dat het sitte tot Westmunster, zijnde dat de ordinaire plaets, en waer sy met veyligheyt en vryheyt mogen raedplegen en ageren. En uwe Suppliaten sullen altijt blyven, &c.

Monmouth.	*Salisbury.*	*Shaftesbury.*	*Pagitt.*
Kent.	*Clare.*	*Mordant.*	*Howard.*
Huntington.	*Stamford.*	*Eure.*	*Herbert.*
Bedford.	*Essex.*	*Gray.*	*De la Mere.*

Den Grave van Essex dede het woort seer ernstigh; doch den Koningh antwoorde daer op: Dat hy dit Versoeck, van 16 Lords onderteeckent, wel sag, maer dat hy, alvorens de Resolutie te nemen, daer over met meer als 30 andere gesproken had, die alle van contrarie opinie waren. En wees 't selve alsoo af.

Eben na de Dissolutie van dit Parlement versocht den Grave van Salisbury van sijn plaets in des Konings Raedt ontslagen te wesen / om sigh op sijn Landt-Goederen te retireren; 't welck hem oock wierdt toegestaen.

In tegendeel wierdt den Grave van Sunderlant sijn Secretaris-Ampt van Staet / en sijn plaetse in des Konings Raed / benomen; gelijck oock den Grave van Essex en Sr. William Temple uyt den selven Raed wierden geset: wiens plaetsen weder vervult wierden met de Graven van Oxford / Chesterfield en Ailesbury; en kreeg den Grave van Conway / zijnde een Yrs Heer / het Secretarisschap van Staet.

Wy konnen niet nalaten hier by te voegen / dat den Ridder Payton / die het voorleden Jaer uyt het Lager-huys was geset / oordeelende / dat den Spreker / Mr. Williams / 't selve in al te harde termen had gedaen / den selven daer over in Duel eyschte: maer den Koning hier van verwittigt / liet hem in den Tour brengen; doch hy wierdt echter / onder Borgtocht / korts daer na weder uytgelaten / en in Mey gants vry gestelt.

Terwijl nu 't Parlement was gedissolveert / dede den Koning een groote Reformatie in sijn Hof houdinge / en wierd de helft van sijn eygen Taeffel / en voort alle d'andere / tot die van de Staet-Juffrouwen van de Koninginne incluys / afgeschaft: men gaf oock voor / dat de Koninginne 30000 Ponden Sterlings / zijnde de helft van 't gene / dat haer jaerlijckx door Huwelijckse Voorwaerden was toegestaen / voor eenige Jaren aen den Koningh had geremitteert: En oordeelden sommige daer uyt / dat den Koning / dewijl 't Parlement geen Geldt had willen consenteren / dese menagie in 't werck stelde / om sig in alle gelegentheyt te beter in postuur te konnen houden.

De Studenten in 't Collegie tot Edenburg in Schotlandt / door eenige oprorrige Luyden opgeroepen / voegden sigh in 't begin van February by eenige

Ap-

Apprentices / en staecken / na sommige dreygementen / het Provoost-huys aldaer in brandt ; sy hadden / om sigh te onderscheyden / blauwe Linten op hare Hoeden gesteecken : doch den Raedt des Konings daer van verwittigt / liet datelijck het School van 't selve Collegie toesluyten / en ordonneerde / dat yder Student 15 mijlen uyt de Stadt sigh soude moeten begeven / of borgtocht voor sijn goet comportement stellen : doch dese saeck wierdt naderhant bemiddelt / en de School weder open gestelt.

Den bekenden Carew / waer van voor desen meermaels mentie is gemaeckt / had / gelijck laetst geseyt is / een Scheepje in Zee gekregen / om daer mede op de Onderdanen van desen Staet by forme van Represalien te ageren : 't selve nam aen 't Eylandt Wicht een Rotterdams Scheepje / met Wijn geladen / wegh / sette het Volck aen Landt / en stack daer aenstonts mede in Zee ; doch de Windt contrarie zijnde / en den Schipper aen den Gouverneur daer over klagende / soo wierdt hem de behulpelijcke handt geboden / en de Rovers nageset / met sodanigen geluck / dat sy die vermeesterden / 't Scheepje hernamen / en de Rovers tot Cowes brachten. Den Ambassadeur van desen Staet hier van bericht / klaegde aenstonts daer over aen den Koning / die beloofde over 't selve Justitie te sullen doen ; en wierden ten dien eynde de selve / zijnde 8 in 't getal / geboeyt na Londen gebracht / en aldaer voor de Admiraliteyt geëxamineert : doch als men meende / dat sy / als Zee-Rovers / met de Doodt souden gestraft werden / verklaerden de kleyne Jurys haer onschuldig aen Zee-Rovery te wesen / soo dat sy door de groote Jurys / volgens de Wetten van Engelandt / wierden vry-gesprooken en los gelaten : Echter wierdt vryheyt gegeven / om tegen Carew / haer Aenleyder / te procederen ; maer alsoo men het in dit Rijck voor een maxime hout / dat iemant / aen Land zijnde / geen Zee-Rovery kan begaen / kon men niet als in een Civil Proces tegens hem treden ; hem wierd derhalven gelast / alsoo hy eenige harde Woorden gebruyckt had / dat hy Borge voor 700 Ponden Sterlings soude moeten stellen / dat hy tegens de naeste Termijn soude compareren / om 't selve te verantwoorden. Ondertusschen verseeckerde sijn Majesteyt / dat tegens hem sodanig soude werden geprocedeert / dat het hem onmogelijck soude wesen / om voortaen iets tegens de Hollandse Schepen t'ondernemen / gelijck oock geschiede / want den Koning gebood eenige tijdt daer na aen alle sijn Admiralen / Vice-Admiralen / Capiteynen / en onder-hebbende Zee-Officiers / dat sy nauw reguard op alle Schepen / die sy ontmoeteden / en die sy vermoededen / dat sigh van de Commissie van gem. Carew souden willen bedienen / nemen souden / de selve visiteren / en / na bevinding / vermeesteren en opsenden. Daer wierdt oock aen alle Gouverneurs in Indiën / en andere Domeynen van sijn Majesteyt / een diergelijcke ordre gesonden / en aen 's Konings Ministers tot Parijs en Brussel belast / dat sy na haer uytterste vermogen souden beletten / dat aldaer sodanige Equipagie wierdt ondernomen / maer dat sy souden soecken uyt te wercken / dat d'Onderwinders gevat / en haer hun Commissie af handig wierdt gemaeckt. Dit geschiede meest / om dat den gem. Ca-

rets een Scheepje tot Rouaen liet uytrusten/ om daer mede weder op d'Onderdanen van desen Staet te gaen roven; doch men heeft niet gehoort / dat 't selve uytgelopen is: En daer op is 't verder daer by gebleven / werdende het genomen Scheepje / dat de Lief de genaemt was / oock weder vry gegeven.

Terwijl wy nu met Zee-saecken besigh zijn / sullen wy hier inlassen / dat een Oorlogh-schip van desen Staet / behorende onder 't Collegie ter Admiraliteyt van Zeelandt / en gevoert by Capiteyn van Kruyningen / in de Spaensse Zee / soo als 't na huys keerde / een Leck gekregen hebbende / een mijl van Dartmouth / eer 't in Engelandt konde raken / te gronde is gegaen. 't Selve had veel Silver in / waer van noch een gedeelte / en al 't Volck / wierdt geborgt: En stont sijn Majesteyt van Engelandt / op 't versoeck van haer Hoog Mog. Ambassadeur / toe / dat men 't gesoncken Canon en Silver weder macht vissen.

Ondertusschen waren de Brieven / tot het verkiesen van nieuwe Leden / tot het aenstaende Parlement tot Oxford / over-al uytgeschreven: de Stadt Londen den 14 Februarij daer op in Guildhal vergadert zijnde / en den Lord Mayor en de Aldermans / benevens eenige 1000 Burgers / present zijnde / soo las een van de Secondaries / zijnde soo veel als Onder-Sherif / een Brief overluyd / en sprack vervolgens in deser voegen.

EDELLUYDEN.

ONse laetste By-een-komsten alhier, wegens saecken van dese nature, zijn soo vers in onse gedachten, dat ick het niet nodig oordeele, om uw de methode van uwe proceduren alhier in gedachten te brengen; voornamentlijck, dewyl uw eendrachtigheyt daer toe sodanigh is, dat gy die lichtelijck en gemeensaem uytvoert, daer dickwils de selve aen andere moeyelijck en verdrietig vallen.

Evenwel verplicht my het devoir van mijn plaets, om uw bekent te maecken, dat den Koning door dit Geschrift, 't welck ick nu gelesen hebbe, met advys en toestemming van sijn Raedt, belieft heeft aen de Sherifs van Londen, die by uw verkosen zijn, te belasten, dat, soo wel onder uw Zegels, als de hare, 4 van de moderaetste en bequaemste Burgers uytgesocht souden werden, om by hem en de Pairs en Prelaten van dit Koninckrijck, in sijn Stad van Oxford, den 1 April aenstaende, te vergaderen, en aldaer te debatteren en verhandelen sulcke gewichtige materien, als men dan bequaem sal vinden, om tot veyligheyt van sijn Majesteyts geheyligde Persoon, en de staet en securiteyt van 't Koninckrijck en de Protestantse Religie voor den dagh te brengen.

Ick twijffel niet, of yder discreet Engelsman is gevoeligh van de groote Privilegien en avantagien, die d'Onderdanen van dit Koninckrijck genieten en behoren te genieten door een Parlements-gewys Gouvernement, alsoo den Koning hier by (met reverentie spreeck ick 't selve) sijn eygen handen gelieft te binden (gelijck als hy doet) om niet eenen penning Geldts uyt uw Sacken, buyten uw eygen consent (dat is, Edelluyden, van die gene, die uw representeren) te nemen of eyschen; want aen haer voorsichtigheyt en beleyt laet gy de sorg van uw selven en uw Fami-

lien

lien, van uw Religie, Levens, Vryheden, ende al 't gene dat uw lief en waerd is.

De wyl dan uw vertrouwen op haer soo groot moet wesen, als uw gants Corps is, soo moet gy nootsakelijck adviseren tot het verkiesen van sulcke, die bequaem, en ten vollen tot soo een Handeling gequalifieeert sullen wesen.

Nu, Edelluyden, om uw de sorge, moeyte, lasten, stantvastigheyt, oprechtigheyt en oppassing van dese waerde Edelluyden, die uw in de 2 laetste Parlementen hebben gediend, op te halen, soude onnootsaeckelijck zijn, dewyl gy 't wel weet; 't soude ook de palen van mijn plicht te buyten gaen, dat ick uw soude recommanderen, die weder te verkiesen, of eenige andere bequame Burgers uytpicken en uw voorstellen, soo in dese Eerwaerdige Banck, of onder uw selven: En daerom sal ick van beyde swygen, en uw aen uw vrye, indifferente en ontegenspreeckelijcke verkiesinge laten, met wensching, dat gy met uw Nominatie voortgaet.

Hier op dede den Schiltknaep Hendrick Cornish/ zijnde een van de Sherifs/ een korte Oratie/ behelsende/ dat hy laetst op den Lord Mayor had gewacht/ om sijn Lordschaps believen te weten/ wie hy wilde nomineren tot een van de vier Burgers/ die in 't aenstaende Parlement souden dienen/ doch dat gemelde Lord Mayor 't selve had geweygert/ en versocht/ dat de Hal die wilde nomineren; gelijck oock/ dat de laetste Leden/ zijnde brave Luyden/ en trouwe Protestanten/ van hem aen haer respect en nominatie gelaten wierden.

Ingevolge van dien procedeerde het Hof tot de Verkiesing/ en 't Volck/ dat seer talrijck was/ schreeuwde/ dat het niemant als de 4 laetste Leden wilde hebben, maer sommige andere/ oordeelende dat men andere behoorde te nomineren/ om dat de Electie te vryer soude schijnen/ stelden verscheyde Aldermans op: doch 't selve hielp niet/ want de Verkiesing viel eendrachtig op de 4 laetste Leden; 't welck de Sherifs siende/ verklaerden/ dat de selve daer toe waren gekosen/ namentlijck/ Sr. Robert Clayton/ Thomas Pilkington/ Thomas Player en Sr. William Love.

De Verkiesinge geschiedt zijnde/ soo presenteerde de Hal een Geschrift aen de Sherifs/ inhoudende een Addres aen de 4 Leden/ 't welck gelesen/ en met een generale toestemming aengenomen wiert/ in de volgende Woorden bestont.

Aen den Eerwaerdigen Sr. Robert Clayton, Ridder; Thomas Pilkington, Alderman; Sr. Thomas Player, Ridder, en Willem Love, laetste, en nu op nieuw gekooren Leden van het Parlement voor dese Eerwaerdige Stadt Londen.

WY de Burgers van dese Stadt, zijnde in de gemeene Hal vergaderr, hebben ondervonden de groote en menigvuldige diensten van uwlieden, die ons in de 2 laetste Parlementen hebben gerepresenteert, door uw getrouwe en onberispelijcke devoiren, om de gront van 't schrickelijck en Hels Paeps Complot te ondersoecken en te ontdecken; gelijck oock, om sijn Majesteyts Koninckl. Persoon, de

Protestantse Religie, en 't wel-opgerechte Gouvernement van dit Koninckrijck te preserveren; om de by-een-komst en 't sitten van verscheyde Parlementen veyligh te maecken; om de ongetwijffelde Rechten van de Petitien te verseeckeren; om de gene, die dese Rechten wilden verraden, te straffen; om een geluckige en lang-gewenschte Unie tusschen alle sijn Majesteyts Onderdanen te verwecken; om de 35ste Statute van Koningin Elisabeth en de Corporations-Acte te vernietigen; en voornamentlijck, wegens de progressen, die gemaeckt zijn tot exclusie van alle Paepse Successeurs, en bysonderlijck van *Jacob, Hartog van Jorck*, die de Gemeente van Engeland in de 2 laetste Parlementen hebben gedeclareert ('t welck ons seer gevoelijck valt) voor de principaelste oorsaeck van al de ruïnen en miserien, die dese Koninckrijcken in 't generael, en dese Stadt in 't bysonder, over 't hooft hangen. Om alle welcke saecken, en andere, wegens uw stantvastige en getrouwe handeling van onse affairen in 't Parlement, wy uw hartelijck bedancken, als zijnde in waerlijck vertrouwen verseeckert, dat gy tot het toestaen van geen Geldt sult komen, ten zy gy ons effectuëlijck tegens de Papery en Arbitraire Macht veyligh gemaeckt hebt; resolverende derhalven, tot voortsettinge van de selve eynden, uw met onse Levens en Goederen by te staen.

Gemelde Hal leverde daer op noch een ander Geschrift over aen de Sherifs/ behelsende de Dancksegging/ die sy aen de Pairs/ welcke de Petitie aen den Koning/ wegens 't sitten van 't Parlement tot Oxford/ overgelevert hadden/ gaven/ bestaende in de volgende Woorden.

Aen de Eerwaerdige Slingsby Bethel en Hendrick Cornish, Esquires, Sherifs van de Stadt Londen en Middelsex.

WY de Burgers van de geseyde Stadt, in de gemeene Hal vergadert zijnde, hebben gelesen ende naerstiglijck oversien de laetste Petitie en 't advys van verscheyde Edele Pairs van dit Koninckrijck aen sijn Majesteyt, welcke Raedgevingen wy ootmoediglijck oordeelen, dat in dese ongeluckige conjuncturen ten hooghsten van noden zijn, en tenderen tot veyligheyt van dese Koninckrijcken. En derhalven versoecken wy seer ernstig, dat gy, in de name van dees gemeene Hal, uw by den seer Eerwaerdigen Grave van Essex wilt begeven, en, door hem, aen de rest van dese Edele Pairs de aengename Dankseggingen van dese Vergadering afleggen.

Dit gelesen/ en met een generale acclamatie toegestaen zijnde/ soo beloofden de Sherifs aen haer Lordschappen de Dancksegginge van de gemeene Hal/ ingevolge van haer Requeft/ af te leggen.

Hier op aen Sr. Robert Clayton aengediend zijnde/ dat men verwachte/ dat hy iets aen de gemeene Hal soude seggen/ soo stont hy op/ Sr. Thomas Player en den Alderman Pilkington present zijnde/ en sprack als volgt.

EDEL-

EDELLUYDEN.

ICk ben verseeckert, dat yder van ons, op wien gy desen dagh soo grooten vertrouwen gestelt en gecontinueert hebt, seer gevoeligh van de eer is, die gy ons hebt gedaen. Ick kan uw oock verseeckeren voor yder van ons, buyten eenig gevaer, dat gelijck als wy onse uytterste best hebben gedaen, en het redelijck oordeelden, om alle dese goede eynden, die gy begeerde, te verkrijgen, wy (met Gods hulp) daer by sullen continueëren. En ick en twijffel niet, of yder van ons, die geresolveert is Protestants te blyven, sal trachten, om t'samen gereconcilieert te blyven; onse goede Godt, die ons tot noch soo wonderlijck heeft geholpen, hoop ick, dat Sijn Zegen tot het werck van desen dag sal geven, gelijck oock tot de getrouwe en ernstige plichten van die groote Vergadering, waer gy ons tegenwoordig send, in hope, dat in dese tijdt een weg tot een geluckige verlossinge, en wegneming van alle onse vreesen gevonden sal werden; 't welck God geve.

Dit geëyndigt / en met een generale toejuyching aengenomen zijnde / scheyde het Hof.

De Verkiesingen van de andere Leden tot het Parlement geschieden meest alle op de selve voet / en wierden / dat remarcabel is / weynig andere Leden / als die in 't laetste Parlement geseten hadden / verkoren, waer door / en ook wegens haer Instructien / veele vertrouwden / dat 'er weynigh in 't aenstaende Parlement soude uytgerecht werden.

Terwijl den Koning / de Uytheemsse Ambassadeurs en de Leden sig nu vast prepareerden / om na Oxford te gaen / wierdt 'er seer onverwacht een nieuwe Conspiratie ontdeckt: Eenen Fitz-harys / zijnde een Yrs Edelman / en in de Roomsse Religie opgevoed / die in dienst van den Keyser in Ongaryen was geweest / en naderhant een Compagnie Infantery onder 't Regiment van Hamilton had bekomen / doch als 't selve afgedanckt wierdt / sigh weder in Engelandt had begeven / vermengde sigh mede in de saecken van 't Complot; hy een schriftelijck Pasquil by hem hebbende / 't welck men seyde / dat hem wegens den Franssen Ambassadeur / door desselfs Biechtvader / was ter handen gestelt / trachte eenen Mr. Everard / aen wien hy 't selve vertoonde / onder belofte van 40 Ginnings contant / en een verder Pensioen / aen te locken / om 't selve te laten drucken en divulgeren / onder voorgeven / om daer door / soo veel doenlijck / de diffidentie tusschen den Koning en sijn Parlement te vermeerderen: het gem. Pasquil / na men seyde / was in seer scherpe termen opgestelt / en onder andere / dat het seeckerheyt genoeg voor de Natie was / om den Heer Hartog van Jorck en alle Paepse Successeurs van de Kroon te secluderen / maer dat 'er meerder pericul was in een soo Paepse Possedeur / als den Koning / en dat men derhalven sigh van den selven most trachten te ontslaen: doch gemelde Everard hem eenighsins gelatende sijn versoeck te sullen accorderen / alleenlijck begeerende een uur of twee tijde tot sijn beraed / liet onderwijlen in sijn Kamer bedeckte-

lijck komen eenen William Waller en Smit / de welcke / na dat den voorsz. Fitz-Harps nader instantien had gedaen / en verhaelt 't gene boven geseyt is / door den dagh quamen / hem ontkuyrgden / het Pasquil by hem vonden / en hem in Newgate gevangen lieten setten. Sijn Majesteyt hier van verwittigt / en oordeelende de saeck van groot gewicht / liet hem naderhant in den Tour setten / alwaer hy / in veele dingen weyffelende / nu dese en dan gene beschuldigde / het welck men meent oock de oorsaeck geweest te zijn / dat het Parlement naderhant sijn saeck ter herten nam ; doch in 't vervolg daer van breeder.

De tijd tot het sitten van 't Parlement tot Oxford ondertusschen naderende / soo vertrock den Koning en Koninginne den 21 Maert van Londen derwaerts / en quamen t'samen / na dat Windsor noch eerst besien hadden / korts daer aen ter selver plaetse. Monsr. Gregoirie / Opper-Sherif van die Provintie / begaf sigh aenstonts na de Frontieren / om aldaer de komste van hare Majesteyten af te wachten : En Mylord Norris / Gouverneur van Oxford / vertrock na Wheatley / 5 mijlen van gem. Stadt / om haer Majesteyten aldaer te rescontreren ; hy had een groot getal Adel met sigh / en 't was remarkabel / dat alle / behalvens de siecke en af wesende uyt die Provintie / hem by die gelegentheyt vergeselschapten / tonende alsoo alle de Edellupden haer stantvastig in de getrouwheyt tegens haer Overheyt / en respect tegens den Koning : gem. Gouverneur stelde al dese Adel in Batailje / in een rechte Linie / en maeckte een Esquadron van omtrent 150 Cavaliers : hy formeerde de lincker Vleugel van 2 Compagnien Cavallery van die Provintie / waer van 't eene door Sr. Henry Bertie / Broeder van den Mylord Norris / en 't ander door den Ridder Thomas Spencer / de welcke uyt een seer Illustre en Edele Familie van dat Landt gesprooten was / gecommandeert wierdt : voorders plaetste hy in de rechter Vleugel de Dienaers van de Edellupden / met al de Handt-Paerden. Den Gouverneur stelde sigh tot Getuygen van de Edellupden / gedurende het passeren van hare Majesteyten / en toonde haer sijn devoir door de gewoonlijcke Groetinge / de welcke gevolgt wierdt van 't geroep en toejuyching van al den Adel en Cavaliers. Mylord Norris verselde haer Majesteyten van Whateley tot Oxford / en reed gedurigh by de Karosse van den Koning / gevolgt werdende van den Adel / Dienaers en Handt-Paerden / alles in goede ordre. By de Poort van de Stadt wierden hare Majesteyten ontmoet door Sr. Bowele / Mayor / Griffier / Schepens / Raets-heeren en andere Officiers van de Stadt / gekleed met hare Klederen van Ceremonie / de welcke sy met gewoonlijcke Eerbewysingen ontfingen. Mr. Crooke / den Recorder / sprack tegens sijn Majesteyt / en den Mayor gaf de ordinaire Presenten aen hare Majesteyten / uyt den naem van gem. Stadt ; hy presenteerde onder anderen aen den Koning de Knods / de welcke hy terstont daer na weder kreeg / en droeg de selve voor hare Majesteyten tot de Poort van 't Collegie van Christus / alwaer den Koning / gedurende sijn verblijf in die Stadt / logeerde. Den Bisschop / gevolgt van de Canonnicken van de Cathedrale Kerck / ontfingh sijn Majesteyt in den Ingangh van 't

Collegie/ en dede voor hem een Harangue in 't Latijn / de welcke hy al knielende sprack. 's Anderendaegs gingen Sr. Hamilton / Vice-Cancelier van de Universiteyt en Proboost van 't Collegie van de Koninginne / vergeselschapt van d'andere Leeraers en Professoren / soo van de Theologie / Medicijne / als andere Wetenschappen / van 2 Leeraers in de Rechten / en d'Orateur van de Universiteyt / na de Kerck van St. Maria / van waer sy in seer goede ordre quamen in 't Collegie van Christus / om haer devoir aen sijn Majesteyt / de welcke van een groot getal Heeren en andere Persoonen van qualiteyt geaccompagneert was / te tonen. Den Vice-Cancelier leyde de Presenten van de Academie voor de Voeten van sijn Majesteyt: den Orateur dede een seer fraye Reden aen den Koning in 't Latijn / en aen de Koninginne in 't Engels / en den Vice-Cancelier en al de Leeraers / die hem vergeselschapten / lagen op haer knien / soo lang den Orateur de Harangue sprack; en daer op keerden de selve weder te rugh / na dat sy van sijn Majesteyt voor haer moeyten bedanckt waren.

Den 27 van de selve Maent vertrocken oock de Leden / die voor Londen verkoren waren / na Oxford / gevolgt van eenige 100 yverige Menschen / die haer derwaerts vergeselschapten, van de welcke eenige / om haer yver tot de Protestantse Religie uyt te drucken / blauwe Linten op haer Hoed hadden / daer de Woorden van / geen Slaverny, geen Papery, in gefigureert waren.

't Parlement van den 31 Maert t'samen gekomen zijnde / soo quam sijn Majesteyt in sijn Koninckl. Klederen / en de Kroon op 't Hooft / en dede de volgende Aenspraeck aen 't selve.

Mylords en Edelen.

DE onwettelijcke proceduren van 't laetste Huys der Gemeente zijn de oorsaeck geweest van mijn scheyding met het laetste Parlement, dewyl dat ick, die self noyt een Arbitrair Gouvernement wil gebruycken, 't selve noyt in andere wil gedogen. Ick ben niet gesint, om particulariteyten daer van te melden, vermits ick genegen ben, om fauten te vergeven; maer al die gene, die met bedaertheyt willen overwegen, wat aenbiedingen ick voor desen gedaen, en wat verseeckeringen ick aen 't laetste Parlement vernieuwt heb; hoe ick haer niet meer heb gerecommandeert, als d'Alliantien, die ick gemaeckt had tot de preservatie van de generale Vrede in 't Christenrijck, en de Examinatie van 't Paepse Complot, en hoe ick haer Advys en Assistentie, belangende de bewaring van Tanger, heb begeert; en die dan sijn gedachten wil slaen op de vreemde en onbequame Antwoorden, die op sulcke Propositien zijn gegeven, door Luyden, die t'samen geroepen waren, om daer over te beraedslagen, sal sigh mogelijck meer verwonderen, dat ick soo lang gedult gehad hebbe, als dat ick ten laetsten haer proceduren moede geworden ben. Ick heb het nodig geoordeelt, om soo veel tot uw te seggen, dat my geen nieuwe occasie gegeven magh werden, om de laetste misslagen meer te gedencken; dit is t'eenemael mijn interest, en 't sal mijn sorg soo wel als de uwe zijn, om de Vryheyt van den Onderdaen te preserveren, dewyl de Kroon noyt veyligh kan

kan zijn, als die in gevaer is. En ick wilde uw van gelijcken wel overreed hebben, dat noch uw Vryheden noch Eygendommen lang konnen subsisteren, als de rechtvaerdige Rechten ende Prærogativen van de Kroon geinvadeert zijn, of dat de Eer van 't Gouvernement vernedert, of in disreputatie gebracht werdt. Ick laet uw door het soo vaerdig beroepen van dit Parlement sien, dat geen ongeregeltheden in Parlementen mijn liefde tot haer sullen benemen; en door dese middelen bied ick uw een andere gelegentheyt aen, om in onse securiteyt alhier te voorsien, mits gevende dese gesteltheyt en protectie aen onse Naburen en Geallieerden, die gy wel kond weten, dat sy van ons verwachten, en die sy op dese stont seer nodig van doen hebben, en dat ick ter selver tijd een meerder blijck mag betonen, dat ick aen mijn syde niet versuymt en hebbe, om die generale satisfactie en securiteyt te geven, welcke, door Gods zegen, verwacht magh werden, soo gy aen uwe syde bequame dispositien daer toe bybrengt; en dat de rechtvaerdige sorge, die gy voor de Religie behoort te hebben, in sulcke onnodige vreesen niet magh ingewickelt werden, dat als een verandering van de fondatien van 't Gouvernement daer door magh gepretendeert werden. Ick hoop, dat het exempel van het quade succes van vorige hevigheden uw tot een beter getempertheyt sal disponeren, en dat gy uw tegens het gene dat gepasseert is, niet soo seer sult inlaten, als wel overwegen, wat in dese conjuncture het beste gedaen diend te werden. De vordere vervolging van 't Complot, 't ondersoeck van de Lords in den Tour, 't versorgen van de spoediger overtuyginge der Recusanten, en (soo het practicabel is) het quijt maecken van al die party, die eenige authoriteyt en interest by haer heeft, zijn dingen, hoewel van de hoogste importantie, die qualijck van noden zijn, om uw te recommanderen, dewyl sy soo sichtbaer aen yders consideratie, en soo nootsaeckelijck aen onse securiteyt zijn. Maer 't is echter nodig, dat ick van uw begeere, dat gy een eenig expedient tegens de Papery soo swaer niet wilt opvatten, om daer door als te besluyten, dat alle andere sonder effect zijn; en dat gy onder alle uwe sorgen voor de Religie wilt gedencken, dat, buyten de veyligheyt en waerdigheyt van de Monarchy, noch Religie noch Eygendom kan gepreserveert werden. Wat ick voor desen en soo dickwils wegens de Successie heb verklaert, daer kan ick noch niet van afstaen; doch om alle redelijcke vreesen, die mochten ontstaen uyt de mogelijckheyt, dat een Paeps Successeur tot de Kroon soude komen, weg te nemen, soo sal ick bereyt zijn, so'er middelen gevonden konnen werden, dat in sulcken geval d'Administratie van 't Gouvernement in Protestantse handen kan blyven, om na sulck een expedient te luysteren, waer door de Religie behouden, en de Monarchy niet ter neêr geworpen kan werden. Derhalven moet ick uw ernstelijck recommanderen, om voor de Religie en 't Gouvernement t'samen sorge te dragen, met reguard op 't een en 't ander, dewyl sy malkander ondersteunen: En laet ons thuys vereenigt zijn, op dat wy de estime en consideratie, die wy van buyten gewoon zijn te hebben, mogen verkrijgen. Ick besluyt met dit eene advys aen uw, dat de regulen en maten van al uw stemmingen volgens de bekende en gestabileerde Wetten van het Landt mogen zijn, waer van men noch kan noch behoorde te scheyden of te verande-

anderen, als door een Acte van 't Parlement; en ick magh te redelijcker begeeren, dat gy de Wetten van 't Lant tot uw richtsnoer neemt, om dat ick geresolveert ben, dat de selve de mijne sullen zijn.

Het Parlement trad aenstonts tot de verkiesinge van een Sprecker / en wiert met eenparige Stemmen Sr. William Williams / die in 't vorige Parlement mede Spreecker was geweest / tot dat Ampt verkoren; invoegen hy aenstonts de volgende Oratie aen 't Parlement dede.

Reden van Sr. William Williams, Spreecker van 't Lager-huys, wegens sijn Verkiesinge.

MYN HEEREN.

HEt soude onnodig wesen, om uw van mijn onbequaemheyt te spreecken, en daer door te betonen, dat ick niet bequaem ben, om uw in 't Ampt, daer gy my mede hebt believen te vereeren, te dienen, dewyl d'eendrachtige stem van 't Huys, die my tot dese plaets roept, my alle excuse beneemt, en verbind, om uw te gehoorsamen, voornamentlijck daer de gene, die gy kiest, om gem. Plaets te vervullen, daer toe bequaem geoordeelt moet werden. Ick geloof oock, dat het voorbeelt van de Provintien, die door de verkiesing van de selve Leden, voor soo veel als 't mogelijck geweest is, dit Parlement gelijckformig aen 't andere hebben willen maecken, uw heeft ingewickelt, om my te verkiesen. 't Is niet van noden, dat ick uw verseeckere van de stantvastigheyt, getrouwheyt en vigilantie, waer mede ick voorgenomen heb dit Ampt te volvoeren, dewyl de erkentenis, die ick wegens de eer, welcke ick heden met een generale toestemming van uw ontfang, een verseeckering van mijn goede conduite kan zijn. De getrouwheyt, die ick God, mijn Religie en mijn party schuldig ben, verplichten my, om te doen en te lyden al 't gene, dat by Menschen in diergelijcke gelegentheyt gedaen en geleden kan werden.

't Is geen tijt om te spreken, maer om wel te doen, en wilt het my derhalven niet qualijck afnemen, dat ick uw versoecke, dat, volgens d'ordre, die in een Parlement moet geobserveert wesen, uw deliberatien en proceduren regelmatigh en sonder sucht zijn, en dat gy mijn manier van handelen in 't goede wilt nemen.

Ick hoop uw te doen blijcken, dat ick gedisponeert ben om alles, 't geen ick het liefst hebbe, te wagen tot dienst van 't Lager-huys.

Gem. Spreecker 's anderendaegs aen den Koning gepresenteert werdende / heeft aldaer de volgende Reden.

Reden van den Spreecker van 't Lager-huys aen den Koning.

SIRE.

DE Ridders, Stedelingen en Burgers, tegenwoordig in 't Parlement vergadert zijnde, hebbende gedelibereert over de Verkiesinge van een Spreecker, volgens

gens de getrouwheyt, die sy aen de Personen, welcke sy represẽnteren, schuldig zijn, en volgens d'ordre van uw Majesteyt, hebben my eendrachtig daer toe verkoren, om aen uw Majesteyt en 't publijck te betonen, dat sy niet gaerne veranderen, vermits ick de eer heb gehad, om uw Majesteyt en de Gemeente, in dese qualiteyt, in 't laetste Parlement te dienen.

Ick neem de vryheyt, om my, door haer ordre, voor de tweedemael aen uw Majesteyt te vertonen, met een gantsche submissie, om dessels begeerte te verstaen. Ick kan uw Majesteyt verseeckeren, dat ick kom met een Hert, dat t'eenemael getrouw is voor uw geheyligt Persoon, en met een vaste resolutie, om noyt van de ware interesten van 't Gouvernement, soo als 't selve in dit Koninkrijck opgerecht is, te scheyden.

Den Cancelier antwoorde/ door des Konings ordre/ daer op als volgt.

HEer Spreecker, want ick heb ordre U alsoo te noemen, sijn Majesteyt is vernoegt over de keur, die 't Lager-huys van uw Persoon gedaen heeft; hy keurt dese verkiesing voor goet, en neemt U aen en erkent U voor Spreecker.

Gem. Spreecker dede daer op noch de volgende Reden aen den Koning.

SIRE.

DE qualiteyt van Onderdaen van uw Majesteyt te zijn, verplicht ons, om hem getrouw te wesen; maer de bysondere gunst, die ick in 't laetste Parlement van de selve heb ontfangen, en de eer, die hy my doet, met daer in te continuëren, voegt by dese getrouwheyt een nieuwe plicht van gehoorsaemheyt en submissie. Ick bevind my in de eerste en gewichtigste plaets van 't Lager-huys, maer die oock soo gevaerlijck als hoog is. Daer is een groote stoutigheyt en resolutie van noden, om sigh daer in te maintineren, doch mijn voornemen is, om my van dit Ampt met een geheele oprechtigheyt te acquiteren, als zijnde het veyligste en beste beleyt, dat ick kan houden. Ick fondere 't selve op dese maxime, dat den dienst van uw Majesteyt en die van 't Lager-huys, zijnde een en de selve, niet meer van malkander gescheyden konnen wesen, als sijn Scepter en de Kroon.

Men diend het Koninckrijck in 't besorgen van de veyligheyt van uw geheyligt Persoon, en de conservatie van de Protestantse Religie, in 't onderstennen van 't Gouvernement van uw Majesteyt, in 't mainteneren van de Wetten, en in 't bewaren van de oude constitutien van 't Parlement; hier in bestaet het gemeene en onscheydelijcke interest en veyligheyt van uw Majesteyt en sijn Volck.

Hier toe ben ick genegen mijn sorgen en vernuft te gebruycken; en dit is oock 't gene, dat alle vrome Luyden wenschen, en dat sy door haer goede raed trachten te verkrijgen: maer op dat den grooten Raed van uw Majesteyt, tegenwoordigh in 't Parlement vergadert zijnde, dit geluckig werck soude mogen voltoyen, versoeck ick ootmoedelijck, uyt de naem van 't Lager-huys, aen uw Majesteyt, dat hy de volgende saken wil consenteren.

1. Dat wy en onse Domestijcken in onse Personen vry sullen zijn van alle soorten van Arresten en andere Actien.

2. Dat

2. Dat wy een gantsche vryheydt, om te spreecken, in onse deliberatien mogen hebben.

3. En dat, soo de stoffe het mochte vereysschen, wy een vrye toegang by uw Majesteyt mogen hebben.

Ick sal hier, met permissie van uw Majesteyt, een ootmoedig versoeck voor my selfs byvoegen, namentlijck, dat al 't gene, 't welck ick door swackheyt of onwetenheyt qualijck soude mogen seggen of doen, niet tot nadeel van 't Lager-huys magh gedyen, en dat mijn beleyt door uw Majesteyt gunstiglijck uytgeleyt mag werden.

Hier mede geëyndigt hebbende / soo antwoorde den Cancelier / door ordre van den Koning / daer op.

HEER SPREECKER. Den Koning accordeert vryelijck en t'eenemael de versoecken, die gy aen sijn Majesteyt hebt gedaen, en sulckx op de ampelste wyse, als 't Lager-huys oyt gehad heeft. Den Koning is wel verseeckert, dat het Huys, volgens haer voorsichtigheyt, 't selve seer wel in gebruyck sal stellen. Het bysondere versoeck, dat gy aen sijn Majesteyt gedaen hebt, is hem soo veel te aengenamer geweest, om dat hy gelooft, dat gy soo wel sorg sult dragen, om d'abuysen te myden, gelijck hy bereyd is, om de laetste te vergeven.

Tegenwoordig, Heer Spreecker, dese omstandigheden afgedaen zijnde, begeert den Koning, dat gy voort afdoet 't geen'er noch resteert, voor dat gy in de materie treed, ten eynde de tijdt, die ons kostelijcker als oyt behoorde te wesen, te sparen. Sijn Majesteyt hoopt, dat dit Parlement een geluckig besluyt sal hebben. Godt geleyde en zegene uwe deliberatien, op dat het selve magh geschieden.

Dese saeck afgedaen zijnde / soo ging'er noch een dagh a twee door met het doen van de Eeden; waer na 't Lager-huys / tot de affaires tredende / wel verscheyde particuliere saken ter handt nam / doch aenstonts weder viel op d'Acte van Exclusie van den Hartog van Yorck. Boven dien wierdt oock te berde gebracht / waerom de Acte / tot vernietinge van de 35ste Statut van Koninginne Elisabeth / die in 't laetste Parlement door 't Lager-huys in 't Hooger-huys gesonden was / om geperfectioneert te werden / aldaer was blijven leggen; en dewijl dit by 't Lager-huys swaer opgenomen wierdt / wierdt Sr. William Jones met de volgende Boodschap in 't Hooger-huys gesonden.

MYLORDS.

DE Gemeente, in 't laetste Parlement vergadert zijnde, een Bil geprepareert hebbende tot vernietinge van de Acte van 't 35ste van Koninginne Elisabeth, sond die aen uw Lordschappen, om de selve te approberen; en uw Lordschappen beliefden die te passeren met een weynig verandering: dit Huys consenteerde dat, en sond het wederom aen uw Lordschappen, met byvoeginge, dat de Gemeente daer in over-een quam: En derhalven is dese Bil in 't Huys van uw Lordschappen blyven leggen, om sijn Majesteyts consent daer op te hebben; doch ter contrarie

(wegens alle verwachting en gebruyckelijcke observantie in 't Parlement) bevind de Gemeente, dat het noyt aen sijn Majesteyt is gepresenteert, om desselfs consent te hebben: Invoegen wy, bevindende het een saeck van seer quaden gevolge, en dangereus voor 't Gouvernement, te zijn, dese Conferentie met uw Lordschappen hebben versocht, en dat'er eenige Gecommitteerde uyt het Huys van uw Lordschappen by de Gecommitteerde van 't Huys der Gemeente gevoegt mogen werden, om te inquireren wegens 't versuym van dese Bil, en om uyt te vinden, wie aen het crim en schuldig is, om sodanige Delinquanten haer verdiende straffen te geven.

De Klerck van 't Hooger-huys, zijnde eenen Mr. Brown, ondertusschen beschuldigt werdende, dat hy gem. Acte had opgehouden, wierd voor de Lords ontboden, en aldaer afgevordert, om wat reden sulckx geschiedt was; invoegen hy, voor de Balie knielende, verklaerde, dat hem verboden was die over te leveren: doch de Lords resolveerden daer toen niet verder op, maer stelden de saeck eenige dagen uyt.

't Lager-huys onderwijl mede vernemende, dat den Grave van Danby by Petitie aen 't Hooger-huys versocht had, om uyt sijn detentie onder borghtocht ontslagen te wesen, resolveerde in tegendeel door een Boodschap aen 't Hooger-huys te erinneren, dat sy hem voor 't gem. Huys van verscheyde crimina beschuldigt hebbende, derhalven versochten een korte en precise tijdt, dat sijn Proces mocht werden aengevangen.

De saeck van Fitz-harys, daer van hier voor geseyt is, dat hy in den Tour geset was, ter selver tijt mede op 't tapijt komende, so resolveerde 't Lager-huys, meenende door hem veel particulariteyten van 't Paepse Verraet uyt te vinden, hem voor 't Hooger-huys van hoog Verraet te beschuldigen, te meer, also de yverigste onder haer oordeelden, dat sy dese saecken uyt handen van den Procureur Generael des Konings mosten krijgen, als waer sy vreesden, dat alles soude verduystert werden. Gem. Fitz-harys was hier over seer wel te vreden, en hoopte daer door, of sijn Pardon te bekomen, of de saeck in longueur te houden: doch 't Hof, dit apprehenderende, en stellende boven dien aen sijn voorgeven niet veel geloof, gelijck hy ooch nu dese en dan weder gene beschuldigde (als hier na in sijn laetste Reden sal blijcken) had dit wel gaerne anders gesien; evenwel ging 't Lager-huys met die saeck voort, en versocht aen 't Hooger-huys, dat op hare aenklacht sijn Proces voor haer, als 't Hooge en Souveraine Hof van Engelandt, soude werden ondernomen en volvoert, en dat sy by tijdts de Articulen van sijn Beschuldiging souden in-brengen: Maer de Lords oordeelende, dat dese saeck door ordre des Konings afgedaen, en op de aenklachte van den Procureur Generael van sijn Majesteyt alleen gedecideert most werden, verwierpen dit versoeck: 't Welck het Lager-huys, als sigh daer toe bevoegt oordeelende, tot sulcken hevigheyt dede vervallen, dat sy wegens die saeck het volgende resolveerden.

Sabbathi den 5 April, na de middagh.

GEresolveert, dat het is een ontwijffelbaer Recht van de Gemeente, in 't Parlement vergadert, om voor de Lords in 't Parlement eenige Pair of gemeene te beschuldigen wegens Verraed, of eenige andere crimen van overtreding; en dat de weygering van de Lords, om in 't Parlement op soo een Beschuldiging te procederen, is een ontsegging van Justitie, en een violatie van de Constitutien van het Parlement.

Geresolveert, dat in de saeck van Edward Fitz-harys, die by de Gemeente beschuldigt is geweest van hoog Verraed voor de Lords, met een Declaratie, dat sy in een behoorlijcke tijd d'Articulen tegens hem souden inbrengen: waer op de Lords resolveerden, dat tegens ged. Fitz-harys, volgens de loop van de gemeene Wet, en tegenwoordig niet door de wegh van Beschuldiging soude geprocedeert werden, is een weygering van Justitie, en een violatie van de Constitutien van 't Parlement, gelijck oock een beletsel van de vorder ontdecking van 't Paepse Complot, en van een groot gevaer aen sijn Majesteyts Persoon en de Protestantse Religie.

Geresolveert, dat het procederen voor een lager Hof, tegens Edward Fitz-harys, of eenig ander Persoon, zijnde onder een Beschuldiging in 't Parlement wegens het selve Crimen, met de welcke hy of sy beschuldigt zijn, is een hooge breuck van de Privilegie van 't Parlement.

Het Lager-huys was te heviger/ om dat dese Bil/ niet by eenparigheyt/ maer met meerderheyt van stemmen/ in 't Hooger-huys was verworpen/ ende de discreperende Leden daer tegens geprotesteert hadden; en dat boven dien de Bisschoppen/ die over Bloedsaecken niet konden sitten/ mede haer stemmen daer toe hadden gegeven; 't welck 't Lager-huys oordeelde/ dat sy in dese saeck/ als zijnde de Præliminaria van een Bloedsaeck/ mede niet konden doen. Doch sijn Majesteyt/ siende tot wat een hevigheyt al dese saecken liepen/ en dat 'er niet goets van te verwachten was/ also 't Hooger-huys tegens dese proceduren oock verbittert wierdt; te meer/ om dat het Lager-huys hadde geresolveert een Bil op te maecken/ tot het bannissement van alle considerable Papisten uyt Engelandt/ en vervolgens oock vernieuwt hare Bil/ die in 't voorgaende Parlement tegens den Hartog van Jorck/ tot seclusie van de Successie van de Kroon/ was genomen/ soo resolveerde hooggemelde sijn Majesteyt/ dit Parlement weder te dissolveren; gelijck hy oock den 7 April/ 's morgens ten 10 uren/ dede/ en also aenstonts weder na Londen vertrock.

Hier mede scheyde oock dit Parlement vruchteloos/ al schoon sommige gehoopt en gewenscht hadden/ dat het selve wat vruchtbaerlijcks voor het interest van gants Europa soude uytgerecht hebben; te meer/ om dat men een Expedient in Druck sagh uytkomen/ op wat wijse de Protestantse Religie onder een Paeps Successeur (dewijl sijn Majesteyt doch niet konde toestaen/ om de Koninckl. Linie van de Kroon te laten uytsluyten) soude komen geconserveert

werden: van wat kant het selve uytgegaen is / weet men niet / doch 't is seker/ dat het noyt in 't Parlement geproponeert is; wy sullen / om den Leser te voldoen/ 't selve hier inlassen/ doch konnen echter niet verseeckeren/of daer aen veel te defereren zy: de Woorden luyden als volgt.

Articulen van 't Expedient, voorgeslagen in plaetse van de vorige Bil, tot uytsluytinge van den Hartog van Jorck.

1. DAt den Hartog van Jorck, gedurende sijn Leven, 500 mijlen uyt Engeland, Schotland en Yrland, en de Dominien en Territorien, die daer onder behoren, gebannen sal wesen.

2. Dat het geheele Gouvernement, soo Geestelijck als Wereltlijck, by 't overlyden van den Koning, in een Regent sal gestabileert werden, voor soo lang als den Hartog van Jorck leven sal.

3. Dat de Regent wesen sal de Princesse van Orangie, of, ingeval dat sy mocht komen te sterven sonder Nakomelingen, of met Nakomelingen in minderjarigheyt, de Lady Anna.

4. Dat, indien den Hartog een Zoon mocht hebben, die Protestants opgevoed was, de geseyde Princessen als-dan respectivelijck sullen succederen in 't Regentschap, gedurende de minderjarigheyt van sulk een Zoon, en niet langer; als 't welcke een ongemeeslijcke absurditeyt in de vorige Bil van Exclusie heeft ontmoet.

5. Dat de Regent den Privé Raed sal noemen, en dat die door 't Parlement geapprobeert sal werden, of niet, soo het veyligst in 't opmaecken van dese daer toe streckende Acte geoordeelt sal werden.

6. Dat niet tegenstaende dese Koninckrijcken (ten respecte van de Koninckl: Familie, en de Monarchy self) door den geseyden Regent mogen gegouverneert werden in den name van JACOB de II. &c. soo sullen nochtans door dese voorgenomene Acte voor strafwaerdigh verklaert werden de gene, die om sijnent wil de Wapenen aennemen, of een Commissie daer toe aenvaerden, die door den ged. Regent niet geteeckent, of door een wettige Authoriteyt, welcke van of onder sulcken Regent is gederiveert, toegestaen is: gelijck oock die gene, welcke willen sustineren, dat de onthouding van ged. Naem, in dit geval, de verkleyningen, die by dese Acte zijn opgestelt, sullen suyveren, of de kracht daer van bespotten.

7. Dat aenstonts Commissarissen aen den Prins en Princesse van Orangie gesonden sullen werden, om haer de Eeden af te nemen, dat sy de executie van dese Acte op haer willen nemen; en dat haer Eeden alhier geregistreert sullen werden.

8. Dat alle Officiers, Civil en Militair, aenstonts den Eed sullen doen, om dese Acte te observeren, en soo alle andere van tijd tot tijd, gelijck als in de Acte voor de Test.

9. Dat het sijn Majesteyt genadiglijck mocht gelieven een Parlement in Schotland te beroepen, met bevel, dat de ged. Acte aldaer mede soude gepasseert werden; gelijck oock, dat het in Yrland mocht geschieden, so 't van noden geoordeelt wiert.

10.

10. Dat, ingeval gem. Hartog sal komen in eenige van dese Koninckrijcken, hy, ipso facto, t'eenemael geëxcludeert soude werden, en onderworpen wesen het geen in de vorige Bil was ter neder gestelt: Gelijck oock, dat de Souverainiteyt aenstonts in 't geheel op den Regent soude komen, wanneer hy sigh in eenige van dese Koninckrijcken soude begeven.

11. Dat alle considerabele Papisten by name gebannen sullen werden.

12. Dat haer bedrieglijcke verleydingen te niet gedaen sullen werden.

13. Dat haer Kinderen in de Protestantse Religie sullen opgevoed werden.

Door dese middelen sullen dese 3 Koninckrijcken vereenigt zijn tot bescherminge van de Protestantse Religie, sijn Majesteyts Persoon en Gouvernement, en een veylige grond geleyt van een effectuële Ligue met Holland, en vervolgens met de rest van 't Christenrijck, in tegenstellingh van de aenwassende grootheyt van Vranckrijck.

Met het scheyden van 't Parlement gaf sijn Majesteyt aen de Uytheemse Ministers, en besonderlijck aen de Ambassadeur van haer Hoog Mog., te kennen: Dat hy, om de immoderate proceduren van sijn Parlement, waer van niet goets met allen te hopen was, genootsaeckt was geweest 't selve soo kort te dissolveren, in hope en verwachtinge, dat de hevigste humeuren onder haer, door den tijd, wat bedaert zijnde, sy de reden in toekomende meerder plaets souden geven. Voorders verseeckerende: Dat hy d'Alliantie, met sijne Geallieerde aengegaen, heyliglijk soude observeren, en de rust en eenigheyt in Europa trachten te conserveren.

Sijn Majesteyt liet oock kort daer na de volgende Declaratie uytgaen, om aen alle sijn Onderdanen te betonen de redenen, waerom hy de 2 laetste Parlementen had gedissolveert.

Sijn Majesteyts Declaratie aen alle sijne beminde Onderdanen, rakende de oorsaecken en redenen, die hem gemoveert hebben de twee laetste Parlementen te dissolveren.

HEt is met uytnemende droefheyt, dat wy genootsaeckt zijn geweest de 2 laetste Parlementen te dissolveren, sonder eenige meerder beneficie voor ons Volck, door der selver roepinge: maer hebbende ons gedeelte daer in gedaen, met haer soo meenige gelegentheden te geven van haer welwesen te besorgen, soo kan niet rechtvaerdelijck aen ons geimputeert werden, dat het succes onse verwachting niet heeft voldaen.

Wy konnen ter deser tijdt niet meer als notitie nemen van de particuliere oorsaken van onse disfatisfactie, welcke wy met het begin van 't laetste Parlement aen haer sorg recommandeerden, om die weg te nemen; en wy verwachteden, dat wy geen nieuwe oorsaeck souden gehad hebben, om de selve te gedencken.

Wy openden het laetste Parlement, 't geen tot Westmunster gehouden wierd, met een gracieuse expressie, van onse goede Onderdanen satisfactie te geven, en

haer tegens alle haer rechtvaerdige vreesen te verseeckeren, gelijck als de wichtige consideratie, soo van 't preserveren van de opgerechte Religie, en de Vryheyt en Eygendommen van onse Onderdanen van binnen, als van 't ondersteunen van onse Nabuuren en Geallieerden van buyten, ons Hart daer toe konde bewegen, of mogelijck van ons eyschen.

En wy verklaren solemnelijck, dat wy van intentie waren, voor soo verre als het selve met het ware goedt van 't Gouvernement had konnen bestaen, 't selve noch met eenigh ding te vermeerderen, 't welck aen ons tot dese eynden soude hebben voorgestelt geworden.

Wy begeerden van haer de onderstant van d'Alliantien, die wy gemaeckt hadden tot de preservatie van de generale Vrede in de Christenheyt: Wy recommandeerden aen haer de vorder Examinatie van 't Complot: Wy versochten haer advys en assistentie, beraeckende de preservatie van Tanger: Wy boden aen, om te concurreren in eenige remedien, die voorgestelt konden werden tot de securiteyt van de Protestantse Religie, als sy konden bestaen met de preservatie van de Successie van de Kroon in sijn behoorlijcke en wettelijcke loop van Descendentie; doch in alle de selve hebben wy onbevoeglijcke wederkeeringen van 't Huys der Gemeente ontmoet; Addressen, in de manier van Remonstrantien, eerder als Antwoorden; Arbitraire Ordres, om onse Onderdanen in bewaring te stellen wegens materien, die geen relatie tot de Privilegien van 't Parlement hebben; vreemde onwettelijcke Stemmingen, verklarende verscheyde Eminente Personen, buyten ordre of wettelijck Proces, eenige verhoring van haer defentie, of soo veel als eenig bewys tegens haer aengeboden te hebben, Vyanden van den Koning en het Koninckrijck te zijn.

Behalvens dese proceduren stemden sy op den 17 January laetst, als volgt.

Geresolveert: *Dat yder, die sal leenen, of oorsaeck sal zijn, dat'er geleent sal werden door den wegh van avance, eenig Geldt op de Inkomsten van des Konings Revenue, spruytende door de Costuymen en Excijnsen of Haertstede Geldt, sal geoordeelt werden de Sitting van 't Parlement te verhinderen, en sal oock voor 't selve in 't Parlement verantwoordelijck zijn.*

Geresolveert: *Dat yder, die sal kopen eenige Impost van Anticipatie op eenig deel van des Konings Revenue, of yder, die sal betalen eenige sodanige Impost, hier na op te rechten, sal geoordeelt werden de Sitting van 't Parlement te verhinderen, en sal oock voor 't selve in 't Parlement verantwoordelijck zijn.*

Welcke Stemmingen, in plaets van ons assistentie te geven, om onse Geallieerden te ondersteunen, of ons bequaem te maecken, om Tanger te preserveren, eer tendeerden, om ons te ontwapenen van ergens met onse eygen Revenue of credijt te contribueren; niet alleen ons exposerende aen alle gevaren, die mochten voorvallen, soo van binnen als buyten, maer trachtende oock, om ons te priveren van de mogelijckheyt, om 't Gouvernement te ondersteunen, en ons te brengen tot een onmachtiger conditie, als d'alderminste van onse Onderdanen.

En op den 20 van de selve Maent passeerden sy een andere Vote, in dese Woorden.

Ge-

Geresolveert: *Dat het de opinie van dit Huys is, dat de prosecutie van de verschillende Protestanten, op de poenale Wetten, ten desen tijde beswaerlijck voor de Onderdanen, verswacking van 't Protestantse Interest, encouragement voor de Papery, en dangereus voor de Vrede van 't Koninckrijck is.*

Door welcke Vote, buyten eenig reguard van de opgerechte Wetten, sy aennamen de macht, om de Acten van 't Parlement te suspenderen, dewyl onse Rechters en Bedienaers van Justitie noyt konnen noch behoren, in reverentie van de Votes van yder of de 2 Huysen, de Eeden te breken, die sy gedaen hebben tot de behoorlijcke en onzydige Executie van de Wetten, 't welck men by experientie heeft bevonden, dat de beste onderstant heeft geweest, soo van 't Protestants Interest, als de Vrede van 't Koninckrijck.

Dit zijn sommige van de onwettelijcke proceduren van 't Huys der Gemeente, 't geen ons oock de gelegentheyt heeft gegeven van onse scheydinge met dat Parlement.

Wy hadden dit soo ras niet gedissolveert, of wy veroorsaeckten, dat'er een ander datelijck tot Oxford soude vergaderen: met de opening van 't welcke wy nootsakelijck achten haer te waerschouwen van de fouten van 't vorige, met hope, dat wy de selve ongelucken souden voorkomen; en wy eyschten van haer, dat sy de Wetten van 't Land tot haer Regul souden nemen, gelijck als wy geresolveert waren, en resolveerden, dat die de onse souden zijn. Vorder voegden wy daer by, dat wy van 't gene, dat wy voormaels en soo dickmaels hadden gedeclareert, wegens de Successie, niet konden afstaen: maer, om alle redelijcke vreesen, die mochten spruyten uyt de mogelijckheyt van een Paeps Successeur tot de Kroon, wegh te nemen, dat wy gereed waren, so'er middelen gevonden konden werden, dat in sulck een geval d'Administratie van 't Gouvernement in Protestantse handen mocht blyven, na eenig Expedient te luysteren, door 't welck de opgerechte Religie gepreserveert, en de Monarchy niet vernietigt mochte werden.

Maer, tegens onse aenbiedingen en verwachtingen, sagen wy, dat men geen Expedient wilde ondernemen, als een geheele Exclusie, 't welck wy soo dickmaels hadden verklaert een poinct te zijn, 't geen in ons Konincklijck oordeel ons soo na, soo wel in onse Eer, Gerechtigheyt, als Conscientie, beraeckte, dat wy daer noyt in souden consenteren konnen. In 't kort, wy konnen na de bedroefde experientie, die wy hebben gehad van de laetste Burgerlijcke Oorlogen, die onse Vader, van hooglofsel. memorie, hebben vermoort, en de Monarchy geruïneert, in geen Wet toestaen, die een andere onnatuurlijcken Oorlog soude oprechten, of ten minsten het noodsakelijck maken, om een vaste macht te maintineren tot preservatie van 't Gouvernement en 't Koninckrijck.

En wy hebben reden, om te geloven, door 't gene dat in 't laetste Parlement tot Westmunster is gepasseert, dat, soo wy al konden gebracht werden, om ons consent tot een Bil van Exclusie te geven, de intentie daer mede noch niet stil gestaen soude hebben, maer verder willen passeren, en eenige andere groote en importante veranderingen, gelijck als tegenwoordig, ondernemen.

De

De saeck van Fitz-harys, die door 't Huys der Gemeente was beschuldight van hoog Verraed, en door 't Huys van de Lords gerefereert aen de ordinaris cours van de Wet, is in een oogenblick tot sulck een extremiteyt gekomen, door de Stemmen, die de Gemeente den 5 April laetst passeerden, dat daer geen mogelijckheyt van een Reconciliatie overgelaten was.

De Votes zijn dese.

Sabbathi den 5 April, na de middag.

Geresolveert: *Dat het is een ontwijffelbaer Recht van de Gemeente, in 't Parlement vergadert, om voor de Lords in 't Parlement eenige Pair of gemeene te beschuldigen wegens Verraet, of eenige andere crimen van overtreding: En dat de weygering van de Lords, om in 't Parlement op soo een Beschuldiging te procederen, is een ontsegging van Justitie, en een violatie van de Constitutien van 't Parlement.*

Geresolveert: *Dat in de saeck van Edward Fitz-harys, die by de Gemeente beschuldigt is geweest van hoog Verraet voor de Lords, met een Declaratie, dat sy in een behoorlijcke tijdt de Articulen tegens hem souden inbrengen: waer op de Lords resolveerden, dat tegens de geseyde Fitz-harys, volgens de loop van de gemeene Wet, en tegenwoordigh niet door de wegh van Beschuldiging, soude geprocedeert werden, is een weygering van Justitie, en een violatie van de Constitutien van 't Parlement, gelijck oock een beletsel van de vorder ontdecking van 't Paepse Complot, en van een groot gevaer aen sijn Majesteyts Persoon en de Protestantse Religie.*

Geresolveert: *Dat het procederen voor eenig lager Hof, tegens Edward Fitz-harys, of eenigh ander Persoon, zijnde onder een Beschuldiging in 't Parlement wegens het selve Crimen, met de welcke hy of sy schuldig zijn, is een hooge breuck van de Privilegie van 't Parlement.*

Het was een extrême gevoelige materie voor ons, te vinden, dat men een Beschuldiging gebruyckte, om een Recht te dilayeren, 't geen wy hadden gedirigeert tegens een geprofesseert Papist, belast zijnde met Verraderyen van een extraordinaire natuur tegens ons: En seeckerlijck, 't Huys der Heeren deed recht, met te weygeren na sulcke proceduren te horen.

Maer wanneer yder van de Huysen soo verre is getransporteert, als te stemmen, dat de proceduren van d'andere zijn een ontsegging van de Justitie, een violatie van de Constitutie van 't Parlement, en een gevaer aen ons Persoon en de Protestantse Religie, sonder eerst Conferentien te hebben gehad, om te examineren op wat gronden sulcke procednren gemaeckt zijn, en hoe verre sy gejustificeert konnen werden, soo stelt het beyde de Huysen uyt de bequaemheyt, om eenige saecken te samen af te doen, en gevolgelijck is het de grootste violatie van de Constitutie van 't Parlement.

Dit was de oorsaeck; want elcke dagh continuërende, om nieuwe instantien van vordere hevigheyt en gramschap tusschen de 2 Huysen voort te brengen, tot ontrieving van alle publijcke eynden, voor welcke sy beroepen waren, soo hebben wy 't nodig geacht, om dit Parlement mede te eyndigen.

Maer niet tegenstaende al 't selve, soo behoeft de ongerustige quaetaerdigheyt van

van bose Menschen (die arbeyden, om ons Volck te vergiftigen, sommige uyt dwaesheyt van haer oude geliefde Republijckx-beginselen; en andere uyt gramschap, dat sy sigh gefrusteert vinden in haer particuliere desseynen, die sy hadden tot de voltreckinge van haer eygen ambitie en grootheyt) aen geen van onse goede Onderdanen te persuaderen, dat wy gesint zijn 't gebruyck van Parlementen ter zyde te leggen; want wy verklaren vastelijck, dat geen ongeregeltheden in Parlementen onse liefde tot de Parlementen sal wegh-nemen, als de welcke wy aensien voor de beste methode, om de ongetempertheden van 't Koninckrijck te genesen, en de eenige middelen, om de Monarchy te preserveren in dat gevoeglijck credijt en respect, als van binnen en buyten behoorlijck is.

En ter deser oorsaecke zijn wy geresolveert, om, met Gods hulp, verscheyde Parlementen te hebben, en soo wel in als buyten 't Parlement onse uytterste devoir te gebruycken, om de Papery uyt te roeyen, gelijck oock, om alle beswaernissen van onse goede Onderdanen te redresseren, en in alles, volgens de Wetten van 't Koninckrijck, te regeeren.

En wy hopen, dat een kleyne tijd d'oogen van onse Onderdanen soo verre sal openen, dat onse naeste Vergadering van een Parlement alle die vast-stellingh en Vrede sal perfecteren, als bevonden sal werden, dat of in de Kerck of in de Staet gebreeckt.

Tot het welck, gelijck wy onse uytterste devoiren sullen gebruycken, soo versekeren wy ons selfs, dat wy daer in sullen geassisteert werden door de wettelijckheyt en goede affectie van alle de gene, die sullen considereren de opkomst en voortgang van de laetste Troubelen en confusien, en begeerig zijn, om haer Land van een weder instortinge te bevryden.

En wie kan niet gedencken, dat Religie, Vryheyt en Eygendom alle verloren en weg zijn, als de Monarchy is afgeschut, en noyt weder kan herleven, voor dat de selve herstelt was. Gegeven in ons Hof tot Withal den 18 dag van April 1681.

De bovenstaende Declaratie van den Koningh wierdt in alle de Kercken van Engelandt afgelesen/en van veele met een groote toejuyching aengenomen; gelijck sulcks oock korts daer aen bleeck/ alsoo veele Plaetsen in Engelandt door publijcke Addressen den Koning daer over lieten bedancken; maer alsse deselve al te groot souden loopen/om die hier in te lassen/ sullen wy alleen die van 't Graefschap Oxford hier op-stellen/ waer door den Leser kan oordeelen hoe-danigh de andere zijn geweest/ dewijl sy meest alle van een inhoudt waren.

't Ootmoedig Addres van de aldergetrouwste Onderdanen van uwe Majesteyt, de Groote Jurys van 't Graefschap Oxford.

SIRE;

Wy, de aldergehoorsaemste en getrouwste Onderdanen van uw Majesteyt, de ondergeschrevene Groote Jurys, tegenwoordigh vergadert in de Sittingen van 't Graefschap Oxford, hebbende in 't midden van ons de favorable Declaratie

van uw Majesteyt hooren afkondigen, en wenschende te doen blijcken, voor soo veel als ons mogelijck is, de erkentenisse, die Wy, en 't gantsche Graefschap, 't welck wy representeren, van uw onvergelijckelijcke goetheydt en condescentie hebben, dat gy wel wilt voldoen aen alle de redelijcke apprehentien, die eenige van uwe goede Onderdanen mochten hebben: En derhalven om oock te toonen, dat wy geensints approberen, maer in tegendeel vervloecken alle soorten van beginselen, practijcken of desseynen der Papisten, Rebellen, Factionisten, Fanatijcken, of Respublicanen, komen wy in onse naem, en van wegen 't gantsche Graefschap, onse ootmoedige en sinceerste bedanckingen aen uw Majesteyt, wegens dese Declaratie en alle andere gunsten, die wy van hem, onder sijn gerechtigh en goet Gouvernement, sedert sijn geluckige herstellinge, ontfangen hebben, geven: En bysonderlijck noch van de moeyte, die uwe Majesteyt heeft genomen, en de efforten, die hy heeft gedaen, om het Pausdom uyt te roeyen, en de Protestantse Religie, gelijck die door de Wetten is opgerecht, te versekeren en maintineren: Het welck, benevens de beloften, die uw Majesteyt gedaen heeft, om dickwils Parlementen te beroepen, en in alle saecken volgens de Wetten te regeren, ons alle de versekeringen geeft, die wy souden konnen wenschen, om de grootste Vryheydt en de beste Religie te genieten, die eenig Volck des Werelts kan hebben. En gelijck wy niet en twijffelen, of uw Majesteyt, volgens sijn Koninckligcke wijsheydt, sal sorge dragen, om de Wetten cordaet te laten uytvoeren, ten eynde alle de geene, die de gemoederen van uw goede Onderdanen trachten te vergiftigen, en 't Gouvernement van de Kerck en Staet te ontrusten, te decourageren, supprimeren en straffen, soo sullen wy oock altijdt bereyt zijn om uw Majesteyt te seconderen en assisteren, selfs met gevaer van onse Levens en Goederen, die wy altijdt gaerne sullen opsetten, gelijck onse plicht en conscientie ons daer toe obligeert, om uw Majesteyts geheyligde Persoon, en uw rechtvaerdige Rechten en Prærogativen, en de Protestantse Religie, soo als die door de Wetten is opgestelt, tegens alle oppositie te beschermen. En wy bidden God uyt al ons hert, dat hy dagelijcks meer en meer de Vyanden van uw Majesteyts geheyligde Persoon, uw Majesteyts Gouvernement, en van de Protestantse Religie, wil ontdecken, en haer de straffe geven, die sy verdienen: gelijck oock uwen Throon op de Vrede en voorspoet stabileren; en dat uw Majesteyt noyt geen wettige Erfgenaem gebreeckt, om daer op tot het eynde des Werelts te sitten.

Wy de geswoorne Groote Jurys presenteren uyt de naem van 't gantsche Graefschap dit ootmoedigh Addres aen uw Majesteyt, 't welck uyt het gevoelen en de erkentenis, die wy wegens uw Koninckligcke gunsten hebben, spruyt: En wy versoecken in de naem van 't gantsche Corps aen Mylord Norreys, Gouverneur van dit Graefschap, dat hy aenstonts sijn Majesteyt wil gaen opwachten, om hem 't geseyde Addres te presenteren, en sulcke Persoonen mede nemen, die hy sal gelieven te verkiesen. In getuygenis van 't welcke wy de geswoorne Groote Jurys dit hebben onderteeckent. Gedaen in de Generale Sittingen, die in de Stadt

Oxford

Oxford wegens 't geseyde Graefschap zijn gehouden op Dingsdag na H. Drievuldigheyt, in 't Jaer 1681. en van uw Majesteyts geluckige Regeeringe het 33.

Tot Londen / daer de gemoederen seer verdeelt waren / quamen wel eenige Edellupden en Burgers by den Lord Major en Aldermans / om haer te versoecken / dat sy een diergelijck Addres aen den Koning wilden presenteren / maer de partye/die anders gesint was/ veel stercker zijnde/ hier van verwittigt; quam aenstonts te samen / en resolveerde aen den gem. Lord Major te versoecken / dat 'er een gemeene Raedt vergadert mocht werden / om een Request aen den Koning op te stellen / dat 'er niet alleen een Parlement beroepen mocht werden / maer dat 't selve oock soo lange soude sitten / tot dat het Paepse Complot tot de gront ontdeckt soude zijn/ de Verraders gestraft/en de Gravaminaes van 't Volk geredresseert/als 't welk sy oordeelden dat niet anders als door 't sitten van een Parlement konde geschieden / &c. Den Lord Major poogde haer wel met goede woorden daer van te diverteren / doch konde niet anders uytwercken/ als dat een gemeene Raedt daer over vergadert soude werden.

Die van Middelsex stelden byhans een en 't selve Request op / doch voegden daer noch by/ dat men haer Leden van 't laetste Parlement/en die Heeren/ welke in 't Hooger-huys tegens het rejecteren van de Bil wegens Fits-harys geprotesteert hadden/ soude bedancken.

Doch die van 't Luytenantschap van gem. Stadt / zijnde soo veel als de Burger-Krijgs-raedt / die meest uyt alle de Compagnien van dese Stadt gecomposeert is / toonden sich van een ander gevoelen / en stelden een bysonder Addres op/ waer by sy sijn Majesteyt voor sijn gratieuse Declaratie bedanken: die van Southwarck / zijnde aen de overzijde van de Teems/ voegden sich daer by.

Evenwel gingen die van Londen met haer particulier Request voort / want de gemeene Raedt aldaer vergadert geweest zijnde / soo wierdt na een groot Debat verstaen / dat men 't selve aen sijn Majesteyt soude presenteren/ alschoon den Secretaris Jenkins eenige dagen te vooren / uyt ordre van den Koning/ in ged. Raedt had geassisteert / om sulcken Request te verhinderen: Den Lord Major dan/ sulcks te Hamptoncourt / daer sijn Majesteyt met sijn Raedt sich doen bevondt/ overleverende / seyde / dat het selve het versoeck van de gantsche Stadt van Londen was; doch die van 't Luytenantschap en Southwarck seyden het contrarie / en dat sy een bysonder Addres hadden / invoegen sijn Majesteyt / na dat beyde de Requesten had gelesen / door den Cancelier dit volgende Antwoort liet geven.

SYn Majesteyt, hebbende geconsidereert de verscheyde Addressen, die aen hem gepresenteert zijn geweest, heeft my belast de volgende Antwoorden daer op te geven. Eerstelijck, om aen de Commissarissen van het Luytenantschap te laten weten, dat sijn Majesteyt het Addres, dat sy hebben overgegeven, seer wel heeft ont-

ontfangen en geapprobeert, en denckt, dat den yver, door dewelcke sy haer getrouwheydt en goede genegentheden tot sijn Persoon en Gouvernement hebben uytgedruckt, een bequaem stuck van haer plicht en dienst ter deser tijdt is; invoegen hy hun hertelijck daer over laet bedancken. De Edelluyden van de Borroug van Southwarck laet sijn Majesteyt niet alleen hertelijck bedancken, maer hy verklaert, dat hy seer wel met de form van haer Addres te vreden is, en denckt, dat sy op de waerachtigste en seeckerste Gronden, die 'er konnen zijn, procederen, wanneer sy voor een maxime stellen, dat gestadige getrouwheydt de eenige grondtlegginge van een ware geluckigheyt is. Ick moet het u oock alle beyde verseeckeren, dat sijn Majesteyt altijdt een gratieuse gedenckenisse van uw goede diensten sal behouden, en dat gy ongetwijffelt de effecten daer van sult vinden, indien gy u tot faveur van sijn Majesteyt sult appliceren. Maer wat het ander Addres belangt, dat van inhoudt is: *De ootmoedige Petitie van den Lord Major, Aldermans en Gemeente van de Stadt Londen, in den Gemeenen Raedt vergadert, &c.* waer in een groot onderscheyt met de andere Addressen is, soo zijn my veel dingen daer van belast te seggen.

Den Koningh had verwacht, dat een Petitie, die van den Major, Aldermans en Gemeenen Raedt van de Stadt Londen scheen te komen, sulcke materien alleen soude ingehouden hebben, die particulierlijck de Stadt concerneerden; of dacht ten minsten, dat hy daer in eenige behoorlijcke erkentenisse van sijn continuele sorg, in 't preserveren en voortsetten van uw Koophandel, en 't favoriseren van uw Liberteyten en Vrydommen, soude gevonden hebben; maer, contrarie sijn verwachting, en (gelijck hy gelooft) uw Plicht, hy vindt dese Petitie voorsien met materien van Staet en 't Gouvernement; 't welck geen saecken en zijn, die aen u behooren, maer buyten u zijn; en soo dit sonder berisping soude passeren, soo heeft de minste Corporatie, ja het minste Dorp in Engelandt, soo veel recht, om sich met dese materien te bemoeyen, als gy hebt. Het eenige eynde en gebruyck van den Gemeenen Raedt in Londen is voor de saecken van Londen: Gy zijt de Gemeenen Raedt van de Natie niet, en nochtans draegt gy u selven in dier voegen, als of gy die waert. Maer den Koningh siet op dese Petitie niet, als of die met een algemeen consent van den Gemeenen Raedt voort quam; want hy is wel geinformeert, dat die door een inconsiderable Majoriteyt is gepasseert, dewijl 14 Stemmen in het geheel en tegens de sin van den Lord Major uyt het Hof van de Aldermans zijn vertrocken; doch sijn Majesteyt heeft een groote estime en liefde wegens de discretie en eerlijckheyt van de geene, die daer af gescheyden zijn: en hy siet op de rest, als de geene, die door eenige quade Luyden misleyt zijn, welcke een confusie in de Stadt soecken te maecken, dewelcke sy elders niet konnen beginnen. Den Koningh gelooft niet, dat de materie van dese Petitie wel by u is overwogen, dewijl hy soo veel presumptien en fouten daer in vindt: Het versoeckt het by-een-roepen van een Parlement, op een tijdt, als den Koning alreets heeft verklaert aen alle de Werelt, dat 'er verscheyde Parlementen sullen zijn; en in dier voegen schijnt het te twijffelen aen die verseeckeringen; waer over alle

goede

goede Onderdanen ſijn Majeſteyt bedanckt hebben: Het verſoeckt een continuatie van dat Parlement, tot dat al hare Saecken afgedaen ſullen weſen, en in dier voegen geeft het een inbreuck aen de hoogſte trouwe, die in den Koningh is gelogeert, als aen wien het appoincteren van de tijden en ſtonden alleen belangt: Het berooft den Koningh van de gantſche eer van ſijn genade en goetheydt, in 't beroepen van een Parlement, dewijl gy maeckt, dat het een effect van uw importuniteyt ſchijnt te zijn: ſoo dat niets in de gantſche Werelt meer contrarie tot de ingebeelde eynden van dit Addres kan zijn, als het Addres ſelf. Behalven dit alles neemt den Koningh oock kenniſſe van een andere expreſſie in uw Addres, waer in gy pretendeert ſeer getroubleert te weſen, dat 'er onlangs ſeeckere Pamphletten zijn uytgekomen, die ſeer oneerlijck van de Proceduren van de twee laetſte Parlementen ſpreecken: den Koningh ſoude ſeer verblijt hebben geweeſt, dat gy gementioneert had, wat Pamphletten gy meende, want anderſints mocht de Werelt ſigh voorſtellen, dat gy een ſecrete meeningh had in deſe generale expreſſie, en ſulcken meening, als geen eerlijck Man of goet Onderdaen ſich ſoude derven toe-eygenen. Den Koning ſoude van gelijcken ſeer verblijt geweeſt hebben, dat gy oock van ſulcke andere Pamphletten notitie had genomen, die ſijn Majeſteyts Perſoon en Gouvernement diffameren, en al de orders en conſtitutien van Kerck en Staet aentaſten. Maer het ſchijnt, dat uw curieusheydt ſeer groot heeft geweeſt, om na eenige ſoort van Pamphletten te kijcken; maer uw naerſtigheydt is oock kleyn geweeſt, om na de reſt te ſien, en de ſeditieuſe te ſtraffen. Doch niet-tegenſtaende al het ſelve, is den Koning van opinie, dat 'er waerlijck weynige onder u zijn, die deſe beriſping verdienen; hy is niet alleenlijck een Confident van de affectien van de Stadt in 't generael, als wetende, dat noyt Prince oyt beter van ſijn Volck is gedient; maer hy gelooft oock, dat de grootſte part van 't Hof van de Aldermans en den Gemeenen Raedt, ſoo ſy alle preſent hadden geweeſt, ſich ſeer ernſtelijck tot ſijn dienſt begeven ſouden hebben. Derhalven, ſoo iemandt onder uw is, die verdeeling ſoeckt te maecken, ſoo hoopt hy, dat gy die *ſult* aenteeckenen en uytwerpen, en dat gy ſult ſtuderen, om geruſt te weſen, en uw ſaecken te doen, want den Koningh heeft ſijn hert op deſe Stadt geſet, om haer al het goet te doen, dat hy kan; en de vrede van ſijn Gouvernement kan uwe voorſpoedigheyt alleen voortbrengen. Eyndelijck recommandeert den Koning dit aen uw, en eyſcht van uw, dat gy een effectuele ſorg neemt, dat 'er geen ſoort van beroeringe of diſordre onder u ontſtaet.

Sijn Majeſteyt oock niet wel vernoegt zijnde over den Ridder Clayton / die 't voorleden Jaer Lord Major was geweeſt / en nu een Lidt van de twee laetſte Parlementen voor Londen / ontnam hem ſijn Commiſſie van 't Collonelſchap van een van de Regimenten der Stadt Londen / en gaf het ſelve weder aen eenen Sr. James Smidt; den Lt. Collonel Gaſtoni wierdt mede afgeſet / en Mr. Baker weder in ſijn plaets verkoren.

Alſchoon nu het Parlement tot Oxford gediſſolveert was / ſoo wiert echter

met de saeck van Fitz-harys voort-gebaren: Den Procurael Generael des Konings liet ten dien eynde de Getuygen / zijnde eenen William Waller en Smidt / tegens Fitz-harys voor den Raedt ontbieden / om haer depositien in presentie van den Gevangen mondeling gestant te doen; doch alsoo by deselve/ wegens het Verbodt van het Lager-huys in 't laetste Parlement / eenige scrupel was / om den selven Fitz-harys voor eenig Lager-hof als 't Hooger-huys te beschuldigen / begaben sy sich eerst uyt Londen / om alle ongemack / die daer uyt mochte spruyten / te ontgaen; doch daer tegens wierdt geresolveert / dat sy weder op nieuws souden ontboden werden / of de straffen onderworpen zijn / die tegens de onwillige Getuygen was gedecreteert; boven dien was noch als tot een Expedient uytgevonden / dat die Heeren / voor wien de ged. Getuygen hare verklaringe hadden gegeven / by noncomparitie / tegens den selven Fitz-harys souden werden geëmployeert: Doch dese Getuygen / hier van bericht / beloofden tegens den noodigen tijdt te sullen verschijnen. De ordinaris Justitie / oordeelende dat dese saeck van te grooten importantie voor haer was/ en dat die voor een hooger Hof afgedaen most werden / verwees deselve na des Konings Banck / daer het aengenomen wierdt / en den dag van den 9 Mey vast gestelt om sijn beschuldiging in te brengen: De Grand Jurys van Middelsex wierden daegs te vooren door den Rechter Jones beedigt / alsoo den Opper-rechter en andere uyt de Vierschaer waren gegaen; daer op wierdt een van de Jurys geroepen / om de Beschuldigingh van Fitz-harys te ontfangen/ en de Getuygen te sien sweeren; en vervolgens den Ridder William Waller/ dewelcke voor sijn beediging tegens den Rechter seyde / dat het Lager-huys gem. Fitz-harys beschuldigt had, en versocht te weten, of het voor hem veyligh soude zijn, om tegens hem te compareren; waer op den Fiscael Generael antwoorde: dat hy daer toe verobligeert was, alsoo hy aen den Koning belooft had, te sullen compareren; en dat 'er derhalven pericul voor hem in was, soo hy daer van in gebreecke bleef. Daer na deede de Broeder van Sr. Edmondbury Godfrey/ zijnde eerste Commissaris van de Examinatie / een Apologie voor sich selven/ behelsende / dat het een saeck van gewicht was, en dat hy sich noch noyt in dat Ampt had bevonden, versoeckende derhalven het Advys van den Rechter; doch die weygerde sijn opinie te seggen / als in de volle Banck. Den 3. versocht den Grand Jury den Opper-rechter weder / dat hy / nevens d'andere Rechters/ sijn opinie/ aengaende de Acte tegens Fitz-harys/ soude seggen; en daer op wierdt de Beschuldiging van 't Lager-huys gelesen: den Opper-rechter seyde haer daer op / dat sy op de Beschuldiging van het Lager-huys geen reguard mosten nemen: maer dat sy, zijnde als onder Eed, een Acte, volgens de evidentie van de saeck, behoorden te vinden, wyl het Lager-huys haer niet konde bevryden, soo het Feyt geprobeert wierdt: gem. Heer seyde haer verder / dat al de Rechters geresolveert hadden, dat sijn Proces gemaeckt soude mogen werden: insgelijcks den Jury haer bedanckte / en versocht / dat Fitz-harys onder een Habeas Corpus voor de Balie mochte komen, om geëxamineert te werden, voor dat sijn

ſijn Proces gemaeckt wiert, over de Moort van Edmundbury Godfrey, en dat het Gerecht hem ſoodanige Vragen ſoude afvragen, als den Rechter Godfreys Broeder dienſtig ſoude vinden te behooren.

Dit haer toegeſtaen zijnde / en gem. Grand Jurys aen 't Hof van des Konings Banck genotificeert hebbende / dat ſy de Beſchuldiging van Fitz-harys voor goet hadden gekeurt / ſoo wierdt gem. Fitz-harys den 10. daer aen / door twee ryen Muſquettiers / te Water uyt den Towr voor de Banck gebracht / alwaer ſeer lamenteerde / dat hy ſoo ſtreng in hechteniſſe bewaert was geweeſt / dat niets van ſijn Beſchuldiginge in 't Parlement / noch van de diſſolutie van 't ſelve / geweten had: Doen hy nu gecommandeert wierdt gehoor op ſijn accuſatie te geven / ſoo verſocht hem ſijn Vrouw / die ſich ten dien eynde by hem geſtelt had / dat hy ſich ten eerſten tegens de Jurisdictie of Authoriteyt van de Recht-Banck ſoude opposeren / en ſy gaf hem daer op een Schrift in 't Latijn / comprehenderende de redenen tegens deſſelfs Authoriteyt; maer het ſelve wierdt geweygert te accepteren / ter oorſaeck / dat het niet onderteeckent was; doch hy ſeyde / dat het hem niet geweten konde werden, alſoo hy in ſijn Gevangenis noch Pen, noch Inct had gehad; en verſocht vorder tot Advocaten te mogen hebben den Ridder Jones / Mr. Williams / (Spreecker in de twee voorgaende Parlementen) Sr. George Treby / Sr. Francis Winnington / alle Leden van 't Parlement / Mr. Pollexſon en Mr. Wallop / dewelcke hem wierden toegeſtaen / als oock permiſſie / om de Poincten van ſijn Pleydoy aen den Procureur Generael over te leveren / en geordonneert den 14. daer aen weder te compareren / en ſijn Pleydoyen / door ſijn Advocaten onderteeckent / te preſenteren. Eer gem. Fitz-harys van voor de Baly vertrock / proponeerde en verſocht hy / dat de Graven van Salisbury, Eſſex, den Lord Hoogen Juſticier Pemberton, beyde de Sherifs van Londen, nevens den Lord Major, hem mochten toegeſonden werden, om van hem te ontfangen de ontdeckinge of relatie, die hy ſoude geven, aengaende de bewuſte Conſpiratie, als oock raeckende de Moort van Sr Edmondbury Godfrey: maer het wierdt afgeſlagen / onder voorgeven dat hy wegens deſe ſaeck alles geſeyt hadde / 't geen hy te ſeggen hadde. Gem. Fitz-harys den 14. dan weder voor de Banck gebracht zijnde / ſoo trachten ſijn Advocaten te bewijſen / dat de Beſchuldiginge van 't Lager-huys, al-ſchoon het in 't Hooger-huys gerejecteert was, voor goet gehouden moſt werden; doch des Konings Advocaten ſuſtineerden daer tegens / dat ſy daer van ſuffiſant bewijs uyt de Regiſters moſten brengen, ('t geen ſy niet en hadden) of de Jurisdictie van dat Hof erkennen; doch na veele redenen over en weer wierdt de pleytingh tot den 17 uytgeſtelt / als wanneer de Advocaten van gem. Fitz-harys / en voornamentlijck Sr. Francis Winnington / daer toe veel paſſagien uyt de Engelſſe Juriſten by-brengende / trachten te betoonen / dat het gem. Hof ſijn Rechters niet konde zijn, allegerende daer toe principael deſe 3 Puncten.

1. Dat de Gemeente in 't Parlement het gantſche Volck van Engelandt repreſenteerde, en dat ingevolge van dien al de Communs, in haer Beſchuldiging deel hebbende, noch Rechters, noch Jurys konden zijn.

2. Ver-

2. Vergeleeck hy de Beschuldiging by een Appel, en dat hy voor de informatie door den Koningh gehoort most werden, alsoo, volgens de Statute van 't derde Jaer van Koningh Henrick de VII., den Koningh in stuck van Moort tot geen Beschuldiging kon treden, voor dat een Jaer en dagh tot een Appel geaccordeert was.

3. Dat de questie was, indien Fitz-harys, wiens Proces nu alhier gemaeckt wierdt, wierdt vrygesproocken, of het een suffisant Pleydoy soude wesen, soo de Lords hem wegens deselve saeck wederom reeckenschap quamen af te eyschen; 't welck, indien sulcks al konde geschieden, tegens de Engelsse Wetten soude wesen, alsoo dat een Persoon twee-mael in gevaer van sijn leven soude stellen over eene misdaet, daer het 't Geboorte-recht van een Engelsman was, dat hy sich over een saeck maer eens behoorde te verantwoorden.

Daer vielen noch wel meerder redenen over en weder / alsoo het Pleydoy 4 uuren duurde / maer de Rechters / na 't schijnt noch niet wel konnende over-een-komen / om haer gevoelen te uyten / stelden de saeck weder tot den 23 uyt; als wanneer den Gevangen / sich selfs onschuldigh oordeelende / tijdt versocht te mogen hebben / om sijn Getuygen te doen komen / en sich tot sijn Proces te prepareren; 't welck hem oock / na eenige contestatie onder de Rechters / wierdt toegestaen / en hem tijdt tot den 19 Juny vergunt.

De Broeder van den vermoorden Sr. Edmondbury Godfrey versocht echter korts daer aen / dat Fitz-harys / wegens de Moort van sijn Broeder / mocht ondersocht worden / alsoo hy oordeelde dat hy groote kennis daer van had; 't selve wierdt hem toegestaen / en den Gevangen den 26 Mey voor des Konings Banck gebracht; daer rees eerst noch eenige questie / of hy in het particulier / of in 't volle Hof / geëxamineert soude werden / doch het laetste wierdt door 't Hof van Justitie doorgedrongen; hy dan / wegens dese saeck aengeperst om sich te uyten / verklaerde onder Ede; dat eenen du Puis, zijnde Barbier van den Hertogh van Jorck, daer mede handtdadigh aen was: en dat ged. du Puis vijftien dagen voor de Moort van Sr. Edmondbury Godfrey hem hadde geseyt, dat 'er een Raedt tot Windsor gehouden stont te werden, om sich op een seeckeren dagh van hem te ontslaen; dat hy (Fitz-harys) op den selven dagh en uur, als dese Beraetslagingh gehouden wierdt, aen de Kamer-Deur had gestaen, en dat den Hertogh van Jorck, den Grave van Danby, leste Thresaurier, den Pater Benningfield en du Puis daer present waren geweest; doch wat haer discours was, konde hy niet hooren, als alleen dat du Puis hem seyde, dat 'er doen besllooten wierdt, dat den Ridder Godfrey vermoort soude werden; en dat hy den Lord Danby, in 't afgaen van de Trappen, hoorde seggen, dat hy een Tragœdie aen Godfrey wilde laten speelen. Eenige tijdt daer na seyde hem du Puis van een andere Beraetslagingh / die in 't Paleys van St. Jacms / wegens het geseyde Dessein / gehouden stont te werden; alwaer deselve Persoonen sich bevonden / gelijck oock den Pater Christoffel / Biecht-vader van de Koninginne / dewelcke verklaerde / dat gem. Koninginne te vreden was, dat de Executie te Somerseth geschiede. Vorder getuygde hy / dat op den selven Saturdag / als de Moort begaen wiert /

desen

desen Ridder in een Ordinaris by St. Clement at/ in 't geselschap van verscheyde Geestelijcken/ die hem in de praet hielden/ tot dat het laet was; en den selven nacht/ als gem. Moort geschiede/ seyde hem du Puis/ dat men Godfrey ergens gebracht had, van waer hy niet weder soude komen. Daer-en-boven hadden hem de Paters Kelly en Hayes gesegt/ dat Godfrey van Ketterye overwonnen was, en daerom als een Ketter most sterven. Gem. Fitz-harys verders sijn gedanen Eed bevestigende/ seyde op nieuws/ dat den Ridder John Arundel, en den Ridder Beeling, de eene Kamerling, en de andere Secretaris van de Koninginne zijnde, mede in desen Raedt hadden geweest. De Broeder van Edmondbury Godfrey dit gehoort hebbende/ versocht dat 'er een Beschuldiging tegens den Grave van Danby over dese saeck ingebracht mocht werden; en de Juryes/ uytgegaen zijnde/ gaven niet alleen een Beschuldiging tegens ged. Grave/ maer oock tegens du Puis/ aen 't Hof van Justitie over, 't welck wel oordeelde/ dat dese saeck voor 't Hooger-huys gebracht most werden: maer alsoo/ gelijck wy naderhandt sullen seggen/ Fitz-harys al dese dingen hier na wederriep/ is 'er by veele geen geloof aen gegeven.

Terwijl wy nu met de Moordt van Sr. Edmondbury Godfrey besigh zijn/ moeten wy dit noch seggen/ dat de Paepse in Engelandt/ trachtende door alle wegen/ de geheele ontdeckinge van 't Complot te stremmen/ een seeckere Pr op-maeckten/ om een ander rapport van de Moordt van den selven Ridder Godfrey te doen; dese/ sich aen des Konings Raedt geaddresseert hebbende/ gaf voor/ dat gem. Sr. Edmondbury Godfrey sich selfs had verhangen, en dat sijn eygen Broeder, op dat sijn Goederen niet geconfisqueert souden wesen, de Degen door sijn *Lijf* gestoocken hadde, en, van sijn Knecht geholpen, hem op de plaets had gebracht, daer hy gevonden was. De Koningh/ hier van verwittigt zijnde/ quam aenstonts in den Raedt/ om dese Getuygenis mede op te nemen/ doch na alles wel ondersocht was, vondt men een Brief by hem/ die aen Mrs. Celliers/ waer van voor desen meer geseyt is/ en die nu in Newgate gevangen sat/ geschreven was/ waer in hy haer bekent maeckte/ dat de saeck na haer instructien wel was uytgevallen, dat den Raedt het selve geloofde, en dat hy versocht nieuwe instructien te mogen hebben, om de saeck verder te perfectioneren: invoegen den Raedt hier over misnoegt/ hem in de Gevangenis liet brengen.

Eer wy verder gaen met het Proces van Fitz-harys/ moeten wy hier oock in-lassen/ dat den Grave van Danby/ die het verdroot soo lang in den Towr te moeten blijven/ aen des Konings Recht-banck/ voor dat dese getuygenis van Fitz-harys tegens hem geschiedt was/ versocht had/ om op Borge te mogen uytgaen: hy quam ten dien eynde den 24 Mey voor des Konings Recht-banck in een Karosse/ opgewacht door den Luytenant en diversche Bewaerders van den Towr/ alwaer Mr. Saunders/ Mr. Wallop/ Mr. Pollexfon/ Mr. Holt en den Sergeant Strode yder in 't bysonder allegeerden/ waerom dat hy op Borgtocht los gelaten most werden: Mr. Saunders sustineerde/ dat sijn saeck voor dat Hof nu blijckelijcker was als van te vooren, alsoo van alle de Parlementen,

die sedert geweest waren, sich geene in wesen bevonden; doch het Hof antwoorde daer weder op / dat de Rechters haer opinie in 't interval van 't Parlement hadden geüyt, en geoordeelt, dat hy op Borgtocht niet los gelaten konde werden, alsoo 'er een beschuldigingh van Hoogh Verraedt in 't Parlement tegens hem was: Gemelde Graef seyde daer op / dat het hem verwonderde, dat de Rechters haer opinie, wegens sijn los-latingh op Borgtocht, hadden geüyt, alsoo hy sulcks noyt versocht had, maer wel, dat hy op sijn Landt-Goederen in Surrey mocht gaen, om lucht te scheppen. Mr. Wallop verklaerde doen / dat hy de Authoriteyt van het Parlement niet wilde bedisputeren, noch hare Proceduren; maer seyde noch / dat, terwijl 'er noch geen Vonnisse was gevelt, de vryheydt aen 's Menschen leven het naeste was; daer toe by-brengende Darnell / welcke segt / dat geen Engels Onderdaen gevangen gehouden konde werden, of de Wet most hem tot sijn Examen brengen of vry stellen; want gevangen voor al sijn leven te zijn, konde qualijck op Slaven gelegt werden. Daer op repliceerde den Lord Opper-Rechter aen Mr. Wallop / dat hy hem maer een Argument soude geven / waer by de Authoriteyt van dat Hof kon vast gestelt werden / beloovende / dat hy dan daer na soude luysteren / en verklarende / dat, al belaste den Koningh iets tegen de Wet te doen, hy 't selve niet soude mogen uytvoeren: Mr. Wallop allegeerde doen / dat sy uyt medogentheyt en compassie iets om sijn gesontheyt behoorden te doen; doch den Opper-Rechter seyde weder / dat sy dat wel alle beyde hadden, maer dat sy echter tegens de Wet niet konden doen: Den Grave bracht doen in / dat hy, alleen om sijn gesontheyt te verkrijgen, versocht Borg te mogen stellen; voorgevende / dat sijn saeck van een geheel andere natuur, als die van den Vicomte Stafford, was, alsoo 'er in 't Parlement dispuyt was, of men sijn Crimen Verraedt most noemen of niet: Maer eyndelijck seyde den Lord Opper-Rechter / dat men sijn saeck in de naeste Sittingh in consideratie soude nemen, soo hy sulcks begeerde; invoegen hy weder na den Towr wierdt gebracht.

Den ged. Grave van Danby korts daer aen noch verstaende / dat hy wegens de Moordt van Sr. Edmondbury Godfrey van Fitz-harys beschuldigt was / versocht daer over te rechte gestelt te mogen werden / doch 't Hof wilde daer niet na luysteren.

Fitz-harys wierdt eenige dagen daer na door den Opper-Rechter Pemberton geëxamineert / dewelcke van hem wegens de Brandt van Londen / het vermoorden van Godfrey / en de Conspiratie tegens het Leven van den Koningh iets naders socht te krijgen / doch hy seyde / dat, indien men een Pardon voor hem, en noch twoe andere, in blanco, voor andere Persoonen, van den Koningh konde verkrijgen, dat hy dan alles soude te kennen geven; soo dat gem. Opper-Rechter niet anders van hem konde krijgen / als dat hy noch bekende / dat de Hertoginne van Portsmouth den Koningh in eenig drincken soude willen vergeven hebben, en dat den Grave van Petersburgh, en Mylords Arundel en Powis mede in dit desseyn waren; doch verder wilde hy sich sonder Pardon niet uytspreken. 't Geruchte liep in dien tijt dat den Grave van Schaftsbury en eenige

andere

andere Heeren seer op sijn Pardon insisteerden/ op dat hy een volle ontdeckingh van 't Complot mocht doen/ doch den Koningh wilde daer echter niet toe verstaen/ alsoo hy oordeelde/ dat gem. Fitz-harys sulcks niet verdiende; en 't is seecker/ dat hy naderhandt alle dese sijn bekentenissen heeft te rug geroepen.

De tijdt ondertusschen naderende/ dat Fitz-harys weder te recht gestelt soude werden/ soo verkoor 't Hooge Hof van Justitie selver de Jurys/ 't geen anders de Sherifs van Londen gewoon waren te doen/ soo men meende/ om dat deselve aen geen Partyschappen subject souden wesen. De Vrouwe van Fitz-harys versocht in tegendeel/ dat haer Man Pen, Inckt en Papier gegeven mocht werden; dat sy met hem mocht spreecken, en dat de Getuygen voor hem geciteert mochten werden, namentlijck/ de Hertoginne van Portsmouth, den Graef van Petersburg, den Graef van Sunderlandt, de Gravinne van Somerseth, Madames Wal en Gael, Staet-Juffers, Mr. Cowlen, Secretaris van den Lord Chambellan, en noch negen andere. De twee eerste Puncten wierden wel toegestaen/ maer de leste verworpen: doch 't selve heeft hem echter niet konnen salveren; want hy den 19 Juny voor des Konings Banck gebracht werdende/ soo getuygden Mrs. Everad Waller en Smith/ dat hy 't Libel, daer van voor desen gesegt is, aen den eersten had vertoont; invoegen de Jurys/ blijcken genoeg siende/ hem voor schuldig verklaerden/ en de Rechters het Vonnisse streecken/ dat hy Hoog Verraedt had begaen. De Vrouwe van Fitz-harys sulcks ter ooren gekomen zijnde/ en soeckende haer Man te salveren/ versocht aenstonts aen den Koning/ dat sy haer Man mocht spreecken/ maer 't selve haer geweygert werdende/ soo stropde sy daer op over al uyt/ dat niet haer Man, maer den Lord Howard, die sich een van de meeste yveraers voor de Protestanten altijdt had getoont, den Autheur van dit Libel was; den Koningh hier van verwittigt/ en Fitz-harys door den Cancelier en Mr. Seymour daer over geëxamineert zijnde/ en toestemmende 't geen sijn Vrouwe had geseyt/ soo wierdt gem. Lord Howard den 21. daer aen/ soo als hy in sijn Karos na huys quam gereden/ gesaiseert/ en gevanckelijck in den Towr gebracht/ alschoon hy daer tegens seer protesteerde.

Dese Beschuldigingh stremde echter niet het uytspreecken van de Sententie tegens Fitz-harys; want het Hof den 25 Juny by-een gekomen zijnde/ soo wierdt gem. Fitz-harys afgevraegt/ wat hy noch voor hem selfs te seggen had; hy antwoorde daer wel op/ dat het best voor den Koning soude zijn, dat sijn Vonnis uytgestelt wiert, tot dat hy sijn Getuygenis tegens den Lord Howard volbracht had: doch den Opper-Justicier gaf hem doen te kennen/ dat'er geen Rechtbanck was, daer hy meer konde appelleren, alsoo den Koning, door sijn Procureur, Vonnis tegens hem begeerde: en daer op hem sijn trouwloosheydt voorhoudende/ om de gantsche Engelsse Natie in een bloedbad te helpen/ beval hem/ dat hy Godt soude bidden, dat die deernis met sijn ziel hadde, alsoo 'er geen Pardon voor hem te verwachten was. Vervolgens wierdt sijn Sententie uytgesprooken/ dat hy gesleept, gehangen en gevierendeelt soude werden. Fitz-harys echter begeerigh om in 't leven te blijven/ versocht daer op aen des Konings

Raed/ dat sijn Vonnis in een Gevangenis of Bannissement mochte verandert worden, presenterende in sulcken geval niet alleen meer dingen te seggen/ maer oock die geene te noemen/ welcke hem hadden verlept/ om de Koninginne en den Hertogh van Yorck te beschuldigen; doch 't selve wierdt echter afgewesen.

Korts daer op volghde de Executie/ zijnde den 11. July: hy was uyt den Tour eerst weder in Newgate gebracht, van waer hy na Tyburne/ zijnde de plaets van de executie/ op een Slede wierdt gevoert. Eenen Dr. Hawkins/ die Predicant van den Tour was/ bevondt sich als doen by hem/ alsoo hy van deselve/ geduerende sijn Gevangenis/ seer was versterckt/ en oock doen noch wierdt vertroost. So als hy op de Plaets was/ vraegde hy aen Cap. Richartson/ zijnde de Bewaerder van Newgate/ of de Sheriffs, die daer tegenwoordigh waren, ordre hadden om van sijn Lichaem te disponeren; en wierdt hem geantwoordt van Ja: Waer op den Sherif Bethel toe-tredende/ hem vraegde wat hy noch meer te seggen had/ doch hy seyde daer op: dat hy aen Dr. Hawkins een Geschrift, 't geen hy in de Gevangenis in sijn presentie gestelt en geteeckent had, hadde overgegeven, en dat daer alles in begrepen was, 't geen hy konde seggen. Eenen Dr. Martin/ die sich by de Sherifs bevondt/ versocht hem dat hy soude verklaren/ of hy Protestants of Rooms storf, doch hy antwoorde daer op/ dat hy dat uyt het selve Geschrift soude konnen sien, en dat hy hoopte, dat yder daer over vergenoegt soude zijn. Den Doctor herhaelde doen weer/ dat hy beter soude doen, dat hy 't selfs seyde, en dat het geen schande voor hem was Protestants te sterven: maer Fitz-harps bleef by sijn voorige seggen/ en dede daer op aen het Volck de volgende Aenspraeck.

Goede Luyden: Dese schandelijcke soort van Doodt is my moeyelijcker als de Doodt selfs: sulcken Veroordeeling, als dese, konnen mijn Sonden gerechtelijck op my brengen, en ick submittere my ootmoedelijck daer onder: maer wat het Crimen belangt, waer voor dat ick nu sterve, ick neem Godt tot Getuyge, dat ick niet verder in 't Libel geconcerneert ben geweest, als om aen den Koningh te ontdecken wat practijcken van die soort tegens hem zijn geweest; ick ben wel tot dien eynde geëmployeert, doch de geene, die my geëmployeert hebben, hebben op mijn Examen geweygert my recht te doen. En ick roep Godt tot Getuyge, dat ick mijn Leven noyt een Penning van den Koning gehad hebbe, of eenig aensoeck, om sulcken dienst te doen. En wat belangt de Getuygen, die tegens my geswooren hebben, ick verklare nu solemneel op mijn Doodt, dat ick den Franssen Ambassadeur, sedert het begin of 't uytbreecken van 't Complot, noyt gesien, of ommegangh met hem gehad heb: En aengaende sijn Biechtvader, ick heb in mijn Leven noch directelijck noch indirectelijck met hem gehandelt, alschoon Sr. William Waller en de rest het contrarie valschelijck hebben geswooren. En hoe over-een-komende dat het is, dat den ged. Franssen Ambassadeur my 3000 Kroonen gegeven soude hebben, om dat Libel te schrijven, laet ick aen de Werelt oordeelen. 't Geen ick vorder soude verklaren, heb ick aen Dr. Hawkins

kins gelaten. Ick vergeef 't aen de Werelt, en hoop, dat Godt het my sal vergeven. Ick versoeck de Gebeden van alle goede Luyden, dat ick geluckigh na de andere Werelt mach gaen.

De Sherifs begeerden wel dat Dr. Hawkins dit Geschrift aen haer soude over geven / maer hy wilde haer niet als een Coppe daer van laten toe-komen; en Fitz-harys / daer op de Muts voor de oogen treckende / wierdt volgens sijn Vonnis geëxecuteert / doch de Quartieren zijn aen sijn Vrienden gegeven.

Het Geschrift dat hy aen Dr. Hawkins had gegeven / en 't welck naderhandt te Londen is gedruckt / bestont in de volgende woorden.

De Belijdenis van Edward Fitz-harys, Esq.; geschreven met sijn eygen Handt, en overgelevert aen Dr. Hawkins, Predicant in den Towr, den 11 July 1681.

ICk ondergeschreven Edward Fitz-harys, verklare, dat zijnde van Hoog Verraedt beschuldigt, om dat ick getracht soude hebben den Koningh van den Throon te helpen, ick oock daer over als schuldig gecondemneert ben, en dat men de Sententie des Doodts over my uytgesproocken heeft. En derhalven doe ick in tegenwoordigheyt van Godt, aen Doctor François Hawkins, Capellaen van den Towr van Londen, de volgende verklaringe, vrywillig sonder bedwangh, en sonder eenige hoop om mijn leven te salveren, en als een Mensch, die bereyt is om te sterven, ten eynde mijn geweten tegens Godt te ontlasten, en een grooter vernoegingh aen 't Gem[illegible]even. Ick verklare, dat mijn Religie in 't generael die geene is, die in de vier e[illegible] generale Conciliën is onderwesen, en dat, voornamentlijck, mijn Geloof het waerachtigh Geloof der Christenen is, 't welck de drie Symbolen van de Apostelen, den H. Athanasius en Nicée, inhouden. Ick sterf een Lidt en in de Communie van de H. Catholijcke Kerck van Jesus Christus, hopende door de eenige Verdiensten van sijn Lijden barmhertigheyt te bekomen. Ick belijde en verklare, wegens de misdaden, om dewelcke ick sterf, dat ick geen deel in het Pasquil, dat by my gevonden is, hebbe, als voor soo veel, als ick geëmployeert ben geweest, om aen den Koningh de Pasquillen en Beschuldigingen, die tegens hem gemaeckt wierden, te kennen te geven. Het was alleenig met dit voornemen, en sonder eenig ander opsicht, dat ick mijn best dede om een Copye van dit Pasquil te hebben, 't geen ick oock eyndelijck kreeg van Mr. Everard, alles met sijn eygen Handt geschreven zijnde. Ick bracht het aen Mademoiselle Wall, als door wiens behulp ick dese soort van dingen aen den Koning liet brengen. Ick seyde haer, dat ick een saeck van groote importantie aen den Koningh had te communiceren; doch sy antwoorde my, dat, vermits Mylord Sunderlant niet meer in Employ was, men geen gelt voor dese secrete dienst soude hebben; sy rade my echter, dat ick my aen den Lord Clarendon, of aen Monsr. Hyde soude addresseren; maer ick wierdt gearresteert voor dat ick by haer te spraeck konde

komen. Wat de saeck van 't Pasquil belangt, dat ick in handen van Mr. Everard liet, als om hem te verseeckeren, dat ick hem niet en soude verraden, ick had het selve van Mylord Howard gekregen. En wat het Geldt belangt, dat ick van den Koningh ontfingh, was, om dat ick een Pasquil, geintituleert: *De Koningh ontmaskert*, en de Articulen tegens de Hertoginne van Portsmouth, had aengebracht; en ick neem Godt tot Getuyge, dat ick noyt een duyt, uyt gunst, van den Koning gekregen heb.

Boven dien belijde en verklare ick, dat Mylord Howard my deelachtig maeckte van 't voornemen, om sig van den Koning te versekeren, hem in de Stadt te brengen, en hem als in Gevangenis te houden, tot soo lange als hy de Autheurs van dese onderneminghsatisfactie gegeven soude hebben. My en Haines wierdt dese aenslag mede gedeelt; en wy vergaderden verscheyde mael over dit subject met Mylord Howard, die, om ons te encourageren, ons verseker de, dat men de uytdeelingh van de Landen, die aen de Protestanten in Yrlandt waren gegeven, te niet soude doen, dat men de revenuën, die by die van de Bisschoppen gevoegt waren, de gratificatien, en de Goederen, die van de Catholijcken geconfisqueert waren, soude aenvaerden, en die onder de geene, welcke van de Party waren, soude verdeelen.

Ick verklare en belijde, dat terwijl ick te Newgate was, de Sherifs Bethel en Cornish by my quamen met een teken van Mylord Howard, 't geen my deed bekennen, dat sy sich van sijnent wegen by my voegden; sy brachten my de Hoofden van de Beschuldiging, die sy van Everard hadden ontfangen, door dewelcke men my opleyde, dat ick een Emissaris van 't Hof of een Jorkist was, en door den Koningh geëngageert, om het Pasquil in de Huysen van de Protestanten te versprey den.

Maer ick verklaer op mijn Doodt, dat ick dese intentie niet en hadde, en dat ick oock geen kennisse van eenige diergelijcke saeck hadde. De Sherifs seyden my oock, dat ick binnen 3 of 4 dagen soude veroordeelt werden, en dat het Volck my in Justitie soude vervolgen; dat het Parlement een Beschuldigingh tegens my soude formeeren, en dat my niets het leven konde behouden, als de ontdeckingh van 't Paepse Complot. Ingevolge van dien encourageerden my de Sherifs seer wegens Mylord Howard, en seyden daer-en-boven, dat, indien ick verklaerde dat de conspiratie streckte, om de Cathol. Religie te introduceeren, of dat ick iemant kon vinden, die de Koninginne of sijn Koninckl. Hoogheyt beschuldigde, of die iets waerschijnlijcks inventeerde, om de gemeene opinie wegens 't Complot te confirmeren, het Parlement my in de Goederen van mijn Vader soude herstellen, en oock soude doen restitueren de vruchten daer van, sedert de herstellinge van sijn Majesteyt.

My dan vindende in de staet, daer ick in was, in Newgate, met de Boeyen aen de Beenen, sonder Geldt, en sonder Vrienden, siende dat mijn Huysvrouwe ten eersten in de Kraem most, mijn Kinderen ellendigh waren, en noch ellendiger na mijn Doodt souden worden; en eyndelijck geen middel wetende, om mijn Leven te salveren, als met te doen het geene dat men van my begeerde, soo nam ick

ick het aen, doch niet door eenige Ambitie, maer alleenlijck, om mijn leven te salveren. De Sherifs brachten my de instructien, die sy seyden, dat door de Heeren en Communs, die dien dagh vergadert waren, om in mijn faveur een Addres aen den Koningh te presenteren; soo ick, volgens dese Instructien, getuygde, gegeven waren. Sy noemden Mylord Schaftsbury en eenige andere, om my de voordeelen te toonen, die ick van dese Getuygenis soude konnen genieten.

Ick stelde dan een Historie op, raeckende de Conspiratie, dewelcke niemandt en konde schaden, en die oock veel rapport tot de generale saecken, welcke van alle de Werelt bekent waren, hadde. De Heer Cornish seyde my, dat men dese saken, al sedert 2 Jaren, langs de Straten geroepen had; doch ik seyde, dat ik 'er niet meer van konde seggen; invoegen hy my antwoorde, dat hy om mijnent wil seer bedroeft was, maer dat hy geloofde, dat, indien ick wilde, ick meer daer van soude konnen seggen.

Vervolgens porde hy my hart aen, dat ick op yder van de Hooft-stucken soude antwoorden, en seyde, dat, soo ick niet antwoorde, als hy begeerde, dat 'er geen middel was om my het leven te salveren. Dese Hooft-stucken, die ick most bevestigen, waren de geene, die in de Getuygenis voor de Heeren Robert Clayton en George Treby zijn begrepen, (behalvens veel andere, die ick doen niet en seyde) rakende de Koninginne, sijn Koninckl. Hoogheydt en den Grave van Danby, en verklarende daer by, dat Mylords Hallifax, Hyde, Clarendon, Feversham, de Heer Seymour en andere, Loon-treckers van Vranckrijck waren; gelijck oock dat men de Vloot wilde verbranden, en de Forten en Gouvernementen in handen der *Papisten* stellen; dat de Conspiratie van de Meel-Tobbe, en die van de Apprentices, waer was; en dat het Libel tegens de Hertoginne van Portsmouth een Fransse intentie was, om de Protestanten te ruineren. Dese Hooft-Puncten, en veel andere, wierden my door de Sherifs gebracht.

Ick belijde verder en verklare, dat, de Heeren Robert Clayton en George Treby gekomen zijnde om my te examineren, den Heer Clayton my vraegde, wat dat ick konde seggen wegens de Moort van den Ridder Godfrey; en dat ick antwoorde, dat ick 'er iets van konde seggen; hy herhaelde daer op, dat ick misschien getroubleert mocht wesen, en dat ick mijn adem wat soude halen. Al 't geene dat ick wegens P. Patrick heb geseyt, is my afgeperst, en niet waer. Den Heer George Treby bleef omtrent drie uren by my, en porde my hardt aen, om wegens de Moordt van den Heer Godfrey te spreecken. Hy seyde my, dat, soo ick niet iets wegens dese Moordt getuygde, de rest my niets soude helpen. En hier op ontdeckte ick hem iets dat ick van andere had verstaen. Hy vraegde my, of ick niet meer konde seggen; doch ick antwoorde hem, is het niet genoeg om my het Leven te salveren? Ben ick geen Schelm genoeg, dat ick seg 't geen dat ick seg? Den Griffier daer op, by Gods Wonden sweerende, herhaelde: Wat hebt gy oyt anders als een Schelm geweest? doch gem. Griffier, daer op vorder tredende tot het Examen van de Hooft-stucken, seyde my, dat dit alles my niet konde helpen, soo ick mede niet wegens 't Libel sprack, 't welck een streeck van 't Hof was; dat het

niet

niet voor niet en was, dat men my soo dickwils by de Hertoginne van Portsmouth gesien had; en dat den Lord Schaftsbury had gesegt, dat ick beter van de affaires wist als iemandt. Den Heer Treby begeerde oock, dat ick soude getuygen wegens de deliberatie, die te St. Jaems gehouden wiert, tot het vermoorden van den Heer Godfrey; dat den Hertogh met de Lords Bellasis, Arundel en Powis sich aldaer bevonden hadden. Gy hebt haer na St. Jaems sien gaen, seyde hy tegens my; sonder twijffel waren sy daer; het is noodsaeckelijck dat gy het segt, dewijl wy oock Getuygen hebben, die 't selve met Eede sullen bevestigen.

Vorder verklare en belijde ick, dat al 't geene dat ick tegens de Koninginne en den Hertogh van Jorck, wegens de Moort van den Ridder Godfrey, gesegt hebbe, my is ingestoocken. Ick verklare verder, wegens 't geene dat ick tegens den Grave van Danby heb getuygt, raeckende de dreygende Woorden, die hy seyde, dat ick deselve gehoort heb, na mijn beste geheugen, maer dat ick niet en heb geweten wie die raeckten. Aengaende het geene, dat Sr. du Puy my gesegt heeft, raeckende gem. Grave van Danby, soo geloof ick, dat 't selve door animositeyt was; doch 't geen ick tegens hem gesegt heb, is maer alleen geweest om mijn Proces, tot het sitten van een Parlement, uyt te stellen; sy waren te begeeriger, om den Grave van Danby met de Moordt van Godfrey te beschuldigen, om dat de Misdaedt van Moort in sijn Pardon niet was begrepen. Ick ben seer ongemackelijck over 't gene, dat ick tegens de Koninginne, sijn Koninckl. Hoogheyt en den Grave van Danby heb gesegt, en ick bidde Godt, dat hy my 't ongelijck, dat ick haer gedaen hebbe, wil vergeven, haer mede met eene om vergiffenis uyt al mijn hert biddende.

Ick verklaer en protesteer daer-en-boven, dat ick dese mijne Declaratie in oprechtigheyt doe, als iemandt, die gereet is, om te sterven, en niet met voornemen, om my 't leven te salveren. Ick neem Godt en alle de Engelen tot Getuygen der Waerheyt; en soo ick die niet en seg, begeer ick, dat den Almachtigen Godt geen barmhertigheyt aen my bewijst.

Ick verklaer en protesteer verder, als bereyt om te sterven, aen Jacob Walmesly. Eduard Pattel en aen Maria Walmesly, dat ick dese Belijdenisse en Verklaringe aen Dr. Hawkins, heb gedaen vryelijck en gewillig, sonder dat hy my eenige belofte, of oock eenige hoope van des Konings wegen, heeft gegeven, om my 't leven te salveren, soo ick dese Verklaringe wilde doen. Ick protesteer oock, dat ick hem te vooren te kennen heb gegeven, dat 'er dingen van de grootste importantie, tot het wel-wesen van den Koning en 't Koninckrijck, in-stonden. . .

Ick bedanck uyt al mijn hert den selven Doctor over sijn Gebeden, raden en charitable diensten, die hy my heeft bewesen; en ick bidde Godt, dat hy hem altijdt wil zegenen. Ick vergeef het aen alle de Wereldt, en ick wensch, dat al de Werelt 't my oock vergeeft, en dat Godt deernis met mijn Ziel hebbe.

EDWARD FITS-HARYS.

Dese

Dese Belijdenis is door Sr. Fitz-harys den 11. July/ tusschen 7 en 8 uren 's morgens/ geschiet/ in presentie van de onder-geschreven Persoonen.

Jacob Walmesly.
Eduard Pattel.
Maria Walmesly.

ICk verklare door dit Geschrift, dat Sr. Fitz-harys, voor dat hy dese redenen heeft beginnen te schryven, dickwils door my verseeckert is, dat, voor soo veel als ick het konde weten, daer geen hoop meer van sijn leven voor hem was, wat dat hy oock mochte seggen; en dat hy oock geen hoop van sijn zaligheyt moste hebben, soo hy eenige saeck seyde, die hy wist dat niet waer en was. Hy wierdt daer van gevoeliglijck geraeckt, en volkomentlijck overwonnen, soo dat hy dit bovenstaende Geschrift begon te schrijven; en dewijl ick hem op yder Punct van gewicht waerschouwde, dat hy niet soude seggen, als 't geen exact en waer was, soo knielde hy van tijdt tot tijdt, en protesteerde solemneel, dat alle het geene dat hy schreef, waer was. Dit verklaer ick op nieuws op 't Christelijck Geloove, en op 't Woordt van een Predikant van 't Euangelie.

Geteeckent
FRANCOIS HAWKINS.

En hier mede van dese saeck een eynde/ waer uyt den gunstigen Leser genoegsaem sal konnen sien/ hoe variabel dat hy in sijn Getuygenissen is geweest.

Op den selven dagh als Fitz-harys geëxecuteert wierdt/ wierdt mede eenen Olivier Plunket/ die men den titulairen Primaet van Yrlandt noemde/ ter executie gestelt. Wy hebben hier voor van een Verraedt in Yrlandt gerept/ 't welck aen 't Parlement gebracht was; doch met dessels Dissolutie wierden die dingen aen des Konings Recht-Banck verwesen/ alwaer de saken van de Graven d'Anglesey en Tyrone/ van den Secretaris John Davis/ en den Quartier-meester Ely weder na Yrlant wierden gerenvoyeert/ alschoon deselve zigh daer tegens opposeerden/ doch Plunket geordonneert/ om sijn Getuygen uyt Yrlandt te laten halen/ en sich voor gem. Recht-Banck te verantwoorden: dit geschiede op deselve tijdt als de saecken van Fitz-harys daer mede wierden verhandelt, doch gelijck eenige sulcks niet wel mochten lijden/ soo waren van te vooren de twee voornaemste Getuygen/ zijnde eenen Macnamara en Hetherington van eenen seeckeren Arthur beschuldigt/ dat sy dese Beschuldigingh maer geinventeert hadden/ maer dessels bedrog aen den dag komende/ soo wiert hy na Newgate gesonden; en daer op 6 à 7 Getuygen ten selven dage tegens hem haer Verklaringen gevende/ soo wierdt van 3 bewesen/ dat 'er een Complot in 't generael was; de andere toen in 't particulier getuygende/ soo verklaerde een: Dat eene Durfey het Ampt van Titulairen Primaet op 't sterven van den Ouden had gesocht te bekomen, doch dat hy Plunket, onder belofte van de

Papery in Yrlandt te brengen, door een vreemder Macht daer in gedrongen was, en dat hy geseyt had, dat gem. Durfey geen kennis had om in soo een gelegentheyt 't gemeene goet te besorgen; gelijck oock dat hy vreemt Geldt in 't Landt had laten brengen, om Wapenen en Ammonitie over Zee te koopen; en de Haven van Carlingfort voor de beste geoordeelt, om een Fransse Macht aldaer te doen landen. Een ander seyde, dat hy in 't Jaer 1677. aen den Cardinael Bouillon hulp voor de Catholijcken in Yrlandt hadt versocht, en geschreven, dat het hem verwonderde, dat den Koning van Vranckrijck Oorlog met den Koning van Spangien had, daer sulcke Ketters dicht by hem lagen, en daer hy au advantagie op konde hebben. De selve getuygde noch, dat korts daer aen een by-een-komst tot Casu in Yrlandt was geweest, daer gem. Plunket sig by bevondt, en waer in beraetslaegt was, om de Officiers van de laetste Rebellye met Geldt om te koopen; gelijck oock dat hy in 't Veldt was geweest, toen des Paus Commissie, om gem. Plunket tot het Primaetschap van Yrlandt te verkiesen, was gelesen, en dat hy verscheyde Persoonen kende, die daer op na Parijs wasen vertrocken, met Commissien van Collonels, Capiteynen, &c. om een Catholijcke Armee in Yrlandt op te rechten. Twee van haer swoeren oock, dat de Bisschop Tiril en andere, ten Huyse van den Vicaris Generael Brady, een Eed, tot het voortsetten van het Complot, hadden gepasseert. Een ander getuygde, dat hy met Bisschop Tiril, in sijn wederkomst van Romen, was geweest by den Gouverneur van Bretanje, welcke hem een Copy van de Beloften van Plunket toonde: gelijck oock dat hy eenen Noal, Plunkets Pagie, eenige mijlen van Romen had ontmoet, met Brieven van den selven aen de Propogande Fidei, &c.

Gemelde Plunket stont te meer verstelt/ om dat hy onder dese Getuygen 4 Priesters sag/ die de Roomse Religie beleden/ en dagelijcks Mis deden: soo dat hy niet anders konde in-brengen/ als dat sijn Getuygen/ die hy uyt Yrlandt had ontboden/ noch niet overgekomen waren: de Jurys daer present zijnde en sijn defentie te swack oordeelende/ gingen met malkander uyt/ doch quamen na een quartier weder binnen/ en verklaerden doen gem. Plunket [illegible] digh. Ingevolge van dien wierdt den 25 Juny mede het Vonnis tegens [illegible] uytgesproocken/ dat hy gesleept/ gehangen/ en gevierendeelt soude werden. De Klerck van de Kroon las hem de oorsaecken daer van voor/ doch hy seyde [illegible] selve: Dat het sijn ongeluck was, dat hy ergens anders als in Yrlandt was te recht gestelt, alsoo de Jurys daer beter kennisse van sijn saecken hadden; dat sijn Getuygen, die nu by Coventry gekomen waren, souden konnen verklaren, dat hy de Persoonen, die tegens hem getuygt hadden, door haer quaet leven alleen van haer dienst afgeset hadde; dat sy dit maer alleen deden, om dat hy den Titulairen Primaet van Yrlandt was, doch dat hy echter geen authoriteyt buyten sijn eygen Provintie, zijnde Ulster, gebruyckte; even gelijck den Aerts-Bisschop van Canterburg sigh met die van Jorck niet bemoeyde; dat hy voor Godt betuygde, dat hy geen Correspondentie met Vranckrijck had gehouden, en sijn Religie niet met gewelt willen voort-setten; dat de geene, die de Haven van Carlingford kenden,

het

het voor belachelijck souden oordeelen, om daer de Fransen te ontschepen, alsoo de Rivier vol Rotzen was; en om haer met 70000 Man te assisteren, dat sijn Provintie aen Mannen, Vrouwen en Kinderen soo sterck niet en was; dat de Priesters, in plaets van Geldt te geven, selfs van de Roomse aldaer mosten onderhouden werden; en dat de Getuygen tegens hem maer afvallige waren, die alderhande Religie souden aennemen. Den Opper-Justicier repliceerde daer op: Dat hy 5 Weecken tijdt had gehad om sijn Getuygen te doen over-komen, alsoo sijn Proces in Engelandt most afgedaen werden; dat de Getuygenissen tegens hem, selfs van Persoonen van sijn Religie, klaer gebleken waren; en dat sijn Ampt van Primaet wel geen Verraedt was, doch dat hy een trouwloose saeck hadde begaen. Vervolgens seyde gem. Opper-Justicier / dat de Grondtvesten van sijn Religie afschouwelijck waren, alsoo die toestonden, daer de Heydenen selfs van schrickten, dat men Verraedt tegens Koningen mocht begaen, &c. Hy vermaende hem verder / dat hy sijn Misdaet soude belijden, en presenteerde een Protestants Theologant by hem te senden: doch den ander sloegh het af / en seyde / dat 'er in Newgate noch 2 à 3 van sijn Vrienden saten, die hem wel souden assisteren. Plunket dan / weder na Newgate gesonden / wierdt den 11 July / nevens Fitzharris / op een Slede van daer gevoert / en na Tyburne gebracht / alwaer hy geexecuteert is / sonder veel tegens de Omstaenders te seggen / als dat hy sijn onschult staende hielt.

De Princesse Isabella / Dochter van den Hertogh van Jorck / overleed den 12 Maert te St. Jaems tot Withal / en wierdt eenige dagen daer na in de Capelle van Koningh Henrick de VII. ter aerde gebracht.

Alschoon het Parlement in Engelandt was gedissolveert / soo liet den Koningh een Ordre uyt gaen / dat 'er tegens den 8 Augusti een Parlement in Schotlandt soude beroepen werden / alwaer den Hertogh van Jorck als Lord Hoogen Commissaris soude presideren.

Eer wy noch uyt Engelandt scheyden / sullen wy hier in-lassen / dat de Engelssen Gouverneur van Tanger / zijnde eenen Collonel Sackville / sedert dat de Stilstant van ses Maenden met de Mooren gemaeckt was / den Collonel Kircke met eenige Suite aen den Keyser van Marocco hadde gesonden / om dese Stilstant voor meerder tijdt te verlengen; deselve / by gem. Keyser gekomen zijnde / wierdt met seer groote teeckenen van vriendtschap ontfangen / en stelde sijn Commissie voor / met byvoeginge / dat eenen Ridder Lesle wegens sijn Majesteyt van Groot Brittanjen op wegh was / om eenige Geschencken te brengen / en dese Vrede te confirmeren: 't selve wierdt met groot genoegen van gem. Keyser van Marocco opgenomen / en de Vrede voor noch 4 Jaer verlengt; waer op gem. Collonel Kircke weder te rugh na Tanger keerde / om hier van aen den ged. Ridder Lesle kennis te geven / welcke eenige tijt daer na by meer-gem. Keyser quam / en dese verlenging van tijt aen-nam.

Uyt Engelandt komen wy in de Spaensse Nederlanden: hier was men bygeal-

gealtereert/ dat de Franssen niet alleen Virton en St. Mard (gelijck in de laetste Mercurius gesegt is) pretendeerden/ maer dat sy oock de Fortificatien/ welcke de Spaense aen Bouvignes deden/ met gewelt verhinderden: Den Prince van Parma/ sulcks als een onbetamelijcke saeck oordeelende/ liet aen verscheyde Hoven daer over klagen/ en gaf ten dien eynde den Spaenssen Ambassadeur/ die te Londen resideerde/ aen den Koning van Engelandt dit volgende Memoriael over.

Memorie van den Spaenssen Ambassadeur, over gegeven aen den Koningh van Groot Brittannien.

SIRE;

DOn Pedro Ronquillo, Ambassadeur van Spangien, segt, dat hy door een Memorie, welcke hy den 29 December St. N. aen uwe Majesteyt gepresenteert heeft, heeft aengewesen de infractiën en Verbondt-breucken, welcke den Alder-Christelijckſten Koningh gedaen heeft, sedert de Vrede van Nimwegen, van de Maendt September af; na dat over 't verschil omtrent den Titul van Hertogh van Bourgondiën geaccordeert was, 't welck bygebracht wierdt tot een voorwendsel, om de Conferentie tot Kortrijck op te schorten, volgens den 15den Artijckel van dat Tractaet, ten eynde dat men mocht op een vriendelijcke wijze adjusteren en ter neder leggen alle de palen, pretentien, en verschillen van de twee Kroonen, de welcke uyt dat Tractaet souden ontstaen. En het geliefde uwe Majesteyt, door uw Koninckl ijcke Order van den 6 January St. N. te gelasten aen uwen Extraordinairen Envoyé tot Parijs, dat hy in 't werck soude stellen, 't geen in de genoemde Memorie bevat was. Met de laetste Post kreeg den voorn: Ambassadeur brieven van den 11. deses loopende Maendts van den Marquis de la Fuente, die Ambassadeur tot Parijs is, waer in hy hem bekent maeckt de klachten, die hy gedaen had aen den Alder-Christelijckſten Koning, omtrent de excessen, infractiën, uytsporigheden en inbreucken, dewelcke begaen zijn tegens de Inwoonders van Fuentarabia, en in de Nederlanden; en bysonder over een Boodtschap en Woordt, 't welck de Gouverneur van Doornick sondt aen den Prins van Parma, pretenderende, en begeerende, dat niet eene Pallissade soude gestelt werden aen Bovigny. ('t welck buyten alle tegen-spreecken is geweest een afgesonderde staet, en bevat in 't Landt van Namen) Na veele geweldige betwistingen, was het Antwoort van den Alder-Christelijckſten Koning: *Dat hy niet en twijffelde, of den Catholijcken Koning soude aen sijn Gecommiteerde Order geven tot Fuentarabia, om in het Tractaet voort te gaen, latende elcke party in de besitting, die sy tegenwoordigh hebben* (als of een geweldige Usurpatie, onder de Borgh-tocht van 't goede Geloof van de Conferentie, in eene dagh konde beslooten worden te zijn een dadelijcke besitting:) *Dat hy, aengaende 't geen siet op de Nederlanden, sich niet kon onthouden, van besittingh te nemen, van 't geen hy oordeelt hem toe te komen, volgens 't geen hy sal verklaren in de Conferentie tot Cortrijck.*

Als

Als den Marquis de la Fuente op dit niet min geweldig, als onbetamelijck antwoort, gebruyckende de kracht van de ontwijffelbare gerechtigheydt en Reden, welcke de Koningh mijn Meester heeft, eyndelijck seyde, dat hy die verklaring niet en ontfing, en dat hy niet wist, hoe die aen sijn Catholijcke Majesteyt mede te deelen, en dat hy hem badt, dat hy wilde resolveren te doen, 't geen recht was, soo wiert dit seggen aldus beantwoort, *dat hy'er zoude op letten*; En ter selver tijt heeft sijn Alder-Christelijckste Majesteyt ordre gegeven aen sijn Troupen, om te marcheeren in de Spaensche Nederlanden, om te verhinderen het fortificeren van Bovigny.

Dese procedure gaet alle palen te buyten, ende kan niet redelijck verdragen werden: want de Alder-Christelijckste Koning wil, door gewelt van Wapenen, Richter zijn, en gebieden in de Jurisdictien van de Catholijcke Koning, hinderende hem daer door een Plaets te fortificeren, die sijn eygene is, daer het aen beyde Partyen toegestaen is, door den Articul van Nimwegen, sulcks te doen; en daer de Fransse Koning self den selven Articul gebruyckt heeft, ten eynde, dat hy den loop der Wateren mocht stoppen, op dat zy het fortificeren van sijn Steden niet mochten hinderen, gelijck het in 't bysonder geschiet is tot Meenen, doende de Rivier de Lisse lager brengen, op datse te lichter souden fortificeren de Stad, een Plaets zijnde, die geheel open lag, en die de Fransse Koning versterckt, en veel meer uytbreyd in wijdte, dan zy te vooren was; Soo dat, SIRE, dit geen inbreucken maer een verklaerden Oorlogh zijn; dewyl de Desseynen van den Franssen Koning openbaer zijn, dat zy voor hebben Luxemburg te belegeren, en datse van daer na Namen willen gaen, also de daed van 't verhinderen van de *Fortificatie van Bovigny* ('t welck is aen de Maes, by-na recht tegen over Dinant) het klaer en buyten twijffel stelt; insonderheyt aengesien de Alder-Christelijckste Koning sig in besitting gestelt heeft van alle de Steden, die aen de Rivier de Maes zijn, van Charlemont af, en van het meeste deel van het Territoir en Jurisdictie, tusschen die Rivier en de Sambre, in dier voegen, datse by na al 't Land van Namen, soo wel als dat van Luxemburgh, gekregen hebben; en daer door zijn die twee Provintien sonder Communicatie met elkander.

Door dese Inbreucken, en klare beginsels van Oorlogh, begeeft sig den ondergeschreven Ambassadeur tot Uw Majesteyt, als Middelaer, op dat gy, 't geen veraccordeert was door de Vrede van Nimwegen, doet onderhouden, en als een Geallieerde, dat gy het woudt beschermen, en 't gewelt van Vranckrijck tegen-staen, alsoo uwe Majesteyt door de Tractaten tot het eene en tot het andere verbonden is; In aenmerking waer van hy niet kan nalaten te seggen, dat, hoewel de Frontieren van Spangien aen de kant van Cantabrien en Catalonien besprongen werden, en de Domeynen en Jurisdictien van Italien, door het Tractaet van Cassal tusschen den Franssen Koning en den Hartog van Mantoua, in blijkelijck gevaer zijn, en de Indiëns niet minder, alwaer den Graef d'Estree met een Esquadre Schepen is, (alle welcke zijnde Landen, de welcke de grootste macht van de Spaensse Monarchie uytmaken) sijn Koninglijke Majesteyt des niet

tegenstaende dese sijne grootste Interesten gestelt heeft achter de beschermingh van dat kleyntjen, 't welck hem over-blijft in de Nederlanden, hoewel het een groot deel van de Jurisdictie verkleynt is, (waer van de Franssen sich met gewelt in besitting hebben gestelt, sedert de Vrede van Nimwegen) 't welck is de eenige oorsaeck geweest, dat wy dat Landt niet in beter postuur hebben konnen stellen; want alle onrechtvaerdige Usurpatie en besit-neming van de Franssen heeft de Mesures, die wy genomen hadden, gebroocken, en ons gedrongen, om andere te soecken; En daerom heeft sijn Majesteyt alreeds considererable Sommen na Vlaenderen gesonden, en heeft den Prins van Parma daer van tot Gouverneur gestelt, als een beproeft Soldaet, en een, die Vice-Roy is geweest van verscheyde Koninckrijcken, om daer door dese Onderdanen soo doende aen te moedigen, en op dat sy geregeert souden worden door een Na-neef, en van deselve Naem van Alexander Farnese, wien sy met soo veel liefde eerbiedigen.

Dit alles, *Sire*, is geschiedt op hoop, dat de vereeniging en het interest van Engelandt met Spangien, wederzijds goede effecten souden toebrengen tot beyde Kroonen: want geen goet Engels-man kan twijffelen, of, indien 'er geen tegenstant geschiedt tegen de groote macht van Vranckrijck, 't kan niet anders wesen, dan datse in weynigh dagen sich in besitting sullen stellen van de Nederlanden, en dat de Staten Generael sich sullen onderwerpen, van wegen d'onmogelijckheydt van dien Machtigen te wederstaen, en daer na sal uw Majesteyt en Engelandt de eerste zijn, in dit quaedt te mercken, het welcke te remedieren als-dan sal onmogelijck zijn: en tegenwoordig is niets capabel, om dese quaden te onderdrucken, dan de Macht van Engelandt, zijnde te deser tijdt de eenige in Europa, dewelcke den vloedt van Vranckrijck kan in-binden.

De verschillen, die tegenwoordigh in Engelandt zijn, geven gelegentheydt tot dese stoute ondernemingen van de Fransse Koning, en sy moedigen hem aen in 't continueren van sijn breede desseynen, zijnde in 't geheel alreets soo blijckelijck, dat 'er geen klaer-siende verstant is, of 't sal de selve beseffen. Alle de Princen en Machten van Europa, als mede sijn Alder-Christelijckste Majesteyt, zijn in verwachtingh van dit Parlement, en van 't Accoort van Engelandt; de Eerste, om haer Mesures te nemen, in opsicht van 't Jock af te schudden, 't welck sy na apparentie staen onderworpen te worden: En de Alder-Christelijckste Koning heeft oock voor een tijdt sijn Eer-zucht ingebonden, en voor tegenwoordigh moedigt hem niets aen, om sich aen die Eer-zucht over te geven, dan de verschillen, die hy hier siet uytbreecken, latende verluyden, soo wel binnen als buyten dit Koninckrijck; Dat hy verseeckert is, datse niet sullen ter neder gelegt worden, en dat hy ondertusschen mach op-maecken de overwinningh van de Nederlanden, dewelcke zijn de voornaemste Sleutels van de Algemeene Monarchie; en de eerste deur, die hy daer mede sal openen, sal zijn die van Engelandt, sonder meer moeyte, dan alleen door de verschillen staende te houden, met groote beloften, en met kleyne kosten; en wat hy meest tot sijn voordeel sal bevinden, sal eerst van hem aengetast worden.

Dat

Dat dese oneenigheydt is de voornaemste moetgevingh van het Desseyn en de ondernemingen van den Alder-Christelijckften Koningh in de Nederlanden, is baerblijckelijck; en daer zijn soo groote preuven van dese waerheydt, dat het blindtheydt is, deselve niet te sien: En den Ambassadeur sal uw Majesteyt alleen een jongst bewijs te kennen geven, 't welck 't selve blijckelijck maeckt, en dat is; Dat sijn Alder-Christelijckste Majesteyt, siende dat den Keyser considerabel Volk werft, gelijck mede den Ceurvorst van Saxen, en de andere Vorsten van 't Keyserrijck, en dat de Ceurvorsten van Beyeren en Brandenburg verklaert hebben, datse sijn Proceduren, tegen het Keyserrijck en tegen de Vorsten desselfs, niet willen dulden, en datse met al haer Macht die willen tegen staen, sijn Alder-Christelijcke Majesteyt, na soo veel vinnige Antwoorden, die hy selfs gegeven heeft, en oock sijn Ministers, aen alle de Vorsten van Duytslandt, nu den Extraordinairen Envoyé van den Keyser geantwoort heeft: Dat hy toestemt in een Conferentie te ordineren in een van de Keyserlijcke Steden, om te decideren en uyt te leggen de twijffelachtige Poincten van de Vredens-Articulen van Nimwegen, aengaende de Besitringen genomen in der Elsas, en dat soo ras als de Gecommitteerden te samen gekomen zijn, de Kamer van Metz sal ophouden van hare Proceduren, en van allerley Nieuwigheydt, en dat sy de Persoon, die voor den Hertogh van Lotharingen sal handelen, sullen hooren. En hoewel het blijckelijck is, dat het oogmerck hier van is, de gemoederen soo wel van den Keyser als van de andere geinteresseerde Vorsten in slaep te wiegen, en om den yver van haer preparatien, die sy voor haer bescherming maecken, te doen verslappen; soo is 't oock bekent, dat dit is, om te veyliger te handelen tegen de Nederlanden: Want ter selver tijt, als hy *aenbiedt, op te schorten* de ondernemingen in 't Keyserrijck, gaet hy voort, in sich in *besittingh te stellen* van al het Spaensche open Landt, uytvoerende daden van openbaren Oorlog, door 't hinderen der Fortificatie van Bovigny, 't welk even soo veel *is*, als te blocqueren Luxemburgh en Namen; soo dat het blijckelijck is, dat, indien hy de verschillen van Engelandt sag neder-gelegt, en 't selve vereenigt tot sijn eygene bescherming (want dat moet gereeckent worden de Beschermingh van de Spaensse Monarchie, en in 't byzonder die van de Nederlanden) het onfeylbaer en seecker is, dat hy sijn desseynen soude matigen, en sijn Resolutien bepalen, gelijck het blijckt dat hy doet in Duytslandt, siende dat de Keyser, en het geheele Lichaem van 't Keyserrijck sigh vereenigen tot desselfs bescherming.

Den Ambassadeur weet seer wel, dat de beroering van dit Koningrijck groot is, en dat de Pretentien schijnen verre van een te zijn; maer hy is droevig, en het doet sijn herte bloeden, te sien, dat 'er geen weg geopent is tot een vereeniging; en gelijck 'er in menschelijcke saecken niets onmogelijck is, soo groeyt sijn smerte, siende dat 'er niets voort gegaen is, om dese hitten te blusschen: indien Engelandt niet alsoo seer als de Nederlanden ware gedreygt met verderf, door de verhoogingh van de Franssen, soo mochten de Pretentien en Rechten opgevolgt worden tot het uytterste Poinct: maer dewijl het deselve Fortuyn loopt met de

Mo-

Monarchie van Spanjen, overmits Vlaenderen is een bolwerk van Engeland; en Spanjen en de Indiëns den schat van desselfs Rijkdommen, en de voornaemste sterkte van desselfs Koophandel, boven alle plaatsen, waar deze Natie handelt, daarom laat het niet toe, dat haar interest aangemerkt worde, als vremt, en dat de zwarigheden, waar-in alle nu zijn ingewikkelt, zouden op de zelve wijze gestilt worden, gelijk geschieden zoude kunnen in een verzekerde ruste; Zoo dat den Ambassadeur zich belooft, dat, op aanmerking van deze Redenen, en van dat Vrankrijk te dezer tijdt een kanker is, die tot in het herte van Engelandt in gaat, alle gronden van verschillen zullen ophouden, en dat Engelandt met zijn eygen verderf, de rest van het Christendom niet en zal inwikkelen in het zelve lot.

Daarom bidt den Ambassadeur uw Majesteyt, dat gy als Middelaer, of als Geallieerde, u zelven krachtdaadiglijk wilde inlaten, om 't verlies van de Nederlanden, en by gevolge van al de rest, voor te komen; hoopende van uw Majesteyts groote voorzichtigheidt, dat gy de krachtigste middelen zult verkiezen tot dat Eynde, en tot de bevesting van de ruste van Europa.

Den Spaensen Ambassadeur/ den Marquis de la Fuentes/ welcke aen 't Franse Hof resideerde/ viel hier over oock klachtigh aen den Koningh van Vranckrijck selfs/ doch kreegh geen ander antwoort/ als dat sijn Majesteyt het palissaderen van Bouvines niet soude konnen aensien/ dewijl de selve Plaets te dicht by Dinant was gelegen: Invoegen de Spaense/ om meerder ongemack voor te komen/ dewijl men van de Franse kant dreygde de platte Landen anders met eenigh volck te beleggen/ de Fortificatien aen Bouvines staeckten/ en oock naderhant de Plaets aen de Fransen overgaven.

Dit nam echter de Franse pretentien in 't Lant van Luxemburgh niet weg/ want daer zy eerst Virton en St. Mard hadden begeert/ zoo quamen zy daer op noch Remich/ Grevenmacheren/ Arlon en Chiney pretenderen/ onder pretext/ dat het dependentien van Metz en Verdun waren; doch alsoo de Spaense tot afstant van de selve niet konden resolveren/ en dese saeck na de Conferentie tot Kortrijck verwesen/ daer de Fransen oordeelden/ dat gemelde Plaetsen/ en voornamentlijck Virton en Arlon/ haer toequamen/ zoo trock den Grave van Bissi den 9. Maert met 1200 Ruyters en Dragonders/ op ordre van sijn Majesteyt van Vranckrijck/ in 't Lant van Luxemburgh/ en sommeerde die van Virton/ om haer over te geven/ maer alsoo den Spaensen Commandant zeyde/ dat hy tot sulcks geen ordre had/ trock gemelte Grave de Bissy weder te rugh/ doch maeckte zich daer op Meester van Archimont/ Arlon en 30. Dorpen/ die daer onder behoorden/ alwaer hy sijn Troupen dede logeren/ so men geloofde/ om de Spaense daer door te nootsaken/ om Virton/ 't welck op verre na soo veel niet waert was/ als Archimont en gedachte Dorpen/ aen haer af te staen; en in der daet men was aen 't Hof te Brussel daer over soo gealarmeert/ dat men aenstonts den Grave van Padro na Engelant

lant / en Don Antonio d'Agourto na den Hage sond / om daer niet alleen over dese proceduren der Fransen te klagen / maer oock om assistentie te versoecken; doch dewijl Engelandt en desen Staet niet wel anders als door minnelijcke interpositie in dese saeck konden gaen / wierden aen den Engelsen Envoyé en den Ambassadeur van desen Staet te Parijs ordres gesonden / om den Koningh van Vranckrijck te bewegen / dat sulcks op de Conferentie tot Kortrijck mochte afgedaen werden; maer zy konden niet meerder uytwercken als den Spaensen Ambassadeur / die om 't selve mede aengehouden had; invoegen de Spaensen / geen andere uytkomst siende / en wel wetende / dat zy te swack waren / om de Franse met gewelt daer uyt te drijven / eyndelijck moesten resolveren / om Victon aen haer af te staen / gelijck den Prince van Parma in 't begin van April ten dien eynde aen den Gouverneur van Virton de noodige ordres af-sont.

Den Spaensen Ambassadeur te Parijs / hier van bericht / gaf sulcks aenstonts aen sijn Majesteyt van Vranckrijck te kennen / en versocht by een schriftelijcke Memorie:

1. Dat het sijn Majesteyt geliefde sijne Troupen uyt Luxemburgh te revoceeren, aengesien den Prins van Parma ordre hadde gegeven, dat het Spaensche Guarnisoen uyt Virton soude vertrecken.

2. Dat sijne Majesteyt sig over sijne verdere pretensien zoude gelieven te verklaren, op dat men daer naer sijne Mesures zoude konnen nemen.

3. Dat sijne Commissarissen zoude willen prefigeeren, wanneer de Conferentien een begin zouden nemen, op dat men aldaer weder-zijts pretensien in der minne mochte examineren, ende in gevolge van de Tractaten, tot Nimwegen aengegaen, deselve determineeren.

Sijn Majesteyt gaf hier op aen gemelte Heer Ambassadeur tot Antwoort:

Dat sijne Troupen uyt Luxenburgh zoude revoceeren, zoo drae den Prins van Parma ordre hadde gegeven, tot het evacuëren van Virton, doch wat aengingh om sich te expliqueren over sijne verdere pretentien, dat sich daer over niet verklaeren konde, dewijle niet en wiste van wat natuere ofte conditie alle sijne pretentien waeren; dat daer omtrent sich zoude gedraegen na de tijdt en gelegentheyt, als van deselve zoude konnen kennisse krijgen, ende eyndelijck wat aengingh de Conferentien tot Kortrijck, dat deselve nu haest een begin zouden hebben.

Dese Conferentien tot Kortrijck waren langh blijven traineren; en alsoo Monsr. Pelletier / een van de Fransse Gedeputeerden / in langh sigh aldaer niet bevonden had / en de Spaensse als-doen over wederzijds Pretentien niet konden handelen / was haer Gedeputeerde / Monsr. Christijn / mede een keer na Brussel gaen doen; invoegen de Spaensse de schult van dese langdurigheyt

aen de Franssen gaven; doch den Grave d'Avaux leverde ten dien eynde de volgende Memorie aen haer Hoog Mog.

DEn Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambassadeur van sijn Alder-Christel: Majesteyt, oordeelt het sijn plicht te wesen, om Uw Hoog Mog: te informeren, dat den Koning, sijn Meester, aen den Ambassadeur van Spangien Audientie gegeven hebbende, de selve aen sijn Majesteyt de verklaring, die Uw Ho: Mog: reets aen gedachte Ambassadeur hebben gedaen, heeft geconfirmeert, namentlijck, dat den Prins van Parma geresolveert was, om Virton in handen van sijn Majesteyt te stellen; invoegen de selve de sorgen, die Uw Hoog Mog. in dese gelegentheyt, tot maintenue van de Vrede, genomen hebben, voor seer aengenaem hout. Gedachte Heer Ambassadeur vint sigh echter verplicht, om aen Uw te seggen, dat het advys, dat men aen Uw Hoog Mog: gegeven heeft, dat Monsr. Christijn tot Kortrijck is, met de informatien, die men sijn Majest: daer van gegeven heeft, niet over-een komt; dewyl het seecker is, dat desen Minister den 10 April daer niet meer geweest, maer eenige dagen van te voren vertrocken is, alschoon men aen Uw Hoog Mog: hadde betuygt, dat hy daer gedurigh soude blyven. Ondertusschen kan gedachte Ambassadeur aen Uw Ho: Mo: verseeckeren, dat sijn Majesteyt geconsenteert heeft, dat de Conferentien tot Kortrijck op een bestemde tijt sullen voortgaen, en dat deselve den 12 Mey aenstaende sal wesen; waer van gedachte Ambassadeur geoordeelt heeft, dat hy Uw Hoog Mog. advertissement behoorde te geven.

De Franssen hielden door dese Cessie van Virton van haer Hostiliteyten in Luxemburg wel op; doch bleven echter / onder de een en de andere pretexten / in die Provintie leggen / soo dat den Spaenssen Ambassadeur op nieuws in Engelandt daer over klaegde.

Een andere saeck mishaegde de Spaenssen oock / namentlijck / dat de Brandenburgse Fregatten / die 't voorleden Jaer 't Schip de Carolus Secundus van voor Oostende weg-genomen hadden / en doen na West-Indien waren gezeylt / alwaer zy twee Schepen / doch van kleyne waerde / genomen hadden / in Mey weder van daer voor de Kusten van dit Landt quamen / om niet alleen de Spaensse Schepen aen te halen / maer oock de Goederen van Spaensse Onderdanen / die in andere Schepen gevonden wierden / daer uyt te lichten; gelijck zy dan oock eenige Schepen van desen Staet visiteerden / en niet wel tracteerden; ten welcken eynde den Spaenssen Ambassadeur de volgende Memorialen aen haer Hoog Mog: overgaf.

Memorien van den Heer Don Fuen Mayor, Envoyé Extraordinaris van sijn Catholijcke Majesteyt.

DRie Fregatten van Oorlog van den Heer Ceurvorst van Brandenburg bevinden sig tegenwoordig voor den ingang van de Maze, en besoecken alle Schepen,

pen, die daer willen in komen, onder pretext, dat zy willen sien, of'er oock eenige Goederen, die aen de Spaensse behoren, in zijn; invoegen den ondergeschreven Envoyé Extraordinaris van Spangien sulckx aen Uw Hoog Mog: bekent maeckt, op dat Uw Hoog Mog: de nodige ordres, waer toe zy door 't Tractaet, 't welck zy met den Koning, sijn Meester, hebben, geobligeert zijn, daer in stellen; te meer, dewyl den Koning van Engelandt daer in genereuselijck aen Uw Hoog Mog: de weg getoont heeft, ten reguarde van den Gouverneur en andere Officiers van Jamaica. Gedaen in den Hage den 16 Mey, 1681.

Was geteeckent

FUEN MAYOR.

WEgens de Roveryen en Insultes, die de Fregatten van den Heer Ceurvorst van Brandenburg in de Havenen en op de Kusten van desen Staet exerceren, gelijck als ick Uw Hoog Mog: sulckx door mijn laetste Memorie bekent gemaeckt heb, vint ick my verplicht, om noch te seggen, dat de geseyde Fregatten een Schip van Oostende, Capiteyn Pieter Winnart, gaende met Plancken en andere Lading, aen de Onderdanen deser Staet behorende, van Rotterdam na Nieupoort, hebben genomen, en de selve Prijs na Texel gebracht; doch, na dat zy daer 4 dagen in 't Nieuwe Diep gelegen hadden, heeft gem. Capiteyn Pieter Winnart met den Brandenburgsen Commandant voor een Somme Geldts moeten accorderen, gelijck het blijckt door de Brief, die den Commissaris Knijf den 15 deser aen de West-Indische Compagnie tot Amsterdam heeft geschreven. Capiteyn Anthony Portugijs, komende met sijn Schip van Cadix, heeft oock verklaert, dat hy door gedachte Fregatten van den Heer Ceurvorst van Brandenburg in sijn Reys is geabordeert, en afgevergt, om aen haer boort te komen; 't geen hy echter geweygert had, doch sig daer toe genootsaeckt siende, soo had hy eenen Pedro del Rey, die als een Passagier in sijn Schip was, derwaerts gesonden, van de welcke den Brandenburgsen Commandant eenige onderrichtinge, wegens de Schepen de Salamander en Porto St. Maria, die mede van daer quamen, versocht, als seggende, dat hy daer op wachte, om het Geschut, dat zy in hadden, (om de Spaensse Schepen, die tot Amsterdam gebout wierden, te bemannen) daer uyt te nemen; evenwel, na dat hy 't gemelde Schip genootsaeckt had, om hem eenige Verversling te geven, had hy 't selve laten gaen. 't Gerucht loopt van gelijcken, dat gedachte Fregatten een Hollands Schip, uyt Vranckrijck komende, hebben berooft; en dat'er oock eenige Snaeuwen van Koningsbergen vertrocken zijn, om herwaerts te komen roven, van de welcke de meeste Capiteynen Onderdanen van desen Staet zijn, als Jan Lacher, Lodewijck Visscher en Michiel Tesmaer. Ick kan geensints geloven, dat Uw Hoog Mog:, in prejuditie van haer eer, obligatien en interessen, sullen willen toelaten, dat haer Havens gevioleert, haer Geallieerden geinsulteert, en haer Commercien getroubleert sullen werden;

en derhalven hoop ick ,. dat (reflectie maeckende op de Hooft-Pilaren van een Staet, die professie maeckt, om wel gegouverneert te werden) Uw Hoog Mog: aenstonts de nodige ordres sullen geven, om de Zee van dese soorten van Rovers of Vyanden te suyveren, en haer laetste Placaten exactelijck te doen observeren, als door de welcke Uw Hoog Mog: alle haer Onderdanen, die in dienst van vremde Princen waren, verboden hebben, aldaer dienst te nemen; gelijck oock, dat Uw Hoog Mog. beveelen sullen laten afgaen, dat men in geen Havens van desen Staet de Fregatten van den Heer Ceurvorst van Brandenburgh sal ontfangen, gelijck als men in Texel en Zeelandt heeft gedaen, als dienende alsoo de Havenen van Uw Hoog Mog:, tot schande van de geheele Werelt, voor een toevlucht en schuylplaets voor die geene, welcke op de Onderdanen van een Koningh, haer Geallieerde, Prijsen maecken, maer dat men, indien gedachte Fregatten daer in komen, de selve arresteert; want indien Uw Hoog Mog: sulcke rechtvaerdige versoecken, die op de Tractaten, welcke zy met den Koning, mijn Meester, hebben, zijn gegrontvest, niet toestaen, en haer eer en betamelijckheyt versuymen, soo kan 't selve niet als verkeerde impressien voor de gemeene welstant causeren, niet alleen in 't gemoet van den Koning, mijn Meester, maer oock in dat van al de geene, die op de Actien van Uw Hoog Mog: oogmerck nemen. Gedaen in den Hage den 21 Mey 1681.

Geteeckent

FUEN MAYOR.

De voorsieninge / die gedachten Ambassadeur in sijn eerste Memorie segt / dat den Koningh van Engelant wegens den Gouverneur en Officiers tot Jamaica gedaen had / bestont hier in / dat sijn hoog-gedachte Majesteyt / verstaen hebbende / dat gemelde Brandenburgse Schepen aen Jamaica waren gekomen / en voor haer genomen Spaensse Prijsen aldaer Victualie hadden gekocht / den Lt: Generael Morgan van daer t'huys geroepen / en den Ridder Finch weder in des selfs plaets derwaerts gesonden had / om sijn ongenoegen daer over te betonen : Den Hartogh van Grafton wierdt korts daer aen oock tot Gouverneur Generael van dat Eylandt gemaeckt / met expres bevel / dat aldaer / noch aen de Barbados / of eenige andere van sijn Majesteyts Dominien / geen Verversingh aen de Brandenburghse Schepen gegeven soude werden.

Den Ceur-Brandenburgsen Envoyé Diest / van dese Memorien onderrichting hebbende / gaf daer tegens 't volgende aen haer Hoog Mog: over.

DEn ondergeschreven Envoyé van sijn Churfurstelijcke Doorluchtigheyt van Brandenburgh verstaet, dat den Heer Fuen Mayor, Extraordinaris Envoyé van sijne Koninglijcke Majesteyt van Spangien, door differente Memorien Uw Hoog Mog: soeckt in te wickelen in de differenten en de verschillen, tusschen

hoogst-

hoogstgedachte sijn Koninglijcke Majesteyt ende sijn Churfurstelijcke Doorluchtigheyt ontstaen; hy vertrout daer-en-tegens, dat Uw Hoog Mog: deselve ende meerder reflexie sullen willen believen te nemen op d'onderlinge Vriendschappen ende Alliantien tusschen sijn Churfurstelijcke Doorluchtigheyt ende desen Staet, op het verbant, dat daer uyt is spruytende, ende op de Justitie van de saecke, waer op de Represalien, die sijn Churfurstelijcke Doorluchtigheyt tegens hoogstgedachte Majesteyt buyten eenige Hostiliteyt genootsaeckt is te gebruycken, gegront zijn; ende hy versoeckt, dat Uw Hoog Mog: sulcke ende diergelijcke Doleantien en ongefondeerde Eysschen van sig af mogen wysen, ten alderminsten met alle nadere Resolutien sodanige na hare equanimiteyt te supercederen, tot dat hy ondergeschreven Envoyé, die daer over aen sijn Churfurstelijcke Doorluchtigheyt, sijn genadigen Heer, heeft Rapport gedaen, nader ordre ende instructie mag ontfangen hebben. Gedaen in 's Gravenhage den 22 Mey 1681.

Geteeckent

Fred. Willem van Diest.

Haer Hoog Mog: echter 't een en 't ander hebbende overwogen/ besloten/ door den Heer van Amerongen/ als haer Envoyé aen den Heere Ceurvorst van Brandenburgh/ in civile Termen te versoecken/ dat, dewyl zy genegen waren, om in een goede correspondentie en intelligentie met den selven te leven, gemelde Heere Ceurvorst ordres aen sijn Fregatten wilde geven, om de Schepen van desen Staet, als waer door de Commercie t'eenemael getroubleert soude werden, niet te visiteren; gelijck oock, dat hy sig van andere middelen soude willen bedienen, om sigh van de Spaensse kant satisfactie te doen geven, op dat de Onderdanen van desen Staet niet geïncommodeert, of haer Hoog Mog: genecessiteert souden wesen, om sodanige ordre te stellen, als de saecken vereyschten, dewyl zy niet konden toelaten, dat de vrye Commercie van haer Onderdanen verhindert soude werden.

Den Heer van Amerongen sulckx aen sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt bekent gemaeckt hebbende/ gelijck oock al van te voren was geschiet/ soo beliefde gem. Heer Ceurvorst daer op te antwoorden: Dat de voorsz. Actie nochmael [illegible]emael hadde gedisadvoueert, en die geene soude doen corrigeren ende stra[illegible] dewelcke de selve tegens sijne ordre hadden ondernomen; ende dat hy Heere [illegible] Amerongen haer Hoog Mog: andermael konde verseeckeren, dat in 't toekomende daer in voorsien soude werden; dat geensints sijne intentie was haer Hoog Mog:, of anderer Princen, met de welcke hy in Tractaet ofte Vrundschap stonde, commercierende Schepen te incommoderen: invoegen haer Ho: Mo: sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt daer over lieten bedancken; en 't selve is oock van sodanigen effect geweest/ dat gedachte Brandenburgse Fregatten daer op na de Oost-Zee vertrocken/ en de Snaeuwen/ en andere Schepen/ die weder van daer gekomen waren/ sigh na den Oceaen begaven/ waer van hier na meerder.

Eer wy met de Fransse Pretentien in de Nederlanden verder voortgaen / moeten wy hier in lassen / dat den Prince van Parma / die nu Gouverneur van de Nederlanden was / gelijck in de laetste Mercurius gesegt is / in 't begin van 't Jaer het consent van de Staten van Brabant / tot lichtinge van eenige gewichtige Sommen Gelts / hadde ge-eyscht / om / soo voorgegeven wiert / het Krijgsvolck daer mede te betalen ; maer also de Steden Antwerpen en Brussel over 't een en 't ander misnoegt waren / wilde de Gemeente van die Plaetsen daer in niet consenteren / alschoon zy eenige Weecken daer over vergadert hadden geweest ; ja 't liep soo verre / dat den Prince van Parma / oordeelende / dat de Koningl: Authoriteyt daer door inbreuck leed / van voornemen wierdt / om sijn ressentiment daer over te toonen / gelijck hy dan ten dien eynde den 23 Maert de Natien / of Ambachten / zijnde de Gemeente tot Brussel / welcke op 't Stadhuys aldaer vergadert waren / en geen consent van sijn eysch wilden geven / van 't selve dede vertrecken / en ordonneerde / dat de drie Collaterale Raden / als die van den Staet / van den Privé Raet en de Finantien / tegens den 1. April uyt Brussel souden vertrecken / en na Mechelen gaen / om daer haer Sit-plaets te houden / also hy sigh self met sijn Hof aldaer wilde ter neder slaen.. Hy gaf ter selver tijd bevel aen den Raed van Brabant / dat die hare residentie in de Stadt Leuven soude houden / en de Staten van Brabant de hare tot Vilvoorden : dit klonck die van Brussel vreemt in de ooren / alsoo men daer wel wist / dat het vertreck van 't Hof de ruine van die Stadt soude wesen / soo dat de Magistraet / om sulckx te voorkomen / daer op met de Natien aenstonts Vergadering aenleyde / om aen den Prince van Parma voldoeninge te geven / doch 't selve gingh soo wat schoorvoetende heen / soo dat gem. Prince van Parma / doen de tijdt bykans verstreecken was / sijn Bagagie en Karren op Wagens deede laden / om die nae Mechelen te laten brengen ; de Magistraet sulckx merckende / versocht / dat dit noch uytgestelt mocht werden / tot soo lange / dat de Gemeente / de saecken beter overwegende / aen gem. Prins voldoeninge gaf ; sulcx wiert door den selven wel aengenomen / doch op conditie / dat de Stadt tot haer Guarnisoen 2000 Man te Voet / en 500 Ruyters / soude onderhouden / op dat hy altijt van haer verseeckert mocht wesen ; dit wilde echter niet voort / en bleven 4 Natien / of Gilden / die haer consent daer toe gedragen hadden / tegens de 5 / die niet consenteren wilden / ging debatteren / tot dat eyndelijck de Magistraet / geen uytkomst siende / haer liet scheyden. Den Prince van Parma nam het geconsenteerde van de 4 Natien echter aen / als oordeelende / dat sulckx genoeg was / en bleef daer op met het gantsche Hof tot Brussel / te meer / dewyl Antwerpen / en eenige andere Plaetsen / korts daer aen mede in eenige Sommen Gelts consenteerden.

't Was geen wonder / vermits de saecken in de Spaensse Nederlanden wy verwart stonden / dat de Franssen haer voordeel daer by sochten ; want met de cessie van Virton niet vergenoegt zijnde / soo pretendeerden zy oock 't Graefschap van Chimey / met des selfs Dependentien ; eenige van haer Troupen / die

die noch in Luxemburgh gebleven waren / hielden sigh wel stil / maer 't selve duurde niet lang / alsoo zy sig op dese pretentie van Chiney moveerden / en in de Provintie van Namen eenige exactien bedreven. De Spaensse in tegendeel scheenen niet gesint / om 't selve af te staen / en hadden gaerne gesien / dat alles op de Conferentie tot Kortrijck / die den 12 Mey begonnen was / verhandelt soude werden ; maer daer geschieden niets als eenige Complimenten en Tractamenten / soo dat de Spaenssen daer over weder in 't Engelsse Hof en by desen Staet gingen klagen. Onsen Ambassadeur in Engelandt presenteerde omtrent de selve tijdt aen den Koning van Engelandt de slechte staet van 't Spaens Nederlandt wel / maer also de Domestique saecken als-doen daer noch in geen gewenschte staet waren / konde sijn Majesteyt sigh nergens in engageren ; doch verklaerde evenwel / dat hy over de handeling van de Kamer van Metz seer gevoelig was / en dat hy konde verseeckeren / dat hy aen Monsr. Savile / sijn Envoyé in 't Fransse Hof / ordre soude geven / om van sijnen 't wegen aen den Koningh van Vranckrijck te seggen / dat / soo'er geen ordre gestelt wierdt / dat ged. Kamer van haer onrechtvaerdige en onbehoorlijcke proceduren afstont / hy andere middelen ter handt soude nemen / om de Vrede in Europa te conserveren.

Veele hadden wel hoope / dat sulckx de Franssen van haer voornemen soude doen afstaen / maer 't heeft / als gebleecken is / niet mogen helpen / want Vranckrijck in sijn pretentie op 't Graefschap Chiney / waer toe aen de Spaensse een korten tijdt / namentlijck tot den 15 Juny / gestelt was / om 't selve te cederen / blyvende persisteren / en de Spaensse niet gesint schijnende / om sulckx af te staen / soo wierden op de Frontieren van Vlaenderen verscheyde Fransse Troupen gevoert / als een kleyn Leger / onder den Marschalck de Montbron / tot Pont d'Espierres / en een ander / onder den Ridder de Sourdis / tot Meenen / met bedreyginge / dat de selve in Vlaenderen souden vallen / indien Chiney / met des selfs Dependentien / niet afgestaen wierdt : evenwel quam den Heer Courcelles / Lt: van Doornick / in 't midden van July tot Brussel / om d'Evacuatie van Chiney te versoecken ; de Spaensse wilden echter daer niet wel aen / maer also zy met gewelt niet konden tegenwercken / mosten zy eyndelijck toegeven / en resolveerden Chiney aen Vranckrijck af te staen / op dat de Fransse Troupen in Vlaenderen niet souden komen : dese ordre wierdt den 9 Augusti gegeven / en trocken de Franssen doen wel niet in Vlaenderen / maer dwongen echter de Landt-Luyden van de Castellanye van Kortrijck en Audenaerde / dat zy eenig Gelt en onderhout aen haer mosten op-brengen ; doch die in Luxemburg waren / en Chiney beset hadden / quamen hoe langs hoe nader aen de Hooft-Stadt aldaer / en hielden de selve als geblocqueert.

Eer wy uyt Brabandt scheyden moeten wy noch iets aenroeren van seecker Capucijn / genaemt Marcus d'Aviano ; dese was in Italien / als waer sijn Geboorte-plaets was / en elders voor een Persoon van groote godvruchtigheyt vermaert ; en 't kan oock wel wesen / dat hy 't selve was / maer verscheyde

blinde ;

blinde Menschen / onder de Roomsse / schreven hem noch grooter eygenschap toe / namentlijck / dat hy Siecken / Krancken / Blinde / Kreupele en Lamme / niet alleen sijn Zeegeninge over haer uyt te spreecken / konde gesont doen werden ; hoewel 't selve naderhant contrarie gebleecken is ; want hy / zijnde door den Hartog van Aerschot en Aremberg / Gouverneur van Henegouwen / die in Juny in een seer groote Sieckte gevallen was / uyt Vranckrijck / alwaer hy sigh doen bevont / versocht na Brabant te willen komen / om hem noch voor sijn dood te spreecken / soo nam hy 't selve aen / en begaf sig aenstonts derwaerts ; maer alschoon de Roomsse in 't begin over-al voorgaven / dat desen Capucijn hem genesen had / soo sag men in 't kort wel anders / want hy storf / tot droefheyt van al sijn Vrienden / in 't laetst van Juny : dit benam echter 't geloof van de Roomsse niet / dat hy diergelijcke Sieckten konde genesen / want sig van Bergen in Henegouwen na Brussel en andere Plaetsen daer omtrent begeven hebbende / soo was de toeloop van 't Volck / om hem te sien / en sijn Zegeningh te ontfangen / soo groot / dat hy sig dickwils uyt het gedrangh niet konde bergen ; evenwel maeckte hy niemant van de geene / die daer gebreckelijck quamen / gezont / hoewel veele / door aendringing van dese en geene / voorgaven / dat zy van haer Qualen genesen waren ; doch den Aerts-Bisschop van Mechelen was wijser / want die / sulcx niet gelovende / liet in de publijcke Kercken af-roepen / dat alle de geene / die van hem genesen waren / zich souden by hem komen aengeven ; doch niemant / gelijck oock niemant geholpen was / quam te voorschijn. Gedachte Capucijn vertrock eyndelijck over Venlo / Roermonde en Aken / (daer de blinde Menschen oock van alle kanten toe vloeyden / om sijn gepretendeerde Miraculen te sien / doch daer hy seer slecht voer / alsoo hy niemant konde helpen / en tot Roermonde van de Stellagie / die voor hem opgerecht was / om 't Volck de Zegening te geven / viel / en een Been beseerde) na Ceulen / van waer hy soo allengskens door Duytslant na Italien te rug keerde / doch met weynig eer / also de Duytsen / Fransen en Italianen sulcken geloof aen sijne Miraculen niet en gaven / als de Brabanders wel hadden gedaen.

De Differenten / die tusschen den Ceurvorst van Ceulen / als Prince van Luyck / en de Stad van die naem / waren ontstaen / gelijck wy in de voorige Mercurius hebben aengeroert / waren tot noch bykans in een staet gebleven / sonder dat 'er van d'eene of d'andere kant iets van beduyden was gepasseert / als dat gem. Ceurvorst in sijn Plaetsen aen de Maze een 60. Penningh op de Koopmanschappen / die van en na Luyck gingen / had gestelt / tot groot verdriet van de Luyckenaers / en alle de geene / die daer interest in hadden ; maer dewijl 't selve die van Luyck / de welcke haer Cancelier na Ceulen gesonden hadden / om over een Accommodement te handelen / evenwel niet konde persuaderen / om den Ceurvorst meerder voldoeninge te geven / als zy te vooren hadden gepresenteert / dede gemelde Ceurvorst in Maert eenige Troupen uyt Hildesheym en andere Plaetsen trecken / om die na Luyck te senden / en de

In-

Inwoonders daer door wat vreesachtiger te maecken; de selve quamen wel rontom de Stadt de meeste kleyne Plaetsen in-nemen/ en onder andere oock Visée/ maer de Burgerye bekreunde sigh daer niet aen/ en liet in tegendeel in Mey/ door een gedeelte van haer Guarnisoen/ Visée/ daer 400 Man in lag/ weder hernemen. Dit gaf groote verbitteringe tusschen beyden/ te meer/ om dat die van Luyck de volgende Brief aen alle de Steden in 't Lant van Luyck afgesonden hadden.

Copye van de Brieven, die aen de Burgermeesteren, Geswoornen en Raden van de Steden van Luyck en 't Graefschap van Looz gesonden zijn.

MYN HEEREN.

WY sullen U de oude Alliantie en vereeniging deser Hooft-Stadt met alle de andere goede Steden van 't Land van Luyck en 't Graefschap Looz, en de onderlinge obligatien, die zy tot haer gemeene conservatie en maintenu van haer Rechten, Privilegien, Vrydommen en Liberteyten hebben, niet weder in gedachten brengen, dewyl U sulckx ongetwijffelt bekent moet zijn, maer wy sullen U alleen seggen, dat de oppressie van dese selve Hooft-Stadt, door het onderdrucken van haer oude Wetten, en door 't invoeren van nieuwe, van sulcken verderffelijcken consequentie is geweest, dat eenige Ministers van desen Staet gemeent hebben, dat zy na haer eygen sin daer van konden disponeren, en sulckx met meerder vryheyt als van haer eygen Erfgoet, en dat, na dat zy een absolute dominatie, gedurende de rust, hadden verkregen, om daer het bysonder geluck van haer Huysen op te bouwen, zy, gedurende den Oorlogh, niet geschroomt hebben, om, sonder eenige defentie, de gantsche Jurisdictie van uw Steden, Kasteelen, Burgten en Landen aen de Machten, die zy geoordeelt hebben, dat haer niet ongelegen quamen, om haer voordeelen te bekomen, te abandonneren; alschoon men sulckx, door een exacte observantie van de Neutraliteyt, op dewelke men met haer geaccordeert was, had konnen voorkomen; 't selve is U oock seer wel bekent, also gy daer van noch de schade gevoelt; maer 't zy dat men dese desordres, verliesen en ruinen aen de ambitie, gierigheyt en quaetaerdigheyt der Luyden, gelijck als wy sulckx wel weten, wil imputeren, of dat men anderſints de effecten en toevallen aen de fataliteyt der Provintien wil toeschryven, gelijck de Luyden, die weynigh kennis van saecken hebben, gelooven, soo behoorden noch behoren geen van dese Consideratien U tegenwoordig te beletten, om, gedurende de Vrede, heylsamer en beter mesures te nemen, ten eynde het overblijffel voor Schip-breuck te behoeden, als 'er, gedurende het Tempeest, gevolgt zijn. Op dit fondament, mijn Heeren, zijn wy gepersuadeert geweest, dat in de Lantdagh in de Stadt St. Truyen, die, op pretext van middelen uyt te vinden, tot satisfactie van de Crediteuren van 't Land, gehouden is, de Advysen en Resolutien van uw Gedeputeerden seer goede Effecten daer in gebracht souden hebben, en

dat, onse rechtvaerdige klachten voorstellende, om dat wy daer niet geroepen waren, gelijck als voor 't gemeene best seer nut ware geweest, wy echter genegen waren, om onse Quote te contribuëren, tot afdoeninge van de gemeene Schulden, mits dat de 32 Ambachten sulckx approbeerden, als van outs, en volgens onse Concordantien; 't welk wy oock door onse Brieven aen die van dese Vergadering hebben bekent gemaeckt; maer, in plaets van wel ontfangen te werden, hebben wy met verwondering verstaen, dat de quaetaerdigheyt van eenige Gebannenen deser Stadt, en andere bekende Vyanden van de selve, als presenterende de Gedeputeerde van den derden Staet, te samen met de andere Officiers en Ministers van sijn Serenissime Hoogheyt, onsen Bisschop en Prince, (als waer uyt het meestendeel van de twee andere Staten bestaet) heeft konnen beletten, dat onse gedachte Brieven in dese Vergaderingh niet gelesen zijn. (te meer, om dat men daer weynig tijdt te voren de moeyte genomen had, om daer andere te ontfangen en te lesen, onder de naem van ged. sijn Serenissime Hoogheyt, de welcke wy in tijd en plaets sullen betonen in te houden een gedeelte van de misdaden van eenige van sijn Ministers, en voor de rest een Schimp-schrift, 't welck soo verre van de waerheyt af is, als het injurieux aen onse Magistraet, en aen 't Volck van dese Stad, is) En na dat gy dit stuck wel ondersocht sult hebben, sult gy lichtelijk konnen begrypen, dat men dit nergens anders op toegeleyt heeft, als om ons te beschuldigen, sonder te willen toestaen, dat wy ons beschermen en rechtvaerdigen: Uwe Gedeputeerden sullen U, sonder twijffel, geinformeert hebben, op wat wyse men de Stadt van Verviers, door inlogering van vreemde Troupen, heeft willen onderdrucken, en dat mijn Heer den Baron de la Fosse, Groot-Cancelier, en den Heer van Linden, Gouverneur van Franchimont, hebben derven staende houden, dat gemelde Troupen door die van Verviers selfs aldaer geroepen waren; de Magistraet heeft echter daer op een geheele andere getuygenis gegeven. Dese violentien en exactien, soo wel als de andere, die door 't Lant, tot ruïne van de arme Inwoonders, gecontinueert werden, behoren U te kennen te geven, dat het oogwit maer alleen streckt tot een absolute heerschappye, tegens de fondamentele Wetten van desen Staet; doch soo gy U daer aen wilt onderwerpen, en dese desordres, als voor heen, sonder tegenstreven lyden; soo meenen wy niet, dat wy door Wetten van conscientie of policye verplicht zijn, om U exempel te volgen: Wy bidden U echter, dat gy op de opstellingen der Imposten, waer toe gy U kont laten bewegen, regard wilt nemen, dat de constitutien van 't Rijck niet en werden gevioleert, tot schade en misnoegen der Geburen; en dat gy die niet te milt of overvloedig consenteert, maer in tegendeel rekening van den vorigen tijd eyscht: En dewyl wy niet geloven, dat U macht sig uytstreckt, om de Inwoonders van dese Stadt, Vryheyt en Banlieu, tegens haer wil, den inhoud van de publijcke Vrede, de Wetten van den Staet, en onse oude Accoorden en Conventien, met Imposten te beswaren; soo verhopen wy, dat gy 't oprechten van Bureaux in U Stadt sult verbieden, op dat wy niet verplicht souden zijn, om soodanige mesures te nemen, als het recht en de reden, tot de conservatie van

onse

onse Rechten, soude konnen toelaten; waer op wy Antwoort verwachtende, sullen blyven,

MYN HEEREN,

Uw seer genegene Dienaers en Vrienden

De Burgermeesteren, Gesworens en Raed van de Edele Stad van Luyck.

Door Ordonnantie van gedachte Heeren

Luyck den 25 Mey 1681. G. DUSART.

Den Ceurvorst hier over seer te onvreden zijnde/ dede noch meer Volckeren na 't Landt van Luyck marcheren/ welcke met die van de Stadt verscheyde schermutselen hadden/ welcke wy/ om haer kleyne importantie/ voor-by gaen. Maer den Keyser/ die dese saeck seer ter herten nam/ en vreesde/ dat dit wel eenig ongemack in 't Rijck mochte geven/ daer andere zigh van bedienen souden/ te meer/ om dat sommige onder de handt in Vranckrijck om assistentie aenhielden/ sond een Heer van sijn Raden/ genaemt Jodocus/ na Ceulen/ om de saeck by te leggen; dese quam den 9 Juny aldaer/ en vertrock/ na dat hy den Ceurvorst van Ceulen gesprooken hadde/ den 19 der selver Maent na Luyck/ om de Regeeringh aldaer (die selfs eenige Gedeputeerden aen den Ceurvorst had gesonden) tot een Accomodement te disponeren/ doch tot Aken *indispoost* geraeckende/ quam niet voor den 2 July tot Luyck/ alwaer hy de Gemoederen der Regeering wel tot een Accoort genegen vond/ maer op conditie/ dat men haer de oude forme van Regeering soude laten; doch also gem. Commissaris daer niet in konde treden/ sonder den Ceurvorst van Ceulen daer over te spreecken/ vertrock hy weder na Ceulen/ alwaer naderhant de Gedeputeerden van Luyck mede verscheenen/ om/ door tusschen-spraeck van gem. Commissaris/ den Bisschop van Straetsburgh en Prins Willem van Furstenberg/ die nu daer weder gekomen waren/ dese saeck af te doen; doch also'er van dit Jaer noch niets van gevolgt is/ sullen wy dese handeling hier mede laten berusten.

De Differenten/ die tusschen de Magistraet en de Gemeente en Burgermeesteren tot Ceulen uytgeborsten waren/ gelijck wy voorheen geseyt hebben/ door den Grave van Ottingen niet hebbende konnen bygeleyt werden/ soo condemneerde gem. Magistraet den ontvluchten Burgermeester Wolfskeel in een viervoudige Amende/ van 't geen hy van het Stads-Gelt en de Materialen hadde gediverteert/ en in een drievoudige Boete/ van 't geen hy 't Volck had afgeperst/ en de Geschencken/ die hy van 't selve genoten had; hy wiert wyders/ als een Meyneedige/ van alle sijn Ampten en Waerdigheden berooft. Boven dien wierdt hy in February noch in een Boete van 8000 Gout-Guldens verwesen/ om dat hy de Stad Ceulen/ door sijn onachtsaemheyt/ groote

schade gedaen soude hebben. Den Burgermeester Kroonenburgh / hier door lichtelijck konnende begrijpen / dewijl de Gemeente soo tegens dese Burgermeesters geëmporteert was / dat het niet veel beter met hem soude afloopen / liet twee Requesten / als 't een aen de Magistraet / en 't andere aen de Burgerye / presenteren / waer hy hy aenbood alle sijn Bedieningen te resigneren / en sijn Schulden te betalen / indien men hem wilde in rust laten leven / doch 't selve wiert t'eenemael afgeslagen / en in tegendeel sijn Sententie uytgesprocken / zijnde de selve omtrent van een inhout / als die van Wolfskeel; maer ('t zy / dat hy zig hier door in sijn eer geraeckt voelde / en dienvolgens groote hartzeer sette / of dat het uyt andere oorsaecken voort-quam) hy kreegh korts daer aen een Apoplexie / die hem in April in 't Graf sleepte. Den derden Burgermeester Krebs voer niet beter / want in 't laetst van April wiert sijn Sententie mede uytgesproken / op de voet als de andere: Doch gem. Burgermeesters hier over onvernoegt / gingen daer op by sijn Keyserl: Majesteyt (die aen de Stadt wel belast had met dese proceduren stil te staen) klagen / en verkregen / dat zy gem. Stadt tot Spiers in Proces mochten trecken; doch die van Ceulen / meenende / dat zy niet buyten reden gedaen hadden / besloten naderhant eenige Gedeputeerden na Weenen te senden / om haer saek te rechtvaerdigen; en ondertusschen wierden de Sententien tegens de minder Bedienden aldaer / die men oordeelde / dat aen de malversatien mede annex geweest waren / uytgesprocken / en de meeste van haer Ampten afgeset / en in seeckere Boeten gecondemneert; waer mede het als-doen wat stil wierdt / alsoo men naderhandt weynig meer daer van heeft vernomen.

Wy komen tot den Rijckx-dagh van Regensburg: hier had men lang gedelibereert / wat Antwoort dat men aen den Koningh van Vranckrijck / op de laetste Missive / van den 10 October / soude geven / en wierdt eyndelijck het volgende ter neder gestelt / en met toestemming van sijn Keyserlijke Majesteyt / aen gemelde Koningh afgesonden.

Doorluchtigste, Grootmachtigste, Alder-Christelijckste Koningh, genadigste Heer.

WY hebben uw Koningl: Majesteyts Antwoort-Schrijvens, uyt het Kasteel van Versailles, van den 10 der voorledene Maent October, met behoorlijke eerbiedigheyt ontfangen, en daer uyt gesien, dat 'er eenige zijn, die uw Koningl: Majesteyt dese ongegronde meening willen inblasen, als of alles, 't geen door de Officiers van uw Koningl: Majesteyt met kracht en Oorlogs-gewelt ingenomen is, van 't Rijck door den Westphaelssen Vrede aen de Kroon Vranckrijck uytdruckelijck was afgetreden, en 't selve in 't Tractaet van Nimwegen, na dat de Keyserlsse Afgesanten de voornaemste Poincten hadden gedebatteert, eyndelijck was toegegeven of overgegeven.

Het is echter soo verre van daer, en valsch, dat wy van het rechtvaerdig en billijck

lijck gemoet van uw Koningl: Majesteyt vertrouwen, dat hy, volgens sijn glorieuse Naem, dure beloften, en de rust van 't Christendom, sulcke Luyden niet soude geloost hebben, indien hy van de eygentlijcke en ware geschapentheyt der saecken te recht onderwesen was geweest. Want wat voor eerst de Westphaelsse Vrede belangt, soo konde uw Koningl: Majesteyt, als 't hem belieft hadde, op het geen, dat wy in ons Schrijven van den 27 der voorleden Maent July wijtlopig hebben aengeroert, reflectie te nemen, lichtelijck verstaen hebben, dat het soo verre van daer was, dat aen de Kroon Vranckrijck iets van 't geen, 't welck die tegenwoordigh in 't Rijck in-neemt, afgetreden soude zijn, dat veel meer het meeste gedeelte van 't geen, dat men aen Vranckrijck heeft afgetreden, uytdruckelijck en metnamen in 't Vredens-Instrument is uytgenomen, vermits het aen de Heeren, die het ontrocken was, uyt kracht van den selven Vrede, om dat uw Koninglijke Majesteyt daer op soo sterck heeft gedrongen, weder is ingeruymt: aen 't Rijck is, uyt kracht van 't Neurenburgse Executions-reces, oock veel weder gegeven, en alles, tot op dese laetste onrusten, in haer staet ongekreuckt gelaten; ja die Standen, over de welcke sijn Koningl: Majesteyt sigh nu de Souverainiteyt aenmatigt, zijn dertigh en meer Jaren na de Westphaelsse Vrede, sonder inbreuck, tot de Rijckx-dagen beroepen geworden, in de welcke zy, in tegenwoordigheyt en sonder tegenspreecken van uw Koningl. Majesteyts Gevolmachtigden, hare Stemmen en Sit-plaets hebben gehad, en also alle de Rechten van Immedieteyt genoten; zy hebben tot des Rijckx onkosten hare Lasten opgebracht, en in Processen geen andere Rechtbanck, als die van 't Rijck, erkent; ja uw Koningl: Majesteyt heeft met haer altijt, als onmiddelbare Standen des Rijckx, gehandelt, Verbonden gemaeckt, en in 't Westphaelsse Vredens-Instrument een vrye door-tocht door 't Elzas voor sijne Soldaten, en de demolitie van de Vesting Benfelden, in 't Elzas, benevens de Neutraliteyt der Stad Zabern, bedongen; en als U Koningl: Majesteyt in 't Jaer 1651. den Heer Graef van Harcourt tot Opper-Voogt van Haguenaw heeft gestelt, heeft hy aen den selven schriftelijck [volgens de Bylage, Num. 1.] betuygt, dat alleen 't Landgraefschap in der Elzas, nevens de Schutzgerechtigheyt over de 10 Rijkx-Steden, die in der Elzas leggen, afgetreden was; en dat hy de voorged. Steden niet voor Onderdanen, maer Rijckx-Standen, soude houden, en aen hun hare Immedieteyten laten; Als in het Jaer 1661, soo langen tijdt na de Westphaelsse Vrede, wegens de meerged. 10 vereenigde Rijckx-Steden, (niet ter oorsaecke van haer Immedieteyten, maer alleen over de formule van den Eed, die, ten opsichte van de Landvoogdy van Haguenau, gedaen soude werden) een nieuwe Questie ontstont, heeft uw Koningl: Majesteyt, door sijn tweede Landvoogt, den Hartogh Mazarini, in presentie van de Koningl: Commissarisen, door een solemneele Eed, [volgens de Bylage, Num. 2.] belooft, dat hy de ged. Rijckx-Steden, tegens alle onbillickheyt en gewelt, soude beschutten, en by alle hare Rechten van Immedieteyt en Privilegien, tegens het Roomsse Rijck, handhaven, oock noyt geen inbreuck daer in soude doen, gelijck sulckx uyt de besworen Reversalien [onder Num. 3.] klaerder blijckt: Als in 't Jaer daer

na van de Kamer tot Metz, en de Vasalen der 3 Bisdommen, Metz, Thoul en Verdun, welcke voor desen onmiddelbare onderworpen Vasalen van 't Rijck zijn geweest, een Proces ontstaen was, zijn beyde Partyen niet alleen, door bemiddeling van sijn Keyserl: Majesteyt en 't Rijck, aen eenige Scheyts-luyden, die van beyde zyden verkosen wierden, gewesen, de welcke 't selve oock ten deele afdeden, maer uw Koningl: Majesteyt heeft oock, door des[illegible]s Gevolmachtigde, Robert van Gravel, op desen Rijckx-dag, den 23, 13 September 1667. gelijck als tot een aenvang van dit Arbitrii, of vrywillig Scheyds-gerecht, (na luyd der Acten) hooglijck betuygt, dat het sijn meening niet en was, dat den Eed van getrouheyt, die hy, uyt kracht van de afgetreden Landvoogdy van Haguenaw aen hem, van de meerged. Steden begeerde, alsso uytgeleyt wiert, dat hier door haer Immedieteyt, 't geen voor haer in 't Munsterse Tractaet uytdruckelijck gereserveert was, op eenigerley maniere geprejudicieert soude werden. Derhalven kan sigh niemant, sonder uw Koningl: Majesteyts rechtvaerdig en billijck gemoet te benadeelen, inbeelden, dat uw Koningl: Majesteyt tegenwoordigh soo wel dese Steden, als de andere Standen in der Elzas, die van 't Landgraefschap in der Elzas, 't welk aen de Kroon Vranckrijk afgetreden is geworden, t'eenemael onderscheyden zijn, en in de overgave, in het Vredens-Instrument, met name zijn uytgenomen, nevens meer andere onmiddelbare Standen des Rijckx, ja oock die geene, welcke, door de Westphaelsse Vrede, en 't Neurenburgse Executions-reces, in haer Landen en Rechten duydelijck zijn herstelt, op pretext, van dese selve Vrede, sig wil toe-eygenen.

Even soo wanckelbaer is oock de tweede gront, welcke van de Vrede-Handeling tot Nimwegen genomen wert; want, gelijck uyt de Actens van de selve bekent is, dat uw Koningl: Majesteyt, tot weder-oprechting van de Vrede met het Rijck, niet anders, als de onderhouding van de Westphaelsse Vrede, begeert, soo hout oock het selve Vredens-Instrument in, dat, behalvens de verwisselingh van de Stadt Fryburg tegens Philipsburg, andersints de Westphaelsse Vrede bekrachtigt werdt.

Het is ons echter niet onbekent, dat van de Gezanten van sijn Keyserl: Majest: gelijck oock van uw Koningl: Majesteyt, meer Articulen zijn voor den dagh gebracht, als 'er namaels in 't Vredens-Instrument zijn gestelt, op welckers pretext uw Koningl: Majesteyt sig meest schijnt te grontvesten, en daer uyt een soo enorme Cessie te verkrijgen; doch de uytlatingh deser Articulen moet niet als een renunciatie of afstant gehouden werden, alschoon uw Koningl: Majesteyt eenige der selver, die van sijn Afgesanten voorgedragen zijn, hoewel zy in 't Vredens-Instrument niet staen, met der daet heeft laten voltrecken. Behalvens, dat de Keyserl: Gezanten het 8. Articul van haer project, waer by de als-doen genoemde strydigheden weder aen 't voor-desen aengenomen Arbitrium verwesen souden werden, niet eer, of op een andere wyse, uytgelaten hebben, als tot dat uw Koningl: Majesteyts Gezanten, welcke doen voorgaven, dat zy van dit Arbitrium geen kennis noch bevel hadden, door de Engelsse Mediateurs [volgens het Protocol-

tocol-Extract, onder Num. 4.] uytdruckelijck lieten verklaren, dat door uw Koningl: Majesteyt niet nieus gesocht wiert, noch eenig ander Recht, als volgens de Westphaelsse Vrede was verkregen, tegens de Standen en Plaetsen, die in 't ged. Articul genoemt wierden, wiert gepretendeert; en dewyl dit nu tot een gront, om de Vrede tot Nimwegen te sluyten, wiert voor uyt geproponeert, soo kon dit Articul wel uytgelaten werden; doch, op dat'er geen indruck gegeven soude werden, dat door dese uytlating eenige renunciatie, of afstant van Rechten, konde volgen, soo hebben de Keyserl: Gezanten, voor 't onderschryven van dese Vrede, in tegenwoordigheyt der Mediateuren, en uw Koningl: Majesteyts Gesanten selfs, soo wel mondelijck als schriftelijck, en tot overvloet door een protestatie, uytdruckelijck bedongen, en oock aenstonts van uw Koningl: Majesteyts Gesanten, na de Ratificatie der Vrede, uyt de naem van 't Rijck, begeert, dat de Plaetsen, die in 't genoemde Articul genaemt wierden, gerestitueert en ingeruymt souden werden, gelijck uyt de Acten blijckt, en het nevens-gaende Verhael van de gantsche Verhandeling, [onder Num. 5.] meerder te kennen geeft, soo dat men niet sien kan, uyt wat voor een gront, wegens 't uytlaten van 't ged. Articul, een soo over-groote Cessie, van soo veele en hooge Standen, werdt geëyscht: 't Is oock seecker, dat in 't Vredens-Instrument daer van de minste Letter niet te vinden is; en vermits in alle Rechten bekent is, dat het geene, 't welck voor 't Accoort, en als de saeck noch in sijn geheel staet, tusschen Partyen gesproocken en verhandelt werdt, voor ongesproocken en ongehandelt gehouden moet werden, en derhalven niet daer uyt, of uyt eenige voorgegane Handelingen, maer alleen uyt den inhoud van 't Vredens-Instrument, 't geene in 't selve besloten is, bewesen moet werden, soo is niet meer als billick, dat men sijn toevlucht daer toe neemt; want van sijn Keyserl: Majesteyt en 't Rijck, gelijck oock van uw Koningl: Majesteyt, zijn niet anders als de Vredens-Tractaten, gelijck die in de Exemplaren van de Ratificatie van woort tot woort zijn gestelt, geratificeert. Alsoo nu in 't sluyten van de Vrede tot Nimwegen de Westphaelsse in alle en yder Poincten, behalvens in 't geene, dat door de Nimweegse uytdruckelijck wedersproocken wert, is bevestigt, soo moet de saeck nootsaeckelijck daer op uytkomen, dat een van beyden bewesen werdt, namentlijck, dat of in den Westphaelssen Vrede sulcken Cessie, die men sig aanmatigt, is geschiet, of dat, soo veel dese Cessie betreft, de Westphaelsse Vrede door die van Nimwegen uytdruckelijck iets benomen is; doch dewijl echter in ons Schrijvens, van den 27 July laetstleden, aen uw Koningl: Majesteyt, (diens inhoud wy in alles hier weder herhalen) gelijck oock in dese, soo klaer als de Son, bewesen wert, dat het Rijck niet het geringste van diergelijcke natuur in de Westphaelsse Vrede aen de Kroon Vranckrijck heeft afgestaen, en dat in 't gantsche Nimweegse Vredens-Instrument de minste Letter van diergelijcke Cessie niet te vinden is, veel minder, dat de Westphaelsse Vrede in dit stuck ietwes benomen soude zijn, alſo aldaer, in 't 27 Articul, met uytdruckelijcke Woorden, gerepeteert wert, dat, uyt kracht van de Westphaelsse Vrede, welcke in yder Poinct, in 't tweede Articul, bekrachtigt wert, alles ter goeder trouwe van beyde

zyden

zyden gerestitueert en geëvacueert soude werden, ja dat oock den Heer Bisschop van Straetsburg, zijnde een uyt de onmiddelbare Rijckx-Standen in der Elzas, die uw Koningl: Majesteyt onder sijn Vrienden en Bondgenoten rekende, op sijn instantig aenhouden, in sijn vorige stant, Rechten, Sitplaets, Stemme, en alle andere dingen, die hy voor sijn afsetting genoten had, is herstelt, soo volgt daer uyt, dat oock de andere, die in dese selve Vrede, met woorden en in der daet, begrepen zijn, een gelijckmatige Resolutie, Immedieteyt en Rechten behoren te genieten; invoegen het blijckt, dat uw Koningl: Majesteyt, wegens de gem. gepretendeerde Cessie of Afstant, als welcke noch in de Westfaelsse, noch Nimweegse Vrede, begrepen is, en derhalven geen gront heeft, een seer quade informatie heeft gehad. Wy konnen noch veel minder begrijpen, dat, tot betoning van ged. Cessie of Afstant, in 't aengeroerde Schryvens van uw Koningl: Majesteyt, de Ratificatie van sijn Keyserl: Majesteyt en 't Rijck aengetogen werdt, also in 't Rijckx-besluyt, en in de Keyserl: Ratificatie, die sig uytdruckelijck daer op beroepen, en aen uw Koningl: Majesteyts Gezanten overgegeven zijn, de boven-ged. protestatie en reservatie van de Keyserl: Gezanten is gerepeteert.

Evenwel geeft uw Koningl: Majesteyt, in sijn Schrijven, den Keyser en 't Rijck niet onbillijck de eer en roem, dat zy de Vrede, soo als die geratificeert geworden is, oprecht en vast hebben gehouden; vermits 'er dan niemant gevonden is, die aen haer trou en goet geloof, tot waerneming van de selve, of aen haer gewilligheyt, tot des selfs voltrecking, eenig mancquement heeft gehad, soo souden oock de klachten, die voor desen en nu noch in 't Rijck zijn ontstaen, indien sulckx door uw Koningl: Majesteyts Ministers mede waergenomen was geweest, geen plaets gevonden hebben: 't geen uw Koningl: Majesteyt vorder tot de revisie van 't geen, 't welck van sijne Commissarissen tegens de beswaerde Standen van 't Rijck uytgesproocken, en met gewapender hant ingenomen is, aenbied, verstaen wy niet in sulcker voegen, dat uw Koningl: Majesteyts wil en meening is, dat hy de Standen des Rijckx voor sijn Rechtbancken, als dewelcke over de selve, gelijck als bekent is, geene Jurisdictie hebben, weder wil beroepen, of sig te gelijck Rechter en Klager maecken, en de verklaring en uytlegging van 't Westphaelsse Vredens-Instrument, met uytsluyting van andere, die daer annex aen zijn, tegens den Vrede selfs, sig alleen wil toeschryven, maer dat, volgens de rechte billijckheyt en gerechtigheyt van uw Majesteyt, de strydigheden (gelijck onder verschillende Partyen gebruyckelijck is, en aen uw Koningl: Majesteyt voor desen oock heeft belieft) aen de rechte Scheyts-luyden gewesen sullen werden, en dat ondertusschen de beswaerde Standen in 't besit van hare Immedieteyt, Vryheyt en Rechten, waer van zy met gewelt beroofht zijn geworden, voor alles, gelijck recht en billijck is, herstelt sullen werden. Indien nu uw Koningl: Majesteyt dit gesint is te doen, gelijck wy van des selfs gerechtigheyt, en soo dickwils gegeven betuygingen, verhopen, sal sijn Keyserl: Majesteyt, (na wiens sin en meening dit opgestelt is) nevens het Rijk en de geïnteresseerde Standen, de aengebodene Conditie te liever aennemen, om dat wy weten, dat haer niet aengenamer noch liever zy, als een bestandige onder-

houc-

houding des Vredens, en een oprechte Vriendschap met uw Koningl: Majesteyt, de welcke, indien de gront weg-genomen mocht wesen, niet lang soude konnen bestaen, en mogen oock soo veele en machtige Leden des selfs, sonder bederving van 't gantsche Lichaem, daer niet afgesneden werden.

Derhalven versoecken wy uw Koningl: Majesteyt nochmaels behoorlijck en op 't alderinstantigste, dat hy, na sijn rechtvaerdig en billijck gemoet, en soo veel erhaelde contestatien, met achterlating van alle geweltdadigheden, niet alleen de strydigheden, welcke voor desen voor 't toegestane Arbitrium verhandelt zijn, weder aldaer wil verwysen, maer oock de gegraveerde Standen in 't besit van hare Immediteyt, Vryheyt en Rechten, die zy tot noch (dese tegenwoordige turbatie en inbreuk uytgenomen zijnde) genoten hebben, voor alle dingen wil herstellen, en sigh van alle gewelden, gelijck oock van 't opbouwen der Vestingen, op des Rijckx Gront en Bodem, en alle andere nieuwigheden, onthouden; mitsgaders de Westphaelsse en Nimweegse Vrede in hare waerde ongekrenckt laten, en dat, indien hy noch op andere Standen des Rijckx, die in 't Arbitrium niet begrepen zijn, eenige pretensie mocht hebben, hy 't selve alles (mits dat eerst de Geturbeerde in haer vorige stant geset werden) door een gelijckmatige wegh van Rechten, of het Arbitrium, binnen een bestemde tijt, wil laten afdoen, door 't welcke uw Koningl: Majesteyt aen Godt de Heere niet behaeglijcker, aen sijn Naem niet roemlijcker, en aen de gantsche Christenheyt niet aengenamers kan doen. Vorders beveelen wy uw Koningl: Majesteyt in de bescherminge Godes, en wenschen den selven, uyt gront onses herten, een geluckige Regeering.

Uw Alder-Christelijckste Majesteyts

Onderdanigste

Regensburg den 7 February 1681.

De vergaderde Raden, Bootschappers en Gezanten van de Ceurvorsten en Standen van 't H. Roomsche Rijck.

't Opschrift was:

Aen den Doorluchtigsten, Grootmachtigsten Heer, Heer Lodewijck de XIIII. Koning van Vranckrijck en Navarre, onsen Genadigsten Heer.

BYLAGEN.

[Num. 1.]

Copye van de Brief van den Alder-Christelijcksten Koning aen de Heeren van de Magistraet en Senateurs van de Rijckx-Stad .....

SEer lieve en goede Vrienden. Door het Tractaet van Vrede, 't welck geluckig met het Rijck gesloten is, het Landgraefschap van der Elzas, met de pro-

tectie van de 10 Keyserl: Steden, aen ons gecedeert zijnde, soo hebben wy met het Gouvernement van 't ged. Land, en de Bailluagie van Haguenaw, onsen seer lieven en welbeminden Neef Hendrick van Lottharingen, Grave van Harcourt, Groot-Schiltknaep van Vranckrijck, voorsien, als een Persoon, die seer capabel is, om de saken daer omtrent na behoren waer te nemen: Wy hebben U dit door desen Brief wel willen te kennen geven, om dat gy geen swarigheyt soud maken, om hem in die qualiteyt te ontfangen, en hem de selve eeren en deferentien te geven, die gy aen den Aerts-Hertog van Oostenrijck hebt gedaen, doen hy 't Gebied in der Elzas had, onder de Authoriteyt van den Keyser: Wy versoeckeren ons, dat gy een goede Correspondentie met onsen Neef zult onderhouden, als aen de welcke wy ordre hebben gegeven, om U in uw oude Privilegien en Immuniteyten te conserveren. Wy bidden God, seer lieve en goede Vrienden, dat hy U in sijn heylige bewaringe wil nemen. Gedaen tot Parijs, den 27 September 1680.

Geteeckent

LOUYS.

En leger

De Lomenie.

[Num. 2.]

Eed van den Hertogh Mazarini als Groot-Bailliuw.

WY sweeren in de Naem van den Koningh van Vranckrijck en Navarre, en voor ons in 't particulier, gelijck als Groot-Bailliu, dat wy t'eenemael sullen observeren, 't geen onse Reversael-Brieven, die wy seer wel verstaen hebben, inhouden, gelijck als van outs; Soo waerlijck helpt ons Godt, en alle sijn Heyligen.

[Num. 3.]

WY Armand Carel, &c. verklaren, dat, het aen den Koning belieft hebbende, om ons met het Ampt van Groot-Bailliu, of Opper-Landvoogt, van de Provinciale Bailluage van Hagenaw te voorsien, ten eynde de selve te houden, besitten, exercerceren en genieten, met de eeren, preëminentien, emolumenten, &c. gelijck als de voorgaende Groot-Bailliuwen, en bysonderlijck de Paltz-Graven aen den Rijn en de Aerts-Hartogen van Oostenrijck, hebben gehad, wy den corpolen Eed hebben afgeleyt, om te maintineren, gelijck wy door dese tegenwoordige beloven te protegeren en beschermen, op 't beste, als ons mogelijck sal zijn, als Groot-Bailliu, de eerlijcke Provoosten, Burgermeesteren, Raden en Recht-bancken van de Keyserl: Stadt van . . . . behorende tot de Provinciale Baillunge van Haguenaw, tegens alle onrecht, violentien en infractien van haer Rechten, met toesegging, dat wy haer niet sullen troubleren in haer Immediteyten omtrent het Rijck, Vryheden, oude Costumen, Brieven van Gratie en Privilegie, en alle andere, die zy voor desen hebben bekomen, of noch in 't toekomende souden konnen krijgen, indien zy aen de Rechten van den Koning, die door 't Tractaet van Munster zijn afgestaen, niet prejudiciabel zijn, &c.

Extract

[Num. 4.]

Extract uyt het Protocol van de Nimweeghse Vrede-Handelinge van de Keyserlijcke Gezanten, den 30 December, Anno 1678.

DE Heeren Fransse Ambassadeurs hebben door den Heer Mediateur Jenkings op 't achtste Articul van 't Keyserlijck project geantwoort: Dat Vranckrijck in dese Plaetsen geen nieuw Recht pretendeert, maer dat hier met het verkregen Recht, by 't Munsterse Tractaet, te vreden is, en dat dit Articul, als men hier dit fondament van de Vrede, (tot Nimwegen) door Gods genade staende gesloten werden, sal maken, gepresupponeert werdt, overtollig te zijn.

[Num. 5.]

Verhael van de Keyserlijcke Ambassadeurs, die tot Nimwegen geweest zijn, over de Vrede-Handelinge aldaer.

Doorluchtigste Keyser, Koning en Heer, Aldergenadigste Heer.

NA dat het uw Keyserlijcke Majesteyt belieft heeft het Antwoort van den Alder-Christelijckste Koningh, den 10 October laetstleden aen de Rijckx-Vergadering tot Regensburg geschreven, ten dien eynde ons te communiceren, op dat wy, tot sijn en de Staten van 't Rijck, meerder informatie souden vertoonen dat geene, dat de Nimweegse Acten en onse Handeling daer in berispen, soo verblijden wy ons bysonderlijk over die vryheyt en glorie, die uw Keyserl: Majesteyts Ministers voornamentlijck altijt overgebleven is, dat zy te gelijck U behagen, en de waerheyt spreecken konnen.

Dit is by-na 't kort begrijp van 't Antwoort van den Alder-Christel: Koningh, dat hem door de Westphaelsse Vrede van 't Rijck wel duydelijck gecedeert is alle dat gene, dat van Vranckrijk in 't Rijck geoccupeert was, en dat, niet-tegenstaende dat van ons, onder pretext van een voor desen aengenaem Arbiterschap, eenige voorname Hooft-stucken van de selve gedebatteert en lang hier en daer geventileert zijn geweest, eyndelijck evenwel, soo om de gerechtigheyt van de saeck, als om de instantien van de Ministers van de Princen van 't Rijck, die de periculen van een grooter quaet door den Oorlogh nader gekomen waren, dat alles van ons afgestaen was; en dat daer door, na dat voornamentlijck door die afstandt de Vrede verkregen, en men door de Vredens-Wetten van Vranckrijck volkomentlijck voldaen was, het te minder met een goede trouwe over-een soude komen, daer alle Nimweegse Acten van 't Rijck geapprobeert zijn, indien men die geene, die de Verschillen, door de Vrede begraven, niet sonder convulsie van deselve, weder soecken op te halen, eenig plaets of gehoor verleende. Vorders, indien eenige Princen of Staten van 't Rijck geloven, dat haer iets anders ontnomen is, als dat door de Westphaelsse Vrede en wettige handeling van Vranckrijck altijt gevindiceert is, dat men als-dan de oversiening van dat geene, dat door de Koninglijcke Commissarisen gepronuncieert is, niet moet weygeren; 't welck alles, niettegenstaende

staende het op onware presuppoosten en beginselen geheelijck steunt, soo moeten wy echter niet anders van den Alder-Christel: Koningh dencken, als dat deselve dese dingen, om de glorie van sijn Naem, de heyligheyt van 't publijck Verbond, en de rust van de Christen Werelt, sekerlijck niet doen soude, indien hy van dit alles, en de waerheyt van de saeck self, ten vollen geïnformeert was.

Want voor eerst; wat de Munsterse Vrede aengaet, gelijk in 't Instrument van de selve van §. *Primo quod supremum Dominium* tot §. *Teneatur Rex Christianissimus*, speciael en klaer geëxpresseert is, wat Vrankrijck door de selve eyndelijk is gecedeert, soo kan niemant twijffelen, dat sodanige Cessie, tot iets anders, daer in niet uytgedruckt, door eenig Recht geëxtendeert kan werden.

Maer soo ver is 't er van daen, dat die Cessie, of de Vasallen van de 3 Bisdommen van Metz, Toul en Verdun, dewelcke buyten haer district immediatelijck aen 't Rijck subject zijn, of 't geheele Elzas begrepen heeft, dat deselve veel eer tot de Bisdommen en der selver district expres gelimiteert is, ja self in 't gemelde Vredens-Instrument niet alleen de meeste van haer Vasallen, door toestemming van Vranckrijck, in die staet, daer sy voor den Oorlogh in geweest waren, door verscheyde Articulen sig gerestitueert vinden, maer oock dat, behalven de Domeynen en Rechten in der Elzas, van 't Doorluchtige Huys van Oostenrijck aen Vranckrijck gecedeert, alle de andere Staten en Domeynen in beyder Elzas, immediatelijck aen 't Roomsse Rijck subject, §. *Teneatur Rex Christianissimus*, van de Cessie klaer en met namen geëxcipieert zijn, met die expresse Wet, dat zy in die Vryheyt en possessie van Immedieteyt wegens 't Roomsse Rijck, dewelcke zy wel eer genoten, van Vrankrijk gelaten souden werden, als die geen meer Koningl: superioriteyt op haer pretendeerde, maer met die Rechten, die aen 't Huys van Oostenrijck specteerden, en aen Vranckrijck gecedeert wierden, te vreden most zijn. Dese soo expresse Limitatie van de Cessie is alsoo sekerlijck openbaer, als 'er eenige plaets of gedaente van Vranckrijck overigh kan zijn, dat men de Staten, immediatelijck aen 't Roomsse Rijck subject, waer over men soo expres geaccordeert is, dat men haer in haer Immedieteyt wegens het Rijck en in haer Vryheyt soude laten, en noyt over haer eenige Koningl: Macht gebruycken, nu eyndelijk van 't Roomsse Rijck soeckt af te scheuren: Want waerom soude van den Keyser en 't Rijk, tot conservatie en Immedieteyt wegens 't Rijck, voor deselve soo sorgvuldig gesorgt zijn, indien zy door 't gem. Tractaet van 't Rijck onder 't Fransse Recht ende Gebiedt gebracht waren? Waerom soude door kracht van die selve Vrede verscheyde Steden, Kasteelen en Sterckten, die Vranckrijck nu weder in-neemt, wel eer van hem gerestitueert en verlaten zijn geweest, indien dit alles door deselve Vrede aen Vranckrijk getransfereert was? Waerom eyndelijck soude Vranckrijck de demolitie van de Fortificatien van Benfelden, de Neutraliteyt van de Stadt Zabern, de vrye Doortocht van sijn Volck, en andere diergelijcke saecken, met soo veel voorsichtigheyt gestipuleert hebben, indien den geheelen Elzas aen hem gecedeert was?

Niets contrarieert oock de dispositie van 't selve §. *Teneatur Rex Christianissimus*, en

en op 't eynde daer by gevoegt de Clausula : *Ita tamen*, Want met het bovenste §. *Primo quod supremum Dominium*, en 't volgende is het Landgraefschap van der Elzas en Zundgauw, te gelijck met de Bailluage van Hagenauw, gelijck het seer Doorl: Huys van Oostenrijck dat beseten had, van den Keyser, 't Rijck, en het Huys van Oostenrijck aen Vranckrijck gecedeert, met dit onderscheyt evenwel, dat al dat geene, dat het Huys van Oostenrijck van den Keyser en 't Rijck, door 't Recht van 't Vasalschap en subjectie, erkent had, met het hoogste en directe Gebied aen Vranckrijck getransmitteert soude werden. Niet onnut voorwaer §. *Teneatur Rex Christianissimus*, waer door Vranckrijck gelast wiert met die Rechten, die tot het Huys van Oostenrijck specteerden, geheelijck te vreden te zijn, waer by dese Clausul gevoegt is, dat, namentlijck door dese Declaratie, niet soude verstaen werden iets ontrocken te zijn van dat Recht van 't opperste Gebied, 't welck den Keyser en 't Rijck op de Oostenrijckse Domeynen, aen Vranckrijck gecedeert, en niet aen 't Huys van Oostenrijk, toequam, en aen Vranckrijk door een hoger Paragraeph getransfereert was.

Den Alder-Christel: Koningh heeft belooft 't gecesseerde van 't Huys van Oostenrijck met 3 Millioenen, Tours-Geldt, op eenigerley manier te compenseren, en te gelijck twee derden deelen van 't vreemt Geldt van de Kamer van Einsesheym op sigh te recipiëren, in welck alles ten minsten eenige mentie van de resterende Staten en de Domeynen, die de Leenen van de drie gecedeerde Bisdommen erkennen, indien der selver Domeynen te gelijck met het Landtgraefschap van der Elzas en de geseyde drie Bisdommen afgestaen waren, gemaeckt soude zijn; noch men moet oock niet meenen, dat dese alle, voornamentlijck sonder eenige compensatie of mentie van haer, in soo een wonderlijcke vervremdinge, stilswijgent toegestaen souden zijn, of dat men in het Accoort maecken, sulckx de Fortuyn en Conditie van soo veel immediate Rijckx-Staten, geacht soude hebben.

Daer by komt voornamentlijck, dat de Ambassadeurs en Gezanten, soo van U Keyserl: Majesteyt als 't Rijck, tot de Westphaelsse Tractaten, niet alleen dickwils, in presentie van de Mediateurs, so aen de Fransse als Sweedse Ambassadeurs, maer oock uyt de naem van dit geheele Rijck, om alle ambiguiteyt weg te nemen, op den 29 September 1648, St. N. (en dien-volgens oock voor dat de Vrede ondertekent was) door een Brief aen den Alder-Christel: Koning geschreven, en door een onveranderlijcke Declaratie (gelijck zy die noemden) solemnelijck geprotesteert hebben, dat noch het Keyserlijcke Ambassaetschap, noch zy, door de Cessie van het Landgraefschap van der Elzas, te gelijck met Zundgauw en de Bailluage van Hagenau, nevens de drie Bisdommen en der selver Districten, meer Recht aen Vranckrijck transfereren konden noch wilden, als 't geene het Doorl: Huys van Oostenrijck wel eer toe-gekomen had, en 't geen de Bisschoppen in de voorseyde Bisdommen beseten hadden: Want het kan niet bestaen, dat door haer Bisdommen van haer ontnomen kan werden dat geene, dat zy niet door ontfanging, noch door ontleeninge, maer door haer Recht behouden.

Met dese meening is de Vrede gesloten, en anders is'er niet van de Accoordmakers verstaen, gelijck uyt het Neurenbergs Executions-Tractaet van de Munsterse Vrede klaerlijck blijckt, dat van Vranckrijck, door kracht van de executie van de gem. Vrede, de meeste Plaetsen in der Elzas, ja self van de 10 vereenigde Elzasse Steden, behalven de twee Hagenau en Landau, alle de andere, die hy nu occupeert, als met namen, Gersmersheim, Madeburg, Alzey, Dachstein, Mompelgard, &c. aen 't Rijck gerestitueert zijn.

Het is al te frivool, 't welck wy onlangs verstaen hebben, dat van eenige Fransse Ministers hier tegens ingebracht wert, namentlijck, dat Vranckrijck op die tijdt, als men over de execurie van de Westphaelsse Vrede gehandelt heeft, meest door civile Tweedracht geturbeert is geweest: De oprechtigheyt van de Verbonden moet voorwaer grooter zijn, als datze door sulcke gesochte Redenen verswackt werde: 't Neurenbergs Reces is soo wel van sijn Alder-Christel: Majesteyt geratificeert, als de Munsterse Vrede self; en gelijck Vranckrijck niet begeerde, dat hem, het geene hy hier door verkregen had, uyt dien hoofde, dat het Rijck, ten tijde van de Handelinge en gesloten Westphaelsse Vrede, door inwendige Tweedracht gesepareert was, ontrocken soude werden, alsoo is 't voorwaer oock onnut, dat, tot bespotting van 't Neurenbergs Executions-Reces van de Nimweegse Vrede, de Burgerlijcke Oorlogen van Vranckrijck voorgewent werden.

En voorwaer Vranckrijck heeft niets van dat geene, dat hy nu op een nieu invadeert en occupeert, door de Westphaelsse Vrede voor desen gepretendeert, ja hy heeft self met die selve Staten van 't Rijck, die hy nu tot Subjectie en Homagie dwingt, oock na de gesloten Munsterse Vrede, bereyts dertigh en meer Jaren gehandelt, en de selve zijn, sonder dat haer oyt die possessie benomen is, tot de Rijckx-Vergaderingen geroepen, en hebben in de selve altijdt, in presentie van den Fransen Plenipotentiaris, sonder dat hy daer iets tegen seyde, het Recht van Stemming en Sittinge genooten, in de Rijckx-Collecte gecontribueert, en in Twist-saecken geen als des Rijckx-Rechtbancken erkent; en als in 't Jaer 1661, zijn de soo veel Jaren na de Westphaelsse Vrede, door de 10 vereenigde Elzasse Steden, niet over de staet van de Immediteyt, maer alleen over de form van den Eed, wegens de Bailluage van Hagenau, te doen, en daer na 't volgende Jaer op 't Stadhuys van Metz door de Vasallen van de drie boven-gem. Bisdommen, aen 't Rijck immediatelijck subject, eenig Verschil gemoveert wierdt, soo is 't selve niet alleen door tusschen-komen van den Keyser en 't Rijck aen Arbiters, uyt het selve Rijck van beyde zyden geëligeert, geremitteert en van haer ten deele gedecideert, maer den Alder-Christel: Koning heeft oock self in 't begin van dat Arbiterschap door sijn Plenipotentiaris, den Heer de Gravel, in de volle Rijckx-Vergadering tot Regensburg den 23 September 1667, St N., verklaert, dat het sijn Koningl: Majesteyts intentie niet was, dat den Eed van getrouwigheyt, dewelcke hy door kracht van de Bailluage van Hagenau, aen hem gecedeert, van de gemelde Steden exigeert, soo geëxpliceert werde, dat dat oock tot de Immedieteyt, dewelke door 't Munsterse Tractaet die Steden wel expres behouden hadden, geëxten-

tendeert soude werden; En dat den Hr. de Gravel ook vorders selver, door de naektheyt van de saek overtuygt, verstandelijk erkent heeft, want dat'er geen andere Domeynen onder de Cessie van 't Landtgraefschap van der Elzas konnen verstaen werden, als die het Huys van Oostenrijck gehad heeft, is uyt sijn meening aen sijn Koning, den 25 Augusti 1661 overgesonden, en onlangs onder andere Registers van hem tot Trier gevonden, klaer te sien.

Maer het wonderlijckste van allen is, dat oock die Staten van 't Rijck, die niet alleen door toestemming maer oock suffragatie van de Franssen, met namen en expres door de Westphaelsse Vrede, in haer Domeynen en territoriale Rechten, de welcke zy voor den Oorlogh genoten hebben, gerestitueert zijn, de selve alle, en self van die geene, die noch de Leenen van de Bisdommen erkennen, noch in der Elzas gelegen zijn, nu van de gem. Franssen, onder pretext van de selve Vrede, ontnomen werden: Als by exempel den Doorl: Ceurvorst Palatijn, den Bisschop van Spiers, te gelijck met de Præfecturen van Weyssenheym, aen hem al eenige Eeuwen geïncorporeert zijnde, de geïncorporeerde Abdy van Prume, de Graven van de Paltz, Tweebrugge, en Veldens, de Marck-Graven van Baden, den Hartog van Wurtenberg, Mompelgard, de Prins van Salms, en de andere Rhijn-Graven, de Graven van Nassauw, Hanauw, Lechningauw, Zaarburg, en meer andere, welcke alle de Westphaelsse Vrede in die staet, waer in zy voor den Oorlog geweest waren, met uytgedruckte Paragraphen, doch voornamentlijck door suffragatie van Vranckrijck, herstelt heeft, en de welcke hy alle het selve, onder pretext van de gem. Vrede, weder ontneemt. 't Welck van ons breder, als onse Institutie specteerde, en meest om die oorsaek gerepeteert en gededuceert is, 't geen oock uyt de Tabellen van de Nimweegse Vrede blijckt, dat, daer de Munstersse niet anders als woordelijck, alleen de commutatie van Fryburgh met Philipsburg geëxcipieert, geïnsereert was, in alles en elck bysonder voornamentlijck geconfirmeert en gedemonstreert is, dat het daer soo ver af is, dat door de Munstersse Vrede aen Vranckrijck iets van dat geene, dat hy nu onlangs geïnvadeert heeft, gecedeert is; dat het meeste van 't gecedeerde, veel met namen uytgesondert, die Heeren, die hy nu 't selve ontneemt, als doen door kracht van de selve Vrede van Vranckrijck gerestitueert, veele van Vranckrijck self, door kracht van de executie van de selve Vrede, aen 't Rijck wedergegeven, en alles, tot de laetste mouvementen van 't Rijck, geconserveert is; en by gevolg is 't seer evident, dat het ydel is, dat men nu eyndelijck, om 't selve van 't Rijck weder af te scheuren, hulp en pretext van de Nimweegse Tractaten neemt.

Want gelijck van de Fransse Ambassadeurs, (als de Acten op der selver Propositien den 3 Maert 1677, en 15 April respective 1678, ons door de Mediateurs gecommuniceert, om op alle manier de restitutie van de Westphaelsse Vrede met het Rijck staende gerestabileert te werden, sonder eenige andere Declaratie of Immutatie van de selve, als ons de keur van Fryburg of Philipsburgh overgelaten soude werden, getuygen,) versocht, en niet anders in de geproponeerde Vredens-Articulen van den 24 November 1678 geïnsereert is, soo is daer na de Vrede sonder iets anders aengegaen en gesloten.

Wy

Wy loochenen niet, dat van ons soo wel, als van de Fransse Ambassadeurs, in de projecten, den 24 November en 6 December 1678, respective aen de Mediateurs geëxhibeert, meer Articulen geproponeert zijn, als daer na in 't Vredens-Instrument geïnsereert zijn, maer geen van beyde de Partyen heeft doen gedacht, dat die emissie daer na als een Renunciatie geacht soude werden, gelijck Vranckrijck het 3 Articul van 't gem. sijn project, en eenige andere by gedane, die hy den 25 December 1678 geëxhibeert heeft, sustineert te zijn, want alhoewel geen van deselve daer na in 't Vredens-Instrument geïnsereert zijn, soo zijn zy echter door haer eygen Authoriteyt en kracht geëxecuteert.

En voorwaer daer werdt veel gehandelt, dat niet geperfecteert wert, en het selve is by alle Volckeren gebruyckelijck, en expres door de Mediateurs, tusschen ons en de Fransse Ambassadeurs, gelijck de Protocol klaer toont, geaccordeert, dat het geene door Handelaers voor de volkomen perfectie geseyt was, voor niet geseyt, en dat gedaen was, voor niet gedaen soude geacht werden.

Wy hadden in ons project onder anderen geïnsereert het Articul, om de Controversien tot een aengenaem Arbiterschap te voren te remitteren, aen de reden en gerepeteerde contestatien van den Alder-Christel: Koning door een van de Ceurvorsten, soo in het Hof van Uw Keyserl: Majesteyt, als in de publijcke Rijcks-Vergaderingen tot Regensburg conform; 't welck wy niet anders of niet eer 't selve geomitteert hebben, voor dat de Fransse Gezanten, dewelcke bereyts al geseyt hadden, over sulx niet geïnformeert en geïnstrueert te zijn, door de Mediatie van Engelant, den 30 December 1678, expres verklaert hadden, dat haer Koning geen ander of meer Recht op die Staten of Plaetsen, die in 't achtste Articul van ons project geëxpresseert zijn, pretenderen soude, als dat hy door de Munstersse Vrede verkregen had, en derhalven dit Articul konde uytgelaten werden, als men dit, om een fondament van de Nimweegse Vrede te maken, præsupponeerde.

Niemant heeft voorwaer in dien tijt gedacht, dat, door de emissie van dat Articul, ons project, van 't renoveren van de Arbitratie en 't Recht daer door, door de Partyen gesocht, gerenuncieert soude werden, veel min, dat soo veel en verscheyde immediate Staten en Landen, Territorien en Rechten, door de Westphaelsse Vrede, en daer na altijdt in 't geheel van 't Rijck soo sorgvuldig geconserveert, met een slag aen Vranckrijck getransfereert souden werden: Wy hebben voorwaer die gedachten noch macht gehad, noch wy zijn soo milt niet voor een ander met ons self te vergeten, dat wy dat geene, dat van de Fransse Ambassadeurs noyt is geëyscht, gelijck oock uyt de voorseyde Acten blijckt, sonder ordre van Uw Keyserl: Majesteyt, sonder voorweten van 't Rijck, en sonder Consent van de geïnteresseerde Staten, vrywillig souden afgestaen hebben.

De Fransse Ambassadeurs souden voorwaer niet genegligeert hebben, indien de uytlating van het bovenstaende, of oock een ander Articul, in plaets van Renunciatie, gehouden of geaccepteert was, om ten minsten eenig teecken van sodanige Renunciatie, in het Vredens-Instrument, over te laten, in te voegen, also in 't selve gesorgt is voor een seer nauwe en nette expressie van veel geringer saken, ja

ja self van de minste woorden, want het soude immers onnut zijn, soo lang en soo sorgvuldig over een seecker Formulier van Accoort te handelen, indien men, als 't selve volbracht was, tot de eerste projecten van beyde de zyden, en verscheyde onder het handelen over en weer geproponeerde of geomitteerde saecken, de meesten tijdt onseecker, komen most: En voorwaer dat niet, maer de Vredens-Tabellen self, die van Uw Keyserl: Majesteyt en 't Rijck, gelijck oock mede van den Alder-Christel: Koning, door de exemplaren van Ratificatie hier en daer geinsereert en geratificeert zijn, zijn voor de nakomeling, die alle het andere niet weet, tot een Verbont en Regel: maer nu, also door het tweede Articul van het Instrument van de Nimweegse Vrede-handeling simpelijck de Munsterse Vrede in alles, in 't geheel en elck bysonder, geconfirmeert is, als daer deselve wel expres ('t welck wel genoteert moet werden) door het Instrument van de Nimweegse Vrede vermindert is, soo werdt echter diergelijcke vermindering of verandering, hoedanig deselve zy, over dat geene, daer de Questie over is, in 't geheele Instrument van de Nimweegse Vrede niet also geëxpresseert gevonden, gelijck nader in 't 27 Articul van 't selve wederom met klare Woorden alleenlijck herhaelt wert, dat wegens de Westphaelse Vrede, in alles in 't tweede Articul geconfirmeert, van beyde kanten alles ter goeder trouwe gerestitueert en geëvacueert most werden, so is 't openbaer genoeg, dat daer van geen andere Desistentie, Renunciatie of Cessie, hoedanig de selve zy, voornamentlijck van sulck een enorme, niet gedacht is, maer, op dat'er geen twijffelachtigheyt mocht overig zijn, soo hebben wy met expresse woorden aen de Fransse Ambassadeurs, en op de beschreve Handelingen van de Ambassadeurs, twee dagen voor de Vrede ondertekent was, solemnelijck geprotesteert, dat door de boven-gem. omissie van dat Articul, in ons project tot renovatie van de Arbitratie geïnsereert, in 't minste niet van de Rechten van 't Rijck vermindert, maer veel eer, dat de selve in de Munsterse Vrede, op het eenige steunsel van de Nimweegse gefondeert zijnde, geïnvioleert en geconserveert sullen werden.

Dese protestatie self (met welcke de Vrede gesloten en ondertekent is, na dat desen in de Declaratie van 't Rijck, door dewelcke Uw Keyserl: Majesteyt van de Staten van 't Rijck versocht is, uyt sijn en des Rijckx naem de Vrede te ratificeren, niet alleen met expresse Woorden gerepeteert is, maer oock de Ratificatie van Uw Keyserl: Majesteyt, daer na gevolgt, sig verder hier aen refereert, welcke te gelijk met die van de Fransse Ambassadeurs door ons den 19 April 1679 overgegeven is, en met een Exemplaer van de Ratificatie van sijn Alder-Christel: Koningl: Majesteyt) doet aen ons blijken, dat op dit Fondament de uytlating van dit of een ander Articul, als een Renunciatie of schadelijcke afstant, kan gehouden werden.

Hier by komt, dat de designatie, van 't gene Vranckrijck cederen most, den 12 Juny 1679, van ons aen de Fransse Ambassadeurs geëxhibeert, klaerlijck toont; dat'er geen intentie geweest is, dat dat geene door de Vrede aen Vranckrijck gecedeert soude werden, dat even door ons expres door kracht van de Vrede geëyscht was. En alhoewel in het Executions-Reces dit alles niet specialijck geïnsereert is,

daerom, om dat de Fransse Ambassadeurs seyden van alles soo specialijk niet geïnformeert te zijn, soo is 'er echter expres geaccordeert, dat van Vranckrijck aen 't Rijck generael alles gerestitueert most werden, dat hem door de Munsterse en Nimweegse Vrede niet toe-quam, na dat bereyts van te vooren door beyderzyds Mediatien een expresse reservatie gemaeckt was, dat wy van de geseyde gespecificeerde designatie, van 't gene gerestitueert most werden, soo weynig desisteerden, dat wy begeerden, dat het Kasteel van Wassenheym, tot de Stad Straetsburg horende, daer by gevoegt soude werden.

Soo ver is 't daer van daen, dat de Fransse Ambassadeurs iets hier tegen geseyt hebben, dat sy in 't nu meermael gem. Executions-recessen eerste Articul, onder die Plaetsen van 't Rijck, uyt de welcke gestipuleert is, dat Uw Keyserlijke Majesteyt sijn Troupen soude doen vertrecken, twee self uyt de vereenigde Rijcks-Steden in der Elsas, namentlijck, Landauw en Kroon-Weissenberg, expres gerecenseert hebben, en derhalven oock erkent, dat de selve aen 't Rijck toebehoorden; ja zy hebben oock den Bisschop van Straetsburg, over welckers Territorien de superioriteyt Vranckrijck sig nu niet minder als over die van andere Staten van der Elzas aen matigt, door het Nimweegse Tractaet, niet als een Onderdaen van Vranckrijck, maer als een Vriendt en Geconfoedereerde, de welcke, als een immediat Prins des Rijckx, te gelijk met de Sitting en Stemming in 't Rijck, oock het Recht van alliëren toe-quam, op den 23 Augusti 1677 door beyderzyds Mediatie verklaert, en daer door hebben zy, op dat des selfs Minister tot de Vredens-Tractaten onder de Geconfoedereerde van Vranckrijck geadmitteert mochte werden, seer instantelijck versocht, en daer na is oock in de Vrede self veraccordeert, dat de ged. Bisschop van Straetsburg, te gelijk met sijn Broeder en Neef, in haer oude Staten, Rechten, Sessien, Stemmingen, Leen-Goederen en Onder-Leen-Goederen, en alle anderen, hoedanige deselve mogen zijn, de welcke zy voor de vesting genoten hadden, niettegenstaende, maer gequiteert zijnde alle Acten, Contracten en Decreten, die daer tegen genomen mochten zijn geweest, volkomentlijck gerestitueert souden werden.

En daer door hebben de Koningl: Judicia van de Kroon van Vranckrijck, over dit en alle het andere, 't welke het selve besloten had met een verciende schijn van 't Recht van Metz en Brisac toe te schrijven, beter gedaen het gepretendeerde Fundament van haer Sententien op de Westphaelsse als op de Nimweegse Vrede, of aen ons geïmputeerde Renunciatie, te doen steunen, niettegenstaende het laeste meerder als het eerste moet behouden werden.

Vorders het geen in de Brieven van den Alder-Christel: Koning gevoegt werdt, dat wy tot die Renunciatie door de instantien van de Ministers van de Princen van 't Rijck, dewelcke de pericalen van den Oorlog wat meerder gedrongen hadden, voornamentlijck gepermoveert zijn geweest, steunt voorwaer op geen grooter Fondament als de Renunciatie self, want geen van de Princen of haer Ministers, hoewel zy de Vrede sochten, hebben, onder de naem en pretext van Vrede, begeert een Oorlog, voor alle anderen schadelijk aen 't Rijck, en wy, indien zy 't al

al versocht hadden, wisten wel, dat ons geen andere Beveelen, als die van Uw Keyserl: Majesteyt, tot nut van 't geheele Rijck gedirigeert, in 't Tractaet tot een Regel en richtsnoer geproponeert waren.

Wy roeren nu niet aen het geene in het eynde van de Brief van den Alder-Christel: Koning, om een oversiening toe te staen, gevoegt werdt, want het Rijck, noch de immediate Staten van 't selve, zijn soo slecht niet, dat zy meer de Jurisdictie van die geene, die de Alder-Christel: Koningh tot sodanige revisie deputeren soude, als die van Metz en Brisac toe souden staen, of dat zy van dese favorabelder Pronunciatie als van de andere sig beloven konnen, want zy sullen beyde boven alle reden even veel in 't decideren van de saeck voor haer Heer doen.

Eyndelijck kan voor een Fondament, na soo veel en soo groote Contraventien van de Staten van 't Rijck, (aen den Alder-Christel: Koning klaerlijck geproponeert, en van de kant van Vranckrijck bedreven, daer in de Brief van sijn Koningl: Majesteyt geaffirmeert wert, dat al de Vredens-Tractaten van de kant van Vranckrijck in alles voldaen zijn,) voorwaer niets meer vertoont werden, als waer op dat steunt dat wy in 't selve berispen.

Welckers contrarie, nadien 't uyt het voortgebrachte ende Registers van onse Relatien van Nimwegen gesonden, en door de Vredens-Tabellen self, als mede door de evidentie van de saeck en de Handelingen, openbaer is, soo zijn wy te vreden, dat wy het bevel van Uw Keyserl: Majesteyt voldaen hebben, en wy laten het overige, om de swarigheyt van de saeck te verminderen, met recht aen de Staten van 't Rijck, en voor de rest, dat noch overig is, bevelen wy ons met de submissie, devotie en dienst, in der eeuwigheyt aen Uw Keyserl: Majesteyt.

Uw Keyserlijcke en Koninglijcke Majesteyt.

'T Geen in dese Missive werdt geseyt, dat den Koningh van Vranckrijck aenbieding hadde gedaen, om dese Differenten door eenige Gedeputeerden, van wederzijden te noemen, af te doen, bestont hier in, dat den Grave van Mansvelt, Ambassadeur van sijn Keyserl: Majesteyt tot Parijs, na lange aenhoudingen, wegens dese saeck, had verkregen, dat 'er eenige Conferentien over dese pretentien gehouden souden werden, gelijck sulckx uyt de navolgende Propositie, die den Keyserl: Commissaris op de Rijckx-Vergadering tot Regensburg dede, en die wy hier in lassen, om de saeck ten vollen uyt te drucken, blijckt:

DEn Hoog-aensienlijken principalen Commissaris, den Hoogwaerdigen Vorst en Heer, Heer Marquard, Bisschop, &c. Gevolmachtigde van sijn Roomsse Keyserl: Majesteyt, onsen aldergenadigsten Keyser en Heer, tot de tegenwoordige Rijckx-dag, kan aen de voortreffelijcke Raden, Bootschappers en Gesanten van de Ceurvorsten, Vorsten en Standen, die alhier vergadert zijn, niet onthouden, dat sijn alder-hoogst-ged. Keyserl: Majesteyt van den Heer Grave van Mans-

velt, sijn Gesant aen 't Koningl: Fransse Hof, onder dato van den 8 en 11 van de voorleden Maent January, advys heeft gekregen, dat hy in sijn laetste private Audientie, over de Contraventien van de Vrede, van den Koningh van Vranckrijck een verklaringe hadde gekregen, en dat den 7 der selver Maent den Heer Minister Colbert de Croissy, die tot de uytheemsse saecken gedeputeert is, hem had geseyt, dat sijn Koningl: Majesteyt op het voorgebrachte in de laetste Audientie een sonderlinge reflectie hadde gemaeckt, en dat hy niet meer ter herten nam, als een oprechte Vriend en Nabuurschap aen sijn Keyserl: Majesteyt met der daet te betuygen, tot welckers verseeckering hy Koning overbodig was eenige Gedeputeerden te noemen, en de selve in een van de Steden van 't Roomsse Rijck, 't ware dan Spiers, Wormbs, Mentz of Franckfort, soo als men met malkander best soude konnen accorderen, te senden, als de welcke Volmacht souden hebben, om met die van den Keyser over alle de overgeblevene strydigheden te handelen en accorderen. En als hy Heer Grave van Mansfelt hier op vraegde, of dese Deputatie alleen op de Grensscheyding van 't Brisgauw ('t geen ter selver Plaets met kleyne moeyten konde geschieden) aengesien was, of dat aldaer de Rijckx-Standen en Steden, die in der Elzas gelegen zijn, gelijck oock de Gravamina van de gepretendeerde Leen-Luyden, onder de Bisdommen Metz, Toul en Verdun, afgehandelt souden werden, soo heeft gem Minister daer op geantwoort; dat het de meening van sijn Koning was, om de Nimweegse Vrede aldaer in alle Puncten op een vasten voet te stellen, en tot een bestandige rust te brengen: doch wanneer meerged. Heer Grave van Mansfelt hier op verders seyde, dat hy geensints twijffelde, of des Konings intentie was ten dien eynde mede, dat de nodige Preliminaria tot sulcke Tractaten souden vervult werden; dat de voorn. Standen en Leen-Luyden van haer opgedrongen Eed ontslagen; en dat aen de twee opgerechte Kamers van Reunion, &c. tot Brisack en Metz, en alle andere Civile en Militaire Officiers, alle Acten van Heerschappye, en andere dadelijckheden, verboden souden werden, soo heeft ged. Minister Colbert daer op geantwoort, dat hy dien-aengaende geen bevel hadde, doch daer over sig soude verklaren; en als hy Heer Grave van Mansfelt hem daer op verder de billijckheyt van dese sijne begeerte voorstelde, heeft gem. Minister geseyt, dat hy van meeninge was, dat den Koning daer over geen bedencken soude nemen, om aen beyde de voorged. Kamers te beveelen, dat zy van den dag van dese t'Samenkomst, tot het eynde der selver, met haer reünie souden ophouden.

Verders bericht hy Heer Grave nochmaels, van den 11 der selver Maent, dat meergem. Minister hem op de boven-geseyde Vragen (na dat hy die aen sijn Koning voor gehouden had) in des selfs Naem wederom had verklaert, namentlijk, dat, voor soo veel als de aengebodene verklaring belangde, sijn Koningl: Majest. in dese meening bleef; dat 1. de selve in een van de boven-genoemde Steden gehouden, en daer alle de overgebleven strydigheden, en die na de Nimweegse Vrede ontstaen waren, ge-esplaneert souden werden; 2. dat in het opschorten en nalaten van den gedanen Eed sijn Koningl: Majesteyt niet konde bewilligen, alsoo hy meen-

meende, dat sulcx uyt rechtswegen aen hem was geschiet; doch dat hy ten 3. overbodig was, om, van den eersten dag deser Vergadering, alles by beyde Kameren tot Brisac en Metz in de staet, daer het in was, te laten blyven, en met alderhande nieuwe reünien, soo als die de naem mochten hebben, op te houden; 4. dat het oock aen sijn Keyserl: Majesteyt soude staen, om sig hier over ten eersten te determineren, en dat hy Heer Grave hem van 't getal der Gevolmachtigden en de Plaets en tijdt soude instruëren, of dat hy selfs, wegens de geen, die derwaerts gesonden souden werden, met Monsr. Colbert de Croissy soude mogen handelen; en ten 5. dat de Koningl: Gedeputeerden, die bevel souden ontfangen, dat zy niets by haer souden ophouden, in 2 a 3 Maenden, wegens dese saeck, tot beyderzyds genoegen, souden konnen voortkomen.

Vermits nu uyt het selve schijnt te blijcken, als of sijn Koningl: Majesteyt van Vranckrijck, wegens de bevestiging van de Vrede, met sijn Keyserl: Majesteyt nader wilde accorderen, soo neemt de selve echter in achting, dat in dit gewichtige werck het H. Roomsse Rijck en Duytse Natie, so wel in 't generael als particulier, en de Ceurvorsten en Standen, wegens haer eygen Landt en Onderdanen, voornamentlijck zijn geïnteresseert; en derhalven heeft sijn Keyserl: Majesteyt my aenbevolen, om dese aenbieding van sijn Koningl: Majesteyt van Vranckrijck aen de Ceurvorsten, Vorsten en Standen ten dien eynde voor te dragen, op dat zy niet alleen haer gedachten over dese aengebodene versameling souden laten gaen, maer oock beraetslagen, wie in soodanigen geval daer toe gecommitteert soude werden; gelijck oock waer, wanneer, en op wat wyse dese saeck aengegaen en volvoert soude konnen werden, ten eynde sijn Keyserl: Majesteyt daer in verders konde voorsien, en aen sijn Gezant aen 't Fransse Hof ordres affenden, waer na hy sig in dese saeck konde schicken, &c. Regensburg den 3 February 1681.

Geteeckent

(L.S.) MARQUARD.

Eer over dese saeck noch een uytspraeck geschiede / bleven de Fransse Troupen in der Elzas de Plaetsen / die zy daer in bezit hadden / fortificeren / en met Volck gedurig versterchen / soo dat veele meenden / dat de Franssen door dese presentatie maer alleen tijdt sochten te winnen / om zigh daer te Lande in goet postuur te stellen / en dan op 't onvoorsienst het Rijck eenige afbreuck te doen / terwijl men over 't ander soude delibereren ; doch men heeft echter gesien / dat Vranckrijck in 't Voor-Jaer aldaer niets heeft ondernomen / als alleen / dat men van die kant eenige pretentien op Creutznach en andere Plaetsen maecken / welcke (also den Ceurvorst Palatijn / die Creutznach toequam / 't selve niet wilde overgeven) van geen gevolg zijn geweest.

Voor dat wy verder met dese Fransse presentatie van Handeling voortgaen / moeten wy den Brief / die den Koningh van Engelant al in 't voorleden Jaer aen de Rijcks-Vergadering tot Regensburg / tot Antwoort op de gene / die aen

 hem

hem den 27 July gesonden was / hier in lassen; de selve bestonde in de volgende Woorden.

Brief van den Koningh van Engelandt aen de Rijckx-Vergaderinge tot Regensburgh.

Aen de Doorluchtigste, Hoogwaerdigste en Hoog-Geboorne Heeren Ceurvorsten Vorsten en Standen des H. Roomssen Rijckx, en der selver Raden, Bootschappers en Gesanten, die tegenwoordig op den Rijckx-dag tot Regensburgh vergadert zijn, onse respective lieve Vrienden en Bontgenoten, zalut:

DOORLUCHTIGSTE, &c.

UWe Missive van den 27 July laetstleden, die gy van den Rijckx-dagh tot Regensburg aen ons hebt gesonden, en in de welcke gy te kennen geeft, dat het H. Roomsse Rijck onse Mediatie in danck heeft aengenomen, en derhalven voor nodig geacht heeft, ons vriendelijck te bedancken, dewyl door de Vrede van Nimwegen de Algemeene rust (daer wy doen ten hoogsten na trachteden, en ons altijt sullen laten aengelegen zijn) in Europa weder opgerecht is geworden, is ons seer lief en aengenaem geweest: Wy verstaen echter seer ongaerne, dat over de selve Vrede veele misverstanden niet lang hier na ontstaen zijn, en noch dagelijcx ontstaen, 't welck ons te meerder ter herten gaet, om dat wy vernemen, dat men sig op sommige Plaetsen van gewelt niet heeft onthouden, maer daer in voortgegaen is, daer ons ten vollen is bekent, dat van dit Tractaet (waer door de Westphaelsse Vrede weder vernieuwt en bekrachtigt werdt) niets kan afgegaen werden, ten zy de Bezitters in haer Recht werden benadeelt, en de Limiten, die door den Westphaelsse Vrede gestelt zijn, overhoop geworpen werden; waer uyt dan onwedersprecckelijck moet volgen, dat hier door een gedurige twist en strijt door 't gantse Roomsse Rijck soude ontstaen.

Dewyl het dan, in dese gelegentheyt van saken, aen U Ld: voor goet geoordeelt is, om onse dienst te gebruyken, en ons daer toe uyt de naem van 't gantse Roomsse Rijck te versoecken, soo nemen wy dit versoeck gaerne en gewillig aen, en sullen alle vlijt aenwenden, dat aen ons, tot volvoering van een soo billijck en behoorlijk versoeck, niets ontbreeckt, vermits tusschen ons en onse Koningl: Voorvaderen altijt een seer nauwe Vriendschap met het H. Roomsse Rijck onderhouden is geworden, vermits wy met de meeste Ceurvorsten en Standen in een bysonder Verwandschap staen, en oock eensdeels door Bloede, en anderdeels door Swagerschap, en oude Verbonden, die met ons Koningl: Huys gemaeckt zijn, gelijck oock door eenderley Belydenis des Geloofs van sommige, doch van alle in 't generael door een Algemeene bant, daer toe genegen zijn: want gelijck een yder daer aen gelegen is, dat de Algemeene, en nu tegenwoordigh opgerechte Vrede, door een nieuwe tweedracht niet gekrenckt, noch door de inbreuck van de Nimweegse Vrede, als waer door de laetste Oorlogen en oneenigheden zijn bygeleyt,

geleyt, en de Westphaelsse Vrede vernieut is geworden, benadeelt mag werden, soo sullen wy niet alleen hier toe, maer oock tot de Guarantie van de Vrede, die tusschen het Rijck en de Kroon Vranckrijck gesloten is, indien wy behoorlijck daer toe versocht werden, ons devoir aenwenden; dewyl wy ons altijdt sullen appliqueren, om met also grooten yver, als wy tot vereeniging der Partyen, waer in wy ons tot een Middelaer hebben laten gebruycken, hebben aengewent, de Vrede, die nu gesloten is, te behouden en handhaven.

Wat vorders onse intercessie by onsen lieven Broeder den Alder-Christel: Koning belangt, soo hebben wy de selve bereyts voor den Ceurvorst Palatijn, onsen seer lieven Neve, (doen hy noch leefde) wegens eenige beswaringen, waer over hy aen ons klaegde, met behoorlijcken ernst in 't werck gestelt; en wy sullen oock, als de saeck versocht werdt, sulckx met de beswaringen en Gravamina van andere Ceurvorsten en Standen, dewelke in een bysonder Verhael, in 't afgegane Schrijvens van U Ld: vermelt werden, mede waer nemen; doch op dat wy onse moeyte op een sekerder en duydelijcker kennisse van de particuliere saken, als men door blote vertellingen, en schriftelijcke berichten, die de saeck soo nau niet verhalen, kan hebben, mogen grondvesten, zijn wy gesint een ervaren en bequaem Persoon aen eenige Ceur- en Vorsten, en voornamentlijck de gene, die sig wegens de Fransse Pretentien, over de Grensen, (welcke voor desen misschien niet genoeg gelimiteert zijn) meest beswaert vinden, af te senden, op dat die sig van de eygentlijcke beschapentheyt der saecken vlytig sal informeren, en ons van den oorsprong en toestant der strydigheden aen den Rijn een volkomen bericht geven, gelijck oock bequame middelen en wegen voorslaen, hoedanigh de selve op het gevoeglijckste konnen bygeleyt werden, invoegen ons daer door gelegentheyt gegeven sal werden, om onse dienst met te grooter nadruck en voortgang (gelijck wy verhopen) aen te wenden. Ondertusschen hebben wy 't bericht der beswaringen en U Ld: Schrijvens sonder vertoef aen onsen Afgesant aen 't Fransse Hof over gesonden, en aen den selven ernstiglijck bevolen, dat hy sulckx uyt onsen Naem niet alleen in 't generael, maer oock yder in 't bysonder, gelijck de waerde van 't selve vereyschte, aldaer soude brengen. Vorders hebben wy vast voorgenomen, om 't H. Roomsse Rijck in dese saeck te hulp te komen, en voornamentlijck daerom, om dat wy ons soo veel Jaren voor een Mediateur, die van alle Partyen gekooren was, hebben laten gebruycken, en ons, tot geving van de Guarantie, soo veel te schuldiger kennen, om dat men in de Nimweegse Vrede op onse Nabuurschap, goede Vriendschap, en begeerte tot de Algemeene Vrede, een bysonder opsicht heeft gehad, dewyl daer in is geaccordeert, dat het aen alle Koningen, Vorsten en Republijcken, tot voltrecking en bevesting van alle de Puncten, die in 't Tractaet tusschen den Keyser en Vranckrijck staen uytgedruckt, vry stont, om die te guaranderen. Wy oordeelen, dat het oock onse plicht is tegens den Almachtigen Godt, tegens de Naburige Potentaten, en onse eygen Onderdanen selfs, dat wy den Vrede tusschen 't Rijck en de Kroon Vranckrijck, soo veel als in ons is, beschutten en handhaven, dewyl op dese Vrede soo wel de Westphaelsse Vrede-handeling

deling als de rust, die Europa tegenwoordig geniet, sig daer op, als op haer grontvest, steunt, in dier voegen, dat wanneer de selve gekrenckt wiert, oock nootwendig de rust der Naburen door een nieuwen Oorlog omgeschut en in 't hoogste gevaer geset soude werden.

Eyndelijck bidden wy den Almachtigen Godt, uyt de grond van ons hart, dat hy sijn Zegen en Genade tot uwe raedslagen en voornemens, tot bescherming van den Alderdoorluchtigsten en Grootmachtigsten Keyser, tot welvaert van 't H. Roomsse Rijck, en tot rust van de gantsche Christenheyt, wil geven.

Uw Ld:

Respective lieve Neef en goede Vriend

CAROLUS REX.

L. Jenkins.

De Persoon, die sijn Koningl: Majesteyt hier neemt, dat de saecken van de Fransse Pretentien aen den Rijn-Stroom soude op-nemen, was den Ridder Bertie, de welcke, in 't Voor-Jaer by-kans in alle de Hoven van de Duytsche Vorsten geweest hebbende, in de Somer, met de Informatien, die hy daer van had konnen bekomen, weder na Engelandt vertrock; doch het effect, dat veele daer van verwacht hadden, is dit Jaer niet gevolgt.

De aenbieding van Vranckrijck, om over de voorn. strijdigheden in de Steden Mentz, Spiers, Worms of Franckfort te tracteren, wiert niet alleen by den Keyser, maer oock 't Rijck aengenomen, soo dat men daer aenstonts begon te resolveren, wat Standen voor het Rijk hare Gedeputeerden derwaerts souden senden; eyndelijck wierdt goet gevonden, dat het wegens het Ceurvorstel: Collegie, Ceur-Mentz en Saxen; voor 't Vorstel: Collegie, Oostenrijck, Bambergh, Beyeren, Paltzlauteren, Saxen-Weymar en Brunswijck, en voor de Steden, Ceulen en Regensburg, souden zijn, om haer Gedeputeerden derwaerts te senden: den Keyser verkoos tot sijn Gesanten den Grave van Rasenberg en den Heer Straetman; en den Koning van Vranckrijck de Heeren St. Romain en Harlay; daer was in 't begin wel eenige twist in wat Stadt gem. Conferentien gehouden souden werden, maer eyndelijck wiert Franckfort verkoren; men had wel gemeent, dat gem. Gesanten daer al in Juny gekomen souden hebben, maer wegens eenige tusschen-komende saken was het wat later, waer van op sijn tijt meerder: Ondertusschen wiert voor de Rijckx-Gedeputeerden de volgende Volmacht uyt-geschreven.

RYCKX-VOLMACHT.

NAdien des H. R. Rijckx Chur-Fursten en Stenden voor raedsaem bevonden hebben, uyt het midden van haer te verkiesen, welcke die tot bylegginge der

der met de Kroon Vranckrijk swevende differenten, en tot vast-stellinge des Westphaelsse en Nimweegse Vredens beraemde minnelijcke Conferentie, van Rijckx-wegen souden by-wonen, en des selfs Interessen waer-nemen, ende daer op in alle drie de Rijckx-Collegien, en specialijck uyt het Chur-Furstel: Chur-Mentz en Chur-Saxen, uyt het Furstel: Oostenrijk, Bamberg, Beyeren, Paltzlautern, Saxen-Weymar en Brunswig, maer uyt het Rijckx-Stedische beyde des H. Rijckx-Steden Ceulen en Regensburg, daer toe geëligeert en genaemt zijn. Soo werdt aen deselve van Rijkx-wegen ten fine voorsz., uyt kracht deses, volkomen magt gegeven, ten eynde zy hare Gedeputeerden met suffisante Volmacht op den bestemden dag na Franckfurt tot de gem. Tractaten mogen affenden, om aldaer, nevens de hoogaensienlijke Keyserl: Heeren Plenipotentiarissen, te verschijnen, en, conform haer Instructie, het gene te helpen beraetslagen, tracteren en verrichten, wat tot afstellinge aller den Vreden-Instrumenten te wederlopende feytelijkheden dienen, en tot bevorderinge der gegraveerde immediate Rijkx-Stenden ende Leden verlangde satisfactie en restitutie, oock gemeyne welvaert en ruste des Vaderlants, gedyen mag. Wat nu met de Kroon Vranckrijck door de selve t'samen, nevens het hoogstged. Keyserl: Gesantschap, sal afgehandelt, gesloten en verricht werden, sulcx sal van de overige gesamentlijcke Rijckx-Stenden binnen seeckeren bestemden tijdt geratificeert, aengenomen en onverbrekelijck gehouden, oock de Gedeputeerde Stenden des Rijckx deswegen geïndemniseert werden. *Signatum Regenspurg, den* .... 1681.

(L. S.) *Chur-Furstelijcke Mentzische Cancelerye.*

Der Heeren Rijckx-Gedeputeerden Volmacht voor hare Gesanten.

WY van Gods genade N. N. bekennen hier mede, nadien wy nevens andere Heeren Chur-Fursten, Fursten en Stenden, na den inhoud des op den 29 Maert jongstheen getroffen Rijckx-besluyts, tot die tusschen sijn Keyserl: Majesteyt, onsen aldergenadigsten Heere, ende het Rijck aen d'een, ende sijn Koningl: Majesteyt in Vranckrijck aen d'ander zyde, tot minnelijcke afdoeninge der tegens de Westphaelsse en Nimweegse Vredens-Tractaten ontstane beswaerden na Franckfurt verlegde Conferentie, van Rijkx-wegen verordineert en gekosen geworden zijn, oock ons ter eere en besten van deselve daer toe willig verklaert en aengeboden hebben ymant, die in onse Naem en aen onse Plaetse de voorsz. Tractaten mede by-woonde, af te senden. Soo geven wy N. N. hier mede volkomen macht, dat de selve van onsentwegen by ged. Conferentie verschijnen, en nevens andere Gesanten, volgens byleggende Instructie, al 't gene tracteren, handelen en sluyten helpen sullen, wat tot afstellinge der Rijckx-Stenden, en anderer Leden Gravamina, als oock tot restitutie en satisfactie der gedepossedeerde, en anders oock tot conservatie van een bestandige Vrede ende des Rijckx tranquilliteyt en welvaert, gedyen en strecken kan. Wat nu dese onse Gesanten also doen, han-

handelen en sluyten sullen, dat beloven wy in allen aengenaem en sy schadeloos te houden.

INSTRUCTIE.

OF wel de Roomsse Keyserl: Majesteyt, oock Chur-Fursten, Fursten en Stenden des H. Rijckx sig niets meer laten aengelegen zijn, als dat den met groote bloedstortinge soo dier en moeylijk tot Munster en Osnabrug verworvene en tot Nimwegen jongstbevestigde Duytse Vrede in alle sijne Clausulen oprecht en onverbrekelijck gehouden werde, hebbende door des selfs nauwe observantie en ongesuymde voltreckinge tot dato altoos getracht niemant binnen of buyten het Rijck, tot verweckinge nieuwer onruste, de minste oorsaeck te geven, soo heeft men doch uyt die by de tegenwoordige Rijckx-Vergaderinge ingekomene ende ad dictaturam publicam voor en na gecommuniceerde hoogstbeweeglijke Memorialien en anders vernemen moeten, in wat manier, soo wel de gesamentlijcke in den Over- als Neder-Elzas sig bevindende Rijckx-Stenden en Leden, van der Kroon Vranckrijck Krijgs- en Civil-Bediende veelvoudig beswaert, en nu van het hare heel ontbloot, t'effens van des Rijckx Immedieteyt afgehouden en het selve ontrocken willen werden; maer alsoo nu dese tegens de Westphaelsse en Nimweegse Vredens-Tractaten lopende Gravamina van sijn Keyserl: Majesteyt, mitsgaders de gesamentlijke Chur-Fursten, Fursten en Stenden des H. Rijckx, aen sijn Koningl: Majesteyt in Vranckrijck, so wel door besendinge mondelijck, als oock door afgelatene Schrijven, uytvoerlijck en grondelijck voorgestelt, en daer op, om de voorsz. Gravamina uyt de weeg te ruymen, een minnelijke t'Samenkomst en Conferentie in des H. Rijkx-Stad Franckfurt belieft en aengestelt is, oock deselve van Chur-Mentz, Chur-Saxen, Oostenrijck, Bamberg, Beyeren, Paltzlautern, Saxen-Weymar en Brunswig, als mede de beyde Rijckx-Steden Ceulen en Regensburg, is overgenomen geworden, soo draegt men tot de selve het vaste goede vertrouwen, dat sy al 't gene, wat tot des Rijkx eere en besten dienen kan, wel sullen waernemen, oock hare tot sulcke Handelinge affendende Minister en Bedienden daer heen instruëren, dat deselve, by openinge der Conferentie en Propositie, als mede der Handelingen besluyt, verschijnen, en wanneer het anders, met het Koningl: Fransse Gesantschap in pleno te tracteeren, nodig zijn mochte, der selver Conferentien, nevens de Keyserl: Heeren Plenipotentiarissen, gesamentlijken bywonen sullen: maer betreffende den modum tractandi inter se in corpore en breen Kamer aenstellen, en, na aenleydinge des byleggende en veraccordeerde Schematis, hare Sessiones ordentlijcken nemen, oock aen haer zyde al 't gene by-dragen sullen, wat tot conservatie des Vredens, en afstellinge der opgedachte en andere meerder bereyts bekende, of noch verder van de Stenden selfs by dese Conferentie aenbrengende, ende tot dese materie gehoorende Gravamina, als niet minder der Rijcx-Stenden ende Leden betamende restitutie en satisfactie, eenigsints contribuëren kan. Ten welcken eynde dan de selve bysonder dat geene wel sullen hebben waer te nemen, wat in de opgerechte Westphaelsse en Nimweegse

Vredens-

Vredens-Instrumenten in het met de pacificerende Kroonen Anno 1650. tot Nurenbergh gemaeckten Executions-Reces, in die alhier gehoudene Compromis-Handelinge, in het den 9 Febr. 1680. gedicteerde en daer op aen sijn Keyserl: Majesteyt overgegeven Rijckx-goetachten, ende eyndelijck in die aen ged. Kroon Vranckrijck van Rijckxwegen onlangs daer over verhandelde Rijckx-Actis, onthouden is; ten eynde alles, wat tot conservatie des Vredens, en tot der beswaerde Rijckx-Stenden restitutie en satisfactie by-dragen en helpen kan, mogelijckst bevordert werden moge. En dewyl sijn Keyserl: Majesteyt sig voorheen aldergenadigst daer heen verklaert heeft, dat des selfs hoog-aensienlijcke Keyserl: Heeren Plenipotentiarissen niets tracteren noch sluyten sullen, 't zy selve te voren met de Rijckx-Deputatie rijpelijck overleyt, en wat te handelen en te doen zy met der selver voorweten en consent belieft wordt, en dien-volgens oock wat met allerzyds goetvinden gesloten wordt, van de Rijckx-Deputatie mede onderschreven werden sal, soo sullen de Heeren Gedeputeerde in desen en in de rest van selfs weten, de verdere nootdruft, oock hoe na, en na de saken in 't een en 't ander sig aenlaten, aen de Rijckx-Vergadering tydelijck en omstandelijcken, om der gerequireerde verdere Instructie ende Ratificatie, te willen berichten.

Alle de Gedeputeerden prepareerden zig middelerwijl/ om derwaerts te gaen; doch wy sullen haer nu laten berusten/ en met de beraetslagingen/ die op meergem. Rijckx-dag verder gehouden wierden/ voortgaen.

Gelijck men aen de zijde van 't Rijck gaerne alles in der minne had afgedaen gesien/ soo was men oock beducht/ dat/ by een slinxe uytslag/ de saecken noch erger souden lopen; invoegen den Keyser en de meeste Stenden inclineerden/ om een Armee op de been te houden; ten welcken eynde sijn Keyserl: Majesteyt/ als Hooft van 't Rijck/ sulcx aen meergem. Vergadering liet proponeren/ en met een de navolgende Poincten voorstellen.

1. Dat het aental van 't Volck, 't welck het Rijck op de been soude brengen, om sig daer van tegen alle Aggresseurs te bedienen, soude genoemt werden.
2. Dat men soude stipuleren hoe veel yder Creytz daer toe soude opbrengen.
3. Dat men tot des selfs onderhout een gemeene Kasse soude oprechten.
4. Hoe veel yder Creytz daer toe soude contribuëren.
5. Dat de Krijgslieden niet uyt de gemeene, maer uyt de Kasse van yder Creytz souden betaelt werden.
6. Dat de Wervingen, om geen ongeoeffent Volck te hebben, niet door de Creytzen souden begonnen werden; maer ten
7. Dat de Volckeren door de Standen, die bereyts Krijgslieden in dienst hadden, tot kosten van yder Creytz, overgelaten souden werden.

Hier over vielen veele Debatten onder de Leden; niet dat de meeste niet genegen waren/ om een Armee wegens 't Rijck op te brengen/ maer over 't getal

van de Volckeren / die men soude lichten / en wegens de Poincten / die men in sodanigen geval / tot dienst van 't algemeene Rijck / soude vast-stellen / also 'er veele waren / die dese en geene voorslagen niet aenstonden ; eyndelijck wierdt echter het getal / alschoon sommige het op 60000 Man gehad wilden hebben / op 40000 Man gestelt / en dat het selve / volgens de onder-staende Lijst / gerepartitieert soude werden.

Repartitie van de 40000 Man.

		te Paert	te Voet
Ceur-Rijnsse	Creytzen.	600	2707
Over-Saxisse		1322	2707
Oostenrijckse		2522	5507
Bourgondisse		1321	2708
Franckisse		980	1902
Beyersse		800	1494
Zwabisse		1321	2707
Over-Rijnsse		491	2853
Westphaelsse		1321	2708
Neder-Saxisse		1322	2707
		12000	28000

N. B. Onder welke Ruytery oock 2000 Dragonders moeten verstaen werden.

Daer zijn naderhant noch wel groote deliberatien / over de voorslagen van de Inquartieringe / betalingh der Soldaten / en 't oprechten van de Rijckx- en Creytz-Kassen / geweest ; maer also sulcx het gantsche Jaer niet afgedaen is / en veele Standen geen Instructien daer toe hadden / (waer door oock tot noch geen effect van dese Rijckx-Armee is gevolgt) sullen wy daer mede ophouden / en alleen maer seggen / dat den Heere Grave van Waldeck / die Velt-Marschalck in dienst van desen Staet is / tot Generalen Velt-Marschalck over dese Armee van 't Rijck wierdt verkoren.

Den Keyser / gelijck voor desen geseyt is / sijn Hof nu tot Lintz houdende / begon met dit Voor-Jaer staet te maecken / om na Weenen te vertrecken / also de Pest daer t'eenemael ophielt ; doch eer hy echter derwaerts ging / wiert besloten / dat 'er een by-een-komst / tusschen hem en den Ceurvorst van Beyeren / tot Out-Oetingen / of anders Nostre Dame van Oeting geseyt / gehouden soude werden ; veele wilden / dat het selve soude zijn / om over de conservatie van 't Duytse Rijck te spreecken / doch dewijl 'er niets van openbaer geworden is / sullen wy alleen de Ceremonien / die omtrent die by-een-komst gehouden zijn / hier in lassen.

Den

Den Keyser quam op Vrydag den 7 Maert / 's avonts ten 6 uren / tot Nostre Dame van Oeting: op den selven tijdt was den Ceurvorst van Beyeren/ nevens Hartog Maximiliaen en des selfs Gemalinne / op een kleyn Kasteel/ een uur van daer / gekomen. 's Anderendaegs / ten 11 uren voor de middag/ begaven zy zich na Oetingen / en sond den Ceurvorst / 's namiddags ten 3 uren/ sijn grooten Kamerlingh aen den Keyser / om hem sijn aenkomst bekent te maken / en te vernemen / op wat tijdt dat hy hem soude konnen besoecken; gem. grooten Kamerlingh bleef seer langh by den Keyser; doch terwijl hy daer was quam den Grave van Walsteyn/ Edelman van de Kamer van den Keyser/ het Compliment van wegens den selven aen den Ceurvorst af leggen: korts daer aen quam daer oock den Grave Bar / Intendant van de Posten in de Erf landen / om sulcx wegens de Keyserinne mede te doen. Den grooten Kamerling quam eyndelijck weder / en was den tijt / om den Keyser te besoecken / tusschen 4 a 5 uren bestemt; den Ceurvorst begaf zig daer op in de Karos / die heel vergult was / en van 6 Paerden wiert getrocken / derwaerts / onder 't geleyde van sijn gantsche Hof-houdinge te voet; in 't uytstappen van de Karos wiert hy door den Grave van Dietrichstein ontfangen / en buyten de Poort van een kleyne Passagie door den Keyser self; van daer quamen zy in de Antichambre/ als de Plaets van de Audientie / dewelcke omtrent een quartier uurs duurde; den Ceurvorst doen weder afgebracht werdende / gelijck hy opgeleyt was/ ging oock de Visite aen de Keyserinne geven / die hem aen de Deur van haer Kamer ontfing. Den Ceurvorst ten 7 uren weder by den Keyser gekomen zijnde / soo gingen zy beyde na de Capelle / om de Litanien te horen: den Hartogh Maximiliaen quam eerst / doen den Ceurvorst / en daer op den Keyser/ Keyserinne / en de Gemalinne van den Hartog Maximiliaen; in 't uytgaen van de Capelle gingen zy alle by den Keyser eten / gelijck zy oock daegs daer aen/ zijnde Sondag/ deden: in 't wasschen van de Handen / gaf den Ceurvorst het Servet aen den Keyser / en Hartog Maximiliaen aen de Keyserinne / waer op zy haer aen Tafel setteden; den Keyser en Keyserinne gezeten zijnde / soo deed ged. Keyser een teken / eerst aen den Ceurvorst / en doen aen Hartog Maximiliaen / om mede te gaen sitten; den Ceurvorst kreegh een Arm-stoel / en wierdt aen 't eynde van de Tafel/ na de zyde van den Keyser/ geplaetst/ en Hartog Maximiliaen recht daer over/aen de andere kant; de Keyserinne dede daer op des selfs Gemalinne aen sijn zijde sitten; doch zy hadden geen Arm-stoelen: Wanneer den Ceurvorst de Gesontheyt van den Keyser dronck / stont hy over eynde/gelijk oock wanneer den Keyser die bescheyt dede; En doen de Tafel opgenomen wierdt / stont gem. Ceurvorst op / nam een Servette uyt de Handt van een Dame / en presenteerde die aen den Keyser / om sijn Handen af te drogen / gelijck oock Hartog Maximiliaen aen de Keyserinne dede. Op gemelde Sondag/ten 4 uren na de middag/ ging den Keyser aen den Ceurvorst de Visite geven; hy quam mede in een Karosse van 6 Paerden / en onder 't geleyde van sijn Hof-houding te voet; den Ceurvorst ontfongh hem aen het Portier van de

[illegible] / en geleyde hem verder; doch/ als hy [illegible] voor-aen had gegaen / soo bleef hy aen de Deur van sijn [illegible] / [illegible] Keyser daer in te laten treden / en hy quam daer oock [illegible] / [illegible] Keyser / wel 5 a 6 stappen gedaen hebbende / hem teeghen [illegible] / [illegible] komen; doch eer hy intrad / deed hy een groote reverentie. Na dese Visite quamen de voornaemste Heeren van 't Keyserl: Hof / de een na de andere / aen den Ceurvorst de Visite geven : 's Maendaghs 's morgens / ten 9 uren / gingh den Ceurvorst weder by den Keyser / [illegible] Degen / rondom met Diamanten beset / [illegible] 4000 [illegible] / [illegible] eert / en Hartog Maximiliaen met een Rapp [illegible] : De Keyserinne gaf 2 Brasseletten aen de Gemalinne van Hartog Maximiliaen : En na dat zy voor alle de Misse waren gaen hooren / stapten de Keyser en Keyserinne in een Karos / en vertrocken na Lintz / en den Ceurvorst / met sijn Gevolgh / na Munchen.

Terwijl den Keyser noch tot Lintz was / wiert van een Verdragh met de Ongarise Malcontenten / (welcke in onse voorige Mercurius [illegible] is) gehandelt / dewijl de selve / om dat zy [illegible] de Turckse [illegible] ven hadden / van de Keyserse niet een onder geslagen konden worden : [illegible] clineerde van de Keyserse zyde hier te meer toe / om dat men daer [illegible] de handen ruymer tot preservatie van 't Rijck / te hebben / en de [illegible] op den hals te krijgen. Eenen Bisschop Sebestini en de [illegible] gemelde Malcontenten quamen daer op een Reys na Lintz toe / [illegible] Keyser aver [illegible] te spreecken / gelijck zy oock deden / en [illegible] ten / dat er een Stilstant van Wapenen wierdt gesloten / [illegible] Land-dagh tot Edenburg / in Ongaryen / waer alle [illegible] souden komen werden / in May gehouden soude werden. [illegible] achtervolgt; want den Keyser / in April van Lintz weder [illegible] men zijnde / begaf zig in May over Laxenburgh en Nieustadt na [illegible] om daer den Land-dagh door sijn presentie te faciliteeren ; sijn [illegible] geschiede den 22 der selver Maent / op de volgende wijse:

1. Den Keyserl: Oversten Hof-Quartiermeester, met veele Hand-Paar[illegible]
2. Den Grave Zezzi met sijn Compagnie.
3. Den Heere Grave Antoni Palsi met sijn Compagnie.
4. Den Grave Feranz Esterhasi Compagnie.
5. Heer Grave Tratzkowitz 3 Compagnien.
6. Heer Grave Paul Esterhasi 4 Compagnien.
7. Heer Grave Budian 4 Compagnien; bestaende dese Ongerse Compagnien met al hare Edellieden, in 4000 Man, prachtig, met Gout en Juweelen, geciert.
8. De Keyserlijcke Inspanners.
9. Alle voorname Heeren en Cavaliers, Duytse en Ongerse Pagien, Officiers te Paert, Trompetters, Schalmeyen en Ketel-Trommen.

10. De

10. De Keyserl. Sadel-knechts, Onder-Beryder en Hand-Paerden, waer onder twee, die Sadel, Toom en Stijg-beugels met Gout en Gesteenten aen hadden.
11. Twaelf Hof-Trompetters, met de Herpauckers.
12. De Ongerse Heeren Stenden, Hof-Cavaliers en Kamer-Raden.
13. De Keyserlijke geheyme Raden, met het hooge Hof, en de voornaemste Lands-Ampten van 't Ongerse Rijck.
14. Den Oversten Stalmeester te Paert.
15. Sijne Keyserl. Majesteyt te Paert, welckers Sadel met kostelijcke Diamanten en Smaragden was beset, ter waerde van 100000 Rijcxdaelders.
16. Hare Majesteyt de Keyserinne in een Draeg-stoel, nevens welcke de Trawanten waren gerangeert.
17. Hare Majesteyts Oversten Hofmeester, den Furst van Diedrichsteyn.
18. De Keyserlijcke Edel-luyden.
19. De Trompetters en Herpaucken van de Avantgarde.
20. De Keyserlijcke Lijf-Compagnie.
21. De Keyserlijcke Lijf-Karosse ledig.
22. Het Hoog-Adelijcke Vrouwen-timmer, in hare gewoonlijke Wagens.
23. De Duytsche Curassiers, en 2000 Ruyters.

De Ongarise Magnaten/ of Grooten/ verscheenen op desen Land-dagh met seer groote pracht/ also sommige wel een Suite van 5 a 600 Persoonen by haer hadden. De Propositie/ die den Keyser op gem. Land-dagh dede/ bestont in dese Poincten:

1. Om te delibereren op wat wyse men de Malcontenten in rust soude konnen brengen.
2. Also het nodig was, om de Grensen met meer Volck te besetten, hoedanig men 't selve soude konnen doen, gelijck oock Proviant en Munitie derwaerts brengen, en de geruïneerde Plaetsen weder opbouwen.
3. Hoe men best de gewoonlijcke Gratuiten soude konnen intrecken.
4. Op wat wyse men de Turcken wegens de Roveryen soude bejegenen.
5. Hoedanig men het tegenwoordige Recht soude vast stellen.

De Ongarise Standen drongen ten eersten daer op aen/ dat'er een nieuwen Palatijn/ welck Ampt den Bisschop van Gran eenige tijdt had bedient/ en 't selve niet gaerne wilde afstaen/ om dat hy 't gebied soo wel in 't Wereltlijck als Geestelijck hadde/ moeste verkosen werden; invoegen sijn Keyserl: Majesteyt/ om haer in die saeck voldoening te geven/ na dat gem. Bisschop van Gran 't selve met een schoone Oratie/ op de aenradinge van andere/ had afgestaen/ den Grave Esterhasi tot Palatijn van Ongaryen verkoor: Hier op wiert door ged. Palatijn een Courier aen den Grave Teckely/ die 't Hooft van de Malcontenten was/ gesonden/ om sijn Gedeputeerden niet alleen op den Land-

Land-dagh te senden / maer oock de Grabanninaes aldaer te laten afdoen; doch gem. Teckely / zig wat verre met de Turcken geëngageert hebbende / sond gem. Courier met een Missive weder te rugh / waer in hy voor gaf: Dat hy hoopte, dat de Stenden de saecken der Malcontenten ter harten souden nemen, also de selve bereyt waren de Wapenen neder te leggen, en sigh onder de gehoorsaemheyt van sijn Keyserl: Majesteyt weder in te stellen, onder de volgende Poincten, namentlijck:

1. Dat de Ongersse Vryheyt, volgens het Diploma Regium, dat is de Rijcks-Capitulatie, op nieuw vast-gestelt soude werden.

2. Dat dienvolgende de Vryheyt van de Euangelisse Religie in alle sijn deelen, soo die voor desen was geweest, met het gene daer aen dependeert, soude werden herstelt en verseeckert.

3. Dat den Tribuyt, die sy aen de Turcken hadden beloost, van wegen het Rijck soude werden betaelt.

Gemelde Missive aen sijn Keyserlijcke Majesteyt door de Standen gesonden zijnde / soo antwoorde die op 't eerste Artikel: Dat sy, en niet sijn Majesteyt, tegens het Diploma Regium gedaen, en het selve verbroocken hadden. Op het tweede: Dat de vrye Religie uyt sijn Majesteyts vrye vergunninge, en niet uyt eenige verbintenisse, was toegestaen: En op het derde: Dat dien Eysch exorbitant en crimineel was, en, behoudens sijn Majesteyts eer, niet konde ingewilligt werden.

Gelijck als dese Propositien sijn Keyserl: Majesteyt seer tegens de borst stieden / soo was gem. Grave Teckely aen de andere zijde seer in de weer / om zig met de Turcken en den Vorst van Zevenbergen te verbinden; want soo den Stilstant van Wapenen geëyndigt was / wilde den Teckely na geen prolongatie meer hooren / maer voegde sijn Macht by gem. Turcken en Zevenbergers / en viel soo in Ongaryen; doch eer wy verder voort-gaen / moeten wy hier in lassen / dat den Graef Gabriel Oxenstern / Sweedsen Envoyé / die na 't Keyserlijcke Hof gedestineert was / in July tot Edenburg quam / en aldaer de volgende Propositie / soo wel wegens de Affaires van 't Rijck / als meer-gem. Malcontenten / over gaf.

Propositie van den Sweedsen Plenipotentiaris Oxenstern aen sijn Keyserlijcke Majesteyt.

Alderdoorluchtigste, Grootmachtigste en onverwinnelijkste Roomsse Keyser.

Hoedanig sijn Koningl: Majesteyt van Sweden, mijn genadigsten Koning en Heer, tegens uw Keyserl: Majesteyt en 't gantsche H. Roomsche Rijck gesind is, en hoe veel hy sig daer aen gelegen laet zijn, dat het geene, 't welck tot de rust en seeckerheyt van 't Rijck behoort of dienen kan, bevordert werde, betuygen de merck-

merck-tekenen, welke aen yder openbaer zijn; en welckers verklaring overvloedigh soude wesen, vermits die geen bewysen van noden hebben, door de groote nuttigheyt, die'er uyt gesproten is. Evenwel nadien het sig laet aensien, al of op nieus een donckere Wolck soude oprijsen, die tot het vorige Oorlogs-onweder, 't welck eerst in 't korte gestilt is, soude konnen uytbreken, soo heeft sijn Koningl: Majesteyt, na sijn sorgvuldigheyt en liefde, die hy tot de algemeene welvaert en rust heeft, voor hoog-nodig geacht het toeschijnende gevaer by tijts voor te komen, eer het selve met onvergoedelijcke schade grooter werdt, en het Roomsse Rijck in het vorige droevigh ongemack wederom gestort werdt. Ingevolge van dien heeft sijn Koningl: Majesteyt voor raedsaem gevonden sijn genegene wille, niet eygentlijck aen de meeste Rijckx-Standen, maer bysonderlijck aen uw Keyserl: Majesteyt, als 't Opper-Hooft van 't selve, soo wel schriftelijck als mondeling, door my, als sijn Gevolmachtigde Afgesant, te kennen te geven, gelijk oock de oprechte meening van sijn Gemoet voor te dragen, welcke in alles daer in bestaet, dat men voor de gemeene welvaert, met vereenige van yders raedslagen, sorge soude dragen: dat men de Westphaelsse Vrede, als waer op de rust van 't Rijck voornamentlijck gegront is, en de welcke soo een overgroote moeyte en vergieting van soo veel Christen Bloets gekost heeft, ongekreuckt soude onderhouden, en alle gelegentheden en occasien, om de selve in te breecken, tijdelijck en allesints afgesneden souden werden.

Gelijck uw Keyserl: Majesteyt oock genoegsaem heeft laten blijcken, dat hem dese voorslag van sijn Koningl: Majesteyt lief en aengenaem was, soo soude het oock seer troostelijck zijn, indien uw Keyserl: Majesteyt genadiglijck geliefde sijn Resolutien, wegens 't wegnemen van de onrusten hier te Lande, aen sijn Keyserl: Majesteyt mede te openen, en soude oock niet te twijffelen zijn, of de vereeniging van beyderzijds raedslagen soude een gewenste uytgang krijgen: En door dese gelegentheyt verhoop ick, dat my geoorloft sal zijn, om, in gevolge van het aldergenadigst gegeven bevel van sijn Koningl: Majesteyt, aen uw Keyserl: Majesteyt, met een behoorlijke reïteratie, weder in gedachten te brengen, 't geene den selven aen sijn Keyserl: Majesteyt op verscheyde tijden, soo door Missiven, als bysonderlijck door des selfs extraordinaris Afgesant den Heer Graef Oxenstern, wegens de Euangelise, die in Ongaryen en de andere Keyserl: Erflanden wonen, heeft laten voordragen. En dewyl dese arme onderdruckte Luyden tegenwoordig grooter hope als noch oyt schijnen te hebben, om uw Keyserl: Majesteyts Genade en goetheyt te genieten, soo soude ick aen sijn Koningl: Majesteyt, mijn aldergenadigste Heer, een seer aengename bootschap brengen, ten opsichte van soo veele Onderdruckten, indien ick hem sulcx konde versekeren, en te meer, indien de selve in de stant, gelijck zy wenschen, en met haer begeerte over-een komt, weder geset wierden, vermits daer door aen uw Keyserl: Majesteyt, als aen wiens geluck en ongeluck, welvaert en qualijckvaert, sijn Koningl: Majesteyt een groot gedeelte meent te hebben, seer veel goets soude toewassen. Want behalven dat het Koningrijck van Ongaryen, 't welck tot noch de eenige bescherming en Voormuur

van de Christenheyt is geweest, en in 't grootste gevaer gestaen heeft, weder voor een Regel aen de groote Turkse Macht, gelijk voor desen, soude konnen strecken, dewyl soo veel duysent dappere Krijgs-luyden des selfs Grensen beschutten, en sijn Keyserl: Majesteyts Armeen merckelijck versterken souden, soo souden oock die gene, welcke, wegens de vervolging van de Religie in Ongaryen, en de andere Erf-landen, tot noch andere gedient hebben, sigh weder in dienst van sijn Keyserl: Majesteyt, als haer oprechte natuurlijcke Erf-Heer, gewillig laten gebruycken. Boven dien mag men oock wel dencken, dat op sulcken wyse het getal van de Onderdanen en Inwoonders seer groot soude werden, 't welck niet te onrecht voor de ware gront van een groote Macht en Rijkdom te houden is; doch dese en andere nuttigheden, die daer uyt souden konnen ontstaen, wil ick liever met stilswijgen voor-by gaen, als uw Keyserl: Majesteyt met een ootmoedig verhael van 't gene, dat hem eenig verdriet mocht geven, op te houden; om 't welcke te verhoeden, ick maer alleen dat geene in 't korte sal aenroeren, 't welck my gemackelijck is, om klaer en duydelijck te bewysen; namentlijck, dat de voortplanting van 't Catholijck Geloof veel meer door sachte als harde middelen voortgaet: Want gelijck het werck van onse bekeering niet in ons gewelt en macht staet, maer noodsakelijck door de genade en hulpe van den H. Geest moet geschieden, soo is niet t'onrecht te besorgen, dat sig weynig van die middelen, waer door zy de Eeuwige Zaligheyt soecken te bekomen, door dreygingen, dwang, of martelaryen sullen laten aftrecken, te meer, dewyl een Christen sijn vlijt behoort aen te wenden, om liever Have en Goet, Lijf en Leven, in de waegschael te stellen, als aen sijn Ziele schade te lyden. En dewyl sigh Godt de Heere alleen de heerschappye over de Conscientien voorbehouden heeft, soo is het geen wonder, dat men hem meer als de Menschen vreest. Voorders betuygt oock de ervaring in 't gemeen, dat diergelijcke geweldadige veranderingen in de Religie, waer deselve oock geschiet zijn, noyt een gewenschte voortgang of uytgang gehad hebben, gelijck sulkx de Historien klaerlijk betuygen, en wy aen Vranckrijk een seer vers Exempel hebben, wat voor groote en onverstettelijcke schade uyt diergelijcke Reformatie ontstaet. Indien nu een sulcke geluckige verwisseling en verandering te bekomen mochte zijn, soo waer het te wenschen, dat sulcx ten eersten, en sonder vertoeven, aen uw Keyserl: Majesteyts Euangelise Onderdanen weder-voer, het welck, gelijck als het aen uw Keyserl: Majesteyt en 't gantsche Roomse Rijck seer nut en voordeelig soude zijn, oock aen sijn Koningl: Majesteyt van Sweden, mijn aldergenadigste Heer, en aen alle andere Euangelise en Protestantse Koningen en Standen, niet minder soude behagen.

Waer op uw Keyserl. Majests: genadigste en wilvaerdigste verklaring verwachtende, en my aen uw Keyserl: Majests. aengeboorne Keyserl: goetheyt onderdanigst recommanderende, blyve,

Uw Keyserl: Majesteyts onderdanigste Dienaer en Knecht

GABRIEL OXENSTERN.

De

De Sweedse niet alleen/ maer oock andere Vorsten/ lieten by sijn Keyserl: Majesteyt voor dese Ongarise Malcontenten intercederen; en 't scheen/ dat al-les ten naesten-by wel afgelopen soude hebben/ indien men van beyde kanten iets had willen toe-geven: Van de Keyserl: zyde wiert met de Geestelijcken daer over wel beraetslaegt/ maer also die mede haer interest in 't een en 't ander hadden/ ging de saeck seer langsaem voort; want terwijl de Standen tot Edenburgh met malkanderen raedpleegden/ en 't een en 't ander expedient voorsloegen/ trock den Grave Teckely sijn Volck/ 't welck uyt 12000 Man bestont/ na dat den Stilstant van Wapenen uytgegaen was/ by-een/ en viel met eenige Troupen van de selve voor het Stedeken Bausz/ het geen by de Berg-Steden/ in Ongaryen/ legt; 't gem. Stedeken/ als niet weerbaer/ wiert lichtelijck ingenomen/ en de besetting/ die'er in lag/ of gedood of gevangen genomen; doch gem. Teckely zigh daer niet lang derbende vertrouwen/ om dat den Grave Caprara met eenige Keyserl: Volckeren dicht daer by lag/ en op sijn bewegingen paste/ trock/ na dat hy de Plaets uyt had laten plonderen/ weder te rug/ en bleef op de Turcken en Zevenbergers/ die hem tot Secours belooft waren/ wachten; dit wierdt van de Keyserse te meer geapprehendeert/ om dat men/ also men de Turcken niet gaern in dit werck gewickelt sagh/ het volgende Maendaet van den Turcksen Keyser sag uyt-komen.

Mandaet van den Turckſen Keyſer.

NAdemael de Ongeren, dewelcke den Keyſer van de Nazareenſche Natie tot haren Heer hebben aengenomen gehad, van hun eygen Vaderlandt en Kaſteelen door de Duytſchen zijn berooft geworden, en daerom hun toevlucht tot onſe genadigſte protectie genomen hebben; Soo is't, dat wy, ter contemplatie van der ſelver langdurigen ende erbermelijcken toeſtant, op hun veelvoudig bidden en ſmeecken, ons eyndelijck in genade hebben gevallen laten, haer van 't Duytſche Jock te bevryden; om welcke reden wy, als onſen getrouwen, dit ons voornemen door den Baſſa Caput en den Aga Starra bekent maken, met expres bevel, dat gy Uw ten ſpoedigſten ſult hebben vaerdig te maken, om met de geheele Macht van Zevenbergen (de welcke door die van Wallachien, ende den Baſſa van Siliſtrien, mitsgaders door 13000 Janitſaren en 20000 Ruyters, ſonder eenig uytſtel ſal verſterckt werden,) het Ongariſche Volck van hun Vyanden te redden, want wy aen haer, om de trouwe, die zy ons zedert betuygt en wy ten genoegen aen haer gemerckt hebben, onſe Keyſerlijcke Genade en beſchermin-ge belooft hebben. Wy beveelen Uw derhalven nochmaels, dat gy het minſte niet verſuymen en zult, 't welck tot uytvoeringe van onſe goede intentie ſoude konnen ſtrecken, op dat het voorſz. verdruckte Volck, door den byſtant des Almogenden en hoogſten Godts, uyt het Jock der onbarmhertige en onrechtveerdige Duytſchen, hoe eer hoe liever verloſt werde. Ondertuſſchen zult gy aen onſe groote Ottommanniſche Macht van tijdt tot tijdt berichten, wat gy in deſen

zaik gedaen hebben, en wat'er passeeren sal, en Uw daer-en-boven wel wachten van iets te doen, 't welck onse onvergelijckelijke mogentheyt mocht nadeelig zijn.

Den Vorst van Zevenbergen/ Michael Wasti/ hier door aengemoedigt / en gecommandeert / bracht aenstonts sijn Volckeren te samen / en conjungeerde zich daer op / nevens de Turcken en de andere Volckeren / als Wallachers en Moldaviers / met den Teckely ; doch eer hy echter tegens Ongaryen iets uyt-voerde / gaf hy een Mandaet uyt / waer by hy verklaerde / dat hy sulckx maer alleen dede, om de Euangelise in Ongaryen van haer verdruckinge te verlossen, en niet, om tot schade van 't Christenrijck te ageren. Dese Machten / dus te samen gevoegt / trocken aenstonts voor 't Stedeken Bezermin/ 't welck zy oock in-namen / also de Ongaren niet wilden vechten : doch van hier voor Caso gerukt / alwaer een braef Casteel was / soo konden zy niet meer als de Stad bemachtigen; invoegen dit gantsche Leger / 't geen eenige wel op 50000 Man schatteden / met groote schande weder most aftrecken / en in een groot getal smolt / soo door de laetheyt van 't Jaer / als dat den Keyserschen Generael Caprara / die zich gestadig in sijn voordeel gehouden had / met Partyen gedurigh eenige afbreuck aen 't selve dede ; en daer mede gingh de roem / die men door soo een machtigh Leger gehad hadde / voor dit Jaer over een [illegible]; hoewel de Partyen somtijts noch tegens malkander uyt-gingen / en goede Buyt haelden.

Op den Landt-dagh tot Edenburgh (alwaer verscheyde Standen / door de langkheyt van de Vergaderingh / al gebreck aen Gelt hadden beginnen te krygen / doch 't welck door den Keyser / door 't geven van eenige Sommen / geremedieert was geworden) had men ondertusschen gefaciliteert/ om alle de swarigheden van de Standen / waer onder 't Poinct van de Religie wel 't voornaemste was / af te doen : Wy sullen de disputen en strijdigheden / die daer voorvielen / voor-by gaen / en alleen seggen / dat / na dat veele Geschriften van wederzyden gepasseert / en aen den ander overgegeven waren / den Land-dag eyndelijck den 24 November is ge-eyndigt / op de volgende Voorwaerden wegens de Religie / als de welcke de meeste strubbeling had gegeven.

1. Dat het Weense Accoort in alle stucken, en bysonder in 't eerste Articul, rakende beyde de Religien, herhaelt en bekrachtigt sal werden.

2. Mag een yder, van wat staet dat hy oock zy, ja selfs de Besetting en Onderdanen van de Frontier-Plaetsen, by de Religie, die hy tegenwoordig belijt, onverhindert blyven : Men sal oock in 't straffen der misdaden geen onderscheyt in de Religie maecken.

3. Sullen de gene, die van de Augsburgse en Switserse Confessie zijn, tot geen Ceremonien, die tegens haer Religie strijden, genootsaeckt werden, mits dat aen de Gemeente daer door oock geen argernis gegeven wert.

4. 't Recht, 't welck de Catholijcke en Protestantse Land-Heeren hebben, ter plaetse

plaetse daer de Rooms-Catholijcke of Protestantse Religie in swang gaet, sal niets weg-genomen, of opgeschort werden. Indien'er echter eenige Plaetsen zijn, die onder Heeren van beyde Religien in gelijcke deelen behoren, soo sal het daer met de Religie en Kercken gelaten werden, als men het tegenwoordig vint.

5. Op die Plaetsen, daer de vryheyt van Religie vergunt wert, sullen geen Priesters, of Kercklijcke Bedienaers, wegens de Religie gedreygt, verdreven of afgeset werden.

6. Men sal oock geen Kercken met gewelt wegh nemen.

7. Ter oorsaecke van de algemeene rust, en om alle strijdigheden voor te komen, sullen de Kercken, met de daer toe behorende Inkomsten, die van 't begin van 't Jaer 1670 tot nu weg-genomen zijn, aen hare Besitters blyven.

8. De Bondtgenooten van de Augsburgse Confessie tot Presburgh sullen op hare Kosten op een bequame Plaets in de Voor-Stad, die haer van sijn Keyserl: en Koningl: Majesteyt aengewesen sal werden, een Kerck mogen bouwen.

9. De Stadt Edenburg sal by de oeffening van haer tegenwoordige Religie onverhindert mogen blyven.

10. De overige Vry-Steden in Ongaryen, aen dees en geen zyde van den Donaw, als Trentschin, Kremnitz en Nieusol, gelijck oock die in Opper-Ongaryen, als Leutsch, Eperies, Caschau, Nagibania en Bars, sullen van sijn Keyserl: Majesteyt oock bequame Plaetsen aengewesen werden, om daer op Kercken te bouwen.

11. In de Graefschappen van de Augsburgse en Switserse Confessie sal het als volgt gehouden werden, namentlijck, de Luterse sullen tot Demolk en Semescon, en de Gereformeerde tot Selsko, in 't Graefschap Castriferri, hare Kercken hebben. Desgelijckx sullen de Luterse in 't Graefschap Edenburg, tot Hatosfalva en Nemesker; in 't Presburgse, tot Kizses en Pasta Fedemes; in 't Nihise, tot Nitra Zendia Kely; in Strassa, aen de Waeg; in 't Parchise, tot Simeni en Szelessen; in 't Goliensise, tot Ostrologzo en Garrnszeus; in 't Turovise, tot Nupzal en Iwankafalva; in 't Liptouse, tot Hibæ en Nagipolugga; in 't Arvensise, tot Felsko Rubing en Forpacz, of tot Batifalpa; in 't Sarosiensise, tot Eczerpeklyen en Tarza; doch die van de Switserse Confessie, tot Torsselmez en Balpataka, een Kercke mogen hebben. Wat de overige belangt, als de Saludiensise, Vesprinse, Jaurise, Tarnensise, Gomorrise, Abaniwarise, Ungensise, Pengensise, Barsockise, Neugardise, Tzolnosische, Heresise, Pestise, Perilisise, Szabolecise, Zatmarse, Semblinise, Vogolsise en Hortensise Graefschappen, so sullen de Kercken, die zy tegenwoordig gebruycken, blyven staen. Verder mogen oock tegens de Grensen van 't Rijck, en in 't Generalat tegens Canisa, in de Steden Egerzeg en Zentgrot; in 't Autemontanise Generalat, tot Leve Carpone, tot Putnock, Duod, Zenoheo en Tockay; en aen geen zyde van den Teys, tot Calo en Zathmar, voor de gem. Bondgenoten van de Religie Kercken gebout werden.

12. Aen de Magnaten en Edelluyden van gem. Religie werdt oock toegestaen, dat zy in hare Slooten en Wooningen Bedehuysen en Capellen mogen oprechten.

13. De Rooms-Catholijcken sullen over-al de vrye exercitie van haer Religie behouden.

14. Indien voortaen eenige strydigheden in de Religie mochten ontstaen, sullen de selve door een Koninghl: uytspraeck, en niet door de Wapenen, afgedaen werden.

15. Niemant sal oock op hooge straffen dese of geene van de Bondgenoten der Religie mogen beschimpen of lasteren.

Behalvens dese Poincten (welcke veele van de Evangelise tegens de borst streden/ om dat zy oordeelden/ dat haer meerder Kercken vergunt behoorden geworden te hebben) waren 'er noch meerder Articulen/ tot de welvaert van 't Ongarise Rijk/ en tot aller zijds genoegen/ afgedaen; doch wy sullen die/ om de kortsheyts wil/ voor-by gaen/ en alleen seggen/ dat de restitutie van de Goederen/ die voor desen van de Ongarise Heeren/ als den Grave Zerini en andere/ (waer op de Standen seer hart gedrongen hadden) geconfisqueert waren/ door sijn Keyserl: Majesteyt toegestaen wiert/ soo dat gem. Land-dagh een vol effect soude gehad hebben/ indien den Teckely zich daer aen had willen gedragen/ maer die wilde sulcks niet aen-nemen/ ende liet een Stilstant van Wapenen voorstellen/ gelijck aen hem oock toegestaen wiert.

Op gem. Land-dag was oock beraemt/ dat de Keyserinne als Koninginne van Ongaryen tot Edenburg gekroont soude werden; ten dien eynde wierden de Graven Zitzy en Erdedy na Presburg gesonden/ om de Kroon/ en 't gene meer daer aen dependeerde/ als 't welck aldaer bewaert wierdt/ af te halen; gelijck zy onder 't geleyde van een groot Convoy deeden/ en op de volgende manier die tot Edenburgh binnen brachten.

1. Twee Trompetters.

2. Den Luytenant Colonel van 't Regiment van Palfi, met twee Compagnien Cavallery en een Compagnie Hussaren.

3. Vijf Hand-Paerden van den Palatijn, seer kostelijck opgetoyt.

4. Twaelf Ongaersse Handt-Paerden, met Trompetten, Cymbalen en Basuynen.

5. Een Compagnie Ongaersse Edelen.

6. De Gedeputeerde van de Vergaderingh te Paerdt.

7. Een meenigte van Duytse en Ongaersse Cavallerye van Edellieden te Paert, vergeselschapt aen de Rechter-hant van den Baenderheer uyt Croatien, en de aen de Lincker-hand van den Grave van Drascovitz.

8. Een Keyserl: Karos met root Floers, in de welcke de Kroon was, en waer binnen de Keyserl: Commissarissen, den Grave Agostino van Wolsteyn, den Generael de Graef van Caphers, den Graef Steffan Zitzy en Christopher Erdedi, als Koningl: Bewaerders van de Kroon, saten: aen beyde de zyden van de Karos gingen de Koningl: Heyducken van de Kroon en de Musquettiers.

9. De

9. De halve Compagnie van de Keyserl: Schutters.
10. Drie Compagnien Curassiers van 't Regiment van Palfi.
11. Verscheyde Karossen met 6 Paerden van de Ongaersse en Duytsche Magnaten.

De Krooningh geschiede daer op den 9 December ter selver Plaetse / op de volgende wijse : Den Keyser begaf zich eerst met sijn Stoet / en Kamer- of Huys-rijckx-kroon / in sijn Keyserlijck-habijt / na de Kerck der P. Franciscanen / alwaer hy aen de Deur van de selve door de Ongersse Geestelijckheyt ontfangen / en met Wy-water besprengt wierdt ; doen volgde de Stoet van de Keyserinne / en quam den Graef Johan Draskowich / in plaets van den Land-Hofmeester / met de Staf voor af ; daer op vertoonden zich de 2 Kroon-bewaerders / als de Graven Steven Zichii en Christoffel Erdedy ; en de Magnaten / die de Coninghl: Clenodien op roode Sammijte Kussens droegen / als Graef Jllieskazti het Silvere Kruys / den Grave Nicolaes van Draskowich de Rijckx-Appel / den Graef Nicolaes Erdedy de Scepter / en den Palatijn van Ongaryen de Kroon. Doen volgde de Keyserinne / die door haer Opperste Hofmeester / den Vorst van Diederichsteyn / by de Hant wiert geleyt / en wierdt des selfs lang-slepende Rock / die met Silver en kostelijcke Steenen en Paerlen verciert was / van de Opper-Hofmeesterin / de Gravin van Rappach / gedragen ; vervolgens quamen oock de Gemalin van den Palatijn en de andere Hof-Dames. Jn de Jnkomst van de Kerck wierdt de Keyserinne door de Bisschoppen / als die van Colozza en Neutra / ontfangen / en tot den Troon geleyt. Ondertusschen nam sijn Keyserl: Majesteyt sijn Sitplaets aen de zijde van 't Euangelium / en daer op voegde de Keyserinne zich oock op hare Troon in 't midden van 't Choor / tegens over 't hoogh Autaer. Achter dese Troon waren de Gemalin van den Palatijn / de Opper-Hofmeesterin en Hof-Dames / in hare toebereyde Stoelen. Ter lincker zijde van de Troon der Keyserinne bevonden zich de Ongarise Magnaten / die de Clenodien / welcke door de Bisschoppen haer afgenomen / en op 't Altaer geset waren / gedragen hadden. Voor de Troon van de Keyserinne was een Silver Tafeltje / waer op de Huys-kroon / die bedeckt in de Kerck gevoert was / geset wiert. Hier op wiert het Euangelium gelesen / na welckers eyndiging sijn Keyserl: Majesteyt / met de Kroon op 't Hooft / Scepter en Rijckx-Appel in de Handen / zich na het Altaer verwoegde / en de Keyserinne aen de gewijde Aerts-Bisschoppen tot de Krooning presenteerde. Sijn Keyserlijke Majesteyt daer op weder in sijn Troon gegaen zijnde / soo quam de Keyserinne met de Bisschoppen voor het Altaer ; hier knielde zy op de laegste Trap / en onderwijl kuste den Aerts-Bisschop van Gran het Kruys aen 't eynde. Den Aerts-Bisschop van Colozza knielde aen de rechter zijde / en de Keyserinne boog zich over twee Kussens / die met Gout en Silver geborduurt waren / nederwaerts / tot soo langh / als de Litanie van alle de Heyligen uytgesprooken

was; doch als de selve was ge-eyndigt / en de Keyserinne sich opgerecht hadde / quam den Aerts-Bisschop / en Zalfde haer / na eenige Reedenen / aen de rechter Arm / tot over den Elleboogh / en in de Neck tusschen beyde Schouders / in welcke gelegentheyt hy oock gedurig eenige Gebeden deede: de Zalving gedaen zijnde / soo begaf de Keyserinne zich met de Bisschoppen / haer Opper-Hofmeesterin / de Gemalin van den Palatijn / en twee Hof-Dames / in de Sacristey / om zich te laten af drogen: Gem. Keyserinne weder daer uyt gekomen zijnde / knielde nochmaels voor het Altaer / invoegen den Palatijn de Koninglijcke Kroon van het Altaer nam / en die aen den Aerts-Bisschop van Gran over gaf / welcke de selve op de rechter Schouder van de Keyserinne sette / doch aenstonts daer weder af nam / en op den Altaer leyde; daer op trat den Bisschop van Neutra / als Ongarise Cancelier / om dat den Bisschop van Vesprin om eenige Sieckte sulckx niet konde waer-nemen / met de Huys-Kroon toe / en stelde de selve de Keyserinne op 't Hooft; hy gaf'er oock de Scepter in de rechte en de Rijckx-Appel in de lincker Handt / onder 't doen van eenige Gebeden. Daer op wierdt de Keyserinne weder in haer Troon geleyt / en deede den Aerts-Bisschop op nieuws eenige Gebeden. Vervolgens wierdt het Te Deum Laudamus gesongen / en een charge van 480 Man met Musquetten gedaen / gelijck oock het Geschut van de Wallen gelost. Dit geschiet zijnde / nam den Grave Johan Draskowich / in plaets van den Ongarisen Land-Hofmeester / den Scepter en Rijckx-Appel uyt handen van de Keyserinne / en gafze de gene over / die de selve eerst hadden gedragen. Daer op ging gem. Keyserinne / onder 't geleyde der Bisschoppen / voor het Altaer ten Offer / leyde een curieus gemaeckt Gout-stuck in een Silvere Schael / en begaf zich doen weder na haer Troon; de Huys-Kroon wierdt haer Majesteyt by het Offer en de Communie door den Bisschop van Neutra afgenomen / en aen den Vorst van Diederichsteyn / om te houden / gegeven / dewelcke na de Ceremonie die aen gem. Bisschop weder leverde / om de selve de Keyserinne op te setten. Meer-gem. Bisschop bracht haer Majesteyt tot de Communie / dewelcke den Aerts-Bisschop van Gran aen haer gaf / en wierdt de Huys-Kroon haer als doen weder opgeset. De Ceremonie dus geëyndigt zijnde / soo keerde men in de ordre / als men gekomen was / te rug / en wiert het Geschut doen nochmaels afgelost / en de Ongarise Dames tot de Hand-kus toe-gelaten. Aen de Tafel gegaen zijnde / soo wiert door sijn Keyserl: Majesteyt belast / dat al het Geschut op de eerste Dronck nochmaels soude los gebrandt werden / gelijck oock geschiede / en daer mede dese Actie na wensch eyndigde.

Wy komen weder lager in 't Rijck afsacken. Tusschen de Ceurvorsten van Saxen en Brandenburg was een t'samen-komst besloten / en dat den eersten ten dien eynde de laetste selfs tot Berlijn soude komen besoecken / gelijck oock den 19 February geschiede: gem. Ceurvorst wiert aldaer treffelijck ingehaelt / en heerlijck getracteert / soo dat veele meenden / dat het om een Alliantie te sluyten soude wesen / maer men heeft daer van geen gevolgh gesien / alsoo gemelde

melde

melde Heere Ceurvorst van Saxen eenige dagen daer na weder na sijn Landt vertrock.

In Juny vertrock den Heere Ceurvorst van Brandenburgh na de Stadt Maegdenburgh / om zich aldaer te laten huldigen / en quam den 7 der selver Maent aldaer; hy dede sijn Intrede als volgt: Eerst quamen twee Compagnien Dragonders van 't Lijf-Regiment / voor de welcke 6 Schalmeyers reden. 2. De Ceurvorstel: Trawanten / voor welke 8 Trompetters en een Herpaucker waren. 3. De Ceurvorstel: Ceur-Princel: en Vorstel: Hant-Paerden / 60 sterck / met schoone Chabracquen. 4. Alle de Ceurvorstel: Hof-Cavallerye en voorname Officiers / over de welcke den Heer Opper-Marschalck / den Vry-Heer van Canitz / het Gebied voerde / voor haer reden 12 Trompetters en een Herpaucker. 5. Sijn Ceur-Princel: Doorl: / Marckgraef Lodewijck / Prins Philip / de Prins van Saxen Mersenburg / en den Vorst van Anhalt. 6. De Ceurvorstel: Chaise / waer in den Ceurvorst / nevens des selfs Gemalinne / sat / voor de welcke de Magistraet van Maegdenburg met blooten Hoofde ging. 7. De Ceurvorstel: / Ceur-Princel: / Prince en Vorstel: Pagien / 60 sterck / die de Hofmeester van gem. Pagien geleyde. 8. Een Ceurvorstel: Koetse / waer in de Gemalinne van den Ceur-Prins en de Marck-Gravinne waren. 9. Noch 30 Koetsen en Chesen / daer in de Ministers en eenige Hof-Dames saten. 10. Item 20 Calessen / daer in de Hof-Bedienden waren. Op den Intocht wierden de Stucken driemael om de Stadt los gebrant / en stont de Borgerye en 't Guarnisoen in de Wapenen / welcke oock de behoorlijcke Salvo deden. Den 9. daer aen wierdt den Ceurvorst op de Marckt / voor 't Stadhuys / op een Theater / met Fluweel bekleet / en sittende in een geborduurde Arm-Stoel / met veele Ceremonien gehuldigt / en met een Collatie in 't Stadhuys / onder 't los-branden van 't Geschut / getracteert: hy vertrock een dagh a twee daer na van daer / om tot Hal mede de Huldigingh te ontfangen / dewijl men daer groote preparatien tot het selve gedaen had / gelijck als volgt:

Eerst stonden aen de Leypziger-Poort 6 Raeds-Heeren / &c. die sijn Ceurvorstel: Doorl: de Stads-Sleutels souden overgeven / met een korte doch cierlijcke Oratie / en als den Ceurvorst die ontfangen had / met ontgedeckten Hoofde souden voor uyt gaen. 2. Van dese buytenste tot de binnenste Poort stonden Meyen geplant. 3. De jonge Burgerschap in 't Geweer / tot aen 't Raedhuys gerangeert. 4. Voor 't Raedhuys stont den Raedt / het Ministerium / Schepenen / Oudsten en Gezwoornen. 5. De Heeren des Dal-Gerichts. 6. Doctoren en Licentiaten in hare Mantelen. 7. Aen den gouden Ring een Compagnie Borgers. 8. Van daer tot aen Stephani Huys 2 Compagnien. 9. Was een kostelijcke Eeren-Poort opgerecht / daer in zich alderhande Muzicale Instrumenten lieten hooren; en op de Marckt stonden 4 Adelaers / uyt welcke 3 uren langh roode en witte Wijn liep. Den Ceurvorst den 12 Juny by 't Dorp Trotte / dicht by die Stad / gekomen zijnde / begaf zich 's namiddags

ten 2 uren/ nevens sijn Gemalinne/ in een met Gout en Silver gestickte Chaise. Den Ceur-Prins/ de Princen Lodewijck en Philips/ den Vorst van Anhalt/ en alle andere hooge Generaels en Staets-Persoonen/ saten te Paerde. Een weynig van 't Dorp Trotte wont sijn Ceurvorstel: Doorl: staen de Maegdenburgse Edelen te Paert/ gevoert by den Bregadier Generael Rauchaupt/ nevens omtrent 50 Karossen in ordre gestelt/ waer in saten de Heeren Gedeputeerden/ die in name van de Stenden (door den Domheer van Marschal) sijn Ceurvorstel: Doorl: met een geleerde Oratie verwellekomden: dit ge-eyndigt zijnde/ ging de marsch recht na de Stad/ den Adel en de Gedeputeerden voor uyt; die van Hal/ welke in 't Velt stonden met hare nieuwe Vanen/ haer van den Ceurvorst toegesonden (staende op d'eene zijde een Adelaer/ met dese inscriptie: Vivat Fridericus Wilhelmus Elector; en op d'ander zijde een brandend Hert/ met Deo & Electori nostro) maeckten/ als van ouds gebruyckelijk/ het begin van den Intocht/ marcherende 600 Man sterck voor af. 2. Volgde den Adel met haer Gevolg. 3. De 50 Karossen met Gedeputeerde Heeren. 4. Den Oversten Brant/ met 2 Compagnien Dragonders van de Ceurvorstel: Lijf-Guarde. 5. Den Overste Wangenheym/ met een Compagnie Trabanten/ en de Hant-Paerden/ die met de Herpauckers/ Trompetters/ &c. waren gekleet met een Silver gechamereerde Livreye. 6. Volgde noch een Compagnie als boven. 7. Ceurvorstel: Hant-Paerden/ met kostelijke Chabracquen. 8. De Hofmeester/ Pagies/ &c. 9. De grote Silvere Herpauck en 18 Trompetters/ alle in Silvere gestickte Livreye. 10. De Ceurvorstel: Geheyme Raed en Hof-Marschal den Baron van Canitz/ en nevens hem den Generael-Krijgs-Commissaris Grumkou/ als Chefs van de Hof-stoet. 11. De Kamer- en Hof-Jonckers. 12. De Oversten en Kamerheeren. 13. De Heeren Generaels en Geheyme Raden. 14. Den Velt-Mareschal Dorflingh/ den Hof-Kamer-President van Gladebeeck/ en den Hofmeester van de Ceur-Vorstin. 15. Den Ceur-Prins met sijne Heeren Gebroeders/ den Vorst van Anhalt en den Prins van Mersburg/ Oversten van 't Lijf-Regiment te Paerde. 16. Sijn Ceurvorstel: Doorl: en desselfs Gemalinne/ in de voorsz. Chaise/ getrocken van 6 Paerden/ nevens welcke gingen 36 Lacqueyen/ 34 Trawanten/ en achter 6 Pagies. 17. De Ceur-Princes en de Marck-Gravin in de Lijf-Koets. 18. Noch 8 Lijf-Koetsen ledig. 19. De Hofmeesterin met 4 Koetsen vol Hof-Dames. 20. Noch eenige andere Koetsen met Dames/ en 6 Ceurvorst: Chaises. 21. Een Troup Dragonders. Uyt 24 Stucken/ en van de in Wapenen staende Militie en Borgerye/ wierden 3 Salvoos gedaen. Den 14 dito wierdt sijn Ceurvorstel: Doorl: eerst door die van het Dom-Capittel en de Stenden boven op 't Kasteel/ en daer na door de Magistraet en de Borgerye van die van Hal publijckelijck op de Marckt/ voor het Raedhuys/ als Erf-Vorst van dat Landt/ gehuldigt en beedigt. Hooggem. Heer Ceurvorst tracteerde haer alle des middags op 't Slot seer heerlijck/ welkers getal/ met de Dienaers/ wiert begroot op meer dan 2000 Persoonen/ ge-

seten

seten aen 120 Taeffels; onder de selve bevonden zich 13 Vorstelijke Personen. Daegs daer aen diverteerde men zich met een Bael/ daer by haer meer als 100 Personen van qualiteyt bevonden; en daer op vertrock den Ceurvorst met sijn gantsche Hof weder van daer na Piermont/ alwaer een t'Samenkomst van eenige groote Personagien was aengestelt; doch eer wy daer van spreecken/ moeten wy iets anders aenroeren.

Also den Hartog van Zell sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien in 't voorleden Jaer/ terwijl hy tot Zell was/ hadde genodigt/ om tegens de Voor-Somer 't vermaeck van de Jacht op den Hummeling by hem te komen nemen/ was sijn hooggem. Hoogheyt in April uyt den Hage derwaerts vertrocken: Veele namen hier uyt speculatie/ als of daer wel iets van eenige Alliantien gehandelt mocht werden/ te meer/ om dat men seyde/ dat den Hartog van Hanover en andere Vorsten daer mede souden komen/ en dat oock eenige voorgaven/ als of zich een Fransse Gezant ter selver Plaetse soude laten vinden; maer men heeft gesien/ dat het selve alleen is geweest/ om het divertissement van de Jacht te nemen/ gelijck sulckx oock blijckt uyt de Missive/ die sijn Hoogheyt op sijn vertreck aen haer Hoog Mog: liet overleveren/ bestaende in de volgende Woorden.

Missive van sijn Hoogheyt aen haer Hoog Mog.

HOOG MOG: HEEREN.

SOo als wy in den voorleden Jare ons waren bevindende by den Heer Hartogh van Zell, zijn wy door den selven versocht geweest, om tegens de jegenwoordige Voor-Somer ons te willen laten vinden in het Quartier van den Hummeling, omme met ende beneffens gemelde Heer Hartogh te nemen het divertissement van de Jacht, ende hebben wy geoordeelt sulcx te konnen geschieden buyten prejuditie van den dienst der Lande, particulierlijck om reden, dat het Quartier voorsz. niet boven de 4 Mijlen is afgelegen van de Frontieren van den Staet, hebben wy gemelde Heer Hartog sulckx niet willen weygeren, en zijn derhalven van intentie ons derwaerts te begeven op overmorgen; waer op wy hebben geoordeelt onse plicht te zijn Uw Hoogh Mog: by desen kennisse te geven, en de selve tot geenen anderen eynde dienende, sullen die hier mede eyndigen; Waer mede, &c. Dieren den 17 April 1681.

G. P. d'ORANGE.

Sijn Hoogheyt nevens den Vorst van Zell en de Princen van Hanover quamen aldaer te samen/ maer niet den Hartog/ also die door eenige affaires belet hadde gekregen/ doch na dat zy eenige Weken aldaer het vermaek van de Jacht genomen hadden/ scheyden zy in 't laetst van Mey van den anderen/ en quam hoog-gem. sijn Hoogheyt den 2 Juny weder in den Hage.

Na 't eyndigen van dese t' Samenkomst / was weder een andere tot Piermont bestemt / alwaer hooggem. Hartog van Zell niet alleen / maer oock den Ceurvorst van Brandenburg / den Hartog van Hanover / de Koninginne Weduwe en regeerende Koninginne van Denemarcken / de Ceurvorstinnen van Saxen en de Paltz / en Prins George souden verschijnen / gelijck oock geschiede ; want na dat den Ceurvorst van Brandenburgh de Huldiging tot Hal hadde ontfangen / begaf hy zich derwaerts : de andere Vorsten quamen mede aldaer ; in 't eerste ontstont wel eenige difficulteyt/over 't geven van de Visites/ tusschen den Ceurvorst van Brandenburg en den Vorst van Zell / maer 't selve wiert bygelegt / soo dat dese Hooge Personagien / die uyt 17 Koningl: Ceur- en Vorstelijke Personen bestonden / malkanderen treffelijck tracteerden / doch men heeft niet gehoort / dat'er iets van eenige Alliantien / gelijck als sommige wilden / gesloten is ; in tegendeel vertrocken de meeste in 't midden van July van daer na huys ; doch de Vorsten van Hanover en Zell geleyden de Koninginne Weduwe en regeerende Koninginne van Denemarcken na haer Residentie-plaetsen / alwaer zy haer treffelijck tracteerden / en in 't Na-jaer weder na Denemarcken convoyeerden.

Den Koning van Denemarcken / die met sijn Koninginne in Oldenburg gekomen was / doch by dese t' Samenkomst niet en quam / gelijck sommige gemeent hadden / was ondertusschen bezig geweest / om een Vesting in Oldenburg aen de Vloet Jade te laten bouwen / waer toe de Soldaten / die met hem getrocken waren / mede geëmployeert wierden ; doch na dat de selve ontworpen was / vertrock hy weder na Coppenhage.

De Koninginne van Sweden gelag den 6 July van een jonge Princes / die 's anderendaegs door de Koninginne Moeder ten Doop gehouden / en Hedwig Eleonora genaemt wiert.

In 't Rijck van Sweden heeft men dit Jaer seer bezig geweest / om de groote Commissie / door dewelke verscheyde Goederen (die voor desen door de Grooten by Giften of andersints getrocken waren /) weder aen de Kroon mosten komen / voort te setten / en hebben in die gelegentheyt verscheyde van de voornaemste van dat Rijck considerabele Sommen moeten uyt-keeren.

Den Koningh van Sweden zich in 't laetst van dit Jaer op de Jacht tot Koningsohr / zijnde een Plaets dicht by Stockholm / begeven hebbende / kreeg het ongeluck / dat hy sijn eene Been verstuyckte / en hoewel 't selve aenstonts door de beste Medicijns gecureert wierdt / heeft hy echter tot het Voor-jaer sijn Kamer moeten houden / eer hy zich weder ergens voort begeven.

Gelijck de Pest het voorleden Jaer tot Leypzig / Dresden / Praeg en andere Plaetsen hadde geregeert / doch met het Voor-Jaer opgehouden was / soo wierden van dese Somer daer omtrent weder andere besmet / als Eysleben / (alwaer den vermaerden Martin Luther geboren is) Halberstad en Maegdenburg : men heeft van de twee eerste Plaetsen geen pertinente Lijst van de Personen / die 'er in dese gelegentheyt gestorven zijn / konnen bekomen / hoewel men

van

van de eerste Plaets wel van 10000 Menschen zeyde / maer van de laetste is de volgende Lijst in 't licht gegeven / waer uyt den Lezer van de andere sal konnen oordeelen.

Lijst der Dooden tot Maegdenburg.

	Militie.	Oude Stadt Maegdenb.	Nieumarckt.	Collegie Stifft S. S. Pet. en Pauli.
In Juny	36	21		
In July	84	211	2	12
Augusti	50	375	26	50
Septemb.	59	849	51	28
October.	41	747	33	20
Novemb.	28	306	10	2
Decemb.	20	212	11	

	Klooster St. Agniet.	Nieuwe Stad Maegdenb.	St. Michiel, anders Zuydenb. genaemt.	Siecken-Hof.
In Juny				
In July		82		
Augusti	9	192	24	
Septemb.	41	213	55	
October	10	59	29	11
Novemb.	1	8	2	
Decemb.		7		

Somma in 't geheel 4224.

Daer onder zijn geweest :

5 Constapels.
7 Onder Officiers.
130 Soldaten.
5 Raeds-heeren.
2 Advocaten.
3 Pest-Priesters.

2 Pest-Medici.
12 Pest-Chirurgi.
387 Burgers.
210 Schut-bewaerders en Dag-looners.
612 Vrouwen.

175 Weduwen.
268 Jong Gesellen.
362 Jonge Dochters.
641 Kinderen.
117 Knechten.
228 Meyden.

Somma 4224

Wy konnen niet nalaten / om hier in te lassen / dat zig in Augusti een groote meenigte Sprinckhanen omtrent Franckfort aen den Oder hebben vertoont: de selve waren van vierderley soort / waer van de meeste grooter als een kleyne Vogel waren; zy bedeckten de Lucht als met een zwarte Wolck / en verdeelden zich in 3 Partyen / waer van d'eene zich na de Nieuwe Marck / d'andere na Hatzbach en Beslau / en de derde na 't Zulchise begaven; zy vlogen ten eersten in het Koorn en Gewas / en aten 't selve in een oogenblick op; men meende / dat hier iets sonderlings uyt soude volgen / maer men heeft tot noch daer van in die Quartieren niets vernomen.

Dewijl wy ons dicht by Polen bevinden / sullen wy dat Rijck eens aendoen. Tegens den 21 January was tot Warschouw een Rijcks-dag uytgeschreven / om over de Rijcks-saecken te delibereren; ten welcken eynde den Koningh en de Standen zich derwaerts begaven; maer daer vielen soo veel strijdigheden voor / soo over 't Huwelijck van de Princesse Radzivil met den Marck-graef van Brandenburgh / als over een Oorlogh met de Turcken en Tractaet met de

de Moscoviters / dat gemelde Rijcks-dagh in Mey vruchteloos eyndigde / en niets geresolveert wierdt; en geloost men / dat dit meest geschiede / om dat de Moscoviters selfs Vrede met de Turcken gemaeckt hadden.

Tusschen de Princesse Douariere van Oost-Vrieslandt en de Standen van 't gem. Landschap waren al zedert eenigen tijdt verscheyde Differenten ontstaen / voornamentlijck wegens de Administratie der gemeene Middelen / het gebruyck van 't Zegel / en 't prorogueren der Landt-dagen; invoegen beyde Partyen al in 't Voor-jaer by haer Hoog Mog: in den Hage door Gedeputeerden aensoeck quamen doen / dat de selve dese Differenten in der minne souden gelieven te doen assopieren. Verscheyde uytheemsse Ministers / als van den Keyser / Brandenburg / Lunenburg en andere / interesseerden zich mede in dese saeck / en sochten uyt te wercken / dat de selve ter decisie van sijn Keyserl: Majesteyt / als 't Opper-Hooft van 't Rijck / waer van Oost-Vrieslandt een Mede-Lit was / soude gestelt werden; maer haer Hoog Mog: / oordeelende / dat zy meer als 90 Jaer het recht / selfs met toestemming van den Keyser / gehad hadden / om de Differenten / die aldaer voorvielen / te decideren / konden daer toe niet resolveren / en maeckten sulckx aen gedachte Ministers bekent; hier op wierden eenige Gedeputeerden door haer verkoren / om gem. Differenten te assopieren: de selve waren wel verscheyde mael met de Gedeputeerden van weder-zijden daer over in Conferentie / maer konden niet tot het gewenste oogwit komen / also elck op sijn Recht bleef staen; en dewijl dese saeck also bleef tarderen / (gelijck zy noch van 't gantsche Jaer noch niet afgedaen is) en den Staet van Oost-Vrieslandt vereyschte / dat 'er eenig Volck tot defensie van dat Landt geworden soude werden / om by alle gelegentheyt het selve voor overval en inquartiering te bevryden / wiert echter door gem. Gedeputeerden een Project opgestelt / op wat voet het selve soude komen geschieden / en bestont dat in de volgende Poincten:

1. DAt tot defentie van Oost-Vrieslandt soude behoren aengenomen te werden een suffisant aental van Militie, boven de 300 Man, die nu in de Stad Embden leggen.

2. Dat het voorsz. Volck sal werden gebruyckt tot beschermiage van Oost-Vrieslandt, en dienvolgende geleyt in de Frontier-Plaetsen, of daer de noot het sal vereysschen.

3. Dat het selve Volck, soo Officieren als Soldaten, sullen doen den Eed aen den Lands-Heer, of sijne Gecommitteerden, op het Formulier, gelijck als in den Jare 1672.

4. Ende sullen de Stenden iemandt mogen committeren, om present te zijn, soo wanneer den voorsz. Eed sal werden afgenomen, sonder dat den Eed selfs aen iemant anders, als aen den Land-Heer, of sijne Gecommitteerden, sal werden gepresteert.

5. Dat

5. Dat het voorsz. Volck sal moeten obedieren en respecteren de Patenten, die haer by of van wegen den Landt-Heer sullen werden gegeven, soo nochtans dat den selven Lands-Heer, of sijne Gecommitteerden, het selve Volck niet sullen mogen gebruycken tegens de Verdragen en Accoorden, of tot iemants oppressie, en dat sy oock binnen besloten Steden niet sullen mogen werden gebracht, anders dan met bewilliging van de Magistraet van de selve Steden, en binnen de Plaetsen en Forten, die aldaer met haer Hoog Mog: Guarnisoen zijn beset, oock met bewilling van haer Hoog Mog.

6. Dat de voorsz. Volckeren sullen werden voorsien van Wapenen, en de Magazijnen van Amunitien van Oorlog en Proviande, alles tot lasten van de Stenden.

7. Dat de Fortificatie-Wercken, soo haest doenlijck, gerepareert en onderhouden sullen werden, mede tot laste van de Stenden, en dat tot dien eynde oculaire inspectie van de selve Fortificatie-Wercken door Gecommitteerden van hare Furstel: Doorl: en van den Stenden sal werden genomen.

8. Dat de Betalinge van de voorsz. Volckeren, de Besteedinge van de voorsz. Wercken, mitsgaders den inkoop van de voorsz. Ammunitie en Proviande, sal werden gedaen door het Collegie der Administrateuren, en by de selve werden betaelt.

9. Dat tot onderhout van 't voorsz. Volck, mitsgaders Amunitie, Proviande en Fortificatie-Wercken, by allen en een ygelijck indistinctelijck en sonder eenige exemptie van iemant sal moeten werden gecontribueert.

10. Dat de Officieren over de voorsz. Militie sullen werden aengestelt by hare Furstel: Doorl:, in den Naem van den Lands-Heer, en dat daer inne by de selve of den *Lands-Heer selfs*, by vacature van dien, op gelijcker wijse sal werden gecontinueert, des dat op de voorsz. aen te stellen Personen by de Stenden met reden niets sal vallen te reprocheeren.

11. Dat het Commandement Militair over de Frontier-Plaetsen, als Stickhuysen, en de onderhorige Forten, sal werden bestelt by den Lands-Heer, op Personen, die de Stenden met reden niet onaengenaem zijn, des dat sy Commandanten mede sullen hebben te doen den Eed hier voren gemelt: Dat de voorsz. Volkeren sullen blyven in dienst voor den tijdt van twee Jaren, en dat omtrent de discontinuatie of Cassatie van dien sal werden gehandelt op den selven voet als Anno 1672 is gehandelt geweest met het Volck, dat doen wiert aengenomen.

12. Dat dese Volckeren oock sullen mogen werden gebruyckt tot defentie van Esens, Stedesdorf en Witmont.

13. Dat de Actien en Delicten, by de Officieren begaen, sullen werden gejudiceert en bestraft, volgens de Ordre en Wetten van Oost-Vrieslant.

14. Dat de Monsteringe deser Volckeren tot allen tijden mede sal mogen werden gedaen by Commissarissen van de Stenden, of door ordinaris Gedeputeerden en Administrateuren.

15. Dat hare Furstel: Doorl: sal doen aen-nemen een Compagnie, tot bewaringe der Heerlijckheden van Esens, van 150 Koppen, en die onderhouden.

16. Dat

16. Dat die Compagnie mede sal moeten werden gebruyckt tot defentie van Oost-Vrieslant, in cas van noot.

17. En soo wanneer die in Oost-Vrieslandt sal werden gebruyckt, dat die dan oock sal moeten doen den Eed, hier vooren gementioneert, in het bywesen van ymandt, by de Stenden daer toe gecommitteert.

18. Dat dit Accoort niet sal prejudiciëren aen het Recht van d'een of d'ander van de Partyen in 't generael of in 't particulier, noch aen de sustenue van den Lands-Heer, van dat de Stenden moeten betalen de ordinarisse Besettingen, en van de Land-Stenden van dat den Lands-Heer die self moet bekostigen.

19. Dat haer Hoog Mog: dese Conventie, ende yder Articul van dien, sullen guaranderen.

De Gedeputeerden van de Stenden konden / na het scheen / daer niet toe resolveren / alschoon zy daerom sterck wierden aengemaent; en vermits haer Land-dagh korts na die tijdt weder een aenvang nam / en zy zich daer by mosten laten vinden / begaven zy zich uyt den Hage derwaerts / soo dat die saeck doen weder als opgeschort bleef; behalven dat den Keyserl: Minister / gelijck oock die van den Ceurvorst van Brandenburg / in 't laetst van 't Jaer noch door Memorien versochten / dat de saecken in Oost-Vrieslandt in de staet / daer zy in waren / door haer Hoog Mog: gelaten mochten werden.

Wegens het Drost-Ampt van Drenthe is dit Jaer eenig different geweest / also den Stadhouder van Vrieslandt en de Staten van dat Landschap / op het overlijden van den Heer van Ruynen / een seecker Edelman / genaemt Welevelt / dat Ampt hadden gegeven; daer in tegendeel haer Hoog Mog: / als oordeelende / dat haer sulckx toequam / den Heer van Pallant daer toe hadden verkoren. Gem. Heer van Pallant vertrock daer op wel na Coeverden / om possessie van dit Drost-Ampt te nemen / maer konde echter op het platte Landt niet te recht raecken / alsoo gem. Heer van Welevelt daer al in possessie was / en door den Heer Stadhouder van Vrieslandt wierdt gemainteneert / invoegen dese saeck noch lang is blyven traineren.

Vermits de Revieren den Neder-Rijn en Yssel seer ondiep waren geworden / hebben haer Hoog Mog: in April voorgenomen / om de selve weder te laten verdiepen en verbeteren / ten welcken eynde eenige Gedeputeerden derwaerts wierden gesonden / om inspectie van de selve te nemen.

Oock wierden eenige Heeren Gedeputeerden na de Ommer-Schans afgevaerdigt / om zig wegens de Marassen / die droog begonden te werden / te informeren / op wat wijse men de selve onder Water soude konnen houden.

Wegens de Convoyen en Licenten / op de in en uytgaende Goederen in Hollandt en Zeelandt / is dit Jaer met de Admiraliteyten veel te doen geweest / also eenige Steden gaerne verlichting daer in hadden gesien: daer is wel yverig gebesoigneert geweest / om een nieuwe Lijst op te maecken / maer daer van is tot noch geen uytslagh gekomen.

In

In 't laetst van July heeft sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien/ also door den Koning van Engelant daer toe versocht was/ een keer na Engelant gedaen; ten dien eynde vertrock hy uyt den Hage na den Briel/ daer een Koningl: Jacht voor hem was aengekomen/ en quam daer mede den 2. Augusti tot Marigate aen Landt/ van waer hy voort over Withal na Wind or/ daer den Koningh zich bevont/ ging; hy wierdt van sijn Majesteyt en 't gantsche Hof treffelijck ontfangen/ en had verscheyde Conferentien met hoogged. sijn Majesteyt/ daer de voornaemste Ministers/ als de Grave van Hallifax/ de Lords Heyde/ Seymour en Conway/ present waren; doch na dat hoogged. sijn Hoogheyt daer eenige dagen had verbleven/ en zich somtijts met de Jacht vermaeckt/ vertrock hy den 15 dito weder na Hollandt/ en quam den 18 daer aen in den Hage. De geruchten liepen doen wel/ dat'er tusschen sijn Majesteyt van Engelandt en hooggem. sijn Hoogheyt wegens den staet van de Spaensse Nederlanden gesprooken was/ en op wat wijse die best geconserveert soude konnen werden; maer echter heeft men daer van geen uytslag gesien.

Wy hebben laetst van de Executien van Fitz-harris en Olivier Plunket/ en het gevangen nemen van den Lord Howard/ gesegt. 't Zedert dat het selve geschiet was/ wiert den Grave van Schaftsbury/ die men altijt voor een groot yveraer der Protestanten gehouden had/ door 4 a 5 Yren voor den Raed van Hoogh Verraet beschuldigt/ soo dat/ wanneer sijn Majesteyt van Engeland den 11 July in sijn Raed tot Withal quam/ een ordre wiert uytgegeven/ om sijn Persoon te saiseren; alle de Raden ondertekenden het selve/ behalven den Prince Robbert/ den President den Grave van Radnor en den Lord Falconbridge/ dewelcke oordeelden/ dat gem. Grave al te goet Protestants was/ om sulcke dingen/ waer mede hy beschuldigt wiert/ te begaen: Evenwel ging de ordre voort/ soo dat den Bode en de Gardes/ die bevel gekregen hadden/ om hem te saiseren/ na sijn Logement gingen; zy vonden gemelde Grave noch te Bed/ doch als zy zeyden/ dat zy ordre hadden/ om hem aenstonts voor den Raed te brengen/ soo toonde hy zig daer toe gewillig/ en liet een Karos voor hem verdigen: Ondertusschen wierden twee Kasjes met Brieven door een Bode gezegelt/ en na den Koning gebracht: Gem. Grave voor den Koning komende/ soo zeyde sijn Majesteyt tegens hem: Mylord; Ick had my altijt ingebeelt, dat gy een goet Dienaer en een getrouw Onderdaen van my was; maer uw beleyt en daden komen met de gevoelens, die ick van U gehad hebbe, niet overeen. Daer zijn soo veel Personen, die my verseeckeren, dat zy t'eenemael tegens mijn dienst zijn, dat ick genootsaeckt ben geweest, om U te laten halen, op dat ick daer van de waerheyt mocht weten. Hy antwoorde daer op sonder eenige alteratie/ en/ protesterende wegens sijn onnoselheyt/ seyde onder anderen; dat hy noyt geloost soude hebben, dat den Raed hem voor een Sot geacht had, want indien hy al eenige conspiratie in 't sin hadde gehad, dat hy meer als sot geweest soude hebben, om zich op dese Yrsse Papisten te vertrouwen; en daer op/ zich na

den Koningh keerende / vervolgde; dese Luyden en zijn 't niet SIRE, (op de Getuygen wijsende) die dese saeck sullen uytwercken. Evenwel wierdt hy na den Tour geordonneert; waer op hy wederom zeyde: Dat indien men dese sotheyt van hem geloofde, men hem beter in het Dolhuys mocht brengen; sulckx verschoonde hem echter niet / want hy wierdt in den Tour gevangen gebracht / alwaer hy in 't eerst van verscheyde Heeren van qualiteyt wierdt besocht. Hy en den Lord Howard versochten eenige dagen daer aen wel op Borghtocht te mogen uytgaen / maer sulckx wierdt afgeslagen.

Men had tot Londen mede / behalven eene Mr. Whitaker en Mr. Rous / eene Steven Colledge / die voor desen een Schrijn-wercker was geweest / en de naem had van de Protestantse Schrijnwercker / gevangen geset / om dat die eenige verraderlijcke Woorden / terwijl het Parlement tot Oxford sat / tegens den Koning gesprocken soude hebben: Mr. Dugdale / Mr. Smith / Mr. Haines / Mr. Fitzgerald en Macnamarra getuygden sulckx tegens hem / wanneer hy in July tot Londen te recht gestelt wiert; maer de Jurijs van Middelsex / die door de Sherifs van Londen verkoren waren / daer by geroepen zijnde / om haer goet-vinden in te brengen / oordeelden hem wegens dese beschuldiging voor onschuldig / invoegen hy tot Londen vry wiert gesprocken: maer het Hof daer geen genoegen in nemende / om dat de Getuygen 't selve tegens hem staende hielden / soo wiert geordonneert / dat hy na Oxfort gevoert soude werden / om door de Jurijs aldaer mede te werden geexamineert / vermits die saeck / daer mede hy beschuldigt wiert / soo wel ter selver Plaetse als tot Londen was voorgevallen; invoegen hy den 23 Augusti derwaerts gebracht / en een Advocaet Generael mede daer na toegesonden wierdt. Den 26 dito wiert hy aldaer te recht gestelt / alwaer Dugdale / Smith / Turberville en andere verklaerden / dat gem. Colledge de verraderlijcke Woorden tegens den Koningh gesprocken had / hoewel Dr. Oates en veele andere tot sijn voordeel getuygenisse gaven; sulckx mocht echter niet helpen / want de Jurijs hem voor schuldig verklarende / soo wierdt sijn Sententie door de Rechters gevelt / en hy gecondemneert / om gehangen en gevierendeelt te werden: sijn Executie wierdt tegens den 10. September vast-gestelt / als wanneer hy op de Plaets van de Executie gebracht / en alsoo gerecht wiert; doch hy dede eerst de volgende Aenspraeck aen 't Volck / om sijn onschult te betonen.

LAETSTE REDENEN

Van Steven Colledge, uytgesproocken voor 't Kasteel van Oxford, op den 10 September, 1681.

DE Hoog-Bailjuw vraegde Mr. Colledge; *Daer werd begeert, om aen de Werelt contentement te geven, dat gy woud seggen, van wat oordeel gy zijt in het Stuck van Religie, nademael gy u selven hebt beleden een Protestant te zijn?*

Col-

Colledge antwoorde aldus:

Waerdt Volck, waerde Protestanten, en lieve Lands-lieden.

Ick ben beschuldigt, en met getuygen overwonnen, wegens Verraet; De Wetten veroordeelen my tot dese doot, en hier kom ick gewillig, om my de selve te onderwerpen: Ick bidde God, dat hy alle die Personen vergeve, die'er een hand in hadden: Ick verklare voor U L:, wat oock van my is geseyt geworden, dat ick noyt een Papist was, noch oyt tot de Papistery genegen; zy hebben my verongelijckt; Ick ben altijt een Protestant geweest; Ick ben een Protestant geboren; So heb ick geleeft, en soo sal ick door Gods genade sterven een lid van de Kerck van Engelant, na de beste Reformatie van de Kerck, waer door weg genomen is alle Afgodery, alle superstitie, en alles dat strijdig is tegen het Euangelium van onse gezegende Heer en Zaligmaker. Ick verklare, dat ick noyt van mijn leven in eenige Paepsen dienst, gebeden, of devotien geweest ben, dan alleen eens, omtrent zeventien of achtien Jaren geleden, na mijn beste geheugenis; Ick was doen eens uyt curieusheyt op een Namiddag in St. Jacobs Kapel, de Kapelle van de Koninginne in de St. Jacobs Kerk: Buyten die tijt heb ick noyt eenige Paepsen Dienst gehoort, of iets van de Kerk van Romen de Misse, gebeden, of iets anders, publijk of privaet.

Ick weet gy lieden verwacht, dat ick iets soude seggen aengaende 't geen, waer voor ick nu moet sterven. My is te laste gelegt, als ick gevangen en voor den Raed gebracht was, doen seyden tegen my eenige van den Raed, de Secretaris, en mijn Heer Killing-worth en Mr. Seymour: Dat eenige met eede besworen hadden, dat ick schuldig was aen Verraet; Waerlijck ick wierdt ontzet, als zy sulckx zeyden: Want boven alle dingen in de Werelt dacht ick my soo vry van Verraet, als eenig Mensch. Ick vraegde haer of eenig levendig Mensch de stoutigheyt had, van tegen my te zweeren, als schuldig aen Verraet? Zy zeyden ja, verscheydene, drie of vier, na mijn onthout. Doen zeyden zy my, dat tegen my gezwooren was, dat ick voornemens was, den Koning uyt Whithall te stoten, en hem te handelen, gelijk zijn Vader gehandelt was, of diergelijke woorden, den Plompaert sijn Vader, of eenige diergelijcke tael. Ick loochende het doen, en nu loochene ick het, daer ick ga sterven: Ick heb noyt van mijn dagen in eenigerley complottery besigh geweest, noch op d'een noch op d'andere wyze: Ick heb noyt eenige sulcke Persoonen gekent, en tot noch toe heb ick noyt daer over met iemant samenspraeck gehouden: Ick ken geen Complot in de Werelt, dan het Paepse Complot, en een yder kan daer van soo wel kennis hebben als ick. Indien ick sulcken desseyn gehad had, gelijck dese Menschen tegen my besworen hebben, van sijn Majesteyt overvallen te hebben, of tot Londen, of in dese Plaets tot Oxford, siet ick roep Godt tot getuyge, daer ick hier ben een stervend Man, en verklare op mijn Zaligheyt, dat ick geen Mensch op den Aerdbodem kenne, die met my woude gestaen hebben, en laet nu de geheele Werelt oordeelen, hoe waerschijnlijck het zy, dat ick selfs alleen sulcken saeck soude gedaen hebben.

Dugdale heeft besworen, dat ick tegen hem Verraet of verraderlijcke Woorden gesproocken heb in het Coffi-huys, en in de Barbiers-Winckel by den Engel; hy konde geen bewijs geven, van my ergens elders gesien te hebben; Maer het is vals,

en het heeft geen de minste waerschijnlijckheyt, dat ick Verraet tegen hem gesproken heb; Ick beken, ick was in sijn geselschap in het Coffi-huys en in die Barbiers-Winckel, eer ick uyt de Stadt ging, maer daer konde geen Samenspraeck tusschen ons zijn: Want hy schreef aen 't een eynd van de Kamer, en at een stuck Broods, en ick stack een Pijp Taback op aen het ander eynd, en dronk die, tot dat de Heer Thomas Player en de Heer Rob: Clayton tot my quamen, en wy gingen dien avondt uyt de Stadt na het Huys van mijn Heer Lovelace, gaende te Paert sitten, reden wy uyt de Stadt met de andere.

Wat my aengaet, ick kan mijn getuygen niet optellen; Ick was in de vremdste omstandigheden, daer oyt eenig Mensch in was; Ick wiert in den Tour soo nauw gevangen gehouden, dat ick geen conversatie konde hebben met iemant; hoewel ick wel wiste, dat de Paepse Heeren alle dagen aldaer die gelegentheyt hadden; maer ick konde dat niet verkrijgen: Ick konde niet weten noch seggen, wat getuygen tegen my souden zweeren, noch wat zy tegen my souden zweeren; Want ick konde geen Copye krijgen van de Beschuldiging, en door geen mogelijck middel konde ick eenige preparatie maecken, om my te verdedigen, gelijck ick behoorde gedaen te hebben, en na de Wet mocht gedaen hebben; my wierdt geen vryheyt vergunt, om iets te doen, dat verklare ick als een stervend Man.

En belangende 't geen Dugdale, Smith, Turberville en Heyns tegen my gezwooren hebben, zy bezwooren sulcken Verraet, 't welck niemant dan een uytsinnige aen eenigh Mensch soude toebetrouwt hebben, en allerminst soude men het aen Papisten toebetrout hebben; daer een ygelijk van haer ingewickelt is geweest in Complotteryen en Verraderyen onder haer eygen party, en dat onder de grootste obligatien en verbintenissen, namentlijck, datse souden tot Heyligen verklaert werden, indien zy het verborgen hielden, en datse souden verdoemt werden, indien zy het openbaerden. Indien dese Mannen de saecken van haer eygen party niet secreet houden, hoe konde ick haer dan vertrouwen? Ick roepe hier op God tot getuyge; en ick bekenne vryelijck, dat ick mijn Godt menigmael met tranen heb gebeden, dat hy my mocht bekent maken, indien ick t'eeniger tijt met eenig woordt in desen overtreden had. Maer waerlijck ick heb niet het minste deel geweten, van 't geen zy tegen my gezworen hebben, tot die tijt toe, dat ick het voor de Vierschaer hoorde tegen my zweeren. Mijn Heeren, dit is seer hard, maer dit is de waerheyt.

Oock zijn 'er een groote meenigte van andere vremde geruchten, die ick gehoort heb, zedert ick gevangen ben geweest; als namentlijck, dat ick een middel soude geweest hebben, om de Gravin van Rochester te bekeeren tot het Pausdom, door eenen Thomson, een Priester, tot haer te brengen: waerlijck al wat my daer in aengaet, was, dat ick over 15 of 16 Jaren logeerde ten huyse van Colonel Vernon, dewelcke aen Mevrouw Brooks trouwde; 't gantsche Huysgesin was Paeps, de Brooks waren Papisten, en aldaer was desen Thomson, en ick oordeele hem een Priester te zijn in 't Huys, hoewel ick hem noyt sag in een Paepse Godsdienst, hoewel ick daer een half Jaer langh was. Maer komende daer na tot mijn Heer Ro-

Rochesters Huys, wegens iets dat ick voor hem en voor verscheyde andere Personen van qualiteyt te doen had, soo ontbood hy my op een namiddag van de Parochie in Adderhurry, sijn Vrouw en hy staende by malkander, en hy vraegde my, of mijn Paert t'huys was, ick woude, seyde hy, dat gy desen Brief tot Mr. Thompson bracht, indien gy het dese namiddagh doen kond; Ick antwoorde ja mijn Heer, ick kan het wel doen, om u te dienen; Soo nam ick een Brief van sijn hand, en oock een van sijn Vrouw (soo my geheugt, en hy te kennen gaf) gezegelt met sijn eygen zegel, en ick brachtse tot Thompson, en gaffe hem; en hy seyde my, dat hy mijn Heer woud komen opwachten; want het was wegens eenige Landeryen, waer op mijn Heer wilde Gelt lichten, wegens eenige gelegentheden. En dit is al de waerheyt van dese ergernis.

Daer werdt oock gesegt, dat ick verscheyde Jaren een Priester in mijn Huys had, namentlijck Serjeant, die uyt Hollandt quam, om te verspieden. Omtrent 10. Jaren geleden quam deselve Man tot my, maer hy was my vremt; hy quam tot my onder de Naem van Doctor Smith, een Medecijn-meester; en daer was een Apotheker in de Old-Baily, en een Laken-bereyder, wonende tot Ludgate; dese quamen met hem, en brachten hem daer, en hy nam een Kamer, en hy logeerde daer een Jaer, of drie vierendeel Jaers, onder de naem van Doctor Smith; Dit is de waerheyt daer van, en niet anders; dit is het onthael van Serjeant.

Soo mede dat ick tot Oxford quam, was uyt mijn vrye wil. De Parlaments-heeren van het laetste Parlament tot Westmunster, en verscheyde Heeren, hielden t'samen middagmael, den dag voor dat zy saten; Op de laetste Sessie van 't Parlament tot Westmunster ontboden zy my na de Herberg in de Son, achter de Beurs, en *als ick* quam, waren de Hartog van Monmouth en verscheyde Heeren by-een, en ick geloof over de 100. Parlaments-Heeren, van het Huys der Gemeente. Den Hartog van Monmouth riep my tot sig, en seyde, dat hy een goet gerucht van my gehoort had, en dat ick een eerlijck Man was, en een die men mocht vertrouwen, en zy wisten niet, of niet wel, waer haer Vyanden, de Papisten, eenig desseyn mochten hebben, om haer te handelen, gelijck zy een desseyn hadden in de tijd van Koning Jacobus, door Bus-poeder, of door eenig ander middel; en den Hartog met verscheyde Heeren, en andere van 't Gemeene Huys, versochten my, dat ick mijn uytterste best soude doen, om alle plaetsen, die zy suspecteerden, te doorsoecken, 't welck ick deede, en daer van daen, soo ick meyne, kreeg ick de naem onder 't Volck van de Protestantse Schrijnwercker, om datse my boven iemant in Engelant opleyden, dat werck te doen.

Deselve Heyns, een van de gene, die tegen my sworen, had aen my en verscheyde andere ontdeckt, (soo hy seyde) aengaende Maknamar, en sijn Broeder, en Ivy, die nu alle van een ander humeur zijn; Dat het Parlament tot Oxford soude omgebracht werden, en dat'er een desseyn was, om mijn Heer Shafsbury te vermoorden door Fitzgerald, en sijn Party; en dat zy trachteden Macnamar tot hem over te brengen, en dat hy seyde, dan soude het wel met hem zijn, en 't soude niet lang aenlopen, of zy souden Shafsburijs leven hebben; En hy verklaerde dat by Eede

 aen

aen den Heer George Treby, gelijk ick daer na hoorde; want ick was niet by hem, als het gesworen wierdt. Ick wensch aen 't Huys der Gemeente soo seer 't goede als aen mijn selven; en ick verstont niet anders, of als ick het Parlament diende, soo diende ick oock sijn Majesteyt; laetse ellendig zijn, die het onderscheyt maken tusschen haer; voor mijn part ick maeckte noyt een onderscheyt.

Ick quam tot Oxford met mijn Heer Howard (dien ick voor een seer eerlijck waerdigh Edelman aensie) en met mijn Heer Clare, mijn Heer Paget, en mijn Heer Huntingdon; en Capiteyn Brown en Don Lowis waren in mijn geselschap, en quamen met ons, als Vrienden van mijn Heer Howard. Brown, geloof ick, heb ick 2 of 3 Maenden gekent; maer Lowis sag ick noyt voor op dien dag; zy seyden, zy quamen met mijn Heer Howard. Ick neem God tot getuyge, dat ick noyt een Schelling, of iets anders ontfangen heb, om een desseyn voort te setten; en al was het om mijn leven nu te behouden, ick kan niemant in de Wereldt beschuldigen van wegen eenig desseyn tegen de Regeering, of tegen sijn Majesteyt, of tegen iemant anders; God is mijn getuyge.

Aengaende de Wapenen, die ick of andere hadden, die waren tot onse eygene bescherming, ingevalle de Papisten iets mochten tegen ons ondernemen, by wegen van een Massacre, of een Aenval, of Rebellie, op dat wy gereed souden zijn, om ons selven te beschermen; God is mijn getuyge, dit is al dat ick weet; indien dit een Complot is, soo ben ick'er in, en niet in eenig ander: maer noyt wist ick van eenig getal, of van tijden bestemt, om samen te komen: maer wy seyden tegen malkander, dat de Papisten een desseyn tegen de Protestanten hadden, en dat wy gereet waren, soo zy quamen op te staen, maer dan souden zy haer onderneming eerst op ons beginnen; dit seyden wy als wy samen quamen, gelijk ick oock een Man was, die met veele converseerde; dit was mijn werck, en is het werck van elck goed Onderdaen, die de Wetten van sijn Landt en van sijn Koningh lief heeft. Want Engelant kan noyt hopen gelucking te zijn onder dese Bloedt-dorstige Menschen; welcker Religie is bloed en moord, van 't welck ick van gantscher herten een grouwel en afkeer heb, en soo lang ick geweten heb wat Religie was, heb ick een afgrijsen gehad van de Kerck van Romen, als verderffelijk, en tot verbreking van menschelijcke Societeyten, en van alle Regeering.

Ick bidde God, dat gy lieden alle te samen u mocht vereenigen als Protestanten, tegen dese gemeene Vyant: Ick ben van dat gevoelen, en ick gelove, dat ick alsoo seker vermoort ben door de handen der Papisten, als de Heer Edmondbury Godfrey was, hoewel de saeck niet gesien is. Die Getuygen zijn gewisselijck gehuurde Lieden; en ick bid God Almachtigh, dat hy hare Zielen genadig zy, en haer vergeve, en haer of door sijn oordeelen of door sijn weldaden te rechte brenge, op dat zy niet meer onnosel bloed vergieten. Daer is niemant van degeene die ick kenne, die my oyt in mijn leven iets heeft horen seggen of doen van Verraet. Dit is, 'k mach niet seggen het eerste, maer by-na het twintigste versierde Complot, dat zy hebben willen leggen op de Natie, om 't Volck te bedriegen, en haer eygen verdoemlijck Complot te bedecken; ick oordeele, dat zy nu sestien of seventien

ventien mael sulx versiert hebben. Ick bid God, dat mijn bloed het laetste mocht zijn. Ja ick bidde God, dat hy beware ieder mans leven, en alle de Protestanten in Engelant, van de hand van dese bloedige Papisten, door middel van welck ick dese dood sterve, en indien zy op dese wijse voortgaen, ick hoop, de goede God sal ieder mans oogen openen, om het te sien, eer zy het voelen. En ick bid U L: indien gy eenige liefde tot uw Koning, tot uw Lant, en tot de Protestanten hebt, vereenigt U L: te samen, soo gy Protestanten zijt. Ick bidde God, dat de gene, die de Naem van Protestanten waerdig zijn, hoe zy oock genaemt werden, 't zy verschillende van de gemeene Kerck, 't zy Lieden van de gemeene Kerck van Engelandt, sigh als Mannen, als Christenen, mochten vereenigen tegen de gemeene Vyand, de welcke noch d'eene noch d'andere zyde sal sparen, maer U L: als twee Kruycken tegen malkander sal slaen; en die laetst staet, sullen zy sekerlijck vernielen, soo zy konnen. Dit is mijn gevoelen; en God is mijn getuyge, ick spreeck na mijn Conscientie.

Ick weet niet, Heer Bailjuw, of ick iets anders te seggen heb of niet. Wy hebben een goede God; en ick bid een iegelijk, die my heden hoort (want wy leven in een sondige Eeuw, en elck van uw staet het toe te bedencken, dat het niet lang kan aenlopen, of alle, die my in dese staet sien, sullen in het stof moeten nederleggen, en in een eeuwige staet komen, 't zy van genade 't zy van straffe; Godt weet het) ick bid U L: in Gods Naem, dewyl hy is een God van Barmhertigheyt, een Godt van Verdraegsaemheyt en Langmoedigheyt, dat gy uw Sonden af breeckt door bekeering, en dat gy een goede God dienet, die uw Vriend eyndelijck moet zijn, of anders zijt gy voor eeuwigh verloren. O Godt! wat voor ondanckbare Wighten zijn wy: die een Godt van sulcke oneyndige barmhertigheyt en goetheyt hebben, die ons ons leven, onse gesontheyt, en duysent weldaden alle dag geeft; en wy als een ondanckbaer Volck, niet waerdigh de Naem van Menschen of Christenen, leven een ongebonden leven, in debauches, sweeren, in boosheyt, en God weet in hoe veel quaden.

Ick bidde Godt, dat ick tot desen dage een middel in Gods hant mag zijn, om eenige Zielen tot hem over te brengen. Ick bid, gedenckt wat ick segge. Waerlijck ick weet niet wat te seggen, soo vremt ben ick gehandelt, zedert ick gevangen ben geweest; ick ben gebracht van d'een verdrucking tot d'ander, soo dat mijn Lichaem is uytgeteert, en mijn Memorie en Verstant is verre na so wel niet als te voren; Ick kan niet gedencken, wat ick meer te seggen heb, dan dat de Heere Jesus Christus mijn Vaderlandt wilde zegenen, en 't selve bewaren voor de Papery; en dat hy in genade sijn Majesteyt zegene; Goede God zijt hem genadig; maeckt hem een Instrument in uw handt, om sijn Protestantse Onderdanen te beschermen; Heere, bewaert hem genadiglijck voor sijn Vyanden; Goede God, zegent dit Volck; Goede Heer, behoud hier voor ons, en voor onse nakomelingen, het Euangelium Jesu Christi, uw Euangelium, in sijn suyverheyt, soo lang Son en Maen duurt; Zijt alle uwe Knechten genadig, al uw Volck, dat haer vertrouwen op U zet; Goede Heer, verlost haer van de handen harer Vyanden; laet haer le-

ven, Lichaem en Ziel al te samen kostelijck zijn in uw oogen. O genadige God, set een hinderblock tegen die allergodlooste t'samensweeringen van Uwe en deses Volckx Vyanden, de Papisten; laet niet meer Protestants Bloed vergoten werden, dan alleen dit mijn Bloed, dat bid ick U, ô mijn Godt; O Heere, siet op my; ô Heere, zegent my; ô goede Godt, neemt my in uwe zalige tegenwoordigheyt, om mijn eenige Saligmaker en Verlosser Jesus Christus, op wien ick alleen mijn vertrouwen ter zaligheyt sette; Op U, ô God, vertrouw ick, gy rechtveerdige Richter van Hemel en Aerde: Alle Papistery, alle quijtscheldingen, alle Pausen en Priesters, alle Dispensatien verwerpe ick, en ick wil uyt de werelt niet gaen met een leugen in mijn mond. In de oprechtigheyt van mijn herte verklaer ick wederom, dat 't geen ick tegen U L: gesegt heb, is na mijn beste kennis het rechte gevoelen van mijn Ziel, soo als ick wensche, dat God my genadig zy. Goede Lieden, ick versoecke uwe gebeden, soo lang ick hier ben; En nu bid ick U L: noch eens, dat een iegelijck, die my heden hoort, aen de Eeuwigheyt dencke; De Heere bekeere uwe herten en zielen, indien gy godlooslijck tot noch toe geleeft hebt; De Heere bekeere U in genade, soo gy lieden een godloos leven leeft, en hy toone U L: uw gevaer: want ick dacht al soo weynig hier toe te komen, als iemant die my heden hoort; en ick dancke Godt, ick heb het niet meer verdient van de handen der Menschen, dan het Kind, dat aen sijn Moeders borst zuygt, ick danck'er mijn Godt voor. Ick moet dit seggen, ick heb een Sondaer tegen mijn God geweest, en hy heeft my genade geleert, van de tijd af, dat ick een gevangen ben geweest; ick danck mijn Godt voor een Gevangen-huys; ick loove mijnen Godt voor verdruckingen; ick loove mijn Godt, dat ick oyt in hechtenis ben geweest: want noyt kende ick mijn selven, voor dat hy my uyt de Wereld genomen had; Daerom gy lieden, die uw vryheden, tijt, en kostelijke gelegentheden hebt, zijt wacker, en gaet wercken voor God, en voor uw Zielen, elck een van U.

Doen sprack hy van sijn Soon: *Waer is mijn lieve Kind!*

Doen seyde de Heer Hoog-Bailjuw: Ick deede een versoeck op u, en gy geeft my een onvolkomen Antwoort; gy seydet, dat gy waert van de best Gereformeerde Kerck in de werelt, namentlijck van de Kerck van Engeland, na de beste Reformatie; ick versoecke, tot contentement van de Werelt, dat gy verklaert, welcke die Kerck is, de Presbyteriaensche, of de Independentische, of de gemeene Kerk van Engelandt, of welcke?

Colledge antwoorde: goede Heer Bailjuw, om u voldoening te geven. Twintig Jaren en meer was ick onder de Presbyteriaensche Bediening, tot dat sijn Majesteyt herstelt wiert; doen conformeerde ick my selven met de gemeene Kerck van Engelant, als die herstelt was; en soo heb ick gebleven tot de tijd, dat ick sag, dat men de Nonconformisten vervolgde, en onbehoorlijcke dingen dede in haer Vergader-plaetsen. Doen ging ick onder haer, om te weten, wat soort van Volck zy waren, en ick neeme God tot getuyge, zedert die tijd heb ick de Vergaderingen der Presbyteriaenen dickwils bygewoont, andere seer selden; oock heb ick veel gegaen in de Publijcke Kerck; Dr. Tillotson hoorde ick geen drie Weken te voren,

dat

dat ick gevangen wiert; ick hoorde also dickwils in de Publijcke Kerck preeken, als by de Nonconformisten, en noyt heb ick eenig vooroordeel gehad tegen iemant van beyde, God is mijn getuyge: maer altijt heb ick hertelijck begeert, datse mochten vereenigen, en malkander lief hebben, en Vrienden zijn; en ick had tegen geen mensch eenig vooroordeel; en waerlijck ick vreese, dat het niet en is ten goede van de Natie, dat'er sulcke verbitteringen tusschen haer souden zijn; 't mishaegde my, dat sommige van de Kerck van Engelant prediken, dat de Presbyterianen slimmer zijn dan de Papisten; Godt weet, dat 't geen ick spreeck, ick vryelijck uyt mijn herte spreeck: ick heb'er veele onder haer gevonden, die waerlijck Godt vreesen, en soo heb ick'er oock gevonden van alle de andere, die in mijn geselschap zijn gekomen, mannen die sonder eenigerley desseyn zijn, dan om God te dienen, sijn Majesteyt te dienen, en haer vryheden en eygendommen te behouden, mannen, die ick seecker weet, dat van geen quaed leven zijn; Ick vond onder de Nonconformisten niet sulcken slag van Volck, of immers weynige, waer van men uytroept.

Tegens sijn Soon, kussende hem meermael met grote genegentheyt, seyde hy: *Lieve Kind vaert wel: De Heere zy u genadig.* Doen sprekende tot het Volk, seyde hy: *goede Lieden, laet my u Gebeden tot God Almachtig hebben, om mijn Ziel t'ontfangē.*

En doe bad hy, en soo haest hy gedaen had, sprack hy het navolgende.

De Heere zy mijn Vyanden genadig; en ick bid uw goede Lieden, wie gy oock zijt, en soo wie ick in de Werelt verongelijckt heb, vergeeft my; ick versoeck een iegelijck, wie ick oock met woorden of daden misdaen heb, datse het my vergeven, en ick vergeve van gantscher ziele aen de gene, die my hebben verongelijkt, ja al het ongelijck datse my gedaen hebben. En ick bid God Almachtig, dat hy het die arme Wighten vergeve, die haer eygen Zielen weg geworpen, of immers in gevaer gestelt hebben, om dit mijn Lichaem te verderven; ick bidde God, datse een gesichte van haer Sonden mogen krijgen, en datse barmhertigheyt by hem mochten vinden. Laet mijn bloed spreken de gerechtigheyt van mijn saeck. Ick heb gedaen, en Godt zy U L: alle genadig.

Tegen Mr. Crosthwait seyde hy: *Mijn Heer, doet doch mijn gebiedenis aen Dr. Hall en aen Dr. Reynall, en danckt haer voor haer vriendelijckheyt, aen my bewesen. Mijn Heer, ick danck oock uw voor uw vriendelijckheyt: De Heere zegene U L: alle:* Heer Hoog-Bailjuw: *God zy met uw; God zy met U L: alle, goede Lieden.*

Den Scherp-rechter Ketch versocht vergifnis van hem, en hy seyde: *Ick vergeve uw; de Heere zy mijn Ziele genadig.*

Sijn Executie was sacht/ also hy t'eenemael doot was/ eer hy afgesneden wierd; en wierden sijn Quartieren en Hooft na Londen verboert.

Dr. Oates/ die tot noch toe sijn Logement in Withal hadde gehouden/ en tot Opsigt en voordeel van Colledge gesprooken had/ quam omtrent de selve tijdt/ dat gem. Colledge geexecuteert wierdt/ in disgratie van den Koningh/ soo dat hem belast wiert/ dat hy uyt Withal soude vertrecken.

Eenen Mr. Wilmore / die 't Hooft van de Groote Jurys / welcke Colledge tot Londen vrygesproken hadden / was geweest / wiert op dien dag / als gem. Colledge na Orfort gesonden wiert / door een Bode of Deurwaerder in sijn Huys / in de Tour-straet / in bewaring genomen / om dat men hem beschuldigde / dat hy mede eenige verraderlijcke Woorden had gesproken; hy socht zich in 't eerst wel daer tegens te stellen / onder voorgeven / dat men de Burgers haer Privilegien ontnam / en riep sijn Gebuuren tot hulp / maer niemant quam te voorschijn / soo dat hy in een Karos wiert gesmeten / en tot Hamptoncourt / daer sijn Majesteyt zig doen bevont / voor den Raed gebracht / van wien hy na den Tour wierdt gesonden.

Eenen Lord Blancy / zijnde een Yr / die men mede wegens Hoog Verraet tot Londen gevangen had geset / wierdt den 2 September voor den Raedt te Withal geëxamineert / doch de selve / bevindende / dat sijn Beschuldigers met een quaetaerdigheyt omgingen / en dat zy hem iets te last wilden leggen / 't geen hy zedert 5 a 6 Jaer in Yrland gesegt had / stelde hem weder vry.

Eenen Miles Stapleton / die in Yorckshire wegens Hoog Verraet gevangen was geset / wierdt door de Grand Jurys aldaer mede vry gekent en los gelaten.

Wy hebben laetst gesegt / dat 'er een Parlement in Schotlant tegens den 7. Augusti was beroepen / doch eer wy daer toe treden / moeten wy seggen / dat sommige Persoonen in dat Rijck / alschoon haer Factie zedert 2 a 3 Jaren daer soo veel als gedempt was / zich met de Bisschoppelijcke Regeeringh noch niet konden of wilden vergenoegen / maer zich daer absolut tegen stelden / en ingevolge van dien de Koningl: Authoriteyt verwierpen: Eenen Carghil / Kingt / Hoog en andere / wel de voornaemste aenblasers daer van zijnde / wierden derhalven by de kop gevat / en / na overtuyginge van haer misdaden / ter doot veroordeelt / soo dat zy oock ingevolge van dien zijn geëxecuteert.

Den Hartog van Yorck / tot Lord Hogen Commissaris voor het Parlement in Schotlant verkoren zijnde / tracteerde op den 6 Augusti alle de Leden / waer uyt het selve bestaen soude / seer magnificq; doch den Grave van Rothes / die als Grooten Cancelier in 't selve soude wesen / storf eenige dagen van te vooren / invoegen den Grave van Athol in sijn plaetse wiert verkoren. De Leden gingen daer op in een schoone Cavalcade den 7. dito na de Plaets van haer Vergaderingh binnen Edenburgh / alwaer / na dat den Bisschop van die Plaets den Eed gedaen / en den Hartog van Yorck op den Troon gekomen was / des Konings Commissie en de Brief / die hy aen het Parlement geschreven had / gelesen wierdt; de selve was ten naesten by van desen inhout: Dat sijn Majesteyt, altijt een bysondere genegentheyt tot sijn out Koningrijck Schotlandt, also 't selve gedurig met standvastigheyt en respect aen de Koninglijcke Familie geattacheert was geweest, gehad hebbende, niet en twijffelde, of de Leden souden met yver en in 't korte al 't gene, dat haer tot sijn dienst wiert voorgestelt, also sulcx van 't geluck sijner Onderdanen onscheydelijk was, consenteren; dat hy van haer voorsichtige
raed-

raedslagen verwachte, alsoo'er in de Engelsse Kerck eerst Scheuringen, en daer uyt naderhant Revolten waren ontstaen, dat zy veylige remedien daer tegens souden nemen, om den loop van sodanige quaden te stuyten; Dat hy met de nootsaeckelijcke voorsorg hoopte, dat het Gouvernement, soo als het volgens de Wetten in de Kerck en Staet opgerecht was, door de behoorlijcke gehoorsaemheyt, die men hem schuldig was, in sijn geheel soude blyven, en al sijn Volck in volkomen rust geconserveert werden; dat hy, om tot dese eynden te komen, en om door haer advys Wetten op te rechten, dewelcke hy zedert het laetste Parlement nodig tot de Administratie der Justitie geoordeelt had, haer hadde laten by-een komen; dat hy, om haer een bysonder teecken van sijn goede wille te betonen, den Hartog van Albanien en Jorck, sijn Broeder, had verkoren, om sijn Commissaris in haer Vergadering te zijn, gelijck als iemant, die hy wist, dat seer genegen tot haer intrest was, en aen wien zy alderhande respect, gedurende sijn lang verblijf in Schotlant, hadden betoont, te meer, alsoo sulx aen den selve middel hadde gegeven, om de grondige staet van saecken van dit oude Koningrijck te weten. Den Hartog van Jorck deede daer op een andere Reden/ en zeyde/ na dat hy zig seer vergenoegt betoont hadde/ dat den Koningh hem dit Hooge Commissarisschap opgeleyt had; Dat sijn Majest. te meer versekert was, dat dese Vergadering tot sijn gehele vergenoeging en die van sijn getrouwe Onderdanen soude eyndigen, om dat hy, gedurende sijn lang verblijf by haer, de Gemoederen t'eenemael tot alle het geene, dat sijn Majesteyts dienst raeckte, gedisponeert had gevonden: Dat den Koning, wiens gunstige Brief zy nu verstaen hadden, aen hem bevolen had, om haer te verseeckeren, dat hy inviolabelijck de Protestantse Religie in dit oude Koningrijck, soo als die door de Wetten opgestelt was, soude maintineren; dat hy oock het Gouvernement van de Kerck door de Aerts-Bisschoppen en Bisschoppen, wiens Personen hy in sijn Koningl: Protectie nam, soude beschermen; dat hy haer recommandeerde, om te ondersoecken, door wat middelen men de Conventiculen, als waer uyt soo schrickelijcke en uytsporige opinien quamen, die niet als droevige gevolgen na sig souden konnen slepen, best konde supprimeren; dat hy haer uyt de naem van sijn Majesteyt verklaerde, dat des selfs intentie noch was, gelijck als die oock altijdt was geweest, dat de Wetten haer ordinaire cours tot de veyligheyt der Goederen en Rechten van sijn Onderdanen souden hebben; dat hy sigh tegens alles soude stellen, dat haer niet gevoeglijck was; dat hy hoopte, dat zy geen minder getrouheyt als haer Voor-Ouders souden hebben, om sijn Koningl: Prerogativen met kracht te beschermen, alsoo hy verklaerde, dat het recht van sijn Kroon sijn natuurlijcke en wettige Erfgenamen beraeckte; en dat, de inclinatie die hy hadde, om tot haer voordeelen iets te contribuëren, sijn Majesteyt bewogen hebbende, om hem het Ampt, dat hy nu hadde, te vertrouwen, hy haer wel soude laten blijcken, hoe geintereffeert hy in 't welwesen van 't Koningrijck was.

Soo haest als dese reden gedaen was/ wierden de Leden den Eed afgenomen/ en eenige Heeren/ die men Articul-Heeren noemt/ om dat zy alle de

Propositien moeten doen / verhooren ; deselve bestonden uyt 8 Bisschoppen / 8 Heeren / 8 Ridders en 8 Burgers : 's Avonts wierden zy door den Hartog van Jorck treffelijck getracteert.

's Anderendaegs / als het Parlement weder vergadert was / wiert een Antwoort op des Konings Missive opgestelt / en na Londen afgesonden / zijnde 't selve van desen inhout : Dat zy aen sijn Majesteyts andere Koningrijcken en aen alle de Werelt hoopten te doen blijcken, dat haer Leven en Goederen niet beter besteet konden wesen, als om de wettige Rechten en rechtvaerdige Prerogativen van sijn Majesteyts Kroon te maintinieren, dat men daer in de minste inbreuck niet konde doen, sonder de fondamentele Wetten van 't oude Koningrijck van Schotlandt om verre te stoten ; dat hoewel het waer was, dat verscheyde Persoonen het Gouvernement aldaer hadden getroubleert, haer maximen soo uytspoorig, en van soo weynig Volck van aensien ondersteunt waren, dat zy hoopten, dat de misdaden van de schuldige niet aen 't Koningrijck geïmputeert souden werden ; dat de geene, die tegenwoordig het Parlement presenteerden, sorg souden dragen, om suffisante remedien op te soecken, ten eynde dese desordres te doen ophouden ; dat zy met een groote vernoeging sagen, dat sijn Majesteyt sig yverig interesseerde, om de Protestantse Religie te conserveren ; dat zy hem ootmoedig bedanckten, dat hy haer hadde laten by-een roepen, om gesamentlijck wegens sijn interesten, en die van sijn out Koningrijk, welke zy onscheydelijck van malkander oordeelden, te delibereren ; dat, de behouding van de Rechten van de Monarchye absolut nootsaeckelijck voor haer Vryheden en Goederen zijnde, zy haer getrouheyt en respect souden doen blijcken, mits door vaste Wetten verklarende, dat zy van goeder herten en met submissie de rechtvaerdige Prerogativen van sijn Koningl: Kroon in de natuurlijcke ordre van de Successie erkenden ; dat zy in de Resolutie, om noyt van haer devoir omtrent de Koningl: Familie en de wettige Erfgenamen en Successeurs van sijn Majesteyt af te wijcken, vast souden blyven ; dat zy hem ootmoedelijck bedanckten, wegens de eer, die hy aen sijn Koningrijck van Schotlant had willen doen, met sijn Koningl: Broeder tot sijn Hoogen Commissaris in dit Parlement te nomineren ; dat dese Caracter, bedient door de Soon van een van haer oude Monarchen, die haer soo lang en soo geluckig had gegouverneert, aen haer haer natuurlijcke plicht voor oogen stelde ; en dat, desen Prince, wiens Qualiteyten hem geen minder roem als sijn Geboorte gaven, seer wel van haer saecken geïnformeert zijnde, en groote sorge daer omtrent nemende, sijn Majesteyt met recht van een Parlement, 't geen door een Commissaris van sulcken verdienste bestiert wierdt, al 't geene, dat nodig geoordeelt wierdt, om sijn Koningl: Authoriteyt vast te setten, en de wettige Rechten van sijn Successeurs te conserveren, mocht verwachten.

De Articul-Heeren / die / gelijck als wy geseyt hebben / verkosen waren / stelden daer op voor eerst 3 Actens op ; als 1. Om al de Rechten en Prerogativen van de Kroon en de Successie te erkennen. 2. Om voor 5 Jaer de Imposten, tot onderhout van de Troupen, die op de been waren, te continuëren ; en 3. om

de-

de Protestantse Religie vast te setten. De eerste en laetste van gem. Actens wierden ten eersten toegestaen / alsoo 't Parlement zich selfs daer toe genegen toonde; en bestonden de Actens / nae dat die opgemaeckt waren / in de volgende Woorden:

Acte, om alle de Actens, die voor desen gemaeckt en gepasseert zijn, tot veyligheyt van de Protestantse Religie, te ratificeren.

Edenburgh den 23 Augusti.

DEn Koning, onsen Souverain en Heer, ratificeert en approbeert, met advys en toestemmingh van de Staten van 't Parlement, alle soorten van Wetten, Acten en Statuten, gemaeckt en gepasseert door Koning Jacob sijn Grootvader, en door den overleden Koning sijn Vader, hooglofsel: memorie; gelijck oock die door eenig Parlement, zedert de Regeering van sijn Majesteyt, zijn gemaeckt of gepasseert, tot de oprechting en versekering van de vryheyt van Gods ware Kerck en de Protestantse Religie, gelijck deselve in 't Koningrijck werd beleden; mitsgaders alle Acten tegens het Pausdom. Sijn Majesteyt ordonneert daer-en-boven, dat alle de geseyde Actens in haer geheele kracht en vigeur sullen blyven, en ter executie gestelt werden, volgens de intentie en teneur van deselve, gelijck als of die bysonderlijck hier in geïnsereert en gespecificeert waren.

Acte, om het Recht van de Successie tot de Keyserlijcke Kroon van Schotlandt te erkennen en verseeckeren.

Tot Edenburg den 23 Augusti.

DE Staten van 't Parlement (considererende, dat de Koningen van dit Koningrijck, haer macht alleen van God houdende, in een directe Linie tot de Kroon succederen, volgens de bekende trappen van Naestbestaenschap van 't Bloed, welke door geen Acte of Statuyt, hoedanig die oock mag wesen, konnen verbroken, gesuspendeert of gedetourneert werden; en dat men oock de geseyde Successie niet kan ondernemen te veranderen of detourneren, sonder de Inwoonders van dit Koningrijck in meyneedigheyt en Rebellie te slepen, of sonder die te exposeren aen alle de doodelijcke en schrickelijcke gevolgen van een Burgerlijcken Oorlogh, en derhalven gevoelighijck geraeckt zijnde wegens haer plicht,) erkennen, staen toe en verklaren, dat het Recht tot de Keyserl: Kroon van dit Koningrijck door Erf-Recht en de nature der Monarchie, gelijck oock door de fondamentele en onveranderlijcke Wetten van 't Koningrijck, in een Lineale Successie, en volgens de naestbestaenheyt van 't Bloed, is overgedragen en gedevolveert: gelijck oock, dat den Koning of Koninginne, actuëlijck regeerende, komende te sterven, de Onderdanen van dit Koningrijck door de Wetten, haer plicht, en haer Eed van getrouheyt geobligeert zijn, om aen de naeste en immediate wettige Erfgenaem, 't zy van 't Mannelijck of Vrouwelijck Geslacht, aen dewelcke het Recht en d'Admini-

 mini-

ministratie van 't Gouvernement is gedevolveert, te gehoorsamen; en dat noch differentie van Religie, noch Wetten, noch Acten van 't Parlement, die gemaeckt zijn, of noch gemaeckt sullen werden, 't Recht van de Successie van de Lineale afdalinge tot de Kroon van de naeste en wettige Erfgenaem, volgens de geseyde trappen, sal konnen veranderen of detourneren, gelijck oock haer niet onthouden of beletten van de geheele vrye en actuële Administratie van 't Gouvernement, volgens de Wetten van 't Koningrijck. Hierom ist, dat onsen Souverainen Heer, met advys en toestemming van de gesëyde Staten van 't Parlement, verklaert, dat alle de Onderdanen van dit Koningrijck hoog Verraet sullen begaen, die door Geschriften, Woorden, of iets anders, hoedanig het oock mag zijn, sullen trachten het geseyde Recht van de Successie te veranderen, suspenderen of detourneren, of de naeste en wettige Erfgenaem van de immediate, actuële, geheele en vrye Administratie van 't Gouvernement, conform aen de Wetten van 't Rijk, uyt te sluyten; en alle de geene, die aen sodanige attentaten, desseynen en ondernemingen schuldig bevonden sullen werden, sullen de straffen van hoog Verraet ontfangen.

Tegens het houden van Conventiculen der Nonconformisten wierdt mede de volgende Acte vast-gestelt.

Een Acte tot Securiteyt van de Vrede in 't Koningrijck.

ONsen Souverainen Heer en de Staten van 't Parlement ratificeren en approberen alle Wetten en Acten van 't Parlement, die tot securiteyt van 't Gouvernement en de Kerck, als die nu door de Wet is gestabileert, gemaeckt zijn: En tot de vordere securiteyt van de Vrede van Kerck en Staet, gelijk die gestabileert is, ordonneren en statueren sy hier benevens, dat de Namen van alle Personen, (zijnde Huurlingen of Dienaers, die verklickt zijn, en op den Eed van den Aenbrenger calomny sullen begaen hebben, schuldig gehouden sullen werden, dat sy Velt-Conventiculen hebben gehouden, of eenige Predikers verborgen, die geëxcommuniceert, gebannen of voorvluchtig verklaert wierden,) met de Sententie, welke door een Rechter binnen 3 Maenden sal uytgesproocken werden, aen de Meester gebracht sal werden; 't zy oock dat de Delinquant een Dienaer is, of van den Erfgenaem en Huysheer, daer hy woont, een Huurling of Schaepherder: gem. Meester of Erfgenaem sal een Maent na de geseyde intimatie gehouden zijn, of de Geltboete van den Delinquant te betalen, so'er Goederen genoeg zijn waer uyt hy sijn Renten weder kan trecken, of soo'er geen genoeg zijn, hem met sijn Familie uyt sijn Landt of Huys stoten, soo 't Huurlingen of Schaepherders zijn, (en soo 't een Dienaer is, uyt sijn dienst), of hem aen de Justitie overleveren; nochtans met dessen verstande, dat het Pasquil, waer op de geseyde Sententie gepronuncieert sal werden, speciael sal wesen, als gevonden ter selver plaetse, of daer omtrent, daer men eenige Velt-Conventiculen heeft gehouden; gelijck oock de tijdt, te weten, op een sekeren Dag van sulck een Week, of d'eene of d'andere Dag van die Week.

Sijn

Sijn Majesteyt declareert oock, met advys en consent van sijn Staten van 't Parlement, dat in dit geval het aen de Eygenaers vry sal staen, om haer Huurlingen van haer Land of uyt haer Huysen te doen gaen, ten wat tyde van 't Jaer het oock mocht wesen, en sulcx buyten eenige Waerschouwing, Proces, &c. alschoon gem. Huurders noch lang huur daer aen mochten hebben, welcke by desen wert geannulleert, en de Meesters en Eygenaers geauthoriseert, om soo veel van de Goederen en andere dingen van de geseyde Huurlingen, Schaepherders en Dienaers te houden, als meerged. Huurling het laetste Jaer hem schuldig is, mitsgaders dat hy hem de Geltboete sal mogen aftrecken. Sijn Majesteyt verklaert oock met het voorsz. consent, dat indien iemant eenige van die Dienaers, Huurlingen of Schaepherders, die soo weg-gejaegt zijn, weder sal aennemen of onderhouden, deselve 3 Jaren Loon aen de Meester, die hem heeft laten gaen, sal moeten betalen, gelijck oock 3 Jaren huur aen den Eygenaer, die ged. Huurling en Schaepherder heeft weg-gesonden; mitsgaders sal ged. Persoon, die de selve herstelt sal hebben, 100 Ponden Schots aen den Koning moeten geven. Daer is oock hier nevens geordonneert en gestatueert, dat de Boeten, die by vorige Wetten op de Velt-Conventiculen zijn gestelt, nu dubbelt sullen moeten werden betaelt, also yder Persoon door dese Acte tweemael meer schuldig sal zijn, als by de vorige Wetten, uytgenomen de Burgers van de Koningl: Burgten, Regaliteyten en Baronnyen, dewelcke, behalvens de verbeurte van de vorige Boeten wegens de Velt-Conventiculen, in 't toekomende haer Burgerschap en Vryheyt sullen verliesen, en uyt de Steden, daer sy wonen, gebannen werden. En op dat alle de Wetten tegens de Conventiculen te beter ter executie mogen werden gestelt, wert hier by gedeclareert, dat sijn Majesteyt wettelijk sal mogen verkiesen Gedeputeerden van Sherifs, Vrede-Rechters of andere Commissarissen, om de Conventiculhouders, en de gene, die aen onbequame Huwelijken, Dopingen en andere dingen schuldig bevonden sullen werden, te straffen.

En tegens de Papisten en Fanatijcken het volgende.

Acte, om de Protestantse Religie te versekeren, tegens de Papisten en Fanatijcken.

DEn Koning, onsen Souverainen Heer, en de Staten van 't Parlement, considererende, dat al-schoon door veele goede en gesonde Wetten, die door den Koning sijn Grootvader, den Koning sijn Vader, hooglofffel: memorie, en door hem selfs, in dit Parlement en andere, zedert sijne geluckige herstellinge op den Throon, gemaeckt zijn, de Protestantse Religie sorgvuldiglijck tegens de Papisten en Fanatijcken is versekert en opgerecht, so is 't evenwel, dat de oproerige Tegen-partijders van onse Religie niet op en houden, om haer Fouten te versprey-den, en de Onderdanen van sijn Majesteyt te verleyden, haer treckende van haer Plicht tegens God, en van haer Getrouwheyt tegens sijn Vicegerent, trachtende de opgerechte Religie te renverseren, met haer Superstitien en Bedriegeryen in dese

Kerck

Kerck en dit Koningrijck te introduceren: en wetende oock, dat niets meer het getal en stoutigheyt der Papisten en andere Scheurmaeckers, Nonconformisten, kan vermeerderen, als het nalaten van de goede Wetten, die tegens haer gemaeckt zijn, ter executie te stellen; gelijck oock met haer de hoop te benemen, om in publijcke Chargien en Employen te komen. Sijn Majesteyt, derhalven genegen zijnde door een ware en getrouwe yver, om de ware Protestantse Religie, gelijck de Belijdenisse des Geloofs inhout, die in 't eerste Parlement onder 't Rijck van Koning Jacobus de VI. is geënregistreert, en welck gefondeert is op Godes geschreven Woort, en conform aen 't selve, te maintineren en conserveren, ordonneert en commandeert, met Advys en toestemming van de Staten van sijn Parlement, aen alle sijne Officiers, Rechters en Magistraten, om de Wetten rigoureuselijck in volle en geheele executie te stellen, volgens den teneur van de Acten van 't Parlement, die hier in hebben voorsien, tegens de Papery, de Papisten, de Priesters, de Jesuyten, en tegens alle Personen van hoedanige andere Order als 't soude mogen wesen in de Paepse Kerck, principael tegens de Doenders en Bedienaers van de Mis, tegens de Verkopers en Uytstroyers van verboden Boecken, en tegens de Verbergers van Paepse Priesters en geëxcommuniceerde Papisten: gelijck oock tegens alle de Fanatijcken, die sig van de Kerck der Natie separeren; tegens alle dat Volck, dat in bysondere Huysen predickt, of in Conventiculen vergadert op het Velt; tegens die gene, die ontfangen en herbergen de geëxcommuniceerde Predikers; tegens de ongereguleerde Dopingen, Huwelijcken en Ordonnantien, en eyndelijck tegens alle andere schismatijcke disorders. En op dat men noch klaerder de sorg, die sijn Majesteyt neemt, soude mogen sien, om dese Wetten tegens dese Vyanden van de Protestantse Religie te doen executeren, soo ordonneert en gebied hy met het boven-gem. Advys en Consent, dat de Predikers van yder Parochie aen hare Bisschoppen sullen hebben over te leveren alle Jaren, in de Maent van October, ware en complete Lijsten van alle Papisten, en van alle de gene, die sig Schismatijcq van den Goddelijcken Dienst, die publijckelijck in haer Parochien geschiet, sullen af-houden; welcke Lijsten van haer ondertekent sullen moeten wesen. De Bisschoppen sullen een Af-schrift van ged. Lijsten, van haer ondertekent, aen de Sherifs, Provoosten, Bailliuwen van de Koningl. Burgten en Regaliteyten, en aen de Magistraten van de andere Burgten moeten geven, op dat de Rechters, volgens de Wetten, tegens de geseyde Nonconformisten en Papisten procederen. Door dese tegenwoordige wert van gelijcken geordonneert aen de Sherifsen aen de voorsz. Magistraten, om alle Jaren, in de Maent van December, aen den Privé Raed van sijn Majesteyt rekening te geven van haer Proceduren tegens dese Fanatijcken, of sy sullen andersints daer voor aenspraeckelijck zijn. En op dat den Raed te beter mag onderricht werden van de naerstigheyt, die door de Sherifs, de Bailliuwen van de Regaliteyten, en door andere boven-gem. Magistraten sullen zijn gedaen, soo sullen de Bisschoppen van yder Diocese aen de Griffiers van de Privé Raed dubbelde Lijsten van de Papisten en Fanatijcken senden, door welcke dubbelde Copyen men de naerstigheyt der Sherifs

en

en andere Rechters sal konnen nasien en examineren. En om aen de Papisten en Fanatijcken alle hoop, die sy mochten hebben, om in publijcke Ampten of Employen te komen, te benemen, soo wert by desen geordonneert en gestatueert, dat alle Personen, besittende publijcke Ampten, Civile, Militaire of Ecclesiastijcque den Eed sullen presteren, voornamelijck alle de Gedeputeerden in 't Parlement, en die deselve verkiesen, alle Raedsheeren van den Raed van Staten, alle de Heeren van de Sittingen, de Leden of Officiers van de Exchequer, de Heeren van de Judicature, alle de Leden van de Hoven van Justitie, alle de Officiers van de Kroon en den Staet, alle de Aerts-Bisschoppen en Bisschoppen, alle de Predicanten en Bedienaers van 't Euangelium, alle Personen van dit Koningrijck, die tot Commissarissen van de Limiten zijn verkosen, of noch verkosen sullen werden, alle de Leden, die wegens de saecken van de Kerck in Commissie zijn, alle Sherifs, Provoosten, Koningl: Bailliuwen, Vrede-Rechters en Officiers van de Munte, alle Commissarissen, haer Gedeputeerden, Commisen en Fiscalen, alle Advocaten en Procureurs van de ged. Hoven, alle Klercken van 't kleyne Zegel, alle openbare Notarissen, en alle andere Personen, die tot schryven werden geëmployeert: Lyon Heraut van Wapenen: alle Herauten, Vervolgers en Boden: alle Collecteurs, Onder-Collecteurs en Pachters van de Douane, en des Konings Excijnsen: alle Magistraten en Deeckens der Steden: alle Raedsheeren en Griffiers van de Koningl: Burgten en Regaliteyten: alle Dekens van de Ambachten, en alle Dekens van ged. Burgten: alle Meesters en Doctors van de Universiteyten, Collegien, of Scholen, alle Capellanen van Familien, alle Onderwysers van Kinderen: alle Officiers en Soldaten van Legers, Forten of andere; en eyndelijck alle Personen, die in eenige publijke Charge, Officie of Employ, hoedanig die oock souden mogen wesen, in dit Koningrijck sullen zijn, sullen opentlijck den Eed moeten doen, en die ondertekenen, te weten: de Aerts-Bisschoppen, de Commandeurs en Chef van Krijgsmacht, de Officiers van de Kroon en van den Staet, en de Raedsheeren sullen het voor den Secreten Raed doen: alle de Heeren van de Sittingen, alle de Leden van 't Collegie van de Justitie, en alle de gene, die daer aen horen, voor de Rechters van de Sittingen: alle de Heeren van de Justitie, en die aen dat Hof dependeren, voor 't Hof van Justitie: alle de Heeren en andere Leden van den Exequer voor den Exequer: alle de Bisschoppen voor d'Aerts-Bisschoppen: alle Geestelijke, Commissarissen, Meesters en Doctoren van Universiteyten en Scholen, alle Capellanen en Onderwysers voor de Bisschoppen van de Diocesen, daer sy wonen: alle de Sherifs, Provoosten, Koningl: Bailliuwen en van de Regaliteyten, en die daer aen dependeren, voor hare Hoven: alle Provoosten, Bailliuwen en andere Officiers van de ordinaire Burgten voor den Raedt van hare Plaetsen: alle de Collecteurs en Pachters van de Douane en andere Inkomsten van den Koning voor den Exchequer: de Commissarissen van de Limiten voor den Privé Raed: alle Vrede-Rechters voor haer Vergaderingen: alle Officiers van de Munt voor haer Generael: alle de Soldaten voor haer Officiers: Lyon voor den Privé Raed des Konings; en de Herauten, Volgers en de Boden van Wapenen voor Lyon. Sijn Ma-

Jesteyt ordonneert en statueert oock met het boven-gem. Advys en Consent, dat alle de gene, die tegenwoordig eenige Chargien besitten, den Eed in eenige van de boven-genoemde Hoven sullen doen en ondertekenen, gelijck als boven gesegt is, tusschen desen tijt en den eersten January aenstaende; 't geen in de ged. Hoven sal werden geregistreert, en d'Extracten, getekent van deselve Griffiers, sullen aen den Privé Raed des Konings werden gebracht, tusschen dese tijt en den eersten Maert 1682 aenstaende; en vervolgens oock in alle andere Hoven, waer van sy Rechters of Leden zijn, de eerste mael dat sy daer Sit-plaets sullen nemen, of Justitie doen. Den Koning ordonneert, dat alle de gene, die hier namaels eenige publijcke Chargien of Employen sullen krijgen, genootsaeckt sullen zijn, eer dat sy daer van in besit komen, of 't selve exerceren, den Eed te moeten doen en onderschryven, gelijck gesegt is, op dat het in de Hoven, daer 't van noden is, mag geregistreert, en 40 dagen daer na aen den Privé Raed des Konings gebracht werden: En indien eenige Persoonen de stoutigheyt mochten hebben, om in dit Koningrijck eenige van de gedachte Chargien of Employen te bedienen (de Broeders en Sonen van den Koning daer van geëxcepteert zijnde) eer dat sy den geseyden Eed hebben gepresteert en ondertekent, op dat die in de Hoven, daer 't behoort, souden konnen geënregistreert werden, soo sullen sy incapabel werden verklaert, om namaels eenige publijcke Charge te bekleden, en boven dien met het verlies van hare Meubelen en Emolumenten gestraft werden, waer van de eene helft sal gaen aen den Aenbrenger, en de andere helft aen den Koning. Sijn Majesteyt met het bovengedachte Advys recommandeert aen sijn Privé Raed, om dese Acte rigoureuselijck en t'eenemael ter executie te stellen.

Boven dien wierdt oock een Eed / dien men den Test noemde / opgestelt / welcke yder soude moeten doen / bestaende in dese Woorden.

De teneur van den Eed, die van alle Persoonen genomen sal werden.

ICk A B. sweer solemnelijck, in presentie van den eeuwigen Godt, dien ick als Rechter en Getuyge van mijn sincere intentie in desen Eed aenroepe, dat ick bekenne en belijde de ware Protestantse Religie, soo als de Geloofs-belijdenis inhout, die in 't eerste Parlement van Koning Jacobus de VI. is vast-gestelt, en dat ick gelove, dat de selve is gefondeert op het geschreven Gods Woort. Ick belove en sweere, dat ick alle de dagen mijns levens daer in sal blyven, en mijn Kinderen daer in trachten op te voeden. Ick sal oock noyt consenteren tot eenige veranderinge of alteratie, die hier aen contrary soude mogen zijn, of met de Protestantse Religie of de Belijdenis des Geloofs niet over-een komen; En tot getuygen van mijn gehoorsaemheyt aen mijn aldergenadigsten Souverain Carel de II. soo affirmeere ick en sweer ick, door desen solemneelen Eed, dat sijn Koningl: Majesteyt de eenige Opper-Gouverneur van dit Koningrijck is, soo wel over alle Persoonen, als in alle saken, zy zijn Geestelijck of Wereltlijck; en dat geen uytheems Prince, Per-

Persoon, Prins, Prelaet, Staet of Potentaet heeft, of behoort te hebben, eenige Jurisdictie, Macht, Superioriteyt, Præ-eminentie of Authoriteyt, 't zy Geestelijck of Wereltlijck, binnen dit Koningrijck: En derhalven renunciere en sta ick af van alle uytheemsse Jurisdictien, Machten, Superioriteyten en Authoriteyten, en belove, dat ick van nu voortaen sal gelove houden aen sijn Koningl: Majesteyt, sijn Erfgenamen en wettige Successeurs, gelijck oock met mijn macht assisteren en defenderen alle Rechten, Jurisdictien, Prerogativen, Privilegien, Præ-eminentien en Authoriteyten, die aen sijn Koningl: Majesteyt, sijn Erfgenamen en wettige Successeurs behoren. Ick affirmere en sweer noch vorders door desen solemnele Eed, dat ick het onwettelijk oordeel voor een Onderdaen, op de pretentie van Reformatie, of eenig ander pretext, in Convenanten of Ligues te treden, of te beroepen, by-een komen of vergaderen in eenige Raedslagen, By-een-komsten of Vergaderingen, om te handelen, consulteren of determineren over eenige saecken van staet, 't zy Geestelijck of Wereltlijck, buyten sijn Majesteyts speciael Gebod, of dat iemand daer toe expres verlof had; gelijck oock Wapenen tegens den Koning, en de geen, die Commissie van hem hebben, op te nemen. Ick belove, dat ick noyt sodanig de Wapenen sal aenvaerden, noch in sulcke Convenanten of Vergaderingen komen; en dat ick geen obligatie in 't Nationael Convenant, of de solemneele Ligue en 't Convenant, (gemeenlijk soo genaemt) of in eenige andere dingen hebbe, waer door men soude trachten eenige verandering of alteratie in 't Gouvernement, 't zy in Kerck of Staet, soo als dat nu door de Wetten van 't Koningrijck is opgerecht, te brengen. Ick belove en sweer, dat ick met mijn uyterste macht sijn Majesteyts Jurisdictie, als voorseyt is, in der waerheyt tegens alle sal defenderen, assisteren en maintineren, en deselve nimmermeer verminderen, gelijck ick 't selve by Godt sal verantwoorden. Eyndelijck affirmere en sweere ick, dat desen solemnelen Eed in een vollen sin en meening van woorden is geschiet, buyten eenige Equivocatie, mentale reservatie, of eenige manier van evasie, hoedanig deselve oock soude mogen wesen; en dat ick oock niet sal ontfangen of gebruycken eenige dispensatie van eenige Creatuur.

Soo waerlijck helpe my Godt.

En dewijl hier door de meeste swarigheden weg-genomen waren / wierden de andere saecken licht ingewilligt / gelijck als het continueren van de Impositen tot de op de been zijnde Militie / en andere saecken / die tot voordeel van 't Koningrijck waren / soo dat / wanneer de selve in volkomen perfectie waren gebracht / het Parlement in Schotlandt den 25 September scheyde / en tot den 11 Maert 1682. geprorogueert wierdt / na dat het in de volgende Acten geconsenteert hadde.

1. Tot herhaling van alle de Acten, raeckende de Religie.
2. Tot verseeckering van de Successie.

3. Tot Supplimenten voor 5 Jaren, beginnende van 't Jaer 1683, van 35000 Ponden in 't Jaer.

4. Tot Getuygens, om de Getuygenissen te ondertoeckenen.

5. Tot preservatie van de Vrede van het Koningrijck, tegens de Velt-Conventiculen.

6. Tot securiteyt van de Religie, door de Test, &c.

7. Tot wegneming van de Somer-Sessien.

8. Tot het geven van den Excijns, voor 5 Jaren, aen den Successeur, na des Conings doodt.

9. Tot vernietiging van de protectie.

10. Tot het afstaen van Huwelijckx-Goedt.

11. Tot het geven van Registers, soo wel in de Steden, als Graefschappen.

12. Tot het wegnemen van de Eeden van d'Advocaten.

13. Tot het onbequaem maecken van de Rechters, soo sy van 't Geslacht van eenige Party zijn.

14. Tot het verbieden van vreemde Manufacturen.

15. Tot het reguleren van de onkosten in 't Trouwen, Doopen en begraven van Dooden.

16. Tot het maecken van Moorderyen tot Verraet.

17. Tot verlichting van 't verkopen van Goederen van Bancqueroutiers.

18. Tot verseeckering van de Jurisdictie van de Admiraliteyt.

Dese Acten waren wel aldaer gepasseert / maer 't schijnt / dat eenige groote Heeren noch geen volkomen genoegen in eenige hebben gehad / alsoo eenen Lord Belhaven / dat een groot Heer in dat Rijck was / een explicatie van de Acte wegens de Protestantse Religie willende doen / eenige Discoursen / die daer tegens streden / hadde gebruyckt / waer over hy oock gevangen wierdt geset; doch naderhant sijn mis-slagh bemerckende / is hy / op belofte van zich voortaen na gem. Acte te dragen / weder in vryheyt gestelt.

Het gebeurde mede / dat den Grave van Argyle / een van de voornaemste Heeren in dat Rijck / om dat hy zich daer tegens opposeerde / en een bysondere explicatie van den Eed wilde doen / gevangen wiert genomen. Men beschuldigde hem oock / dat hy in een seecker Libel de Acte van den Eed / &c. verhadde overgehaelt / soo dat sijn Recht-dagh tegens den 22 December wiert vastgestelt / en hy toen ter examen gebracht: hy / sijn beschuldiging gehoort hebbende / socht in de volgende Aenspraeck aen de Rechters sijn onschult te betoonen.

Reden van den Grave d'Argyle.

Mylord Opper-Rechter en andere Heeren van de Justitie.

ICk oordeele, dat het 't ongetwijffelde Voorrecht van de minste Onderdaen is, om sijn eygen woorden in de beste sin te expliceeren.

Want

Want wanneer de Luyden in een quade naem zijn, soo kan de misstelling van woorden, die in haer selven niet quaet zijn, alleenlijck tot een presumptie en aggravatie, en niet tot een Crimen genomen werden.

Doch het is alsoo wonderlijck bygebracht, als onmogelijck voor iemant, die my kent, te geloven, dat ick iets anders in 't sin soude hebben, als dat eerlijck en fatsoenlijck, en volgens de beginselen der Religie en getrouwheyt is, hoewel ick mijn selven in alles niet hebbe uytgedruckt.

Mijn Heer, ick versoeck, dat gy niet ongemacklijck zijt, dat ick U een weynig ophoude, om U dit te seggen. Ick heb van mijn jeugt ten vollen in dienst van sijn Majesteyt geweest, en ben daer in, volgens mijn macht, stantvastig gebleven, speciael in de tijden van swarigheyt; ick heb my noyt in 't Intrest van eenige Party gegeven, die tegens sijn Majesteyts Authoriteyt was, maer heb nu dese 30 Jaren sijn Majesteyt gedient, sonder dat de selve sigh oyt ongemackelijck over my getoont heeft.

Soo haest als ick uyt de Scholen en Collegien gekomen was, ging ick na Vranckrijck en Italien in 't begin van 't Jaer 1647 reysen, en continueerde daer in tot het laetste van 't Jaer 1649.

Mijn eerste bedrijf in de Werelt was, dat ick sijn Majesteyt als Colonel van sijn Guarde te Voet diende; en hoewel ten dien tyde alle de Commissien by het als doen zijnde Parlement uytgedeelt wierden, soo wilde ick echter niet dienen sonder een Commissie van sijn Majesteyt, en heb ick de selve van die tijdt noch by my bewaert.

Na het ongeluck tot Worcester, heb ick in de Wapenen voor sijn Majesteyt gecontinueert; wanneer *Schotlant*, door de Usurpateurs selfs, in 't Jaer 1652 was overlopen, was ick met sommige van mijn Vrienden in de Wapenen, en deede doen al eenige afbreuck aen haer, met het innemen van verscheyde Kasteelen, die zy in Argijleshire met Guarnisoen hadden beset, alsoo ick wel 300 van de hare als doen doode of gevangen nam. Hier na voegde ick my by die geene, die Commissie van sijn Majesteyt hadden, en hielt het tot het laetste uyt, tot dat den Grave van Middelton, sijn Majesteyts Lt: Generael, aen my ordre gaf, om te capituleren, 't welck ick oock deede, sonder eenig ander Engagement met de Rebellen, als dat ick vrydig mochte leven; by mijn Capitulatie maeckte ick noch by uyt wisselinge verscheyde Gevangens vry, waer van Mylord Granard, die doen op 't Kasteel van Edenburg gevangen sat, een is geweest.

Is het noch niet wel bekent, dat ick door de Usurpateurs gevangen genomen ben, also zy soo jalours over my waren, dat zy my, tegens haer trouwe, vast setten, en van de een na de andere Gevangenis brachten, tot sijn Majesteyts geluckige herstellinge, en dat alleenlijck, om dat ick haer niet wilde dienen, alhoewel 'er noch geen Eed wierdt afgeeyst.

Ick erken met alle danckbaerheyt sijn Majesteyts goedertierentheyt en Koningl: Gunsten tot mywaerts, doen ick in 't Jaer 1662 voor het Parlement vervolgt wierdt; sijn Majesteyt geliefde het doen niet, om my op een schandelijcke, maer

wel op een civile wijs daer by te laten komen, waer op ick oock te post quam, en my selfs een dagh voor de tijdt vertoonde, en hebbende doen aen sijn Majesteyt wegens mijn getrouheyt satisfactie gedaen, soo houdde ick niet meer met Advocaten te pleyten, dewyl hooggem. sijn Majesteyt niet alleen my geliefde te pardonneren, en in mijn Staten en Goederen te herstellen, maer oock in sijn dienst, in de voornaemste Judicaturen van dit Koningrijck, te employeren, en soo veel gunsten te doen, als ick oyt verdient had, of konde verdienen; doch ick hoop, dat sijn Majesteyt alsints gevonden sal hebben, dat ick getrouw en danckbaer ben geweest, en gereet, om al 't geene, dat ick heb, of magh hebben, in sijn dienst te besteden; ick hoop oock, dat hy noyt gehad heeft, of noyt sal hebben, eenigh berouw over 't gene, dat hy my gedaen heeft; indien ick nu in de vier misdaden, die men my op-leyt, schuldigh was, soo soude ick my selfs voor een groote Vileyn houden.

Tot vervolg van 't verhael van mijn leven: In het Jaer 1666, wanneer de Rebellye uytgebroken was, doch op de Rotzen van Pentlant bedwongen wiert, heb ick doen, op het eenige Advertissement van den Bisschop van St. Andrews, sonder eenige Commissie van den Raed of Generael te hebben, also de Wegen gesloten waren, niet by de 2000 Man by malkander gebracht, en die door een Edelman aen den Generael Dalyel laten aenbieden, indien de Rebellye noch niet geluckig was gestilt? en wanneer ick my by hem voegde, tot groote schrick van mijn Naburen, die oproerig in de Wapenen waren, en Commissien in 't publijck en privaet hadden, heb ick doen niet alles met een groote getrouheyt voor sijn Majesteyt gedirigeert, en uytgewerckt, 't geen met een behoorlijcke moderatie gecommandeert wierdt? 't welck ick selfs door mijn Vyanden, en door andere ontwijffelbare betoningen, kan bewysen.

Laet my noch een weynigh Woorden spreecken: Betoonde ick in dit tegenwoordige Parlement mijn genegentheyt niet, om sijn Majesteyt en de Koningl: Familie te dienen, met rigoureuselijck de Successie van de Kroon in de wettelijcke Linie voort te setten, en sorgh te dragen, dat dit in de Commissien van de Graefschappen en Burgten, waer in ick geïnteresseert was, geëxpresseert soude werden? heb ick niet tot het aenbieden van Supplimenten voor sijn Majesteyt en sijn Successeur geweest? heb ick niet toegestemt, om de Landheeren te verbinden voor haer Huurders vast te staen, hoewel ick daer in seer geïnteresseert was? en heb ick niet alsints mijn Onderdanen in gehoorsaemheyt tot sijn Majesteyt gehouden?

Ick seg dit alles niet, om my te verhovaerdigen wegens iets, dat ick self gedaen heb, dewyl ick sulckx uyt Eer en Plicht aen sijn Majesteyt schuldig ben geweest, maer of ick na dit alles op geen andere gront, als wegens woorden, die ick in een absolute onnoselheyt geseyt mocht hebben; sonder het minste voornemen, als alleen om mijn Conscientie te ontlasten, en die geensints van soo een quaden sin zijn, als uyt het Libel getrocken wert, noch verder getroubleert sal werden; wat verseeckering kan dan yemant van de grootste qualiteyt, trouwe of onnoselheyt heb-

hebben, dat hy in securiteyt is, voornamentlijck, als hy overweegt, dat'er soo veel scrupelen, gelijck yder weet, voor den dagh zijn gekomen, niet alleen by veele van de Orthodoxe Geestelijckheyt, maer selfs by geheele Presbyterien, Synoden, en sommige Bisschoppen, welcke oock van soodanigen consideratie zijn geoordeelt, dat een voornaem Bisschop de moeyte genomen heeft, om een Tractaet, ('t welck in den Raed gelesen en te drucken is gegeven, en waer van my mede een Copye ter hant gekomen is) te schryven, in 't welcke sulcke expressien staen, dat men die in een slimmer sin soude konnen uytdrucken, als het geene is, daer mede ick belast werdt. Heb ick mijn yver tot allen eynde van de Test niet betoond? Hoe kan men sig dan inbeelden, dat ick een quaet Desseyn in 't geen, dat ick gesegt hebbe, hebbe gehad? Indien ick een ding, dat ter contrarie was, in mijn gantsche leven gedaen had, 't welck ick hope, dat niet bevonden sal werden, soo kon men nochtans pretenderen, dat een saeck konde verschoont werden; maer alsoo'er nu maer questie over de misstelling der Woorden is, en dat men daer uyt eenige ingebeelde inclinatien soude konnen nemen, die seer contrarie aen mijn oogmerck en desseyn zijn, niet alleen wegens mijn sin, maer oock mijn beginselen, interest en plicht, soo wil ick hopen, dat Mylord Advocaet sal dencken, dat hy te verre in dit Proces heeft gegaen, en segge opentlijck uyt, gelijck hy wel weet, dat het waer is, door de ommegang, die hy met my soo in 't publijck als privaet gehad heeft, dat ick noyt een Papist of Fanatijck hebbe geweest, maer een recht getrouw Persoon in mijn beginselen en practijck.

't Horen van dit Libel soude my het meest van alle de ongemacken van mijn leven troubleren, indien mijn onnoselheyt my daer in niet te hulpe quam, en dat ick niet hoopte, dat ick voor dese Edele en publijcke Toehoorders van dese en andere calumnien ontlast soude werden.

Ick laet mijn defentie aen de Persoonen, die voor my pleyten; zy weten mijn onnoselheyt, en hoe ongefondeert dat het Libel is. Ick sal alleenlijck seggen, dat, gelijck ick mijn meeste tijdt in dienst en lyden voor sijn Majesteyt doorgebracht hebbe, ick geresolveert ben, wat uytkomst dit Proces oock mag hebben, soo lang als ick leve, getrouw aen sijn Majesteyt te zijn. En 't zy dat ick openbaer of afgesondert leve, soo sal nochtans mijn Hooft, mijn Hart en mijn Hand noyt in gebreecke blyven, om sijn Majesteyt dienst te doen; 't zy oock, dat ick leve, 't zy, dat ick sterve, ick sal Godt Almachtig bidden, dat hy sijn Majesteyt met een lang, geluckig en voorspoedig Rijck zegene, en dat de Successeurs van sijn Majesteyt in de wettelijcke Linie Monarchen over alle sijn Majesteyts Dominien mogen blyven, en Beschermers van de ware, eerste, Christelijcke en Apostolijcke Catholijcke Protestantse Religie zijn, soo lang als de Son en Maen staet.

Evenwel wiert hy door de Rechters schuldig verklaert / en op 't Kasteel van Edenburgh gevangen gehouden; maer hy / daer niet veel sin in hebbende / ontquam het eenige dagen daer na in een vermomt Kleet / sonder dat het openbaer geworden is / waer hy zich heeft begeven : Men stelde wel vast / dat hy des

Lon-

Konings Pardon bekomen soude hebben / maer hy heeft sich / na het schijnt / daer op niet derven betrouwen.

Wy sullen uyt Schotlandt scheyden / en weder in Engelant komen / alwaer men / zedert het gevangen nemen van den Grave van Schaftsbury en de andere Heeren / alle vlijt aenwende / om de verdere Luyden / die aen haer saeck mede vast mochten wesen / uyt te vinden; doch men heeft niet gehoort / dat yemandt meer daer mede beschuldigt is geworden / als eenen Mr. Wilson / die Secretaris van gem. Grave was geweest / en in October daer over oock gevangen wierdt geset; Gemelde Grave van Schaftsbury en de andere Heeren versochten eenige mael wel / dat men haer onder Borgtocht wilde uytlaten / of te recht stellen / dan konden sulckx niet eer als voor December obtineren / wanneer zy oock voor des Konings Banck te recht wierden gestelt; doch eer wy sulckx verhalen / sullen wy iets anders seggen.

Wy hebben hier voren mentie gemaeckt / dat eenen Mr. Rouse / zijnde voor dese Secretaris van eenen Sr. Thomas Player geweest / in den Tour gevangen was geset / om dat hy mede eenige verraderlijcke Woorden gesproken soude hebben / maer also deselve nu al eenigen tijdt daer geseten hadde / en versocht / dat hy te recht gestelt mocht werden / wiert sulckx toegestaen / en hy den 28 October uyt den Tour na Newgate gebracht / also hy in de Oldbaly / zijnde de Recht-plaets van de Stadt Londen / te recht gestelt soude werden; Doen hy daer gebracht wierdt / waren alle de Rechters present / en quamen de Getuygen tegens hem mede te voorschijn / de welcke / tot beter vergenoegen van 't Volck / in 't open Hof wierden gehoort: Sy waren 8 in 't getal / van welke de eerste / Mr. Wyathe / een Edelman was / die 500 Ponden jaerlijckx Inkomen had / en de tweede / zijnde Mr. Corbin / een Persoon van een goet leven en reputatie / de welcke beyde noch noyt in criminele saecken getuygt hadden: Sy verklaerden by Eede / dat de geseyde Rouse omtrent de tijdt / dat den Koningh na Oxford gingh / in een Discours gesegt had: Ick gelove, dat dese Byeen-komst tot Oxford niet langh sal duren, want dese frequente Prorogatien en Dissolutien sullen den Koningh niet helpen, also wy geresolveert zijn, soo hy met het Parlement niet wil accorderen, dat wy hem daer toe sullen forceren, en dienen, als syn Vader gediend is geweest: Doch daer op geseyt zijnde / dat de Kroon van Engelandt den Koningh soo wel toebehoorde / als hem sijn Erf-Goet van sijn Voor-Ouders / also die op hem afgedaelt was / soo soude hy weder geantwoort hebben: Neen, den Koning heeft sijn Eed van de Krooning gebroocken, en sijn Kroon verbeurt, soo dat hy geen meer recht heeft, om te regeeren, als gy hebt. Daer op quamen d'andere Getuygen voor den dag / als Mrs. Macnamarra / Mr. Smith / Mr. Turberville / Mr. Denis / Mr. Heynes en Mrs. Heynes / die alle by Eede verklaerden / dat hy gesegt had, dat den Koning een Papist en Paeps genegen was, en dat zy hem te niet wilden doen: Verder / dat hy Geldt collecteerde, en dat zy Geldt van hem genoten hadden: dat twee Jurys in 't Hof daer toe hadden gecontribueert: dat hy by den Grave van Shaftsbury,

Tho-

Thomas Player, &c. was geëmployeert, om de Getuygen te examineren, en dat hy sulcke, die tegens den Koning, Koninginne, &c. wilden sweeren, soude betalen, maer d'andere laten varen. Heynes getuygde noch daer boven, dat hy een Verhael voor hem had opgemaeckt, in 't welke hy soude zweeren, dat vele groote Personagien aen de Brandt van Londen en de Dood van Sr. Edmondbury Godfrey schuldig waren; 't welck Smith verklaerde, dat hy gesien had. De Jurijs hadden de vryheyt, om de Getuygen alderhande Vragen te doen, doch niet privatelijck, soo dat dese saeck van 's morgens tot 3 uren in den namiddag duurde; als wanneer de Jurijs uytgaende, en ten 7 uren weder komende, gemelde Rouse voor onschuldigh verklaerden. 't Hof hier over gesurpreneert, vraegde haer, wat reden dat sy hadden, om sulcken Bil in te brengen, daer sulken blijckelijcken getuygenis lag, als noch opt geschiet was, met byvoeginge, dat soo zy eenige saecken van de Wet niet wel en verstonden, 't Hof haer gaerne soude willen helpen; doch zy antwoordeden daer op, dat, soo zy aen eenige saken van de Wet getwijffelt hadden, zy wel haer advys versocht souden hebben, en dat zy volgens haer Conscientien hadden gedaen. Gem. Rouse wiert daer op wel weder in de Gevangenis gebracht, maer eenigen tijt daer na op Borgtocht ontslagen, en naderhant geheel vrygestelt.

Dit vryspreecken van Monsr. Rouse gaf aen de Protestanten in Engelandt groote hoop, dat de saeck van den Grave van Schaftsbury en de andere Heeren niet slimmer soude af lopen; te meer, om dat zy door de ordinaire Rechters, en niet door extraordinaire, gelijck men eerst gesept hadde, te recht gestelt souden werden, en de Sheriffs van Londen de Grand Jurijs tot dese saeck mosten verkiesen: Ingevolge dan van een Commissie van Oyer en Terminer, welcke in Engelant wert uytgegeven, als eenige voorname Gevangens ter Rechtbanck moeten komen, wierdt den 4 December bestemt, om den Grave van Schaftsbury ter examinatie te stellen; de Grand Jurijs ten dien eynde in de Oldbaly, zijnde des Stadts Rechtbanck, gekomen zijnde, wierden den Eed afgenomen; daer op wierdt oock aen haer de Beschuldiging, die men tegens gem. Grave had, overgelevert en opgelesen. Vorders wierdt noch een Geschrift voor den dag gebracht, inhoudende verscheyde Desseynen tegens sijn Majesteyts Persoon en het Gouvernement, gelijck oock een soort van een Eed van een solemneel Convenant, welcke by die geene, die daer in wilden komen, gedaen soude werden; eenen Mr. Guin, Klerck van den Raed, zwoer, dat hy dat in des Graven Cabinet had gevonden, en dat hy den 16 July laetst 't selve in sijn Koffer had opgezegelt. Sr. Lyonel Jenkins en Mr. Blackwaite getuygden daer op, dat dit het selve Geschrift was, dat zy te voren gesien hadden, dat uyt des Graven Koffer was gekomen, doch na dat de Jurijs haer objectien tegens de Getuygen, die in 't open Hof geëxamineert wierden, hadden gemaeckt, wiert eenen Mr. John Booth alleen ingeroepen, en den Eed afgenomen, alsomen de andere daer niet by wilde laten komen: hy getuygde, dat hy, door middel van Capiteyn Wilkinson, acces by den Grave had gehad, een

weynig voor 't sitten van 't Parlement tot Oxford, en dat die hem geseyt hadde, dat, na hy de verkiesingen van de Leden aen-sag, het selve op de Bil van Exclusie, het vernietigen van 't 35ste van Koningin Elizabeth, en het inbrengen van een Bil, tot vereeniging van de Nonconformisten, soude staen; en dat'er, also hy wel wist, dat den Koning sulckx niet soude toestaen, geresolveert was, om hem daer toe te dwingen, vermits meest alle de Leden gewapent aldaer souden komen; oock dat hy selfs 50 Edelluyden, die hy verklaerde, dat door Capiteyn Wilkinson gecommandeert souden werden, daer soude brengen, &c. De andere Getuygen waren John Smith/ Edward Ivy/ Edward Turberbil/ Bryan Haines/ John Macnamarra/ Dennis Macnamarra en Bernard Dennis/ die getuyghden/ dat den Grave dickwils verraderlijcke Desseynen aen haer hadde mede gedeelt, tenderende tot verstoringe van sijn Majesteyt, en om het Koningrijck tot een Republijck te brengen; ten welcken eynde verscheyde Personen oock de Wapenen souden aennemen, also 't Volck aen haer zyde was; dat men dan de Lords, die hy mentioneerde, dat sijn Majesteyt qualijck raden, soude weg-doen: dat, indien sulcke middelen niet gebruyckt wierden, de Papery niet geëvinceert soude konnen werden, en dat het aen 't Volck van Engelandt stont, om haer Vryheden waer te nemen; gelijck oock, dat sijn Majesteyt, als Koningh Richard de Twede, die gelijcke Mesures genomen had, mocht tegen gegaen werden. Verder wiert gezworen/ dat gem. Grave gezegt had/ dat den Hartogh van Buckingam Baron van Ross behoorde te wesen, en alsoo goeden Titul tot de Kroon had, als iemant van de Descendenten der Stuarts. Doen de Getuygen geëxamineert waren/ gingen de Jurijs uyt/ om de saecken te overwegen; doch quamen in 't kort weder te rug/ om die een voor een te ondervraegen; gelijck sy oock/ na dat het Hof sulckx toegestaen had/ deden/ en weynig onderscheyt in haer seggen vonden; 't selve gedaen zijnde/ versochten gem. Jurijs/ dat sy het Statut-Boeck mochten hebben/ om het 35ste van Edward de Derde/ en het 13de van den regeerenden Koning/ na te sien/ 't welck haer geaccordeert wiert; en daer op noch anderhalf uur t'samen gedelibereert hebbende/ quamen sy weder in/ en brachten de Bil van Ignoramus; dat is te seggen/ onschuldigh; waer op/ alsoo veel groote Heeren daer by waren/ die men voor sijn Vrienden aensagh/ als de Graven van Essex en Kent/ den Lord Cavendish en andere/ sulcken luyden geroep en geschreeuw van vreught onder het Volck ontstont/ dat de Getuygen/ vreesende qualijck getracteert te sullen werden/ met een Guarde Soldaten na huys gebracht moesten werden.

Dit was niet alleen van sodanigen gevolg/ dat gem. Grave konde los-gelaten werden/ maer dat oock de andere Heeren/ als de Lords Howard/ Wilmore en Whitaker/ als om saecken van een natuur gevangen zijnde/ onder Borghtocht ontslagen konden werden; gelijck oock korts daer na geschiede/ alsoo sy onder een Habeas Corpus en op Borghtocht in vryheyt geraeckten: De Borgen voor den Grave waren den Lord Russel/ Sr. William Coper/ Mr. Montague en Mr. Charlton; voor den Lord Howard de Graven van Kent

en Clare / den Lord Herbert van Cherbury / en den Lord Grey van Warck; voor Mr. Wilmore Mr. Samuel Rawlings / Mr. Alexander Hosea / Mr. Nicolas Gleron en Mr. Proby; en die voor Mr. Withaker Mr. Zacharias Bourne / John Jekel / Samuel Smit en Thomas Wickx; deselve wierden alle geaccepteert / en waren zy yder in 3000 Ponden Sterlings verbonden. Mr. Wilson/zijnde Dienaer van den Grave van Schaftsbury/wiert doen mede los-gelaten / en verkoos hy eenen Anthony Bremmidge/ Mr. Hunt en Gabriel Pap tot sijne Borgen; dit geschiede / om dat zy tegens de naeste Rechtdagh weder mosten verschijnen / of'er noch iets tegens haer ingebracht wiert; maer daer is naderhant niet meer tot haer last gekomen / soo dat zy t'eenemael in vryheyt zijn geraeckt.

Den Grave van Tyrone / die al eenige tijdt gevangen gezeten had / en sulckx verdroot / was wel op sijn versoeck op Borgtocht los-gelaten / maer alsō naderhant bevonden wiert / dat hy door het Parlement was beschuldigt / wierdt hy weder in bewaringe genomen.

Daer waren noch wel de eene of de andere Personen van aensien / over eenige nadenckelijcke Woorden / die zy gesprooken souden hebben / voor des Konings Recht-banck geroepen / gelijck oock eenige Druckers / over 't drucken en divulgeren van valsche Nouvelles / of Pasquillen / maer de selve zijn alle met of sonder Gelt-boete / of op Borgtocht / vry geraeckt / soo dat wy / om dat wy meerder saken te verhandelen hebben/ daer van niets sullen aenroeren.

Men had/ zedert het scheyden van het laetste Parlement tot Oxfort/de Placcaten / die voor desen tegens de Dissenters en Nonconformisten / (zijnde Luyden / die in haer Gods-dienst met de Engelsse Kerck niet over-een komen) gemaeckt waren / voort-gezet / dewijl door Actens van Parlementen alle bysondere Vergaderingen of Conventiculen / buyten de publijcke Kerck / op hooge Poenen wel verboden waren geweest / doch oock somtijts weder met ooglupcking toegestaen / doch nu wiert daer by de Officiers des Konings soo op gevigileert / dat'er verscheyde verstoort / en de Luyden also genootsaeckt wierden/ om in de publijcke Kerck te komen.

Op den Dagh van Koninginne Elizabeth / die men zedert eenige Jaren gewoon is geweest tot Londen te vieren / met het verbranden van den Paus/ wierdt ten dien eynde weder de volgende Spot-Processie gehouden. Eerst quam den Ridder Edmondbury Godfrey op die wijse / als sijn Lichaem tot Primrose-Hil vermoort gevonden wierdt; doen volgde de Pillory op een Gebouw / 't welck van Paerden wiert getrocken / en daer op stonden 3 Personen in Yrs Gewaet / waer van op de eene geschreven was: Ick ben een Suborner, en op de andere: Wy zijn gesuborneert: Daer op quam een gantsche Stoet van Duyvels / Munnicken en Jesuyten / in de bysondere Kleedingh van hare Orders/ achter aen: Des Paus Herault / seer net opgeschickt / vertoonde sich daer by / hebbende een Rock aen / daer gedruckte Papieren opstonden / geintituleert: Observators en Heraclitus: De mysterieuse Hoer van Babel volgde

in een Sleede daer aen / en zat den Paus in sijn Kleedingh daer by / werdende van eenige Paerden voort-getrocken : hy had een Pluymstrijcker / genaemt Towzer / voor hem / een Observator in sijn Mont / een Pen in sijn Oor / een Bedel-aen sijne zijde / en een Besem aen sijne Staert : aen d'eene zijde van den Paus stont oock een zwart mager Karel / met een bloote Dagge in de Handt / en een Mans Hart daer op/onder dese inscriptie ; Ick ben een Aengrijper : Aen d'andere zijde was oock een ander groot Persoon / mede met een Dagge / en dese inscriptie ; Ick ben 't oock : En met dese Ceremonien wierdt gem. Paus na Smitfield gebracht / en aldaer verbrant.

Also den Heer Sidney / Extraordinaris Envoyé van den Koning van Engelant by haer Hoog Mog: / Generael van de Engelsse Troupen / die in dienst van desen Staet waren / was gemaeckt / verkoor sijn Majesteyt van Engelant in 't laetst van 't Jaer den Heer Chudleigh / om by haer Hoog Mog: met deselve Caracter van Envoyé te komen resideren ; en wiert den Heer Skelton oock genomineert / om als Envoyé na de Vorsten van 't Duytse Rijck / en als Resident na de Stadt Hamburgh te gaen.

Tusschen een Engels Fregat / de Parel genaemt / en een Frans Koopvaerdy-schip / met 16 Stucken en 70 Man / het welck van Groenlant quam / en malkanderen omtrent het Canael in Zee ontmoeteden / was in September een scherp Gevecht / also 't laetste / niet willende strijcken / en van 't eerste met een Schot daer op bejegent zijnde / met de geheele Laegh los-brande / en daer door 3 Man van de Engelsse doode ; 't gem. Gevecht duurde wel 5 uren / doch de Engelsse Fregatten de Guernsey en Meermin op 't geschiet af komende / soo mosten de Franssen zich met verlies van 10 Dooden overgeven / en wierden tot Pleymuyden opgebracht. Veele hadden hier op wel gedachten / dat daer door meerder moeyten tusschen Engelant en Vranckrijck souden ontstaen ; maer den Capiteyn van 't gem. Fransse Schip / door een Request aen den Koningh van Engelandt representerende / dat hy qualijck had gedaen / en dat hy niet gemanqueert soude hebben / om sijn Koningl: Vlagge te respecteren / indien hem onderwegen niet gerapporteert was geworden / dat'er Oorlogh tusschen de twee Natien was / wiert door sijn Majesteyt weder ontslagen en vrygegeven / te meer / om dat den Franssen Ambassadeur / Monsr. de Barillon / sulckx mede te kennen hadde gegeven.

Wy konnen niet voor-by gaen / om hier in te lassen / dat een seecker Persoon in Yrlandt / genaemt William Smit / welcke aldaer al eenige Jaren gevangen gezeten hadde / door een openbare Getuygenis tot Dublijn liet bevestigen / dat eenen St. Laurence / zijnde een Paeps Priester / hem hadde aengeweest / soo door groote beloften / als zware Eeden / om iets voor de Roomsse saeck uyt te voeren ; namentlijck / om door 't ontbieden van sommige Predicanten / als Dr. Jack / en Harris / anders geseyt Harrison / by hem / al of hy eenige scrupel in sijn Conscientie wegens de Religie had / eenig vermoeden tegens haer te verwecken / en dan een Presbiteriaens Complot / 't welck dese Predicanten tegens

tegens 't Gouvernement ondernomen souden hebben / tegens haer te ontdecken : ged. Laurence soude hem verder onderrichting gegeven hebben / waer mede hy haer soude beschuldigen / namentlijck/dat zy verraderlijcke Woorden tegens sijn Majesteyt gesproocken hadden / en 't Gouvernement sochten om te keeren / waer toe haer eenige voorname Pairs in Engelandt / die hy noemde/ en den Hartog van Monmouth en den Graef van Schaftsbury waren/ souden helpen. Gem. Priester St. Laurence wiert daer op wel gevangen geset / om dit nader te ondersoecken / maer men heeft van dit Jaer niet konnen hooren/ dat'er iets meer in dese saeck ontdeckt is geworden.

De Engelsse Oorlogh-schepen / die in de Straet / of in het Naeuw van de Straet kruysten / deden dit Jaer veel quaet aen de Algiersse Rovers / also zy wel 20 Schepen van de selve namen of ruineerden / daer onder veele van haer kloeckste waren.

Daer was al in 't voorleden Jaer een Actie tusschen de Spaenssen en Portugijsen in America ontstaen / dewelcke die twee Kroonen bykans dreygde in den Oorlog te helpen : Den Spaenssen Gouverneur op Buenos Ayres verstaende / dat de Portugijsen op het Eylant St. Gabriel / 't welck dicht daer by is / een Fort aen 't vaste Lant sochten op te werpen/ ('t welck hy oordeelde/ dat zy niet mochten doen / also'er noch dispuyt was / wie of het Eylandt selfs toequam) begaf zich met eenigh Volck / en daer onder veel Inboorlingen van 't Landt / derwaerts / overviel gem. Portugijsen / die meest alle doot-geslagen wierden / en nam het bezit van 't gem. Eylandt. Dese tijdinge in Portugael komende / soo was men daer soo verbittert op de Spaenssen / dat men met den Degen daer van revengie scheen te willen halen / en wierden selfs de meeste Troupen / soo Cavallery als Infantery / van de Zee-kant en uyt Lissabon na de Frontieren van Spangien / als Evora en Elvas / onder den Hartog van Cadaval / gesonden ; invoegen alles tot een verwijderingh zich liet aensien ; dese eerste drift nam echter eenige tijdt daer na wat af / alsoo de Spaensse zich na de kant van Portugael niet alleen in postuur begonden te stellen / maer oock zich tot een Accommodement seer genegen toonden / en te meer / om dat het Spaensse Hof tot dese Actie geen de minste ordre hadde gegeven. Den Portugijssen Ambassadeur / die zich tot Madrid bevondt / daer op ordre bekomen hebbende / om hier over reparatie te eysschen / dede sulcx wel / en versocht/ dat het selve binnen 20 dagen mocht geschieden / maer de Spaenssen resolveerden den Hartog van Giovenazzo na Lissabon te senden / om daer met den Prince Regent over dese saeck te spreecken ; gemelde Hartog vertrock in 't laetst van Maert uyt Madrid derwaerts / en wierdt tot Lissabon niet alleen treffelijck ontfangen / maer oock Commissarisen toegevoegt / om mede te tracteren. Dese Handeling was wel wat difficil om af te doen / alsoo de Portugijsen hart op haer pretentien bleven staen / te meer / om dat haer van andere assistentie wierdt aengeboden / maer gemelde Hartogh bracht de saeck echter soo verre/

dat aldaer op de naervolgende Poincten een provisioneel Accoort getroffen wierdt.

1. Sal het Eylandt aen de Portugijsen werden gerestitueert met de Gevangens, het Canon, en al 't gene, dat haer in dese gelegentheyt afgenomen is.

2. Dat de Portugijsen daer geen Steene Fortresse, noch die uyt andere Materialen bestaet, maer alleen een Aerde-Parapet sullen mogen bouwen, om haer Canon en de Huysen en Baracquen van het Guarnisoen te bedecken.

3. Dat de Spangiaerden, als van te voren, in 't ged. Eylandt op de Jacht sullen mogen gaen, daer Hout affnyden, en Kolen branden.

4. Dat de Portugijsen vryelijck tot Buenos Aires sullen mogen gaen, om daer alle haer nodigheden te kopen, en goede correspondentie met de Inwoonders te onderhouden.

5. Dat den Gouverneur van Buenos Aires, wegens 't geen dat hy gedaen heeft, gestraft sal werden.

6. Dat alle Spaensse Schepen in 't ged. Eylandt sullen mogen komen, en daer soet Water in-nemen.

7. Dat de Portugijsen geen Koophandel aldaer, tot prejuditie van de Spaensse Onderdanen, sullen mogen oprechten.

8. Dat men Commissarisen sal noemen, om binnen twee Maenden te decideren over de eygendom van dit Eylandt, en dat, indien men in de ged. tijdt niet kan accorderen, de saeck ter arbitrage van den Paus sal werden gestelt, die het selve dan sal decideren, en oock uytleggen de Bulle van Paus Alexander VI., rakende de verdeelingen van de West-Indien.

De Commissarisen / die hier toe verkoren souden werden / wierden van wederzijden wel genoemt / maer echter is dese saeck dit gantsche Jaer soo blijven steecken / sonder dat iets naders daer in is gedaen.

Korts te vooren / dat dese saeck was voorgevallen / was een andere moeyte tusschen eenige Oorlog-schepen van haer Hoog Mog: en de Portugijsen ontstaen / en scheen deselve saeck meerder verwijderingh gegeven te sullen hebben / indien haer Hoog Mog: Resident Wolfsen daer niet met voorsichtigheyt in hadde voorsien ; de saeck was als volgt : Verscheyde Portugijsen hadden uyt baldadigheyt de Sloep-Roepers van de Capiteynen Pieterson en Taelman / die daer met haer Oorlog-schepen lagen / met Degens en werpen van Steenen soo hevig aengevallen / dat daer door in 't kort een hevig Gevecht quam te volgen / invoegen den Schout van dat Quartier met sijne Dienaers zich derwaerts spoeyde / om dit werck te stuyten / doch de Roepers / siende soo veel meer Volck op haer aenkomen / sonder dat zy / vermits het duyster was / konden onderkennen / of het die van de Justitie waren / of andere / resolveerden na hare Sloepen en aen Boort van de Oorlog-schepen te retireren : maer ondertusschen was in dese Schermutseling / doch onwetende / een Onder-Schout

in

in 't Hooft gequetst/ 'twelck den Hoog-Schout soo hoog op-nam/ dat hy resolveerde met eenige gemonteerde Barcken de Sloep-Roepers te vervolgen/ gelijck hy dede/ en de Boot van Capiteyn Pieterson/ en de Sloep van Capiteyn Taelman/ nam; het Volck/ dat daer in was/ wiert geboeyt aen Handen en Voeten/ en soo in de Gevangenisse gebracht: Gemelde Capiteynen/ hier over onvernoegt/ namen noch dien selven Nacht niet alleen haer afgenomen Boot en Sloep wederom/ maer kregen oock diversche Portugijsen uyt verscheyde passerende Barcken gevangen. Den Heer Wolfsen/ hier van bericht/ begaf zich aenstonts by den Prince Regent/ en bracht te weeg/ dat de Matrosen/ met al het geene/ dat zy gehad hadden/ ontslagen souden werden/ en dat men de Portugijsen mede op vrye voeten soude stellen/ gelijck geschiede/ en daer mede wiert alle verder ongemack geweert.

Terwijl wy ons in Portugael bevinden/ moeten wy hier inlassen/ dat de Onder-trouw van 't Huwelijck/ 't welck tusschen den Hartogh van Savoyen en de Infante van Portugael al over een Jaer a twee gesloten was/ den 25 Maert tot Lissabon wierdt gecelebreert; den Marquis de Dronero was ten dien eynde wegens gem. Hartog na Lissabon gesonden/ en volbracht het selve in de Naem van meer-gem. Hartog.

Tusschen Spangien en Vranckrijck scheen dees tijdt oock noch meerder verwijderingh te sullen ontstaen; want de Spaensse in Fontarabia/ welcke Plaets aen d'eene zijde van de Rivier Bidassoa legt/ oordeelende/ dat haer de Vis-vangst met groote Barcken op die Rivier alleen toequam/ hadden met de Franssen van Andaye/ dat aen de overzijde van gem. Rivier is/ de welcke de Limiten van Spangien en Vranckrijck aldaer scheyd/ lang daer over in dispuyt geweest/ maer den Koningh van Vranckrijck/ dese Privilegie voor sijn Onderdanen willende handhaven/ sond haer in Mey een Vaertuygh toe; die van Andaye sulckx vernemende/ sonden eenige van de hare derwaerts/ om haer voor Lootsen te dienen/ doch de selve quamen niet weder; eenige tijt daer na quam het Scheepje/ daer zy mede gegaen waren/ voor Fontarabia dryven/ met 3 doode Menschen daer op/ invoegen die van Fontarabia die van Andaye toeriepen/ of zy daer oock kennis aen hadden; dese haer Zee-Luyden kennende/ visiteerden aenstonts haer doode Lichamen/ en bevonden/ dat de selve meest doodt-geslagen of doodt-gestoocken waren geweest; invoegen zy meenden/ dat sulcx door die van Fontarabia was geschiet/ te meer/ om dat korts daer aen noch 8 andere tot 11/ als zijnde soo veele op het Vaertuyg geweest/ quamen aendrijven/ alle eenige Lit-tekenen hebbende; die van Fontarabia ontkenden wel daer van iets te weten/ maer sijn Majesteyt van Vranckrijck/ dese saeck ter herten nemende/ liet daer over reparatie aen sijn Majest: van Spangien versoecken/ doch konde niet veel obtineren/ dewijl die van Fontarabia bleven persisteren/ dat zy van dese saeck niets wisten/ en is naderhant daerom noch al veel te doen geweest.

't Ging de Spaenssen in Barbaryen mede niet na wensch/ want de Moren aldaer/

aldaer / lang geloert hebbende / om haer eenig voordeel af te sien / namen in't Voor-jaer Mamora / terwijl een gedeelte van de Muur ingestort was, met verrassing in. Sy poogden Larache mede wel te krijgen / en sonden ten dien eynde een Brief aen den Gouverneur / om zich aen haer over te geven / of dat sy hem anders met 30000 Man souden komen belegeren, maer deselve wilde daer niet na luysteren / en sy hadden oock de moet niet / om hem met gewelt aen te tasten / soo dat die Plaets onaengevochten bleef : 't Geluckte haer echter voor Oran / dat sy den Gouverneur / den Marquis van Algarva / met 150. Soldaten in een Embuscade lockten / en de meeste dood-sloegen / waer onder oock gem. Marquis was / of gevangen namen.

Terwijl wy ons in de Middellandse Zee vinden / sullen wy in 't kort aenroeren / dat den Koningh van Vranckrijck / met die van Tripoli in Oorlog zijnde / een Esquadre Oorlog-schepen / onder Monsr. du Quesne / had doen uytrusten / om gem. Tripolesen daer mede te Water afbreuck te doen ; gem. Monsr. du Quesne / in de Somer daer mede in Zee gesteken zijnde / kruyste soo lang / dat hy 7 Tripoleesse Corsairen in 't gezicht kreeg / en deselve aenstonts vervolgde ; hy konde haer echter niet achterhalen / voor dat hy by Morea quam / als wanneer deselve siende / dat sy 't niet konden ontkomen / in de Haven van Scio liepen / en aldaer onder 't Geschut van een Fortres gingen leggen / om van hem bevrijt te wesen ; maer gem. Monsr. du Quesne / op haer toesettende / alschoon den Gouverneur van dese Fortresse aen hem liet weten / dat sy onder protectie van den Grooten Heer waren / liet / doen hy dicht genoeg gekomen was / op haer los-branden : den Gouverneur gaf mede vuur / doch sulckx mocht weynigh helpen / alsoo de Tripolesen soo gehavent wierden / en voornamentlijck 3 van de hare / die bykans in de Gront lagen / dat sy tot dicht onder de Fortresse mosten lopen ; self was een Bastion van gem. Fortresse byna omver geschoten. Den voorn. Monsr. du Quesne hielt gem. Kovers daer op beset / op dat sy hem niet souden ontsnappen ; maer dese tijdinge tot Constantinopolen komende / soo was men in 't eerst daer over seer ontstelt / en wilde men de Franssen te lijf ; doch den Franssen Ambassadeur aldaer / vertoonende / dat dit niet tegens de Ottomannise Porte was geschiet / maer alleen tegens gem. Kovers / die sijn Meesters Schepen namen / en dat men haer derhalven geen schuyl-plaets in de Havens van den Grooten Heer behoorde te geven / soo wierden de Gemoederen vry wat bezadigt ; invoegen den Turcksen Capiteyn Bassa selfs ordre kreegh / om met 48 Galeyen na Scio te vertrecken / en aldaer de Vrede tusschen de Franssen en Tripolesen uyt te wercken ; 't selve liep wel wat aen, maer echter wiert eenigen tijdt daer na den Vrede noch getroffen / en de Tripolesen / die daer bezet waren / vryheyt gegeven / om haer weer te calefateren.

Die van Algiers hadden ondertusschen den Oorlog aen de Franssen gedeclareert / en namen verscheyde Schepen van die Natie / alsoo men daer op niet verdacht was / wegh.

Wy hadden wel gemeent ons na Vranckrijck te begeven / maer wy sullen echter

echter eerst Italien aendoen. Den Paus/die zedert sijn verkiesinge geen Cardinalen hadde gemaeckt/ maer 't getal van die gestorven waren/ tot 26 laten lopen/ kreeg den 1. September eenige inspiratie/ na het scheen/ om 16 nieuwe te verkiesen; de selve waren de volgende Personen:

1. Jan Baptiste Spinola, Genouees, out 67 Jaren, zijnde Gouverneur van Romen, en Secretaris van de Congregatie der Reguliers.

2. Anthonio Pignatelli, Napolitaen, out 66 Jaren, zijnde Bisschop van Lecce, en Kamer-meester van den Paus.

3. Stephano Brancaccio, Napolitaen, out 64 Jaren.

4. Stephano Agostini, out 65 Jaren, uyt den Kerckelijcken Staet van geboorte, Aerts-Bisschop van Heracleé, en Dataris van den Paus.

5. Franciscus Bonvisi, Lucois, out 63 Jaren, Aerts-Bisschop van Tessalonica, en Nuntius tot Weenen.

6. Savo Mellini, Romeyn, out 37 Jaren, Aerts-Bisschop van Cesarée, en Nuntius in Spangien.

7. Frederico Visconti, Milanois, out 63 Jaren, Auditeur van de Rota, en Aerts-Bisschop van Milaen.

8. Marco Gallio, van Come, in 't Hertogdom Milaen van geboorte, out 69 Jaren, Bisschop van Rimini, en Vicegérent van Romen.

9. Flaminio del Taya, Sienois, out 80 Jaren, Auditeur van de Rota, en Correcteur van de Penitentien.

10. Raimond Capizucchi, Romeyn, out 69 Jaren, Meester van 't Paleys.

11. Jan Baptiste de Luca, Napolitaen, out 64 Jaren, Auditeur van den Paus.

12. Laurens Brancati, van Laurea in Calabrien van geboorte, out 64 Jaren, Professor in de Theologia, en Bibliothecaris van 't Vaticaen.

13. Urbano Sacchetti, Florentijn, out 44 Jaren, Auditeur van de Apostolise Kamer.

14. Jan Franciscus Ginetti, Romeyn, out 60 Jaren, Tresorier van de Apostolise Kamer.

15. Benedictus Pamphilio, Romeyn, out 28 Jaren, Groot Prioor van Romen.

16. Michiel Ange Ricci, out 65 Jaren, Secretaris van de Congregatie der Indulgentien.

De 10 andere Cardinaels-plaetsen bleven noch open/ alsoo den Paus die/ na het scheen/ niet had willen vergeven/ om dat de Kroonen/ die anders mede eenige van de hare daer onder soecken te hebben/ niet souden oordeelen/ dat zy daer buyten gesloten waren. De Cardinalen Taya en Ricci bleven lang de Cardinaels-hoed weygeren/ en versochten verscheyde mael aen den Paus/dat hy andere daer mede wilde begiftigen/ doch konden sulcx niet uytwercken/ soo dat zy genootsaeckt waren/ die eyndeling mede aen te nemen.

Wy hadden gemeent Italien van dit Jaer daer mede te laten varen/ alsoo

daer in niets meer van gewicht is voor-gevallen; doch wy sullen echter noch aenroeren/ dat de Provintie Mondovi/ in Savoyen/ geen Impost van 't Zout willende betalen/ in 't Voor-jaer was gerebelleert; doch den Hertogh van Savoyen/ eenige Troupen derwaerts gesonden hebbende/ heeft de Oproerige na een kleyne Schermutsel niet alleen verstroyen/ maer oock een Citadelle aldaer bouwen/ om haer soo altijt in toom te konnen houden.

Wy hebben in de vorige Mercurius geseyt/ dat'er tusschen den Koning van Vranckrijck en den Paus een grooten twist over de Regalien in des selfs Koningrijck ontstaen was/ en dat den Cardinael d'Estrees na Romen was vertrocken/ om dese saecken by te leggen; gemelde Cardinael was met het begin van 't Jaer daer wel gearriveert/ maer konde by den Paus niets uytwercken/ alsoo die op sijn Recht vast bleef staen; in-tegendeel wierdt in Vranckrijck de Geestelijkheyt wel 2 a 3 mael beroepen/ om haer oordeel te geven/ wat Recht sijn Majesteyt van Vranckrijck daer omtrent hadde; de meeste quamen wel over-een/ dat dese Regalien den Koningh met recht toebehoorden/ maer also den Paus/ gelijck geseyt is/ niets wilde toegeven/ is dese saeck het gantsche Jaer onafgedaen gebleven.

Terwijl men in Vranckrijck dus met het Roomsse Hof overhoop lagh/ arbeyde de Geestelijckheyt aldaer seer yverig/ om de Gereformeerde/ die in dat Koningrijck waren/ tot de Roomsse Religie te locken/ 't zy door giften/ gaven of anders; maer also dit van soo grooten effect niet en was/ (hoewel veele losse Luyden zig daer door hadden laten bewegen)/ soo poogden zy oock door andere middelen/ die sommige voor geweldtdaedige souden konnen oordeelen/ de Gemoederen aen te tasten: zy werckten dat by den Koningh uyt/ dat de Kinderen der Gereformeerde/ als zy 7 Jaer out waren/ zich tot de Roomsse Religie souden mogen begeven/ gelijck uyt de volgende Declaratie van sijn Majesteyt van Vranckrijck blijckt.

Declaratie van den Koningh van Vranckrijck, gegeven tot Versailles den 17 Juny 1681. en geregistreert in 't Parlement den 8 July daer aen volgende.

LOUIS door Godes genade Koningh van Vranckrijck en Navarre, aen alle die dese tegenwoordige sullen sien en leesen; Salut.

DE groote Successen, welcke het Godt heeft gelieft te geven aen de Geestelijcke Oeffeningen, en andere redelijcke middelen, die wy in 't werck gestelt hebben, tot bekeeringe onser Onderdanen van de Gereformeerde Religie, ons aenmoedigende te seconderen, of de behulpsame handt te bieden, de gevoeligheyt, die God geeft aen een groot getal onser voornoemde Onderdanen, te erkennen de Dwalinge, daer inne zy gebooren zijn, wy souden geresolveert hebben de verminderinge van onse Declaratie van den 1. February des Jaers 1669. by de welcke de Kinderen der voornoemde Religie in eenige manieren souden uytgesloten

sloten zijn haer te bekeeren tot de Catholijcke, Apostolijcke en Roomsche Religie, van den Ouderdom van 7 Jaren, in dewelke sy capabel zijn met reden te kiesen in eene materie van soo grooten gewichte, als die van hare zaligheyt, tot den Ouderdom van 14 Jaren voor de Soonen, en tot twaelf Jaren voor de Dochters, alhoewel het Edict van Nantes en andere, gegeven tot voordeel van de Gereformeerde Religie, van diergelijcke dispositie niet en zijn, waer toe nodigh zijnde om te voorsien: Uyt die oorsaecken en andere Consideratien, ons daer toe moverende; Wy hebben gesegt en verklaert, seggen en verklaren by dese presente, door onse handt getekent, Wy willen en het is ons believen, dat het aen onse Onderdanen van de Gereformeerde Religie, soo Soonen als Dochters, zijnde gekomen tot de Ouderdom van 7 Jaren, vry sal staen t'aenvaerden de Catholijcke Roomse Religie; dat sy tot dien eynde sullen aengenomen werden, afsweeringe doende van de Gereformeerde Religie, sonder dat haer Ouders of andere Vrienden haer eenige hinder sullen mogen doen, onder wat pretext het oock soude mogen zijn; verminderende tot dien effecte, soo veel als nodig zy, onse voornoemde Declaratie van den eersten February 1669. Verder is ons begeeren, dat de Kinderen, die haer sullen bekeert hebben na den Ouderdom van 7 Jaren, genieten sullen de krachte van onse Declaratie van den 14 October 1665. En gelijckelijck, dat het sal zijn in haer keur, na haer Bekeeringe, weder te keeren tot hare Ouders, om opgevoed en onderhouden te werden, of sullen haer elders mogen vertrecken, en ten dien eynde begeeren Pensioen, geproportioneert na haer staet en vermogen; welck Pensioen de voorsz. Ouders sullen gehouden zijn aen hare Kinders te betalen alle vierendeel Jaers; in cas van weygeringe is ons begeeren, dat zy daer toe sullen gedwongen werden, door alle wegen en redelijcke plicht. En alsso wy verstaen hebben, dat veele onser voorn. Onderdanen van de Gereformeerde Religie haer Kinderen na andere Landen gesonden hebben, om aldaer op-gevoed te mogen werden, in de welcke sy Maximes (of Grondregels) konnen nemen, tegens den Staet en getrouwheyt, welcke zy ons van hare geboorte schuldigh zijn; Wy bevoelen haer wel expresselijck haer sonder eenig uytstel te doen wederkeeren, op boete aen die gene, welke erfelijke als andere Goederen besitten, dat men haer sal ontnemen of onthouden het inkomen van hare Goederen, het eerste Jaer in sijn geheel, en vervolgende den tijdt, die zy haer sullen laten verblyven in vreemde Landen, de helft van haer Inkomen. En ten aensien van de geene, welcke geen vaste Goederen besitten, sullen gehouden zijn hare Kinderen te herroepen, op de boete, welke geoordeelt sal werden na proportie van hare Goederen of vermogen: En sullende genootsaeckt zijn te betalen het Inkomen en Boete van dien yder Jaer, tot dat zy hare Kinderen sullen hebben doen weder-keeren. Verbiedende aen onse Onderdanen van de Gereformeerde Religie hare Kinderen voortaen te mogen senden in vreemde Landen, tot hare opvoedinge, voor dat zy sullen bereyckt hebben den Ouderdom van 16 Jaren, op boete als hier boven verklaert, sonder onse uytdruckelijcke toelatinge.

Wy geven bevel aen onse lieve en beminde Raeds-Heeren en andere, welcke

houdende zijn ons Hof van 't Parlement van Parijs, dat zy dese sullen hebben te laten lesen, publiceren, registreren en executeren, na haer gestalte en inhoud, sonder toe te staen, dat daer tegens gedaen werde, in eenigerhande manieren: Want wy sulckx begeeren: Tot welck teecken wy hebben doen stellen ons Zegel aen desen. Gegeven tot Versailles den 17 Juny deses Jaers 1681. En het 39 Jaer van onse Regeeringe.

Geteeckent

LOUYS.

En op de omvouw par le Roy.

COLBERT.

En gezegelt met het groot Zegel van Geel Was.

Gegeven, gepubliceert, geregistreert, en werd versocht aen den Procureur Generael van den Koning, om desen te executeeren na haer gestalte en inhoud, volgens de Resolutie van desen dagh, tot Parijs in 't Parlement den 8 July 1681.

Geteeckent

JACQUES.

Veele Gereformeerden in dit Koningrijck/ hier door onfeylbaer oordeelende/ dat men haer Kinderen/ dewijl men de Ouders daer toe niet konde persuaderen/ tot de Roomsse Religie socht te brengen/ als zy selfs noch geen kennis van 't een en 't ander konden hebben/ resolveerden eerder met deselve [illegible] vertrecken/ als te gedogen/ dat zy op die wijse van haer geruckt souden werden/ en daer op is oock gevolgt/ dat zich veele Gereformeerden/ sommige spreecken wel van over de 100000/ van daer na andere Landen/ als Engeland/ [illegible]/ Hollant/ Duytslant en elders/ hebben begeven; maer dewijl dit in Vranckrijck gants niet aengenaem was/ wiert haer vertreck niet alleen verboden/ en zy lieden in de Havens opgehouden/ indien men haer op de Schepen van vreemde Natien konden vinden/ maer oock al haer Goet geconfisqueert: dit belette echter niet/ dat de meeste weg raeckten/ 't zy dan op dese of geene wijse/ en heeft sijn Majesteyt van Engelant/ om haer aen te moedigen in sijn Rijck te komen/ de volgende Declaratie den 17 September tot haer voordeel uytgegeven:

DEn Koningh, door een Ordre van sijn Raed van den 21 deser Maent July, de goetheyt gehad hebbende, om een Memorie, die hem, in faveur van de bedruckte vremde Protestanten, was gepresenteert, aen de Heeren van den Raed, die tot de saecken van de Commercie en Colonien zijn gedeputeert, weder te senden, met ordre, om haer rapport daer van te doen: En dese Heeren op heden rapport aen den Koning, zijnde in den Raed, doende, soo heeft sijn Majesteyt, alles wel geëxamineert hebbende, verklaert, dat hy sigh door Eer en Conscientie genootsaeckt vind, om alle bedruckte Protestanten te vertroosten, die wegens de rigeu-

rigeuren en hardigheden, welcke men, ter oorsaeck van haer Religie, tegens haer pleegt, gedrongen sullen zijn haer Vaderlant te verlaten, en wenschen, om sig onder de Koningl: Protectie van sijn Majesteyt te begeven, om een vrye Exercitie van gedachte Religie te genieten : derhalven heeft het sijn Majesteyt oock belieft te verklaren, dat hy aen alle en een yder van de gedachte bedruckte Protestanten, die herwaerts sullen komen vluchten, en alhier willen blyven, Brieven van Naturalisatie, die onder 't Groot Zegel van Engeland zijn gepasseert, sal toestaen, sonder eenige kosten voor 't selve te betalen, gelijck oock d'andere Privilegien en Immuniteyten tot de vrye Exercitie van haer Commercie, Konsten en Ambachten, voor soo verre als de Wetten van 't Koningrijck sullen konnen toelaten. Sijn Majesteyt sal daer-en-boven aen sijn Parlement, d'eerste mael dat'er weder een sal vergaderen, recommanderen, dat het een Acte wil passeren, om generalijck alle de gene, die sig om de gedachte oorsaecken in dit Koningrijck retireren, te naturaliseren, en de Vryheden en Liberteyten, die haer door sijn Majesteyt zijn toegestaen, noch wyder uyt te breyden, gelijck als het vereyscht en nootsaeckelijck bevonden sal werden. En, om haer noch meer aen te moedigen, staet sijn Majest: haer toe, dat zy niet meer aen de Rechten, van wat saeck het oock zy, sullen betalen, als sijn eygen Onderdanen, en dat zy oock alle de Privilegien en Immuniteyten, om haer Kinderen in de Scholen en Collegien te introduceren, sullen genieten, als alle d'Onderdanen van sijn Majesteyt generalijck hebben.

Daer-en-boven ordonneert sijn Majesteyt, en door dese tegenwoordige werdt aen alle Militaire en Civile Officiers geordonneert, om alle de bedruckte Protestanten, die in de Havenen van dit Koningrijck sullen komen, eerlijck t'ontfangen, haer *Paspoorten* voor niet toe te staen, en haer alle soorten van secours en assistentie te verleenen, om na de Plaetsen, daer zy sig sullen begeven, te vertrecken. De Heeren Commissarissen van de Thesaury des Konings sullen ordre geven aen de Commissarissen van sijn Douanen, dat zy de geseyde Protestanten vryelijck laten passeeren met haer Meubelen, Reystuyg, van wat waerde die oock mogen wesen, Instrumenten en andere dingen, behorende tot haer Commercie, Konsten en Ambachten, en generalijck alle 't geen haer toebehoort, en dat volgens de Wetten in dit Koningrijck magh gebracht werden, sonder iets van haer daer voor te exigeren. En om de gedachte Protestanten, die in nood zijn, te secoureren, helpen en encourageren, heeft sijn Majesteyt geordonneert, dat'er een Ordonnantie soude gepubliceert werden in sijn gantsche Koningrijck van Engelant, Prinsdom van Walles, en Stadt van Berwick, om Aelmoessen van alle mildadige en goedertierne Luyden te versamelen, tot soulagement van gedachte Protestanten, die 't selve van nooden sullen mogen hebben. Ende op dat gemelde Protestanten, zijnde Vreemdelingen, met haer aenkomst mogen weten, aen wie dat zy sigh hebben te addresseren, om haer nood en begeerte aen sijn Majesteyt te presenteren, heeft het sijn Majesteyt belieft d'Aerts-Bisschop van Cantelbergh, of de Bisschop van Londen, of een van de twee te noemen, om alle Requesten en begeerten van de gedachte Protestanten te ontfangen, en die aen sijn

Majesteyt te presenteren, op dat de noodsaeckelijcke ordres daer op gegeven mogen werden.

Philippe Lloyd.

Den Viceroy van Yrlandt / den Hartogh van Ormond / liet mede het volgende uytgeven / om haer herwaerts te trecken.

Presentatie van den Hartog van Ormond, gedaen aen de vervolgde Protestanten of Gereformeerde.

GElijck de Vervolginge, onder de welcke de Gereformeerde suchten in soo veele Plaetsen, haer niet doet als vluchten van d'eene Plaets na d'andere, na de schickinge van de wijsheyt selfs; Soo staet het oock de verplichtinge en liefde van die gene van hare Broederen toe, de welcke alrede van de Vervolginge bevryt zijn, te betonen aen die arme bedruckten een Vlucht-plaetse, en selfs die aen haer licht te maecken, soo veel het mogelijck is, tegens het voornemen van de verdruckinge.

Dit Landschap, wiens uytstreckinge ledig genoeg is, en wiens Land oock seer goet is, om t'ontfangen en t'onderhouden tweemael meer Inwoonders alsser zijn; wiens situatie seer bequaem is voor de Commercie, en het Climaet seer getempert, en alwaer alle saecken, nootwendig tot het leven, soo wonderbaerlijck overvloeden, dat men eeniger wijse kan seggen, dat het een vloeyende Aerde is van Melk en Honigh; Soo een Landt kan haer wel een goede Vertreck-plaetse zijn, en soo veel te beter, dat, zijnde hun soo naby gelegen, zy daer lichtelijck en met weynige kosten konnen heen komen. En sonder twijffel, dat het niet anders is, als de onwetentheyt van alle dese saecken, de welcke te lang souden zijn van stuck tot stuck te beschrijven, die hun soude konnen beletten te vluchten in een soo goet Landt, alwaer men in soo groote vryheyt, en onder soo een voortreffelijck Gouvernement en soo sachte Wetten is, alwaer zy sigh moeten versekeren gunstelijck ontfangen te werden, en daer zy sig oock lichtelijck konnen neder setten.

Men kan niet beter gedisponeert zijn, om hun een goet onthael te doen, als onder 't Gouvernement van sijn Excellentie Mijn Heer den Hartog van Ormond, wiens godvruchtigheyt en yver tot de Gereformeerde Religie soo bekent is. En of men daer oock geen vaste proeve van en hadde, die dat getuygen in de instellinge van de Fransse Kercke van Dublin, dewelcke een uytwercksel is van sijn voortreffelijcke liefde, soo soude men doch moeten toestaen en belijden, dat dit Memoriael, aengestelt door sijn bevel, om alhier de Vremdelingen der Gereformeerde Kercke aen te moedigen, om sigh te komen in dit Rijck neder te stellen, daer van een onverwinnelijck bewijs is, en een schoone ingang voor die gene, die konnen verlangen, dat men haer de middelen daer toe licht make.

't Is altijt seer moeyelijck aen die gene, die niet en hebben, om sig wel neder te setten: en hoe goet en vruchtbaer het Land is, soo kan men daer soo wel van honger

ger sterven als elders. Maer 't is niet mogelijck voor de geenen, die Goederen hebben, of goede Ambachten weten, of een die het beyde hebben, sig daer wel neder te setten. 't En is niet, dat de Armen daer niet konnen leven met de Rijcken, soo wel als in alle andere Landen, want zy willen by hare armoede geen quade menage of traegheyt vervoegen.

Maer ten opsicht van die, dewelcke hebben, of weten, waer van zy subsisteren konnen, is hun het heele Landt open, en zy mogen vryelijck over al hare woonplaetse nemen, 't zy in de Steden, 't zy op 't Land, na dat zy best sullen vinden. En daer en is geen twijffel, dat zy niet wel sullen ontfangen werden van 't Gereformeerde Volck, en gefavoriseert door de protectie van de Gereformeerde Heeren der Plaetsen daer zy sig sullen willen nederslaen; En sijn Excellentie heeft de goetheyt van hun te verseeckeren van de sijne, en dat over-al, soo langh hy Vice-Koningh sal zijn.

En hy wil daer van wel versekeren, en op een particuliere wyse, als eygen Heer der Plaetsen, die gene, die sig sullen vast neder-stellen in sijne Steden en Landeryen, waer van men hier alleen sal seggen, dat zy gelegen zijn op Rivieren, die t'Zeewaert in lopen. Dat de Landeryen goet zijn voor alle Voeragie, en bequaem tot alle soorten van Arbeyt, dat men daer kan instellen de Manufacturen van Wol, Hennip, Vlas en andere, en dat de Materialen, om te bouwen, daer by der hant zijn.

In dit cas seyt sijn Excellentie, dat die, de welcke sullen willen in sijne Steden wonen, niet en moeten hopen, dat men hun heele opgeboude Huysen soude voor niet geven; maer dat men hun sal besorgen of doen bouwen bequame Woonplaetsen tot hare Ambachten, die men haer soo goede koop sal geven, als 't mogelijck sal zijn: En men salse voor niet goede Aerde ofte Gront geven, uytgenomen een kleyne erkenteniffe, als van eenige Stuyvers voor 't Mergen, daer zy op sullen konnen bouwen en cultiveren: En men salse haer voor 't leven van drie Personen geven, die zy na haer believen sullen verkosen hebben; op conditie, dat, soo een van de drie komt te failleren, sullen zy daer een andere konnen in de plaets stellen, soo zy maer een Jaer Renten betalen.

Soo dat Personen zijn, die Gelt hebben, soo wil sijn Excellentie wel sorg dragen, om haer te doen geven 10 ten 100 van Interest, en oock toesien, dat hun Gelt seker beleyt zy, (tot dat zy 't selve konnen op Land, of Huysen, of Commercie, employeren) en sodanig, dat zy 't konnen wederom trecken, soo dra zy 't sullen willen op een andere manier gebruycken: En sijn Excellentie sal 't oock wel doen tot de Somme van 50000 Rijckxdaelders.

En om haer te versekeren, en hunne Erfgenamen, van 't Goed en de Effecten, die zy sullen konnen hebben, of van de acquisitie, die zy sullen konnen doen, tot dat zy konnen genaturaliseert zijn, na de Wetten des Lands, soo sal men middelen vinden, om haer sekerlijck te doen genieten alle de Privilegien der Burgers, door Brieven, die men hun geven sal, en weynig sullen kosten.

Ten opsichte van de Religie, soo zy willen hare eygen dienst houden, sal 't haer toegestaen werden; maer dan sullen zy verplicht zijn hare Predikanten selfs t'onder-

derhouden: maer als zy daer den dienst van d'Engelsse Kerck willen hebben, soodanigh als de Fransse Kerck van Dublin, sal men tot het geseyde onderhoud behulpsaem zijn.

En om dat die saeck moet in stilte bestiert werden, en dat men sig moet elders begeven, heymelijcker wijs, soo kan men sijne Goederen te voren weg senden, en in goede handen stellen, waer van men directie sal geven, op't advys dat men sal krijgen, om sigh daer na geheymelijck in de Eylanden of Havens te retireren, die sijn Koningl: Majesteyt toehoren; en als daer een considerabel getal sal zijn, sal sijn Excellentie, op 't advys, dat men daer van hebben sal, maken, dat men haer eenige Schepen sal toesenden, om haer over te voeren, en selfs Convoy toe te stieren, soo't nodigh is.

Siet hier 't geen daer men ordre toe heeft, om tegenwoordig te adviseren, by 't welcke men alleen sal voegen dese drie dingen; 't eene, dat men niet en twijffelt, of de andere Heeren sullen volgen, als 't nodig sal zijn het genereus en medogent Exempel van sijn Excellentie, wijl een van de Heeren, wiens Land by-na in 't midden van de Provintie leyt, heeft doen distribuëren gedruckte Briefjens, door dewelcke, om de Gereformeerde, die daer sullen komen wonen, aen te wackeren, hy verklaert, dat hy, aen alle die gene, die daer sullen willen komen, en plaets nemen, om 'er te bouwen, en vruchten te doen, sal Land geven voor 21 Jaren, of voor 't leven van 3 Personen, sonder eenige Renten de seven eerste Jaren te betalen, en de resterende Jaren te betalen soo een gemodereerde Renten, als men dan sal over-een komen of accorderen, na de groote des Lands, dat men nemen sal, waer in hy hun verseeckert goede aenmoedinge te geven.

't Ander is, dat het sal nodig zijn, dat die, dewelcke sullen komen haer te samen vervoegen, om sig neder te slaen, het als by kleyne troupen doen, op dat zy sig konnen helpen, en malkanderen maintineren, en te lichter met de Ingeboornen niet te doen hebben.

En 't laetste is, dat het bequamer soude lijcken de Engelsse Liturgie aen te nemen, gelijck de Fransse Kerck van Dublin heeft gedaen, nademael dat (boven dat het de selfde saecke in den grond is, en dat alle het verschil bestaet in de forme, en maniere, en in weynige indifferente saecken) het een middel is, om beter te versekeren het onderhout van hare Predikanten, om beter de goedwilligheyt der Heeren te verkrijgen, en om te vaster de eenigheyt te onderhouden, die altijdt een schoone saeck is, en waerdig aen ware Christenen.

Vorders sal men arbeyden, om te beter noch de saecken te considereren, die hun sullen konnen aenmoedigen, en om een soo seer exact voorwerp te maken, als mogelijck sal zijn, op dat een yder klaer soude konnen sien in sijne Resolutie, die hy nemen sal, en op dat men sig niet en bedriegt in sijne mesures of voornemen; en om die mesures beter te nemen, soo soude men moeten een Lijste sturen van de gene, die sullen willen komen: men vraegt hare Namen niet, maer haer getal, qualiteyt, familie, goederen, en hare vacatie, van 't geen zy konnen, of willen doen, dewyl dat omtrent de Informatie, die men daer van hebben soude, men te

te beter souden oordeelen van de Plaetsen, die haer souden bequaem zijn, om hun recht daer na toe te begeven.

Tot besluyt verlangt men, dat men proffijt doet met dese occasie en soo een goede Vertreck-plaetse, en men wenscht, dat Godt het voornemen daer van wil zegenen en het licht en gunstig maecken.

In Hollandt en andere Plaetsen wiert mede eenige vrydom aen de Vluchtelingen gepresenteert / soo dat de selve soo hier en daer verspreyt zijn.

't Fransse Hof had zich ondertusschen dese Somer meest tot St. Germain / Versailles of Fontainebleau vermaeckt; waer door aen de meeste alle achterdocht benomen wiert / dat'er van die kant van dit Jaer iets verricht soude werden / en te meer / om dat het selve zich prepareerde / om tegens de Herfst na Chambord te gaen; maer gants onverwacht verstont men van twee groote Entreprisen / als 't bezetten van de Citadelle van Cazal / in 't Montferrat / door de Fransse Troupen / en het innemen van Straetsburgh / in Duytslandt; wy sullen van 't eerste beginnen.

Daer was al zedert een Jaer of twee tusschen den Koning van Vranckrijck en den Hartog van Mantoua / als aen wien ‡ Cazal toebehoorde / eenige onderhandelinge geweest / om de Citadelle voor een sekere Somme Gelts aen Vranckrijck over te leveren: men riep wel / dat het Accoort doen al gesloten was / maer daer quam geen gevolg van / mogelijck om dat den Keyser / die pretendeerde / dat dit een Leen van de Keyserinne Weduwe Eleonora was / eenige verhinderingh daer in bracht; maer die saeck tot dus lang getrotteert hebbende / sonder dat men eygentlijck wist / hoe dat het daer mede stondt / soo sagh men nu in 't laetst van September daer van den uytslag. In de Somer waren al verscheyde Fransse Troupen na het Dauphiné en Pignarol gesonden / om die tot dese gelegentheyt te gebruycken / soo dat / wanneer de Hartoginne van Savoyen de Passagie had toegestaen / en den Marquis de Bouflers / die gemelde Troupen soude commanderen / daer by gekomen was / wiert alles tot Pignarol vaerdig gemaeckt / om na Cazal te trecken: Monsr. de Bouflers nam 's Nachts voor den 28 September met 20 Esquadrons Ruyters / en 4 Regimenten Dragonders / de voortocht / latende de resterende Cavallery / Infantery en Bagagie / onder 't gebied van Monsr. de Catinat / volgen: Gemelde voortocht passeerde noch voor de aenkomst van den dagh de Rivier de Po / over de Brugh van Carignan / en hielt doen 4 uren stil / als wanneer / na dat een Esquadron Ruyters aen de Brugh gelaten was / om Mr. de Catinat met de Infantery af te wachten / de Marsch weder voort-ging; zy passeerden voor-by Ast / en bleven des nachts tot Paolo; van daer quamen zy tot Montcalve / en / na dat zy de gantsche

‡ Cazal is de Hooft-Stadt van 't Montferrat, en legt in een seer wijd Pleyn aen de Po; aen 't Oosten paelt het aen Valence, in den Staet van Milaen; aen 't Westen leyt een Heuvel van 7 a 800 treden, die in 't Zuyden tot aen Auximian loopt; en aen 't Noorden streckt het zig na Canavais, zijnde een gedeelte van 't Montferrat; 't is een vry stercke en wel-gelegen Stadt, en een bequame Passagie na Italien.

sche Nacht gemarcheert hadden / den 30 September voor de Citadelle van Cazal / alwaer de gantsche Troup in bataillie wiert gestelt. Monsr. de Bousflers liet daer op aenstonts aen die van binnen sijn aenkomst weten / en vragen / of zy gereet waren / om hem t'ontfangen ; daer op wiert wel geantwoort van ja / maer dat men eerst een Poort most open maken / dat noch wat aen solde lopen / invoegen hy door sijn Dragonders daer aen mede liet arbeyden ; eyndelijck raeckten deselve 's middags klaer / en trok Monsr. de Bousflers doen met twee Regimenten Dragonders in de Citadelle ; 't Guarnisoen van binnen / zijnde 6 Compagnien Italiaense Voetknechten / en 600 Man sterck / stont in de Wapenen / doch begaf zig met sijn inkomst na de Stad / en liet gemelde Citadelle aen de Fransse. Die van de Stadt quamen Monsr. de Bousflers aenstonts complimenteren / en tracteerden hem drie dagen langh seer treffelijck. Den 1 October quam Monsr. de Catinat met de rest van de Ruytery / Infantery en Bagagie mede voor Cazal / en dede naderhant de Infantery daer in trecken / alsoo hy Gouverneur van de Citadelle was gemaeckt / Mr. de l'Isle Lt. des Konings / en Monsr. de Coudray Major. De Ruytery trock eenige dagen daer na onder Monsr. de Bousflers terug na Pignarol / en alsoo wiert Vranckrijck / sonder verlies van een Mensch / Meester van soo een considerable Plaets.

Met ‡ Straetsburg ging het byna alsoo gemackelijk / maer in 't volvoeren van die Entreprise wierdt meerder secretesse gebruyckt : Want daer men voor Cazal al lang gevreest hadde / en dat de alderpoliticqste de overlevering van de Citadelle aldaer vast-stelden / soo waren de minste gedachten op Straetsburg / de meer / om dat men van geen groote mouvementen van Troupen in die Gewesten hoorde / en dat oock geen Meel / gelijck nootsakelijck tot onderhout van Legers moet geschieden / daer ontrent gemalen wiert ; doch Monsr. de Louvois / die altijt de saken seer nauw overlegt / had in beyde voorsien. In Lotharingen / Bourgondien en het Elzas lagen soo veel Troupen / onder pretext van aen de Fortificatien der Plaetsen aldaer te arbeyden / dat de Franssen / in de tijt van twee mael 24 uren / een tamelijck Corps d'Armee by malkander konden krijgen / sonder haer Guarnisoenen bloot te laten / en derhalven konde daer weynig of geen achterdocht op vallen / om dat deselve de geheele Somer aldaer gelegen hadden / sonder zich eenigsints te moveren ; ja selfs / wanneer al eenige Trou-

‡ Straetsburg is een seer oude en vermaerde Stad ; men weet echter niet vast wanneer die gebouwt is, hoewel sommige seggen, dat het al lang voor Christi Geboorte is geschiet ; haer Naem is van ouds Argentina geweest, en werdt by veele oock noch soo genoemt ; eenige willen, dat het Straetsburg genaemt wert door de veele Wegen, die daer na toe gaen, dewyl men uyt Vranckrijck, Switserlant, Nederlant, en andere gedeelten van Duytslant, als door een Weg, derwaerts werdt geleyt : de Rivieren de Ill en Preutz lopen daer door, en komt oock een Arm van den Rijn aen de Stad, waer door men van daer over-al met Schepen kan komen ; het leyt op den vruchtbaersten Bodem van Duytslant, en is met schoone Gebouwen, waer onder de Hooft-Kerck het voornaemste is, voorsien. Daer zijn 9 Poorten, als de Joden, Visser, Nieuwe, Metzger, Spital, Elsbetter, Witte, Kronenburger en Steenstraetse Poort. De Fortificatien zijn seer treffelijck. Daer leyt oock een Brug over den Rijn, die aen de andere zyde met een Fort bewaert werdt. De Stad is in een nieuwe en oude verdeelt, en maken die twee samen in den omtreck omtrent 3 Fransse Mijlen.

Troupen by malkander getrocken wierden/ had het de naem/ dat zy na 't Dauphiné souden gaen/ om Cazal te bezetten. Het Meel was tot of omtrent Parijs selfs gemalen/ en op dat men niet soude weten/ dat'er Meel na het Elzas gesonden wiert/ wiert het selve in groote Kassen gedaen/ en door Parijs gesleept/ onder de naem van Musquetten en Oorlogs-Ammunitie/ die men na des Konings Plaetsen in der Elzas sond/ om de Magazijnen daer mede te voorsien; dit was nu wel beschickt/ maer daer ontbrack noch een saeck/ namentlijck/ dat Monsr. de Louvois selfs sonder eenige achterdocht soude konnen vertrecken; sulcx wiert mede gevonden/ want terwijl gem. Louvois op den dag van sijn vertreck/ zijnde den 25 September/ op 2 a 3 Plaetsen belooft had ter Middagmael te komen/ en dat hy oock selfs by andere gesegt had op de Jacht te sullen zijn/ had niemant eenige achterdocht van sijn Voyagie/ als wanneer hy al verre voor uyt was/ en de saecken by-na beschickt had/ te meer/ om dat de Posten en Couriers eenige dagen door sijn ordre opgehouden wierden: den Koning/ sulckx wel wetende/ verklaerde den 27 dito opentlijck aen het gantsche Hof/ dat hy den 30 dito soude vertrecken, en na het Elzas gaen, om daer den Eed van getrouwigheyt, die de Inwoonders van de Stad Straetsburg, in conformité van de Tractaten van Munster en Nimwegen, hem schuldigh waren, te ontfangen. Dit was den eygensten dagh/ als men voorgegeven had/ dat sijn Majesteyt na Chambord soude vertrecken/ en waren oock alle de gene/ die van 't Hof dependeerden/ om dit Desseyn te bedecken/ derwaerts ontboden; maer dit viel nu gants anders uyt/ want den Koning den 30/ gelijck geseyt is/ met den Dauphijn en Monsieur van Fontaine-bleau vertreckende/ nam de wegh van Vitry le Francois/ alwaer hy den 3 Octob. quam/ en verstont/ dat Straetsburgh zich al hadde overgegeven; invoegen hy daer de Koninginne/ de Dauphijne en Madame besloot af te wachten: Wy sullen haer daer laten blijven/ en ondertusschen besien/ hoe de saecken voor Straetsburg gingen.

Monsr. de Louvois/ gelijk geseyt is/ voor uyt zijnde/ sond aenstonts ordre na Fryburg/ dat de Regimenten van Picardyen en 't Koninglijcke van daer na 't Dauphiné souden gaen/ maer de selve waren soo haest tot Brisack niet gekomen/ of de Poorten wierden gesloten/ en 300 Man van yder genomen; van 't Regiment van Orleans/ dat binnen die Plaets lag/ wiert sulckx mede gedaen/ en kregen deselve doen bevel/ om onder 't commando van Monsr. de la Sitardie na Straetsburg te vertrecken/ en zig by den Baron d'Asfeld/ zijnde Collonel van de Dragonders/ te voegen. Aen Monsr. de Chamilly/ die binnen Fryburg Gouverneur was/ wiert ter selver tijdt ordre gesonden/ om den 28 de Bataillons van Artois/ la Ferte en la Fére na 't Leger voor Straetsburgh/ onder gem. Baron d'Asfeld/ te senden; de selve quamen den 28 's morgens wel by hem/ maer gem. Baron had 's nachts te voren met 3 Regimenten Dragonders/ als dat van den Koning/ van Pinconelle/ en van hem self/ de Forten voor Straetsburg/ aen dees en geen zijde van den Rijn/ met weynig verlies vermeestert/ also die van binnen daer niet op verdacht/ en oock slecht voor-

sien waren; die van Straetsburg / hier over ontstelt / lieten aenstonts aen ge-
melde Baron daer over klagen / maer die seyde/dat die van binnen eerst op hem
geschoten hadden / en dat hy oock ordre hadde / om sulcx te doen / invoegen de
Straetsburgers sulcx aenstonts aen sijn Keyserl: Majesteyt bekent maeckten/
en sijn raed en hulp versochten; maer sulcx quam weynig te pas/want Monsr.
de Monclar korts daer na met de Troupen / die hy soo in 't kort by malkander
had konnen krijgen/en die men meende / dat ruym 12000 Man sterck konden
wesen/hoewel andere die wel op 30000 Man begrooteden / mede voor de Stad
gekomen zijnde/ liet haer aenstonts van wegens den Koning sommeren/om zig
over te geven / met bekentmakinge/ dat Monsr. de Louvois in 't kort soude ko-
men / en dat/soo zy eenige resistentie wilden doen/ zy als Vyanden van sijn Ma-
jesteyt getracteert souden werden; die van binnen versochten daer op/dat zy tot
de komst van Monsr. de Louvois mochten wachten/ 't welck Monsr. de Mon-
clar haer toestont. Ondertusschen was men in de Stadt in overweging / wat
men best in dese saeck soude doen / en wiert van de meeste voorgestelt / dat / in-
dien men zich al wilde defenderen/ men zich eyndelijck noch soude moeten over-
geven / also'er ten eersten geen ontset voor handen was / en den Koningh selfs
verwacht wiert / en boven dien/ dat de Macht in de Stad so groot niet en was/
om een lange Belegering uyt te houden; invoegen besloten wierdt / om zich op
de beste Conditien/ die men soude konnen bekomen/ over te geven. Monsr. de
Louvois was derhalven soo dra niet in het Leger gekomen / of daer wierden
eenige Gedeputeerden aen hem gesonden / om te horen / wat den Koningh be-
geerde; zy kregen tot antwoort / dat / also sijn Majesteyt recht op haer Stadt
hadde / zy Frans Guarnisoen souden in-nemen / of dat den Koning haer als
Vyanden soude handelen: Zy versochten daer op tijdt tot des anderen daegs/
welcke haer oock gegunt wierdt; doch als het bestemde uur verstreecken was/
en zy noch niet weder quamen/ liet Monsr. de Louvois haer weder sommeren;
de gene/ die daer toe afgesonden was/ontmoete haer onderweeg/ en quam dies-
halven met haer te rug; zy verseeckerden doen aen gem. Monsr. de Louvois/
dat de Stad genegen was zich aen den Koning over te geven/ mits behoudende
haer Privilegien/ en wierden daer op de volgende Conditien geaccordeert.

ARTICULEN,

Geproponeert door den Schout, Burgermeesteren en Magistraet van de Stadt Straetsburg, op den 30 September 1681.

WY *Francois Michiel le Tellier*, Marquis van Louvois, Secretaris van Staet en van sijn Majesteyts Bevelen, en *Joseph de Pons*, Baron van Montelar, Lieutenant Generael van des Konings Armeen, commanderende voor sijn Majesteyt in der Elsas, hebben uyt kracht van het vermogen, ons door sijn Majesteyt toegestaen, om de Stadt Straetsburg onder sijn gehoorsaemheyt te ontfangen,

fangen, dese onderstaende Apostillen gestelt, waer af wy de Ratificatie van sijn Majesteyt belooven te fourneren, ende tusschen nu en thien dagen aen de Magistraet van Straetsburg ter hant te stellen.

I.

De Stadt Straetsburg, volgens 't exempel van mijn Heer den Bisschop van Straetsburg, den Graef van Hanau, Heer van Flekkensteyn, en den Adel van't Neder-Elzas, erkent sijn Alder-Christelijckste Majesteyt voor haer Souverainen Heer en Beschermer.

Den Koning neemt de Stadt en alle haer Dependentien in sijn Koninglijcke bescherming.

II.

Sijn Majesteyt sal alle d'oude Privilegien, Rechten, Statuten en Costumen van de Stadt Straetsburg, soo Ecclesiastique als Politique, bevestigen, conform het Westphaelsse Vredens-Tractaet, door dat van Nimwegen geconfirmeert.

Geaccordeert.

III.

Sijn Majesteyt sal de vrye oeffening van de Religie laten, soo als die geweest is zedert den Jare 1624. tot tegenwoordig toe, met alle de Kercken en Schoolen, en niet toestaen, aen wien 't oock soude mogen zijn, daer eenige pretentien op te maken, noch oock op de Kerckelijke Goederen, Conditien en Consenten, namentlijck d'Abdy van St. Steven, 't Capittel van St. Thomas, St. Marcus, St. Wilhelmus, Allerheyligen, en alle d'andere Kercken, hier in begrepen en niet begrepen; maer deselve in eeuwigheyt voor de Stad en haer Inwoonders conserveren.

Geaccordeert, om alles te genieten wat de Kerckelijcke Goederen betreft, volgens den inhoud van 't Munstersse Tractaet, uytgesondert de Kerck van Onse Lieve vrouw, die aen de Catholijken ingeruymt sal werden; vindende sijn Majesteyt echter goet, dat zy sig van de Klocken der geseyde Kercke, tot alle de hier voormaels gepleegde gebruycken, sullen mogen bedienen, behalven alleen tot ter Predicatie te luyen.

IV.

Sijn Majesteyt sal de Magistraet in de tegenwoordige staet laten, met alle haer Rechten en vrye Verkiesinge van hun Collegien, namentlijck 't Collegie van Dartien, Vijftien, Een-en-twintig, Groote en Kleyne Raed, der Schepenen, der Officiers van de Stad en Cancelery, der Ecclesiastique Conventen; en d'Universiteyt met alle haer Doctoren, Professoren en Studenten, en van wat qualiteyt zy oock mogen wesen; de Gildens en Ambachten; altemael gelijk zy sig tegenwoordig bevinden, met de civile en criminele Jurisdictie.

Geaccordeert, uytgesondert dat men in saecken, die boven de duysent Fransse Ponden beloopen, aen den Raed van Brisack sal konnen appelleren; sonder dat echter 't Appel d'executie des Vonnis, 't geen door de Magistraet gegeven sal wesen, suspenderen sal, indien de saeck niet boven de twee duysent Fransse Ponden beloopt.

V.

Geaccordeert, uytgesondeert 't Kanon, Munitie van Oorlogh, en Wapenen der publicque Magazijnen, welcke in de macht der Officiers van sijn Majesteyt sullen wesen; en wat de Wapenen belangt, die de Particulieren toebehooren, de selve sullen op 't Stadhuys in een Zael gebracht werden, waer van de Magistraat de Sleutel sal hebben.

Sijn Majesteyt accordeert oock aen de Stadt, dat alle d'Inkomsten, Rechten, Tollen en de Commercie, met het Tolhuys, in alle vryheyt en genieting geconserveert sullen zijn, gelijk zy deselve tot nu toe gehad hebben, met de vrye dispositie van de Penning-Toren, en de Munt, der Magazijnen, Geschut, Munitien, Wapenen, soo die in 't Wapenhuys, als op de Wallen, en in de Huysen der Burgers te vinden zijn, de dispositie der Koorn-Solders, Wijnen, Hout, Koolen, Smeer, &c. mitsgaders der Klocken, gelijck oock der Archiven, Documenten en Papieren, van wat natuur die oock mogen zijn.

VI.

Geaccordeert.

De gantsche Burgery sal vry wesen van alle Contributien, en andere Betalingen, latende sijn Majesteyt alle ordinaire en extraordinaire Impositien aen de Stadt, tot des selfs conservatie.

VII.

Geaccordeert.

Sijn Majesteyt sal aen de Stad en Inwoonders van Straetsburg de vrye genieting laten van den Rijn-brug, van alle hun Steden, Vlecken, Dorpen, Hoven en Landeryen, welke hun toe-behooren; en oock aen de Stadt de gunst doen van haer Respijt-Brieven tegens haer Crediteurs, soo binnen als buyten 't Rijck, te verleenen.

VIII.

Geaccordeert.

Sijn Majesteyt staet oock Amnestie toe van al het gepasseerde, soo aen 't Gemeen, als aen alle de Particulieren, sonder eenige exceptie, en sal daer in doen begrijpen den Prins Palatijn van Veldents, den Graef van Nassau, den Resident van sijn Keyserlijcke Majesteyt, alle de Gods-huysen, 't Broeder-hof, met haer Officieren, Huysen en toebehoorte.

IX.

Geaccordeert.

't Sal de Stad vry staen Baracken te doen bouwen, om de Troupen, die'er in Guarnisoen sullen wesen, daer in te logeren.

X.

Geaccordeert.

Des Konings Troupen sullen op heden den 30 September 1681. ten 4 uren na de middag in de Stad komen.

Actum t'Illkerck, den 30 September 1681.

Was geteeckent

De Louvois. Joseph de Ponts, Baron van Monclar. Jan Joris van Zendlits, Schildknecht en Schout. Dominicus Dietrick. Johan Leonard Froreisen. Johan Philip Schmit. Daniel Rinkshoffer. Jonas Storr. Jan Jouchims Frants. Chris. Gunzer.

[illegible]

Aldus wiert het Accoort gesloten/ en daer van advijs aen den Koning gesonden; de welcke de Koninginne en 't gantsche Hof tot Vitry le François afgewacht hebbende/ den 6 deser van daer vertrock/ om Straetsburg te gaen bezichtigen/ na dat hy de meeste Troupen/ die met hem gekomen waren/ weder na hare Quartieren hadde gesonden. Den 7. quamen haer Majesteyten tot Void; den 8. tot Germinag; den 9. tot Bayon; den 10. tot Rambervillers; den 12. tot St. Die; den 13. tot St. Marie aux Mines/ en den 14. tot Sledstad/ alwaer de Magistraet van Straetsburg haer submissie aen den Koning quam afleggen; Zy lagen op hare Knien/ en verseckerden aen sijn Majest: dat zy sijn ootmoedigste en onderdanigste Dienaers waren: Den Koning ontfing haer seer gunstig/ en confirmeerde al 't geene/ dat Mr. de Louvois aen haer toegestaen had. Den 15. quamen haer Majesteyten tot Brisack; den 17. tot Fryburgh/ en den 18. tot Ensisheym/ alwaer 30 Ambassadeurs van de 13 Switserse Cantons sijn Majesteyt quamen complimenteren: Zy wierden door den Marschalck de Bellefonds en den Marquis d'Angeau/ uyt den Naem van den Koning/ mede gecomplimenteert/ en treffelijck getracteert: Den 19. quamen den Grave d'Armagnac en Monsr. de Bonneuil haer in de Karossen van den Koningh halen/ en wierden zy doen ter Audientie geleyt; hare Propositie/ die zy deden/ bestont in de volgende Woorden.

Propositie, die de Gedeputeerden van de 13 Cantons op den 19 October tot Eynsisheym aen den Koning van Vranckrijck hebben gedaen.

ALDERDOORLUCHTIGSTE, &c.

NAdemael onser aller Opper-Heeren, de Regenten van de 13 loffelijcke Cantons, en der selver Bondgenoten, vernomen hadden, dat uwe Koningl: Majesteyt zich in sijne Landen van d'Elzas, de welcke aen ons grensen, bevont, hebben deselve, uyt affectie tot d'onderlinge Alliantien, geoordeelt hare schuldigheyt te zijn, dat zy ons tot uwe Majesteyt affonden, ten eynde, om de selve met hoogst-betamelijck respect te verwellekomen: Wy betuygen dan alle, uyt den Naem van onse respective Heeren Principalen, hunne bysondere hertelijcke vreugde, over uwe Majesteyts geluckige aenkomst in de Landen by soo Edelen gesontheyt, waer van wy uwe Majesteyt een langdurige continuatie van herten toewenschen, en presenteren, met het hoogste respect, onser bereydwilligste diensten na vermogen, met versekeringe, dat wy de Vrundschap, die voor meer als 230 Jaren tusschen Vranckrijck en Switserlant een begin genomen heeft, om desen tijdt noch in soo hoogen achtinge houden, als van onse Voor-Vaderen geschiet is; En vermits dese Vrundschap namaels door den oprechten Eeuwigen Vrede bestandigh gemaeckt, (en niet lang daer na door een nieuwe Alliantie met uwe Majesteyt aengegaen) insgelijckx bekrachtigt is geworden, soo hebben onse Voor-Vaders, als oock wy in onse tijden, de plichten, daer toe zy en wy verbonden waren, in alle oprechtigheyt en in dier voegen waergenomen en gepresteert,

dat

dat oock alle navolgende Koningen, door de vernieuwinge van 't selve Verbondt met de gemeene Eedgenoten, de continuatie van sodanige Vrundschap genadiglijck te kennen gegeven hebben, gelijck 't selve dan oock door uwe Majesteyt voor des selfs Heer Soon, den Heer Dauphijn, geschiet is, aen wien wy oock t'eenemael genegen zijn onse voorsz. plichten vorders te betonen; Waer tegen wy hoopen en bidden, dat uwe Majesteyt in hare Koninglijke affectie en aldergenadigste welgewogentheyt tot onse Eedgenoten en Staet, (die met Vranckrijck soo lang bevrund is geweest, en daer mede noch effectuëlijck verbonden is) mitsgaders tot elcken Canton in 't bysonder, en tot onse nabuurlijcke Bond-genoten, bestendig wil volharden, en sig ons Interest, Rust en Welvaert in 't toekomende aldergenadigst aengelegen en aengenaem laten zijn: Hier op bidden wy den Almachtigen God van grond onses herten, dat Hy uwe Majesteyt, Kroon en Scepter, als mede het geheele Koninglijcke Huys, in een gestadige fleur wil onderhouden, en met alle selfs gewenste Hemelsche Zeegeningen bezaligen.

Sijn Majesteyt ontfongh haer met een groote genegentheyt/ en na dat hy aen haer alle de Handt hadde gegeven / zeyde hy: Dat hem het Gezantschap van sijne alderliefste Eed- en Bond-genoten lief en aengenaem was; dat hy oock geerne vernam, dat zy begerig waren in soo ouden Vrundschap met Vranckrijck te volharden, en de onderlinge Tractaten trouwelijk te onderhouden, mitsgaders dat zy hunne schuldige plichten getrouwelijck wilden nakomen, waer tegens hy haer aen sijne zyde sijne Koninglijcke welgewogentheyt tot het generale Bond-genootschap altijdt wilde betoonen, en niet nalaten de onderlinge Tractaten van gelijcken te onderhouden, sullende haer by alle voorvallen sijne aldergenadigste meyninge betoonen, en hoe meer hy na de Frontieren van Switserlandt soude mogen komen te naderen, soo veel te meer occasie hy soude hebben, haer de tekenen van sijne Vriendschap t'elckens te kennen te geven. Meer-gedachte Gedeputeerden van de Cantons wierden vervolgens oock door eenige Heeren ter Audientie van de Koninginne/ den Dauphijn en Dauphijne/ en andere Princen van den Bloede/ gebracht/ waer na zy/ met eenig Gelt vereert zijnde/ weder na Mulhuysen vertrocken. Den 20. ging den Koning Hunningen bezien/ in welcke gelegentheyt die van Bazel/ als maer twee Kanon-schoten van daer leggende/ haer Geschut los-branden/ doch quam den selven dagh weder tot Ensisheym; den 21. quam sijn Majesteyt tot Colmar/ en den 22. tot Benfelden/ alwaer den Bisschop van Straetsburg by hem quam: Gem. Bisschop was den 20. in de Stadt Straetsburgh gekomen/ en had aldaer de Hooft-Kerck weder ingewijd/ doch nu quam hy van daer/ om den Koningh derwaerts te geleyden; den 23. quamen eyndelijck haer Majesteyten selfs tot Straetsburg/ en wierden buyten de Poort door den Marquis de Chamilly/ die tot Gouverneur van die Stad gestelt was/ ontfangen; de Magistraet vertoonde zig daer oock en corps/ en wiert door gem. Marquis aen den Koning gepresenteert/ aen wien zy oock aenstonts de Sleutels overgaven/ en haer submissie

missie deden. Den Koning en Koninginne begaven zig na 't Hostel van Dourlach / dat voor haer geprepareert was : Ondertusschen wierden 265 Stucken Kanon / die op de Wallen stonden / los-gebrandt : het Guarnisoen stont in een dubbelen Rang / tot aen 't Hostel van Dourlach / en deed / wanneer sijn Majest: daer gekomen was / een Charge. Den selven dag ging den Koning / nevens den Dauphijn / Monsieur / en meer andere Heeren / de Buyten-wercken / 't Rijn-Fort en Kepler-Schans / gelijck oock de Plaets / waer men een Citadelle ging maken / te Paert bezichtigen ; doen sijn Majesteyt weder in de Stad quam / wierden de Stucken nochmaels los-gebrant. Den 24. gingen beyde haer Majesteyten de Misse in de Hooft-Kerck hooren / en wierdt doen het Te Deum Laudamus, onder 't geluyt van Trommelen en Trompetten / gezongen: Den Bisschop van Straetsburgh / die een kostelijcke Mijter met Gesteenten op 't Hooft hadde / en van noch 7 gemijterde Abten verselt was / ontfing den Koning aen 't Portael / en complimenteerde hem met de volgende Woorden :

TEgenwoordig, SIRE, my door uw Koningl: Handen in possessie van dese Kerck siende, waer uyt het gewelt van de Ketterse Predikers my en mijn Voorgangers soo lang heeft uytgesloten, soo mag ick met reden, na het voorbeelt van den Ouden Simeon, seggen; dat ick voortaen het eynde van mijn dagen in rust sal afwachten, en dat ick, wanneer het God believen sal my tot hem te roepen, dese Werelt met groote troost sal konnen verlaten.

Dese doorluchtige Kerck, SIRE, is sonder twijffel een gedeelte van sijn oprechting aen uw wijdvermaerde Voorgangers, Clovis en Dagobert, schuldig, dewyl de eene de eerste Steen van dit kostelijcke Vat heeft geleyt, en de andere het tot een Bisdom opgerecht, het selve met veel Landen en Inkomsten begiftigende, maer uw Majesteyt, door 't gene, dat hy heden gedaen heeft, maeckt sig noch op een glorieuser wyse daer van als een nieuwe Fondateur.

SIRE, Ick soude wel wenschen, dat ick welsprekentheyt genoeg hadde, om U de groote blijdschap uyt te drucken, die ick en mijn Capittel, waer van een gedeelte hier tegenwoordigh is, gevoelen, over 't voordeel, dat dese groote daed, waerlijck de godvruchtigheyt van een Alder-Christel: Koning waerdig, sal voortbrengen, soo tot Godts eer, als de reputatie van uw Majesteyt, maer alsoo my woorden en vloeyentheyt ontbreken, om my in dese Tael uyt te drucken, ben ick gedwongen, SIRE, om in onse herten duysent gevoelens van respect, erkentenis, tederheyt, indien ick het derf seggen, en eerbiedigheyt voor de doorluchtige Persoon van uwe Majesteyt te besluyten, en hem simpelijck te versekeren, dat wy noyt en sullen af laten, als sijn onderdanigste en getrouste Dienaers en Onderdanen, om gedurigh in dit selve Huys Gods, alwaer hy de ware Gods-dienst komt te herstellen, onse Gebeden na den Hemel te senden, op dat het aen sijn Goddelijcke Majesteyt belieft, SIRE, U met voorspoedigheden en Zegeningen op te hoopen.

Terwijl sijn Majesteyt noch tot Straetsburg was / waren daer verscheyde groote Heeren uyt het Duytse Rijck gekomen / om den Koning te sien / soo dat het daer een nieuwe Werelt scheen; maer sijn Majest: / daer op alles ordre gestelt hebbende / vertrock met de Koninginne en 't Hof den 27. van daer / en quam tot Zabern; den 28. tot Salsburg; den 29. tot Vic / den 30. tot Foisvillage / den 31. tot Pont a Mousson / den 2. November tot Metz / den 3. tot Buzonville / den 4. tot Zaarburg / den 5. tot Thionville / den 6. tot Longwy / den 7. tot Stenay / den 8. tot Bapone / den 9. tot Rhétel / den 10. tot Reyms / den 12. tot Fismes / den 13. tot Soissons / den 14. tot Villers Cotterets / den 15. tot Dammartin / en den 16. tot St. Germain. In de heen Reys van 't Hof na der Elzas was het den gantschen tijdt seer mooy Weder geweest / maer in de weerom-komst regenachtig / soo dat verscheyde Wegen seer quaet waren te gebruycken / 't welck oock oorsaeck was / dat veele Dames seer vermoeyt van de Reys te rugh quamen.

Dit onverwacht in-nemen van Straetsburg verweckte een groote jalousye en vrees in 't Duytse Rijck / en bysonderlijck onder de Standen / die het naest daer ontrent lagen / als vreesende / dat sy / als onmachtigh / om de Fransse Macht te konnen resisteren / mede aenstoot souden lijden: Maer daer is echter niets van gevolgt / alsoo de Fransse Troupen na de in-nemingh weder na haer Quartieren wierden gesonden. Veele oordeelden / dat dit als een Vrede-breuck soude genomen werden / en dat de Conferentien / die tot Franckfort gehouden stonden te werden / nu t'eenemael te niet souden zijn; doch het gevolg heeft anders getoont / want de Fransse Ambassadeurs / Mrs. de St. Romain en Harlay / in Augusto uyt Parijs vertrocken zijnde / hielden zich wel eenige tijdt in Duytslant op / om dat 'er eenige Questie / (over de Inhalinge / die sy / tot Franckfort komende / pretendeerden te genieten / en dat sy deselve eer souden aengedaen zijn / als men aen de Keyserse soude geven /) was ontstaen / maer quamen echter / wanneer gem. Questie afgedaen was / in 't laetst van October in stilte binnen Franckfort: de Keyserse Ambassadeurs / als den Grave van Rosenburg en den Heer Straetman / begaven zich eenige dagen daer na mede aldaer / werdende van de Rijcks-Gedeputeerden naderhant gevolgt / so dat alle de Gezanten compleet waren; doch met de komst van gem. Rijcx-Gedeputeerden ontstondt tusschen de selve en de Keyserse Gezanten eenigh verschil over den Rangh / Titels en de Legitimatie / soo dat het noch tot in 't andere Jaer aenliep / eer dit afgedaen wiert; 't welck de Fransse Ambassadeurs verdrietende / een Propositie deed overleveren / waer op alle verschillen / wegens de Dependentien / die nu in questie waren / afgedaen souden konnen werden: maer also hier in het gantsche Jaer niet gedaen is / sullen wy dit laten berusten / en alleen noch seggen / wat redenen / gelijck de Franssen voor-gaven / sijn Alder-Christel: Majesteyt bewogen hadden / om Straetsburg in te nemen; de selve kan men uyt de volgende Memorie / die den Franssen Ambassadeur / den Heer Grave d'Avaux / aen haer Hoog Mog: overgelevert heeft / sien.

Den

DEn Grave d'Avaux, Ambassadeur Extraordinaris van den Alder-Christel: Koning, gelooft het sijn plicht te wesen, om aen Uw Hoog Mog: te kennen te geven, dat den Koningh sijn Meester (ten vollen geïnformeert zijnde, dat de gene, die haer voordeel by troublen soecken te vinden, haer best deden, om de Inwoonders van de Stad Straetsburg de principaelste Autheurs van de desordres, die zy in 't Rijck wilden verwecken, te maken; dat zy ten dien eynde aen die van de Stadt te kennen gaven, dat het Hof tot Weenen geen toestemming tot de Conferentien tot Franckfort had gegeven, als om te beter het desseyn, 't welck het hadde, om den Oorlog te vernieuwen, soo dra als den Keyser sijn Wervingen voltrocken soude hebben, te bedecken; en dat de Stad Straetsburg de Troupen, die het Huys van Oostenrijck daer in wilde brengen, om sijn Legers in der Elzas, met al het voordeel, dat dese Post hem konde geven, te voeren, soude ingenomen hebben) nodig geoordeelt heeft, om dese desordres, die door de executie van dit desseyn in 't Rijck souden konnen ontstaen, met so veel te meer naerstigheyt voor te komen, om dat hy geadverteert was, dat d'intrigues en verleydingen van den Baron de Mercy, nevens de aenbiedingen en beloften, die hy en de andere Commissarissen van den Keyser van wegens sijn Keyserl: Majest: aen de Inwoonders deser Stadt deden, soo groote impressien op de lichtgelovige en woelende Gemoederen hadden verweckt, dat zy t'eenemael genegen waren, om de Oostenrijckse Troupen in te nemen, en dat den Prince Karel van Lottharingen sig prepareerde, om die gene, die onder sijn Commandement stonden, daer in te doen trecken.

Invoegen sijn Majesteyt, siende dat den Oorlog onvermijdelijck was, indien hy met een uytstekende naerstigheyt en een groote secretesse de quade Desseynen van de gene, die sig van soo een considerable Post wilden versekeren, tot prejuditie van de Rechten, die de Kroon van Vranckrijck door de Tractaten van Munster en Nimwegen op 't gantse Opper- en Neder-Elzas, en bygevolge van dien op Straetsburg, die de Hooft-Stad daer van is, heeft verkregen, niet voor-quam, soo heeft hy sig genootsaeckt gevonden, om sig selfs derwaerts te begeven, en den Eed van getrouwigheyt, die men hem schuldig is, te ontfangen, uyt vreese, dat een langer gedult hem eenig nadeel mocht toe-brengen.

En dewyl Monsr. den Marquis de Louvois, die sijn Majesteyt voor af gesonden had, heeft laten weten, dat sijn Troupen met sulcken naerstigheyt hadden gemarcheert, dat zy den 28 September de Redoute, die de Brug bewaert, hadden bemagtigt, en dat zy also de Keyserl: Troupen waren voor-gekomen, die ordre hadden, om sig daer van te saiseren: dat die van Straetsburg ter selver tijdt hadden betuygt, dat zy bereyt waren, om sig aen de gehoorsaemheyt, die zy aen sijn Majesteyt schuldig waren, te onderwerpen, en dat zy de Troupen, die hy tot haer defentie nodig soude oordeelen, gaerne souden in-nemen, soo heeft sijn Majesteyt aenstonts alle de gene, die tot defentie van Straetsburg niet nodig zijn, in haer Quartieren terug gesonden, en sal nu met kleyne dag-reysen derwaerts gaen, om de Plaets te besichtigen, en te ordonneren alle het gene, dat tot dessels veyligheyt van noden is.

Dus is'er reden, om te verhopen, dat het gene, 't welck een occasie van Oorlog

geweest soude hebben, voortaen tot een lichter middel sal verstrecken, om de Vrede te conserveren, dewijl de submissie van ged. Stadt Straetsburg onder de gehoorsaemheyt van sijn Majesteyt de desseynen van die gene, welke sig van een soo considerable Post meenden te dienen, om den Oorlog te beginnen, te niet doet; Vorders is'er oock weynig reden, om te geloven, dat de Vorsten des Rijckx, die sulcken eclaircissement hebben, de rust, die Europa tegenwoordig geniet, sullen willen troubleren, om aen sijn Majesteyt de Rechten, die hem toe-komen, die hy besit, en die hy door alle middelen, die hem God in handen gegeven heeft, geresolveert is te bewaren, te bedisputeren.

Evenwel dewyl de Ministers van 't Huys van Oostenrijck het gantse Rijck hebben getracht te allarmeren, onder voorgeven, dat sijn Majesteyt van voornemen was, om sijn Wapenen aen de overzyde van den Rijn te voeren, soo kan gem. Ambassadeur Uw Hoog Mog: wel versekeren, dat sijn Majesteyt sulcke sincere voornemens heeft, om de rust in Europa te maintineren, en dat het soo verre van daer is, dat hy sijn Wapenen aen geen zyde van den Rijn soude willen brengen, dat hy in tegendeel t'eenemael gedisponeert is, om van tegenwoordig af te consenteren in 't demoliëren van de Fortificatien van Fryburg, en aen den Keyser dese Plaets, zijnde de Hooft-Stad van 't Brisgauw, te restituëren, op conditie, dat den Keyser van gelijcken de Fortificatien van Philipsburg sal doen raseren, en dese Burgt met des selfs dependentien aen den Bisschop van Spiers weder geven, invoegen dat het door dit middel niet als aen den Keyser sal staen, om van wederzyden alle subjecten van ongerustigheyt en mistrouwen te doen cesseren, in 't toekomende alle occasien van een vernieuwing des Oorlogs weg te nemen, en voor altoos een volkomen correspondentie tusschen Vranckrijck en het Rijck vast te stellen. Gedaen in den Hage den 8 October 1681.

Was geteeckent

Den Grave d'Avaux.

Wy komen weder tot de Spaensse Nederlanden. De Fransen aldaer Chiney bekomen hebbende / gelijck laetst gesegt is / hielden zich daer mede niet vergenoegt / maer bragten haer Pretentien / die zy op d'Oudenburg van Gent / 't Lant van Aelst / &c. zedert eenigen tijt gemaeckt hadden / voor den dag; doch dewijl zy wel konden oordeelen / dat het overgeven van dese Plaetsen niet alleen aen de Spaensen / als de communicatie tusschen haer vaste Steden benemende / maer oock aen andere onsmakelijck soude zijn / lieten de Fransse Commissarissen tot Kortrijck de volgende Declaratie aen de Spaense over-geven / maer sy zy presenteerden een Equivalent daer voor te nemen.

Declaratie van den Procureur van den Alder-Christel: Koning.

DEn Procureur van den Alder-Christel: Koningh verklaert, dat, hoewel sijn Majesteyt Recht heeft, om alle de Castellanyen, Steden, Burgten, Dorpen en andere

andere Plaetsen, die in dese tegenwoordige Declaratie zijn gementioneert, met haer appartenentien, dependentien en toebehoorten te pretenderen, soo om dat hy die door de Wapenen heeft verkregen, dat hy die effectivelijck heeft bezeten, en dat hy daer alle Rechten van Souverainiteyt en Jurisdictie heeft geëxerceert, als om dat de restitutie door de Articulen van de Cessien, die het Tractaet van Nimwegen in-houden, niet en is gestipuleert, en dat de ged. Plaetsen oock niet genomen konnen werden voor appartenentien, dependentien of toebehoorten van eenige van degene, die door 't ged. Tractaet zijn gecedeert, gelijck door authentique Tituls bewesen sal werden: Nochtans sijn ged. Majesteyt sijn Troupen daer uyt wel hebbende willen doen retireren, dewyl hy wel wist, dat de situatie van dese Plaetsen sodanig lag, dat hy die niet konde houden, sonder ruïne van de communicatie der Plaetsen, die onder den Cathol: Koning zijn, soo sal hy echter gaerne horen na de Propositien van Verwisselinge, die door de Heeren Commissarissen van Spangien, volgens het 14 Articul van 't Vredens-Tractaet, tot Nimwegen gesloten, gedaen sullen werden, en sig met een redelijck Equivalent laten vergenoegen. Overgegeven den 4 Augusti 1681.

Geteeckent

FAVIER.

Declaratie van de Castellanyen, Steden, Burgten, Dorpen en andere Plaetsen, die den Alder-Christel: Koning door sijn Wapenen heeft geconquesteert, en die aen sijn Majesteyt toebehoren, als zynde niet in de Articulen van de Cessien, die het Tractaet van Vrede, tot Nimwegen gesloten, inhout, begrepen.

OUDENBURG VAN GENT, met alle sijn Appartenentien, Dependentien en toebehoorten.
De Stadt en Castellanye van AELST, oock met sijn Appartenentien, Dependentien en toebehoorten.
De Stad van GRAMMONT.
RENAIX.
De Stadt van NINOVE.
RUDERSHOVE.
't Lant van BEVEREN.
't Ambacht van ASSENEDE.
't Ambacht van BOUCHAUT.
WEERT.
HEERTBRUGGE.
OPDORP.
MOORTSELLE.
St. AMAND.
't Lant van BORNHEM.
't Lant van FLOBECQ en LESSINES.

Maer de Spaensse, oordeelende dat dese Pretentien ongefondeert waren, sochten sulcx door 't volgende Antwoort aen de Franssen te bewijsen.

Antwoort van den Procureur van sijn Catholijcke Majesteyt.

DEn Procureur van sijn Cathol: Majesteyt, hebbende gesien de Declaratie van den Procureur van den Alder-Christel: Koningh, overgelevert den 4. Augusti

gusti 1681. door de welcke hy staende hout, dat den Alder-Christel: Koningh Recht heeft, om den Oudenburg van Gent, sijn Appartenentien, Dependentien en toebehoorten, de Stad en Castellanye van Aelst, sijn Appartenentien, Dependentien en toebehoorten, de Stad van Grammont, Renaix, de Stad van Ninove, Rudershove, 't Lant van Beveren, het Ambacht van Assenede, 't Ambacht van Bouchaut, Weert, Heertbrugge, Opdorp, Moortselle, St. Amand, 't Landt van Bornhem, en 't Lant van Flobecq en Lessines, te pretenderen; soo om dat hy die met de Wapenen soude verkregen hebben, dat hy die effectivelijck hadde beseten, en daer alle Rechten van Souverainiteyt en Jurisdictie geëxerceert, als om dat de restitutie daer van door de Articulen van de Cessien, die 't Tractaet van Nimwegen in-hout, niet en was gestipuleert, en dat de geseyde Plaetsen niet voor Appartenentien, Dependentien en toebehoorten van eenige van die geene, die door 't ged. Tractaet zijn gecedeert, genomen konden werden, en nochtans dat den Alder-Christel: Koning sijn Troupen van daer wel hebbende willen doen retireren, om dat hem bekent was, dat de situatie van dese Plaetsen sodanigh lag, dat hy die niet konde houden, sonder de communicatie van de Plaetsen van sijn Cathol: Majesteyt te ruïneren, hy gaerne soude horen na de Propositien van Verwisselinge, die door de Heeren Commissarissen van Spangien, in conformiteyt van 't 14. Articul van 't Tractaet van Vrede, tot Nimwegen gesloten, gedaen souden werden, en sigh met een redelijck Equivalent contenteren, geeft tot Antwoort:

Dat alle de voorn. Plaetsen open en buyten defentie zijn, gelijck zy oock, gedurende den gantschen Oorlog, geweest hebben.

Dat diergelijcke Plaetsen, volgens het Recht der Volckeren, en de gebruyckelijke maxime in de voorgaende Oorlogen, door invasie en violentie van de Vyantlijcke Troupen, niet van Meester veranderen, ten minsten soo langh als zy niet besloten zijn, en in staet van defentie gebracht, of wel door een Tractaet gecedeert.

Dat Vranckrijck door 't Tractaet van Aken de cessie van de Plaetsen en Forten, daer in gespecificeert, met haer Dependentien verkregen hebbende, gepretendeert heeft, gedurende den laetsten Oorlog, dat eenige Stadt geconquesteert hebbende, alle sijn Dependentien aen hem, in consequentie van dese Conqueste, mosten toe-behoren.

Dat die Kroon op dit Fondament oock heeft willen sustineren, dat den Alder-Christel: Koning, door de verovering van de Stad Gent, de ged. Castellanye van Oudenburg, de Steden en Castellanyen van Aelst en Grammont, de Stadt van Ninove, 't Lant van Bornhem, de Plaetsen van Weert, Heertsbrugge, Moortselle, St. Amand, 't Lant van Beveren, en de Ambachten van Assenede en Bouchaut, als dependerende en makende een gedeelte van 't Lit van die Stad, onder sijn gehoorsaemheyt gebracht soude hebben.

En hoewel de maxime van het conquesteren van opene Plaetsen, onder den Titul van Dependentien, opentlijck van wegen sijn Cathol: Majesteyt wedersproken is, selfs door Placcaten, die weynig Maenden, voor dat die Stadt ingenomen wiert,

wiert, in den Raed van Vlaenderen zijn gepubliceert, en voornamentlijck door dat van den 11 September, van 't Jaer 1677. 't welck men exhibeert.

Dat men oock in geenderhande manieren heeft willen toelaten, dat de geseyde Plaetsen aen de Stadt Gent souden dependeren, schoon dat zy een gedeelte van 't Lit van Gent, in 't stuck van d'Impoften en Subsidien, uytmaeckten.

Soo heeft Vranckrijck echter gepersisteert, dat hy die onder dien Titul heeft gekregen; en heeft sig oock alleen daer van bedient, tot de publicatie van de Vrede en d'Evacuatie van ged. Stadt, in alle de Acten van Jurisdictie en Superioriteyt, die hy pretendeerde te mogen exerceren, gelijck het blijckt in 't 4. Articul van de Capitulatie der Stadt Gent, ondertekent van den Alder-Christel: Koning, door de ordres, die hy, ingevolge van de ged. Capitulatie, en alle gepubliceerde Mandementen, tot Executie van gem. ordres, heeft laten geven, soo door den Intendant Pelletier, Commissaris van ged. Koning in dese Conferentie, en den Heer van Breant, sijn Gesubdeleguеerde in 't Intendantschap van Gent en dessels Dependentien, als den Grave van Montbron, Gouverneur van Gent, wegens den Alder-Christel: Koning, en Monsr. den Mareschalck d'Humieres, Gouverneur Generael van ged. Koning in 't geconquesteerde Vlaenderen.

En alhoewel het onnodig schijnt, na soo veel publijcke Acten, die het notoir maken, bewysen by te brengen, so exhibeert echter den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt, om dit te rechtvaerdigen, de ged. Capitulatie van Gent, nevens verscheyde van de ged. Mandementen, die successivelijck wegens den Alder-Christel: Koning zijn gepubliceert, en hy soude noch veele andere, in cas van noot, daer by konnen voegen.

En om te tonen, dat Vranckrijck geen ware en vredige possessie van de gedachte Plaetsen heeft konnen krijgen, exhibeert hy 't Placcaet van sijn Cathol: Majesteyt, in dato den 7. Mey 1678. door dewelcke aen de Magistraten van de boven-gem. Plaetsen geordonneert wert, om promptelijck specificatien, en pertinente Lijsten van de Goederen en Effecten, die de Fransse Onderdanen toebehoorden, of onder die heerschappye woonden, te formeren, en deselve binnen 15 dagen, na de publicatie, in handen van de Ontfangers, die door ged. sijn Majesteyt tot den ontfang van de Impoften en Subsidien van ged. Plaetsen gestelt waren, te brengen.

Een ander Placcaet van den 7 Mey, door 't welcke hy aen alle de Inwoonders van de gesëyde Plaetsen belast, om haer toevlucht in de saeck van Justitie aen sijn Raed van Vlaenderen tot Brugge te nemen.

En de Declaratie van sijn Intendant van Vlaenderen, die deselve Maent opgemaeckt en gepubliceert is, door de welcke yder Dorp in 't particulier werdt geauthoriseert, om weder te verpachten en laten collecteren in haer distrikt de lopende Middelen, die in Vlaenderen gebruyckelijck zijn, mits dat zy promptelijck een geproportioneerde Somme daer voor souden furneren.

Hy exhibeert daer-en-boven het Mandement van den Intendant le Pelletier, Commissaris van den Alder-Christel: Koning, in dato van den 27 Augusti 1678. door dewelcke hy verklaert, dat, also de conjuncture des Oorlogs, het uytlopen van

van de Vyantlijke Partyen, het weg-nemen der Comptoiren en Commisen, die in de Burgten en Dorpen van 't platte Landt opgerecht waren, de generale Pachters van de Domainen van de Stadt en Dependentien van Gent hadden belet, om de Rechten te genieten van de Bieren, 't Gemael, 't Slachten, de Koeyen, Schapen, Paerden, en 4 Ponden per Vat; Item de Impoften van de Wijnen, Zout, gezoute Vis en andere, gemeenlijk genaemt Rechten van de 4 Leden van Vlaenderen, hy haer ingevolge van dien de Schattingen wegens ged. Rechten fent.

Een ander Mandement van fijn Gefubdelegueerde Sr. Breant, in dato van den 28 October 1678. ter oorfake van 't wegnemen der Vruchten in de gefeyde Plaetfen door de Eygenaers of Pachthouders, zijnde Onderdanen van fijn Cathol: Majefteyt, ongeacht de gepretendeerde confifcatie en de ordres, die aen de Luyden van de Wet gefonden zijn; als de welcke hy gewilt heeft, dat fulckx fouden verantwoorden.

Invoegen dat gelijck als Vranckrijck van geen wettelijcke poffeffie, om figh de Souverainiteyt van ged. Pluetfen, gedurende den Oorlog, aen te matigen, heeft konnen prevaleren, foo veel te minder kan hy figh daer van dienen, als de Vrede geflooten is, alfo die yder in fijn oude Rechten ftelt, uytgenomen in 't geene daer over men anders geaccordeert is.

Om dit Poinct te doen blijcken, moet men op de hier by-gevoegde Propofitien, die door den Alder-Chriftel: Koningh in April 1678., om ged. Vrede te maken, gedaen zijn, reflectie nemen.

Want daer in heeft hy fig met naem geëngageert, om Gent, met alle fijne Dependentien, te reftituëren.

En dewyl men niet min in de reftitutie als in de verkrijging moet hebben, foo volgt klaerblijckelijk, dat als den Alder-Chriftel: Koning de ged. Plaetfen, onder den Titul van Dependentien van Gent, verkregen foude hebben, de felve door gem. Titul aen fijn Cathol: Majefteyt weder gegeven moeten werden.

Dat den gefeyden Alder-Chrift: Koning fig in dit regard feer klaer heeft geëxpliqueert, als hy fegt, dat door dit middel een Frontier in Nederland opgerecht foude werden, die capabel was, om de Barriere te formeren, die Engelant, Hollant, en de Naburige Staten foo important tot haer fekerheyt oordeelden, ten regarde, dat de gefeyde Barriere, met toeftemming van de Commiffariffen van den Alder-Chriftel: Koningh felfs, niet foude konnen fubfifteren, indien hy de ged. Plaetfen behouden foude hebben, alfoo die de felve op alle wyfe, en felfs tot de Plaetfen en Forten van de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, affneden.

Want de Ambachten van Affenede en Bouchaut zijn dicht by 't Sas van Gent, en het Land van Beveren legt niet alleen by Antwerpen, maer oock by Callo.

Sonder dat men feggen kan, dat dit de Pretentie van 't Equivalent niet foude beletten.

Dewyl het niet door Vranckrijck geftipuleert, noch door Spangien belooft is, en dat het oock niet waerfchijnlijk is, dat den Alder-Chriftel: Koning in de Ceffie, die hy in verwiffelinge van de gefeyde Barriere begeert heeft, waer mede hy fich heeft

heeft belooft te contenteren, 't zy in nature of in Equivalent, een gedeelte van de selve Barriere, waer voor de cessie most geschieden, heeft willen begrijpen.

Dat dit engagement en dese uytdruckingh oock dient, om te toonen, dat ged. Alder-Christel: Koningh geen intentie gehad heeft, om eenigh Recht op de ged. Plaetsen te houden of reserveren, doen hy begeert heeft, dat Spangien hem de Plaetsen, die daer in uytgedruckt zijn, soude cederen, met daer by dese clausul te voegen: *In een woort, alle de Plaetsen en Landen, die hy tegenwoordig besit, uytgenomen die geene, die hy wel wil weder-geven.*

Want om niet te herhalen, dat onder de geene, die hy wel wilde wedergeven, hy met namen de Stadt en Citadelle van Gent en alle desselfs Dependentien heeft geëxpresseert, en dat Vranckrijck geen possessie, die van waerde was, op de ged. Plaetsen heeft gehad.

Soo is het oock de waerheyt, dat Spangien die clausul noyt heeft willen toestaen, op dat die geen dubbelsinnigheyt soude verwecken, of aen Vranckrijck oorsaeck geven, om eenige pretensie te formeren, en daer op heeft men oock gerust geweest.

Want het blijckt door de Acte van aenneming van de ged. Propositien, die den Heer Hartogh van Villa Hermosa den 3 Juny 1678., op de instantien van de Staten Generael der Vereenigde Provintien, heeft gedaen, dat deselve clausul daer in niet alleen is gerejecteert, maer dat de ged. Acte oock te niet gedaen is door de volgende conditie: *Wel te verstaen, dat alle de Conquesten, die den Alder-Christel: Koning soude mogen gedaen hebben, in wat Plaets des Werelts het soude mogen zijn, in de Landen en Domeynen van den Koning, sijn Meester, en die in de ged. Propositie niet en zijn uytgedruckt, aen sijn ged. Cathol: Majesteyt oock gerestitueert sullen werden.*

Dat dese Propositien en aenneming tot een Basis en Fondament, op de welcke het Tractaet van Nimwegen heeft gedraeyt, hebben gedient.

En dat de Heeren Ambassadeurs van den Alder-Christel: Koning, daer voortgebracht hebbende een Project van een Tractaet, in 't welck zy de ged. clausul hadden geïnsereert, gelijck als die in de boven-geseyde Propositien was opgestelt, en men door 't 8. Articul van 't geseyde Project, 't welck men exhibeert, kan sien.

Soo is het door de Heeren Ambassadeurs van sijn Cathol: Majesteyt tegen-gesprocken, met sodanigen effect, dat men geresolveert heeft 't selve door te halen, gelijck het blijckt door 't 11. Articul van 't Tractaet, 't welck gesloten en gearresteert is, in 't welck men alle de Plaetsen en Landen, die aen den Alder-Koning mosten blyven, heeft uytgedruckt, sonder de ged. clausul daer by te voegen.

En dat men in tegendeel een generael Articul daer voor heeft gestelt, *om van wederzijden alle de Steden, Plaetsen, Forten, Kasteelen en Posten, die de Wapenen van de eene of de andere Kroon hadden of mochten hebben geoccupeert, tot aen den dagh van de Publicatie van de Vrede, in wat Plaets des Werelts zy gelegen mochten zijn, te restitueren;* gelijck men door 't 7. Articul van 't ged. Tractaet kan sien.

Dat sulckx oock soo is verstaen, niet alleen in de Negotiatie en Conclusie van 't geseyde Tractaet, maer oock in des selfs Executie.

Want Vranckrijck heeft na de Publicatie van de Vrede de geseyde Plaetsen met

Volck beleyt, als sullende aen Spangien toekomen, om de selve alsoo te dringen tot het betalen van de Contributien, die hy pretendeerde, dat men hem schuldigh was.

En na dat hy haer door de groote bedervingen, die hy daer gedaen heeft, gelijck oock in alle andere Plaetsen, die hy most restituëren, genootsaeckt had, om al te geven 't geen hy begeerde.

Soo heeft den Alder-Christel: Koning, op de selve tijd als hy Gent heeft doen evacuëren, oock sijn Troupen van gem. Plaetsen doen retireren, om daer van het vrye besit aen sijn Cathol: Majesteyt te laten, sonder begeert of gesproocken te hebben van een Equivalent, gelijk geschiet soude zijn, indien den Alder-Christel: Koning daer eenig Recht gepretendeert had.

Het kan dan aen den Procureur van den Alder-Christel: Koningh niet helpen, dat hy tegenwoordig allegueert, dat de geseyde Plaetsen geen Dependentien van Gent zijn, vermits de Acten van Jurisdictie, die Vranckrijck daer gedurende den Oorlog heeft willen exerceren, niet als op dien Titul gefondeert zijn.

En dat volgens de Regulen van de Rechten de oorsaeck of Titul van sijn possessie niet verandert magh werden, voornamentlijck, na dat men sig daer van absolut heeft ontslagen.

't Is oock aen te mercken, dat den Procureur van den Alder-Christel: Koning in de Lijst gestelt heeft, Lessines en Flobecq, als op de welcke Vranckrijck, gedurende den Oorlog, geen Acte van Jurisdictie of Souverainiteyt heeft gepretendeert te exerceren.

En dat men daer van gelijcken heeft geïnsereert Rudershove, en de Stadt van Renaix, hoewel den Alder-Christel: Koning daer op mede geen Recht van possessie kan pretenderen.

Den Procureur van den Cathol: Koningh neemt niet te min de toestemming van den geseyden Procureur van den Alder-Christel: Koningh aen, namentlijck, dat de ged. Stad en andere Plaetsen, die in de ged. Lijst uytgedruckt zijn, aen sijn Cathol: Majesteyt moeten blyven, om de geseyde Barriere niet af te snijden, en de communicatie van de Plaetsen van sijn gehoorsaemheyt te breken.

En dewyl men niet tegenstaende dese toestemmingh sigh noch van gewelt in 't geseyde Renaix bedient, om sijn Cathol: Majesteyt daer in sijn Souverainiteyt te troubleren, soo eyscht hy, dat men de ged. wegen van gewelt doet ophouden, en dat sijn Cathol: Majesteyt in 't vrye besit van deselve Souverainiteyt wert gelaten.

En wat belangt het Equivalent, dat in conformité van 't 14. Articul van het Tractaet van Vrede werdt geëyscht, soo segt hy, dat, gelijck als 't ged. Articul niet spreeckt als van enclaves, die aen een van de Koningen in de Limiten van de Heerschappye van de andere behoren, soo kan sulckx klaerlijck niet geappliqueert werden op die Plaetsen, waer van nu gehandelt werdt.

Aengesien men hier boven nu getoont heeft, dat Vranckrijck, ter goeder trouwe handelende, volgens de belofte, die in 't Tractaet van Vrede gedaen is, op geenderhande wyse geen Recht van Souverainiteyt, Eygendom of Possessie daer op weder kan eysschen.

Soo

Soo beweert hy oock, dat de Heeren Commissarisen van sijn Cathol: Majest: geen voorsaeck hebben, om een Uytwisselinge of Equivalent te proponeren, en dat, gelijck als het niet als op een abusive voorstellinge is gevoyst, gelijck hier boven getoont is, hy reden heeft, om te geloven, dat den Procureur van den Alder-Christel: Koning niet meer op dese saeck sal staen.

Overgegeven aen Monsr. Favier, Procureur van sijn Alder-Christel: Majesteyt, den 1. September 1681.

Geteeckent

De Malingreau.

Terwijl de Franssen hier op haer Antwoort formeerden / om haer Recht op gedachte Plaetsen te bewijsen / quamen zy noch met een nieuwen Eysch voor den dagh / namentlijck / dat de Schepen / die tot Ryssel / Doornick en anders geconquesteerde Plaetsen t'huys hoorden / door Gent en andere Spaensse Steden souden mogen varen / en aldaer Lading in-nemen; 't selve vont in 't eerst wel eenig obstacul / maer de Spaensse gaven dit eyndeling over / en stonden het aen de Franssen toe / soo dat dit daer mede uyt de weegh geleyt was. De Antwoort / die de Franssen op het boven-staende over-gaven / bestont in de volgende Woorden.

Redenen van den Procureur van den Alder-Christel: Koningh, waer mede hy sijn Majesteyts Recht op de Castellanyen van Aelst, &c. tracht te bewijsen.

DEn Procureur van sijn Alder-Christel: Majesteyt, antwoordende op de beweeringen, die hem door den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt den 1. deser, tegens de Declaratie, door hem den 4. Augusti laetst overgegeven, ter hant zijn gestelt, segt, dat den Alder-Christel: Koning sig, door kracht van sijn Wapenen en 't Recht van Conquest, van alle de Landen, die in de ged. Declaratie begrepen zijn, heeft meester gemaeckt.

Dat sijn Alder-Christel: Majesteyt daer alle de Rechten van Souverainiteyt heeft geëxerceert, zedert de Maent Maert 1678., tot de consommatie van 't Tractaet van Vrede, tot Nimwegen gesloten; dat hy den Eed van getrouwigheyt van den Adel en Gemeentens, en generalijck van alle de Inwoonders der Landen, waer van gehandelt wert, heeft ontfangen; dat hy daer tot sijn voordeel heeft opgenomen d'Imposten, lopende Middelen, en generalijck alle de ordinaire en extraordinaire Op-lagen, en alle de Feudale en Leen-Rechten; dat alle de Ordonnantien, rakende de generale Policye, Finantien en 't Gouvernement, daer onder sijn authoriteyt zijn uytgegeven; dat de Justitie in sijn Naem daer geadministreert is geworden; dat hy tot sijn profijt de Goederen, leggende in de omtreck van de Landen, waer over gehandelt werdt, en behorende aen de Onderdanen van sijn

Alder-Christel: Majesteyt, die in de Landen onder sijn gehoorsaemheyt resideren, heeft doen confisqueren; en dat eyndelijck sijn Alder-Christel: Majesteyt in dit Lant, zedert het geconquesteert is, tot aen de Vrede alle Rechten van Souverainiteyt heeft geëxerceert, die hy in alle andere Plaetsen, die van outs onder sijn gehoorsaemheyt zijn gekomen, of die hy sonder tegen-spreken door kracht van sijn Wapenen, gedurende den Oorlog, heeft verkregen, geniet.

Men kan niet in twijffel trecken, dat een Conquest, door een Souverain met loutere macht en in een rechtvaerdigen Oorlog gedaen, geen wettige Titul geeft; de gerechtigheyt daer van is gefondeert op heylige Texten, en soo wel door 't natuurlijcke Recht, als het Recht der Volckeren, bekent. Men oordeelt, dat het onnut soude wesen, om dese maxime met Authoriteyten te bewysen, dewyl alle Autheurs, die van de Policye geschreven hebben, van dit sentiment zijn.

Indien een Conquest een wettige Titul in de Persoon van een Souverain is, die gerechtelijck den Oorlog aen sijn Vyant doet, soo is het noch veel meer in de Persoon van die gene, die een offensiven Oorlog tegens staet, tegens een Vyant, die hem daer toe heeft geprovoqueert, en met rijpen raed geattacqueert, gelijck Spangien in 't regard van Vranckrijck heeft gedaen, sonder eenige van de Formaliteyten, die een offensiven Oorlog gerechtig konnen maken, te observeren, als die niet hebbende gedeclareert, maer door Acten van hostiliteyt begonnen.

Men kan dan niet twijffelen, of den Alder-Christel: Koning heeft de Conquesten, die hy gedurende den Oorlog gedaen heeft, rechtvaerdig gekregen, en een onwedersprekelijcke Titul, om alle de Plaetsen, die in de Declaratie van den 4. Augusti laetst begrepen zijn, te pretenderen, als die door sijn Wapenen hebbende verkregen, en daer van geen restitutie aen sijn Cathol: Majesteyt door het Tractaet van Vrede, dat tot Nimwegen gesloten is, willen doen. Alschoon de Plaetsen, waer van gehandelt wert, open, en sonder defentie zijn, soo volgt daer uyt niet, dat den Alder-Christel: Koning die niet heeft konnen verkrijgen. Men staet wel toe, dat sulcx door een simpele invasie of overval van Troupen, gelijck een passage of campement van een Armee is, niet kan geschieden, maer sijn Alder-Christel: Majest: heeft die geoccupeert, behouden en beseten door sijn eygen forces en macht, en hy heeft daer, gedurende een gants Jaer, alle soorten van Jurisdictie en Souverainiteyt geëxerceert. Het Recht der Volckeren laet egael en sonder onderscheyt aen den Overwinnaer al 't gene, dat hy van sijn Vyant kan krijgen, Meubelen, Immeubelen, ja selfs Personen, 't platte Landt en gefortificeerde Steden; 't eenige onderscheyt dat'er is, is, dat men grooter macht moet hebben, om sig van een gefortificeerde Plaets te versekeren, als meester van 't platte Land te maken, en dat'er in-tegendeel een grooter macht van noden is, om sig in de possessie van een Castellanye of Provintie in sijn geheele omtreck te maintineren; 't is daerom niet genoeg, dat de Overwinnaer schrick in 't Land van sijn Vyand kan brengen, om hem daer uyt te jagen, en sig in sijn plaets te doen erkennen, maer hy moet oock in staet wesen, om het te maintineren onder sijn gehoorsaemheyt, en aen sijn Vyand de middelen te benemen, om het met openbaer gewelt weder te bekomen. Eyndelijck, volgens het

het sentiment van de meeste Autheurs, soo is'er een vaste en gedurige possessie van noden, *agri firma possessio*, en door dit middel krijgt een Overwinnaer sonder twijffel een Territorium, een Landt en Onderdanen, onder den Titul van een Conquest.

Daer door is't, dat de Romeynen sig meester van 't platte Land maeckten, dat zy door haer Wapenen gewonnen hadden; en daer is oock geen ander middel, om het Recht van den Overwinner te vernietigen, en daer weder in te komen, als om den Besitter met openbare macht, in de loop van den selven Oorlog, daer uyt te jagen, of hem door een Vredens-Tractaet te noodsaecken, om de restitutie daer van te doen.

Men heeft sodanig erkent, dat het Conquest aen den Besitter een wettelijcke Titul en Recht gaf, niet alleen op de Plaetsen, die hy hadde geconquesteert, maer oock op het platte Land, dat hy door sijn Wapenen geoccupeert had, dat men in de laetste Tractaten van Vrede van de Pirineen, van Aken en van Nimwegen te vreden geweest is, om aen den Alder-Christel: Koning de Souverainiteyt van een partye der Landen, die hy geconquesteert had, te attribuëren, met te seggen, dat hy die besat, en dat hy die effectivelijck soude genieten. 't Welck doet blijcken, dat men niet en twijffelde, of de possessie van 't platte Lant, in 't welke sijn Alder-Christel: Majesteyt onder den Titul van Conquest was, was wettigh.

Maer hoe soude Spangien dese maximen konnen tegen-spreecken? heeft men het daer selfs niet bekent, niet alleen ten regarde van 't platte Land, dependerende van gefortificeerde Plaetsen, maer oock ten regarde van 't platte Land, dat absolut independent was, als stipulerende door 't 5. Articul van 't Tractaet van d'Executie, waer van gehandelt wert, de restitutie van de Landen van Waes en Overmase, alle beyde independent, en met geen stercke Plaetsen voorsien? is dat niet bekennen, dat den Alder-Christel: Koning die wettelijck door sijn Wapenen hadde verkregen, en dat hy 'er reëlijck en effectivelijck in possessie was, dewyl Spangien gelooft heeft, dat hy daer eerder niet weder konde in-komen, ten zy door een precijse en expresse stipulatie.

Men kan oock niet in twijffel trecken, of den Alder-Christel: Koning heeft een vaste en gedurige possessie van alle de Plaetsen, die van 't Lit van Gent, waer van gehandelt werdt, dependeren, gehad. Volgens de maxime van het Recht is de de possessie met vaster daet, en dit sal met soo veel Actens betoont werden, dat die niet betwist kan werden.

De Procureur van sijn Cathol: Majesteyt tracht door verscheyde Articulen van sijn Antwoort te betonen, onder wat Titul sijn Alder-Christel: Majesteyt de Plaetsen, waer van nu gehandelt wert, heeft beseten; hy treckt het Tractaet van Aken aen, om te bewysen, dat hy die niet kan pretenderen, als onder den Titul van Dependentien der Stadt Gent. 't Is waer, dat Vranckrijck, volgens het Tractaet van Aken, heeft gepretendeert, dat de Steden, die hem gecedeert waren, hem met alle haer Dependentien toe-quamen: hy pretendeert noch de eygen saeck, volgens het Tractaet van Nimwegen, en staet toe, dat Spangien de eygen pretentie op de

Plaetsen, die hem door 't 5. Articul van dit Tractaet zijn gecedeert, heeft; doch het poinct is om te weten, of de Plaetsen, die in de Declaratie, welcke den 4. Augusti door den Procureur van den Alder-Christel: Koningh overgelevert is, zijn gespecificeert, Dependentien van Gent of niet zijn.

Om aen den Procureur van den Koning van Spangien de moeyte te sparen, om op te soecken, onder wat Titul den Alder-Christel: Koning de Dependentien van 't Lit van Gent, waer van gehandelt wert, heeft beseten, soo sal men het hem wel verklaren.

Sijn Alder-Christel: Majesteyt pretendeert niet, dat hy door de eenige verovering van Gent de Plaetsen, die in de Declaratie van den 4. Augusti zijn gementioneert, onder sijn gehoorsaemheyt heeft gebracht; en heeft zich daer van de besitting oock niet geattribueert als Dependentien van de Stadt of selfs van 't Lit van Gent; indien hy die als Dependentien van 't Lid van Gent hadde beseten, soude hy oock 't platte Land van Dendermonde, dat een gedeelte van dit Lid is, hebben konnen pretenderen, maer hy heeft niet gepretendeert als de Landen, die hy effectivelijck door sijn Victorieuse Wapenen heeft geoccupeert, waer van hy zich in possessie heeft gestelt, en welcke hy, onder 't faveur van het Conquest van de Stad Gent, heeft beseten, in de welcke hy gedurigh een suffisant Corps Troupen, om zich in de possessie te maintineren, heeft gehouden, niet alleen van de Stadt, maer ook van alle Plaetsen van 't platte Lant, die in de Declaratie van de 4. Augusti zijn gementioneert, en welcke Spangien met openbaer gewelt noyt heeft ondernomen noch konnen ondernemen, om weder te bekomen; soo dat men kan seggen, dat de besitting van den Koning wettelijck, vast en gedurig is geweest, sonder dat het Placcaet van den Koning van Spangien van den 11. September 1677. werdt geteeckent, waer uyt den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt avantage meent te trecken, daer in eenige verhindering heeft konnen brengen, also de Placcaten een swack middel zijn, om de Conquesten tegens te spreken; want indien het waer is, dat de possessien met der daet zijn, soo is het niet door geschriften, dat men die behoud, of dat men daer in komt, als men die door de Wapenen heeft verloren.

De Procureur van sijn Alder-Christel: Majesteyt neemt de Declaratie, die door den Procureur van den Koning van Spangien gedaen is, tot sijn voordeel, namentlijck, dat men van wegen sijn Cathol: Majesteyt noyt heeft willen toestaen, dat de Plaetsen, waer van gehandelt werd, Dependentien van de Stad Gent souden wesen; waer uyt men besluyt, dat zy in de cessie van de Stadt Gent en sijn Dependentien, volgens het 5. Articul van 't Tractaet van Nimwegen, niet begrepen zijn.

Het is licht te oordeelen door de wyse, die men verklaert, onder wat Titul den Alder-Christel: Koning de Plaetsen, waer van gehandelt wert, heeft beseten, en dat hy die noyt heeft gepretendeert te possederen als Dependentien van de Stadt Gent; doch soo sijn Alder-Christel: Majesteyt door sijn Apostille op 't 4. Articul van de Capitulatie van die Stad, heeft uytgedrukt, dat de reductie van Gent de Plaetsen, waer van gehandelt wert, onder sijn gehoorsaemheyt stelde, soo is het alleenlijck, om dat hy daer van de besitting kreeg en behielt, onder 't faveur van het Conquest

quest van Gent, en door middel van een machtig Corps Troupen, 't welck hy daer gedurig tot aen de Vrede heeft onderhouden.

Wat de Ordres en Mandamenten belangt, waer uyt den Procureur van den Koning van Spangien voordeel pretendeert te trecken, soo sal den Procureur van sijn Alder-Christel: Majesteyt, behalvens de gene, die hy voortbrengt, hem'er wel soo veele verschaffen, als hy sal willen hebben, in de welcke Monsr. Pelletier en de andere, die deselve geëxpedieert hebben, de Plaetsen, waer aen zy geaddresseert waren, hebben aengetekent, somtijts door haer particuliere dependentie, als by exempel seggende, soo een Dorp van den Oudenburg van Gent, van de Castellanye van Aelst, of van 't Land van Waes, en dan door een algemeener betekeninge, en met de terme van dependentie van 't Lid van Gent, doch men gelooft niet, dat de Procureur van sijn Cathol: Majesteyt daer uyt eenige advantagie kan trecken.

En soo al selfs die gene, welcke dese Ordres en Mandementen onder de Authoriteyt van den Koning hebben geëxpedieert, daer in eenige terme of betekeninge geïnsereert hadden, waer uyt den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt kon doen blijcken, dat zy gelooft hebben, dat de Plaetsen, waer van gehandelt wert, van Gent dependeerden, soo sou het niet te verwonderen zijn, dat zy geen kennis van de nature deser Plaetsen, en al 't geen dat men van haer independentie bevonden heeft, hadden gehad.

't Is reeds geseght, dat simpele Placcaten niet bequaem zijn, om 't effect van een Conquest, dat in een rechtvaerdigen Oorlog gedaen is, te beletten; doch soo den Procureur van den Cathol: Koningh Recht wil hebben door dese soort van Titulen, soo wil den Procureur van sijn Alder-Christ: Majest: daer in wel bewilligen.

Hy bekent dan, datter den 5 Mey 1678 een Placcaet uyt de Naem van den Koningh van Spangien gepubliceert is, om de confiscatie tot profijt van sijn Cathol: Majesteyt, in de Plaetsen van 't platte Land van 't Lid van Gent, op te rechten, maer hy gelooft niet, dat den Procureur van den Koningh van Spangien kan bewysen, dat dit Placcaet geëxecuteert is, of dat sijn Cathol: Majesteyt daer van eenig profijt getrocken heeft.

Den Procureur van den Alder-Christel: Koning brengt in tegendeel de Ordonnantie van Monsr. Pelletier van den 20. Maert 1678., tot oprechting van de confiscatie, tot profijt van den Koning sijn Meester, in de selve Plaetsen, voor den dagh; welcke Ordonnantie oock sijn geheele executie heeft gehad, alsoo de Regeerders der Dorpen haer declaratien van de Goederen, die de confiscatie onderworpen waren, aen 't Comptoir, dat ten dien eynde tot Gent opgerecht was, gebragt, en die schuldig waren, in handen van den genaemden Crochard, Commis van den ontfang der Confiscatien, betaelt hebben, gelijck kan blijcken door de Rekening, die hy aen Monsr. Pelletier heeft overgegeven, soo dat het Placcaet van den Koning van Spangien van den 5 Mey maer een ydele en chimerique verbeelding is van 't gene, dat effectivelijck en reël van wegens Vranckrijck is geëxecuteert.

Soo is het oock met de Ordonnantie van den Koningh van Spangien van den 7. Mey 1678., door de welcke hy aen alle sijn Onderdanen van 't platte Land van de

de Provintie van Vlaenderen verbiet, om sig ergens elders, in materie van Justitie, te begeven, als voor den gepretendeerden Raed van Vlaenderen, die tot Brugge was opgerecht. Het is publijck en notoir, dat dese Ordonnantie geen effect gehad heeft, alsoo den waren Raed van Vlaenderen, die van outs tot Gent opgerecht geweest is, gecontinueert heeft, om de Justitie, in de Naem van sijn Alder-Christel: Majesteyt, te exerceren, en die aen sijn Onderdanen van de Plaetsen, dependerende van 't Lid van Gent, waer van nu gehandelt wert, te geven; gelijck als men het selve soude konnen bewysen door een groot getal Sententien, en kan de validiteyt van deselve niet betwist werden, volgens het 9. Articul van het Tractaet van Nimwegen, 't welck mede brengt, dat alle de Proceduren, Vonnissen en Arresten, die door de Rechters en andere Officiers van sijn Alder-Christel: Majesteyt, die in de Steden, welcke door dit Tractaet gecedeert wierden, gestelt waren, gegeven zijn, plaets souden hebben, en haer vol en geheel effect sorteren.

Daer-en-boven sal de Procureur van den Alder-Christel: Koning een Brief van Sr. Blondel, Intendant van Vlaenderen onder de Heerschappye van Spangien, gedateert uyt Brugge den 10 Juny 1678., en geaddresseert aen Monsr. Pelletier, voor den dagh brengen, dewelcke in formele Termen inhoud, dat de intentie van den Koning, sijn Meester, is, dat die van den Raed van Vlaenderen, tot Brugge opgerecht, geen Jurisdictie op d'Oudenburg meer souden exerceren; 't welk bewijst, dat de Officiers van den Koning van Spangien selfs niet in twijffel getrocken hebben, of sijn Alder-Christel: Majesteyt was waerlijck en wettig in possessie van den Oudenburg van Gent.

Men kan het oock voor een ydele en chimerique verbeelding houden, 't geene Sr. Blondel en de andere Officiers van den Koning van Spangien hebben gedaen, om de genieting van de lopende Middelen in de Plaetsen, waer over men nu overhoop leyt, voor haer te conserveren. 't Is waer, dat den Heer Hartog van Villa Hermosa, Gouverneur Generael van de Nederlanden onder de Heerschappye van den Koning van Spangien, den 12. April ordre aen de Officiers van den Oudenburg van Gent gesonden heeft, om zich den 18. van deselve Maent na Brussel te begeven, ten eynde zy by de toewysinge van de Pachten der lopende Middelen, die in haer District opgenomen wierden, souden assisteren; dat hy selfs oock Placcaten ter dier oorsaeck aen haer heeft gesonden.

En dat hy oock andere heeft laten publiceren, wegens de toewysinge van deselve Pachten van de Castellanye van Aelst, die den 13. April most geschieden, en van veel andere Plaetsen, waer van nu gehandelt wert, tegens den 18. der selver Maent; maer men heeft niet gehoort, dat'er een groote toeloop van Aennemers in de Plaetsen, daer dese toewysingen mosten geschieden, is geweest; en men gelooft niet, dat de opbrenging van dese Rechten den Ontfang van de Reeckeningen der Ontfangers, die door den Koning van Spangien gestelt zijn, seer heeft vermeerdert.

In tegendeel deselve Pachten wegens den Alder-Christel: Koning door een Ordonnantie van Monsr. Pelletier van den 31 Maert 1678. in de Stad Gent en alle de Plaetsen van de Dependentien van 't Lid van Gent aengeslagen zijnde, soo is de

toe-

toewysinge daer van publijck in de groote Zael van 't Stadhuys van Gent den 15. April daer aen volgende geschiet, met sulcken toeloop van Aennemers en succes, dat, ondanckx den Oorlog en verandering van staet, die eenige alteratie in de Commercie konde brengen, de Pachten tot 660000 Guld. jaerlijcx wierden gebracht, gelijck blijckt door de toewysinge van den 15. April, en door 't Tractaet, dat vervolgens gemaeckt wierdt, in conformité van 't welcke de Pachters t'eenemael de Prijs van die aenneming, soo lang zy die beseten hebben, hebben betaelt, volgens het extract van de Rekening, die door Monsr. Francois Daniel le Comte van den Ontfang der Domeynen en Imposten van de nieuwe Conquesten, gedurende de Jaren 1678. en 1679., is overgegeven; 't welck de ware en actuële possessie en de volle besitting, die den Koning van alle de Plaetsen, dependerende van 't Lid van Gent, 't welck men hem nu tegenwoordig betwist, heeft gehad, doet blijcken.

Men kan niet sien wat voordeel dat den Procureur van sijn Cathol: Majest: pretendeert te trecken uyt het Mandement van Monsr. Pelletier van den 27. Augusti 1678., door dewelcke hy, om de herstelling van de lopende Middelen te verlichten, een Impost, in de forme van een Schatting, stelt op de Dorpen van het platte Lant, niet dependerende van Gent, gelijck den Procureur van sijn Cathol: Majest: segt, maer wel van de Dependentien van 't Lid van Gent, gelijck hy door 't lesen van dese Ordonnantie toont. 't Is waer, dat Monsr. Pelletier tot redenen van dese Schatting de uytlopen van de Vyandlijke Partyen, en 't weg-nemen van de Comptoiren en Commisen, die op 't platte Land gestelt waren, citeert. Ondertusschen weet den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt wel in sijn conscientie, dat, gedurende 't gantsche Jaer 1678, de Partyen van de Troupen van den Koning sijn Meester geensints de Landen, die door sijn Alder-Christel: Majesteyt geoccupeert waren, hebben geïnfesteert, om niet te seggen, dat zy'er selfs geen voet in hebben gehad; en in der daet zy konden niet, dewyl, volgens de dispositie van 't 5. Articul van 't Tractaet van Trier, den 19 Augusti gesloten, dat is te seggen 8 dagen voor de date van dese Ordonnantie, de Partyen noch Detachementen van de Guarnisoenen niet meer op de Landen van de een en de ander mochten lopen, maer mosten blyven, en sigh houden in de Jurisdictie van de Landen, die onder de Heerschappye van de twee Kroonen waren; dus siet men, dat dese Ordonnantie geen ander oogmerck heeft gehad, als om de herstelling van de lopende Middelen te faciliteren, welke de apparentien van de Vrede en d'aenstaende restitutie van Gent seer beswaerlijck souden maecken, en het succes van dese schatting betoont klaerlijck de volle en geheele besitting van de Domeynen der Plaetsen, waer van gehandelt werdt.

't Mandement van Sr. Breant van den 28 October is niet voordeeliger voor den Procureur van den Koning van Spangien, dewyl die in tegendeel de precautien, die men met goet succes genomen heeft, betoont, om de confiscatie tot profijt van den Alder-Christel: Koningh te doen gelden; en het expedient, om de Regeerders responsabel te maken, voor 't weg-nemen der vruchten, 't geen dieflijck door de Eygenaers of haer Emissaires konde geschieden, is niet alleen in de Juris-

dictie van 't Lid van Gent, maer in 't gantsche district van Monsr. Pelletier ge-practiseert.

Men gelooft, dat al 't geene, dat tot noch gesegt is, en de stucken, die voor den dagh gebracht sullen werden, genoegsaem betonen de rechtvaerdige possessie van den Koning, en ingevolge van dien de pretentie van de Eygendom en Souverainiteyt der Plaetsen, die nu in questie zijn, gedurende den Oorlog. Men behoeft maer te sien, of den Koning van Spangien de eygendom door de dispositie van 't Tractaet van Vrede, 't geen tot Nimwegen gesloten is, heeft konnen weder krijgen.

De Vrede berooft den Overwinnaer van de vruchten en voordeelen van sijn overwinninge niet; zy doet niet als des selfs loop stremmen, en staet het Recht van Conquest niet af, ten zy in die passagien, daer de Tractaten precijs de restitutie ordonneren. Den Overwinner heeft geen andere Titul van noden als van sijn Conquest, om sig te maintineren in 't gene, dat hy door sijn Wapenen heeft gekregen, daer in tegendeel de Overwonnene een particuliere conventie moet maken, om door de Vrede weder in de Landen, waer van hy door den Oorlog berooft is, te komen.

Men bekent, dat door de Propositien van de Vrede, soo wel als door 't 5. Articul van het Tractaet van Nimwegen, den Alder-Christel: Koningh sigh verbonden heeft, om de Stad Gent met desselfs Dependentien over te geven, maer nu moet men weten waer in die bestaen; men heeft alreets bewesen, en men sal in 't vervolg noch meerder tonen, dat de Plaetsen, gementioneert in de Declaratie van den 4. Augusti, niet onder dese Termen van Dependentien van Gent begrepen konnen werden; en de Propositie, die den Procureur van den Koning van Spangien voor den dag brengt, dat men niet minder in de restitutie als in de verkrijging moet hebben, is maer een enckele arglistigheyt; also het Conquest of de verkrijging met gewelt en de restitutie met recht is, en sig precieselijck na de Termen en dispositie der Tractaten moet reguleren, als na welckx sluyten geen preliminaire en preparatoire Propositien meer gelden.

Evenwel indien men sig al wilde houden aen de Conditien van de Vrede, die door den Alder-Christel: Koning zijn geproponeert, soo is de pretentie, waer van nu gehandelt wert, daer gants niet tegen, noch altereert in geenderhande manieren dese Barriere, die Engelant, Hollant, en de naburige Staten soo important tot haer seeckerheyt hebben gelooft te wesen; want het en is het platte Land niet, dat dese Barriere formeert; het zijn de stercke Plaetsen, die door de Conditien, waer van gehandelt wert, uytgedruckt zijn; den Alder-Christel: Koningh pretendeert'er geene, en altereert by gevolge in geenderleye wyse dese Barriere; en in alle geval het Equivalent, dat hy presenteert aen te nemen in sodanige van de Landen van den Koningh van Spangien, als sijn Cathol: Majesteyt na de wel-gelegentheyt van Vranckrijck sal willen geven, maintineert en bevestigt genoegsaem dese Barriere.

't Is waer, dat dit Equivalent niet formeel door Vranckrijck is gestipuleert, of door Spangien belooft: sijn Alder-Christel: Majesteyt pretendeert het oock niet van-

van den Cathol: Koning te hebben, en heeft dit Expedient niet doen voorstellen, als om sijn goede intentien te tonen tot de conservatie van de Vrede, tot onderhouding van dese soo begeerde Barriere, en tot faciliteyt van de Commercie en Communicatie van de Plaetsen van sijn Cathol: Majesteyt.

Men wil dan wel, om met het gene, dat den Procureur van sijn Cathol: Majest: begeert, over-een te komen, sig houden aen 't geene precieselijck is gestipuleert; dus hangt het aen den Koning van Spangien, om te bewysen, dat van sijnen 't wegen in 't Tractaet van Nimwegen gestipuleert is geworden de restitutie van de Castellanye van Aelst, van den Oudenburg van Gent, en van d'andere Plaetsen, die in de Declaratie van den 4 Augusti zijn gementioneert.

Want indien het waer is, gelijck men gelooft volkomen bewesen te hebben, dat den Alder-Christel: Koning wettelijck door 't Recht des Oorlogs de Plaetsen, daer van gehandelt werd, bekomen heeft, en dat hy daer van waerlijck in besitting is geweest, soo is het seker, dat, die niet gecedeert hebbende door het Tractaet van Nimwegen, maer in tegendeel verklaert, door de Conditien van de Vrede, die hy voorgestelt heeft, dat sijn intentie was, om alle de Plaetsen en Landen te behouden, waer van hy in possessie was, uytgenomen 't geen hy wel wilde weder-geven, sijn Alder-Christel: Majesteyt gepretendeert heeft voor hem te behouden, 't geen hy tegenwoordig eyscht.

Men moet dan op het poinct komen, en bewysen, dat de Plaetsen, waer van gehandelt werd, in de Cessien, die 't Tractaet van Nimwegen mede brengen, niet begrepen zijn onder de term van Dependentien van Gent.

Men soude sig konnen vergenoegen met het geene, dat den Procureur van den Koning van Spangien door dit Geschrift selfs seyt, dat men van wegens Spangien in geenderhande maniere hadde willen toelaten, dat de Plaetsen, waer van gehandelt werd, Dependentien van de Stad Gent souden wesen, schoon dat zy een Partye van 't Lid van Gent, in 't stuck van de Impósten en Subsidien, maeckten; en 't 5. Articul van 't Tractaet van Nimwegen mede brengende, dat den Alder-Christ: Koning aen sijn Cathol: Majesteyt de Stad en Citadelle van Gent met alle sijn Dependentien cedeert, soo blijckt door de bekentenis selfs van den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt, dat de Plaetsen, waer van gehandelt werd, in dese Cessie niet en zijn begrepen.

Maer men heeft de confessie van den Procureur van den Koning van Spangien niet van noden, alsoo sijn Cathol: Majesteyt sig selfs formeel heeft geëxpliqueert van dese independentie, door sijn Ordonnantie van den 30 Maert 1678, verbiedende daer in aen de Magistraten, Officiers en Inwoonders van d'Oudenburg van Gent, van de 2 Steden en 't Land van Aelst, van het Land van Waes, van de Stad Ninove, van Renaix, van 't Land van Bornhem, en van de Ambachten van Assenede en Bouchaut, eenige andere Souverain als sijn Cathol: Majesteyt te erkennen, of aen 't Mandement van Monsr. Pelletier van den 20 der selver Maent te gehoorsamen, vermits alle dese Plaetsen (soo luyden de eygen Woorden van de Ordonnantie) *verscheyden en independent van de Stadt Gent zijn.*

Doch indien men noch ouder Titulen wil hebben, om dese independentie te bewysen, soo sullen de Historien en Chartres van 't Land daer van seer authentijke geven; onder andere het Tractaet van Gavre, gemaeckt tusschen Philippus de Goede, Hartog van Bourgondien, en de Gentenaers in 't Jaer 1453, mede brengende in formele Termen; *dat, belangende de Steden en Castellanyen van Kortrijck, Audenaerde, Biervliet, Dendermonde, Aelst, en de Landen en Districten van Waes, en de 4 Ambachten, den Hartog Philippus begeert, dat die altijt en in alle geval vry en exempt van de Macht, Authoriteyt en Castellanyen van Gent sullen blyven, door redenen, van hem daer toe gealleguëert.*

Het Tractaet van Vrede, gemaeckt door tusschen-spraeck van Karel de VIII. Koning van Vranckrijck 1485, tusschen Maximiliaen, Rooms Koningh, den Aerts-Hartog sijn Soon, en de Staten van Vlaenderen, mede brengende, *dat de Steden en Castellanyen van Kortrijck, Audenaerde, Biervliet, Dendermonde, Aelst, 't Landt van Waes en de 4 Ambachten, waer van geen finale en absolute Declaratie door 't Tractaet van Gavre is gemaeckt, gehouden en geregeert sullen werden in sulcken vrydom en exemptie van die van Gent, als zy zedert het Tractaet van Gavre zijn geweest, tot aen de dood van den Hartog Karel, alschoon 'er door die van Gent zedert contrarie gedaen en ondernomen was.*

De Antwoort van de Fiscalen van Keyser Karel de V. tegens die van de Stadt Gent in 't Jaer 1539, waer in zy haer onder andere dingen beschuldigen, Articul 59 en 60; *dat zy zig Hoofden en Opperste van de Castellanyen van Gent hadden geïntituleert tegens de dispositie van de Tractaten van Gavre en Cadzant, door de welcke alle de Macht en Authoriteyt, die zy op dese Castellanyen pretendeerden, haer benomen was.*

En eyndelijck dese fameuse Ordonnantie van Karel de V. van 't Jaer 1540, genaemt de Caroline, die de Graven van Vlaenderen en de Inwoonders van Gent sweeren te observeren en onderhouden, volgens de formule van den Eed, die de Prince en 't Volck onderling doen op alle veranderingen van een Souverain, welke Articul 75. mede brengt: *dat die van Gent noch hebben noch voortaen sullen hebben Jurisdictie, Authoriteyt, Pre-eminentie of Superioriteyt op den Oudenburg, de Steden en Castellanyen van Kortrijck, Audenaerde, Dendermonde, Aelst, Grammont, Ninove, de 4 Ambachten en 't Landt van Waes, en generalijck alle het geene, dat men gewoon was te noemen de Castellanyen en Quartieren van Gent, dewelcke zijn en in eeuwigheyt sullen blyven gesepareert en afgetrocken van die van Gent, sonder toevlucht tot haer te nemen, of dat zy die sullen tot haer mogen beroepen of trecken, 't zy in 't stuck van Imposten of anders.*

Emanuël Zuyero in sijn Historie van Nederlant, 2. stuck 380. blad, segt, ter oorsake van de bevredinge der troublen van Gent: *dat 'er geordonneert wiert, dat de Steden en Districten van Audenaerde, Kortrijck, Aelst, Waes, de 4 Ambachten, Biervliet en Dendermonde vry en exempt van alle Authoriteyt en Jurisdictie van die van Gent souden blyven.*

Men gelooft niet, dat na dit alles den Procureur van den Koning van Spangien sal

sal konnen sustineren, dat de Plaetsen, waer van gehandelt werd, genomen moeten werden in de Cessie, welke het 5. Articul van 't Tractaet van Nimwegen mede brengt, onder de naem van Dependentien van de Stad Gent begrepen te zijn.

Wat belangt de possessie van Vranckrijk, die de Procureur van sijn Cath: Majest: in twijffel schijnt te trecken, soo gelooft men die genoegsaem in 't Antwoort op de vorige Articulen getoont te hebben. Men kan echter by 't geene geseyt is, noch voegen; dat den Alder-Christel: Koning niets heeft vergeten van al 't geene, dat sijn besitting kon doen blijcken; en in der daet van den 20 Maert, weynig dagen na de Reductie van de Stad van Gent, heeft Monsr. Pelletier, door ordre van sijn Alder-Christel: Majesteyt, over-al een Ordonnantie laten publiceren en aenplacken, verbiedende daer in aen de Magistraten, Bailliuwen, Schepenen, Borgermeesters, Regeerders en Officiers van d'Oudenburg van Gent, van de Stad en Castellanye van Aelst, en generalijck van alle de Plaetsen, die in de Declaratie van den Procureur des Konings van den 4. Augusti zijn gementioneert, om in 't toekomende eenige Ordres of Mandementen van wegens de Ministers en Officiers van den Cathol: Koningh te ontfangen, van harent wegen tot eenigh bedwang te acquiesceren en aen haer iets te betalen, soo voor de achterstallen van 't voorledene als 't toekomende, onder den titul van Aydes, Subsidien, Imposten of andere schult.

't Is waer, dat de Spaensse Ministers den 30. der selver Maent een Ordonnantie ter contrarie van wegens sijn Cathol: Majesteyt deden publiceren, verbiedende te defereren aen de gene, die wegens sijn Alder-Christel: Majesteyt was gepubliceert; maer dit onderscheyt was'er tusschen dese 2 Ordonnantien, dat de gene, die wegens sijn Alder-Christel: Majesteyt was gepubliceert, punctueel in alle sijne Poincten wiert geëxecuteert, en dat de andere nergens toe diende, als om de onmacht van sijn Cathol: Majesteyt te tonen; waer uyt licht te oordeelen is, wie van de twee Koningen effectivelijk in possessie van 't platte Land, waer van nu gehandelt wert, en de ware Souverain daer van was:

Den 18 July daer aen volgende liet Monsr. Pelletier noch een andere Ordonnantie door ordre van den Koning publiceren, verbiedende daer in aen alle Onderdanen van sijn Majesteyt, soo van de Stad Gent, als van d'Oudenburg, van de Castellanye van Aelst, van 't Land van Waes, en andere Dependentien van 't Lid van Gent, om in de Steden en Landen van Spangien, Holland, of elders in Vyands Land, sonder Paspoorten van den Koning, te gaen: Welcke Ordonnantie toont, gelijck geseyt is, dat'er geen Acte van Jurisdictie en Souverainiteyt is geweest, die den Alder-Christel: Koningh niet met effect heeft geëxerceert in al de Plaetsen, daer van gehandelt werdt.

Alle de Ministers en Officiers van sijn Cathol: Majesteyt waren selfs sodanigh gepersuadeert van de rechtvaerdige possessie, in de welke den Alder-Christel: Koning was, dat Sr. de Blondel den 16 April een Mandement van 30750 Gl. op den Oudenburg van Gent sond, en dewyl het niet en bleeck, door de Woorden van dit Mandement, onder wat titul ged. Sr. Blondel desen Eysch dede, so liet hem Monsr. Pellitier de explicatie daer van af-vragen; invoegen hy door sijn Brief van den 10.

 Juny

Juny, waer van al gesproken is geweest, antwoorde; *dat dese Schatting sodanigen contributie was, als van andere Quartieren, die in sijn districk mosten contribueren.*

Hy voegt daer by, 't geen reeds van de selve Brief gesegt is, *dat de intentie van den Koning sijn Meester was, dat die van den Raed van Vlaenderen, opgerecht tot Brugge, geen Jurisdictie meer op den Oudenburg van Gent souden exerceren.*

Daer is niets, dat de gerechtige en wettige possessie van den Alder-Christel: Koningh meer doet blijcken als dit Mandement en dese Brief; want men exigeert geen contributie van sijn eygen Onderdanen, en van een Land, dat men vryelijk besit; en de intentie van sijn Cathol: Majesteyt soude niet geweest hebben, om den Oudenburg van Gent van de Jurisdictie van den gepretendeerden Raed van Vlaenderen, die hy tot Brugge had opgerecht, te bevryden, indien hy geoordeelt had, dat dit Land noch onder sijn Heerschappye was.

Men gelooft door al 't gene, dat tot noch gesegt is, genoegsaem de gerechtige en ware possessie van den Alder-Christel: Koning, en de independentie van alle de geconteesteerde Plaetsen, bewesen te hebben, waer uyt volgt, dat zy niet genomen konnen werden begrepen te zijn in de cessie van 't 5. Articul van 't Tractaet van Nimwegen, alwaer maer mentie gemaeckt werdt van de Stadt en Citadelle van Gent met sijn Dependentien en 't Land van Waes.

Dit Land selfs is niet meer independent van de Stadt van Gent als den Oudenburg, de Castellanye van Aelst, en de Ambachten van Assenede en Bouchaut; soo dat, indien men pretendeert, dat dese Plaetsen onder de terme van Dependentien van Gent genomen moeten werden, men niet twijffelen moet, of 't Landt van Waes is daer onder mede begrepen, of indien men geoordeelt heeft, dat'er een eygentlijcke en bysondere expressie van dit Land van noden was, soo kan men niet ontkennen, of men most het met meerder reden oock voor de Castellanye van Aelst gedaen hebben, 't welck buyten vergelijcking veel considerabelder is, soo door sijn omtreck, als door 't getal van de Steden, Burgten en Dorpen, die daer in zijn, en te meer, om dat het, aen de Landen van Vranckrijck palende, veel beter gelegen is voor den Alder-Christel: Koning, als 't Land van Waes, 't welck daer verre af legt, en door de Schelde daer van is gesepareert; soo dat men volgens de ordinaire maxime kan seggen, dat de uytdrucking of insluyting van 't Land van Waes, in 't 5. Articul van 't Tractaet, de uytsluyting van al 't gene, dat daer in niet begrepen is, mede brengt.

Men staet toe, dat de Plaetsen, waer van gehandelt wert, in 't 11. Articul, behelsende de Cessien, die aen den Alder-Christel: Koning door sijn Cathol: Majesteyt gedaen werden, niet meer begrepen zijn, als in dat van de Cessien of Restitutien, die aen den Koning van Spangien door sijn Alder-Christ: Maj: gedaen souden worden; maer het is vast, dat, sijn Cathol: Majesteyt van de eygendom en Souverainiteyt deser Landen door het Conquest en de possessie van sijn Alder-Christ: Majest: berooft zijnde, het aen den selven stont, om daer van formelijck de restitutie tot sijn profijt te stipuleren, als hebbende geen titul om daer weder in te komen, daer in tegendeel sijn Alder-Christel: Majesteyt in titul en possessie gefondeert was, om die te behouden.

De

De Procureur van sijn Alder-Christel: Majesteyt gelooft, dat het onnut soude zijn, om op alle de inductien te antwoorden, die den Procureur van den Cathol: Koning pretendeert te trecken van de acceptatie, die door den Heer Hartog van Villa Hermosa gedaen is van de Conditien van de Vrede, geproponeert door den Alder-Christel: Koning, en van de Projecten van Tractaten, die reciproquelijck door de Plenipotentiarissen van de 2 Kroonen gedresseert zijn geweest. Men handelt niet meer, om conjecturen op de insichten en intentien, die Spangien in de loop van dese Negotiatie gehad mag hebben, te maken, en het raeckt den Alder-Christel: Koning niet, om in dese ondersoeckingen te treden, maer het staet aen sijn Cathol: Majest:, om na te sien, of sijn Ministers sijn intentien hebben gevolgt, en sig met dese Acte van acceptatie van den Heer Hartog van Villa Hermosa geconformeert, als welke, volgens de termen van den Procureur van den Koning van Spangien, haer als een basis en modelle most dienen; het is de plicht van de Plenipotentiarissen, om rekening aen den Koning haer Meester te geven van 't geene zy hebben gestelt of vergeten te stellen in haer Tractaet; maer de Commissarissen tot het Reglement van de Limiten en zijn niet gestelt, als om de swarigheden, die in de executie van 't Tractaet voorvallen, te reguleren, aen welckers termen zy gehouden zijn vast te blyven, en die te considereren als een Wet, die zy moeten volgen.

Daer en resteert geen andere uytvlucht aen den Procureur van sijn Cath: Majest: als om te seggen, dat de Plaetsen, waer van gehandelt wert, genomen moeten werden begrepen te zijn in de generale en reciproque restitutie, volgens 't 7. Articul van 't Tractaet van Nimwegen; maer behalvens dat'er geen apparentie is, dat men, na met namen in 't 5. Articul de Landen van Waes en Overmase uytgedrukt te hebben, onder een generale en reciproque clausul soude verstaen hebben te begrijpen de Castellanye van Aelst, den Oudenburg van Gent, de Ambachten van Assenede en Bouchaut, en alle andere Plaetsen, in de declaratie van den 4. Augusti begrepen, sonder vergelijcking veel importanter in haer omtreck en situatie zijnde als 't Land van Waes, soo kan men oock seggen, dat het 7. Articul in sulcke generale termen is opgestelt, dat, gelijck men gemeenlijck segt, men in 't te veel bewysen niets bewijst; dit Articul begrijpt niet, om dat het te veel begrijpt; want zijnde gestelt achter de Cessien, die door den Alder-Christel: Koning gedaen zijn, en gaende voor die, welcke de Koning van Spangien aen den Alder-Christel: Koning doet, soo soude het ten minsten van dese generale en mutuële restitutie moeten uytsonderen dat gene, 't welck yder van de twee Koningen, door de voorgaende en navolgende Articulen, cedeert.

Maer hoe breed dat men oock het 7. Articul nemen mag, onder wat naem kan men pretenderen, dat de Plaetsen, waer van gehandelt wert, daer onder zijn begrepen? dit Articul spreeckt van de Steden, Plaetsen, Forten, Kasteelen en Posten; de Plaetsen, waer van gehandelt wert, zijn, om eygentlijck te spreken, geen Steden, also zy alle open zijn; ten zijn geen Plaetsen noch Forten; ten zijn geen Kasteelen, hoewel'er in de omtreck van dit gantse platte Landt verscheyde zijn; en eyndelijck

delijck ten zijn geen Posten van sulcken natuur, die men presumeeren kan dat de Plenipotentiarissen in 't 7. Articul hebben verstaen, als 't welck geen Landen, Castellanyen of Generaliteyten beraeckt, maer wel particuliere Plaetsen.

Men staet echter toe, dat'er geen apparentie is, dat men in een Tractaet, soo lang door Personen van de grootste kennis geconcerteert zijnde, een onnodig Articul soude geinsereert hebben, en men pretendeert oock niet, dat sulckx soo is; in tegendeel is licht te oordelen door de termen, in de welcke het opgestelt is, hoedanig de intentie van de Plenipotentiarissen, die het geformeert hebben, is geweest.

Daer konden door de Wapenen van de een of de ander van de 2 Koningen, 't zy in Nederland, op de Frontieren van Spangien, in America of elders, zedert het Tractaet van de Treves van den 19. Augusti 1678. eenige Steden, Plaetsen, Forten, Kasteelen of Posten geoccupeert zijn geweest, daer de Plenipotentiarissen geen kennis af hadden, en die volgens de dispositie van dit Tractaet, geconfirmeert door 't 2. Articul van dat van Nimwegen, gerestitueert mosten zijn. Men kon selfs oock van wederzyden na de ondertekening van 't Tractaet tot aen de Ratificatie iets geoccupeert hebben; en 't is sonder twijffel door dit insicht, dat men 't 7. Articul van 't Tractaet van Nimwegen heeft geformeert; in der daet daer zijn diergelijcke, of die daer bykans mede over-een-komen, by-na in alle de Tractaten van Vrede; en de termen, in de welcke dit Articul is opgestelt, tonen genoegsaem, dat men sulcx niet als van onsekere Conquesten, waer van de Plenipotentiarissen geen kennis hadden, moet verstaen; het hout in, dat den Alder-Christel: Koning alle de Steden, Plaetsen, &c. die sijn Wapenen hebben of souden mogen hebben geoccupeert, tot aen den dag van de Publicatie van de Vrede, in wat Plaets van de Werelt zy mochten leggen, soude doen restituëren. Dese termen betekenen de onsekerheyt van de natuur der Conquesten, van de tijd, op de welcke die geschiet mochten zijn, en van de Plaetsen, waer die gelegen waren.

Maer wat onsekerheyt dat'er oock in dese expressien is, soo is het seker, dat het van geen Conquesten, die in Nederlant gedaen zijn, kan verstaen werden, dewyl'er door den Koning voor of na het sluyten van de Treves geen Steden, Plaetsen, Forten, Kasteelen of Posten zijn geconquesteert, waer van de Plenipotentiarissen geen kennis hadden, en waer van geen expresse mentie in de Articulen van de Cessien en Restitutien van 't Tractaet van Nimwegen is gemaeckt.

En eyndelijck in dit Articul is geen mentie van 't platte Land gemaeckt, en in gevolge van dien konnen de gecontesteerde Plaetsen niet genomen werden daer onder begrepen te zijn.

En indien den Alder-Christel: Koning sijn Troupen aldaer heeft doen logeren, zedert het sluyten van het Tractaet tot aen de Ratificatie, soo kan men niet sien, dat den Procureur van sijn Cathol: Majest: daer uyt kan trecken, dat sijn Alder-Christ: Majesteyt dese Plaetsen niet geconsidereert heeft, als moetende aen hem toebehoren, dewyl ter contrarie, volgens het 9. Articul van 't Tractaet van Treves, den 19. Augusti gesloten, en geconfirmeert door 't 2. Articul van 't Tractaet van Nimwegen, de Troupen van yder Kroon op de Landen en Territorien, die zy doen in besit

besit hadden, mosten blyven, sonder malkanders Territorien te fourageren; alsoo kan men seggen, dat het Legement van de Troupen van den Alder-Christel: Koning, in de geconteſteerde Landen, een Acte van besit en eygendom is.

Den Alder-Christel: Koning heeft noyt geloost, dat men tegens hem voordeel behoorde te trecken over de moderatie, die hem bewogen heeft, om sijn Troupen uyt een Land te trecken, 't welck hy soo wettiglijck besat, en 't welck hy met recht had konnen blyven possederen. Sijn Alder-Christ: Majest: heeft sodanig maer gehandelt in 't vertrouwen, dat de Gedeputeerde Commissarisen tot het Reglement van de Limiten, ingevolge van 't 15. Articul van 't Tractaet van Nimwegen, immediatelijck na de Ratificatie souden vergaderen; dat zy alle de differenten, die in de execu:ie van dit Tractaet souden konnen ontstaen, souden reguleren, en dat hy also vrediglijck de geconteſteerde Plaetsen, met toestemminge van de Spaensse Commissarissen selfs, weynig Maenden, na dat hy sijn Troupen daer uyt getrocken had, soude besitten.

En in der daet wie soude alle de incidenten, die wegens Spangien in de Preliminarien van dese Commissie zijn geformeert, en die daer van de voortgang soo lang hebben belet, gelijck oock de vrucht, die men daer van verwachte, opgehouden, konnen hebben voorsien.

Men heeft in dese Antwoort nu ten vollen gesegt, onder wat titul den Alder-Christel: Koning de Plaetsen, waer van gehandelt werd, heeft beseten: Het is seker, dat den Koning van Spangien die niet kan pretenderen, uyt kracht van 't Tractaet van Nimwegen, als onder den titul van Dependentien van Gent; dus bewesen hebbende de independentie van alle dese Plaetsen door onwederleggelijcke tituls, soo gelooft men met fondament het recht van sijn Alder-Christel: Majesteyt getoont, en absolut de pretentie van sijn Cathol: Majest: vernietigt te hebben.

Den Alder-Christel: Koning pretendeert den titul van sijn possessie, sodanig als die in sijn antwoorden is getoont, niet te veranderen; het soude echter tegens de regulen en maximen van 't Recht niet aengegaen wesen, om nieuwe middelen op tituls, die men onlangs heeft bekomen, te gebruycken.

Flobecq en Lessines zijn Landen van Vlaenderen, in de welke sijn Alder-Christ: Majesteyt sijn Troupen, gelijck in alle de andere Plaetsen, waer van gehandelt wert, heeft uytgebreyt. En waerlijck het is notoir, dat het Land van Flobecq en Lessines, nevens desselfs Dependentien, een gedeelte van 't geassigneerde Quartier van 't Koningl: Regiment Ruyters van Piedmont was, tot desselfs subsistentie; dus heeft den Procureur van den Alder-Christel: Koning reden gehad, om dese Plaetsen in sijn Declaratie van den 4. Augusti laetst te begrypen.

Den Alder-Christel: Koning heeft Rudershove en Renaix, gelijck alle de andere Plaetsen van 't platte Lant, waer van gehandelt wert, geoccupeert. Sijn Majesteyt heeft daer alle de Rechten van Jurisdictie en Souverainiteyt geëxerceert; hy heeft daer de Aydes en lopende Middelen, gelijck over-al, doen lichten; en dese twee Plaetsen zijn in alle de Staten van de Imposten en Repartitien, die door Monsr. Pelletier gedaen zijn, begrepen, waer van men hier oock de Extracten by

voegt; soo dat men niet en kan twijffelen, of den Procureur van sijn Alder-Christ: Majesteyt heeft reden gehad, om die in sijn Declaratie van den 4. Augusti laetst te begrijpen; en te meer, om dat sijn ged. Majesteyt noch andere Rechten op de Stad van Renaix kan hebben.

Den Procureur van sijn Alder-Christ: Majesteyt pretendeert niet te herroepen, 't gene hy door sijn Declaratie van den 4. Augusti, waer van den Procureur van sijn Cathol: Majest: voordeel pretendeert te trecken, voor den dag heeft gebracht; maer gelijck hy dese toestemming niet gedaen heeft als onder de Conditien, die dese Acte mede-brengen, soo kan den Procureur van sijn Cathol: Majest: die niet verdeelen, om een gedeelte daer van aen te nemen, en het andere te verwerpen.

De maniere, op de welcke de Procureur van sijn Cathol: Majesteyt de Propositie van't Equivalent, in de Declaratie van den Procureur van sijn Alder-Christ: Majest: van den 4. Augusti laetst begrepen, handelt, verbint hem, om aen hem te verklaren, dat hy niet en pretendeert in questie te leggen, of, in executie van 't 14. Articul van 't Tractaet van Nimwegen, 't welk mede brengt, *dat men verwisselinge van de Plaetsen, die de Commercie van de Plaetsen van een selve Heerschappye beletten, sal doen*, de Landen, waer van gehandelt wert, uytgewisselt moeten werden of niet, also sijn Alder-Christel: Majesteyt te vreden is, die te besitten soo als zy zijn, sonder het Equivalent te pretenderen, en dit expedient niet heeft laten proponeren, als om sijn goede intentien tot de conservatie van de Vrede, tot de maintenue van de Barriere, en tot bevordering van de Commercie en Communicatie van de Plaetsen onder de Heerschappye van Spangien, te betuygen; maer dewyl den Procureur van den Cathol: Koning poogt af te slaen, om dese Propositie te accepteren, als prejudiciabel aen den Koning sijn Meester, soo soude sijn Alder-Christel: Majesteyt Recht hebben, om de aenbieding, die hy in de Declaratie van den 4. Augusti laetst gedaen heeft, absolut te herroepen, en in den Eysch van de Plaetsen, die hem toebehoren, te persisteren; evenwel verklaert den Procureur van den Alder-Christ: Koning in de Naem van sijn Majesteyt, dat hy noch wel 6 Weecken tijdt aen de Heeren Commissarissen van Spangien wil geven, gedurende de welke hy de Propositien, die hem van een redelijck en hem welgelegen Equivalent, in 't gene dat den Koningh van Spangien noch in Nederland resteert, of op de Frontieren van Navarre of in Catalonien, gedaen sullen werden, sal horen, maer dat, indien de Spaense Commissarissen geen voordeel van dese aenbieding in die tijd doen, sijn Alder-Christel: Majesteyt het Equivalent niet meer sal accepteren, maer sig houden aen den Eysch van de Plaetsen, die hem toebehoren, en die in de Declaratie van den 4. Augusti laetst zijn gementioneert.

Evenwel gelijck de intentie van den Alder-Christel: Koning gedurig is, om de Barriere, die hy ter begeerte van de gene, die in de conservatie van de Spaense Nederlanden deel nemen, wel heeft willen accorderen, te conserveren, soo verklaert den Procureur des Konings, uyt de Naem van sijn Majesteyt, dat, ingeval den Koning van Spangien hem liever de besitting van de gecontesteerde Landen en Plaetsen wil laten, als hem het Equivalent geven, hy sig wel wil engageren, om geen

geen Stadt, Post of Kasteel in 't gantsche Land, gementioneert in de Declaratie van den 4. Augusti laetst, te fortificeren, en dat hy sig sal vergenoegen die te besitten in de staet, als sy zijn, en in de eygen omtreck als den Koning van Spangien die tegenwoordig possedeert.

Maer gelijck als het niet recht soude wesen, dat door het doen van den Koning van Spangien, en door de verwylingen, die sijn Ministers zedert de Ratificatie van het Vredens-Tractaet, tot Nimwegen gesloten, hebben gebruykt, den Alder-Christel: Koning van 't besit van soo veel Landen, soo considerabel door haer omtreck, en door de Rechten, die daer tot profijt van den Souverain ontfangen werden, wiert gepriveert, soo besluyt den Procureur van sijn Alder-Christel: Majesteyt, dat het aen de Heeren Commissarissen gelieft, in het uytspreecken van den Eysch in questie, aen den Koning sijn Meester de schadeloos-houding van soo een lange non-possessie te willen toe-wysen, soo voor het gepasseerde, als tot de tijd, dat hy in possessie van 't Land, waer van gehandelt werd, word gestelt, of een redelijck en wel-gelegen Equivalent daer voor krijgt, indien het in de tijd van 6 Weken, volgens dese Declaratie, werd aengeboden.

Overgegeven den 22 September 1681.

Terwijl dese Geschriften soo tegens malkander tot Kortrijck gewisselt wierden, hielden de Franssen de Stadt Luxemburg als geblocqueert, soo dat daer binnen alles gebreck wiert. De Spaenssen hadden wel gaerne een Convoy daer in willen brengen, maer alsoo de Wegen door de Franssen beset waren, dorsden of wilden zy sulckx niet ondernemen, om aen gem. Franssen geen reden van offensie te geven; vermits er evenwel Geldt binnen die Plaets vereyscht wiert, om het Guarnisoen te betalen, sont den Heer Prince van Parma 150000 Guldens met 25 Dragonders, die 't Gelt achter op haer Paerden hadden, derwaerts, en quamen de selve noch geluckig binnen gem. Stadt: Den Prins van Chimay, die Gouverneur van Luxemburg was, ondertusschen bevonden hebbende, dat'er niet veel Fouragie voor de Ruyterye was, en dat hy'er oock geen konde bekomen, also de Franssen aen de Landt-Luyden verboden hadden, daer iets in te brengen, liet gem. Ruyterye, als de Regimenten van Holsteyn, Chauviré en de Torcy, benevens de drye Compagnie van Metternich, uyt de Stadt na Brabant vertrecken, om daer van ontlast te wesen. Ondertusschen quamen de Franssen hoe langer hoe dichter aen gem. Stadt, en maeckten zigh in die Provintie, gelijck oock in die van Namen, Meester van verscheyde Dorpen, die zy onder haer Jurisdictie voorbeelden; de Spaensse betoonden zig hier over wel onvernoegt, en vielen by de Fransse klachtig, maer konden niet uytwercken, soo dat zy het mosten laten blyven, gelijck het was.

Terwijl genaeckte de tijt vast, dat de 6 Weecken expireerden, die de Franssen aen de Spaenssen gegeven hadden, om over het Equivalent voor haer Preten-

tentien te delibereren: de Politijcken meenden / dat zy de Stadt Luxenburg daer voor wel gehad souden willen hebben / en dat zy die ten dien eynde soo geblocqueert hielden / maer de Spaensse waren niet gesint / om die / of oock iets anders / voor dese pretentien / die zy ongefondeert hielden / te geven / te meer / om dat'er expresse ordres uyt Spangien gekomen waren / om niet een voet Land meer aen Vranckrijck te cederen / soo dat veele vreesden / dat de Franssen na die tijdt weder in de Spaensse Landen souden komen vallen / en waerlijck de apparentien daer toe scheenen seer groot / also gem. Franssen in 't laetst van October na de kant van Vlaenderen verscheyde Troupen by-een brachten / en de roep over-al ging / dat zy in Vlaenderen souden trecken / en daer blyven leggen / tot dat zy satisfactie op haer pretentien hadden: De Spaensse waren hier voor mede beducht / invoegen den Prins van Parma de meeste Ruyterye en eenig Voet-volck uyt Gelderlandt en Brabant na de kant van Brussel dede komen / met intentie / om zigh daer tegens te opposeren; selfs was al ordre gestelt / om / indien de Franssen iets ondernamen / de Sluysen by Brugge en Oostende / en tusschen Mechelen en Brussel / door te steecken / en 't Land onder Water te doen lopen; maer daer is niet van gevolgt / dewijl de Fransse in 't begin van November weder na haer Guarnisoenen trocken / en de Spaensse also occasie gaven / om van gelijcken te doen; sommige wilden / dat sulcks op instantie van den Koningh van Engelandt geschiede / en andere weder om andere oorsaecken / doch men heeft daer van geen recht bescheyt gehad: En daer op gaven de Spaensse op de laetste Antwoort van de Fransse tot Kortrijck weder het volgende over / om haer saeck met redenen te bewijsen:

Redenen, door de welcke den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt de Antwoort van den Procureur van den Alder-Christel: Koningh wederlegt.

DEn Procureur van sijn Cathol: Majesteyt de replijcque van den Procureur van den Alder-Christel: Koningh gesien hebbende, op 't subject van 't gepretendeert Equivalent voor de Plaetsen, uytgedruckt in sijn Declaratie van den 4. Augusti laetst, segt, dat hy accepteert, dat den Procureur van den Alder-Christ: Koning bekent in het 6. Articul, dat de Plaetsen in questie open en sonder defensie zijn, en dat den Alder-Christel: Koning die door een simpele invasie, gewelt of campement van sijn Troupen niet heeft konnen krijgen, maer dat, om een diergelijcke verkrijging te hebben, het volgens de meeste Autheurs van noden is, een gedurige en vaste possessie: *Agri firma possessio.*

Men kan niet twijffelen of den Procureur van den Alder-Christel: Koning, die sig op dese Autheurs beroept, heeft wel gesien wat zy onder de naem van een *vaste possessie* verstaen, en dat haer gevoelen mede brengt, dat open Plaetsen niet genomen moeten werden verovert te zijn, wanneer men sig door kracht van Wapenen daer heeft gepoosteert; want hoewel het waer is, dat men ondertusschen daer

van

van in possessie is, soo is het niet genoeg tot dat effect, waer van gehandelt werdt, maer daer moet een vaste possessie zijn, dewelcke niet verkregen word, als na dat men die heeft besloten, in staet van defentie gestelt, en met nodige Ammunitie voorsien, op dat een andere Heerschappye geen macht heeft, om daer opentlijck in te komen, ten zy dat hy die forceert.

Men kan dan niet seggen, dat ged. Plaetsen door den Alder-Christel: Koningh zijn geconquesteert, vermits zy niet besloten, noch in staet van defentie gebracht zijn geweest; en dat selfs de Troupen van ged. Koning, gedurende den gantschen Oorlog, daer niet geposteert noch gelogeert zijn geweest, soo dat niets aen Spangien en dessels Troupen belet heeft, om daer alle acces, die het begeerde, te nemen.

En dat, indien de Wapenen van den Alder-Christel: Koning, onder 't faveur van de Stad Gent, daer in hebben konnen komen, soo hebben 't die van sijn Cathol: Majest: konnen doen, en gedaen met meerder gemack, door middel van de Steden *Brussel*, Antwerpen, Dendermonde en andere Plaetsen en Steden, die hem in 't Gebuurtschap en omtreck van ged. Plaetsen toebehoren.

De Steden van Aelst, Grandmont en Ninove zijn respectivelijck nader aen de Stad Brussel, of ten minsten in een egale distantie met de Stad Gent.

De Stads Aelst is in 't Gebuurschap van Dendermonde, en niet meer als twee kleyne Mijlen van daer, daer deselve wel 5 groote Mijlen van de Stad Gent leyt.

Moorsele legt niet alleen in 't Land van Dendermonde, maer dependeert oock van die Stad, in 't stuck van Jurisdictie en anders, en dessels Inwoonders zijn oock verbonden, om sig daer met haer Wapenen te begeven, en tot dessels defensie te komen, als zy ontboden werden, gelijck oock die van St. Amand.

't Landt van *Beveren* streckt sigh uyt tot aen de Poorten van Antwerpen en de Fortresse Liefkens-hoeck, behorende aen haer Hoog Mog: de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, en is voorsien met de Forten St. Maria en de Parel, waer van niet een door de Franse Wapenen gewonnen is.

Men heeft altijt acces gehad en konnen hebben van de Plaetsen van sijn Cathol: Majesteyt tot de Ambachten van Assenede en Bouchaut, en zy leggen aen 't Sas van Gent en de Philippines, zijnde twee considerable Fortressen, behorende aen hooggem. Heeren Staten Generael.

't Land van Bornhem, onder 't welck oock het Gehucht Opdorp begrepen is, is door de Predecesseurs van sijn Cathol: Majest:, gesamentlijck met de Stad Mechelen en die van Grandmont, gekocht, om 't samen als een inseparabel Leen van 't Graefschap Vlaenderen gehouden te werden; het leyt tusschen ged. Stad Mechelen, Dendermonde, Antwerpen en Brussel: En sijn Cathol: Majesteyt heeft daer oock twee Fortressen, als 't Kasteel van den Heer en de Marguerite, waer in gedurig Spaens Guarnisoen is geweest.

En sal men dan seggen, dat alle dese Steden en Fortressen, selfs de gene, die in 't Territorium, waer van gehandelt wert, leggen, met de Troupen van sijn Cath: Maj: en sijn Geconfedereerden, die in 't Spaens Nederlandt zijn geweest tot na de Stilstant van Wapenen, gearresteert, ingevolge van de Velt-slag van St. Denijs en Casteau,

steau, alwaer haer Machten niet alleen die van den Alder-Christel: Koning hebben gebalanceert, maer oock het voordeel op deselve gehad, niet suffisant zijn geweest, om de possessie aen sijn Cathol: Majesteyt te conserveren, en dat de Stad Gent met het Guarnisoen daer in genoeg geweest is, om het aen den Alder-Christel: Koning te attribuëren, oock niet tegenstaende dat sijn Wapenen daer niet geweest zijn, en dat het veel lichter is, om de possessie te behouden als die te verkrijgen.

De gerechtigheyt van een Conqueste, die niet gedaen is, kan niet op die van de Wapenen gefondeert werden, en alsoo soude den Procureur van den Alder-Christ: Koning sig wel hebben konnen ontslaen, om Articul 4. van sijn Antwoort te seggen, dat Vranckrijck een offensive Oorlog tegens Spangien soude hebben uytgestaen, als de welcke hem hadde geprovoqueert, en met voorbedachten raed aengetast, sonder eenige van die Formaliteyten geobserveert te hebben, welcke een offensiven Oorlog rechtvaerdig konnen maecken, als hebbende die niet gedeclareert, en door Acten van Hostiliteyt begonnen.

Want indien het na het Tractaet van Vrede toegelaten was, om in dese materie te treden, soo soude men daer op konnen antwoorden, dat in tegendeel den Oorlogh door Vranckrijck was begonnen; dat de selve door kracht in de Landen van sijn Cathol: Majesteyt was gekomen, om sig daer van tegens de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, sijn Geconfedereerden, te bedienen, en dat de Troupen van den Alder-Christel: Koning daer in soo veel vyandschap hebben bedreven, dat men eyndelijck genootsaeckt is geweest gewelt met gewelt tegen te staen, niet in 't verkondigen van den Oorlog, maer in 't verklaren, dat'er Oorlog tusschen de twee Kroonen was.

Maer 't is geen tijd meer, om in dese ondersoecking te komen, na dat men door 't Tractaet van Vrede is geaccordeert, dat alle oorsaken van vyandschap en misverstant voor altoos uytgedooft en vernietigt souden zijn, en dat al 't gene, dat ter oorsake van ged. Oorlogh was gedaen, in een eeuwig vergeten gestelt soude werden, sonder van de eene of de andere kant directelijck of indirectelijck eenig ondersoek door Justitie of andersints, onder wat pretext dat het oock soude mogen wesen, daer van te mogen doen.

Den Procureur van den Alder-Christel: Koningh soude oock in sijn 20. en 21. Articul de Placcaten van sijn Cathol: Majesteyt, om sig de Souverainiteyt en possessie der geseyde Plaetsen te conserveren, wel beter als een ydele en chimerique verbeelding, van 't geen reëlijck door Vranckrijk geëxecuteert soude zijn geweest, hebben mogen handelen, doch den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt en wil dit exempel niet volgen in 't regard van de Placcaten van den Alder-Christel: Koning, noch selfs dese woorden herhalen tegens de Ordonnantien en Mandementen van des selfs Ministers.

't Is seker, dat, waer de Wapenen van de twee Partyen, gedurende den Oorlogh, konnen komen, men van wederzyden soodanige Mandementen en Ordres kan maken, als men oordeelt te behoren, en haer sodanigen naem geven, als men wil, sonder dat men daer om de natuur van de Plaetsen of de Realiteyt van de saken

in

in sig selfs verandert, en dat also al 't gene door Spangien gedaen is, reële Acten zijn, om sijn possessie en Souverainiteyt te continuëren, daer al het gene, dat Vranckrijck ter contrarie heeft gedaen, niet als in Acten van Hostiliteyt bestaet, die gedurende den Oorlog gedaen, doch onder een andere naem vermomt zijn.

Den Procureur van den Alder-Christel: Koning beweert eerst, dat ged. Koning den Eed van getrouwigheydt van den Adel, Gemeentens en generalijck van alle d'Inwoonders van de Landen, waer van gehandelt werdt, soude ontfangen hebben, maer hy brengt'er geen bewys van.

In tegendeel is het waer, dat de Hoofden, Magistraten en Collegien, representerende de Gemeentens van de geseyde Plaetsen, stantvastelijck geweygert hebben ged. Eed te doen, niet tegenstaende de dreygementen van de Fransse Ministers, en dat zy in de verbintenis van die, welke zy aen sijn Cathol: Majest: hadden gedaen, gebleven zijn, gelijck door de hier bygevoegde stucken bewesen wert.

Hy pretendeert, dat den Alder-Christel: Koning aldaer de Aydes, Imposten en Leen-Rechten, onder den Titul van Souverain soude hebben gelicht, maer wat profijt kan hy daer van trecken, daer hy moet toestaen, dat desen Titul door sijn Cathol: Majesteyt en door de Ordonnantien en Placcaten, van sijnen 't wegen gepubliceert, altijd tegen-gesproken is?

Dat andersints, de Contributien volgens de opbrenging van de Aydes gereguleert zijnde, dese Namen licht onder een gemengt hebben konnen werden, en dat men niettemin sig van wegen sijn Cathol. Majest. daer tegens heeft geopposeert, invoegen dat die geene, aen wien Vranckrijck de lopende Middelen en andere Rechten van Vlaenderen hadde verpacht, door 't uyt-lopen van de Spaensse Partyen, en 't weg-nemen van de Comptoiren, ten dien eynde opgerecht, belet zijn geweest, die t'ontfangen, soo datse daer van niet voldaen hebben konnen werden, als door middel van de Schattingen op de Gemeentens, en bedreyging van Militaire Executie, in cas van in gebreke te blyven, gelijk het blijckt door de Mandementen en Ordonnantien, die den Procureur van den Cathol: Koning met sijn verantwoordingen, en de geene, die hy noch by dit Geschrift voegt, heeft geexhibeert.

Dat den Procureur van den Alder-Christel: Koning dan niet meer en segt, gelijck hy Articul 26. doet, dat de geseyde Ordonnantien, en namelijck die van den 27. Augusti 1678. niet gedient hebben, als om het herstellen van ged. Middelen te faciliteren, als welcke de apparentie van de Vrede en de restitutie van de Stadt Gent seer swaer mosten maken, en dat de Spaensse Partyen de Landen, door Vranckrijck geoccupeert, niet geïnfesteert souden hebben, gelijck oock niet konnen doen ten tijde van de ged. Ordonnantie, ten regarde dat de Treves eenige dagen te voren was gearresteert.

Want het is een gebreck van redenering te willen onder-stellen, dat de Landen, waer van gehandelt werdt, door Vranckrijck zijn geoccupeert, sulcx is in questie, en werdt genoemt *petitio principii*.

Het is noch een andere, het geene van de voorleden tijdt is gesegt, en voor de Stil-

Stilstant van Wapenen geschiet, van die tijdt, dat dese Ordonnantie is gedepescheert, te willen verstaen.

Zy kan het gemack, om ged. Middelen te krijgen, niet tot doelwit gehad hebben, dewyl die niet ten dien eynde tendeerde, maer wel om de Gemeentens tot een gepretendeerde Schatting te nootsaken, vermits men niet had ontfangen, en men niet meer konde ontfangen, en sulckx door dwangh van Wapenen en Militaire Executie.

De apparentien van de Vrede en de aenstaende restitutie van Gent souden het herstellen van ged. Middelen niet swaer hebben konnen maken, indien Vranckrijck geloost had, dat de bovengem. Plaetsen aen hem door de Vrede mosten blyven, niet tegenstaende de restitutie van Gent, vermits in tegendeel sulckx het lichter gemaeckt soude hebben, en dus heeft dese swarigheyt niet konnen voortkomen, als om dat Vranckrijck wel wist, dat zy aen sijn Cathol: Majesteyt mosten behooren.

Den Procureur van den Alder-Christel: Koning bekent, en het blijckt door de Ordonnantien, gepubliceert van wegen sijn Cathol: Majesteyt, dat hy de gedachte Middelen heeft laten verpachten, maer hy segt, dat hy niet en gelooft, dat het provenu van dese Pachten de Koffers van sijn ged. Cathol. Majesteyt veel heeft vermeerdert, 't welck te uytsporiger is, om dat het daer niet aen en leyt, om te weten, wie het meest of minst ontfangen heeft, maer wie het met rechtvaerdiger titul heeft gedaen.

Men kan niet ontkennen, dat sijn Cathol: Majesteyt niet in staet geweest is, om sig van de ged. Plaetsen te doen betalen, 't geen hy haer opgeleyt had, dewyl sijn Souverainiteyt daer is erkent geweest, en dat hy boven dien daer oock een gedurige intrede soo door sijn Officiers als Wapenen heeft gehad.

Daer zijn oock verscheyde van dese Plaetsen, als Lessines en Flobecq, daer sijn Cathol: Majesteyt alleen de Aydes en lopende Middelen heeft ontfangen, sonder dat Vranckrijck heeft begeert of gepretendeert eenige saeck wegens dit stuck.

Men wil wel geloven, dat, sprekende in 't generael, Vranckrijck sijn Koffers, door de Imposten en Exactien, die over-al gedaen zijn, beter heeft gevult, en dat Spangien moderater heeft gehandelt, ten regarde van de Plaetsen, die door de selve Imposten en Exactien onderdruckt waren; maer het onderscheyt van dit beleyt kan doen distinguëren, wie van de twee Machten als een ware Souverain heeft geageert, en de Inwoonders van ged. Plaetsen, als sijn Onderdanen, geconsidereert.

Men kan deselve saeck van de Confiscatien, waer van Vranckrijck sig heeft willen bedienen, seggen, dewyl die oock door de Placcaten van sijn Cathol: Majesteyt zijn weder-sproocken, met verbod, om daer aen te defereren, en dat in tegendeel sijn ged. Majesteyt daer de Goederen, behorende aen de Fransse Ondernanen, heeft geconfisqueert.

Dat'er onder die Plaetsen zijn, gelijck als Flobecq en Lessines, waer de Mandementen van Vranckrijck tot ged. Confiscatien niet zijn gesonden geweest, en waer

waer de selve Confiscatien privatelijck wegens sijn gedachte Cathol: Majesteyt zijn gedaen.

Daer zijn'er oock andere, als Grandmont en Ninove, daer dese Mandementen zijn gesupprimeert; mede zijn'er, waer van geen vervolg is geschiet, als na de Publicatie van de Vrede, en in de tijd van de Evacuatie van dese Plaetsen, tot last van de Generaliteyt, gelijck tot Bornhem is gedaen.

Daer werden'er oock gevonden, waer de Magistraten en Collegien de Declaratien, die door de ged. Mandementen voorgeschreven waren, niet hebben willen senden, gelijck tot Aelst is geschiet, en in 't generael hebben zy geen effect gehad als door gewelt en dreygementen, tegens het welck men sig echter soo sterck van wegens sijn Cathol: Majesteyt heeft geopposeert, dat de Commis, onder wiens bestiering der Goederen men die wegens den Alder-Christel: Koning heeft willen confisqueren, belet geworden is, die te genieten, door 't effect, dat aen de contrarie Placcaten van sijn Cathol: Majest: gegeven is, door 't weg-nemen en vervoeren van de Vruchten en den Oogst, 't welck door d'Eygenaers en Pachthouders van de Heerschappye van Spangien is geschiet, sonder de Pachten en Inkomen betaelt te hebben, ongeacht de oppositien en diligentien van ged. Commis, invoegen dat op sijn klachten Monsr. Pelletier, Commissaris van den Alder-Christel: Koning in dese Conferentie, door sijn Mandement van den 27 Juny 1678. aen de Regeerders geordonneert heeft, om sig tegens dit weg-nemen te opposeren, of ten zy dat de ged. Eygenaers en Pachthouders bewesen, dat zy ged. Inkomen hadden betaelt, op peene van daer over in haer eygen en privé naem responsabel te zijn.

En dewyl dese bedreyging niet genoeg is geweest, om die te doen executeren, soo heeft Sr. Breant, Gesubdelegueerde van den Heer Intendant voorn. in 't district van Gent en des selfs Dependentien, het Mandement van de Maent October 1678, 't welk den Procureur van sijn Cathol: Majest: by sijn verweeringen heeft gevoegt, uytgegeven, door 't welcke aen de Gemeentens van ged. Plaetsen geordonneert werd, om voor de ged. Eygenaers of Pachthouders te betalen, op peene van Militaire Executie.

De Procureur van den Alder-Christ: Koning segt noch, dat alle de Ordonnantien, rakende de generale Policye van de Finantien en 't Gouvernement, onder de Authoriteyt van ged. Koningh zijn uytgegeven, daer ter contrarie de Placcaten en Mandementen van sijn Cathol: Majesteyt daer gepubliceert en ontfangen zijn, soo wel als het verbod, om aen de Fransse Edicten, door dewelcke zy pretendeerden de Rechten van Souverainiteyt sig aen te matigen, te defereren, en dat dese Edicten, ten minsten de meeste part, door de Regeerders, aen wien zy gesonden waren, zijn gesupprimeert.

Daer-en-boven allegueert hy noch, dat de Justitie der geseyde Plaetsen in de Naem van den Alder-Christel: Koning geadministreert is geworden, alschoon hy daer van het minste bewys niet heeft konnen geven, en dat het notoir en publijck is, dat'er geen vernieuwinge in dit regard is geschiet, invoegen de administratie van de selve Justitie onder d'Authoriteyt van sijn Cathol: Majest: is gecontinueert;

en daer aen is soo veel minder reden om te twijffelen, om dat genoemde Magistraten en Gemeentens in den Eed van getrouwigheydt, die sy aen Spangien gedaen hadden, zijn gebleven; dat ged. Magistraten door sijn Cathol: Majest: zijn gecontinueert, en dat, alwaer eenige verandering is geweest, als tot Grandmont en Ninove, sulcks wegens sijn ged. Cathol: Majest: door den Prince van Vaudemont is gedaen.

Dat de Jurisdictie en Souverainiteyt van sijn ged: Majest: over al erkent is geweest, gelijck oock sijn privé Raden, sijn Grooten Raedt van Mechelen en die van Vlaenderen tot Brugge; dat men een geheele deferentie voor haer Ordres heeft gehadt; dat men de Mandamenten, die haer immediatelijck, of door de wegh van ged. Raedt van Brugge gesonden zijn, heeft gepubliceert; en dat de Inwoonders van ged. Plaetsen daer in materie van Appel, gelijck oock in ged. Grooten Raed, hebben gepleyt.

En hoewel de Raedts-Heeren, die te Gent gebleven zijn, eenige Processen van de geene, welcke voor de verovering van ged. Stadt onder haer handen waren, mogen behouden en geoordeelt, en oock circulaire Brieven aen de Regeerders gesonden hebben, om haer bekent te maken, dat sy onder haer District mosten blijven, soo heeft men aen gem. Brieven niet gedefereert, en hebben de Inwoonders van de ges. Plaetsen haer toevlucht in de gelegentheden van de opperste Jurisdictie, in materie van Appel en anderfints, aen gem. Grooten Raed en aen die van Brugge genomen; en oock veele onder haer, die voor de Raedts-Heeren, welcke tot Gent bleven, geroepen waren, hebben sich liever 't Recht willen laten ontseggen, dan een andere Souverainiteyt als die van sijn Cathol: Majesteyt te erkennen, of aen sijne ordres niet te defereren, als door de welcke het haer verboden was, om voor de ged. Raeds-Heeren van Gent te pleyten, gelijck het blijckt door de stucken, die den Procureur van sijn Cathol: Majest: hier by voegt.

Den Procureur van den Alder-Christel: Koningh maeckt een groote gront op de Brief, die den Intendant Blondel den 10 Juny 1678 aen Mr. Pelletier heeft geschreven, door de welcke hy geseyt soude hebben, dat hy de Imposten, die hy op den Oudenburg van Gent geleyt had, voor een Contributie nam, en dat de intentie van sijn Cathol: Majesteyt was, dat die van sijn Raed tot Brugge geen Jurisdictie op den ged. Oudenburg meer souden exerceren, en hy pretendeert, dat'er niets is, dat de gerechtigheyt van sijn pretentien op de geconteſteerde Plaetsen beter kan bewysen, daer in tegendeel, wanneer men hem geen Brieven van particuliere, maer formele Mandementen en Ordonnantien van gequalificeerde Fransse Ministers, gemaeckt en gepubliceert door ordre van den Alder-Christel: Koning, voor den dagh brengt, hy gelooft sig daer van te konnen ontslaen, met te seggen, dat zy de waerheyt en realiteyt van de daet niet hebben konnen benadeelen, welke de gene, die deselve afgesonden hebben, licht niet geweten konden hebben.

Niet-tegenstaende oock, dat de ged Mandementen met rijpe deliberatie en uyt eygen mouvement zijn gemaeckt, en dat de ged. Brief door dreygingen van harde represalien op 't Vrye van Brugge is geëxtorqueert, onder pretext, dat de Souverai-

minitheyt van den ged. Oudenburg door den Alder-Christ: Koning door het Conqueft van de Stad Gent bekomen soude zijn, gelijck als het in expresse termen door de Brieven van Monsr. Pelletier is gesegt, dewelcke dan oock oorsaeck aen die van den ged. Intendant Blondel hebben gegeven.

En indien men al soude mogen onderstellen, dat dese Brieven de macht souden hebben, die den Procureur van den Alder-Christel: Koningh soude mogen wenschen, soo is het blijckelijck, dat men geen goede inductie kan maken van een bysondere saeck met een algemeene, of die sich verder als dat uytstreckt, 't welck in 't gene, dat men gebruyckt, om deselve inductie te maken, begrepen is; en derhalven de onderscheydene conduite, ten regarde van een particuliere Plaets, moet eer tot een bewijs van de distinctie, die men daer van met al de andere maeckt, waer niet diergelijcx gesegt is, en waer t'eenemael het tegendeel is gedaen, dienen.

't Is niet swaer, om reden van dit onderscheyt te geven, indien men reflectie maeckt op 't gene, dat den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt noch door sijn beweeringen heeft gesegt, dat in de voorgaende Oorlogen, en met namen voor de Tractaten van de Pyrineen, men niet verstaen heeft, dat men door de verovering van een Stadt sig eygenaer van het platte Land, alschoon het waerlijck van de selve Stadt dependeerde, heeft gemaeckt.

Dat Vranckrijck echter in de laetsten Oorlogh een contrarie maxime heeft gepretendeert te introduceren, en selfs alle de Plaetsen, die in de Aydes en Subsidien met de geconquesteerde Plaetsen contribueerden, voor Dependentien te doen passeren.

Dese maxime is door Spangien tegengesproken, gelijk oock de Dependentien van de geconteseerde Plaetsen, alleenlijck gefondeert op dese contributie, aen de welcke zy onderworpen geweest souden hebben, als makende een partye van 't District en Quartier van de Stad of 't Lit van Gent.

Het meestendeel van de ged. Plaetsen dependeren sekerlijck van 't Lit van Gent, in het stuck van de Aydes, maer daer is'er geen, die sig tot binnen de Stad van Gent uytstreckt, of die sijn Territorium niet separaet heeft, gelijck oock sijn Jurisdictie, en de ordinaire sitting van hare Vergaderingen, uytgenomen de eenige Castellanye van Oudenburg, die sijn Sitting in de ged. Stad heeft, en een groote uytbreyding in des selfs omvang; zy exerceert daer haer Jurisdictie, zy heeft daer haer Gevangenissen, en al het gene, dat tot dese oeffening nodig is; de Citadelle van de Stad van Gent selfs is op sijn gront gebout, gelijck oock het roode Fort, waer van Vranckrijk sigh heeft meester gemaeckt na de veroveringh van ged. Stadt; en daer is selfs een expres Articul in de capitulatie van Gent, tot onderhout van de Officiers van den Oudenburge.

Daer waren dan redenen genoeg, om de ged. Castellanye van den Oudenburg onderscheydelijck van alle d'andere geconteseerde Plaetsen te considereren, voornamentlijck ten tyde van de ged. Brief, dewyl de Conditien, die door den Alder-Christ: Koning tot de Vrede voorgestelt zijn, reeds van wegen sijn Cathol: Majest: waren geaccepteert; invoegen'er geen oorsaeck was, om sig ten dien regarde op te

Bb 2 hou-

houden, gelijck men tot dien tijd had gedaen, als'er noch geen dependentie of bant van de geconquesteerde Steden was, hoedanig die oock mocht wesen, die sig sterck genoeg bevont, om de Souverainiteyt op 't platte Land uyt te strecken, alwaer de oude en natuurlijcke Heerschappye acces kon hebben, om de ged. Souverainiteyt voor sig te behouden, en dat het ged. Land geconsidereert most werden, als een afgesondert en separaet Corps, door de reductie van de ged. Steden onder een andere macht, verwachtende den uytgang des Oorlogs, gedurende de welcke de effecten van dese dependentie mosten ophouden.

Want, gelijck door de ged. Propositien en acceptatie Gent en sijne Dependentien aen sijn Cathol: Majesteyt weder-gegeven mosten werden, soo was'er geen different in de Realiteyt, 't zy dat men aen de ged. Imposten de naem van Aydes of Contributie gaf; en dat men 't platte Land van ged. Oudenburgh considereerde als subject aen sijn Cathol: Majesteyt, of geconquesteert door Vranckrijck, onder den Titul van de Dependentien van Gent, dewyl het aen sijn Cathol: Majest: op de een of de andere wyse most toebehoren.

Hier tegens kan niet doen, dat Keyser Karel de V., na de reductie van Gent, verklaert soude hebben, door sijn fameuse constitutie, genaemt de Caroline, dat die van de ged. Stadt geen meer Jurisdictie, Authoriteyt, Preëminentie of Superioriteyt op den ged: Oudenburg souden hebben.

Want om niet te seggen, dat wanneer die van Aelst deselve Caroline voort-gebracht hebben, zijnde immediatelijck na de veroveringh van Gent, om aen de Fransse Ministers te kennen te geven, dat zy niet genomen konden werden geconquesteert te zijn onder den Titul van Dependentie, soo hebben ged. Ministers echter 't contrarie gesustineert, en de ged. constitutie gerejecteert als een oude Ordonnantie, daer men sig niet meer van most dienen.

Men kan oock van dese Caroline geen andere saeck trecken als de separatie van ged. Oudenburg van de Jurisdictie en Authoriteyt van de Magistraet derselver Stad, die daer over wilde prevaleren, selfs tegens sijn Souverain.

Daer zijn weynig of geen Castellanyen, die haer Collegien en Authoriteyten niet gesepareert van die van de Steden hebben, onder welcke zy voor dependentien genomen werden; en daer zijn weynig Steden, waer geen onderscheydene Jurisdictien gevonden werden, die onder d'een of d'ander niet en staen.

En sal men seggen, om daer van considerabelder leden te maken, en dat zy daer soo wel haer Jurisdictien en Administratie exerceren, als die van de Magistraet, dat zy geen dependentien van deselve Stadt zijn, of dat de gene, die haer Souverain van is, die onder sijn macht niet en heeft?

Of hoe kan men het seggen ten regarde van de ged. Castellanye van den Oudenburg, vermits ged: Oudenburg in 't midden van Gent is gelegen; dat veel van des selfs Straten daer uyt bestaen, gelijck oock de Citadelle en het roode Fort, en dat die daer heeft en van outs heeft gehad de sitting en exercitie van sijn Jurisdictie, invoegen dat die daer aen soo naeu is verbonden, dat die daer van niet gesepareert kan werden, ten zy men het lichaem bederft, en een nieu van eenige stucken van 't platte Lant, die van 't Hooft afsnydende, formeert.

En

En indien den Procureur van den Alder-Christel: Koning reflexie wil maken op al 't geene, dat gecedeert, wedergecedeert, of voor dependentie gehouden is in de executie van 't laetste Tractaet van Vrede, van Aken en de Pyrineen, soo sal hy'er niet een vinden, die beter bevestigt is, en soo stercken bant heeft, als'er tusschen den Oudenburg en de Stad Gent is.

Hy sal oock bekennen het weynige geloof, dat men moet geven aen de Memorien, die men hem geeft, om desselfs independentie en die van de andere Plaetsen, welcke in questie zijn, te betonen, vermits zy die op het Tractaet van Gavre, en dat van 't Jaer 1485, hebben willen grondvesten, hoewel het blijckt door de extracten, die hy daer van heeft overgegeven, dat de ged. Tractaten niet van den Oudenburg spreecken, en oock niets van de andere Plaetsen disponeren, 't geen hem eenig voordeel soude konnen geven.

Den Procureur van sijn Cathol: Majest: wil niet te min wel bekennen, dat ged. Plaetsen geen gelijcke bant met de Stad van Gent hebben, als den ged. Oudenburg heeft, en dat de Castellanye van Aelst en de 4 Ambachten van de groote macht en authoriteyt, die deselve van te voren daer heeft gepretendeert, zijn bevrijt, gelijck oock dat die van de Stad Gent haer in 't stuck van de Aydes en andersints niet mogen beroepen, maer dat dese beroepinge door ordre van den Prince moet geschieden; en dat men alsoo altijt van de zyde van sijn Cathol: Majesteyt geoordeelt heeft, dat den Alder-Christel: Koning die onder den titul van dependentien niet had konnen bekomen, hoewel men dat in tijd van Oorlogh soude konnen geconsidereert hebben, maer sulcx en belet niet, dat zy geen ware dependentien zijn in de sin, als dit woort door Vranckrijck is genomen.

En den Procureur van den Alder-Christel: Koning sal daer van lichtelijck overreed werden, indien hy maer de moeyte wil nemen om te reflecteren op het geen dat publijckelijck bekent is, te weten, dat men in gants Vlaenderen distinctie maeckt van de particuliere lasten der Steden en andere Plaetsen, die men *Binnen-Kosten* noemt, en in de omtreck van haer Limiten alleen opgenomen werden, daer in tegendeel de publijcke Lasten, tot betalinge van de Aydes en Subsidien, generalijck door gants Vlaenderen, volgens de overdrachten van de selve Provintie, werden gelicht.

Wat de eerste belangt, men heeft de Stadt van Gent de macht en authoriteyt, die zy uyt eygen hoofde op de Castellanyen en Landen van haer Quartier, om sig in alle vryheyt daer van te bedienen, pretendeerde, afgenomen, also den Prince sulckx niet wilde toelaten, maer het en is soo niet met de publijcke Lasten, Aydes en Subsidien, die sijn Majesteyt, in gevolge van sijn convocatoire Brieven, ten dien eyndt van de Staten van Vlaenderen eyscht.

Geseyde Staten bestaen privativelijck uyt de Geestelijcken en 4 Leden, te weten van de Stadt Gent, van Brugge, en sijn Vrye, en van de Stadt Yperen, daer tegenwoordig afgesneden, dewyl het door 't Tractaet van Nimwegen aen Vranckrijck ingecedeert; en de Castellanyen, en 't gantsche platte Land in de Quartieren der geseyde Steden, zijn haer Subalternen.

't Quartier van Gent streckt sigh uyt tot in 't Landt van Waes, 't welck oock dat van Beveren begrijpt, in 't Land van Bornhem, 't welck van sijn Cathol: Majest: als Grave van Vlaenderen afdaelt, en onder 't district van de legale Kamer opgerecht in de geseyde Stadt van Gent, gelijck oock 't geseyde Land van [illegible], aen de Stadt van Renaix, onderworpen aen 't selve district, aen de Steden Nineve, Grandmont, Aelst en sijn Castellanye, aen den Oudenburg en andere Plaetsen, die geroepen werden, en sig moeten begeven op 't Stadhuys van de Stad Gent, om de Propositie van wegens sijn Cathol: Majest: in 't stuck van de Aydes en Subsidien aen te horen, en vervolgens haer advys weder in die Stadt te brengen, de welcke alleen het Recht heeft, om de ged. Aydes en Subsidien te accorderen, alsoo de geseyde Castellanyen en andere Plaetsen van 't selve Quartier geen decisive Stem hebben, maer verpligt zijn, om sig aen het consent van die Stadt te houden, alschoon haer advysen contrarie mochten zijn; zy moeten oock hare Quote tot Gent aen den Commis, door de ged. Stadt aldaer gestelt, betalen, in voegen dat er in dit regard een formele dependentie is.

't Is waer, dat men in de executie van vorige Tractaten gedisputeert heeft, of die dependentie suffisant gehouden kon werden, om de Souvereiniteyt daer van te bekomen, maer Vranckrijck heeft in executie van het Tractaet van Aken gesustineert, dat daer van geen questie was, wanneer eenige Stadt met alle sijn Dependentien wiert gecedeert, alsoo de geen, die alles segt, niets uytsluyt, [illegible] soo oock die, welcke daer ter oorsaeck van de Aydes en Subsidien is, daer onder begrijpen.

Die Kroon heeft oock uyt dien hoofde een groote omtreck Landts geconquesteert, en de Commissarissen van den Alder-Christel: Koning in de Conferentie tot Rijssel hebben gestemt, dat het aen den Alder-Christel: Koning most blyven, alschoon men had doen blijcken, dat het ged. Land een andere en stercker dependentie van de Plaetsen van sijn Cathol: Majest: hadde, te weten, die van de Jurisdictie, gelijck het blijckt door de advysen, die door de Commissarissen van de 2. Kroonen op de selve Conferentie zijn overgelevert.

Dese maxime is oock van wegens den ged. Alder-Christel: Koning in executie van de laetste Vrede gevolgt, en oock soo verre uytgereckt, dat Vranckrijck sigh meester van Watervliet heeft gemaeckt, op dit eenige Fondament, dat het sijn Quote in de Aydes met de Stad Yperen betaelde, alschoon het anders niet is noch oyt is geweest van 't Quartier en Lit van Yperen, van waer het verre af is, en in de Landen, die in 't Quartier van 't Vrye van Brugge door de Zee ondergelopen zijn, legt, zijnde dese betaling maer provisioneel geschiet op het versoeck van die van gem. Plaets, om de difficulteyten, die zy met het gem. Vrye van Brugge hadden.

Het is dan ontwijffelbaer, of de Castellanyen en andere geconstitueerde Plaetsen moeten onder de woorden van alle de dependentien van Gent verstaen werden begrepen te zijn, dewyl het den Alder-Christel: Koning is, die sig daer van in de Condition, die hy tot het Tractaet van Vrede heeft voorgestelt, heeft gedient, in 't welcke zy oock van sijnent wegen zijn geinsereert, soo dat zy niet hebben konnen

noch

noch oock niet konnen in een andere sin genomen werden, als in die, welcke door Vranckrijck, die de selve heeft voort-gebracht, aen de selve woorden gegeven is.

Waer in men oock soo veel minder swarigheyt sal vinden, daer dese woorden, *van alle sijn Dependentien*, op een omtreck, die uyt verscheyde particuliere Dependentien t'samen gestelt is, moeten sien, en alsoo niet anders verstaen konnen werden als van sijn Quartier, en van alle de Partyen van sijn Lit, dewyl ged. Stadt geene andere en heeft, in de welcke de geseyde woorden geverifieert konnen werden.

Men heeft oock doen blijcken, dat Vranckrijck noyt gepretendeert heeft die geconquesteert te hebben als onder den titul van dependentien, en men heeft het door de stucken, die geëxhibeert zijn, soo evident betoont, dat men qualijck kan begrijpen, waerom den Procureur van den Alder-Christel: Koning daer de hant niet toe gegeven heeft, en dat hy sig soo heeft gepynigt, om de sin van ged. stucken anders uyt te leggen, hoewel hy echter geen andere redelijcke explicatie daer aen heeft konnen geven.

Hy bekent in 't 15. Articul, dat den Alder-Christel: Koning in sijn Capitulatie heeft uytgedruckt, dat de Reductie van Gent de Plaetsen, waer van gehandelt wert, onder sijn gehoorsaemheyt stelde, om dat, segt hy, hy de possessie daer van, onder 't faveur van t Conquest van Gent, en door middel van een Corps Troupen, het welck hy daer onderhouden heeft, soude hebben verkregen en behouden.

Het is qualijck te begrijpen wat hy precijselijck met dese woorden verstaet, onder 't faveur van het Conquest van Gent, en met een Corps Troupen, 't welck hy daer onderhouden heeft, want soo hy wil seggen, dat'er een separate verkrijging, en independent van het ged. Conquest geweest is, en dat die niet gedient heeft, als om dit te faciliteren, soo is sijn uytdrucking niet conform aen den Text noch aen de gesteltenis van de saeck.

Men soude oock selfs de schijnbaerheden daer van niet konnen goet maken, en indien den Procureur van den Alder-Christel: Koning sulcx pretendeert te doen, soo laet hy de tijd, op de welcke de ged. verkrijging gedaen is, en de Troupen, die men ten dien eynde heeft doen marcheren, aenwysen; doch indien hy geen andere tijt weet te seggen, als die van de Reductie van Gent, noch andere Troupen te designeren, als die gene, van welke Vranckrijck sig heeft gedient, om sig van die Stadt meester te maken, of die hy daer in Guarnisoen gehouden heeft, die het minste effort niet gedaen, noch oock geen last hebben gehad, om sigh daer van meester te maecken, en die selfs niet geposteert of gelogeert zijn geweest in gem. Plaetsen, ten zy na de Stilstant van Wapenen, soo laet hem bekennen, dat Vranckrijck sigh niet heeft gefondeert noch konnen fonderen, als op de eenige veroveringe van Gent, en dat dese Plaetsen desselfs depentien waren.

Den Alder-Christel: Koning heeft sig in dit regard in de ged. Capitulatie door soo klare termen uytgedruckt, dat zy de minste dubbelsinnigheyt niet konnen lijden; dewyl hy niet alleen heeft gesegt, dat de veroveringh van de Stadt Gent de selve

selve Plaetsen onder sijn gehoorsaemheyt stelde, gelijck den Procureur van den Alder-Christel: Koningh bekent, maer dat sulckx is geschiet in 't accorderen aen die van de ged. Stad van 't 4. Articul, inhoudende dese woorden: *dat de ged. Stadt Gent en de Magistraten van deselve, als eerste Staet van de Provintie van Vlaenderen, gemaintineert souden werden, en de selve Privilegien, Rechten, Authoriteyten en Administratie op alle de Steden, Landen en Castellanyen, behoorende onder haer districk en die onder de Heerschappye van sijn Alder-Christel: Majest: zijn, gelijck als zy voor 't Jaer 1667 hebben gehad, sullen hebben.*

't Is op dit Fondament, dat de Raedsheeren, die in ged. Stadt gebleven zijn, aen ged. Plaetsen hebben laten bekent maken, volgens de intentie van den Alder-Christel: Koning, dat zy door de verovering van de Stad Gent onder haer ressort gebleven waren, gelijck het blijckt door de Circulaire-Brieven van den 22. April 1678., die hier by-gevoegt zijn.

En dat men door alle de ordres van de ged. Alder-Christel: Koningh, en door alle de Mandementen, die van sijnentwegen uytgesonden zijn, 't zy door sijn Generaels en Militaire Officiers, Intendanten en andere civile Officiers, noyt een andere Titul heeft gebruyckt als die van de ged. veroveringe en dependentien van Gent, gelijck het ten vollen bewesen werd door veelderhande Ordonnantien en Mandementen, die den Procureur van den Cathol: Koningh by sijn beweringen heeft gevoegt, en gelijck het noch nader blijckt door de stucken, die men met dit geschrift exhibeert, sonder dat den Procureur van den Alder-Christel: Koningh een ter contrarie heeft konnen voort-brengen, of de minste oplossing geven van de gene, die van wegens sijn Cathol: Majesteyt geëxhibeert zijn.

Hy segt in 't 16. Articul, dat Monsr. Pelletier en andere, de ged. Mandementen geëxpedieert hebbende, de geconteesteerde Plaetsen dan door de generale termen van de dependentien van 't Lit van Gent, en dan door haer particuliere dependentien, hebben aengewesen, gelijk sodanigen Dorp van d'Oudenburg van Gent, of van de Castellanye van Aelst, maer wat kan men daer mede by-brengen, als dat, wanneer men van bysondere Dorpen, die Subaltern aen de ged. Castellanyen zijn, heeft gesproken, men die door haer immediate dependentie heeft aengewesen, en dat, wanneer men generalijck van het Corps der ged. Castellanyen heeft gesegt, men die als dependentien van 't Lit van Gent heeft gehandelt, volgens de sustenue en intentie van den Procureur van den Cathol: Koning.

Hy wil in 't 26. Articul tusschen de dependentien van Gent en de dependentien van 't Lit van Gent onderscheyt maecken, alschoon men in de Mandementen van Vranckrijck sig indifferent van de eene en de andere expressien heeft bedient, gelijck het blijckt door de exhibitien, die gedaen zijn, en de gene, die hier by noch gedaen sullen werden.

En dat'er in der daet geene distinctie tusschen de dependentien van Gent en die van 't Lit van Gent is, dewyl het de Stadt van Gent selfs is, die dit Lit maeckt en representeert, en met die naem is gequalificeert, gelijck het notoir is, en 't welck den Procureur van den Alder-Christel: Koning heeft konnen weten door de ged.

Capi-

Capitulatie, door dewelcke zy hare Rechten, Authoriteyten en Administratie op de ged. Plaetsen, als eerste Lit of Staet van Vlaenderen, reserveren.

Hy segt noch daer-en-boven, dat indien den Alder-Christel: Koningh niet als den Titul van de dependentien van 't Lit van Gent hadde geconsidereert, hy oock de Castellanye van Dendermonde gepretendeert soude hebben, maer hoe kan sulcx gesegt worden, dewyl ged. Castellanye van de immediate dependentie is, en sijn Sit-plaets in ged. Stadt Dendermonde heeft, zijnde een van de stercke Plaetsen van 't Spaens Nederlant.

Hy allegueert eyndelijck, dat het niet te verwonderen soude wesen, soo Monsr. Pelletier en andere, die de Mandamenten van Vranckrijck hebben geëxpedieert, de nature van de Plaetsen, waer van gehandelt werd, niet geweten hadden, gelijck oock al 't geen, dat men van haer independentie pretendeert te weten gekomen te zijn, hoewel de verovering van Gent haer alle de nodige middelen heeft verschaft, om daer van tot de gront geïnformeert te werden, en ged. Ministers soo groote kennis en sulcken yver tot haer dienst hebben, dat men haer ongelijck soude doen met te vermoeden, dat zy geen kennis van 't geen hadden, 't welcke alle de gene, die maer de minste kennis van de publijcke saken hebben, weten.

Voegt daer by, dat den Titul van Dependentien van de ged. Plaetsen niet alleen door den Alder-Christel: Koningh en des selfs Ministers is gereclameert, maer oock door de Magistraet van Gent, en de Raedsheeren, die daer gebleven zijn, die een perfecte kennis van de ged. Plaetsen hadden.

En indien sulckx al niet soude mogen wesen, en dat'er een algemeene onwetentheyt mocht wesen van 't gene, dat van alle bekent most wesen, soo kan dese onwetentheyt niet dienen, als om te meer te doen blijcken, dat Vranckrijck niet kan pretenderen dese Plaetsen anders gekregen te hebben als dependentien van Gent, om dat hy van de independentie niet geïnformeert is geweest, dewelcke hy alleen na de evacuatie te weten gekomen soude zijn.

Invoegen hy sig aen dese titul van dependentie moet houden, ten zy hy de oorsake van sijn besitting wil veranderen, 't welck de regulen van de Justitie geensints toe-laten, voornamelijck als men sig niet en fondeert als op de selve possessie, en dat men die niet meer heeft, gelijck als in 't geschrift van de defentien is gesegt.

Den Procureur van den Alder-Christel: Koning verklaert, dat sijn intentie niet en is, om dese veranderinge te maken, en sulcx niet doende, soo moet hy bekennen, dat hy van alle andere titul is ontbloot, dewyl die de eenige is, die gereclameert is geworden.

Hy voegt daer niet te min by, dat de ged. verandering noch door nieuwe middelen soude konnen geschieden, om sijn Recht staende te houden, maer sulckx is noyt gesegt, en kan oock niet gesegt werden van een possessie van den voorleden tijdt, en die men niet meer heeft, dewyl die dependeert van 't doen en de intentie van de geene, die besit, en dat het onmogelijck is, dat men eenige Plaets van een Hooft heeft geoccupeert, waer van men sigh niet heeft bedient, en waer van men geen kennisse, geduren[illegible]se occupatie, heeft gehad.

Waer uyt volgt, dat Vranckrijck, alleen gepretendeert hebbende de ged. Plaetsen onder den titul van dependentien geconquesteert te hebben, geobligeert is, om die aen sijn Cathol: Majesteyt weder te geven; zy konnen in de verkrijging niet begrepen werden, als zy niet in de restitutie begrepen zijn.

Het heeft aen den Procureur van den Alder-Christel: Koning belieft dit argument voor arglistigheyt te noemen, in 't 30 Articul van sijn replique, om dat, volgens sijn redenering, het Conquest of de Acquisitie met gewelt, en de restitutie met recht soude zijn, hoewel 't gewelt en het recht noodsakelijck in de verkrijging t'samen moeten gaen, soo wel als in de restitutie, hebbende den Oorlog soo wel sijn Wetten als de Vrede.

De restitutie, die in gevolge van de Vrede moet geschieden, is soo veel te gunstiger, om dat die met de natuurlijcke billijckheyt meerder over-een komt, om yder in 't geen hem toegekomen heeft, weder te doen komen; en dese billikheyt heeft altijt van soo grooten gewicht gescheenen, dat Accurse en veel andere Autheurs, die hem gevolgt hebben, het daer voor hebben gehouden, dat de Landen, geoccupeert in den Oorlogh, door de Vrede weder herstelt moften werden, hoewel daer van niet gesproocken wierd, mits dat'er geen conventie ter contrarie en was: *Etiam in Agris postliminium esse.*

Men wil niet ontkennen, dat de contrarie opinie, die den Procureur van den Alder-Christel: Koning staende hout, om sijn saeck goet te maken, oock sijn Authoriteyten niet en heeft, maer indien men reflexie op de vorige Tractaten van Vrede wil maken, en voornamelijck op die, welcke tusschen de 2 Kroonen zijn gemaeckt, soo sal men licht gepersuadeert zijn, dat men meer regard op de billickheyt, die in 't eerste gevoelen heerst, heeft gehad, 't zy in 't weder-geven van al 't gene, dat verovert was geweest, 't zy in 't accorderen van de Cessien der Conquesten, die men wilde behouden, waer van altijd een expresse mentie in de ged. Tractaten is gemaeckt; en tot overvloet heeft men daer in oock een generale clausul van de restitutie geinsereert, uytgenomen van 't gene, dat men met namen had gereserveert.

Men heeft selfs in dit laetste geval te kennen gegeven, dat de intentie van de twee Koningen niet en was, om eenige Plaetsen te behouden, die zy door den eenigen titul van Conqueste hadden geoccupeert, wanneer die door een voorig recht niet wiert staende gehouden, tot soo verre, dat de cessien, gedaen door 't Tractaet van de Pirineen, in 't 34 Articul gefondeert zijn geweest op de langwylgheden en swarigheden, die men ontmoet soude hebben, indien men tot ondersoecking van verscheyde Rechten en Pretentien der ged. Koningen was gekomen; en dat sulckx het goet, dat de gantsche Christenheyt van de Vrede most ontfangen en afwachten, soude hebben konnen doen tarderen.

't Is daer tegens niet strydig, dat men sig in 't ged. Tractaet, en de gene, die zedert zijn gemaeckt, ten regarde van 't gene men wilde behouden, gedient heeft van de Woorden: *Sal blyven behouden, en effectivelijck genietten*, dewyl dese conventie een ware cessie inhoud, en dat dese Woorden, *Sal [illegible]n behouden*, op 't geene siet,

waer

waer van men sigh reeds had meester gemaeckt, en 't welck men door de Vrede wilde behouden, om 't selve met sijn dependentien, door middel van ged. conventie, te genieten.

Men heeft te minder reden, om daer aen te twijffelen, ten regarde van 't Tractaet van Nimwegen, mits den Alder-Christel: Koning positivelijck heeft begeert, door de geproponeerde Conditien tot de Vrede, dat Spangien hem een cessie van de Plaetsen, die hy wilde behouden, soude doen; en dus kan hy niet in recht zijn, om de Plaetsen, waer van gehandelt wert, te pretenderen, alsoo men hem daer van geenige cessie heeft gedaen of willen doen.

Den Alder-Christel: Koning heeft geprevaleert van de Belegering en verovering van Gent, gedaen den 10 Maert 1678, om de Wetten van Vrede den 9 April daer aen volgende voor te schrijven; daer in wert geseyt, dat Engelant, Hollant, en de Naburige Staten van Vlaenderen hadden begeert, dat'er een Frontiere in Nederlant aen de Kroon Spangie soude blyven, welcke zy soo important tot haer rust oordeelden, en dat den Alder-Christel: Koning, door tusschen-spraeck van den Koning van Groot-Brittangien, de middelen wel had willen toestaen, om die op te rechten, gelijck oock, dat hy sig daer over reeds aen dien Vorst had uytgedruckt, invoegen dat dit engagement en explicatie omtrent op de selve tijdt van het Conqueste van Gent, of immediatelijck daer na moet geschiet zijn.

Den Alder-Christ: Koning heeft daer in aengeboden, om aen sijn Cathol: Majesteyt de Plaetsen, die daer in uytgedruckt zijn, te restituëren, en onder andere Gent met alle sijn dependentien, welcke clausul niet geappliqueert kan werden, als op de gecontesteerde Plaetsen, die een partye van sijn district uyt-maken, waer van in 't 4. Articul van sijn Capitulatie is gesegt, en die (gelijck het daer door den ged. Koningh is uytgedruckt) onder sijn gehoorsaemheyt gekomen souden zijn door de veroveringe van de ged. Stadt.

In gevolge van dien heeft hy begeert, dat Spangien in verwisselinge aen hem soude cederen de Plaetsen daer in uytgedruckt, de welcke, na een onverdeellijcke expressie, alle onder de generale clausul zijn begrepen; in een woort alle de Plaetsen en Landen, waer van hy in possessie was, uytgenomen de gene, die hy verklaert heeft, wel te willen weder-geven.

Hy segt, dat in dese maniere de Frontieren van Spangien in Nederlant voortaen souden beginnen van de Zee aen de Maze, Nieupoort, Dixmuyden, Kortrijk, Audenaerde, Aeth, Mons, Charleroy en Namen, 't welck niet gesegt soude konnen werden, indien Vranckrijck soo een groote omtreck van Landen aen geen zyde van de meeste der selver Steden soude hebben.

Den Alder-Christel: Koning segt eyndelijck, dat dese Barriere, op de welcke men soo langen tijt heeft geïnsisteert, door Plaetsen soude onderstut werden, waer van hem de Fortificatien Milloenen hadden gekost, en die hem souden priveren van de advantage, die hy tot noch toe gehad had, om sulcke dichte en importante Posten tot aen de Stadt Brussel te hebben; 't welck wederom niet kan accorderen met de pretentien op de Plaetsen, waer van gehandelt werd; door middel van de

 welcke,

welcke, verre daer van zijnde, om van dese advantagie gepriveert te werden, hy een veel grooter soude hebben, niet alleen tot aen Brussel, maer oock aen de Steden van Antwerpen, Mechelen, Dendermonde en andere, gelegen in het hart van de Spaensse Nederlanden.

En de soo begeerde Barriere, die den Alder-Christel: Koning aen de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden door de conditien van haer Vrede heeft toegestaen, selfs oock om haer te kennen te geven de satisfactie, die hy haer gaf, door 't geen hy aen Spangien accordeerde, soude in haer begin vernietigt zijn geworden, dewyl de ged. Plaetsen die van alle kanten door-lopen, selfs tot aen de Plaetsen van de ged. Vereenigde Provintien, soo van de zyde van Brabant als van Vlaenderen.

Den Procureur van den Alder-Christel: Koning had daer mede behoren over-een te komen, als hy segt in 't 68. Articul van sijn Replijcq, dat het tot maintenue van dese Barriere was, dat ged. Koning had doen proponeren, dat men hem van wegens sijn Cathol: Majesteyt daer voor een Equivalent soude geven, hoewel hy in 't 30. Articul heeft willen staende houden, dat het platte Land de Barriere niet maeckte, maer de vaste Steden, uytgedruckt door de Propositie van den Alder-Christel: Koning, in de welcke die altijt konde bestaen.

De Steden konnen niet bestaen sonder het platte Lant, en de vaste Plaetsen, die door Vranckrijck weder-gegeven zijn, moeten, volgens de geseyde Conditien van de Vrede, de Barriere ondersteunen, maer haer ver afgelegentheyt kan niet toelaten, dat zy alleen de Barriere formeren, als wiens wesentlijckheyt in een naeuwe en volmaeckte bant van alle sijne Partyen bestaet; en wanneer de ged. Plaetsen aen Vranckrijck al souden behoren, en dat alsoo sijne Souverainiteyt op verscheyde Plaetsen aen die van ged. Staten Generael gehecht soude wesen, soo souder niets tusschen dese twee Machten zijn; soo dat het de gemene sin choqueert, dat'er, niet-tegenstaende 't selve, een ware Barriere tusschen de selve twee Machten soude wesen; en dat men aen de ged. Staten de satisfactie gegeven soude hebben, die zy hebben begeert.

Wanneer den Alder-Christel: Koning sig geëngageert heeft, om de geseyde Steden weder te geven, en met namen die van Gent, heeft hy gesegt, dat hy 't met alle sijn dependentien dede, en men heeft, gelijck als hier boven meer gesegt is, dese woorden in geen andere sin konnen nemen, als die door Vranckrijck genomen zijn, welcke sig daer van bedient heeft.

En indien'er selfs al eenige twijffeling of dubbelsinnigheyt mocht over-gebleven zijn, soo is 't seker, dat de interpretatie tegens die geen gedaen most werden, welcke de Conditien van de Vrede heeft voorgeschreven, en welcke klaerder had konnen spreecken.

Maer 't is niet van noden, om sijn toevlucht tot interpretatien te nemen, na dat men sigh in dit regard door de Acte van acceptatie heeft geëxpliqueert, soo dat'er de minste twijffel niet kan over-blyven.

Want men is niet te vreden geweest met te weten 't geen Vranckrijck onder de naem.

naem van Dependentien verstont, en dat hy betuygt had sig met de Plaetsen, waer van hy de cessie begeert, en die hy door een generale en particuliere expressie uytgedruckt hadde, te vergenoegen, maer men heeft noch nader precautie willen nemen, op dat in de generale niet meer begrepen soude werden, als stucx-gewyse uytgedruckt was, modererende de ged. Acte door dese clausul: *Wel te verstaen, dat alle de Conquesten, die den Alder-Christel: Koningh soude hebben, of soude mogen hebben gedaen, in wat Plaets van de Werelt, in de Staten en Dominien van sijn Cathol: Majest:, en die niet en zijn uytgedruckt in de ged. Propositien, oock aen sijn ged. Majesteyt weder gerestitueert sullen moeten werden.*

Soo dat ten vollen blijckt, dat de intentie van de Partyen niet geweest kan hebben, dat de Plaetsen in questie aen den Alder-Christ: Koning souden toebehoren, alschoon men mocht onderstellen, dat zy alle een gedeelte van sijn Conquesten hadden gemaeckt, aengesien dat zy in de ged. Propositien niet en zijn uytgedruckt.

De ontslaging, waer van den Procureur van den Alder-Christ: Koning sig in 't 53. Articul pretendeert te dienen, waer hy segt, dat men sig in dese Conferentie niet moet attacheren, als aen de Termen van 't Tractaet, sonder op de insichten en intentien, die Spangien in de loop van de Negotiatie gehad mag hebben, te letten, en dat des selfs Plenipotentiarissen sig aen sijn Cathol: Majest: mogen verantwoorden, over 't geen zy gestelt of vergeten hebben, is van geen consideratie.

Ten regarde, dat het wesentlijke van de Tractaten principael bestaet in de overeen-komst en de wil van de twee Partyen, en dat als'er gehandelt wert van haer sin en executie, daer niet gemeenlijcker gepresenteert en wert, als de ondersoecking van 't geschrift en de wil, en dat men voor eerst regard moet nemen, op 't geen men heeft willen doen.

Invoegen dat, indien'er eenige twijffel in de woorden van 't Tractaet van Nimwegen mocht wesen, soo souden zy haer interpretatie door de ged. Propositien, en de Acte van Acceptatie moeten ontfangen, als die hebben moeten wesen, en oock effectivelijck gevolgt zijn in 't Tractaet van Vrede, gedresseert door de Heeren Plenipotentiarissen van de twee Kroonen.

En die van sijn Cathol: Majesteyt konnen sig daer over soo veel te beter verantwoorden, om dat zy sig daer aen stantvastig hebben geattacheert, invoegen zy oock niet hebben willen toelaten eenige clausul, die de minste dubbelsinnigheyt soude mogen verwecken.

Want als de Heeren Plenipotentiarissen van den Alder-Christel: Koning, na een particuliere betekening van de Plaetsen, die aen Vranckrijck gecedeert mosten werden, sigh oock van de generale expressie wilden bedienen, daer by voegende dese clausul: *En generalijck al het Land, waer van den Alder-Christel: Koningh in possessie is, uytgenomen 't geene hy geobligeert is, om weder te geven*; soo hebben zy sig met sodanigen effect daer tegens geopposeert, dat men geaccordeert is, om dese clausul uyt het Tractaet te laten, gelijck den Procureur van den Cathol: Koning meer heeft geseyt, en door sijn beweeringen bewijst.

Dit behoorde alleen genoeg te wesen, om te doen blijcken, dat Vranckrijck geen

 Recht

Recht kan hebben, om eenige Plaets meer als die gene, die in 't selve Tractaet zijn gespecificeert, te pretenderen, dewyl de generale pretentie, gefondeert op de possessie, die hy door sijn Wapenen bekomen soude hebben, voorgestelt zijnde, verworpen is, en dat indien hy sig daer van wilde bedienen, het eer aen sijn Plenipotentiarissen soude staen, om sig daer over te verantwoorden, om dat zy toegelaten hebben, dat dese clausul wiert doorgeschrapt, inconformité van de ged. Acte van Acceptatie, volgens de welcke alle de Conquesten, die in de ged. Propositien niet uytgedruckt zijn, aen sijn Cathol: Majesteyt gerestitueert mosten werden.

En dat zy daer-en-boven daer in hebben laten insereren verscheyde dispositien, die contrarie en incompatibel met de ged. Pretentien zijn, soo door de expressie van de Dependentien van de Plaetsen, die aen sijn Cathol: Majesteyt weder-gegeven mosten werden, als door dese vermeerderde clausul van 't 7. Artic. „ Den ged. „ Alder-Christel: Koning sal oock aen den ged. Cathol: Koning restitueren alle de „ Steden, Plaetsen, Forten, Kasteelen of Posten, die sijn Wapenen souden hebben, „ of souden mogen hebben geoccupeert tot de Publicatie van de Vrede.

De oplossingen, die den Procureur van den Alder-Christel: Koning daer over heeft getracht te geven, zijn soo weynig schijnbaer, dat zy de kracht van dit Articul noch ampelder maken.

Hy pretendeert, dat de Plaetsen, waer van gehandelt wert, met namen uytgedruckt mosten zijn, gelijck het Lant van Overmaze, en dat van Waes, waer van daer in mentie is gemaeckt, aengesien selfs dat zy veel importanter door haer omtreck en situatie waren, maer hy en considereert niet, dat het ged. Lant van Over-Maze achter de Stad en 't Hartogdom van Limburg is gestelt, en dat het in 't selve Hartogdom, het Graefschap en 't Lant van Fauquemont, Daelhem en Rolducq bestaet, verdeelt zijnde tusschen sijn Cathol: Majesteyt en de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, en dat dit Lant van Overmaze wel een particuliere expressie verdiende, om het te onderscheyden van dat, 't welck aen de Staten Generael door 't 8. Articul van haer Vrede is gecedeert, gelijck oock dat in alle geval de expressien, waer van men sig ten sijnen regarde en van 't Lant van Waes heeft bedient, het Recht van sijn Cathol: Majesteyt te meer versteroken, en hem gants niet verswacken of schaden in 't geen hem elders moet toebehoren.

Hy en considereert oock niet, dat dit argument met meer reden tegens hem selfs getrocken kan werden, mits Vranckrijck in 't selve Tractaet heeft doen insereren Wervick, Warneton op de Lye, Poperinge, Bailleul, Cassel, Bavay en Maubeuge, en dat voor de enclaves een expresse mentie is gemaeckt van de Landen, Burgten en Dorpen, leggende in de Provoosdyen, die aen Vranckrijck over de Sambre zijn gecedeert, en van de Dorpen van de Roede van Meenen, zijnde dicht by Kortrijk, welcke seeckerlijck en sonder vergelijcking van minder consequentie zijn als de Plaetsen, waer van gehandelt wert.

Invoegen dat volgens sijn redenering niet gehouden kan werden, dat Vranckrijk daer eenig Recht heeft willen houden, dewyl hy die niet heeft laten uytdrucken, en dat hy sig geëngageert heeft, om aen sijn Cathol: Majesteyt niet alleen de Plaetsen,

daer

daer in gespecificeert, met sijn Dependentien weder te geven, sonder iets te reserveren of behouden, maer oock generalijck alle de Conquesten, die hy soude mogen gemaeckt hebben tot aen de Publicatie van de Vrede.

't Is een doling te seggen, gelijck den Procureur van den Alder-Christel Koning doet, dat het ged. 7. Articul al te veel soude bewysen, om dat het, zijnde gestelt achter de cessien, door den Alder-Christ: Koning gedaen, en gaende voor die, die aen hem door sijn Cathol: Majesteyt geschiet zijn, ten minsten dat gene, 't welck yder van de twee Koningen aen den ander cedeert, door vorige en nagaende Articulen, most uytsluyten, want dese uytsluyting is suffisantelijck begrepen in de selve Articulen, dewyl'er niets soo bekent is, als dat de particuliere dispositien de generale, die maer plaets voor 't overtollige moeten hebben, uytwisschen, en dat de ged. uytsluyting oock met naem in de vorige Tractaten is uytgedruckt, aen de welcke dat van Nimwegen relatif is.

Het en sal niet swaer wesen, om reden te geven, waerom het ged. Articul achter de Cessien, gedaen door den Alder-Christel: Koning, is geset, indien men remarqueert, dat Vranckrijck een particuliere en generale cessie van 't gene, waer van hy in possessie was, had begeert, en dat Spangien de generale niet wilde geven, maer in tegendeel door sijn Acte van Acceptatie verklaert, dat al het gene, dat niet uytgedruckt was, weder aen sijn Cathol: Majesteyt gerestitueert soude moeten werden, soo dat men niet beter heeft konnen doen, als om het ged. Articul achter 't gene, dat den Alder-Christel: Koning soude moeten restituëren, te stellen, om in dit regard de intentie van de twee Kroonen, in conformité van de ged. Acte van Acceptatie, te tonen.

Men kan niet begrijpen wat den Procureur van den Alder-Christel: Koningh pretendeert in de Articulen 55. en 59., als hy segt, dat de Plaetsen in questie in 't 7. Articul niet begrepen souden zijn, dewyl, om eygentlijck te spreken, het geen Steden souden wesen, als zijnde alle open; dat het oock geen Plaetsen, Forten, noch Kasteelen souden zijn, alhoewel'er verscheyde op het gantse platte Lant verspreyt waren, noch oock selfs Posten, waer van men kan presumeren, dat men in 't ged. Articul heeft willen spreecken, welcke niet als particuliere Plaetsen concerneerden, en geen Castellanyen, Generaliteyten of platte Landen, waer van daer geen mentie soude zijn gemaeckt.

De Steden van Ninove, Aelst, Grandmont en andere zijn Steden, hoewel zy niet gefortificeert en zijn, en den Procureur van den Alder-Christel: Koningh heeft die door sijn eysch soo gequalificeert; de Kasteelen, op het gepretendeerde Lant verspreyt, maken daer van een partye; de Generaliteyten zijn niet gecomposeert, als uyt particuliere Plaetsen, en de uytdrucking van alle de Steden, Forten, Kasteelen en Plaetsen is soo algemeen, dat'er geen imaginable Plaets is, die niet onder de een of de andere van dese namen begrepen is.

Soo dat het onmogelijck is, om te presumeren, dat zy sig niet tot de gecontesteerde Plaetsen souden uytstrecken, indien deselve Plaetsen door de Wapenen verkregen zijn geweest of hebben konnen verkregen werden; en om eenige kracht aen het

het argument van den Alder-Christel: Koning te geven, soo soude men met dat van sijn Cathol: Majesteyt moeten over-een komen, dat ged. Steden en platte Landen, om datse open en sonder defentie zijn, geduerende den Oorlogh, niet hebben konnen geconquesteert werden; en dat sy aldus altijdt onder de Souverainiteyt van sijn Cathol: Majesteyt zijn gebleven.

Den Procureur van den Alder-Christel: Koningh seght ergens, dat men sich eeniglijck vast moet houden aen de termen van het Tractaet; en hy wil alhier treden in de insicht en intentie van de H. Plenipotentiarisen, die na sijn seggen voor Conquesten souden aengesien hebben, waer van sy noch geen kennis hadden: en dat dit woort; *in wat Plaets van de Wereldt*, onsekerheyt soude uytdrucken.

Indien de ged. Plenipotentiarisen dese insicht hadden gehad, sy souden niet vergeten hebben mentie daer van te maecken; het Articul is generael en sonder distinctie, soo dat de Procureur van den Alder-Christel: Koning daer in geen limitatie kan geven.

Daer kan oock een onsekerheyt in de Conquesten, gedaen in Nederlant, wesen, soo wel als in de andere Plaetsen van de Wereldt; en de gepretendeerde Conqueste van de gecontesteerde Plaetsen kan voor 't meeste voor een onsekere Conqueste genomen werden, door redenen, die in 't breede in 't begin van dit Geschrift zijn voor den dagh gebracht, soo dat 'er geen twijffel kan over blijven, of de ged. Plaetsen moeten daer onder begrepen werden, volgens de eygen redenering van den Procureur van den Alder-Christel. Koning.

Eyndelijck, 't is aenmerckens waerdigh, dat ged. Procureur in 't 57 Articul bekent, dat'er diergelijcke, of daer omtrent by-komende Articulen, bykans in alle Tractaten van Vrede zijn; 't welck genoegh te kennen geeft; dat de ware intentie van de H. Plenipotentiarisen is geweest, om de sin van voorige Tractaten te volgen; dat is, om van weder-zijden te restitueren al 't geene dat verovert was, uytgenomen 't geene men met namen had gereserveert.

En daer was soo veel te minder swarigheyt ten desen reguarde in 't Tractaet van Nimwegen, om dat het gedresseert is geweest, gelijck van te vooren is gesegt, op de Conditien van de Vrede, die zijn door den Alder-Christel: Koning geproponeert, en de acceptatie, van wegens sijn Cathol: Majesteyt gedaen, waer in men sich seer precijs daer op heeft geëxpliqueert.

Men heeft door 't Geschrift van de beweeringen getoont, dat Vranckrijck het alsoo heeft verstaen, wanneer hy, onder 't prætext van 't Retardement van de Ratificatie van Spangien, alle de Plaetsen, die aen sijn Cathol: Majesteyt herstelt mosten werden, met Volck heeft belegt; en dat in dit logeren alle de Plaetsen, waer van gehandelt wert, begrepen zijn geweest.

Dit is noch veel klaerder gebleken na de uytwisselinge van de Ratificatien, ingevolge van dewelcke de Vrede daer is gepubliceert door ordre van sijn Cathol: Majest: in 't gesicht van de Troupen, die Vranckrijck daer heeft doen blijven, om de Spaensse Onderdanen te dwingen tot het betalen van de rest der excessive Contributien, op de wijse als hy heeft gewilt; en na dat hy Satisfactie op dit punct had gekre-

gekregen, heeft hy de ged. Plaetsen geëvacueert, om de vrye genieting daer van aen sijn Cathol: Majest: te laten, in de welke de selve ook zedert die tijt is gebleven.

Vranckrijck heeft oock de Inwoonders van ged. Plaetsen als Onderdanen van sijn Cathol: Majesteyt gehandelt, doende die, in de inkomst en uytgang van de Landen van sijn Heerschappye, de Rechten, die op de Goederen van gem. Onderdanen gestelt waren, betalen: niet tegenstaende dat hy voor deselve Evacuatie geïnformeert is geweest door de gene, die sig noch niet stil konnen houden, van de Redenen, die hy konde hebben, om die te behouden; dewelcke in die tijd voor sulcke visioenen, sonder apparentie van fondament, wierden gehouden, gelijck zy het oock in der daet zijn, dat Vranckrijck het door de ged. evacuatie, gedaen sonder eenige difficulteyt en sonder de minste protestatie of reserve van eenig Recht op de ged. Plaetsen, 't zy in nature, 't zy in equivalent, heeft doen blijcken.

't Kan niet helpen, dat Articul 60 gesegt wert, dat het ged. logeren tot aen de uytwisselinge van de Ratificatien, voor een Acte van possessie genomen moet werden, ten regarde, dat door 't 9. Articul van de Stilstant van Wapenen, geconfirmeert door 't twede van 't Tractaet van Nimwegen, de Troupen van yder Kroon op de Jurisdictien en Landen, waer van zy in possessie waren, mosten leven, sonder de Landen van malkander te fourageren.

Want om met stilswijgen voor-by te gaen, gelijck al de Werelt weet, dat dese conventie, die religieuselijck behoorde geobserveert geweest te zijn, door Vranckrijck niet onderhouden is geweest, als de welcke dit logement op Plaetsen, op de welcke hy geen het minste Recht konde pretenderen, heeft uytgebreyt, als tot Lessines en Flobecq; dat dit logement twee en een halve Maent na de uytwisseling der Ratificatien heeft geduurt, en dat hy zedert noch verscheyde mael de Onderdanen van sijn Cathol: Majesteyt met Volck heeft beleyt en gefourageert, om sig van veel Plaetsen en Territorien door middelen, die door 't ged. Tractaet van Vrede verboden waren, meester te maken, en dat hy echter oock geen nieu Recht heeft konnen verkrijgen door al 't gene, dat hy na de Stilstant van Wapenen heeft ondernomen.

Soo wert geensints in 't Poinct van de Restitutie, waer in wy zijn, gehandelt, of den Alder-Christel: Koning gepretendeert heeft in possessie van de ged. Plaetsen te wesen, en of hy die door dese logementen heeft willen continuëren, aengesien men dat sonder nadeel van de waerheyt moet onderstellen, om te tonen, dat zy oock in dit geval gerestitueert mosten werden, gelijck hier voren bewesen is.

't Komt niet minder te onpas met te seggen, dat men geen voordeel uyt de moderatie van den Alder-Christel: Koning behoorde te trecken, als welcke hem hadde gebracht, om sijn Troupen uyt de Landen, waer van hy in besit was, te doen retireren, en dat hy sodanig had gehandelt in 't vertrouwen, dat de differenten, die in de executie van 't Tractaet van Vrede konden ontstaen, door de Heeren Commissarissen, die immediatelijck na de Ratificatie stonden te vergaderen, gereguleert souden werden, en dat hy alsso weynig tijds, na dat hy sijne Troupen daer uyt getrocken soude hebben, de selve soude genieten, met toestemming selfs van de

Commissarissen van sijn Cathol: Majesteyt, sonder dat hy soude hebben konnen voorsien de incidenten, die wegens Spangien op de preliminarien zijn geformeert.

Want men heeft elders al getoont, dat'er niet een incident op 't stuck van de ged. preliminarien, 't welck door sijn Cathol: Majest: geproponeert geweest is, is voorgevallen, en dat alle de gene, waer mede de Acten van de Conferentie bekleet zijn geweest, door Vranckrijck op de baen zijn gebracht, op dat hy sig ondertusschen te vryer van de wegen van gewelt soude konnen bedienen, waer van men de reïntegratie heeft begeert.

Men kan dit vertreck oock niet attribuëren aen 't effect van eenige complaisantie, dewyl de conduite, waer van sig de Fransse Ministers na 't sluyten van de Vrede hebben bedient, niet als al te wel toont, dat zy'er gene voor de Landen en Onderdanen van sijn Cathol: Majesteyt hebben.

En men heeft noyt gehoort, dat men de Plaetsen soude weder-geven, die men met recht soude mogen behouden, voornamelijck, als dit Recht niet gefondeert is als op de possessie, om daer in naderhant door examinatie weder te komen.

Soo dat men reden heeft, om te gelöven, dat den Alder-Christel: Koning, van alles geïnformeert zijnde, niet en sal goetvinden, dat eenige woelende Gemoederen hem tegens sijn eygen glorie willen engageren, om soo weynig gefondeerde pretentien staende te houden, gelijck als die gene, die van sijnen t'wegen op de ged. Plaetsen werden gereclameert, dewyl men door overtuygende redenen heeft bewesen, dat zy noyt geconquesteert zijn geweest; dat'er onder dit getal zijn, als Lessines en Flobecq, daer den Alder-Christel: Koning noyt eenige Acte van Souverainiteyt heeft geëxerceert of gepretendeert; dat'er oock andere gevonden werden, als Bornhem en Beveren, die door de Forten van sijn Cathol: Majest:, welke noyt gewonnen zijn geweest, zijn onderstut, en dat in 't generael sijn Cathol. Majest. gedurigh gecontinueert heeft, om sijn Souverainiteyt in alle de gecontesteerde Plaetsen te exerceren, en meer sigh van sijnentwegen heeft geopposeert tegens al 't gene, dat Vranckrijck ter contrarie heeft gepretendeert, uytgenomen van d'Oudenburg alleen, om redenen hier boven geseyt.

Dat de ged. Oudenburg maeckt een gedeelte en inseparabel is van de Stad Gent, die den Alder-Christel: Koning sig verbonden heeft aen sijn Cathol: Majest: met alle sijn Dependentien te restituëren, invoegen'er een formele contradictie is tusschen dit engagement, en de behouding van de Souverainiteyt en Jurisdictie binnen des selfs Muren, ter oorsake van ged. Oudenburg.

Dat Lessines en Flobecq van 't immediaet ressort van den Grooten Raed van Mechelen zijn, en de Aydes en Subsidien tot Mons betalen; dat Moorselle dependeert van de Stad van Dendermonde, gelijck oock St. Amand; dat Opdorp is van 't Land van Bornhem, hoewel dese twee Plaetsen, als vrye Landen, haer Imposten tot Brussel betalen, tot het onderhoud van de Compagnie Gardes van den Prince; dat Beveren een partye van 't Lant van Waes maeckt; dat het ged. Beveren, Renaix en Bornhem van 't district van de Legale Kamer van Vlaenderen, opgerecht tot Gent, zijn; en dat dese Plaetsen, gelijck oock alle de andere, die door den

den Procureur van den Alder-Christel: Koning gecontesteert werden, uytgenomen Lessines, Flobecq, St. Amand en Opdorp, die haer Subsidien respectivelijck tot Brussel en Mons betalen, een partye van 't Lid van Gent maken, en een ware dependentie van dese Stadt hebben, in de sin als dit woort door Vranckrijck is genomen.

Dat den Alder-Christel: Koning noyt oock gepretendeert heeft, die geconquesteert te hebben, als onder desen Titul, en dat zy alsoo in alle geval zijn begrepen in de restitutie, aen de welcke hy door 't Tractaet van Vrede geobligeert is, als door 't welcke hy belooft heeft Gent en alle sijn dependentien weder te geven, gelijck oock alle de Plaetsen, geoccupeert door sijn Wapenen, tot aen de publicatie van de Vrede.

Dat sulcx alsoo in de preliminarien van de Vrede, in de gantse cours van sijn Negotiatie, in het Tractaet selfs en in sijn executie is verstaen geworden.

En dat den Procureur van den Alder-Christel: Koning oock door sijn Replicque heeft bekent, dat den eysch van de selve Plaetsen met de vryheyt van de Commercie en de communicatie van de Plaetsen van 't Spaens Nederland niet konde over-een komen, gelijck oock niet met de oprechting van de Barriere en 't Tractaet van de Vrede, gelijck men door 't 68. Articul van sijn Replijcq kan sien, alwaer hy segt, dat het tot maintenue van dese Barriere, en tot conservatie van de Vrede soude zijn, dat hy tot een Expedient heeft geproponeert, daer voor een Equivalent te geven.

Hier werd nu gehandelt van de executie van de selve Vrede, die de 2 Koningen hebben belooft en gesworen inviolabel te onderhouden; sijn Cath: Majest: heeft sulcx gedaen, en tracht daer in te continueren; dese Conferentie is opgerecht tot des selfs maintenue, en de verwisseling van den eysch van 't Equivalent in dat van de selve Plaetsen, die den Procureur van den Alder-Christel: Koning wil doen, kan niet aengenomen werden, om dat die van alle Fondamenten ontbloot is, en selfs contrarie aen de onderhouding van de selve Vrede.

't Is oock tegens de ordre, dat hy aen 't eynde van sijn Replique aen de Heeren Commissarisen van sijn Cathol: Majesteyt de Termijn van 6 Weken voorschrijft, om 't ged. Equivalent te proponeren, met een verklaring, dat die niet na die tijdt aengenomen sal werden, en dat den Alder-Christel: Koning sig aen den eysch van de gedachte Plaetsen sal houden, ten regarde, dat'er geen reden is, om tot een diergelijcke Propositie te komen, als waer in aen de saeck in nature geen Recht is, en dat het ten minsten te vroeg is, om het te doen of te willen, dat de voorsz. tijd sijn loop heeft, voor dat men daer van kennis heeft.

Den Procureur van den Cathol: Koningh stelt sigh in alles aen 't oordeel van de Heeren Commissarisen van de twee Kroonen, en hy versekert sig van haer Justitie en billickheyt, dat zy sullen moeten toestaen, dat den Procureur van den Alder-Christel: Koning sijn eysschen ontseyt moeten werden.

En in geval de Heeren Commissarisen daer in niet accorderen, soo presenteert den Procureur van den Cathol: Koning sig aen de decisie van de Arbiters, van weder-

der-zyden te kiesen, te onderwerpen, in conformité van 't 110. Articul van 't Tractaet van de Pyrineen, geconfirmeert door 't 26. Articul van dat van Nimwegen, in 't gene, dat daer anders niet in gedisponeert is, 't welck alles is, dat Vranckrijk billick kan pretenderen.

Overgegeven den 5 November 1681.

Geteeckent

De Maleingreau.

Kort na dat dit Geschrift aen de Franssen was overgelevert / welcke daer op weder een Antwoort beloofden te geven / hadden de Franssen / die omtrent Luxemburgh lagen / 30 Paerden / die de Spaenssen in 't Dorp Strassen gesonden hadden / om 't Koorn van daer te halen / weg-genomen; den Prince van Chimay liet die wel weder eysschen / maer konde niet op-doen / soo dat hy den 23 November 100 Ruyters en 50 Dragonders na het Dorp Bertrange / daer omtrent 200 Franssen lagen / sond / om te sien / of sy gem. Paerden niet weder souden konnen bekomen; de Spaensse seggen / dat sy / daer gekomen zijnde / aenstonts door de Franssen gechargeert wierden / doch de Franssen sustineren het tegendeel / en geven voor / dat de Spaensse haer eerst aentasteden; 't zy dan hoe 't zy / zy raeckten tegens malkander in Gevecht / maer met sulck-een ongeluck door de Franssen / dat zy met verlies van 20 Dooden en 30 Gequetsten / en achterlatingh van 100 Paerden / de vlucht mosten nemen; van de Spaensse wierden 7 gedood en eenige gequetst / en brachten sy de veroverde Paerden binnen Luxemburgh. Den Prince van Chimay liet daer op aenstonts aen den Marquis de Lambert / die de Fransse Troupen voor Luxemburgh commandeerde / presenteren / dat hy de Paerden soude weder-geven / indien men die / welcke de Franssen tot Strassen genomen hadden / restitueerde; doch de Franssen wilden daer toe niet verstaen: In tegendeel trock den Marschalck d'Humieres / die Gouverneur van Vlaenderen voor den Koning van Vranckrijck was / eenig Volck by-een / en viel daer mede / als by Repressalien wegens dese Acte / in de Castellanye van Kortrijk en 't Vrye van Brugge / nemende daer veele Beesten weg / en oock eenige Ostagiers mede. Den Prins van Parma / hier van bericht / sond wel aenstonts den Prince van Vaudemont met de Ruyterye en Dragonders / die men in der yl by malkander hadde konnen krijgen / derwaerts / om de Franssen dit te beletten / maer de selve waren al voor sijn aenkomst vertrocken / soo dat hy onverrichter saecken weder te rug most keeren. Gem. Prins van Parma schickte daer op den Leger-meester Sarmiento na ged. Marschalck d'Humieres / om te weten / of dese invasie door ordre van den Koning van Vranckrijck was geschiet of niet / en indien van ja / daer over te protesteren / doch sulx mocht de Spaensse weynig helpen / also ged. Marschalck mede wegens de Spaensse Actien protesteerde. Den Gouverneur van Nieuport / vreesende / dat de Franssen door dese

invasie

invasie noch een dessein op Nieupoort hadden / had de Sluysen open geset/ en 't Land onder Water laten lopen / waer door de Franssen / alsoo eenige van haer Landen mede onder-geraeckt waren / nieuwe stof vonden / om daer over by de Spaenssen satisfactie te eysschen.

Ondertusschen hadden de Franssen weder haer Antwoort op het bovenstaende Geschrift van de Spaenssen gemaeckt / en bestont het selve in de volgende Woorden :

Aentekeningen van Sr. Favier , Procureur van den Alder-Christel: Koning, tot Antwoort op 't Geschrift van den 5 November 1681. van Sr. de Malingreau, Procureur van den Koning van Spangien.

DE Procureur van den Alder-Christel: Koningh, antwoordende op de Dupliquen van den Procureur van den Koningh van Spangien, overgelevert den 5 Novemb. laetst, seght, dat het door de maniere, waer van hy van de Repliquen, overgelevert den 22 Sept. spreeckt, schijnt, dat sy niet anders als 't Equivalent beraken ; evenwel heeft den Procureur van sijn Alder-Christel: Majesteyt geen mentie daer van gemaeckt, als om dat die van sijn Cathol: Majest: door sijn Antwoordt op den Eysch of Declaratie van den 4 Augusti laetst, dit Expedient, 't welck door den Procureur van den Alder-Christel: Koningh voorgestelt was, heeft verworpen. Maer dewijl dit Equivalent in de tijdt, als sulcks in de Repliquen van den Procureur van sijn Alder-Christel: Majesteyt was gestelt, niet is aengeboden ; soo is daer over geen meerder Quæstie ; en het soude onnut zijn dat men 't soude aenbieden.

Ter selver tijdt als den Procureur van den Alder-Christel: Koning heeft bekent, dat de Plaetsen, gepretendeert door den Koningh sijn Meester, open en sonder defensie zijn, en dat sy door een simpele invasie of campement van Troupen niet hebben konnen verkregen worden, heeft hy onwederleggelijck bewesen, dat sijn Alder-Christel: Majesteyt de Possessie daer van heeft bekomen en behouden door alle de wegen, die hem die wettelijck konden over-dragen ; dus siet men niet wat advantagie de Procureur van den Cathol: Koningh door dese toe-stemming pretendeert te trecken.

2. 3. 4. *en* 5.

Wat onderzoeck den Procureur van den Alder-Christel: Koning heeft mogen doen van de Autheurs, die over dese materie gehandelt hebben, soo heeft hy 'er noch geen gesien, die segt, dat men een open Plaets door de Wapenen en onder den titul van Conquest niet konde verkrijgen, als met die te versterken, en in staet van defensie te brengen ; uyt dese Maxime souden vreemde absurditeyten volgen, als volgens de welcke men de besitting van een Plaets door de Wapenen niet soude konnen verkrijgen, ten zy men die in de Natuur veranderde ; de verovering van een Stadt soude de besitting van de Voor-steden niet bekomen, indien die niet gefortificeert waren ; en selfs de Fortificatie van een Plaets, door de Wape-

Wapenen geöccupeert, soude het niet geheel konnen hebben, indien 'er by geval eenig Huys te verre af stont, om onder de Fortificatien gerekent te werden. Den Alder-Christel: Koningh had de Landen van Waes en Overmaze niet gefortificeert, en evenwel heeft men soo wel erkent, dat hy door 't Conquest, dat hy daer van gedaen had, daer wettelijck in Possessie was, dat Spangien sich verplicht geloost heeft, om daer van formeel de Restitutie te stipuleren, door 't 5 Articul van 't Tractaet van Nimwegen.

't Is bewesen dat den Alder-Christel: Koning een soo gerechtige, vaste en geduerige Possessie van alle de gecontesteerde Plaetsen heeft gehadt, dat hy die vredigliick heeft beseten, sonder dat de Troupen van den Koning van Spangien daer in voedt hebben gehadt, of ondernomen dese Besittingh, gedurende een Jaer, (zijnde zedert het Conquest van Gent tot aen de evacuatie deser Plaets) te troubleren. Men wist wel dat sijn Cathol: Majesteyt veel importante Plaetsen dicht by de gecontesteerde Plaetsen had, maer die geene, aen welcke de bewaring was bevolen, geloofden dat het genoegh gedaen was die te conserveren, en hebben derhalven den Alder-Christel: Koningh in de besitting van sijn Conquesten niet ondernomen te troubleren; de Machten waren toen oock soo ongelijck, dat het niet te verwonderen is, dat sijn Alder-Christel: Majesteyt beter in staet was, om die van verre te maintineren en te behouden, als sijn Vyanden om hem daer in te ontrusten, hoewel sy seer dicht daer by lagen.

6.

Moortsele en St. Amand zijn in de Overdracht van Dendermonde niet begrepen, maer wel apart gequotiseert, als vrye en independente Landen; en men siet niet waer door den Procureur van den Cathol: Koning die van 't Landt van Dendermonde soude konnen doen dependeren; want wanneer de Inwoonders van dese twee Plaetsen verplicht souden zijn, om sich met haer Wapenen na Dendermonde te begeven, tot defentie van die Plaets, soo soude het ten hooghsten niet meer als een feudale Dienstbaerheydt zijn, die door 't Gebuurschap over-een quam, maer geen Dependentie, die in alle geval door 't Conquest gecesseert soude zijn, als 't welck volgens de woorden van den Koning van Spangien, de Leden van 't Hooft separeert.

7. en 8.

Men staet toe, dat het Land van Beveren tot Antwerpen, en de Forten van Lieskens-hoeck, St. Maria en de Parel, behorende aen de Staten Generael, sigh uytstreckt, en dat de Ambachten van Assenede en Bouchaut dicht by 't Sas van Gent en de Filippijnes leggen, maer de Forten van St. Marie en de Parel waren absolut geabandonneert; de nabuurschap van de andere heeft noyt belet, dat den Alder-Christel: Koning in dese Landen alle de Rechten van Souverainiteyt sonder eenige troubel niet geëxerceert heeft; en men heeft noyt verstaen, dat den Koningh van Spangien Procuratie aen de Staten Generael gegeven heeft, om de possessie daer van in sijn naem te behouden.

't Gehucht

9.

't Gehucht Opdorp is noyt in de overdracht van 't Lant van Bornhem begrepen; het werd apart gequotiseert als een vry Land; de verkrijging, die de Procureur van den Koning van Spangien pretendeert, dat sijn Cathol: Majesteyt van 't Land van Bornhem heeft gedaen, of de verkoping, die zedert daer van aen een particulier Heer is geschiet, beletten niet dat sijn Alder-Christel: Majesteyt daer van de Souverainiteyt niet heeft verkregen, onder den Titul van Conquest; men heeft noyt horen seggen, dat'er Guarnisoen in 't Kasteel van Bornhem lag, en men soude het oock niet geleden hebben; wat belangt 't Fort van Marguerite den Alder-Christ: Koning pretendeert dat niet, en den Procureur van sijn Majesteyt heeft het oock in sijn eysch van den 4. Augusti niet begrepen.

10.

Waerom soude men niet seggen, dat alle dese Steden en Forten niet hebben konnen beletten, dat den Alder-Christel: Koning de gecontesteerde Plaetsen, die daer dicht by leggen niet effectivelijck heeft beseten, dewyl het vast en blijckelijk is, dat alle dese gepretendeerde obstaculen sijn Majesteyt niet belet hebben, om dese Plaetsen vreedelijck te besitten, daer alle Rechten van Souverainiteyt te exerceren, daer de Aydes te ontfangen, daer de lopende Middelen op te nemen, en in een woort, daer van alle de profijten en avantagien, die den Koning van Spangien in qualiteyt van Souverain daer van ontfong, voor dat hy daer van door 't Conquest, 't welck den Alder-Christel: Koning daer van gedaen heeft, wiert berooft, te trecken.

Op de wyse als den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt van de Troupen van den Koning van Spangien en sijn Geallieerden spreeckt, soude men seggen, dat dese Armee in staet was, om alles te ondernemen, en dat die meester van 't Velt in Nederland was, evenwel heeft gants Europa als-doen anders daer van geoordeelt, en de wyse, op de welcke de Vrede gemaeckt is, bewyst genoegsaem aen wat zyde daer vantage was.

Een weerlijcke Armee van den Koning van Spangien en sijn Geconfedereerden heeft die oyt na Vlaenderen genadert, en heeft die in staet geweest, om den Alder-Christel: Koning in de possessie van 't gene, dat hy in 't Lit van Gent geconquesteert had, te troubleren.

Men bekent, dat het lichter is de possessie te behouden als te verkrijgen; aldus sijn Alder-Christel: Majesteyt door sijn victorieuse Wapenen alle de Plaetsen, die hem tegenwoordig gecontesteert werden, verkregen hebbende, soo heeft hy geen moeyte gehad, om sig daer door deselve macht te maintineren; maer gelijck het swaerder is, om in de possessie van een Land te komen, dat men verloren heeft, als sig daer te maintineren; soo is 't geen wonder, dat den Koning van Spangien de Plaetsen, waer van hy gedepossedeert is geweest, niet heeft konnen wederkrijgen.

11. 12. en 13.

De waerheyt en realiteyt van 't Conquest van de gecontesteerde Plaetsen is ten vollen door de vaste advantagien, die sijn Alder-Christel: Majesteyt daer uyt-ge-

trocken

trocken heeft, bewesen; het sal niet swaerder zijn, om de gerechtigheyt van den Oorlog, in de welcke dit Conquest gedaen is, te tonen, en men gelooft, dat men in dese ondersoecking kan treden, sonder tegens 't Articul van 't Tractaet van Nimwegen aen te gaen; 't welck inhout, *dat al 't geene gedurende den Oorlog gepasseert is, in een eeuwig vergeten sal blyven.* Aengesien dan dat den Procureur van den Koning van Spangien aen den Alder-Christel: Koning imputeert, dat hy door gewelt in de Landen van sijn Cathol: Majesteyt gekomen is, en dat hy daer Acten van hostiliteyt bedreven heeft, soo laet het hem niet qualijck nemen, dat men hem in gedachten brengt, dat, wanneer sijn Alder-Christel: Majesteyt sijn Troupen over de Spaense Landen, in de opening van de eerste en tweede Campagne tegens Hollandt, heeft doen passeren, deselve daer met sulcken ordre hebben geleeft, dat 'er geen klachten gekomen zijn, of deselve zijn op staende voet gerepareert; en de Onderdanen van Spangien hebben gewenscht, dat de Troupen van den Koningh, haer Meester, deselve discipline in haer eygen Landt observeerden; de respectueuse Complimenten, die de Gouverneur Generael van de Nederlanden, onder de Heerschappye van Spangien, aen sijn Alder-Christel: Majesteyt wegens den Koningh sijn Meester in dese gelegentheydt heeft laten doen, zijn overtuygende bewijsen, dat hy hem niet als een Vyand considereerde, en dat hy de passage van sijn Majesteyt door de Spaense Landen voor geen Acte van hostiliteyt op nam.

Maer op wat voor een wijse heeft den Alder-Christel: Koning de conduite van den Koningh van Spangien in sijn reguard moeten considereren, siende alle de Troupen van sijn Cathol: Majesteyt, gecommandeert door de Generaels van sijn Legers, de belegering van Charleroy formeren in de Maend December, in 't Jaer 1672. en uyt Brussel de Equipagie van de Artillerye, de Munitie en nodige Vivres tot die Entreprise halen, meer als 6 Maenden voor 't sluyten van 't Tractaet van Alliantie tusschen den Koningh van Spangien en de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, 't welck niet als in de Maend van Augusti in 't Jaer 1673 geschiede, door 't 13 Articul van 't welcke sijn Cathol: Majesteyt sich obligeert, *om in een openbaren Oorlog te treden op de eerste instantie, die door de Staten Generael aen den Gouverneur Generael van de Spaense Nederlanden gedaen sal werden; dewelcke voor af alle sijn Machten tegens den Alder-Christel: Koningh sal gebruycken, en selfs den Oorlogh beginnen, voor dat de Ratificatie van 't Tractaet uyt Spangien gekomen zy.* Alschoon dit Tractaet niet gedateert is voor den 30 Augusti, soo weet men echter wel, dat den Grave de Monterey door een particulier Tractaet van den 9 der selver Maend in alle dese Engagementen is getreden Kan dan den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt na dit alles noch klagen, dat die van sijn Alder-Christel: Majesteyt heeft geseght, dat Spangien met voor-bedachten raedt Vranckrijck heeft geattacqueert, en sonder eenige Formaliteyten, die een offensiven Oorlog rechtvaerdigh konnen maken, geobserveert te hebben?

14. en 15.

't Is de teêrheyt wel verre getrocken, dat men quaedt vindt, dat den Procureur van den Alder-Christel: Koning de Placcaten van sijn Cathol: Majesteyt, die de Mini-

Ministers van Brussel in eenige van de gecontesteerde Plaetsen heymelijck hebben doen verspreyden, voor een ydele en chimerique verbeelding handelt, van 't gene door Vranckrijck reëlijck is geëxecuteert. Den Procureur van sijn Alder-Christel: Majesteyt weet het respect wel, dat hy aen sijn Cathol: Majesteyt schuldig is; hy gelooft niet, dat hy daer van afwijckt, als hy toont, dat de Ordonnantien, die hy in de Plaetsen, welcke niet meer onder sijn gehoorsaemheyt waren, gesonden heeft, daer niet en zijn geëxecuteert, en hy sal niet klagen, dat men de Ordonnantien van sijn Alder-Christel: Majesteyt van gelijcken handelt, indien men 'er eenige kan vinden, die 't selve lot hebben gehad, 't welck men niet gelooft.

Hy soude meer Recht hebben, om te klagen, dat den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt voor Acten van Hostiliteyt neemt het herstellen van de Aydes, lopende Middelen, en alle andere Rechten, die van tijdt tot tijdt in de geconteſteerde Landen zijn gelicht, het verpachten van de Domeynen, en in een woort alle de gerechtigste Acten en de wettigste exercitie van alle de Rechten van Souverainiteyt.

16 *en* 17.

Den Procureur van den Alder-Christ: Koning bekent, dat hy aen sijn Replijcken het bewijs van 't doen van den Eed van getrouwheyt, die aen den Koning sijn Meester door de Edelen, Gemeentens en Inwoonders van de gecontesteerde Landen is gedaen, niet heeft gevoegt, alſo hy sig niet ingebeelt had, dat den Procureur van den Cathol: Koningh niet soude over-een-komen met soo een publijcke en openbare saeck; evenwel, om hem te vergenoegen, sal hy sulcke overtuygende bewysen by dit Geschrift voegen, dat hem wegens dit poinct geen twijffel meer overblyven sal; selfs was het oock notoir en publijck in het Landt, dat dit doen van den Eed met toestemming van den Hartog van Villa Hermosa, Gouverneur Generael van de Nederlanden voor den Koning van Spangien, was geschiet, en ingevolge van 't consent by Geschrift, dat hy daer van aen de Gemeentens, welcke met hem daer over beraetslaegt hebben, had gegeven; het schijnt mede, dat men daer toe geen ander bewijs van noden heeft als de submissie en prompte gehoorsaemheyt, met de welcke alle de ordres van den Alder-Christel: Koningh in dit Land, in de materie van de Policye en Finantie, zijn geëxecuteert geweest, niettegenstaende de tegen-spreeckingen, die Spangien daer in pretendeert bygebracht te hebben, gelijck bewesen werdt door 3 van de Stucken, die den Procureur van den Cathol: Koningh, selfs in de 30ste Quote van sijn Productie, voor den dagh brengt, door de welcke het blijckt, dat de Magistraten en Regeerders, gedelibereert hebbende of zy souden gehoorsamen aen 't Mandement van Monsr. Pelletier van den 20 Maert, waer by haer verboden wiert, om in 't toekomende eenige ordres van wegens de Officiers en Ministers van den Cathol: Koning te ontfangen, of daer op te acquiesceren, op peene van als rebellerende Onderdanen gehandelt te werden, of oock aen de Ordonnantie van den Koning van Spangien van den 30 der selver Maent, die haer verbood om aen dit Mandement te defereren, hebben geresolveert, om de ordres, die zy van wegens den Alder-Christel: Koning ont-

fangen hadden, niet te buyten te gaen, en zy hebben die oock in der daet van poinct tot poinct geëxecuteert.

18. 19. 20. 21. 22. 23. *en* 24.

Indien men niet als de Aydes in de geconteſteerde Landen had gelicht, ſoo ſoude den Procureur van den Koning van Spangien mogen ſeggen, dat men de contributie onder een favorabelder naem had willen vermommen, maer wat kan hy ſeggen tegens de lichting van de lopende Middelen en alle de Leen-Rechten? wat voordeel kan hy trecken, dat een partye van deſe Rechten by forme van ſchatting gelicht zijn geweeſt? wat is'er aengelegen of men die van Particulieren of Gemeentens ontfangt; d'eene deſer Middelen is die hatelijcker als de andere? in tegendeel is die van de ſchatting ſoeter en gunſtiger, dewyl die aen de ſchuldige een partye van de onkoſten en vexatien, die de vervolgingen van de Pachters of haer Commiſen cauſeren, beſpaert; eyndelijck dit middel, om de opkomſten te faciliteren, is in Vranckrijck gemeen, en den Procureur van den Koning van Spangien weet wel, dat de Miniſters van de Finantien van Bruſſel het ſoodanigh voor goet gekeurt hebben, dat zy het in practijck hebben willen brengen; hoe menigmael hebben zy ſig oock wel bedient met het dreygement van Militaire Executie in de Mandementen, die zy na de Plaetſen onder de Heerſchappye van den Koning haer Meeſter hebben geſonden, ſelfs oock na die gene, welcke tegenwoordig geconteſteert werden; men vint daer van het bewijs in 't 6. ſtuck van de 16ste Quote, en in de vijfde van de 22ſte Quote van de Productie van den Procureur van den Koning van Spangien; hoe kan hy dan bewyſen, dat het gebruyck van de Schattingen en de bedreyging van de Militaire Executie bewyſen zijn van 't kleyne Recht, dat Vranckrijck op de geconteſteerde Landen heeft. Monſr. Pelletier kon die in de Maent Auguſti, wanneer hy de Ordonnantie tot de Schatting uytgaf, weten, wat de conditien van de Vrede ſouden zijn, en welcke Plaetſen door den Koning ſijn Meeſter behouden of aen den Koning van Spangien door 't Tractaet van Nimwegen gecedeert ſouden werden, als 't welcke niet voor 't eynde van de Maent September geſloten is geweeſt?

Men weet niet wat voor ſeker kan paſſeren, indien den Procureur van den Koning van Spangien de Propoſitie, dat de Landen, waer van gehandelt werd, door Vranckrijck zijn geoccupeert geweeſt, voor een onderſtelling en een petitie van 't begin handelt; alle de Acten van Souverainiteyt, die hy daer heeft geëxerceert, en alle de voordeelen, die hy daer uyt getrocken heeft, behoorden na het ſchijnt deſe twijffel wegh te nemen, en den Procureur van ſijn Cathol: Majeſteyt van de waerheyt te overtuygen.

25 *en* 26.

Ondertuſſchen ſegt hy noch, dat het niet en raeckt, om te weten, wie 't meeſt of minſt ontfangen heeft, maer wie het met rechtvaerdiger titul heeft gedaen, en dat men niet ontkennen kan, of ſijn Cathol: Majeſteyt heeft in ſtaet geweeſt, om van deſe Plaetſen, 't geen dat hy haer opleyde, te ontfangen; men gelooft, dat men het formeel kan ontkennen, ſonder de waerheyt te quetſen, en den Koning van

van Spangien te offenseren; indien hy sig had konnen doen betalen, hy sou het sonder twijffel gedaen hebben, en men weet wel, dat de staet van saken van sijn Cathol: Majesteyt in de Nederlanden hem niet toe en liet, om de opkomsten van sijn wettelijcke Rechten te versuymen; ondertusschen gelooft men te konnen seggen, dat, soo lang als den Koning van Vranckrijck in possessie van de gecontesteerde Landen is geweest, den Koning van Spangien daer niets heeft ontfangen onder den Titul van Aydes, lopende Middelen en Leen-Rechten, en dat Vranckrijck in tegendeel daer t'eenemael dese Rechten heeft ontfangen.

27.

Den Procureur van den Alder-Christel: Koning, den inhoud van dit Articul geexamineert hebbende, en bevonden, dat den Koning sijn Meester in der daet de selve Jurisdictie, in materie van Justitie, Politie en Finantien, in de omtreck van 't Land van Flobecq en Lessines niet heeft geëxerceert, als in alle de andere geconteſteerde Landen, alschoon hy in der daet Recht gehad hadde, om sulcx te doen, staet toe, dat hy desisteert van dit Land, en dat hy wenscht, dat dit sijn voorbeelt den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt mocht bewegen, om met also goeden trouwe te handelen.

28.

Den Procureur van sijn Alder-Christel: Majesteyt wilde sig wel dispenseren, om op dese Plaets en de gantsche cours van dit Geschrift 't geene, dat reeds in het vorige gesegt is, te herhalen, maer de gedurige repetitien, die den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt in sijn Duplicquen gebruyckt, engageren hem tegens sijn inclinatie daer toe.

Daer is reeds gesegt, dat 't et niet en raeckte, om te weten, wie van de twee Koningen het meeste heeft ontfangen, wyl het seecker is, dat de herstelling van alle de ordinaire Rechten tot profijt van Vranckrijk is geschiet, en dat sijn Cathol: Majesteyt in tegendeel niets ontfangen heeft: Ondertusschen geeft de conduite, die hy ten regarde van sijn Onderdanen in de volle Vrede hout, geen reden om te presumeren, dat het door eenig gemoet van moderatie is, en om de Inwoonders van de geconteſteerde Plaetsen te sparen, dat hy sig van 't lichten der Rechten aldaer heeft onthouden. Vranckrijck heeft daer geen exactien gedaen; het heeft maer de selve Rechten genomen, die Spangien van alle tijden in de selve Plaetsen heeft gelicht; en alschoon dat het in een Land van Conquest, en in een tijd van Oorlog, is geweest, heeft het daer sodanig gehandelt, dat het gaerne de keur van de Heerschappyen aen 't Volck souden willen stellen.

29. 30. 31. 32. *en* 33.

Den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt pretendeert noch advantage te trecken uyt het obstacul, dat de Ministers van den Koning sijn Meester, tot het oprechten van de Confiscatien, wegens de kant van Vranckrijk, in de geconteſteerde Plaetsen hebben willen by-brengen, maer hy neemt geen regard, dat dese ydele obstaculen en onnutte tegen-spreeckingen het Recht van den Alder-Christel: Koning, in plaets van te vernietigen, bewysen; het blijckt in al 't geen, dat den Procureur

van den Cathol: Koning over dit subject segt, dat hy seer qualijck van de saeck geinformeert is; hy pretendeert, dat de Mandementen, die in de naem van sijn Alder-Christ: Majesteyt tot de Confiscatien gedaen zijn, tot Grammont en Ninove zijn gesupprimeert; dat de Magistraet van Aelst geen declaratie heeft gefurneert; dat'er niet van Bornhem is ontfangen als wegens de Generaliteyt, ten tijde van de Evacuatie van Gent; en dat eyndelijck de Confiscatien geen effect tot profijt van Vranckrijck hebben gehad, door de oppositien, die door de Placcaten van sijn Cathol: Majesteyt daer in zijn gebracht, als de welcke Monsr. Pelletier en Sr. Breant, sijn Gesubdelegueerde, verplicht hebben, om Ordonnantien te maken, ten eynde de Regeerders verantwoordelijck wegens 't weg-nemen der Vruchten, 't welck door de Eygenaers of haer Pachthouders geschiede, te maken.

Evenwel sal den Procureur van sijn Alder-Christel: Majesteyt door originele Declaratien, die aen 't Comptoir van de Confiscatien tot Gent door de Magistraten van Aelst, Grammont, Ninove, door de Regeerders van Bornhem, en generalijck van alle de gecontesteerde Steden, Burgten en Dorpen zijn gebracht, bewijsen, dat verre van daer, dat het Mandement van Monsr. Pelletier van den 20 Maert 1678. in 't meerendeel van dese Plaetsen gesupprimeert is geweest, het selve daer is ontfangen, gepubliceert, en van poinct tot poinct geëxecuteert, en dat de Confiscatien daer soo wel opgerecht zijn geweest, dat, niet tegenstaende de conjuncture van den tijd en de swarigheden, die men natuurlijck in dese soorten van oprechtingen vind, voornamelijck in de conjuncture van de verandering van Staet, deselve 49327 Gl: hebben opgebracht, gelijck men sal bewijsen met vertoning van de Rekening, die daer van stuckx-gewijs overgegeven is, gelijck oock met de Registers en Journalen van den Ontfanger; en om den Procureur van den Koning van Spangien te disabuseren van 't geene men hem wegens Bornhem heeft te kennen gegeven, sal men hem toonen, dat'er 3291 Guld: 10 Patars, in meer als 60 kleyne Partyen van de Eygenaers, Pachters en Besitters van de Goederen, die in die Plaets de confiscatie subject waren, zijn ontfangen, volgens de Declaratien, die door de Regeerders daer van gegeven zijn.

Wat belangt de Mandementen van Monsr. Pelletier en Sr. Breant, sijn Gesubdelegueerde, om 't weg-nemen van de vruchten van de geconfisqueerde Goederen, 't welck door de Eygenaers of haer Emissarisen dieflijck konde geschieden, te beletten, den Procureur van den Alder-Christel: Koningh heeft door sijn Repliquen geantwoort, dat dese voorsorg niet alleen genomen was ten regarde van de gecontesteerde Plaetsen, maer dat Monsr. Pelletier oock in de gantse omtreck van sijn Districk sodanig had gehandelt, om de Confiscatien te versekeren.

34.

Men gelooft, dat al 't gene, 't welck tot noch is gesegt, soo in dit Geschrift, als in de Repliquen, overgelevert den 22 September, en in de Productie, die daer by is gevoegt, genoegsaem bewijst, 't geen door den Procureur van den Alder-Christ: Koning is voortgebracht, namelijck, dat alle de Ordonnantien, rakende de generale Policye, de Finantien en 't Gouvernement, onder de authoriteyt van sijn Alder-Christel:

Christel: Majesteyt zijn uytgegeven, in de gantse omtreck van de gecontesteerde Plaetsen, en dat, in plaets van aldaer gesupprimeert te wesen, de selve aldaer zijn ontfangen, gepubliceert, aengeplackt, en religieuselijck onderhouden, gelijck als men bewijst ten regarde van de geene, die de Confiscatien beraken, alschoon dese stof van sig selfs hatelijck is.

In tegendeel zijn de Placcaten van den Cathol: Koning in geene van dese Plaetsen gepubliceert, noch geaffigeert, zedert de Authoriteyt van den Alder-Christ: Koning daer is erkent, en deselve zijn daer oock niet als heymelijck gebracht.

35. 36. *en* 37.

't Sal den Procureur van den Alder-Christ: Koning niet swaer vallen, om door incontestable bewijsen te bewijsen, dat het Recht in alle dese Plaetsen uyt de Naem van den Koningh sijn Meester is gegeven; hy soude die wel by sijn Repliquen gevoegt hebben, indien hy had konnen voorsien, dat men een saeck, die openbaer en notoir is, had willen betwisten; en waer van den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt de waerheyt kan weten, door 't besien van de Registers van de raporten van den Raedt van Vlaenderen, waer van hy een Extract voor den dagh sal brengen, door 't welcke het blijckt, dat 'er in desen Raedt, zedert het Conquest van Gent, tot aen de Evacuatie dier Plaets, veele Processen tusschen de Gemeentens, en bysondere Inwoonders van de gecontesteerde Plaetsen zijn gedecideert, niet alleen van de geene, die voor de verandering van Staet onder handen waren, en die toen voor den Raedt hingen, maer oock een quantiteyt van andere, die zedert het Conquest van Gent onder handen genomen zijn; men sal oock door Extracten van den Souverainen Raedt van Doornick bewijsen, dat geduerende dien tijdt verscheyde Appellen van de Sententien van den Raedt van Vlaenderen aldaer zijn gekomen.

Dus siet men niet op wat Fondament den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt kan seggen, dat de Onderdanen van de gecontesteerde Plaetsen in 't Verbondt van den Eed van getrouwheydt, die sy aen den Koningh sijn Meester gedaen hadden, zijn gebleven, dewijl sy die in tegendeel aen Vrankrijck hebben gedaen, immediatelijck na de verandering van Staet; dat sy de Ordres van den Alder-Christel: Koning hebben ontfangen, en daer aen in alle soorten van Materien gedefereert; dat selfs de principale Wetten, voornamelijck die van 't Landt van Waes, uyt de Naem van sijn Majesteyt, en door de Commissarisen, die hy daer toe heeft genoemt, zijn vernieuwt; dat de Commissie tot vernieuwingh van de Magistraet van Aelst is afgesonden, en dat, indien die niet uytgevoert is, sulcks alleen is geschiedt, om dat de Commissarisen, genomineert door sijn Alder-Christel: Majesteyt, elders ten dienste van sijn Majesteyt besigh waren; dat de rekeningen van 't Landt van Waes, en den Oudenburg van Gent, zijn besorgt, volgens de Commissie, die daer van door Monsr. Pelletier is gegeven, sonder dat 'er iets diergelijcks van wegens sijn Cathol: Majesteyt is gedaen. En indien de Magistraten van Grammont en Ninove, geduerende die tijd, zijn vernieuwt, gelijck den Procureur van den Cathol: Koning pretendeert, ('t welck oock niet kan geschiedt zijn, als sonder

der weten van de Officiers van den Alder-Christel: Koning, die het niet geleden souden hebben) soo is sulcks in de Naem van den Koning van Spangien niet geweest, maer in die van den Prince van Vaudemont, in qualiteyt, dat hy in dese Landen geëngageert was.

38. 39. *en* 40.

Den Procureur van den Alder-Christ: Koningh gelooft sich niet bedrogen te hebben in de Inductie, die hy tot advantagie van den Koning sijn Meester van de Brief van St. Blondel van den 10 Juny 1678. geaddresseert aen Mr. Pelletier, treckt; 't schijnt door de termen van dese Brief, dat die in de Naem van den Koning van Spanje is geschreven, en daerom kan men niet twijffelen, of sulcx is door resolutie van den Raed van Staet geschiet, dewijl de Copyen van die van Monsr. Pelletier, die daer toe aenleydinge hebben gegeven, uyt de Origineele, welke in de Secretarye van Staet tot Brussel werden bewaert, zijn getrocken, gelijck men sien kan door de eerste Quote van de Productie, die by de Duplique van den Procureur van Spangien gevoegt is. Den Heer Blondel heeft door dese Brief soo wel erkent, dat sijn Alder-Christel: Majesteyt in wettige en ware Besitting van den Oudenburg van Gent was, dat hy verklaert heeft, dat de Koning van Spangien Contributien daer van pretendeerde te trecken, en dat hy aen de Officiers van den Raedt van Brugge hadde verboden, om eenige Jurisdictie op dit Landt te exerceren; het is seker, wat oock den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt magh seggen, dat, belangende de Stadt Gent, den Oudenburg van deselve Nature is, als de Castellanye van Aelst, de Ambachten van Assenede en Bouchaut, en als de rest van de gecontesteerde Plaetsen, vermits de Caroline alle dese Plaetsen t'samen begrijpt, en die alle gelijckelijck vry van de Jurisdictie, authoriteyt en superioriteyt van de Stadt Gent verklaert; dus, indien Sr. Blondel, door ordre van den Koningh sijn Meester of des selfs Ministers, bekent heeft, dat den Alder-Christel: Koningh waerlijck en wettiglijck in Possessie van den Oudenburg van Gent was, soo kan men niet ontkennen, of sijn Alder-Christ: Majesteyt heeft het selve Recht op de Castellanye van Aelst, de Ambachten van Assenede en Bouchant, en alle de andere gecontesteerde Plaetsen.

Men gelooft niet dat den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt dat ongelijck aen den Koning sijn Meester, en aen de Officiers, die in sijn Naem ageren, soude willen doen, met te seggen, dat dese Brief van Sr. Blondel door dreygementen is geëxtorqueert, vermits Monsr. Pelletier hem simpelijck de verklaringh van de Impost, die hy op den Oudenburg van Gent stelde, (op dewelcke sijn Cathol: Majesteyt geen meer Jurisdictie konde hebben) af eyschte. Maer wat vergelijckingh pretendeert den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt, van dese Brief van Sr. Blondel, met de Mandamenten van de Officiers van den Alder-Christ: Koning te maken? Brengt hy 'er een by, door dewelcke sy bekent hebben, dat den Koning haer Meester geen Jurisdictie op de gecontesteerde Plaetsen hadde?

41. *tot het* 53. *daer in begrepen.*

Met wat Applicatie dat den Procureur van den Alder-Christel: Koningh het

41 Ar-

41 Articul van de Dupliquen van den Procureur van ſijn Cathol: Majeſteyt, en de volgende, tot het 53. daer onder begrepen, heeft geleſen, ſoo bekent hy, dat hy moeyte heeft om ſijn redeneringh te volgen, en die te begrijpen; hy gelooft evenwel, dat, om ſich voor de Inductie, die men tegens hem, wegens de termen van de Brief van Sr. Blondel, kan trecken, bedeckt te houden, hy wil bewijſen, dat men onderſcheydt tuſſchen den Oudenburg van Gent en de Caſtellanye van Aelſt, de Ambachten van Aſſenede en Bouchaut, en de andere geconteſteerde Plaetſen, die van de Stadt Gent niet dependeren, moet maecken, daer den Oudenburg effectivelijck daer van dependeert.

Maer behalvens dat den Oudenburg geen gedeelte van de Stadt Gent maeckt; want ſoo de Officiers van deſe Caſtellanye haer Sit-plaets in de Stadt hebben, ſoo is 't in geen Plaets, dependerende van de Magiſtraet, maer wel in 't Caſteel, behoorende aen den Koningh, en dat de Caſtellanye van den Oudenburgh ſeparaet van de Stadt Gent geoordeelt kan worden, ſonder die te bederven, ſoo is het ſeker, dat de Caroline formelijck de Indepentenție van den Oudenburgh met de Stadt Gent bewijſt; den Koning van Spangien toont het noch krachtiger, indien 't kan geſchieden, door ſijn Ordonnantie van den 30 Maert 1678. verbiedende daer in aen de Magiſtraten en Officiers van den Oudenburg van Gent, van de Stadt van Aelſt, en de andere geconteſteerde Plaetſen, om geen andere Souverain, als de Cathol: Koning te erkennen, of aen de Mandamenten van Monſr. Pelletier van den 20 der ſelver Maend, te gehoorſamen, vermits alle deſe Plaetſen diſtinct en independent van de Stadt Gent zijn.

Hoe kan den Procureur van den Cathol: Koningh, tegens de diſpoſitie van de Caroline, en tegens ſoo formeele en verſſe Declaratie van den Koning ſijn Meeſter, trachten te bewijſen, dat den Oudenburgh van de Stadt Gent dependeert? maer indien men ſulcks al op ſijn woordt ſoude geloven, in præjuditie van ſoo veel authentique Tituls; wat voordeel kan hy daer uyt trecken, dewijl hy ſoo menigmael in ſijn beweeringen, en oock ſelfs in ſijn Dupliquen, deſe Maxime ſtelt, dat, door de verovering van een Stad, den Overwinnaer ſich geen Meeſter van het platte Landt, dat daer van dependeert, maeckt; dus of den Oudenburg van de Stadt Gent dependeert, of dat hy'er niet van en dependeert, den Alder-Chriſtel: Koning, die de ſelve waerlijck beſeten heeft, als Sr. Blondel door ſijn Brief van den 10. Juny 1678. heeft bekent, en als den Procureur van den Cathol: Koning door ſijn duplicquen het bekent, heeft die niet gepoſſedeert als een dependentie van de Stad Gent; hy kan die dan niet anders beſeten hebben als 't Lant van Waes, de Caſtellanye van Aelſt en de andere geconteſteerde Plaetſen.

Men kan niet ontkennen, of den Koning van Spangien heeft geoordeelt, dat den Alder-Chriſtel: Koning effectivelijck het Land van Waes beſat, alſo ſijn Cathol: Majeſteyt door 't Tractaet van Nimwegen daer van de reſtitutie heeft bedongen; ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt heeft in de Caſtellanye van Aelſt en in de andere geconteſteerde Plaetſen de ſelve Rechten geëxerceert, die hy in 't Landt van Waes exerceerde; hy heeft dan egael de eene en de andere beſeten, en in gevolge van dien

dien was de expresse stipulatie van den Oudenburg van Gent, de Castellanye van Aelst, en de andere gecontesteerde Plaetsen niet min nootsakelijck voor den Koning van Spangien, om de possessie daer van weder te bekomen; als die van 't Lant van Waes.

54.

Het Tractaet van Gavre en de andere Tituls, door den Procureur van den Alder-Christel: Koning voor den dagh gebracht, tenderen niet alleen, om de independentie van den Oudenburg van de Stadt Gent te bewijsen, maer oock die van alle de gecontesteerde Plaetsen; hy staet toe, dat het Tractaet van Gavre van 't Jaer 1453. en dat van 1485. niet van den Oudenburg van Gent spreken, maer zy spreken van Aelst, van 't Lant van Waes, en d'Ambachten van Assenede en Bouchaut; waer van zy de independentie bewijsen; en het sal aen den Procureur van den Alder-Christel: Koning genoeg zijn, om dat van den Oudenburg van Gent te bewysen, dat hy in de Caroline van 1540. en in de Ordonnantie van den Koning van Spanjen van den 30 Maert 1678 is begrepen; het welck de verchste, authenticqste en de onwedersprekelijckste Tituls zijn.

55.

Den Procureur van den Alder-Christ: Koning; het 55. Articul van de Duplijcquen van den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt wel geëxamineert hebbende, kan daer anders niet uythalen, als dat hy besluyt, dat den Alder-Christ: Koningh de gecontesteerde Plaetsen onder den Titul van Dependentien van de Stadt Gent niet heeft konnen krijgen, noch besitten, maer dat niet te min sijn Majesteyt die onder dien Titul moet restituëren; men laet overwegen wat oordeel dat men van dit besluyt moet maken.

56. 57. 58. *en* 59.

't Is te verwonderen, dat na de Tituls, die met de Replique van den Procureur van den Alder-Christel: Koningh overgelevert zijn, waer van oock eenige op de vorige Articulen te pas zijn gebracht, den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt noch pretendeert te bewysen, dat de gecontesteerde Plaetsen dependent van de Stadt Gent zijn. Men weet het onderscheyt, dat'er tusschen de Binnen-kosten, of quade kosten, en de publijcke Lasten, als die van de Aydes, is; maer men sustineert, dat den Oudenburg van Gent, de Castellanye van Aelst, en alle de andere gecontesteerde Plaetsen, niet meer van de Stad Gent, in 't stuck van de Aydes, als in 't stuck van de Binnen-kosten, of quade kosten, dependeren. De Caroline van 1540 decideert dit formelijck door 't 75 Articul, 't welck mede brengt; *Dat die van Gent niet en hebben noch voortaen sullen hebben eenige Jurisdictie, Authoriteyt, Præ-eminentie noch Superioriteyt op den Oudenburg, de Steden en Castellanyen van Kortrijck, Oudenaerde, Dendermonde, Aelst, Grammont, Ninove, de 4. Ambachten en 't Land van Waes, en generalijck op alle 't geene, dat men gewoonlijck noemde de Castellanyen en 't Quartier van Gent, de welcke zijn, en in der eeuwigheyt sullen blijven geseparеert en afgetrocken van de geseyde Stadt van Gent, sonder toevlucht tot haer te hebben, of dat zy die by haer sullen mogen roepen of ontbieden, 't zy in 't stuck van de Aydes*

Aydes of anders: kan men seggen, dat de Landen en Castellanyen, waer van gehandelt werdt, Subalternen van de Stadt Gent zijn: de Caroline decideert het contrarie, dat die van Gent niet hebben, noch sullen hebben eenige *Jurisdictie, Authoriteyt, Præ-eminentie noch Superioriteyt*, op de ged. Plaetsen, 't zy in 't stuck van de Aydes of anders.

Hoewel de Leden, waer uyt de Staten van Vlaenderen bestaen, haer naem van de Steden van Gent, Brugge en Yperen nemen, die de considerabelste van dese Provintie zijn, soo zijn het echter dese Steden niet, waer uyt de Staten bestaen, maer wel de Geestelijcken, de Magistraten van dese Steden, en die, welcke de directie van de saken van de Castellanyen, die yder Lit uyt-maken, hebben; alle dese te samen representeren de Staten van de Provintie.

't Is waer, dat alle de Partyen, waer uyt het Lit van Gent bestaet, op 't Stadhuys van de Stadt Gent te samen komen, maer men kan daer uyt geen Superioriteyt trecken, want het is de Magistraet van Gent niet, die de Vergadering beroept; dese convocatie geschiet door de Brieven, die den Raed van Vlaenderen, volgens de ordre van den Koning, schrijft; alle de Castellanyen, vergadert zijnde, delibereren op de Propositie, die gedaen is, en brengen haer advys aen de Stad Gent, maer het is niet waer, dat die alleen het Recht heeft, om de Aydes toe te stemmen, dat die een decisive stem met uytsluyting van de Castellanyen heeft, en dat zy gehouden zijn sig aen haer consent te houden; de Stad Gent heeft geen meer Recht, om op de Propositie van de Aydes te decideren, als die van Aelst of Grammont; maer na de particuliere deliberatien brengen de Geestelijcke en de 4 Leden, die vergadert zijn, het advys van elck Lit, waer van men de Resolutie formeert, invoegen het de Stadt van Gent niet en is, die decideert, maer wel de 4 Leden of het Corps van de Staten van de Provintie.

En indien de Castellanyen, waer uyt het Lit van Gent bestaet, haer Quote van de Aydes aen den Commis, die tot Gent gestelt is, brengen, soo is het niet als om 't gemak en de lichtigheyt van den Ontfang; in der waerheyt of wel de Magistraet van Gent de Commis of Ontfanger stelt, soo heeft die echter geen meer authoriteyt op hem als de Magistraet van Aelst, derhalven moet het voor seecker passeren, dat den Procureur van den Koningh van Spangien uyt desen hoofde geen Dependentie tusschen de Stadt van Gent en de gecontesteerde Plaetsen kan stellen.

60. en 61.

Na dat de independentie van de gecontesteerde Plaetsen soo wel is bewesen, mag den Procureur van den Alder-Christ: Koning sig wel dispenseren, om op de redeneringen, die die van sijn Cathol: Majesteyt in de volgende Articulen doet, op de kracht en uytbreyding van de termen van dependentien, waer van men sig in de laetste Vredens-Tractaten heeft bedient, te antwoorden.

62.

Wat Watervliet belangt, soo sal den Procureur van den Alder-Christel: Koning 't Recht van den Koning sijn meester op dese Plaets aenwijsen, wanneer men van

de Castellanye van Yperen sal handelen, in welckers Lijste hy dit pretendeert te begrijpen.

63. *en* 64.

't Is waer, dat door 't 5. Articul van 't Tractaet van Nimwegen den Alder-Christel: Koningh aen den Koningh van Spangien de Stadt Gent en sijn Dependentien heeft gecedeert; maer hoe kan sijn Cathol: Majesteyt onder desen titul de gecontesteerde Plaetsen pretenderen, welckers independentie soo wel bewesen en getoont is door soo authentijcke bewysen; den Procureur van sijn Cathol: Majest: wil, dat dese woorden, *Alle sijn Dependentien*, op een uytbreyding, van verscheyde Dependentien t'samen gestelt, slaen; maer men gelooft niet, dat sijn Alder-Christel: Majesteyt, om dat hy door 't 5. Articul van 't Tractaet van Nimwegen aen den Koning van Spangien de Stadt Gent met alle sijn Dependentien heeft gecedeert, verplicht is, om daer by te voegen, indien dese Stadt 'er gene heeft, maer zy heeft 'er, onder de welcke men kan rekenen sijn Voor-Stadt, la Muyde, en de Ritgrackt, die sig meer als een half uur van de Stadt uytbreyt.

65. *tot* 78 *daer onder begrepen.*

Het schijnt hoe meer dat den Procureur van den Alder-Christel: Koningh evident bewijst, dat de gecontesteerde Plaetsen niet van de Stadt Gent dependeren, hoe meer den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt tracht te betonen, dat sijn Alder-Christel: Majesteyt die niet als dependentien van gem. Plaets heeft aengesien, en dat hy die niet als onder dien Titul heeft beseten; men gelooft ten vollen door de Repliquen het tegendeel bewesen te hebben, maer indien sulcx al was, indien den Alder-Christel: Koning alle de gecontesteerde Plaetsen als Dependentien van de Stadt Gent hadde beseten, indien alle de Officiers van sijn Majesteyt, die van den Raed van Vlaenderen, de Magistraet van Gent, en alle degene, die als-doen onder de gehoorsaemheyt van den Alder-Christel: Koning waren, gepersuadeert geweest souden zijn van dese dependentie; en indien zy het door haer Ordres en Mandementen, gelijck zy niet gedaen hebben, hadden uytgedruckt, soude dit de natuur van dese Plaetsen konnen veranderen, aen haer independentie prejudicieren, en de formeele dispositie van de Caroline vernietigen?

Het raeckt derhalven niet, om te examineren onder wat titul den Alder-Christ: Koningh dese Plaetsen beseten heeft, of wat opinie die geene, welcke onder sijn ordres zijn geweest, daer van hebben gehad, sijn Alder-Christel: Majest: kan die beseten hebben, en sijn Officiers konnen daer sijn ordres hebben geëxecuteert, sonder reflectie op haer dependentie of independentie te maken; het is genoegh, dat sijn Majesteyt die reëlijck en effectivelijck heeft beseten, en dat zy reëlijck en effectivelijck independent van Gent zijn; daer is niet meer van noden, om te besluyten, dat zy niet in 't 5. Articul van 't Tractaet van Nimwegen begrepen konnen zijn onder de naem van Dependentien van die Stadt.

Indien'er evenwel aen den Procureur van den Koning van Spangien noch eenige twijffel over mocht blyven, over de tijt en de wyse, wanneer den Alder-Christ: Koningh de gecontesteerde Plaetsen heeft bekomen, hoewel den Procureur van sijn

sijn Alder-Christel: Majesteyt sulckx door sijn Repliquen genoegsaem gelooft uytgedruckt te hebben, soo wil hy hem daer in noch wel verlichten.

Den Alder-Christel: Koning, de Stad Gent hebbende geconquesteert, daer in een Guarnisoen geleyt, daer uyt men een Corps d'Armee konde formeren, den Heer Marschalck d'Humieres met een considerabel Corps Cavallerye voor de Poorten van dese Stadt gecampeert gelaten, en niet siende, dat'er in de Provintie van Vlaenderen eenige Troupen waren, die hem 't hooft konden bieden, of beletten sijn Conquesten uyt te breyden, soo heeft sijn Majesteyt aen sijn Generaels en Officiers, die de directie van de saken van Vlaenderen hadden, geordonneert, om in sijn naem possessie van 't gantse platte Land van 't Lit van Gent te nemen; in executie van dese ordre heeft Monsr. Pelletier den 20 van de Maent van Maert een Ordonnantie uytgegeven, verbiedende aen alle d'Inwoonders van den Oudenburg van Gent, van de Castellanye van Aelst, van 't Land van Waes, van de Ambachten van Assenede en Bouchaut, en generalijk van alle de gecontesteerde Plaetsen, om geen andere Souverain te erkennen als den Alder-Christel: Koning, en in 't toekomende eenige ordres van den Koning van Spangien, sijn Ministers of sijn Officiers te ontfangen. Dese Ordonnantie is ontfangen, gepubliceert, aengeplackt en over-al religieuselijck onderhouden geweest; de Inwoonders van dese Plaetsen hebben den Eed van getrouheyt aen sijn Alder-Christ: Majest: gedaen; zy hebben hem de Aydes, lopende Middelen, en al 't gene, dat zy aen haer Souverain gewoon waren te betalen, betaelt; zy hebben sijn Officiers erkent, en aen alle de ordres, die zy van der selver wegen gekregen hebben, gehoorsaemt; de Goederen, behorende aen de Onderdanen van Spangien, en in dese Plaetsen gelegen, zijn tot profijt van den Alder-Christ: Koning geconfisqueert geworden, volgens de Declaratien, die daer van door alle de Magistraten der Steden en Regeerders van de Burgten en Dorpen gefourneert zijn. Wat twijffel kan'er dan overblyven, dat dit Land voor den Alder-Christel: Koning niet is verkregen, en onder sijn gehoorsaemheyt gebracht? dit is alles geschiet, gelijck den Procureur van den Alder-Christ: Koning het door sijne Repliquen, onder 't faveur van 't Conquest van Gent, heeft uytgedruckt, sonder dat het van noden was, om in alle dese Plaetsen Troupen te senden, also niemant eenige tegenweer bood, of die te fortificeren, om de besitting daer van te verseekeren, also de Vyanden van den Alder-Christel: Koningh niet in staet waren, om hem daer in te troubleren.

79. 80. 81. *en* 82.

Derhalven is de verkrijging en de besitting van dese Plaetsen de ware titul van sijn Alder-Christel: Majesteyt, sonder dat het van noden is toevlucht te nemen tot haer dependentie of independentie; dat men dan niet meer segge, dat den Alder-Christel: Koningh, die niet beseten hebbende als onder den Titul van dependentien van Gent, die, volgens het 5. Articul van 't Tractaet van Nimwegen, onder den selven Titul moet restituëren.

83. 84. 85. 86. *en* 87.

Men staet toe, dat den Oorlog soo wel sijn Rechten heeft als de Vrede; en het is

op dit Recht des Oorlogs, dat den Alder-Christel: Koningh sijn pretentie op de geconteſteerde Plaetſen fondeert; het ſoude ſonder twijffel gemackelijck aen den Koningh van Spangien vallen, dat hy konde treden *Jure postliminis*, in alle de Plaetſen, die ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt door kracht van ſijn Wapenen heeft verkregen, maer het is lang geleden, dat deſe wijſe is vernietigt, en de Souverainen de Poſſeſſie van haer Landen, die ſy door den Oorlog verloren hebben, niet weder verkrijgen; als door de Wapenen in de handt, of, gelijck de Procureur van ſijn Cathol: Majeſteyt ſeer wel ſeght, door expreſſe Ceſſien; vermits dan in 't Tractaet van Nimwegen gene Oudenburgh van Gent, Caſtellanye van Aelſt, of de andere geconteſteerde Plaetſen gevonden werden, is het rechtvaerdig, volgens het recht des Oorlogs, en de Wetten van de Vrede, dat deſe Plaetſen aen ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt blijven.

88.

De enckele leſing van de Conditien van de Vrede, door ſijn Alder-Chriſt: Majeſteyt voor-geſtelt, toont, dat de intentie van ſijn Majeſteyt is geweeſt, om alle 't gene te behouden, 't welck hy in beſit hadde, en dat hy met namen niet en cedeerde; derhalven indien Spangien pretendeert de geconteſteerde Plaetſen, ſoo moet hy, volgens de Maximen van den Procureur van ſijn Cathol: Maj: bewijſen, dat hem die expres zijn gecedeert.

89.

Vermits den Procureur van den Cathol: Koningh bekent, dat den Alder-Chriſtel: Koning de Wetten van de Vrede heeft voor-geſchreven, ſoo ſoude het recht weſen, dat men ſijn Majeſteyt wegens de deciſie van dit Different geloofde, alſoo ſijn pretentien ſoo wettig en ſoo wel gefondeert zijn.

90.

Men heeft hier voor uyt-gedruckt wat de natuerlijcke en ware Dependentien van Gent zijn, welcke den Koning aen ſijn Cathol: Majeſteyt niet en pretendeert te bediſputeren.

91. 92. *en* 93.

Hy pretendeert oock de Barriere niet te breken, noch te altereren, als dewelcke men als het fondament en de veyligheyt van de Vrede heeft aengeſien; het is reeds in de Replique geſeght, dat het platte Landt een ſwacke Barriere ſoude zijn, en weynigh bequaem om de nabuerige Staten te verſekeren; de ware en vaſte zijn de Plaetſen, die door de propoſitien van de Vrede aengeweſen zijn; derhalven blijft die geduerigh in ſijn geheel; ſoo lang als den Koning van Spangien in de poſſeſſie van deſe Plaetſen, en 't platte Landt, dat daer aen dependeert, blijft; de natuere lijt niet, dat men tuſſchen twee Staten Limiten of een Barriere kan oprechten, die een rechte linie maeckt, ſoo dat het platte Landt van de een niet in 't platte Landt van de ander komt; 't geen dat ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt pretendeert, geeft hem geen ſoo verre geavanceerde Poſt, dat hy ſich daer van kan bedienen; ſijn Majeſteyt heeft oock wel willen verklaren, dat hy 'er geen ſoude fortificeren in alle de geconteſteerde Plaetſen; en den Procureur van den Alder-Chriſtel: Koning

ning heeft ordre, om by dese Declaratie te voegen, dat de Plaetsen van de Heerschappye van Spangien of van de Staten Generael der Vereenigde Provintien, die dicht by de gecontesteerde Landen leggen, de vryheyt sullen hebben, om de Vivres, die haer nootsakelijck is, daer uyt te halen, mits die betalende; derhalven hoe dicht dat dese Landen by de Landen van Hollandt mogen leggen, soo versekert sijn Majesteyt sich dat dit Gebuurschap haer niet sal allarmeren; want behalvens dat sijn goetwilligheydt voor haer een veyliger garantie als de Barriere moet wesen, soo sal 'er oock een quantiteyt stercke Plaetsen en Rivieren tusschen de laetste Plaetsen van sijn Heerschappye, en de eerste van de Staten Generael der Vereenigde Provintien, wesen.

94. *en* 95.

Den Procureur van den Alder-Christel: Koning heeft volgens de waerheydt en de natuer der saken gesproken, als hy door 't 30 Articul van sijn Repliquen heeft gesegt, dat het platte Lant de Barriere kan maken noch breken; en hy heeft sich na de opinie en voorsiening van Spangien geschickt, die betuyght te vresen dat dese Barriere gebroken of ten minsten gealtereert mochte worden, door de possessie van de geconteesteerde Plaetsen, als hy segt in 't 68 Articul van deselve Repliquen, dat het tot maintenue van deselve Barriere was, dat den Koningh, sijn Meester, voor-gestelt had, om een Equivalent voor de geconteesteerde Plaetsen te ontfangen.

96. *tot* 103. *daer onder begrepen.*

Den Procureur van den Alder-Christel: Koning bevindt niet, dat 'er dubbelsinnigheyt, ambiguiteyt of iets onderworpen is, tot uytleggingh in 't Tractaet van Nimwegen; het en stont niet aen den Koning, sijn Meester, om sich klaerlijcker op de gepretendeerde restitutie van de geconteesteerde Plaetsen uyt te drucken; het stont aen de Spaensse Ministers, om haer precautie daer op te nemen; sy pretenderen dat sy het door de Acte van acceptatie van de Propositien van de Vrede hebben gedaen; maer behalven dat, wanneer een Tractaet is gesloten, men daer van niet door de preliminarien moet oordeelen, en dat 'er geen Quæstie is als om de termen te examineren, die aen de gene, welcke last tot de executie hebben, tot een Wet moeten dienen, indien men in de gedachten van de gene, die gehandelt hebben, wil treden, in haer intentien dringen, en by conjecturen argumenteren, waerom pretendeert den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt dat de acceptatie van den Koningh, sijn Meester, moet prevaleren boven de Conditien, die door sijn Alder-Christel: Maj: zijn voor-gestelt; indien het waer is, gelijck hy in 't 89 Articul van sijn Dupliquen segt, dat den Alder-Christel: Koning de Wetten van de Vrede heeft voor-geschreven, soo moet hy sich houden aen de Conditien, die hy voor-geschreven heeft, in dewelcke hy formelijck heeft uytgedruckt, dat sijn intentie was, om al 't gene te behouden, dat hy geconquesteert had, en waer van hy in Possessie was, uytgenomen de Plaetsen, die hy aenbood weder te geven.

104. *en* 105.

Den Procureur van den Alder-Christel: Coning is te seer over-reed van de ver-

dienste en capaciteyt van de Ministers, waer van den Koning van Spangien sich in de handeling van Nimwegen heeft bedient, om te twijffelen, dat sijn Cath: Maj: niet seer vernoegt over haer yver tot sijn dienst, en over de conduite, die sy in de gantse loop deser handeling hebben gehouden, soude wesen; maer hy gelooft, sonder haer ongelijck te doen, dat den Koning, sijn Meester, niet min vernoegt over de Plenipotentiarisen, die in sijn Naem geageert hebben, moet wesen, en indien sijn Cathol: Majesteyt bevint, dat 'er tot sijn voordeelen, en satisfactie, niet meer by 't Tractaet was te voegen, soo bevint sijn Alder-Christel: Majesteyt oock, dat 'er niet een clausul is, die hy daer af-gesneden soude willen hebben.

106. 107. *en* 108.

Want het 7. Articul, gesondelijck en in sijn ware sin verstaen zijnde, geeft geen præjuditie aen den Alder-Christel: Koning, en den Procureur van sijn Majesteyt heeft reden gehad, om staende te houden, dat het van noden was, indien den Koningh van Spangien eenig voordeel daer uyt soude konnen trecken, dat de gecontesteerde Plaetsen met namen daer in uytgedruckt wierden, gelijck met het het Landt van Waes en dat van Overmase in 't 5 Articul gedaen is. Niets betoont beter dese waerheydt, als de swacke redenen, die den Procureur van sijn Cathol: Maj: by brengt, en die hy pretendeert, dat aenleyding hebben gegeven tot de uytdrucking van 't Landt van Overmase; want wegens 't Landt van Waes brengt hy 'er geen by.

Hy segt, dat men genootsaeckt is geweest, om met namen 't Landt van Overmase uyt te drucken, ter oorsake, dat het verdeelt is tusschen den Koningh van Spangien en de Staten Generael der Vereenigde Provintien; maer hy neemt geen reguard, dat, wanneer dit Tractaet gesloten is, de Staten Generael reeds in Possessie waren van 't gene haer toe-quam, uyt kracht van 't Tractaet, den 10 Augusti tusschen Vranckrijck en Hollant gesloten; gelijck oock dat in 't 25 Articul van 't Tractaet tusschen Vranckrijck en Spangien, waer van 't Lant van Overmase gesproken wort, geen mentie wort gemaeckt, dat het tusschen Spangien en Hollant verdeelt soude werden.

109.

Vorder den Procureur van sijn Alder-Christel: Majest: en apprehendeert niet, dat men tegens den Koning, sijn Meester, de Maximen, die hy ten desen reguarde by brengt, soude konnen retorqueren; het Conquest en de Possessie zijn suffisante Tituls, om de pretentie van den Alder-Christel: Koning op de gecontesteerde Plaetsen te authoriseren; maer den Cathol: Koning, zijnde van deselve Plaetsen berooft, had een expresse en formele Titul van noden, om daer van de Eygendom weder te bekomen; derhalven kan 't gebreck van de uytdruckingh deser Plaetsen, in 't Tractaet van Nimwegen, niet als aen hem alleen schaden.

Den Procureur van den Alder-Christel: Koning staet toe, dat het 7 Articul de Quæstie, waer van gehandelt werdt, soude decideren, indien het die termen inhielt, die den Procureur van den Cathol: Koning daer ter neder stelt, en na sijn wijse, in 't 110 Articul van sijn Dupliquen, composeert, waer hy segt, *dat Vranckrijck*

rijck sich heeft geëngageert, om aen den Koning, sijn Meester, weder te geven, niet alleen de Plaetsen, gespecificeert in 't Tractaet, met haer Dependentien, sonder iets te reserveren of behouden, maer oock generalijck alle de Conquesten, die hy tot aen de Publicatie van de Vrede gedaen soude mogen hebben.

't Is waer dat het 5 Articul van 't Tractaet mede brengt, dat den Alder-Christel: Koning de Plaetsen, die daer in zijn gementioneert, met haer Appartenentien, Dependentien en toe-behoorten sal weder geven, sonder iets te reserveren of behouden; maer het is licht om te sien, dat dese termen, *sonder daer iets te reserveren of behouden*, moeten verstaen werden van de Appartenentien en Dependentien van de gecedeerde Plaetsen, en niet generalijck van alle de Conquesten des Konings, gelijck den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt dit wil insinueren.

't 7 Articul segt oock, dat den Alder-Christel: Koning aen den Cathol: Koning sal doen restitueren alle de Steden, Plaetsen, Forten, Casteelen en Posten, die sijn Wapenen hebben of konnen occuperen tot aen den dagh van de Publicatie van de Vrede, 't geen veel minder uytbreydingh heeft, gelijck als of dit Articul mede bracht (gelijck als den Procureur van den Cathol: Koning het te verstaen geeft) dat den Alder-Christel: Koningh sal doen restitueren generalijck aile de Conquesten, die hy soude hebben konnen doen tot aen de Publicatie van de Vrede; want dese termen, en generalijck alle de Conquesten, souden sonder twijffel de gecontesteerde Plaetsen begrijpen, in plaets dat men niet kan seggen, dat sulcke geheele Generaliteyten, als de Castellanye van Aelst, den Oudenburg van Gent, en de Ambachten van Assenede en Bouchaut, onder de termen van Steden, Plaetsen, Forten, Casteelen en Posten begrepen souden zijn.

111. 112. 113. 114. *en* 115.

Den Procureur van den Alder-Christel: Koning neemt tot sijn voordeel, 't geen die van sijn Cathol: *Majesteyt* in 't 110 Articul van sijn Duplicquen seght, dat de particuliere Dispositien de generale uytschrabben; waer uyt hy besluyt, dat het particuliere beding van de restitutie van 't Landt van Overmase, en dat van Waes, de pretentie van de generale restitutie van alle de gecontesteerde Plaetsen uytsluyt; deselve konnen wel geconquesteert, geoccupeert en beseten zijn geweest door sijn Alder-Christel: Maj:, sonder dat daer uyt volgt, dat sy genomen moeten worden gerestitueert te zijn onder de naem van Steden, Plaetsen, Forten, Casteelen of Posten, gelijck den Procureur van den Cathol. Koningh pretendeert, door 't 115 Articul van sijn Duplicquen.

116. 117. 118. 119. *en* 120.

Indien den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt pretendeert voordeel te trecken van 't gene dat den Procureur van den Alder-Christel: Koning heeft gesegt, dat 'er in vele Tractaten diergelijcke Articulen, als 't 7 van dat van Nimwegen zijn, soo moet hy oock niet quaedt vinden, dat men van 't effect van dit Articul oordeelt na die gene, welcke in andere Tractaten gevonden worden, alwaer men baerblijckelijck siet, dat dese generale restitutien niet verstaen werden als van onsekere Conquesten, en waer van de Plenipotentiarissen geen kennisse hebben

ben op 't sluyten van 't Tractaet; derhalven kan dit Articul niet geappliqueert worden op de Conquesten, die door den Alder-Christel: Koningh in de Nederlanden zijn gedaen, alsoo het de Plenipotentiarisen tot Nimwegen te minder onbekent konde zijn, alsoo 'er geen was gedaen, noch oock gedaen konde werden zedert het Tractaet van Treves, gesloten den 19 Augusti, volgens 't welcke alle Acten van hostiliteyt mosten ophouden; de Plenipotentiarisen konde doen de staet van de Conquesten niet onbewust zijn, en in gevolge van dien kan dit Articul niet verstaen werden als van de gene, die in Landen, ver van Nimwegen gelegen, gedaen mochten zijn, of selfs in eenige andere partyen des Wereldts, dewelcke wel onseker geweest konden zijn, maer niet die van de gecontesteerde Landen, welcke den Alder-Christel: Koning in 't gesicht en met weten van 't geheele Nederlandt heeft beseten, zedert de Reductie van Gent onder sijn gehoorsaemheydt.

121. *tot* 124. *daer onder begrepen.*

Den Procureur van den Alder-Christel: Koningh gelooft sich niet bedrogen te hebben, als hy staende hour, gelijck hy door sijn Replique gedaen heeft, dat, volgens het 9 Articul van 't Tractaet van Treves, in de Maend van Augusti 1678. gesloten tusschen de twee Koningen, het logement van de Troupen van den Koning, sijn Meester, in de gecontesteerde Plaetsen veel eer voor een Acte van besitting, en eën bewijs van sijn Eygendom, moet passeren, als voor een betuyging, dat sijn Alder-Christel: Majesteyt als doen geen recht meer op ged. Plaetsen pretendeerde; den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt moet oock geen voordeel daer uyt trecken, om dat den Alder-Christel: Koningh sijn Troupen uyt deselve Plaetsen heeft getrocken, dewijl het seker is, dat, na de sluyting van de Vrede, sijn Majesteyt geen Troupen in de open Plaetsen van 't platte Landt van sijn Heerschappye in de Nederlanden heeft gelegt.

Daes is reeds gesegt dat den Alder-Christel: Koning niets van de gecontesteerde Plaetsen heeft getrocken, als 't geen hy wettiglijck mocht ontfangen, en indien 'er onder den titul van contributie yets gelicht is, soo sal men bewijsen, dat het voor de achterstalligheden, die in 't conquesteren schuldigh gebleven en vervallen waren, is geweest; 't is waer dat men op de Comptoiren, van wegens sijn Majesteyt opgerecht, de Rechten van den inkomst en uytvoer van de Koopmanschappen, die de Inwoonders der selver Plaetsen doen in komen en uytvoeren, licht, alsoo het Recht en de voorsichtigheydt begeeren, dat men soodanigh handelt, soo lang als sijn Cathol: Majesteyt daer van in Possessie sal zijn.

Vorder, de Procureur van den Alder-Christel: Koning stelt het aen de H. Commissarissen, om te oordeelen of de pretentie van den Koning, sijn Meester, voor een visioen moet passeren, of dat 'er oyt een wettiger, beter gefondeert en beter bewesen is geweest.

125 *en* 126.

Hy sal sich hier niet op houden met te antwoorden op 't geen dat den Procureur van den Cathol: Koning segt van de Logementen van Troupen, fouragieringen van 't platte Landt, en van de gepretendeerde Attentaten na de publicatie van de Vrede;

Vrede; hy heeft daer over reeds sijn klachten door veelderhande acten gedaen, op de welcke de Procureur van den Ald: Koning heeft geantwoort, en sich geengageert, om in 't gevolg van sijn Commissie te doen blijcken, dat den Koning sijn Meester niet als sijn Rechten heeft geexerceert; daer sijn oock geen overtuygender bewijsen van noden als de lijdtsaemheyt en moderatie, met de welcke sijn Majesteyt tot noch toe heeft gewacht, dat men hem recht van sijn pretentie op plaetsen van soo grooten uytbreydingh, van sodanigen gewicht, en die hem soo wel gelegen zijn als dese, waer van men handelt, soude doen.

127. 128. 129.

't Is licht te oordeelen wie van de twee Koningen het meeste interest heeft tot de decisie van dit different, en wie by gevolge getracht heeft 't Reglement van de Limiten te tarderen, en 't effect van de Commissie te suspenderen.

't Is waer dat, zedert de opening van de Conferentien, Spanjen geen Incident heeft geformeert, maer zy heeft aenleyding tot alle de geene, die geformeert zijn, gegeven, door 't gebreck van de machten der Commissarisen en van den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt, in de welcke zy oock getracht heeft Tijtuls aen te nemen, die zy niet konde twijffelen, of Vranckrijck soude die niet toestaen; gelijck het die oock met sulcken recht en reden heeft gedaen, dat den Koning van Spangien genootsaeckt is geweest daer van te desisteren; en zedert dat de H. Commissarisen en den Procureur van sijn Cathol: Majest: Machten in goede forme voor den dagh hebben gebracht, soo hebben de Commissarisen van sijn Alder-Christel: Majesteyt niet opgehouden om haer aen te dringen, en van haer kant alle mogelijcke neerstigheyt te doen, om het effect van haer Commissie te verhaesten.

130. *tot* 135. *daer onder begrepen.*

Men wil gelooven, dat den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt dese passagie van welsprekentheyt soude gesupprimeert hebben, gelijck hy in 't 130. Art. van sijn duplicque gebruyckt, seggende; *dat hy hoopt dat den Alder-Christel: Koning, zijnde van alles geinformeert, niet sal voor goet keuren, dat eenige woelende gemoederen hem willen tegens sijn eygen glorie engageren, om soo weynig gefondeerde pretentien staende te houden*; indien hy reflexie hadde gemaeckt, dat sijn Alder-Christel: Majesteyt met soodanigen yver sijn saken waerneemt, dat hy alles weet, dat hy alles siet, en dat hy van alles na sijn eygen verlichtingen oordeelt, invoegen dat hy beter van sijn recht en van 't fondament van sijn pretentie is onderricht, als die geene selfs, die de selve in sijn naem staende houden, en derhalven oordeelt hy, dat het sijn glorie, het wel wesen van sijn Staet, en het intrest van sijn Onderdanen raeckt, om die staende te houden.

Hy weet wel dat hy zedert het Conquest van Gent alle de geconquesteerde plaetsen vreediglijck heeft beseten, dat hy daer alle acten van Souverainiteyt en Jurisdictie heeft geexerceert; dat hy daer alle de Leenrechten heeft ontfangen, en dat hy daer oock selfs tot sijn profijt de goederen, behorende aen de Onderdanen

van sijn Cathol: Majesteyt heeft doen confisqueren; hy twijffelt niet of Spangien heeft dit besit met tegenheyt aengesien, en soude wel gewilt hebben, dat het in Staet was geweest, om dit te beletten; maer het heeft het niet konnen doen, of ten minsten heeft men geen troubel of eenige oppositie van sijnent wegen vernomen.

Men heeft ten vollen bewesen, dat de geconteſteerde plaetsen geen dependentien van de Stadt Gent zijn, en dat het onder desen tijtul niet en is, dat den Alder-Christel: Koning die heeft beseten; men bekent dat het waerlijck dependentien van 't Lit van Gent zijn; maer het zijn de dependentien van 't Lit van Gent niet, die door 't 5. Art: van Tractaet van Nimwegen zijn gecedeert, 't is de Stadt van Gent met sijne dependentien; men heeft getoont waer in die bestaen, en om 't eenemael het recht van den Alder-Christel: Koning te fonderen, is het genoeg dat men seght, dat geen van de geconteſteerde plaetsen met name en expresselijck door 't Tractaet van Nimwegen is gecedeert.

Den Oudenburg selfs is niet meer dependent van de Stadt van Gent als de Castellanye van Aelst en 't Lant van Waes; in tegendeel is die formelijck bevrijt van de Jurisdictie en superioriteyt van die Stad door de Caroline van 't Jaer 1540. Indien 'er eenige dependentien van den Oudenburg in de Stadt Gent besloten zijn, soo sal sijn Alder-Christel: Majesteyt niet weygeren, om daer over in verwisseling te handelen, in gevolge van 't 14. Art. van 't Tractaet van Nimwegen.

Men heeft reden om niet te weten dat de Landen van Bornhem en Beveren door Forten, toebehoorende aen sijn Cathol: Majest:, zijn ondersteunt geweest, vermits de Guarnisoenen van dese Forten noyt eenige obstacul aen de vredige besittinge van dese plaetsen hebben bygebracht, als waer sijn Alder-Christel: Majesteyt de Acten van Souverainiteyt en Jurisdictie heeft geëxerceert, en alle soorten van Rechten sonder contradictie gelicht, gelijck in de rest van sijn Conquesten; men gelooft selfs niet dat'er in de gantse omtreck van 't Landt van Beveren een Fort is, behorende aen sijn Cathol: Majesteyt, waer in gedurende den Oorlog Guarnisoen heeft gelegen; dit Landt is verscheyde en gesepareert van het Landt van Waes; het heeft sijn overdracht bysonder, en het werdt in de Vergaderingen van de vier Leden van Vlaenderen, door bysondere Brieven van den Raed van Vlaenderen, geroepen.

Wat het Land van Bornhem belangt, men staet toe, dat het Fort Margriet daer aen legt; 't selve heeft echter niet belet, of den Koning heeft daer alle sijn Rechten geëxerceert.

Opdorp dependeert niet van 't Landt van Beveren, en is in de overdracht van dat Lant niet begrepen; in tegendeel is 't een vry Lant, betalende sijn Aydes apart.

'tIs van gelijcken met Moortzele, 't welck in geenderhande wyse van Dendermonde dependeert; en indien selfs alle dese Plaetsen van de Legale Kamer van Vlaenderen souden releveren, soo brengt sulckx geen dependentie mede, die de Rechten des Konings souden konnen benadeelen, dewyl een gedeelte van de Conquesten van sijn Alder-Christel: Majesteyt in Vlaenderen onder 't district van dese Kamer zijn.

Wat

Wat Flobecq en Leſſines belangt, den Procureur van den Alder-Chriſtel: Koning heeft verklaert, dat hy van ſijn pretentie op dit Land deſiſteerde, hoewel'er geen ſchijnbare en voorname middelen ontbreken, om die ſtaende te houden.

Indien Spangien oordeelt, dat de beſitting van deſe Plaetſen bequaem is, om de communicatie van ſijn Plaetſen te breken, ſoo is 't in des ſelfs macht geweeſt, om dit inconvenient te remedieren, met het accepteren van 't expedient van 't Equivalent, door Vranckrijck voorgeſtelt, in de tijdt, die door de repliques, den 22 September overgelevert, gelimiteert is.

136.

Men weet niet op wat fondament den Procureur van ſijn Cathol: Majeſteyt deſe vaſt-ſtelling van den Term voor een irreguliere procedure wil doen paſſeren, gelijck oock voor een Attentaet op de Authoriteyt van de Heeren Commiſſariſſen, dewyl 't ſeer gewoon is, als men vrywillig een aenbieding doet, die men aen ſijn Partye voordeeliger gelooft te weſen, om een Term vaſt te ſtellen, in de welcke gem. Partye gehouden is, om die aen te nemen, want na de expiratie van de ſelve kan hy daer uyt geen meer voordeel trecken.

Den Alder-Chriſt: Koning is niet min genegen als ſijn Cathol: Majeſt:, om het Tractaet van Nimwegen te executeren, en de Vrede tuſſchen de twee Kronen te maintineren, maer ſijn Alder-Chriſtel: Majeſt: is niet gereſolveert, die op koſten van ſoo een conſiderable partye van ſijn Conqueſten te kopen.

137.

Den Procureur van den Alder-Chriſt: Koning gelooft de Rechten van den Koning ſijn Meeſter op ſoo vaſte en inconteſtable gronden onderſtut te hebben, dat hoe gewichtig dit different oock mag weſen, hy de deciſie daer van abſolut aen de oprechtigheyt en kennis van de Heeren Commiſſariſen van de twee Kronen ſtelt; maer gelijck het niet billijck ſoude zijn, dat den Procureur van ſijn Cath: Majeſt: de vryheyt ſoude hebben, om het door Geſchriften ſonder eynde en ſonder maten eeuwigh te maecken, terwyl den Koning ſijn Meeſter ſig maintineert in de onbehoorlijcke poſſeſſie van alle de geconteſteerde Plaetſen, ſoo verſoeckt hy aen de Heeren Commiſſariſen, dat zy over dit different in de tijd van 15 of 20 dagen ten langſten willen pronuncieren; gedurende welcke tijd hy den Procureur van den Koning van Spangien roept, om de ſaeck van ſijnent wegen in ſtaet te brengen.

En dewyl hy heeft vergeten of verſuymt om te antwoorden op den Eyſch, die den Procureur van ſijn Alder-Chriſt: Majeſteyt door het leſte Articul van ſijn Geſchrift, den 22 September laetſt overgelevert, heeft gedaen, wegens de ſchadeloosbouding, die men aen den Koning ſijn Meeſter voor ſoo een lange en nadeelige non-poſſeſſie van de geconteſteerde Landen, ſchuldig is, ſoo beroept hy hem, indien 't hem goet dunckt, om deſen Eyſch te beweeren, in de ſelve Term, waer na hy verſoekt, dat de Heeren Commiſſariſen daer op willen pronuncieren.

Overgelevert den 12 December 1681.

De Spaenssen gaben haer Antwoort daer op wel weder over / maer also sulckx eerst in 't naeste Jaer geschiede / sullen wy die laten berusten / en alleen noch maer seggen / dat de Spaenssen haer saeck met kracht van redenen mosten goet maecken / alsoo de affaires in de Nederlanden in een wat slechte staet stonden / om zich met geweld tegens de Franssen te opposeren. Men had daer wel getracht deselve in beter postuur te stellen / soo door 't aennemen van meerder Volckeren / als door 't afschaffen van verscheyde Bedieningen / die men in de Raden van Brabant / Gelderlant en Vlaenderen supprimeerde / maer dat kon echter niet veel by-brengen / alsoo de geene / die 't Volck souden werven / haer getal op de bestemde tijt niet compleet konden krijgen / en daer-en-boven noch veel verloop van haer nieu-geworvene Manschap subject waren / soo dat het redres / dat men onder 't Gouvernement van den Prins van Parma verwacht had / niets van beduyden is geweest.

Wy hadden gemeent de Spaensse Nederlanden voor dit Jaer te laten varen / maer wy moeten hier noch in-lassen / dat / also eenen Jacob Louis Picker / waer van wy in de vorige Mercurius mentie hebben gemaeckt / dat eenige buyten-sporige exactien in de Provintie van Utrecht hadde bedreven / tot Gent gevangen was gekregen / haer Hoog Mog: by den Prince van Parma soo veel uytgewerckt hadden / dat hy in handen van den Fiscael van Utrecht gelevert soude werden; gem. Fiscael ten dien eynde tot Gent gekomen zijnde / soo wiert meer-gem. Picker den 13 October 's avonts ten 9 uren uyt het Graven-Kasteel / daer hy gevangen sat / in een Koets na een Schip / van Utrecht ten dien eynde gekomen / gebracht; doch gem. Koets wiert onderwegen door 30 a 40 gewapende Personen met Degens in de Vuyst overvallen / en den Gevangen daer uyt-gehaelt / de welcke zich aenstonts op de Vis-Marckt onder een van de Bancken wel socht te verbergen / maer hy wiert daer door een Jongen ontdeckt / en voor de tweede mael weder in de Koets gebracht; dit verhinderde echter niet / dat'er aenstonts weder 50 a 60 gewapende Personen quamen / die hem als te voren ontsetteden / invoegen hy 't in een nauw Straetje ontquam / daer 3 a 4 Uytgangen waren / te meer / om dat eenige Wijven met Hack-Messen in 't selve Straetje stonden / die de Vervolgers lang ophielden. De Spaenssen setteden wel eenig Gelt op sijn Lijf / maer hy is zedert niet weder te voorschijn gekomen.

Wy hebben hier voor gesegt / dat'er eenige Brandenburgse Schepen uyt de Oost-Zee na den Oceaen vertrocken waren; de selve bleven omtrent de Caep St. Vincent kruyssen / om op de Spaensse Silvere Vloot te passen; invoegen de Spaensse / beducht dat zy wel een roof daer van souden mogen krijgen / in Galicien een Vloot van 12 kloecke Oorlogh-Schepen toerusteden / om haer van daer te verjagen; deselve raeckte in September vaerdig / en onder het gebied van den Marquis de Villafiel in Zee; als wanneer zy / eenige dagen daer na malkander ontmoetende / in Gevecht geraeckten / gelijck uyt de volgende Brief van de Brandenburgsen Commandant blijckt.

Ick

ICk berichte hier mede in der haest, dat wy over 3 dagen een scherpe Rescontre hebben gehad, also wy de Spaensse Armade, uyt Galicien komende, hebben aengetroffen, en, vermits wy meenden, dat het de Gallioenen waren, met onse 4 Schepen geattacqueert. De Spaensse Armade bestont in 12 groote Oorlog-Schepen en 2 Branders, doch als ick dit gewaer wierd, socht ick met mijn 4 Fregatten van haer af te wenden, gelijck oock na een Gevecht van twee uren geschiede, invoegen ick met mijn Fregatten hier weder gelucklig in Lagos ben ingelopen, en binnen weynig dagen weder in Zee meen te gaen. Ick heb in alles 10 Man verlooren, en 30 Gequetsten. Actum op 't Schip de Frederick Wilhelm, den 2 October.

Thomas Aldersen.

In dit Gevecht geschiede weynig schade van beyde zijden / doch de Spaensse hadden dat voordeel / dat zy de Brandenburgers in Portugael dwongen in te lopen / terwijl de Silvere Vloot ondertusschen veylig binnen konde geraken.

De Progressen / die Vranckrijck in Duytsland hadde gedaen / en de Pretentien / die nu op de Plaetsen in de Spaensse Nederlanden / waer van wy hier voor gesegt hebben / wegens gem. Kroon geformeert wierden / gaven aen de gantsche Wereldt een groote ongerustigheyt / also yder vreesde / dat door dese saecken wel meerder verwijderinge mocht komen te ontstaen / en dat als-dan het Oorlogs-vuur / dat noch soo korts en met soo groote moeyte geblust was / op nieuws weder soude ontsoncken ; desen Staet / welcke niets anders als de rust en de conservatie van de Vrede socht / dacht het derhalven nodig / om met de Kroon Sweden (met de welcke in 't Voor-Jaer het laetste Tractaet van Vrede door eenighe op-gekomen difficulteyten eerst was geratificeert) een Alliantie van Guarantie / tot onderhouding van de Munsterse en Nimweegse Vrede / te maecken / en geluckte dit soo wel / dat gem. Alliantie in 't korte wiert gesloten ; en dewijl den Koningh van Engelandt Guarandeur van de laetste Nimweegse Vrede was / en derhalven de conservatie van de selve ter harten ging / resolveerden haer Hoog Mog: den Heer van Beuningen na Engelandt te senden / om sijn Majesteyt den staet van saecken voor te houden / en in dese Alliantie van Guarantie met Sweden te nodigen : Gem. Heer van Beuningen den 15 October van Maesland-sluys t'scheep gegaen zijnde / quam den 18 dito tot Londen / en begaf zich aenstonts by haer Hoog Mog: Ambassadeur den Heer Citters / om met den selven eerst wegens dese affaires te delibereren. Sijn Majesteyt / als-doen tot Nieumarket zijnde / quam eenige dagen daer na tot Londen / als wanneer gem. Heeren Citters en van Beuningen by hoog-ged. sijn Majesteyt een particuliere Audientie hadden / en haer saecken voor-stelden / invoegen den Koningh haer versocht / dat zy 't selve in Geschrift souden brengen ; gelijck zy deden / en 't volgende overleverden.

Aen den Koningh van Groot-Brittannien.

DE ondergeschreven Ambassadeur en Envoyé extraordinaris van de Heeren Staten Generael der Vereenigde Provintien, de eer hebbende gehad om sijn Majesteyt te onderhouden, volgens de expresse ordres van haer Meesters, wegens de tegenwoordige staet van Saken, en aen sijn Majesteyt medegedeelt hebbende de groote ongerustigheden, die de vreemde nieuwigheden, (welcke begaen zijn, en daegelijcks begaen werden, tot præjuditie van de Vrede en de gemeene rust) aen haer Hoog Mog: gaven, als zijnde haer voornaemste oogmerck om deselve te helpen conserveren, soo lang als het haer mogelijck sal zijn, en hebbende noch daer-en-boven aen sijn Majesteyt gerepresenteert, dat de ged. Heeren Staten niet en twijffelen, of sijn Majesteyt heeft het selve oogmerck, en is met reden over 't gemeene gevaer gevoelig, soo hebben sy haer last gegeven, om sijn Majesteyt ootmoedig en instantelijck te versoecken, dat hy haer sijn goede en wijse Advijsen wil geven, en selfs, of door de Heeren sijn Ministers, in ondersoeck en concert treden, tot de bequaemste præcautien en remedien, om de publijcke rust te versekeren, voor dewelcke sijn Majesteyt soo veel moeyte en sorg genomen heeft, om die aen Europa, door de laetste Tractaten van Vrede, die hy bemiddelt heeft, te besorgen; en sijn Majesteyt, eer hy in dese importante materie quam, versocht hebbende, om van te voren de sentimenten van de ged. Heeren Staten te weten, soo hebben ged. Ambassadeur en Envoyé hem de Guarantie, laetst tusschen den Koning van Sweden en haer Hoog Mog: gesloten, mede gedeelt, benevens de voornaemste consideratien, die haer daer toe gebracht hebben, gelijck oock de nootsakelijckheyt die 'er is, dat sijn Majesteyt daer in ten eersten mede komt, om het oogmerck te verkrijgen, dat men sich heeft voor-gestelt; stellende ter selver tijdt in sijn Koninckliјcke consideratie, hoe onmogelijck dat het is, om eenig goed effect te verwachten van al 't gene, dat men mag voor-stellen en arresteren tot de gemeene sekerheyt, indien sijn Majesteyt sich daer in niet doet considereren, respecteren, en redouteren met sijn krachtigste Macht, en Koningl: Authoriteyt, om rigoureuselijck sijn Landen, en die van sijn Vrienden, in cas van noot, te beschermen; de ged. Ambassadeur en Envoyé vernieuwen door dese Memorien deselve representatien en instantien, en versoecken sijn Majesteyt seer ootmoediglijck, dat het hem belieft een favorable en prompte resolutie wegens de ged. Guarantie te nemen; en indien 'er circumstantien zijn, die een meerder verklaringh vereysschen, dat sy die mogen verstaen, of uyt sijn Koningl: mondt, of door de Heeren Commissarisen, die men sijn Majesteyt versoeckt, dat hy wil ordonneren, om te confereren over 't gene, dat het beste en nodigste in een soo gevaerlijcke en dringende conjuncture sal wesen.

Sijn Majesteyt voegde haer de Heeren Grave van Hallifax / den Vicomte van Holwnelworth / den Grave van Conway / en den Secretaris Jenkins / als

als Commissarisen toe/ met de welcke zy verscheyde Conferentien hadden; En kregen zy eyndeling het volgende Antwoort op de bovenstaende Memorie:

Antwoort van den Koningh.

DEn Koningh op den 26 October laetst-voor-leden van de Heeren van Citters Ambassadeur en van Beuningen, Extraordinaris Envoyé van de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, ontfangen hebbende een Memorie, waer van den inhouden aenteeckent de apprehensie, die Hoogst-gemelte Staten Generael hadden, dat den algemeenen Vrede soude mogen werden verbroken, en alreeds gemaeckt en gesloten hadden een ligue van Guarantie met den Koning van Sweden, dewelcke gemelte Ambassadeur en Extraordinaris Envoyé aen sijn Majesteyt hebben gecommuniceert, met instantien ten eynde sijn Majesteyt welbehagelijck mochte zijn omme sich daer mede in te laten, als wesende sulcks het krachtigste middel omme de gemeene ruste te verseeckeren, ende den Vrede te stabileren op een fondament, veel vaster en duursamer als men niet te verhopen hadde sonder een nader verbintenis van de geintresseerde Princen ende Staten; en de gemelte Ambassadeur en Envoyé Extraordinaris de voorsz. Memorie en Guarantie geaccompagneert hebbende met redenen die deselve nodigh achten omme sijn Majesteyt te bewegen, van daer toe sijn consent te geven. Soo heeft den Koningh deselve Propositien voor seer aengenaem gehouden; ende omme aen deselve te betuygen de dispositie, omme aen te hooren de representatien, ende sich in te laten in het sentiment van soo considerable Geallieerden, voor dewelcke hy soo groote genegentheydt heeft, gaf sijn Majesteyt aenstonts ordre, ende nomineerde Commissarissen, omme met den gemelden Ambassadeur en Extraordinaris Envoyé te tracteren, op alle den inhouden en substantie, begrepen in de voorsz. Memorie, en daer van rapport in sijnen Raedt te doen, na de gehoudene Conferentien, over dit subject nodig.

Ingevolge van 't welke hebben gemelte Commissarissen Conferentien gehouden met de voorsz. Ambassadeur en Extraordinaris Envoyé, en gehoort hebbende alle het geen deselve hebben geallegeert tot bekrachting van de Instantien, by deselve gedaen van de sijde van hunne Meesters, soo hebben de voorsz. Commissarissen rapport gedaen in den Rade, alwaer de sake in deliberatie genomen zijnde, heeft sijn Majesteyt de navolgende Resolutie genomen, te weten: Dat men aen gemelten Ambassadeur en Extraordinaris Envoyé soude kennisse geven, dat sijn Majesteyt van gevoelen is, dat sijn Geallieerden van haer behooren te verwachten de conservatie van den Vrede, nademael dat sijn Majesteyt daer toe hebbende gearbeydt, gelijck gedaen heeft, seer bedroeft soude zijn de vruchten daer van te verliesen, door de incidenten die daer over souden konnen komen, door nalatigheydt van de nodige precautien, waer door sulcks hadde konnen werden geprevenieert; Dat aengaende de Guarantie, die den Koning van Sweden en de Staten Generael alrede gesloten hebben, sijn Majesteyt de presentatie aennam, omme daer

inne

inne mede begrepen te zijn, alsoo deselve wel aengenaem behoort te zijn alle 't geen deselve aen komt van een soo goede hand, en ten versoecke van sulcken goede Geallieerde; Dat het seer verre van sijn Majesteyt is van eenige tegenstellinge te maken, van sijn mesures te nemen met den Koning van Sweden en met de Staten, maer dat deselve wel soude wenschen dat een project van een Guarantie, die voornamentlijck het oog heeft op de ruste van Duytsland, sijn begin genomen hadde van de Princen van 't Duytse Rijk, omme dan daer nae daer toe te nodigen die andere Princen en Staten, die niet tegenstaende in eeniger maniere oock deelachtigh souden zijn in 't perijckel dat Duytslandt is dreygende, daer by zijn geintresseert, ten minsten door de consequentien die noch wat verre ende onseker zijn.

Dat uyt dese consideratie sijn Majesteyt heeft geoordeelt, dat het redelijck is dat die gene, die de meeste geintresseert zijn, oock de eerste behooren te wesen, tot het nemen van soodanige mesures, als tot hunne Conservatie nodig zijn; en daeromme soo verklaert sijne Majesteyt, dat soo haest den Keyser, den Koning van Denemarcken, en de considerabelste Princen van 't Duytse Rijck haer selve in die Acte van Guarantie, die men haer nu offereert, sullen hebben ingelaten, dat als dan sijn Majesteyt sal gereedt wesen haer selven daer mede in te laten; En om de sterkste ende onwedersprekelijckste preuve te geven van de sinceriteyt van sijne intentien; So verklaert sijn Majesteyt, dat ingevalle het gebeurde, dat men voort ging met pretentien by wegen van feytelijkheyt in de Spaensse Nederlanden, of dat men sig in possessie in eenigerley wijse van eenige Plaetsen van importantie, in de selve Landen gelegen, stelde, dat sijn Majesteyt aenstonts resolveren sal, om in sodanigen voorval sijn Parlement te convoceren, ten eynde omme te beter in staet te zijn van te konnen uytwercken het geen geoordeelt soude werden nodig te zijn tot assistentie van sijne Geallieerdens. Gedaen tot Whithall den 7 November. 1681.

Gem. Heeren Citters en van Beuningen hadden naderhant noch met meer-ged. Commissarisen eenige Conferentien/ maer men heeft niets gehoort/ dat'er iets naders in dese saeck van dit Jaer is gedaen.

Den Fransen Ambassadeur den Heer Grave d'Avaux/ in den Hage/ na alle schijn oordeelende/ dat dese Acte van Guarantie tegens sijn Konings interest was/ had zich daer op aen den Heer van Werckendam/ zijnde doen President van haer Hoog Mog: Vergaderinge/ geaddresseert/ om die sijns Konings sentimenten daer over bekent te maken/ en gaf in een Memorie/ die hy den 30 September aen haer Hoog Mog: overleverde/ en die van meer andere saecken handelde/ sulckx te kennen/ onder de volgende Woorden: Ged. Grave d'Avaux gelooft by dese Memorie noch te moeten voegen, dat hy de voorleden Weeck ten Huyse van den Heer van Werckendam is geweest, om hem ten vollen de sentimenten van den Koningh sijn Meester te kennen te geven, over 't geen tegenwoordig in de Provintien gehandelt wert, en dewyl hy aen den Heer

van

van Werckendam heeft betuygt, dat hy hem, in qualiteyt van President van de Staten Generael, quam besoecken, op dat hy aen de Vergadering rapport soude doen van 't geen hy hem seyde, en 't welck de Heer van Werckendam hem beloofde te doen, soo berust sigh den ged. Ambassadeur t'eenemael op 't Woort van den Heer van Werckendam, en hy hoopt, dat, dese saeck, rakende generalijck alle de Staten, en niet als moeyelijcke gevolgen konnende hebben, den Heer van Werckendam sig niet vergenoegt sal hebben, om sulcx aen eenige te seggen, maer dat hy 't oock aen Uw Hoog Mog: betuygt sal hebben; invoegen ged. Ambassadeur haer versoeckt, dat zy daer op serieuse reflectien willen maecken, gelijck de importantie van dese saeck 't selve vereyscht, en waer van 't gevolg seeckerlijck de rust van de Staten Generael soude troubleren. **Haer Hoog Mog: gaven daer op den 1. October aen gem. Ambassadeur tot Antwoort:** Dat haer Hoog Mog: al van seer veel Jaren hadden moeten resolveren geen deliberatien te houden ofte aen te stellen, over discoursen, die in saecken van gewichte en importantie souden mogen vallen tusschen eenige Heeren Uytheemsse Ministers en eenige Heeren Gedeputeerden van hare Vergaderinge, of den President van dien, om dat men meenigmael bevonden had, dat men den anderen in die discoursen dickmaels niet al te wel verstaen ofte begrepen hadde: Dat haer Hoog Mog: derhalven versochten, dat indien den gemelden Heer Grave d'Avaux iets aen haer Hoog Mog: voor te dragen had, dat deselve soude mogen oordeelen van gewichte ofte importantie, dat hy Heer Grave het selve by Geschrifte wilde vervatten: Ende dat haer Hoog Mog: niet en souden laten te antwoorden in sodanige termen, die meest souden over een komen aen d'eene zyde met de genegentheyt en het respect dat zy altoos hadden gehad, en altoos souden behouden voor d'eere van sijn Majesteyts Vrundschap, en om die niet alleen te conserveren, maer oock doen vermeerderen, en aen d'andere zyde met de liberteyt en vryheyt, daer in zy door Gods genadigen Zegen tot noch toe waren geweest, en met de rust en veyligheyt, die zy sonder iemands rechtvaerdige redenen van offensie te geven, gehouden waren soo veel mogelijck aen de Ingesetenen van desen Staet te brengen. **Aen gem. Heer Ambassadeur wierden daer op eenige Gedeputeerden toegevoegt, aen de welcke hy sijns Konings sentimenten mondeling mede reitereerde; en de volgende Memorie overgaf.**

DEn Grave d'Avaux, Ambassadeur Extraordinaris van den Alder-Christel: Koningh, aen de Heeren Gedeputeerden van Uw Hoog Mog: uytgedruckt hebbende, 't geene hy reeds in een Memorie wegens Straetsburgh had betuygt, en haer oock een ampele kennis van de sentimenten van den Koningh sijn Meester hebbende gegeven, soo wegens 't gene, dat de Spaensse Nederlanden raeckt, als wegens 't gene, dat men segt, dat tegenwoordig in Uwe Provintien werdt gehandelt, soo hoopt hy, dat Uwe Hoog Mog:, zynde volkomentlijck van 't gevolg deser saecken onderricht, de reflectien, die de voorwerpen, welcke zy souden mogen hebben, verdienen, daer op willen maecken. Gedaen in den Hage, den 10 October 1681.

Den Grave d'AVAUX.

Doch haer Hoog Mog: / oordeelende / dat dese dingen per Geschrift weder uytgedrukt behoorden te werden/namen daer op den 11. Oct. de volgende Resolutie / die aen gem. Heer Ambassadeur oock ter Handen wiert gestelt / bestaende in dese Woorden; Dat aen den gem. Heer Graef d'Avaux tot Antwoort soude werden toegevoegt, dat haer Ho: Mo: al van over seer veel Jaren genootsaeckt waren geweest vast te stellen van op gene saken van importantie eenige Resolutie te nemen op Propositien, die alleene mondeling by de Heeren Uytheemsse Ministers wierden gedaen aen de Heeren der selver Gedeputeerden, op dat zy meenigmael hadden ondervonden, dat alles op sodanige mondelinge Conferentien soo pertinentelijck niet was, of immers voorgegeven wierde, gededuceert en gerapporteert te zijn, als het voorgedragen was, en dat de twee saecken, d'eene rakende den toestant van sijn Majesteyts Pretentien, gemoveert op verscheyde Plaetsen, gelegen in de Spaensse Nederlanden, en 't gunt deselve sijne Majesteyt gesint soude zijn daer omtrent te doen, en d'andere de Conventie, die voorgegeven wierd, dat haer Hoog Mog: met andere Princen tot offensie van sijn Majest: souden willen aengaen, beyde, soo den gem. Heer Grave d'Avaux in de voorsz. Conferentie selfs heeft gelieven te seggen, zijn van groote importantie: Dat haer Hoog Mog: derhalven versochten, dat de Heer Grave d'Avaux die wilde vervatten in Geschrifte, op dat zy hare deliberatien daer over, na de importantie van dien, op vaste fondamenten en niet op discourssen, die gerapporteert en misschien qualijck verstaen of gerapporteert souden konnen zijn, rijpelijk mochten laten gaen, en hoogged. sijne Majest: doen toekomen een Antwoort, dat sekerlijk soude tonen het groote respect, dat zy hadden voor d'eer van sijn Majesteyts vriendschap, en om die te mogen conserveren, en meer en meer doen aengroeyen, en dat zy noyt iets anders in den sin hadden gehad of noch hadden, dan de Vrede, die na sijn Majests. eygen Voorschrift was gemaekt, te helpen conserveren en voor te komen alle occasien tot nieuwe onrusten en beroerten, die den hoogstged. Koning soo opentlijck betuygde, dat aen sijn Majest: seer leet souden zijn, en die de selve daerom door alle wegen en middelen wilde prevenieren, en dat quaetaerdige Menschen haer met het grootste onrecht van de Werelt by sijn Majest: sochten verdacht te maken, als of zy gesint souden zijn het Oorlogs-Vuur wederom te beginnen, en haer daer toe met andere Koningen en Princen te verbinden, daer zy nochtans sinceerlijcken konden betuygen, dat met niemant ter Werelt eenige Conventien hadden gemaeckt of souden willen maecken, die aen sijn Majesteyt billicke redenen van offensien souden konnen geven, of de gemaeckte Vrede altereren; Ende dat zy achten, dat de grootste veyligheyt van de goede Ingesetenen van desen Staet consisteerde in de eere van hoogged. sijn Majesteyts vriendschap, en in de conservatie van de voorsz. Vrede, en dat daerom hare gedachten altoos voornamentlijck hadden gegaen, en noch gingen, om die twee goede oogmercken te mogen bereycken. Gedachte Grave d'Avaux gaf daer op den 8 November de volgende Memorie over.

Memo-

Memorie van den Heer Grave d'Avaux.

ALschoon 't gerucht generalijck is verspreyt, dat Uw Hoog Mog: een Acte, 't zy van een Ligue van Guarantie of Associatie, souden hebben gesloten, onder 't specieuse pretext van de rust van Europa te conserveren, soo kan den Extraordinaris Ambassadeur van sijn Alder-Christel: Majesteyt geen geloof aen sodanigen gerucht geven, of zich persuaderen, dat het al het fondament, 't welcke de gemeene roep daer aen geeft, heeft.

Hy heeft te meerder reden, om in dit gevoelen te wesen, om dat hy weet, dat Uw Hoog Mog: te grooten eclaircissement hebben, om diergelijcke stappen te doen, dewelcke, in plaets van de Vrede in Europa te maintineren, sonder twijffel daer van de rust souden troubleren, door de mesuren, die sijn Majesteyt verplicht soude wesen te nemen, en hy heeft reeds de Gedeputeerden van Uw Hoog Mog: al te wel geinformeert van de sentimenten van den Koning sijn Meester, ten regarde van een diergelijck Tractaet, om niet te geloven, dat zy t'eenemael de moeyelijcke gevolgen souden weten, die dese engagementen na zich souden slepen.

Evenwel heeft den Koning sijn Meester hem belast, om van wegens sijn Majesteyt aen Uw Hoog Mog: te verklaren, dat gelijck sijn affectie tot haer noyt de minste interruptie geleden soude hebben, indien men haer van te voren niet in engagementen, directelijck contrarie de Interesten van sijn Majesteyt hadde gesleept, en welcke de ruine van de Republijcq souden hebben konnen causeren, indien sijn Majesteyt voor sijn ressentiment de glorie, van aen gants Europa de Vrede te geven, niet had gepreferéert, soo wil hy noch wel aen Uw Hoog Mog: waerschouwen, dat diergelijcke Engagementen, in de welcke zy tegenwoordigh souden treden, niet als gevolgen van de selve natuur souden konnen hebben, en dat de conduite, die men tegenwoordigh hout, Uw Hoog Mog: in een nieuwen Oorlogh soude werpen, die mogelijck veel schadelijcker als de voorgaende soude wesen.

Dit is het 't welck aen sijn Majesteyt doet geloven, dat Uw Hoog Mog:, die door de experientie, van 't geene dat gepasseert is, weten, hoe doodelijck de gevolgen van diergelijcke Ligues zijn, dese ongeluckèn sullen vermijden door de Resolutien, die zy sullen nemen, en waer van sijn Majesteyt wenscht ten eersten geinformeert te werden, om te weten, of hy Uw in 't toekomende voor sijn Vrienden sal considereren, of als Personen, die gedurig gereet zijn, om de Partyen, die sijn Intresten 't meest tegen gaen, te ombelsen.

Derhalven versoeckt den ged. Ambassadeur, dat Uw Hoog Mog: hem te kennen willen geven, wat hy aen den Koning sijn Meester daer op sal laten weten; hy hoopt, dat zy hem sullen confirmeren in de gevoelens, daer hy in is, en dat Uw Hoog Mog: hem geen plaets sullen geven, om aen sijn Majesteyt te kennen te geven, dat zy in seer quade dispositien ten sijnen regarde zijn. Gedaen in den Hage den 8 Novemb. 1681.

Was geteeckent

d'AVAUX.

Haer Hoog Mog: namen den 11. dito daer op de naevolgende Resolutie.

Extract uyt het Register der Resolutien van de Hoog Mog: Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Martis den 11 *November* 1681.

IS gehoort het rapport van de Heeren Verbolt en andere hare Hoog Mog: Gedeputeerden tot de buyten-landse Saken; hebbende, ingevolge en tot voldoeninge van hare Resolutie Commissoriael van den 8 deser, gevisiteert ende geëxamineert de Memorie by den Heere Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambassadeur van sijn Koningl: Majesteyt van Vranckrijck, ten selven dage aen haer Hoog Mog: overgegeven, ende in de Notulen ten voorsz. dage van woordt tot woordt geinsereert: waer op gedelibereert en ingenomen zijnde het hoog-wijs Advijs van sijn Hoogheydt den Heere Prince van Orangien, is in conformiteyt van dien goedt gevonden en verstaen, den gem. Heer Ambassadeur op de voorsz. sijn Memorie tot Antwoort toe te voegen, dat haer Hoog Mog: seer gesurprenneert zijn uyt het voorsz. Memoriael te vernemen, dat'er een geruchte soude zijn, dat sy onder 't specieus prætext van te conserveren de Rust van Europa, souden hebben gemaeckt een Acte van Ligue Guarantie of Associatie, dewelcke, verre van de Vrede in Europa te conserveren, de Rust van dien buyten twijffel soude verstoren, ter oorsaeck van de Mesures, die sijn Majesteyt genootsaeckt soude wesen daer tegens te nemen, en dat hy Heere Grave d'Avaux de Gedeputeerden van haer Hoog Mog: al te wel had geinformeert van de sentimenten van sijne Majesteyt, ten reguarde van een soodanig Tractaet, om niet te geloven, dat deselve wel geapprehendeert souden hebben de facheuse Gevolgen, die soodanige engagementen na haer souden trecken, dewijl hem, Heere Grave d'Avaux, niet onbekent kan zijn, dat, als deselve aen eenige Heeren Gedeputeerden van haer Hoog Mog: alleen mondeling had voor-gedragen, dat hy Heere Grave d'Avaux wierde geinformeert, dat sy stonden te treden in een Conventie, die aen sijn Majesteyt redenen van offensie soude geven, haer Hoog Mog: by haer Resolutie soo wel van den 1. als 11. October hem Heere Grave d'Avaux hebben versocht, in geschrift te willen geven, wat deselve mondeling had voor-gedragen, met versekeringe, dat sy daer op sonderling souden geven een Antwoort, 't welk meest soude over-een-komen aen d'eene zyde met de genegentheyt en het respect, dat zy altijt hebben gehad, en altoos sullen behouden voor de eer van sijn Majesteyts vriendschap, en om die niet alleen te conserveren, maer oock vermeerderen, en aen de andere sijde met de Liberteyt en Vryheyt, daer in sy door Godes genadigen zegen tot noch toe zijn geweest, en met de rust en veyligheyt, die sy, sonder iemant rechtvaerdige redenen en offensie te doen vatten, gehouden zijn, soo veel mogelijck, aen de Ingesetenen van dese Staet te besorgen, en dat sy met niemant ter Wereldt eenige Conventie hadden gemaeckt, of souden willen maecken, die aen sijn Majesteyt billijcke redenen van offensie souden konnen geven; dat sy oock nu wederom sincerelijck ende oprech-

rechtelijck konnen verklaren, dat sy de eere van sijn Majesteyts vriendtschap hoog achten, en wel weten, dat de Ingesetenen deser Landen daer in een groot gedeelte van haer rust en veyligheyt konnen vinden, en dat sy daerom aen haer sijde geerne sullen contribueren, dat van goede en getrouwe Vrienden kan werden verwacht en vereyscht, om die vriendtschap te doen aengroeyen en vermeerderen, dat sy tot haer groot leetwesen noch wel gevoelen de ongelucken, daer in den laetsten Oorlogh haer heeft gebracht, en dat de overblijffelen van dien noch vele Jaren de Memorie daer van sullen doen leven, maer dat die ongelucken en Calamiteyten in haer niet hebben uytgewist het respect, dat sy altoos voor sijne Majesteyt hebben gehad, en dat het haer gestreckt heeft tot een groot contentement, als sijne Majesteyt haer heeft willen versekeren van de eere van sijn genegentheydt, dat sy mede seer sinceerlijck en oprechtelijck konnen verklaren, dat sy niet weten, dat sy eenige engagementen hebben gemaeckt, die directelijck souden contrarieren aen het Intrest van sijn Majesteyt, en dat sy daerom ten uyttersten verwondert zijn te vernemen, dat die of die conduite, die sy tegenwoordig souden houden, haer wederom soude trecken tot een Oorlog, die haer misschien immers soo veel schade soude toe-brengen, als de voorgaende, dat sy van de goedtheyt en rechtvaerdigheydt van hoogst-ged. sijne Majesteyt niet konnen verwachten, dat deselve voor Offensie soude opnemen, dat sy, die sijn Majesteyt de eere doet voor een vrye Staet te kennen, niet souden mogen maecken Alliantien, ende soodanige, dewelcke eeniglijck dienen; om haer en de goede Ingesetenen deser Landen te conserveren by haer Vryheyt, by haer Religie en by de Vrede, die God de Heere Almachtig haer gegeven heeft; want dat sy dan souden werden ontbloot en gepriveert van dat gene, 't welck een van de voornaemste gedeelten van een vrye Staet is, en 't geen voornamentlijck aen de Regenten is aenbevolen, als een van de principaelste gedeelten van hare plichten, en dat het in haer gedachten niet komen kan, dat sijne Majesteyt haer soude toe brengen eenige ongemacken, om dat sy die plicht meynen te betrachten, sonder aen sijn Majesteyt eenige Offensie te geven. Dat sy aen sijn Majesteyt noch konnen noch oock willen verbergen, dat sy met sijne Koningl: Majesteyt van Sweden op den 30. October . . . . hebben gemaeckt een Conventie, die puur ende alleen gaet, om de Vrede van Nimwegen en Westphalen te conserveren, dan dat die Conventie seer klaer doet sien de sinceriteyt, die in haer Conduite is, dewijl deselve Conventie alleen dat oogmerck heeft, dat die Vrede, daer van sijn Koningl: Majesteyt van Vranckrijck de Conditien selfs voorgeschreven heeft, magh blijven geconserveert, en sal strecken tot dat selve eynde, dat sijn Majesteyt verklaert, en over al doet verklaren sijn principaelste oogmerck te wesen, dat sy derhalven geen swarigheydt sullen maken, Copie van de voorsz. Conventie aen de gem. Heer Grave d'Avaux, indien hy sulcks begeert, ter handen te stellen; wel wetende, dat deselve daer in niets ter Wereldt sal vinden, dat by iemant ter Wereldt uytgeduyt sal konnen werden tot eenige schijn van engagement, die tegens hoogst-ged. sijn Majesteyt van Vranckrijck soude zijn, of daer uyt de minste Illatie soude konnen getrocken

 werden,

werden, dat haer Hoog Mog: verdacht souden zijn te embrasseren die Partyen, die meest souden zijn geopposeert aen sijn Majesteyts intrest; gelijck sy oock niet konnen geloven, dat het sijn Majesteyt wel-gevallig soude wesen, dat men deselve soude willen doen passeren voor een Koning, die voor sijn Majesteyts Vyanden soude houden die Princen en Staten, die haer souden willen verbinden, om te conserveren de voorsz. Vrede, en dat sy derhalven t'eenemael gepersuadeert zijn, dat sijne Majesteyt de voorsz. Conditien gesien hebbende, daer uyt sal bespeuren de oprechtigheyt van haer Conduite; en dat het soo verre van daer is, dat sy souden willen treden in Engagementen, die directelijck souden strijden tegen sijn Majesteyts Intresten, dat sy daer door klaerlijck bewijsen, in deselve Intresten met sijne Majesteyt, te weten de conservatie van de voorsz. Vrede, te conspireren, dewijl sijn Majesteyt opentlijck verklaert, niet anders voor te hebben, dan de Vrede en Rust van Europa te willen maintineren. En dat haer Hoog Mog: derhalven als noch sincerelijcken en oprechtelijcken konnen en moeten verklaren, en sijne Majesteyt versekeren, dat sy altoos gehad hebben en sullen hebben het uytterste respect voor de eere van sijn Majesteyts vriendschap; dat sy geen ander Engagement hebben gemaeckt, dan de voorsz. Conventie alleen, tenderende, om de gemaeckte Vrede te conserveren: en dat de Conservatie van dien, en de behoudingh van de Vryheyt van de goede Ingesetenen deser Landen, het eenigste is, dat sy voor oogen hebben, en dat sy niet konnen of willen geloven, dat soo goeden, soo Christelijcken, en soo nootsakelijcken voornemen by sijn Majesteyt soude werden aengesien, als geopposeert tegens sijn Majesteyts Intresten, maer dat zy veel meer vertrouwen, dat hoogst-ged. sijn Majesteyt haer daer in sal prijsen en aensien, soo als zy in der waerheyt zijn, voor sijn Majesteyts seer goede en gedienstige Vrienden, en die voor de eer van die vriendschap hebben soo veel respect als sijn Majest. eysschen kan. En sal Copye van 't voorsz. Memoriael en Extract van haer Hoog Mog: Resolutie gesonden werden aen de Heeren Citters en van Beuningen, haer Hoog Mog: respective Ambassadeurs en Extraordinaris Envoyés aen sijn Koningl: Majest: van Groot Brittannien, als mede aen de Heeren Moering en van Amerongen, haer respective Extraordinaris Envoyés aen sijn Koningl: Majesteyt van Denemarcken en sijn Ceurvorstel: Doorl: van Brandenburgh, om te strecken tot der selver narichtinge, ende haer daer van te dienen sulcx en daer 't behoort.

Men heeft van dese saeck naderhandt niet veel meer gehoort / soo dat het schijnt / dat sijn Majesteyt van Vranckrijck daer mede voldaen geweest is.

Gem. Grave d'Avaux had den 30 Sept. een and're Memorie overgelevert / om over een Actie / die tusschen d'onse en Fransse in de Middelantse Zee by Livorno voorgevallen was / te klagen: den Grave van Styrum / convoyerende met noch een ander Oorlog-schip onse Koopvaerdy-Vloot na Smirna / lag op de Reede van Livorno / soo als den Hartog van Mortemar den 4 September met 10 Fransse Galeyen de Haven aldaer meende in te lopen; gem. Hartogh

preten-

pretenderende / dat den Grave des Konings Vlag moste begroeten / en siende dat sulcx niet gedaen wierdt / sond sijn Major aen ged. Grave / om hem sulcx af te vergen; maer die daer toe ten eersten niet komende resolveren / moge-lijck oordeelende / dat sulckx buyten sijn ordre was / soo scheen het tot een groot Gevecht te sullen uytgeborsten hebben / alsoo de Fransen de Windt sochten te winnen; evenwel wierdt de saeck by-gelept / en begroete gem. Grave van Styrum de Konings: Standaert met 9 Schooten. De Memorie / die den Heer Grave d'Avaux ten dien eynde overleverde / bestondt in de navolgende Woorden:

DEn Grave d'Avaux, Ambassadeur Extraordinaris van den Alder-Christel: Koning, heeft van den Koningh sijn Meester ordre gekregen, om aen Uw Hoog Mog: te kennen te geven, dat den Heer Hartog van Mortemar, zijnde den 4 September gereet, om met 10 Galeyen, die hy commandeert, en op de welke de Koningl: Standaert was opgerecht, in de Haven van Livorno te lopen, bemerckt heeft, dat'er onder 25 Schepen, die op de Reede lagen, 10 Hollanders waren, als 8 Koopvaerdy- en 2 Oorlogh-schepen, waer van een de Vlagge van Contre-Admirael voerde; en dewyl dese Schepen hem niet begroeteden, soo heeft hy den Major aen den Grave van Styrum, die haer commandeerde, gesonden, om hem te vragen, of hy de Standaert van de Fransse Hooft-Galeye niet en kende, en waerom hy die niet begroete? Waer op hy antwoorde: Dat hy die wel kende, maer dat hy die niet wilde begroeten, en, als den geseyden Major daer op bleef insisteren, erhaelde ged. Grave, dat hy sijn resolutie hadde genomen, voor dat de Galeyen gearriveert waren, en dat hy die niet soude begroeten.

De Heer van Mortemar, wat verre van de ged. Schepen af zijnde, kon de Wint van haer niet krijgen, als op 't eynde van den dagh, invoegen hy 't tot 's anderendaegs most uytstellen, om haer aen te tasten.

Gedurende dien tijdt, den Gouverneur van die Stadt geïnformeert zijnde van de weygeringe, die ged. Grave van Styrum deede, om de Koningl: Standaert te begroeten, en van de gevolgen, die dit na sig souden slepen, sond den Capiteyn van de Haven, om hem 't weynig Recht, dat hy hadde, te representeren; Waer op ged. Grave, na veele difficulteyten, eyndelijck den Standaert met negen Schoten begroete.

Den Koningh heeft wel expressselijck aen den ged. Ambassadeur bevolen, om aen Uw Hoog Mog: de straf van dit mancquement van respect aen den Koningl: Standaert, op een vreemde Reede, en in 't gesicht van alle Natien, te versoecken, en den ged. Ambassadeur en twijffelt niet, of Uw Hoog Mog: sullen die sodanig ordonneren, als een Actie, die niet als tegens haer ordre en intentie gedaen kan zijn, verdient, &c. Gedaen in den Hage den 30 Septemb. 1681.

Geteeckent

d'A.V A U.X.

Haer

Haer Hoog Mog: gaven daer op tot Antwoort aen gem. Grave: Dat haer Hoog Mog: hem Heer Ambassadeur wel wilden verseeckeren, dat zy noyt souden mancqueren, noch oock niet lijden, dat die geene, die in hare Dienst zijn, mancqueerden aen het respect ende d'eere, die sijn Majesteyt toequam, dan dat de voorsz. saecke haer seer vreemt en onverwacht voorkomende, zy daer in voor eerst niet anders hadden konnen doen, dan ten spoedigsten te vorderen de Informatien, die zy nodig hadden, om van 't voornoemde voorval te konnen oordeelen, en wat den voornoemden Grave van Styrum soude mogen hebben gemoveert, om sodanige klachten te veroorsaecken. Aen de Admiraliteyt tot Amsterdam wiert gem. Memorie gesonden / op dat zy haer bericht en informatie daer van souden geven; en aen den Consul van desen Staet tot Livorno wiert geschreven / dat hy aen haer Hoog Mog: kennisse / van 't geene aldaer tusschen gem. Hartog van Mortemar en den Grave van Styrum was voorgevallen / sonder eenig tijdt versuym soude senden. Den Heer Grave d'Avaux gaf daer op den 6 November weder de volgende Memorie over.

DEn Grave d'Avaux, Ambassadeur Extraordinaris van den Alder-Christel: Koningh, aen Uw Hoog Mog: hebbende geklaegt door een Memorie, die hy haer den 1. van de Maent October heeft overgegeven, van 't mancquement van respect, 't welck den Grave van Styrum voor de Koningl: Standaert van de Galeyen des Konings, sijn Meester, heeft gehad, en haer daer van de straf hebbende versocht, soo heeft hy tot Antwoort van Uw Hoog Mog: bekomen, dat zy ten eersten ordre souden stellen, om daer van de Informatien te hebben, en dewyl de tijd, die verlopen is, meer als genoeg is, om alle de nodige Informatien wegens dese saeck te hebben gehad, soo heeft den ged. Ambassadeur nodig geoordeelt, om sijn instantien te vernieuwen, te meer, om dat hy nieuwe ordres van den Koning, sijn Meester, ontfangen heeft, om sulckx te doen; sijn Majesteyt seer verwondert zijnde te sien, dat zy noch geene sodanige Resolutie, als hy sigh wegens dit mancquement van respect van den ged. Grave van Styrum tegens de Koningl: Standaert van sijn Majesteyt moet beloven, hebben genomen. Gedaen in den Hage den 6 November 1681.

Geteeckent

Den Grave d'Avaux.

Gemelde Ambassadeur wierdt daer op tot Antwoort gegeven: Dat haer Hoog Mog: van den voorsz. Grave van Styrum, die van d'eene Plaetse nae d'andere convoyeert, en sulcx op geen eene Plaetse blijft, noch geen informatie van het voorsz. toeval hadden konnen hebben, en dat zy oock niet waren geïnformeert wat in de Middellandse Zee geobserveert is geweest, onder het poinct van het salut, sonderling tusschen de Oorlog-schepen en Galeyen; dat zy evenwel, sonder van dat gebruyck verdere informatie te willen afwachten, van nu af die ordre souden stellen, en soodanige voorsieninge doen, dat de Officieren ter Zee, van desen

desen Staet, den Koningl: Standaert van sijn Majesteyt souden hebben te saluëren, en het behoorlijck respect te doen, en ingevalle zy bevonden, dat den gem. Grave van Styrum eenigsints had gepecceert tegens 't gunt oock voor desen aldaer was gebruyckt geweest, en sulckx had gemanqueert in het respect, dat men aen de Standaert van sijne Majesteyt aldaer plagh te geven, zy den voornoemden Grave van Styrum souden corrigeren, tot sijn Majesteyts eygen satisfactie. Van dese Resolutie wiert oock een Extract aen de Admiraliteyten gesonden / om te strecken tot der selver narichtinge / en haer daer na te reguleren / en te doen reguleren alle de geene / die het mocht aengaen / en ten dien eynde de Officieren ter Zee wel expresselijck te lasten en te injungeren den Koninglijcken Standaert van sijn Majesteyt van Vranckrijck te saluëren / en het behoorlijck respect te doen en te bewijsen. En daer mede is in dese saeck van dit Jaer niet verder gedaen.

Meer-ged. Ambassadeur d'Avaux maeckte den 28 November haer Hoog Mog: oock by Memorie bekent / dat / alsoo die van Algiers den Oorlog aen de Franssen hadden aengedaen / den Koning sijn Meester gezint was een Esquadre van sijn Schepen in Zee te senden / om die Rovers over-al aen te tasten / en met het sluyten van de Haven van Algiers het uyt-lopen te beletten; waerschouwende desen Staet / dat sijn Majesteyt daer benevens ordre hadde gegeven / om alle Hollandse Schepen / die met Waren van Contrabande derwaerts gingen / aen te tasten; en wierdt hier van aen de Collegien ter Admiraliteyt informatie gesonden / op dat sulckx tot haer naricht soude dienen.

In 't begin van December viel'er een saeck van seer vreemde natuur hier te Lande voor; namentlijck / dat / een seker Frans Luytenant en 9 Dragonders van het Guarnisoen van Yperen last gekregen hebbende / om een seecker Persoon / bekent met de Naem van Grave van Sardam / of St. Paul / die Burger tot Amsterdam was geworden / van daer te lichten / en na Vranckrijck te voeren / zich herwaerts hadden begeven / om dit haer desseyn uyt te voeren; zy waren ten dien eynde reets tot Rotterdam gekomen / doch haer voornemen ontdeckt zijnde / soo wierden zy alle gesaiseert / en na den Hage gevangen gebracht. Den Franssen Ambassadeur / den Heer Grave d'Avaux / hier van kennisse bekomen hebbende / leverde daer op aenstonts aen haer Hoog Mog: de volgende Memorien over.

Memorien van den Heer Grave d'Avaux.

DEn Grave d'Avaux, Ambassadeur Extraordinaris van den Alder-Christel: Koning, verstaen hebbende, dat een Luytenant en 9 Dragonders van de Troupen van sijn Majesteyt, die tot Rotterdam na gelegentheydt wachteden, om na Vranckrijck te vertrecken, daer zijn gearresteert, in dese plaets gebracht, en in handen van de Justitie gestelt, soo heeft hy 't sijn plicht gelooft te wesen, om te seg-

ſeggen, dat de ged. Officier en Dragonders niets tegens deſen Staet hebben onder nomen, noch oock voornemen gehad, om iets te ondernemen; en dat eenige Perſoonen, die yverig tot den dienſt van ſijn Majeſteyt zijn, haer na Amſterdam hebben gebracht, kan ſonder twijffel niet geweeſt hebben als tegens een Onderdaen van den Koning, ſijn Meeſter, die aen verſcheyde Attentaten ſchuldigh is, en met Crimes van ſulcken natuere belaſt, dat hy geen Protectie behoorde te vinden, by wat Prince dat het oock was, wanneer hy ſelfs Vyandt van ſijne Majeſteyt mocht weſen. Derhalven de ſaeck van ſoodanigen importantie zijnde, ſoo verſoeckt en inſiſteert den ged. Ambaſſadeur inſtantelijck by uw' Hoog Mog: dat ſy de voortgang van de Juſtitie tegens deſe Perſoonen willen doen ophouden, niet twijffelende, of ſy ſullen door de kennis, die ſy van deſe ſaeck ſullen konnen krijgen, ſulcke ſentimenten en reſolutien nemen, als den ged. Ambaſſadeur reden heeft om te verwachten. Gedaen in den Hage den 6 Decemb. 1681.

Geteeckent

Den Grave d'Avaux.

ALſchoon den Grave d'Avaux, Ambaſſadeur Extraordinaris van den Alder-Chriſtel: Koningh, reden heeft om te geloven, dat uw' Hoog Mog: op de Memorie, die hy op giſteren aen haer preſenteerde, wel ſullen hebben willen doen ceſſeren de vervolgingen, die tegens een Luytenant en eenige Dragonders van ſijn Majeſteyt zijn gedaen, ſoo gelooft hy ſich evenwel verplicht, dewijl hy door uw' Hoog Mog: daer van niets verſtaen heeft, om aen haer deſelve inſtantien te reïtereren, en haer nochmaels te verſoeken deſe reflexie te maken, dat, indien deſen Officier en Dragonders ſonder ordre hebben geageert, den ged. Ambaſſadeur die niet ſal reclameren, maer indien ſy ordres hebben, gelijck ſy hebben verklaert, dat ſy hebben, (den ged. Ambaſſadeur daer door geperſuadeert zijnde, dat dit Volck in dit geval geen ander Crimen heeft, als dat van de ordres van ſijn Majeſteyt uytgevoert te hebben) en uw Hoog Mog: ſouden lijden, dat men tegens haer voortging, ſoo kan 't niet anders genomen werden, als dat men ſijn Majeſteyt attacqueert: En vermits ged. Ambaſſadeur niet gelooft, dat uw Hoog Mog: ſich opentlijck tegens den Koningh, ſijn Meeſter, ſoude willen verklaren, ſoo verſoeckt hy haer, dat ſy daer mede willen ſupercederen, tot ſoo lange, dat hy volkomentlijcker van deſe ſaeck geinformeert kan weſen; dit kan niet langer als 6 Dagen aen lopen, na dewelcke ged. Ambaſſadeur een volmaeckter kenniſſe van deſe ſaeck aen uw' Hoog Mog: gegeven hebbende, ſoo ſullen ſy de reſolutien, die ſy behoorlijck achten, konnen nemen. En tot die tijdt reclameert hy de ged. Luytenant en deſe Dragonders, als Onderdanen van den Koning, ſijn Meeſter, die tegens den Staet niet hebben ondernomen, noch voornemen gehad, om iets te onder-nemen, en die niets hebben gedaen, als aen 't gene dat haer bevolen is, te gehoorſamen. Gedaen in den Hage, den 7 Dec. 1681.

Geteeckent

Den Grave d'Avaux.

En

EN den geseyden Ambassadeur, de eer hebbende gehad, van in conferentie te zijn met de Heeren Gedeputeerden van de Staten Generaël, soo voeght hy noch by de boven-staende Memorie, dat hy ordre had om de ged. Luytenant en Dragonders van wegens den Koning, sijn Meester, te reclameren, als hebbende ordres van sijn Majesteyt gehad, die het toestaet en verklaert, dat sy niet gedaen hebben, als aen sijn beveelen te gehoorsamen. Gedaen in den Hage den 7 December 1681.

Geteeckent

Den Grave d'Avaux.

Haer Hoog Mog: hier over gedelibereert hebbende / namen haer op de volgende Resolutie:

Extract uyt het Register der Resolutien van de Hoog Mog: Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Dominica den 7. December 1681.

DEn Heer Schimmelpenning, van der Oye, en andere haer Hoog Mog: Gedeputeerdens tot de Buytenlandse Saecken, hebben ter Vergaderinge voorgedragen ende bekent gemaeckt, dat den Heere Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambassadeur van den Koning van Vranckrijck, door den Heere Sevenaer, ter Vergaderinge presiderende, aen de gem. Heeren Gedeputeerdens op gisteren hadde ter hand gestelt seecker Memoriael, rakende de alhier gearresteerde ende gevangen Dragonders, tenderende, ten eynde haer Hoog Mog: geliefden te doen cesseeren de Proceduren van Justitie, by den Hove van Hollandt tegens de selve geintenteert, volgende het voorsz. Memoriael aen 't eynde deses sub Num. 1. geinsereert; dat zy Heeren Gedeputeerden op huyden op 't voorgaende subject in Conferentie waren geweest met den gem. Heere Grave d'Avaux, en dat de selve hem omtrent die saecke nader ende breder hebbende geëxpliceert, aen de gem. Heeren Gedeputeerden hadde overgegeven een nader Memorie, volgende hier na sub Num. 2. geinsereert; dat de Heeren Gedeputeerden, op alles gehoort ende ingenomen hebbende de Consideratien ende het hoogwijs Advijs van sijn Hoogheyt, nodig geoordeelt hadden, neffens exhibitie van de voorsz. Memorien, noch desen avond van alles omstandig Rapport te doen ter Vergadering van haer Hoog Mog: ; Waer op gedelibereert zijnde, is in Conferentie van 't hoogwijs Advijs van hooggem. sijn Hoogheyt goet-gevonden ende verstaen, dat den gem. Heere Grave d'Avaux tot Antwoort sal werden toegevoegt, dat haer Hoog Mog: over den inhoud van de voorsz. Memorien ten aller uyttersten zijn gesuprenneert, dat zy nimmermeer eenige gedachten gehad, veel min eenige d'allerminste demonstratie gedaen hebben, van te willen protegeeren Persoonen, schuldig aen verscheyden Attentaten, ende beswaert met Misdaden, die van eene sodanige nature

 zijn,

zijn, dat sy niet souden behooren te vinden Protectie by eenigh Prins, wie die oock soude mogen wesen, selfs die al Vyandt van sijn Majesteyt soude zijn; dat sy dien aengaende tot niemandts kennisse beter konnen appelleren, als tot die van hem Heer Ambassadeur; dewijle deselve buyten twijffel noch wel in memorie sal hebben, dat sijn Majesteyt, hebbende doen reclameren een Persoon, die beschuldight wierde van te zijn een Vergiftiger, geen swaerigheydt is gemaeckt geweest, om die Persoon te doen apprehenderen, en aen sijn Majesteyt over te leveren; en dat sy noyt sullen mancqueren by alle gelegentheden preuves te geven van het respect, estime en affectie, die sy altoos hebben gehadt, en hebben sullen voor sijn Majesteyt. Dan dat het haer ten hooghsten bedroeft, dat sy sien, en uyt de voorsz. Memorien bevinden, dat sijn Majesteyt voor haer soo weynig Consideratie belieft te hebben, dat deselve door de gemelde Heer Ambassadeur opentlijck avoueert en bekent maeckt, dat sijn Majesteyt Ordres heeft gegeven, om uyt een van de principaelste Steden van een van dese Provintien, met gewelt en gewapenderhandt, te doen vervoeren een Persoon, die van over vele Jaren is geweest een Burger en Ingeseten van deselve Stadt, sonder dat sijn Majesteyt over die Persoon of sijn Comportementen aen den Staet immermeer heeft doen klagen, en dat hy Heer Ambassadeur die voorsz. Ondernemers, op allegatie van de voorn. Ordres, aen de Proceduеren van d'ordinaire Justitie wil ontrecken; dat haer Hoog Mog: laten aen het eygen hoog-wijse oordeel en overlegh van sijne Majesteyt, van wat consequentie het soude zijn voor de Rust en Veyligheyt van alle Princen en Staten, indien Vreemden, in het Land van een ander Prins of Staet, saecken van diergelijcke nature, soo vryelijck en sonder vrees, souden mogen ondernemen, en haer aen de Cours van de ordinaris Justitie onttrecken, met te allegueren of te toonen, dat sy daer toe order van een ander Uytheems Prins hadden ontfangen. Dat het voorsz. Feyt voor-gevallen zijnde in de Provintie van Hollandt en West-Vriesland, en de voorsz. Proceduren begonnen en voortgeset werdende op de wijse en maniere in saecken van gelijcke nature gebruyckelijck, haer Hoog Mog: de Cours van Justitie in die Provintie niet konnen weder-houden, maer dat hy Heer Grave d'Avaux hem daer over soude konnen addresseren aen de Heeren Staten van hoog-gedachte Provintie. En is dese Resolutie staende Vergaderinge geresumeert, &c.

Accordeert met het voorsz. Register.

Gem. Heer Fransen Ambassadeur van aen de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt geaddresseert zijnde / quam met enige Gecommitteerden van haer Ed: Groot Mog: daer over in Conferentie / en leverde meer-gem. Heer Ambassadeur doen de volgende Memorie over:

DEn Grave d'Avaux, Ambassadeur Extraordinaris van den Alder-Christel: Koning, door de Resolutie van de Heeren Staten Generael van den 7 deser Maent gesien hebbende, dat de saeck, over de welcke hy haer Memorien gegeven hadde,

hadde, dat de competentie daer van aen de Heeren Staten van de Provintie van Hollandt en West-Vrieslandt is, en dat alsoo de kennisse daer van aen haer is gerenvoyeert, soo heeft hy 't sijn plicht gelooft te wesen, om haer wegens eenige Punсten, die het door de antwoordt van de Heeren Staten Generael, van den 7 deser Maendt, niet geheelijck schijnt geweest te hebben, te verlichten. Wat desen particulier beraeckt, die verscheyde Crimes heeft begaen, gelijck den ged. Ambassadeur sich daer over door een Memorie niet kan uytdrucken, soo sal hy 't echter gaerne doen in een Conferentie met de Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Hollandt en West-Vrieslandt. Hy kan evenwel versekeren, dat wat goede wil de Heeren Staten Generael betuygen om haer Protectie aen Personen, die schuldigh tegens sijn Majesteyt zijn, niet te accorderen, soo is het nochtans waer, dat de Heer van Beuningen, Burgermeester van de Stadt Amsterdam, dese, waer van gehandelt wert, geweygert heeft, en dat het voorbeelt, door de Heeren Staten Generael geallegeert, wegens dien Vergiftiger, waer van de Heeren van de Provintie van Hollandt het weg-voeren hebben toe-gestaen, in dese gelegentheyt door ged. Heer van Beuningen in 't tegendeel is geallegueert, als een saeck, die men qualijck gedaen soude hebben met te accorderen; en hy sal selfs niet konnen ontkennen, dat, vervolgens den ged. Ambassadeur, die hem versocht dese saeck secreet te houden, zijnde komen besoecken, hy hem antwoorde, dat hy daer van niet hadde gesproken als aen een Gedeputeerde, die de Stadt Amsterdam als doen in de Gecommitteerde Raden hadde, op dat, indien ged. Ambassadeur daer van quam te spreken, hy de gevoelens van de Heeren van Amsterdam konde te kennen geven, en sich daer tegens opposeren. Men kan daer door oordeelen, of 'er na dit alles voor de ged. Ambassadeur voorsichtigheyt in stack, om dese schuldige te versoecken, te meer, om dat het hem in gedachten komt, dat, wanneer hy den Vergiftiger versocht, hy eerst begon, om by de Heeren van Amsterdam te verkrijgen, dat men hem soude arresteren, en vervolgens by de Heeren van de Provintie van Hollandt, dat hy wegh gevoert soude werden; hem derhalven geweygert zijnde, om dese te doen arresteren, en de Ordres gegeven zijnde, om te beletten, dat het door de Staten van Hollandt en West-Vrieslandt toe-gestaen wierdt, soo heeft hy niet gelooft dese saeck te moeten vervolgen.

Wat nu de saeck van de Gevangens belangt, soo gedraegt sich den ged. Ambassadeur aen 't geen, dat hy in de twee Memorien, gepresenteert aen de Heeren Staten Generael, gestelt heeft, de welcke aen de Heeren Staten van Holland wel sullen gecommuniceert zijn, en reclameert den ged. Officier en Dragonders, tot soo lange, dat hy andere ordre van den Koning sijn Meester heeft ontfangen; hy vertoont oock ten dien eynde aen de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslan, dat, gelijck dese saeck van seer groote consequentie is, die wel verdient, dat men deselve met gemack tot de gront examineert; en om selfs met een volmaeckter kennis daer van te oordeelen, versoeckt hy haer instantelijck, dat zy alle de Proceduren van 't Hof van Hollandt willen doen opschorten; 't welck den ged. Ambassadeur te meer moet verhopen, vermits hy, indien dese Gevangens al de

 schul-

schuldigste des Werelds waren, en datse aen een Vorst behoorden, voor wien de Heeren Staten minder consideratien hadden, als zy voor sijn Majesteyt betuygen te hebben, oorsaeck soude hebben, om sig te beloven, dat men hem een diergelijck versoeck niet soude weygeren. Gedaen in den Hage, den 9 Decemb. 1681.

Was geteeckent

Den Grave d'Avaux.

Haer Ed: Groot Mog: namen daer op weder de onderstaende Resolutie:

Resolutie van haer Ed: Groot Mog: de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt.

Mercurii den 10 *December* 1681.

DE Heer Raed-Pensionaris Fagel heeft ter Vergaderinge gerapporteert, dat de Heeren haer Ed: Groot Mog: Gecommitteerden, ingevolge en tot voldoeninge van der selver Resolutie Commissoriael van den 9. deser Maent December, in Conferentie waren geweest met den Heere Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambassadeur van sijn Koningl: Majesteyt van Vranckrijk aen desen Staet, over het subject van de Gevangenen, en de Proceduren by den President en Raden van den Hove tegens de selve geëntameert, en wat voorts in de voorsz. Conferentie op het voorsz. subject was voorgevallen en gepasseert: Ende heeft wyders hy Raed-Pensionaris gedaen Lecture van de Memorie, by den gem. Heere Grave d'Avaux aen de gem. Heeren haer Ed: Groot Mog: Gecommitteerden overgegeven. Waer op gedelibereert zijnde, is goet-gevonden en verstaen, dat aen den gem. Heer Grave d'Avaux tot Antwoort sal werden gegeven, dat haer Ed: Groot Mog: over de voorsz. saecke seer rijpelijck en aendachtig hebbende gedelibereert, niet hebben willen of zijn rondelijck te verklaren, dat deselve altoos hebben gehad en hebben sullen de uytterste aversie van die geene, die eenige toeleg souden willen maecken op de Persoonen van Koningen en Princen, en om die te brengen in gevaer van haer Leven. Dat zy sodanigen boosen voornemen in den hoogsten graet versoeyen en detesteren, en niet weten, dat zy immermeer aen eenige soodanige de geringste protectie hebben gegeven, en oock noyt geven sullen. Dat het haer ten uytterste leet doet uyt de voorsz. Memorie van den Heere Grave d'Avaux te sien, dat sijn Majesteyt ordre heeft gegeven, om in het midden van de Vrede, door gewapende Soldaten, met gewelt in een van de binnenste Steden van dese Provintie te saiseren en te vervoeren een Persoon, eenige Jaren Burger en Inwoonder van die Stadt geweest zijnde, en dat hoogstged. sijne Majesteyt hem Heere Grave d'Avaux heeft gelast sulckx opentlijck t'advouëren, bekent te maken en de voorsz. Gevangenen daer op te reclameren, sonder dat sijn Majesteyt immermeer aen den Staet, of aen dese Provintie, over de comportementen van die voorn. Persoon heeft doen klagen, daer zy niet weten hoogstged. sijn Majesteyt daer toe eenige oorsake gegeven te hebben, en daer zy, soo wanneer de selve sijn Majest: in andere gelegentheden over sodanige Personen heeft geklaegt, zy sijn Majesteyt daer omtrent hebben belieft.

Dat

Dat de Heeren Gedeputeerden der Stad Amsterdam, door haer Ed. Groot Mog. ondervraegt zijnde van het gunt den gem. Heer Grave d'Avaux segt t'haren reguarde gepasseert te zijn, sinceerlijck hebben verklaert, dat de Heeren Burgermeesteren ende Regeerders der voorsz. Stadt versocht zijnde te doen vangen en overleveren een Persoon, die geseyt wierde aen verscheyde sware Misdaden schuldig te wesen, sonder dat die Persoon wierde genaemt, het versoeck van de voorsz. apprehentie en overleveringe hebben gerenvoyeert aen dese Vergaderinge, met byvoeginge, dat zy op haer beurte haer advys aldaer souden uytten. Dat den Heere Burgermeester van Beuningen aen haer heeft gerapporteert sulckx oock te hebben bekent gemaeckt aen die geene, die van wegen den gem. Heere Grave d'Avaux 't voorsz. versoeck hadden gedaen, en dat zy ondervraegt hebbende den geenen, die van wegen deselve Stadt in het Collegie van de Gecommitteerde Raden was gecommitteert, uyt hem hebben vernomen, dat den Heer van Beuningen aen hem niet anders hadde geseyt, dan dat, ingevalle eenigh versoeck van apprehentie of overleveringe van iemand soude mogen werden gedaen, hy Heer Gecommitteerde in sulcken gevalle soude besorgen, dat daer op sonder convocatie van dese Vergaderinge niet soude mogen werden gedisponeert. Dat haer Ed: Groot Mog: omtrent de voorsz. Gevangenen niet anders konnen doen, als d'ordinaris Justitie van het Land hare Proceduren te laten voltrecken tegens de voorsz. Gevangenen, en daer in Recht te spreken, en Sententie te wijsen, soo als zy in goeden Gemoeden na Rechten en in Justitie sullen bevinden te behoren, maer dat zy de cours van de Justitie niet konnen stremmen, om dat of by de voorsz. Gevangenen soude mogen werden geseyt of bewesen, of om dat hy Heer Ambassadeur verklaert, dat zy het voorsz. Feyt souden hebben gedaen op ordre en last van sijne Majesteyt, veel min toestaen, dat hy Heer Ambassadeur de voorsz. Gevangenen daerom soude mogen reclameren, en de Justitie tegens haer doen cesseren. Dat zy niet geloven, dat by iemand soude konnen werden gesustineert, dat Personen, die ondernemen de publique Rust en Veyligheyt van d'Ingesetenen en Onderdanen van een anders Land publiquelijck te breken, met het vangen en vervoeren van sodanige Ingesetenen, of op andere diergelijcke wyse, daer over in dat Land, daer zy het voorsz. Attentaet hebben gepleegt, of willen plegen, door den ordinaris Rechter niet souden konnen werden gestraft, soo wanneer zy souden konnen toonen daer toe door een Uytheems Prins geauthoriseert te zijn, of door een Uytheems Prins gereclameert werden; dewyle een sodanige sustenue d'Onderdanen en Ingesetenen van alle Koningen, Princen en Staten souden stellen buyten de Protectie van hare Hooge Overigheyt in haer eygen Land, en haer en hare Hooge Overigheyt brengen onder de Macht en het Gebied van een Vreemde, die in haer Land niets t'ordonneren of te disponeren heeft. Dat haer Ed: Groot Mog:, die maxime admitterende, hare Onderdanen ende Ingesetenen souden exponeren aen het goetduncken van alle Uytheemsse Machten, dewyle de authoriteyt en dat gesag aen een toegelaten werdende, aen andere oock niet soude konnen werden geweygert, op gelijcke voet te procederen: Dat zy meenen, dat zy aen hoogstged. sijn Koningl: Ma-

Majesteyt van Vranckrijck seer groot ongelijck souden doen, indien zy in de persuasie quamen, dat sijn Majesteyt een sodanige maxime soude willen stabilieren, en dat zy aen de hoogwijse Consideratien van deselve sijne Majest: gaerne sullen laten het overleg van wat consequentien het vast-stellen van diergelijcke maximes souden zijn : Ende dat zy niet konnen of laten te moeten seggen, dat zy de selve maxime noyt souden konnen admitteren; dat zy van harten wensten sijn Majest: te mogen believen, maer dat d'importantie van de voorsz. saecke de rust en veyligheyt, die zy aen hare Ingesetenen moeten procureren, en de plichten, daer mede zy aen de voorsz. Ingesetenen verbonden zijn, haer absolutelijck wederhouden, om het voorsz. versoeck te konnen accorderen, en daerom de voorsz. saeck sullen en moeten laten aen 't beleyd van de voorsz. ordinaire Justitie, konnende sijn Majest: seer sinceerlijck versekeren, dat zy altoos sullen hebben soo veel respect voor sijn Majests. Persoon, als deselve van iemant soude konnen vorderen en begeren, en in alle andere saken te sullen tonen soo veel condescendence en complaisance, als sijn Majest: van eerlijcke en getrouwe Vrienden sal konnen eysschen.

Daer op wierden de Procedúren tegens gem. Gevangens voort-gezet / en de selve den 12 December ter Rolle gebracht / alwaer den Luytenant wierdt verwesen / om onthalst te werden / en de Dragonders / om 10 Jaer in het Rasp-Huys te sitten; ten desen eynde was door den gem. Luytenant al een Kist / met zwart Laken overdeckt / op 't Schavot gebracht; doch na dat alle haer Sententien gelesen waren / wierden zy gepardonneert.

Daer was over een Jaer 2 a 3 al een Project van een Tractaet met de Ceurvorst van Brandenburg ontworpen/om de Fortresse Schencken-schans aen desen Staet over te leveren/maer 't selve is niet ten effecte gekomen voor de Maent Augusti van dit Jaer/ als wanneer gem. Fortresse/ na dat de zwarigheden/ die sulcx opgehouden hadden/met de Ceurv: Ministers afgedaen waren/in handen van den Heere Kupper / Gedeput. van den Raed van Staten / wierd overgelevert; en wierden daer by provisie ingelegt de Compagnien van de Capiteynen Lintelo/de Rolle/Baar en Culpeper; oock heeft men naderhant aen gem. Fortresse/als zijnde een van de considerabelste van desen Staet/eenige Wercken gemaeckt/op dat die in goet postuur van defentie by alle occasie soude komen zijn.

Wy souden van particuliere saecken van desen en gene noch wel wat hebben konnen seggen / maer alsoo die geen reflexie op de algemeene / welcke 't welwesen van Europa beraken / hebben / en vele oock te lang souden vallen / hebben wy die voor-by gegaen / om den Leser daer mede niet moeyelijck te zijn; en vermits wy nu sullen af-breecken / willen wy vertrouwen / dat het naeste Jaer mede wy goede stoffe sal verschaffen / om de curieusheyt van den gunstigen Leser te vol-doen.

E Y N D E.

NOTA: Op Pag. 245. Lin. 30. staet 30 October, leest 30 September Oude, of 10 October Nieuwe stijl.

HOLLANDSE MERCURIUS
GRANGE
LONDON
ANNO 168
TOT HAERLEM
BY ABRAHAM CASTELYN

HOLLANDSE
MERCURIUS,
Verhalende de voornaemste
SAKEN van STAET
EN
OORLOG,
Die, in en omtrent de
Vereenigde Nederlanden,
En elders in EUROPA,
In het Jaer 1682,
Zijn geschiedt.
Het Drie-en-Dertigste Deel.

TOT HAERLEM,
Gedruckt by ABRAHAM CASTELEYN, Stadts-Drucker, op de Marckt, in de Blye Druck. Anno 1683.

INLEYDING.

Gunstige LESER;

Eecker oudt Schrijver segt seer wel, dat de tijden, en wy (Menschen) in deselve veranderen; sulcks blijckt niet alleen uyt alle oude History-schrijvers, soo Griecken als Romeynen, maer oock de hedendaegse, en voornamentlijck uyt onse Jaer-Boecken, als welcke nu zedert in de 30 Jaren herwaerts alle de wisselvalligheden der Wereltse saken hebben ten toon gestelt; men behoeft sich hier over echter niet veel te verwonderen, want by verandering bestaet de Werelt, en de Mensch daer in; nu lacht de een, die van te voren treurde, en dan treurt den ander, die eerst lachte; sulks met veel voorbeelden te bewijsen, achten wy onnoodig, alsoo yder Mensch dit by sich selfs en in sijn eygen saecken genoeg kan ondervinden; doch dit moeten wy noch alleenlijck hier by voegen, dat dit ons tot een leer strekt, om niet al te moedig en hovaerdig op onse eygen macht en sterckte te steunen, als of wy niet ingetoomt souden konnen werden, want dien Al-wijsen God, die aen de Menschen palen gestelt heeft, wederstaet de Hovaerdigen en opgeblasene van herten, gelijck als aen de Koningen van Babel, Nabuchodonosor en Belzazar, is geschiedt, en verheft weder de nederige. De geene, die staet, segt het Spreek-woordt, siet toe, dat hy niet en valle, maer dat gebeurt al veeltijdts, alsoo de Mensch, brosch van sich selven, lichtelijck tot het een of het ander over slaet, en daer door sijn bederf uytwerckt. Den wijsen Solon seyde

daerom aen den Koningh Crœsus seer wel, dat hy sich niet geluckigh voor sijn doodt soude achten; en waerlijck dien Koningh, alschoon tot soo hoogen top van rijckdom gestegen, dat hy waende, dat niemandt hem eenigh nadeel soude konnen doen, bevondt het naderhandt maer al te wel, toen hy, door Cyrus overwonnen, op de Houthoop, om verbrand te werden, gebracht wierdt. Veel andere Koningen en Vorsten hebben 't selve bevonden, en daer door voorbeelden gegeven, dat de geen, die op de hoogste trap van glorie meent te zijn, daer 't alderlichtste van valt.

Wy souden dit soo wijdt niet uytgebreyt hebben, ten ware dat alle de dingen, die in de vorige tijden zijn geschiedt, in dese hedendaegse als vernieuwt werden, of ten naesten by gelijckformig daer aen zijn. Men heeft, gelijck als van oudts, zedert eenige tijden gesien, dat Koningen en Koninckrijcken haer opkomst en nedergangh hebben gehad, en dat de geene, die eerst seer ontzachlijck waren, ja tot soo verre, dat yder daer voor vreesde en beefde, nu in haer wiecken seer gekort zijn, daer andere in tegendeel, die toen als in 't onderspit waren, nu weder tot den hoogsten top van macht en gesag zijn gestegen, en de gantsche Werelt by na als doen zidderen en beven; doch dit is 't beloop des Werelts; 't selve heeft van 't begin soodanigh geweest, en sal oock op diergelijcke wijse tot het eynde dueren, soo dat 'er t'elckens genoeghsame stof voor de nieuwsgierige, wegens de veranderlijckheyt der Werelts saecken, sal voor-vallen.

Wy sullen den gunstigen Leser met dese Inleydingh niet langh op-houden, alsoo hy in dit Jaer-Boeck selfs de veranderingh in Europa van't voorleden Jaer sal konnen beschouwen, en sien, hoedanigh de Al-wijse Bestiering van den Grooten Godt, tot het wel-wesen van de Christenheydt, in de voornaemste saecken is geweest.

Het

Het Drie-en-dertigste Deel

Van den

Hollantsen Mercurius,

Van den Jare 1682.

Vermits de ondervindingh zedert eenige 100 Jaren geleert heeft/ dat dese Nederlanden/ en voornamentlijck die Provintien/ welcke aen de Zee/ of lopende Rivieren/ leggen/ als hebbende veel laeg Landt/ by harde Storm-Winden/ door het Element van 't Water/ zijn onder-gevloept/ en niet alleen groote schade hebben geleden/ maer oock dickwils veele Dorpen/ Huysen en Landen zijn wegh gespoelt/ gelijck sulckx by de oude History-schrijvers genoegsaem na te sien is/ soo heeft men naderhandt de Landen/ die aen 't Water gelegen waren/ met bequame Dijcken versorgt/ om daer door het woeden van dit Element in toom te konnen houden; doch dat de selve/ by overharde Storm-winden/ en 't op-lopen van de Zee/ niet altijdt het overvloepen van Plaetsen en Landen hebben konnen weder-houden/ geven de voorbeelden/ die nu al verscheyde malen zijn gesien/ en 't geene/ dat noch met het begin van dit Jaer is gebeurt/ genoegsaem te kennen.

De Winter zette zigh vry zacht in/ soo dat'er weynigh of geen Vorst was/ doch sulckx belette echter niet/ dat de Winden haer rigeur betoonden; want de Noord-Noord-Weste-Windt/ op Maendagh den 26 January deses Jaers seer fel op-blazende/ dreef het Zee-Water tegens de Dijcken van de Zeeuwse Eylanden en de Vlaemsse Kusten op/ soo dat het selve niet alleen over gemelde Dijcken liep/ maer oock door de groote kracht deser Wint verscheyde Stucken daer van wegh nam/ en aen andere groote Gaten maeckte/ waer door daer omtrent alles onder Water gezet/ en veel Goederen bedorven en weg gedreven

wierden. Het Eylant van Walcheren leed in dese gelegentheyt een seer groote
aenstoot / alsoo het Water tot Vlissingen door de Rammekens-poort met een
groote vaert quam in-storten / en het lage eynde van die Stadt onder Water
zette / in welcke gelegentheyt veel Luyden nauwlijckx tijdt hadden / om haer
leven te bergen / want het Water stont op sommige Plaetsen tot aen de Luyden
van de Huysen ; veele salveerden zig echter met Boten ; en wil men / dat / met
het vallen van 't Water / een seeckere Boot op de Luyfsel van een Huys is bly-
ven staen : De Molen by 't Princen-Huys schockte heen en weer / soo dat die
op een zijde geraeckte : Een stuck Muurs / by seeckere Plaets / de Logenaer
genaemt / waer op eenigh Geschut stont / storte om-ver : De Kercken waren
van 't woeden van dit Element mede niet bevrijt / want in de Oude-Kerck nam
het de Stoelen en Bancken weg / en stortede aldaer oock eenige Graven in / soo
dat verscheyde Doot-kisten wegh dreven. Tot Middelburgh liep het Water
oock in menighte Kelders / en bedorf aldaer veele Koopmanschappen ; maer
't meeste gevaer / dat dit Eylandt over 't hooft hing / was 't door-breecken van
den West-Cappelsen Dijck / welcke men door sijn dickte en stercte geoordeelt
soude hebben / dat niet alleen 't geweld der Zee-baren / maer oock 't fel bruys-
sen der Storm-winden / soude door-staen hebben ; maer het bleeck / dat de Men-
schelijcke vernuftigheyt tegens de Goddelijcke schicking hier niets vermocht /
want dien Dijck brack aen de Zuyd-zijde van West-Cappel / alwaer een laeg-
te in den Duyn / ten eynde van dese Dijck / was / door / en maeckte een Gat van
omtrent 20 Roeden breet / sonder dat de Regeeringe van Walcheren / als mee-
nende / dat gem. Dijck geen noot hadde / daer iets van vermoede ; sulckx ver-
oorsaeckte ten eersten een groot geschrey en alarm onder de Inwoonders / wijl
zy zig verloren achteden ; maer gelijck het gemeenlijck gaet / als men siet / dat
het gevaer algemeen is / dat yder zig tracht te redden / soo was het hier mede /
alsoo aenstonts allerhande hulp-middelen door meer-gemelde Regeeringe van
Walcheren derwaerts geordonneert wierden / om dit Gat te stoppen ; men be-
gon van op Wagens veele Sparren / Deelen / Zeylen / Peper-sacken / Rijs /
en andere Materialen / derwaerts te brengen / waer mede men een Barm tracht-
te te maecken / om de Duynen weder aen malkander te hechten / doch also de
Vloet op nieuws aenquam / eer die voltoyt was / schockte het Zee-water weder
daer in / en wiert oock van noch een Vloet gevolgt / eer men een toe-damminge /
als de naeste raet / om het Water buyten te houden / konde maecken ; men ar-
beyde aen dese toe-damminge met sulcken yver / dat die wel stant hielt / maer
't Water / noch in sijn volle kracht / quam met de vierde Vloet sodanig tegens
den Zuydwaertsten Duyn aenstorten / dat het een groote en hooge Duyn wegh
nam / en een aenmerckelijcke diepte in 't Zant maeckte ; evenwel viel men stracks
weder aen 't werck / om dit Gat te stoppen / so dat het selve al toe-gedamt was /
eer dat het Water van de vijfde Vloet sijn poging deed / om daer door te breec-
ken ; en was sulckx oock met sodanigen succes / dat het Water buyten gehou-
den / en 't voorn. Eylandt Walcheren doen buyten gevaer was ; alleen waren

som-

sommige na-gelegene Stucken Lands onder gevloeyt. In Zuyd-Bevelant/ zijnde mede een van de Zeeuwse Eylanden / en waer in de Stad Goes leght/ is het Water oock over de Dijcken met een groot geweld gekomen / en heeft daer in het Dorp Valckenis by-na alle de Huysen geraseert ; Weert en Crab-bendijck stonden gelijck een Zee / en tot Tolsend en Nieuland / als mede in an-dere Polders/ liep het Water tot aen de Solders van de Huysen : 't Dient niet vergeten alhier een seecker voorval in te lassen / 't welck in de Polder van Tol-send' is geschiedt / namentlijck / dat seeckere Huysvader / sorckende met sijn oudste Kindt / 't welck hem als een Klits aen sijn Lijf hong / het geweld van 't Water te ontvluchten / soo haest van dit woedend Element wierd overvallen/ dat hy 't selve / wilde hy zig bergen / van sijn Lijf most schudden / ten proy van 't Water overgeven / en door sijn oogen sien verdrincken ; terwijl sijn Zwangere Vrouw en sijn jongste Kindt / nevens eenige Gebueren / die op de Solder van 't Huys gevlucht waren / met het gemelde Huys om-ver stortten / en alle ver-droncken. In Noort-Bevelant / en 't Lant van Ter Tholen / was 't Water mede ingebroken / en by-na 't gantse Landt van Schouwen / waer Zierickzee in leyt / onder Water geraeckt ; door de selve Stadt braecken de twee Haven-Dijcken door / soo dat aenstonts een Polder van 17000 Gemeten Lands onder Water geraeckte. Tot Brouwers-Haven spoelden twee Bruggen binnen de Plaets wegh ; en liepen voorder noch onder Water de Polders Bruinisse/ Oosterlandt / St. Jans-Land / de Sas-Polder / Bettewaerde / 't Zuyder-Moolen-Landt / en de Zuyd-hoeck / waer door geen kleyne schade geschiede ; gelijck sulckx uyt de volgende Lijst van de onder-gelopene Polders / welcke ge-heel correct is / nader gesien sal konnen werden :

Lijste van de ondergelopene

LANDEN ende POLDERS,

In Zuyd-Bevelandt.

Sturmezand.
Buren- of Schaeps-Polder.
Meulen-Polder.
Out Tolsende.
Nieu Tolsende.
Nieuw-Lande.
3 Polders in Crabbendijck.
d'Oost-Polder aldaer.
Valckenisse en Waerde.
Boone-Polder en Ruyg-Polder.
Suyd-Polder van Baerlandt.
Everinge.
Water-vliets-Polder.
d'Oost-Polder van den Heer Arents-Kercke.
Leeuwerck, of Calis-Polder.
Nieuwer-Kercke.
Nieuw St. Joos-Landt.

De Dijcken van de Breewatering' en Goese-Polder zijn ongemeen beschadigt, maer echter het Land is behouden en droog gebleven.

In Noort-Bevelant.

Wissen-Kercke bedijkt Anno 1652, en is den Dijck tegens het Bocke-gat bedroefdelijck doorgebroken.
's Gravenhoek en de Laye-plate Polder.
d'Inlaegh.
Ouweleck.
Catzen-Polder.
Campens-Nieuwland.
Nieuw 's Gravenhoecks-Polder.
Aleeklyen, by Catz, is onder Water gelopen, doch van't self door de Sluys weder droog geworden, en den Dijck geheel gebleven.
Den Dijck van 't Out Noort-Bevelant (daer de Dorpen Colijnsplate en Catz in leggen) is wel op duysent plaetsen overstroomt; doch is (God zy dank) met Seylen, Rijs, &c. noch behouden.

In Wolphaersdijck.

Wester- of Nieu-Landse-Polder.
Den Dijck van het Oude Landt is seer geschonden, ja op verscheyde plaetsen genoegsaem doorgeweest, dan door Gods genade noch behouden.

In Walcheren

Is een kleyne Polder by den Haeck ingelopen, en 't gantsche Eyland is aen de Suyd-zyde van West-Cappel door een laegte in den Duyn; alwaer den Dijck eyndigt, genoegsaem doorgebroken geweest, doch is door alle mogelijke vlijt met Rijs als anders noch behouden.

In 't Land van Ter Tholen.

De Polder van de 1500 Gemeten.
Schakerloo.
Rasernye.
Deurloo.
Den Broeck.
't Rooland.
Vryberge.
Out Vossemaer.
Nieu Vossemaer, met de Landen van de Heninge en de Heere-Polder.
Philippi-Land.
Susanna-Polder, aen 't St. Anna-Landt.
Steenbergen, aen Akeren.
De Beyemoer.

In 't Land van Zierickzee.

't Land van Schouwen op twee plaetsen bedroefdelijck doorgebroken, als aen d'Oost-zyde, by de Lever-huysen, tegen over Kaesje Wateren, en aen de Noordt-zyde, dicht onder Brouwers-haven, en voorts alle de Polders, die om Schouwen en Brouwershaven leggen, zijn ingelopen.
Heer Jans-Landt.
't Ooster-Land, en alle annexe Polders.
't Nieuwe-Landt.
Bettewaerde, met alle de Polders: Als oock Duyvelant, en alle d'omleggende Landen zijn ingelopen. Soo dat by-na de drie vierde Parten van het gantsche Land van Zierickzee door dese Vloedt zijn onder Water gelopen.
Dicht by het Oosters-Hooft is een seer sware Bresse, die by-na niet en is te herstellen, en die noch dagelijckx vergroot, waer aen by-na het behoud van gants Zierickzee hangt.
Bommenede en Bloys, nevens alle de Polders omtrent Dijck-water, tot Schudde-beurs toe, zijn onder-gelopen, behorende onder Hollant.

Van een andere kant had men noch dese navolgende Lijst van het Land van Zierickzee.

Het Landt van Schouwen is op twee Plaetsen, soo aen de Oost-zyde, by de Lever-huysen, tegen over Kaesje Wateren, als aen de Noort-zyde, dicht onder Brouwers-haven, en voorts alle de Polders, die rondom Brouwers-haven en Schouwen leggen, in-gelopen.
De Haerr is overgelopen, dan niet door.
Moermont onder water.
Bommenee ingelopen.
Bloys, en alle de Polders omtrent Dijckwater, tot Schudde-beurs toe, ingelopen.
St. Jans-Landt ingelopen.
Oost-Duyvelandt ingelopen.
De Sant-dijck door.
Oost-Landt, en alle de andere Polders, ingelopen.
De Zuydt-hoeck aen de Oost-havendijck ingelopen.
Dicht by 't Oostersche Hooft een sware Bresse.
Sas-Polder ingelopen.
St. Nieu-Landt ingelopen.
Bettewaerde ingeloopen, te gesamentlijck 27 a 28 Polders, soo groot als kleyn.
Oock was omtrent het halve Landt van Ter Tholen ingelopen.
Staveniße en het St. Anna-Landt niet ingelopen.
Philippi-Landt meest al over-gespoelt.
Willem-Stad eenigsints over-gespoelt.

Sonnemaer.
Dreyschor.
Noortgouwe.
De 4 Bannen.
't Goutse Veer.
} dese zijn behouden.

't Geheele Landt van Schouwen en Duyvelandt, en omleggende Landen, ingelopen.

De ellende / wegens het verdrincken van Menschen en Beesten in dit geval / is onbeschrijffelijck ; doch het was Zeelant niet alleen / die dese straf gevoelde / maer oock een gedeelte van Hollandt ; Rotterdam leed buyten Dijcks mede veel schade van 't hooge Water / en wierden aldaer in de Kelders veele Koopmanschappen bedorven ; den Briel ging niet vry / en omtrent Dordrecht stont het als blanck van Water ; Willemstad leed mede eenige schade / en in 't Eylandt Ooltgens-plate vloeyden de volgende Polders onder :-

Onder-gevloeyde Polders in 't Eylandt Ooltgens-Plate.

't Oude Landt.
De Galanthe.
Den Bommel.
De Noordt-Polder.
De Wey-Polder.
Kleyne Polder.
Kruys-Polder.
Moolen-Polder.
Den Uytslag van den Bommel.
Het besomerdijckte Rietvelt.

Na de Brabantse kant / omtrent Antwerpen / drong het Water mede sterck aen / doch den Austruweelsen Dijck / hoewel het Water op verscheyde plaet-

en daer over liep / en wel 6 Voeten van de Kruyn van gemelde Dijck weg genomen had / is noch blijven staen ; de Polders stonden echter meest onder Water : de quaetste invallen waren aen 't Schapen- en Map Maertens-Gat / niet verre van Wilmerdonck / doch de Breucken aldaer wierden noch met grooten yver en gewelt tegen gehouden en gestopt. Men verhaelt een wonderlijck voorval / dat omtrent het stoppen van dese Breucken geschiedt soude zijn / namentlijck / dat / als de gene / die daer aen werckten / (als moetende het slaen van 't Water meest met haer Ruggen afweeren /) moede waren / en / door manquement van eten en drincken flaeuhertigh zijnde / daer uyt meenden te scheyden / iemant van dese Werckers iets op het Water na hem toe sag drijven / en 't selve op-viste ; dit was een Steene Bouteille / die wel toegestopt was / en waer in omtrent drie Pinten Brandewijn waren / en vermits de selve noch niet half vol was / had die gemackelijk konnen drijven ; met dese Dranck haer hart weder gesterckt hebbende / togen zy op nieu aen 't Werck / soo dat zy dien Dijck tegens 't gewelt van 't Water t'eenemael daer door bewaerden / en verdere ongemacken voorquamen. Over den Dijck van Ferdinandus-Polder / en den Houwer / onder de Vesten van Antwerpen / was het Water mede over gekomen / doch deed aldaer weynig schade. Den Dijck van Borderen / daer onder de Polders van Borderen / Ettenhoeven / Muysbroeck / Eheren en Wilmerdonck / was met twee Grondt-Gaten door-gebroocken / waer door aldaer veel Lants onder liep. De Oostwesteynsse Dijck / daer onder de Polders van Lillo / Stabroeck / Santvliet en Beerendrecht / brack tusschen de Cruys-Schans en Borderssen-Dijck door / gelijck oock de Dijck van Ossendrecht / en geschieden in die gelegentheyt groote schade aen het Fort Frederick-Hendrick. De Polder van Hoboken / aen de Zuyd-zyde van Antwerpen / liep onder / gelijck oock veele Landen na de kant van Lier en Mechelen. In de Dijck van Ruysbroeck / by Willebroeck / is mede een groot Gat gekomen / doch 't selve sette echter niet veel Landen onder Water. De Polder van Borgerwaert / met de Dorpen Swijndrecht / Melsen en Beveren / geraeckten van gelijcken onder Water ; mitsgaders de Polders van Basel / Rupelmonde / en het meeste-gedeelte van 't Landt van Waes ; en de Polders van Callo / Kieldrecht / van den Doel / St. Anna / Ketenisse / en het Luys / braecken mede door / soo dat in dat Gewest een groote ellende is geweest / en veel Menschen en Beesten zijn verdroncken ; oock heeft men verscheyde Luyden / die met Neusdoecken als andersints Zeyn deeden / met Schepen en Booten van Huysen en Boomen / die rondom in het Water stonden / gehaelt. Omtrent Hulst / Axel / der Neusen / 's Sas van Gent / en Sluys in Vlaenderen / was alles ondergelopen / tot Brugge en Oostende toe ; en brack oock een seeckere Dijck omtrent het Sas van Gent / die men den Tragel noemde / door : De volgende Lijst sal de Polders / die aldaer ondervloeyden / aenwijsen.

Lijst van Sluys, Lapschuere, Axel, Hulst en Lillo.

Sluys in Vlaenderen.

ELizabeths Polder.
Barbaras Polder.
Nieuw-Vliedt.
Groote St. Anna Polder.
Kleyne St. Anna Polder.
De Tien Hondert.
Swarte Polder.
Groot Wilpen.
Kleyn Wilpen.
Sand Polder.
Cornelia Polder.
Oud Breesande.
Nieuw Breezande.
Hendrickx Polder.
Van Nispen Polder.
De Polder Benoorden.
De Polder Bewesten-reede.
Maurits Polder.
Clara Polder.

Gebeed Lapschuere.

Middelburg in Vlaenderen, met al de omleggende Polders.
St. Anna, tusschen het groot en kleyn Pas, tot voor de Poorten van Brugge in Vlaenderen.

Axel en Neusen.

Saendijcke.
St. Lippens Polder.
Noord Polder van Neusen.
Triniteyt.
Groote en kleyne Soute.
Anna Polder.
Vlooswijck.
Sluys Polder.
Willems-Kercke Polder.
Loven Polder.
Nieuw Westen-rijck.
Goesche Polder.
Put Polder.
Egelantier.
Noord Polder van Axel.
Visschers Polder.
Cappelle Polder.

By Hulst.

De Polder van Namen.
Kruys Polder. Ossina.
Kloosterlande.
Oude en Nieuwe Grauwe.
Lanswierde.
Hage Polder.
Nevens noch eenige and're Polderkens.
St. Jans Steene.
Klijnge Polder.
Oud en Nieuw Kieldrecht.
Konings Polder.
Saftijnge.
St. Anna Polder.
Callo. Ketenis.
De Paerde-Schoore.
Melsen Polder.
Borger Weert.
Austruweel.
Nevens noch veele onbekende Polders.

By Lillo.

De Polder by Lillo.
Het Noordlandt.
De Oude en Nieuwe Doel.
Tluys.
Paerde Schor.
Kloofter Sande.
De Polder van Namen.
Stabroeck.

In

In dit overlopen der Wateren zijn veele Menschen gesneuvelt / en een onbeschrijffelijck getal Beesten / also de meeste Menschen genoeg te doen hadden / om haer eygen Lijf te bergen / en zigh niet konden bemoeyen / om iets mede te nemen. De Steden Brugge / Oostende / en Nieupoort / wierden ter selver tijdt door 't hooge Water mede aengetast / maer het en dede daer geen andere schade / als dat de Landen rondsom daer onder vloeyden / welcke by de Somer weder sonder hinder droog geraeckten. Tot Ceulen / Franckfort / Hamburgh / Bremen / en andere Plaetsen / heeft men ter selver tijdt oock seer hoog Water gehad / waer door verscheyde Kelders met Koopmanschappen onder vloeyden / maer anders heeft men geen bysondere schade geleden.

Gelijck door dit onderlopen van het Water veel Dijcken door-gebroocken / of schadeloos geraeckt waren / soo hebben de voornaemste Geinteresseerde van de Landen / die onder-gevloept waren / soo haest als het Water weder afgelopen was / gem. Dijcken doen repareren / en is sulckx oock soo wel geluckt / dat de meeste met de Somer weder in goede stant zijn geraeckt / om by harde Windt de Landen aldaer voor het Water te bevrijden: Doch wegens de Tragel / zijnde een soort van een Dijck / die by 't Sas van Gent door-gebroocken was / is eenig dispuyt tusschen haer Hoogh Mog: / alsoo 't Sas onder de Generaliteyt behoort / en de Stadt Gent geweest / als sustinerende yder / dat den anderen gemelde Tragel op sijn kosten weder most laten hermaken; maer alsoo hoog-gemelde haer Hoogh Mog: met veele redenen onderstelden / dat het die van Gent voornoemt toe-quam / om sulcx te doen / zijn daer over met den Spaenssen Envoyé Monsr. de Fuen Mayor / en eenige Gedeputeerden / die de Stad Gent gecommitteert hadde / in den Hage verscheyde Conferentien gehouden; en sal men yders gepretendeert Recht best uyt de navolgende Resolutie / die haer Hoog Mog: den 10 Juny van dit Jaer daer over namen / konnen sien.

Veneris den 10 Juny 1682.

DE Heeren Schimmelpenningh, van der Oye, en andere haer Hoogh Mog: Gedeputeerdens tot de Saecken van Vlaenderen, hebben, nevens eenige Heeren Gecommitteerden uyt den Raedt van Staten, mitsgaders met den Commissaris Hulst, het aenbrengen van de alhier aenwesende Heeren Gecommitteerden van de Stad van-Gent gehoort, daer over met de selve, als mede met Don Balthazar de Fuen Mayor, Extraordinaris Envoyé van den Koningh van Spangien, geconfereert, en ter Vergaderinge gerapporteert, dat in de voorsz. Conferentien ten wederzyden waren geallegeert de volgende Positiven.

Positiven van de Heeren Gedeputeerden van Gent.

I.

DAt door 't cederen van de Souverainiteyt met eenen aen haer Hoog Mog: is overgedragen de Proprieteyt.

Dat

II.

Dat haer Hoog Mog: zijn geweest in possessie van te percipieren alle de genotten, selfs de Chijnsen op de Landen en Huysen.

III.

Dat de doorbraecke is geoccasioneert door 't removeren van St. Antonius-dijck, ende dat derhalven haer Hoog Mog: verobligeert zijn, die schade te repareren.

Contra-Positiven in name ende van wegen haer Hoog Mog.

DAt op den 26 Mey 1547 by Keyser Karel, in qualiteyt als Grave van Vlaenderen, aen de Stad van Gent, op der selver versoeck, ende insonderheyt tot haren profijte, is verleent Octroy, omme te mogen graven een Vaert tot sekeren Land-dijck, met Authorisatie, omme, tot verval van de onkosten, gedurende den tijdt van . . . . Jaren, te mogen ontfangen eenige Imposten, tot laste van de Koopmanschappen, mitsgaders van de Schepen en Schuyten, de voorsz. Vaert hanterende, boven ende behalven het profijt van de Visscherye voor altijdt, onder seeckere Recognitie-Chijns.

Dat naderhant, ter plaetse ofte buyten de voorsz. Dijck, gemaeckt is het Sas van Gent, en vervolgens het selve gefortificeert.

Dat het voorsz. Sas door de Macht van Wapenen der Vereenigde Nederlanden is geoccupeert, ende by Tractaet van Vrede gecedeert, ende sulcx aen haer Hoog Mog: overgegaen alle het Recht, 't geene den Koningh daer in ende omme heeft gecompeteert.

Dat by 't Accoort van Limijtscheydinge in Vlaenderen onder allen is verdragen, dat de separatie van de Souverainiteyt geen prejuditie soude geven aen de Heeren Vasallen, de welcke door de selve van Meesters quamen te veranderen, maer dat die ten wederzyden by hare Rechten souden werden gemaintineert, ingevolge van hare Titulen, Documenten ende Possessien.

Dat dienvolgende die van Gent, ten opsichte van de geoctroyeerde Vaert, moeten werden geconsidereert te hebben gelijcke Relatie tot haer Hoog Mog: binnen de Limiten van der selver Souverainiteyt, als haer Ed: daer bevorens gehad hebben tot den Koningh alleen.

Ende dat, gelijck den Koningh niet verstaen kan werden geobligeert te zijn, uyt den hoofde van des selfs Souverainiteyt, tot het onderhouden ofte reparatie van den Tragel, haer Hoogh Mog: insgelijckx daer toe in het minste niet en zijn verplicht.

II.

Dat die van Gent, tot op den dagh van heden, altijdt zijn geweest in paisible possessie van te genieten het effect van 't Octroy, aen haer verleent, ende namentlijck ten opsichte van de Gabellen op de Schepen, de voorsz. Vaert hanterende, als mede ten reguarde van de Vissery ende Grasingen.

Dat daer tegens by die van Gent voorgemelt zijn gesupporteert, selfs onder het

ressort van haer Hoog Mog:, alle de onkosten van reparatie, oock soo wanneer eenige breuck daer in was gevallen.

Dat aen d'andere zyde haer Hoog Mog: in 't minste geen Gabellen hebben gepercipieert, ofte ontfangen eenigh Recht op de voorsz. Vaert, contrarie ofte in prejuditie van 't meergemelde Octroy.

Dat insgelijckx door Authoriteyt van haer Hoog Mog: noyt aengematigt is geweest eenig Recht tot de Visserye ofte Grasinge in en langs de gem. Vaert.

Dat mede in Name ende van wegen haer Hoog Mog:, selfs onder haer ressort, noyt eenig onderhoud ofte reparatie aen den Tragel is gedaen.

Dat, ingevalle gesustineert mochte werden het opkomen van de Gabellen zedert eenige tijt te zijn vermindert, sulckx in geenen deelen geïmputeert kan werden aen haer Hoog Mog:, welckers Recht van Souverainiteyt gefondeert is op incontestable Titulen van Oorlogh, Tractaet van Vrede, ende nader Conventie, maer soude dienaengaende addresse moeten gedaen werden aen den Koningh van Spangien.

Dat de Chijnsen op de Landeryen, gelegen langs den Tragel, niet zijn ontfangen door den Ontfanger van wegen haer Hoog Mog:, maer altijdt betaelt aen de Heeren Schepenen van de Keure binnen Gent, ofte wel hun Geauthoriseerden.

III.

Dat den Dijck van St. Anthonius is door-gesteecken in den Jare 1678., geduerende den Oorlogh, ten beste en tot securiteyt van wederzijds Staten, omme de vordere invasie van den gemeenen Vyandt, soo veel als mogelijck was, te beletten.

Dat den voorn. Dijck daer bevoorens is gelegt veel jaren naer 't maken van den Tragel, in quæstie; ende dat mitsdien, met het door-steecken van deselve, die van Gent, ter reguarde van den Tragel, van geen erger Conditie zijn geworden, als die waren originelijck ten tijde, doen deselve by Octroy wierden gecharcheert met de Reparatien van dien, insonderheyt geconsidereert, dat, alvooren 't occupeeren van 't Sas van Gent, den Graef Jans-dijck was door-gesteecken.

Dat met geen fondament gesustineert kan werden, de Breucken in de meergemelde Tragel gecauseert te zijn door haer Hoogh Mog., immers met geen apparentie van redenen beweert, dat de schade als een *damnum injuria datum* soude moeten gerepareert werden by haer Hoogh Mog.; ende hebben daer neffens mede overgelevert het Verbael, gehouden by den gem. Commissaris Hulft, in de Conferentien tot Gent; dat de Heeren Gedeputeerden van sijn Koninckl. Majesteyt, ende hunne Geadjungeerde, uyt de Heeren van de Keure van de Stadt van Gent, met de Stucken daer toe specterende, mitsgaders de Poincten van Consideratie, resulterende uyt het rapport, by den Commissaris Hulft gedaen.

Waer op gedelibereert zijnde, is goet gevonden ende verstaen, dat de gemelde Gedeputeerden van de Stadt van Gent tot antwoordt sal werden toegevoegt, ende Schepenen van de Keure der Stadt Gent aengeschreven, dat hare Hoogh Mog., om redenen in de voorsz. Positiven, in de naem ende van wegen haer Hoogh Mog.

Mog. geallegueert, seeckerlijck verwachten, dat de gem. Schepenen van de Keur der Stadt Gent ten spoedighsten (sonder verder tijdt-versuym) de noodige Ordres sullen stellen, ende soodanige voorsieninge doen, ten eynde de schade ende Gaten van den Tragel van de Gentse Vaert tot hare kosten mogen werden gerepareert, sonder des te doen langer in gebreecke te blijven, op dat hare Hoogh Mog., by onverhoopte ontstentenisse van dien, niet en werden genecessiteert daer tegens soodanige voorsieninge te doen, als deselve, tot securiteyt van het Sas van Gent, met den gevolge ende aenkleven van dien, sullen vinden te behooren: ende werden gem. Heeren Gecommitteerden uyt den gem. Raedt van Staten mitsdesen versocht ende gecommitteert, om, van 't geene voorsz. is, kennisse ende communicatie te geven aen sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie, ende met deselve te overleggen, door wat wegen ende middelen de gem. Schepenen van de Keure van Gent, by onverwachte naerkominge van 't geen voorsz. is, best ende bequaemst daer toe souden konnen werden geobligeert, ende daer van alhier ter Vergaderinge rapport te doen.

En was geteyckent,

W. DE NASSAU,

Accordeert met 't voorsz. Register,

H. FAGEL.

Dese saeck is echter noch blijven traineren / sonder dat die tot in 't lest van 't Jaer afgedaen heeft konnen werden.

Zedert dat het eerste Bladt gedruckt is / hebben wy noch een nader informatie van sommige particulariteyten van de schade / omtrent Rotterdam en andere Plaetsen voorgevallen / gekregen / waer van wy alleen / alsoo 't niet recht op sijn plaets gestelt kan werden / het gevaer / daer de Dijck omtrent Rotterdam in geweest is / door dien aen 't behoudt van deselve seer veel gelegen legt / noodigh geoordeelt hebben om hier in te voegen.

Omtrent twee en een half uur van Rotterdam / by Kortenoort / tusschen de eerste Plaets en Ter-Goude / na de kant van het Dorp Capelle / quam het Water tegens den Dijck soodanigh aenstorten / dat in gem. Dijck / door 't overloopen van deselve / twee Gaten / yder omtrent van 50 à 60 Voeten breedt / geraeckten; doch tusschen beyde bleef echter een kleyn stuckje van 16 à 20 Voeten staen: de Boeren / hier omtrent woonende / daer door seer verbaest zijnde / liepen aenstonts na een Schip / dat daer omtrent ten Ancker lagh / en haelden / hoewel tegens danck van den Schipper / al het Tou-werck / dat dienst konde doen / daer af / en gingen met twee Kleyn-scheepen / die sy daer omtrent gevonden hadden / na de over-zijde van den Yssel / in de Krimpen-Waert / daer sy om drie groote Boomen / welcke aen den Oever stonden / een Kabel / die aen yder Schuyt mede vast was / sloegen / (welcke Kabels men kort oft lang konde laten loopen / soo als men wilde / en door de meenigte van Menschen / die sich daer

be-

gebonden/ bestiert wierden) en soo vervolgens sich na het kleyne stuckje Dijcks/ dat tusschen beyde staet/ begaven/ yder met Touwen om 't Lijf gebonden/ om/ indien 't gem. stuckje Dijcks wegh-gespoelt mocht hebben/ sich echter te konnen bergen; in dese gestalte van hier zijnde/ soo deden sy de voorn. Kley-schepen/ die men ondertusschen met Steen en Kley geladen had/ in de Gaten sincken/ 't welck met sulcken succes geschiede/ dat de meeste in-vloedt daer door wierdt gestut; men bracht daer op aenstonts soo veel Palen als van nooden waren/ aen de Voet van den Dijck/ en wierdt deselve toen met Ancker-Balcken gesloten/ en verders soo veel hulp-middelen van Zeylen als andersints toegebracht/ dat men eyndelingh al dit gevaer te boven quam/ en de Gaten/ sonder groote schade/ stopte; echter zijn aldaer voor de Inbreucken twee Wellen gevallen/ die 24 à 26 Voet diep zijn. En het Schip/ 't welck men sijn Touwerck afgenomen had/ geraeckte naderhandt noch seer miraculeus binnen Dordrecht.

Wy hebben in de voorgaende Mercurius gesegt/ dat tusschen de Spaensen en Franssen tot Kortrijck/ wegens de Pretentien/ die Vranckrijck op het Landt van Aelst/ &c. geformeert had/ wierdt gehandelt/ en dat de Franssen ondertusschen de Stadt Luxemburg naeuw geblocqueert hielden/ en niet daer in wilden laten komen; 't selve gaf niet alleen aen de naburige Vorsten een groote jalousye/ maer veroorsaeckte selfs/ dat de Spaense/ als beducht dat die Stadt sich ten laetsten uyt gebreck van het een of het ander soude moeten overgeven/ door haren Ambassadeur den Marquis de Fuentes tot Parijs by sijn Majesteyt van Vranckrijck lieten aenhouden/ dat de vrye Commercie met gem. Plaets weder open gestelt mocht werden; doch den selven konde sulcks niet uyt-wercken/ en kreegh het volgende Antwoordt:

DEn Koningh de Memorie, die den Heer Marquis de Fuentes, Ambassadeur extraordinaris van den Catholijcken Koningh by sijn Majesteyt, den 4. deser over-gegeven heeft, verstaen hebbende, heeft daer op wel willen Antwoorden, als volgt:

Eerstelijck, dat, aengaende de Vrye Commercie, die den Ambassadeur voor de Stad Luxemburg versoekt, sijne Majesteyt sulcx toestaen sal, so ras als den Prince van Parma satisfactie doet over de Rovery van dat Guarnisoen, gedaen in de Landen van sijn Majesteyt; en dat hoogh-ged. sijn Majesteyt een geproportioneerde satisfactie, wegens de Rechten, die aen sijn Kroon behooren, gedeclareert door sijn Commissarissen tot Kortrijck, verkregen sal hebben; te weten, den Oudenburgh van Gent, met alle sijn Dependentien, &c., de Stadt en Castelenye van Aelst, &c.

2. Dat de Moort, door die van dat Guarnisoen aen eenige Troupen van sijn Majesteyt, in een van de Plaetsen van sijn Dominien, gepleegt, niet beter konde gewroken worden, als met het wegh-voeren van eenige Bailliuwen, als andere Offi-

Officiers van den Catholijcken Koningh, die haer vryheyt sullen weder-krijgen, soo haest sy sullen betaelt hebben de kosten en schade, die 't Guarnisoen van Luxemburgh veroorsaeckt heeft, volgens de arbitragie van sijn Majesteyt, die het selve gevonden heeft, alleen om de rust en Vrede in Europa te houden, daer hy dat Guarnisoen anders getracteert soude hebben.

3. Dat men sig niet verwondert, dat dien Ambassadeur segt, dat men valsche Suppositien maeckt, nopende de Moort van die van Fontarabien aen die van Andaya gepleegt, om dat het soo vuyl is, dat andere Natien daer over grouwelen en geërgert zijn, soo lang men siet, dat den Catholijcken Koningh daer over geen satisfactie doet: maer dat sy noch continueren in hare Hostiliteyten, als willende sijne Majesteyt tot sijne rechtvaerdige wraeck aenprickelen.

Ten laetsten, van 't saiseren eeniger Landen, waer over den Ambassadeur klaegt, dat men dat moet attribuëren aen de onrechtvaerdigheydt, die aen de Prins van Espinoy en Isenguien gedaen werdt, ende aen de weygering, die de Officiers van den Catholijcken Koningh doen tot præjuditie van 't Tractaet, refuserende de vrye Passagie aen de Onderdanen van sijn Majesteyt binnen Gent, soo dat het staet aen den Catholijcken Koningh alle dese klachten, die in de Memorie van ged. Heer Marquis de Fuentes begrepen was, te doen cesseren; en soo dra sal men geen satisfactie aen sijn Majesteyt, welcke hy oock verwacht, gegeven hebben, of sijn Majesteyt sal niet alleen aen de Spaensse Onderdanen alles laten genieten wat haer toekomt, maer oock noch nieuwe teeckenen geven van sijn genegentheyt, om de Vrede met de Kroon Spangien te maintineren. Gedaen tot St. Germain en Laye den 14 January 1682.

Geteeckent

LOUIS,

En lager,

COLBERT.

Spangien dan / aen die kant niet konnende op doen / liet echter de saeck niet steecken / maer by sijn Majesteyt van Engelandt en desen Staet aenhouden / dat die de Assistentie / in de laetst gemaeckte Tractaten gestipuleert / souden willen geven; doch hoogh-gem. sijn Majesteyt en desen Staet / aen de conservatie van de Spaensse Nederlanden seer veel gelegen leggende / oordeelden 't best / om door haer Ambassadeurs aen 't Fransse Hof sich door minnelijcke wegen daer in te interponeren / gelijck sy dan oock lieten doen / en aen haer Gesanten aldaer Ordres sonden / om ten dien eynde een Memorie gesamentlijck aen sijn Majesteyt van Vranckrijk over te leveren / en Audientie te versoecken; 't selve wierdt door gem. Gesanten wel in 't werck gestelt / doch den Koningh van Vranckrijck wilde haer gesamentlijck geen Audientie / maer aen yder wel een separate Audientie geven / soo dat gem. Gesanten (noch geen last daer toe

hebbende) die niet konden aennemen: den Engelssen Gesant den Heer Saville sondt daer op aenstonts een expresse Courier aen den Koningh/ sijn Meester/ om te weten hoe hy sich in dese saeck soude hebben te gedragen/ en quam deselve weder met bescheyt/ dat hy de Memorie/ die hy met den Ambassadeur van desen Staet anders gelijckelijck over-gegeven soude hebben/ separatelijck soude over-leveren/ gelijck oock geschiede; werdende korts daer na/ zijnde den 28. January/ door onsen Ambassadeur daer in mede gevolgt. De Memorie/ die sy eerst souden over-gegeven hebben/ gelijck sy die oock mutatis mutandis over-gaven/ bestont in de volgende Woorden.

Aen den Alder-Christelijckften Koningh.

DE ondergeschreven Ministers van den Koningh van Groot Brittannien en de Staten Generael van de Vereenighde Nederlanden hebben expresse ordre ontfangen, om aen U Majesteyt te vertoonen, dat den Koningh van Spangien, uyt kracht van de Tractaten, met sijn Majesteyt van Groot Brittannien en de ged. Staten gemaeckt, tot een onderlinge defentie van haer Staten, Provintien, Steden, Plaetsen en Rechten, haer met seer krachtige instantien (gelijck de by-gevoegde Memorien uyt-wijsen) heeft laten versoecken, dat sy den Inhoudt van gemelde Tractaten ter executie souden willen stellen, fonderende dit versoeck op de infractie van de Nimweegse Vrede; invoegen U Majesteyt daer door van de indispensable nootsaeckelijckheyt kan oordeelen, waer in sy sich bevinden, om aen de ged. instantien van den Catholijcken Koningh toe te stemmen, indien sy soo ongeluckigh souden zijn, dat sy van U Majesteyt geen nalatingh van de Proceduren, die aen ged. sijn Catholijcke Majesteyt een rechtvaerdigh subject van klachten geven, konden bekomen.

't Is seecker, SIRE, dat de Werelt buyten maten geallarmeert is wegens de Proceduren van de geene, die door sijn Ordres pretenderen te agéren tegens de Onderdanen van sijn Catholijcke Majesteyt in verscheyde Plaatsen, en op diverse pretexten, voornamentlijck in de Provintie van Luxemburgh, en tegens der selver Hooft-Stadt, dewelcke zedert eenige Maenden op soodanigen wijse is beslooten, dat Plaetsen, formeelijck geblocqueert, niet rigoureuser beslooten konnen wesen, alschoon men professie maeckt, om de Vrede te observeren.

Met reden heeft men noch krachtiger het gevolgh van een soo extraordinaire Procedure te vreesen, alsoo onse ged. Meesters van tijt tot tijt, op de sollicitatie van den Catholijcken Koningh, seer pressante Officien en Representatien hebben gedaen, sonder dat deselve echter tot noch van eenige vrucht zijn geweest, of dat sy eenige verlichtingh in de Rigeurs, waer van de geene, die de Troupen van uwe Majesteyt in de Provintie van Luxemburgh commanderen, zich bedient hebben, om de Commercie met die Stadt t'eenemael te beletten, hebben konnen obtineren.

De ondergeschrevene konnen uwe Majesteyt in alle sinceriteyt verseeckeren, dat

dat ged. Koningh van Groot Brittannien, en de ged. Heeren Staten Generael, geen ander oogwit in de Officien, die sy op de instantien van den Koningh van Spangien doen, hebben, als om de Vrede te conserveren, welcke door de laetste Tractaten opgerecht is; gelijck oock om door een nootsaeckelijcke voorsieningh de rust in Europa te bevestigen, en te beletten, dat het selve niet weder in de misserien van den Oorlogh, waer uyt het pas even verlost is, komt te vallen.

Sy en twijffelen niet, of uwe Majesteyt sal door deselve Consideratien geraeckt zijn, en de Vrede, soo wel tot soulagement van sijn Volck, als de rust van sijn Geburen, wel willen conserveren. En aengesien den ged. Koningh van Groot Brittannien, en de gedachte Heeren Staten in een volkomene dispositie zijn, om de Vriendtschap en goede Correspondentie met uwe Majesteyt, door alle mogelijcke middelen, te cultiveren, soo konnen sy sich niet onthouden om te hopen, of hy sal na de instantien, die sy nu van harent wegen doen, luysteren; en, behalvens de gevoelens van rechtvaerdigheydt, die de bewegingen aen alle de Actien der Princen behoort te geven, sich door 't aensien van de miserien, die den Oorlogh na sich slepen, laten bewegen; gelijck oock dat hy sich de bedroefde staet, waer in de Christenheydt door een nieuwe Rupture gewickelt sal wesen, voor oogen sal stellen.

Uwe Majesteyt sal als dan de roem hebben, van dese Quaden boven gekomen te zijn, welckers enckele gedachten alle de herten van de geene, die 't minst onderworpen zijn om verschrickt te worden, van vreese doen kloppen, sonder dat hem sulcks eenige extraordinaire moeyte sal kosten.

Men versoeckt alleenlijck, dat uwe Majesteyt aen sijn Krijgs-Officiers ordre wil senden, om sich van alle geweldt-dadigheden te onthouden, en geen poogingen te doen, die met reden voor Contraventien van den Vrede gehouden mogen werden; en particulier, wegens 't geene dat de Stadt Luxemburg beraeckt, dat hy aen sijn Commandanten expres wil ordonneren, dat de Commercie en vrye toegangh aldaer weder herstelt werdt, of dat men ten minsten een geheele vryheyt aen de Onderdanen van den Koning van Spangien wil geven, om daer in te komen, en daer alderhande Soorten van Waeren, Provisien en Munitien, 't zy dat sy die uyt haer Landen of van elders brengen, in te voeren.

De ged. Ministers wenschen de Antwoort van uwe Majesteyt op dit Subject te hebben, en hoopen, dat 't selve soodanig zal zijn, dat daer door alle subject van klachten aen den Catholijcken Koningh, als waer door hy tegenwoordigh de Assistentie van sijn Geallieerde versoekt, benomen sal werden; en dat den Koning van Groot Brittannien en ged. Heeren Staten het vergenoegen sullen hebben, om twee Saecken, die haer soo lief zijn, te konnen conserveren, namentlijck, de genietingh van de Vrede, en de Vriendtschap van sijn Majesteyt.

Den Engelschen Minister en die van desen Staet kregen daer op eenige dagen daer na Antwoordt/ en dewijl deselve meest van een Inhoudt was/ sullen wy die/ welcke aen den Minister van desen Staet gegeven wiert/ hier in-lassen.

Ant-

Antwoordt van den Alder-Christelijckste Koningh.

DEn Koningh heeft de Memorie, die hem door den Heer van Starrenbergh, Ambassadeur van de Staten Generael der Vereenighde Provintien gegeven is, gesien, en dewijl hy betuygt, uyt de Naem van sijn Meesters, dat hem niets liever is, als de onderhoudingh van de Vrede, en de continuatie van een goede intelligentie met sijn Majesteyt, soo sal hy licht konnen erkennen, indien hy op alle 't geene, dat zedert het Tractaet van Nimwegen is gebeurt, eenige reflectie maeckt, dat hy deselve Sentimenten heeft, en dat den Catholijcken Koningh in tegendeel noyt intentie heeft gehad, om dit Tractaet te executeren, en sijn Majesteyt alle de voordeelen, die het hem geeft, te laten genieten. Het lange retardement, 't welck van sijnen 't wegen by gebracht is, om de uytwisselinge van de Ratificatien te doen, deed sijn Majesteyt genoegh voorsien, dat desselfs Ministers by de grootste Partye van de Staten van Europa alle haer pogingen souden doen, om de Rust, die dit Tractaet daer opgerecht had, te troubleren; oock hebben sy zedert hartneckigh gedisputeert wegens de minste Dependentie van de Plaetsen en Landen, die sy sonder eenige reserve genootsaeckt waren te cederen; en geen bequaem pretext aen haer quaet geloof wetende te geven, soo hebben sy de gantsche Werelt door haer geschreeuw meenen te verdooven, tracterende, als een violentie en contraventie van de Vrede, de rechtvaerdige Besittingh, die sijn Majesteyt selfs met haer consent van de Plaetsen, die hem toebehooren, heeft genomen, en waer van sy de Besittingh oock niet konden verlaten, sonder openbaer te laten sien, dat haer ware ooghwit maer alleen streckte, om krachtige Ligues te maecken, ten eynde den Oorlogh weder te beginnen.

En dit is het, dat haer tegenwoordigh noodsaeckt; (alsoo haer geen andere materie van contestatie, tot de volle executie van 't Tractaet van Nimwegen, resteert, als 't geene, dat sy tegens de Rechten van sijn Majesteyt op de Castellanye van Aelst, den Oudenburgh van Gent, de Ambachten van Assenede en Bouchaut, en alle de andere Plaetsen, waer over de Commissarissen van zijn Majesteyt sich tot Cortrijck hebben uytgedruckt, hebben geformeert, en dat sy wel sien, dat, als dese saeck afgedaen is, sy van alle andere occasien tot den Oorlogh versteecken sullen zijn, en dat de publijcke tranquilliteyt daer door voor altijt verseeckert sal wesen) om alle haer intrigues en alderpressantste instantien te vernieuwen, om haer Geburen in haer intrest te brengen, en te beletten, dat door de rechtvaerdige satisfactie, die sijn Majesteyt eyscht, de rust van Europa niet soodanigh bevestigt soude werden, dat haer geen occasie, om die te troubleren, soude over blijven.

Evenwel, alschoon sy zedert het sluyten van de Vrede niets hebben nagelaten, om Vyanden aen sijn Majesteyt te verwecken, en sijn goede intentien aen sijn Geburen suspect te maken, soo heeft nochtans haer quade wil, die niet als door haer swackheyt wederhouden is, niet bequaem geweest, om sijn Majesteyt van het desseyn, 't welck hy altijt gehadt heeft, om de Vrede door alle middelen, die

Godt

Godt de Heere hem in handen heeft gegeven, te maintineren, af te wenden. En ten desen aensien is het, dat, hoe rechtvaerdigh sijn Rechten op de Plaetsen, hier boven gesegt, zijn, sijn Majesteyt evenwel (om aen de Princen en Staten, die eenigh intrest in de conservatie, van 't geene aen den Koningh van Spangien in de Nederlanden moet toebehooren, nemen, geen reden te geven van te gelooven, dat hy die Steden wil bemachtigen, die daer van de Barriere maken) wel sijn woordt aen den Koningh van Groot Brittannien heeft willen over-geven, dat hy geen possessie van de ged. Steden en Plaetsen, die hem toebehooren, soude nemen: maer, gelijck hy oock niet en moet versuymen, om sulcke considerable Rechten, welcke soo rechtvaerdigh aen sijn Kroon verkregen zijn, als de geene, die hy op ged. Plaetsen heeft, te bekomen; soo heeft hy geoordeelt niets te konnen doen, dat minder ombragie aen sijn Geburen soude konnen geven, en dat bequamer was, om Spangien te bewegen, om hem satisfactie te geven, als het Guarnisoen van Luxemburgh tot sulck een poinct te brengen, dat sijn Majesteyt het Æquivalent, voor sijn rechtvaerdige Begeertens, bekomen soude hebben. Evenwel verklaert hy, dat hy geen pretentie op die Stadt en heeft, en dat hy bereyt is, die in een volle vryheyt te laten, soo ras als hy van een redelijcke satisfactie verseeckert zal zijn, dewelcke hy oock selfs, 't zy in Navarre, Biscaeyen of Catalonien presenteert te nemen, om soo alle achterdocht, die men konde hebben, dat hy alleen sijn Limiten in de Nederlanden socht uyt te breyden, weg te nemen.

Dus is 'er niet lichter aen de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden als tot dat ooghmerck te komen, 't welck sy voorstellen, namentlijck, de onderhoudingh van de Vrede, dewijl sijn Majesteyt van sijnent wegen alle middelen, die men redelijck kan begeeren, daer toe contribuerende, en niet willende, 't zy om wat reden dat het oock soude mogen wesen, tegens het Tractaet contravenieren, soo scheelt 'er niet meerder aen, als om de Spangiaerden te obligeren, om van harent wegen daer in te voldoen, en alle de differenten, welcke noch overgebleven mochten zijn, wegh te nemen, 't zy in 't overgeven aen sijn Majesteyt van het geene dat hem behoort, of door een verwisselinge, die na proportie is. Gedaen tot St. Germain en Laye den 3. February 1682.

Geteeckent

LOUIS,

En lager,

COLBERT.

De Spaensse waren over dit Antwoordt gants niet vergenoeght / invoegen den Heer Don Juen Mayor den 11 Februarij daer op de volgende Memorie aen haer Hoogh Mog. over gaf.

Memorie van den Heer Don Fuen Mayor.

DE Antwoordt, die van wegens den Alder-Christelijckften Koningh den 3. defer Maendt op de Memorie, welcke den Heer Starrenbergh, door ordre van uw Hoog Mog. hem gepresenteert heeft, gegeven is, niet anders inhoudende als een affirmative van 't geene al soo langen tijdt door de stoutheydt van de Fransse Ministers gemeen gemaeckt is, en van dat het welcke uw Hoog Mog. bewogen heeft, om tot soo een positive Declaratie, die de nootsaeckelijckheydt haer genootsaeckt heeft te doen, te komen;

Soo versoeckt en bid Don Balthazar de Fuen Mayor, Envoyé extraordinaris van Spangien, wederom seer instantelijck aen uw Hoogh Mog., uyt de Naem van den Koningh mijn Meester, dat sy een prompte executie aen het Tractaet van de Defensive Alliantie, dat uw Hoogh Mog. met hem hebben, willen geven; uw Hoog Mog. sich daer toe niet alleen verplicht vindende uyt kracht van 't ged. Tractaet, maer oock uyt kracht van de Declaratie, die nu soo publijck by ydes is, welcke uw Hoog Mog. aen den Alder-Christel. Koningh komen te doen, sonder dat echter 't een of het ander verandert behoort te werden door de konstige stilswijgentheyt van de Franssen, welcke nu niet van een Æquivalent in de Nederlanden, maer wel in Navarre, Biscaeyen of Catalonien spreecken, aengesien dat het niet wegens de wel-gelegentheydt van de plaets van 't Æquivalent, maer wegens de onrechtvaerdigheydt van de gepretendeerde Grondt van 't Capitael en andere Violentien die door Vranckrijck begaen zijn, is, dat uwe Hoog Mog. haer laetste instantie en Declaratie aen den Alder-Christel. Koningh hebben gegrontvest; en niet hebbende verkregen als een absolute weygeringh en een qualijck-gedraeyde af-seggingh, soo mach Don Balthazar de Fuen Mayor, na dit laetste overwas van Justificatie, wel verhoopen, dat uw Hoog Mog. hem de 8000. Man, die hy uyt kracht van haer Tractaet eyscht, sullen toestaen, selfs sonder sich aen eenigh nader Advys of Resolutie van den Koningh van Groot Brittannien te gedragen; niet ter oorsaecke dat Don Balthazar de Fuen Mayor twijffelt, dat de een eñ de andere haer Koninckliijck Woordt, en aen de intresten van haer Koninckrijck, niet souden voldoen, maer om het quade exempel, dat aen alle gemaeckte Tractaten, en die noch te maken zijn, soude komen, te vermijden, indien haer executie van die geene, die in gem. Tractaten zijn, soude dependeren; gelijck oock ter oorsaecke van de distantie van de plaets, welcke in een saeck, waer in de tijdt seer kostelijck is, ongemeen te overwegen zy; en op dat uw Hoogh Mog. haer rechte mesures mogen nemen, soo vindt ick het seer wel à propos om aen uw Hoogh Mog. in 't generael te verklaren, 't geen ick onlangs aen den Heer van Sevenaer verklaert heb, toen my deselve van wegen de Staten van de Provintie van Vrieslandt (waer van hy een Gedeputeerde is) quam vragen, of 'er geen dispositie tot een Accommodement tusschen Spangien en Vranckrijck, mits een Æquivalent in Navarre, Biscaeyen of Catalonien gevende, was; my seggende, dat het

niet

niet als aen ons en hingh, om uyt dese saeck te geraecken, even eens als de Antwoordt van den Alder-Christel. Koningh spreeckt; doch daer op heb ick hem verklaert, gelijck ick tegenwoordigh aen uw Hoog Mog. verklaer, dat men van wegens den Koningh mijn Meester noyt na diergelijcke Propositien sal hooren, alsoo 'er geen recht op het Principael en is, en dat den Heer Prins van Parma geresolveert is, om de Ordres, die den Koningh hem heeft gegeven, namentlijck, om alles te hazarderen, ten eynde 't verlies van Luxemburgh te prævenieren of repareren, selfs soo uw Hoog Mog. ons al niet wilden assisteren, te executeren: En in dese vaste suppositie behooren uw Hoog Mog. te considereren, 'of 'er meerder gevaer voor desen Staet is, dat sy ons de vereyschte Assistentie van 8000. Man geeft, sonder van andere Assistentien verseeckert te zijn, of dat sy ons laet ageren, sonder van uw Hoog Mog. geassisteert te wesen. Derhalven bid ick seer instantelijck uw Hoog Mog., om my een prompte en positive Resolutie te willen geven, op dat den Heere Prince van Parma sich daer na kan disponeren, om de Ordres van den Koningh te executeren.

Uw Hoog Mog. sullen door 't hier by-gevoeghde Gedruckte de onbestantheyt van de Antwoordt van den Alder-Christel. Koningh konnen sien, alschoon men sulcke Mathematicque Demonstratien, of sulcke stercke Redenen niet had behoeven te hebben, om die om verre te werpen, alsoo deselve sich van selfs, door soo veel abusive Suppositien en Contrarieteyten, waer uyt deselve t'saem gestelt is, te niet maeckt; want wat plaets hebben de Spaensse Commissarissen tot Cortrijk gehad, om hartneckighlijck tot op de minste Dependentie te disputeren, wanneer Vranckrijck met geweldt al 't geene dat hy van te vooren geusurpeert heeft, heeft ingenomen, om sulcks te begeeren; en wat consent hebben de Spaensse daer toe gegeven, aengesien sy hebben geprotesteert, en noch protesteren tegens het geene, dat men haer afgenomen heeft: en wat Ligues hebben sy gemaeckt, als die Defensif zijn, en die tot de conservatie van de Vrede tenderen; en soo sy niet en zijn wederhouden als door haer swackheydt, als de geene die niet en soecken als den Oorlogh te vernieuwen, en dat den Koningh van Vranckrijck belooft heeft, dat hy de Steden die hem toebehooren, en welcke de Barriere maecken, niet wil vermeesteren, waerom blocqueert hy dan een Stadt, op dewelke hy heeft verklaert, en verklaert, dat hy geene pretentie heeft, alschoon deselve mede de Barriere maeckt? Gedaen in den Hage den 11. February 1682.

Geteeckent

Don Balthazar de Fuen Mayor.

Den Franssen Ambassadeur / den Grave d'Avaux / gaf in tegendeel aen haer Hoog Mog. de volgende Memorie wegens dese saeck over.

Memorie, door den Grave d'Avaux, extraordinaris Ambassadeur van sijn Alder-Christel. Majesteyt, aen haer Hoog Mog. overgelevert.

GElijck den Grave d'Avaux, Ambassadeur extraordinaris van den Alder-Christelickften Koningh, volkomen geïnformeert is, dat den Koningh sijn Meester niet meer en wenscht als de Vrede, die de gantsche Christenheydt geniet, te conserveren, en dat hy sich oock inbeeldt, dat uw Hoogh Mog. met de begeerte van sijn Majesteyt over-een-komen, heeft hy gelooft niets dat beter te pas quam, te konnen doen, als haer noch particulierder de Propositien, die Monsr. de Barillon aen den Koningh van Engelandt gedaen heeft, om alle de Differenten, die de rust van de Nederlanden souden konnen troubleren, te termineren, bekent te maken.

En door dese oorsaeck is het, dat hy, een Conferentie met de Heeren Gedeputeerden van uw Hoog Mog. hebbende gehad, sich sal vergenoegen, om by dese tegenwoordige Memorie, en by alle het geene, dat hy haer ampelder heeft geseght, als hy hier kan stellen, de Copye van de Memorie van Monsr. Barillon te voegen, in dewelcke uwe Hoogh Mog. sullen konnen sien, dat sijn Majesteyt twee groote Obstaculen, die de eenige zijn, welcke door de geene, die 't meest betuygt hebben, dat sy wenschten, dat de Vrede bevestigt soude blijven, geallegeert zijn, wegh neemt. Ged. Ambassadeur heeft te meer reden om te gelooven, dat uw Hoogh Mog. dese Obstaculen met blijdschap wegh genomen sullen sien, alsoo hy sich ingebeelt heeft, dat deselve de eenige waren, die haer, in 't ondersoecken van de middelen, waer door de Vrede te vaster opgerecht konde werden, bekommert hebben; en derhalven is hy gepersuadeert, dat uw Hoogh Mog. sullen opmercken, dat, ten tijde als den Spaenssen Envoye sijn instantien doet, die niet anders konnen strecken, als om den Oorlogh weder te ontfoncken, ged. Ambassadeur haer niets voorstelt als middelen, om de Vrede te bevestigen; en derhalven verhoopt hy, dat uw Hoogh Mog., volgens haer gewoone Voorsichtigheydt, op de tegenwoordige Conjuncture serieuse reflectien maeckende, Resolutien sullen nemen, die conform zijn aen de begeerte, die sy altijdt tot de conservatie en bevestigingh van de Vrede betuyght hebben. Gedaen, &c.

Geteeckent

Den Grave d'Avaux.

De Memorie / waer van hier boven geseght werdt / dat den Heer Barillon / tot een nieuwe Propositie / in Engelandt gedaen had / bestont in de volgende Woorden.

Pro-

Propositie, door Monsr. Barillon, Ambassadeur Extraordinaris van sijn Alder-Christel. Majesteyt, aen den Koning van Engelandt gedaen.

SIRE:

DEn ondergeschreven Ambassadeur van Vranckrijck heeft Ordre van den Koningh sijn Meester ontfangen, om aen uwe Majesteyt te doen weten, dat, hoewel de Commissarissen van sijn Majesteyt, op de Conferentien tot Cortrijck, het recht van de Pretentien, die sijn Majesteyt, ingevolge van 't Tractaet van Nimwegen, op den Oudenburgh van Gendt, met alle sijn Appartenentien, Dependentien en toebehoorten, de Stadt en 't Casteel van Aelst, met diergelijcke Dependentien, de Stadt van Grammont, Renaix, de Stadt van Ninove, Rudershove, 't Landt van Beveren, het Ambacht van Assenede, het Ambacht van Bouchaut, Weert, Heerbrugge, Opdorp, Moortselle, St. Amand, 't Landt van Bornhem, 't Landt van Flobecq en Lessines, heeft, klaerlijck hebben betoont, zoo wil echter sijn Majesteyt, om de sincere begeerte te betuygen, die hy heeft, om de Vrede te maintineren, en alle het geene, dat deselve soude konnen troubleren, voor te komen, niet alleen van alle de Rechten, die hem, ingevolge van 't Tractaet van Nimwegen, op de boven-gementioneerde Steden en Plaetsen toekomen, wel renuntieren, maer oock in 't generael van alle andere Pretentien, hoedanige die mochten wesen, en sonder eenige exceptie, die sijn Majesteyt op alle andere Steden, Plaetsen en Landen, waer van de Spaensse Kroon tegenwoordigh in possessie is, mocht hebben, mits dat den Cathol. Koningh hem binnen drie Maenden, voor alle uytstel, de possessie en genieting, soo van de Stad Luxemburg, (waer van sijn Majesteyt consenteert dat de Fortificatien gedemolieert sullen werden) als van de Dorpen en Gehuchten, die den Cathol. Koningh aldaer noch besit, drie uren in 't ronde van ged. Stadt Luxemburgh, sal over geven; en consenteert sijn Majesteyt, dat van dese Conditien een Tractaet gemaeckt sal werden, waer van uw Majesteyt en de Staten Generael van de Vereenigde Provintien Guarandeurs sullen mogen zijn. Gedaen tot Londen den 4. February 1682.

Geteeckent

BARILLON.

Desen Staet / die de Rust en Vrede beminde / soude wel gaerne gesien hebben / dat de Spaensse en Franssen t'samen hadden konnen accorderen; doch sulcks nu niet zijnde / soo resolveerden haer Hoog Mog. hier op by sijn Majesteyt van Engelandt te laten aenhouden / dat die de saecken op 't beste soude willen sien te accommoderen / of andersints een Parlement beroepen; 't laetste vondt by den Koningh geen ingressie / doch 't eerste wel; invoegen den selven aen sijn Envoyé / den Heere Chudley / die in February hier te Lande aen quam /

last gaf / om over dese saecken met haer Hoogh Mog. te handelen / gelijck oock geschiede ; en gaf gem. Envoyé daer op eerst de volgende Credentialen over.

Hoogh Mogende Heeren, onse goede Vrienden, Geallieerden en Geconfœdereerden:

WY en twijffelen niet, of gantsch Europa sal van den waren yver, die wy tot des selfs Rust betuygt hebben, verseeckert zijn, en de Applicatie, die wy bygebracht hebben, om die te verkrijgen, sal daer van gestadig een onwedersprekelijck bewijs wesen; maer het soude niet genoegh zijn, dat wy onse Officien tot het établissement van dese Vrede hadden gebruyckt, indien wy, door de continuatie van onse sorgen, niet en trachteden om die te maintineren op onwaggelijcke Fondamenten.

Ten desen aensien is het, Hooge en Mogende Heeren, dat wy gedurig Ministers by Uw hebben gehouden, om ter plaetse, daer het van nooden soude zijn, onse sentimenten tot het Gemeene-best te representeren, en met Uw te conveniëren over de beste Middelen, om aen onse Landen de Vriendtschap en onderlinge Vertrouwelijckheydt, die haer soo nootsaeckelijck is, te conserveren: ten selven eynde is het, dat wy den Heere Chudley hebben verkoren, om in qualiteyt van onsen extraordinaris Envoyé by Uw te resideren; Wy senden Uw den selven oock als een Persoon, die ons niet alleen ontwijffelbare preuven van sijn getrouwheydt in onsen dienst heeft gegeven, maer die mede een bysondere kennisse in de affairen van Europa, door de Employen, die hy in de Mediatie van de laetste Vrede bekomen heeft, heeft verkregen. Wy versoecken Uw dan, dat gy hem in die Qualiteyt wilt ontfangen, dat gy hem favorabelijck wilt hooren, en aen hem een volkomen geloof geven in al 't geene dat hy sal doen, en van onsen 't wegen proponeren, voornamentlijck wanneer hy U sal informeren van onse sincere intentien tot het advancement van onse gemeene Interesten, door alle middelen, die het bequaemst bevonden sullen werden. Derhalven, Hoogh Mog. Heeren, beveelen wy Uw in de heylige protectie van God. Geschreven in ons Hof tot Withal den 13 November 1681.

Geteeckent

CHARLES R.

En lager

CONWAY.

Hoogh Mog. Heeren:

DOor de Geloofs-Brieven, die in handen van uw Hoog Mog. zijn gestelt, sullen deselve sien, met wat sorg den Koning van Groot Brittannien, mijn Meester,

ster, sich geduerigh tot de conservatie van de Rust en 't gemeene Wel-wesen heeft geïnteresseert. Ter deser oorsaeck is het, dat hy my de Eer heeft gedaen, om my by Uw, als sijn Envoyé Extraordinaris, te laten resideren, op dat hy door mijn middel van tijdt tot tijdt geadverteert soude konnen werden van alle het geene, dat uw Hoogh Mog. tot het best van 't gemeene Interest noodig souden oordeelen. En vermits den Koningh wel weet, dat in de tegenwoordige Conjuncture een geheele en volmaeckte Vertrouwelijckheyt absolut tusschen sijn Majesteyt en uw Hoog Mog. nootsakelijck is, en dat selfs de seeckerheydt van de een en de andere Natie daer van dependeert, soo heeft hy my gecommandeert, om Uw te versekeren van sijn vaste Resolutie, niet alleen om in de Alliantien, die reeds tusschen sijn Majesteyt en haer Hoog Mog. zijn, te persisteren, maer oock met Uw in noch naeuwer mesures te treden. Wat my belangt, mijn Heeren, ick bid uw Hoog Mog. om te willen gelooven, dat ick noyt sal mancqueren in alle het geene, dat van my kan dependeren, om dese Vriendtschap en onderlinge Vertrouwelijckheydt te bevestigen en te doen aenwassen; en ick sal my seer geluckig oordeelen, indien ick maer de minste saeck tot het beste en de dienst van uw Hoogh Mog. kan contribuëren, als zijnde gepersuadeert, dat, dienende desen Staet, ick oock aen den dienst van den Koningh, mijn Meester, niet sal mancqueren.

En wegens de Memorie van Monsr. Barillon 't volgende:

Memorie van Monsr. Chudley, Envoyé Extraordinaris van den Koning van Groot Brittannien by de Heeren Staten Generael van de Vereenigde Provintien.

DEn ondergeschreven Envoyé Extraordinaris van den Koningh van Groot Brittannien vindt sich verplicht om aen uw Hoog Mog. te representeren, dat sijn Majesteyt het Extract van uw Hoog Mog. Resolutie, op het subject van een Memorie, gepresenteert door Sr. Barillon, Ambassadeur van den Alder-Christel. Koningh aen sijn Majesteyt, ontfangen hebbende, aen ged. Extraordinaris Envoyé geordonneert heeft, om dese Antwoordt daer op te geven. Dat, hoewel de ged. Memorie eygentlijck den Koningh van Spangien raeckt, het geene dat daer in vervat is, evenwel het Interest van sijn Majesteyt en uw Hoog Mog. geëstimeert moet werden; en daerom is het, dat hy wenscht van uw Hoog Mog. te weten, of de Aenbiedingen, die in de ged. Memorie en in de Antwoordt, die aen sijn Majesteyts Minister in Vranckrijck gegeven is, geen fondament, om van een Accommodement te handelen, souden konnen zijn, voornamentlijck, indien, geduerende het Tractaet, den Alder-Christel. Koningh sich obligeert, om soodanigen Quantiteyt van Vivres in de Stadt van Luxemburgh te laten komen, dat deselve kan weder-houden, dat gem. Stadt niet in handen van den Alder-Christel. Koningh kan vallen; 't welck sijn Majesteyt oock soo redelijck vindt, dat

dat hy gelooft, dat men het niet behoort te weygeren. Dat sijn Majesteyt niet in de Sentimenten van uw Hoog Mog. kan treden, dat de Beroepingh van een Parlement de eenige middel soude zijn, om de Vrede en Rust van de Christenheyt te conserveren; doch dat, sonder in 't ondersoeck van dese saeck verder voort te gaen, hy 't aen de consideratie van uw Hoog Mog. recommandeert, of sy, volgens haer wijs Advys, oordeelen, dat Engelandt en de Vereenigde Provintien in staet zijn, om door een Oorlogh de Stadt van Luxemburgh voor de Spangiaerden te verseeckeren, of advantagieuser Conditien te krijgen als die geene, die men door een Tractaet hoopt te bekomen, en of alle de Assistentien, die men door middel van een Parlement soude mogen verwachten, tijdts genoegh konnen komen, om de Effecten, die men sich voorstelt, te genieten. Dat, na dat alle dese reflectien rijpelijck overwogen sullen zijn, sijn Majesteyt niet en gelooft, dat 'er twijffel over sal blijven, dat Hy en uw Hoog Mog., wiens Interesten soo naeuw vereenigt zijn, niet gesamentlijck en treden in alle de mesures, die nootsaeckelijck geoordeelt sullen werden in de Conjuncture van haer gemeene Affairen. Gedaen in den Hage den 3 Maert 1682.

Dese Memorie en aenbiedingh scheen by hare Hoogh Mog. aengenaem te zijn en ingressie te vinden; want den Franssen Ambassadeur, den Heere Grave d'Avaux, in eenige Conferentien, die hy met de Gedeputeerden van haer Hoogh Mog. in den Hage hieldt, eerst mondelingh sijn Konings intentie geuyt, en deselve naderhandt in Geschrift overgelevert hebbende, soo namen hare Hoogh Mog. daer op de volgende Resolutie, waer uyt men den grooten yver en liefde, die hoog-gem. hare Hoogh Mog. tot het beste van de Christenheyt hadden, genoegh sal konnen bespeuren.

Extract uyt het Register der Resolutien van de Hoog Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Lunæ den 23. *Maert* 1682.

IS gehoort het Rapport van de Heeren Verbolt en andere haer Hoog Mog. Gedeputeerden tot de Buytenlandsche Saecken, hebbende, ingevolge en tot voldoeninge van der selver Resolutie Commissoriael van den 24. February laetstleden, gevisiteert ende geëxamineert de Propositie, welcke den Heere Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambassadeur van sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck, eerst mondelinge aen de Heeren van Werckendam, ende andere haer Hoog Mog. Gedeputeerden tot de Buytenlandsche Saecken, ten voorsz. dage wijdtlopig hadde gededuceert, ende vervolgens by Geschrifte aen deselve overgelevert, breeder in de Notulen van den 24. der voorsz. Maendt February gementioneert; waer op gedelibereert ende ingenomen zijnde de Consideratien ende 't hoog wijs Advys van sijn Hoogheydt den Heere Prince van Orangie, is in conformité van dien

dien goet gevonden ende verstaen, dat aen den gem. Heere Grave d'Avaux tot Antwoordt op de voorsz. Propositie sal werden toegevoegt: Dat hare Hoog Mog. voor desen meenigmael hebben verklaert, ende als noch sinceerlijck verklaren, dat haer niets soo seer ter herten gaet, dan de conservatie van de Ruste ende Vrede van Europa, ende dat haer niets soo leet soude doen, dan dat deselve wederom van nieuws soude werden getroubleert of gestoort; dat hare Hoog Mog. derhalven seer geern alle goede Officien ende Debvoiren willen en sullen aenwenden, om sijn Koninckl. Majesteyt van Spangien te helpen permoveren, om over alle de Differenten, die tusschen de twee Kroonen uytstaende zijn, te komen in minnelijcke Onderhandelinge, en die door een equitabel Accommodement uyt de weeg te leggen en t'assopiëren; dan nademael door al de voorsz. minnelijcke Onderhandelinge de ruste in Europa noch niet soude werden geasseureert, so lange de Differenten tusschen sijn Keyserl. Majesteyt en de Princen van Duytslandt ter eenre, ende hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck ter andere zijde, noch open staende, mede niet en zijn geassopieert ende uyt de weeg geleyt; en dat oock het Accommodement tusschen hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck ende hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Spangien misschien t'eerder soude konnen werden gevonden, indien de voorsz. Differenten alle te gelijck konden werden bygeleyt: Dat hare Hoogh Mog. derhalven van die opinie ende meyninge zijn, dat de voorsz. Onderhandelinge soude behooren te wesen generael, met aenbiedinge dat deselve, om hare vredelieventheydt te toonen, haer geerne, nevens sijn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien, ten uyttersten sullen bemoeyen, de voorsz. Differenten te helpen assopiëren ende byleggen, ende daer over ten dien eynde oock met hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien in nader overlegh geerne sullen treden, ende dat deselve van de vredelieventheydt, die hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien en hare Hoog Mog. hebben, die vaste hoope en verwachtinge hebben, dat deselve sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck haer, tot het bevorderen van 't voorsz. Accommodement, wel sal willen bequamen ende capabel maecken; ende dat sy, reflectie maeckende op het geene den Heere Chudley, extraordinaris Envoyé van sijne Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien, dien-aengaende by des selfs Memorie den 3. deser loopende Maendt aen haer Hoog Mog. gepresenteert, heeft gedeclareert, ende deselve sijn Koninckl. Majesteyt selfs oock aen haer Hoog Mog. Ministers in Engelandt meenigmael heeft betuygt, seer gedienstig souden versoecken, dat hoogst-ged. sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck believe toe te staen ende te permitteren, dat, geduerende de voorsz. Negotiatie, volkomen openinge ende vryheyt aen hoogst-ged. sijn Koninckl. Majesteyt mach werden gegeven, om binnen de Sadt Luxemburgh alle soorten van Behoeften ende nootwendigheden te mogen doen brengen. Dat hare Hoogh Mog. van de groote equiteyt ende billickheydt van hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck niet anders konnen verwachten, dewijle hoogst-gem. sijne Koninkl. Majesteyt van Vranckrijck, by des selfs Declaratie van den 3. February laetstleden,

positivelijck heeft believen te verklaren, dat sijn Majesteyt geene pretentie op de voorsz. Stadt Luxemburgh is hebbende, dat deselve het Guarnisoen van die Plaetse alleen heeft doen benauwen, om hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Spangien t'obligeren satisfactie aen deselve sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck te geven, ende dat sijne Majesteyt te vreden is, die Plaetse te laten in een volkomen liberteyt, soo haest deselve maer sal wesen verseeckert van een raisonnable satisfactie, ende dat het misschien niet alleen naer het oordeel van hare Hoogh Mog., maer oock van hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien, ten uyttersten redelijck, ja nootsaeckelijck is, dat hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt, geduerende dat by de voorsz. Negotiatie sal werden gehandelt over het Accommodement van de Differenten, tusschen de twee Kroonen ontstaen, door de Blocquade ofte Uythongeringe niet mach werden ontrocken of weerloos gemaeckt een Plaets, daer op hoogst-ged. sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck niets pretendeert, ende door welckers occupatie de voorsz. Negotiatie ofte Onderhandelinge by haer selven t'eenemael soude komen te corruëren ende vervallen. Dat sy versoecken hier op ten spoedigsten te mogen vernemen eene goede ende favorable Resolutie van hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck, op dat sy haer daer door soo veel te bequamer ende capabelder mogen vinden, om alle de voorsz. Differenten door eene minnelijcke wegh van Accommodement te konnen helpen assopiëren.

Was geparaphreert

ADRIAEN BOON, vt.

Lager stondt,

Accordeert met het voorsz. Register,

Ende was geteeckent

H. FAGEL.

De Spaenssen hadden in tegendeel lieder gesien / dat men sich hier op een andere wijse met haer tegens Vranckrijck hadde geëngageert / en de 8000 Man / die sy / uyt kracht van de Tractaten / tot Assistentie versochten / toegestaen; als waer toe niet alleen den Spaensschen Envoyé den Heer Don Juen Mayor noch verscheyde Memorien overleverde / maer den Prince van Parma / Gouverneur van de Spaensse Nederlanden / sondt oock den Heer Don Anthonio d'Agourto expres in den Hage / om noch krachtiger instantien by haer Hoog Mog. te doen / ten eynde de bewuste 8000 Man ten eersten gesonden mocht werden; doch hoog-gem. hare Hoog Mog. lieber door alle minnelijcke wegen / en sonder aen sijn Majesteyt van Vranckrijck aenstoot te geven /

dese.

dese saeck soeckende af te doen/ gaven aen den Heer Don Fuen Mayor/ op sijn ingeleverde Memorien/ ten dien eynde 't volgende Antwoordt.

Extract uyt het Register van de Resolutien van haer Hoog Mog. de Heeren Staten Generael der Vereenigde Provintien.

Maendagh den 23 Maert 1682.

OVerwogen zijnde het Rapport van den Heere Verbolt en andere haer Hoogh Mog Gedeputeerden tot de Uytheemse Saecken, die, ingevolge van haer Hoog Mog. Resolutien van den 11. en en 24. February laetst, en van den 5. deser Maendt, de Memorien van den Heer Don Balthazar de Fuen Mayor, Envoyé extraordinaris van sijn Cathol. Majesteyt, ter selver dagen aen haer Hoogh Mog. gepresenteert, en in de Acten van ged. dagen breeder gementioneert, hebben geëxamineert, soo is na deliberatie, in conformiteyt van het Advys van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien, goet gevonden en gearresteert, om aen ged. Heer Don Balthazar de Fuen Mayor te antwoorden, dat haer Hoogh Mog. aen sijn Cathol. Majesteyt het Secours van 8000 Man toestaen; maer alsoo het 3. en 4. Articul van 't Tractaet, tusschen sijn Majesteyt en desen Staet in 't Jaer 1673. gesloten, expres mede brengt: *Dat, ingevalle een van de twee Geallieerden geattacqueert of getroubleert wierde in de possessie of besittingh van eenige van sijn Staten, Steden, Plaetsen, Rechten of Immuniteyten, en dat dese Attacque of Trouble door een openbaren Oorlogh gevolgt wierdt, de Geallieerden al haer debvoiren, die mogelijck waren, souden doen, om dese Troublen of Hostiliteyten door een billijck Accommodement te doen cesseren*; en dat derhalven hare Hoog Mog. voor een vast fondament stellen, dat sijn Majesteyt, volgens 't ged. Tractaet, geobligeert sal zijn, om over alle de Differenten, die tusschen de twee Kroonen zijn, in Conferentie te treden, ten eynde die door een Accommodement te termineren; soo wilden hare Hoog Mog. (sonder tijdt-verlies) alle bedenckelijcke Debvoiren daer toe by den Alder-Christel. Koning aen-wenden, en bysonder om hem te persuaderen, dat hy soude willen toestaen, dat, geduerende den tijdt, dat men over dit Accommodement soude tracteren, aen de Stadt Luxemburgh vryheyt gegeven soude werden, om daer binnen alderhande Soorten van noodige dingen te brengen; verklarende, dat, ingevalle sijn Alder-Christel. Majesteyt soude weygeren, om in Conferentie over 't ged. Accommodement te treden, of, indien de ged. Negotiatie sonder succes was, niet-tegenstaende dat sijn Cathol. Majesteyt sijn inclinatie door alle redelijcke en tolerable middelen betuygt had, en dat sijn Alder-Christel. Majesteyt niet goet konde vinden, om aen sijn Cathol. Majesteyt een volle vryheydt te geven, om binnen de ged. Stadt Luxemburg, geduerende ged. Negotiatie, alle Soorten van nootsakelijke dingen te laten brengen, sy als dan, by een onverhoopt gebreck van een van dese Poincten, aenstonts aen sijn Cathol. Majesteyt het ged. Secours van 8000 Mannen souden laten toekomen.

Terwijl dat dese saecken soo tusschen beyde stonden / en dat sijn Majesteyt van Vranckrijck de Stadt Luxemburg hoe langer hoe nauwer/ en met meerder Troupen / onder 't commando van den Marschalck de Crequi / liet blocqueren / waer door veele beducht waren / dat gem. Stadt formeel belegert soude werden / en dat daer door het Vuur des Oorlogs weder ontsteecken soude zijn / hoorde men seer onverwacht / en als buyten hoop / dat sijn Majesteyt van Vranckrijck geresolveert hadde / om die Blocquade op te breecken: en gaf den Heer Grave d'Avaux sulcks in 't laetst van Maert aen haer Hoogh Mog. te kennen / onder de volgende Woorden: Dat den Alder-Christel. Koningh, sijn Heer en Meester, bericht ontfangen hebbende door den Marquis de Seppeville, sijn extraordinaris Envoyé tot Weenen, van de aenkomste van een Expressen, afgesonden door den Envoyé van den Keyser tot Constantinopolen, omme aen sijn Keyserl. Majesteyt bekent te maecken, dat hy in de Ministers van den Grooten Heer niet sagh eenige dispositie, om te vernieuwen de Treves, om welcke hy langen tijdt aengehouden had; ende sijn Alder-Christel. Majesteyt, niet alleen in die tydinge geconfirmeert zijnde door een Expressen, afgesonden van den Heer de Guillerages, sijn Ambassadeur tot Constantinopolen, maer daer boven noch, dat den Grooten Heer in de aenstaende Lente-tijdt soude zijn aen het Hooft van sijne Troupes, om Hongaryen aen te tasten, sijn Majesteyt niet gewilt heeft, dat de Bewegingen, die in Nederlandt gemaeckt werden, om te vorderen de rechtmatigheyt van sijn Gerechtigheden, die hy geacquireert heeft, aen die Princen, dewelcke het meeste belangh hebben, van sich te stellen tegen de Invasien van de Turcken, souden benemen de middelen, om me alle hare krachten in 't Werck te stellen tegens den algemeenen Vyandt, waerom dan sijn Majesteyt, om eenmael te termineren alle de affaires van Nederlandt, aen den Mareschal de Crequi geordonneert had, de Blocquade van Luxemburgh t'eenemael op te breecken, ende die Stadt te laten in een volle vryheydt; ende sijn Majesteyt had aen de Uytspraeck van den Koningh van Groot Brittannien gestelt het Æquivalent, het welck hem door Spangien gegeven most werden, om daer mede af te staen van alle sijne rechtmatige Pretentien, soo dat sijn Majesteyt aen hoog-gem. Koning van Groot Brittannien stelde alle de andere Differenten, dewelcke tusschem Hem en de Kroon van Spangien noch mochten overig zijn, en hadde daerom sijn Majesteyt goet-gevonden sijn Commissarissen van de Conferentie tot Cortrijck t'huys te roepen.

Men verstont de intentien van sijn Alder-Christel. Majesteyt noch nader door de volgende Brieven / die den Marquis de Louvois aen den Heer de Croissy sondt / en die den Koningh selfs aen den Marschalck de Crequi / om gem. Blocquade op te breecken / depescheerde.

Copye van de Brief van Monsr. de Louvois aen Monsr. de Croissy, geschreven den 22. Maert 1682.

GY sult hier by-gevoeght vinden de Copye van de Depesche aen den Heer Marschalck de Crequi, welcke den Koningh my geordonneert heeft om aen

u te

u te senden, als volgens welckers Uytvoeringh alle saecken aen de kant van de Frontieren van de Nederlanden, die onder de gehoorsaemheyt van de Spangiaerden staen, in den selven staet moeten blijven, als die den 4. February laetst waren, dat is te seggen, dat yder in de possessie van 't geen, dat hy op dien dagh besat, sal blijven, uytgenomen 't geene dat van de intentien van sijn Majesteyt in de ged. Depesches aen den Heer Mareschal de Crequi, rakende de Stadt en 't Provoostschap van Luxemburgh, uytgedruckt staet, als welck Provoostschap geëvacueert sal werden, en de Dorpen, waer uyt het selve bestaet, gelijck oock de Stadt selfs de vryheyt van de Commercie genieten, gelijck als in 't 16. Articul van 't Tractaet van Nimwegen vermelt is. En dewijl door het middel; als hier boven gesegt is, niets meer op de Conferentien tot Cortrijck valt te negotieren, alsoo yder Staet sal blijven in de possessie van 't geene dat hy besit, en dat alle soorten van Pretentien aen de Arbitragie van den Koningh van Engelandt zijn gestelt, soo ordonneert sijn Majesteyt aen sijn Commissarissen tot Cortrijck, dat sy van daer sullen vertrecken, na dat sy de Spaensse Commissarissen van de Resolutie, die sijn Majesteyt genomen heeft, geïnformeert sullen hebben.

Daer resteren noch twee affaires, welcke eenige Troubel in Vlaenderen konden geven. 't Eene is 't saisissement, dat aen de Gooderen van de Onderdanen van den Cathol. Koningh, leggende in de Landen onder de Heerschappye van den Koningh, ter oorsaecke van 't onrecht dat de Spangiaerden aen den Prins van Isenguien hebben gedaen, is geschiedt; de prejuditie, die den Gouverneur van Nieuwpoort aen de Onderdanen van den Koningh heeft gecauseert, latende, geduerende de Vrede, de zoute Wateren over haer Landen loopen, alschoon 't 10. Articul van 't Tractaet van Nimwegen expressselijck inhoudt; *Dat, niet-tegenstaende de gedane Cessie van sijn Majesteyt van de Sluysen van Nieuwpoort, de uytvloeyingh van de Wateren van de Castellanye van Veurne, in deselve forme en maniere als van te voren gepracticeert is, door ged. Sluysen gecontinueert sal werden*; de weygeringh, die de Spangiaerts doen, om aen Monsr. l'Islebonne een considerable Rente, die sy hem schuldigh zijn, te betalen; en des Konings Onderdanen van de Passagie door de Stadt Gent, door de Vredens-Tractaten gestipuleert, te laten joüisseren, benevens meer andere onrechtvaerdigheden, die door de Spaensse Ministers aen des Konings Onderdanen, waer van ick u oock een Memorie sal furneren, gepleegt zijn. En 't andere is de detentie tot Camerijck van verscheyde Bailliuwen en Inwoonders van 't Vrye van Brugge en de Castellanye van Cortrijck, welcke door den Ridder de Sourdis weg zijn gehaelt, en tot Camerijk gehouden, tot de actuële Betalingh van 50000 en soo veel 1000 Ponden, die sy van de Somme, welcke den Koningh heeft gefixeert, tot schadeloos-houdingh van 't geene dat tot Bertrange gepasseert is, noch schuldigh zijn; welcke Gevangens sijn Majesteyt echter in Vryheydt sal laten stellen, sonder dat sy yets van de ged. 50000 Ponden betalen, en oock de gesaiseerde Goederen, wegens de oorsaken hier boven gemelt, weder vry geven, soo ras als hy verstaen sal, dat de Spangiaerden geconsenteert hebben, dat alle dese Difficulteyten door den Koningh van Engelandt geoordeelt sullen

werden, en dat die Sententie kan pronuntieren wegens alle de Saecken, die tot het saisissement van ged. Goederen reden hebben gegeven.

Den Koningh heeft oock van gelijcken ter Arbitragie van den Koningh van Engelandt het different, dat tusschen de Inwoonders van Andaya en die van Fontarabien is, wegens 't gebruyck van de Rivier van Bidassoa, gestelt; sijn Majesteyt houdt tot Ayen 50 à 60 Inwoonders van Fontarabie of de nabuerige Plaetsen tot Gevangens, en vindt goedt, dat Monsr. Barillon aen den Koning van Engelandt belooft, dat hy die in vryheyt sal doen stellen, soo ras als 15 of 20 Inwoonders van Andaya of de nabuerige Dorpen, die de Spangiaerden wegens deselve saeck gevangen houden, door haer in vryheyt gestelt sullen wesen.

Copye van de Brief van den Koning aen den Heer Maerschalck de Crequi van den 22. Maert 1682.

MYN NEEF:

ICk ben door den Marquis de Seppeville geïnformeert, dat'er een Courier tot Weenen, gedepescheert van de Keyserl. Envoyé tot Constantinopolen, is gearriveert, om hem te kennen te geven, dat hy geen dispositie by de Ministers van den Grooten Heer, tot het vernieuwen van den Treves, gelijck als hy lang gesolliciteert hadde, vondt. Dese tydinge is aen my door een Expressen, die van de morgen met Brieven van den Heer Guilleragues, mijn Ambassadeur tot Constantinopolen, gekomen is, geconfirmeert; door dewelcke hy my verseeckert, dat alle de Troupen van 't Ottomannisse Rijck in Marsch na den Donau zijn, en dat den Grooten Heer voor aen 't Hooft van deselve, in 't aenstaende Voor-jaer, Ongaryen sal attacqueren. En dewijl ick niet gaerne soude willen, dat de geene, die sich tegens de invasie van den Turck moeten opposeren, my souden verwijten, dat alle de Mouvementen, die in de Nederlanden gedaen werden, om de rechtvaerdige Rechten, die ick daer heb, te doen stant grijpen, haer buyten staet souden stellen, om met succes tot de defentie van de Christenheydt te waecken, soo ben ick van Resolutie geworden, om de Affaires van de Nederlanden op een stoot te termineren, en het Æquivalent, dat my, voor de renuntiatie van de wettige Pretentien, begrepen in den Eysch, welcke door mijn Procureur, den 4. Augusty laetst, op de Conferentien tot Cortrijck is gedaen, toe-komt, ter Arbitragie van den Koningh van Engelandt te stellen; waer door nu de Redenen, die my verplicht hadden om U te ordonneren, dat gy soude beletten, dat 'er geen Troupen, Vivres of Oorlogs-Ammunitien in de Stadt van Luxemburgh quamen, op-houdende, soo sendt ick aen U desen Brief, om U te laten weten, dat mijn intentie is, dat, soo ras als gy die ontfangen sult hebben, gy een Officier aen die geene, die in de Stadt Luxemburg commandeert, sult senden, om hem te adverteren van de Resolutie, die ick genomen heb, om alle de Differenten tusschen My en den Cathol. Koning ter decisie van den Koning van Engelandt te stellen; en van de Ordre, die gy van my hebt, om mijn Troupen uyt de Plaetsen, die Sr. de Bissy uytgevorscht heeft,

dat

dat van 't Provooſtſchap van Luxemburg dependeerden, toen hy in de voorleden Somer poſſeſſie van 't Graeffchap van Chinay en des ſelfs Dependentien genomen heeft, te trecken; gelijck oock van de laſt, die ick wenſch, dat gy aen den Marquis de Lambert geeft, om, ſonder difficulteyt, alle ſoort van Vivres en Oorlogs-Ammunitie, die van de andere Plaetſen onder de Heerſchappye van Spangien ſullen komen, om in Luxemburgh gebracht te werden, daer in te laten paſſeren; mitsgaders alle de andere Waeren, mits betalende mijn Rechten, die de Inwoonders van de Stadt Luxemburgh en de Dorpen, die van 't Provooſtſchap dependeren, in de Landen onder mijn gehoorſaemheyt ſullen koopen, of, komende van vremde Landen, daer door brengen, alles conform het 16. Articul van 't Tractaet van Nimwegen. Gy ſult de geene, die gy aen den ged. Gouverneur van Luxemburg ſult ſenden, oock belaſten, om daer by te voegen, dat, als den Gouverneur van de Spaenſſe Nederlanden het Guarniſoen van Luxemburgh ſal willen veranderen, ged. Sr. de Lambert ordre ſal hebben, om wegens de Logementen, die de gedachte Troupen op de Landen van mijn Gehoorſaemheydt, gaende en komende van Limburgh na Luxemburgh, en van Luxemburgh na Limburgh ſullen moeten hebben, te conveniëren, en haer alles te laten fourneren, mits dat ſy de Vivres en Voeragie, die ſy tot haer ſubſiſtentie van nooden hebben, ſullen betalen. Waer na ick wenſch, dat gy in der daedt de Troupen, die gy commandeert, laet optrecken, en haer ordres geeft, om ſich na de Plaetſen, in de by-gevoegde Rolle gementioneert, te begeven, gelijck oock dat gy, na haer volle van-een-ſcheydinge, uyt het Landt, daer gy nu zijt, vertreckt om weder by my te komen.

Veele quam dit op-breecken van de Blocquade van Luxemburgh vreemt voor; ſommige preſen den pher[illegible]n ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt/ dat hy de Vrede ſocht te maintineren/ en daer toe ſoo grooten aenleydingh gaf/ meenende dat voorts alles door de wijſe directie van ſijn Majeſteyt van Groot Brittannien/ als die Neutrael was/ en daerom de ſaken onpartijdig ſoude oordeelen/ afgedaen ſoude konnen werden; doch andere/ die na de Spaenſſe kant helden/ ſuſtineerden in tegendeel/ dat den Turckſen Oorlogh tegens den Keyſer maer een pretext was/ waer door Vranckrijck/ om ſijn Glorie te behouden/ en geen meerder Vyanden te verwecken/ als met fondament en op ſoo een voet ſich van deſe ſaeck/ waer in hy ſich anders vry verre geëngageert had/ om die te laten ſteecken/ met eer konde ontſlaen; doch wy ſullen de gevoelens hier over laten varen/ alſoo de ſaeck ſulcks in 't eynde ſelfs ſal moeten uyt-wijſen/ en ſien wat ondertuſſchen in de Conferentie tot Cortrijck/ die nu door de Franſſen doch afgebroken wierdt/ is gepaſſeert.

Wy hebben in de laetſte Mercurius geſeght/ dat de Spaenſſen op het laetſte Antwoordt van de Franſſen weder een Antwoordt formeerden; 't ſelve gaven ſy den 29. January deſes Jaers aen de Franſſen over/ en beſtondt in de volgende Woorden.

Ant-

Antwoordt van den Procureur van den Cathol. Koningh, op de Conferentie tot Cortrijck, op de Aenteekeningen van den Procureur van den Alder-Christel. Koningh, overgelevert den 12 December 1681.

DEn Procureur van sijn Cathol. Majesteyt, 't Geschrifte van den Procureur van den Alder-Christel. Koningh, aen 't welcke hy den Titul van Aenteeckeningen geeft, tot Antwoordt op het Geschrift, door den Procureur van sijn gedachte Cathol. Majesteyt den 5. November laetst over-gelevert, gesien hebbende, seght:

Dat de Replicquen van den Procureur van den Alder-Christel. Koningh geen ander opsicht gehad konnen hebben, als op het Æquivalent van de Plaetsen, waer van gehandelt werdt, welcke alleenlijck door sijn Declaratie van den 4. Augusty werden begeert, en door den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt geconteſteert; en dat sijn nieuwe Besluyten, die hy door de eysschen van de Plaetsen selfs heeft willen nemen, gelijck oock wegens de gepretendeerde schadeloos-houdingh, ter oorsaeck van de niet-besittinge, voor geen Replicquen genomen konnen werden.

Dese Eysschen zijn oock niet gedaen geweest als conditionelijck en met veel onbehoorlijckheden, 't welck men oock selfs aen 't oordeel van de Heeren Commissarissen stelt; doch dit niet-tegenstaende is daer op geantwoordt, en den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt heeft soo weynigh swarigheyt gemaeckt, om over dit Poinct in de saeck te treden, dat hy in tegendeel door alle sijne Schriften heeft doen sien, dat men dit Æquivalent niet schuldigh was, alsoo Vranckrijck geen recht op de ged. Plaetsen in nature had.

't Eerste Argument, waer van hy sich bedient heeft, is daer op gefondeert, dat sy geduerende den Oorlogh niet geconquesteert geweest konden zijn, om dat sy open en sonder defentie waren.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh komt in die saeck daer mede wel over een, maer hy segt, dat, wat ondersoeck hy van de Autheurs, die over dese Materie geschreven hebben, hadde gedaen, hy 'er niet en heeft gesien, die geseght heeft, dat men geen opene Plaetsen door de Wapenen, en onder den titul van Conquesten, 't en zy dat men die gefortificeert heeft, en in staet van defentie brenght, kan verkrijgen.

Indien men had konnen voorsien, dat, na het geene, dat hy door sijn Replicquen voor den dagh gebracht heeft, dit ondersoeck noch te doen stont, soo soude men gaerne dese moeyte voor hem bespaert hebben.

Daer is geen bekender Autheur, die oyt meerder de Rechten van den Oorlogh en Vrede heeft door-grondt als Hugo de Groot, in het Tractaet, 't welck hy daer van gemaeckt, en aen den overleden Koningh van Vranckrijck Louis de XIII. opgedragen heeft, die het in expresse Termen l. 3. c. 6. n. 4. segt; en hy onder-steunt

steunt het oock met veel Redenen, Authoriteyten en Exempelen, als hy door dese Woorden besluyt; *Daer is dan geen opene Plaets, die geoordeelt kan werden geconquesteert te zijn, 't en zy dat die met durable Fortificatien besloten is, soo dat de andere Partye daer geen vry acces kan hebben, 't en zy dat hy die heeft gefortificeert: Is ergo demum ager capitus censebitur, qui mansuris munitionibus ita includitur, ut nisi iis expugnatis parti alteri palam aditus non sit.*

Men heeft in de voorige Oorlogen, geduerende dewelcke dese maxime geobserveert is geweest, gelijck als den Procureur van den Alder-Christel. Koningh mede niet kan ontkennen, de vreemde absurditeyten, die daer uyt mosten volgen, niet gehoort; en die geene, welcke hy wegens de Voor-Steden en Huysen, staende onder de Fortificatien van een Stadt, voor den dagh heeft willen brengen, komen alsoo weynig met het afbeeldtsel, dat hy daer van heeft willen geven, over een, als met de Situatie van de geconquesteerde Plaetsen.

De Voor-Steden en Huysen, die de Fortificatien konnen incommoderen, worden gemeenelijck, in cas van een Belegeringe, gedemolieert, en hoewel die, geduerende dat sy onder haer natuurlijcke Heerschappye behooren, als een partye van de Stadt geconsidereert souden konnen werden, soo konnen sy oock door den Oorlogh met minder moeyte daer af getrocken werden, als een Kasteel, Citadelle of verscheydene partyen van een selve Plaets, die egalijck zijn gefortificeert.

Men heeft geen andere hulp van nooden als het natuurlijcke licht, om te weten, dat men niet en kan seggen, dat men Plaetsen geconquesteert heeft, daer de oude Heerschappye geduerig acces kan hebben, gelijck als Spangien het heeft gehad van de Plaetsen, waer van gehandelt wert, sonder dat de Fransse Troupen in staet hebben geweest, om haer sulcks te beletten.

En hoe souden sy 't ook hebben konnen doen, aengesien de Brieven van Monsr. le Pelletier, aen den Intendant Blondel in de Maendt Juny 1678. geschreven, ter oorsaecke van den Impost, die hy op den Oudenburgh, behoorende aen de Stadt Gent, gestelt had, doen blijcken, dat het Guarnisoen, aldaer onderhouden, hoe sterck dat het oock geweest mach zijn, deselve niet heeft weten te bevrijden, en dat men geen ander middel heeft gevonden, om sich daer tegens te opposeren, als door dreygingen van scherpe Represalien op het Vrye van Brugge.

Gelijck oock dat alle de Fransse Armeen selfs de Landen, die onder sijn Heerschappye waren, behalvens de geconteſteerde Plaetsen, niet hebben konnen guaranderen, als de Castellanyen van Veurne, Audenaerde, Cortrijck en andere, die aen Spangien, geduerende den gantschen cours van den Oorlogh, contributie betaelt hebben.

Want indien de Wapenen van sijn Cathol. Majesteyt sich in ged. Castellanye van Cortrijck, gelegen tusschen dese Stadt, die van Rijssel, Audenaerde en Gent, hebben konnen doen gehoorsamen, hoe kan men pretenderen, dat sy 't selve oock in de geconteſteerde Plaetsen niet hebben konnen doen, om de possessie daer van aen haer te conserveren, aengesien ged. sijn Majesteyt een quantiteyt van Steden en sterke Plaetsen omtrent ged. Plaetsen en in der selver Territorium hadde, en dat de-

deselve sich omtrent de Steden van Dendermonde, Brussel, Mechelen en tot aen de Poorten van Antwerpen uytbreyden, gelijck als den Procureur van den Alder-Christel. Koningh heeft moeten bekennen?

De Forten van St. Maria en de Paerl, in 't Landt van Beveren, behooren niet aen de Staten Generael van de Vereenigde Provintien, gelijck als door den Procureur van den Alder-Christel. Koning gesegt is, maer aen sijn Cathol. Majesteyt, die daer geduerigh Guarnisoen heeft gehouden, en tot sijn voordeel de Rechten van 't in-komen en uyt-gaen doen lichten, den gantschen Oorlogh geduerende, gelijck als sulcks bewesen werdt door de Dupliquen, en de Stucken, die noch hier by gevoegt sullen werden.

't Is publijck en notoir, dat 'er geduerigh Spaens Guarnisoen in 't Casteel van Bornhem is geweest, en de Bewijsen, die men daer van heeft gefurneert, sullen mede door Stucken, die by dit Geschrift overgegeven worden, werden gerenforceert.

De Allegatien in tegendeel van den Procureur van den Alder-Christel. Koningh ontdecken meer en meer de weynige oprechtigheyt van de geene, die hem in dese Materie sulcke informatien geven, en daer is niet ellendiger als 't geene dat sy hem daer by hebben doen voegen, namentlijck dat, indien men sulcks hadde geweten, men het niet geleden soude hebben; waer uyt evidentelijck volgt, dat het soo verre daer van daen is, dat Vranckrijck 't ged. Landt door sijn Wapenen soude hebben verkregen, dat het niet alleen des selfs gesteltheyt niet en weet, maer oock niet en kan spreecken van de Forten, die daer in aen sijn Cathol. Majesteyt behooren.

De Procureur van den Alder-Christel. Koning staet toe, dat ged. sijn Majesteyt het Fort Margarite aldaer hadt, maer waer toe kan de Antwoordt, die hy daer op geeft, dat hy 't selve niet pretendeert, dienen, aengesien sulcks niet en werdt gesegt of mentie daer van gemaeckt, als om 't rechte wit te geraken, dat Spangien daer geduerig acces heeft konnen hebben, ten reguarde dat men, geduerende den gantschen Oorlogh, de Fortressen, dienende tot des selfs defentie, heeft gemaintineert, en dat het oock niet kan wesen, dat Vranckrijck heeft geconquesteert, of konnen conquesteren 't ged. Landt, sonder die gewonnen te hebben?

Hy bekent van gelijcken, dat het Landt van Beveren paelt aen de Plaetsen van de Heeren Staten Generael van de Vereenigde Provintien, namentlijk aen 't Fort Liefkens-hoeck, gelijck oock de Ambachten van Assenede en Bouchaut aen 't Sas van Gent en de Philippine, en hy gelooft oock, dat hy sich daer van sal konnen ontslaen, met te seggen, dat het niet en blijckt, dat sijn Cathol. Majesteyt aen ged. Staten Procuratie gegeven heeft, om de possessie daer van in sijn Naem te behouden, hoewel men getoont heeft, dat de Plaetsen van ged. sijn Majesteyt tot dese uytvoeringh suffisant zijn geweest, en dat 'er niets van die van de Staten gesproken is, als om het obstacul, dat de Fransse Troupen oock aen die kant ontmoet souden hebben, indien sy sich daer hadden willen stabileren, 't welck sy echter noyt ondernomen hebben, te doen begrijpen.

Vranck-

Vranckrijck was in Oorlogh tegen ſijn Cathol. Majeſteyt ſoo wel als tegen ged. Staten, welcke geen minder intreſt hadden, om dit établiſſement aldaer te beletten, ſonder dat 'er een andere Procuratie van noden was; en indien 't ſelve al nootſakelijck geweeſt mocht hebben, ſoo behoefde 'er geen andere te zijn, als die van de mutuelle Alliantie, tot een onderlinge defentie.

Den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh wil ſelfs, dat deſe Alliantie krachtigh genoegh geweeſt is, om aen Spangien den Oorlogh, die 'er tuſſchen de twee Kroonen is geweeſt, te imputeren, hoewel men door de Duplicquen heeft getoont, dat het onderſoeck in deſe materie onnut was, en dat het ſelfs na het Tractaet van Vrede niet kan geſchieden; doch indien daer over quæſtie konde weſen, ſoo ſoude de conduite van de Auxiliaire Spaenſſe Troupen in 't eerſte belegh van Charleroy, door den Prince van Orangie voor ged. Plaets gebracht, en alle het geene, dat wegens ſijn Cathol. Majeſteyt gedaen is, ſoo veel te lichter te verantwoorden zijn, daer den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh niet heeft konnen ontkennen, dat Vranckrijck eerſt met ſijn Armeen in 't Landt van gedachte ſijn Majeſteyt is gekomen, aldaer blijvende, en ſijn Onderdanen ruïnerende.

't Oordeel dat men van deſen Oorlogh heeft gemaeckt, kan men niet beter erkennen, als door 't Engagement, 't welck de voornaemſte Machten van Europa gelooft hebben met ſijn ged. Majeſteyt en de ged. Staten Generael der Vereenigde Nederlanden te moeten aengaen; en men gelooft niet, dat den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh haer alle van onrechtvaerdigheyt wil beſchuldigen, 't welck oock niet en kan geſchieden ſonder ſich t'eenemael van de Reden en gemeene ſin te vervreemden, want daer is geen ſtercker Argument, als de conformiteyt van de Sentimenten van 't meeſtendeel der Natien.

Hy en kan oock het minſte ſubject niet hebben, om ſich wegens dit Poinct te opiniatreren, ten eynde ſijn gepretendeerde Conqueſten te onderſteunen, na dat demonſtrativelijck is aengeweſen, dat de Plaetſen in quæſtie niet en zijn noch niet konnen door de Franſſe Wapenen geconqueſteert zijn geweeſt, alſoo ſy, gedurende den gantſchen Oorlogh, daer niet gepoſteert of gelogeert zijn geweeſt.

Den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koning wil voordeel trecken, om dat den Marſchalck d'Humieres eenige tijdt voor de Poorten van Gent, na dat die Stadt verovert was, gecampeert heeft gelegen, maer wat grondt kan hy daer op maecken, alſoo hy heeft moeten bekennen, dat de Campementen op de Plaetſen ſelfs tot dit effect niet genoeg en zijn?

Hy ſteunt verder op de ordres van 't nemen van poſſeſſie, die niet en blijcken, en die niet zijn noch konnen hebben geëxecuteert geweeſt.

Hy pretendeert door ſijn Replicquen, dat de Placcaten en Ordonnantien van Spangien ſwacke Middelen zijn geweeſt, om die voor haer te conſerveren, en dat de Franſſe Mandementen in krachtige Middelen hebben beſtaen, om die haer toe te eygenen, niet-tegenſtaende, dat hy heeft moeten toeſtaen, dat het lichter is de poſſeſſie te behouden als te verkrijgen.

't Nemen van possessie wil een voorgaende Titul uytdrucken, en alle de Fondamenten van Vranckrijck zijn eeniglijck gefondeert op een gepretendeerde vorige Conqueste, die in consequentie van de Stadt Gent is gemaeckt, dewelcke op de gecontesteerde Plaetsen, gelijck als hier voor geseght is, niet uytgedruckt kan werden.

Men heeft ten vollen bewesen, dat sijn Cathol. Majesteyt deselve noyt heeft verlaten; dat sijn Placcaten aldaer ontfangen zijn geworden; dat de Magistraten en Luyden van de Wet wegens sijn kant vernieuwt ofte verandert zijn; dat sy gedueriqh in den Eedt, die sy aen Spangien hadden gedaen, zijn gebleven; dat de Justitie aldaer in sijn Naem gegeven is; dat de Raden van sijn Cathol. Majesteyt daer in cas van Appel en andersints erkent zijn geweest, en in een woordt, dat men daer een geheele gehoorsaemheydt voor de Ordres van ged. sijn Majesteyt heeft gehad, en dat 'er niets daer van voor de Fransse Mandementen is geweest, als voor soo veel, dat men niet heeft konnen beletten, dat deselve quamen in de Plaetsen, die het meest voor de uytloopen ten prooy lagen, op dat de selve van de hostiliteyten, waer mede men haer dreygde, bevrijt souden wesen.

Alle de Magistraten en Luyden van de Wet, soo wel de geene, die tegenwoordigh dienen, als welcke geduerende den laetsten Oorlogh gedient hebben, hebben sulcks door de Stucken, die overgelevert zijn, soo formeel verklaert, en betuygt, gelijck als sy tot noch een inviolable Verbintenis aen sijn Cathol. Majesteyt, als aen haer Souverain, betuygen, dat den Procureur van den Catholijcken Koningh de saeck gewonnen behoorde te geven, als hy seght, dat hy sich wel aen de sentimenten van 't Volck, op de Keur van de Heerschappye, wil gedragen.

Indien de ged. Volckeren sich al onder Vranckrijck hadden willen begeven, soo souden sy het niet konnen doen, want de Formulen van dese soorten van Submissie, die de Romeynen ons hebben nagelaten, houden den Eysch in, die men in de eerste instantie doet, indien de Volckeren, die dat wilden doen, vry of aen sich selfs waren.

De Plaetsen, waer van gehandelt werdt, hadden sijn Cathol. Majesteyt tot haer Souverain, gelijck als sy die noch tegenwoordigh hebben, en het en was in haer macht niet om sich aen een ander te geven, en hebben deselve oock noyt daer op gedacht.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh pretendeert, dat sy alle den Eed van getrouwigheyt aen Vranckrijck gedaen souden hebben, en hy segt, dat hy dat door sijn Duplicquen bewijst, hoewel hy sulcx geensints heeft gedaen, ten minsten van 't geene dat de Hoofden, Magistraten en Collegien, representerende de Generaliteyt van deselve Plaetsen, beraeckt.

Men wil wel gelooven, dat eenige Particulieren geforceert of verleyt mogen zijn, om den selven Eed te doen, maer dewijl sy niet ontslagen waren van de geene, die sy aen sijn Majesteyt hadden gedaen, soo kan die niet geconsidereert werden, dan als een saeck, die met kracht afgeperst is.

En

En wat'er oock van zy, dese soort van handelingh van eenige weynige Particulieren kan tot het effect van 't geen, van 't welck men handelt, niet dienen, en den Procureur van den Alder-Christel. Koningh betuygt, dat hy daer van overwonnen is, door de ydele efforten, waer van hy sich bedient heeft, om staende te houden, dat de Eeden oock door de Generaliteyt van ged. Plaetsen gedaen souden zijn, aengesien dat sijn Bewijssen strecken op de eenige Attestatie van den Grave van Monbron, die verklaert, dat hy deselve van de Inwoonders van de Steden van Gent, Aelst, Ninove en Grammont, van 't platte Landt, en de Castellanyen en Dependentien van Aelst, den Oudenburgh van Gent, 't Landt van Waes en de Ambachten van Assenede en Bouchaut heeft ontfangen, te weten van de Geestelijcken door de Opperste van haer Gemeenschappen, van de Edelen in Persoonen, en van de Steden, Burgten en Dorpen door der selver Gedeputeerden.

De Procureur van den Alder-Christel. Koningh is van te goeder trouwe, om niet te bekennen, dat men sich daer in van soo veel ontallijcke expressien van Inwoonders heeft bedient, dat die in de gecontesteerde Plaetsen niet bekrachtigt konden worden, als door het respective rapport in den Eed van de particulieren, waer van hier boven gesproocken is, en dat daer in geen mentie van de Stadt van Gent en 't Landt van Waes, die niet gecontesteert werden, wert gemaeckt, als om de Steden, Burgten en Dorpen daer in te begrijpen.

Het is soo weynig waer, dat de Generaliteyten van de Plaetsen, waer van gehandelt werdt, in dit Engagement souden hebben getreden, dat ged. Eed door die van de Castellanye van den Oudenburgh, die haer sit-plaets in de Stadt Gent hadden, en die van 't Landt van Beveren niet en is gedaen, hoewel zy van 't Landt van Waes dependeren.

Het Extract van haer Resolutien, waer van de Procureur van den Alder-Christelijckften Koning zich wil bedienen, betuygt, dat den Procureur van sijn Catholijcke Majesteyt, die hem deselve gefourneert heeft, hem niet als Waerheden, sonder vermommingh, heeft voor-gestelt, en indien den Procureur van den Alder-Christel. Koningh met deselve soetheydt wil agéren, verre daer van daen, dat 'er een prompte gehoorsaemheydt op de Ordres van Vranckrijck daer in geinsereert soude zijn, soo sal hy moeten bekennen, dat sy daer toe niet hebben willen komen, als voor soo veel als sy daer toe geforceert zijn geweest.

De Placcaten, die den Hertogh van Villa Hermosa in de Naem van sijn Catholijcke Majesteyt heeft laten publiceren tegens de Attentaten van de Franssen op dessselfs Souverainiteyt, doen genoegh blijcken, hoe qualijck men het consent, 't welck hy, na het seggen van ged. Procureur van den Alder-Christelijckften Koning, wegens dese Soorten van Eeden, soude gegeven hebben, sich heeft geïmagineert.

Daer is in tegendeel bewesen, dat, wel verre, dat hy die heeft willen toelaten, hy 't Collegie, representerende de Steden van Aelst en Grammont met hare Castelanyen, in een Plaets van seeckerheydt heeft doen retireren, op dat het daer niet geforceert soude werden.

Het ged. Collegie bestaet uyt de Burgermeester en eerste Schepen van de Stadt Aelst, uyt de Burgermeester en eerste Schepen van Grammont, en van de Bailliuwen van de 5 Verges, die dit commande gehoorsaem zijn geweest; hebbende ten dien eynde haer verblijf tot Brussel gehouden, waer sy oock den gantschen tijt van den Oorlogh zijn gebleven.

Men kan dan niet seggen, dat dese Generaliteyt dien Eed gedaen heeft, niet meer als die van de andere gecontesteerde Plaetsen. Men soude oock selfs sulcks met de eygenste lichtigheydt, als het voort-gebracht werdt, hebben konnen ontkennen, maer men is nu vry verder gekomen, en men heeft Authenticque Acten van dese Generaliteyten gefourneert, door de welcke deselve verklaren, dat sy geen andere Souverainiteyt hebben gemaeckt of erkent, als die van sijn Catholijcke Majesteyt.

Men heeft tegenwoordigh door de Duplicquen getoont, dat de naem van Aydes, of Pachten, die den Procureur van den Alder-Christel. Koningh aen de Imposten, die Vranckrijck aldaer opgestelt heeft, wil geven, daer mede niet overeen-komen, en sulcks is soo veel te sekerder, om dat 'er geen voorgaende Eysch of Consent is geweest, om die te lichten, gelijck oock geene Vergaderinge of Beroepinge wegens den Alder-Christel. Koningh, maer alleen eene wegens sijn Cathol. Majesteyt, gelijck sulcks bewesen wordt door de Stucken die aen de Duplicquen van den Procureur van sijn ged. Majesteyt gevoegt zijn.

En hoe soude Vranckrijck dese Beroepinge oock gedaen konnen hebben, alsoo sijn gepretendeerde Souverainiteyt daer niet en is erkent, en dat, gelijck als gesegt werdt, de Burgermeesteren, eerste Schepenen en Bailliuwen, representerende de Generaliteyt van de Steden van Aelst en Grammont, en de gantsche omtreck van der selver Castellanyen, die het grootste gedeelte van de gecontesteerde Plaetsen begrijpen, sich elders en uyt de Plaets van haer ordinaire residentie hadden geretireert

Men heeft klaerlijck bewesen, dat Vranckrijck daer de loopende Middelen in nature niet heeft konnen ontfangen, door 't belet dat de Spaensse Wapenen daer hebben gebracht, en door 't wegh-nemen van de Comptoiren, die men ten dien eynde heeft willen stabileren; doch soo Vranckrijck sich door Schattingen en Militaire Executie heeft laten betalen, wat kan men daer van seggen, alsoo 't aen niemandt onbekent is, dat opene Plaetsen, waer de Wapenen van de twee Kroonen konnen komen, aen de Imposten, die van wederzijds gedaen worden, subject zijn, alschoon, gelijck als door de Duplicquen gesegt is, het van de eene kant maer Effecten van Hostiliteyt zijn, en van de andere kant waerlijcke Actien van Souverainiteyt.

De moderatie, waer van sijn Cathol. Majesteyt sich in dit reguard heeft bedient, is seeckerlijck een teecken van de consideratie, die hy voor ged. Plaetsen, als sijn Onderdanen, gehadt heeft, aengesien deselve door de exactien van Vranckrijck soodanigh wierden gedruckt, dat sy onmogelijck daer aen niet konden voldoen, invoegen een goede partye daer van geobligeert is geweest om te verloopen, en sijn

sijn ged. Majesteyt, na het sluyten van de Vrede, de Contributien, die haer door Vranckrijck afgeëyscht wierden, en van dewelcke het voldaen wilde zijn, voor dat de Evacuatie van de Plaetsen, die het aen sijn Cathol. Majesteyt most herstellen, geschiede, voor haer heeft betaelt.

De Troupen van den Alder-Christel. Koningh waren in die tijdt op de geconteseerde Plaetsen gelogeert, en Spangien en soude geen reden gehadt hebben, om ged. Contributien voor haer te betalen, of Vranckrijck, om daer over met sijn Cathol. Majesteyt te handelen, en de betaling van sijnent wegen daer van te ontfangen, indien de een en de andere Kroon niet gemeent had, dat sy aen sijn ged. Majesteyt mosten behooren.

Men versoeckt aen den Procureur van den Alder-Christel. Koningh, dat hy een serieuse reflectie daer op wil maken, en men verseeckert, dat, als hy 't selve doet, hy overreed sal zijn, dat sijn Pretentien op ged. Plaetsen alsoo ongefondeert zijn, als die hy wegens Lessines en Flobecq voor den dagh heeft gebracht, en dat hy daer van sal desisteren, gelijck als hy ten haren reguarde heeft gedaen, 't welck den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt oock door desen accepteert.

't Is niet te verwonderen, dat Vranckrijck, geduerende den Oorlogh, de Goederen van de Onderdanen van sijn Majesteyt, in de Landen, daer hy acces konde hebben, na de Violentien, die sijn Troupen, boven alle 't geene dat in de voorgaende Oorlogen geschiedt is, hebben gedaen, heeft gepretendeert te confisqueren, en daer in na de Confiscatien, waer van het sich noch in volle Vrede bedient, volhardt, soo wel als in andere Attentaten op de Souverainiteyt van sijn Cathol. Majesteyt, soo door 't invallen in sijn Landt gewapender handt, door 't wegh-nemen van sijn Onderdanen, door 't logéren van sijn Troupen, door 't exigeren van Voeragie, als door alle andere soorten van gewelt.

Maer daer moeten andere Fondamenten zijn, om de Souverainiteyt te stabileren, en indien die alleen aen dit stuck soude hangen, soo soude den Procureur van den Alder-Christel. Koningh geen advantagie daer uyt konnen pretenderen, alsoo de Gemeenschappen daer aen niet hebben willen assereren; dat sy soo langh als sy hebben gekonnen, geweygert hebben, om de Declaratien, die ten dien eynde begeert wierden, te geven: dat onder de geene, die den Procureur van den Alder-Christel. Koningh geëxhibeert heeft, eenige zijn, die geen datum van de tijdt, op dewelcke die zijn gegeven, hebben; dat 'er andere zijn, die de tijdt van de overleveringe niet in-houden; dat de Declaratien, die daer van mentie maecken, voor 't meerendeel na de Propositien en Acceptatie van de Vrede zijn gegeven, en dat 'er oock eenige zijn, waer van den datum later is als de Opschorting van Wapenen, en het Besluyt van ged. Vrede, den 16 September 1678. tot Nimwegen gearresteert.

Dat van Bornhem onder andere heeft den datum van den 27. van deselve Maendt, en 't weynige dat Vranckrijck aldaer van Particulieren heeft konnen extorqueren, bevestigt hoe verre dat 'et over al differeert van dese prompte gehoorsaemheydt, die den Procureur van den Alder-Christel. Koningh geduerigh bybrengt,

brengt, alschoon hy van 't contrarie door de Certificatien van de Gemeenschappen, waer van gehandelt werdt, door sijn eygen Exhibitien, en de Mandementen van de Fransse Intendanten, die wegens dit subject zijn gedaen, overreed behoorde te wesen.

Daer in werdt gesegt, dat, niet-tegenstaende de gepretendeerde Confiscatie en Ordonnantie aen de Luyden van de Wet gedaen, om niet toe te laten, dat de Spaensse Eygenaers en Pachters de Vruchten en den Oogst souden wegh-nemen, daer aen niet gedefereert soude zijn; en daer en is niet ongegronder als de Antwoordt van den Procureur van den Alder-Christel. Koningh, dat dese Mandementen alleenlijck die wegh-voeringen raeckten, die door ged. Eygenaers of haer Emissarissen dieflijck mochten geschieden.

Ged. Mandementen houden niets diergelijcks in, en brengen 't contrarie mede alsoo daer in gedeclareert werdt, dat ged. Luyden van de Wet daer voor in haer eygen en privé naem souden responsabel zijn, om dat sy sulcks niet gehoorsaemt hadden, en dat sy effectivelijck oock wegens dese saeck met een groote Impost beswaert zijn geweest, 't welck niet geschiedt soude hebben, indien het niet in haer macht was geweest, om sulcks te beletten.

De Administratie van de Justitie is seeckerlijck een van de grootste Bloemen, die het essentieelste aen een Kroon zijn, en die werdt oock niet door de Subalternen geëxerceert, als uyt kracht van de Macht, die haer daer toe van den Souverain gegeven is.

Men heeft reeds bewesen, dat in de gecontesteerde Plaetsen ged. Justitie vastelijck wegens sijn Cathol. Majesteyt, geduerende den gantschen loop van den Oorlogh, is gegeven, sonder dat den Procureur van den Alder-Christel. Koningh een eenige Acte ter contrarie heeft weten in te brengen.

Men heeft bewesen, dat de Magistraten daer privativelijck zijn gestabileert, gecontinueert en vernieuwt geweest door sijn Majesteyt, en het soude maer tijdtverlies wesen, om te antwoorden op 't geene den Alder-Christel. Koningh daer tegens by brengt, namentlijck, dat in eenige van ged. Plaetsen dese veranderingen geschiedt souden zijn niet in de naem van sijn Cathol. Majesteyt, maer door den Prince van Vaudemont, als een particulier Heer, en daer in geëngageert, aengesien ged. Prince een van de gequalificeerste van de gantsche Nederlanden is, dat hy was, gelijck als hy oock noch is, in een actuële dienst van sijn Majesteyt, en dat hy hieldt en noch houdt, als geëngageert, de Heerlijckheden, waer van gehandelt werdt, waer uyt volgt, dat hy in dit reguard niet heeft konnen doen, als in de naem van ged. sijn Majesteyt, en dat de gepretendeerde Confiscatien van Vranckrijck daer alsoo weynigh zijn geconsidereert, dat de Heeren van 't Spaens Nederlandt aldaer haer Rechten hebben gecontinueert te exerceren, en dat de Volckeren haer oock selfs in 't stabileren van de Magistraten hebben erkent.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh heeft moeten bekennen, dat in de gecontesteerde Plaetsen de Magistraten niet door Vranckrijck zijn verandert geweest, doch hy meent die saeck goet te maecken, met te seggen, dat 'er 4 Commis-

missarissen verkoren waren, om het te doen, en dat sy het oock effectivelijck in 't Landt van Waes hebben gedaen, maer dat sulcks in ged. Plaetsen niet volvoert was, om dat sy elders iets te doen hadden.

Indien dese saeck alleenlijck van haer tijdt gedependeert had, soo was die te important, om deselve te versuymen; het blijckt door ged. Commissie, dat 2 Commissarissen geauthoriseert waren, in cas van absentie of eenigh wettelijck belet van de twee andere, en men konde oock noch andere in haer plaetse stellen.

't Is oock niet waerschijnelijck, dat het ged. belet geduerende den gantschen Oorlogh geweest is, en, soo men de waerheyt wil advoüeren, sal men moeten bekennen, dat sulcks alleen voort-gekomen is, om dat ged. Plaetsen, die geen andere Souverain als sijn Cathol. Majesteyt erkenden, door sijn Wapenen en nabuerige Steden ondersteunt waren, soo dat gem. Commissarissen gelooft hebben, dat sy met geen sekerheyt aldaer konden komen.

Daer heeft haer oock selfs een Corps Troupen ontbroken, om haer in 't Landt van Waes overhoops te begeven, waer uyt sy oock aenstonts zijn vertrocken, sonder verder te komen.

De Fransse Wapenen waren elders geëmployeert, en soo 'er tot Gent al Troupen hadden geweest, waer van dese Commissarissen sich bedient konden hebben, om daer een keer te doen, soo wisten sy wel, dat die niet suffisant genoegh waren, om eenigh effect te hebben, soo dat sy 't oock noyt hebben ondernomen.

En soo men al soude willen onderstellen, dat het alleenlijck van haer gepretendeerde Occupatien heeft gedependeert, wat kan 'er van een gedachte, die men bekent dat noyt geëxecuteert is, volgen, vermits 'er niet en is geweest of heeft konnen wesen eenige andere Justitie als die van sijn Cathol. Majesteyt, alsoo 'er geen andere Magistraten zijn geweest als die geene, die hy daer heeft gestelt, noch andere Macht als die, welcke haer van sijnent wegen is gegeven.

Dit soo zijnde, gelijck als het oock sonder tegen-spreken soodanigh is, wie en siet niet, dat men in een Materie van Appel sich aen de Opper-Rechters van de selve Souverainiteyt heeft moeten addresseren, gelijck oock geschiedt is door de toevlucht, die men tot den Raedt van Vlaenderen, tot Brugge opgerecht, heeft genomen, gelijck oock tot den Privé Raedt van sijn Cathol. Majesteyt, en aen sijn Grooten Raedt tot Mechelen, gelijck den Procureur van ged. sijn Majesteyt sulcks door de Stucken, die met sijn Duplicquen zijn over-gelevert, heeft bewesen, en noch nader door de geene, die by dit Geschrift gevoegt sullen werden, bewijst.

De pooging, die den Procureur van den Alder-Christel. Koningh ter contrarie heeft willen doen door de Aenwijsingen van de Sententien, welcke door de Raedsheeren, die tot Gent gebleven waren, uytgesproken zijn, confirmeert het geene dat voor desen gesegt is, dat dese Sententien voor 't meerendeel gegeven zijn op de Stucken, die sy voor de Veroveringh van de Stadt Gent gesaiseert hebben, en die sy aen de Raeds-heeren van sijn Cathol. Majesteyt, ter deser oorsaeck in de Stadt Brugge aengestelt, hebben geweygert, en dat meer is, soo zijn het oock

noch maer contumaciële Sententien van de Taxatien van de Onkosten, Salarissen en andere Ordonnantien van weyhigh consequentie op de Vervolging van de Inwoonders van de Fransse Heerschappy, als waer toe dese Aenwijsingen gebracht konnen geweest zijn, gelijck het blijkt door de Declaratie van de Commissarissen van den Raedt van Vlaenderen, gedaen op de Affirmatie van de Procureurs, die in de saecken, waer dese Sententien zijn gegeven, hebben gedient, dat de ged. Commissarissen het by yder Proces, waer van in de twee Lijsten van de Procureur van den Alder-Christel. Koningh gesproken werdt, in Margine hebben laten setten.

De Oppositie, die door de Inwoonders van de gecontesteerde Plaetsen is gedaen, waer van in de ged. Declaratie mentie gemaeckt werdt, en de gepretendeerde Contumacie, die sy liever op haer hals hebben willen halen, als sich daer vertoonen, betuygen genoeghsaem, dat sy haer daer aen niet hebben willen onderwerpen, soo wel de Hoofden als Magistraten en Collegien van de Castellanyen en Gemeenschappen der geseyde Plaetsen, die na geen hooger Justitie toevlucht genomen hebben, als die van sijn Cathol. Majesteyt.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh behoort daer van overwonnen te zijn, niet alleen door de onwederleggelijcke Bewijsen, die door die van sijn Cathol. Majesteyt voortgebracht zijn, maer oock door sijn eygene Exhibitien, en voornamentlijck door die van la Cotte B. n. 6.

't Is een Acte van de Raedts-heeren van Vlaenderen, gedateert tot Gent van den 17. Juny 1678. welcke gedaen is op de Propositie van den Raedts-heer en President op de Rolle van deselve Maendt, inhoudende dese Termen.

Den 17. Juny 1678. wierdt aen 't Hof door den Raedts-heer d'Hane, als Commis-President, op de Rolle deser Maendt, geremonstreert, dat 'er dagelijcks Debatten en Differenten souden ontstaen tusschen de Partyen, indien men die liet appelleren en verder procederen in saecken, raeckende de Inwoonders van de Castellanyen van den Oudenburgh, Steden ende Landen van Aelst en Grammont, 't Landt van Waes met sijn respective Appendentien en Dependentien, de Ambachten van Assenede en Bouchaut; en is daer op geresolveert, dat diergelijcke Saecken op de Rolle geappelleert en voortgeset sullen werden na de Retro acten.

Is dit dan een Bewijs van die prompte gehoorsaemheyt, welcke 't Volck, waer van gehandelt werdt, voor de Fransse Ordres, ten reguarde van des selfs gepretendeerde Souverainiteyt en Jurisdictie, na het veroveren van de Stadt Gent, in de Maendt van Maert in 't selve Jaer, soude hebben betuygt? of is het in tegendeel geen Bewijs, dat ged. Volckeren die niet hebben willen erkennen, en aen de Mandementen en Edicten, die van wegens den Alder-Christel. Koning gedaen zijn, niet meer willen desereren als aen de Circulaire Brieven wegens dit subject, die door de Raedts-heeren van Gent geschreven zijn?

Daer is niemandt die daer aen kan twijffelen, aengesien dese Raedts-heeren selfs verklaert hebben, dat sy daer dagelijckse Oppositien hebben ontmoet, ja mede, dat na half Juny, als wanneer de Fondamenten van de Vrede gelegt wierden

den, door de Acceptatie van de Propositien, door den Alder-Christel: Koningh gedaen, welcke oock na de Stilstant van Wapenen, den 9. Augusty daer-aenvolgende gearresteert, is gevolgt, sy, zedert het sluyten van de selve Vrede, op den 16. September tot Nimwegen geteeckent, in deliberatie hebben gelegt, of sy souden laten appelleren en verder Procederen in de saken van de Inwoonders der ged. Plaetsen.

En schoon dat 'er nu al in deselve Acte gesegt wordt, dat dese Saecken geappelleert en voortgeset souden werden, soo is sulcks echter maer een ydele trachting, soo wegens de circumstantien, hier boven gesegt; als dat geseyde Resolutie doet gelooven, dat dese Resolutie tegens de intentie van de Inwoonders is genomen, die daer niet op hebben willen tzeyl gaen, gelijck ten vollen werdt bewesen.

De Copye van ged. Acte, door den Procureur van den Alder-Christel. Koningh geëxhibeert, is maer alleen tegens een kleyne enckelde Minute gecollationeert, 't welck doet blijcken, of dat dese Resolutie niet gedepescheert is geweest, of dat, indien sulcks al geschiedt is, ged. Raedts-heeren wel geoordeelt hebben, dat sy geen meer effect daer van mosten verwachten als van de Circulaire Brieven, die sy eenige Maenden te vooren hadden uyt-geschreven, want het werdt niet bevonden, dat dese Ordonnantie geën regiſtreert is geweest, of op de Rolle gepubliceert, of selfs binnen de Stadt Gent bekent gemaeckt, en veel minder in de Plaetsen, waer van gehandelt werdt.

Men kan daer uyt oordeelen, wat van de verdere Appellatien voor den Raedt van Doornick (welcke den Procureur van den Alder-Christel. Koning segt, dat geïntenteert zijn geweest van de Sententien van de Raedts-heeren van Gent, volgens de Registers van dien Raedt) geweest is, hoewel dat, wanneer hy tot de Bewijsen is gekomen, hy sich daer van soo onvoorsien heeft gevonden, dat hy toevlucht heeft moeten nemen tot de Appellatie van een Sententie, die ten profijte van den Raedsheer Suck is gegeven, op Stucken, die voor de veroveringe van Gent zijn overgelevert geworden; doch deselve kan notoirlijk tot sijn intentie niet dienen, alsoo den ged. Suck een van de Raedts-heeren van Vlaenderen is, die sich tot Brugge hebben geretireert, om daer onder de gehoorsaemheydt van sijn Cathol. Majesteyt te blijven, invoegen hy noyt de Fransse Rechters heeft erkent of konnen erkennen, vermits hy sich in 't Recht voor haer niet konde presenteren, geduerende den Oorlogh, of eenige Vervolginge, 't zy als Eysscher of Verweerder, doen.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh heeft sich seeckerlijck bedrogen in de Inductie, die hy van de Brief van Sr. Blondel van den 10. Juny 1678., ter oorsaecke van de Castellanye van den Oudenburgh, heeft willen doen, en hy bedrieght sich oock niet minder in 't geene, dat hy door sijn Triplicque allegueert, dat men niet behoorde te twijffelen, of deselve was door ordre van sijn Cathol. Majesteyt, en door middel van sijn Raedt van Staet, geschreven, vermits de Brieven van Monsr. le Pelletier, (die aen die van den Intendant Blondel hier toe reden hebben gegeven) in de Secretarye van ged. Raedt bewust souden hebben.

Indien de ged. Brieven daer al zijn, soo volght 'er echter niet uyt, dat die daer, gedurende den gantschen Oorlogh, hebben geweest, en de waerheyt is, dat men die aldaer niet heeft laten komen als na de Exhibitie van de geene van gedachte Blondel, gevoeght by de Replicquen van de Procureur van den Alder-Christel. Koningh.

De Inwoonders van 't platte Landt van den Oudenburgh hadden contrarie Ordres van sijn Cathol. Majesteyt, door middel van ged. Raedt van Staten afgesonden, gelijck oock alle de andere geconteſteerde Plaetsen; en de Inwoonders van dese Plaetsen hebben soo wel voor als na ged. Brieven daer aen gedefereert, behoevende men hier toe geen ander Bewijs, als 't geene den Procureur van den Alder-Christel. Koning selfs over-gelevert heeft, door de Exhibitie van de Acte van ged. Raedts-heeren, die tot Gent gebleven zijn, van den 17. Juny 1678. waer oock noch gesproocken werdt van de geene van ged. Oudenburgh, en datse haer Jurisdictie niet wilden erkennen, soo dat sy in twijffel hebben gestelt, of men haer most laten appelleren of haer Saecken voort-setten, niet-tegenstaende dat Vranckrijck gepretendeert had, dat sy hem onder den Titul van Dependentie toe-quamen, en in-gevolge van de verovering van Gent; 't selve is oock geseght door de Circulaire Brieven van ged. Raedts-heeren, waer van hier voor gesegt werdt, en heeft Monsr. Pelletier het zelfs oock door 't geene, dat oorsaeck tot de Antwoordt van ged. Blondel gegeven heeft, beweert.

Men heeft maer 't gesicht op dese Brieven te slaen, om daer van overreed te wesen, gelijck oock van de dreygingen, waer van men sich ten dien eynde heeft bedient; maer 't is al te lang sich met een Poinct besig houden, voornamentlijck na het geene door de Duplicquen geseght wordt, en het is tijdt om tot die van de Dependentien te komen, als waer toe geseyde Brieven ons schijnen te geleyden.

Men heeft tegenwoordigh al getoont, dat onder de geconteſteerde Plaetsen Moortsele en St. Amand aen sijn Cathol. Majesteyt behooren, als Grave van Dendermonde; dat sy een partye van dat Landt maecken, en dat sy soo een naeuwe bandt met de Stadt Dendermonde hebben, dat sy daer van niet alleenlijck in 't stuck van de Justitie dependeren, maer dat sy oock verplicht zijn, om haer daer in de Wapenen te begeven, om tot des selfs defentie te komen, als sy daer geroepen werden.

De Antwoordt van de Procureur van den Alder-Christelijckſten Koningh, dat het vrye Landen souden zijn, en dat de ged. Obligatie voor een feudale dienstbaerheyt genomen behoorde te werden, is te minder apparent, om dat de Rechten van Feudaliteyt, die van de Souverainiteyt niet weder-streven, welcke klaerlijck door de Stucken, aen de Duplicque gevoegt, opgerecht is.

De Vryheden, die haer in consideratie van andere Engagementen toegestaen zijn, gelijk ook aen die van Opdorp, zijn mede effecten van deselve Souverainiteyt, en soo veel scheelt het, dat men daer uyt kan besluyten, dat sy geen partye van de Landen, waer van sy genieting hebben, maken, dat men sulcks in tegendeel moet onderstellen, voor dat dese exemptie plaets mach hebben.

Daer

Daer is bewesen, dat het Landt van Beveren een gedeelte van dat van Waes maeckt, en de Stucken, die den Procureur van den Alder-Christel. Koningh ter contrarie heeft willen by-brengen, werden t'eenemael door de Bewijsen, die door den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt, en door de geene; welcke noch by dit Geschrift gevoegt sullen werden, geëxhibeert zijn, vernietigt.

Men heeft niet konnen ontkennen, dat Bornhem en Grammont aen Mechelen zijn vereenight, en in een selve Leen van sijn Cathol. Majesteyt, als Grave van Vlaenderen, gehouden, gelijck oock de feudale Dependentie van 't ged. Beveren en de Stadt van Renaix van sijn Legale Kamer, tot Gent opgerecht; en indien 'er onder de Plaetsen, die aen Vranckrijck gecedeert zijn, eenige gevonden werden, die aen 't selve Ressort onderhoorigh zijn, soo is 't blijckelijck, dat men daer uyt geen Argument kan trecken ten reguarde van de Plaetsen, waer van geene cessie gedaen is.

De Oudenburgh van Gent maeckt een partye van dese Stadt, om dat het Casteel, daer het opgerecht is, van de Domaine van sijn Cathol. Majesteyt is, en dat het niet van die van de Magistraet dependeert; en men kan het contrarie oock niet sustineren, sonder ter selver tijdt te seggen, dat de Koninckl. Huysen en andere Plaetsen, die aen de ordinaire Jurisdictie van de Steden niet onderhoorigh zijn, gelijck als over al bevonden wort, geen partye daer van te maecken, schoon dat sy effectivelijck in de omkring en in 't hart van deselve souden mogen leggen.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh heeft betuygt daer van gepersuadeert te zijn, als hy op het eynde van sijn Triplicquen seght, dat, soo 'er eenige Dependentie van den Oudenburgh in de Stadt van Gent beslooten is, den Alder-Christel. Koningh niet en sal weygeren, om daer over by verwisselinge te handelen, in conformité van 't 14. Articul van 't Tractaet van Nimwegen.

Men dient sich hier een weynigh in dese Plaets op te houden, om voor eerst te considereren, dat de Pretentien van Vranckrijck soo weynig apparent zijn, dat, om die te ondersteunen, het in 't recht wil wesen, om die binnen de Stadt Gent uyt te breyden, directelijck tegens het Tractaet en de restitutie, die gestipuleert en geëxecuteert is geweest.

Ten tweeden, dat het, na dat 'er geseght is, dat het geen Æquivalent meer wilde hebben, pretendeert daer toe te komen, ten reguarde van de Dependentien van den Oudenburgh, in ged. Stadt gesitueert zijnde, welcke het wel heeft bekent, dat het in natuere niet konde pretenderen.

Ten derden, dat het ged. 14. Articul niet en siet als op de Dorpen en opene Plaetsen van een Heerschappye, die ingelast ofte na aen den anderen zijn; en kan sulcks oock tot geen Steden geappliceert worden, voornamentlijck tot de geene, die gerestitueert zijn, en oock gerestitueert mosten werden, met alle hare Dependentien, ingevolge van 't geseyde Tractaet.

En eyndelijck, dat 'er niet alleen Dependentien van den Oudenburgh in de Stadt Gent zijn, maer dat den Oudenburgh selfs daer in is, even als het Hooft-Collegie van de Castellanye, die daer in haer Jurisdictie exerceert, en dat het

 een

een extreme omkeeringh van Ordre soude zijn, dat men die van 't platte Landt wilde doen dependeren, gelijck oock dat, in plaets dat de Leden haer Hooft moeten volgen, dit hier door sijn Leden tot dat effect geconstringeert soude zijn, om Spangien te obligéren daer over te tracteren, om het weder te koopen, en door dit middel van sijn Corps af te trecken.

Maer laten wy noch verder komen, om te toonen dat ged. Castellanye een ware Dependentie van de Stadt en de Magistraet van Gent heeft in 't stuck van de Aydes en Subsidien, gelijck oock de Steden en Castellanyen van Aelst, Grammont, Ninoven, Renaix en alle de andere geconteſteerde Plaetsen, uytgenomen de vrye Landen, waer van hier boven gesegt is.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh heeft gepretendeert, dat sy door 't Tractaet van Gavre daer van gesepareert souden zijn; doch 't selve disponeert niets in dit reguard, gelijck het door de eygene Extracten, die hy daer van gefurneert heeft, blijckt.

Daer en is dan geen meer quæstie als over de Caroline, die door de Fransse Ministers verworpen is, wanneer die van de Castellanye van Aelst sich daer van hebben willen bedienen; die bewijst wel, gelijck als door de Duplicquen is geseght, haer separatie en distinctie met die van Gent wegens de Jurisdictie, Authoriteyt, Præ-eminentie en Superioriteyt, waer van sy sich selfs tegens haer Souverain hebben willen bedienen, maer daer in werdt niets gesegt van de Aydes en Subsidien, behalvens dat sy ged. Plaetsen tot dit subject niet souden konnen beroepen, om dat sulcks niet als van den Prince most dependeren, als aen wien alleen behoort, om aen de Volckeren de noodigheden van den Staet te proponeren, en de noodige Middelen te eysschen, om daer toe te komen; 't selve bestaet niet om de Dependentie om te stooten, maer die tot een wettelijck gebruyck te brengen, 't welk niet beter geëxpliqueert kan worden als door dese Woorden, geciteert door den Procureur van den Alder-Christel. Koning: *Die van Gent hebben niet, noch sullen oock niet hebben de Jurisdictie, Authoriteyt, &c.*

Het blijckt door deselve Caroline, dat daer in geen veranderinge is gemaeckt, ten reguarde van de kracht en uytbreydingh van de Accoorden, die door de Staten van Vlaenderen, behoorlijck vergadert zijnde, geschieden, en dat de Stadt van Gent geduerigh is gebleven, gelijck als die van te vooren was, den eersten Staet of Lit van dese Provintie, en dat ged. Plaetsen altijt Subalterne daer aen zijn geweest, gelijck als sy 't noch tegenwoordigh zijn, met de Sub-ordinatie, die sy van alle tijden gehad hebben.

Daer en is niet swacker als 't geen den Procureur van den Alder-Christel. Koningh daer tegens heeft willen objecteren, dat het geen Steden zijn, die den Staet composeren, maer de Geestelijcken en de Magistraten van ged. Steden, aengesien de gantsche Wereldt weet, dat de Magistraten niet en doen, noch oock niet konnen doen in dit subject, als uyt de naem van haer Gemeentens, en dat de geene, die het publijcke Recht van Vlaenderen kennen, daer-en-boven weten, dat het Corps van de Stadt Gent door die van haer Collace werdt gerepresenteert, welc-

welcke de Aydes en Subsidien toestaet, en door haer Accoordt niet alleen de Inwoonders deser Stadt, maer oock dessels gantsche Quartier, 't welck daer de naem van heeft, obligeert, gelijck als den Procureur van den Alder-Christel. Koningh sulcks heeft moeten toestaen.

Hy heeft oock moeten bekennen, dat de Castellanyen en andere gecontesteerde Plaetsen sich op der selver Stadthuys moeten begeven, om de Propositien, die daer wegens sijn Cathol. Majesteyt geschieden, te hooren, en dat sy daer op haer advys moeten geven, 't welck in effect alle het geene is, dat de Dorpen van deselve Castellanyen, ten reguarde van haer Hooft-Collegie doen, waer onder sy als Subalterne gehouden werden.

De Dependentie, die de Castellanyen van haer Hooft-Steden hebben, passeert veel verder, alsoo ged. Castellanyen maer een consultative Stem hebben, daer de ged. Geestelijcke en Steden, die 't Corps van den Staet uyt maecken, een decisive Stem besitten, en alleen in 't Recht zijn, om de ged. Aydes en Subsidien te consenteren, soo wel voor haer als voor alle de geene van haer Quartieren, alschoon die daer in niet geconsenteert hebben, gelijck als 't notoir en breedelijck door de Duplicquen is uytgedruckt.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh staet toe, dat die van de gecontesteerde Plaetsen haer Aydes en Subsidien binnen de Stadt Gent moeten brengen in handen van den Commis, die door deselve Stadt gestelt is, en hy pretendeert sulcks te attribuëren aen de gemackelijckheyt en lichtigheyt van den Ontfangh, alschoon het maer een effect van der selver Sub-ordinatie is.

De Aydes worden aen de Princen toegestaen, en van yder Castellanye en particuliere Plaets na sijn Quote, volgens het Transport; de Plaetsen, waer van gehandelt werdt, zijn voor 't meerendeel veel nader aen Dendermonde, Antwerpen en Brussel; en het soude oock lichter voor sijn Cathol. Majesteyt vallen, om die immediatelijck door sijn Ontfangers te laten ophalen, als die door de Ontfangsten van de Commisen van de Steden te laten passeren, indien sulcks met het établissement van den Staet en de Dependentie, die de Quartieren en Subalterne Leden van de Steden en principale Leden, waer uyt het zamen gestelt is, hebben, accordeerde.

Sy is selfs soo krachtigh, dat, wel verre dat die van Aelst en andere Subalterne Plaetsen van Gent soo veel macht op de Commis van de Recepten van de Aydes voor haer gantsche Quartier souden hebben als de Magistraet van Gent, sy in tegendeel geene daer op en hebben, en dat sy selfs in haer eygen ressort geen kennisse hebben van de Materien, raeckende de Aydes en Subsidien, dewelcke privativelijck aen ged. Magistraet behooren.

Daer is niets klaer-blijckelijcker in Vlaenderen; en op dat den Procureur van den Alder-Christel. Koningh eenmael van de contrarie impressien, die men hem heeft willen geven, gedesabuseert mach zijn, als dewelcke hem hebben doen seggen, dat het niet waer was, 't geen den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt op dit subject had geallegeert, vermits men hem de ware geschapentheyt van gedachte

Sta-

Staten niet bekent had gemaeckt, soo heeft men hem daer van wel willen informeren door de Declaratie van de Schepenen van de twee Bans van de Stadt van Gent, die hier by gevoegt sal werden, en welcke van desen inhoudt is.

Wy Schepenen van de twee Bans van de Stadt van Gent doen te weten en verseeckeren voor de waerheyt, dat het Landt van Waes, de Stadt en 't Landt van Aelst, de Castellanye van den Oudenburgh en andere Plaetsen, begrepen onder de naem van 't Quartier van Gent, effectivelijck Subalterne en Dependent van de selve Stadt zijn, in't stuck van de Aydes en Subsidien, en dat derhalven de Gedeputeerden van ged. Plaetsen van alle tijden by een komen, en op 't Stadt-huys van deselve Stadt vergaderen, om daer de Propositie, die van wegen sijn Majesteyt geschiedt, aen te hooren, van waer sy rapport aen haer Collegien en Magistraten doen, welcke ingevolge van dien haer Advijsen daer op senden; doch deselve obligeren die van de Collace, representerende het Corps van dese Stadt van Gent, geensints, en maecken oock geen decisive Stem uyt, maer alleen consultative Stemmen, daer in tegendeel de eenige Resolutie van die van de Collace decisive is, en niet alleen de Stadt van Gent obligeert, maer oock alle de andere gedachte Plaetsen van 't Quartier van die Stadt, invoegen dat sy gedwongen zijn, om sich na 't sentiment en consent van ged. Collace te conformeren, 't zy dat haer Advysen en Consultative Stemmen daer mede over een komen of niet, en dat selfs ged. Subalternen voor ons in Justitie betrocken konnen werden, in 't reguard van alle de Quæstien, uyt de opgestelde Rechten rijsende, wegens de Betalinge van ged. Aydes en Subsidien, met uytsluytinge van alle andere Rechtbancken, in de eerste instantie.

De Inductie, die men hier van gedaen heeft, is seer klaer, en vertoont de weynige oorsaeck, die den Procureur van den Alder-Christel. Koningh kan hebben, om over de Repetitien van die van den Cathol. Koningh te klagen, aengesien dat, niet-tegenstaende alles 't geene wegens dit subject gesegt is, noch is te begrijpen, hoedanigh men wil sustineren, dat de gecontesteerde Plaetsen door den Alder-Christelijcksten Koningh niet ingenomen zijn, en dat deselve echter onder den Titul van Dependentie aen sijn Cathol. Majest. gerestitueert behooren te werden.

De geene, die 't eerste beginsel van de Redeneringh kennen, weten het onderscheyt, 't geen'er tusschen een t'saem-gestelde sin, en een sin, die verdeelt moet werden; gelijck oock tusschen een principael sustenu, een conditioneel, of gesub-ordineerde, is.

Den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt heeft gesustineert, gelijck hy tegenwoordigh noch sustineert, dat de geconteesteerde Plaetsen niet geconquesteert zijn geweest, en dat de veroveringe van Gent sich niet tot op het platte Landt heeft konnen uytbreyden, als waer sijn Majesteyt en sijn Wapenen, geduerende den gantschen Oorlogh, acces hebben gehad, en dat oock de ged. Plaetsen van de ged. Stadt niet dependent zijn geweest tot het effect, waer van gehandelt werdt, soo om dat haer Sub-ordinatie in 't stuck van de Aydes en Subsidien niet over-eenkomt met die van de ordinaire Justitie, als dat in allen gevalle de ged. Plaetsen van de geseyde Stadt, door des selfs Reductie onder de Fransse Heerschappye, afgetrocken geweest hebben.

Daer

Daer is het principale gesustineerde, gefondeert op de Reden en Oorloghs-regulen, en de Maximen, die door de een en de andere Kroon tot op het Tractaet van de Pirineen geobserveert zijn geweest.

Hy heeft vervolgens gesegt, dat, hoewel men soude onderstellen, dat Vranckrijck die onder den Titul van Dependentie van de Stadt Gent verkregen soude hebben, waer van het sich t'eenemael heeft bedient, om sich de Souverainiteyt daer van te attribuëren, geduerende den gantschen tijdt, dat het de ged. Stadt heeft geoccupeert, het niet kan wesen, dat die in de verkrijgingh gecomprehendeert souden zijn, als sy 't oock in de restitutie niet en waren, soo dat selfs in dese onderstellingh den Procureur van den Alder-Christel. Koningh in sijn Eysschen niet aengenomen soude konnen werden, dewijl 't niet geoorloft is om te pretenderen 't geene men door de eygen Titul van de gepretendeerde verkrijginge genootsaeckt soude zijn te restituëren.

't Is blijckelijck, dat dese Propositie, in de ordre als die gestelt is, de eerste niet te niet doet, en het soude een quade opinie van andere Menschen zijn, dat men die tot een diergelijcke impressie capabel oordeelde, om haer soo vervolgens in gedachten te brengen, wat oordeel dat men van dese conclusie moet maken.

Dit is 't evenwel dat den Procureur van den Alder-Christel. Koningh door sijn Triplicquen heeft gepretendeert, gelijck oock door het Sommarium van de Middelen, op dewelcke hy sijn pretentien fondeert, en die hy publijck heeft gemaeckt, om deselve te debiteren, dat daer uyt soude volgen, dat de Plaetsen in quæstie niet geconquesteert geweest souden hebben, en dat sy 't effectivelijck geweest souden zijn; dat sy dependent en independent van Gent waren, en dat sijn Cathol. Majesteyt sich geensints geduerigh in de possessie van deselve Plaetsen gemaintineert soude hebben, en dat, dit niet-tegenstaende, hy soude pretenderen, dat den Alder-Christel. Koningh hem die most restituëren.

Daer en is niets soo verbeeldelijck als dese soorten van Contradictien, ten reguarde van de Propositien van den Procureur van den Cathol. Koningh; al de Werelt weet, dat men niet en affirmeert 't geene men maer onderstelt, om daer door een andere waerheyt in dese onderstellingh in te brengen, en daer wert niets gebruyckelijcker in de Schoolen, Palleysen en in de ordinaris Discoursen der Menschen vertoont als dit.

De Eysschen van den Procureur van den Alder-Christel. Koningh geven genoegh te kennen, dat die van sijn Cathol. Majesteyt niet en pretendeert, noch oock niet en kan pretenderen de restitutie van de geconteſteerde Plaetsen, waer van ged. sijn Majesteyt in een volle possessie is; en alle 't geene dat hy gesegt heeft, streckt niet als om sulcks te affirmeren, en van alle kanten te doen kennen de onrechtvaerdigheyt van sijn Eysschen door sijn Defentien, die hy buyten reden tegens de ware Contradictie heeft voort-gebracht, als in dewelcke den Procureur van den Alder-Christelijckſten Koningh te kort moet vallen om sijn pretentien te sustineren.

Vranckrijck is daer in mede tot op het Tractaet van de Pirineen over-een-gekomen,

komen, dat de Conquesten van de Steden sich niet tot op het platte Landt uytbreyden, hoewel het door de maxime, in 't begin van dit Geschrift opgestelt, daer van dependent was, en alschoon dat het aen hem niet toegelaten is geweest, om 't geen, dat het Recht der Volckeren beraeckte, te veranderen, soo heeft 't selve sulcks evenwel in de leste Oorlogen gepretendeert te doen, en voornamentlijck in 't geene, dat door het Tractaet van Nimwegen is getermineert, geduerende dewelcke het sich de gecontesteerde Plaetsen, onder den Titul van Dependentien van Gent, heeft willen attribuëren.

Men heeft altijdt gehouden, dat de Dependentie in 't stuck van de Aydes en Subsidien niet genoegh was om daer door 't Recht uyt desen hoofde te verkrijgen, indien die van de ordinaire Justitie daer niet by en quam, als welcke men oordeelde dat die, ingevolge van 't Tractaet van de Pirineen, most over-treffen; maer Vranckrijck heeft gepretendeert, in consequentie van dat van Aken, dat het doorgangh most vinden, dat een Plaets met alle sijn Dependentien wierdt gecedeert, alschoon het Recht niet als in die van de Feudaliteyt, of ged. Aydes en Subsidien bestont, hoewel sulcks niet gefondeert kan wesen als op de eenige betalingh, die daer gedaen wierdt.

Vranckrijck heeft selfs uyt desen hoofde groote Landen in verscheydene Provintien, Castellanyen en Provoostschappen geoccupeert, en des selfs Commissarissen, waer onder sich oock Monsr. le Pelletier heeft bevonden, welcke noch Commissaris in dese Conferentie is, hebben die aen den Alder-Christel. Koning toegeëygent, gelijck als in de Duplicque geseyt werdt, en door 't Advys van ged. Commissarissen, hier by gevoegt zijnde, werdt bewesen.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh heeft sulcks niet konnen ontkennen, en hy heeft sich vergenoegt, om door sijn Triplicquen daer op te seggen, dat hy sich konde dispenseren, om op de kracht en uytbreydingh van dese naem van Dependentie, waer van men sich in 't leste Tractaet van Vrede heeft bedient, te antwoorden.

Wat kan men anders van dese stilswijgentheyt seggen, als een waerheyt sonder antwoordt, en dat den Procureur van den Alder-Christel. Koningh de Dependentien op de vaste maximen van Justitie niet wil reguleren, maer op de welgevalligheyt van Vranckrijck, op dat die sulcks souden zijn of niet en zijn, na dat het voor haer nut was.

Door de Duplicque is geseght, dat Vranckrijck sich oock uyt desen hoofde van veele Plaetsen, in consequentie van 't Tractaet van Nimwegen, heeft gesaiseert, als van de Stadt Roulers en andere Plaetsen, en dat het sich oock Watervliet heeft willen attribuëren, hoewel dat het van 't Quartier van 't Vrye van Brugge is, en aldaer sijn Aydes en Subsidien moet betalen, onder 't eenige pretext, dat aen 't selve om de opgekomene swarigheden toegelaten is, om deselve provisionelijck tot Yperen te brengen.

't Argument, 't welck men daer uyt heeft getrocken, is soo overredent, dat den Procureur van den Alder-Christel. Koningh seer kort in sijn Antwoorden gebleven,

ven is, die hy segt dat hy doen sal, als van de Castellanye van de Stadt Yperen gesproocken sal werden, alschoon tegenwoordigh daer van gehandelt behoorde te werden, te meer, om dat het ged. Argument dese saeck beraeckt, gelijck die oock ongetwijffelt doet, aengesien de natuurlijcke billickheydt wil, dat men sich aen 't selve Recht onderwerpt, waer van men sich bedient heeft, en waer van men sich actuëlijck bedient.

En daer is oock geene de minste apparentie, dat Vranckrijck, sijn Dependentien tot op het Poinct, waer van men komt te seggen, uytgebreyt hebbende, kan staende houden, dat de geconteste erde Plaetsen niet van de Stadt van Gent souden konnen dependeren, aengesien dat sy daer niet alleen haer Quote in de Aydes en Subsidien moeten betalen, maer dat sy 't oock met een volkomen Sub-ordinatie doen, en dat in veele van de ges. Plaetsen noch Dependentien van de Feudaliteyt van de Legale Kamer, aldaer opgerecht, en noch veel andere stercker invloeyen, soo van de gedachte Stadt, waer van den Oudenburgh een gedeelte is, als van de andere Plaetsen en Fortressen van sijn Catholijcke Majesteyt, gelijck als hier boven gesegt is.

Daer-en-boven is noch door incontestable Bewijsen bewesen, dat Vranckrijck noyt gepretendeert heeft de ged. Plaetsen, geduerende den gantschen lesten Oorlogh, verkregen te hebben, als door den eenigen Titul van de Dependentie van Gent, en het is niets gesegt, dat, indien den Alder-Christel. Koningh van alle dese geconteste erde Plaetsen gejoüisseert soude hebben, gelijck als van de Dependentien van deselve Stadt, indien alle sijn Officiers, die van den Raed van Vlaenderen, de Magistraet van Gent, en alle de geene, die toen onder sijn gehoorsaemheydt waren, van dese Dependentie gepersuadeert souden geweest zijn, sulcks de nature van dese Plaetsen niet soude hebben konnen veranderen.

Hier werdt niet gehandelt van een enckeld geloof, of van de nature van deselve Plaetsen, maer van den Titul van de verkrijging, dewelcke soodanig zijnde, gelijck als men komt te seggen, soo volgt ongetwijffelt daer uyt, of dat Vranckrijck die noyt en heeft verkregen, of indien hy sulcks gedaen heeft, dat die weder door den selven Titul aen sijn Cathol. Majesteyt gerestitueert hebben moeten zijn.

't Is derhalven onnoodigh te allegueren, dat de ged. Conqueste gedaen geweest soude konnen hebben, sonder op haer Dependentie of Independentie te reflecteren, aengesien men niet alleen getoont heeft, dat dese reflectie gedaen geweest is, maer oock dat den Alder-Christel. Koningh en sijn Officiers sich positivelijck en eenighlijck hebben gefondeert op de Dependentien, die dese Plaetsen van de Stadt Gent hadden.

Vranckrijck heeft deselve reflectie gemaeckt, en oock moeten maken, toen 'er gehandelt is van de restitutie van de ged. Stadt, 't welck hy belooft heeft te doen met alle sijn Dependentien.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koning komt daer mede over een, dat dese woorden een uytbreydingh, gecomposeert uyt verscheyde Dependentien, moeten maken, en hy pretendeert, dat die in des sels Banlieu, le Muyde en le Rit-

graecht bevestigt konnen werden, hoewel dat Gent geen Banlieu heeft; dat le Muyde in haer Bolwercken is beslooten, en een gedeelte aen ged. Ritgraecht maeckt, dewelcke, soo om dat hy binnen en buyten de Bolwercken is gelegen, een en 't selve Corps met die van de Stadt maeckt, soo dat alle des selfs Inwoonders haer Ordonnantien en Politicque Wetten zijn onderworpen, gelijck oock aen de betalinge van alle Lasten, tot personele Inlogeringen incluys; en dat sy alle de Rechten van Burgerschap en andere Privilegien, aen die van ged. Stadt toegestaen, genieten, soo dat de ged. Ritgraecht noyt en is geweest, noch oyt gehouden of gereputeert geweest kan zijn voor een Dependentie van Gent, maer wel voor een gedeelte van sijn Corps, gelijck als bewesen wordt door de Declaratie van de Schepenen van de twee Bancken van deselve Stadt, die hier bygevoegt sal werden; waer door 't Argument van den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt, gefondeert op 't geene, dat Gent noyt andere Dependentien heeft gehad, als dat van sijn Quartier en Lit, 't welck al de gecontesteerde Plaetsen begrijpt, in sijn volle vigeur blijft.

't Is even al eens met alle 't geene dat gesegt is van 't Tractaet van Nimwegen, en van de Inductien, die den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt van de nature van dese Tractaten heeft gegeven, gelijck oock van de Conditien van de Vrede, die door den Alder-Christel. Koningh zijn geproponeert, van de Acceptatie, die den Hertogh van Villa Hermosa van wegens sijn ged. Majesteyt daer van heeft gedaen, van den gantschen loop van der selver Negotiatien, van 't Tractaet selfs, en van 't geene na des selfs sluyten en in de executie voorgevallen is.

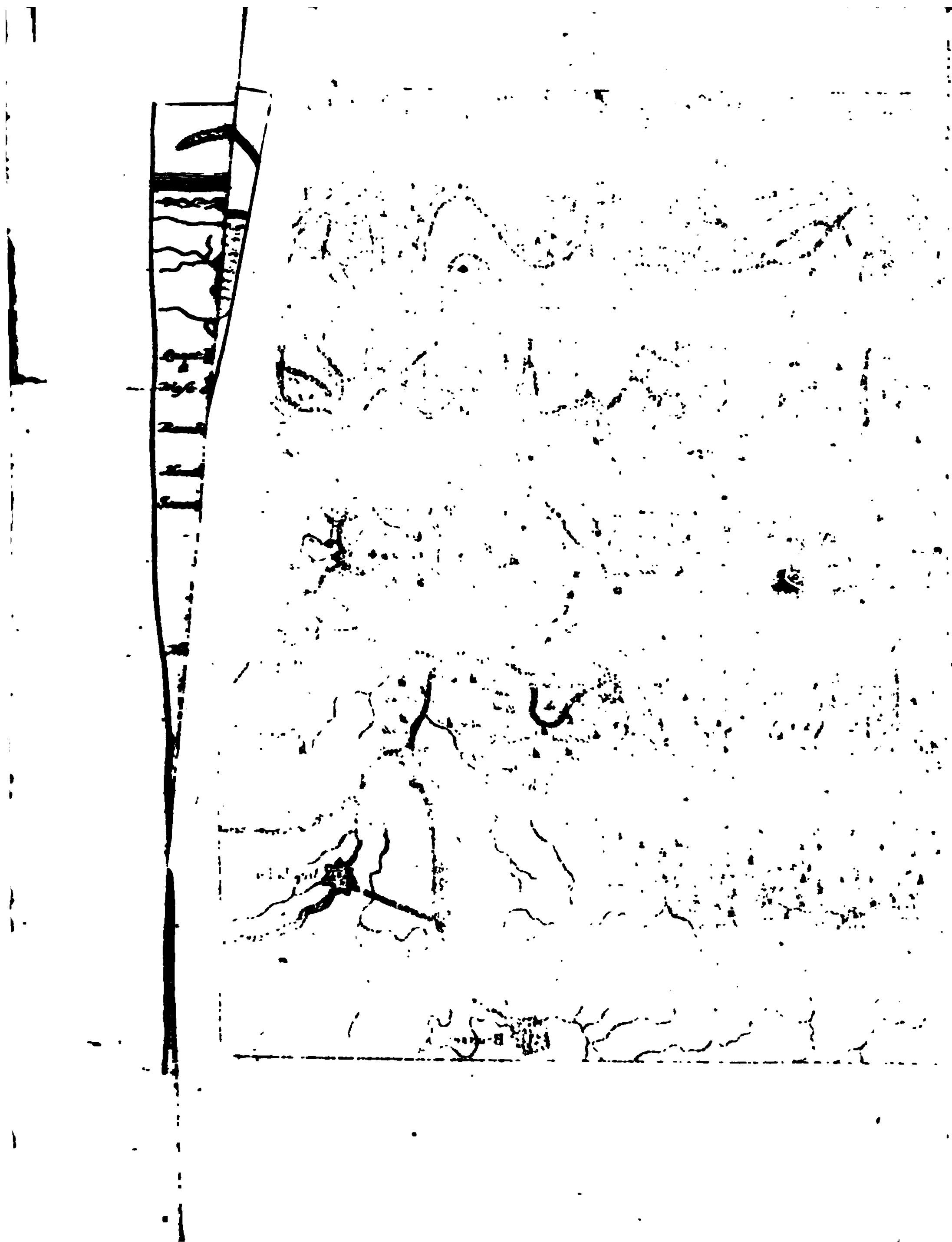
't Is de nature van de Vrede, om yder de possessie van 't geen hem toekomt te laten genieten, en selfs hem te herstellen in 't geene waer van hem de Vrede had afgesneden, 't en zy dat 'er een contrarie conventie is.

Dese maxime is op die wijs gevonden, wanneer de Plaetsen, die van Vranckrijck geoccupeert waren, weder gegeven wierden, als in 't Tractaet van Vervins en andere.

En waerom soude sulcks oock niet zijn in 't reguard van de geene, die Vranckrijck, geduerende den lesten Oorlogh van Spangien, pretendeert ingenomen te hebben.

Of zedert wanneer is het dat dese wijse geaboleert kan zijn, dewijl deselve in alle de voorige Tractaten, tusschen de twee Kroonen gemaeckt, nagevolgt is, dat men daer in altoos heeft gehouden, dat den eenigen Titul van Conquest, die anderſints niet ondersteunt was, soo weynigh doorgangh kon vinden, om daer van na de Vrede de possessie te behouden, dat de twee Kroonen aen sich met namen hebben gereserveert; *de Rechten, Actien en Pretentien, die sy verstonden, dat haer ter oorsaecke van haer Koninckrijcken, Landen en Heerlijckheden of anderſints toequamen, om welcke oorsaecke dat het oock was, van dewelcke door haer of haer Predecesseurs niet expresselijck gerenuntieert soude zijn geweest, om daer eenigh vervolgh, 't zy door de weg van 't Recht of anderſints, op te doen,* gelijk het blijkt door 't 21. en 22. Art. van 't ged. Tract. van Vervins, geconfirmeert door 't 89. Art. van 't Tract. van de Pirineen.

En

En men is oock door dat van Aken, Articul 6, over-een-gekomen, *om alle de Plaetsen, Castellanyen en Posten, die de Wapenen van de een of de andere Kroon, tot op den dagh van de Publicatie van de Vrede, in wat Plaets dat het mocht zijn, hadden geoccupeert, of mochten geoccupeert hebben, te restitueren, uytgenomen de Plaetsen en Forten, die door 't gedachte Tractaet aen den Alder-Christelijckste Koningh mosten verblijven.*

't Ontwerp, dat Vranckrijck tot de Vrede van Nimwegen met Spangien en de Heeren Staten van de Vereenigde Provintien, door de Conditien, die hy heeft voorgestelt, gemaeckt heeft, is principael gefondeert op dat geene, dat Engelandt, Hollandt en de nabuerige Staten van Vlaenderen begeert hadden, dat 'er aen sijn Cathol. Majesteyt een Frontier in de Nederlanden soude blijven, die capabel was om dese Barriere, die sy soo important tot haer veyligheyt oordeelden, te formeren.

Den Alder-Christel. Koningh heeft gesegt, dat hy die soude accorderen, en hy heeft de Limiten gedesigneert, welcke geensints met de Pretentien van sijn Procureur konnen t'zamen gaen, gelijck klaerlijck door de Duplicquen bewesen wert, en als oock blijckt op 't eenige gesicht van de afgebeelde Kaert, die aen dit Geschrift gevoegt is.

Men sal daer in ten eersten de groote uytbreydingh van deselve Plaetsen over dese Limiten, tot aen de Plaetsen van de Heeren Staten van de Vereenighde Protien, bemercken.

Men sal daer 't Landt van Bornhem sien, leggende midden in de Spaensse Landen, 't welck Vranckrijck noyt gepretendeert heeft verkregen te hebben, alsoo men daer niet alleen geen acces kan hebben, sonder die te passeren.

Men sal daer van gelijcken dat van Beveren en de Ambachten van Assenede en Bouchaut, besloten door 't Landt van sijn Cathol. Majesteyt, en dat van de ged. Staten der Vereenigde Provintien, sien, soo dat men daer niet kan inkomen, als over de een en de andere Heerschappye.

En men sal bemercken, dat alle de andere Plaetsen, waer van gehandelt werdt, niet alleen van de Plaetsen van sijn ged. Majesteyt zijn omringt, uytgenomen een kleyn streeckje Landts, maer dat die oock de Steden van Nieupoort, Dixmuyden, Cortrijck en Audenaerde, die voor Frontieren uytgedruckt zijn, benevens de Steden Oostende en Brugge, met haer Landen en Castellanyen, van de rest van 't Spaens Nederlandt af-snijden, en dat sy de Stadt Gent van alle kant besluyten, soo dat het onmogelijck is om de voet daer in te setten, sonder die door te trecken.

De Antwoordt van den Procureur van den Alder-Christel. Koningh, dat dese Steden souden konnen subsisteren sonder de gecontesteerde Plaetsen, door de vryheydt, die sy souden hebben, van Vivres voor haer Geldt daer uyt te konnen trecken, betuygt wel, dat hy pretendeert aen sijn Cathol. Majesteyt maer een Souverainiteyt precaire te laten, en dat, wanneer Vranckrijck begeerte kreeg, om hem de inkomst te beletten, of de handelinge van ged. Vivres te verbieden, onder pre-

texten, die hem noyt mancqueren, gelijck hy actuelijck wil doen in de Landen, die hy omtrent Luxemburgh heeft geoccupeert, ged. Steden van selfs in sijn macht souden moeten vallen.

Dit en is niet 't geen men heeft willen doen, en het is oock niet mogelijck dat 't selve kan t'zamen gaen met de tusschen-communicatie van de Plaetsen van 't Spaens Nederlandt, welcke nootsaeckelijck is om de ged. Barriere te formeren, even als met sijn maintien en met de conservatie van de Vrede, gelijck den Procureur van den Alder-Christel. Koningh sulcks door het 68. Articul van sijn Replicquen heeft moeten bekennen.

Men hoeft niet als 't ged. Articul te oversien om overreed te wesen, dat dese toestemmingh niet gedaen is geweest, gelijck als hy door sijn Triplicquen seght, ten eynde sich na den sin van den Procureur van den Cathol. Koningh te voegen, aengesien dese selve toestemminge sich rapporteert aen 't Expedient van 't Æquivalent, waer van den ged. Procureur van den Alder-Christel. Koningh last heeft gehad, om het op dit subject voor te stellen, gelijck als hy oock effectivelijck door sijn Declaratie van den 4. Augusty doet, als wanneer die van sijn Catholijcke Majesteyt daer van noch niet en hadden gesproocken noch konnen spreecken, soo dat het niet als aen de kracht van de waerheyt geattribueert kan werden.

Deselve blijckt dickwils als men de meeste pooging doet om die te bestrijden, en die heeft sich noch ontdeckt, als sy hem heeft doen seggen, dat de Staten van de Vereenigde Provintien sich door de nabuurschap van Vranckrijck niet behoorden te allarmeren, en dat de goetwilligheyt van den Alder-Christel. Koningh haer een stercker Garand als de Barriere most wesen.

't Spaens Nederlandt en andere Machten, die aen Vranckrijck nabuerigh zijn, weten wat dit Gebuurschap haer kost, en Engelandt, Hollandt en de andere nabuerige Staten van Vlaenderen hebben wel geoordeelt, dat dese goetwilligheydt noch beter door 't middel van ged. Barriere, die sy soo important tot haer veyligheyt geoordeelt hebben, en welcke Vranckrijck haer soo solemnelijck heeft toegestaen, bevestigt soude werden.

Den Alder-Christel. Koningh heeft door de Conditien van de Vrede begeert, dat sijn Cathol. Majesteyt hem de Conquesten, daer in uytgedruckt, soude cederen, sonder mentie van de gecontesteerde Plaetsen te maken, dewelcke te eerder dienden uytgedruckt geweest te zijn, indien Vranckrijck daer-op eenigh recht gepretendeert had, ten reguarde dat Spangien, door de redenen hier boven bygebracht, altijdt heeft gesustineert, dat ged. Plaetsen niet en waren geconquesteert, noch het oock niet geweest konden hebben.

Sy konnen oock niet genomen gecomprehendeert geweest te hebben onder de generale clausule van alle 't geene, waer van Vranckrijck in possessie was, alsoo men getoont heeft, dat het daer van geen ware possessie heeft gehad, en soo het die al hadde gehadt, dat het niet als onder den Titul van Dependentie van Gent, welcke het sich geëngageert heeft, om aen sijn Cathol. Majesteyt te herstellen, geweest is.

Ged.

Ged. generale Clausul begrijpt maer in een woordt 't geen stuckswijs geseght is, en Spangien heeft sich daer van oock willen præcautioneren door sijn Acte van Acceptatie, waer in het sich daer over met dese woorden heeft uytgedruckt: *Wel te verstaen dat alle de Conquesten, die den Alder-Christel. Koningh soude hebben, of mocht hebben gedaen in eenige Plaets des Werelts in de Staten en Domainen van sijn Cathol. Majesteyt, en die in de ged. Propositien niet en zijn uytgedruckt, aen sijn ged. Majesteyt oock gerestitueert souden moeten werden.*

Men kan heel licht antwoorden op de begeerte van den Procureur van den Alder-Christel. Koningh, waerom dese Acceptatie voor de geproponeerde Conditien van den Alder-Christel. Koningh moet gaen, alsoo een yder weet, dat de Stipulatien haer kracht uyt de Acceptatien moeten ontfangen, en dat die sonder dat geen effect hebben.

Daer wert wegens de fin van ged. generale Clausul gehandelt, en Spangien heeft die verklaert, op dewelcke het deselve verstont, en waer op het die alleen wilde aennemen: Vranckrijck heeft sich daer mede vergenoegt, en men is over-een-gekomen om de Vrede op dit fondament te sluyten, invoegen deselve aen geen andere interpretatie onderworpen kan wesen.

Sulcks werdt door den gantschen loop van de Negotiatie van deselve Vrede geconfirmeert, tot soo verre, dat bewesen is, dat de Plenipotentiarissen van Vranckrijck, dese Clausul in haer Project willende in-lassen, door die van sijn Cathol. Majesteyt daer in niet alleen zijn weder-sproken, maer dat men oock geaccordeert is om die uyt het Tractaet te laten, op dat het geen dubbelsinnigheyt soude konnen causeren.

't Ged. Tractaet is den 16. September 1678. tot Nimwegen gearresteert en gesloten, en Vranckrijck heeft weder sorg gedragen, om alle de Conquesten, die aen hem moften blijven, daer in te doen lassen, selfs tot de minste partyen, als Warvick, Warneton, &c., welcke niet in vergelijcking konnen komen met de gecontesteerde Plaetsen, waer van niet gesproken is.

Het heeft aen Spangien, volgens het 5. en 6. Articul, de Plaetsen, die het hem most herstellen, gecedeert, sonder iets te excepteren of reserveren, en onder andere, *Gent met alle sijn Dependentien*, invoegen dat, soo die Plaetsen geconquesteert zijn geweest, deselve onder de naem van Dependentie daer onder begrepen dienen te werden.

't Is Vranckrijck, die gesproocken heeft, en soo men sich daer aen moet rapporteren, wegens 't geene dat het geseght heeft, gelijck als den Procureur van den Alder-Christel. Koningh wil, soo moet men die voor Dependentien houden, aengesien dat sy 't effectivelijck zijn in de fin, die het aen dese naem geeft, en 't welck sijn Commissarissen voor haer Advys, over-gegeven in executie van 't Tractaet van Aken, hebben verklaert, dat den Alder-Christel. Koningh die voor soodanige heeft gehouden door sijn Capitulatie van Gent, gelijck oock alle sijn Officiers en Ministers door de Mandementen, die van sijnent wegen zijn gepubliceert, namentlijck, dat de gepretendeerde Conqueste niet gefondeert geweest is als op desen

Titul,

Titul, en dat de Stadt van Gent geen andere Dependentien heeft, waer toe dit woordt gerapporteert kan werden, gelijck als hier boven gesegt is.

Vranckrijck heeft daer in niet alleen Gent en de andere Plaetsen, daer in uytgedruckt, gecedeert, nevens der selver Dependentien, sonder daer in yets te reserveren of behouden, maer oock generalijck alle de Conquesten, die 't selve soude mogen hebben gedaen tot op de Publicatie van de Vrede, gelijck als door de Duplicquen is geseght, en 't welck door 't 7. Articul van 't selve Tractaet werdt bewesen.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh staet door sijn Triplicquen toe, dat dit Articul de Quæstie soude decideren, als het in dese termen opgestelt was; hoewel men door de eenige lesingh van de 5, 6 en 7. Articulen overreed behoorde te zijn, dat sulcks daer in in substantie is gesegt, aengesien dat in de twee eerste gesproken werdt van de Cessie van de Plaetsen daer in gespecificeert, op die maniere, als men komt te seggen, en dat het 7. Articul, 't welck door een uytbreydender Clausul aen de voorige gebonden is, dese eygen Woorden in-houdt: *Den Alder-Christel. Koningh sal oock aen den ged. Catbol. Koningh doen restitueren alle de Steden, Plaetsen, Forten, Kasteelen of Posten, die sijn Wapenen tot aen de Publicatie van de Vrede hebben of mochten hebben geoccupeert.*

Men kan geen generaelder expressie vinden, en men heeft genoegh getoont, dat het maer een woorden-strijdt is, als men segt, dat 'er niet een van dese Woorden in 't particulier is, 't welck met de Generaliteyten van de Landen of Castellanyen over een komt.

Men weet wel dat de particuliere saecken niet generael zijn, en dat het afbeeldsel, die de reden door een soort van aftreckingh daer van formeert, daer van seer verschilt; maer men weet oock van gelijcken, dat men geen distinctie in de realiteyt heeft, dewelcke niet en subsisteert als in de onverdeelde, en, ten reguarde van ged. Castellanyen en Landen, in de Steden, Plaetsen en Kasteelen, die deselve composeren.

't Ged. 7. Articul is niet gebonden aen onseeckere Conquesten, gelijck als den Procureur van den Alder-Christel. Koningh pretendeert; en de voorige Tractaten, waer van hy sich wil bedienen, om aen 't selve dese uytlegging te geven, bewijsen t'eenemael 't contrarie, gelijck als hier boven gesegt is.

En of men al soude onderstellen, dat dese Clausul niet en reguardeerde als onsekere Conquesten, wat consequentie soude men daer uyt konnen trecken, na dat men getoont heeft, dat, indien de ged. Plaetsen bekent waren, haer Conqueste 't geensints was, alsoo Spangien altijdt gehanthaeft heeft, dat die niet en is geschiedt of heeft konnen geschieden, en alsoo kon 'er geen reden wesen om de restitutie te begeeren; en indien de pretentien, die Vranckrijck heeft willen formeren tegens de aengenomene en geobserveerde maximen, geduerende de voorgaende Oorlogen, hebben konnen doen twijffelen, of die geconquesteert waren of geweest konden hebben, soo kon Spangien sich daer voor niet beter verseeckeren, als door de Woorden van 't gedachte 7. Articul: *Gedachte Alder-Christelyckste* Ko-

Koningh sal oock alle Plaetsen, &c. die sijn Wapenen hebben of konnen hebben geoccupeert, restituëren.

Het Argument, dat den Procureur van den Alder-Christel. Koningh heeft willen trecken van de expressie, die men van 't Landt van Waes en Over-Maze gedaen soude hebben, en dat hy door sijn Replicquen soo meenigmael repeteert, kan oock tot sijn intentie niet dienen.

Men heeft reeds vertoont, waerom het Landt van Over-Maze dese expressie scheen te vereysschen in de tijdt dat men het Tractaet van Nimwegen heeft gesloten, als wanneer de Vrede met de Heeren Staten Generael der Vereenighde Provintien niet geëxecuteert konde werden, aengesien deselve niet als eenige dagen daer na geratificeert is, en den Procureur van den Alder-Christel. Koningh heeft selfs andere redenen, ten reguarde van 't Landt van Waes gefurneert, welcke met die van 't Landt van Over-Maze van gelijcken over-een-komen.

Vranckrijck, gelijck als hy segt, had de Magistraten van 't ged. Landt van Waes vernieuwt; het hadde selfs gedisponeert van 't Ampt van Groot Bailliuw, 't welck vacant geworden was; het had daer sijne Officiers, die aen sijn dienst geëngageert waren, gelijck als mede in 't ged. Landt van Over-Maze, soodanigh dat 'er meerder reden was, om hier van mentie te maecken, als van de andere gecontesteerde Plaetsen, waer niet diergelijcks is gedaen.

Daer is reeds geseght, dat dese præcautie in alle gelegentheydt niet heeft konnen dienen, als om het Recht van sijn Majesteyt, in 't reguard van ged. Landen, te bevestigen, en niet om 't geene, dat hy op de Plaetsen, waer van gehandelt werdt, heeft, te verswacken, 't welck oock elders gesustineert is.

En de retorsie, die men van dit Argument tegens den Procureur van den Alder-Christel. Koningh heeft gedaen, is te wettelijcker, om dat Vranckrijck heeft geoordeelt Cessien van sijn Conquesten; tot op de Plaetsen van de minste importantie, te moeten hebben, en dat men selfs in 't ged. Tractaet Dorpen, die geënclareert of nabuerig van des anders Heerschappye waren, heeft geïnsereert, om die te verwisselen, sonder een woordt van de ged. geconquesteerde Plaetsen te reppen, welcke van een soo groote consequentie zijn, dat in haer conservatie die van de rest van 't Spaens Nederlandt gehandelt werdt.

Laten wy tegenwoordigh sien, wat na 't besluyt van 't ged. Tractaet van Nimwegen, en in des selfs executie, gedaen is.

Al de Werelt weet, en het blijckt oock door de Stucken, die door den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt geëxhibeert zijn, dat Vranckrijck sich eerst heeft bedient van 't pretext van 't retardement van de Ratificatien van de Vrede aen de zijde van Spangien, om de Landen, die aen ged. sijn Majesteyt mosten herstelt werden, met onlijdelijcke Logementen, waer van sy noch tegenwoordig 't gevoel hebben, te onderdrucken.

En gelijck het pretendeerde noch eenigh recht op de geconteſteerde Plaetsen, in gevolge van de veroveringe van Gent, verkregen te hebben, en dat het wel wist, dat dat door 't Tractaet van de Vrede vernietigt most werden, soo heeft hy echter

aldaer sijn Logementen uytgebreydt, gelijck oock op Lessines en Flobecq, die inconteſtabel aen ſijn Cathol. Majeſteyt, gelijck als den Procureur van den Alder-Chriſtelijckſten Koningh ſulcks door ſijn Triplicquen heeft moeten bekennen, behooren.

En Vranckrijck heeft daer ſijn Troupen doen ſubſiſteren tot aen de uytwiſſelinge van de Ratificatie en Publicatie van de Vrede, welcke in die Plaetſen van wegens ſijn Cathol. Majeſteyt, in 't geſicht van deſelve Troupen, gelijck als door de Duplicquen geſegt en beweſen is, is gedaen.

En hoewel dat daer door het pretext, waer van men ſich gedient had om die daer te doen logéren, quam ceſſéren, ſoo heeft het echter een ander gevonden, gefondeert op de reſten van de Contributien, om die daer te doen blijven, doch in der daedt om Spangien te obligéren, om daer over voor ged. Landen en Plaetſen, als een partye van ſijn Heerſchappye ſullende zijn, te handelen, en voor de geene, die in de onmogelijckheyt waren, om daer toe te furneren, te betalen, gelijck als geſeght is, waer van Monſr. le Pelletier, Commiſſaris van den Alder-Chriſtelijckſten Koningh, ten vollen geïnformeert moet weſen, aengeſien het ged. Tractaet met ſijn Participatie is geſlooten, en dat hy ſelfs 't Geldt wegens ſijn Cathol. Majeſteyt heeft ontfangen, gelijck als door de Quitantie, welcke hy daer van gegeven heeft, beweſen wordt.

Vranckrijck, hebbende door middel van dit Tractaet bekomen alle de ſatisfactie dat het begeerde, heeft eyndelingh de Plaetſen, die het aen ſijn Cathol. Majeſteyt moſt herſtellen, geëvacueert; en ter ſelver tijdt, als hy ſijne Troupen uyt Gent dede trecken, heeft hy de geene, die in de geconteſteerde Steden lagen, oock doen retireren, om de vrye genietingh aen ged. ſijn Majeſteyt daer van te laten, in dewelcke deſelve oock zedert die tijdt is gebleven, met een ſoo volkomen erkenteniſſe van ſijn Souverainiteyt, als de Inwoonders in de Landen van Vranckrijck, als Onderdanen van ged. ſijn Majeſteyt, werden getracteert, en heeft men haer, gelijck als men noch tegenwoordigh doet, alle de Rechten van inkomen en uytgaen, welcke daer ter ſelver oorſaecke gelicht werden, doen betalen, gelijck als den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh heeft moeten bekennen.

Sulcks is ſelfs gedaen ſonder de minſte proteſtatie of reſerve van eenigh Recht, en de gedachte, die den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koning voort gebracht ſoude hebben, dat Vranckrijck de poſſeſſie hadde geabandonneert, om daer door de wegh van ſijn Eyſſchen in te komen, is ſoo tegenſtrevigh aen de goede ſin, dat hy niet gelooft heeft, die door ſijn Triplicquen te moeten onderſteunen.

Den ged. Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh ſtaet tegenwoordig toe, dat Spangien geen incident zedert de openinge van de Conferentie heeft geformeert, maer hy ſuſtineert, dat het plaets aen de geene, die door Vranckrijck geformeert hebben geweeſt, heeft gegeven, door de defectueuſiteyten van ſijn Procuratien, alſchoon de geene, die van ſijnent wegen in 't begin van ged. Conferentie geëxhibeert zijn, t'eenemael conform zijn geweeſt aen de voorgebrachte en aengenomene Procuratien in de Executie van 't Tractaet van de Pirineen en Aken,

Aken, selfs aen de geene, die men voor suffisant geoordeelt heeft om dat van Nimwegen te sluyten, van welckers Executie nu gehandelt werdt.

Soo dat het waer is, dat 'er geen andere incidenten zijn geweest, als de geene, die wegens Vranckrijck selfs zijn voor den dagh gebracht, om sich ondertusschen te vryer van de wegen van gewelt te konnen bedienen, als waer van gesproken is, en die boven alles door die van de Justitie herstelt behooren te werden.

De omwegen, waer van den Procureur van den Alder-Christel. Koningh sich heeft bedient en noch bedient, om niet in dese materie te treden, doen genoegh blijcken, dat men niet als prætexten soeckt, om daer over geen reden aen sijn Cathol. Majesteyt te doen; en sijn pretentien op de gecontesteerde Plaetsen, die hy met grooten yver schijnt te willen voortsetten, konnen geen ander doelwit hebben, vermits de gantsche Werelt kan erkennen, door 't geen dat van de een en de andere kant geseght is, dat 'er geene apparentie is, om het te konnen ondersteunen, van wat zijde dat men daer op oock wil kijcken.

Den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt heeft sich daer over reeds gerapporteert aen 't oordeel van de Heeren Commissarissen, gelijck als hy noch doet, soo in 't reguard van de Eysschen op de gecontesteerde Plaetsen, als van de gepretendeerde schadeloos-houdingh van de niet-besittingh, met een gantsch vertrouwen, dat sy sullen toe-staen, dat ged. Procureur van den Alder-Christel. Koningh daer in niet aengenomen mach werden, en met een iterative aenbiedingh, om sich aen de decisie van Arbiters te setten, in cas dat sy daer in niet konnen over een komen, 't welck hy echter niet en gelooft te moeten afwachten, na dat hy de Rechten van sijn Cathol. Majesteyt soo krachtiglijck heeft gestabileert, en de Fondamenten, op dewelcke den Procureur van den Alder-Christel. Koningh sijn Pretentien heeft willen appuyeren, vernietigt.

Overgegeven den 29 January 1682.

De Franssen gaven het volgende den 17 February weder daer tegens aen de Spaenssen over.

Opmerckingen op 't Geschrift van den Procureur van den Cathol. Koningh, den 29 January 1682. overgelevert.

DEn Procureur van den Alder-Christel. Koningh, antwoordende op het Geschrift van den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt, overgelevert den 29 January 1682. seght, dat hy sich wel voorgestelt had, om by sijn Geschrift van den 22 December en den Inventaris van de Bewijsen, die hy daer by hadde gevoegt, te blijven, als door dewelcke hy oordeelde suffisantelijck het Recht van den Koningh sijn Meester op de gecontesteerde Plaetsen gestabileert en bewesen te hebben, en dat die daer van volkomentlijk hadde gejoüisseert, en dat hy daer alle de Acten van Souverainiteyt en Jurisdictie, die een ware en nutte possessie uytdrucken, hadde geëxerceert.

Doch hy siet met verwonderingh dat den Procureur van sijn Catholijcke Majesteyt al het geene, dat hy tot noch heeft geseght, wegens den Eysch van den 4. Augusty, wederlegt; dat hy ten hoogsten alle het geene, dat ten vollen door de Geschriften en Bewijsen van den Procureur van sijn Alder-Christel. Majesteyt bewesen is, ontkent, en dat hy als vaste en incontestable Waerheden niet alleen twijffelachtige Poincten voortbrengt, maer oock sulcke, die absolut door al 't geene, dat tot noch van wegens den Procureur van den Alder-Christel. Koning geschreven en voort-gebracht is, vernietigt zijn.

Hy gaet noch verder, en den vollen toom aen sijn Politie gevende, soo gaet hy op veele plaetsen de palen van sijn Commissie te buyten, en schijnt minder te schrijven, om de Rechten van den Koningh sijn Meester te ondersteunen voor de Heeren Commissarissen, als om gants Europa tegens sijn Alder-Christel. Majesteyt door sijn qualijck gefondeerde invectiven te animeren.

't Oogwit van dese conduite is licht te begrijpen, en te oordeelen, dat hy soodanigh maer handelt, om den Procureur van den Alder-Christel. Koningh in nieuwe discussien te engagéren, welcke aen ontallijcke Geschriften plaets souden geven, en de contestatie eeuwigh maken, geduerende dewelcke den Koningh van Spangien seer groote advantagien treckt door de onbehoorlijcke genieting van de gecontesteerde Plaetsen.

Derhalven wil sich den Procureur van den Alder-Christel. Koningh niet engagéren, om exactelijck op yder Articul van dit Geschrift te antwoorden; hy neemt alleen maer voor om op de Poincten, die het minste door-grondt zijn, de reflectien te maken, die hy indispensabel nootsaeckelijck tot de beschermingh van de intresten van den Koningh sijn Meester sal oordeelen.

Art. 5.

Hy geloofde, dat men van wederzijden de Quæstie, raeckende de maniere om opene Plaetsen door Oorlogs-recht, en onder den Titul van Conqueste, te verkrijgen, hadde uytgevorst, en dat Spangien selfs had erkent, dat dese soorten van Plaetsen geconquesteert konnen geweest zijn, als stipulerende door 't Tractaet van Nimwegen de restitutie van de Landen van Waes en Over-Maze, die van dese nature zijn.

't Is van Grotius selfs, dat den Procureur van den Alder-Christel. Koningh 't geen, dat hy in sijn Replicquen voortgebracht heeft, heeft ontleent, namentlijck dat, om opene Plaetsen te verkrijgen, men een vaste en geduerige possessie moet hebben; indien desen Autheur segt, dat dese Plaetsen met durable Fortificatien beslooten moeten zijn, om voor geconquesteert gehouden te werden, soo blijckt het, door 't vervolg van deselve Passagie, dat hy dese præcautie niet en begeert, als om het acces van dese Plaetsen aen de Vyanden te beletten: *Ut nisi his expugnatis parti alteri palam aditus non sit*; derhalven is 't onnoodigh om opene Plaetsen te fortificeren, waer van men sich meester heeft gemaeckt, wanneer men genoeghsame Machten en Troupen heeft, om aen de Vyandt te beletten daer publijckelijck in te komen, en haer Jurisdictie aldaer te exerceren. En indien de Authori-

teyt

teyt van een Autheur, soo nieuw als Grotius, voor een decisie konde passeren, soo soude men seecker konnen seggen, dat sijn sentiment, wel verstaen zijnde, niet contrarie aen de maximen, die door den Procureur van den Alder-Christel. Koningh opgerecht zijn, is.

9.

Want het is vast dat de Troupen van den Koningh van Spangien noyt een vry acces in de gecontesteerde Landen hebben gehad, om dat de Officiers van sijn Cathol. Majesteyt daer niet *palam* publijckelijck, en in 't gesicht en met weten van die van den Alder-Christel. Koningh, hebben konnen in-trecken, om daer eenige Acte van Jurisdictie te exerceren.

10. *en* 11.

Indien men al soude toestaen, dat sy daer Contributien geëxigeert konnen hebben, gelijck als den Heer Blondel, Intendant van 't Spaens Vlaenderen, getenteert heeft om op den Oudenburgh van Gent te doen, soo weet men, dat, om Contributien te exigéren, het genoegh is, om een Mandement of een partye van 3 à 4000 Man te senden, om een enckelde tentative van Executie te doen, in plaets dat, om sich in de possessie van een Landt, 't welck een machtige Vyandt disputeert, te maintineren, men daer met Troupen moet in-trecken, daer blijven, daer de Rechten ontfangen, daer dagelijcks en geduerigh sijn Authoriteyt doen erkennen, en in een woordt alles doen wat den Alder-Christel. Koningh in de gecontesteerde Landen heeft gedaen, 't welck den Koningh van Spangien noyt heeft konnen doen.

12. 13. 14. *en* 15.

Maer hoe soude hy het in de Castellanye van Aelst, in den Oudenburgh van Gent en de andere gecontesteerde Plaetsen gedaen hebben, vermits hy sulcks in de Landen van Bornhem en Beveren, waer den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt pretendeert, dat den Koningh sijn Meester geduerigh de Guarnisoenen onderhouden heeft, niet heeft konnen doen; men weet oock niet, of 'er al eenige, gelijck als hy 't met 'er daedt sustineert, in 't Kasteel van Bornhem, 't Fort St. Marguerite en in dat van St. Marie en de Parel zijn geweest; doch 't is seker, dat dese Guarnisoenen niet belet hebben, dat den Alder-Christelijckften Koningh alle de Rechten van Souverainiteyt in dese twee kleyne Landen heeft geëxerceert; het is mede publijck kenbaer, dat den Grave van Bornhem den Eed van Getrouwheyt in handen van den Heer van Montbron heeft afgelegt, en de Bewijsen van den Procureur van den Alder-Christel. Koningh zijn met overreedende Bewijsen van de exercitie van de Jurisdictie, en van 't recouvreren van de Aydes, loopende Middelen, Leen-Rechten en revenüen van de Goederen, op de Spaensse Onderdanen geconfisqueert, selfs die van den Hertogh van Arembergh, Heer van Beveren, gelegen in dat Landt, vervult, soo dat het moet wesen, dat de Guarnisoenen, die men pretendeert dat in dese Forten onderhouden zijn, den Koningh haer Meester seer qualijck hebben gedient, alsoo sy in soo groote stilte geleeft hebben, dat men niet geweten soude hebben, dat 'er eenige geweest hadden, indien

den Procureur van den Cathol. Koningh sulcks door sijn Geschriften niet hadde gedeclareert; indien dese onwetentheyt deernis verdient, gelijck hy het segt, soo laet men hem oordeelen, wat het object van sijn compassie moet wesen, wegens Spangien, die daer sijn Troupen soo onnut heeft onderhouden, of wegens Vranckrijck, die dese Landen soo vredighlijck beseten heeft, dat hy niet wist dat daer Vyandts Guarnisoen was.

Derhalven al het geene, dat den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt soude konnen pretenderen, soude zijn, dat den Koningh sijn Meester in de possessie van dese Forten, die sijn Troupen soo wel voor hem bewaert hebben, gebleven soude zijn, welcke, om eygentlijck te spreken, niet anders en zijn als Posten, die om de loop van de Rivier te bewaren, zijn gebouwt.

22.

Hy soude begeeren, dat, om de Conquestе van de gecontesteerde Plaetsen te bewijsen, den Procureur van sijn Alder-Christel. Majesteyt de ordres van den Koningh sijn Meester voort-bracht, uyt kracht van dewelcke sijn Officiers possessie daer van genomen hebben; dese formaliteyt soude essentieel nootsaeckelijck zijn voor die geene, die met een Benefitie was voorsien, om sijn possessie te justificeren; maer de Ordres en Instructien, die de Souverainen aen de Generaels van hare Armeen of aen de Officiers, die in haer Naem in haer Conquesten agéren, geven, en zijn geen Stucken, die men ordinaris in Justificatie voort-brengt: men sal oock niet presumeren, dat soo veel Rechten van Souverainiteyt geëxerceert zijn geweest, en dat soo veel nutte Rechten in de Naem van den Alder-Christel. Koningh gelicht zijn, sonder expresse ordre van sijn Majesteyt, en sijn Procureur heeft reden gehad, om een groote differentie tusschen de Ordonnantien en de Mandementen te maken, die in de gecontesteerde Landen door ordre van Vranckrijck zijn gepubliceert, of die geene, die daer heymelijck wegens Spangien gesonden zijn geweest, aengesien de eerste punctueel zijn geobserveert, en de andere niet.

23.

25.

Dese Waerheyt is voortgebracht door soo veel Stucken van Bewijsen van den Procureur van den Alder-Christel. Koningh, dat men sich verwondert, dat den Procureur van den Cathol. Koningh met soo grooten vertrouwen kan seggen, dat den Koningh sijn Meester *geduerigh in possessie van de gecontesteerde Plaetsen is gebleven; dat men daer in een geheele Submissie heeft gehad voor sijn Ordres, en dat 'er geene voor de Mandementen van Vranckrijck is geweest.*

26. 27. en 28.

Men pretendeert niet, dat de Volckeren deser Landen sich vrywilligh hebben over-gegeven, volgens de gepractiseerde Formulen in 't Roomsse Rijck, maer men pretendeert dat sy geconquesteert zijn geweest, en dat, ingevolge van 't Conquest, sy den Conquerant voor haer ware Souverain hebben erkent.

29. tot en het 38. daer onder begrepen.

De Submissie, met dewelcke sijn Ordres aldaer geëxecuteert zijn geweest, soude alleen

alleen een genoegsame preuve van 't prestéren van getrouwheyt zijn, aengesien de Souverainen desen Eed niet eysschen, als om dese Submissie en gehoorsaemheydt aen haer begeertens te stabileren; maer behalvens dit generael Bewijs, waer mede den Procureur van den Alder-Christel. Koningh sich soude konnen vergenoegen; behalvens de Declaratie, in 't getuygenis van den Heer Graef van Montbron, in wiens handen dese Eeden zijn gepresteert, en wiens geloof niet in twijffel getrocken mach werden, vervat; behalvens de Acten van 't prestéren van den Eed van getrouwigheydt van veele Particulieren, die, in consequentie daer van, vrylatingh van de Confiscatie van haer Goederen hebben gekregen; behalvens die van de Abten van Ename, van St. Adriaen de Grammont en van Dronghene, die dese plicht in de naem van haer Gemeenschappen hebben afgelegt; en behalvens 't Bewijs dat men uyt de Productien selfs van den Procureur van den Cathol. Koningh heeft getrocken, dat de Gemeenschap van Beveren desen Eed heeft afgelegt. 23. Stuck van de Cotte.

Soo brengt den Procureur van den Alder-Christel. Koningh oock het Origineel van de Acte van 't prestéren van den Eed van getrouwheyt van een Schepen van de Stadt Renaix, in de naem van dese Gemeenschap, voor den dagh, en hy voegt daer de deliberatie van de Magistraet by, uyt kracht van dewelcke desen Schepen sich tot dien eynde na Gent heeft getransporteert; indien sijn Alder-Christel. Majesteyt in possessie van de andere gecontesteerde Plaetsen, soo wel als van Renaix, was, soo soude sijn Procureur deselve lichtigheyt hebben, om de prestatie van den Eed van getrouwheydt van alle de Gemeenschappen te justificeren; want waerom souden die van Renaix meer als de andere gehoorsaemt hebben, en derhalven is 't Bewijs van de prestatie van den Eed van getrouwheyt, door dit Gemeenschap gedaen, een voor-oordeel voor alle de andere. 25.

Men weet niet op wat fondament den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt pretendeert, dat het Certificat van Monsr. de Montbron aen de eenige Eed van Particulieren is gerestringeert; men behoeft niet meer als 't selve te lesen, om 't contrarie te bewijsen, en men sal daer in sien, dat hy van de Steden, namentlijck die van Gent, Aelst, Grammont en Ninoven heeft ontfangen.

Want te seggen, dat de Magistraet van Aelst sich na Brussel heeft geretireert door ordre van den Hertog van Villa Hermosa, om niet aen de Ordonnantien van den Alder-Christel. Koningh te gehoorsamen, en den Eed van getrouwheydt niet af te leggen; behalvens noch dat dese retraitte alleen een overredend Bewijs is, dat de Authoriteyt van sijn Alder-Christel. Majesteyt soo wel tot Aelst was gestabileert, dat men daer niet konde blijven, sonder sich daer aen te onderwerpen, soo brengt den Procureur van ged. sijn Majesteyt de Declaratie van de Goederen, die aen de Confiscatie subject waren, en binnen Aelst gesitueert, voor den dagh, welcke, in consequentie van de Ordonnantie van Monsr. le Pelletier van den 20 Maert 1678. overgelevert is uyt de naem van den Burgermeester en Schepenen van dese Stadt, en van den Griffier onderteeckent, in dewelcke selfs de Magistraet, soo inviolabel geattacheert aen de Intresten van haer ouden Souverain, om de eygen Termen van den Procureur van den Koningh van Spangien te gebruycken, niet

ver-

vergeten heeft de Goederen te stellen, die een gedeelte van de Domainen van sijn Cathol. Majesteyt uyt-maken.

Maer hoe kan den Procureur van den Cathol. Koningh t'samen binden 't geen hy van de retraitte van de Magistraet van Aelst na Brussel voort-brengt, met het geene dat hy in de Quotte L. van sijn Productie, op het 19. van de voortgebrachte Vonnissen van den Procureur van den Alder-Christel. Koningh, seght, dat den Bailliu van Aelst sijn Residentie tot Gent, geduerende 't gantsche Jaer 1678, heeft gehouden. 't *Is* oock van een publijcke kennisse, dat de Heer van Boulaer, Hooft-plaets van een van de vijf Roeden van de Castellanye van Aelst, en den Bailliu van de Roede van Gavre, geduerende den selven tijdt haer Residentie tot Gent hebben gehouden.

En wat belangt de Getuygenissen van de Steden, Burgermeesteren en Schepenen van de Burgten en Dorpen, die den Procureur van den Cathol. Koningh voor den dagh heeft gebracht, om te bewijsen, dat sy den Eed van getrouwigheydt aen den Alder-Christel. Koningh niet en hadden gedaen, en dat, wel verre van sijn Ordres te executeren, sy de Ordonnantien en Mandamenten, die sy van sijnent wegen hadden ontfangen, hadden gesupprimeert, soo heeft den Procureur van sijn Alder-Christel. Majesteyt die van valsheydt overreed, voortbrengende Declaratien in een goede forme, dat alle dese selve Magistraten, Burgermeesteren en Schepenen van de Gemeenschappen, sonder een uytgesondert, sich aen 't Comptoir van de Confiscatien, tot Gent opgerecht, hebben gerapporteert.

39. *en* 40.

Den Procureur van den Cathol. Koningh pretendeert, dat den Alder-Christel. Koningh geen Aydes in de geconteſteerde Landen heeft ontfangen, om dat er geen beroepingh van den Staet van Vlaenderen is geweest, noch eenigen Eysch gedaen, geduerende dat sijn Alder Christel. Majesteyt in possessie van dese Landen geweest is; dese Formaliteyten souden onnut geweest hebben, aengesien de Ayde, in de naem van alle dese Plaetsen, in de Maendt van November van 't Jaer 1677. voor 't Jaer 1678., was geaccordeert, en dat den Alder-Christel. Koningh, komende door de Conqueste in de Rechten van den Koningh van Spangien, voor bequaem geoordeelt heeft, om sich aen dit Accoort te houden op de voet als de Aydes in alle dese Plaetsen betaelt zijn geweest; men heeft geen nieuwe Eysch in de Maendt van November 1678. gedaen, alsoo, de Vrede als doen gemaeckt, doch noch niet geratificeert noch geëxecuteert zijnde, men geen Corps van Staet van 't geen den Alder-Christel. Koningh in Vlaenderen besat, konde formeren, om dat een gedeelte aenstonts weder-gegeven most werden, en 't andere aen sijn Majesteyt blijven; selfs na 't Tractaet van Aken heeft men geen Eysschen van Aydes aen de Castellanyen van Cortrijck en Audenaerde, noch aen eenige andere Plaetsen van Vlaenderen, onder de gehoorsaemheydt van den Koningh, gedaen, alsoo die op een vaste voet 't geene betaelden, waer van men in de voorige Jaren van 't Conquest over een gekomen was.

Vranck-

41.

Vranckrijck heeft doen de Aydes op deselve voet en gelijcke maniere, als Spangien die van alle tijden ontfangen had, van de geconteſteerde Plaetſen gekregen; het heeft ſelfs de loopende Middelen ontfangen, door ſekere wijſe, die in Vranckrijck gebruyckelijck, en ſelfs door Spangien geapprobeert is, gelijck als in de 18, 19 en volgende Articulen van 't voorgaende Geſchrift geſeght werdt.

42. 43. *en* 44.

Wel verre dat den Procureur van den Koningh van Spangien daer in boven wil leggen, om dat Vranckrijck, voor dat hy ſijn Troupen uyt de geconteſteerde Plaetſen retireerde, ſeeckerheydt heeft willen hebben voor de betalingh van de reſtanten van de Aydes en loopende Middelen, tot op den dagh van de Evacuatie van deſe Plaetſen, ſoo is deſe Procedure een onfeylbaer bewijs van de Conqueſte en poſſeſſie van den Alder-Chriſtel. Koningh, want den Koningh van Spangien ſoude ſijn Authoriteyt, om deſe Sommen te doen betalen, niet geïnterponeert hebben, indien hy niet erkent had, dat men die wettelijck ſchuldigh was.

Vorders behoeft den Procureur van ſijn Cathol. Majeſteyt niet by te brengen, dat ſy van de Penningen van den Koning ſijn Meeſter zijn betaelt, alſoo men weet dat deſe Sommen door de Bancquiers van Antwerpen en Gent zijn opgebracht, welcke oock haer ſeeckerheyt op de Staten van Vlaenderen hebben genomen, en ſich wel van Capitael en Intreſt doen betalen, wetende de Caſtellanye van Aelſt en andere Plaetſen wel, wat ſulcks haer koſt.

45. *tot* 49. *daer onder begrepen.*

Den Procureur van den Koningh van Spangien, die in alle ſijn voorige Geſchriften hadde ontkent, dat Vranckrijck de Confiscatien genooten had, is tegenwoordigh van meeningh geworden, om te ſeggen, ten eynde een vryer uytbreydingh aen ſijn beſtraffingh te geven, dat het niet te verwonderen is, dat het dit Recht gepretendeert heeft te gebruycken, na de Violentien, die ſijn Troupen hebben begaen; het is in der daedt ſoo natuurlijck voor een Souverain, om de Goederen van ſijn Vyanden, die in de uytbreyding van de Landen van ſijn Heerſchappye leggen, te confisqueren, dat men niet vreemt moet vinden, dat den Alder-Chriſtel. Koningh dit Recht in de geconteſteerde Plaetſen heeft gebruyckt; den Procureur van ſijn Cathol. Majeſteyt ſal in 't gevolgh bekennen, dat het geen hy nu met de naem van Violentien en wegen van Gewelt qualificeert, niet minder wettelijck en wel gefondeert is als deſe Confiscatie, welcke hy genootſaeckt is toe te ſtemmen; maer 't en raeckt den Procureur van ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt niet, om in deſe onderſoeckingen te treden, en hy konde aen den Procureur van ſijn Cathol. Majeſteyt wel ſeggen, dat het hem ſeer qualijck voeghde, om ſich in deſe ſaeck over daden, die ſijn Commiſſie niet raecken, uyt te breyden, terwijl de Miniſters van den Koningh ſijn Meeſter immediatelijck met den Alder-Chriſtel. Koningh handelen; doch den Procureur van ſijn Majeſteyt, ſich beſluytende in de ſaeck, waer van gehandelt werdt, vernoegt ſich met te ſeggen, dat hy ſijn Confiscatie met 2 à 300 Actens in goede forme bewijſt, als welcke door de effective

Confiscatie en de Betalingh van de Inkomsten van de geconfisqueerde Goederen haer effect hebben gehad.

50. tot en het 69. daer onder begrepen.

Indien den Procureur van den Alder-Christel. Koningh de exercitie van de Jurisdictie door een soo groot getal Stucken niet bewijst, soo brengt hy'er ten minsten meer als hondert in de Quottes B, C, D, E, F, van sijn tweede Productie, en den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt soude reden geven, om te vermoeden, dat hy niet eens de moeyte genomen heeft, om die te examineren, seggende oock affirmativelijck, gelijck als hy 't segt in 't 51. Articul van sijn Geschrift, dat *geduerende den gantschen loop van den Oorlogh de Justitie stantvastelijck in de gecontesteerde Plaetsen wegens sijn Cathol. Majesteyt is gegeven, sonder dat den Procureur van den Alder-Christelijckste Koningh een eenige Acte ter contrarie heeft konnen bybrengen.*

Den Procureur van sijn Alder-Christel. Majesteyt soude vry wat meerder recht hebben, om sich van dese termen te bedienen, alsoo die van sijn Cathol. Majesteyt in der daedt niet eene Sententie, door den Raedt van Brugge onder de Inwoonders van de gecontesteerde Plaetsen gegeven, voor den dagh brengt, da'er in tegendeel die van den Alder-Christel. Koningh meer als 60 Sententien, in den Raedt van Vlaenderen, residerende tot Gent, gegeven tusschen de Particulieren en Gemeenschappen van deselve Plaetsen, geduerende dat sijn Alder-Christel. Majesteyt daer van in possessie is geweest, vertoont; en den Procureur van den Cathol. Koningh wederstreeft dese Sententien niet, als door de simpele Certificatien van de Procureurs van den Raedt, tot Brugge opgerecht.

Indien den Procureur van sijn Alder-Christel. Majesteyt, gelijck als hy, de Registers van de Rapporten van den Raedt van Vlaenderen in sijn dispositie konde hebben, soo soude hy wel willen goet doen, dat hy hem Sententien van soodanigen nature als hy begeerde, soude geven, en in soodanigen getal, als hy soude willen; de Officiers van dien Raedt zijn niet onnut gebleven, want sy hebben gestadigh aen de Administratie van de Justitie, zedert de veroveringe van Gent, tot aen de Evacuatie van deselve Plaets, gearbeyt; en 't is oock seecker, dat de Stadt alleen haer geen genoeghsame Processen konde verschaffen; derhalven kan men niet meer twijffelen, of sy hebben 'er mede een groot getal tusschen de Inwoonders van 't platte Landt gedecideert.

Het kan wel zijn, dat eenige de Jurisdictie van desen Raedt hebben trachten te verminderen, want van twee Partyen, die pleyten, is'er ordinaris een, die vlucht en de Sententie soeckt te vermijden; men twijffelt oock niet, dat eenige Gierigaerts sich van 't pretext van dese gepretendeerde incompetentie hebben willen bedienen; en dese oorsaeck is't, die den Raedt van Vlaenderen heeft geobligeert, om 't Reglement, door de Acte van den 17. Juny 1678. bygebracht, te maecken, welckers waerheyt genoegh sal zijn, om den Procureur van den Cathol. Koningh te overreden wegens 't weynige, dat hy daer in schijnt te twijffelen.

Den Procureur van sijn Alder-Christel. Majesteyt soude vry wat meerder reden heb-

hebben, om over de gepretendeerde continuatie van de Magistraet van Aelst, door den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt by gebracht, te klagen, want de vernieuwinge, en by gevolge de continuatie van de Magistraten van Vlaenderen, geschiedt niet door den Gouverneur Generael van de Nederlanden, maer door de ordinaire Commissarissen, tot vernieuwingh van de Wetten, door commissie van den Koningh van Spangien, opgestelt, invoegen dat, indien dese alteratie van sijn ordinaire forme niet aen de waerheydt van de daadt doet twijffelen, soo is het ten minsten een onwederleggelijck bewijs, dat Spangien soo wel wist, dat Vranckrijck in possessie van de Stadt Aelst was, dat de ordinaire Commissarissen tot het vernieuwen van de Wet niet hebben derven ondernemen, om daer haer functie te exerceren, en welcke, om daer in te suppleren, den Gouverneur Generael van de Spaensse Nederlanden tot Brussel heeft doen expediëren, tot sulcken eynde als met reden dese gepretendeerde continuatie is.

De Commissarissen, door den Alder-Christel. Koningh gestelt, tot het vernieuwen van de Wetten van de gecontesteerde Plaetsen, hebben op soodanigen manier niet gehandelt; sy hebben sich in 't Landt van Waes begeven, niet met een Corps Troupen, gelijck als den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt wil, maer met soodanigen escorte, als de welvoegentheyt vereyschte, dat een Persoon van die Caracter, als den Heer Grave van Montbron, Lieut. Generael van des Konings Armeen, met sich, geduerende den Oorlogh, nam; en dese plechtigheyt geschiede niet overhoops, maer met alle de formaliteyten, die men daer gewent was te observeren, behalvens, dat het niets aen 't Collegie van 't Landt van Waes, noch aen de geene, die daer in Bedieningen geset wierden, koste.

De Commissarissen van den Alder-Christel. Koningh souden geen meer difficulteyt of oppositie in 't vernieuwen van de Magistraet van Aelst gevonden hebben, indien haer occupatien haer toegelaten hadden, om daer te blijven, maer indien de saeck in haer reguard niet gedaen geweest is, soo kan men echter seggen, dat het in 't reguard van den Koningh haer Meester is geschiedt, door de expeditie van sijn Patent-brieven, in forme van een Commissie, gezegelt met het Groot Zegel; en het is seecker, dat de Magistraten die door de Fransse Commissarissen gestabileert geweest souden hebben, met meer yver en exactitude de ordres van den Alder-Christel. Koningh en sijn Officiers souden hebben geëxecuteert, als de geene hebben gedaen, die sich geduerende 't Jaer 1678. in dienst hebben bevonden, want soo sy 't Gemeenschap van Aelst in de naem van den Koning van Spangien, gelijck als den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt wil, gouverneerden, konden sy haer gepretendeerden Meester wel slimmer dienen, als met soo een exacte Declaratie van de Goederen, die aen de Confiscatie subject waren, te geven, en dat sy selfs de geene, die een partye van de Domainen van den Cathol. Koningh maeckten, daer onder hebben begrepen.

70. tot en het 76. daer onder begrepen.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh kan sonder verwonderingh niet sien de stoutmoedigheyt en affirmative stijl, met dewelcke den Procureur van

den Cathol. Koningh in veele Articulen segt: *Dat hy heeft bewesen; dat hy ten vollen heeft gejustificeert; dat men niet kan ontkennen.*

Evenwel schijnt het, dat hy van 't contrarie, door al 't geene dat soo positivelijck door de Geschriften en Bewijsen van den Procureur van den Alder-Christel. Koningh geaffirmeert werdt, overreed behoorde te zijn.

77.

By exempel, hy segt in 't 77. Articul: *Dat bewesen is, dat het Landt van Beveren een gedeelte van dat van Waes maeckt, en dat de Stucken, die den Procureur van den Alder-Christel. Koningh ter contrarie by brengt, t'eenemael door de Bewijsen, die hy geexhibeert heeft, en noch exhibeert, vernietigt zijn.* Dit niet-tegenstaende heeft den Procureur van sijn Alder-Christel. Majesteyt vertoont de independentie van het Landt van Beveren, door een formele Trans-Actie, voorgaende alle de Titels, die door den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt voort-gebracht zijn.

79. *tot en het* 84 *daer onder begrepen.*

Hy brengt met deselve stoutmoedigheyt by, dat den Oudenburgh van Gent niet als een Corps met de Stadt van Gent en maeckt, om dat de Hooft-plaets van den Oudenburgh binnen de Stadt van Gent is, sonder reflectie te maken, dat de Plaets, daer 't Collegie van den Oudenburgh by een komt, aen den Koningh behoort; dat het niet van de Magistraet van Gent dependeert; dat het Collegie van den Oudenburgh daer sijn Vergaderinge niet en houdt, dan als in een geleende plaets; dat dit Huys en meenigte andere plaetsen, die in de omtreck van de Mueren van Gent zijn, zijn insluytselen, die niet van de Stadt dependeren; dat 'er insluytselen van dese nature in verscheyde andere Steden gevonden worden, als by exempel, 't Leen van la Motte-Madame, waer 't Hof sich onthoudt, en Hale de Phalempin tot Rijssel; en dat eyndelijck den Oudenburg absolut afgetrocken en van de Stadt Gent gesepareert is door de expresse Termen van de Caroline, die nu soo dickmaels zijn gerepeteert.

Dit soo zijnde, en den Oudenburgh van Gent aen den Alder-Christel. Koning behoorende, gelijck als den Procureur van sijn Majesteyt bewesen gelooft te hebben, is hy dan niet in 't recht om te pretenderen, dat den Koningh van Spangien de possessie van de Dependentien van den Oudenburgh, die in de Stadt van Gent zijn ingesloten, (als volgens de verwisselinge, waer aen sijn Alder-Christel. Majesteyt, volgens 't 14. Articul van 't Tractaet van Nimwegen de handt sal leenen) niet kan houden?

Want wanneer den Procureur van den Alder-Christel. Koningh gedeclareert heeft, dat den Koning sijn Meester geen Propositie van een Æquivalent meer soude aennemen, heeft hy alleen maer verstaen te spreecken van dat, 't welck sijn Alder-Christel. Majesteyt aengeboden had om voor alle de gecontesteerde Plaetsen te ontfangen, en niet van particuliere verwisselingen van insluytselen, die in conformiteyt van 't 14. Articul van 't Tractaet van Nimwegen moeten geschieden; van dewelcke den Alder-Christel. Koningh sich oock niet en pretendeert te ontslaen, noch op dit poinct, noch op een ander.

Men

85. 86. 87. *en* 88.

Men heeft de Independentie van de geconteſteerde Plaetſen van de Stadt van Gent ſoo wel beweſen, ſelfs in 't ſtuck van de Aydes, dat men ſich verwondert dat den Procureur van den Koningh van Spangien die ſaeck noch ſoo in 't lange verhandelt, en dat hy derft by-brengen, dat de Caroline geen veranderingh in dit reguard geeft.

Evenwel voor de Caroline dede de Magiſtraet van Gent de beroepingh van de Caſtellanyen, die men pretendeert Subalterne te zijn; ingevolge van deſelve ſette die oock Impoſten op het Lit of Quartier van Gent, en nu is het vaſt, dat die niet meer deſe Authoriteyt heeft, aengeſien de Beroepingh van de Caſtellanyen, die men pretendeert Subalterne te zijn, niet door de Magiſtraet van Gent geſchiedt, maer door Brieven van den Raedt van Vlaenderen, en dat die geene, by exempel, welcke de Caſtellanye van Aelſt ontfangt, geheel gelijckvormig is aen die geene, welcke de Magiſtraet van Gent krijgt, welcke, volgens de Termen van 't 75. Art. van de Caroline, *geene Jurisdictie, Authoriteyt, Præeminentie of Superioriteyt op den Oudenburgh, de Steden en Caſtellanyen van Aelſt, Grammont en Ninove, de vier Ambachten en de reſt, heeft*; hoe ſoude hy dan konnen pretenderen, dat alle deſe Plaetſen Subalternen van de Stadt van Gent, met deſelve Sub-ordinatie, als ſy van alle tijdt gehad hebben, ſouden weſen? kan het weſen, dat den Procureur van den Cathol. Koningh in deſe Conferentie ſuſtineert eene Pretentie, die de Fiſcalen van Keyſer Carel de V. als een Attentaet handelden, en waer van ſy oock een Capitael Hooft van Beſchuldiginge maeckten, door haer Procederen van 't Jaer 1539. waer op oock ſoo ſcherpe Condemnatien tegens de Magiſtraet en Gemeente van Gent quamen?

89.

Den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh heeft niet geſeght, dat het geen Steden zijn, die den Staet composeren, maer wel de Geeſtelijcken en de Magiſtraten van de Steden, 't welck belachelijck ſoude zijn; en indien den Procureur van den Cathol. Koningh de Termen te berde bracht, van de welcke die van ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt ſig heeft bedient, ſo ſoude ſijn Propoſitie waer en inconteſtabel zijn; hy heeft geſegt, dat, hoewel de Leden, welcke de Staten van Vlaenderen composeren, haer naem van de Steden van Gent, Brugge en Yperen, die de conſiderabelſte van de Provintie zijn, nemen, het echter deſe Steden niet en zijn, die de Staten composeren, maer wel de Geeſtelijcken, de Magiſtraten van de Steden, en de Gedeputeerden van de Caſtellanyen van elck Lit; dat al die te ſamen de Staten van de Provintie repreſenteeren, want hoewel de Gedeputeerden van de Caſtellanyen niet in de Vergaderingh van de vier Leden aſſiſteren, ſoo is het ſeecker, dat de Geeſtelijcken en de vier Leden niets, raeckende 't Accoort van de Aydes, konnen beſluyten, ſonder dat de Gedeputeerden van de Caſtellanyen beroepen zijn geweeſt, om de Propoſitie te hooren, en dat ſy haer advys gegeven hebben; en 't is oock niet waer dat men ſeght, dat deſe Stem van de Collace tot Gent niet alleen de Inwoonders van de Stadt obligeert, maer oock 't gantſche Lit

van Gent; 't is seecker, dat de Stem van 't Collace van Gent de Castellanye van Aelst niet meer obligeert, als die van Cassel, en dat die van 't Collace van Yperen de Castellanye van Aelst soodanigh obligeert, als die van 't Collace van Gent; in een woordt, de particuliere Stem van een van de Collaces van de vier Leden is ten reguarde van de Castellanyen, die het Lit composeren, niet decisif, als uyt de naem van 't welcke dese Collace sijn Stem geeft, maer de Resolutie van de vier Collaces en die van de Geestelijcken obligéren egalijck alle de Subalterne of niet Subalterne Castellanyen van Vlaenderen; dus kan men seecker seggen, dat uyt desen hoofde de Stadt Gent geen Superioriteyt, in 't stuck van de Aydes, op alle de geeontesteerde Plaetsen heeft.

90.

't Is waer, dat sy sich op 't Stadthuys van Gent moeten begeven, om de Propositien, die daer wegens den Souverain gedaen werden, aen te hooren, en dat sy daer vervolgens haer advys moeten brengen, maer de Castellanyen vergaderen niet in de plaets, waer 't Collace van Gent sich onthoudt, noch oock in eenige Kamers, waer de Magistraet haer Jurisdictie exerceert; want het is alleen in de Zael, die men gemeenlijck de Sit-plaets der Staten noemt; het is oock niet in handen van de Collace of de Magistraet, dat de Gedeputeerden van de Castellanyen haer Advysen stellen, maer wel in die van de Gedeputeerden van de Staten, die deselve dan vervolgens in de generale Vergaderinge moeten representeren. invoegen den Procureur van den Cathol. Koningh uyt desen hoofde geen Sub-ordinatie of Dependentie kan by brengen.

92. en 93.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh staet oock toe, dat de Castellanyen en gecontesteerde Plaetsen haer Quote in de Aydes, in handen van den Commis van 't Lit van Gent, brengen; maer alschoon desen Commis door de Magistraet is gestelt, soo is 't echter niet als uyt kracht van de Resolutie van de vier Leden, die na een lange deliberatie hebben beslooten, om een particuliere Commis in elck Lit te stabileren, gelijck als het door de Resolutie van den 27. July 1613. blijckt.

En hoewel desen Commis door de Magistraet van Gent gestabileert zy, soo dependeert hy soo weynigh van dit Corps, dat den Tresaurier van Gent selfs geobligeert is, om hem de Quote van de Stadt in handen te geven; het is oock aen de Magistraet van Gent niet, dat dese Commis rekeninge van sijn ontfang doet, maer wel aen de Geestelijcken en vier Leden, in presentie van twee Commissarissen, door den Souverain gedeputeert; invoegen dat, wanneer de generale Vergaderinge tot Brugge of Yperen gehouden werdt, den Commis van Gent geobligeert is, om sijn Reeckeningen daer te brengen en over te geven, aengesien de Stadt Gent haer Quote, gelijck als de Castellanye van Aelst, in sijn handen stelt; derhalven kan men seeckerlijck seggen, dat sulcks geen Dependentie by brengt.

94.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh ontkent absolut, dat de Magistraet

ftraet van Gent neemt, of recht heeft om te nemen eenige kenniffe van de Conteftatien, die in de uytbreyding van't Lit van Gent, in't ftuck van de Aydes en Subfidien, op komen, alfoo de Caroline haer defe kenniffe verbiet; en den Procureur van den Cathol. Koning vertoont niet, dat die in dit reguard verwiffelt, gealtereert of gematigt is; in tegendeel is defelve door 't Placcaet van den Koning van Spangien van den 30. Maert 1678, dat de Independentie van de geconteſteerde Plaetſen ſtabileert, geconfirmeert.

't Is wel waer, dat de Magiſtraet van Gent kenniſſe van de conteſtatien, die in de uytbreydingh van 't Lit, in 't ſtuck van de perceptie van de Impoſten en loopende Middelen, op komen, neemt, maer dat is niet als uyt kracht van de Macht, die haer door 't verpachten van deſe Middelen, 't welck alle Jaren geſchiet, wegens de Geeſtelijcken en vier Leden is gegeven, en de Jurisdictie, die deſe Magiſtraet in dit reguard exerceert, is niet als gedelegueert, precario, en voor een tijdt, alſoo deſe Authoriteyt natuurlijck, en in de eerſte inſtantie niet als aen de Geeſtelijcken en vier Leden behoort, dewelcke tot gemack van de Inwoonders van yder Lit, ſulcx jaerlijcks defereren en delegueren aen de Hooft-Magiſtraten, met het goet vinden van den Prince, gelijck het door de Reglementen van de Jaren 1632, 1634, 1667, 1671, en 1672. blijckt, als door dewelcke de Staten ſich de Macht reſerveren, om deſe Macht te vermeerderen, veranderen of verminderen, gelijck als ſy het tot nut van de Provintie bequaem ſullen oordeelen.

Men kan dan met waerheyt ſeggen, dat het geen Punct van een eygen en natuurlijcke Jurisdictie aen de Magiſtraet van Gent is, welcke aen deſelve eenige Superioriteyt op de Caſtellanyen, die het Lit van Gent compoſeren, tegens de diſpoſitie van de Caroline, ſoude konnen attribuëren, daer in tegendeel deſe wyſe Ordonnantie geduerigh in ſijn kracht blijft, in dier voegen dat 'er geen Sub-ordinatie tuſſchen de Stadt Gent en de geconteſteerde Plaetſen is.

Den Procureur van ſijn Cathol. Majeſteyt ſal door deſe onderſoecking konnen oordeelen, of die van ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt van de geſteltenis van de Staten van Vlaenderen wel geïnformeert is; hy gelooft, dat hy genoeghſaem geïnformeert is, om een bondig Commentarium van de Declaratie van de Magiſtraet van Gent te konnen maecken, 't welck de artificie van deſe Acte ſal ontdecken.

Wy Schepenen van de twee Bans van de Stadt van Gent doen te weten en verſeeckeren voor de waerheydt, dat het Landt van Waes, de Stadt en 't Landt van Aelſt, de Caſtellanye van den Oudenburgh en andere Plaetſen, begrepen onder de naem van 't Quartier van Gent, effectivelijck Subalterne en Dependent van de ſelve Stadt zijn, in 't ſtuck van de Aydes en Subſidien (1), *en dat derhalven de Gedeputeerden van ged. Plaetſen van alle tijden by een komen,* en-

(1) Deſe Pretentie is directe contrarie aen de Termen van de Caroline; alle deſe Plaetſen zijn effectivelijck een gedeelte van 't Lit van Gent, maer dependeren van de Stadt Gent niet, dewelcke volgens de Caroline geene Jurisdictie, Authoriteyt, Præminentie of Superioriteyt op alle deſe Plaetſen heeft, gelijck oock niet in 't ſtuck van de Aydes, als anderſints.

en (2) *op 't Stadt-huys van deselve Stadt vergaderen* (3), *om daer de Propositie, die van wegen sijn Majesteyt geschiedt, aen te hooren, van waer sy rapport aen haer Collegien en Magistraten doen, welcke ingevolge van dien haer Advijsen daer op senden; doch deselve obligeren die van de Collace, representerende het Corps van dese Stadt van Gent, geensints, en maecken oock geen decisive Stem uyt, maer alleen consultative Stemmen, daer in tegendeel de eenige Resolutie van die van de Collace decisive is, en niet alleen de Stadt van Gent obligeert, maer oock alle de andere gedachte Plaetsen van 't Quartier van die Stadt* (4), *invoegen dat sy gedwongen zijn, om sich na 't sentiment en consent van ged. Collace te conformeren,* (5) *'t zy dat haer Advysen en Consultative Stemmen daer mede over een komen of niet, en dat selfs ged. Subalternen* (6) *voor ons in Justitie betrocken konnen werden, in 't reguard van alle de Quæstien, uyt de opgestelde Rechten rijsende, wegens de Betalinge van ged. Aydes en Subsidien, met uytsluytinge van alle andere Rechtbancken, in de eerste instantie.*

(2) 't Schijnt door dese Termen, dat de Magistraet sich 't Recht van Convocatie, 't welk het niet en heeft, attribueert, alsoo alle de Castellanyen, door Brieven van den Raet van Vlaenderen, by een geroepen werden.

(3) 't Is waer, dat de Vergadering op 't Stadhuys van de Stadt Gent geschiedt, maer in de Zale, genaemt de Sit-plaets der Staten, en niet in de Plaetsen daer de Magistraet van Gent haer ordinaire Jurisdictie exerceert.

(4) De Particuliere Stem van 't Collace van Gent obligeert de Castellanye van Aelst niet meerder als die van de Castellanye van Brugge of Yperen.

(5) 't En is de Stem van 't Collace van Gent niet, die decisive is, maer wel het Resultat van de vier Collaces, en de Stem van de Geestelijcken.

(6) Dese Jurisdictie is niet eygen en natuurlijck aen de Magistraet van Gent; deselve werdt haer jaerlijcks en voor een tijdt geattribueert en gedelegueert door de Resolutien of Reglementen van de Geestelijcken en vier Leden, die haer die niet souden konnen geven, en aen soodanigen anderen Rechtbanck defereren als haer soude goet duncken.

97. daer onder begrepen 116.

Den Procureur van den Alder-Christel. Coningh gelooft, dat, na dat hy de Independentie van de gecontesteerde Plaetsen soo wel heeft vertoont, het onnut soude zijn, om in 't ondersoeck van de verscheyde Soorten van Dependentien te treden, aengesien dat men de gecontesteerde Plaetsen onder geene van dese Soorten soude konnen rangeren; want soo het al waer mocht zijn, dat eenige van de Legale Kamer van Vlaenderen dependeerden, heeft de Conqueste van dese Plaetsen dese Feudale Dependentien niet gebrooken, en de Leden van haer Hooft verdeelt? behalvens dat den Alder-Christel. Koningh door 't Tractaet van Nimwegen de Legale Kamer van Vlaenderen met sijn Dependentien niet en heeft gecedeert, maer wel de Stadt van Gent met sijne Dependentien.

Wat Watervliet belangt, dese Plaets niet in de Eysch van den Procureur van den Alder-Christel. Koningh van den 4. Augusty laetst begrepen zijnde, soo weet men niet, waerom den Procureur van den Cathol. Koningh hier van de qualiteyt wil examineren, en decideren, onder wat soort van Dependentie dat gerangeert moet werden; het sal veel eygender wesen, om in dit ondersoeck te treden, wanneer men de Lijst van de Castellanye van Yperen sal reguleren, in de welcke den Procureur van den Alder-Christel. Koning verklaert, dat hy 't sal begrijpen.

Den

Den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt segt met sijn gewoonelijcke stoutmoedigheyt, dat hy door incontestable Bewijsen heeft bewesen, dat Vranckrijck noyt gepretendeert heeft de gecontesteerde Plaetsen verkregen te hebben, als onder den Titul van de Dependentien van Gent; men soude konnen seggen, dat daer in een seeckere stoutheyt was, om alsoo van de intentien te willen oordeelen, te meer, om dat, indien hy waerlijck soude bewijsen, gelijck hy niet en kan doen, dat eenige Officiers van sijn Alder-Christel. Majesteyt souden hebben konnen gelooven, dat dese Plaetsen effectivelijck van Gent dependeerden (wat sorg dat oock den Koningh van Spangien door sijn Ordonnantien, en de Magistraten en Luyden van de Wet van een quantiteyt van Gemeenschappen, genomen mogen hebben, om haer door 't vertoonen van de Caroline het contrarie in te drucken) daer uyt niet soude volgen, dat de voornaemste Ministers en den Koningh selfs in dese dooling gevallen waren.

Derhalven behoort den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt sich met de restitutie van Gent en dessels ware Dependentien te vergenoegen, alsoo deselve geen andere en heeft als de Rijtgracht, welcke, volgens de Termen van de getuygenis van de Magistraet van Gent, die hy voort-brengt, daer van een ware Dependentie is, want men noemt het Corps van een Stadt alle het geene, dat van een Stadt dependeert en effectivelijck in de omkring van des selfs Mueren is besloten; alle het geene dat daer buyten is, en oock aen de ordres van de Magistraet onderworpen, kan waerlijck een Dependentie genoemt werden; soodanigh zijn de Banlieux van 't meestendeel der Steden, en soodanigh is oock de Rijtgracht in 't reguard van Gent, aengesien deselve sich op veel Plaetsen een half mijl van de Stadt uytstreckt, en dat dit niet tegenstaende de Magistraet daer sijn Jurisdictie exerceert.

119. tot en het 123. daer onder begrepen.

Vranckrijck en pretendeert geen modes op te maken, of eenige nieuwe maximen in te voeren; het wil sich aen die geene houden, die van alle tijden voor Oorlogs- en Vrede-Wetten hebben gepasseert, volgens de welcke een Prins, van een gedeelte van sijn Staten gedepossideert, de possessie daer van niet weder kan bekomen, als door kracht van Wapenen, of expresse stipulatien, want wanneer een Oorlogh door een Tractaet geëyndigt werdt, soo moeten des selfs cessien of restitutien door de Termen, in de welcke het opgestelt is, gereguleert werden; en den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt kan geen voordeel trecken van de dispositie van 't 6. Articul van 't Tractaet van Aken, alsoo daer van niets in 't Tractaet van Nimwegen, van welckers Executie gehandelt werdt, staet, 't welck in deselve Termen opgestelt soude zijn.

124. tot en het 131. daer onder begrepen.

Den Procureur van sijn Alder-Christel. Majesteyt heeft reeds gesegt, en selfs dickmaels erhaelt, dat de intentie van den Koningh sijn Meester niet en is, om iets op dese Barriere te ondernemen, als welcke men considereert als den Basis en 't Fondament van 't Tractaet van Nimwegen; hy en pretendeert oock niet om die te verbreken of veranderen; men heeft getoont, dat deselve uyt Plaetsen moet

bestaen, en dat het platte Landt geen plaets van Barriere kan uyt maken; men kan ook dese naem niet geven als aen eenig obstacul, dat bequaem is, om de Entreprisen, die men in prejuditie van 't Tractaet van Vrede soude konnen doen, op te houden; doch de Castellanye van Aelst en den Oudenburgh van Gent konnen dese obstacul niet formeren, voornamentlijck, daer den Alder-Christel. Koning heeft verklaert, dat hy geen Post in de Landen, die hy eyscht, wil fortificeren; derhalven is 't onnut, om over al, gelijck een Molick, dese Kaert, die den Procureur van den Cathol. Koningh voort brengt, te vertoonen, als in dewelcke men met soo veel sorg en drift de uytbreyding van de gecontesteerde Plaetsen heeft uytgedruckt; doch dese Kaert is niet voor de Heeren Commissarissen, die seeckerlijck de situatie van dese Plaetsen beter weten als den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt;
132. 't is oock niet, als hy in de 132. en 133. Articulen van sijn Geschrift sijn welspreec-
133. kentheyt te berde brengt, in de welcke hy seer wijt van sijn Caracter af dwaelt, om de Heeren Commissarissen wijs te maecken, gelijck als hy tot noch toe niet heeft konnen doen, de macht, die hem door Engelandt, Hollandt en de andere nabuerige Staten van de Nederlanden gegeven is, soo dat hy sich wel konde dispenseren om in haer Naem te spreecken, en dingen te seggen, die sy apparentelijck souden desadvoüeren, derhalven raedt men hem, dat hy sich in 't stuck van sijn Commissie houdt aen 't geene, dat de interesten van den Koning sijn Meester raeckt, maer indien hy oordeelt, dat het soo important aen den Koning van Spangien en aen al de nabuerige Staten van de Nederlanden is, om te beletten, dat den Alder-Christelijckste Koningh de Souverainiteyt van de gecontesteerde Plaetsen niet en behoudt, begrijpt hy dan niet, dat alle dese Staten hem verwijten, dat hy ongelijck heeft om 't Expedient van 't Æquivalent, 't welck hem door den Procureur van sijn Alder-Christel. Majesteyt geproponeert is, te verwerpen.

134. 135. 136.

Indien den Procureur van den Cathol. Koningh maer de moeyte wil nemen, om de Conditien van de Vrede, die door den Alder-Christel. Koning den 15 April 1678. geproponeert zijn geweest, te examineren, soo sal hy lichtelijck begrijpen, dat de gecontesteerde Plaetsen daer in zijn begrepen, aengesien dat, na dat alles met namen uytgedruckt was, 't geen sijn Alder-Christel. Majesteyt wel wilde cederen, en 't geen hy pretendeerde te behouden, hy daer by voeght; *Dat hy pretendeert aen sich te reserveren alle Plaetsen en Landen, waer van hy in possessie is, uytgenomen de geene, die hier boven zijn uytgedruckt, die hy wel wil weder geven.* De gecontesteerde Plaetsen zijn niet met namen begrepen in 't geen den Koningh wel wil weder geven; sy zijn 't oock niet in 't geene dat sijn Majesteyt sich met namen reserveert; derhalven dese Woorden; *alle de Plaetsen en Landen, waer van hy in possessie is*, konnen niet anders verstaen werden als van de Plaetsen, die nu gecontesteert werden.

137. 138. 139.

't Is waer, dat den Koning van Spangien dese generale Clausul door de Termen van sijn Acceptatie heeft willen in-krimpen, maer soo veel scheelt het, dat Vranck-

rijck

rijck de handen tot dese restrictien heeft geleent, gelijck als den Procureur van den Catholijcken Koningh in 't 138. Articul seght, dat hy 't selve in tegendeel gestadigh heeft geweygert, en ter selver tijdt als Spangien de Clausul van 't 7. Articul van 't Project van Vranckrijck heeft willen supprimeren, 't welck mede bracht, dat den Alder-Christel. Koningh al 't geene, dat met namen niet wierdt gerestitueert, soude behouden, soo heeft Vranckrijck oock in 't selve Articul 't Project van Spangien verworpen, waer van de Clausul in-hieldt: *Dat den Alder-Christel. Koningh al 't geene, dat hy geconquesteert had, uytgenomen 't geene, dat hy met namen door 't selve Project had voor behouden, soude restituëren*; en men heeft van de rest van dit Articul 't geene, 't welck het 7. van 't Tractaet van Nimwegen maeckt, gecomposeert.

140. 141. *en* 142.

Dus moet het seecker blijven, dat de gecontesteerde Plaetsen niet met namen zijn uytgedruckt, noch in de Articulen, die de restitutien, welcke den Alder-Christel. Koningh aen die van Spangien doet, in-houden, noch in dat, 't welck 't geene, dat sijn Majesteyt voor sich reserveert, in-houdt; Spangien kan die derhalven niet pretenderen, alsoo die daer van de restitutie niet gestipuleert en heeft, 't welck hem anders absolut nootsaeckelijck soude zijn, om hem een Titul te geven, uyt kracht van de welcke hy daer weder konde in komen, maer Vranckrijck heeft het recht om die te behouden, hebbende daer toe geen ander recht van nooden, als die van 't Conquest.

't Is seer ydel, dat den Procureur van den Koningh van Spangien pretendeert, dat dese Plaetsen in alle geval in de generale Clausul van de restitutie, gelijck als 't 7. Articul mede brengt, begrepen souden zijn; men gelooft, dat men getoont heeft hoedanigh de ware sin van dit Articul is, 't welck niet verstaen kan werden als van onseeckere Conquesten, en die niet ter kennisse van de Plenipotentiarissen, welcke tot Nimwegen handelden, konden komen.

Niets bewijst dit klaerder als 't vervolg van dit Articul, door 't welcke Spangien sich engageert, om van sijnent wegen de Conquesten, die het gedaen mocht hebben, te restituëren; 't is openbaer, dat het 'er geen gedaen heeft, evenwel engageerde het sich om die weder te geven; 't welck doet blijcken, dat men dese stipulatie van wederzijden van onseeckere Conquesten most verstaen, waer van de Plenipotentiarissen geen kennis en hadden.

Indien het konde verstaen werden van Conquesten van deselve natuere als die, welcke den Alder-Christel. Koningh door 't 4. en 5. Articul van 't Tractaet van Nimwegen, en die hy door 't 11., in plaets van dese 4. Articulen, cedeert, soo had men maer by 't 7. te voegen gehad, dat den Alder-Christel. Koningh soo en soodanigen Plaetse soude behouden, en de rest van sijn Conquesten weder geven, 't welck licht te begrijpen is, dat sijn Alder-Christel. Majesteyt niet van intentie is geweest om te doen, soo men maer de moeyte wil nemen, om de Propositie van de Vrede te examineren.

148. 149. 150. 151. en 152.

Maer hoe soude den Procureur van den Alder-Christel. Koning intentie gehad hebben, om de gecontesteerde Plaetsen te restituëren, aengesien den Procureur van den Cathol. Koningh door 't 148 Articul advoüeert, dat Spangien niet geloofd had daer van de restitutie te sullen moeten eysschen, alschoon 't selve met namen die van 't Landt van Waes en Over-Maze had gestipuleert, in de welcke sijn Alder-Christel. Majesteyt geen meer recht had, als in de Castellanyen van Aelst en den Oudenburgh van Gent.

153.

Men heeft mede getoont, dat den Alder-Christel. Koningh geen expresse stipulatie van nooden had om de gecontesteerde Plaetsen te behouden, also de Conqueste hem de Plaets van Titul gaf; soo is oock de uytdruckingh van eenige Plaetsen een overvloedige precautie, die aen desen Titul niet kan schaden, gelijck als 't gebreck van een expresse stipulatie daer op mede geen verhael kan maecken; en men weet niet welcke dese geënclaveerde Dorpen zijn, die den Procureur van den Cathol. Koningh pretendeert, dat Vranckrijck in 't Tractaet heeft laten insereren.

154. *tot en het 157. daer onder begrepen.*

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh heeft door sijn voorige Geschriften en Antwoorden op de 142. en 143. Articulen van den selven ten vollen bewesen de conduite, die Vranckrijck, in 't reguard van de gecontesteerde Plaetsen, zedert de Teeckeninge van de Vrede, tot aen de Evacuatie van de selve Plaetsen, heeft gehouden; en den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt weet wel, dat het niet alleen van de Restanten van de vervallen Contributien voor het Conquest is, dat sijn Alder-Christel. Majesteyt de Betalingh heeft geëxigeert, maer oock van de Restanten van de Aydes en loopende Middelen, die hy wettelijck most hebben.

158.

Vorder, den Alder-Christel. Koningh hieldt sich soo verseeckert van sijn Rechten op de gecontesteerde Plaetsen, en begreep soo wel van wat importantie het voor den Cathol. Koningh was, om de possessie daer van weder te verkrijgen, dat, in de gedachte die sijn Alder-Christel. Majesteyt had, om die aen sijn Cathol. Majesteyt te abandonneren, vermits een redelijck Æquivalent daer voor genietende, hy geene swarigheydt gemaeckt heeft om sijn Troupen daer uyt te doen retireren; hy heeft geloofd, dat dese Procedure, vol van vertrouwen, geene schade aen sijn Rechten soude doen, en dat de reservatien of protestatien die niet stercker souden maken.

Den Procureur van sijn Alder-Christel. Majesteyt sal niet te min ter goeder trouwen bekennen, dat hy op soodanigen wijse niet gehandelt soude hebben, indien hy de lanckwyligheden en retardementen, waer aen de traegheydt van de Spaensse Ministers, en 't gebreck van de Machten van de Heeren Commissarissen en van den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt, plaets hebben gegeven, hadde

konnen

konnen voorsien; 't is seer onrecht, dat hy de schult daer van op Vranckrijck wil werpen, alsoo dat van sijnent wegen alle mogelijcke vorderingen heeft gedaen, om in de materie te treden, en de Differenten, die in dese Conferentie gedecideert moeten werden, promptelijck te termineren.

Het sal dan niet als aen den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt hangen, om de Heeren Commissarissen in staet te stellen, om over sijn Pretentien, die in dese Commissie verhandelt moeten werden, Vonnis uyt te spreecken, mits de Contestatien, die de Castellanyen beraken, waer in de Plaetsen, door hem gepretendeert, gelegen zijn, promptelijck instellende.

Derhalven persisteert den Procureur van sijn Alder-Christel. Majesteyt in de Conclusien, welcke in sijn voorige Geschriften door hem genomen zijn, en versoeckt aen de Heeren Commissarissen, dat sy aenstonts Vonnis willen uyt spreecken, soo wel wegens den Eysch van de Plaetsen, begrepen in sijn Declaratie van den 4. Augusty 1681., als wegens de Schaden en Interesten, door hem gepretendeert, ter oorsaecke van de niet-besittinge van ged. Plaetsen.

Overgelevert aen Monsr. de Maleingreau, Procureur van sijn Cathol. Majesteyt, den 17 *February* 1682.

FAVIER.

De Spaenssen formeerden hier op wel weder een Antwoordt / om de ongegrontheyt van de Fransse Pretentien op dese Plaetsen te bewijsen / en presenteerden 't selve oock den 8. April daer aen aen den Procureur van den Alder-Christel. Koningh tot Cortrijck / maer alsoo zedert de Blocquade van Luxemburgh opgebroken was / en dat het gantsche wesen van die saeck was verandert / gelijck als wy hier voor hebben gesegt / wilde die 't selve niet aen-nemen. De Spaensse echter / hier mede niet gerust / lieten 't gem. Antwoordt den 29. van deselbe Maendt door haer Procureur Maleingreau wel op nieuw aen Monsr. le Pelletier / zijnde een van de Fransse Commissarissen tot Cortrijck / tot Rijssel presenteren / maer die weygerde het mede aen te nemen / soo dat wy / alsoo 't selve wat langh valt / en onse plaets tot andere dingen / die noch te verhandelen zijn / wel van nooden hebben / wegens die saeck hier mede sullen ophouden.

Wy sullen vervolgens eens gaen besien / hoedanigh de saecken in de Spaensse Nederlanden by dese gelegentheydt stonden. Den Prins van Parma / aldaer Gouverneur zijnde / had met het begin van 't Jaer weynigh tot voordeel van die Landen gedaen of konnen doen; alleenlijck was de Stadt Gent weder in haer vorige Privilegien / die het / zedert dat Vranckrijck die Plaets geevacueert had / niet weder had konnen bekomen / herstelt / doch mits een brave somme Gelts daer voor uyt schietende / en op conditie / dat het sijn eygen Geschut soude moeten laten gieten. Doch ondertusschen de saecken in gem. Nederlanden

 van

van slim tot erger loopende / en de Soldatesque / die men voorgaf / dat wel uyt 30000 Man bestont / hoewel / na veele haer gissingh / deselve pas of ruym het derde-part konde uyt-maecken / (alsoo veele nieuw-geworvene verliepen / en andere haer Fortuyn als Roof-vogels op de Wegen sochten / en daer door haer niet bestipt onder haer Benden hielden) niet promptelijck betaelt werdende / soo veroorsaeckte sulcks een groot misnoegen aen 't Spaense Hof / te meer / om dat verscheyde Koninckl. Ministers van gem. Nederlanden aldaer dagelijcks haer klachten sonden / dat den Prince van Parma alleenlijck eenige Italianen / en voornamentlijck den Graef d'Archinto / den Secretaris Prado / den Graef Vioglini en andere van die soort / tot sijn Raden gebruyckte / en andere uyt sloot; dat hy de beste Ampten / soo over 't Krijgs-volck / als andersints / aen sijn Gunstelingen uyt-deelde / gelijck als aen den Grave Vecchi / zijnde een Italiaen / en van hem seer bemindt / die een Regiment van 3000 Hooghduytsen soude werven / waer van hy 'er geen 1000 by een hadde gebracht / en derhalven na alle apparentie 't vordere Wervings-geldt had opgestoken / was gebleken; en dat hy oock veel Geldts / 't welck die Landen op-brachten / behalvens noch twee Millioenen / die uyt Spangien gekomen waren / voor hem selfs hielt / en na Venetien sondt / terwijl de Soldaten niets kregen; doch gelijck by diergelijcke saecken in 't gemeen meer by als af gedaen werdt / en dat Princen veeltijdts haer Afgunstelingen hebben / welcke / wanneer sy niet tot Ampten gevordert werden / alle 't geene / dat yemandt tot het beste van een Landt soeckt te doen / op 't quaedtste verdraeyen / sullen wy ons niet bemoeyen / om die saecken verder te ondersoecken / voor te staen of tegen te streven / maer vergenoegen met te seggen / dat het Spaense Hof / als vreesende dat de saecken in de Nederlanden hier door slimmer mochten afloopen / (vermits de afgunst onder de Grooten dickmaels geheele Landen bederft) daer op aenstonts in deliberatie was / om dese saecken / soo 't mogelijck was / te verbeteren; ten dien eynde vondt het voor het raedsaemst / om een andere Gouverneur / die by 't Volck bemindt was / en oock goede kennis van saecken had / derwaerts te senden / en wierdt eyndelijck den Marquis de Grana / die als Keyserl. Ambassadeur aen 't Spaense Hof was / en niet alleen voor een Persoon van een groote kennis in de Oorlogs / maer oock in Staets-saecken / gehouden wiert / het bequaemste daer toe geoordeelt / en met toestemmingh van sijn Keyserl. Majesteyt daer toe verkoren; echter met die omsicht / dat de Spaenssen hem maer in 't eerst den Titul van Gouverneur van de Wapenen in de Nederlanden gaben / om aen den Prince van Parma / als wiens tijdt van 3 Jaren / gelijck de Spaense Gouverneurs in de Nederlanden meest blijven / noch niet om was / geen aenstoot noch achterdocht te geven / dat men hem sijn Gouvernement wilde ontnemen / gelijck hy oock tot op het lest noch niet en hadde / alschoon den Franssen Commissaris Monsr. le Pelletier tot Cortrijck aen de Spaense Commissarissen aldaer / ontrent 6 Weecken voor sijn komst / openlijck uyt seyde / dat sy haest verandering in 't Gouvernement souden hebben / en dat den Marquis de Grana Gouverneur

neur soude worden. Gem. Marquis de Grana / dan tot het Ampt van Gouverneur van de Wapenen in de Nederlanden door 't Spaensse Hof verkoozen zijnde (hoewel het in der daedt tot Gouverneur van gem. Nederlanden was) en sijn Depesches ten dien eynde hebbende ontfangen / begaf sich in 't midden van Maert in een van de Havens van Biscaeyen t'scheep / en voer soo na Nieupoort / doende eerst Engelandt aen / doch hy sprack aldaer met den Koningh niet. Tot Nieuwpoort quam hy in 't lest van Maert / en den 30. der selver Maendt ten 6 uren 's avonts tot Brussel / alwaer hy van de voornaemste van qualiteyt wierdt gecomplimenteert / en selfs de Complimenten aen den Prince van Parma / die hem als doen / als meenende sijn minder voor te hebben / liet staen / terwijl dat hy sat / gingh afleggen ; doch daer wierdt als doen geobserveert / dat hy aen gem. Prince alleenlijck den Titul van Excellentie / daer de selve zedert sijn komst in de Nederlanden altijt die van Hooghheyt had aengenomen/gaf. De Conferentie/ die sy in dese gelegentheyt hadden/ duurde maer een quartier uurs / en liet den Prince van Parma door sijn Soon 's avonts weder de Contra-complimenten aen hem doen ; maer soo als hy 's anderen daegs verwacht hadde / dat gem. Marquis de Grana hem / volgens 't gemeene gebruyck / weder soude komen op-wachten / verstont hy met verdriet / dat de selve / volgens des Konings ordres / aen den Super-Intendant van de Militaire Justitie / den Tresaurier Generael van de Finantien (welcke door ordre van sijn Majesteyt van Spangien eenige dagen van te vooren gesloten waren geworden) en de Hoofden van de Kamer van Reeckeningen had gesonden/ om te vernemen in hoedanigen staet de Staets- en Oorlogs-saecken stonden. Den Prins van Parma/ hier door wel merckende/ dat hy in sijn Gouvernement gerestringeert soude zijn/ en sulcks niet wel konnende lijden / beval aenstonts dat men hem wat eten soude gereet maecken / en begaf sich / na dat hy 't selve genuttigt had / in een Karos / van sijn Soon en den Graef Vioglini verselt/ den eersten April 's na-middaghs ten twee uren uyt Brussel / vertreckende vorders over Leuven en St. Truyen na Luyck (van waer hy naderhandt over Ceulen na Italien is gegaen) en latende het Gouvernement van selfs in dier voegen vreediglijck aen den Marquis de Grana / welcke naderhandt de Patenten uyt Spangien daer toe kreeg / en den Secretaris Prado / benevens eenen Sr. Afferden / die mede Secretaris van den Prins van Parma was / gevangen liet nemen.

Wy sullen de saecken van de Spaensse Nederlanden nu voor een weynig tijt laten berusten/ en ondertusschen eens gaen besien wat in 't Duytsche Rijck / en voornamentlijck in de Conferentien tot Franckfort / alwaer wy in de laetste Mercurius gesegt hebben / dat alle de Gesanten / soo van den Keyser/ Vranckrijck als 't Rijck/ gekomen waren/ is gepasseert.

Zedert dat in 't voorledene Jaer de Resolutie by de Rijcks-Vergaderinge tot Regensburgh genomen was/ om een Armee van 40000 Man op de been te

bren-

brengen / en dat 'er by was geordonneert / dat de respective Creytsen haer contingent van Volck ten dien eynde souden gereet maecken / was men in de selve Creytsen / doch voornamentlijck in de Franckise / Swabise en Beyerse / aenstonts besigh / om daer over te delibereren; doch dewijl veele Plaetsen aldaer om haer onvermogen by dese Rijcks-Vergaderingh tot Regensburgh aenhielden / dat sy eenige verminderinge in haer Quotes mochten bekomen / gelijck als 't selve oock aen eenige Plaetsen / als Wangen/ Biberach/ Lauff op Reyn en Kempten wierdt toegestaen/ waren de andere vry ongemackelijck / en sustineerden / dat sy 't Suppliment van dese Quote niet schuldigh waren om te voldoen; maer op persuasie van andere/ die 't gevaer van 't Rijck considereerden/ en wel wisten / dat het oprechten van dese Rijcks-Armee absolut nootsaeckelijck was / stapten sy daer over / en bewilligden / dat haer portie in dese 40000 Man geworven soude werden; den Keyser / om een ander een goet exempel te geven / liet tot Regensburgh presenteren / dat hy/ voor de Quote van den Oostenrijckschen Creyts / 9000 Man / 't welck veel meer was / als der selver getal bedroegh / soude geven / en noch 5000 Man daer-en-boven / indien men dese bewuste Armee met noch 20000 / en alsoo tot 60000 Man/ wilde vermeerderen / benevens oock de noodige Ammunitie en 't Canon; maer dese vermeerderingh van de 20000 Man konde aldaer geen doorgangh vinden / alsoo de meeste Standen / waer van eenige oock al op de Fransse kant waren / daer toe gantsch niet inclineerden. Men had ondertusschen tot Regensburgh voorn. weder verscheyde Voorslagen te berde gebracht / om alle noodigheden voor dese Armee te besorgen / doch alsoo de Standen daer over seer verdeelt en onder den anderen oneens waren / liep het langh aen eer sy accordeerden / alschoon men van de Keyserlijcke kant yverigh daer toe aen-hieldt; eyndelijck wierdt noch in Maert geaccordeert / dat alle de Rijcks-Standen / sonder eenige exceptie/ voor 't expireren van de Maent Mey / haer Quote in de generale Krijgs-kasse/ welckers somme in 't geheele Duytsche Rijck 53125 Rijcksdaelders bedroeg/ souden hebben te brengen / of dat de nalatige anders daer toe geconstringeert souden werden; soo dat als doen maer alleenigh over bleef / om de Commissie van het Ampt van Rijcks-Veldtheer op te maken. Aen gem. Vergaderingh tot Regensburgh wierden ondertusschen noch wel eenige particuliere Remonstrantien van dese en geene Vorsten van 't Rijck / de eene om betalingh van sijn achterstalligheden / en de andere tot securiteyt van des selfs Landen / overgelevert / maer wy sullen/ als van particuliere saecken / geen mentie daer van maken / en alleen maer seggen / dat die van de Stadt Franckfort/ alwaer men de Archiven van 't Kamer-Gerecht van Spiers geresolveert had te brengen / waer van 'er oock eenige aldaer gekomen waren / aen de Rijcks-Vergaderinge lieten versoecken / dat sulcks maer provisioneel soude mogen zijn / en van geen consequentie/ om daer te blijven/ wesen / als oordeelende/ dat het selve maer tot verderf van haer Stadt soude strecken/ gelijck als sy in 't Jaer 1620. aen Keyser Ferdinand de III. die haer mede de bewaringh van dese Archiven hadde

aen-

aenbevolen/ van gelijcken hadden vertoont/ welcke haer als doen daer van ontsloeg; invoegen sulcks haer by provisie mede wierdt toegestaen.

De Franssen / die sich ondertusschen tot Straetsburgh en andere Plaetsen van der Elsas onthielden/ deden aldaer haer uytterste poging / om die Plaetsen met Fortificatien op het krachtigste te voorsien/ gelijck sy van de Citadelle / die aen Straetsburgh voorn. gebouwt wierdt/ en de Rhijn en Kepler-Schans aldaer soo sterck / door een groot getal van Arbeyts-Luyden / lieten maken / dat men die niet licht weder soude hebben derven aentasten.

In 't Hertoghdom Tweebrugge was mede eenige moeyte / want den Prince van Birckenfelt aldaer door sijn Majesteyt van Vranckrijck de possessie bekomen hebbende / soo meende den Prins Johan Adolf / Oom van den Koningh van Sweden / die sich de naeste Erfgenaem daer van hieldt / hem sulcks te bedisputeren; hy had in dese gelegentheyt wel eenige toeloop van de Boeren / die hem huldigen / en de Stadt Bergh-Zabern hielpen in-nemen / doch de Franssen setten hem daer weder uyt / soo dat sy sich beyde na Parijs begaven / om haer recht aen sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck voor te stellen; doch de laetste schoot te kort / en wierdt de eerste in de possessie van 't selve Hertoghdom geconfirmeert.

Wy komen eyndelijck tot de Conferentien tot Franckfort / alwaer de Fransse Plenipotentiarissen / siende dat de Disputen tusschen de Gedeputeerden van 't Rijck/ wegens den Rangh en Legitimatie/ soo hoogh liepen/ dat 'er in 't kort noch geen Handelinge met haer aengevangen soude konnen werden / en daer over bry verdrietigh zijnde / den 2. January de volgende Propositie overleverden/ om sonder veel Disputen de Differenten tusschen 't Roomsse Rijck en Vranckrijck te termineren.

Propositie, door de Heeren van St. Romain en Harlay, Ambassadeurs Extraordinaris en Plenipotentiarissen van Vranckrijck, in de Conferentien tot Franckfort gedaen.

DAt sijn Majesteyt niets en wil vergeten, om aen den Keyser, Ceurvorsten, Princen en Staten van 't Rijck te betuygen 't verlangen, dat hy heeft, om de Vrede te conserveren, en met haer geduerigh een goede en volmaeckte correspondentie te onderhouden.

Dat hy ten desen opsichte, zedert het vertreck van sijn Ambassadeurs, alle Reunien, waer toe hy recht had, om die, ingevolge van de Tractaten van Munster en Nimwegen, te doen, wel heeft wilen suspenderen.

Dat, alschoon dat hem seer licht soude vallen, om de gerechtigheydt van sijne Pretentien op veel andere Plaetsen en Landen, die hem moeten toebehooren, soo uyt kracht van de ged. Tractaten, als uyt al het geene, dat wegens dit subject in de Conferentien tot Nimwegen gepasseert is, te bewijsen, hy echter die wel door een Accommodement, 't welck geen subject van mis-trouwen van wederzijden sal

overlaten, noch oock eenige twijffelachtige Uytlegging aen de Tractaten, die daer van het principaelste Fondament geven, maken, wil bepalen.

Dat ten desen eynde sijn Majesteyt toestaet, om alle sijne Pretentien, tot het beste van de Vrede, tot op Straetsburgh en alle de Plaetsen en Landen, waer van hy sich, zedert het vertreck van sijn ged. Ambassadeurs na Franckfort, in possessie heeft gestelt, te brengen.

Ingevolge van 't welcke hy wel wil, dat 'er van nu af aen een Bekentenis en Declaratie tusschen sijn Ambassadeurs en die van den Keyser en 't Rijck werdt gemaeckt van alle de Plaetsen en Landen, die tot Limiten tusschen Vranckrijck en 't ged. Rijck moeten dienen, en dat, wat Tituls daer oock naderhandt van de een en de andere zijde voor of tegens de Rechten van sijn Majesteyt opgevonden mochten werden, deselve geen veranderingh aen de vast-stellingh van de Palen en Limiten sullen brengen, welcke alsoo, gelijck als voorgestelt is, gemaeckt sal werden op de voet van de possessie, die door sijn Majesteyt voor 't vertreck van sijn Ambassadeurs genomen is, en op die van de submissie van Straetsburgh, daer na gebeurt zijnde.

En tot een veel grooter bewijs van de sinceriteyt van de intentien van sijn Majesteyt, en om te beter aen 't gantsche Rijck te vertoonen, hoe verre dat het van daer is, dat hy oyt eenige Conqueste aen geen zijde van den Rhijn soude willen doen, soo wil hy wel toestaen, in cas dat den Keyser en het Rijck sulcks tot haer veyligheyt begeert, dat alle de Fortificatien van de Stadt, 't Casteel en de Forten van Fryburgh, alschoon de excessive onkosten, die sijn Majesteyt daer aen gedaen heeft, dese Plaets de onaenkomelijckste van alle de geene, die onder sijn Dependentien zijn, gemaeckt heeft, t'eenemael gedemolieert sullen werden, en dat de Stadt aen den Keyser weder-gegeven werdt, mits dat sijn Keyserl. Majesteyt van gelijcken de Fortificatien van Philipsburgh laet raseren, en dat dese Plaets, gelijck oock 't geene dat daer van dependeert, aen den Bisschop van Spiers weder-gegeven werdt.

Indien dese Propositien aengenomen werden, sullen die een volkomen rust in 't Rijck herstellen, en dat voor altijdt conserveren, gelijck als sijn Majesteyt wenscht, sonder eenige plaets van vreese over te laten, dat het oyt weder ontrust kan werden.

Dese Propositie bleef langh onbeantwoordt/ alsoo/ gelijck als wy gesegt hebben/ de Gedeputeerden van 't Rijck onder malkander wegens den Rangh en Legitimatie niet eens konden werden/ en liep sulcks oock tot in Maert aen/ eer dat sy malkander daer in konden verstaen/ als pretenderende de Ceurvorstel. Gesanten een grooter Titul als die van de Vorsten en Rijcks-Steden te hebben; doch den Lunenburghsen Gesant/ om dese saecken ten eersten voort te setten/ daer in voorgaende/ en door die van Oostenrijck en Bamberghs/ welcke het laetst hier over kribbelden/ gevolght werdende/ soo wierdt eyndelingh dese saeck den 13. Maert afgedaen/ en geadjusteert als by een wegh van Tempe-

ramment;

rament; de Legitimatie geschiede daer op daegs daer aen / en souden de Vorstel. Gesanten als doen haer Volmachten door haer Secretarissen aen de Gesanten van Ceur-Mentz / welcke die wel in Persoon aennamen en eenigsints besagen / maer doen weder aen gem. Secretarissen restitueerden / ten eynde die deselve in handen van haer Secretaris souden over leveren. 't Poinct van de Sessie wierdt vergeleken / dat de Gesanten van de Vorsten en Rijcks-Steden soo wel aen een Tafel als die van de Ceurvorsten souden sitten / doch dat die van de Vorsten tusschen die van de Ceur-Vorsten en Rijcks-Steden geplaetst souden werden / om alsoo te beter de drie Rijcks-Collegien te representeren. Den Titul van Excellentie wierdt in discretie gestelt / en scheenen sy alle wel gesint / om malkander den Titul van hoog-geëerden Gesant / gelijck als tot Regensburgh gebruyckelijck was / te geven. De Questie / of de Gedeputeerden van de Steden Ceulen en Regensburgh wel in de Karosse na de Vergaderinge souden mogen rijden / 't welck tot Regensburgh aen haer niet gepermitteert is / wierdt van de andere mede over gestapt / soo dat alle de Rijcks-Gedeputeerden als doen bequaem gemaeckt wierden en waren om met de Fransse Plenipotentiarissen te handelen.

Gem. Keyserl. en Rijcks-Gedeputeerden van aldus geligitimeert zijnde / soo wierden 'er verscheyde Vergaderingen met den ander gehouden / en stelden de laetste eyndelijck op den 9 April de volgende Conclusie in / om tot Antwoordt op de Fransse Propositie te dienen.

Translaet uyt het Hooghduyts, van de Conclusie der Rijcks-Gedeputeerden, op de Fransse Propositie.

HEt hoogst-aensienlijcke Gesantschap, 't welcke sijne Rooms Keyserl. Majesteyt tot de tegenwoordige Conferentie geordonneert heeft, sich hier mede na behooren hebbende bekent gemaeckt, na dat de Koninckl. Fransse Propositie by de hier tegenwoordige Rijcks Deputatie in behoorlijcke deliberatie gestelt was, beantwoort, dat men aen de zijde van de Rijcks Deputatie seer gaerne vernam de over-gebrachte hooghst-roemlijcke begeerte van de Kroon Vranckrijck, tot bevestinge van de Vrede van Munster en Nimwegen, en dat insgelijcks niet meer wenschte, en met alle krachten daer heenen arbeyden wilde, dat soodanigen Vrede en Rust op 't best mogelijck mochte geconserveert werden, ten welcken eynde men verhoopte ende vertrouwde, soo niet al 't geene, 't welck na den Nimweeghsen Vrede geoccupeert is, in den voorigen staet mocht geset worden, dat ten minsten, uyt krachte van de voorsz. Pacificatien, en in conformité van de verseeckeringe, de welcke sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck, noch voor het aentreden van de Conferentie, gedaen heeft, niet alleen die tot dato continuerende soo genoemde Reünien, en andere op den Rijcks-Bodem voor te nemen occupatien, geheel op-houden, maer oock 't geene, soo na 't vertreck van de Fransse Gesanten van Parijs, d'een en d'andere Standt en Lit van 't Rijck, door de Ko-

ninckl. Fransse Civile en Militaire Bediendens, is ontrocken, ingevolge van de voorsz. Fransse Propositie selfs, soo voort mag gerestitueert en daer voor respectivelijck behoorlijcke satisfactie gegeven werden; ende sulcks geschiedt zijnde, de Grieven van de noch overige gegraveerde Rijcks-Stenden en Leden, soo wel die by 't Rijcks Convent tot Regensburgh alrede aengegeven zijn, ofte hier noch souden mogen volgen, ten eersten alhier by der handt genomen, aengehoort, en af gedaen, oock daer tegen niemandt in 't toekomende verder beswaert mochte werden; waer over, beneffens de overige Poincten, de welcke in de Fransse Propositie mochten vervat zijn, men aen de zijde van de presente Rijcks Deputatie bereyt is, met de gem. Heeren Fransse Gesanten, naer voorgaende grondige discoursse en vergelijckinge van den waren en eygentlijcken sin van het Munsterse, en het daer-op gegronde Nimweeghse Vredens-Tractaet, gelijck het selve van het geheele Rijck aengenomen, geratificeert, en, naer inhoudt van het Neurenburghse Reces van Executie, is voltrocken geworden, te tracteren en te handelen, en sich oock in conformité van 't selve en van de hebbende Rijcks Volmacht met recht en billickheyt te laten vinden.

Signatum Frankfort den 9. April 1682.

Die van Paltz-Lautern voegden 't volgende daer by:

AEn de zijde van Paltz-Lautern weet men niet anders t'erinneren, als 't geene in voorige Votis alrede meermalen geërinneert is, namentlijck, dat dit de wegh niet was, om met de Fransse Ambassadeurs een eynde van saecken te maecken; want dese Conclusie sal van haer, als een gepractiseert Dilay, opgenomen werden, nademael men seven geheele Maenden met veele Difficulteyten en præliminare Quæstien toegebracht heeft, en nu eerst in voorslagh komt om het Instrumentum Pacis desen aengaende t'examineren, waerom men dan dese gedane Reservatie mits desen wil voor gerepeteert houden.

'T Selve wierdt daeghs daer aen aen de Keyserl. Ministers over-gelevert/ om haer Approbatie te hebben/ welcke wel daer mede over-een-stemden/ doch echter den 14. dito daer aen 't volgende Geschrift aen 't Ceur-Mentzise Directorium/ 't welck dese saecken het eerst aen de andere most voor-stellen/ sond.

Copye van 't geene, dat het Keyserl. Gesantschap, wegens de Resolutie van de Rijcks Gedeputeerden, aen 't Ceur-Mentze Directorium heeft gesonden.

DE Gevolmachtighde hoog-aensienlijcke Extraordinaire Afgesanten van sijn Rooms Keyserl. Majesteyt tot de tegenwoordige Vergaderingh hebben door de Resolutie van de Rijcks Deputatie van den 9. deser, door 't loffelijcke Ceur-Mentzise Directorium aen haer gepresenteert, verstaen, in wat voegen, op haer aen-dringen, de Propositie van de Koninckl. Fransse Gesanten van meer-gedachte

voor-

voortreffelijcke Rijcks Deputatie in behoorlijcke deliberatie is gestelt, en dat sy verwachten souden, hoedanigh deselve te beantwoorden was. Aengesien nu hoogst-ged. Keyserl. Gesanten de ged. Resolutie, volgens de gewichtigheydt der saecken, en haer speciale verklaringh, gaerne willen in-schicken, op dat daer door de Antwoordt aen de Koninckl. Heeren Fransse Gesanten soude werden bevordert, en niets aen haer zijde langer verschoven werden, soo laten sy het selve hier mede in den Naem en van wegen aller-hoogst-ged. sijn Keyserl. Majesteyt by de tegenwoordige Resolutie van de voor-treffelijcke Rijcks Deputatie berusten, namentlijck, dat aen de Koninckl. Fransse Heeren Afgesanten van wegen sijn Keyserl. Majesteyt en 't Rijck een Antwoordt *juxta Imperii stylum tractandi cum exteris* in de Latijnsse Spraeck gegeven sal werden, en aen deselve oock bekent gemaeckt, dat sy in 't toekomende sich soo weynig in 't schrijven en handelen van de Fransse Tael, als men sich aen dese kant van de Duytse doet, sullen bedienen, en doorgaens, na proportie van de Stijl, de Latijnsse Tael gebruycken; en gelijck de meer-hoog-ged. Keyserl. Gesanten, ingevolge van de eerste Acten van de Vergaderinge, tot sulcken eynde de Resolutie van sijn Keyserl. Majesteyt, den 10. Sept. laetst door den Keyserl. Commissaris op den Rijcks-dagh tot Regensburgh overgelevert, gaerne aen de voortreffelijcke Rijcks Deputatie willen laten toe-komen, op dat sich daer onder geen nieuwe difficulteyten mochten op doen, en het werck tot de gemeene schade verder removeren, soo hebben sy noodigh geacht sulcks mede te kennen te geven, alsoo men aen de zijde van hooghst-ged. Keyserlijcke Gesanten dit niet aen de Rijcks Deputatie wilde onthouden; blijvende ondertusschen, &c. Geteeckent Franckfort an Meyn den 14 April 1682.

(L. S.) *W. A. Rosenberg.* (L. S.) *A. H. Straetman.*

De Antwoordt die hier op vervolgens wegens de Keyserse Ambassadeurs en Rijcks Gedeputeerden den 20. der selve Maendt gegeven wierdt, bestont in de volgende Woorden.

Copye van 't Antwoordt, in de Naem van den Keyser en 't Rijck aen de Fransse Ambassadeurs overgelevert.

'T IS sijn Keyserlijcke Majesteyt en 't Rijck seer aengenaem geweest, uyt de Propositie van haer Excellentien de Heeren Fransse Ambassadeurs, onlanghs in Geschrift overgelevert, te verstaen de daer in uytgedruckte lust en begeerte van sijn Alder-Christel. Majesteyt tot de continuatie van de Vrede, welckers Rechten, gelijckse by haer voor heyligh gehouden werden, soo zijnse oock, volgens de Tractaten van Munster, Neurenburg en Nimwegen, op de welcke des selfs in-houden steunen, van haer tot noch toe religieuselijck nagekomen, en sullen in 't toekomende nagekomen werden: oock sal van haer kant wijders niet nagelaten werden

 den

den iets, door 't welcke, volgens de selve Tractaten, de gem. Vrede, en met de selve een ware en sincere vriendtschap en veylige Nabuurschap tusschen dese beyde vermaerde Natien gestabileert mach werden en seecker blijven; ten welcken eynde, gelijck sy, om 't selve te presteren, van hun zijde in alle getrouwigheyt offereren al 't geene, dat uyt krachte van de even-genoemde Tractaten, na dat in dese by-een-komst der selver eygen sin opgelost en geapprobeert sal zijn, erkent sal werden aen den Alder-Christel. Koningh en de Kroon Vranckrijck te behooren; alsoo verwachten sy van gelijcken, met reden, dat sijn Alder-Christel. Majesteyt van het Rijck en des selfs Staten en Leden niets, dat in de geseyde Tractaten tegengesproken werdt, pretenderen, noch door de explicatie van die, door exclusie van de andere mede handelende Party, volgens der selver in-houdt, iets sich vendiceren, of in sijn eygen saeck recht spreecken, en 't selve executeren sal willen, maer al 't gene dat hy, uyt kracht van de voorn. Vredens-Tractaten, pretendeert hem toe te komen, buyten eenigh gewelt in dese By-een-komst proponeren en deduceren; gelijck oock, volgens des selfs Koninghlijcke en seer rechtvaerdige Declaratie, alle verdere Reünien, gelijck men 't noemt, door sijne Recht-Bancken en Bedienden, soo Civile als Militaire en andere occupatien, mitsgaders het maken van Vestingen, en generalijck alderhande nieuwigheden in 's Rijcks Landen, seeckerlijck en geheelijck te beletten, en 't geene op dese manier geoccupeert en geïnnoveert is, indien niet ten eersten alles, ten minsten dat geene, dat, na 't vertreck van de Heeren Fransse Ambassadeurs van Parijs, in eeniger manieren in 't Rijck geoccupeert en geïnnoveert is, volgens sijn Koninckl. Majesteyts sinceriteyt, voor alles in 't geheel en 't gebied over 't selve, volkomen af-staen, en de Staten en Leden, die eenigsints gegraveert zijn, in de voorgaende staet en possessie van immediëteyt, vryheyt en Rechten, soo Geestelijcke als Wereltlijcke (dewelcke sy voor heen genooten hebben) volkomen en geheel te restituëren, en, na dat dese restitutie gedaen sal zijn, van de andere gegraveerde, gelijck oock van de rest, in de voorn. Fransse Propositie begrepen, met den Keyser en 't Rijck, volgens den in-houdt van de nu meenigmael gementioneerde Tractaten, gelijck deselve van den Keyser en 't Rijk geratificeert zijn, na dat eerst door vriendelijcke t'Samen-spraek in desen in de ten desen eynde meest aengestelde By-een-komst, der selver ware en eygentlijcke sin opgelost sal zijn, soo te tracteren, dat den Keyser en 't Rijck, en des selfs gegraveerde Staten en Leden, volgens de Conditien van de dickwils gem. Westphaelsse en Nimweegse Vrede, voldaen mach werden, de gravamina geaboleert, en in 't geheel en yder deel bysonder de gemelde Vrede ongeviolleert en onverbroocken mach blijven.

Indien in 't toekomende van beyde kanten, en voor 't Gemeene-best, goet gevonden sal werden, om, 't geen aen de Propositie van de Heeren Fransse Ambassadeurs van Fryburg en Philipsburg geannexeert is, aen een nader t'Samen-spraeck en Handelingh te committeren, sal men als dan lichtelijck daer van over een konnen komen.

Welck alles, nademael het de reden, rechtvaerdigheydt en de ged. Vredens-Tracta-

Tractaten, in 't geheel en ten deele, self de Declaratien en Sinceratien van sijn Alder-Christel. Koninkl. Majesteyt conform is, den Keyser en 't Rijck van de æquanimiteyt van sijn Koninckl. Majesteyt niet t'onrecht verwachten, en belooven sich door 't selve, dat men het oogmerck van de Vrede en Vriendtschap, dewelcke men van beyde kanten in 't sin heeft, met Gods hulp sal konnen bereycken.

Franckfort an Main den 20. *April* 1682.

De Fransse Ambassadeurs formeerden acht dagen daer na hier op weder de navolgende Antwoordt / en gaven die aenstonts aen de Keyserse Gesanten en de Gedeputeerden van 't Rijck over.

DE Propositie, waer van gehandelt werdt, en op de welcke men, in de naem van den Keyser en 't Rijck, op den 20. deser Maendt heeft geantwoordt, is al by monde aen de Keyserl. Ambassade door de Fransse Ambassadeurs, op den 20 November laetstleden, in 't Convent van de Carmeliten, gedaen, na een lange contestatie wegens de sin van de Tractaten van Munster en Nimwegen, wegens de gepretendeerde Grieven van eenige particuliere Staten, en wegens den in-houdt, in dese Propositie vermelt; de Keyserl. Ambassade heeft die ontfangen, en op sich genomen, om aen de Heeren Gedeputeerden daer van rapport te doen, gelijck als hy in effect aenstonts oock heeft gedaen.

Den 8. December legitimeerden sich de Ambassadeurs van den Keyser, benevens de Ambassade van Vranckrijck, en versochten van de selve, op de instantie van de Heeren Gedeputeerden van 't Rijck, deselve Propositie in Geschrift.

De selve wierdt aen de een en de ander den 2. January laetst over-gelevert, en zedert die tijdt hebben de Fransse Ambassadeurs gestadigh gereet geweest, om in Conferentien over de sin van de Tractaten, over de Grieven en over de Propositie te treden, en sy hebben oock in effect verscheyde Conferentien over dese Materien met de Keyserlijcke Ambassade en alle de Ministers, die gewilt hebben, gehad.

De Envoyéz van den Alder-Christel. Koningh in de Hoven van Duytslandt en tot Regensburgh, hebben daer deselve saeck van harent wegen gedaen, en dat met soodanigen succes, dat tegenwoordigh veele van de voornaemste Princen van 't Duytse Rijck, en selfs de voornaemste van de geene, die de gepretendeerde Grieven hebben, toestaen, dat het tot het beste en 't generale intrest van 't Rijck, soo wel als voor haer particulier, is, om de Vrede ten eersten op dese Conditien te verseeckeren, en sy hebben 't oock aen dese Vergaderinge laten verklaren.

De Rechten van den Koningh op alle de Landen, waer van quæstie is, breyden sich verre boven de Reünien, die door sijn Officiers gedaen zijn, uyt, en zijn oock inconteestabel door 't Tractaet van Munster, en al 't geene, dat in de Negotiatie van dat van Nimwegen gepasseert is, gestabileert; derhalven soude het exacte en geheele ondersoeck van wederzijds Pretentien, ten desen reguarde, seer voordeeligh

voor-

voor sijn Alder-Christel. Majesteyt zijn; maer den Koningh, voorsiende, dat dit Examen en ondersoeck, hoe favorabel die oock voor hem mochten zijn, bequamer souden wesen, om plaets te geven aen disputen en contestatien sonder vrucht en eynde, als om promptelijk de bequaemste expedienten, om de Vrede te conserveren, te vinden,

Soo heeft sijn Alder-Christel. Majesteyt, om daer toe te seeckerder en te eerder te komen, aen den Keyser en 't Rijck in de Maendt van November laetst de Conditien, waer van gehandelt werdt, laten aen-bieden, als een korter wegh, en in de welcke men, na veele onnutte contestatien, altijt door noot sal moeten komen, indien men alles in 't goede soude willen eyndigen.

Dit is, 't welk men sich niet heeft konnen onthouden, om te bekennen, wanneer in de particuliere Conferentien de Ambassadeurs van den Koningh gelegentheyt gehad hebben, om hier veel mael wegens de Poincten, waer van quæstie is, te contesteren, soo met de Ambassadeurs van den Keyser, als met die geene van de Rijks Gedeputeerden, die sulcks begeerden.

En dit is oock 't geene, waer van de gantsche Vergaderingh van 't Rijck, ten desen tijde, gelijck als het is, zedert langen tijdt wel gepersuadeert geweest soude zijn, indien die in staet was geweest, om over dese Materien in Conferentien te treden, gelijck men ten eersten sich had voor-gestelt; maer indien de swarigheden, die haer tot noch hebben belet, en waer in Vranckrijck geen deel heeft, de tijdt, die hier toe gedestineert was, en die daer toe veel beter geëmployeert geweest konde zijn, hebben doen verliesen, soo is den Koningh voortaen soo veel meerder in 't recht, dat men, alle dese contestatien en ondersoecken verwerpende, die doch noyt ergens toe dienen konnen, aenstonts tot het ware voorwerp van de Conferentie en de Negotiatien treed; dat is te seggen, om het eenige middel te nemen, dat bequaem is om de Vrede voor altijdt te bevestigen tusschen 't Rijck en Vranckrijck; en 't is oock 't geene, dat publijckelijck van de Standen van 't Rijck werdt gewenscht, die het meeste interest hebben aen 't geene, dat hier verhandelt moet werden.

En, na dat den Koning door de eenige begeerte, om de Vrede te bevestigen, veel van de uytbreyding van sijn Conquesten heeft afgesneden, en die door sijn Propositie nauwer palen heeft gegeven, welcke men niet moet verhoopen, dat sy door een andere beweegh-reden of consideratie weder souden konnen verkrijgen, nu dat wy in een tijdt zijn, die veel eygender is, om party te nemen, als ondersoecking te doen, soo heeft men reden om te verhoopen, dat, indien den Keyser en 't Rijck een goede Vrede met Vranckrijck willen onderhouden, sy niet sullen differeren, om aenstonts een precisse Antwoordt op dese Propositie te geven; en sijn Alder-Christel. Majesteyt sal van nu voortaen niet als voor een weygeringh konnen nemen, indien men, in plaets van sulcks te accepteren, continueerde om de Negotiatie daer van te willen verwerpen met ondersoeckingen en contestatien (van welckers gevaer en onnuttigheydt de gantsche Wereldt overreed moet wesen, en van waer het minste inconvenient soude zijn, om de saecken in longeur te trecken)

ken) welcke noch met het intereſt van 't Rijck noch met de intentien van den Alder-Chriſtel. Koningh over een komt.

Vorders, belangende de preallable reſtitutie van 't geene zedert 't vertreck van ſijn Ambaſſadeurs gereünieert mach zijn, ſoo acht men niet dat 'er yets conſiderabels van deſe nature is; maer indien ſulcks al mocht zijn, ſoo ſoude des Konings Propoſitie daer in genoegſaem voldoen, indien men ſich ter goeder trouwe wilde accommoderen.

En wat de opſchortingh daer van beraeckt, men gelooft niet, dat men tegenwoordigh reden om te klagen heeft, dat men daer tegen contravenieert; maer gelijck als den Koningh deſelve niet heeft geaccordeert, als in 't deſſein, om de bevestinge van de Vrede te faciliteren en voort te ſetten, indien wegens den Keyſer en 't Rijck de Negotiatie een andere wegh nam, ſoo ſoude ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt in 't recht zijn, om in dit reguard van conduite te veranderen.

Gedaen tot Franckfort den 28. April 1682.

Geteeckent

St. Romain en Harlay.

Terwijl dat deſe Handelingh tot Franckfort ſoo langh was aengeloopen/ eer dat men tot verhandeling van de ſaken had konnen komen/ waren de Franſſen daer over verdrietigh geworden/ als oordeelende/ dat ſulcks te veel tijts na ſich ſleepte/ en lichtelijck noch veel tijts wegh ſlepen ſoude/ om dat alle de Negotiatien/ die 'er gedaen wierden/ na Regensburgh geſonden wierden/ om de Approbatien van 't Rijck daer over te hebben; derhalven/ dewijl ſy gaerne alles door een korte wegh afgedaen ſagen/ en ſich/ in het onderſoeck van haer Recht tot diergelijcke Handelingen in 't Duytſe Rijck/ niet wilden in-wickelen (waer door de geene/ die 't intreſt van 't gem. Duytſe Rijck omhelsden/ oordeelden/ dat ſy of geen recht daer toe hadden/ of ſoo 'er al iets mocht weſen/ dat ſulcks met weynigh fondament was/ en licht door andere bewijſen omgeſtooten ſoude konnen werden) vonden ſy door 't raedſaemſt/ om deſe geheele Handelingh/ ſoo 't mogelijck was/ tot Regensburgh te brengen; 't ſelve had wel veel voeten in de aerde/ alſoo het Rijcks-Collegie aldaer uyt ſoo veelderhande Leden beſtaet/ dat het niet wel doenlijck is/ om die al te mael tot een ſentiment te brengen/ doch de Franſſen/ in al haer ſaecken ſeer Politicq zijnde/ meenden die zwarigheydt te ſullen konnen over ſtappen/ met de voornaemſte Leden aen haer zijde te trecken/ op dat die ſulcks door haer op de gem. Rijcks-Vergaderinge tot Regensburgh ſouden konnen uytwercken; ten dien eynde ſtelde den Franſſen Geſant Monſr. de Verjus tot Regensburgh voorn. aen 't geheele Collegie niet alleen voor/ om de Handelingh van Franckfort derwaerts te transporteren/ maer de andere Franſſe Geſanten/ die ſich in de Hoven van de Ceur-Vorſten en Vorſten van 't Rijck bevonden/ poogden die ſaeck/ benevens de eerſte Franſſe Propoſitie/ om de ſaken ten eerſten te vereffenen/ ſmakelijck te maken; boven dien wier-

wierden noch van de Fransse kant eenige Envoyéz na de Creytzen in Duytslandt afgevaerdigt / om die saeck aldaer mede voor te dragen / en deselve door het gevaer / dat uyt een Oorlog stondt te komen / als waer in sy het meeste ongemack lijden souden / daer toe te bewegen ; by veele vond dese saek wel een groote ingressie / en voornamentlijck by die geene / die door de Franssen aen haer zijde getrocken waren / of het naest daer lagen / om ten eersten van deselve overvallen / en met de Oorlogs-lasten geplaegt te werden ; doch sommige / die meenden het meeste voor 't intrest van den Keyser en 't Rijck te spreecken / oordeelden / dat sulcks al te grooten nadeel voor 't Rijck soude zijn / en bysonder / dat men de Stadt Straetsburgh / op soo een bequame Passagie op den Rhijn leggende / soude laten varen : dat Vranckrijck daer door het Rijck / als hem nu sulcks toegestaen wierdt / in een geduerige vreese soude konnen houden ; en dat het niet seecker was / dat het daer mede de palen van sijn Heerschappye (alsoo het na 't oordeel van eenige na een absolute Monarchye trachte) soude willen besluyten / en dat men hem derhalven / door 't licht afstaen van soo veel considerable Plaetsen / stof soude geven / om by tijden en wijlen / als de gelegentheydt voor-quam / meer andere dingen tot des Rijcks nadeel te ondernemen ; de andere in tegendeel sustineerden / dat / dewijl Vranckrijck nu tot soo een hooge Macht gestegen was / en dat den Keyser en 't Rijck / alschoon sy van andere Potentaten ondersteunt wierden / niet machts genoegh hadden / om hem te wederstaen / te meer / om dat de saecken in Engelandt niet en stonden / om yets van daer tot voordeel te verwachten / het beter was yets te laten varen / als alles te verliesen ; invoegen dat dese laetste opinie by de meeste Vorsten van 't Rijck de overhandt nam ; want de Ceur-Vorsten van Brandenburgh / (die ondertusschen in Verbondt met Vranckrijck was getreden) Mentz / Ceulen en Palatijn inclineerden tot het selve / en poogden / voornamentlijck de eerste / de Ceur-Vorsten van Beyeren en Saxen mede daer toe te brengen / maer sulcks hadt weynigh voort gangh / alsoo die de Partye van den Keyser omhelsden ; by vele Vorsten en Creytzen kreegh dese Fransse Propositie mede wel ingressie / maer alsoo andere weder daer toe niet konden verstaen / viel daer over geen finale Resolutie tot Regensburgh / alsoo yder eerst het advijs van sijn Principalen wegens dese saeck wilde af-wachten.

Wy hadden gemeent de staet van de saecken in Duytslandt hier by te laten / doch dewijl het Accommodement met de Franssen niet alleen door haer selfs / maer oock door haer Bontgenooten / seer sterck wierdt voort-gedreven / sullen wy de redenen / die den Secretaris van Denemarcken / Nicolaes Witte genaemt / (wiens Koningh mede met Vranckrijck in Verbondt was getreden) aen eenige Rijcks Gedeputeerden tot Regensburgh / alsoo den Heer Lenthe voor Deenssen Gesant aldaer stont te komen / om 't intrest van sijn Koningh waer te nemen / wegens dese saecken / en om 't gem. Accommodement voort te setten / gaf / hier in-lassen. Eerstelijck / dat sijnen Koning niet alleen geresolveert hadde den Heer Lenthe derwaerts te senden / maer hem Secretaris oock ge-

geinsinueert hadde / om eenige Rijcks Gedeputeerden voor te stellen het gevaer / waer in het geheele Roomse Rijck door jalousie en oneenigheyt soodanigh verdeelt was / dat 'er op een goede vereenigingh en harmonie heel geen hoope te maecken was. Ten tweeden / dat 'er sommige van wegens hare Rijcks-Stenden door den laetsten Oorlogh soodanigh ontzenuwt / en andere / van wegens hare situatie en uyt andere oorsaecken / soo slecht beschapen waren / dat sy te samen noch voor sich iets doen / noch tot de algemeene Defentie eenige kracht by-brengen konden. Ten derden / dat eenige van de voornaemste en sterckste Rijks-Stenden alrede andere Partyen gekosen hadden. Ten vierden/ dat/onaengesien sich eenige in postuur setten/ deselve nochtans van sodanig vermogen niet waren/ dat men daer op eenige reflectie maken konde/ uytgenomen alleen den Keyser. Ten vijfden/dat den Keyser in Ongaryen alrede so verre geimpliceert was/ dat het seker tot een Turksen Oorlog stont uyt te bersten/ waer door hy soude belet werden/sijne Macht tot dienst van 't Roomse Rijk t'employeren. En ten sesten/ dat 'er op vreemde Kroonen en Machten weynig te bouwen was; want wat Sweden aenging / 't welck sich met den Keyser en Hollandt in Alliantie begeven hadde / daer van soude men in 't toekomende sien/ wat het worden soude: Spangien maeckte wel mine van groote Oorloghs-Preparatien/ maer sulcks was meermalen geschiedt / en men wiste by experientie / hoe men sich daer op hadde te verlaten / &c. Engelandt hadde veel belooft / maer sich onlangs eerst verklaert van in geen Oorlogh te willen treden: De Fursten van Italien inclineerden in 't minste oock niet ten Oorlogh; en Switserlandt was daer oock soo advers van / dat het sich van Vranckrijck lieber wilde laten om-tuynen/ als daer tegens in oppositie komen: Daer-en-tegen bevondt sich Vranckrijck in de beste toestant van de Wereldt/ en was victorieus / geluckig/ en met soo groote en wel-geoeffende Militie voorsien / dat/ wanneer dien Koningh daer mede quam los te breecken / deselve Duytslandt voor een groot gedeelte soude ruineren/ soo niet tot een generale Revolutie brengen/ voor en al eer men sich eens in behoorlijcke staet van Defentie soude gestelt hebben.

Dese Redenen versocht hy dat men in de Rijcks-Vergaderinge soude willen over leggen/ met verseeckeringe/dat sijn Koningh de Rust en Vrede in Duytslandt ten allen tijden soude behertigen / al schoon hy sich daer voor noch niet wel konde verklaren / om dat hy t'eenemael in den laetsten Oorlogh verlaten was geworden. Veele van de Gedeputeerden van 't Rijck / die gaerne mede de Vrede souden gehad hebben/ indien sy hadden konnen bemerken of sien/ dat die standt had konnen grijpen / scheenen tot dit Accommodement seer wel te inclineren / maer alsoo sy daer aen twijffelden/ gaven sy by provisie 't volgende Antwoordt aen gemelde Secretaris uyt de Naem van haer Principalen: Dat sy danckbaer waren voor de loffelijke sorghvuldigheyt van de Kroon Denemarcken/ tot behoudt en welvaren van Duytslandt/ en dat 'er niet een van alle de Rijcks-Stenden was/ die niet meer tot Vrede als Oorlogh inclineerde / als men maer versekert konde zijn/ dat den Vrede durabel soude wesen.

Wy hadden noch wel yets meerder hier by te voegen van 't geene door dese en geene Vorsten van 't Rijck bygebracht is geworden / om de Fransse Propositie ten desen reguarde te ampletteren ; maer alsoo sulcks eenige tijdt naderhandt is geweest / sullen wy dat een weynigh tijdts laten herusten / en ondertusschen eens sien / hoe 't verder met de Conferentien tot Franckfort stondt.

Zedert dat de Fransse Gesanten aldaer haer laetste Propositie overgelevert hadden / en dat die in de Fransse Tael gestelt was / waren de Keyserlijcke Plenipotentiarissen en de Gedeputeerden van 't Rijck daer over niet te vreden / als oordeelende / dat die / gelijck sy de hare deden / in 't Latijn opgestelt most wesen ; 't selve wierdt wel aen de Fransse Gesanten bekent gemaeckt / op dat die sulcks souden verhelpen / maer die scheenen daer toe niet te inclineren / onder voor-geven / dat sy haer Geschriften in de Handelingen tot Munster en Nimwegen niet anders / als in de Fransse Tael / gestelt hadden / en derhalven daer mede konden bestaen ; de Keyserlijcke Ambassadeurs en eenige Gedeputeerden van 't Rijck sustineerden echter 't contrarie / en wilden / voor dat de Franssen daer in consenteerden / de Handelingh niet voort setten / soo dat besloten wierdt / om aen de Rijcks-Vergaderinge tot Regensburgh hier van advys te geven / en der selver Resolutie daer over te hebben ; maer in 't af-zenden van dese saeck ontstondt weder eenigh verschil / alsoo wegens den Titul van Excellentie / de welcke aen de Gedeputeerden van de Ceur-Vorsten tot Regensburgh / in 't rapport van dese saeck / gegeven wierdt / die van de Rijcks-Vorsten tot Franckfort het gemelde rapport niet wilden onderteeckenen ; dit gingh selfs soo verre / dat de Gedeputeerden van de Rijcks-Vorsten tot Regensburgh voornoemt / wanneer dese saeck door 't Ceur-Mentze Directorium / als 't welck de dingen / die in deliberatie gelept werden / voordraeght / te verde gebracht wierdt / daer over niet wilden vergaderen / soo dat dese saeck als in longueur raeckte ; maer hy noch komende / dat het gedachte Ceur-Mentzise Directorium / wanneer het de Rijcks-Vergaderinge tot Regensburgh beriep / gedurigh de Memorialen van den Franssen Gesant Monsr. Verjus aen de andere Gesanten voor-stelde / om daer op te delibereren / soo wilden de Gedeputeerden van de Rijcks-Vorsten geensints daer over vergaderen / alschoon 't Ceur-Vorstelijcke Collegie t'eenemael hier toe inclineerde / soo dat daer door al de Commercie tusschen de Rijcks-Vergaderinge tot Regensburgh en de Deputatie tot Franckfort afgesneden wierdt / en geen nader Instructien van de eerste aen de laetste / gelijck als die versocht hadden / gesonden konde werden. Tot Franckfort was men ondertusschen wel besigh geweest / om een Temperament in dit Idiomaet van de Tael te vinden / maer van behaeghde dese het eene / en geene weder het andere niet / soo dat de tijdt meest vruchteloos passeerde ; eenige souden wel gaerne gesien hebben / dat men op dit Poinct soo hardt niet geinsisteert hadde / en dat ondertusschen de Conferentien voortgangh genomen souden hebben /

maer

maer dit kon echter geen doorgangh vinden / alschoon de Gedeputeerden van Ceur-Mentz daer over dagelijcks arbeydeden / en aen de Franssen hoop gaven / dat alles noch wel getermineert soude konnen werden / vermits sich die dagelijcks daer over seer verdrietigh en ongemackelijck betoonden; invoegen sy den 6. July ten dien eynde 't volgende Geschrift daer op aen 't Ceur-Mentzise Directorium sonden:

Antwoordt, door de Fransse Ambassadeurs aen 't Ceur-Mentzise Directorium, den 6. July 1682. over-gegeven.

WY ontfangen, met soo veel te meer vermaeck, de Propositie, die het Uw believt aen ons te doen, om dat die ons reden geeft, om te verhoopen, dat de Vergaderingh van 't Rijck eyndelijck ter goeder trouwe wil treden in de ware wegh van een ernstige Negotiatie, en alle obstaculen, die sich daer tegen opposeren, uyt de wegh nemen.

De aldervoornaemste, na ons dunckt, is diegeene, welcke tegenwoordigh de soo noodige Correspondentie tusschen dese By-een-komst en de generale Vergaderingh belet, als sonder de welcke wy niet met nut in eenige Negotiatie, op 't geen dat van de een of de andere zijde voor-gestelt mocht werden, konnen treden.

Indien dese Commercie noch langer geïnterrompeert en geëmbarasseert bleef, souden wy ons in ons particulier niet konnen dispenseren, om den Koningh, onsen Meester, daer van te informeren, gelijck als een saeck, die ons verblijf alhier onnut soude maecken, en de Conferentie sonder hoop van eenigh succes. Wy versoecken derhalven aen de Vergaderinge, dat die daer op, voor alle andere Deliberatie, reflectie wil maecken, en wel gepersuadeert zijn, dat, als dit Obstacul wegh genomen sal zijn, alles licht sal uyt-vallen, maer dat voor dit alles onmogelijck is. Vorder, wat reden dat wy oock mogen hebben, om voortaen niet licht in Negotiatie, op het Poinct van 't Idiomaet te treden, zedert dat (sonder exempel of een contrarie pretext) men het recht en possessie, waer in wy geduerigh ten desen reguarde geweest zijn, in twijffel heeft willen trecken, soo zijn wy nochtans soodanigh gedisponeert, om alles, tot vorderingh van de Vrede, en faciliteringh van de Handelingh, te doen, dat wy seer gaerne Traductien van onse Geschriften, gelijck wy sulcks reeds aengeboden hebben, sullen geven, mits dat wy daer door verseeckert werden, dat men t'eenemael de swarigheydt, die men ons, wegens 't Idiomaet van onse Geschriften, gedaen heeft, termineert, en dat wy oock andersints, dese Vergaderingh in staet sien, om sonder retardement de ordres van de generale Vergaderinge te begeeren en te ontfangen, als de welcke nootsaeckelijck zijn, om het Tractaet, waer van gehandelt werdt, tot een goet en prompt eynde te brengen.

Terwijl de Gedeputeerden van de Rijcks-Vorsten op dese Fransse Propositien, die door Monsr. Verjus tot Regensburgh gedaen waren, niet wilden vergaderen, poogde 't Ceur-Vorstel. Collegie, 't welck die soo goet als amplecteerde, deselve by yder smaeckelijck te maken, resolverende ten dien eynde niet alleen een Missive aen sijn Keyserl. Majesteyt, om hem 't gevaer van 't Duytse Rijck voor oogen te houden, indien dese Propositie niet aengenomen wierdt, te senden, maer oock liet den Ceur-Vorst van Brandenburgh noch bysonder, wegens het Lit van Maegdenburgh, de redenen, die daer toe konden dienen, aen de Rijcks-Vergaderinge tot Regensburg, tot tweemael toe, voorhouden, waer van wy de laetste, als meest van een in-houdt als de eerste (die in Mey over-gegeven wierdt) hier in sullen lassen.

Remonstrantien, gedaen in de Rijcks-Vergaderinge tot Regensburgh, door de Gedeputeerden van Maegdenburg, op den 18. *Augusty* 1682.

MAEGDENBURG: dat men altijdt van meeningh geweest is, gelijck men oock noch is, dat men de dringende importante interesten des Vaderlandts, mitsgaders de deliberatien, welcke zedert soo lange tijdt in een openbare Rijcks-dagh gearresteert zijn, niet verwaerloosen moet; dat men liever de Materien, die zedert soo vele Weecken tot ontwerp van onse deliberatien beteeckent zijn geweest, en het Hooft-punct, daer het om te doen is, en waer van de bevestigingh van de gemeene-rust en geluckfaligheyt af-hangt, behoort t'examineren; dat men een Resolutie moet nemen, treffende het wit, 't geen men sich voorgestelt heeft; en dat men gestadigh aen de Gedeputeerden des Rijcks te Franckfort andere instructien moet fourneren, op dat sy, tot de bevestinge der Vrede met Vranckrijck, konnen arbeyden, en dit alle te meer, vermits het Ceur-Vorstel. Collegie, in d'ordinaire formen al op den 11. des voorgaenden Maendts aen het Collegie der Princen heeft doen weten, dat men daer over de Materien, geproponeert tot onderwerp der Deliberatien, gedelibereert had, dat men daer een Hooft-conclusie had gemaeckt, en dat men 'er gereet was tot een Re- en Correlatie te komen, en dat de Deputatie des Rijcks, die te Franckfort is, verwacht, dat men haer van hier expedienten sal openen, om hare Conferentien, welcke men weet, dat al over verscheydene Weecken gearresteert zijn geweest, weêr aen te vangen; dat men van wegen sijn Ceur-Vorstel. Doorl. van Brandenburg de laetste Remonstrantien van Maegdenburg, welcke op den 6. Mey gelesen zijn, en die in alles en over al conform d'Instructien zijn geweest, reclameert.

Dat sijn Ceur-Vorstel. Doorl., na alle dingen door-grondt en rijpelijck geconsidereert te hebben, al over langh gedrongen is geweest van gevoelen te zijn, dat de conservatie der Vrede in het Rijck in alle manieren te prefereren is boven een nieuwe vyandschap en rupture; dat hy soo verre is van sijn remonstrantien, die op de reden en op d'ervarentheyt gefondeert zijn, te veranderen, dat hy selfs hoe langer hoe mêer sich in de selve gevoelens versterckt vindt; dat hem ongetwijf-

felt

felt daer niets meer in versterckt, als effectivelijck te sien gebeuren, 't geen hy onder andere ongelegentheden al zedert soo lange tijdt voorsien had, dat is te seggen, te sien, dat de nootsaeckelijcke eenigheydt en 't goedt vertrouwen, alreets van een andere kant geweldigh verswackt, soodanigh vermindert is, en dat de verdeeltheden der geesten en der gevoelens tot zulck een hooghte gekomen zijn, dat men noch te Franckfort noch hier niet eens over het Gemeene-best en de gemeene seeckerheydt delibereren, en 'er noch minder iets heylsaems besluyten kan; en dat daer-en-boven de correspondentie tusschen de geenen, die gedeputeert hebben, en de Gedeputeerden self, t'eenemael afgebroocken is; dat men wel siet dat yemandt moeyte sal hebben, om opentlijck tegen de gemaeckte Vrede, en voor de vernieuwingh van een seer gevaerlijcke vyandschap, t'opineren, en dat hy daer wel in doet, maer dat hy daerom niet beletten moet de Stemmingen der geenen, welcke de Vrede en des selfs conservatie, die voor het Rijck soo nootsaeckelilck is, getrouwelijck en sorgvuldigh soecken, en die verheugt souden zijn, dat sy de selve wel bevestigt sagen.

Dat men 't aen 't oordeel der Geïnteresseerden stelt, of 't een bequaem middel is om de verschillende opinien over een te brengen, en tot een heylsame conclusie te komen, niet in 't gemeen te willen delibereren, de geenen die de groote wegh volgen te verhinderen, en hinder-palen tegen de rechten der Stemmingen te formeren; dat den inhoudt van sijn Keyserl. Majesteyts Brief, om dese Rijcks-dagh te beroepen, bekent is, alsoo wel als het *Cur hic*; en dat het overtolligh is de selve t'allegéren; en eyndelijck, wat gevolg 'er voor ons, die soo weynigh vereenight zijn, of immers voor eenigen van ons, te verhoopen staet uyt het bevechten van een uytheemse Natie, welcke altijdt een selve gevoelen volgt, en dat uyt weet te voeren; dat men onder de handt verstaet, dat de gedachten der wel-geintentioneerden voor de Vrede, de rust, en de sekerheydt, wel eeniger mate strecken tot d'acceptatie der door Vranckrijck aengebodene Conditien, en niet tot een nieuwe Rupture, door eenigen qualijck uyt-geleght en geduyd geworden: maer gelijck men de Lieden lichtelijck de vryheyt laet van, volgens hun particuliere neyghingh, wegens de gewichtigste saecken des Werelts *pro & contra* te redeneren, dat alsoo de Staten, die hun gevoelens publijckelijck en oprechtelijck verklaert hebben, ter goeder trouwe gaen, en al te mael gedisponeert zijn, om oock aendachtelijck de Propositien en d'Expedienten der anderen aen te hooren; dat men bekennen moet, als men de saecken in 't generael examineert, en de selve van hun circumstantien af-zondert, dat d'ontleding van de Stadt Straetsburgh, en der andere Plaetsen, ongemackelijck en verdrietig valt, maer dat, soo men de rampen en d'ongemacken des Oorloghs considereert, soo men reflectie maeckt op het geen, 't welck de tegenwoordige staet der saecken vereyscht, en soo men het alles met de voordeelen en de vruchten van de Vrede vergelijkt, desen lichtelijck al het overige overwinnen sullen; dat 'er geen regel sonder exceptie is; dat de regels, selfs gemaeckt wordende van de conjuncturen en circumstantien, welcke de regels niet en volgen, om de selven niet veranderen, en 'er geen wetten af nemen; dat daer-

van

van de regulen gemaeckt zijn; dat men sich na den tijdt moet schicken; dat men van twee quaden 't best moet kiesen; dat dese regels de Bronnen zijn, uyt dewelcken de Westphaelsse, de Pyreneesse, d'Aeckense, en ongetwijffelt oock de Nimweeghse Tractaten zijn gesprooten; dat men oock daer-en-boven considereren moet, dat de Stadt Straetsburgh, welcke een considerabele en wel-gelegene Plaets van Wapenen was, in de Macht van Vranckrijck is; datse onvergelijckelijck sterker is als van te vooren; datse door veel andere stercke Plaetsen ondersteunt, en byna gantsch omringht wordt; dat het moeyte, tijdt, geldt, en selfs bloedt sal kosten, omze uyt haer handen te rucken; dat men den Rhijn soo gemackelijck niet meer passeren, daer post vatten, een talrijck Leger 'er van Vivres en Munitien voorsien, en 'er een veylige Wijck-plaets in de noodt kan vinden; en dat, gestelt zijnde, dat 'er niets mancqueert, en dat men in alles sijn best doet, den uytslag der ondernemingen daerom echter niet en laet twijffelachtigh te wesen; dat het derhalven redelijck is, 't seeckere sonder noodsaeckelijckheyt voor het onseeckere niet in gevaer te stellen, en geen twijffelachtigen Oorlogh te kiesen voor een eeuwige Vrede, welcke Vranckrijck, na de tijdt daer wy in zijn, onder billijcke Conditien aenbied, namentlijck alles te restituëren, 't geense genomen heeft zedert het vertreck harer Ambassadeurs; niets meer te nemen, gelijckse sulcks tot noch toe wel heeft konnen doen; de met het Rijck gemaeckte Vrede voor eeuwigh te bevestigen, en van nu af voor altijt van alle hare Pretentien af te staen; de limiten, welcke hare Staten van het Rijck sullen scheyden, te reguleren, en daer alle de nootsaeckelijcke verseeckeringen af te geven, om de geschillen, die in 't toekomende souden ontstaen, te voorkomen.

Dat sijn Ceur-Vorstel. Doorl. van Brandenburgh, welcke meer als yemandt in het geluck of ongeluck des Rijcks geïnteresseert is, die daer veel by waegt, die een groot deel neemt in de conservatie van de forme des Staets, en die beproeft heeft wat de Vrede en den Oorlogh is, door alle dese Consideratien gedreven wordt tot d'aennemingh der Propositien van Vranckrijck aen te raden, in geval men door de wegen van zoetheydt, en sonder tijdt te verliesen, geen beter Conditien obtineren kan, en sulcks te meer, dewijl hy vreest, dat dese Kroon, sonder dese spoedige acceptatie, sich 'er t'avondt of morgen af ontslaen, of harder Voorwaerden proponeren mocht, welcke naderhandt 't Accommodement swaerder souden maken, en doen sien, dat sijn Ceurvorstel. Doorl., soo veele Ceur-Vorsten, Princen, en Staten, soo veele Koningen, en gantsche Kreitsen, welcke de bevestiging van een goede vriendschap en correspondentie met Vranckrijck soo seer gerecommandeert, onophoudelijck daer aen gearbeydt, en de Rupture afgeraden hebben, effectivelijck 't best en interest des Rijcks sullen hebben gesocht en bevordert, en anderen daer-en-tegen 't voordeel van Vranckrijck, 't geen door Gods genade d'omstandigheden en de Hemels-teeckenen niet meer en dreygen met een gemeene Oorlogh des Rijcks, dewijl al de Werelt sich voor de conservatie der Vrede verklaert, en dat veele sich opentlijck bemoeyen om deselve te bevestigen, waer uyt selfs geen particuliere Oorlogh quam t'ontsteecken, sonder dat

dese

dese droevige noodschickelijckheydt van het Rijck afgewent kon worden, men in minder als een Jaer, en mogelijck noch eer, sien en beproeven soude, wie gesproken en gearbeydt sou hebben voor de prosperiteyt des Vaderlandts, of voor het voordeel en de grootheydt van een uytheemsse Natie; dat dese particuliere Oorlogh, indiense tegen alle verwachtingh komt voor te vallen, ongetwijffelt, volgens de loop der natuurlijcke saecken (want yeder Oorlogh eyndigt met een Vrede) van een Vrede gevolgt sal worden; dat dese twee dingen, den Oorlogh, en de Vrede, die daer op volgt, om eygentlijck te spreken, de Bronnen van Vranckrijcks grootheydt en macht zijn; dat die haer Meesters van soo veele Staten en Landen gemaeckt hebben. 't *Is* aen al de Werelt bekent, dat men door de Vrede van Munster de drie Bisdommen van Mets, van Toul, en van Verdun, met de Steden van deselve namen, 't Landt-Graefschap van der Elzas, 't Provoostschap van Hagenauw, en de *Steden Brisack*, en Pignerol, aen Vranckrijck afgestaen heeft; dat de Pyreneesche Vrede haer Meester heeft gemaeckt van een groot getal Plaetsen in Vlaenderen, in Artois, in Luxemburgh, Roussilion, en Perpignan, welcken sy eertijdts vruchteloos belegert had gehad; dat de Vrede van Aken daer noch andere considerable Plaetsen by gevoeght heeft, als Rijssel, Douay, Doornick, &c. en dat de Nimweeghse Vrede, die na deselven gevolgt is, om haer met Conquesten op te hoopen, het gantsche Franche Comté, met de Keyserlijcke Stadt Besançon, Kamerick, Valencijn, St. Omer, en Arien, van waer men Vranckrijck voornamentlijck aen konde tasten, mitsgaders verscheydene andere Plaetsen van Henegouwen, in haer handen heeft gestelt; en dat deselve Vrede haer gelegentheydt gegeven heeft om het Hertoghdom van Lottharingen, Bar, Pont à Mouzon, Nomeny, 't Hertoghdom van Luxemburgh, elf Keyserlijcke Steden, en een meenigte van andere Staten, die men niet en noemt, te behouden, dat soo groote en soo talrijcke Conquesten overwinnende blijcken zijn van dat dickwils met Vranckrijck Oorlogh en Vrede te maecken, het rechte middel is om haer Macht gestadigh te vergrooten; dat men dan gelooven moet, dat het tot des Rijcks voordeel streckt, aen dese Kroon geen gelegentheydt of reden tot een Rupture, en vervolgens tot een nieuwe Vrede, te geven, en by gevolgh nieuwe Conquesten te maecken, maer liever alle haer sorgvuldigheydt aen te wenden, om een goede vriendtschap te queecken en t'onderhouden; dat 'er eenigen zijn, die sich niet beletten konnen te gelooven, dat, al wilde men, ter liefde van de Vrede en rust, van alles af-staen, Vranckrijck echter de bestemde Limiten niet langh observeren soude; dat men de sorgen en een weynighje wantrouwens niet kan laecken, maer dat men niet te min na alles sich vertrouwen moet op de ter goeder trouwe geslootene Tractaten, gelijck als op banden, die de burgerlijcke gezelligheyt handhaven, en het wantrouwen, 't welck Vranckrijck oock van ons kan op-vatten, en dese zoorten van swarigheden eenmael laten varen; dat, als men de Wapenen al weêr op nam, men altijdt soude moeten komen tot de Termen van sich op malkander te vertrouwen; dat men liever alle dubbelsinnigheden in de Tractaten behoort te vermijden, en de selven niet te teeckenen en ratificeren, als in de voorgaende tijdt, om naderhant

besondere verklaringen en uytleggingen, welcke de Tractaten in twijffel trecken; en de Protestanten selfs schadelijcker als voordeeligh zijn, by d'Acten te voegen; dat men daer-en-boven de Guarantie van een Tractaet aen de machtige Princen van Europa kan versoecken; en eyndelijck, dat, indien Vranckrijck in eenige der geaccordeerde Poincten gebreeckig quam te blijven, of de gestelde Limiten t'overtreden, sy haer reputatie in 't gesicht des Rijcks en des geheele Wereldts verliesen soude; en dat men als dan reden soude hebben, om een algemeene Resolutie te nemen, en gezamenderhandt t'agéren, 't geen tegenwoordigh niet geschieden kan, om de hier voor geallegueerde Redenen en Motiven, en insonderheydt, vermits de verdeeltheden in het Rijck tot soo verre zijn gekomen, dat men malkander in lange tijdt niet aengehoort, noch publijckelijck gesproocken heeft; dat men Protocollen gehouden, gedelibeert, en geconcludeert heeft; dat de Commercie tusschen de drie Collegien des Rijcks afgebroocken is; dat men niet tot een Re-en Correlatie kan komen; dat de Meesters niet geïnformeert konnen worden van de gevoelens hunner Collegâs; en dat de Gedeputeerden des Rijcks aen hun Committenten niet konnen schrijven, noch 'er instructie af ontfangen.

Hoe kan men na sulcke verdeelde radingen een gemeene Wapeningh en goede effecten verhoopen? dat, indien Particulieren sich sonder het gantsche Lichaem in een Oorlogh engagéren, hen wedervaren sal, 't geen het oude Spreeck-woordt segt, *dum singuli pugnant, universi vincuntur*; dat het niet minder ondoenlijck is, Quartieren in eens anders Staten te beteeckenen of te nemen, of 'er Contributien af te vorderen, gelijck de Memorie van den 24. des voorgaenden Maendts, gefondeert op de constitutien en conclusien des Rijcks, sulcks klaerlijck betoont, sonder dat het van nooden zy hier daer meer af te seggen.

Dat men, voor het overige, hier herhaelt, 't geen men alreedts gestipuleert heeft; dat, indien de tegenwoordige gelegentheydt van een goede Vriendtschap met Vranckrijck te bevestigen, en een Rupture te vermijden, verwaerlooft wort, het Rijck, en insonderheydt de Staten, welcke de Vrede publijckelijck en instantelijck aengeraden, en 'er moeyte toe hebben gedaen, reparatie sullen eysschen van de geenen, die de selve sullen tegen gehouden of verwaerlooft, en voet tot een nieuwen Oorlogh gegeven hebben, 't geen men noch van niemandt presumeren wil.

Dat alle de geenen, die de gerechtigheyt beminnen, goet sullen keuren, dat sijn Ceur-Vorstel. Doorl. alles in 't werck stelt, en alle mogelijcke voor-sorgen gebruyckt, om te beletten, dat het vuur, 't welck nauwelijcks uytgedooft is, weêr ontsteecken kome te worden, en d'onnoosselen met de schuldigen verteere, insonderheydt als zy op de voorgaende tijt reflectie sullen maecken, en als zy considereren sullen, dat de Staten van Kleef, van der Marck, van Ravensperg, van Minden, van Brandenburgh, van Pomeren, van Kamin, van Lauwenburgh, en van Pruyssen, eerst omcingelt, en vyandlijck aengetast, en laetst geëvacueert zijn geworden, hoewel sijn Ceur-Vorstel. Doorl. de Vrede en vriendtschap met al de Werelt gehou-

houden, en soo verre geweest heeft van oorsaeck tot een Oorlogh te geven, dat hy selfs sijn uyterste vlijt heeft aengewent, om ze te stutten; dat sijn Ceur-Vorstel. Doorl. sich verlaten heeft op de Vredens-Tractaten, op de Constitutien des Rijks, en op sijn Alliantien, doch vruchteloos; dat d'eene of d'anderen, die men niet noemen wil, hun begeerte vernoegen, Legers in sijn Staten brengen, of selve daer vyandlijck in treden moesten; en dat men daer-en-boven voor-bedachtelijck en op de authentijckste forme Plaetsen aen d'Uytheemschen heeft weten t'accorderen, om op hun gemack sijn Staten te konnen aentasten, gelijck het gebeurt is, en selfs alle wegen van Secours beletten; maer dat, hoewel men weynigh geseght heeft, men niet meer seggen sal van dese hatelijcke Materien, welcke men vergeten moet, gelijck gepasseerde dingen, en die hier oock niet geallegueert zijn, als op dat ze niet meer geschieden; dat men een mael aen sijn Ceur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt de satisfactie geve, welcke hy zedert ettelijcke Jaren met alle zedigheydt versocht heeft, en die hy niet heeft konnen verwerven; dat men door een nieuwen Oorlogh, die men noch vermijden kan, zijn Staten en sijn getrouwe Ondersaten niet weêr en dompele in nieuwe swarigheden, verliesen en kosten, daer alreedts maer al te veel apparentie toe is; en dat men sijn Rechten en sijn billijcke Pretentien, die alreedts verscheydene Millioenen beloopen, niet en vermeerdere, maer hem eyndelijck daer wegens effectivelijck en promptelijck vernoege.

Wat de Brief belangt, welcke mijn Heer den Ceur-Vorst van Mentz aen dese Rijcks-Vergaderingh geschreven heeft, rakende d'afbreeckingh der Commercie tusschen de twee Vergaderingen des Rijcks, en die tegenwoordig t'onderwerp der deliberatien maeckt, en wat betreft de Minute van het antwoordt, 't geen men daer op moet doen, dat men wegens dese Puncten niet geïnstrueert is, maer dat, dewijl men verseeckert is, dat sijn Ceur-Vorstel. Doorl. verheught sal wesen de Negotiatien van Franckfort te sien avanceren, men de saecke by mangel van instructie niet stutten wil.

Wat belangt, dat de gevolmachtigde Minister der doorluchtigste Huysen van Saxen Gotha, Koburg, en Altemburg, sich gedient heeft van de Tituls van Hertogh van Gulick, Kleef, en Mons, in de namen der Princen sijn Meesters, dat men de Vergaderingh door lange Discoursen hier over niet importuneren wil, maer om door stilswijgen aen de gedachte Princen niets van sijne Ceur-Vorstelijcke Doorluchtigheyts Rechten af te staen, wijst men in een woordt dese Vergaderinge na het geen, 't welck in andere gelegentheden over dit selve onderwerp gesegt is geworden.

Wy sullen de Stemmen van verscheyde andere Vorsten van 't Rijck / welcke na die Partye helden / en de andere tot dese saeck mede sochten te bewegen / hier by voegen / om alsoo den Leser vergenoegen te geven.

HILDESHEYM: dat sijn Ceur-Vorstel. Doorluchtigheydt van Ceulen alreedts verscheydene malen in 't publijck en in 't particulier heeft doen betuygen,

tuygen, dat hy niet anders begeert, als de conservatie van de Vrede en de rust in 't Rijck; dat hy noch in dit selve gevoelen is; en dat hy ten desen eynde hem gerecommandeert heeft, als de gelegentheydt sich daer toe aen sal bieden, van sijnen't wegen te verklaren, dat sijn Ceur-Vorstel. Doorl., considererende de tegenwoordige Conjuncturen, niet en siet, hoe men sich sonder een geheele en gewisse ruïne des Rijcks in een nieuwen Oorlogh sal konnen engagéren; en dat men, op wat wijs het oock zy, de Vrede moet conserveren en maintineren, al soude selfs sulcks oock moeten geschieden door d'acceptatie van des Konings Conditien, in geval men niet beters obtineren kan.

En gelijck sijn Ceur-Vorstel. Doorl. van advys is, dat men sonder uytstel aen de Deputatie des Rijcks een nieuwe en gevoegelijcker Instructie, als d'eerste, moet fourneren, dat men 'er van sijnent wegen een spoedige expeditie af recommandeert; en dat men sich voor het overige in alles gedraegt aen 't geen, 't welck, begrijpende de præëminentie der Ceur-Vorsten, door Beyeren en Maeghdenburgh geallegeert is.

't Selfde voor *Luyck* en *Berchtolsgaden*.

PADERBORN en MUNSTER: dat men niet vergeten kan hebben, en dat men gemackelijck betoonen kan door de Protocollen van het voorgaende en van dit Jaer, dat sijn Hoogheyt, met de handt te leenen aen de bevestigingh des Poincts van d'algemeene seeckerheydt door d'aenbiedingen, welcke hy edelmoedigh gedaen heeft van te contribuëren tot alles, 't geen algemeenlijck goedt gevonden soude zijn, geen ander ooghmerck gehadt heeft, als de gemeene Rust te conserveren en te bevestigen; en dat hy seer wel verseeckert is geweest, dat men de selve door de te Franckfort aengestelde Conferentien soude konnen obtineren; dat hy ten desen eynde sonder ophouden aen dese Vergaderingh heeft doen bespeuren de noodtsaeckelijckheydt van de Deliberatien te hervatten en tot het eyndt toe te continuëren; en dat hy selfs na de Conferentien gesonden heeft, om daer te doen vertoonen de noodtwendigheyt des Vredes, en het gevaer, 't verlies, en de ruïne van soo veel Staten des Rijcks, indien men de Rupture niet en vermijdt.

Dat sijn Hoogheydt altijdt hoopt, dat men te Franckfort de gevoegelijcke middelen van de Vrede te bevestigen sal konnen vinden, en van d'een en d'andere kant daer wegens over-een-komen, indien men maer eens ernstelijck in Handelingh tradt: en dat hy met dit ooghmerck hem bevoolen heeft noch een-mael aen dese Vergadering te recommanderen, van des Rijcks wegen alles te contribuëren, 't welck men gelooven sal bequaem te zijn om de Conferentien voort te zetten en t'eyndigen, en insonderheyt een langer tardering en een geheele verbreking der Onderhandelingen, tot een onvergoedelijck nadeel der Staten, sorgvuldigh te vermijden.

Dat sijn Hoogheydt de verdrietige gevolgen van een onvoorsiene Rupture, en de schaden, de verdruckingen, en de verwoestingh; welcke men daer door lijden soude, soo geweldigh vreest, dat hy, om de zelven te voor-komen, de zorg en

en koften van aen de meeste Hoven des Rijcks, en in de generale en particuliere Vergaderingen, te senden, wel op sich heeft willen nemen; en dat hy selfs de Resolutie heeft genomen van de Propositie, door d'Ambassade van Vranckrijck te Franckfort gedaen, liever suyverlijck en eenvoudiglijck t'accepteren, als de tegenwoordige Vrede-handelingen t'abandonneren; en, gelijck de Resolutien, welke men nemen sal tot d'openingh der Handelingen, en tot het Reglement van de handel-wijs, contribuëren moeten tot de vorderingh der Conferentien, dat men bewilligen kan in de voor-gestelde Minute, *sub rato & salvis ulterioribus.*

HOLSTEYN, GLUKSTAD: dat men door de laetste Remonstrantien van den 29 Mey aen dese Vergaderingh heeft doen kennen d'oprechtheyt der meeningen van sijn Deensche Majesteyt voor de Vrede en voor de rust des Rijcks, en d'onvermoeyelijcke zorgen om de selve daer in te maintineren; dat men sulcks hier nochmaels doet, en dat alles in dit poinct bestaet; dewijl, het gevaer van een Oorlog met de Turcken dagelijcks toenemende, en de saken sich na een Rupture met Vranckrijck wendende, de krachten des Keysers en des Rijcks verdeelt en onbequaem sullen wesen om twee sulcke machtige Vyanden tegen te staen, dewijl 'er soo veel Staten en gantsche Kreytsen zijn, die een afschrick van den Oorlogh hebben, of die in geen staet zijn van het Gemeen t'assisteren; dewijl het Rijck selfs mancquement van alles heeft, om soo groote Desseynen t'ondernemen, en dat het niet vervult en is als met gedachten van wantrouwen en zijdigheydt; dewijl men geenig secours of assistentie van d'uytheemsche Machten te verwachten heeft, waer uyt men dan, ingeval van Rupture, weynig hoop moet hebben van een geluckigh gevolg, of van te behouden, 't geen het Rijck noch overigh heeft, en noch minder van het verloorene weêr te winnen; dat sijn Deensche Majesteyt, considererende dese gesteltheyt der saken, en der selver omstandigheden, sich voor de sekerheyt en de prosperiteyt des Rijcks geen gevoegelijcker middel in kan beelden, als de Vrede op de door Vranckrijck geproponeerde Conditien te conserveren, indien men 'er geen beter obtineren kan, en aldus den Oorlogh en alle de rampen, daer de selve mede verzelt is, volgens het Spreeck-woort, *si bellum dixeris, omne malum dixeris,* van het Rijk af te wenden, en order en instructie aen de Gedeputeerden des Rijks te Franckfort te geven, van sonder dralen op de Propositie van Vranckrijck in handelingh te treden.

Dat men wijders van het selve gevoelen is als Maeghdenburgh, noopende alles 't geen van daegh van des selfs wegen op de geproponeerde Materie, en rakende de conservatie van de Vrede, gesegt is.

OSNABRUGGE, KALENBERG, en GRUBENHAGEN: dat sijn Doorluchtighste Hoogheydt oordeelt, dat het voor de rechten der Staten seer nadeeligh is, de veelvoudige en opentlijck bekende misbruycken, welcke het Directorium van Frankfort in d'oeffening van haer Chargie begaet, insonderheyt met uit haer eygene authoriteyt de Publicatie der Conclusien van de Deputatie des Rijcks, gearresteert door de meerderheyt der Stemmen, te rugh te houden, langer te dulden, en toe te laten dat de decisive Stem, die een der fraeyste Rechten der

Staten is, in Compromis gelegt wordt, en haer werckingh niet hebben kan, als met het believen van het Directorium.

Dat men derhalven van het Directorium niet alleenlijck een behoorlijcke satisfactie moet trecken, raeckende het geen, 't welck tot hier toe tegen 't gebruyck en tegen de rechten der Staten des Rijcks gepasseert is, maer oock positive en suffisante versekeringen, tegen dusdanige proceduren voor het toekomende, vorderen; dat men de Directoriums van Mentz niet erkennen moet, voor dat men dese satisfactien en verzekeringen geobtineert heeft; en dat men aen sijn Deense Majesteyt moet schrijven, om hem te bidden, dat hy het Directorium van Mentz door sijn authoriteyt wil verplichten haer debvoir te doen, satisfactie voor het gepasseerde, en versekeringen voor het toekomende te geven.

En gelijk men door het Directorium, of door de Keyserlijcke Ambassade, noch nieuwe remonstrantien aen d'Ambassade van Vranckrijck sal konnen doen, raeckende de Handel-wijs, en ondertusschen de deliberatien op hun Replicque continuëren, uit kracht van het geen, 't welck door de meerderheyt der Stemmen hier over gearresteert is geworden, dat men alsoo niet afwijcken moet van het oud gebruyck, en van de laetste stijl des Rijcks, daer men sich in d'onderhandelingen met Vranckrijck, en met andere Uytheemse Machten, af gedient heeft.

Dat men eyndelijk de Deputatie van Franckfort, en insonderheyt Gedeputeerden van Princen, daer oock niet toe verplichten, en in ongewoonlijcke Termen bewilligen kan, en insonderheydt de Titul van Excellentie, wanneer men van Franckfort aen de Rijcks-Vergaderinge sal schrijven; en dat de Commercie, die ten anderen tusschen beyde dese Vergaderingen soo noodsaeckelijck is, gemackelijck herstelt kan worden, indien men sich dienen wil van de stijl, daer men sich tot noch toe in d'extraordinaire Deputatien af gedient heeft, te weten, de Relassen sonder Titul en sonder Ceremonie te stuuren, gelijck men in den Jare 1670. in de saeck van Nassauw Sarbruck gedaen heeft, of de gewoonelijcke Tituleringh t'observeren, Excellentie achter-latende, of selfs dese Relaasen van 't eene Directorium aen het ander te doen addresseren, volgens het door den Directeur geproponeerde expedient, behoudens dat men in de volle Raedt wegens 't onderwerp der Relaazen over een gekomen zy, en dat de Notulen daer naeukeurighlijck geobserveert worden.

Dese Redenen scheenen wel seer krachtigh te wesen / maer die na de Keyserse kant helden / oordeelden dat de andere / die daer tegens ingebracht konden worden / noch veel krachtiger waren / soo dat wy / om den Leser te voldoen / hier oock de Refutatie van dit Memoriael van Maegdenburgh / welcke door de Oostenrijckse Gedeputeerden den 10. October daer aen ter Rijcks-Vergaderinge werdt over-gelevert / sullen in-lassen / als waer door men van de kracht van yeders Redenen sal konnen oordeelen.

Nade-

NAdemael binnen desen loopenden Jare, gelijck bekent is, van wegens Ceur-Brandenburgh, als Hertogh van Maegdenburgh, ter Rijcks-Vergaderinge twee Memorialen zijn over-gegeven, soo heeft sich sijn Keyserlijcke Majesteyt genootsaeckt gevonden, door des selfs Oostenrijckse Gesantschap, dese Contra-Informatie aen de Rijcks-Stenden te geven. Uyt de voorsz. Memorialen blijckt, dat het oogemerck van Maegdenburgh principalijcken daer inne bestaet, dat de twee Propositien, die de Fransse Ambassadeurs op den 21. November en 2. January laetst-leden tot Franckfort mondelingh en schriftelijck gedaen hebben, mochten aengenomen werden; dat is, dat men aen de Kroon Vranckrijck, tegens de Tractaten van Munster en Nimwegen, soude af-treden en over geven omtrent het sevende en nobelste gedeelte van Duytslandt, met soo veel trouwe en onschuldige Stenden en Leden, beneffens de Stadt Straetsburgh, welcke den voornaemsten Sleutel van Duytslandt is, met alle de Vryheden en Gerechtigheden van deselve, en sulcks maer alleen daerom, dat men anders soude in gevaer staen van noch meer te verliesen, niet om redenen, als of men in 't Rijck, gelijck de voorsz. Memorialen mede brengen, geen suffisante Macht hadde tot noodigen tegenstant, maer dat het Rijck tegenwoordigh tot geen Oorlogh geconstitueert is, zijnde het selve door den geprecipiteerden Vrede van Nimwegen in confusie en mis-trouwen geset, met byvoeginge, dat men wel wiste, waerom den laetsten Oorlogh was begonnen en gevoert, en dat men dus doende het nu wederom tot een Rijcks-Oorlogh soude laten komen, en wat diergelijcke meer in de selve Memorialen, tot geen kleyndere verachtinge en verminderinge van 't Roomsse Rijck, als tot verheffinge van den Koningh van Vranckrijck en des selfs Macht, in de voorsz. Memorialen *sub rato* geëxprimeert staet. Aengaende nu het begin en den oorsprongh van den laetsten Oorlogh, waer van men den haet en het verdacht op den Keyser schuyven wil, soo is uyt de publijcke Acten ten genoegen bekent, na dat de Koningh van Vranckrijck de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden in April den Oorlogh aengesegt hadde, met dewelcke Ceur-Brandenburgh sich daer op in Mey allieerde, dat sijn Keyserl. Majesteyt toen op het instandigh aenhouden en imploreren van den Vorst Georg van Anhalt, dien sijn Ceur-Vorstelijcke Doorl. ten dien eynde expres naer Weenen gesonden hadde, sich tegens Vranckrijck niet eerder geëngageert heeft, tot dat de Koningh van Vranckrijck sijn geheele Macht op en over den Rijcks-Bodem hadde gevoert, verscheyde Steden en Forten in 't Hertoghdom Kleef ingenomen, deselve ten deele beset en ten deele geraseert, en op die wijse den Vrede van Munster *de facto* veelvoudigh gevioleert, gelijck sulcks genoeghsaem consteert uyt de Memorialen, dewelcke op den 14 January 1673 en daer na aen de noch durende Rijx-Vergaderinge tot Regensburgh tegens Vranckrijck zijn overgegeven; waer op, als mede op de klachten van meer andere Ceur-Vorsten en Stenden, de Koning van Vrankrijk eyndelijk van't Rijck tot openbaren Vyandt verklaert is geworden, sulks niemand, veel minder de geene, op wiens beweeglijk en instandig aenroepen de Keyser tot Defentie van 't Rijk in den oorlog getreden is, hem met recht d'oorspronk van den oorlog kan imputeren.

En

En wat de Vrede van Nimwegen aengaet, soo is insgelijcks uyt de publijcke Acten notoir, dat sijne Keyserlijcke Majesteyt daer op niets heeft geprecipiteert, noch sich eer daer toe heeft laten bewegen, tot dat aen d'eene zijde de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, en by nootsakelijck gevolg de Kroon Spanjen oock voort daer op, door het maken van een particuliere Vrede met Vranckrijck, uyt de gemeene Alliantie getreden waren, en dat aen d'andere zijde (andere particuliere Tractaten te geswijgen) Ceur-Brandenburgh, selfs buyten voorgaende kennisse ofte participatie van den Keyser, sijnen Geheymen Raed Meynders, door den welcken hy in 't Jaer 1673., sonder eenig reguard van de gemeene Alliantie, sich met de Kroon Vranckrijck oock apart vergeleecken heeft, na 't Fransse Hof gesonden, en om een particuliere Vrede hadde laten aenhouden, waer by noch komt, dat alle de ses overige Ceur-Vorsten, mitsgaders alle de Vorsten en Stenden des Rijcks toen eenpaerlijck en ootmoedigh versochten, dat sijn Keyserl. Majesteyt de door Vranckrijck geoffereerde redintegratie van de Westphaelsse Vrede, en de rust en welvaert van 't geheele Rijck niet wilde voor by gaen, om alleen de gemaeckte Conquesten van d'een of d'ander te maintineren, daer toe men door geene Tractaten verbonden was.

By dese constitutie van saecken heeft den Keyser eyndelijck voor sich en voor 't Rijck de Vrede met de Kroonen van Vranckrijck en Sweden oock laten tracteren, in dier voegen nochtans, dat al 't geene daer omtrent quam te passeren, aen de Deensse en Brandenburgse Ministers, die toen tot Nimwegen waren, t'elckens gecommuniceert wierde, met serieuse en vriendelijcke vermaninge, dat sy te gelijck op haren Vrede mede wilden bedacht zijn, en de generale Vredens-Conditien na behooren helpen dresseren: waer op eyndelijck gevolght is, dat den Westphaelssen Vrede, als het eenige oogwit van de Alliantien, in allen deele is gerestabileert geworden, met op-offeringe nochtans van de Keyserlijcke Patrimoniële Stadt Fryburgh, latende hoogst-ged. Keyser alle de Conquesten, alhoewel hy voor sich en voor 't Rijck daer aen mede te pretenderen hadde, in handen van Deenemarcken en Brandenburgh, om daer door haren Vrede voordeeliger te maken, waer toe genoegh tijdt en stilstant is bedongen geworden. Aengesien nu dit alles billijck en recht is, en mits dien al 't getracteerde geapprobeert is geworden, soo is niet te begrijpen, hoe Ceur-Brandenburgh uyt het maken van dese Vrede de voorsz. Confusie en mis-trouwen kan infereren, met sustenue dat het Rijck, tot defentie en reddinge van des selfs noot-lijdende Stenden en Leden tegenwoordig heel onmachtig zijnde, tot der selver oppressie en afscheuringe soude consenteren, en de voor-gem: Fransse Propositie, hoe onbillijck, beswaerlijck, schimpelijck en schadelijck de selve oock zy, aen-nemen, en het voor een geluck erkennen, dat men niet meer komt te verliesen.

De grieven voor eerst, dewelcke niet alleen van de Protesterende Stenden (onder de welcke Maegdenburgh mede is) van wegens hunne Geloofs-genooten, die aen d'over-zijde van den Rhyn woonen, in 't Jaer 1680. aen den Fransse Minister Monsr. Verjus zijn voor-gedragen, maer die oock van 't gesamentlijcke Rijk

den

den 27. July 1680. en den 7. February 1681. aen den Koning in Geschrift wijtloopigh geremonstreert zijn, doen onwedersprekelijck en soo klaer als 't licht aen den Hemel blijcken, dat de Propositien en Conditien, daer mede de Fransse Ambassadeurs tot Franckfort, in plaetse van de geaccordeerde Conferentie *super genuino sensu Tractatuum*, en tot opheffinge van alle Grieven, voor den dag zijn gekomen, regelrecht strijden met de Tractaten van Munster en Nimwegen, met de Tractaten van Executie, tot Neurenburgh gesloote, met een dertigh-jarige observantie, met de publijcke verklaringe van Monsr. Gravel, by 't aengaen van 't Compromis tot Regensburg, en met d'Uytspraecken en vergelijcken, raeckende de thien vrye Steden in d'Elsas.

Ten tweeden, soo is handtastelijck, dat soo grooten demembratie van 't Rijck, gelijck de Franssen boven alle Tractaten, sonder toelatinge van eenige discussie, sonder reflectie op de Vredens-Tractaten, sonder fondament van Justitie en genoegsaem met voor-geschrevene Woorden, in plaetse van de geaccordeerde Conferentie, op 't nieuw pretenderen, niet alleen ten hoogsten schadelijck, en by de gegraveerde en ongepassioneerde Stenden soo wel als by de Posteriteyt onverantwoordelijck, maer oock by alle Natien tot het grootste dis-respect van den Duytschen Naem, die by de lieve Voor-Ouderen altijt soo dierbaer en waerde is gehouden, hoogst schimpelijck en spottelijck soude zijn.

Ten derden, ingevalle het Rijck, ongeacht al het boven-verhaelde, daer toe al quam te verstaen, so soude echter daer door de Rust en Vrede met Vrankrijk even soo min en noch weyniger versekert zijn, als door de Tractaten van Nimwegen; want behalven dat de Kroon Vrankrijk gewent is t'elkens verder om sich te tasten, voornamentlijck [illegible] dese Regeeringe, *cujus unicus scopus est dilatare pomaria*, en behalven dat 'er geen meer Cauteelen, als al voor heen gebruyckt zijn, bedacht konnen werden; daer-en-boven dewijl het elck een suspect moet voor-komen, dat de voorsz. Propositie klaerlijck in den mondt voert, dat aen de selve Kroon noch veel meer Pretentien tegens 't Rijck aen wederzijden van den Rhyn competeren, sonder te seggen *an ex Instrumentis Pacis Monasteriensis & Neomagensis, an ex jactato sæpe jure Caroli Magni, Dagoberti aut aliorum*, ofte waer uyt deselve anders spruyten, alsoo deselve Kroon geresolveert heeft geen van deselve in discussie te laten komen, om dat op die wijse *juxta vulgata Gallorum Principia* alle de Renuntiatien, die de Koningh daer op mochte komen te doen, met wat voor solemniteyten ofte præscriptie van tijdt de selve oock mochten bekrachtight zijn, onnadeelig aen de Kroon, en by gevolge nul en van geender waerde souden zijn, soo kan men sich soo veel te minder met redenen eenige securiteyt ofte bestandigheydt daer van belooven, als soodanigen gepretendeerde Cessie boven alle voorige Tractaten en Justitie enorm is, en hoe meer de Franssen daer uyt bemercken souden, *populum ad servitutem paratum esse*, en dat dit nieuw en soo groot gewin haer soo veel versterckén, als Duytslandt verswacken soude, soo veel te meer komt het voornaemste Argument van de voorsz. Maegdenburgse Memorialen (te weten, dat men om sich niet meer in gevaer te setten, van noch meer te verliesen, al

al 't geene doen moste, wat Vranckrijck begeert) te vervallen, op welcke wijse anderfints het geheele Roomsche Rijck soude komen te geraken in de bloote discretie van Vranckrijck.

Ten vierden, soo is het een notoir Recht, dat geen Stand vermach den anderen alsoo op te offeren, noch na sijn believen van 't Rijck af te stemmen, en aen een vreemde Kroon te cederen: De gesamentlijcke Rijcks-Stenden hebben op den 29. September 1648. tot Munster solemnelijck gecontesteert, en aen den Koning van Vranckrijck geschreven, *non in illorum potestate situm esse ulli Constatuum Imperii in sua Germanicæ immedietatis securitate & libertate præjudicare, aut ea præcipere quæ neque ipsis accepta fuerunt neque præcario sed jure suo possident.* Ook kan geen Stand door sijn stemmen sijn Mede-stand præjudiceren, als'er alleen quæstie is over hondert guldens Collecten, of over een Kerck, ofte over d'exercitie van Religie, hoe veel te minder is men dan bevoegt, soo veel aensienlijcke en trouwe Rijcks-Stenden en Leden *cum omni libertate, immediate, collectis* en alle Gerechtigheden, sonder eenigh fondament van Justitie of van Tractaten, soo los van 't Rijck in de Fransse dienstbaerheyt over te geven.

Ten vijfden, soo vermach geen Rijcks-Standt, sonder præallable kennisse en consent van den Keyser en van 't Rijck, sich in een vreemde dienstbaerheydt onderwerpen.

Ten sesten, soo bevindt sich den Keyser door sijn beswoorne Capitulatie verbonden, niet alleen om niet het minste van 't Rijck vrywilligh te geven, maer oock om al 't geene op de gevoegelijckste wijse te vindiceren, wat de Kroon Vranckrijck tegens de Vrede van Westphalen en Nimweg[illegible] en onder anderen de thien vrye Rijks-Stenden in d'Elsas, naer eygen goedunck[illegible], van 't Rijck afgescheurt heeft.

Ten sevenden, soo zijn alle en een yder van de getrouwe Rijcks-Stenden gehouden den Keyser, ingevolge van de Rijcks-Ordonnantien van defentie en executie, met raedt en daedt gehoorsaemst by te staen.

Daer-en-boven soo wordt in de voorsz. Maegdenburghse Memorialen seer nadruckelijck gepresupponeert, en de Franssen klaerlijck in de mondt gegeven, dat men, van wegens dese gegraveerde en tot vreemde dienstbaerheydt gedwongene Stenden, noyt geen rechtsaecke moet maecken, maer dat men alle de selve, in cas men, sonder wijtloopigheyt, niet beters van Vranckrijck in der minne soude konnen verwerven, eens voor al op-offeren en abandonneren soude, daer by voegende alle noodige reserve en protestatie tegens de geene, die sich hunne noodt-lijdende Mede-Stenden souden komen aen te nemen, en tot der selver reddinge, na schuldigheyt, te concurreren; op welcken voet, by aldien morgen een andere Standt, en Ceur-Brandenburg selfs, mochte werden aengetast, hy even soo min om Rijkshulpe soude mogen aenhouden; en by consequentie soude op die wijse *tota Imperii compages*, en alle des selfs fondamentele Wetten, t'eenemael opgeschooven, en elck aen een vreemt gewest geëxponeert en *primi occupantis* werden.

De meer-gedachte Brandenburgse Memorialen melden wel, dat na dese Cessie de

de Vrede met Vranckrijck soude eeuwigh dueren, om dat den Koningh sich daer toe aenbied, en ten dien eynde alle sijne tegenwoordige en toekomende pretentien, geene uytgesondert, in eeuwigheydt wil renuntiëren, mitsgaders dat hy een seeckere en onprejudiciable Limijt-scheydinge wil maecken, en aen het Rijck genoeghsame verseeckeringe geven: maer waer in sal dese verseeckeringe bestaen? Tot Munster en Nimwegen is een eeuwige Vrede belooft, *Pax perpetua*, en daer is op alle Pretentien gerenuntieert. Oock is'er tot Nimwegen tusschen Spangien en Vranckrijck een Barriere in Plaets van een Limijt-scheydinge in de Nederlanden gemaeckt, en daer is allen Potentaten vry gestelt de Vrede te guaranderen, en nochtans is sulcks voor een groot gedeelte even in't selve Jaer, als de Vrede gemaeckt was, over hoop geworpen. Handt, Woordt, Zeegel, Eed en Limijt-scheydinge *mania sunt contra eum, cui omnia sunt intra Dominationem*; geene Renuntiatien valideren, *ubi semel Coronæ Galliæ jus acquisitum est*. De Guarantie van andere Potentaten is misselijck, en staet in eens anderen welgevallen, waer van d'Exempelen hier te odieus souden vallen. Men brenge eens een eenigh Tractaet van Vrede voor den dagh, 't welck Vranckrijck by dese Regeeringe gehouden heeft.

Noch wort'er in de Maegdenburgse Memorialen gesegt, dat men het te maecken Vredens-Tractaet soo klaer en buyten alle obscuriteyt stellen kan, dat daer over niet te disputeren valt; Wy bekennen geen soodanige gesien te hebben, *unde fraudi species juris & illecebræ quæri non potuerit*; soud'er wel iets konnen klaerder zijn, als dat in de Tractaten van Munster en Nimwegen aen Vranckrijck alleen het Landt-Graefschap van d'Elsas, en niet de geheele Elsas, gecedeert is; waer by noch (*Teneatur*) alle d'overige Stenden in d'Elsas van de voorsz. Cessie uytdruckelijck geëximeert zijn; van de welcke sommige, en specialijck Landauw en Hagenauw, door de Fransen aen't Rijck gerestitueert zijn, hebbende den tegenwoordigen regeerenden Koningh van Vranckrijck daer-en-boven tot Regensburgh, by't entaméren van't bewuste Compromis, door sijnen Gesant Monsr. Gravel expres verklaert, dat hy niets te pretenderen hadde op der selver Stenden en Steden Immediëteyt, als de welcke haer uyt krachte van de Vrede van Munster uytdruckelijck was gereserveert. Onaengesien alle dese Bewijsen, die soo Sonnenklaer en onwedersprecckelijck zijn, soo is't nochtans, dat Vranckrijck die alle in eygendom onder treckt. Sijne Keyserlijcke Majesteyt en alle de Rijcks-Stenden bekennen geern, dat Duytslandt tegenwoordigh meer tot Vrede als tot Oorlogh geconstitueert is, waerom sy geenen oock wenschen, en desen detestéren, daer toe soo hebben sy de Vredens van Westphalen en Nimwegen oock getrouwelijck geëxecuteert en onderhouden, en presenteren oock aen den Koning van Vranckrijck goetwilligh over te geven al't geene hy sal konnen bewijsen hem deugdelijck te competéren. Maer soo grooten en Edelen deel van Duytslandt, beneffens soo veel trouwe Stenden en Leden, met al der selver Recht en Liberteyt, sonder eenige discussie, en sonder fondament van Tractaten ofte Justitie, te storten in de slavernye, dat laten de fondamentele Wetten even soo weynigh toe, als de digniteyt,

eer, seeckerheyt en de vryheyt van de Duytsche Natie. *Omnia servituti turpitudinique anteferenda sunt.*

In de Maegdenburgse Memorialen wort heel wel genoteert, en met exempelen aengewesen, dat men sich voor al wel te wachten heeft met Vranckrijck dickwils te tracteren, om dat men daer by altijdt verlieft, 't welck even d'oorsaecke is, waerom de Keyser van de Westphaelsse en Nimweegse Tractaten niet wil afwijcken, noch andere met schade en schande in-gaen; te meer, als men desen wegh met Vranckrijck eens quam in te slaen, soo soude het noyt gedaen werck zijn, maer het nieuw op te rechten Tractaet soude haest een ander Tractaet, en dat weder een derde na sich slepen, op welcke wijse het geheele Rijck haest soude werden geabsorbeert, en in een schandelijcke Servituyt gestort, of ten minsten gedwongen worden tot het opvatten van de Wapenen, in een tijdt, als het tot tegenstant veel minder bequaem soude zijn als tegenwoordigh.

De Koningh van Vranckrijck contesteert allenthalven solemnelijck, dat hy de Vredens van Munster en Nimwegen getrouwelijck wil na-komen, en geensints daer van afwijcken, waer aen oock niet soude te twijffelen zijn, by aldien sijne Ceur-Vorstelijcke Doorluchtigheydt van Brandenburgh en de weynigh andere Stenden, de welcke uyt vreemde en particuliere insichten sich met Vranckrijck verstaen, en deselve Kroon daer door, in 't voortsetten van de Vredens Contraventien verstercken, sich met sijne Keyserlijcke Majesteyt, en met d'overige Stenden, tot defentie van 't Rijck, recht t'zamen voeghden, en soodanige officien, tot vereeniginge van de Stenden, by der handt namen, als tegenwoordig soo wel buyten als binnen het Rijck aengewent worden tot des selfs scheuringe, en tot soo schadelijcke en schandelijcke aenneminge van de Fransse Propositie: Dus soude het geheele Rijck, tot maintenue van de Vrede en van d'algemeene Vryheyt, tegenwoordigh al eenigh zijn, de Rijcks-macht, die men te Regensburgh eenpaerlijck geconferteert heeft, soude nu al langh op de been zijn, en men soude *sub clypeo*, edoch buyten Oorlogh, de Vrede met Vranckrijck op den voet van de voorige Tractaten al langh gerestabileert en verseeckert hebben. En dit is het eenige en seeckerste middel van Guarantie tegens Vranckrijck, om te beletten, dat den Keyser en 't Rijck, die hare Tractaten heylig onderhouden, niet gedwongen worden t'elckens nieuwe Tractaten te maecken, ofte soo veel Contraventien te gedoogen.

Dit hoopen wy, dat sijne Ceur-Vorstelijcke Doorluchtigheydt van Brandenburgh, beneffens d'andere Ceur-Vorsten en Stenden, die 't met hem houden, sal ter herten gaen: in welcken geval, mits dat de voorsz. geconferteerde Rijcksmacht oock effectivelijck by een gebracht worde, geen nieuwen Oorlogh te vreesen, maer veel eer vastelijck te vertrouwen is, dat de Vrede billijckmatigh bevestight sal worden, en dat de gerechtige Godt in allen geval den Keyser en alle de Ceur-Vorsten en Stenden des Rijcks niet sal verlaten, maer deselve tegens alle gewelt en onrecht beschermen, en den gemaeckten Vrede heylsaem maintineren.

Den

Den Keyser / die 't wel-wesen van 't Rijck beminde / en derhalven gaerne alles tot het beste van 't selve wilde employeren / als niet genegen schijnende / dese Fransse Propositien aen te nemen / had sich ondertusschen met desen Staet en den Koningh van Sweden in de Ligue van Guarantie / waer van wy in de laetste Mercurius mentie hebben gemaeckt / begeven / en daer op oock met de Creyzen van Francken-Landt en den Opper-Rhijn een Alliantie geslooten / om in cas van noot een Armee aen den Rhijn-kant / waer toe hy oock al eenige Troupen uyt de Erf-Landen derwaerts had geschickt / paraet te hebben; den Grave van Waldeck / welcke voorleden Jaer tot Generael van de Rijcks-Armee was verkoren / wierdt omtrent in 't midden van 't Jaer door sijn Keyserlijcke Majesteyt na Weenen beroepen / en aldaer niet alleen beweegt / om dit Ampt aen te vaerden / maer oock door den Keyser tot Vorst gemaeckt / met uytdruckingh / dat hy des selfs Marschalck soude zijn / en de Troupen / die dese Creysen van Francken-Landt en den Opper-Rhijn souden leveren / benevens de Troupen van sijn Keyserl. Majesteyt / die daer by stonden te komen / commanderen / invoegen deselve sich daer op na Weenen begaf / en dit Ampt aennam; doch op conditie evenwel / dat hy de Ampten / die hy by haer Hoogh Mog. bediende / soude mogen behouden; 't welck oock op intercessie van den Keyser by haer Hoogh Mog. toegestaen wierdt.

Alschoon wy tegenwoordigh een weynigh van de saeck van de Conferentien afgedwaelt zijn / sullen wy echter die weder beginnen / en seggen / dat de Rijcks-Gedeputeerden tot Regensburgh / na lange contestatie tegens den ander / eyndelijck goet vonden / dat men met de Conferentien tot Franckfort soude voortgaen / en de saecken / wegens den Titul van Excell. en 't Idiomaet van de Cancelarij / als by een Temperament soecken af te doen / gelijck als dat voor-geslagen en met de meeste Stemmen geresolveert wierdt / om aen 't Ceur-Mentzise Directorium alleen de faculteyt te laten / om de Relatien van daer na Regensburgh te senden / doch in tertia Persona, waer mede dese saeck van den Titul te niet soude wesen / en yder in sijn recht blijven; en dan wegens 't Idiomaet vast te stellen / dat de Fransse Gesanten haer Voorstellingen in 't Frans / met een Latijns Translaet daer van gevende / en die van 't Rijck de hare in 't Hooghduyts / mede met een Latijns Translaet overleverende / souden komen proponeren; doch terwijl dat men dese saeck socht smaeckelijck te maken / kregen de Fransse Plenipotentiarissen ordre om 't volgende Geschrift aen die van 't Rijck over te leveren.

Memorie van de Extraordinaris Ambassadeurs van den Alder-Christelijksten Koningh aen de Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van 't Rijck, tot acceptatie van sijn Majesteyts aenbiedingen.

DE extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van den Alder-Christelijckste Koningh op de Vergaderinge tot Franckfort, hebben ordre van

sijn Majesteyt ontfangen, om aen alle de Ambassadeurs en Ministers van dese Vergaderinge bekent te maken, dat de sincere begeerte, die hy altijdt gehadt heeft, om een volmaeckte Correspondentie met het Rijck te onderhouden, hem met yver de eerlijckste en prompste Middelen heeft doen soecken, om de Differenten, die de Executie van de laetste Tractaten heeft doen voor-komen, te termineren. En alschoon dat het seer voordeelig aen sijn Majesteyt geweest soude hebben, dat, van de tijdt als sijn Ambassadeurs sich op de Plaets van de Conferentien begeven hebben, sy in der minne met de Plenipotentiarissen van 't Rijck in 't Examen en ondersoeck van alle de Rechten, die aen ged. Heer Koningh, haer Meester, moeten behooren, hadden konnen treden, in dier voegen, dat men ter goeder trouwe wegens de Uytbreydingen, die de gerechtige Pretentien van sijn Majesteyt moeten hebben, had konnen over-een-komen, soo heeft sijn Majesteyt, niettegenstaende den tijdt (welcke verloopen is met de difficulteyten, die tusschen de ged. Plenipotentiarissen van 't Rijck ontstaen zijn, en welcke geen opsicht hebben op de saecken, waer mede de Fransse Ambassadeurs belast zijn, te termineren) veel kostelijcker had gemaeckt 't geene noch resteerde, om dit te vereffenen, echter geloost, dat, sonder meer in 't ondersoeck van een Materie, die in de Conferentien van Nimwegen genoeghsaem verlicht is, en die niet meerder gedebatteert kan werden, als om plaets aen dispuyten, en oneyndelijcke contestatien, te geven, te treden, hy sijn goede intentien tot bevestigingh van de Vrede niet beter konde betuygen, als ten eersten sijn Pretentien tot redelijcker Conditien, als men met recht had konnen begeeren, te brengen, na dat hy lange Conferentien hadde laten houden, en gantsch Europa in ongerustheyt gelaten wegens de moeyelijcke gevolgen van een Rupture.

Gelijck als het niet en is als de eenige beweegh-reden, om de gemeene Rust te bewaren, die hem uyt sijn eygen motif, volgens de aenbiedingen, die de Ambassadeurs van sijnent wegen gedaen hebben, veel van sijn Pretentien, waer op hy recht soude hebben, om die te vervolgen, hebben doen abandonneren, soo heeft hy sich oock moeten belooven, dat deselve beweeg-reden de Princen en Staten van 't Rijck soude bewegen, om hem de vredige Besittingh, soo van Straetsburgh, 't Fort Keyl, en andere Forten en Dependentien, als de andere Steden, Plaetsen en Landen, waer van hy sich in possessie voor den eersten Augusty van 't voorleden Jaer, ingevolge van de Tractaten van Munster en Nimwegen, gestelt hadde, te laten.

Men kan oock niet ontkennen, dat dese wegh van Accommodement, de promptste en convenabelste voor de waerdigheydt van sijn Majesteyt en 't Rijck zijnde, niet langh geweygert kan werden, als door de geene, die sich flatteren, om haer particuliere advantages in de Troubelen en algemeene ongelucken te vinden.

En gelijck als sijn Majesteyt reeds geobligeert geweest is om seer groote onkosten te doen, om sijn Armeen in staet te brengen, ten eynde de gerechtigheydt van sijn Rechten te onderst[illegible]en, en krachtiglijck de geene, [illegible] met hem tot onder-

houdt

houdt van dese Vrede souden willen over-een-komen, te ondersteunen, soo leght hem 'er aen gelegen, om ten eersten van de uytterste Resolutien van 't Rijck geêclairceert te wesen, 't zy, om, in cas van Acceptatie van sijn Aenbiedingen, de excessive onkosten, tot de welcke hem 't onderhoudt van een soo groot getal Troupen verplichten, te doen cesseren, 't zy om hem te meer tot alle soorten van uytkomsten te prepareren, indien de Advysen van de Princen en Staten van't Rijk, die het best geintentioneert zijn tot de gemeene Rust, niet suffisant konnen wesen, om die te conserveren.

Dit is 't, 't welck de ged. Ambassadeurs obligeert, volgens de ordres, die sy daer toe van wegens ged. Koning haer Meester hebben ontfangen, om aen de Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van dese Vergaderingh te verklaren, dat sijn Alder-Christelijckste Majesteyt noch wel geëngageert wil blijven, om sijn Aenbiedingen te voldoen, tot op den laetsten dagh van de Maendt November aenkomende; maer dat, indien deselve in die tijdt niet geaccepteert werden, hy pretendeert daer aen niet meer gehouden te zijn, en reserveert sich in tegendeel alle sijn Rechten en Pretentien, om die te vervolgen en van waerde te maecken in alle haer uytbreydingh, op die manieren, als hy 't best bequaemst sal vinden.

Gedaen tot Franckfort den 28. dagh van September 1682.

Gemelde Fransse Ambassadeurs gaven een dagh 2 à 3 daer na noch het volgende Geschrift aen de Keyserse Gesanten en Rijcks Gedeputeerden over.

DE Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van den Alder-Christelijckste Koningh op de Vergaderinge tot Franckfort, confirmerende 't geene dat in haer Declaratie van den 28. September laetst begrepen is, konnen sich niet onthouden om daer by te voegen, dat, gelijck als haer verblijf tot Franckfort na den laetsten November t'eenemael onnut soude zijn, indien de Aenbiedingen van sijn Majesteyt niet geaccepteert wierden, sy in dit cas genootsaeckt souden zijn haer afscheyt te nemen, na dat sy zedert een geheel Jaer genoegsaem hebben getoont, dat het aen haer sorgen niet en heeft gemancqueert, dat de goede intelligentie tusschen sijn Majesteyt en 't Rijck niet volkomentlijck door een eerlijck en redelijck Accommodement herstelt is geworden, als waer aen sijn Majesteyt tot noch alle mogelijckheden, die men van sijn goede intentien konde verwachten, by gebracht heeft.

't Selve sal echter niet beletten, dat, indien de Vergaderingh van Regensburgh in 't generael, of de Gedeputeerden van de Princen, die het alder-ernstigste de bevestiging van de Vrede begeeren, by gevolgh van tijdt eenige Propositien te doen hebben tot het Algemeene-best, sy sich daer over aen den Minister, die sijn Majest. tot Regensburgh houdt, sullen konnen expliqueren, doch in dier voegen, dat sijn Alder-Christel. Maj. na den laetsten November aen sijn eerste Aenbiedingen niet gebonden wil zijn. Gedaen tot Franckfort den 4. October 1682.

Dit

Dit Geschrift wierdt door 't Ceur-Mentzise Directorium aen de andere Gedeputeerden aenstonts mede gedeelt / en daer op mede eenpaerlijck besloten / dat men 't selve na Regensburgh soude senden / om af te wachten / wat aldaer over 't selve geresolveert soude werden ; die van Mentz en de Paltz versochten oock / dat men daer by over een nieuwe Instructie soude aenhouden ; sulcks wierdt van andere wel weder tegen-gesprooken ; maer echter eyndelijck goet gevonden / en oock vast gestelt / dat men ondertusschen met de saecken ten principale soude voort gaen ; invoegen desen Brief / met Approbatie van de Keyserse Ambassadeurs / na Regensburg voorn. afgesonden wierdt.

Tot Regensburgh waren daer op de Rijcks-Gedeputeerden hier over wel te samen ; maer dewijl de Ceur-Vorstel. en Vorstel. Gesanten over haer Titulature en andere saecken niet eens konden werden / wierdt hier in niets bysonders gedaen / soo dat den tijt vast verliep / en den Termijn ten eynde geraeckte / eer yets wegens die saeck besloten konde werden ; sommige oordeelden wel / dat men om een Prolongatie van den selven Termijn behoorde aen te houden / gelijck aen Monsr. Verjus oock door eenige Leden wierdt gedaen / maer daer viel niets af.

Tot Franckfort ondertusschen in die saeck niet gedaen zijnde / soo scheen 't dat de Franssen sulcks verdroot : de Deense en Brandenburghse Ministers deden in een expresse Visite by de Keyserl. Ministers wel alle devoiren / ten eynde men daer op de Fransse Propositien t' Accoort mocht raecken / voor het expireren van den gesetten Termijn / of binnen soo korten tijdt / als 't immers mogelijck mocht zijn / allegerende daer toe diversche Redenen van noodsaeckelijckheyt / maer de Keyserssen gaven daer op tot Antwoordt : Hoe sy doch tot die opinie quamen , dat den Keyser, tegens sijn gesworene Capitulatie en tegens de Rijcks-Constitutien , soude vermoogen, aen een vreemde Kroon , van 't Rijck wegh te geven soo veele en considerable Plaetsen en Landen , en sulcks sonder de minste discussie ofte examinatie van 't Recht , 't welck de selve Kroon daer op te pretenderen had , en hoe sy, als Euangelisse Ministers, het van haer gemoed konden verkrijgen, om soo veele van hare Geloofs-genooten te abandonneren en over te geven in 't geweldt van een Koningh , dewelcke die, tegens 't Edict van Nantes en tegens sijn eygene Landen, socht te extirperen ; daer by voegende, dat, al quam men Vranckrijcks Propositie al aen te nemen , men daer mede nochtans de bevreesde swarigheden niet soude ontgaen , de welcke niet beter te overwinnen waren , als door een trouwhertige t'samen-voeginge van alle de Geïnteresseerdens , van de welcke hunne beyde Heeren en Meesters twee der voornaemste waren. Invoegen de Fransse Ambassadeurs aldaer / siende dat sulcks niet kon helpen / en expresse last gekregen hebbende / om op den bestemden tijdt te vertrecken / indien hare Aenbiedingen niet aengenomen wierden / voor dat den tijdt van 't uytgaen van den Termijn om was / den 29. November 't volgende Geschrift aen de Keyserse Gesanten en Rijcks-Gedeputeerden sonden.

DE ondergeschrevene extraordinaris Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van den Alder-Christelijckste Koningh hebben door haer Geschrift van den 28. September aen dese Vergaderinge bekent gemaeckt alle de Redenen, die sijn Majesteyt hadde, om te gelooven, dat, (genoeghsaem sijn goede intentien betuygt hebbende tot bevestigingh van de Vrede, door de Aenbiedingen, die niet minder selfs duursaemheyt souden verseeckeren, als aen de Pretentien van sijn Majesteyts seer rechtvaerdige en redelijcke palen stellen) de Vergaderingh van Franckfort die niet min redelijck tot het beste van het Rijck soude oordeelen; en dat die, na dat een Jaer tijdts versleten was in onnutte Contestatien, al 't geene, 't welck noch zedert den ged. dagh van den 28. September tot aen den dagh van den laetsten November resteerde, wel soude hebben willen employeren, om een Accommodement te sluyten, waer toe de Princen, die het meest in de differenten, waer van gehandelt werdt, geïnteresseert zijn, opentlijck betuygen, liever de handt te willen leenen, als haer Vaderlandt noch meer t'exponeren aen de ongelucken, die een langer vervolgh van dese Contestatien souden konnen doen voor-komen. Maer vermits de Keyserl. Ministers geen reden van twijffelingh meer over laten, dat, verre van tot de Vrede te concurreren, haer eenige ooghwit en geheele applicatie alleen is, om de Ceur-Vorsten, Princen en Staten van 't Rijck, die het best geïntentioneert zijn tot de rust van haer Vaderlandt, daer van te verwijderen; dat sy die trachten te persuaderen, dat het haer toekomt, om de differenten, die tusschen Vranckrijck en Spangien zijn, met die, welcke sijn Majesteyt met het Rijck aenbied te termineren, te embrasseren; en dat sy, onder 't specieus pretext van een universele Vrede, tot de welcke men lichtelijck soude komen, indien de Aenbiedingen, die wegens sijn Majesteyt, soo tot Regensburgh en Franckfort als tot Londen, gedaen zijn, aengenomen wierden, sich te stercker daer tegens opposeren, als wel oordeelende, dat dese Acceptatie t'eenemael het desseyn, dat sy hebben tot de vernieuwingh van een universele Oorlog, soude ruïneren, waer in sy gelooven te sullen konnen reüsseren, door de vermenginge van de Interesten van Spangien met die van Duytslandt:

Soo zijn de Fransse Ambassadeurs te meer geobligeert, om sich, volgens de ordres, die sy van sijn Majesteyt hebben, om weder by hem te komen, van Franckfort te begeven, vermits het tegen sijn waerdigheyt is, dat sy langer tijdt het succes van de deliberatien van een Vergaderinge afwachten, welcke genootsaeckt is, om blindelings de Mouvementen van de Ministers van Oostenrijck te volgen, terwijl deselve niets nalaten, om aen 't geheele Rijck de sinceriteyt van de intentien van sijn Majesteyt suspect te maken; dat sy, sonder eenig reguard op de waerheyt, verkondigen, dat sijn Ambassadeur aen den Senaet van Venetien klachten heeft gedaen, welcke geen waerschijnelijckheydt hebben, en waer van de contradictien openbaer zijn; dat sy, sonder reguard op het Recht der Volckeren te nemen, 't welck altijdt onder alle de Christen Princen voor heyligh is gehouden, een Domesticq van den Envoyé van sijn Majesteyt tot Weenen gevangen hebben doen nemen, sonder selfs een andere oorsaeck van sijn detentie en haer rigoureuse

Proceduren te konnen allegueren, als dat hy Keyserlijcke Troupen door het Tyrol had sien passeren, voegende alleen daer by, dat hy de af-teeckeningh van eenige Plaetsen van dat Landt hadde genomen, gelijck als of het van eenige nuttigheydt voor Vranckrijck konde wesen, om daer van de sterckte of swackheyt te weten, of dat de selve op Plaetsen, die soo verre van sijn Frontieren leggen, iets soude willen ondernemen; en gelijck als of 't gebruyck, van alle tijden onder de Souverainen geobserveert, niet en was, om aen haer over de quade conduite van haer Ministers of Domesticquen te klagen, maer te wachten, dat sy die herroepen, en daer over recht doen, soo sy schuldig zijn; en dat eyndelijck, alsoo men aen 't Hof tot Weenen niet en dissimuleert, dat het selve alles in Ongaryen wil sacrificeeren, om den Oorlog in Duytslant te konnen doen, en dat men oock voordeel uyt alle reguards, die den Koning haer Meester tot het generale welwesen van de Christenheit heeft gehad, trekt, so kan sijn Majesteyt niet meer, ten sy van de Resolutien van de Vergaderinge tot Regensburg, het herstellen, dat hy sinceerlijk van een volkomen intelligentie tusschen hem en 't Rijck begeert, verwachten; invoegen hy nu, om aen de Ceur-Vorsten en andere Princen en Staten, die oock haer goede intentien hebben doen blijcken, te betuygen tot wat Poinct hy de instantien, die van harent wegen tot de prolongatie van de tijdt, die sy noch nootsaeckelijck achten, gedaen zijn, om in der minne de differenten, die zedert langh en soo onnut het subject van de Conferentien van dese Vergaderingh zijn geweest, considereert, aen den Grave van Verjus, sijn Plenipotentiaris tot Regensburgh, wel macht willen geven, om tot den eersten February aenstaende alle de Propositien, die hem tot bevestigingh van de Vrede gedaen sullen werden, aen te hooren; en hy wenscht, dat de tijdt, die noch resteert, soo nut door alle de Ministers van 't Rijck, tot Regensburgh vergadert, geëmployeert mach werden, dat 'er aen sijn Majesteyt geen subject over blijft om de excessive onkosten, waer toe hem zedert soo langen tijdt de geduerige Wapeningen van veele Princen en Staten van Duytslandt genootsaeckt hebben, te continuëren, en noch minder te vermeerderen, in dier voegen dat hy geen reden heeft, om nieuwe schadeloos-houdingen te pretenderen, en dat 'er oock niets voorvalt, 't welck de loop van een goede en sincere correspondentie tusschen sijn Majesteyt en 't Rijck kan interrumperen. Gedaen tot Franckfort den 29 November 1682.

De Fransen lieten dese Declaratie door haren Secretaris wel aen de Keyserse Gesanten presenteren / maer die weygerden de selve aen te nemen / om dat de Franse Ambassadeurs / door 't weygeren van hunne Latijnse Deductie aen te nemen / haer buyten staet geset hadden / om iets van haer over te nemen; de voorsz. Secretaris begaf sich daer op na de Ministers van Ceur-Mentz / welcke de selve aen namen / soo in de Latijnse als Fransse Tael: En hier op vertrocken de selve Fransse Ambassadeurs van Franckfort / na dat sy eerst afscheyt van de Keyserse en Rijcks-Gedeputeerden genomen hadden / na huys.

Op

Wy souden nu dese Franckfortse Conferentien wel laten varen / alsoo de meeste Gesanten hier op mede naderhandt van daer vertrocken / en ons weder na Regensburgh begeven / om te sien / hoedanigh na dit vertreck aldaer wegens dese saecken wierdt gehandelt ; maer wy moeten eerst noch seggen/dat de Rijcks-Gedeputeerden den 7. December aldaer noch vergadert waren/als wanneer die van Ceur-Mentz haer voor lasen het Project van een Rapport/ om 't selve wegen het vertreck van de Fransse Ambassadeurs na Regensburg te senden ; de andere namen echter geen contentement daer in / en seyden / dat sulcks tegens de stijl van 't Rijck was / begeerende derhalven/ dat men eerst in 't ronde soude voteren / en dan een Conclusie door meerderheyt van Stemmen opmaken / doch het Ceur-Mentze Directorium / sonder nader bevel van haer Ceur-Vorst daer in niet willende bewilligen / soo nam dese saeck geen voortgangh / en bleef steecken.

Het Collegie van de Ceur-Vorsten tot Regensburgh had ondertusschen noch gedurigh / door meerderheydt van Stemmen/ op 't aennemen van de Fransse Propositie gedrongen / doch dat van de Rijcks-Vorsten bleef vast daer op staen / dat men tot het behoorlijck ondersoeck van de Fransse Gerechtigheden tot dese Pretentien most komen ; en ten dien eynde uyttede n de Gedeputeerden van Oostenrijck / als de eerste in 't Collegie van de Rijcks-Vorsten / in 't begin van December haer sentiment daer over / en wierden daer in oock door de meeste Gedeputeerden van de Rijcks-Vorsten toegevallen ; 't selve sentiment bestondt voornamentlijck hier in : Dat alle de Ceur-Vorsten en Stenden by de tegenwoordige Conjuncturen alle vreemde Respecten en particuliere Affectien behoorden voor by te gaen, en sich met den Keyser, als 't Opper-Hooft van 't Rijck, te conformeren en te vereenigen ; dat sy sich gesamentlijck, door 't voort-setten van de algemeene Oorlogs-preparatien, soo als die aldaer voor een geruymen tijt geprojecteert waren, behoorden te setten in soo redoutablen postuur, dat men d'aennaderende gevallen en invallen, die men soo wel uyt Oosten als 't Westen bevreesde, in tijts, en met behoorlijcke stantvastigheyt, konde af-keeren ; dat men in de Rijcks-Vergaderinge geen ander subject behoorde op 't Tapijt te brengen, tot dat dit Poinct van Securiteyt ten vollen afgedaen was ; dat den Keyser tot geen Oorlogh inclineerde, maer dat hy maer alleen socht te maintineren 't geen hem van rechts wegen toe quam ; dat hy de Vrede van Nimwegen bevordert had, oock met verlies van een gedeelte van sijn eygen Patrimonieel goedt ; dat hy geen oorsaecke was van 't traineren deser Conferentie, maer dat men die de Franssen veel meer konde imputeren, door dien sy, in plaetse van d'examinatie en discussie hunner Fondamenten tot de Reünien, voor den dagh waren gekomen, eerst met de bekende Propositie, en daer na met de præfixie van een korten termijn, waer door sy alle minnelijcke Tractaten hadden afgesneden, als begeerende, dat men hunne voorgestelde Wetten blindelings soude aennemen ; daer-en-boven, dat de Franssen frivole Quæstien gemoveert hadden in 't Idiomaet, en diergelijcke meer ; dat sy nu den Keyser en 't Rijck dreygden even in een tijdt, dat den Keyser in ge-

vaer stont van den Turck aengetast te werden, daer sy nochtans het selve gevaer gepretendeert hadden als een oorsaecke van den Ophef hunner Blocquade voor Luxemburg; dat men, in cas van Accoort over de Landen en Plaetsen in quaestie, tegens hare onmatige Ambitie niet lange soude verseeckert zijn, te meer, wanneer hunne Macht, door 't onderdrucken van Italien, gelijck sy scheenen voor te hebben, merckelijck mochte aen gegroeyt zijn; dat d'experientie dese bekommernisse vergroote, als men aensagh hunne Proceduren tegens Spangien, met de Pacificatie van de Pyreneen en Aken, en tegens het Rijck na de Tractaten van Munster en Nimwegen; dat den Keyser geen seeckerheydt tegens de Franssen te gemoet sagh, als naer een generael Accommodement van alle strijdigheden, onder eene universele Guarantie, terwijl dat de Conferentien tot Franckfort haren vryen loop behielden, en dat men dieswegen de Franssen soude moeten versoecken, om afstant te doen van 't voorschrijven van Termijnen, en om in te houden met hare gedreygde Reünien en Violentien.

De Gedeputeerde van Maegdenburg / die assistentie van die van de Paltz en den Bisschop van Munster kregen / brachten hier tegens weder in: Dat het sentiment van sijn Heer, den Ceur-Vorst van Brandenburgh, tot behoudt van de rust en Vrede in Duytslandt, ten genoegen bekent was uyt de Memorialen, die ten dien eynde ter Rijcks-Vergaderinge waren overgelevert, waer aen hy sich om kortheyts wille refereerde, met byvoeginge, dat hy soo veel meer oorsaecke hadde, om daer by te blijven persisteren, als de Conjuncturen zedert verergert waren; dat van den Keyser alrede genoegh geoccupeert was in Ongaryen; dat alle de Militie, die in Duytslandt vaerdigh stondt om te konnen marcheren, naeuwelijcks suffisant was om den Turck behoorlijck te resisteren, veel min om het alrede verloren te recupereren, en dat sy dieswegen van opinie bleven, dat men sich met het Ceur-Vorstelijcke Collegie hoe eer hoe liever behoorde te conformieren, om aen te nemen de Fransse Propositie, by aldien men geen betere Conditien in der minne soude konnen bedingen.

Echter wierdt eenige dagen daer na in 't Collegie van de Rijcks-Vorsten geconcludeert: Dat men aen de Kroon Vranckrijck soude voorstellen, dat deselve tot de Conferentie tot Franckfort de eerste aenleydinge gegeven had, om haer gepretendeert Recht tot de geoccupeerde Plaetsen te examineren, ende in der minne daer over te handelen; dat men onder Godes genade door 't selve middel noch hoopte buyten Wapenen en in der minne d'accoort te werden; dat dien-volgende hoogst-noodigh was, dat de hoogst-ged. Kroon van haer gedane Propositie, mitsgaders van den voorsz. Termijn, afstand dede; dat de selve met de gedreygde Reünien ende Feytelijckheden wilde in-houden, en dat deselve de begonnen Tractaten tot Franckfort haren vryen loop wilde laten, waer door blijcken soude waer te zijn, dat deselve Kroon een oprechte genegentheyt hadde tot de Vrede, gelijck die soo meenigmael gecontesteert had; waer tegens men aen de zijde van 't Rijck na vermogen alle de middelen wilde gebruycken, die tot de voortgangh van de selve Tractaten eenigsints konden dienen. In 't eynde van dese Conclusie

was

was noch by gevoeght: Dat men op een generael Accommodement van alle de Strijdigheden, onder een universele Guarantie, moste bedacht zijn, als zijnde het naeste middel, om met malkanderen in gewenschte rust te konnen leven.

Dese Conclusie dan aldus geadjusteert zijnde / soo vernam men tot Regensburgh / dat de Fransse Ambassadeurs van Franckfort vertrocken waren; insgelijcks den Minister van den Ceur-Vorst van Brandenburg in 't Collegie van de Rijcks-Vorsten proponeerde: Dat door 't voorsz. vertreck de Conferentie tot Franckfort heel was verandert, en weder aen den Rijksdag tot Regensburg vervallen; dat Monsr. Verjus sijn nieuwe Volmacht hadde over-gegeven om daer te handelen; dat Regensburgh daer toe de bequaemste en reputatieuste Plaetse was; dat men sich van deselve occasie hoe eer hoe beter moste bedienen, dat sijnen Heer en Meester daer toe alle mogelijcke faciliteyten wilde by-brengen, en dat hy versocht dat men de voorsz. Conclusie naer den tegenwoordigen staet van de Conferentien wilde veranderen, ende daer uyt laten 't geene men in 't eynde van de generale Vrede-handelinge ende Guarantie hadde gementioneert, seggende, noch niet te weten wat men eygentlijck daer mede meende, en begeerende, dat de geene, die sulcks eerst geproponeert hadden, hem daer van omstandigh wilden informeren, om het selve sijnen Ceur-Vorst te konnen toe-dienen, en des selfs bevel daer op af te wachten; met by-voeginge, dat men in saecken, de welcke de geheele Christenheydt concerneerden, voorsichtigh moste procederen; dat de Conferentien tot Franckfort, ende de Deliberatien op den Rijcks-dagh, bloot en alleen op de Tractaten met Vranckrijck aengelegt waren; dat men 't daer by moste laten berusten, en het werck niet wijdtloopigh noch impracticabel maecken; dat, wanneer men met Vranckrijck eerst eenig was, 't overige sich dan wel soude schicken: daer-en-boven dat het Rijck hier toe noch van geen Buyten-landtsche Machten versocht was, ende dat men niet wiste, of d'een of d'ander zulcks niet qualijck duyden soude, als men sich daer mede ongenoodight wilde moeyen; vragende met eenen, wie dat sulcken generalen By-een-komst soude uyt-schrijven? hoe swaer het vallen soude, sich met malkanderen over de tijt en plaetse te vergelijcken? hoe veele ofte hoe weynige aldaer souden compareren? hoe men over soo veele Ceremonien en Formaliteyten, mitsgaders over 't Sitten, soude eenigh worden? wie Directeur soude zijn? wie proponeren en concluderen soude? en van welcke Differenten men eerst soude beginnen, en waer eyndigen? dat men na alle apparentie daer uyt veel eer een generale confusie als een generael Accommodement had te verwachten; dat men 't exempel van dese Conferentien voor sich had, hoe dat onder soo weynigh Leden van een en deselve Republijck soo veele difficulteyten waren ontstaen; en dat, als men een saeck universeel wilde maken, men dandeselve in 't particulier moste beginnen, ende dat daerom elck gegraveerd Potentaet wel soude doen, als hy sich voor hem apart met d'een of d'ander vergeleeck. God zelfs, hoewel het hem mogelijck was, had de Werelt niet in een dagh gemaeckt, en ons daer door dese Lesse gegeven, dat wy niet al te veel te gelijck souden ondernemen: Wie was 'er, die alle Potentaten soodanigh soude concilieren, dat

dat ſy, en voornamentlijck de Machtighſten, hare Pretentien niet ongedecideert op-houden noch nieuwe maecken ſouden? Soo weynigh als de beſte Mathematici en Aſtronomici door alle hare Konſten de duyſterniſſe konden voor-komen, even ſoo min ſouden de beſte Politicquen alle Quæſtien en Oorlogen tuſſchen nabuerige Potentaten præcautioneren; maer als elck ſijn Huys in ruſt en ſeeckerheydt hadde geſet, dan was hy te bequamer, om anderen oock met nadruck daer toe te helpen. Het Exempel van Nimwegen was noch in verſche geheugeniſſe, daer d'een voor en d'ander na ſich met Vranckrijck accommodeerde, en daer na offerten dede, om d'anderen mede te vereenigen.

Wegens 't een en 't ander wierdt tot Regensburgh naderhandt noch gedebatteert, om te ſien of men eenigh middel konde uyt-vinden, om met Vranckrijck tot Accoort te geraken; doch alſoo van 't Jaer niets daer van gevolgt is, ſullen wy ſulcks voor deſe mael laten beruſten.

Wy hebben hier voor iets gerept van een Alliantie, die tuſſchen ſijn Keyſerlijke Majeſteyt en den Franckiſen en Opper-Rhynſſen Creytz geſlooten was; zedert wierdt noch wegens een Alliantie tuſſchen den Keyſer, deſe Creytzen en den Ceur-Vorſt van Beyeren gehandelt maer met de laetſte ging 't ſo yverig niet voort, ſoo dat het ſelve noch wel tot het naeſte Jaer aen liep; den Swabiſſen Creytz, in de welcke de Franſſen door eenen van haer Afgeſanten, genaemt Monſr. de Bourgaville, alles hadden poogen aen te wenden, om ſich tot haer intereſt tot Regensburgh te verklaren, doch te vergeefs, ſcheen ondertuſſchen wel geſint, om mede in deſe Alliantie te treden, maer door eenige Obſtaculen wierdt ſulcks noch verhindert. Verſcheyde Keyſerlijcke Volckeren waren ondertuſſchen uyt de Erflanden na de Waldt-ſteden en den Rhijn-kant gecommandeert en afge'ackt, ſoo men meende, om in geval van noot ſich met de Troupen van deſe Franckiſe en Opper-Rhijnſſe Creytzen, onder 't gebiedt van den Vorſt van Waldeck, te vervoegen, en op de Franſſen, in geval van eenigh ongemack, een waeckend oogh te houden, doch de ſaecken quamen t'an dit Jaer ſoo verre niet. Echter waren verſcheyde Vorſten in 't Rijck, en voornamentlijck den Ceur-Vorſt van Ceulen, beducht, dat haer Landen, indien het ſoo gelegen had mogen komen, met eenige Inquartieringh en Contributien deſer Keyſerlijcke Volckeren gequelt geworden ſouden zijn, invoegen den laetſten tot Regensburgh daer tegens een Memoriael in de Rijcks-Vergaderingh liet over geven; doch de Gedeputeerden van Ooſtenrijck, na het ſchijnt hier over onvernoeght, klaegden, dat den Ceur-Vorſt van Ceulen in 't voorſz. Memoriael de goede intentie en Vaderlijke ſorgvuldigheyt van den Keyſer ſeer verkeert en ſiniſter uyt-leyde, daer deſelve nochtans nergens anders toe aengeſien was, als tot de enckele defentie en conſervatie van 't Rijck. De Miniſter van Brandenburgh repliceerde echter weder daer op: Dat hy ſpecialijck gelaſt was, om d'intentie van Ceur-Ceulen in deſen op 't krachtighſte te ſeconderen, alſoo de ſelve ſeer loffelijck dede, dat hy ſich in tijdts oppoſeerde tegens een ſaecke van een ſoo grooten gevolg, de welcke regel-recht aen-liep tegens de Rijks-

Con-

Constitutien, en na sich sleepte de onderdruckinge van de vryheydt der Rijcks-Stenden, hoopende dat alle goede Patriotten hem hier in souden assisteren, om voor te komen, dat diergelijcke gevaerlijcke Attentaten niet en mochten komen in te scheuren, waer door den eenen Standt naer den anderen soude werden onderdruckt, door 't open stellen van der selver Landen, tot d'Inquartieringe van de Militie, om daer naer haer eygen wel-gevallen te leven.

Inmoegen de Ceur-en Rijks-Vorsten/ hier over gedelibereert hebbende/ eyndelijck de volgende Resolutie ter neder stelden; Dat, al waer 't selve Memoriael op de Vrede van Munster en Nimwegen, en op de Rijcks-Constitutien, was gefondeert, tegens de welcke men verseeckert was, dat den Keyser van sich selfs niet gedoogen soude, dat d'eene Rijcks-Standt door den anderen met Quartieren oft Contributien beswaert wierde, men sijn Majesteyt versoecken soude, om die voorsieninge te doen, dat het Ceur-Vorstendom en de Landen van den Ceur-Vorst van Ceulen van alle eygen-matige Inquartieringen en Contributien mochten werden verschoont, en tegens onbehoorlijck Geweldt beschermt, mitsgaders, dat al 't geene de voorsz. Constitutien dicteerden, strictelijck mochte geobserveert worden, op dat alle en een yder van de Rijcks-Stenden te bequamer mochten blijven, om haer behoorlijck Contingent soo wel aen Manschap als anders in 's Rijks Krijgs-Kasse by te brengen.

Den Minister van den Ceur-Vorst van Brandenburgh protesteerde wel tot Regensburgh tegens de geslooten Alliantie tusschen den Keyser en beyde Creytzen van Francken-Landt en den Opper-Rhijn/ en wierdt daer in oock van andere gevolght; doch in tegendeel wierdt in 't Na-jaer weder een andere Alliantie/ tot onderlinge Defentie/ tusschen de Koning van Denemarcken/ de Ceur-Vorst van Brandenburg en den Bisschop van Munster gesloten/ onder de volgende Voorwaerden/ soo 't gemeene geruchte liep:

1. Dat 'er een ware en innerlijcke Vriendtschap onder haer en hare Ministers, in de Vergaderingen van 't Rijck, en de Circulen en andere, soo ordinaire als extraordinaire, sal wesen, en dat sy niets sullen doen, als met concert van den een en den ander. 2. Dat geene van drien geene Ligue of Confœderatie met andere, dewelcke directelijck of indirectelijck tot schade van de andere twee kan strecken, sal mogen maecken, en dat, soo men hun al iets aenbied, sy gehouden sullen zijn, om 't selve reciproquelijck te communiceren, en te sien, of haer sulcks aenstaet, en sy daer in willen treden. 3. Dat sy tot het oprechten van de Vrede sullen arbeyden, en met concert wercken, om die te verkrijgen, ten eynde de Oorlogs-ongemacken te vermijden; dat sy die sullen doen tracteren op de Conditien, welcke door Vranckrijck zijn aengeboden, en andere diergelijcke, die men sal konnen hebben; en dat, indien een van de Geconfœdereerden in sijn Staten wordt geïnsulteert, of met Logementen en andere Vexatien, contrarie het Vredens-Tractaet en de Constitutien van 't Rijck, belast, of andersints geoppresseert, de andere gehouden sullen zijn, om, soo haest als 't mogelijck is, hem te secoureren. 4. Te weten, den Koningh van Denemarcken met 1400 Man, den Ceur-

Vorst

Vorst van Brandenburgh met 2400 Man, en den Bisschop van Munster met 1200 Man, waer van 't vierde gedeelte altijdt op de been gehouden sal werden; en sullen de Geconfoedereerden oock, volgens de exigentie van saecken, dese Troupen dubbelt, drie-dubbelt, of vier-dubbelt vermeerderen. 5. Dat, indien yemandt van 't Rijck den Oorlogh tegens den Koningh van Vranckrijck onderneemt, sonder dat het gantsche Rijck daer in consenteert, sy haer Troupen, die sy andersints aen 't Rijck, ter oorsaecke van de Landen, welcke sy daer in besitten, moeten geven, niet sullen fourneren; maer dat, indien die met consent van't gantsche Rijck gedeclareert wierdt, sy alle 't geene, dat sy daer toe aengeboden hebben, sullen executeren. 6. Dat, ten reguarde van den Koning van Denemarcken, Holsteyn en 't Graefschap Oldenburgh in dit Tractaet gecomprehendeert sullen zijn, en ten reguarde van den Ceur-Vorst van Brandenburgh en den Bisschop van Munster alle de Landen, die sy aen dees zijde van de Elve en 't Bisdom Hildesheim hebben. 7. Dat de Auxiliaire Troupen door de geene, die deselve sullen senden, sullen werden onderhouden, en dat die niet sullen werden herroepen, 't en zy dat de Vrede gesloot en, of het ongelijck gerepareert is. 8. Dat dese Ligue 3 Jaren sal dueren, en dat alle de geene, die de Vrede begeeren, daer in sullen konnen treden. 9. Dat de Ratificatie hier van binnen den tijdt van 6 Weecken sal geschieden of uytgewisselt werden. En is door een Secreet Articul, in faveur van den Bisschop van Munster, alleen bedongen, dat hy van 't geven van sijn Secours ontslagen sal zijn, indien hem 't selfde eenige Oorlogh of ander ongemack op den hals konde halen, of dat hy door yemandt anders geattacqueert wierdt, of dat de andere twee Geconfoedereerden geloofden, dat het sijn intrest was, dat hy yemandt attacqueerde, doch dat hy sich echter in sulcken geval eerst Neutrael sal houden.

Wy hadden wel gemeent tegenwoordigh na 't Keyserlijcke Hof over te stappen / doch wy sullen echter eerst / om de nabuurschap / Switserlandt in 't kort aen doen; alwaer was zedert eenigen tijdt een Quæstie wegens de Religie tusschen de Roomsche en Gereformeerde / in 't Canton van Glaris / voorgevallen / waer door beyde de Partyen seer hevig tegen malkander waren. De Cantons in 't generael / met het begin van 't Jaer tot Baden by een vergadert zijnde / poogden die saeck wel te beslechten / maer konden niets op doen; invoegen den Franssen Gesant / op deselve Vergaderinge / de volgende Propositie ten dien eynde dede.

Propositie van den Franssen Ambassadeur, op de Vergadering van de Switserse Cantons tot Baden, den 25. January 1682. gedaen.

EERWAERDIGE HEEREN:

Het en is tegenwoordig wel soo veel niet om aen de gewoonte, als aen mijn eygen inclinatie, en de bewegingh van een seer cordiale affectie, te voldoen, dat ick op heden van de gelegentheyt van 't Nieuwe-Jaer, waer in wy komen te treden,

sal

sal profiteren, om U dat met een gevolgh van veele andere te wenschen, die met het geluck en alle Voorspoedigheden, welcke het meest met Uw begeerten over-een-komen, verselt zijn.

Ick wensch oock van gelijcken aen de loffelijcke Cantons in 't generael, en aen yder van haer, 't geluck en de noodige voordeelen tot bevestinge van de Rust, die sy tot noch genooten hebben, gelijck oock des selfs geduersaemheydt, waer toe my niet beter schijnt, dat eenigh middel ter Wereldt capabelder, om daer toe te contribuëren, soude wesen, als de Eendracht, en dese bandt van Broederlijcke reciproque Eendracht, die haer zedert eenige Eeuwen soo wel vereenight heeft gehouden.

Ten desen opsicht is 't, dat den Koningh, mijn Meester, uw beste Vriendt, Geallieerde en Geconfoedereerde, wegens 't subject van dese Vergaderinge geïnformeert zijnde, my expres belast heeft, om my daer by te begeven, om Uw van sijnen 't wegen te vermanen, dat gy onder Uw dese geest van soetheyt en vrede wilt aennemen, die aen Uw alle de wil en eygentlijcke expedienten inspireert, om op het minnelijckste de differenten van een van de loffelijcke Cantons, waer van de goede intelligentie aen yder soodanigh ter herten dient te gaen, als van sijn eygen selfs, te accommoderen.

Sijn Majesteyt heeft soo veel bewijsen van de consideratie, die hy voor sijn oude Vrienden en Geallieerden, en voornamentlijk voor 't loffelijcke Switserse Corps hadde, gegeven, dat hy sich belooft, dat gy niet alleenlijck dese vermaninge, die ick hier door sijn ordres doe, als een nieuwe betuyginge van sijn Vriendtschap, sult aennemen, maer ook dat gy daer op reguard sult slaen, soo door uw eygen intrest, als het deel dat hy daer in wel wil nemen.

Voor my, Eerwaerde HEEREN, ick weet wel, dat gy al te omsichtigh en verstandigh zijt in de conduite van uw eygen Affairen, om mijn Advys van nooden te hebben. 't Sal Uw echter gelieven my toe te laten, soo 't Uw belieft, dat ick door een enckelde Beweegh-reden van een vrede-lievende inborst mijn gevoelens zeg, voor soo veel als die door de weynige kennisse, die ick in des Werelts saecken heb, verlicht konnen zijn. Verstandige Luyden hebben altijt aengemerkt, dat Burgerlijcke en Politijcque Lichamen een seer groote over-een-komst met de natuurlijcke Lichamen hebben, als waer van 't eene Lidt niet en lijdt, of niet soo ras van sijn natuurlijcke plaets gewrongen wordt, of de andere hebben 't gevoelen daer af; waer uyt voorkomt, dat sy alle geen macht, kracht of sterckte konnen hebben, ten zy dat de rechte harmonie, die onder de partyen ontmoet moet werden, daer in volkomentlijck zy herstelt.

Te meer schijnt my dese opmerckingh te voorsichtiger te wesen, om dat de minste dispuyten tusschen Souverainen niet te ras gereguleert en afgedaen konnen werden, vermits sonder dat daer allengskens ombragie en mis-trouwens voort komen; daer uyt weder haet en vyandschappen, en eyndelijck een Rupture, waer in de Partyen, die tegens malkander geopposeert zijn, met wat goet succes sich yder oock mach vleyen, in 't gemeen en sonder twijffel verliesen, en 't geene, dat noch

een groote opmerckingh vereyscht, is, dat soo veel te meer als de beste Vrienden, Gebueren en Geallieerden in staet zijn, om sich, wel vereenight zijnde, met glorie te ondersteunen, soo veel te meer hebben sy oock de gelegentheydt, om sich gevaerlijck te beschadigen, wanneer sy eenmael twistigh beginnen te werden, onder malkander te debatteren, en den anderen te chocqueren.

Eerwaerde HEEREN, ick hoop niet dat het God behagen sal, dat sulck een straf in Uw lieve Vaderlandt komt. Ick ben wel van 't contrarie verseeckert, alschoon ick dese kleyne Remonstrantie, die ick de vryheyt genomen heb om te doen, ten desen reguarde doe. De wijse voorsorgen, die Uw loffelijcke Vaders en Gy-lieden ten allen tijden hebt genomen, om niet in diergelijcke ongemacken te vallen, zijn my niet onbewust, want ick houde het als voor seecker, dat, zijnde tegenwoordigh vergadert, om de geene, die noch mochten op-bortelen, te prevenieren, en alle soorten van moeyelijcke gevolgen te vermijden, Gy 't vermaeck en de eygenschap sult hebben, om niet te scheyden, sonder de Contestatien, waer van gehandelt werdt, tot een gemeene en generale vernoegingh te termineren, 't welck ick oock uyt al mijn hert wensch, en met soo grooten sucht als ick soude konnen hebben, als ick de macht had, om daer in nut te konnen zijn.

Gedaen tot Baden den 20 January 1682.

Dit hielp echter weynigh of niet / alschoon hem weder een Antwoordt daer op gegeven wiert/ vermits de Gemoederen te hevigh tegen malkander waren/ soo dat tot Arrau naderhandt een bysondere By-een-komst hier over wierdt gehouden; maer daer oock niet komende eenig werden/ soo scheyden sy vruchteloos/ en zijn die saecken oock onafgedaen gebleven.

Wy komen tegenwoordigh in 't Keyserl. Hof. Sedert dat door den Landtdag in Ongaryen alles tot genoegen van de meeste Stenden was af gedaen/ en dat 'er een Stilstandt van Wapenen met den Grave Teckely/ zijnde het Hooft van de Malcontenten in Ongaryen / (die door sijn vigilantie en Policie de saecken van de Protestanten / welcke voor desen door de Roomsche Geestelijckheyt in dat Koninckrijck onderdruckt waren geworden/ weder in staet/ om niemant te vreesen/ gestelt had) was getroffen / was men in 't Keyserlijcke Hof niet alleen besigh / om den selven Teckely met eenige voordeelige Aenbiedingen / tot het aennemen van dit Besluyt van den Ongarissen Landt-dagh / te bewegen / als waer toe den Baron van Saponara en den Grave Serini eenige mael aen hem gesonden wierden / maer oock om den Turckschen Keyser tot het amplecteren van een Prolongatie van den laetst gemaeckten Treves van 20. Jaren/ die nu in een Jaer à twee stondt te expireren/ te doen bewilligen/ vermits men in 't Voor-jaer den Grave Albrecht van Caprara ten dien eynde van Weenen na Constantinopolen sondt / om sulcks aldaer uyt te wercken; doch alle beyde dese saecken hadden geen voortgangh / alsoo den Teckely wel goede woorden gaf / maer sich te verre met de Turcken hadde geëngageert/ om die te verlaten/

en

en de Turcken selfs geen genegentheydt hadden/ om sonder eenigh voordeel desen Treves te prolongeren/ en de Tribuyt/ welcke sy van dese Malcontenten genooten/ te laten varen/ soo dat van die kant groote preparatien ten Oorlogh wierden gemaeckt/ wel niet/ om den Keyser selfs aen te tasten/ maer om de Malcontenten/ die sy in haer Protectie genomen hadden/ te assisteren. De Tractaten/geduerende de Stilstant/tusschen 't Keyserlijcke Hof en meer-gem. Teckely wierden echter ondertusschen noch gecontinueert/ dewijl gestadigh hoop tot een goet Accommodement wierdt gegeven; welcke gelegentheydt den laetsten by 't hooft vattende/ aen 't Keyserlijcke Hof versocht en verkreegh/ dat hy met de Vorstinne Weduwe Ragotzki soude mogen trouwen/ gelijck oock den 14. Juny tot Mongatz in Ongaryen dit Huwelijck gecelebreert wierdt; deselve was een Suster van den Grave Serini/ en als doen Roomsch Catholijck/ doch sy was met desen Grave Teckely nauwelijcks eenige Weecken getrouwt/ of sy wierdt Protestants/ en verjoegh al haer Roomsse Dienaers; dit gaf aen 't selve Keyserlijcke Hof een groote achterdocht/ soo dat/ terwijl men van de Voor-tijdt al geduerigh nieuwe Volckeren had aengenomen/ eenige Troupen na Ongaryen gesonden wierden/ om op de bewegingen van de Malcontenten en Turcken/ als waer van men toen niet veel goets vertrouwde/ te passen; en waerlijck de saecken liepen oock soodanig uyt; want de Turcken/ met kleyne Troupen zedert het Voor-jaer uyt Asien na Ongaryen gekomen zijnde/ bevonden sich in July aldaer soo sterck/dat sy wel omtrent 50000 Man konden uyt-maecken/ en daer mede omtrent Offen quamen legeren; invoegen den Teckely/ alsoo den Stilstant van Wapenen toen uyt-gingh/ sijn Volckeren mede by een trock/ en daer op tegens de Keyserse los gingh: sijn Macht/ die door de Onderdanen van sijn Gemalinne seer vergroot was/ kon/ na 't gemeene gerucht liep/ 12000 Man uyt-maecken; waer by een Corps van de Turcken/ hoewel sulcks maer als per middel van Assistentie geschiede/ komende/ en hem versterckende/ soo was sijn Leger omtrent 20000 Man sterck/ en hy oock van Resolutie/ om iets voornaems te ondernemen; de Stadt Caschauw in Ongaryen was wel de sterckste/ en de naeste/ die den Keyser daer had/ doch die had een brave Citadelle/ soo dat 'er langh werck geweest soude hebben/ om die met geweldt te vermeesteren/ evenwel/ alsoo hem deselve best gelegen quam/ trock hy hier 't Vosse-vel in plaets van den Leeuwen-huyt aen; want door sijn Verspieders verkondschapt/ dat 'er geen nauwe of scherpe Wacht in dese Citadelle gehouden wierdt/ soo sond hy in 't laetst van July/ na dat hy sich met de Turcken hadde geconjungeert/ een Detachement van 1000 Man van sijn Troupen in stilte derwaerts/ om dese Citadelle by nacht te overvallen; 't selve geluckte oock soo wel/ dat sy sonder yemants weten of voordacht daer in quamen/ en de Vendrich en 80 Soldaten/ die daer in lagen/ neder sabelden/ en alsoo de possessie daer van namen; sy meenden daer op des morgens als met een stratagema/ en als of sy Keyserlijcke Volckeren uyt de Citadelle waren/ mede wel in de Stadt te komen/ doch een Schildwacht daer van eenige ingelaten

ten hebbende/ en merckende dat het 't rechte Volck niet was/ maeckte datelijck allarm/ invoegen die van binnen aenstonts in de Wapenen quamen/ en de overige/ die mede in de Stadt meenden te dringen/ deden retireeren; 't selve verhinderde aen den Teckely echter niet/ om sijn voorgenomen Desseyn op de Stadt Caschauw voort te setten/ want/ als een gesleepen Politicus/ genoeghsaem verkondschapt/ dat de Keyserse Armee/ die onder den Generael Strasoldo in Ongaryen was/ sich op verre na niet sterck genoegh bevondt/ om hem eenige afbreuck te doen/ (hoewel men daer van seer breedt op-gegeven had/ 't welck nu in effect anders bleeck) soo belegerde hy de gem. Stadt Caschauw met de gewoonelijcke formen/ en benauwde die met Schieten en Stormen in de tijdt van 3 Weecken soodanigh/ dat den Luyt. Collonel Lamb/ van 't Regiment van den Generael Strasoldo/ welcke daer in 't Opper-gebiedt hadde/ van de eene kant niet siende om de Plaets/ soo door de zwackheyt van 't Guarnisoen/ als dat de Soldatesque selfs de Stadt wilde over geven/ te behouden/ en van de andere zijde geen Ontset vernemende/ den 14. Augusty/ 's morgens tusschen 10 en 11 uren/ gem. Stadt Caschauw aen den Teckely most over geven/ met bedingh/ dat hy met sijn Volck met een Staf in de Handt daer uyt soude mogen trecken/ en door Polen na Silesien gaen; dit Accoort wierdt wel geslooten/ doch maer tamelijck onderhouden/ alsoo eenige 100 Man van dit Guarnisoen/ so door groote beloften/ als anders genootsaeckt wierden/ om dienst onder den Teckely te nemen/ en andere/ om dat sy een Mijn verborgen hadden/ ter neder gezabelt; met de rest/ bestaende noch uyt ruym 150 Man/ gingh desen Oversten Luyt. Lamb door Polen na Silesien/ van waer hy aenstonts na 't Keyserlijcke Hof geroepen/ en/ tot Weenen komende/ gearresteert wiert/ om sich wegens dese Over-gaef te verantwoorden; doch hy had nauwelijks eenige dagen in dit Arrest geweest/ of hy storf seer subijt.

De andere Turckse Volckeren/ die sich met den Teckely niet verwoegt hadden/ hadden sich ondertusschen by Villeck en Gnoth in Ongaryen gelegert/ om de Keyserssen/ indien sy Caschauw hadden willen of trachten te ontsetten/ te keer te gaen; dese/ verkondschapt/ dat 'er maer 150 Duytsen/ en soo veel Hussaren/ onder den Hopman Hieronimus Strasoldo/ in Gnoth lagen/ quamen plings daer voor/ en werckten met haer Geschut soo veel uyt/ dat de Besetting most accorderen; deselve bedongh wel met Sack en Pack/ Boven- en Ondergeweer uyt te trecken/ doch de Turcken hielden 't Accoort niet/ maer beroofden haer van alles/ waer na sy haer na Zendre lieten convoyeeren.

Middelerwijle waren 'er oock noch wel eenige Strooperyen van Partyen/ en ontmoetingen tusschen malkander/ voor-gevallen/ waer in dan de eene en dan de andere het voordeel hadde/ doch dewijl deselve tot de Hooft-saeck niets van gewicht by brengen/ sullen wy/ om langwijligheydt te vermijden/ die laten varen.

Dit verlies van Caschauw/ aen 't Keyserlijcke Hof tot Weenen ruchtbaer werdende/ gaf aldaer een groote verslagentheydt; men had wel van te vooren

aen

aen den Generael Strasoldo ordre gesonden/ om alle de Troupen/ die hy by een konde versamelen/ op de been te brengen / met belofte / dat hem noch meer andere toegevoegt souden werden/ om het ontset van die Plaets te tenteren ; ook was aen den Generael Caprara / die een ander Corps in Ongaryen commandeerde / belast / om sich met het selve by den eersten te begeven ; en boven dien waren in 't Eylant Schut/ leggende by Raab en Comorra/onder Prins Louis van Baden/eenige Volkeren gelegt/om sig in alle gelegentheyt daer van te konnen bedienen;maer eer dat die by malkander quamen of konden komen/(alhoewel veele sustineerden/ alschoon die geconjungeert waren geweest/ dat sy tot het Ontset te zwack geweest souden hebben) was die Plaets en eenige andere al over ; invoegen men aen 't selve Hof daer over seer onvernoegt was/en den Generael Strasoldo / als aen wiens quade directie eenige dat wilden imputeren/ revoceerde / gelijck hy ook aenstonts tot Weenen quam en in sijn Huys gearresteert wierdt ; hy poogde sich naderhandt wel te justificeren / maer sijn redenen/ na dat het gebleecken is / konden geen ingressie vinden / soo dat hy sich in een Klooster retireerde. In sijn plaets in Ongaryen wierdt weder den Grave van Caprara gestelt ; en ondertusschen delibereerde men te Weenen niet alleen met de Raden van 't Hof / maer ook met de Ongarisse Magnaten / en voornamentlijck den Palatijn / door wat middelen men best de saken in Ongaryen een andere keer soude doen nemen ; men scheen en was ook wel gesint / om de Tractaten met de Turcken te prolongeren / en met den Teckely sich te accommoderen / doch dit kon nu in soo een korten tijdt/ dat sy met haer Machten in 't Veldt en victorieus waren / niet geschieden / en derhalven wierdt geresolveert/ alsoo dit noch wel wat tijt van nooden had / dat den selven Ongarissen Palatijn den Ongarissen Adel en Onderdanen tot defentie van haer Vaderlandt soude op ontbieden/ en sich daer mede of by de Keyserlijke Volckeren voegen/of apart ageren/ na dat de gelegentheyt van saecken sulcks vereyschte.

Op den selven dagh/ als sich Caschauw aen den Teckely over gaf/ wierdt de Stadt Esperies/zijnde een brave en groote Stad in Ongaryen/ mede door haer verovert/ met beding/ dat het Guarnisoen met Onder- en Boven-geweer daer uyt door Polen na Silesien soude mogen marcheren. Den Keyserl. Generael Strasoldo/ die sich toen noch in Ongaryen bevond/ en met sijn Volkeren sich in de Berg-Steden onthield/ om die voor overval te bewaren / sondt daer op aenstonts ordre aen den Oversten van Scherffenberg / die in Leutschau commandeerde/om deselve Plaets te verlaten/en met het Guarnisoen en de Ammonitie/ alsoo hy 't onmogelijk oordeelde/ dat hy sich soude hebben konnen defenderen/ by hem te komen/ gelijck den eersten ook dede/ en alsoo dese Pas aen den Teckely overgaf. Deselve quam daer op/nevens de Turken/voor Villek/zijnde mede een brave Vestinge/welke wel eenige tegenweer dede/maer/geen ontset voor handen siende/also de Volkeren van de Generaels Strasoldo en Caprara/om dat een bysonder Corps op haer paste/ niet by malkander hadden konnen komen/ sich den 16 Septemb. mede most over geven/ te meer/om dat het Duytse en Ongarisse

Guarnisoen haer Commandanten / genaemt Cohari en Ertrat met gewelt daer toe dwongen; in welcke gelegentheydt dese Commandanten / alsoo sy 't Contract niet wilden onderteeckenen / voor Oorlogs-gevangens wierden gehouden: deselve Vestinge Villeck wiert naderhandt door de Turcken en Malcontenten geslecht.

Ondertusschen den Ongarissen Palatijn / volgens de Resolutie van 't Keyserlijcke Hof / eenige 1000 Man by malkander gebracht hebbende / begaf sich daer mede na Tornau/om sich by 't andere Keyserlijcke Leger te voegen/ maer den Generael Caprara / (na 't vertreck van den Generael Strasoldo / wiens Volckeren/ na 't verlies van Villeck/ de Bergh-steden hadden verlaten/ en sich met den selven Generael Caprara by de Rivier de Waegh / alwaer hy lagh/ om verder inbreuck van de Turcken te voor-komen/ geconjungeert) nu 't Gebiedt van de Keyserlijcke Volckeren in Ongaryen hebbende / oordeelde sulcks niet raedtsaem/ en dat daer door maer schaersheydt van Vivres onder 't Volck soude komen/ so dat dese Volckeren van malkander verspreyt bleven/ en tegens de Malcontenten of Turcken niets konden uyt-wercken.

Den Teckely/ middelerwijl verstaen hebbende / dat de Keyserse de Bergh-Steden hadden verlaten / sondt daer aenstonts eenige van sijn Volckeren / om die voor hem te verseeckeren/ gelijck sy oock deden/ soo dat hy toen voor de meeste part Meester van geheel Opper-Ongaryen was / en voornamentlijck van dese Bergh-Steden/ welcke/om haer Goudt-Mijnen/ de meeste rijckdom aen dit Koninckrijck brengen; doch hy / vreesende dat de kans wel konde keeren/ en van de eene kant siende/ dat de Turcken/ alsoo het wat laet in 't Jaer begonde te werden/ na haer Winter-quartieren wilden trecken en trocken / ende bemerckende / dat men van wegens de Keyserlijcke kant veele Volckeren uyt de Erf-Landen en het Rijck deede marcheren / om die in Ongaryen te employeren en hem tegens te gaen / dacht sich met dese winst te vergenoegen; en ten dien eynde liet hy twee Gedeputeerden van sijnen 't wegen/ voor welcke hy aen den Generael Caprara om Paspoorten had versocht / na Weenen gaen / om weder een Stilstant van Wapenen voor te stellen; dese Propositie was aldaer wel eenigsints aengenaem / maer men kon niet resolveren om de Berg-Steden in die gelegentheydt in sijn macht te laten; doch des selfs Gedeputeerden vertoonende / dat hy sulcks nu niet buyten consent van den Visir van Essen konde doen / doch dat hy echter aldaer in alles de Keyserlijcke Berg-werckers gunstigh soude zijn / en die voor den Keyser laten arbeyden / mits dat hy yets voor hem selfs tot Sauveguarde daer van Maendelijcks genoot/ soo wiert dese Stilstant van Wapenen weder vast gestelt / en gingen daer op de meeste Volckeren van weder-zijden in de Winter-quartieren; maer alsoo de Keyserse de Turcken in Newheusel niet vertrouwden / bleven noch eenige van haer Trouppen in 't Eylandt Schut en aen de Rivier de Waegh leggen / om een waeckend oogh op de Stroperyen van de Turcken en Malcontenten in Moravien en Silesien (alwaer de laetste noch in 't laetst van 't Jaer een Casteel / genaemt Wo-

Woglitz / door 't Gebiedt van Polen gekomen zijnde / uytgeplondert hadden) te houden / en daer mede waren van dit Jaer alle andere Krijgs-actien aldaer gedaen.

Dese ongeluckige uytval van saecken in Ongaryen gaf aen 't Keyserlijcke Hof al eenige perplexiteyt; men had daer wel gehoopt / dat 'er een Accommodement door den Keyserlijcken Envoyé Caprara met de Ottomannisse Porte getroffen geworden / en dat de Malcontenten van oock lichtelijck geaccordeert souden hebben / maer dit viel nu gantsch contrarie uyt / want den Turckschen Sultan was, op 't aenraden van den Primo Visir / t'eenemael overreed geworden / om den Oorlogh tegens den Keyser in Ongaryen voort te setten / ten ware / dat hem soodanige voordeelige Conditien wierden toe-gestaen / die tot nadeel van de Reputatie van sijn Keyserlijcke Majesteyt mosten strecken; en derhalven was men in 't Turckse Gebiedt over al besigh / om Troupen by malkander te versamelen / en een groote meenigte Ammunitie en Vivres na Belgrado in Ongaryen te senden / ten eynde tegens 't aenstaende Jaer Ongaryen en 't Keyser-rijck daer mede te beoorlogen. Den Keyser / van geen vastigheydt van dese saeck hebbende / en bevreest / dat dese Turckse Macht / welcke men wel op 150000 Man schatte / als een overstroomend Water soude in-breecken / gaf in 't laetst van 't Jaer bevel / dat men sijn Troupen met eenige 1000 Man tegens 't Voor-jaer soude vermeerderen / om in alle gelegentheyt daer tegens bestandt te wesen / en de Voor-Steden van Weenen af-breecken / op dat / indien de Turcken / gelijck als 't geruchte liep / daer op wilden af-komen / sy geen voordeel van deselve souden genieten / maer wel een groote tegenstant van binnen vinden.

Wy sullen de saecken in Ongaryen voor tegenwoordigh hier mede laten varen / alsoo 'er sedert niet voornaems in dit Jaer meer is gebeurt; en ondertusschen sien wat aen 't Keyserlijcke Hof wegens de saecken van 't Rijck voorviel; men had daer / om die te beter de behulpsame handt te konnen bieden / eenige tijt te vooren met sommige Tractaten / en voornamentlijck de Kroon Sweden / eenige Alliantien gemaeckt / waer van wy die met de Kroon Sweden voorn. hier in sullen lassen / bestaende uyt de volgende Articulen:

NAdemael in het Duytse ende de nabuerige Rijcken de oneenigheden en verschillen vermeerderen, hebben den Doorluchtigen en Machtigen Heer, den Heer LEOPOLDUS, verkooren Roomsch Keyser, semper Augustus, Koningh van Duytslandt, Hongaryen, Bohemen, Dalmatien, Croatien, Slavonien, Aerts-Hertogh van Oostenrijck, Hertogh van Bourgondien, Brabandt, Stirien, Carinthien, Carniolen, Marck-Graef van Moravien, Hertog van Luxemburgh, Opper- en Neder-Silesien, Wirtembergh en Teche; Prins van Swabenlandt, Grave van Habspurgh, Tyrol, Ferreten, Ryburgh en Goritien; Landt-Graef van der Elsas, Marck-Graef van 't H. Roomsse Rijck, Pourgraven en het Opper- en Neder-Lusats, Heer van het Marck-Graefschap Schlavonien, Portas, Nudis & Salinarum: En den Doorluchtigen en Machtigen Prins en Heer, den Heer

Heer CAROLUS, Koningh der Sweden, Gotthen en Wandalen, Groot-Vorst van Finlandt, Hertogh van Schoonen, Esthonien, Livonien, Carelien, Bremen, Verden, Stettijn, Pomeren, Cassubien en Wandalen, Prins van Rugen, Heer van Ingrien en Wismar, Paltz-Graef aen den Rhijn en Beyeren, en Hertogh van Gulick, Kleef en Bergen, goedt gevonden, soo om de gemeene Rust en eygen securiteyt te conserveren, als om een vaster bandt van Vriendtschap te maken, tusschen haer een Defensijf Verbondt op te rechten. En derhalven is, na dat tot Weenen tusschen de Keyserlijcke Ministers en den Koninckijcken Afgesant en Plenipotentiaris, den Heer Graef Gabriël Oxenstern, eenige Articulen en Conditien seer verre gebracht waren, sorgh gedragen, dat dit werck by der handt genomen is door die geene, die sijn Keyserlijcke Majesteyt goet gedacht heeft, om, tot dit Werck te perficiëren, aen sijn Koninckl. Majesteyt, als sijn Plenipotentiaris, namentlijck den Doorluchtigen Michaël Vencesslaus Franciscus, van 't H. Roomse Rijck Graef tot Atthan, Vry-Heer te Goldsburg en Murtetten, Heer van Grulich, Mittelwald, Schonfeld, Wolfetsdorf, Durn, Krut en Theyhowits, by sijn Keyserl. Majesteyt Cancelier van 't Koninckijck Graefschap, en opperste Capiteyn van de Sterckte Glatens, af te senden. En op dat dese aengevangene Negotiatie tot een gewenscht eynde, door reciproque Arbeydingen gebracht mochten werden, zijn van wegen sijn Koninckl. Majesteyt tot Commissarissen en Plenipotentiarissen aengestelt de Doorluchtige, treffelijcke, Illustre en genereuse Heeren, de Heer Benedictus Oxenstern, Graef van Norshem en Vasa, Vry-heer van Mothroy en Lindholm, Heer van Kispurcen en Kattila, Raedts-heer van sijn Koninckl. Majesteyt van Sweden, Cancelier van de Aboense Academien, en opperste Wetgever van Ingriso en Ketholmie: den Heer Eduard Ehrensteen, Hæreditarius in Forsbygan en Barkertorp, Præsident van de Opperste Koninckl. Rechtbanck tot Wismar, en den Heer Franciscus Joël Ornsted, Hæreditarius, Erf-heer in Schottorp, Krusenhoff, en Hafgäed, Hof-Cancelier van sijn Koninckl. Majesteyt, dewelcke met den boven-gem. Heer Keyserl. Afgesant, de saecken, die tot Weenen begonnen waren, gereassumeert hebbende, na dat van wederzijden de Brieven van Macht of Volmacht geapprobeert waren, en dat men met malkander gesproocken had, in de navolgende Accoort-Articulen geconsenteert, en uyt de naem van de Doorluchtige Heeren haer Principalen bedongen hebben, dat deselve ongevioleert nagekomen sullen werden.

I.

Daer zy een vaste Vrede en onverbrekelijcke Bandt van Vriendtschap tusschen sijn Keyserlijcke Majesteyt en 't Huys van Oostenrijck van de eene, ende sijn Koninckijcke Majesteyt en 't Rijck van Sweden van d'andere zijde, en daer sal van beyde kanten alles aengewendt werden, dat tot het beste en nutste voor de andere strecken kan, en met alle yver alle periculen en schaden, die de Rijcken, Provintien en Heerschappyen van de andere dreygen mochten, door een vriendelijcke en tijdelijcke Communicatie, of door eenigh ander mogelijck middel, voor-gekomen werden.

Het

II.

Het ooghmerck van dit defensijf Verbondt sal zijn de conservatie van de publijcke rust en wederzijds securiteyt, in 't geheel op die voet, als in de Westphaelsse Vrede in 't Jaer 1648. en de Nimweegse Vredens-Tractaten van de Jaren 1678. en 1679. vast gestelt en gestabileert is.

III.

Derhalven belooven en verbinden sich wederzijds de Geallieerden, na haer krachten, en volgens haer plicht, alles aen te wenden, en haer Raedts-besluyten derwaerts te dirigeren; dat de boven-gem. Westphaelsse en Nimweegse Tractaten in haer volkomen en geheele vigeur soodanigh geobserveert mogen werden, dat de ware en oprechte sin van deselve, in alle en yder bysonder Poinct, volkomen voldaen mach werden.

IV.

Maer, indien 't mocht komen te gebeuren, dat over de twijffelachtige sin van de gem. Tractaten eenigh verschil ontstont, of 't contrarie, of geheel anders als in deselve begrepen is, ondernomen mocht werden, sullen de Geallieerden gehouden zijn, so dra als 't quaedt begint, alle vriendelijcke Officien en middelen t'adhiberen, en, indien deselve geen geluckige uytkomst hebben, tegen de Aggresseurs van 't Verbondt, door Raedslagen, en met macht, na de exigentie van de saeck en grootheyt van 't pericul, te procederen.

V.

Onder dese reciproque Conditie, om te beschermen en assisteren, sullen de Geallieerde gehouden zijn, de een de Provintien, Landen en Heerschappyen van de andere, hier onder beschreven, te gelijk met alle de Prærogativen en Rechten, soo deselve door Vyandlijcke Wapens aengetast werden, te beschermen en defenderen; namentlijck, van de kant van sijn Keyserlijcke Majesteyt werden alle de Heerschappyen en Provintien, dewelcke sijn Keyserlijcke Majesteyt na de Westphaelsse en Nimweegse Vrede in 't Roomse Rijck (het Koninckrijck Bohemen, met de geïncorporeerde Provintien, daer onder begrepen) veyl possideert. En om deselve reden van de zijde van sijn Koninckklijcke Majesteyt van Sweden alle Provintien en Heerschappyen, dewelcke aen sijn Koninckl. Majesteyt, uyt kracht van deselve Vredens Instrumenten (Schoonen van gelijken daer onder gerekent) onderworpen zijn, onder dit Verbondt begrepen.

VI.

Ten welken eynde, en tot de wederzijds Defentie van de gem. Heerschappyen, indien deselve op eenige manier geturbeert werden, sal in de Provintien van de Geallieerden, een Leger van 11000 gewapende Mannen, waer van een derde-part in Cavallery en de rest in Infantery bestaen sal, by der handt gehouden moeten werden.

VII.

Tot het gemelde getal van Soldaten sullen sijn Keyserlijke Majesteyt, en sijn Koninckklijcke Majesteyt van Sweden, 3000 Man moeten contribuëren, dewelcke

op die plaets, daer de Partye, die deselve van doen heeft, na tijdts gelegentheyt, en de grootheydt van 't pericul, deselve noodigh sal achten, gebracht sullen moeten werden.

VIII.

Maer indien de noot een grooter getal Volck mocht exigéren, en 't pericul vereyſſchen, sal tuſſchen de hoog-gem. Geallieerden nader geconvenieert moeten werden.

IX.

Maer indien 't sal blijcken, dat van yemandt aen een van de Geallieerde den Oorlogh gedreygt, of dat 'er eenigh pericul van wegens opentlijcke infractie is, sal den ander van de Geallieerde den lederende door Ministers en Ambassadeurs van alle gewelt *sevia facti* dehorteren, en alle steen des aenstoots, dewelcke het gevoeglijck accommoderen van de differenten soude konnen verhinderen, wegh nemen; doch indien door 't selve niet uytgerecht, noch na een vriendelijcke afmaningh gehoort werdt, sal tegens de Aggresseur met gemeene Wapenen en Raedslagen geprocedeert, en den selven soo vervolght moeten werden, tot dat hy tot de restitutie van de schaden en eerlijcke Vredens-Conditien, tot volkomene satisfactie van de geledeerde, gebracht kan werden.

X.

Maer op dat yder van de Geallieerden genoegsaem tijdt mach hebben, om 't gedachte getal van Volck ter behoorlijcker plaets te vergaderen, sal de versochte met den eersten, als 't eerder niet geschieden soude konnen, binnen 3 Maenden, na 't gedane versoeck, sijn Troupen op die Plaets, daer de versochte deselve begeert, moeten doen zijn, soo nochtans, dat sijn Keyserlijcke Majesteyt, volgens den inhoudt van 't Vredens Instrument Art. 17. 8. 9. voor de vrye en onverhinderlijcke Door-tocht, door de Heerschappyen van de andere Staten van 't Rijck, voor de Sweedsche Soldaten, uyt kracht van de Keyserlijcke Constitutien, sorg sal moeten dragen.

XI.

Wat de mindere Oorlogs-Instrumenten en verdere Militaire toerustingh belangt, sal yder van de Geallieerden voor sijn eygen Troupen moeten sorgh dragen, maer de grooter Instrumenten sal de versoeckende Party moeten contribuëren.

XII.

De Troupen, uyt kracht van 't Verbondt, van beyde de Geallieerden tot Assistentie gesonden, sullen, ten voordeel van de Versoeckende, soo langh sy in dessels Territoir blijven, of elders dessels saeck waer nemen, oorlogen, maer indien sy in de Steden of Vastigheden van een van de Geallieerden helpen, sullen sy sich oock aen den selven requirerende met de Militaire Eed moeten verbinden, en sullen aen den Generael, dewelcke de requirerende met de hoogste Macht over de Militie voorsz. heeft, alle de andere, geduerende de geheele tijdt van de expeditie, pareren, soo nochtans, dat beyde de Generaels van de Versoeckende en Versochte deselve digniteyt en Character hebben, oock den Generael van de Auxiliaire Solda-

ten altijt by de Krijgs-Raden present, en de Oorlogs expeditie bysonderlijck, so 'er iets ondernomen werdt, deelachtigh sal zijn.

XIII.

In geval dat het komt te gebeuren, dat een van de Geallieerden, op die tijdt als de Auxiliaire Troupen van hem versocht werden, in sijn eygen Heerschappyen geïnvadeert, en door Oorlogen aengetast sal zijn, soo sal hy niet gehouden wesen dit Accoort te voldoen, en Auxiliaire Troupen, volgens het voor-gem. getal, te senden. Welcke invasie echter te verstaen sal moeten werden, dat het selve niet sal mogen op een lichte en eerste gewelt van een vyandlijcke infestatie, maer alleen op soodanigen invasie geappliceert werden, dewelcke als een morele impossibiliteyt om sijne krachten, die hy in sijn eygen Landt nootsaeckelijck moet gebruycken, elders te keeren, by-brenght. Vorders sal de versochte sijn Auxiliaire Troupen van de noodige Kosten, Soldyen, en Oorlogs-toerusting, soo langh die Expeditie duuren sal, voorsien; maer de Hospitien en Servitien, gelijck men het gemeenlijck noemt, sal de requirerende Party aen de selve, gelijck hy aen sijn eygen Soldaten gewoon is te geven, moeten beschicken.

XIV.

Indien een van de Geallieerde, door de geluckige progressen van sijn Wapenen, eenige Landen en Plaetsen, in 't Vyandlijcke Landt gelegen, met de Wapens overwint, en, geduerende de Expeditie, in sijn macht houdt, sal hy deselve, sonder het Consent van de andere Party, aen de Vyanden niet weder over geven, maer de staet van de Religie en Kercken sullen in deselve geheel en onverhindert blijven, en niets in deselve, op wat pretext of tijdt 't zy, verandert werden. Men sal oock door Militaire Troupen het Leger vry en onverhindert sijn Religie laten gebruycken. De rest, 't welck van de Vyandt geroost werdt, of tot onderhoudt en subsistentie van de Soldaten gekregen werdt, sal tusschen de Landt-palen van beyde de Geallieerde, na proportie van 't getal, gedistribueert werden: maer de voorname Gevangens sullen, tot uytwisselingh of eenigh ander Oorlogs-profijt, bewaert werden.

XV.

De requirerende Party sal sorgh dragen, dat de nootsaeckelijckheden tot onderhoudt van de Soldaten, soo langh sy in die Plaetsen vertoeven, niet ontbreecken sullen, maer dat deselve in de naeste Steden en bequame Plaetsen, tot een rechtvaerdige en billijcke prijs, bekomen konnen werden, op dat deselve, door 't gebreck van de nootsaeckelijckheden niet gedwongen, deserteren, en tot de Vyanden overloopen mogen.

XVI.

In en buyten de Landen van de Geallieerden sal over de Soldaten een strenge Justitie en Discipline gehouden werden, op dat haer ongebondentheyt gestraft blijve, soo tot schade of ruïne van de Onderdanen, als tot een defect van Militaire subsistentie niet mach strecken.

R 2 Sijn

XVII.

Sijne Keyserlijcke Majesteyt sal, voor soo veel in hem is, sorg dragen, dat het sijne Koninckliijcke Majesteyt van Sweden over al in 't Rijck vry sal staen sijn Soldaten te brengen, en alderhande Wapenen en Paerden te koopen, volgens de Constitutien van 't Rijck; maer die liberteyt sal aen de Vyanden van beyde de Geallieerden geweygert werden.

XVIII.

Beyde de Geallieerden belooven oock, sonder consent en kennis van de andere, geduerende dit Verbondt, noch Vrede, noch Stilstant, noch eenigh Tractaet met iemandt, die dese tegenwoordige Conventie contrarieert, of eenighsints te niet doet, in te gaen. En gelijck uyt liefde van de Vrede en publijcke tranquilliteyt en wederzijds securiteyt het tegenwoordig Verbondt in gegaen is, soo sullen oock andere Koningen en Princen, door welckers Conjunctie de rust van 't Rijck verseeckert kan werden, ende die specialijck in dit Verbondt begrepen sullen willen zijn, met consent van beyde de Geallieerden geadmitteert werden.

XIX.

Ondertusschen wordt voor tegenwoordigh in dit Verbondt, ende de daer uyt spruytende Guarantie, ontfangen den Hertogh van Holsteyn Gottorp, den Heer Christianus Albertus, te gelijck met sijn Domainen Sleeswijck en Holsteyn, en stipuleren sijn Keyserlijcke Majesteyt en sijn Koninckliijcke Majesteyt van Sweden, dat sy hem in de Rechten en Prærogativen, volgens de Vrede-handelingen van Westphalen en Nimwegen, en door dit Verbonts-Instrument vast gemaeckt, de Conventien van Rotschild en Hafnen, gelijck de voorn. Heer Hertogh deselve voor de laetste Oorlogs-beroerten gepossideert heeft, beschermen en protegéren willen; in de tegenwoordige sal sijn Keyserlijcke Majesteyt besorgen, dat den selven Heer Hertogh, volgens de Conclusien van de Neder-Saxische Kreytz, tot sijn voordeel onlangs genomen, dit selve genieten sal; en dat van gelijcken den Heer Hertogh dat geene, dat hy tot bewaringh, 't best en de tranquilliteyt van 't Roomsche Rijck als doen aen den Saxischen Creytz belooft heeft, exactelijck sal vervullen, en, na tijdts gelegentheydt, beyde de hoog-gem. Geallieerde na sijn krachten helpen.

XX.

Dit Verbondt sal dueren, en van beyde de Geallieerden strict en geheel in alles, en yder bysonder, geduerende den tijdt van 10 Jaren, onderhouden werden, en na verloop van deselve, over de Prolongatie van dien, met wederzijds consent gehandelt werden, 't welck binnen den tijt van twee Maenden, of, soo 't eer geschieden kan, besloten sal werden. Tot verseeckering van 't boven-gem. en meerder kracht van waerheyt en sinceriteyt, hebben wy boven-gem. Gedepúteerden Plenipotentiarissen dit Instrument onderteeckent, twee gelijcke Exemplaren, met onse Zegels verzegelt, reciproque over gegeven en uyt-gewisselt. Stockholm den 12. van de Maendt October Anno een duysent ses hondert twee-en-tachtigh.

(L. S.) *Benedictus Oxenstirna.* (L. S.) *Franciscus Joël Ornsted.*
(L. S.) *Eduardus Ehrensteen.*

Wy hebben hier voor gesegt / dat tusschen sijn Keyserlijcke Majesteyt en den Franckisen Creytz / tot Defensie van 't Rijck / mede een Alliantie was gemaeckt; doch nu sullen wy daer noch by voegen / dat de selve Creytz / versocht zijnde / om mede in de Alliantie van Guarantie met Sweden en desen Staet te komen / sulcks door 't volgende accepteerde:

Aengaende het seste Poinct, namentlijck, de Sweedse en Staetse Associatie, soo is door meerderheydt van Stemmen geresolveert, dat men deselve, sonder verder bedencken, sal amplecteren, gelijck mits desen geschiedt; edoch onder dese expresse Conditien ende Reserve, dat de Vorsten ende Stenden van desen Creytz niet sullen geobligeert zijn tot meerder Wervinge, ofte verdeelinge van hare Volkeren, noch tot de vreemde Oorlogs-voorvallen, die tegens de tegenwoordige intentie mochten komen aen te loopen, noch tot de private Quæstien, die tusschen Fursten en Stenden mochten komen voor te vallen; en by gevolge, dat sy in effecte tot niet anders sullen gehouden zijn, als om, naer inhoudt van de Tractaten van Munster en Nimwegen, de gemeene Rust en Vrede naer 't uytterste vermogen te maintineren: maer nopende de maniere, hoe en op wat wijse men dese bytredinge der Geünieerdens sal incamineren, soo is geresolveert, dat men, van wegens 't Hoogh-Vorstelijcke Uyt-schrijf-Ampt, de inclinatie, die men aen dese zijde heeft, aen den Heere Schamsky, Koninckliijcken Sweedsen Breemsen Afgesant tot Regensburgh, als mede aen den Heere Valckenier, Nederlandtschen Resident tot Franckfort, sal bekent maecken, ende deselve versoecken, of sy sich mochten gevallen laten by hare hooge Heeren Principalen het daer heenen te dirigéren, dat sy selfs ofte yemandt anders tot formeele ende volstandige voltreckinge van de voorsz. Associatie mochten gemachtigt werden, ende dat sulcks mochte bekent gemaeckt werden aen het Hoogh-Furstelijcke Uyt-schrijf-Ampt, op dat ten selven fine een gelijcke Creytz-deputatie mochte geschieden; waer by dan noch geresolveert is, dat men al 't voorsz. mede bekent sal maecken aen de overige Heeren Mede-Geallieerdens, namentlijck, aen de Stenden van den Opper-Rhijnssen Creytz, om sich daer mede te confirméren, of om andere bequame middelen by der handt te nemen.

Van de Keyserlijcke kant pooghde men het Hof van den Ceur-Vorst van Saxen mede wel te bewegen / om in dese Alliantie van Guarantie te komen / waer toe selfs den Grave van Lamberg / welcke doen van Berlijn tot Weenen gekomen is / derwaerts wierdt gesonden / doch daer van is echter van dit Jaer geen volkomen besluyt gemaeckt / hoewel den Heer van Amerongen / wegens haer Hoogh Mog. mede derwaerts gecommitteert / sijn uytterste vlijt ten dien eynde aenwende.

Eer wy noch 't Keyserlijcke Hof verlaten / moeten wy hier in-lassen / dat men in het laetst van 't Jaer een seker Frans Edelman tot Weenen / genaemt Monsr. du Fapel / alsoo men hem voor een Spion hieldt / had gearresteert en aengehouden / (zijnde deselve waer van de Fransse Ambassadeurs in haer laetste Declaratie tot Franckfort mentie maeckten) doch den Franssen Envoyé

 Monsr.

Monsr. de Zeppeville hier van verwittigt / was daer over niet wel te vreden/ onder voor-geven dat het sijn Domestijcq was/ en dat men hem selfs hier mede gequetst had; hy deed ten dien eynde wel sijn klachten aen 't Keyserlijcke Hof/ maer daer kon men niet aennemen / dat het des selfs Domestijcq was / soo dat hy niet op dede. Den Koningh van Vranckrijck liet weder naderhandt als by wegen van Reppresalien den Secretaris van den Keyserlijcken Ambassadeur/ den Grave van Mansfelt / tot Parijs in de Bastille brengen; invoegen men van de Keyserlijcke zijde korts daer aen gem. Monsr. du Fayel weder op sijn vrye voeten stelde/ op dat 'er geen ongemak aen den selven Keyserl. Secretaris/ die daer op aenstonts mede uyt de Bastille gelaten wierdt / soude komen; en daer mede was alle gevreest onheyl / dat daer uyt scheen te sullen komen/ te niet.

Wy souden by na vergeten hebben/ om hier in te voegen/ dat den Hertog van Lotharingen in 't begin van dit Jaer van soo zwaren en langduerigen Sieckte wierdt aengetast / dat 'er geen of weynigh hoop van sijn opkomst was / doch na 't schijnt des selfs stercke natuur / en de sorgh der Doctoren / quam alles weder te boven / soo dat hy in 't laetst van 't Jaer t'eenemael gebetert was. Sijn Gemalinne de Koninginne van Polen was ondertusschen te Inspruck van een doodt Kindt in de Kraem gekomen / 't welck sommige uyt schrick oordeelden toegekomen te zijn/ om dat men haer gerapporteert had / dat haer Gemael tot Weenen overleden was.

In 't begin van Juny is de Keyserinne van een jonge Prins in de Kraem gekomen / waer over naderhandt veel Vreughde-teeckenen tot Weenen en in andere Plaetsen van 't Rijck zijn gehouden.

Wy hebben hier voor geseyt van een Alliantie / die tusschen de Kroonen Vranckrijck en Denemarcken en den Ceur-Vorst van Brandenburgh gesloten was; sulcks was wel waer / maer deselve was alleen Defensijf / hoewel sommige seer sterck in 't eerst wilden voor-geven/ dat die Offensijf was; de Articulen daer van wierden wel niet gemeen gemaeckt/ maer men sagh echter naderhandt een Extract van 't Tractaet tusschen sijn Majesteyt van Vranckrijck en de Kroon Denemarcken / 't welck wy tot voldoeningh van den Leser hier in laten vloeyen / alschoon wy niet konnen verseeckeren / of de Articulen in der daedt soodanigh zijn geweest.

Extract van de voornaemste Poincten, behelsende het geslooten Tractaet tusschen sijn Koninckltjcke Majesteyt van Vranckrijck en sijn Koninckltjcke Majesteyt van Denemarcken.

DAt sijn Koninckltjcke Majesteyt van Vranckrijck aen Denemarcken jaerlijks sal geven acht Tonnen Goudts, waer voor Denemarcken sich verobligeert 12000 Man in 't Holsteynsse en Oldenburgse te houden, en boven dien 18 Oorlogh-schepen. Dat, by aldien sijn Koninckl. Majesteyt van Denemarcken, nevens

sijn Ceur-Vorstel. Doorl. van Brandenburgh, mochten resolveren sijn Koninckl. Majesteyts van Swedens Landen te attacqueren, sijn Konincklijcke Majesteyt van Vranckrijck deselve niet alleen sal seconderen, nemaer oock wegens de te verkrijgene Conquesten guaranderen. Dat Vranckrijck d'Intresten des Koninghs, wegens Holsteyn, Lubeck, oock op Hamburgh, om die te emporteren, niet sal tegen wesen, maer eerder sijn Koninckl. Majesteyt daer toe helpen. Dat Vranckrijck sich verplicht, naer de Ratificatie deses Tractaets, geene Conquesten meer te doen in of op 't Rijck; in cas sulcks mochte komen te geschieden, dat in sulcken geval het Tractaet daer mede soude opgeheven wesen. Dat sijn Koninckl. Majesteyt van Denemarcken, gelijck oock sijn Ceur-Vorstel. Doorl. van Brandenburgh, hare respective Troupen naer het Oldenburghse en Sleeswijckse sullen laten marcheren, om daer door diversche te alarméren; oock sullen by den Koning en by sijn Ceur-Vorstel. Doorl. 7 Oorlogh-schepen geëquipeert werden, om daer door de Spaensse en Hollandtsche Koopvaerdy-schepen, by forme van Represalien, wegens d'achterstallige Subsidie-Penningen, t'attacqueren, en daer uyt satisfactie te nemen, doch by aldien Sweden sich daer in wilde mengen, sal Vranckrijck deselve aenvallen met alle force.

By veele gaf dit in 't eerst een groote achterdocht en mis-vertrouwen, als meenende, dat men daer door aen de Deensse zijde desen Staet in alles afbreuk socht te doen; en gelijck by de meeste saecken in 't gemeen meer toegevoegt als afgedaen werden, wierd noch boven dien gespargeert, dat de Deensse, vermits die een machtige Scheeps-Vloot lieten uyt-rusten, op de Oost-Indise Schepen, die in 't midden van de Somer hier te Lande stonden te komen, wilden passen, en die wegh nemen; doch 't gevolgh heeft 't contrarie geleert, want alschoon 'er noch al eenige Differenten tusschen sijn Majesteyt van Denemarcken en desen Staet open stonden, en daer onder wegens het Schip Cornelia, (waer van wy in onse voorige Mercuriussen mentie hebben gemaeckt, en waer over in dit Jaer eenige Gedeputeerden van Denemarcken, en van de West-Indise Compagnie deser Landen, als door wiens Schepen dit Schip genomen was, tot Hamburgh te samen quamen, doch welcke vruchteloos scheyden) so liet den Koningh van Denemarcken echter gedurigh aen desen Staet representeren, dat hy de vriendtschap met deselve wilde onderhouden; en om noch te meerder getuygenis daer van te geven, schreef hy de volgende Missive aen de Stadt Amsterdam.

Edele, Erentfeste, Hoog-geleerde en Wel-wijse, Lieve, Besondere:

CHRISTIAEN de VYFDE, door Gods Genade Koning van Denemarcken, Noorwegen, der Wenden en Gotten, Hertog tot Sleeswijck, Holsteyn, Stormarn en der Ditmarschen, Grave tot Oldenburgh en Delmerhorst, &c. Wy hebben zedert eenigen tijdt herwaerts, soo wel uyt de gemeene geruchten, als dese

dese en geene ingekomene particuliere Relatien, niet als met sonderlinge bevremding vernomen, in welcker voege de geene, die den Staet der Vereenigde Nederlanden onse Consilia soecken suspect te maken, ende het tusschen ons en den selven hergebrachte goedt verstant te krencken, over- en weder debiteren en uytstroyen, als of wy met de Kroon Vranckrijck ende sijn Ceur-Vorstel. Doorl. van Brandenburgh een, den Staet hoogst præjudicieerlijck, Tractaet gesloten, en ons met deselve daer henen vergeleecken hebben, om hare Navigatie ende Commercie te troubleren, en in specie de verwacht-werdende Oost-Indische Retour-schepen aen te grijpen, om daer door wegens de pretentie, die wy op de Vereenigde Provintien hebben, satisfectie te erlangen.

Hoewel wy nu t'eenemael in die verhoopingh zijn, dat sy sulcke valsche en verdichte uytstroysels geen geloof geven sullen, oock onse Actiones tot hier toe de onwaerheydt en de ongegrondheyt daer van ten vollen doen blijcken, dewijl niet te præsumeren is, noch den geringsten schijn van waerheydt hebben kan, dat, daer wy, om de jegenwoordige algemeyne Tranquilliteyt te behouden, soo yverig besig zijn, oock tot dien eynde met soo groote onkosten over al alle mogelijcke officien laten aenwenden, Wy selfs tot eenige onrust oorsake souden geven, en specialijck tegen de Vereenighde Nederlanden, contrarie de tot nu toe haer bewesene sinceriteyten, ietwes vyandlijcks voor te nemen, ende hare Commercie, by welcke wy, wegens de situatie onser Rijcken en Landen, selfs soo hoogh geïnteresseert zijn, te incommoderen, de Resolutie souden nemen: Soo hebben wy niet te min de aen U, door onsen Envoyé Extraordinaris, sich in Hollandt bevindende, onlangs van Onse den Staet, ende bysonderlijck oock uwer goede Stadt toedragende oprechte vriendtschap ende affectie, gedane Contestatien, nochmaels by desen herhalen, en daer benevens die verseeckeringh doen willen, dat onse met Vranckrijck en Ceur-Brandenburgh genomene mesures tot niemands, veel weyniger tot des Staets en dessels onderhoorige, præjuditie en nadeel aengesien, maer enckelijck en alleen daer heen gericht zy, hoe de saecken in de jegenwoordigen vredelijcken toestand gehouden, en alle besorglijcke verwijderingen voorgekomen mogen werden. Maer in 't overige is onse meyninge soo gantsch verre van daer geweest, de alleenlijck tot onse eygene seeckerheyt aengestelde Equipagie tegens de onder-gehoorige der Vereenighde Nederlanden te gebruycken, dat wy veel eer der selver Navigatie en Commercie by alle mogelijcke wegen genegen zijn te favoriseren en te bevorderen; mits 't welck wy dat goedt vertrouwen hebben, dat de Staten Generael, volgens haer bekende Æquanimiteyt, uyt haer selfs daer heen bedacht sullen zijn, ten eynde de tusschen Ons ende Haer noch openstaende Differenten, daer van sich de misgunstigen, om, waer 't mogelijck, eenige oneenigheden tusschen Ons en Haer te verwecken, bedienen, op billijcke bereyckelijcke manieren afgedaen mogen werden, oock op Uwe ende Uwe Stadt dat goedt vertrouwen hebben, dat, gelijck wy tot noch toe Uwe goede intentie jegens Ons en Ons Koninckllijck Huys in veele andere occasien hebben bespeurt, gy oock deselve hier in niet min betoonen sult, en sulcken heilwerck, door Uwe veel-geldende coöperatie by den

den Staet te seconderen, U aen gelegen sult laten zijn. Wy hebben onsen Minister in Hollandt aenbevolen, dit alles aen Uw breeder voor te dragen, ende versoecken Uw, dat gy hem deswegen volkomen geloof wilt geven. Wy verblijven U en uwe goede Stadt met Konincklijcke Liefde en alles goeds bestandelijck wel toe gedaen.

Gegeven op ons Slot tot Coldingen den 2. Augusty Anno 1682.

Ende was geteeckent

CHRISTIAEN.

't Opschrift luyde:

Den Edelen, Erentfesten, Hoog-geleerden en Wel-wijsen, Onsen Lieven Bysonderen, Burgermeesteren en Raedt der Stadt Amsterdam.

Wy sullen dese saeck hier mede laten steecken / alsoo van dit Jaer geen ongemack wegens onse Oost-Indische Schepen is geweest. Ondertusschen was tusschen hoogh-gem. sijn Majesteyt van Denemarcken en den Ceur-Vorst van Brandenburgh tot Itzehoe in 't Landt van Holsteyn een t' Samen- of By-eenkomst vast-gestelt geworden / en verscheen aldaer sijn Majesteyt van Denemarcken in 't laetst van Mey ; den Ceur-Vorst van Brandenburgh tardeerde eenige dagen langer / doch quam mede met een groote Suite in 't begin van Juny aldaer ; de Magistraet van Hamburgh / soo als hy tot Bergerdorf was / noodighde hem wel / om eerst haer Stadt te komen besichtigen / doch hy ontschuldigde sich / evenwel met belofte / dat hy in sijn te rugge-komst aldaer soude komen / gelijck oock geschiede / en wierdt hy daer treffelijck ontfangen. 't Gemeene geruchte liep als doen / dat in dese Conferentie wegens de saecken van Holsteyn / van 't welke de Deensse eenige Contributien begeerden / gesprooken was / doch wat daer van zy of niet konnen wy niet verseeckeren ; maer men heeft naderhandt gesien / dat de Deensse in 't selve Landtschap Holsteyn een groote Contributie op stelden / namentlijck 18 Rijcksdaelders op yder Ploeg / 't welck oock / alsoo den Hertogh van Holsteyn Gottorf daer toe niet konde resolveren / en de Ingesetenen vry onwilligh waren / om soo groote lasten te betalen / met eenige Executie wiert ingehaelt. Wy sullen dit hier mede van laten berusten / en weder op onse vorige reden komen ; den Koningh van Denemarcken / meenende na dese Conferentie met den Ceur-Vorst van Brandenburgh na Oldenburgh over te schepen / vertrock op eenigh Advijs / soo men meende / om dat gespargeert wierdt / dat de Sweedse Vloot in Zee geloopen was / te rugh na Coppenhagen / en dede sijn Zee-Vloot / bestaende in 20 groote en kleyne Schepen mede Zee kiesen ; doch sulcks van noch soo grooten gewicht niet zijnde / soo begaf sijn Majesteyt sich van Coppenhage in 't laetst van July weder na Holsteyn / en voer van Gelucksrad nu Oldenburg over ; doch sijn Trouwpen aldaer besichtight en advys bekomen hebbende / dat sijn Gemalinne tot

Coppenhage van een jonge Princesse in de Kraem was gekomen / welke korts na de Geboorte overleden was / soo trock hy weder te rugh / en scheepte na Gelukstadt over ; in welcke gelegentheyt hy al groot gevaer leed / om te vergaen / doch sijn Majesteyt / als doen soo genereus als Julius Cæsar in sulcken pericul / stondt alles met een ongemeene grootmoedigheyt door ; van Gelukstadt quam hy wel weder tot Coppenhagen / maer vertrock op nieu / na een dagh 3 à 4 verblijvens aldaer / na Holsteyn / alwaer hy sijne Volckeren en Troupen monsterde / en sich doen weder na Coppenhagen begaf / daer hy voorts 't gantsche jaer bleef.

Middelerwijle was 'er noch een Actie in Denemarcken voorgevallen / die men vreesde dat van meerder gevolgh geweest soude zijn / namentlijck / dat men tot Coppenhagen in April twee Schepen / toe Lubeck t'huys hoorende / en uyt Vranckrijck en Portugael komende / had aengehouden ; soo veele voorgaven / onder pretext / dat die Kroon voor de geassigneerde Winter-quartieren in den laetsten Oorlogh van de selve Stadt noch een considerable somme Gelts most hebben / en dat men derhalven daer van betaelt wilde zijn ; doch den Lunenburghsen Envoyé den Heer Wackerbahrt / welcke sich als doen tot Coppenhage bevondt / en wegens sijn Heeren en Meesters een groot interest daer in hadde / alsoo deselve / volgens de Nimweegse Vrede / benevens de Kroonen Vranckrijck en Sweden / Guarandeurs van de Hanzee-steden waren / hier over met den Deensen Rijcks-Cancelier gesproocken hebbende / soo wierdt hem gesegt / dat sulcks niet by der handt genomen was / om dese Pretensien te moveren / maer om dat de Deense Inwoonders in Holsteyn en tot Coppenhagen geen Recht of Justitie in de Stadt Lubeck hadden konnen bekomen. Den Keyserlijcken Minister / die mede hier over by den Rijcks-Cancelier klachtigh viel / kreegh by na even 't selfde Antwoordt ; doch men heeft echter daer na gesien / dat die saeck wat in stilstandt is geraeckt / alsoo dese Lubeckse Schepen naderhandt op Borghtocht ontslagen wierden / en die van Lubeck eenige Gedeputeerden na Coppenhagen sonden / om / wegens alles 't geen dese saeck betreft / te tracteren.

Terwijl dese Lubeckse Schepen tot Coppenhagen aengehouden waren / komt een Hollandts Schip in de Sont voor Elseneur / 't welck / na 't voorgeven mede eenige Goederen voor die van Lubeck in had / invoegen de Deensse Bedienaers 't selve aldaer aenhielden / en niet wilden laten vertrecken ; dese tijding te Coppenhagen komende / soo was men aenstonts in beraet / of men de Lubeckse Goederen / die daer in waren / soude behooren aen te houden of niet / doch by meerderheydt van Stemmen wierdt in den Deensen Raedt goedt gevonden van neen / en dat men dit Schip / om meer quade gevolgen / die daer uyt souden hebben konnen spruyten / te vermijden / soude laten varen.

Voor Elseneur voornoemt viel oock yets wegens een Sweedts Oorloghschip voor ; want het selve Schip / (van Particulieren afgehuurt / en met eenige Waren uyt Portugael komende) in Zee sijn groot Zeyl verlooren hebbende / en

en voor Elseneur komende / soo meenden de Deenen dat het selve streeck / gelijck als de Sweedse Koopvaerdy-schepen daer gewoon zijn te doen ; invoegen sy het selve op sijn Eer-schooten niet begroeteden / maer om dat het geen volkomen strijckingh dede / met Scherp beantwoorden / en naderhandt in 't inkomen aenhielden / begeerende dat het de gewoonlijcke Boete soude betalen ; doch den Sweedsen Envoyé tot Coppenhagen hier over klachtigh vallende / soo wierdt die saeck noch bygeleght.

Wy souden tegenwoordigh wel weder na Duytslandt keeren / doch wy sullen echter eerst het Koninckrijck Sweden eens aendoen ; aldaer was in 't begin van February de Alliantie van Guarantie tusschen die Kroon en desen Staet geratificeert ; waer op volgde / dat men in dat Rijck een groote Equipagie soo te Water als te Lande dede / om in alle gelegentheydt in goet postuur te zijn ; daer wierdt wel een brave Zee-Vloot toegerust / maer deselve / alsoo de saecken soo verre niet en quamen / konde en behoefde oock niet veel dienst te doen. In Schoonen / 't Sticht Bremen en andere Provintien van dat Rijck wierden eenige Plaetsen geslecht / en andere weder gefortificeert / om in tijdt van noodt soo veel Guarnisoenen niet te onderhouden / en meerder Volck in 't Velt te konnen brengen.

In de Regeeringh geschiede selfs een kleyne veranderingh / want de Rijks-Raden aldaer haer Ampt als van 't Rijck behoudende / soo scheen sijn Majesteyt van Sweden daer mede niet vergenoeght / maer liet haer af-vragen / door wat Authoriteyt sy daer aen gekomen waren ; invoegen deselve / wel siende / dat den Koningh met dese Titul niet te vreden was / verklaerde / dat sy voor desen geen Rijcks maer Koninckklijcke Raden waren geweest / en met geen meerder Titul erkent behoefden te werden / met versoeck / dat sy daer in mochten continuéren ; het welck sijn Majesteyt oock gratieuselijck aen haer toestont / doch op conditie evenwel dat haer getal tot op 12 Persoonen soude uytsterven.

Met de Groote Commissie / waer van wy voor desen meer geseght hebben / in dat Rijck / was nu soo yverigh voort gevaren / dat de meeste Sententien tot laste van de Grooten / die Donations-Giften getrocken hadden / waren geveldt / invoegen veele / om niet t'eenemael geruineert te werden / met den Koningh accordeerden / en veel Geldts mosten geven.

De Koninginne van Sweden quam den 27. July van een seer brave en schoone jonge Prins / tot overgroote vreugde van de Inwoonders van dat Rijk / in de Kraem / en wierdt deselve naderhandt Carolus genaemt.

Tegens den vierden October wierdt tot Stockholm weder een Rijcks-dagh verroepen / waer over veele verwondert waren / alsoo sulcks voor desen in 't gemeen niet eerder als om de vier Jaren plagh te geschieden. De Standen van tegens die tijdt aldaer gekomen zijnde / wierden door sijn Majesteyt seer wel onthaelt / en aen haer de volgende Propositie gedaen.

Propositie wegens sijn Konincklijcke Majesteyt van Sweden, aen de Rijcks-Stenden, op den Rijcks-dagh tot Stockholm vergadert, voor-gestelt den 17. October S. N. 1682.

OF wel sijne Konincklijcke Majesteyt seer genadighst heeft overwogen de beswaernisse ende ongelegentheden, die d'een en d'andere Rijcks-Standt, door de Uytschrijvinge van een algemeene By-een-komste, gevoelen soude, ende dieswegen geern sulcke Convocatie wilde laten aenstaen, soo heeft evenwel sijn Koninckl. Majesteyt, volgens de continuele voorsorge, die hy voor de Welvaert en 't op-nemen van 't Vaderlandt draeght, ten insichte der tegenwoordige Rycksgeschapentheydt ende ver-uyt-siende toestandt, voor onvoor-by-ganckelijck en onvermydelijck bevonden te zijn, met sijne getrouwe Ondersaten en Rycks-Stenden t'samen te treden, om aen deselve voor eerst en voor alle dingen naricht te geven van 't verloop van al 't geene, dat zedert den nieuwelinghs gehouden Rycks-dagh, tot des Rycks bescherminge ende seeckerheydt, ter handt voorgenomen is, daer naer oock, om met haer te overleggen, wat nu of t'eeniger tijdt raedtsaemst en dienlijck mochte zijn, om den vreedsamen toestandt, waer by de hooghste God 't Ryck, ende die onder 't selve Rycke gehoorige Provintien, tot noch toe geconserveert heeft, wyder te confirmeren ende bevestigen; sijne Konincklijcke Majesteyt neemt het over sulcks seer genadigh op, dat de Rijcks-Stenden het sich niet swaer hebben willen laten vallen, sich, op het begeeren, alhier te laten vinden, nademael sijne Konincklijcke Majesteyt verder daer by bespeuren en af-nemen kan de bereytwillige gehoorsaemheydt, de welcke deselve altijdt roemlijck bewesen hebben; ende welcke sijn Konincklijcke Majesteyt tegens alle ende een yder, met bysondere genaden, sal erkennen; ende wil sijne Konincklijcke Majesteyt niet twyffelen, of die Stenden, die op den jonghsten Rycks-dagh verscheenen, ende van de welcke veele hier wederom tegenwoordigh sullen zyn, weten sich t'erinneren de aengename naricht, die syne Konincklycke Majesteyt haer doenmaels heeft laten geven, op wat maniere en wyse, door Godes genadige hulpe en bystandt, als oock door sijne Konincklycke Majesteyts hoogh-roemlycke dapperheydt en vredelievent gemoedt, het Vaderlandt uyt een beswaerlycken Oorlogh wederom in eenen vreedsamen toestant gestelt is geworden, met alle de Puissances, van 't welke het op 't hartste aengetast geweest is, als oock hoedanigh sijne Konincklycke Majesteyt, tot bevestinge van de gerestabilieerde Vryheydt des Rycks, niet alleen een vereeniginge tot de nabuurschap te weegh gebracht heeft, maer oock op aenstaende middelen bedacht moeten zyn, dat soo wel dese gemaeckte vereeniginge bevestight, als oock de Alliantien met de Bondtgenooten wyders voort-geset en gecontinueert mochten werden.

Ende wat op soodanige Communicatie, uyt eene onderdanigste toeversicht tot syne

syne Koninck'ycke Majesteyts sorgvuldigheyt, (dewelcke hy heerlyck bewesen had, terwyl hy sich de welvaert van 't Ryck ende syne Onderdanen in diervoegen aengelegen heeft laten zyn, dat hy geene moeyte heeft gespaert, ja oock syn eygen Koninckly ck Persoon in geen gevaer verschoont heeft) de Rycks-Stenden syne Koninck'ycke Majesteyt hebben willen over geven en t'huys stellen, wat tot des Rycks besten bevonden konde werden te zyn; alsoo heeft syn Koninck'ycke Majesteyt, met bysondere begenadigde vergenoeginge, dese hare onderdanige toeversicht vernomen, maer erinneren sich oock genadighst de roemrycke volvaerdigheyt, met dewelcke deselve sig soo wel doenmaels als te vooren bereytwilligh te zyn bewesen hebben, syne Koninck'ycke Majesteyt in des selfs swaer Regiments-last onder de Armen te grijpen, ende met haren onderdanigen Raedt by te staen, waer door syne Koninckl. Majesteyt haer genadigst laet bedancken, ende op d'aenslagen, middelen ende wegen bedacht sal zyn, waer door de soodanige verkrege Vrede, als 't heerlyckste Juweel en 't voornaemste stuck van een geluckige Regeeringe, te conserveren zy: Ende heeft syne Koninckl. Majesteyt sich tot noch toe ten hooghsten aen gelegen laten zyn, hoe desen zegen ende genadigen bystant in 's Rycks Grensen ende Provintien, by dese ongeruste en turbulente Conjuncture, waer toe sich alles tot noch toe in Europa aenstelt en schickt, geen aenstoot lyden mochte, waer by het de hooghste God oock noch gelieve te laten verblyven; gelyck dan syne Koninckl. Majesteyt voor eerst seer wel behertight, van wat groote importantie het zy, dat de beyde Noordtse Kroonen, by bestandige goede vertrouwelyckheydt, t'samen verblyven, soo wel na de securiteyt van beyde dese Rycken selver, als oock wegens de nuttigheydt en force, die om het algemeene wel-wesen daer uyt aengroeyen konnen; weshalven dan syne Majesteyt de Vriendtschap ende de Vredens-Pacta met den Koningh van Denemarcken door een Alliantie, tot defentie van dit Ryck gesticht, ende daer benevens, door een naerder Bandt bevestigt, oock sulcks door goede Correspondentie te conserveren gesocht heeft, in diervoegen, dat by dese Kroonen de saecken sich in een vreedsamen toestandt bevinden.

Syne Koninck'ycke Majesteyt heeft oock in diervoegen wegens het oude Verbondt met Vranckryck sorge gedragen, ende dat deselve Alliantie op even deselve gronden, waer op deser beyder Kroonen vriendtschap van 't begin aen gebouwt geweest is, verder onverruckt en bestandigh blijven mochte; en gelijck ten dien eynde sijne Koninckl'ijcke Majesteyt niet alleen, doen de laetsten Oorlogh door de Vrede getermineert wierdt, door sijne Ministers in Vranckrijck heeft laten negotieren, om een Verbondt, tot maintenue van de Westphaelsse ende Nimweeghse Vredens, te sluyten, soo hebben sy altijdts hare Ministers in Vranckrijck gehouden, alwaer sich tegenwoordigh noch een bevindt, om acht te slaen op 't geene, dat tot avancement en bevorderinge van sulcken Verbintenisse strecken konde, oock om te betuygen, dat sijne Koninckl'ijcke Majesteyt van sijne kant niet mancqueren wil met Vranckrijck in d'oude Vriendtschap te verblijven.

Hier nevens is oock sijn Koninckl. Majesteyt bedacht geweest, om hem meer Vrienden ende Bontgenooten te verwerven, ten eynde des Rijcks seeckherheydt soo veel te krachtiger te conserveren; en gelijck als uyt de voorgaende tijden bekent is, wat voor groote confidentie tusschen de Kroon Sweden en de Vereenigde Nederlanden geweest is, en de experientie oock vertoont heeft, hoewel men sich aen beyde zijden daer by bevonden heeft, soo wel wegens den handel ende wandel, als oock wegens d'innerlijcke macht en force die men daer by gehadt heeft; soo is, in consideratie van dit alles, de oude Vriendtschap met de Republijck van de Vereenighde Nederlanden, welcke door de onlangse Oorlogs-conjuncture eenige aenstoot geleden heeft, door de Nimweegse Vrede niet alleen op vorigen voet herstelt, maer sijne Koninckl. Majesteyt ende de Generale Staten hebben door de binnen Nimwegen geslooten en herstelden Vrede, als mede door de Pacta, raeckende de Commercie, alles krachtighlijck geconfirmeert, en daer door wegh genomen, wat tot een verder mis-trouwen aenleydinge hadde konnen geven, en oock voor 't toekomende soude geven; ende op dat door 't selve het oude en aen het Rijck seer voordeelige Verbondt mochte werden geconfirmeert; waer inne dan oock sijn Koninckl. Majesteyt d'algemeene Vredens-conservatie hem doorgaens tot een oogwit en doel geset heeft, (bemerckende mede dat de Heeren Generale Staten daer heenen hare Consilia dirigeerden) soo heeft sijn Koninckl. Majesteyt het mede soo veel te nootsaeckelijcker geacht, sich met deselve t'samen te voegen in de roemlijcke intentie, die men in haer tot de Vrede aengemerckt heeft, terwijl den onseeckeren toestandt en de uytslagh van veele saecken sijne Koninckl. Majesteyt oock daer toe aenmaenden, om op middelen en wegen bedacht te zijn deselve gevaeren t'ontgaen, ende heeft hy dienvolgens met de Generale Staten eene defensive Alliantie geslooten, onder sulcke Conditien, dewelcke niet alleen tot beyderzijds respective Rijcks en Landeryen innerlijcke defentie, tegens alle vyandlijcke Attacques en aenvallen, dienen en strecken konnen, maer oock een waecksaem oogh en voorsorge voor de algemeene Vrede in Europa met sich voeren, ende derhalven apparentelijck van alle wel-geïntentioneerde niet anders als voor hooghst noodigh, Christelijck ende redelijck geacht konnen werden, waer van sijn Koninckl. Majesteyt aen de Rijcks-Stenden eene uytvoerlijcke naricht sal geven.

Dese Alliantie heeft, wegens sijn op den Vrede gedirigeert af-sien, by andere Potentaten roem en approbatie veroorsaeckt, ende waerlijck in dier voegen, dat die geene, dewelcke, wegens de voorige tijden, één soo volkomen vertrouwen op sijne Koninckl. Majesteyt niet hebben konnen stellen, tegenwoordigh d'oude apprehentie ende diffidentie in een sincere toeversicht verandert hebben, als oock die geenen, die voor de Kroon Sweden wel geïntentioneert geweest zijn, daer door geheelijck bevestigt zijn geworden; ende heeft insonderheyt sijne Keyserl. Majesteyt, wegens de merckelijcke preuve die sijne Koninckl. Majesteyt door dese Alliantie gegeven heeft, met wat yver ende ernst hy op die in 't Rijck door de Westphaelsse, en de daer op gefondeerde Nimweeghse geslooten Vrede, is staen

blij-

blijven, sich niet alleen in de gem. Alliantie geassocieert, maer sich oock paraet en bereydt vinden laten tot een bysondere vereeniginge, tot beschermingе van sijn Koninckl. Majesteyts Landen en Provintien, en ten dien fine sulks na de Conventie, dewelcke tot Weenen met sijne Koninckl. Majesteyts sich aldaer bevindende Plenipotentiaris onder handen geweest is, soo verre voort geset, dat deselve meerendeels voltrocken is, en van gelijcken oock sijnen Extraordinaris Afgesant aen sijne Koninckl. Majesteyt afgevaerdight heeft, om verder uyt te voeren, wat het algemeene intrest wijder soude komen te requireren.

Sijne Koninckl. Majesteyt heeft sich mede beneerstight met de Rijcks-Stenden in goede confidentie te leven, na dat hy door sijn Afgesanten tot Regensburgh sich heeft laten bevlijtigen tot alle het geene, waer door des Roomschen Rijcks welvaert kan werden bevordert, in diervoegen, dat een yegelijck vermoedelijck daer uyt besluyten kan, met wat voor oprechtigheyt sijne Koninckl. Majesteyt niet alleen soeckt te conserveren d'innerlijcke eendracht des Rijcks, op dat een yeder in de rechtmatige geobtineerde, ende in het Westphaelsse Vredens-besluyt geadjudiceerde gerechtigheyt verblijven en geprotegeert werden mach; maer oock gearbeyt, om, mits der gesamentlijcke Stenden vreedsamen raedt, alle uytlandrsche onrusten te beletten, (waer door het Rijck in groote ongelegentheden konde vervallen, ende dewelcke sich tot sijne Koninckl. Majesteyt in Duytslandts leggende Provintien souden konnen extenderen; daer benevens oock terwijl d'een en d'andere Standt in 't Rijck sich seer geporteert heeft betuyght, met sijne Koninckllijcke Majesteyt in eene nadere Vriendtschap te treden) en sulcke occasien niet willen laten voor by gaen, gelijck oock sich alreede met eenige in soodanige onderhandelinge heeft ingelaten, waer van sijne Koninckl. Majesteyt eenen gewenschten ende tot sijnes Rijcks wel-wesen een geluckigen uytslag verwacht.

Wat de Czaaren van Moscovien aengaen, soo heeft sijne Koninckl. Majesteyt, zedert den jongst-voorleden Rijcks-dagh, op de aenleydinge van den doenmaels regeerenden Czaar, sijne Gevolmachtighde afgesonden, om op de Grensen de Tractaten te reassumeren, welcke van syn Koninckl. Majesteyts kant, wegens de doenmaelse Vyanden, soo wat achterwaerts geraeckten, ende heeft van gelycken syne Czaarsse Majesteyt syn Afgesanten afgevaerdight, dewelcke oock met syn Koninckl. Majesteyts Afgesanten begonnen hadden over de Plaetsen der Tractaten te handelen, en van wie deselve verkosen souden werden, welcke Controversie niet soo haest vergeleecken konde werden, of des Jaers saysoen, en de onbequaemheydt, om sich langer op die Grensen op te houden, was aengenadert; de Czaarsse Afgesanten hebben sich oock dieswegen naer der Moscouw begeven, doch syne Koninckl. Majesteyt heeft evenwel, na het vertreck der gem. Czaarsse Afgesanten, een tydt langh syn Afgesanten dicht daer omtrent laten verblyven, op dat deselve soo veel te eerder by de handt mochten zyn, om sich aldaer in te stellen, soo dra de Czaarsse te rugh mochten komen, om met de Tractaten voort te varen, 't welck oock vermoedelyck geschiedt soude zyn, indien niet de ondertusschen voorgevallene doodt van den Czaar sulcks belet hadde, en op die door de verande-

ringe

ringe in de Regeeringe aldaer, nevens andere groote Troublen en verwerringen in dat Rijck, gevolght waren, in diervoegen dat de Regeerende geen tijdt gehadt hebben, sich om Uytlandtsche saecken te bekommeren, voor en al eer het werck aldaer in een seeckeren standt gestelt mochte zijn, daer by dan noch alles vreedsaem van haer verwacht kan werden, nademael uyt de jongste Ambassade schrijvens is te sien, dat sy in goede Confidentie met sijn Koninckliijcke Majesteyt verblijven willen.

De Standen waren in 't eerst vry wat oneenigh onder den anderen / alsoo de Ridderschap met de Priesterschap / Burgers en Boeren in veelderleye saecken niet over-een-quamen / want de laetste stelden de volgende Articulen op / om die aen den Koningh toe te staen / namentlijck: 1. Dat de Vonnissen van de Groote Commissie vlytigh voort geset souden werden, en, 't gaene daer van inquam, tot betalingh van de Schulden aengelegt werden soude. 2. Dat men de Liquidations-Commissie mede soude vervorderen. 3. Dat aen de geene, die op de Capitale Panden Geldt tot 8 per cent hadden gedaen, nu maer tegens 6 betaelt soude werden. 4. Dat alle Soldaten Hoeven, en 't geene dat op verbodene Plaetsen lagh, gereduceert souden werden. 5. Dat alle het geene, dat na den Rijcks-dagh van 't Jaer 1680. aen 't Koninckliijck Hof behoorende, gereduceert was, na des Kroons Boecken gereeckent moste werden. 6. Dat alle Donatien in de Provintien, na de Resolutie tot Nortkoningh genomen, op 600 Daelders Silvere Munt gereduceert souden werden, 't en zy dat sijn Majesteyt na yders meriten sulcks anders oordeelde. 7. Dat alle Donatien, 't zy oock wanneer die gegeven waren, na de Resolutie van Nortkoning verstaen souden moeten werden. 8. Dat alle Dependentien van de Donatien aen den Koningh souden behooren. 9. Dat het halve gedeelte van 't Vee-geldt, Arbeyts-loon, &c. aen den Koningh, als een onderstandt, om in geval van noot tot den Oorlogh te gebruycken, toegestaen soude werden. 10. Dat de Donatien van de 600 Daelders Silvere Munt alleen op de eerste Besitter, en niet op de Erfgenamen, verstaen souden werden; en ten 11. dat, indien sulcks niet mocht toereycken, men dan de Donatien noch tot een mind're Som als 600 Daelders Silvere Munt soude brengen, op conditie evenwel, na dat het sijn Koninckl. Majesteyt na yder meriten goet soude vinden.

De Ridderschap bracht wel haer saecken daer weder tegens in / maer de saeck wierdt eyndelingh soodanigh uytgebonden / dat aen den Koning de macht gelaten wierdt / om het Koninckrijck door de middelen / die hy best soude goedt vinden / in soodanigen postuur te setten / dat het capabel tegens yder een soude zijn; en daer mede scheyde dese Rijcks-dagh weder in 't begin van 't aenstaende Jaer.

Wy schepen weder na de Duytse Kust over. In de voorige Mercurius is gerept / dat de besmettelijcke Sieckte tot Maegdenburgh / Halberstadt en daer omtrent grasseerde; nu sullen wy voor dit Jaer hier by voegen / dat die Steden dit Jaer noch so geheel vry daer van niet waren / en dat de Pest selfs in de Oude

Marck

Marck van Brandenburgh / als tot Stendal / Tangermunde / Werben / en op meer andere Plaetsen / was gekomen / waer door al een meenigte Volks wierd wegh gesleept; doch in 't Na-jaer is deselve aldaer noch wat verminderr.

De Lunenburgse Vorsten hadden dit gantsche Jaer / wegens de gestelthept van de saecken in Duytslandt / veele nieuwe Volckeren laten werben / om alsoo in goet postuur te zijn. Den 2. December wierdt ooch een Huwelijck tusschen den oudtsten Prins van Hanover en de Princesse van Zell tot Zell met eenige pracht gecelebreert.

Tot Ceulen was men met het begin van dit Jaer seer bevreest / dat de Franssen op die Stadt yets souden ondernemen / te meer / om dat sy in Februarp de stercke Vestinge Arenberg / leggende in der Eyffel aen de Rivier d'Aer / inkregen; sommige sustineerden / dat sulcks door Verraedt van den Commandant was toegekomen / doch andere / dat de Hertoginne van Arenbergh die Plaets aen Vranckrijck had over-gedaen / doch 't zy hoe 't zy / de Franssen namen de possessie daer van / en verstercktten deselve Plaets ongemeen / hoewel sy naderhandt / lichtelijck dat sy geen voordeel daer mede sagen te doen / die weder verlieten / en de Fortificatie-wercken deden op-springen. Ondertusschen had men tot Ceulen voornoemt met den Ceur-Vorst van die Naem geaccordeert / om 800 van sijn Volckeren / tot defentie dier Stadt / in te nemen / en quamen naderhand noch 1000 Man van den Westphaelssen of Neder-Sarissen Creytz daer by; doch den Koningh van Vranckrijck sondt korts daer na aen Prince Willem van Furstembergh de volgende Brief / om die aen de Magistraet van Ceulen te vertoonen / en deselve alsoo gerust te stellen.

DEn Koningh, geduurigh een particuliere sorge gedragen hebbende, om een goede intelligentie en Unie tusschen sijn Kroon en de nabuerige Staten te onderhouden, en voornamentlijck met de geene, die van 't Rijck dependeren, doch geadverteert zijnde, dat eenige van de geene, die de publijcke rust en tranquilliteyt willen troubleren, eenigh gerucht doen loopen, dat hy eenigh Desseyn tegens de Stadt Ceulen heeft geformeert, heeft aen den Prince Willem van Furstembergh wel macht willen geven, niet alleen om die Stadt van het contrarie te verseeckeren, maer oock van de goede intentie, die hy heeft, om alles, 't geen van hem dependeert, daer toe te contribuëren, 't zy in Oorloghs- of Vredens- tijden, te asseureren, mits dat ged. Prins Borgh soude zijn by sijne Majesteyt, dat sy eene conduite souden bouden, die hem geen rechtvaerdige oorsaeck van mis-trouwen tegens haer soude konnen geven. Sijn Majesteyt authoriseert ook door dese tegenwoordige ged. Prins Willem van Furstembergh, om aen ged. Stadt Ceulen alle veyligheyt te geven, die deselve ten dien eynde van hem soude konnen begeeren. Gedaen tot St. Germain en Laye den 25. dagh van Maert 1682.

Geteeckent

LOUIS,

En lager COLBERT.

Den Prince Willem van Furstenbergh communiceerde dese Missive aenstonts aen de Magistraet van Ceulen/ en wierdt die daer oock met aengenaemheydt ontfangen/ soo dat men naderhandt niet heeft gesien/ dat iets daer van gevolght is.

Den Bisschop van Straetsburgh/ Broeder van dese Prins Willem van Furstenbergh/ welcke voor desen soo veel geruchts in de Werelt heeft gemaeckt/ overleed den 11 April binnen Ceulen/ en wierdt sijn Lichaem/ na dat het eenige dagen ten toon hadde gestaen/ oock in de Groote Kerck aldaer begraven. Naderhandt is meer-gem. Prins Willem van Furstenbergh in sijn Ampt gesuccedeert/ door de Verkiesingh van 't meerder getal van de Stemmen van 't Capittel van Straetsburgh/ en is sulcks oock door den Paus geconfirmeert geworden.

Wy sullen in 't kort hier maer by voegen/ dat de saecken tusschen de Magistraet en de Gemeente tot Ceulen/ wegens 't uyt-setten van de Burgermeesteren/ waer van voor desen meer geseght is/ van dit Jaer noch niet af gedaen wierden/ en dat sulcks onder den ander heeft blijven smeulen/ te meer/ om dat de Magistraet een seecker Burger van Ceulen/ die voor 't Recht van sijn Gildt stondt/ van sijn Gilde-huys liet af-halen/ en gevangen setten/ doch deselve is naderhandt op 't aendringen van de Burgers weder geelargeert.

Wy sullen in 't kort mede de Differenten/ die tusschen den Ceur-Vorst van Ceulen/ als Prince van Luyck/ en de Stadt Luyck waren/ over-loopen/ en seggen/ dat deselve/ alschoon van de Keyserse en Fransse kant daer in sterck gearbeydt wierdt/ niet en zijn getermineert geworden.

In 't laetst van Augusty en 't begin van September deses Jaers heeft men op verscheyde Plaetsen/ doch voornamentlijck in Duytslandt/ en daer omtrent/ weder een Sterre met een Staert gesien/ doch deselve is na eenige dagen verdweenen; de Sterre was wel grooter als die voor anderhalf Jaer verscheen/ doch de Staert weder kleynder.

't Fransse Hof vermaeckte sich dese Somer/ alsoo 'er geen Oorlogen van buyten waren/ meest in Divertissementen/ om de Daufine/ die swanger was/ eenigh vermaeck aen te doen. Gem. Daufine quam oock den 7. Augusty van een jonge Prins in de Kraem/ welcke door sijn Majesteyt van Vranckrijck met den Titul van Hertogh van Bourgondien wierdt voorsien. Den Koningh en 't gantsche Hof betoonden sich daer over seer verheught/ en wierden niet alleen in Vranckrijck/ maer oock in de meeste Hoven/ daer Fransse Ministers waren/ groote Vreughde-betooningen/ soo met het branden van Pick-tonnen als het aensteecken van Vuur-wercken/ daer over gehouden.

Wy souden hier wel een groot Verhael van deselve Vreughde-betooningen/ die daer en elders over dese Geboorte zijn geschiedt/ konnen in-lassen/ alsoo die tot Parijs en in de meeste Steden van Vranckrijck/ behalvens noch de geene/ die buyten 's Landts gedaen wierden/ ongemeen excessijf zijn geweest/ maer

dewijl alle de Particulariteyten daer van voor ons te groot souden zijn/ om te melden/ en dat/ als men 't een stelt/ men 't ander niet wel voorby kan gaen/ sullen wy verder daer mede swijgen / en ons vergenoegen met het geene in 't generael daer van geseght is.

In 't selve Koninckrijck was men sedert de laetste Declaratien tegens de Gereformeerden/ om haer in hare Gods-dienst te besnoeyen/ waer by noch dagelijcks nieuwe uyt-gegeven wierden/ yverigh besigh/ om die ter executie te leggen/ maer alsoo deselve soo veel voordeel niet en deden als men sich wel had ingebeeldt/ alschoon men verscheyde Kercken van gem. Gereformeerden/ onder pretext/ dat haer Predikanten Roomsse Luyden in die Religie hadden aengenomen/ ('t welck op poene van het af-werpen der Kercken verboden was) hadde gerafeert/ gelijck als die van Mompellier en andere/ in welcke gelegentheyde al eenige moeyelijckheydt voor-viel/ en verscheyde Gereformeerden daer over gevangen geset wierden/ soo meenden men het op een andere boegh te wenden/ te meer/ om dat noch veele van dese Luyden/ liever haer Goederen willende verlaten/ als in haer Conscientie gedwongen werden/ uyt dat Koninckrijck vertrocken; ten dien eynde dan maeckte de Geestelijckheyt aldaer/ welcke van dit Jaer verscheyde Vergaderingen/ doch meest over de differenten van 't Fransse en Roomsse Hof wegen de Regalien/ hieldt/ by den Koningh smaeckelijck/ om een Project van een Vereeniginngh tusschen de Roomsse en Gereformeerden op te stellen/ en die daer door als onder 't Roomsse jock te brengen; 't selve wierdt oock voor goedt gekeurt/ en ingevolge van dien eenige Articulen opgestelt/ om deselve Gereformeerden daer door als tot 't amplecteren van die saeck te bewegen/ welcke Articulen wy hier oock/ om den curieusen Leser te voldoen/ sullen in-voegen.

XVI. Articulen, door de Clergé van Vranckrijck binnen Parijs in de Maend July 1682. opgestelt, en aen alle Bisschoppen des Rijcks gesonden: gelijck oock door ordre des Koninghs door desselfs Gedeputeerde aen de Consistorie van Charenton voorgedragen.

I.

DE eerste stelling, die men haer moet voor-houden, is die geene, daer den Cardinael Richelieu sich van wilde bedienen, om, by middel van Dispuyt of onderhandelinge, de gepretendeerde Gereformeerde in der minne weder tot de Kerck te doen keeren, en met deselve te doen vereenigen.

Dese stellingh is haer te overtuygen door hun Synodael Besluyt 1632. tot Charenton genomen, in het welcke sy aenbieden, die van de Augsburgse Confessie in haer gemeenschap aen te nemen, dewelcke de wezentlijcke tegenwoordigheyt des Lichaems Christi in het Broodt des Avondtmaels vast stellen, behalvens dat sy noch in veel andere Poincten met de Belydenis des Geloofs der gepretendeerde Gereformeerde verschillen; en van welcke den Predikant van Aillié in sijn Apologie

logie segt, *Dat, indien de Roomsse Kerck geen andere Dwalingen had gehad dan dese, dat'er dan voor haer geen redenen, om van deselve te scheyden, souden geweest zijn.*

Nu is 't seecker, dat alle d'andere Poincten des Geloofs, die tusschen ons en haer in verschil zijn, van geen meerder gewicht en aengelegentheydt noch swaerder, als even dit, te gelooven zijn. Dat door haerlieden selfs altijdt voor een van de voornaemste oorsaecken van hun scheydingh is geoordeelt, en daer het gemeene Volk meest van ingenomen is; want dat d'Aillié, om de kracht van dese stelling te ontgaen, by breeghs, en seght: *Dat de Lutherianen d' Aenbidding Jesu Christi in het Broodt des Avondtmaels niet toe laten*, is t'eenemael buyten en tegen de reden, dewijl dat Calvinus selfs de Lutherianen in desen berispt, en moet bekennen, dat d'Aenbiddingh een noodsaeckelijck gevolgh van de wezentlijcke tegenwoordigheyt is. *Wat is 'er vreemder*, segt hy, *als hem in 't Broodt te stellen en niet aen te bidden? en by aldien Jesus Christus in het Broodt is, soo moet men hem onder de gedaente des Broodts oock aenbidden*; over sulcks, dewijl, volgens de meeninge der Calvinisten, in dit Synode de Fondamenten des Geloofs, door de wezentlijcke tegenwoordigheyt, en d'andere Articulen, daer over sy met de Lutherianen in verschil zijn te gelooven, niet werden omgeworpen, soo pooghde dese Cardinael haer daer door te overtuygen, dat sy haer sonder en tegens reden van de Roomsse Kerk hadden afgesondert, aengesien men, volgens haer eygen Gronden, daer in kan zaligh werden.

't Is door een diergelijcke Redenvoeringh, dat de Oudt-Vaderen van Africa de Donatisten overtuygen, datse t'onrecht van de Catholijcke Kerck, die met Ceciliaen gemeenschap hield, waren geweken, om datse een Besluyt van Eenigheyt, met de Maximanisten, die sy te vooren veroordeelt hadden, maakten. 't Was in 't Concilie van Carthago, dat onder Anastasius wierdt gehouden, waer in de Vaderen, ten opsichte van dese Ketteren, hun in deser voegen droegen: en de 4. Canon *deed haer zien, soose haer oogen maer eeniger mate voor het Goddelijck Licht wilden openen, datse met even-soo grooten onrecht van d'eenigheydt der Kerck waren afgeweken, als de Maximanisten van haer gemeenschap waren gescheyden.*

II.

De tweede stellingh of onderrichtingh is haer te vertoonen, dat men, volgens het natuurlijck Licht, (dat sy selfs mede toestaen) wanneer van de Zaligheyt der Menschen, 't welck een noodige saeck is, werdt gehandelt, sich altijdt aen het seeckerste moet houden. Nu is 't seecker, dat, volgens dit Synodale Besluyt van Charenton, het al of niet gelooven van de wezentlijcke tegenwoordigheyt by haer onverschilligh wordt geoordeelt. Wy stellen dit te gelooven in tegendeel noodsaeckelijck: 't is dan seeckerder sulcks te gelooven: en soo sy maer een weynigh van hun voor-oordeel wilden laten varen, 't is seecker, dat sy desen wegh mede souden volgen, en omtrent d'andere Twist-Poincten d'onse mede inslaen. Want, volgens de onderstellingh van den Prediker Mestrizat, in sijn Tractaet van de Heylige Schrifture, soo zijn de noodsaeckelijcke Poincten, die men moet gelooven, alleen de geene, die soo klaer in de Schrifture uytgedruckt staen, dat 'er gantsch niet

niet aen te twijffelen is, gelijck de XII. Articulen des Geloofs zijn; *zoo 'er eenige saeck duyster is*, segt hy, *die oordeel ick niet onder de noodsaeckelijcke ter Zaligheydt te behooren, en dat men sonder deselve, hebbende Geloove, Hoop en Liefde, een seer goedt Christen kan zijn.*

Nu is't klaer, dat de Verschils-Poincten, die sy tegen ons staende houden, soo duydelijck in de Schrifture, (dat men daer aen niet soude konnen twijffelen) niet zijn uyt-gedruckt; dewijl wy met fondament staende houden, datze niet klaer zijn uyt-gelegt: soo mach men dan, volgens dese hunne stelling, die sonder gevaer van sijn zaligheyt niet gelooven. Wy daer-en-tegen seggen, dat het op poene van verdoemenisse noodsaeckelijck is, die tegens haer strijden te gelooven: soo dan, indien sy het seeckerste begeeren te verkiesen, soo moeten sy haer aen deselve onderwerpen.

III.

De derde Stelling en onderrichting is, met haer in vriendelijcke onderhandelingen te treden, en aen te wijsen, dat onse Articulen des Geloofs in de Schrifture en Traditien, gelijck de Vaderen van d'eerste Eeuwen d'een en d'ander hebben verstaen, werden gevonden, sonder tot Reden-kavelingen, Gevolgen, Sluyt-redenen en anders te bekomen, gelijck de Cardinalen Bellarminus, Perron, Gretser en andere Twist-redenaers doen, welke wijse van doen gemeenlijk niet dan Dispuyten, die noyt eyndigen, voortbrengen. Dus was het dat men in de algemeene Concilien placht te doen, en dat den H. Augustinus tegens Julianus, om de Erf-sonden te bewijsen, deed; *op dat ick*, segt hy, *Julianus uw gebouw soud omwerpen en uw Konsten, door de gevoelens der Oud-vaderen, die met grooter eer de H. Schrifture uyt-gelegt hebben, vernietigen*; waer op hy vervolgens de Schriftuur-plaetsen bybrengt, soo alsse Ambrosius, Ciprianus, Gregorius Nazianzenus en andere verstaen hebben.

IV.

De vierde onderrichting en Stelling is, dat men segge, dat geen Predikant dit, dat wy konnen doen, noch in de Schrifture een eenige Articul, daer sy met ons in verschillen, konnen aenwijsen, en dit is seer waerachtigh: by voorbeeldt, sy brengen nimmermeer een Schriftuur-plaets te voorschijn, die met de eygen woorden segt, 't geen sy leeren: „Als dat de Erf-sonde na den Doop blijft; dat men het „Lichaem Christi alleen door het Geloof ontfanght; dat het na de Consecratie „noch Broodt blijft; dat 'er geen Vagevuur is; dat wy door onse goede Wercken „niets verdienen: En men mach hier by voegen, dat onder alle de Schriftuur-plaetsen, die sy ter zijden van hun Belijdenis stellen, niet een eenige en is, die met uytgedruckte en gelijck-luydende woorden is, of die sin hebben, die sy willen dat men sal gelooven. Dit is de wijse en stelling van d'Heer Verron, dien hy van Augustinus heeft ontleent, wanneer deselve tot de Manicheen segt: *Toont my dat sulks in de Schrifture is*, en op een andere plaets, *dat hy my aenwijst, dat het selve in de H. Schriftuur werdt gevonden.* Men moet haer dan vrymoedelijk vertoonen, dat'er niet een eenige van hun Twist-Articulen is, die sy uyt de Schriftuur konnen be-

wijsen, of eenige van d'onse met uytdruckelijcke woorden, of genoegh-doende gevolgen uyt deselve soodanigh bestrijden, dat men hun Leeringen voor 't waere Geloove, en d'onse voor Dwalingen, soude moeten aennemen.

V.

De vijfde Stellingh is de vreedsame Grond-regel, door het Synode van Dordrecht, uyt kracht van de H. Schrifture, vast-gestelt, en die alle de gepretendeerde Gereformeerde Kercken van Vranckrijck hebben aengenomen en voor goedt gekeurt: namentlijck, dat, wanneer 'er twist, over eenige Articulen, die in verschil staen tusschen twee Partyen, die in de ware Kerck zijn, mocht komen te ontstaen, de soodanige daer in de Kercke moeste hooren, en die weygert, sich desselfs oordeel te onderwerpen, schuldigh aen scheuringh en Kettery sal zijn: Nu wanneer wy te rugge (en tot dien tijdt, wanneer men eerst over eenigh Articul, by voorbeeldt over de wezentlijcke tegenwoordigheyt, heeft beginnen te disputeren) gaen, soo sullen wy bevinden, dat de Voor-Ouderen van de gepretendeerde Gereformeerde en d'onse beyde in eene Kerck, welcke de waerachtige was, dewijl sy d'eenige voor de scheuring was, zijn geweest: wanneer nochtans hun Voorsaten haer 't oordeel van de Kerck niet wilden onderwerpen, en, om dat haer gevoelens door deselve veroordeelt waren, van deselve zijn gescheyden, dan in gevolge oock Scheurmaeckers en Ketters zijn geworden: gelijck dese, om dat sy deselve gevoelens staende houden, oock soodanige blyven: hier op en konnense niet antwoorden, dat door yemandt van d'andere Ketteren niet by gebracht, en van alle tijden veroordeelt zy. Dese Stellingh is in al zijn deelen bewesen in het Tractaetje, dat daer van gemaeckt is.

VI.

De seste Stellingh is haer te vertoonen, dat de Roomsse Kerck, of die, die op de gantschen Aardbodem den Paus of Bisschop van Romen erkent voor de Navolger van Petrus, en Hooft der Kerck, de ware Kercke zy; want daer is geen andere, dit dit ontwijffelbaer Kenteecken, (welcke is de altoos-duerende Sichtbaerheyt, van Christus af tot nu toe) dan dese heeft. Dit is een Grondt-stellingh, die alle Catholijcken gemeen is, en die seer wel en in 't korte ter neder gestelt is in het Tractaetje van de ware Kerck, dat by dat van de vreedsame Methoden werdt gevonden. Dat is het middel, meermalen door Augustinus tegens de Donatisten gebruyckt, en voornamentlijck in sijn Boeck van d'Eenigheyt der Kerck, en in sijn Brieven, waer uyt de voornaemste Plaetsen, door wijlen de Heer Aerts-Bisschop van Rouaan, in sijn Apologie van het Euangelium, uyt het eerste Boeck (daer hy op een uytsteeckende wijse dese saeck verhandelt) zijn getrocken, en door hem by gebracht.

Men kan by dese onderrechtende Stellingh noch voegen de Grondt-regulen, waer van Tertullianus, in sijn Tractaet der Voorschriften voor de Ketteren, en Vincent Lerinus, in sijn Waerschouwinge, sich bedient hebben. Men vergenoege sich alhier, dat wy alleen seggen, dat dese twee Tractaten machtig zijn een ygelijk, die ze sonder vooroordeel gelieve te lesen, een waerachtig onderscheyd tusschen de

de ware Kerck van Jesus Christus en alle Vergaderingen, die hun deselve Naem pogen toe te eygenen, te doen maecken.

VII.

De sevende Stellingh, tot onderrichtingh, is te toonen, dat de geene, die voorgewend hebben d'eerste verbetering in de Kerck te doen, (in dewelcke sy met ons waren) geen de minste noch gewoone of boven-gewoone zending, om een andere Leere, dan 'er geleert wierdt, te verkondigen, hebben gehad; en by gevolge, dat men haer niet had behooren te gelooven, vermits sy geenige macht om te Prediken, gelijck sy deden, hadden ontfangen. *Want hoe sullen sy Prediken, 't en zy datse gesonden zijn?* Dit is de Stelling, die alle Verkondigers van Gods Woordt noodsaeckt hun zending te moeten bewijsen, 't geene sy lieden noyt konnen doen. Dit snijt alle Disputen t'eenemael af, en 't is een van d'onderrichtingen van den Cardinael Richelieu.

VIII.

De achtste onderrichtingh is, haer te seggen, dat sy niet en weten, dat dit of dat Boeck Gods Woordt is, dan door de Kerck, in dewelcke sy waren voor de scheuringh; en dat derhalven deselve Kerck oock de Uytleggingh over de verschillige Schriftuur-plaetsen, en niemandt anders, toekomt. Dit is de Grondt-regel daer Augustinus hem op verscheyde Plaetsen van bedient heeft, en wel voornamentlijck in sijn Boeck, *De Utilitate Credendi*, en in sijn Boeck *Contra Epistolam Fundamenti*, daer hy seght, *Ick en soude in het Euangelium niet gelooven, indien de Kerck my daer toe niet verplichte.* Dese Stelling is pertinent ter neder gestelt in het Tractaet van het Ware Woordt Godts, dat t'zamen gevoegt is met de vreedsame Methode.

IX.

De negende onderrichting is, dat men haer vertoone, dat, dewijle de Kerck, in dewelcke sy voor hun scheydingh geweest zijn, de Ware is geweest, om dat sy d'eenige was, sy geen verbeteringh in de Leere, met het voortbrengen van een andere, hebben konnen maecken, alsoo sy anders in dwalingen gevallen, ende de Poorten der Hellen tegens haer eenigh vermogen souden gehadt hebben, het welcke t'eenemael strijdigh is tegens de Belofte Jesu Christi, dewelck niet liegen kan, en gesegt heeft, *dat de Poorten der Hellen deselve niet sullen overweldigen.*

X.

De tiende onderrichting is deselve, die den Bisschop van Meaux, voor desen Bisschop van Condom, in sijn Boeck, genaemt *Verklaringe van de Leere der Roomsse Kercke*, heeft gebruyckt, waer mede hy van yder Lidt des Geloofs het noodige van het niet noodige af-zondert en scheyt, en daer door doet sien, dat 'er niets in is, dat een redelijck Mensch aenstootelijck kan zijn, ten minsten, dat men de mis-slagen van eenige bysondere, die wy selfs veroordeelen, ofte de dwalingen, die men ons valschelijck op-dicht, ofte de uytbreydingh van eenig Geleerde, die door de Kerck niet gemachtight zijn, voor de Leere onses Geloofs niet behoort aen te nemen.

Dese

Dese wijse van onderrichting is genomen uyt Hilarius, in sijn Boeck der Synoden: *Laet ons gesamentlijck*, segt hy, *alle de valsche uytleggingen veroordeelen, doch de vastigheyt des Geloofs niet vernietigen .... het Woordt van medewezentheyt mach qualijck verstaen zijn: Laet ons vast stellen de wijze, hoe men't wel verstaen sal ..... wy mogen onder ons de ware staet des Geloofs vast stellen, mits dat wy, het gene wel ingestelt is, niet, maer alleen de quade uytlegginge en bevattinge van 't selve, verwerpen.*

XI.

De elfde onderrichtingh is genomen uyt de algemeene Sluyt-redenen, die de Godts-geleerde de Beweegh-redenen des Geloofs noemen, en welcke getrocken is uyt het Boeck der Voor-schriften van Tertullianus, en uyt de optellinge der Beweegh-reedenen, die Augustinus maeckt, waeromme dat hy in de Catholijcke Kerck bleef.

XII.

De twaelfde onderrichtingh, die seer kort en klaer is, is, dat men haer met dese Reden vange, dat voor Wiclef, Luther, en Calvinus, ja zelfs de Waldensen, die in de twaelfde Eeuw geleeft hebben, de Kerck van de gepretendeerde Gereformeerde in weynigh Persoonen heeft bestaen, of sy is 'er gantsch niet geweest; soo sy 'er gantsch niet geweest is, soo moet sy valsch zijn, dewijl sy niet altijt-duerende geweest is, gelijck de ware Kerck, volgens de Beloften Jesu Christi, (*de Poorten der Helle en salze niet overweldigen .... ick ben by u tot het eynde der eeuwen*) moet zijn. Indien hun Kerck geweest is, soo moet deselve, volgens haer eygen Gronden, verdorven en besmet geweest zijn: en dewijle sy-lieden ons dit kleyne getal van hun voor-gewende Geloovigen niet konnen aenwijsen, die voor hunne eerste Reformateurs veroordeelt hebben, gelijck sy tegenwoordig *de Vergaderingen van het Pausdom, dewelcke* sy seggen, dat *door By-geloovigheydt en Afgoderye overstroomt zijn*, doen, ten minsten hebben sy omtrent het uyterlijcke als anderen gedaen; over sulcks soo is de Kerck, die uyt dit kleene onbekende hoopken te samen gevoeght was, niet Heyligh, en ingevolge de ware Kerck niet geweest.

XIII.

De dertiende onderrichting wert genomen uyt de natuur van het scheuren selfs, dat men noyt mach doen, 't zy wat redenen men oock soude mogen by-brengen: want, volgens het geene hun Leeraren selfs seggen, soo konnen sy geen andere Beweegh-redenen toonen, dan de ingekropen Dwalingen, die sy voorwenden dat in de Kerck, (waer van sy door hun scheuringh zijn gescheyden) geweest zijn. Nu hebben de geene, die in deselve Kerck soo wel als sy-lieden waren, geoordeelt en staende gehouden, gelijck wy tegenwoordig noch doen, dat het geen Dwalingen, maer Waerheden, zijn, die sy-lieden als soodanigh by-brengen: en 't is seecker, dat van dese geschillende gevoelens het eene de waerachtige Leere, en het andere valscheyt en dwalingen, moet zijn; by gevolge 't eene het goede Zaedt en 't ander het Onkruyt: Nu vermach niemandt op sijn bysonder seggen het geene sy Onkruyt noemen uyt te roeyen; en daer is niemandt als Godt, die de waerachtige Vader des Huys-gesins is, die de Macht heeft, om sulcks te doen, en aen anderen de-

deselve kan mede-deelen: Den selven is't, die aen de Maeyers, dat is aen den Paus en de Bisschoppen, die by Engelen vergeleecken werden, beveelt het Onkruyt van het goede Zaedt te scheyden, en het eene sonder het andere aen te raecken tot den tijdt des Oogsts, voorsichtiglijck uyt te plucken, dat is te seggen, in een Concilie, of door gemeene toestemminge van de gantsche Kerck; en voor tegenwoordigh is geen Concilie noodsaeckelijck: *Indien gy wilt, wy sullen 't uyt-roeyen, en doet het niet, op dat gy, 't Onkruydt verzamelende, de goede Tarwe niet mede uyt en treckt: laetse beyde op-wasschen tot den tijdt des Oogsts.* Men moet dan noyt, onder wat deckmantel het soude mogen zijn, eenige scheuringe of afzonderinge maecken; maer men behoort met lijdzaemheydt te dulden en te dragen het geene men voor dwaling en mis-slagen houdt, verwachtende de tijt dat de Kerck het Onkruyt selfs uytroeye. Dit is noch eene van de onderrichtingen en stellingen, die Augustinus tegens de Donatisten gebruyckte, wanneer hy door de voorbeelden van Moses, Aäron, Samuël, David, Esäias, Jeremias, en Paulus (die selfs de valsche Apostelen heeft verdragen) toont, dat men noyt van sijn Broederen behoort te scheyden, ten zy alvoorens een solemneel Vonnis door de Kerck gevelt is.

Hy gaet voort en zegt: *Dat de Donatisten een onverdraeghlijcke quaedaerdigheydt hadden bedreven, door het maecken van een Scheuringh, 't oprechten van een Altaer tegens Altaer, en door hun te scheyden van 't Erfdeel Jesu Christi, uytgebreydt, volgens sijne Beloften, over de gantsche Aerde;* waer by hy dan verder voegt, *dat sy, die mochten dencken, dat dit te doen een geringe saeck ware, maer de Schrifture heeft te openen en te sien, wat deselve, door de ontfangen straffe der geene, die soodanigen misdaed hadde begaen, wil leeren.*

Want, segt hy, *die geene, die Afgodery met het Gouden Kalf hebben bedreven, zijn door het Swaerdt gestraft; maer de geene, die een Scheuringh hadde gemaeckt, door d'Aerde verswolgen.* Door dese verscheydenheydt van Straffe kan men sien en af-nemen, dat het maecken van een Scheuringh grooter misdaadt, dan selfs d'Afgodery is.

Men moet hier op nasien den 171. Brief, daer in hy, uyt de naem van de Kerck, de Donatisten vermaent, van hun scheydingh afstandt te doen, wanneer hy onder andere daer in dese navolgende en uytsteeckende woorden laet vloeyen: *Waerom wilt gy de Klederen onses Heeren verscheuren, en waerom wilt gy niet liever met de verdere Geloovigen desen Rock der Liefde, die geweeven en sonder naed is, dewelcke oock sijne Vervolgers niet hebben willen verbreecken, in sijn geheel behouden?* En wat lager: *Gy veynst, voor de tijdt des Oogsts, het Onkruyt, dat 'er, na u seggen, met u vermengt is, te vermijden, om dat gy selfs dit Onkruyt zijt; want soo gy-lieden het goede Zaedt waert, soo zoud gy dulden met het Onkruyt vermengt te zijn, en u zelfs van de Tarwe Jesu Christi niet scheyden.*

Men behoeft het woordt van Donatisten maer in dat van Calvinisten te veranderen: alle het welcke ons klaer aenwijst de staet waer in de Kerck altijt geweest is, en dat sy altijt voor onfeylbaer behoort erkent te werden, dewijl men op der selver uytwijsing afstant moet doen, en dat de Oud-vaderen soo krachtig hebben

gedrongen, dat men noyt van deselve behoort te scheyden. En men is te meer verplicht daer by te blijven, om datze noyt weygert de voorstellingen van haer Kinderen te hooren.

XIV.

Om dese voorgaende Stellingh door een veertiende te bevestigen, soo moet men de Calvinisten op alle de Articulen onses Geloofs vragen 't geen Augustinus aen de Donatisten deed, wanneer de Kerck de berouw-hebbende Ketteren, sonder te herdoopen, wederom aennam.

By voorbeeldt, soo kan men haer vragen, wanneer men, voor de Scheuringh, Jesus Christus in de Eucharisty of Broodt des Avondtmaels aenbad, was doen de Kerck de ware Kerck, of was sy het niet? Indien sy het doen noch was, soo vermocht men van deselve, om een bysondere oeffeningh van dese of geene dienst, niet te scheyden; indien sy de ware Kerck doen niet is geweest, *van waer is Calvinus dan gekomen? wat Landt heeft dese Spruyt voort-gebracht? wat Zee heeft hem op onse strandt geworpen? uyt wat Hemel is hy op d' Aerde gevallen? van waer zijn dese Reformateurs gekomen? van wie hebben sy hun Leer en de Macht om te Prediken ontfangen? dat sy, dieze volgen, wel overwegen, dewijl sy niet hooger als tot dit Volck konnen opklimmen, om hun Beginzelen te toonen, waer dat sy zijn; voor ons, wy zijn in sekerheyt, door de gemeenschap van de Kerck, in dewelcke men heden en over al pleegt het geene in deselve voor Agrippinus en Ciprianus tijden al gedaen wierdt*; waer na hy dese uytsteeckende Woorden, die Rechtscheydig zijn, voegt: *Ondertusschen soo is noch Agrippinus, noch Ciprianus, of yemandt der geene die hun volgde, niet-tegenstaende sy een gevoelen strijdig met den anderen hadden, van de Kerck gescheyden, maer zijn met de geene, daer sy mede verschilden, in de gemeenschap en eenigheydt van deselve Kerck gebleven*, dat is te seggen, in verwachtingh, dat deselve haer uytwijsingh over hun verscheelende Poincten soude doen, en na dat hy in weynigh woorden 't geseyde herhaelt heeft, soo maeckt hy vervolgens dit Besluyt: *Indien de Kerck wegh is geweest, om datze geleert heeft, dat den Doop der Ketteren goedt was, soo en konnen sy de oorspronck van hun gemeenschap niet toonen; doch, soo de ware Kerck echter bestendig is gebleven, soo konnen sy de scheuringe en de scheydinge, die sy gemaeckt hebben, niet verdedigen.* Men mach even dit selve tegens de Waldensen, Lutherianen, Calvinisten, en andere Ketteren seggen, die niet hooger konnen opklimmen als tot Waldus, Luther, Calvinus en hun andere Hoofden. Dese stelling van Augustinus is uytsteeckende.

By aldien onse Broederen, de gepretendeerde Gereformeerde, hun willen verdedigen met te seggen, gelijck sy in kracht en in eenige van hun Boecken doen, dat sy de scheydingh niet gemaeckt hebben, maer dat deselve veel eer door ons veroorsaeckt is, en dat wy die geene zijn, die haer van onse gemeenschap hebben afgesneden, soo moet men haer antwoorden, dat 'er tweederleye scheydingen zijn, d'eene die strafbaer, en d'andere die rechtmatig is. D'eerste is, wanneer men sich door een openbare ongehoorsaemheyt van sijn Herder of Leer-meester scheyt; de tweede is, wanneer den Herder van de Kudde scheyt, soodanige die een rot op hun

zelfs

zelfs maken, en weygerigh zijn haer de Kerckelijcke Beveelen te onderwerpen; d'eene is een gebreck, en d'andere een misdaedt; het eene is een vrywillige uytgangh, en d'andere een affnijdingh by uytspraeck en door vonnis. Aldus spreeckt den Rechter 't oordeel uyt tegen de gene, die zijn selfs 't leven onwaerdig gemaeckt, of alrede benomen heeft.

Het bewijs van dese twee verscheyden Scheydingen vindt men in den 38. Brief van Ciprianus, daer hy gewagh maeckt van eene genaemt Agendus, die, een aenhanger van Felicissimus, Diaken was geworden, en het schijnt dat desen grooten Heyligh hem opgeschort en uyt de gemeenschap gestelt of gebannen heeft, om dat hy hem sijne gehoorsaemheydt ontrocken, en andere in deselve scheydinge had ingewickelt, *dat degeene die zijn gevoelens en verdeeltheydt volgen, leeren, dat sy geen meer gemeenschap met ons sullen hebben, overmits sy hun van de Kerck hebben willen scheyden*; 't zelfde segt hy oock in den 76. Brief van Novatus, en de geene die hem in sijn afval zijn gevolght, *om dat sy de Kerck door hun wederspannigheydt verscheurden, en de eenigheyt en vrede van Jesus Christus verbraken, soo poogden sy t'onrecht hun byzondere Leere gezagh te doen hebben, van niemandt af-hangende te zijn, te Doopen, en d'Offerhande te doen.*

Dese onderscheydingh is seer klaer uytgedruckt in de vierde Actie van 't Concilie van Calcedon, daer de twee oude Canons van 't Concilie van Antiochien weder vernieuwt, en ter neder wierden gestelt, behelsende d'eene, welcke men moet afzonderen, en d'andere handelt van de geene, die hun zelfs vrywilligh afscheyden.

Men heeft de beschrijving van dese beyde Canons daer ter plaetse noodigh geloeft, om datze de fondamentele Wetten der Kerck, hoedanig men sich omtrent de Ketteren en Scheur-maeckeren, soo der geene, die afgesondert wierden, als die zulks zelfs deden, had te dragen, in sich behelsden.

Dese Canons zijn de 4. en 5. van 't Concilie van Antiochien, en de 27. en 30. van de Apostolijcke Canons: en onse gepretendeerde Gereformeerde en konnen 't gezag der zelve niet verwerpen, dewijl dat sy, soo wanneer eenig Predikant, ofte yemandt van hun Gemeente, hen 't oordeel van hun Synoden niet willen onderwerpen, deselve nacht gebruycken.

XV.

By alle dese voorgaende mach men noch dese voor een vijftiende doen, en toonen aen onse gepretendeerde Gereformeerde, dat in de Belijdenis van hun Geloof, in hare Catechismus, Articulen der Kercke-tucht, ende in de Boecken van hun voornaemste Predikanten, die over de Verschil-Poincten hebben geschreven, verscheyden Articulen werden gevonden, waer uyt wy, volgens haer eygen toe-stemminge, Sluyt-redenen van de Waerheydt onses Geloofs konnen maecken. By voorbeeldt, hare Kercke-tucht laet de onderhoudingh des Avondtmaels aen de geene, die geen Wijn konnen drincken, onder eén gedaente toe. Waer uyt men kan besluyten, dat de onderhoudinge des Avondtmaels, onder twee gedaenten, geen Articul van noodtsaeckelijckheydt zy, en dat sy groot onrecht

 heb-

hebben 't selve Poinct als een wettig fondament van hunne scheydinge by te brengen.

Den Leeraer d'Aillié, en verscheyden anderen, belijden, dat ten tijde van Gregorius Nazianzenus, Chrisostomus en Jeronimus, d'aenroeping der Heyligen, so wel als de Eerbiedigheyt, die wy de Reliquien toe-dragen, in gebruyck is geweest. Jan Forbese voegt 'er by, dat de Traditie van 't bidden voor de Dooden eenstemmigh in de Kerck is aengenomen; doch dewijl hy ontkent, dat de Boecken der Machabeen Canonijck zijn, soo segt hy, dat 'er de Schrifture niet van spreeckt: Maer sonder sich in dese strijdt, ten opsichte van de Boecken der Machabeen, daer sy geen meerder recht, als in alle het overige, hebben in te laten, soo mach men met reden besluyten, dat het ongeoorloft was van de Kerck te scheyden, om een saeck, die, volgens haer eygen gronden, door een soo aenmerckelijck gesagh in de Kerck ingestelt, en door een volstandige eenigheyt in de gantsche Kerck, zedert soo veel Eeuwen, was bevestigt.

XVI.

Men kan eyndelijck, met een bysondere vastigheyt, dese Nieus-gesinde bestrijden met de strijdigheyt van de Leer-stucken hares Geloofs, en dit wanneer men haer aenwijst de veranderingh, die sy in de Confessie van Augsburg gemaeckt, als mede door de verscheyde Belijdenissen des Geloofs, die sy aengenomen en zedert dien tijdt gehandhaeft hebben: het welck een bewijs is, dat hun Geloove, onseker en wisselvallig zijnde, oock de naem, van door God geopenbaert te wesen, niet mach hebben, dewijl de Goddelijcke openbaringen seker ende bestandigh vereyschen te zijn. „ Daer is niet dan het Geloove dat geen verbetering kan lijden. Tertullianus heeft sich van dese Sluyt-reden in verscheyden van sijn Boecken bedient, en Hilarius gebruyckt deselve op een uytsteeckende wijse tegens den Keyser Constantinus, by gelegentheydt van het dagelijcks verkondigen der Arriaense Articulen, en de geduerige veranderinge van hun Geloof, middelerwijl dat de Catholijke Kerck bestendigh in dat van Nicea bleef.

Men soude sich van noch een andere Stellingh en onderrichting konnen bedienen, welcke bestaet in de betooningh van de over-een-komste, die 'er in de meeste Articulen des Geloofs, die tusschen ons en de genaemde Gereformeerde in verschil staen, in de Roomsse en Grieckse Kerck werdt gevonden, waer-by men selfs de Vergaderingen, die van de Kerck gescheurt zijn, mach voegen, als daer zijn de Nestorianen en Eutichianen, welcker gevoelen door de genaemde Gereformeerde, soo wel als door ons, veroordeelt werdt.

By dit alles moet men de bysondere t'Samensprekingen, bondige Schriften, vermaningen, en zendingen voegen, doch alle dese middelen moeten door een zachtsinnige geest en liefhebbend gemoet, sonder eenige scherpte, ofte bitterheyt, voor al sonder schelden, haer toegedient en voorgehouden werden, gedachtigh zijnde aen de gulde Woorden van Augustinus: „ Ik en bejegene de geene, met welk ik „ disputere, niet qualijck, om alsoo voordeel op haer te behalen. Ick en soeck niet „ als haer te overtuygen en te behouden.

En

En aen de Canon, die in 't Concilie van Africa werdt gevonden, die, niet-tegenstaende datze wil, dat de Donatisten, om hunne scheurings-halven, van de Kerck afgesneden souden werden, echter leert, dat men haer sachtsinnigh en vriendelijck soude handelen, op hoope, (haer met sachtmoedigheydt soeckende te verbeteren, volgens de Leere des Apostels) of Godt haer de genade des berouws, om de waerheyt te kennen, en haer uyt de stricken des Duyvels, waer in sy gevangen zijn, te konnen verlossen, mocht geven.

De Executie van dit Project/ of dese Articulen/ wierdt aen den Aerts-Bisschop van Parijs gestelt / welcke daer op den Intendant de Menars / nevens noch eenige andere/ in 't laetst van September na Charenton sondt/ om aen die van de Gereformeerde Religie / welcke aldaer de Oeffeninge van haer Godsdienst pleegden/ sulcks bekent te maecken/ gelijck sy oock deden / en aen de geene/ die de opsicht van die Kerck hadden/ te recommanderen/ om sich daer na te voegen; deselve / gelijck sy aen 't respect van sijn Majesteyt van Vranckrijck/ als haren Opper-Heer/ niet konden of wilden contraventeren/ namen dit Project wel aen/ om te over-sien/ maer gaven naderhandt/ met seer bondige Redenen / haer Antwoordt daer op in / bestaende meest van in-houdt / dat sy/ om de Redenen / die al van te vooren geallegueert hadden geweest / sich tot dit Project niet konden gedragen/ of dese Articulen amplecteren / als ten hooghsten met de Grondt-regulen van haer Gods-dienst verschillende / brengende voornamentlijck de volgende Redenen ten dien eynde in / als dat men ten 1. een vreemde Tael by de Gods-dienst gebruyckte. 2. Dat men in 't H. Avondtmael de Kelck aen de Gemeente niet uyt-deelde. 3. Dat men de Heyligen en Engelen, gelijck oock de gezegende Maegt en 't Kruys aenriep, en aen deselve Eer-bewijsingh dede. 4. Dat men het Vagevuur vast stelde. 5. Dat men de Trans-substantiatie of veranderingh van 't Broodt voor goedt keurde. 6. Dat men de Beelden eerde, en die Eer-bewijsing deed. 7. Dat men het Sacrament in het H. Avondtmael aendrong. 8. Dat men het Mis-Offer dede. 9. Dat men de Rechtvaerdiging door de Wercken socht. 10. Dat men de Verdiensten van de Wercken by-bracht; en ten 11. Dat men de Authoriteyt en Onfeylbaerheyt aen den Paus toe-schreef. Dese Redenen waren wel met meer omstandigheden verselt / doch alsoo die saken in 't geheel niet in 't publijck gekomen zijn / sullen wy ons met het geene/ dat in 't generael gesegt is / vergenoegen/ en 't andere aen de geene / die nauwer ondersoeck daer van begeeren te nemen / laten over blijven / tot dat sulcks in 't licht komt.

't Different / dat 'er tot noch toe zedert eenige Jaren tusschen 't Fransse en Roomsse Hof wegens de Regalien geweest was / heeft dit geheele Jaer noch niet getermineert konnen werden / alschoon den Cardinael d'Estrees tot Romen sijn uytterste vlijt daer toe aenwende; want den Paus / door sijn Creaturen opgemaeckt / bleef in sijn Recht persisteren / en was seer onvernoegt op de Jesuyten/ om dat die hem in dese saeck tegen waren. De Fransse Geestelijckheyt

heydt was in tegendeel eenige mael van dit Jaer hier over vergadert / en stelde deselve als doen 4 Propositien op / waer by voor haer gesustineert wierdt / dat den Paus / (alschoon voor desen het tegendeel altijdt de Grondt-slagh van de Roomsse Kerck is geweest) konde doolen; men poogde die van de Sorbonne tot Parijs mede daer toe te persuaderen, maer die wilden daer niet aen, soo dat aen veele Doctoren verboden wierdt aldaer te verschijnen; maer vermits dit werck noch 't gantsche Jaer is blijven trotteren / en dat men 'er geen uytslagh van gesien heeft / sullen wy 't selve hier by laten berusten.

In de voorige Mercurius hebben wy van een different tusschen de Inwoonders van Andaye en Fontarabie / op de Grensen van Spangien en Vranckrijck / eenige mentie gemaeckt; met het begin van 't Jaer scheen 't dat Vranckrijck / als oordeelende / dat het van Spangien wegens die saeck geen satisfactie konde krijgen / Fontarabie wilde laten aentasten / alsoo van die kant veel Troupen / onder den Marquis de Bouflers / en alderhande Oorlogs-voorraet derwaerts gesonden wierden / doch de Spaensse van haer kant mede een goet aental Volks sendende / en de Blocquade van Luxemburg ondertusschen opgebroken zijnde / soo is daer niets van gevolgt / en alles in den ouden staet gebleven.

In Mey is 'er een groote Sieckte onder de Beesten in Bourgondien / die men meende / dat van de kant van Italien quam / geweest / soo dat veele wegh storven / eer men een bequame remedie / die noch gevonden wiert / daer toe konde appliceren; deselve Siecte was niet alleen aldaer / maer kroop oock verder tot in Switserlandt / geheel Duytslandt / en Brabandt selfs / doch in 't eynde van 't Jaer is die meest opgehouden / alsoo men over al de bequame remedie daer toe gebruyckte.

Wegens 't Prinsdom van Orangie is in Augusty in Vranckrijck yets voorgevallen / doch wy sullen 't Verhael daer van tot een nader gelegentheyt uyt-stellen.

Wy hebben in de voorgaende Mercurius geseght / dat den Franssen Lt. Admirael Monsr. du Quesne sich met een Esquadre Oorlog-schepen in de Archipellago bevondt / en daer de Tripolese Corsairen / welcke hy by Scio een groote afbreuck gedaen hadde / hadde gedwongen, om de Vrede met de Fransse Kroon te maecken; nu sullen wy mentie maecken / dat hy in gem. Archipellago noch eenigen tijdt bleef / om den Grooten Heer of Turcksen Keyser te persuaderen / om aen den Franssen Gesant tot Constantinopolen toe te staen / dat hy aen den selven de Sopha / (zijnde een soort van een Stoel of Scabel) als hy by hem ter Audientie quam / soude vergunnen / maer 't selve konde echter by de Turcken / voornamentlijck by den Primo Visir / als de eerste Minister van den Sultan / geen ingressie vinden / alschoon desen Monsr. du Quesne / als tot een geduerige bohao / de gantsche Archipellago geslooten hieldt / en belette / dat geen Turckse Schepen konden uyt komen. Ondertusschen de tijdt naderende / dat sijn Majesteyt van Vranckrijck die van Algiers / wegens 't verklaren van den Oorlogh tegens hem / wilde bespringen / en dese Monsr. du Quesne / als de ervarenste

Zee-

Zee-Officier van geheel Vranckrijck/ verkooren hebbende/om 't Ervicdt van de Zee-Vloot/ die daer tegens soude agéren/ te hebben / (te meer / om dat met het begin van 't Jaer een Gesant van den Keyser van Fez en Marocco tot Parijs was geweest / welcke wonderlijcke saecken wegens sijn Meester / om die Stadt aen de Landt-kant te besluyten/ beloofde / hoewel 'er naderhandt weynigh of niet van quam) soo wierden ordres aen Monsr. du Quesne gesonden/ om sich uyt de Archipellago te retireren / en weder na Toulon te komen. Den selven Monsr. du Quesne / dese ordre ontfangen hebbende / verliet daer op den 4. April deses Jaers 't Eylandt Tenedos/ waer onder hy sich had begeven/ en quam den 18. Juny tot Toulon te rugh/ van waer hy op een nieuwe Ordre des Konings den 12. July met 4 Oorlog-schepen/ 3 Branders/ 3 Fluyten en twee Tartanen weder vertrock/ en sich naderhandt in Zee met het Esquadre van de Ridders de Tourville en de Lery/ die met eenige Oorlog-schepen op de Algierse Roovers kruysteden / conjungeerde. De Galeyen/ die tot Marseille ten dien eynde geëquipeert waren / begaven sich mede hier by ; doch eenen Monsr. de Foran/Commandeur van een Oorlog-schip/dat van Havre de Grace en Duynkercken met 5 Gallioten/waer op de Mortieren met de Bomben waren/quam/ arriveerde eerst in 't midden van July voor Algiers/ waer op de andere Vloot/ zedert den 18. July onder de Eylanden van Formentiers gelegen hebbende / tusschen den 20. en 21. daer aen weder van daer vertrock / en op de Kust van Barbaryen arriveerde. Den 22. zeylde deselve na Algiers / en anckerde daer in de Baey tot op twee Canon-schooten van de Haven / alwaer sy dese Gallioten en andere Schepen vondt / en bestondt doen dese gantsche Vloot in de volgende Oorlog-schepen/ Galeyen en Gallioten.

Lijste van de Fransse Oorlog-schepen , Galeyen en Gallioten , die voor Algiers zijn geweest.

Schepen.	*St. Canon.*
LE Sainct Esprit, Admirael Monsr. den Marquis du Quesne, gecommandeert door Monsr. du Quesne Quiton , sijn Neef, gemonteert met	70
Le Vigilant , gecommandeert door Monsr. de Tourville, met . . .	58
Le Prudent , gecommandeert door den Ridder de Lhery , met . . .	46
L'Eole , gecommandeert door Monsr. de St. Aubin , met	44
Le Vaillant , gecommandeert door Monsr. de Baulieu , met	54
L'Assuré , gecommandeert door den Commandeur de Cogelin , met .	46
Le Cheval Marin , gecommandeert door den Marquis de La Porte, met	46
L'Aimable , gecommandeert door Mr. Grinvé , met	46
L'Indiën , gecommandeert door den Ridder de Bellefontaine , met .	46
L'Etoile , gecommandeert door Monsr. de Bel-Isle , met	41
Le Laurier , gecommandeert door Mr. Foran , met	

Ga-

Galeyen.

La Reale.	La Couronne.
La Patrone.	La Syrene.
La Reyne.	Le St. Louis.
La Grande.	L'Invincible.
La Fleurdelys.	L'Amazone.
La Madame.	La Valeur.
La Fiere.	La Hardie.
La Forte.	

Gallioten.

La Brulante, gecommandeert door Monsr. des Herbieres.
La Menaçante, door Mr. Goëtton.
La Foudroyante, door Monsr. Beaussier.
La Bombarde, door Monsr. de la Combe.
La Cruelle, door Mr. de Poincty.

N. B. Op yder deser Gallioten waren 2 Mortiers en 4 Canons.

De Galeyen hadden in haer wegh noch een Londre / die van Alexandrie na Algiers gingh / en met Rijs geladen was / genomen / en wierdt die naderhandt mede tegens die van Algiers gebruyckt ; wat nu verders van haer verrichtinge voor die Plaets gebeurt is / sal men lichtelijck uyt de volgende Missive van eenen Monsr. de Poincty / zijnde Commandeur van een Galliot / (welcke daer het meeste effect mosten doen) geweest / konnen sien / welcke wy hier oock voornamentlijck in-voegen / om dat deselve vry onpartijdigh is / en de saecken met weynig of geen pronckeryen / gelijck als by de Franssen somtijdts wel de gewoonte is / voor doet.

Relatie van Monsr. de Poincty, wegens 't geene in de Expeditie van de Fransse Armade voor Algiers voorgevallen is.

MOnsr. du Quesne op den 22. July voor de Rede van Algiers geconjungeert zijnde met de Gallioten, die aldaer den 17. van te vooren door Sr. de Foran geconvoyeert waren, en welke onderwegen de Ridders van Tourville en de Lery, de eene Lt. Generael en de andere Hooft van een Esquadre, met 6 Schepen gevonden hadden, soo bestonden alle de Machten, die tegens Algiers gedestineert waren, uyt 11 Oorlog-schepen, 15 Galeyen, 7 Gallioten, 2 Branders en eenige Fluyten en Tartanen.

Men was toen ten eersten bedacht, om sich in staet te setten, ten eynde het geene, dat men geprojecteert had, uyt te voeren, maer alsoo men noch eenigen tijdt van nooden had, om de Bomben te laden, en de Gallioten tot de Executie te disponeren, soo wierdt Monsr. du Quesne geadverteert, dat 'er noch twee kleyne Schepen tot Serselle lagen, invoegen hy resolveerde, om die te gaen verbranden; hy nam

,, door
leyen,
; een
Vuur-
wierdt
ier aen
:, daer

attac-
r men
tijnde,
le Zee
echter
rt over
erts te
der tijt

llioten
neert.
opge-
of den
ncker-
't, aen
den en
'en be-
dat het

néren,
e vree-
siende
n hy de
ter aen
n plaets
Noord-
cque te
dat het
r op de
onden,

Noord-
oopen;
n; men
stelde

La l
La l
La l
La (
La :
La |
La :
La :

La
La
La
La
La

D
Algh
mede
singe
van e
daer
voor
met
gew

R

M
geco
de ee
den b
ren,
ten e
M
ne, d
van r
nere
pen t

nam ten dien eynde sijn eygen Schip, de Prudent, de Temeraire, en de Eole, door de Ridder de Lery, Beaulieu en Infreville gecommandeert, benevens 8 Galeyen, waer by sich den Ridder de Noailles, Luyt. Generael van deselve, bevondt; een van ged. kleyne Schepen wierdt door onse Chaloupen verbrandt, doch de Vuurwercken mancqueerden op 't andere. Men beschoot de Plaets, en men wierdt oock weder daer uyt beantwoordt, doch men weet niet wat schade dat daer aen gedaen is; van onse kant wierden 'er echter 40 Mannen gedoodt of gequetst, daer onder Sr. de Fennelon, Scheeps-vaendrig, die sijn Been afgeschooten wierdt.

Mr. du Quesne weder gekeert zijnde, soo meende men Algiers den 28. te attacqueren, maer een groote streeck uyt 't Noordt-Westen komende, waer door men voor een Windt van die kant, als de gevaerlijckste voor de Schepen aldaer zijnde, bevreest was, soo was men genootsaeckt om alles tot den 5. Augusty, alsoo de Zee door de Noordt-Oosten Windt seer hol gingh, uyt te stellen; de Windt echter eyndelingh Oost-Noordt-Oost geworden zijnde, waer door dese holligheyt over gingh en de stilte aen quam, soo disponeerde men sich, om 's avondts derwaerts te gaen, alsoo men den Vyandt by nacht wilde aentasten, op dat die te minder tijt soude hebben, om sich in postuur daer tegens te stellen.

Dewijl de ordre van 't Hof soodanigh was, dat Schepen, Galeyen en Gallioten souden vechten, had Monsr. du Quesne in deser voegen de saecken gedisponeert.

De Sainct Esprit, waer op hy van dese Campagne was, door 2 Galeyen opgevoert, soude sich aen 't Noordt Oosten van den Toorn van 't Vuur-baken of den Lantaern postéren; twee Gallioten, door een Galeye opgevoert, aen de linckerhandt, te weten na 't Zuyden; en de 3 andere, mede door 2 Galeyen geleyt, aen de rechterhandt na 't Noorden. Alle de Schepen, vervolgens sich na 't Zuyden en Noorden uytbreydende, souden een halve Maen langs de Muur, die de Haven besluyt, maken; yder Galeye, oock een Schip opvoerende, soude sich, na dat het 't selve op sijn post gebracht had, tusschen beyde voegen.

Men begonde reeds al voort te gaen, om dese Ordre van Bataille te forméren, maer de holte tot op den avondt laet noch duerende, en Monsr. du Quesne vreesende, dat de nacht ons overvallen soude hebben, eer yder op sijn stel was, siende oock daer-en-boven, dat men niets als met dis-ordre konde doen, soo nam hy de resolutie om te anckeren, daer hy sich bevondt, te weten, een weynigh dichter aen de Stadt als van te voren, en tot 's anderendaeghs te wachten, om alles op sijn plaets te brengen; 's anderendaegs bliesen de Winden echter soodanigh uyt het Noord-Oosten, dat men alle hoop en gedachte begon te verliesen, om eenige Attacque te doen, te meer, om dat met het minste begin de Zee seer opstuyft; en dat het slimst van allen is, is dat wel 3 vierendeel van den tijdt dese Windt aldaer op de Reede, die ick veel ongemackelijcker, als my afgebeeldt was, hebbe bevonden, regeert.

In dese gesteltheyt bleven wy tot den 13, als wanneer de Winden Oost-Noord-Oost geloopen zijnde, ons een stilte voor de aenstaende nacht deden verhoopen; en waerlijck men kon geen schijnbaerheden van een gunstiger tijt begeeren; men

stelde sich derhalven in staet, om sich daer van te bedienen, en yder dese maek oock exactelijck op sijn Post zijnde, soo begon men met de aenkomst van de nacht met sulcken blijdtschap van 't Scheeps-volck voort te gaen, dat yder, die de voorste soude wesen, sich geluckigh achte; maer voor dat wy noch een Canon-schoot van de Stadt af waren, veranderde het Weder; daer quamen Blixemen; de Windt, die ontstont, veranderde ons gantsche Compas; de Zee liep hoog en op; de gestadige Stortingen deden ons voor onse Masten vreesen, alsoo wy op de Kust waren, en de Galeyen, in plaets van ons te secoureren, waren selfs in de uytterste extremiteyt. De Windt sich echter noch geluckigh na de Landt-kant houdende, soo raeckten onse Schepen onder zeyl, en begaven sich in de wijde Zee. De Galeyen salveerden sich oock na 't Punct van de Caep de Metiferi; maer de arme Gallioten, die by na alles mosten weg werpen, om de Mortieren die sy in hadden, waren in een seer gevaerlijcke staet. Yder sich echter in dese nood, soo veel als hy konde, behelpende, en de Mars van 't Schip, door hulp van 't Volck, alleen opsettende, soo retireerden wy ons noch, met hulp van de Landt-Windt, dwers door 't Tempeest heen, 't welck de gantsche nacht duurde.

Dit ongemack scheen ons alle hoop benomen te hebben; want de Galeyen, die al 8 dagen gebreck aen Vivres hadden geleden, mosten eyndelijck vertrecken, te meer, om dat deselve op dese Reede altijt het grootste gevaer des Werelts lijden; en by de absentie deser Galeyen scheen het ongemeen swaer te wesen, om de Gallioten, op dat men den dienst, die men daer van verwachte, soude genieten, wel te plaetsen.

In dese onseeckerheyt en 't quade We'er, 't welck continueerde, bleef men tot den 16, wanneer Monsr. du Quesne, een middel bedacht hebbende, om de Gallioten tot aen de Muur van Algiers op te voeren, en daer in door 't gevoelen van de Ridders de Tourville en de Lery geconfirmeert zijnde, door de Chaloupen eenige Anckers na de Haven liet brengen, op soodanigen distantie als men redelijck oordeelde; vijf Schepen wierden oock gedetacheert, om, een weynig meer naderende als de andere, het eynde van de Cabel-touwen van dese Anckers vast te houden, en de Gallioten te ondersteunen, die daer aen souden leggen, en sich onder malkander mengen, als sy na genoegh waren; sich echter evenwel tot haer te rugge-komst aen 't Schip weder optreckende.

De Vigilant, waer op den Ridder de Tourville, die sich in 't midden bevondt, was, en welcke sich recht tegens over de Tooren van 't Vuur-baken most leggen, had het Cabel-touw van de Cruelle; op de rechterhandt had de Valliant, gecommandeert door Beaulieu, 't Cabel-touw van de Menaçante, waer van Goiton 't commandement had; aen de Noordt-kant had den Ridder de Lhery op de Prudent dat van de Brulante, gecommandeert door Des Herbiers en Longchamp onder hem; aen de lincker-zijde van den Ridder de Tourville had Foran op l'Etoile 't Cabel-touw van de Foudroyante, gecommandeert door Boissier; en aen de Zuydt-kant had Bel-Isle op de Laurier dat van de Bombarde, gecommandeert door de Combe; en op die Gallioot had sich oock Camelin, Capiteyn van de Landt-

Landt-Bombardiers, die expres door den Koningh tot dese Expeditie afgesonden was, begeven.

Dese wijse van oorlogen geheel nieuw zijnde, soo konden de saecken met sulcken bequaemheyt, als men wel gewenscht had, niet uytgevoert werden. Camelin, die anders met een groote applicatie arbeyde, als geen kennis van Zee-saecken hebbende, konde niet weten, hoe men sich in dese gelegentheydt most postéren, soo dat de Anckers al te dicht aen malkander geplaetst waren; en de Voorwerpen by nacht veel nader schijnende, als sy in der daedt zijn, soo waren deselve veel verder van de Stadt als men gedacht hadde. Daer uyt ontstonden twee ongemacken; 't eene, dat de Galliotten, op haer Anckers gekomen zijnde, sich als aen malkander geabordeert, of ten minsten belemmert vonden; en 't andere, dat de Bomben nauwelijcks tot in de Haven quamen, en geensints in de Stadt. Wy gingen eyndelijck de nacht van den 21. Augusti weder voort, alsoo de tijdt het niet eerder toelieт; maer 't Cabel-touw van de Menaçante sich belemmert gevonden hebbende, soo kon die niet als lang daer na komen, en most sich oock in een andere Post, als die voor deselve gemarcqueert was, leggen, de Brulante en ick, tusschen wie 't most komen, sich als geabordeert vindende; de Foudroyante, die aen mijn linckerzijde was, scheen my oock te willen geraecken, maer de Bombarde, zijnde een weynigh langhsamer, vond sich wat verder van ons. De Foudroyante begon eerst te schieten; ick volgde, en de Brulante een oogenblick daer na. De Vyanden antwoorden met 8 à 10 Canon schooten sonder meer. Voor ons, wy sagen met een groot verdriet onse brandende Bomben, waer op men sich vertrouwde, en voornamentlijck, dat sy de Vyandlijcke Schepen souden verbranden, alle met het uytgaen van de Mortiers bersten, en onse ordinaire Bomben of oock bersten, of, uytgenomen 2 à 3, niet tot de Stadt toe-dragen. In dese onlust schoot men noch eenige schooten, als wanneer een van mijn Mortiers, met een brandende Bombe geladen, weygerde af te gaen, en, echter ontvlamt zijnde, my voor een gewisse brandt deed vreesen. De Soldaten Bombardiers van Camelin, die mijn Zee-volck de groote ongemacken van de slagen deser brandende Bomben gesegt hadden, en haer alsoo een vrees aengejaegt, sich, uytgenomen haer Sergeant en 2 à 3 andere, in Zee of in de Chaloupen, die onse Munitien in-hadden, begeven hebbende, soo wierden sy door de grootste partye van mijn Volck gevolgt, yder om 't seerst trachtende, om dese vlam te vermijden. Eyndelijck eenige van mijn Zee-Officiers op 't Achter-Schip gebleven zijnde, soo vondt ick my met mijn Contre-Maître alleen op 't Voor-schip, daer de brandt was. Landouillet, Commissaris van de Zee-Artillerye, en Renault, 2 van mijn Vrienden, die sich met my geëmbarcqueert hadden, wilden my echter niet verlaten, maer bleven by de achterste Baterye. Ondertusschen wierp de Bombe sijn Granaden uyt, en sulcken dicken Vuur, als 2 Mannen groot waren, soo dat ick my van de Vlammen bedeckt sagh: ick had doen noch wel 40 brandende Bomben, benevens andere dingen, die in een Schip licht ontvlammen, in 't Gallioot. Ick, mijn Contre-Maître, en een Soldaet van de Bombardiers, die by my quam, namen echter de Resolutie, om

het Vuur uyt te bluffen; en vermits wy sagen, dat de eerste Emmers met Water, die wy daer op gooten, 't selve vernietigden, continueerden wy daer in, en meenden het in een oogenblick uytgebluft te hebben; maer de Bombe sijn kracht hernemende, en de Granaden en Musquet-kogels, die het in hadde, op nieuw uytwerpende, soo hervatte de vlam. 't Eerste succes ons echter gecourageert hebbende, soo quamen wy weder tot het gieten met het Water; en een van mijn Soldaten, van sijn schrick herstelt zijnde, my rontom de Mortier siende, wierp sulcken grooten Emmer met Water daer in, dat de Vlam als doen t'eenemael uytgebluscht wierdt.

Verscheyde Chaloupen, die rontom 't Gallioot waren, en die de Vlam genootsaeckt had, om daer van te vertrecken, quamen weder aen Boort. Sr. Demont, Luyt. van het Gallioot, die, om eenige andere dingen te doen, in een Canot gegaen was, het Vuur siende op gaen, begaf sich mede aenstonts aen Boort. Ondertusschen hadden sich oock verscheyde Boots-gesellen van de Foudroyante, welkers Cabel-touw in dese desordre afgesneden was, in Zee geworpen.

Alle dese desordres aen de Ridders de Tourville en de Lery, die de sorg wegens dese Attacque hadden, hebbende doen oordeelen, dat het noodigh was, dat men sich retireerde, soo gaven sy daer toe de ordres; de Vyanden lieten ons sulcks uytvoeren, sonder ons te ontrusten, en met het opgaen van den dagh bevonden wy ons ter selyer plaets, van waer wy vertrocken waren.

Het quade succes van de brandende Bomben, de weynige schoone dagen, en het evident pericul, om op een soo quade Reede, als die van Algiers, over te blijven, voornamentlijck in een tijdt dat de Winden aldaer dagelijcks zijn, deed ons gelooven, dat men van dit Jaer niets meer soude tenteren; evenwel alsoo men bemerkt had, dat, indien al eenige ordinaire Bomben waren geborsten, 'er noch andere waren, die niet en hadden gemancqueert, als om dat ze te wijdt van de Stad af waren, soo wilde Monsr. du Quesne noch een tweede proef doen, en derhalven de mesures, op 't geen 'er gepasseert was, genomen hebbende, bracht men den 26. andere Anckers; den Ridder de Lery nam de last op sich, om die in de Grondt te werpen, en wierden deselve, wijdt genoegh de een van de andere, tot op een Pistool-schoot van de Muur, die de gantsche Haven besluyt, gebracht. De Sentinellen onse Chaloupen toeschreeuwende, en door ordre van den Ridder de Lery beantwoordt werdende, soo sondt men eenige Geschut-schooten na haer toe.

De Gallioten disponeerden sich dan, om sich op de Cabel-touwen van dese Anckers op te trecken. Den 30. alsoo het eerder noch geen bequaem We'er was geweest, en dat de eerste ordre oock verandert was, gingh den Ridder de Tourville, die het Cabel-touw van de Cruelle most hebben, na de ingangh van de Haven anckeren, als waer men voor dit mael dese Gallioten wilde plaetsen, en den Ridder de Lery na de andere zijde aen 't Noorden, hebbende 't Cabel-touw van de Brulante; tusschen hem en my lagen op de Rechterhandt de Menaçante, geholpen door de Temeraire; de Bombarde door de Laurier, en de Foudroyante door l'Etoille.

In

In dese dispositie vorderden wy onse wegh, en 't geluck hebbende, dat mijn Cabel-touw geen belemmeringh had, soo quam ick ter plaetse om my zylings te leggen, en eenige tijt te schieten, voor dat de andere Gallioten op haer Posten waren, voornamentlijk die aen de Noordt-kant, welke, onaengesien alle de vigilantie van den Ridder de Lery, een weynigh tardeerden.

De Vyanden waren dese mael soo wijs niet als in de eerste reys; want soo ras als ick geschooten had, schooten sy oock de gantsche nacht seer sterck, soo op my, als op de andere Gallioten; en dewijl ick recht voor een groot Flancq was geposteert, soo kon men lichtelijck reeckenen, dat sy voor elcke Bombe aen de andere Gallioten 4 of 6 schooten antwoordeden, en aen de mijne 20 of 22, en somtijdts meer; echter schooten sy niet, dan als de Bombe aengestoken wiert, alsoo de vlam haer aenwees, waer op die gemunt was.

Dit werck duurde soo tot aen den dagh, als wanneer de Ridders de Tourville en de Lery, die dese nacht, gelijck oock vervolgens de andere nachten, sich in haer Canots by de Attacquen bevonden, op welcke sich mede de Hertogen van Mortemar, en de Villars, den Marquis de Bellefonds, de Graven van Seppeville en Chalar, benevens meer andere, voor Volontairen begeven hadden, ordre gaven, om te retireren; de Gallioten, die verscheyde schooten in haer Hout-werck, Zeylen en Tou-werck hadden ontfangen, hadden echter, alschoon 'er 1000 of 1200 Canon-schooten door de Vyanden gedaen waren, niet eenen doode op. Den Grave van Seppeville had onderwijl de gantsche nacht sich op een Londre, die onse Galeyen hadden genomen, en waer op men 160 Man gezet had, tusschen de ingang van de Haven en de Galeyen, om die te ondersteunen, gehouden, doch dit Schip sich zelfs niet konnende handelen, wierdt vervolgens gedesarmeert.

's Anderendaegs verstont men door eenige Slaven, die sich bergden, dat de consternatie ongemeen groot binnen Algiers was, dat 'er verscheyde Huysen om verre geworpen waren, en veel Volcks gedoodt. Wy hadden echter geen recht bescheyt daer van als door den Consul, die eenige dagen daer na door de Turcken, gelijck ick naderhandt seggen sal, afgesonden wierdt. Dien nacht schoot men weder 114 Bomben.

Wat yver dat men oock aenwende, soo kon men echter sich 's anderendaeghs niet in staet stellen, om weder derwaerts te gaen; en sulcks geschiede oock niet voor den 3. September, met dese circumstantie, dat door andere Slaven, die sich zedert de eerste geborgt hadden, rapport quam, dat de Algerinen de Galeye, welcke in haer Haven gebleven was, benevens eenige Brigantijns armeerden, om de Gallioten wegh te nemen; invoegen men 't Volck daer op versterckte. 't Rapport deser Slaven was niet onnut; en vermits ick my de eerste op dese Passagie bevondt, oordeelde ick my genootsaeckt, om wat meer sorg en Volck als de andere by my te nemen, alsoo die niet als na my geattacqueert konden werden. Verscheyde Capiteynen van de Schepen, die noch niet gecommandeert waren geweest om aen te naderen, quamen incognito by dese Actie, en bysonder den Marquis de la Porte en den Baron de Paliere.

De Vyanden lieten ons plaetsen, sonder ons te ontrusten, en vermits door de sorg van den Ridder de Tourville, en mijn bysonder geluck, mijn Cabel-touw gedurig sonder belemmering was, soo kon ick oock schieten eenige tijdt voor dat de andere Gallioten op haer plaets waren; die aen de Noordt-zijde, te weten de Brulante en Foudroyante, die met een Cabel-touw opgetrocken wierden, sich onder malkander belemmert hebbende, quamen niet als laet aen; d'andere volgden my van dicht by.

De Vyanden op onse Bomben niet antwoordende, gelijck als sy gedaen hadden, soo deed ons dit stilswijgen oordeelen, dat haer Schepen uyt waren, om ons te attacqueren; den Major quam my daer van oock waerschouwen. In der daedt de Chaloup, die men op de wacht voor de ingangh van de Haven hadde gelegt, deed een oogenblick daer na het teecken, dat bestemt was, ingeval 'er eenige Rencontre van de Vyanden mocht komen; ick sag daer op oock de Galeye, geaccompagneert van eenige Brigantijns, recht boven mijn Achter-steven roeyen; ter selver tijdt quamen de Ridders van Flavacourt en Guiche, die de Chaloupen van den Indiaen en Cheval Marin commandeerden, my aborderen, en met alle haer Equipagien verstercken; ick had 30 Man van den Ridder de Tourville, gecommandeert door den Ridder de Blenac, aen boort; en boven dien noch een Troup Officiers voor Volontaires, behalvens noch andere Volontaires en Guardes de Marine, invoegen ick niet twijffelde, of dese Galeye soude niets op doen; ondertusschen hielt ick my heel stil, om haer de kennisse van 't Volck, dat ick op had, bestaende wel uyt 120 Man, te benemen; maer alsoo die seer na by quam, begon het Volck met een seer onbescheyden yver *Vive le Roy* te roepen; de Galeye begon echter met sijn Canon en Musquetten vuur te geven, maer in plaets van nader te komen, deynsde die weder af; ick oordeelde derhalven, dat deselve my aen de Voor-steven wilde bespringen, en begaf my derwaerts, latende ondertusschen sterck met Musquetten en Geschut schieten, soo dat hy af weeck, en na de Menaçante, die aen mijn rechter zijde lagh, liep; doch aldaer omtrent even eens ontfangen zijnde, begaf hy sich mede na de Bombarde, alwaer hy van gelijcken niet siende op te doen, sich weder na de Muur van de Haven begaf, en sich alsoo retireerde. In dese Attaque had ick maer een doode van een Musquet-schoot, en op de Menaçante wiert den Ridder de Cominges gequetst en Denneville gedoodt.

Soo ras als de Galeye voor by my was gepasseert, insisteerde ick by Fandouillet, die 't gesag over de Mortiers en die gereet had, dat hy daer mede soude agéren, terwijl dese Galeye noch by de handt was, op dat de Vyanden sich niet beroemen souden, dat sy ons verhindert hadden; men continueerde dan in 't schieten als van te vooren.

De rest van de nacht wierdt in 't werpen van Bomben van onse kant, en in 't schieten van Canon van de Vyanden, door-gebracht; maer een soo dicke Nevel, dat men malkander nauw konde sien, als men den ander al aen raeckte, veroorsaeckte, dat men van wederzijden soo vinnig niet en schoot, als wel gedaen geweest konde zijn; want daer wierden maer 100 Bomben uytgeworpen, en omtrent 600

Canon-

Canon-schooten gedaen, en wy retireerden, volgens gewoonte, op 't punct van den dagh met verscheyde schooten in de Gallioten, sonder dat echter yemant daer van was geraeckt. Den 4. quam den Pater Vacher, Consul van de Franssen tot Algiers, met de Chaloup van den Schout-by-Nacht van Zeelandt, die daer was gekomen, om de Slaven van sijn Natie te lossen, aen Boort van Monsr du Quesne, en seyde, dat dien morgen den Koningh en de voornaemste van Algiers hem hadden laten halen, om hem uyt te vragen, of 'er oock eenige gelegentheyt tot een Accommodement was; doch Monsr. du Quesne antwoorde daer op, dat hy van hem niets daer van wilde hooren, en dat, indien de Algerinen yets te versoecken hadden, sy zelfs mochten komen; desen Consul ging met dit Antwoordt weder heen, maer hy gaf eerst noch raport, dat in de twee Nachten, dat men met Bomben geschoten had, 50 Huysen om verre geworpen waren; dat de helft van 't sijne, daer een Capelle was, en de helft van de groote Mosquée onder de ruïnen waren begrepen, gelijck oock dat wel 500 Menschen doodt gebleven waren; dat vele Vrouwen en Kinderen uyt de Stadt waren gevlucht; en dat 'er 30 dooden op de Galeye van die van binnen waren geweest; hy had aen Monsr. du Quesne wel versocht, dat men dien dagh met alle dingen soude op-houden, maer alsoo het te moyen We'er was, geloofde men geen tijdt te moeten verliesen, invoegen wy 's nachts tusschen den 4. en 5. weder na onse ordinaire Posten avanceerden, met dit onderscheyt evenwel, dat het Cabel-touw van de Menaçante den voorigen avondt afgesneden zijnde, en Goiron, die dit Gallioot commandeerde, door een val aen 't Hooft gequetst zijnde, 't selve, gelijck oock de Brulante, niet by dese expeditie konden zijn; ick had echter 't vermaeck om eenige Bomben te werpen voor dat de andere Gallioten geplaetst waren. Dien nacht wierp men de Bomben alleen in de Haven, om eenige Schepen te doen springen, en men volharde, volgens gewoonte, daer in tot den dagh; de Vyanden deeden wel veel schooten in mijn Gallioot, doch sy dooden niet eenen Mensch; de Brulante had echter 's avonts te voren door een Canon-kogel van 64 pont, die in sijn Achter-steven quam, 12 Man soo dooden als gequetsten kregen, en een Barcke, die daer by was, 8 dooden en gequetsten. Een Galeye van die van Algiers, in Zee geweest zijnde, quam dien dagh, met het opgaen van de Son, te voorschijn, en wierdt buyten de Haven door de andere, die ons was komen bespringen, ontfangen; doch vermits men het van gewicht oordeelde, om de Vyanden de gedachten te benemen, dat de conjunctie van dese twee Galeyen bequaem soude zijn, om onse Actien te verhinderen, soo prepareerde men sich (te meer, om dat het op dien dagh seer moy We'er was) om na onse oude Post te gaen, en dese Galeyen, indien sy yets hadden willen tenteren, af te wijsen; yder van dese 3 Gallioten, als de Cruelle, de Bombarde en de Foudroyante, die gereet waren, om voort te gaen, waren met een Barck, die seer wel met Volck voorsien was, versterckt; maer soo ras als men begonde te naderen, ontstack de Lucht soodanigh, dat men, in plaets van te gaen vechten, voorsorgh tegens de toevallen van 't harde We'er most nemen, 't selve quam oock soo vinnigh, en bleef continueren, dat 'er geen apparentie was, om yets te ondernemen; in tegendeel

onse

onse Schepen in sulcken We'er, sonder een blijckelijck gevaer, niet konnende blijven, soo most men eyndelijk resolveren, om de Reede van Algiers te verlaten; met die vertroostingh evenwel, dat, indien men dese Stadt niet t'eenemael heeft konnen t'onder brengen, deselve echter een weynigh getemt is, &c.

Dese Fransse Vloot/ Algiers dus weder gequiteert hebbende/ quam korts daer aen tot Toulon te rug/ en wiert daer op gelept/ gaende Monsr. du Quesne na Parijs/ om daer aen den Koningh bericht van dese saeck te geven; naderhandt hebben de Fransse/ voornamentlijck tegens 't Voor-jaer/ weder een groote Zee-Equipagie begonnen/ om tegens 't aenstaende Jaer die van Algiers op nieuws aen te tasten/ doch wat daer van sal komen/ moet het gevolgh van tijdt uyt-wijsen.

Wy hebben in de voorgaende Mercurius gesegt/ dat men aen de Ottomannisse Porte seer gevoeligh was over de schade/ die Monsr. du Quesne by Scio hadde gedaen; van de Turckse kant eyschte men daer over by den Franssen Ambassadeur tot Constantinopolen wel reparatie/ maer die wilde ten eersten daer toe niet verstaen; evenwel om het ongemack/ 't welck de Fransse Koop-luyden in Turckyen daer door soude hebben konnen over komen/ te vermijden/ presenteerde hy naderhandt yets te geven als uyt sijn particulier/ en niet door sijns Konings ordre; de Turcken waren echter daer mede niet te vreden/ als oordeelende/ dat dit Present te kleyn was/ soo dat hy noch aenbood yets meer daer by te voegen; dit vondt mede geen ingressie/ en ondertusschen Monsr. du Quesne uyt de Archipellago met sijn Oorlogh-schepen vertrocken zijnde/ soo quam 'er een Officier by den selven Franssen Ambassadeur/ met aenseggingh/ dat den Grooten Heer met dese vermeerderingh niet te vreden was/ alsoo die geen gelijckenis na de schade/ die tot Scio was geschiedt/ had; daer hy voegende/ dat het Rijck daer door echter noch seer geoffenceert soude blijven/ maer dat men uyt de oude Vriendtschap alles soude over sien/ indien de schade gerepareert wierdt/ waer by hy noch dese gelijckenis bracht/ dat/ indien men een Rover in 't Huys van sijn Vriendt vervolgde/ en daer iets stucken brack/ men 't selve gehouden was om te betalen; den Franssen Ambassadeur repliceerde daer op weder/ dat hy de schade tot Scio met minder Geldt soude konnen betalen/ als hy reeds uyt sijn particulier en boven sijn macht had gepresenteert/ en dat het aen den Grooten Heer en Primo Visir voldoening behoorde te geven/ dat hy sich selfs bedorf/ om de Vrede tusschen de twee Rijcken te onderhouden/ alsoo hy vreesde/ dat dit sijn aengebodene Present door sijn Koningh/ aen wien hy noyt mentie daer van gemaeckt had/ niet wel opgenomen soude werden. Desen Officier/ daer op gram werdende/ seyde hem uyt de naem van den Sultan en Primo Visir/ dat die geresolveert waren/ om hem in de 7 Toorens te laten setten/ en de Fransse Koop-luyden in gevangenis; dat de Porte wel wist/ dat den Koning van Vranckrijck noyt yets gedesapprobeert had/ als sijn Ambassadeurs qualijck hadden gedaen/ en dat men met den Grooten Heer en Visir niet

niet most spotten/ met haer eenige Oorlogien/ Arm-stoelen / Stoffen en eenige Diamanten van geringe waerde aen te bieden voor een schade van 700 Beursen / soo in 't dooden van 400 Turcken / 't ruineren van een gantsche Stadt / en 't destruëren van Mosquëen en een gantsch Casteel; den selven Ambassadeur antwoorde hem weder daer op/ dat sijn gramschap hem niet verwonderde / en dat hy daer over verschrickt soude zijn / indien hy sulcks tegens de Chiaussen/ waer van hy de tweede Officier was / sprack; dat het leven van de Turcken altijdt soo duur niet en was gehouden; dat het getal van de dooden tot Scio soo groot niet en was; en dat 'er niet een doodt gebleven soude zijn / indien men daer de Roovers met de Fransse Prijsen niet hadde omfangen; dat / indien hy op de 7 Toorens quam / hy / sonder ordre van sijn Meester / daer niet soude af gaen / en dat hy bereyt was hem daer te volgen: Desen Officier/ hier over vry ongemackelijck/ verseeckerde/ dat hy 's anderendaegs daer gebracht soude werden / doch den Ambassadeur antwoorde daer op / dat hy sulcks niet geloofde/ alsoo hy de Sultan rechtvaerdigh / de Visir voorsichtigh / en sijn Koningh machtigh genoegh oordeelde; den Officier repliceerde daer op weder / dat den Ambassadeur sprack / als yemandt die 100000 Man by hem had; doch den selven erhaelde/ dat sijn Meester wel 400000 Man in dienst had/ die over al en t'elckens hadden gewonnen/ en dat hy sprack als yemandt die sijn beloften wilde onderhouden. Den Visir was hier over vry vertoornt / en liet hem naderhandt door den Kiaia aenseggen / dat hy sijn Present soude moeten vermeerderen / of dat hy hem om sijn eygen reputatie in de 7 Toorens soude moeten laten setten; doch den Ambassadeur wilde daer toe niet verstaen. Eenigen tijt daer na wierd hem weder genotificeert/ dat den Primo Visir van den Grooten Heer een considerable afslag van de 700 Beursen gekregen had / en dat die te vreden soude zijn/ dat hy/ behalvens de Orologien en andere Rariteyten/ 400000 Ponden in Diamanten gaf / doch den selven Ambassadeur liet daer op weder antwoorden/ dat hy noch / om de Visir te voldoen / 12000 Ecus daer by soude voegen/ en niets meer; de Visir liet hem daer op weten/ dat hy hem selfs wel wilde spreken/ maer den Ambassadeur weygerde het/ alsoo hem de Sopha (waer van hier voor meer gesegt is) afgeslagen wierdt; evenwel / alsoo den Primo Visir hem by hem wilde hebben/ resolveerde hy daer te gaen / gelijck hy oock in 't laetst van Mey dede; hier vielen weder verscheyde Contestatien over de vermeerdering van 't Present; van de Turckse kant quam men eerst op 350000 Ponden/ daer na op 100000 Ponden/ eyndelijck op 50000 Ponden/ en ten laetsten op [illegible]000 Ecus; maer echter wierdt op 15000 Ponden geaccordeert: waer toe de Turckse Officiers/ soo om den Visir te vergenoegen/ als den Franssen Ambassadeur te vreden te stellen / de grootste moeyten des Werelts mosten doen. Dit Geldt/ nebens de Presenten/ wierdt korts daer aen gegeven/ en bestonde de laetste in een kleyne snoer Diamanten/ twee Arm-stoelen/ een Veneetse Spiegel/ vijf Orologien of Hang-Orologien / een gesneden Tapijt / 12 Geborduurde Fransse Klederen/ en eenig Laecken/ Satijn en andere Stoffen; waer

mede dese saeck van Scio wel afgedaen was / doch het different wegens de Sopha bleef aldaer noch continueren.

Geduerende dat de Fransse Vloot noch voor Algiers lag / was den Zeeuwsen Schout-by-Nacht van der Putten met een Oorlog-schip aldaer gekomen / om Slaven te lossen / doch de Franssen wilden hem niet laten door-passeren / voor dat sy haer meeste poogingh met de Mortiers op die Plaets hadden gedaen / als vreesende dat hy aen die van binnen eenige kondschap van haer standt soude gegeven hebben; gedachte Schout-by-Nacht / dan den 1. September aldaer in de Haven gekomen zijnde / vertrock / na sijn ged. Lossingh der Slaven / den 17. dito weder van daer.

Den Bassa tot Algiers / bekent by de Naem van Baba Assan / na 't vertreck van de Fransse Vloot de handen nu ruym hebbende / en sijn Soldaten te Lande komende gebruycken / trock met sijn meeste Macht na 't Landt van den Keyser van Fez en Marocco / om dat die met de Franssen tegen hem aengespannen had / en nam van deselve een groote Stadt / genaemt Haschio / in; waer op hy / sonder iets verders te ondernemen / weder te rugh keerde.

Wy hadden by na vergeten om hier in te voegen / dat die van Algiers al in Mey met de Engelssen / welcke haer groote schade hadden gedaen / en veel van haer Schepen genomen / Vrede hadden gemaeckt / welcke oock naderhandt voor sijn Majesteyt van Engelandt is geapprobeert. Den Engelssen Admirael Herbert / die dit by die van Algiers uytgewerckt had / begaf sich daer op met het Esquadre Oorlogh-schepen / dat hy in de Middelandtse Zee commandeerde / na Zalee / om met die Roovers mede over een Vrede te tracteren / doch konde in 't eerst aldaer niet op doen / hoewel 'er naderhandt noch een Treves voor eenige Maenden tusschen deselve en de Engelssen wierdt gemaeckt.

In de voorgaende Mercurius hebben wy gesegt / dat 'er een Huwelijck tusschen den Hertogh van Savoyen en de Infante van Portugael was gesloten / en dat selfs de Onder-Trouw daer over al was geschiedt; zedert wierden soo in Savoyen als in Portugael groote preparatien gemaeckt / om dit Huwelijck te celebreren. Tot Lissabon verveerdigde men oock 8 Oorlogh-Schepen / om desen Hertogh daer mede over te halen en aldaer te brengen; dese Schepen / in Mey gereet zijnde / waren soo heerlijck toegerust / als men opt Schepen soude konnen prepareren; want yder noch een Edelman van groote Qualiteyt / behalvens den ordinairen Capiteyn / tot Gouverneur op hebbende / soo hadden die haer Kamers soo treffelijck laten op maecken / dat het eer Princelijcke Cabinetten als Scheeps Cajuyten geleken: Den Hertog van Cadaval / een van de grootste Heeren van 't Koninckrijck / had het Commando deser Vloot / welcke den 30. Mey van voor de Stadt Lissabon de Rivier af en in Zee liep / bestaende in de volgende Schepen:

Lijste van de Portugijsse Armade, gesonden om sijn Koninckl. Hoogheyt den Heere Hertogh van Savoyen af te halen.

		Schepen.	Stuc.	Man.
Admirael	Pedro Jaques de Mangelhoes . . .	St. Francisco	80 . .	562
Vice-Ad.	Den Grave van St. Vincent . . .	St. Benetito	58 . .	444
S. by Nagt.	Gonsalvo de Costa	Sta. Clara	58 . .	450
Gouvern.	Den Marquis de Frontiera	St. Anton. de Padua .	48 . .	381
Gouvern.	Den Grave de Cuculin	St. Boa Vintura . . .	46 . .	272
Gouvern.	Don Jouo de Castro	St. Anton. das Flores .	48 . .	301
Gouvern.	Luis Lobo	Nostr. da Lonciacos .	54 . .	436
Gouvern.	Victorio Zagalo	St. Franc. de Porges .	44 . .	297

Noch een Advys-Jacht, en drie Fluyt-Schepen.

(NB:) De Lijste van dese Bemanninge was alleenlijk van 't Bootsvolk en Soldaten, die betaelt wierden, als zijnde het getal van de Volontairen onseker.

Op dese Vloot waren veel Volontairen / en souden'er noch meer op geweest zijn / indien men die alle op de Schepen hadde konnen laten / alsoo yder seer begeerig was / om haer aenstaende Koningh te sien / en hem te dienen. De selve quam in 't laetste van Juny tot Nizza / zijnde een Savoyse Haven / invoegen den Hertog van Cadaval van sijn arrivement aldaer aenstonts bericht na Turin sont. Doch ondertusschen stont het daer gants anders geschapen; men had wel groote Preparatien tot dese saeck gemaeckt / en veel Bagagie en ander Goed na Nizza gesonden / om 't selve na Portugael te doen overschepen / maer eenige tijd voor de komst deser Vloot was den Hertog van Savoyen sieck geworden / soo dat selfs al een Courier na Lissabon wierdt gesonden / om dese Vloot aldaer op te houden / maer die quam te laet. Den Hertog van Cadaval / middelerwijl tot Nizza gearriveert / en hier van bericht zijnde / begaf zig aenstonts zelfs na Turin / om de rechte geschapentheyt van de zaeck te weten / en vernam hy aldaer 't zelfde / want desen Hertogh bleef de gantsche Somer t'eenemael indispoost / (hoewel by eenige gezegt wierdt / dat zulckx meest uyt policye voor-quam / om dat hy niet gaerne na Portugael wilde gaen /) en daer voor als onbequaem / om de Reys te konnen verdragen: Den zelven Hertog van Cadaval wiert ondertusschen / nevens de meeste Portugijsse Officiers en Edelen / tot Turin wel treffelijck onthaelt / en met Geschencken vereert / maer also de tijdt vast verliep / om met het mooye We'er op Zee te zijn / en dat de Vloot van alle dingen gebreck kreeg / most den meergem. Hertog van Cadaval eyndelijck in October weder te rug / en sonder den Hertog van Savoyen (die aenstonts na dit vertreck t'eenemael gezont wierdt) na Portugael gaen. En is dit Houwelijck / waer van soo veel gezegt geweest is / naderhant t'eenemael verbroocken.

Wy zullen ons tegenwoordigh na Engelandt begeven. In 't begin van 't Jaer storf aldaer een seeckere Turberville / welcke in de saecken van den Lord Staffort en den Grave van Schaftsbury een groote Getuygen hadde geweest / en bleef hy oock in sijn eynde persistéren in 't geene / dat hy daer van getuyght hadde. Verscheyde andere van dese Getuygens / soo wel voor als tegens de Protestanten / zijn aldaer naderhandt in een seer slecht credijt gekomen / alsoo sy van tegens den een en dan tegens den ander getuygden.

Met het begin van 't Jaer bleef de Vervolgingh tegens de Vergaderingen van de Nonconformisten niet alleen binnen Londen / maer ook in 't gantse Koninckrijck Engelandt / yv'righ continuëren / en zijn verscheyde Predickers en andere / die dese Vergaderingen frequenteerden / in de Boeten / die daer op gestelt waren / beslagen / en die sulcks niet wilden betalen / met gewelt daer toe gedwongen.

Wegens het bewuste Complot heeft men van dit Jaer niet veel naders gehoort / alleen zijn sommige Druckers en andere / die schandaleuse dingen tegens het Gouvernement hadden gedruckt en gemaeckt / in groote Geldt-boetens beslagen / en aen de Pillory geset / doch andere / die sich submitteerden / en belofte gaven / dat sy sich met diergelijcke dingen niet meer souden bemoeyen / zijn op vrye voeten gestelt.

Ondertusschen gebeurde een vry wonderlijcke saeck in Engelandt. Een seekere Juffer aldaer / met de naem van de Lady Ogle bekent / met eenen Mylord Ogle / toen sy 14 Jaren oudt was / getrouwt geweest / doch naderhandt Weduwe geworden zijnde / wierdt / toen sy 17 Jaer oudt was / weder van andere ten Huwelijck gepretendeert; onder andere stondt den Grave van Koningsmarck / zijnde een Sweedts Heer / mede na haer; dese met een seeckeren Heer Thijn in Engelandt / die men voor een van de rijckste van dat Koninckrijck oordeelde / in seer goede vriendtschap zijnde / versocht aen hem / alsoo hy aen dese Lady Ogle goede kennis hadde / dat hy hem by deselve een goedt woordt ten dien eynde soude doen / maer desen Heer Thijn / die selfs met dese Lady ondertrouwt pretendeerde te zijn / ('t welck op dese wijse geschiedt soude wesen / dat sy in seecker Geselschap t'samen zijnde / daer uyt vermaeck Bruydtje wierdt gespeelt / waer in hy Thijn de Bruydegom en sy Lady Ogle de Bruydt was / door een seecker Persoon in vermomde Kléderen / 't welck een Predicant was / die in de Kamer quam / in presentie van 't gantsche Geselschap getrouwt waren) maeckte selfs by haer de Serviteur / in plaets van voor de andere te spreecken / hoewel hy doch niets op dede / alsoo dese Lady in dit gepretendeerde Huwelijck niet wilde bewilligen / en Engeland selfs daer om verliet; den Graef Koningsmarck sulcks ter ooren gekomen zijnde / en daer over ongemeen gestoort / eyschte de ged. Thijn wel 10 à 12 mael in Duël / doch deselve antwoorde daer op t'elkens / dat het geen braef Engels-man paste / om tegens een lompen Duytser in Duël te vechten; den selven dus sich niet wetende te wreken / alsoo den Heer Thijn meest geduerig by den Hertog van Monmouth was / vertrok na Vranckrijck /

rijck / en verhaelde sulks aen eenige van sijn Officiers / en daer onder oock aen eenen Cap. Fratz / uyt de Marck-Brandenburg van Geboorte / welcke / benevens noch een Duytser en een Pool / daer op uyt seyden / dat sy 't selve wilden revengéren ; sy vertrocken dan voort na Engelandt / en begaf sich den Grave van Koningsmarck mede derwaerts ; den Capiteyn Fratz en de andere gingen aenstonts in een Huys by de Palmagie-baen / als waer sy vernomen hadden / dat den Heer Thijn dickwils in een Caros sijn vermaeck quam nemen / logéren / om op hem te passen / alsoo haer voornemen lagh / om hem te dooden / alhoewel sy voor gaven / dat sy hem alleen wilden bevechten : Den 22 Februarý gem. Hr. Thijn dan met een Carosse / waer in den Hertogh van Monmouth sich mede bevondt / in de Palmagie-baen komende / wierdt door haer verspiet en opgewacht / tot soo lange / dat den voorn. Hertogh uyt de Carosse ging / alsoo hy ergens anders most wesen. Capiteyn Fratz had aen de Pool / dat sijn Dienaer was / belast / dat hy niet soude doen / voor dat hy de Paerden van de Caros had vast gehouden / en / Houdt op Koetsier, riep ; den Pool beloofde sulks na te komen / en dede het ook maer al te wel / want so ras had deselve Cap. Fratz de Paerden niet vast gehouden / en, Houdt op Koetsier, geroepen / of dese Pool brande met een Musquetton / 't welck hy by hem hadde / en waer op 6 Kogels waren / op den Heer Thijn aenstonts los / en quetste hem doodelijck ; sy gingen daer op aenstonts door / en twee Straten van daer logéren / namentlijck Capiteyn Fratz by een Duyts Doctor / en de andere twee op een andere plaets. Dit gaf aenstonts een groot gerucht / alsoo gem. Thijn 's anderen-daegs overleed. Den Koningh liet datelijck de Zee-havenen sluyten / op dat 'er niemand soude uyt komen / en den Hertogh van Monmouth gingh oock met 50 Man de ronde omtrent de Plaets / daer de Moort voor-gevallen was / doen / doch sy vonden niets meer als een Pistool ; hier mede voort-gaende / ontmoeteden sy een Hoogduytse Jongen / die wel eer Capiteyn Fratz gedient had / welcke haer afvergde / wat sy met dat Pistool / 't welk hy sijn Meesters seyde te zijn / deden ; sy vraeghden hem hier op / waer dat dese sijn Meester sich onthieldt ; doch de Jongen antwoorde daer op weder / dat het sijn Meester nu niet meer was / maer wel eer geweest had / en dat hy daer by in een Straet / soo als hy geloofde / by een Duyts Doctor logeerde ; sy gingen daer op derwaerts / en vraegden na soo een Persoon / doch de Doctor seyde / dat hy niemandt had als die van een sieckte genesen wierdt ; sy seyden / dat sy hem wilden spreecken / en gingen na boven / alwaer sy Capiteyn Fratz vonden / wien sy na dese saeck vraegden / doch hy seyde niets gedaen te hebben ; sy antwoorden wederom / dat sy ordre hadden / alsoo sy suspitie op hem namen / om hem in verseeckeringh te stellen / en dat hy sich dan konde justificeren. Uyt dit Huys gingen sy weder na een ander / daer sy de Pool en den Duytser vonden ; welcke sy aenstonts mede gevangen namen / en haer alle voor den Raedt brachten ; hier wierden sy geëxamineert en afgevraegt / of sy daer aen oock schuldig waren ; de Pool bekende aenstonts / dat hy de geen was / die de Moort gedaen had / en dat hy sich geobligeert had gevonden / om soo een Persoon als den Grave van Koningsmarck was / te revén-

géren / of dat hy sich anders waerdigh geacht soude hebben / om gehangen te worden; een Heer van den Raedt dit woordt op-vattende / vraegde hem / of hy nu mede niet meende aen de Galg te geraken / en of hy dacht dat dit Feyt sulcks niet waert was; doch dese Pool antwoordde daer op / dat is even veel of ick nu hangen moet / dan of ick anders had moeten aen de Galgh geraken; invoegen den Raedt haer aenstonts na Newgate gevangen sondt. Sijn Majesteyt / hier over ten hooghsten gevoeligh / liet aenstonts een premie van 200 Ponden Sterlings belooven voor de geene / die den Grave van Koningsmarck / alsoo in 't eerst gesustineert wierdt / dat sulcks door sijn ordre was geschiedt / gevangen konde krijgen / en wierdt den Opsiender van de Broeder van desen Grave / die in Engelandt sich in de Worstel-Exercitie oeffende / mede voor den Raedt ontboden / om te vernemen / waer of desen Grave was / maer men konde uyt hem niet anders vernemen / als dat hy noch in Londen was / en sich aldaer met een bedeckte naem onthielt; daer op wierdt aenstonts een yverige ondersoeckingh na hem gedaen / waer hy sich mocht bevinden / doch desen Grave was toen al uyt Londen / en meende sich met een Sweeds Schip / dat tot Gravesande lag / en na Sweden soude gaen / wegh te begeven; hy wierdt echter ontdeckt / 't zy dat de Sweedse Schipper / om de groote premie te genieten / sulcks aenbracht / of / gelijk andere seggen / sijn Vrouwe 't selve dede / invoegen hy door een Guarde na Londen wierdt gebracht / en in des Konings Raedt over dese saeck geexamineert; hy ontkende eenig part of deel aen 't Assassinaet van Sr. Thijn te hebben / en veel min ordre daer toe te hebben gegeven / pretexerende uyt affectie tot een schoon Vrouw-Mensch / hoewel van slechte qualiteyt / in Engeland over-gekomen te zijn / en om van een quaet / hem daer door over-gekomen / genesen te worden; sulcks wierdt echter niet aengenomen / soo dat hy in Newgate gevangen geset wierdt; hy versocht wel in den Towr gebracht te mogen werden / maer sulcks wierdt afgeslagen. Den 10. Maert wierden sy voor den Opper-Rechter Pemberton en andere Rechters te recht gestelt / doch den Grave van Koningsmarck defendeerde sich als doen soo wel / dat de Jurys hem voor onschuldig verklaerden / en in vryheydt lieten stellen; doch de andere drie / die alles beleden / en desen Grave t'eenemael vry spraecken / wierden voor schuldig verklaert / en gecondemneert om gehangen te werden / gelijck oock den 20. van deselve Maendt geschiede. Den Grave van Koningsmarck begaf sich aenstonts na Vranckrijck / daer hy een Regiment in dienst van die Kroon hadde. Naderhandt is over dese saeck noch veel te doen geweest / alsoo verscheyde Engelsse Heeren / die Bloedtverwanten van Monsr. Thijn waren / hem in Duël eyschten / doch echter is daer van niets gevolgt. De Lady Ogle quam naderhandt oock weder op ordre van den Koningh in Engelandt / en trouwde aldaer met den Hertog van Somerset.

In 't laetst van January arriveerden 6 Schepen uyt Oost-Indiën / voor de Engelsse Compagnie / op de Rivier van Londen / te weten 3 van Bantam en 3 van de Kust van Chormandel / soo dat die Compagnie daer op 150 per cent

besloot

besloot uyt te deelen / te weten 50 in Geldt / en 100 in Obligatien; der selver Obligatien steygerden daer op tot 700 / hoewel noch verscheyde Particulieren in Engelandt / waer over al eenigh spul is geweest / op de Indiën handelden: de Koopluyden in de Levantse Handel aldaer / meenende dat door die Compagnie haer veel afbreuck gedaen wierdt / poogden sulcks te beletten / en sochten derhalven mede in deselve Compagnie eenig Geldt in te leggen / of permissie te bekomen / om apart op de Indiën te mogen handelen; verscheyde Koopluyden / die hier toe inclineerden / besloten hier op een Fonds op te rechten / gelijck sy oock wel tot de Somme van over de 100000 Ponden Sterlings by inteeckeninge deden / en gaven in Mey ten dien eynde 't volgende Request aen den Koningh over.

ALsoo den Oost-Indischen Handel zedert eenige Jaren ongemeen seer vermeerdert ende aengewasschen is, tot merckelijcke nadeel van Buytenlandtsche en Inheemsche, die daer door geheel verslonden worden, de voor-geroerden Handel tegenwoordigh met Geldt op Interest voort geset werdende, tot voordeel van eenige weynige, in plaetse dat dien Handel by sijne Majesteyts Charter gedestineert is tot advantagie van alle sijne Onderdanen in 't generael, soo dat hier door verscheyde Koopluyden, tot de Commercie opgebracht, daer van geexcludeert werden, ende niet weten waer sy haer Capitael in andere Gewesten van de Wereldt tot eenigh voordeel souden konnen employeren; Soo is 't, dat, om te toonen onse gereetheyt, om in desen Handel mede te komen, met een considerabele Somme van Penningen, wy, wiens Namen hier onder geschreven zijn, ons verbinden in dien Handel te leggen de respective Sommen, voor de welcke wy geteyckent hebben, soo haest het sijne Majesteyts genadigste geliefte sal zijn, ons een aendeel daer aen te vergunnen, door het maecken van eene redelijcke Taxatie van het tegenwoordige Capitael, of door het openen van de Boecken van de Geoctroyeerde Compagnie, in ordre, tot het aennemen van nieuwe inschrijvinge in deselve. Gedaen in Londen den 10. April 1682.

Doch sijn Majesteyt / door de Oost-Indische Compagnie tot het contrarie aengesocht / wees dese Koopluyden met beleeftheyt af / soo dat vorders daer van niets meer is gevolgt.

Met dese Engelsche Oost-Indische Schepen quam oock een Ambassadeur van den Koning van Bantam / om met den Koningh van Engelandt / wegens de Negotie van wederzijds Onderdanen / nader te tracteren; hy bracht wel voor 1600 Ponden Sterlings aen Presenten mede; doch vertrock / na eenigen tijdt verblijf / met de Schepen van deselve Compagnie weder te rugh na sijn Landt.

In 't begin van 't jaer was tot Londen ook een Ambassadeur van den Koning van Fez en Marocco gekomen / om wegens Tanger nader te tracteren / gelijck geschiede / en vertrock deselve in de Somer daer op weder na huys.

Den

Den Heer Hertogh van Yorck / die / zedert dat het laetste Parlement in Schotlandt hadde geseten / sich noch aldaer onthouden had / quam in 't midden van Maert uyt Schotlandt te Water tot Jarmuyen / en begaf sich van daer te Lande na Newmarket / daer den Koningh en 't Hof sich bevondt / blijvende daer tot in 't midden van April / als wanneer hy met sijn Majesteyt en 't selve Hof tot Londen quam / en aldaer van de meeste Grooten wierdt gecomplimenteert ; en / vermits des selfs Gemalinne zwanger was / wierdt geresolveert / dat gem. Hertogh deselve uyt Schotlandt selfs soude gaen af halen / en tot Londen brengen / gelijck hy van oock ten dien eynde sich den 13 Mey na Greenwich begaf / en aldaer op het Fregat de Glochester / verselt van eenige Konings Jachten / embarcqueerde ; doch den 15. daer aen omtrent 5 Mijlen van de Bocht van Humber / zijnde omtrent op de Limijten van Engelandt en Schotlandt / gekomen zijnde / soo raeckte dit Fregat de Glochester op de Bancken / genaemt Lemon en Oze / en / vermits het Water was afgeloopen / barste het selve / en gingh 8 uren daer na te gronde ; den Hertog van Yorck bergde sich echter noch op een Konings Jacht / benevens eenige Heeren van Qualiteyt / maer andere / die haer best deden / om den selven Hertog te salveren / sneuvelden / en onder anderen den Grave van Roxbouroug / den Lord Obrian / den Lord Kepton / Sr. Joseph Douglas / Mr. Perce / en Mr. Hyde / Broeder van den Grave van Clarendon ; van 300 Menschen / die op dit Fregat waren / wierden 'er ruym 100 gesalveert ; den Hertog van Yorck ging evenwel met de Jachten aenstonts voort na Schotlandt / en quam een dagh à twee daer na tot Edenburgh / van waer hy weder met sijn Gemalinne in 't begin van Juny na Londen vertrock / en den 7. der selver Maent aldaer quam. Men imputeerde het verlies van dit Fregat meest aen de Piloot / 't welck een Capit. en Ayres genaemt was / (hoewel men door ondervinding wist / dat hy seer goede kennis van alle de Sanden daer omtrent had) invoegen hy oock hier over te recht gestelt / en in een eeuwige Gevangenis naderhandt verwesen wierdt. Aen de Weduwen en Kinderen van de geene / die op dit Fregat gesneuvelt waren / wiert naderhand een braef Pensioen / om van te leven / toegeleyt.

In Schotlandt waren ondertusschen de onlusten niet t'eenemael gedaen / alsoo eenige van de geene / die sich met de Engelsse Kerck niet wilden conformeren / noch verscheyde Placcaten hier en daer daer tegens aen plackten ; doch dewijl op haer seer nauw gepast wierdt / konden sy niets uyt-rechten. Men bracht tot Edenburg ook eenige van de Persoonen / die in de Rebellye tot Penteland / en by Bothwelbrugge geweest waren / gevangen / daer onder eenen Learmont en Boscobe / welcke eerste oock voor Lupt. Generael onder dit Volck hadde gedient ; en wierden sy beyde naderhandt ter doodt gecondemneert en geëxecuteert.

Tot Londen is dit Jaer / wegens 't verkiesen van de Nieuwe Sherifs aldaer / veel te doen geweest / alsoo den Lord Major / pretenderende dat het aen hem stondt / om een van deselve te verkiesen / den Heer North / zijnde Broeder

van

van den Opper-rechter North / door toedrincken (gelijck als sulcks een oude gewoonte by de Engelsse is) daer toe hadde verkoozen / daer de oude Sherifs in tegendeel sustineerden / dat de Common-hal / zijnde de Gildens / of een seecker getal uyt yeder Gilde / gemeenlijck Livrey-mannen genaemt / dit recht van Verkiesingh hadden ; den 4. July dan / zijnde den dagh / dat de Sherifs verkozen moesten werden / soo quam dese Common-hal in Guild-hal by een ; den Lord Major / benevens de Aldermans / aldaer mede verscheenen zijnde / soo wierdt / na een voorgaende solemnele aenspraeck / den Naem van den Heer North opgelesen / om / als by den Lord Major / door het solemneel toe-drincken / gekosen / geconfirmeert te werden. Maer alsoo daer op aenstonts geroepen wierde / geen Confirmatie, geen Confirmatie, maer Electie, Electie, ging men voort met de Verkiesinge / die gewoonlijck geschiedt met het uytsteecken van handen ; deselve gedaen zijnde / soo verklaerden de Sherifs / welcke / na 't vertreck van den Lord Major / in d'Electie assisteerden / dat de Heeren Papillion en Du Bois / by meerderheyt van Stemmen / tot Sherifs voor 't toekomende Jaer verkosen waren ; maer van de andere zijde geroepen werdende om een Poll, dat is te seggen / om een Tellinge der Stemmen / by 't op-schrijven van de Namen der Verkiesers / soo wierde het selve toegestaen / doch eenige uuren daer mede voort-gegaen zijnde / soo quamen sommige Persoonen by den Lord Major klagen / dat de Sherifs haer de vryheydt geresuseert hadden / om haer Naem te laten aenteyckenen / als stemmende tot de confirmatie van de Electie van den Heere North / waer op den Lord Major / met eenige Aldermannen uyt sijn Huys in Guild-hal komende / de Sherifs liet weten / dat sy niet souden voort gaen met het geseyde Pollen ; de gem. Sherifs echter oordeelende / ende te verstaen gevende / dat den Lord Major haer in desen niet hadde te gebieden / als zijnde een saecke / die eygentlijck de Sherifs / als in dit cas Bediende van de Provintie van Middelsex / ende niet alleen van de Stadt van Londen / raeckte / gingen daer mede voort / maer den Lord Major / in de groote Hal van Guild-hal komende / liet door den Uytroeper van de Stadt proclameren / dat alle de daer tegenwoordige Persoonen aenstonts souden hebben te vertrecken / ende Dingsdagh daer aen / zijnde den 7. van deselve Maendt / ten 9 uren des morgens / wederom in gedachte Guild-hal te verschijnen ; des-niet-tegenstaende wierdt by de Sherifs met het Pollen noch een tijdt gecontinueert / edoch eyndelijck / naer voorgaende deliberatie / (de Klock omtrent half thien geworden zijnde) oock by deselve de Vergaderinge tot des Dingsdags voornoemt uytgestelt. Het Hof hier van kennisse hebbende gekregen / ende oordeelende / dat de Sherifs sich hier in te buyten gegaen hadden / dede den Lord Major den 6. dito voor-de-middagh voor des Konings Raedt verschijnen / alwaer / volgens gewoonte / door den Griffier en beyde de Sherifs opgepast zijnde / soo wierden veele klachten tegens de Sherifs gedaen / als dat sy verscheyde insolentien door 't gemeene Volck / aen den Lord Major self bewesen / niet hadden geweert / als mede / dat sy ooghluyckingh hadden gebruyckt over een dangereuse en

tumultueuse Vergaderinge ende By-een-blijvinge van een groot getal Gepeupel tegens de Wetten / soo dat daer op aenstonts een ordre van den Raedt opgemaeckt wierde / onderteyckent van 24. Heeren van des Konings Raedt/ by welke gedachte Sherifs/in de Karosse van een der selver geaccompagneert/ door 4. van des Konings Guarde / ende een Bode van den Raedt / door de grootste Straten van de Stadt / na den Towr gesonden wierden/ doch sy/ noch den selven dagh Copie van de voorsz. Ordre van den Raedt verkregen hebbende / versochten daeghs daer aen een Habeas Corpus/ om aenstonts haer Proces af gedaen te hebben/ ofte op Cautie ontslagen te werden/ en wierde haer het versochte Habeas Corpus oock toegestaen / ten welcken eynde sy den 10. July Mr. Michael Godfrey / Mr. Benjamin Godfrey / Mr. Jekel en Alderman Hayes tot haer Borgen stelden / en alsoo weder uyt den Towr gingen. De Verkiesingh van de Sherifs was hier op noch 8 dagen uytgestelt / met hope/ dat de humeuren middelertwijl beter bedaert souden zijn.

Wegens dese saeck quamen datelijck veele scherpe Geschriften uyt / meest om te bewijsen/ dat den Lord Major geen recht had/ om een van de twee Sherifs te verkiesen / en de Gemeente aen te manen / om op haer recht te blijven staen : wy sullen ons echter hier mede niet ophouden / en alleen seggen / dat veele Gemoederen daer over vry verbittert waren / als oordeelende dat hier door 't recht van de Verkiesinge gebroken was ; doch den Lord Major / die dese macht pretendeerde te hebben / bekreunde sich echter weynigh daer aen / want verstaen hebbende / dat verscheyde Luyden / die aen geene Gildens dependeerden/ haer stem tot dese Verkiesinge mede hadden gegeven / soo sondt hy aen alle de Gildens ordre/ om een pertinente Lijste van haer Ledematen op te geven.

Den 15. van deselve Maent July het dan weder / volgens 't Adjournement van den Lord Major/ den dag zijnde/ dat de Verkiesinge van de Sherifs voort soude gaen / soo verscheenen 13 Aldermannen en de Livrey-mannen van de respective Gildens in Guild-hal / om sulcks voort te setten ; maer den Griffier van Londen quam ondertusschen by haer/ om hun bekent te maecken / dat den Lord Major/ schielijck sieck geworden zijnde/en genootsaeckt om het Bedde te houden / liet versoecken / dat men de Vergaderinge tot op den 17. soude willen uyt stellen ; by de Sherifs (welcke als voor geseyt is onder een Habeas Corpus uyt den Towr gegaen waren / en hier wederom verscheenen) daer op ondvrage gedaen zijnde/ of men sulcks soude doen of niet/ so wierd geresolveert van Neen; en daer op noch verder gevraegt zijnde / of men met de begonnen Aenteyckeninge der Namen van den 4. July te voren wilde voort gaen / of een nieuwe beginnen / so wiert geresolveert/ om met de begonnene voort te gaen ; tot 3 uren in de na-middagh hier mede gecontinueert zijnde / soo wierden de Boecken gesloten / en na 't optellen van de voornoemde Namen de Stemmen aldus bevonden / te weten den Heer North 1557 / den Heer Papillion 2754 / den Heer Du Bois 2709 / en den Heer Box 1609. De Sherifs verklaerden daer op/ dat de Heeren Papillion en Du Bois wettelijck verkosen waren / en wierde

noch

noch verstaen / dat van dit gepasseerde aenteeckeninge soude werden gedaen ; waer op de Vergaderingh scheyde.

Den Lord Major keurde echter dit niet voor goet / want hy liet by eenige Rechts-geleerde vernemen / of het versoeck / dat hy door den Griffier had laten doen / niet voor een wettig Adjournement genomen kon werden ; maer die oordeelden van Neen / om dat het door den Griffier / en niet door een Alderman / die de insignia van 't Ampt van den Lord Major by hem gehad most hebben / was geschiedt. Gemelde Lord Major was daer op met de Sherifs en eenige Aldermans voor des Konings Raedt / syn Majesteyt present zijnde / en wierdt aldaer doen aen haer belast / dat sy / om de onbehoorlijcke Proceduren van de Gildens in dese saeck / de Verkiesinge souden herhalen / en sorgh dragen / dat de oude Costuymen en gewoonten van de Stadt gemainteneert wierden.

De Gildens quamen den 24. daer op weder by een / en resolveerden op dese Ordres de Verkiesinge op nieuws te doen / doch den Lord Major seyde haer daer op rondt uyt / dat hy Mr. North tot een van de Sherifs hadde verkoren / en dat sy nu haer Stem konden geven / om noch een ander tot dat Ampt te verkiesen / waer op sy tot 's anderendaegs geadjourneert wierden.

Dese Stemming geschiede des anderendaegs wel / maer de Gildens wilden voor de 4 alleen stemmen / en Mr. North niet voor verkosen houden / gelijck dan weder by omvrage van Stemmen bevonden wierdt / dat 'er Mr. North 107 / Mr. Papillion 2487 / Mr. Du Bois 2480 / en Mr. Box 173 hadden / hoewel den Lord Major in een bysonder Boeckje 1180 voor de laetste meer had opgetelt / en derhalven Mr. North / en Mr. Box tot Sherifs wilde verklaren / doch de Gildens wilden daer na niet hooren / soo dat hy / sonder de saeck afgedaen te hebben / vertrock. De twee Sherifs verklaerden echter / dat Mrs. Papillion en Du Bois wettig geëligeert waren ; en verscheyde Luyden / die na die kant helden / wilden den Lord Major daerom in Proces betrecken / geschiedende sulcks oock met sulcken hevigheyt / dat 'er in 't kort wel 100 en meer Persoonen quamen / die sulcks niet alleen wilden doen / maer oock haer Actien van dien eynde beleyden ; doch den Lord Major wilde geen van allen accepteren. Veele versochten oock by de Aldermans / dat Mrs. Papillion en Du Bois gesommeert mochten werden / om het Sherifs-Ampt aen te vaerden / maer daer over quam echter geen resolutie / alsoo den selven Lord Major op de verkiesinge van Mrs. North en Box bleef staen.

De saecken in dese gelegentheyt aldus staende / te weten / dat den Lord Mayor Mrs. North en Box tot Sherifs verklaerde / en dat de Gildens / met hulp van de oude Sherifs / Monsrs. Papillion en du Bois wilden hebben / waer by noch veele hevigheden van d'een en d'andere kant passeerden / soo dacht het Monsr. Box / als die zich in geen moeyte daer omtrent wilde inwickelen / het best / om dit Sherifs-Ampt te weygeren / en om alle gemack daer van af te staen / gelijck dan zulcks oock / mits dat hy de gewoonlijcke Boete / bestaende in eenige 100 Ponden Sterlings / betaelde / voor den Lord Mayor

de Aldermans wierdt toegestaen: Den Heer North presenteerde echter dit Ampt aen te vaerden / soo dat alle de Requesten / wel tot 4 toe / die de Gildens / om Mrs. Papillion en du Bois daer in te krijgen / aen den Lord Mayor overgaven / niets by den selven konden uytwercken.

Hier op wiert weder den 29 September een Common-Hal beroepen; den Secretaris van Londen deede daer in eerst het Woort / en een kleyne Oratie / doch wiert door die van de Common-Hal in 't selve verhindert / alsoo die voorgaf / dat zy by haer eygen Verkiesinge wilde blijven: den Lord Mayor echter van de Hustings / zijnde de Plaets / waer op hy in diergelijke gelegentheyt zit / gaende / bracht drie nieuwe door Mr. Box op de Nominatie / te weten eenen Mr. Rich / Mr. Griffith en Mr. Nicols; en hoewel dese Common-Hal noch gedurig op haer voorgaende Verkiesinge bleef persisteren / soo wiert echter dese Nominatie door gem. Lord Mayor door gedrongen / en Mr. Rich by meerderheyt van Stemmen verklaert wettigh daer toe verkoren te zijn / alschoon de Gildens daer tegens hart protesteerden / en verscheyde Aldermans Monsrs. Papillion en du Bois noch daer toe sochten in te dringen / doch te vergeefs / also den Lord Mayor op de Verkiesinge van Mrs. North en Rich t'eenemael bleef staen / en daer toe noch de behulpsame hant van 't Hof hadde.

De Verkiesinge deser Sherifs aldus tusschen beyde staende / also den Lord Mayor / en de geene / die na de zijde van 't Hof helden / Mrs. North en Rich daer toe wilden hebben / en de Gildens (welcke apprehendeerden / dat door dese Verkiesing de Jurijs / die verkosen souden te werden / t'eenemael na de hant van 't Hof souden wesen) Mrs. Papillion en du Bois / soo genaeckte den dagh / dat de Sherifs in Guildhal beswooren mosten werden; dese was den 7. October; verscheyde Aldermans begaven zich daer toe derwaerts / maer eenige Compagnie Traimbands / zijnde soo veel als Burger-Compagnien binnen Londen / als doen op de Wacht gestelt zijnde / om alle ongemacken voor te komen / lieten verscheyde Aldermans wel door passeeren / maer besloten die noch in de Raed-Kamer / op dat 'er niemant by soude komen / voor dat den Lord Mayor quam; veele willen / dat haer Lupt: Colonel Quiney al eenige dingen in dese gelegentheyt buyten de ordinaris gewoonte deede / doch wy sullen dat in sijn geheel / 't zy dat het soo geweest is of niet / laten / en alleen seggen / dat / soo haest als den Lord Mayor quam / de Aldermans zig by hem vervoegden / en Monsr. Papillion en Du Bois mede by hem quamen / om beswooren te werden; ten welcken eynde sy het volgende Geschrift over leverden.

Declaratie van Thomas Papillion en Johan du Bois aen den Lord Major en Aldermans.

ONse afwesentheydt in 't Landt in de voorleden Somer, en oock eenige tijdt te vooren, als zijnde toen in Persoon als Vremdelingen geweest, alsoo wy ter dier tijdt niet zijn verscheenen, noch ons selven in de Proceduren, die in de Ver-

kie-

kiesing van de Sherifs voor dese Stadt en 't Graefschap Middelsex voor 't aenstaende Jaer geschiedt zijn, hebben ingewickelt, soude onse nalatenschap by uw Lordschap en dit eerwaerdige Hof voor dese tijdt en in die gelegentheydt lichtelijck konnen ontschuldigen hebben, indien wy niet door verscheyde geïnformeert waren geworden, dat wy door de meerderheydt van de Stemmen deser Burgers in den gemeenen Hal gerechtelijck tot Sherifs voor dese Stadt en 't Graefschap van Middelsex voor 't aenstaende Jaer waren verkoren.

Alhoewel nu onse personele onwetenheyt in de Proceduren, die in dese saeck gebruyckt zijn, soodanigh heeft geweest, en dat wy geen intimatie of commando; raeckende 't selve, van u Lordschap, of dit eerwaerdige Hof, hebben ontfangen, waer by wy gelegentheyt gehad mochten hebben, om te verklaren, of wy dit liever wilden aennemen, of van dat Ampt geëxcuseert zijn; nochtans in 't reguard van de geseyde informatie, om dat de tijdt tot sulcken verklaringh, gelijck oock tot een verdere verkiesingh, is vervallen, niet wetende ondertusschen van wat consequentie dit op ons mach zijn, of wat inconvenienten of gevaren daer onder verborgen mogen leggen, of op ons geëxponeert werden, indien wy t'eenemael stilswijgent en lijdende in dese saeck souden mogen zijn.

Soo hebben wy, om alle nadeelen en inconvenienten wegh te nemen, het een behoorlijcke toeval voor ons geacht, om ten desen tijde voor uw Lordschap en dit eerwaerdige Hof te verschijnen, niet om eenige Proceduren of Trans-Actien in dese saeck te debatteren, noch soo een lastigh of qualijck gelegen Ampt voor ons te solliciteren, maer als Burgers van Londen, die geobligeert zijn om den Koning en 't Landt te dienen, als behoorlijck daer toe beroepen zijnde, en oock begeerigh om ons selven van alle imputatie van crimen of versuym van plicht, die op ons geleght mocht werden, te suyveren; wy verklaren hier by met alle submissie aen uw Lordschap en dit eerwaerdige Hof, dat wy gereedt zijn en presenteren ons selven, om op ons 't Ampt van Sherifs voor de Stadt Londen en 't Graefschap van Middelsex voor 't aenstaende Jaer te nemen, en in die Chargie, volgens onse Electie, beswooren en geadmitteert te werden; gelijck oock ingevolge van dien uw Lordschap en de Aldermans op de Hustings of een andere bequame Plaets te verwachten, om de Eeden van dit Amps, en sulcke andere Eeden, als de Wet vereyscht, te nemen, mitsgaders noch verders alle 't geene te volvoeren, dat de Wet of de Rechten en Costuymen van dese Stadt van ons, raeckende die Chargie, vereyscht, en wy versoecken ootmoedighlijck het Antwoordt van uw Lordschap en 't Hof daer op.

Thomas Papillion.
Johan du Bois.

Dit versoeck vondt echter geen ingressie by den Lord Major/ alschoon verscheyde Aldermans aen die kant helden/ want hy riep aenstonts Mrs. North en Rich by hem/ om die te bezweeren/ terwijl dese Trainbands de Gildens of Livrey-mannen daer van daen hielden; invoegen Mrs. Papillion en Du Bois.

Bois weder 't volgende Geschrift aen hem over gaven/ om sulcks te verhinderen.

WY presenteren ons selven alhier, en zijn geroet om het Ampt van Sheriffs van dese eerwaerdige Stadt van Londen en 't Graefschap van Middelsex voor 't aenstaende Jaer op ons te nemen, waer toe wy, gelijck als wy geïnformeert zijn, door meerderheydt van Stemmen en den gemeenen Hal deser Stadt zijn verkoren; Wy zijn bereyt, en presenteren ons selven, om daer toe geadmitteert te werden, en den Eedt van dat Ampt te nemen, en sulcke andere Eeden te doen, als de Wet vereyscht, gelijck oock te volvoeren al 't geene dat de Wet, Rechten of Costuymen deser Stadt, relaterende tot dat Ampt, van ons vorderen.

Dit niet tegenstaende gingh den Lord Major met het beswaeren van Mrs. North en Rich voort/ alschoon Mr. Papillion sijn handt op 't Boeck leyde/ om beswooren te werden/ doch den Lord Major en eenige Aldermans seyden op het laetst/ dat hy sich soude retireren/ gelijck hy toen oock dede; en daer mede was dese Verkiesingh/ hoewel tot ongenoegen van vele van de Burgerye/ vast gestelt. De oude Sheriffs/ als Mrs. Pilkington en Shute/ sochten naderhandt noch wel een veranderingh daer in by te brengen/ en gingen oock by den Lord Chef Justicier/ om te vragen/ of sy de Sleutels van de Gevangenissen aen Mrs. North en Rich gehouden waren over te geven/ maer die sich daer mede niet willende vermengen/ soo is die saeck van geen effect geweest. De verkoren Sheriffs Papillion en Du Bois trachteden naderhandt het Recht van haer Electie mede wel te bewijsen/ en trocken daer toe den Lord Major in Recht/ maer men heeft niet gehoort/ dat daer van iets gevolgt is.

Dit aldus afgedaen zijnde/ hoewel tegen de sin van de contrarie Partye van 't Hof/ soo quam men aenstonts tot een nieuwe Electie van een Lord Major/ en wierden daer toe 4 Persoonen opgestelt/ als eenen William Prichard/ Hendrick Tulse/ Thomas Gould en den Alderman Cornish; waer van de eerste 2233/ de tweede 236/ de derde 2289/ en de vierde 2258 Stemmen in de eerste instantie kreegh; doch alsoo den Lord Major oordeelde/ dat in dese gelegentheyt verscheyde Persoonen haer stem hadden gegeven/ die daer toe niet gerechtigt waren/ wierden deselve ondersocht/ en/ na dat de geene/ die ongerechtigt hier toe bevonden wierden/ uytgeschrapt waren/ had William Prichard 2138 Stemmen/ den Ridder Gould 2124/ en den Alderman Cornish 2093/ soo dat de eerste voor Lord Major wierdt verklaert/ en wierdt sulcks oock naderhand door sijn Majesteyt geapprobeert; invoegen die vervolgens oock Sessie daer van nam.

Dit verkiesen van de Sheriffs en den Lord Major gaf al vry eenige perplexiteyt aen de contrarie Partye van 't Engelse Hof/ alsoo die oordeelde/ dat/ de Jurys nu na 't sentiment van 't selve Hof gestelt werdende/ de geene/ die iets gepecceert hadden/ niet alleen in Recht betrocken souden konnen werden/

maer

oock schuldigh verklaert; invoegen eenige/ die niet veel sin daer in hadden/ Engelandt verlieten/ en sich elders retireerden/ waer onder den Grave van Schaftsbury/ als tegens wien aen sijn Majesteyt veel Addressen/ tot versoeping van de Associatie/ die hy opgestelt had/ overgelevert waren/ wel de voornaemste was.

Den selven Grave van Schaftsbury had van te vooren wel eenige Luyden/ die hem sommige schandelijcke dingen na gaven/ op het Recht van Scandalum Magnatum ('t welck een Recht in Engelandt is/ als yemandt een groot Heer van dat Rijck met dingen/ die hy niet kan bewijsen/ te na spreeckt) beroepen/ doch daer volgde echter niet van/ alsoo deselve Luyden buyten Londen/'t welck haer oock toegestaen wierdt/ wilden wesen/ en desen Grave geen andere Rechtbanck als die van Londen wilde erkennen.

Den Hertoge van Yorck had oock den ouden Sherif Pilkington/ wegens deselve Acte van 't Scandalum Magnatum/ voor 't Recht beroepen/ en wiert den selven/ hoewel dit Proces noch al eenigen tijdt duurde/ naderhandt in een goede somme Gelds gecondemneert.

Den Hertoge van Monmouth/ die sich met alle dese saecken weynigh of niet gemoeyt hadde/ hoewel echter geoordeelt wierdt/ dat hy van de contrarie Partye van 't Hof was/ had sich ondertusschen tot sijn vermaeck na Chester/ zijnde een Landt-stadt in Engelandt/ begeven; hier wierdt hy van veele van den Adel en Inwoonders met een groot gejuych ontfangen; en willen oock sommige spargéren/ dat de geene/ die in dese gelegentheyt niet en quamen/ van andere of de sijne seer qualijck getracteert wierden; doch wy sullen sulcks laten berusten/ en alleen seggen/ dat sijn Majesteyt van Engelandt over de Eer-bewijsingh/ die hem daer gedaen wierdt/ alsoo deselve alsoo groot was/ gelijck als of hy 'er selfs had geweest/ (als oordeelende/ dat sulcks maer op een tumultueuse en onwettige manier geschiede) niet wel vergenoegt was/ en derhalven een Sergeant derwaerts sondt/ om hem te saiseren/ gelijck oock geschiede; gem. Hertogh wierdt daer op na Londen gebracht/ en aen den Secretaris van Staet den Heer Jenkins gewesen/ doch hy weygerde aldaer te komen/ als oordeelende/ dat een Habeas Corpus/ 't welck sijn Vrienden voor hem verkregen hadden/ hem daer van bevrijde; den Koningh echter ondertusschen begeerende/ dat hy tot Withal soude komen/ soo verscheen hy aldaer/ doch wierdt alleen voor gem. Heer Jenkins gebracht/ die hem wel begon te examineren/ doch hy weygerde te antwoorden. Den Heer Jenkins seyde daer op/ dat hy hem van Borgh soude doen stellen voor 40000 Pont Sterlings/ gelijck hy oock dede/ en bleven de Lords den Grave van Clare/ Gray/ Russel/ Gore en Ashley verbonden/ dat hy in de naeste Termijn voor des Konings Rechtbanck soude verschijnen; sulcks geschiede wel/ maer alsoo 'er niemandt quam/ die iets tot sijn laste in bracht/ wierdt hy aldaer t'eenemael voor vry verklaert.

Wegens de Charters of Privilegien van de Stadt Londen is dit Jaer mede veel te doen geweest/ alsoo den Koningh door sijn Procureur Generael aen den

Raedt:

Raedt liet voorhouden / dat deselve door veele excessen / die daer in begaen waren/ waren verbeurt; doch de Stadt Londen sustineerde het tegendeel / en liet eenige Deductien daer tegens maecken; invoegen dese saeck noch van 't Jaer niet is uytgewesen / te meer / om dat William Jones / zijnde een hart Parlaments Man / en die oock goede kennis van de Privilegien der Stadt Londen had/ overleden was.

De Hertoginne van Jorck / gelijck als wy gesegt hebben / uyt Schotlandt tot Londen gekomen zijnde/ gelag den 25 Augusti aldaer van een Jonge Princesse / welcke den 27. daer aen door den Bisschop van Londen wierdt gedoopt/ en Charlotta Maria genaemt; den Hertogh van Ormont / (die Onder-Koning in Yrlandt / en na dat hy 't Gouvernement aldaer aen sijn Soon den Grave van Arran had gelaten / in Engelandt gekomen was / om in des Koninghs Raedt te assisteren) stondt daer over tot Gevader/ en de Gravinnen van Arundel en Clarendon tot Meters / doch dese Princesse is den 18. October weder overleden.

't Gewoonlijck verbranden tot Londen van de Beeltenisse van den Paus geschiede in November weder aldaer / ter gedachtenisse van 't ontdecken van 't bewuste Buspoeder-Complot; doch daer in geschiede al eenige Baldadighevt / want in Zouthwarck / zijnde een Voorstadt van Londen / begonden sommige onder 't Vieren te roepen / een Monmouth, een Monmouth; andere weder / een Jorck, een Jorck; sulcks dat daer door al eenige Commotie ontstondt / en noch slimmer lichtelijck gevolgt soude hebben / indien door 't apprehenderen van de Belhamels alles in 't kort niet was gestilt geworden.

In 't laetst van November ontstont tot Londen in een Plaets / genaemt Wapping/ een hevigen Brandt/ welcke soo vinnigh was / dat wel 1000 Huysen/ doch meest oude en slechte/ daer door wegh genomen wierden.

Den Prince Robbert / Soon van den gewesenen Koning van Bohemen / en Neef van sijn Majesteyt van Engelandt / overleed den 9. December tot Londen / in het 63 Jaer van sijn Ouderdom / waer door het Vice-Admiraelschap van Engelandt quam te vaceren / 't welck den Koningh naderhandt aen den Hertogh van Grafton heeft gegeven.

Wy komen weder tot de Spaensse Nederlanden. Zedert dat de Blocquade van voor Luxemburgh door de Franssen was opgebroocken/en dat sijn Majesteyt van Vranckrijck die saeck aen de Arbitragie van Engelandt hadde gestelt/ wierdt sulcks mede aen het Spaensse Hof gebracht/ op dat men daer toe aldaer mede soude resolveren. Den Engelssen Envoyé tot Madrid den Heer Goderick leverden aen sijn Majesteyt van Spangien ten dien eynde een Memorie in; doch alsoo men aen dat Hof soo ras hier niet over konde resolvéren/ en oock niet gesint scheen/ om sich van den Keyser te separéren / soo wierdt den selven Envoyé by provisie daer op tot Antwoordt toe-gevoeght; Dat men den Koningh van Groot Brittannien voor de moeyte, die sijn Majesteyt doorgaens nam,

nam, om de Differenten tusschen de twee Kroonen uyt de weghte leggen, bedanckte; doch dat voor soo veel de saeck selfs aengingh, als van importantie zijnde, sijn Majesteyt die aen den Keyser en andere Geïnteresseerdens soude communiceren, om het Antwoordt daer van ingekomen zijnde, met te beter fondament en kennisse van saecken soodanige Resolutie te konnen nemen, als men soude meenen te behooren. 't Sentiment van 't Spaensse Hof was te meer verbreemt van 't aennemen deser Arbitragie / om dat het oordeelde / dat den Koningh van Engelandt in dese gelegentheydt / als sich niet in staet oordeelende / om een Oorlogh van buyten te ondernemen / meerder aen Vranckrijck in dese decisie soude toestaen / als 't selve dacht dat het behoorde. Echter scheen men by 't selve Spaensse Hof wel gesint / om te toonen / dat het oock geen Oorlogh socht / de Arbitragie aen te nemen / maer op conditie / dat van de Vrede-handelinge generael soude moeten zijn / en alle de Geallieerden daer in gecomprehendeert werden; gelijck oock dat sijne Majesteyt van Engelandt / alschoon hy Arbiter was / in de gemaeckte Alliancien souden moeten continuëren; doch vermits dese saeck aen de andere kant soo niet verstaen wierdt / bleef dit noch eenigen tijdt trouëren.

Ondertusschen / alschoon de Differenten in de Nederlanden door Vranckrijck aen den Koning van Engeland waren gestelt / soo wierden de Gevangens / die in 't Vrye van Brugge en daer omtrent gekregen waren / door de Franssen noch vast gehouden; de saeck van 't saiséren der Goederen van de Spaensse Onderdanen in de geconquesteerde Landen was oock noch onafgedaen gebleven; insgelijcks den Marquis de Grana / die nu het Gouvernement van de Spaensse Nederlanden had aengevaert / eenen Heer Del Val na Parijs sondt / om daer uyt te wercken / dat dese Gevangens outslagen / en de Arresten op dese Goederen ontheven mochten werden; 't eerste wierckte desen Heer wel uyt / maer op conditie / dat eenigh Geldt voor haer gegeven soude werden; doch op 't laetst verklaerde sijn Majesteyt van Vranckrijck: Dat, alsoo sulcks een saeck was, daer particuliere Onderdanen van sijn Rijck by geïnteresseert waren, hy daer over soo ras niet konde disponéren, maer dat die saecken met het gros van alle openstaende Differenten souden werden afgehandelt, soo ras men uyt Spangien, op de Propositie door sijn Majesteyt aldaer gedaen, om den Koning van Engelandt als Mediateur over deselve te willen aen nemen, bescheyt hadde gekregen. De Spaenssen / van in die saeck by Vranckrijck niet hebbende konnen opdoen / vielen hier over aen den Koningh van Engelandt en desen Staet klachtigh / en leverde der selver Ambassadeur (dewijl sy diergelijcken saeck voor onbillijck oordeelden / en derhalven daer tegens op diergelijcke wijse wilden procedéren / alsoo de Geïnteresseerde in dese saiséringe aen den Marquis de Grana tot Brussel dagelijcks haer klachten daer over quamen doen) ten dien eynde het volgende Geschrift aen sijn Majesteyt van Engelandt over.

S I R E.

NAdemael de Violentien, die de Franssen bedrijven, hoewel onrechtvaerdigh, blijven continuëren, en de Confiscatien der Goederen van de Onderdanen van de Spaensse Nederlanden niet ingetrocken werden, ook door dien tot Cessatie van deselve, op dat de Eygenaers haer genot daer van weder souden mogen krijgen, geen middel heeft uytgevonden konnen werden; hoewel, om 't selve te remediëren, alle mogelijcke, ja self de alderkrachtighste diligentie, 't welck is de Koninckclijcke interpositie van U Majesteyt, geadhibeert is geworden, laet Don Pedro Ronquillo, Ambassadeur van Spangien, aen Uw Majesteyt weten, dat den Marquis de Grana van voornemen is, met de Goederen, die aen de Franssen, in de Staten van den Koningh sijn Meester, toe-komen, door dien noch de reden, noch de instantien van de Geïnteresseerde, toe-laten, dat men haer niet deselve of een egale satisfactie soude geven, op gelijcke manier te handelen, met 't welck hy echter niet heeft willen voort gaen, sonder daer van eerst kennisse aen Uw Koninckclijcke Majesteyt gegeven te hebben, en deselve te laten oordeelen, wat hier in gedaen behoorde te werden, alsoo men van onse kant geen oorsaeck om de Vrede, aen welckers behoudt soo veel gelegen is, te turberen, willende geven, goet gevonden is, in de handen van Uw Majesteyt te stellen een saeck, dewelcke, voor ons selven inexcusabel zijnde, tegenwoordig voor de Franssen soude konnen zijn een occasie, hoewel wy in de Executie noch soo niet handelen als sy doen, door dewelcke sy de Goederen, die sy aengehaelt hebben, souden soecken te behouden, en de geamitteerde wederom te eysschen.

Den ondergeschreven Ambassadeur versoeckt derhalven aen Uw Majesteyt, dat deselve een Antwoordt, conform deselve Propositie, in dewelcke hy de Consideratien van den Koningh sijn Meester, en het respect, dat den Marquis de Grana en alle sijne Ministers voor Uw Majesteyt zijn hebbende, geopenbaert heeft, gelieft te geven. Londen den 23. July 1682.

Don Pedro Ronquillo.

Hier op wierdt hem weder tot Antwoordt van de Engelse zijde toegebraght: 1. Dat sijn Majesteyt het respect, en de deferentie, die den Gouverneur van de Spaensse Nederlanden hem wilde betoonen, met hem het voornemen, dat hy hadde, om, wegens de Saiseringen en Confiscatien, van gelijcken te handelen, te communicéren, in 't goede op nam. 2. Dat, alsoo 'er een opening, wegens den Alder-Christel. Koningh, zedert eenige Maenden, aen sijn Majesteyt was gedaen, waer by verklaert wierdt, dat alle soorten van Pretentien en Differenten tusschen de twee Kroonen aen sijn Majesteyt wierden gestelt, en welcke sijn Majesteyt aen den Cathol. Koningh had laten notificeren, hy van te voren wel wenschte te weten des selfs Sentimenten hier over; want als sulcks wierdt aengenomen, souden alle wegen van geweld aenstonts gesuspendeert werden, so wel wegens de Saiséringen en Confiscatien van de Particulieren, als wegens de Veyligheydt en Gemeene-rust. 3. Dat sijn Majesteyt sich van de Conduite van ged. Gouverneur be-

beloofde, dat hy sich in dier voegen, in soo een tedere saeck, soude gedragen, dat'er niets gedaen wierdt, dat de hoop, die nu opgevat was wegens soodanigh een Accommodement, mochte verydelen, als 't welck Nederlandt in rust soude stellen, en de Algemeene Vrede in Europa bevestigen.

Den Spaenssen Envoyé den Heer Fuen Major in den Hage / gaf oock tot dien eynde naderhandt de volgende Memorie aen haer Hoog Mog. over.

Hoogh Mog. Heeren:

DE Violentien, soo wel bekent als onrechtvaerdigh zijnde, welcke de Franssen door de Confiscatien van de Goederen der Onderdanen van sijn Majesteyt in de Nederlanden exercéren, waer in men geen uytgang siet, dat die sullen cesséren, en dat men aen de Eygenaers daer van de vrye besittingh sal laten, alschoon men, om sulcks voor te komen, alle mogelijcke en de efficacieuste naarstigheden heeft gebruyckt, als de interpositie van sijn Majesteyt van Groot Brittangien en Uw Hoogh Mog., soo maeckt Don Balthazar de Fuen Mayor, Envoyé Extraordinaris van Spangien, aen Uw Hoog Mog. bekent, dat den Heer Marquis de Grana geresolveert is, om reciproquelijck, in 't reguard van de Goederen, behoorende aen de Franssen, onder de Heerschappye van den Koningh, te procederen, alsoo hem noch de reden, noch de instantien van de Geïnteresseerden toelaten, om haer te onthouden, van hun dese eenige diergelijcke satisfactie te doen hebben; hy heeft sich echter hier in noch niet willen engagéren, voor dat hy aen Uw Hoog Mog., gelijck oock aen sijn Majesteyt van Groot Brittannien is geschiedt, als een gelijcke Geallieerde van Spangien, daer van kennisse hadde gegeven, aengesien men van onse kant niet en soeckt om eenige Beweegh-reden, van de Vrede te troubléren, welcke men soo dier behoort te conserveren, te geven, en dit een saeck is, die, in ons reguard onvermijdelijck zijnde, lichtelijck tot een pretext aen de Franssen sal dienen, om de gelegentheden, die sy maer soecken, op te pronken, en waer in sy alleen wenschen, dat wy in de uytvoering niet anders souden agéren, als sy hebben gedaen. Gedaen in den Hage den 7. Augusti 1682.

Don Balthazar de Fuen Mayor.

Dese saeck quam echter soo verre niet / want de Franssen dese Saiséringen alleen voor den Prins van Isenguien / wegens een Proces / dat hy tot Brussel verloren had / gedaen hebbende / soo wierdt hier over naderhandt / als by een Temperament / tot Brussel gehandelt / en een Accoort getroffen / waer op alle dese Goederen van haer Arrest weder wierden ontslagen.

Vermits nu onderwijl de Arbitragie / die wegens Vranckrijck aen sijn Majesteyt van Engelandt / wegens de Differenten / die het met de Spaensse Kroon hadde / gestelt was / by den Koningh van Spangien geen groote ingressie vondt / en dat sommige meenden / dat desen Staet / als welcke daer by grootelijcks geinteresseert was / groote saecken daer in soude konnen uyt-wercken / gaf den

 Ceur-

Ceur-Brandenburgsen Envoyé Diest in July de volgende Memorie ten dien eynde aen haer Hoog Mog. over / soo wel ten opsichte van de Spaensse Nederlanden/ als het Duytse Rijck.

Hoogh Mog. Heeren:

'T IS nu anderhalf Jaer dat sijne Ceur-Vorstelijke Doorluchtigheyt van Brandenburgh, mijnen genadigsten Heere, gelieft heeft my in Qualiteyt als sijnen Extraordinaris Envoyé aen desen Staet af te senden, omme de tusschen deselve en U Ho. Mog. soo lange tot beyderzijds nut en vernoegen gestabileerde nabuurlijcke Vriendschap en Correspondentie beter en krachtiger te onderhouden en cultiveren, gelijck dan hoogst-ged. sijn Ceur-Vorstel. Doorl. U Ho. Mog. door my doen ter tijdt heeft laten verseeckeren van sijne Vriendt-nabuurlijcke genegentheydt ende oprechten goeden wille, ende dat hem niets aengenamer soude zijn, als het welwesen ende de voorspoet van desen Staet, ende de lange continuatie van dien, te vernemen: soo blijft sijne Ceur-Vorstel. Doorl. noch in deselve Sentimenten, en wenscht niet anders, als met desen Staet in eene goede Harmonye en vertrouwelijcke Correspondentie te leven, en met U Ho. Mo. by dese perplexe en verre-uytsiende Conjuncturen, daer alles in Europa van nieuws schijnt in Beroerte te willen komen, te communiceren, en gesamentlijck te overleggen, hoe der selver beyderzijdts Staten en Onderdanen in ruste geconserveert, ende voor eene totale Ruïne bewaert mogen werden, tot sulcken eynde heeft hoogstged. sijne Ceur-Vorstel. Doorl. my genadigst bevolen U Ho. Mo. dese Credentialen t'overleveren, en de naervolgende Voorstellinge te doen.

Uw Ho. Mo. is bekent, dat de grootste Questie, die tegenwoordig in Europa voorkomt, ende dewelcke alle Gemoederen van malkanderen deelt, is, of men de Differenten tusschen het Roomsse Rijck en Vranckrijck, als mede tusschen gem. Kroon en Spangien, behoort in der minne te slissen, ende de Vrede met de voorst. Kroon op de toedragelijckste wijse, ende op die van deselve gedane Propositien, te bevestigen, of dat men alle 't geene, dat de Kroon Vranckrijck, zedert den ongeluckigen Vrede van Nimwegen, onder 't een of 't ander pretext, heeft geïncorporeert, ende in haer besit gebracht, by soo verre deselve dat niet restituëren wilde, met kracht van Wapenen behoort te hernemen. Ick sal rondt uyt seggen, ick ben uyt last van mijnen genadigsten Heer een Bode des Vredens; Godt geve, dat die Redenen, dewelcke ick Uw Ho. Mog. uyt speciale last sal voort-brengen, in hare herten eene volkomene dispositie mogen vinden, om de Vrede, soo noodsaeckelijck en dienstigh aen wederzijds Landen en Onderdanen, ende aen geheel Europa, door reële Officien te willen promovéren, soo sullen daer door wederzijds Onderdanen floréren, ende in ruste konnen leven.

Hoog Mog. Heeren: Uw Ho. Mog. moet ick voor af seggen, dat mijne ordre ofte intentie niet en is, om my alhier particulierlijck in te laten in een naeuwkeurig Ondersoeck, of het geene de Kroon Vranckrijck, in 't Poinct van de Reünien, ofte Dependentien, tegens het Roomsse Rijck, ofte tegens de Spaensse Nederlanden,

den,voorgenomen heeft, is gefondeert oft niet? veel min om 't selve te approbéren of defendéren, maer sal my hier van t'eenemael abstrahéren, en alleen tot een bewijs nemen, dat de tegenwoordige Vrede nootsaeckelijck behoort geconserveert te werden, ende dat den Oorlogh niet als de uytterste Ruïne na sich slepen sal; met U Ho. Mo. permissie sal ik op eene Politique Waegschael leggen, en U Ho. Mo. in bedencken geven, of de Conjuncturen nu advantagieuser zijn, om een Oorlog tegens Vranckrijck te entaméren, als deselve waren, doen men de Vrede tot Nimwegen sloot, ende doen desen Staet, om sulcks te moeten doen, voor eene absolute noodsaeckelijckheydt oordeelde; dan of die hope, omme die van de Kroon Vranckrijck naer den Vrede geïncorporeerde Landen, soo in Duytslandt, als in Nederlandt, ende in specie, om Straetsburgh wederom te winnen, meritéren soude de seeckere schade, ende het pericul dat aen de andere zijde is, om noch een meerder te verliesen, met geheel Europa in Oorlog, ende de Christenheyt tegens malkanderen in een deplorable Bloedtbadt te setten.

Sijn Ceur-Vorstel. Doorl., mijn genadighsten Heer, heeft sich noyt van de gemeene saecke gesepareert, ende noyt sijne particuliere Intresten aen het Gemeenebeste geprefereert.

Uw Ho. Mog. ende geheel Europa konnen getuygenisse geven, wat sijne Ceur-Vorstel. Doorl. voor sijne Vrienden gehazardeert heeft, dat deselve na geen particuliere Affairen heeft willen luysteren, maer tot het eynde toe by sijne Alliantien, nevens de Kroon Denemarcken, bestendig is gebleven.

Uw Ho. Mog. is oock bekent, dat niemant meerder geleden heeft als hooghstgedachte sijne Ceur-Vorstel. Doorl., om over den Nimweeghsen Vrede misnoegt te zijn.

Echter houdt het sijne Ceur-Vorstel. Doorl. daer voor, dat men deselve behoort te maintinéren, want sijne Ceur-Vorstel. Doorl. heeft uyt de Suites van dien Oorlog, als oock uyt een lange experientie, by eene 40 jarige geduerige Regeeringe, gesien, hoe weynig staet te maecken is, selfs by geluckige Successen, op veele Geconfoedereerde; die alle differente Visées en Interesten hebben tegen een Machtigen, met verscheyde considerable Arméen, met heerlijcke Fortressen, groote Magasijnen, met en daet voor sijnen Vyandt; ende heeft daerom van die ure af alle sijne Consilia daer henen gedirigeert, hoe die Vrede, soo goedt en soo quaedt als deselve mach wesen, mochte geconserveert blijven, altoos soo lange, tot dat men met meerder advantagie, ende seeckerheyt, als tegenwoordigh, andere Mesures soude konnen nemen.

Hadde men dien praecipitanten Vrede tot Nimwegen niet gemaeckt, ende sulcks een exempel aen de Posteriteyt gegeven, soo was nu geene Deliberatie noodig: maer grooter Resolutie is het eenen nieuwen Oorlogh te beginnen, als den selven te continuëren. Dat ick nu tot de Balance mach komen, soo gelieven Uw Ho. Mog. te considerêren de constitutie van saecken by het sluyten van de voorsz. Vrede.

Doen hadde sijne Keyserlijcke Majesteyt verscheyde considerable, ende treffelijcke

lijcke geprovideerde Arméen aen den Rhijn-Stroom; den Treves met den Turk was noch op 6 Jaren vast; heel Duytslandt hadde den Oorlogh tegens de Kroon Vranckrijck gedeclareert, ende was meer als oyt met sijne Keyserl. Majesteyt vereenigt: Mijnen genadigsten Heer hadde de Noordse Geallieerde van Vranckrijck niet alleen geslagen, maer oock t'eenemael van den Duytsen Bodem verdreven; hare by-een-raepsels in Pruyssen over de 100. Mijlen geësloigneert; des selfs Armée was victorieus, gedisciplineert, onder beroemde Generalen ende de Conduite van sulcken grooten Prince, vaerdigh om naer dese kant te marchéren, daer mede een considerabel Corps van de Kroon Denemarcken, van het Vorstelijck Huys Lunenburgh, ende van den Heere Bisschop van Munster, hadde konnen conjungéren, alle heerlijcke, ende in verscheyde geluckige Batalien geoeffende Soldaten.

Daer by hadde men by Mons de advantagie, ende stonden de saecken aen den Boven-Rhijn seer besorglijck voor Vranckrijck; Straetsburgh was noch aen het Rijck, soo een considerabel Magasijn, bequaem om den Oorlogh offensive in der Elsas, ende tegens het Franche Compté, te voeren.

Hier in dese Provintien was den eersten schrick gepasseert, de waerdye van de Goederen, van Obligatien, van Actien, waren aen 't steygeren, alles liet hem favorabel aensien, selfs het Engelsche Hof was doen ter tijdt meer als oyt gedisponeert, om sich met de Geallieerden tegens Vranckrijck te verklaren: Ende by sulcken Constitutie vonden Uw Ho. Mog. goet eenen separaten Vrede te maecken, ende oordeelden deselve voor desen Staet noodsaeckelijck, terwijl den Oorlog de Commercien, als de Grontvesten ende Fondamenten van desen Staet, ruïneerden, ende na andere Nabuuren, daer men buyten Oorlogh was, dede over gaen, ende men seyde, dat de Ingesetenen sich wat mosten recolligéren, ende dusdanigh soude den Staet suffisanter werden tegens eene toekomende ongelegentheyt.

Uw Ho. Mog. considereren daer tegens de tegenwoordige Constitutie van saecken; sijne Keyserl. Majesteyt heeft datelijk naer dien Vrede verscheyde van sijne oudtste en beste Regimenten gecasseert; den Treves met den Turck loopt ten eynde, ende de Rebellen in Ongaryen zijn noch niet gedempt, ofte geappaiseert: in het Rijck is het Ceur-Vorstel. Collegie voor den Vrede, ende geresolveert op de Propositien van Vranckrijck te tractéren; het Collegie der Vorsten is noch tot geene Resolutie gekomen; d'Armature van 't Rijck is tot geene perfectie, meest van nieuw ongedisciplineert Volck, ende soude men twijffelen moeten, of het noodige vertrouwen van de Generaels tot hare Soldaten, ende *vice versa*, dat soo grooten saeck in den Oorlog is, daer soude konnen wesen.

Gantsch Duytslandt is noch van de voorgaende Winter-quartieren, Marchen, Remarchen en Contributien mat, en voelt nu na den Oorlog so wel als desen Staet het ellende, dat deselve haer toegebracht heeft.

De Prijsen van de Vaste Goederen zijn daer en hier noch onwaerder als by den Oorlogh, ofte ten tijde doen men de Vrede maeckte, soo dat het Quaedt noch niet overwonnen is. Uw Ho. Mog. weten selfs wat de Impositien in de respective Pro-

Provintien doen ter tijdt en nu op-brengen, ende konnen daer uyt de doenmalige Forces ende de tegenwoordige balancéren.

De Commercien, de Ziele van alles, ende sonderling van desen Staet, gaen dusdanigh, gelijck Uw Ho. Mog. selfs weten.

Daer beneffens soo verklaert hem den Koning van Denemarcken, die met een considerable Armée voorsien is, mede voor de Vredens-Propositien tot Regensburgh; ende boven dat soo continueert den Koningh van Engelandt meer als oyt sijne Officien voor de Vrede, gelijck sulcks des selfs Minister niet alleen aen sijne Ceur-Vorstel. Doorl. tot Hamburgh geconteſteert heeft, maer doet oock des selfs Minister in Spangien tot sulcken fine continuële instantien.

Dit nu alles tegen malkander rijpelijck overwogen zijnde, geloove ick niet, dat yemandt soude konnen loochenen, dat niet tegenwoordigh met thien-mael meer dis-advantagie voor alle die geene, die haer daer mede sullen mesléren, den Oorlogh soude begonnen werden, als men den selven, doen de Vrede gemaeckt wierde, hadde konnen continuëren.

Het tweede aengaende, soo is de hope, om Straetsburgh en alle geoccupeerde Plaetsen wederom te winnen, op een seer slechten grondt gefondeert.

Wat advantagie heeft niet Vranckrijck, als het alleen op sijne Defensive wil blijven? Heeft oock dien machtigen Keyser Carel Metz uyt de Fransse handen konnen recuperéren? keerde sich daer niet sijn geluck? Wat comparatie tusschen Vranckrijck in dier tijdt, ende tegenwoordigh onder sulcken Grooten Koningh? Ick wil swijgen van die geëxerceerde Militie, die Keyser Carel by hem hadde. Hier tegen balanceert in 't Rijck, dat, in cas van Rupture, alle Ceur-Vorsten, Vorsten, Stenden, ende hare Landen, aen beyde zijden van den Rhijn geruïneert zijn, ende of van Vyandt of van Vriendt geconsumeert werden.

Daer beneffens in desen Staet, so deselve sig daer in insensiblement liet engagéren, het sekere verloop van de Commercien, die haer altijt elders transportéren, so haest een Koopman siet, dat hy, sonder noot van eygen behoudenisse, of sonder Obligatie van eenige Alliantie, door onbekende Consideratien, in Oorlogh geset werdt, sonderlinge, indien Naburige Landen, die tot de Commercie heerlijck gesitueert zijn, gelijck apparent is, in Vrede blijven sitten.

Daer beneffens komt noch dit gevaer, dat, als Vranckrijck eens wederom met Duytslandt en Spangien soude in Oorlogh geraecken, het selve, als men die geene, dewelcke eygentlijck hem het Hooft souden willen bieden, of in staet zijn om te konnen bieden, ende hare Macht met de sijne overweegt, na apparentie wederom groote Conquesten soude maken; want het Collegie der Ceurvorsten hebbende geresolveert, als boven geseght is, so is geen generale Rijcks-Declaratie te verwachten; ende die Princen, dewelcke uyt particuliere redenen daer in souden willen de Spaensse Interesten embrasséren, konnen heel weynigh uyt hare particuliere Macht by-brengen.

De Middelen, die de Kroon Spangien haer soude promittéren te fournéren, heeft men gesien hoe haest die verdwijnen, ende hare Troupen op hare Mede-

Stan-

Standen des Rijcks-kosten te onderhouden, is van de grootmoedigheydt sulcker Princen niet te præsuméren, of souden in sulcken cas seeckerlijck Oppositie vinden, en sulcke dêmelées zijn wel suffisant om den Oorlogh in Duytslandt tegens sich selven te ontsteecken.

Maer wat avantagie brengen hare Machten en Troupen dan aen de andere van die Party, of die sich daer mede engagéren tegens Vranckrijck.

Dit zijn de Considératien, dewelcke sijne Ceur-Vorstel. Doorl., mijn genadigsten Heer, my geordonneert heeft, Uw Ho. Mo. in alle confidentie te representéren, ende sulcks daerom voornamentlijck, terwijl sijn Ceur-Vorstel. Doorl. een Intrest neemt aen alle het geene wat tot het wel-wesen van desen Staet kan bedacht werden, en de Interesten van wederzijds Landen eenerley en met malkander geenclaveert zijn, soo kent oock sijn Ceur-Vorstel. Doorl. deses Staets gemeene intentien, ende weet dat deselve tot de Vrede zijn streckende.

Maer gelijck Uw Ho. Mog., na hare hoogh-wijse Voorsichtigheydt, licht oordeelen konnen, dat, by sulcke importante en gevaerlijcke Conjuncturen als dese, de goede intentie alleen geen effect in de gemeene saecken kan by-brengen, want by soo verre, na de geruchten, den Oorlogh (dat Godt verhoede) tusschen sijn Majesteyt den Keyser, ende sijne Majesteyt den Koningh van Vranckrijck, komt uyt te bersten, soo soude seeckerlijck Spangien en desselfs Nederlanden in 't spel komen, ende Uw Ho. Mog. by gevolge insensiblement mede geëngageert werden, en soude het Vuur, dat in de Nabuurschap aldus brande, Uw Ho. Mog. niet toe-laten stil te sitten; en alschoon de Resolutien van Uw Ho. Mog. tegenwoordigh daer toe mochten strecken, soo souden doch als dan Uw Ho. Mog. niet meer in staet zijn, om de Verkiesinge van Vrede of Oorlog na haer believen te doen.

Doch in tegendeel, als tegenwoordigh Uw Ho. Mog. hare sentimenten met die van hoogst-ged. sijne Ceur-Vorstel. Doorl. gelieven te voegen, soude men gesamenderhandt sulcke Resolutien konnen nemen, daer beyderzijds Onderdanen by floréren souden, ende het nut in geheel Europa by geconserveert wierde.

Sijne Ceur-Vorstel. Doorl. twijffelt niet, of Uw Ho. Mog. sullen, naer hare beroemde Wijsheydt en Voorsichtigheydt, dit Groote Werck in den haren rijpelijck overleggen, ende de goetheydt hebben van hare gedachten met my, na het oude vertrouwen, dat tusschen sijne Ceur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt en desen Staet, by sware en dangereuse Conjuncturen, altijdt is onderhouden, te communicéren, op dat men, nu de saecke noch in integro is, ende eer Uw Hoog Mog. eenigsints geïnvolveert worden, de selve mach voor-komen, ende het eminente gevaer prævenïeren.

Daerom versoeck ick, uyt speciale last van hoogst-ged. sijne Ceur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt, dat Uw Ho. Mog. gelieven mogen met sijne Koninckl. Majesteyt van Denemarcken, ende sijne Ceur-Vorstel. Doorl. van Brandenburgh, mijnen genadigsten Heer, tot dese wel-gemeende intentie te concurréren, en na een gemeen onderling concert mede alle krachtige Officien aen te wenden, op dat de Differenten met de Kroon Vranckrijck in der minne getermineert, de Vrede niet

niet alleen geconserveert, maer oock dusdanigh door alle efficacieuse wegen ende bedenckelijcke Middelen verseeckert worden, dat deselve mach eeuwig-duerende wesen. Sijne Ceur-Vorstel: Doorluchtigheydt heeft my gelast hier over Uw Ho. Mog. Resolutie te vernemen, gelijck ick dan deselve hier mede gedienstigh versoecke. Hage den 8. July 1682.

Geteeckent

Frederick Willem van Diest.

Hare Hoogh Mog. gaven eenige tijdt daer na / om haer Vredelieventhepdt te toonen / en te bewijsen / dat sp niet anders als de Vrede sochten / 't volgende Antwoordt weder hier op:

Extract uyt het Register der Resolutien van de Hoog Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Veneris den 17. July 1682.

IS gehoort het Rapport van de Heeren van Hekeren ende andere haer Ho. Mog. Gedeputeerden tot de Buytenlandsche Saecken, hebbende ingevolge ende tot voldoeninge van der selver Resolutie Commissoriael van den 7. deser, 'gevisiteert ende geëxamineert de Propositie, die den Heere van Diest, Extraordinaris Envoyé van den Heere Ceur-Vorst van Brandenburgh, ten selven dage ter Vergaderinge van hare Ho. Mog. eerst by monde heeft gedaen, ende daer na by Geschrifte overgelevert: Waer op gedelibereert, en ingenomen zijnde de Consideratien ende 't hoogh-wijs Advys van sijne Hoogheydt den Heere Prince van Orangien, is in conformité van dien goet gevonden en verstaen; dat den gem. Heere van Diest, tot Antwoordt op de voorsz. Propositie, sal werden toegevoegt, dat hare Ho. Mo. sijne Ceurvorstel. Doorl. hooglijk bedanken voor de sinceratien, die deselve doet, om met haer in een oprechte Vrundschap te willen leven, en dat sy van haer zijde niet sullen mancqueren aen yets, dat dienen kan, om niet alleen dese sijne Ceur-vorstel. Doorluchtigheyts genegentheyt te conservéren, maer soo veel mogelijck te doen aengroeyen, ook in weerwil van die geene, die deselve gaerne souden sien geinterrompeert, ende dat het haer seer gevallig sal zijn, om sulcks te mogen betoonen, soo wanneer haer occasie soude mogen voor-komen, van metter daedt te konnen bewijsen, dat sy iets tot sijn Ceur-Vorstel. Doorlts. genoegen, ende tot dienst van sijne Onderdanen, konnen toebrengen; dat hare Ho. Mog. noyt hadden gedacht, dat men soude hebben konnen meynen, dat van noode soude zijn geweest, dat men haer soude moeten afvorderen of aenmanen tot het prestéren van Officien, om de Vrede en Ruste van Europa te conservéren: Dat sy niet anders konnen doen dan te prijsen het Christelijck en salutair voornemen, dat sijne Ceur-Vorstel. Doorl. heeft, om de voorsz. Ruste mede te willen bevorderen, en dat sy wel verseeckert zijn, dat so wanneer sijn Ceur-Vorstel. Doorl. de macht

heeft, het vermogen en aensien, dat Godt de Heer Almachtigh aen sijne Ceur-Vorstel. Doorl. op de Wereldt heeft verleent, soude believen t'appliceren, om de gemaeckte Vrede te conservéren ende t'appuyéren, 't gunt aen de eene zijde de gemaeckte Tractaten souden mogen met sich brengen, en 't gunt aen d'andere zijde 't gemeene welwesen van de Christenheyt oock door een seer benigne interpretatie van deselve Tractaten soude konnen vereysschen, hoogst-ged. sijne Ceur-Vorstel. Doorl. geen kleyn gewicht daer toe soude hebben konnen en noch kan toebrengen, ja, dat de soo hoogh-gewenschte en noodsaeckelijcke Rust alsdan misschien al lange geobtineert soude zijn geweest; dat hare Ho. Mog. niet alleen niet willen voor-brengen, maer sijne Ceur-Vorstel. Doorl., die haer d'eere doet, van haer soo eene importante Propositie in de vertrouwelijckheyt te communicéren, konnen en moeten verseeckeren, dat haer niets soo seer ter herten gaet, als de consideratie van de voorsz. gemaeckte Vrede, en dat haer ware intentie daer toe eeniglijck tendeert, en dat sy geen reflectie willen maken op ietwes, dat de Conjuncturen van andere tijden, en het nemen van andere mesures, hier naer souden mogen aenraden, door dien sy altoos geacht hebben en noch achten, dat de Gemeene-ruste dan best werdt geconserveert, als men sinceerlijck en oprechtelijck onderhoudt 't gaen men eens heeft geconvenieert en geaccordeert; dat sy, aengaende die hare oprechte en sincere intentie, aen niemandt beter noch met meer recht konnen appelléren, als aen sijne Ceur-Vorstel. Doorl. selfs, dewijle die een van de aldereerste is geweest, aen dewelcke sy hebben gecommuniceert de Conventie, die sy met sijne Koninckl. Majesteyt van Sweden hadden aengegaen tot conservatie van de voorsz. Vrede, in sijn eygen en gemeene sin; een Conventie, soo innocent in sich selfs, soo vredelievend, soo Christelijck, en soo eerlijck naer haer oordeel, dat niemandt die konde tegenspreecken, die niet te gelijck wilde advouëren, dat sijne intentie niet was de gemaeckte Vrede te willen onderhouden, aengesien deselve Conventie was ter neder gestelt sonder onderscheyt van yemant, en sonder yemant ter Wereldt in het ongelijck of gelijck te stellen, en sonder eenig het alderminste ooghmerck van particuliere interessen van Subsidien, Assistentien oft Belastingen van andere, en sonder eenigh het alderminste, men laet staen engagement tot particuliere voordeel en profijt, of tot yemandts nadeel en verkortinge, en dat deselve Conventie mede bracht, dat, indien (dat Godt verhoeden wil) eenige nieuwe Onlusten souden mogen ontstaen of ontstaen zijn, die de voorsz. Vrede wederom in onseeckerheyt souden konnen brengen, de Geallieerden met den anderen souden overleggen de maniere, waer op men die onrust by de aldervriendelijckste wegen soude konnen doen cesséren, ende dat men tot geen extremiteyten soude komen, dan soo wanneer alle vriendelijcke Officien van geen operatie meer souden zijn geweest, ende dat een onvermijdelijcke noot aen de Geallieerden soude hebben geëxtorqueert een Defentie, die men sonder sijn ruine niet konde nalaten; dat sy evenwel soo ongeluckigh zijn geweest, dat sijne Ceur-Vorstel. Doorl. niet heeft konnen goet vinden een soo vredelievend voornemen t'aggreëren, of sich tot soo een Christelijke ende innocente Verbintenisse in te laten; dat hare Ho. Mog. noch

recht,

recht, noch intentie hebben, om te willen penetreren, wat sijne Ceur-Vorstel. Doorl. niet alleen daer toe, maer tot andere engagementen, mach hebben bewogen, dat vertrouwen hebbende, dat sijne Ceur-Vorstel. Doorl. by de conservatie van de Rust van Europa soo verre als yemandt geintereffeert, ten aensien van sijne Provintien en Landen, met veel voorsichtigheydt sijne mesures, hoe die oock aen anderen souden mogen voor-komen, sal hebben genomen, voor soo veel haer Ho. Mog. aengaet; dat het onnoodig is, dat sijne Ceur-Vorstel. Doorl. haer representere den bedroefden toestandt, daer in den voorigen Oorlogh haer seeckerlijck, sonder haer schuldt, heeft gebracht; dat geen Pen capabel is die soo wel uyt te drucken, als sy die dagelijcks sien en ondervinden, ende dat niet alleen eenige weynige Jaren, maer oock een groot verloop van tijt, niet machtig sullen konnen zijn hare goede en arme Ingesetenen haer ongeluck, daer door veroorsaeckt, te doen vergeten, of haer of hare Familien de smerten van dien te laten te boven komen; dat den toestandt van Middelen van deselve hare goede ende arme Ingesetenen aen haer ruym soo wel als aen sijn Ceur-Vorstel. Doorl. is bekent, en dat sy hoopen en versoecken, dat die kennisse, die sijn Ceur-Vorstel. Doorl. daer van soo naeuwkeurig genomen heeft, ende sy noyt hebben willen dissimuléren, tot een meer volkomene preuve mach strecken, dat hare onmacht oorsaeck is geweest, dat sy niet hebben konnen continuëren, en daerom hebben moeten op-seggen de soo sware Subsidien, daer inne men haer hadde geëngageert en trachten te houden; dat sy niet sullen spreecken van 't gunt in den jongsten Oorlogh is gepasseert, want dat hare Ho. Mog. daer aen niet, sonder d'uytterste ontstentenisse, konnen gedencken, en dat sy Godt Almachtigh in alle hare ongelucken daer voor noch hertelijck moeten dancken, dat die geene, die 't meeste by de voorsz. Vrede hebben verlooren, ende die misschien uyt de gemaeckte Tractaten aldersterckst hadden konnen spreecken, evenwel die geene zijn geweest, die, wetende hare Ho. Mog. oprechte en sincere genegentheydt tot het Gemeene-best, wat eclattante preuves sy daer van hadden gegeven, en de gelegentheyt by haer doenmaels bevonden, de gemeene onlusten ook aldermeest hebben beklaegt, en hare Ho. Mog. conduite het alderminste hebben gereprocheert; dat hare Ho. Mo. de voorsichtigheyt van sijn Ceur-Vorstel. Doorl., geconfirmeert door een experientie van veele Jaren, seer hoog estiméren, en daer aen altijdt seer veel sullen deferéren, en dat den jongsten Oorlogh haer, tot haer seer groote droefheydt, niet dan al te klaer heeft doen sien, dat sijne Ceur-Vorstel. Doorl. over groote reden heeft van bekommert te zijn, dat sociale Machten niet doen dat effect, dat een formidable Macht, onder een seer aensienelijck ende ontsaggelijck Hooft, begaeft met groote wijsheyt en resolutie, en hebbende alle middelen, om sijne dessëynen te konnen uytvoeren, ende oock konnende alleen ordonneren, kan uyt-wercken, maer dat sy tot noch toe niet weten, dat yemandt sich heeft gedeclareert, al eer door sijn ontsag en aensien meester te willen maecken van 't gunt hy pretendeert hem toe te komen, veel min, dat sy met sijne Ceur-Vorstel. Doorl. by de voorsz. Memorie souden moeten præsupponeren soo een Vyandt te moeten hebben, dat sy moeten seggen, dat sy uyt de verkla-

klaringen, die soo wel sijn Keyserlycke Majesteyt als sijn Konincklycke Majesteyt van Spanjen, door de Heeren desselfs Ministers, hebben gedaen, seer groote hoope scheppen, dat d'onstane Differenten in der minne sullen konnen werden geaccommodeert, indien de saecken tot Onderhandelinge konnen komen, dat sijne Koninclijcke Majesteyt van Vranckrijck tot veele-malen seer sinceerlijck heeft doen verklaren geen andere intentie te hebben, dan de gemaeckte Tractaten te willen onderhouden, en de ruste in de Christenheydt conservéren; dat men seeckerlijck haer groot ongelijck soude geven, indien sy daer aen souden willen twijffelen, en dat sy derhalven niet anders konnen doen, dan met patientie afwachten, hoe die Machten haer sullen verklaren en houden, wanneer over het Accommodement van wederzijds Pretentien sal werden gehandelt; dat hare Hoogh Mogende by het voorsz. Accommodement geen andere Visées hebben, en geen het minste Interest maecken of beöogen, als alleen de Conservatie van de voorsz. Vrede, ende dat geen nieuwe onrusten in het Christendom souden mogen rijsen; dat sy den Oorlogh voor desen Staet ende de Ingesetenen van dien soo ondienstiglijck, soo schadelijck, ja soo ruineus achten als yemandt, en daerom alles sullen helpen by-brengen, wat van eerlijcke, vredelievende, ende in vrede-geïnteresseerde Menschen soude konnen werden vereyscht, om Oorloghs-Beroerten voor te komen; dat sy niet weten wat sijn Ceur-Vorstelycke Doorluchtigheydt begeert, wanneer de gemelde Heer van Diest in de voorschreve Memorie betuyght, dat tot de conservatie van de voorschreve Vrede niet kan helpen een enixe genegentheydt tot deselve Vrede, maer dat daer toe reële Officien souden zijn gerequireert; dat sy niet konnen gelooven, dat sijne Ceur-Vorstelycke Doorluchtigheydts intentie kan zijn, dat men of sijne Keyserlycke Majesteyt, het Rijck, en sijne Koninclycke Majesteyt van Spangien, of sijne Koninclycke Majesteyt van Vranckrijck daer toe soude moeten obligéren, of door de prangh van Wapenen, of door het ontseggen van hulp en Assistentie, die sy rechtvaerdighlijck, in kracht van vorige gemaeckte Tractaten, souden konnen eysschen, dewijle sy de Justitie soo wel aen sijne Keyserlycke Majesteyt, het Rijck, ende sijne Koninckl ycke Majesteyt van Spangien, als aen sijne Koninclycke Majesteyt van Vranckrijck schuldigh zijn; dat sy moeten bekennen in deselve æquanimiteyt te hebben gevonden, dat geen van die soo groote en machtige Princen immermeer hebben gepretendeert, dat hare Hoogh Mog. souden moeten mancqueren aen 't geen sy aen hare Geallieerden by gemaeckte Tractaten hebben belooft, en dat hare Ho. Mog. het houden voor een maxime, sonder dewelcke sy achten niet te konnen bestaen, dat sy aen hare Geallieerden woordt houden in 't geen sy hebben belooft, niet naer 't geen men van haer pretendeert, maer naer 't geene dat den oprechten ende gemeenen sin van deselve Tractaten mede brenght, ende dat het aen haer niet te vergen soude zijn van eene soo eerlijcke en redelijcke maxime af te treden; dat sy haer niet sullen inlaten, om te justificeren of tegens te spreecken de Pretentien wederzijds gemaeckt, om dat sy in

dat

dat vaste vertrouwen zijn, dat sijne Koninckllijcke Majesteyt van Groot Brittannien, maer sijne groote wijsheydt en vredelieventheydt, expedienten sal weten te vinden, niet alleen om de twee Kroonen te houden buyten feytelijckheydt en nieuwe onrusten, maer om die oock tot een eeuwig-duerende Vrede en Vriendschap te permovéren; dat sy, voor soo veel sy het hare daer toe konnen doen gelden, sulcks met d'uytterste applicatie sullen doen, ende van sijne Ceur-Vorstelijcke Doorluchtigheydt dat vertrouwen willen hebben, dat deselve daer toe mede sal arbeyden; dat hare Hoogh Mog. sulcks van deselve sijne Ceur-Vorstelijcke Doorluchtigheydt seer vriendelijck versoecken, en gaerne met deselve sullen contestéren, wie van haer daer in het meeste geyvert sal hebben, ende wat sijne Keyserlijcke Majesteyt ende het Duytsche Rijck aengaet, dat haer Ho. Mog. seer wenschen te weten wat men begeert; dat sy tot bevorderinge van dien sullen contribuëren; dat sy de uytterste genegentheydt hebben, om hoogst-gedachte sijne Keyserlijcke Majesteyt, en daer het van vrucht kan zijn, te persuadéren, dat een goede en eerlijcke Vrede verre te preferéren is aen de onseeckere uytkomsten van den Oorlogh; dat sy van herten wenschen, om daer toe meer util te mogen zijn, want dat sy glorie souden maecken van haer yver en wel-meenentheydt dien aengaende te konnen doen sien, om dat sy die getuygenissen soo wel aen hooghstgedachte sijne Keyserlijcke Majesteyt als Koninckllijcke Majesteyt van Spangien schuldigh zijn, dat deselve temoignéren tot een soodanige Vrede soo seer genegen te zijn, als sy tot noch toe aen deselve in redelijckheydt konnen vergen; dat sy haer oock niet sullen in-laten op de Quæstien, die tusschen sijn Keyserlijcke Majesteyt en het Rijck, en sijn Koninckllijcke Majesteyt van Vranckrijck, differentiael zijn; dat sy van soo veel kloecke en ervaren Princen in het Rijck, soo seer by een eerlijcke Vrede geïnteresseert, dat vertrouwen moeten hebben, dat sy haer Interest en gevaer beter als yemandt sullen konnen apprehendéren en balancéren, en dat sy niet anders konnen doen, als alleen alle goede Officien toe-brengen, ten eynde de strijdende Parthyen tot een eerlijcke en goede Vrede willen resolvéren; dat sy aan sijne Ceur-Vorstelijcke Doorluchtigheydt in alle oprechtigheydt konnen verklaren, dat het selve haer principaelijckste bekommeringe en sorge is, ende dat sy daer toe doen, daer sy gehoor konnen vinden, alles wat men kan vereysschen, maer dat sy seer zijn gepersuadeert, dat het niet alleen van geen nuttigheydt soude zijn, dat sy haer souden verklaren, soo als uyt de voorschreve Memorie schijnt, dat sijne Ceur-Vorstelijcke Doorluchtigheydt soude hebben gedaen ofte willen, dat hare Hoogh Mogende souden moeten doen, ende dat alle haer aenmaningen en aenradingen seer suspect souden moeten zijn, en sulcks seer veel hindernissen aen het establissement van de Gemeene-ruste, by haer soo seer gedesireert, soude toe-brengen, indien sy haer tot een diergelijcke Verklaringe quamen uyt te laten: Ende dewijle mits de voorschreve gedane Verklaringe van hooghst-gedachte sijne Ceur-Vorstelijcke Doorluchtigheydt sijne Koninckllijcke Majesteyt van Vranckrijck ontwijffelijck een seer groot

vertrouwen op sijne Ceur-Vorstel. Doorl. sal hebben gevat, ende dat haer Ho. Mog. niet mogen twijffelen, of die Majesteyt is seer geïnclineert tot de conservatie van de generale Vrede, mits de sinceratien daer van soo menigmael gedaen; dat hare Ho. Mog. den selven seer gedienstig versoecken, dat sijn Ceur-Vorstel. Doorl. alle Officien by hoogst-ged. sijne Majesteyt wil aenwenden, om soo heerlijcken, heylsamen en Christelijken werck, als is de conservatie van de gemaeckte Vrede, te helpen effectueren; dat hare Ho. Mog. sijne Ceur-Vorstel Doorl. mits desen wel willen verseeckeren, dat sy hebben gedaen, en noyt naer laten sullen te doen, al wat in haer vermogen is, om door de conservatie van de voorsz. gemaeckte Vrede alle Oorlogs-Beroerte te helpen voor-komen, daer heen, soo als het geoordeelt sal werden van vrucht te zijn; dat sy niet weten daer omtrent ergens in te hebben gemancqueert, ende indien yets, dat daer toe dienende en redelijck is, by haer soude mogen zijn over het hooft gesien, ofte konnen werden gevordert, dat sy sulcks seer gaerne sullen toe-brengen en betoonen; dat sy niets soo seer beoogen als de voorsz. conservatie van de voorsz. Ruste, ende het naerkomen van de Tractaten, met hare Geallieerden gemaeckt, ende dat geen intrest noch voordeel, noch hope van advantage, Conquesten of diergelijcke, capabel sal zijn, als sijn Ceur-Vorstel. Doorlts. intentie daer omtrent in alle vertrouwen te mogen verstaen, en haer gedachten wederom aen sijn Ceur-Vorstel. Doorl. sinceerlijck bekent te maecken.

Den Deenssen Envoyé / den Heer Pettkum / leverde ten dien eynde noch de volgende Memorie aen haer Hoog Mog. over.

Hoog en Mogende Heeren:

DEn onder-geschreven Envoyé Extraordinaris van sijn Majesteyt den Koning van Denemarcken en Noorwegen, aen sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie, aen den Heer Raedt-Pensionaris en aen eenige andere Leden van den Staet reeds gecommuniceert hebbende, dat de laetste entrevéuë van sijn gedachte Majesteyt met sijn Ceurv. Doorl. van Brandenburg alleen is geweest, om te delibereren en t'samen te conveniëren op wat manier, en door wat middel men het meest tot de conservatie van de Vrede en de rust van de Christenheydt soude konnen contribuëren; en gelijck als sy geresolveert hebben, dat yder van haer sijn Vrienden en Geallieerden van dit goet Desseyn most laten verwittigen, en die ter selver tijdt noodigen, om daer mede in te seconderen, soo heeft sijn Majesteyt den ged. Envoyé gecommandeert, om dese plicht by Uw Ho. Mog. af te leggen, en haer van sijnen't wegen te seggen, dat hy bemerckt, dat in verscheyde Plaetsen van Europa veele woelende Gemoederen, die haer reeckeninge by de Vrede niet en vinden, sich sonder ophouden bemoeyen, om, door haer practijcken en konsten, 't vuur van een nieuwen Oorlogh te ontsteecken, dewelcke ongetwijffelt langer soude dueren, en van een gevaerlijcker gevolgh wesen, als die geene geweest is, welcke Uw Ho. Mog. goet gevonden hebben door de Vrede van Nimwegen te ter-

terminéren; deselve heeft soodanigh de Landen van uwe Geallieerden, en ongetwijffelt oock uwe Provintien, van Volck en Geldt uytgeput, dat de rust en de continuatie van de Vrede haer noodsaeckelijck is, indien selfs alle de particuliere Tractaten haer niet hadden gedesunieert, en 't misvertrouwen, 't welk men zedert onder 't meeste gedeelte van haer heeft sien regéren, gecauseert. Indien de Princen en Staten, die van de Zee afgelegen zijn, den Oorlogh soecken te vermijden; soo hebben de geene, die aen de Zee-kant leggen, grooter reden, om daer van af te schricken, als hebbende de ongemacken soo wel ter Zee als te Lande daer van te lijden; en die geene, die de Commercie en Navigatie tot haer deel hebben, lijden niet alleen op haer Kusten, maer oock in alle partyen des Werelts, en lopen niet alleen gevaer, indien den Oorlogh langh continueert, om sich van den Boom, maer oock van des selfs Vruchten, berooft te sien; dese Consideratien, by noch vele andere gevoeght, persuaderen sijn Majesteyt, dat Uw Ho. Mo. haer sorgen en ernstigste gedachten sullen appliqueren, om den Oorlog te verwerpen, en de continuatie en bevestiging van de Vrede, soo wel als hy selfs, te begeeren. Maer gelijck als het niet genoegh is, dat men die wenscht, en oock mogelijck niet dat yder van sijn kant bysondere Officien doet, aengesien men op dese wijse de intrigues van de geene, die contrarie oogmercken hebben, niet soude breecken, soo gelooft sijn Majesteyt, dat de veyligste wegh, om tot dit ooghwit, dat men sich voorstelt, te komen, soude zijn, indien Uw Ho. Mog. sich met hem, met den Ceur-Vorst van Brandenburg, en andere van haer Geallieerden, die met concert gaen om de Vrede te maintineren en bevestigen, souden willen voegen, mits sich unierende tegens de geene, die de intentie mochten hebben, om deselve te troubleren. En vermits Uw Ho. Mog. dese Propositie haer reflexien sonder twijffel waerdigh sullen vinden, soo sullen sy, volgens haer hooge voorsichtigheyt, oordeelen, of men de Executie daer van behoort uyt te stellen, aengesien de contrarie partye sich van de tijdt, die men geeft, soude konnen prevaléren, en de hope, die men daer van heeft opgenomen, bespotten.

Den Alder-Christel. Koning doet Propositien wegens de zijde van Duytslandt, en stelt sijn Differenten aen de Arbitragie van den Koning van Groot Brittannien. Indien de Propositien, tot Franckfort overgelevert, hart zijn, soo gelooft sijn Majesteyt echter, dat men daer op soude konnen handelen; die van Nimwegen waren 't niet minder; evenwel hebben Uw Ho. Mog. die niet verworpen, en de noodsaeckelijckheyt, om die aen te nemen, was mogelijck als doen soo groot niet als nu; doch 't zy hoe 't zy, aengesien den Alder-Christel. Koning een Koning, die een Geallieerde van Spangie, en soo gewichtig in de conservatie van de Nederlanden geinteresseert is, tot Arbiter heeft verkoren, so betuygt hy daer door geen adversie tot de Vrede te hebben; maer indien men niet en helpt om de difficulteyten, die in de Negotiatie van Duytslandt ontmoet werden, wegh te nemen, en dat den Cathol. Koningh langer differeert, om sijn Resolutie, aengaende de geproponeerde Arbitragie, te geven, so apprehendeert sijn Majesteyt, dat den Alder-Christel. Koning dese lanckwijligheden moede sal werden; dat hy de Associatie

of Ligues van Guarantie voor Offensive Alliantien, die men tegens hem of sijn Geallieerde formeert, sal nemen; en dat hy daer door sal geloven recht te hebben, om de geene, die hy vermoedt dat hem willen aentasten, te prævenièren. En aengesien op dese wijse Europa weder in een Oorlog soude konnen komen te vallen, waer uyt Uw Ho. Mog. geen voordeel konnen verhopen, en dat sy de grootste last souden hebben te lijden, en de meeste aenvallen uyt te staen, behalvens noch het deel, dat sy in de publijcke calamiteyt van een algemeene omkeeringh, welcke de verdeeltheden in 't Rijck, door vreemde Machten ondersteunt, ons moeten doen apprehendéren, souden hebben, soo hoopt den ondergeschreven Envoyé, dat Uw Ho. Mog. de sorgen van den Koningh sijn Meester, om de Vrede te conservéren, sullen moeten prijsen, en dat sy hem selfs daer in van haer kant wel sullen willen soulagéren en secondéren, in sulcker voegen, als sy met hem sullen konnen over-een-komen; ten welcken eynde hy oock gaerne het sentiment van Uw Ho. Mog. sal vernemen, soo ras als sy dat van de Provintien sullen weten, op dat hy daer van het rapport aen den Koningh sijn Meester soude konnen doen.

Gedaen in den Hage den 23. July 1682.

Simon van Petkum.

Men heeft echter niet gehoort / dat hem naderhandt een schriftelijck Antwoordt daer op toegevoegt is.

Hare Hoogh Mog. dese saecken dan / alsoo 'er de rust van Europa aenhingh / ter herten nemende / en gaerne siende / dat alles door minnelijcke wegen mocht afgedaen werden / namen den den 4. September / om sulcks te effectueren / de volgende Resolutie.

Veneris den 4. September 1682.

DE Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Hollandt en West-Vrieslandt hebben, op expresse ordre van de Heeren Staten van de hoogh-gem. Provintie, hare Principalen, ter Vergaderinge voor-gedragen, dat de hoog-gem. Heeren Staten aen de eene zijde hadden geconsidereert de groote Armatures, die by de Christen-Potentaten alomme wierden gedaen, ende de groote ongemacken, daer in de Christenheydt soude konnen komen te geraecken, indien aen d'een of d'andere zijde eenige aggressie ofte Rupture soude mogen komen voor te vallen, en dat aen d'andere zijde in de vriendelijcke wegen, om, door een generael Accommodement, uyt d'ontstane onrusten te komen, ende de ruste van Europa te verseeckeren, tot noch toe weynigh was gevordert; dat sijne Keyserlijcke Majesteyt en het Roomsse Rijck, tot nederlegginge van de Differenten, die deselve met sijn Koninkl. Majesteyt van Vranckrijck uytstaende hadden, wel eenige Heeren Ambassadeurs ende Plenipotentiarissen, om met hooghst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck te tractéren over Middelen, door dewelcke deselve Differenten souden konnen ofte behooren te werden geassopieert, hadden gecommitteert, ende dat die Heeren Ambassadeurs ten wederzijden daer over oock effective-

velijk in Handelinge waren getreden, maer dat d'andere Princen en Staten, die oock eenige strijdigheden met den anderen waren hebbende, noch soo verre niet waren geavanceert, daer nochtans de hoogh-gem. Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt oordeelden, dat een algemeene onderhandelinge seer noodigh was, om uyt den jegenwoordigen onrust te mogen geraecken, ende dat die door alle de Geïnteresseerden, ende die eenige Pretentien d'een tegen den anderen soude mogen hebben, hoe eerder soo beter soude mogen werden by der handt genomen, en een Plaetse daer toe bequaemst soude mogen werden geacht, op dat de voorsz. Ruste alsoo universelijck soude mogen werden geconsequeert, en voorgekomen d'ongemacken, die, of door separate en affonderlinge Handelinge, op eene Plaets te gelijck by alle Geïnteresseerde Princen te laten entaméren, souden konnen voorvallen, ende dat de hoogh-gem. Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt derhalven meynden, dat de Heeren van Citters ende van Beuningen, ordinaris Ambassadeur en extraordinaris Envoyé van desen Staet aen het Hof van sijne Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien, by hare Hoogh Mog. souden behooren te werden aengeschreven, dat sy alle meest krachtige Officien by hoogst-gem. sijne Majesteyt souden willen aenwenden, ten eynde deselve sijne Majesteyt de goetheyt soude willen hebben, van door des selfs hoogst-aensienlijcke en vermogent Credit de saecke daer heenen te willen helpen beleyden, ten eynde ten spoedigsten een bequame Plaetse mocht werden genoemt, op dewelcke alle de Geïnteresseerden soude mogen senden hare Ambassadeurs of andere Ministers, om t'effens ende te gelijck, door de krachtige interpositie ende bemiddelinge van hoogst-gem. sijne Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien, te helpen accommoderen ende uyt de wegh te leggen de Differenten, die de Christen Princen onder den anderen zijn hebbende, ende alsoo gesamentlijck ende te gelijck te helpen conservéren, maintinéren ende stabiliéren de Vrede ende Ruste in Europa, ende voor te komen d'ongemacken ende onheylen, die, of uyt een separate onderhandelinge, of uyt een langer dilay van soo een generale en universele Byeen-komst, souden konnen ontstaen; Waer op gedelibereert zijnde, hebben hare Ho. Mog. haer het voorsz. geproponeerde wel laten gevallen, ende voorts goet gevonden ende verstaen, dat de gem. Heeren van Citters ende van Beuningen sal werden aengeschreven, dat sy, in conformité van dien, alle meest krachtigste Officien by hooghst-gem. sijne Majesteyt sullen aenwenden, ten eynde deselve mach werden gepermoveert, met hare Ho. Mog. in gelijcke sentiment te komen, ende de krachtige handt te bieden, om tot een soodanigh generael Accommodement te geraecken; ende werden de Heeren van Heeckeren ende andere haer Ho. Mo. Gedeputeerden tot de Buytenlandtsche Saecken mits desen versocht ende gecommitteert, om van de voorsz. hare Ho. Mog. Resolutie kennisse te geven aen de Heeren Koninckliicke Ministers van Spangien ende Sweden, als mede aen de Heeren Ministers van sijne Koninckl. Majesteyt van Denemarcken ende sijne Ceur-Vorstel. Doorl. van Brandenburgh, met versoeck, dat deselve Heeren Ministers alle meest efficacieuse Debvoiren ende Officien by de Heeren hare Princi-

palen willen aenwenden, om deselve tot gelijcke Sentimenten te permovéren, en gelijcke Officien, tot vast-stellinge van de voorsz. Vrede, alomme nessens hare Ho. Mog. te willen doen.

Sulcks wierdt door gem. Ambassadeurs aen sijne Majesteyt van Engelant wel voor-gehouden ; doch men oordeelde aldaer / dat Vranckrijck tot geen Algemeene Handel-Plaets soude willen verstaen / en dat derhalven met geen vrucht in dit Werck iets gedaen soude konnen werden.

De saecken van ondertusschen soo staende / ende de Spaensse blijvende weygeren / om de Arbitragie van sijn Majesteyt van Engelandt aen te nemen / soo werden de Franssen hier over verdrietig / en maeckte derhalven den Franssen Ambassadeur tot Londen aen sijn Majesteyt van Engelandt bekent / dat den Koningh / sijn Meester / niet gesint was om langer aen dese Aenbiedingen tot de Arbitragie te blijven / als tot den laetsten November van dit Jaer / gelijck uyt de volgende Memorie blijckt.

Memorie van den Franssen Ambassadeur aen den Koningh van Groot Brittannien.

DEn ondergeschreven extraordinaris Ambassadeur van den Alder-Christel. Koningh heeft ordre van sijn Majesteyt ontfangen, om aen den Koningh van Groot Brittannien te represénteren, dat hy niets vergeten heeft van alle het geene, dat van hem kan afdalen, om de Differenten, die hy met Spangien heeft, door de Arbitragie van ged. Heer Koningh te terminéren, en dat, alhoewel de langwijligheydt, die den Cathol. Koningh daer in tot noch betuygt heeft, en de naerstigheden, die des selfs Ministers van alle kanten hebben gedaen, om gantsch Europa op te wecken, om een nieuwen Oorlogh met haer te ondernemen, sijn Majesteyt genoodsaeckt hebben, om excessive Onkosten te doen, om sich in staet te stellen, van de Gerechtigheyt en sijn Rechten te ondersteunen, hy echter in de aenbiedingen, die hy gedaen heeft, niet en heeft verandert, soo door de Memorie van sijn ged. Ambassadeur van den 4. February, als door die van den 19. Maert, sich gestadigh inbeeldende, dat Spangien eyndelijck een Propositie, die so veel te eerlijcker en voordeeliger voor deselve is, als het niet kan twijffelen van de sincere intentien van den ged. Heer Koningh van Groot Brittannien, soude accepteren ; maer gelijck dese Kroon tot noch geene dispositie tot dit Accommodement heeft laten blijcken, en dat sijne Majesteyt een groot intrest heeft, om ten eersten van 't geene, dat hy daer van moet verwachten, geëclairceert te zijn, 't zy om, in geval van een prompt Besluyt, sich van de extraordinaire Onkosten, die hy genoodsaeckt is te doen, te ontlasten, of om die te vermeerderen, in cas van een weygeringh of retardement, en sich te meerder tegens alle soorten van uytkomst te prepareren. Dit is het dan dat den gem. Ambassadeur, volgens de Ordre, die hy van den ged. Koningh sijn Meester ontfangen heeft, obligeert, om aen den ged. Heer Koningh

van

van Groot Brittannien te declaréren, dat sijne Alder-Christel. Majesteyt noch wel aen sijn aenbiedingen, tot den laetsten dagh van de Maendt November aenstaende, wil geëngageert blijven, maer dat, indien deselve in die tijdt niet geacceptеert werden, hy daer aen niet pretendeert meerder gehouden te zijn, en sulcke mesures sal mogen nemen, die hy het convenabelste sal vinden.

Gedaen tot Londen den 1. October 1682.

Geteeckent

BARILLON.

Ondertusschen had sijn Majesteyt van Spangien wel geresolveert / om de Mediatie van Engelandt aen te nemen; doch mits dat de saecken van den Keyser en de andere Geallieerden gelijckelijck afgedaen souden werden / gelijck sulcks uyt de volgende Memorie / die den Heer Don Juan Mayor aen hare Hoogh Mog. over gaf / blijckt.

Copye van de Memorie door den Spaenssen Minister aen hare Hoogh Mogende den 5. October 1682. overgelevert.

DEn Engelssen Minister tot Madrid, aen sijn Majesteyt, van wegen den Koning sijn Meester, de Propositie, waer van hier een Copye nevens gaet, gedaen hebbende, soo heeft sijn gedachte Majesteyt aen Monsr. de Ronquillo geordonneert, om van sijnen 't wegen aen den Koningh van Engelandt te seggen, dat sijn Majesteyt soo veel redenen heeft, om sich, wegens de observantien van de Tractaten met Vranckrijck, te mis-trouwen, gelijck als de inobservantie van dat van de Pirineen, van 't geene men in het Tractaet van Aken heeft gestipuleert, ende de begane infractien, die men noch actuëlijck van dat van Nimwegen doet, sulcks genoegh hebben bevestigt, sonder meer titulen of redenen, als die van geweldt, te hebben, dat, ten aensien van dese soo bekende Voorbeelden aen de geheele Wereldt, hy geene groote seeckerheydt op de trouwe van dese nieuwe Tractaten soude konnen maecken met dese Kroon, als die niet in de saecken in sijn interieur heeft voldaen; doch dat, alsoo sijn Majesteyt, niet-tegenstaende dese kennisse en soo veele gereïtereerde en publijcke ondervindingen, niets wenscht, als ten allen tijde de voorstellingh, die hy tot de rust van de Christenheydt heeft gehad, (voor welckers welwesen en tranquilliteyt hy soo veel van sijn Domeynen heeft gesacrificeert) te doen blijcken, soo sal hy gesamentlijck met den Keyser, 't Rijck en de andere Geallieerden treden, om de goede Officien, die den Koning van Engeland aenbied, te admittéren, considererende sijn Majesteyt, dat, alschoon dese infractien, in soo grooten getal, zedert de laetste Vrede, zijn gebeurt, niet alleen in de Domeynen van sijn Majesteyt, maer oock in die van 't Rijck, van den Keyser en de Geallieerden, hy sich niet van de geene, die nu in 't gemeen en naeuw met hem zijn geallieert, kan afscheyden; en aengesien sy alle in de restitutien van de Usurpatien van Vranckrijck zijn geïnteresseert, soo gelooft sijn Majesteyt, dat, indien hy

hy alleen met den Alder-Christel. Koningh soude handelen, wegens 't geene dat onse Differenten beraeckt, de Vrede niet vast en durabel soude zijn, aengesien, indien een van de Geallieerde geoffenseert bleef, om dat hy niet en wierdt gerestitueert in 't geen, dat van hem geüsurpeert was, sijn Majesteyt niet soude konnen na-laten om hem te assistéren, en dat wegens eenige twist, die niet geaccommodeert soude zijn, men immediatelijck weder in tweedracht en Oorlogh soude komen. Dat sijn Majesteyt hoopt, dat den Koningh van Engelandt, alle dese redenen wel overwegende, van sijnen 't wegen de efficacieuste Officien sal by-brengen tot een saeck van soo grooten consequentie. Den ondergeschreven Envoyé extraordinaris van Spangien vindt sich derhalven, door ordre van den Koning sijn Meester, verplicht, om van alle 't bovenstaende aen Uw Ho. Mog. kennis te geven, en twijffelt niet of Uw Ho. Mog. sullen een soo prijsselijcke en conforme Resolutie aen der selver maximen en sentimenten aggreëren, als voor de welcke sijne Majesteyt sulcken reguard heeft, en op dewelcke hy gestadig de reflectien, als de ondervindingh doet blijcken, maeckt. Gedaen in den Hage den vijfden October 1682.

Geteeckent

Don Balthazar de Fuen Mayor.

Copye van 't Geschrift, 't welck den Envoyé Extraordinaris van sijn Majesteyt van Engeland tot Madrid den 10. *Juny* 1682. *aen den Heer Marquis de los Balbases heeft overgelevert.*

MYN HEER,

AEen uw Excellentie voorleden Maendagh gecommuniceert hebbende den inhoudt van een Depesche, die ick van den eersten Secretaris van Staet van den Koningh mijn Meester heb ontfangen, bysonderlijck wegen 't Poinct, dat hy den Spaensen Ambassadeur ten vollen en aenstonts geïnformeert hadde, op de eerste openingh, welcke die van Vranckrijck van de aenbiedingen van den Alder-Christel. Koningh had gedaen, ten reguarde van een Accommodement van alle de Differenten tusschen de twee Kroonen; en hem oock ter selver tijdt geseght hebbende, dat, aengesien 'er nu een wegh geopent was, om die eerlijck ende met succes (onder Godes zegen) af te doen, de twee Koningen hem seer begeerigh en gedisponeert souden vinden, om eenige Officien, die eerlijck konnen geschieden, tusschen twee soo hooge en machtige Princen te ondernemen, ten eynde dese animositeyt, die soo schijnbaerlijck scheen te sullen voort gaen, voor dat de Fransse Troupen sich van voor Luxemburgh hadden geretireert, te prævenieren.

En uwe Excellentie my verseeckert hebbende, dat den selven Ambassadeur in geene Depesche aen sijn Majesteyt, of des selfs Ministers, in de ged. forme hadde aengetrocken dit sentiment van den Koning, mijn Meester, en my derhalven ten vollen van sijn Konincklijke intentie geïnstrueert vindende, om door alle wegen,

(onder

(onder Godes zegen) om soo een groot Werck te assistéren en te continuëren, om een vaste en egale Vrede tusschen de twee Kroonen te stabiléren, (de experientie en notoriteyt toestemmende, hoedanigh sijn Majesteyt een efficacieux instrument is geweest, om de laetste Vrede van Nimwegen te besorgen en perfectioneren) te meer, om dat aen my blijckt de Konincklijcke intentie, om alle toevallen te gemoet te gaen, en de motiven van dilayen in een geval van soo groote consequentie te dissipéren, ten aensien dat een van de Partyen onverhoopt voor den dagh komt, om Propositien tot een soo gewenscht werck te doen, met een groote deferentie tot sijn Konincklijcke interpositie; soo dunckt het my noodigh, om dese notitie en intimatie, gelijck ick doe, aen uw Excellentie te repetéren, op dat het aen den Cathol. Koningh blijckt, en dat hy oock kennisse van den yver van den Koning, mijn Meester, tot de Vrede, de Gemeene-rust en sijn Conduite in so een extraordinaris geval heeft. Waer by ick voege, dat de Ministers van de Heeren Staten Generael in een Audientie, die sy onlangs hebben gehad, sijn Majesteyt bedanckende, om dat die solliciteerde, om haer Meesters in een gelijck vertrouwen, wegens de directie van een soodanige Negotiatie, te introducéren, aen hem dese instantie hebben gedaen, dat sijn Majesteyt gedient mocht zijn, om niet te insisté-ren, dat sy gesamentlijck daer in treden; op dat daer door in 't minste niet het entaméren van een Tractaet tusschen de twee Kroonen van Vranckrijck en Spangien belet of verschóven mocht werden. Alle het geene dat ick tegenwoordigh segh, is de ware staet van dese saeck. Gedaen tot Madrid den 10. Juny 1682.

Geteeckent.

GODRICE.

Maer alsoo men aen 't Engelsse Hof/ alwaer een diergelijcke Memorie door Don Pedro Ronquillo/ Spaenssen Ambassadeur / was overgelevert/ sich met dese Verklaringh der Spaenssen niet genoeghsaem geauthoriseert vondt / om dit aen te vangen/ wiert wegens sijn Majesteyt van Groot Brittannien aen den selven Don Pedro Ronquillo het volgende Antwoort gegeven.

DEn Franssen Ambassadeur door sijn Memorie van den 21. deser aen sijn Majesteyt gepresenteert hebbende, dat den Alder-Christel. Koningh, wel begeerende dat de Differenten, die hy met Spangien heeft, door de Arbitragie van sijn Majesteyt wierden getermineert, tot noch toe niets en hadde verandert in de aenbiedingen, die ged. Ambassadeur in de Naem van den selven Alder-Christel. Koningh, door sijn Memorien van den 4. February en 19. Maert, hadde gedaen; doch dat meer-gedachte Ambassadeur, volgens een ordre, die hy op nieuw van sijn Koningh hadde ontfangen, sich genootsaeckt vondt om aen sijn Majesteyt te verklaren, dat hoogst-ged. syn Alder-Christelijckste Majesteyt noch wel by syn aenbiedingen, tot op den laetsten dagh van November aenstaende, wilde blijven, maer dat, indien de selve in dien tydt niet geaccepteert werden, den selven Alder-Chri-

Christel. Koningh pretendeert, daer aen niet meerder gehouden te zijn, en sulcke Mesures sal mogen nemen, als hy de convenabelste sal vinden; welcke Memorie van den 21. deser Maendt aenstonts aen sijn Excell. Don Pedro Ronquillo, Spaensen Ambassadeur, gecommuniceert zijnde, soo heeft ged. Ambassadeur op gisteren uyt de naem van den Cathol. Koningh, sijn Meester, een Memorie aen sijn Majesteyt gepresenteert, waer in hy aen deselve vertoont, dat den ged. Heer Catholijcken Koningh gelijckelijck met den Heer Keyser en 't Ryck, benevens de Geallieerden, soude komen, om de goede Officien, die syn Majesteyt van Groot Brittannien offereerde, te admittéren. Welcke termen geen soo exacte overeen-komst hebbende, als wel te wenschen was, volgens de aenbieding van Vranckrijck, soo recommandeert syn Majesteyt t'eenemael aen ged. Ambassadeur van Spangien, om de noodige reflexien op ged. aenbiedingh te maecken, en daer op een prompter en cathegoriquer Antwoordt, als dese woorden zyn, te besorgen. De aenbiedingh van den Alder-Christel. Koningh is in syn Brief van den 22sten Maert laestleden aen den Marschalck de Crequi in deser voegen opgestelt: *Ick heb geresolveert, om op een stoot de saecken van Nederlandt te termineren, het Æquivalent, 't geen my voor de Renunciatie van de wettige Pretentien, door mijn Procureur op de Conferentie tot Kortrijck den 4. July laetst geëyscht, gegeven moet werden, ter Arbitragie van den Koningh van Engelandt te stellen*; en lager in deselve Missive: *Ick zend u dese Brief, om u te laten weten, dat mijn intentie is, dat, soo ras als gy die ontfangen sult hebben, gy een Officier aen die geene, welcke in de Stadt van Luxemburgh commandeert, zult zenden, om hem van de Resolutie te adverteren, die ick genomen hebbe, om ter decisie van den Koningh van Engelandt alle de Differenten, die ick met den Catholijcken Koningh heb, te stellen.* Dese Remise van de Pretentien van den Alder-Christel. Koningh aen de Differenten, die gedachte Koningh met Spangien heeft, gestelt zynde, soo schynt het noodsaeckelyck te wesen, dat men op dese openingh net en praecys antwoordt; en daerom is het oock, dat syn Majesteyt aen den ged. Ambassadeur recommandeert, dat hy wel sterck in Spangien representeere, dat, ingevalle de Arbitragie in deselve uytbreydingh niet wierde geaccepteert, als Vranckrijck die hadde voorgeslagen, syn Majesteyt genoeghsaem voor-sagh, dat het seer beswaerlyck soude vallen, om een nieuwe Oorlogs-Rupture te prævenioren ten eynde van de Maendt November aenstaende, alsoo den Alder-Christel. Koningh gedeclareert heeft, dat hy na die tydt niet en pretendeert, om aen syn eerste Aenbiedingen gehouden te zyn, maer sulcke Mesures sal mogen nemen, als hy best convenabel sal vinden. Gedaen tot Withall den 5. October 1682.

Geteeckent

L. JENKINS.

Den Heer Crampricht had oock 't volgende Geschrift aen haer Hoog Mog. overgelevert/om de Memorie van den Heer Don Fuen-Mayor te bevrachtigen.

Memorie

Memorie van de Heer Crampricht, Resident van sijn Keyserl. Majesteyt aen haer Hoogh Mogende.

DEn ondergeschreven heeft door dese aen uw Ho. Mog. willen communicéren, 't geen hy by monde aen eenige van der selver Ministers zedert eenigen tydt heeft geseght, te weten, dat syn Keyserlycke Majesteyt in de begeerte van een algemeene Vrede volharde, en, om daer toe te komen, inclineerde tot de middelen, welcke syn Catholycke Majesteyt en syne Geallieerden convenabel bevonden souden hebben. En vermits den Envoyé van Spangien aen uw Ho. Mog. heeft gedeclareert, dat syn Meester gesamentlyck met syn Keyserlycke Majesteyt, het Ryck, en de andere Geallieerden, sal treden, om de goede Officien, die syn Konincklycke Majesteyt van Groot Brittannien aen hem door syn Minister tot Madrid heeft aengeboden, te admittéren.

Soo heeft den onder-geschreven aen Uw Hoog Mog. wel willen notificéren, dat syn Keyserlycke Majesteyt gesint is, om 't selve te doen, mits dat daer door het Tractaet van Franckfort ('t welck tot noch door de Konst van de contrarie Partye getraineert is) niet geïnterrumpeert en werdt, en dat den Koningh van Engeland, door de interpositie van syn Officien, sich niet gedispenseert oordeelt van de Obligatien, die hy, uyt krachte van de gemaeckte Alliantien, heeft; gelyck oock dat dit Tractaet van Vrede generael zy, om de rust aen syn Majesteyt en 't Ryck, ende ter selver tydt aen de Koningen en andere Geallieerden te retablisséren.

Den ondergeschreven en twijffelt niet, of Uw Hoogh Mog. sullen de intentie van syne Keyserlycke Majesteyt seer loffelyck, nut voor het Gemeen, en conform aen haer Interesten en sentimenten vinden. Gedaen in den Hage den 6den October 1682.

Geteeckent

CRAMPRICHT.

Dese Verklaringh van sijn Majesteyt van Vranckrijck / om niet langer aen sijn Aenbiedingen / wegens de Arbitragie van sijn Majesteyt van Engelandt / gehouden te wesen als tot den laetsten November / gaf een groote bekommeringe by de meeste Hoven / en voornamentlijck by desen Staet / dat 'er na die tijdt weder nieuwe Hostiliteyten souden geschieden / invoegen door haer Hoogh Mogende de volgende Resolutie / op dat sulcks voor-gekomen mocht werden / genomen wierdt.

Jovis den 8. October 1682.

BY Resumptie gedelibereert zijnde op de Missive van de Heer van Citters en van Beuningen, hare Hoog Mog. Ambassadeur en Extraordinaris Envoyé aen het Hof van den Koningh van Groot Brittannien, geschreven aldaer den 25. September.

tember laetst-leden, houdende onder anderen, dat den Heer de Barillon, &c. Ambassadeur van den Koningh van Vranckrijck aen 't hoog-gem. Hof hadde bekent gemaeckt, dat den Koningh, sijn Meester, ordres gegeven had, aen sijne Plenipotentiarissen tot Franckfort, om aldaer te verklaren, dat sijn Majesteyt niet verstont veel langer in de tegenwoordige onseeckerheyt te verblijven omtrent den uytslag van de Differenten met het Duytsche Rijck, en daerom niet langer wilde gehouden zijn om die te termineren op de Conditien, van sijnen 't wegen voorgestelt, ende by het meerder-getal van de Ceur-Vorsten, ende veele Vorsten en Stenden van 't Rijck, opgevolgt, als tot den laetsten dagh van November naest-komende, ende is daer nevens mede gelesen de Missive van de gem. Heeren van Citters ende Van Beuningen, geschreven insgelijcks tot Westmunster den 2. deser, ende daer nevens een Bylage, geaddresseert aen den Griffier Fagel, houdende onder anderen, dat den gem. Heer de Barillon aen sijn Majesteyt van Groot Brittannien ingedient hadde de Memorie, nevens de voorsz. Missive gevoegt, dewelcke door ordre van hoogst-ged. sijn Majesteyt aen den Ambassadeur van Spangien, ende door den selve aen haer was gecommuniceert, daer by sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck sijne aenbiedinge tot de Arbitragie niet langer als tot het eynde van November naest-komende wilde gestant doen, breeder in de secrete Notulen van den 6. deser vermelt: Is goet gevonden ende verstaen, dat aen de gem. Heeren van Citters en van Beuningen sal werden gerescribeert, dat hare Hoogh Mog. dien Voorstel ende Notificatien niet sonder seer groote bekommeringe hebben vernomen; dat sy ten uyttersten beducht zijn, dat die wederom oorsaeck sullen geven tot noch verder ende nieuwe verwijderingen, ende misschien Rupture tusschen den Keyser, het Rijck, den Koningh van Spangien ende hoogst-ged. sijn Majesteyt van Vranckrijck, daer alle haer Conduite en arbeyt daer heen heeft gegaen ende noch gaet, omme door alle behoorlijcke ende betamelijcke wegen ende middelen te bevorderen ende te effectueren, dat de differenten ende verwijderingen, die tusschen de Christen Princen zijn ontstaen, in der minne ende op eerlijcke ende redelijcke Conditien, daer over sy den anderen souden konnen verstaen, in 't geheel ende universelijck souden mogen werden uyt de weg gelegt, dewyl haer Hoog Mog. altydt zijn geweest, ende noch zijn in die opinie ende van dat verstant, dat de soo seer gewenschte ende noodige Ruste ende Vrede van de Christenheyt niet sal konnen werden geconserveert, indien alle deselve Differenten niet t'eenemael en t'effens ende te gelyck werden geaccommodeert ende geassopieert, gelyck sy haer daer toe by voorige Resolutien soo meenighmael hebben verklaert aen alle Hoven van hare Geallieerden, daer sy gehoor hebben konnen vinden, ten dien eynde ernstige instantien hebben laten doen, ende daer inne noch dagelijcks continueren, dat de voorsz. Denunciatien hare voorsz. bekommeringen noch meer vermeerderen, wanneer sy daer aen gedencken, wat moeyten men heeft gehad, om het Congres, tot wegh-neminge van de voorsz. Differen, te doen aenvangen en te continueren, om dat van wegen sijne Koninckliicke Majesteyt van Vranckrijck, aen de gem. Heeren des selfs Plenipotentiarissen, last

was

was gegeven, niet als op seeckere Conditien te handelen, en om te surmontéren de difficulteyten, dewelcke gemaeckt wierden omtrent een præliminaire restitutie van 't geoccupeerde, ende dat het hares oordeels onmogelijck is een onderhandelingh van Vrede, over soo importante Poincten, eerst in een Lichaem, gecomposeert uyt soo veele Leden, als is het Duytse Rijck, alle niet even seer geinteresseert; en seer verre van den anderen gelegen, ende dan noch met andere uytheemse Koningen ende Princen geëngageert tot een gemeene bescherming, in soo korten tijdt tot perfectie te brengen; want indien de voorsz. Declaratien ende het ooghmerck van dien alleen soude gaen, om door middelen van dien de saecken van het Duytse Rijck van Spangien te separéren, ende alsoo die geene, die met den anderen in een ende deselve Vriendtschap ende Alliantie zijn, van den anderen te scheyden, dat sy als dan de voorsz. Declaratien noch voor soo veel te dangereuser souden moeten achten, gemerckt een soodanige separatie evidentelijck met sich soude slepen de ruïne van die geene, die haer van den anderen laten affonderen, dat hare Hoogh Mog. niet soo lief sullen sien, als dat de voorsz. Ruste en Vrede universelijck en te gelijck onder alle de Partyen met den anderen hebbende, mach blijven geconserveert op eerlijcke ende redelijcke Conditien, daer over de Geïnteresseerdens haer met den anderen sullen konnen verstaen, ende liever souden sien, dat sulcks heden als morgen mocht werden geëffectueert, oock daer toe gaerne süllen contribuëren alles wat in haer vermogen is, maer ten uytersten sullen moeten af sien van alles, wat dienen kan, om de Vrienden ende Geallieerden van den anderen te separéren, de Differenten van den eenen te terminéren, en die van den anderen te laten staen, ende oock van alles, dat dienen kan om de saecken met den Keyser, het Rijck, den Koningh van Spangien, ende de andere Vrienden en Geallieerden tot verwijderingh ende Rupture te brengen, dewijl de Oorloghsvlamme, die aldaer (dat God genadelijck verhoede) soude mogen komen op te gaen, haer seeckerlijck en onvermijdelijck mede soude aensteecken, soo wel ten aensien van de Situatie van desen Staet, als sijne Koninckl. Majesteyt van Spangien, die sich soo verre hebbende verklaert, dat deselve op de instantie van hoogst-ged. sijne Majesteyt van Groot Brittannien heeft aengenomen de offre aen hem door deselve sijne Majesteyt van Spangie gedaen, en sulcks aengenomen te doen wat hem is gevergt, en de Keyser gedeclareert hebbende te vrede te zijn, om door entremise van deselve Majesteyt de differenten in Duytslandt aenstonts te willen terminéren, hare Hoog Mog. niet weten, hoe sy haer souden ingeréren, veel min op wiens versoeck sy haer souden aenmatigen, om sijne Koninckl. Majesteyt van Spangien tot de voorsz. Arbitragie te perssen, door dien sy het niet konnen doen op het versoeck van sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck, alsoo die Majesteyt sulcks alleen niet begeert, maer rondt uyt, soo sy Heeren van Citters en van Beuningen voor desen hebben geschreven, qualijck genomen hebbende, dat haer Hoog Mog. haer met de voorsz. Arbitragie of Vrede wilden moeyen, dat sy toonden daer toe in het versoeck van sijn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien te inclinêren, niet op het versoeck van deselve sijne Majesteyt van Groot Brittan-
 nien,

nien, dewijle die Majesteyt dat aen Spangien noyt heeft versocht, en dat sy het niet konnen doen uyt haer eygen selven, vermits men haer met reden soude reprochéren, dat sy sijn Koninckl. Majesteyt van Spangien meer souden pretenderen te vergen, als hoogst-ged. sijn Majesteyt van Groot Brittannien self hadde voor-gehouden, &c. ende nademael hoogst-ged. sijn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien alsoo seer en alsoo verre is geëngageert in de Conservatie van de Spaensse Nederlanden als hare Hoogh Mog., als hebbende even deselve Tractaten met sijne Majesteyt van Spangien aengegaen, ende dat deselve sijne Majesteyt van Groot Brittannien sich aen de conservatie van de voorsz. Rust van Europa seer veel laet gelegen leggen, ende seer noode soude sien, dat de saecken tot de feytelijckheden souden uytbersten, dat sy Heeren van Citters ende van Beuningen derhalven niet sullen nalaten, sonder eenigh het minste tijdt-versuym, aen hoogst-ged. sijne Majesteyt van Groot Brittannien op het alderkrachtighste te representeren de voorsz. hare Hoogh Mog. bekommeringe, ende de seeckere ende rechtvaerdige vreese, die hare Hoog Mog. hebben, dat de Proceduren, die by sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck, of voor of naer de expiratie van den voorsz. laetsten November, wederom feytelijck by de handt soude mogen werden genomen, de Christenheyt onfeylbaerlijck wederom in een Oorlogh sullen inwickelen, daer inne soo wel sijn Majesteyt als desen Staet mede souden werden geëntraineert, en dat sy derhalven seer dienstig versoecken, dat sijn Majesteyt, om soo grooten quaet, en daer van haer Hoog Mog. alsoo avers zijn, als sijn Majesteyt kan wesen, in tijdts te vermijden, door sijn hoogh-aensienlijcke intercessie en interpositien wil effectuëren, dat noch door de voorsz. Declaratien, noch door eenige andere wegen of middelen, verdre of nieuwe Beroerten mogen ontstaen, ende het daer henen helpen beleyden, dat alle de Partyen, by den jegenwoordige toestant geïnteresseert, ende met den anderen different hebbende, hoe eerder hoe liever op eenen deselve Plaetsen mogen by-een-komen, om door bemiddelinge van deselve sijn Majesteyt op eerlijcke en redelijcke Conditien, daer over sy den anderen sullen konnen verstaen, t'effens ende te gelijck alle Differenten uyt de wegh te ruymen, en alsoo de seer noodige ruste van de Christenheyt, ende de Vrede onder alle universelijck ende generalijck te stabiléren ende vast te setten.

Den Heer van Beuningen / als zijnde den Heer Citters eenige dagen van te vooren vertrocken / insisteerde daer op by den Koningh en de Engelsse Ministers wel sterck / dat dit ten effecte mochte werden gebracht / maer sijn Majesteyt van Engelandt / oordeelende dat sulcks by sijn Majesteyt van Vranckrijck geen ingressie soude vinden / alschoon hy daer op insisteerde / trachte in tegendeel by desen Staet de aengebodene Arbitragie smaeckelijck te maecken / op dat soo alle Differenten uyt de wegh gelegt souden konnen werden; doch dewijl ondertusschen haer Hoog-Mog. goede meeningh / om de Vrede voort te setten / by sommige seer verkeert wierdt uytgelegt / en dat oock de devoiren / die sy aen 't Engelsse Hof ten dien eynde deden / door die van de contrarie Partye tot haer nadeel

nadeel wierden geinterpreteert / soo betoonden sy sulcks gantsch anders in de volgende Resolutie / welcke sy ten dien eynde in 't laetst van October namen.

Jovis den 29. October 1682.

IS gehoort het Rapport van de Heeren haer Hoog Mog. Gedeputeerden tot de Buytenlandsche Saecken, hebbende ingevolge ende tot voldoeninge van der selver Resolutien Commissoriael van den 24. en 27. deses gevisiteert, ende geexamineert, beyde de Missivens van den Heere van Beuningen, haer Hoog Mog. extraordinaris Envoyé aen het Hof van den Koningh van Groot Brittannien; waer op gedelibereert zijnde, is goet gevonden ende verstaen, dat den gem. Heere van Beuningen sal werden gerescribeert, dat haer Hoog Mog. uyt de voorsz. Missiven met seer groote verwonderinge hebben gesien, dat deselve werden geinsimuleert, niet alleen by den Heere van Barillion, Ordinaris Ambassadeur van sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck, van dat sy souden woelen, om alle de Wereldt jegens die Majesteyt op te maecken, maer oock selfs by eenige van de Heeren Ministers van sijn Koninckl. Majesteyt van Engelandt, met een vry ernstige toon, dat sy meer den Oorlog dan de Vrede souden desideréren; dat sy niet weten, dat sy iets ter Wereldt hebben gedaen, veel min gewoelt, om yemandt tegens hoogst-ged. sijne Majesteyt van Vranckrijck op te maecken, 't en ware dat men voor woelen en voor opmaecken soude willen nemen en aensien de Debvoiren, die sy met veel ernst en yver hebben aengewent, om de Rust en Vrede in Europa te conservéren, en voor te komen de ongemacken, die door nieuwe onrusten souden mogen ontstaen, en sorge te dragen, dat desen Staet soude mogen blijven ongemoeyt en ongetroubleert, oock geappuyeert door de Assistentie van hare goede Vrienden en Geallieerden (onder de welcke sy sijn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien een van d'eerste en voornaemste altoos hebben gereeckent, ende noch reeckenen) niet om yemandt, veel min sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck, eenige de alderminste moeyelijckheyt of offensie te causéren, maer enckel en alleen tot haer en haer 'er Geallieerde bloote en naeckte bescherminge en defentie, ende dat haer eerlijck ende Christelijck voornemen het geluck heeft gehadt van gevonden te hebben een seer volkomen Approbatie van hoogst-ged. sijne Majesteyt van Groot Brittannien; dat sy gelooven dat alle de Wereldt te seer is gepersuadeert, soo wel van het interest, als van de constitutie van desen Staet, om te mogen blijven buyten alle soorten van Oorloge, hoedanigh die oock souden mogen wesen, ende van gaerne te sullen adhibéren alle eerlijcke ende mogelijcke middelen, om die te prævéniëren en voor te komen, als dat men die in een contrarie opinie soude konnen brengen, of persuadéren, dat yemandt van de Regeeringe die gedachten soude konnen hebben, om den Oorlogh te willen of voortsetten, of fovéren, en dat sy wenschten, dat die geene, die haer so grooten ongelijck doen, van haer daer van te insimuléren, eens aen wesen, waer eenige demarche of pas sy daer toe hebben gedaen, ja wat demarche of pas sy hebben genegligeert of nagelaten, die soude hebben konnen dienen, om den Oorlog of nieuwe Beroerten, ja zelfs aenleydinge

daer toe te mogen evitéren en ontgaen; dat sy als noch voor Godt en de gantsche Wereldt konnen protestéren, dat sy niets soo seer wenschen, dan dat de Rust en Vrede in Europa mach blijven geconserveert, en alles, wat sy dien-aengaende sullen contribuëren, seer gaerne sullen toe-brengen: dat sy, om te toonen haer onpartydigheyt, niet alleen in 't gunt voorgevallen is in het Duytse Rijck, maer oock selfs in de Spaensse Nederlanden, in welckers conservatie sy soo seer zijn geintereseert, en tot welckers defentie sijne Majesteyt van Groot Brittannien sich met haer door een en deselve Engagementen wel heeft gelieven te verbinden, noyt hebben declaréren willen, wie van de strijdende Partyen in het gelijck of ongelijck was, op hope, dat deselve Partyen, door bemiddelinge van andere Koningen en Princen, den anderen op eerlijcke Conditien souden verstaen, ende dat sy die hare conduite soo seer hebben doen uytsteecken, oock ten aensien van sijn Koninckl. Majesteyt van Spangien; dat sy al in den aenvanck van dit Jaer, als de Stadt van Luxemburgh was geblocqueert, hebben verklaert, dat sy het Secours, dat die Majesteyt doenmaels van haer vorderde, souden geven, in die vaste verwachtinge, dat sijn Majesteyt in Handelinge soude treden met sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck, indien deselve Majesteyt daer toe geliefden te resolvéren, dat sy, daer na verstaen hebbende, dat sijn Majesteyt van Vranckrijck de pretentien, tot laste van sijn Koninckl. Majesteyt van Spangien gemaeckt, hadde verbleven aen sijn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien, alle debvoiren hebben aengewent, om hooghst-ged. sijn Koninckl. Majesteyt van Spangien te permovéren, om de voorsz. Differenten, door de entremise van die Majesteyt, te doen terminéren, ende het werck alsoo buyten feytelijckheydt te houden, en tot een gewenschte rust te brengen; dat sy oock noyt, en oock selfs niet nu ter tijdt, hebben geraden, noch een hooghst-ged. sijn Koninckl. Majesteyt van Spangien, om de voorsz. Arbitragie niet aen te nemen, noch aen sijn Keyserl. Majesteyt en het Rijck, om aen sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck Straetsburgh of andere Plaetsen niet te cedéren, maer dat al haer studië heeft gegaen, en noch gaet, om door een redelijck en eerlijck Accommodement alle occasien tot nieuwe Onlusten in de grondt te præcidéren en af te snijden, en dat sy daerom selfs, eer sy wisten wat sijn Koninckl. Majesteyt van Spangien soude antwoorden, op de Propositien van sijn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien aen hem Heere van Beuningen ordre hebben gegeven, om by sijn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien aen te houden, dat die Majesteyt Officien soude willen doen, om te komen op een gemeene Handel-plaets, en tot een gemeen Congres, en dat na haer oordeel het eenige middel is, om eenmael promptelijck uyt alle de Differenten te geraecken, want dat daer door aenleydinge en occasie kan werden gegeven, om d'een en d'ander Partye, in consideratie van elck anders Interesten, Assecuratien en andere gelegentheden, te permovéren, van aen d'een of d'andere zijde yets te laschéren of af te treden, en dat sy niet konnen sien, dat de voorsz. Saecken, wanneer die na behooren souden werden gehandelt, van een langen sleep of treyn soude konnen zijn; dat hare Hoog Mog. meynen wel verseeckert te zijn, dat so wel den Keyser en sijn Geallieerden,

als

als Spangien, sullen aggreëren de Stadt Franckfort, en dat het Duytsche Rijck die Plaets niet kan refuséren, dewijl van wegen het Rijck aldaer alrede gehandelt werdt, en dat mits dien haer Hoogh Mog. onbegrijpelijck voor-komt, dat men op dat prætext van Præliminarien de gemeene Handel-plaets komt te verschuyven, daer nochtans door haer onverdrietigen arbeyt, en de Keyser en Spangien, haer soo verre hebben uytgelaten, dat sy, sonder op Præliminarien te insistéren, sullen komen tot een materie van onderhandelinge selfs; dat sy mits dien haer hooglijck moeten bedroeven, dat, daer naer het oordeel van sijne Koninckliijcke Majesteyt van Groot Brittannien, ende de Heeren des selfs Ministers, best was, alle onlusten door een generael Accommodement uyt de wegh te leggen, men evenwel van de handt wijst 't geene daer toe dienen kan, en selfs haer promptelijck, en sonder eenigh het minste tijdt-verlies, indien het sijne Koninckliijcke Majesteyt van Vranckrijck maer beliefde dat te aggrediëren, namentlijck, dat alle de strydende Partyen tot Franckfort by den anderen mogen komen, en aldaer door entremise van sijn Koninckliijcke Majesteyt van Groot Brittannien tot de Onderhandelinge selfs toe treden, en dat de saecken van dien, soo wel in 't Rijck, als in Spangien diermaten zijn geprepareert, dat de voorsz. Onderhandelinge over al met veel spoet souden konnen voortgeset werden, en gesien wat uytkomste in die saken te vinden souden mogen wesen, en dat sy haer over dese facheuse incidenten te meer moeten bedroeven, om dat sy niet konnen sien, dat sijne Koninklycke Majesteyt van Vranckrijck daer by het minste hinder of ongelegentheydt heeft, sonderlinge daer de Heeren des selfs Ambassadeurs aldaer zijn, en dat die Majesteyt soo sinceerlyck verklaert, spoedigh te willen zijn uyt alle Embarassen, door een spoedige generale Vrede, en te mogen lyden, dat de generale Vrede door alle, ende specialijck door syn Koninckliijcke Majesteyt van Groot Brittannien, werde geguarandeert, want indien die intentien soo sinceer zyn, gelyck hare Hoogh Mog. gaerne willen en moeten gelooven, soo schijnt het haer onbegrijpelijck, dat die Majesteyt immers met reden kan refuséren een soodanige gemeene Handel-plaets, daer alles promptelyck en spoediger te gelyck kan werden afgedaen, als wanneer daer over op verscheyde Plaetsen soude werden gehandelt, en gebruyckt alderhande finessen en uytstellen, om doch voor te komen, dat het Accommodement met den een of met den anderen niet anders als te gelyck soude mogen werden gemaeckt, 't welck nochtans de voorslagen sovden zyn, soo hy Heer van Beuningen schrijft, van gemelde Heeren Ministers van sijne Koninckiycke Majesteyt van Groot Brittannen; dat hare Hoogh Mog. altoos voor oogen gehadt hebbende, ende noch hebbende het voorsz. generael Accommodement, als haeres oordeels het eenige middel om uyt de tegenwoordige en swevende onrusten te geraecken, ende de Vrede eenmael bestendiglyck herstelt te sien, niet konnen te samen brengen ofte begrijpen, hoe het mogelijck is om tot een goet eynde te komen, als syne Konincklycke Majesteyt van Spangien door een Arbitragie de Decisie van desselfs Differenten met syne Konincklycke Majesteyt van Vranckryck laet aen hoogst-gem. syne Konincklycke
 Maje-

Majesteyt van Groot Brittannien, en dat over de Differenten met den Keyser en het Ryck tot Franckfort gehandelt werdt, ende dat het niet alleen de uytterste longeurs, maer meenigte van incidentéle Quæstien en oneyndige klachten sal veroorsaecken, indien de Correspondentie tusschen de Heeren Ministers van sijn Keyserl. en Koninckl. Majesteyten van Spangien den voortgangh van 't generael Accommodement sal moeten of verhaesten, of verachteren, en dat sy wel eens wilden wesen geinformeert, hoe de longeurs, en de voorsz. klachten, en het misnoegen, dat daer uyt onfeylbaerlijck sal rijsen, souden konnen werden voorgekomen; dat hare Hoogh Mog., in desen procederende met de uytterste candeur en oprechtigheyt, van opinie zijn, dat op soo een gemeene Handel-plaets, en soo een gemeen Congres, dadelijck soude konnen werden gesien waer aen den voortgang van een goet Besluyt soude mogen haperen, ende wat men soude konnen of moeten doen, om de voorkomende Obstaculen wegh te nemen; dat men haer ten hoogsten verongelijckt, wanneer men haer beschuldigt, dat sy sijn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittanniens saecken niet gunstig souden zijn, en door een Partye, aen het Hof contrarie, haer souden laten aensetten, om eenige representatien te doen; dat hare Hoog Mog. mede seer sinceerlijck konnen verklaren, met niemant ter Wereldt, als met de Heeren sijne Majesteyts Ministers, te hebben gecorrespondeert, of gesproocken, of doen spreecken, directelijck of indirectelijck, over 't Beloop van de voorsz. Onderhandelinge, of iets van 't gunt daer aen dependeert, en veel weyniger met yemandt van de geene, die in partyschap met het Hof aldaer souden staen, en dat sy niet alleene wel gepersuadeert, maer seecker zijn, dat daer van oock niet het aldergeringste sal constéren, en dat sy sijne Majesteyt wel konnen verseeckeren, dat sy niet soo lief sullen sien, dan dat de saecken in Engelandt mogen zyn gebracht tot een gewenschte ruste ende eenigheydt, en dat syne Majesteyt daer door mach jouïsséren van al het gesag en authoriteyt, dat deselve noodig soude mogen achten, soo voor syne affaires, als voor die van syne Vrienden; dat sy haer oock geensints hebben geöpponeert, of sullen opponéren of wederhouden tegens de Resolutie, die syne Koninckl. Majesteyt van Spangien soude mogen nemen, om de voorsz. Differenten aen de Arbitragie van syne Majesteyt te verblyven, maer aensien dat de voorsz. Resolutie door den Heer Ambassadeur van Spangien, aen 't Hof van syn Majesteyt residerende, of andersints geëffectueert wordt, dan dat sy niet anders hebben konnen doen als te remonstréren de onmogelijckheydt, die sy meenden te moeten voorsien, dat daer in soude residéren, dewyle sy hadden gemarcqueert, dat syne Koninckl. Majesteyt van Spangien op syne Majesteyts offres tot een entremise over de voorsz. Differenten niet hadde gelieven te resolvéren, sonder daer over te hooren de Considerațien van syne Keyserl. Majesteyt, en dat sy beducht waren, dat die Majesteyt de voorsz. Arbitragie soude aensien als een saecke, die haer Interesten van den anderen souden separéren, ende dat men dies sich te vergeefs soude vergapen aen de voorsz. Arbitragie, en mogen negligéren het noodige, om de Rust van Europa te conservéren; dat sy haer oock niet hebben geöpposeert, of sullen opposéren, of tegen

gaen, en, voor soo veel haer aengaet, aensien de Resolutie die syne Keyserl. Majesteyt en het Ryck souden mogen of willen nemen, om aen syne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck in te willigen 't geen by syne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck werdt gepretendeert, wanneer die sulcks achten te zyn van hare convenientie; maer dat sy haer niet vinden met genoeghsame redenen gemunieert, om syn Koninckl. Majesteyt van Spangien, of syn Keyserl. Majesteyt, daer toe te overreden, dewyle die Majesteyt door geen Tractaet is geöbligeert, om de Differenten, die syne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck, door de bewuste occupatien, heeft gemoveert, en noch wyders staet te maecken, te moeten verblyven aen yemandts uytspraeck, en dat sy niet vinden, dat die Majesteyt by de gemaeckte Tractaten, of oock andersints door 't gunt tot noch toe onder Uytheemsche Koningen is gebruyckt en geüseert, verder is verbonden, dan te admittéren de Entremise van neutrale Vrienden, en dat die Majesteyt hadde verklaert te admittéren de Entremise van syn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien, en daer door voldoet 't geene aen deselve Majesteyt is, en precijselijck na den inhoudt der voorsz. Tractaten geverght kan werden: Ende dat den Keyser en syne Geallieerden sich insgelijcks soo verre hebben gedeclareert, hoewel hare Hoog Mog., als geseyt is, die Majesteyt noch hare Geallieerden nimmermeer eenigermate hebben willen wederhouden, om haer dien-aengaende nader en breeder te verklaren, indien sy daer toe konnen verstaen, of gepermoveert werden, hoewel sy seer beducht zyn, dat de Differenten tusschen syne Koninckl. Majesteyt van Vranckryck aen de eene, ende den Keyser, het Duytsche Ryck, en Spangien aen de andere zyde, ter neder geleyt zynde, haer Hoogh Mog. maer sullen hebben gearbeydt, om nieuwe moeyelijckheden op haren hals te halen, ter saecke van Pretentien, die men dan immers, soo alle apparentien leggen, en hy Heere van Beuningen in syne voorsz. Brieven schijnt te apprehendéren, tegens Spangien en desen Staet sal willen werckstelligh maecken, en die doen gelden door het Appuy en de Macht van anderen, dat niet te beduchten soude wesen, als alle Differenten door een generael Accommodement uyt de wegh wierden geruymt; dat sy niet konnen gelooven, dat syn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien van intentie soude zijn de Tractaten, tusschen syne Majesteyt, en syne Koninckl. Majesteyt van Spangien, en desen Staet gemaeckt, niet te executéren, indien of syne Majesteyt van Spangien, of desen Staet wederom souden mogen werden geattacqueert, en dat hy Heere van Beuningen in syne voorsz. Missive van den 20. deser over al seer positijf schryvende, dat van de zyde van Engelandt niets te wachten soude zyn, indien syne Majesteyts Vrienden in den Oorlogh souden mogen geraken, en dan wederom simpelyck, dat 'er een apparente onmogelijckheyt was, om eenigh Secours van daer te trecken, haer Hoog Mog. gaerne souden zyn geïnformeert van de rechte en positive intentie van hoogst-ged. syn Majesteyt, ende namentlijck, of deselve syne Majesteyt niet en soude executéren de voorsz. Tractaten, ingevalle syne Majesteyt of hare Hoogh Mog. van nieuws wederom souden mogen werden geattacqueert, en of sy op deselve Tractaten geen toeverlaet noch verseeckeringe

souden

souden mogen hebben, en dat sy daer van by een schriftelycke positive en nader verklaringe van syne Majesteyt versoecken te mogen werden geëlucideert, van hare Mesures daer naer te konnen en te mogen nemen, want dat daer aen hares oordeels merckelyck gelegen leyt, naer de tegenwoordige constitutie van saecken, die voor het welwesen van Europa zyn van de uytterste importantie, en dat hare Hoogh Mog. vastelyck vertrouwen, en haer daer op t eenemael verlaten, dat syne Majesteyt de voorsz. Tractaten soo religieuselyck en sinceerlyck sal executéren en naerkomen, indien, 't geene Godt verhoeden wil, de saecken tot extremiteyten souden mogen komen, als sy gesint zyn die aen hare zyde te executéren ende te voldoen, en dat sy meynen, dat sy aen deselve syne Majesteyt ongelyck souden doen, indien sy daer van andere gedachten quamen op te vatten, en dat hy Heere van Beuningen, 't geene voorsz. is, van wegen hare Hoogh Mog. by monde ende Geschrifte, soo het van de meeste vrucht kan zyn, sal voor-dragen, ende specialyk insistéren op de voorsz. schriftelyke Verklaringe, indien hem soude mogen voorkomen, dat syne Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien niet gesint, of in vermogen soude zyn, om de voorsz. Tractaten te executéren ende na te komen.

Den Heere van Beuningen presenteerde dese saeck wel aen sijn Majesteyt van Engelandt / en de Ministers van den Keyser en Spangien aldaer deden wel haer best / om uyt te wercken / dat 'er een algemeene Handel-plaets / om alle Differenten uyt de weegh te leggen / verkoren mocht werden; doch aen 't Engelsse Hof oordeelde men / dat sulcks by Vranckrijck niet geëffectueert soude konnen werden / maer dat de Arbitragie behoorde geamplecteert te werden; invoegen / om dit te meer smaeckelijck te maecken / den Heer Engelssen Envoyé Chudley in den Hage de volgende Memorie aen haer Hoogh Mogende overleverde.

Memorie van den Heer Chudley, Envoyé Extraordinaris van sijn Majesteyt van Groot Brittannien aen de Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden.

DEn onder-geschreven Envoyé Extraordinaris van den Koningh van Groot Brittannien vindt sich door een expresse ordre verplicht, om aen Uw Hoogh Mog. te vertoonen, dat het met een groote droefheydt is, dat sijn Majesteyt siet, dat, in eene saeck van soo grooten gewicht, gelijck als is het beletten, dat de Christenheyt in geen nieuwen Oorlogh komt, de Sentimenten van Uw Hoogh Mog. sich van die van sijn Majesteyt soo verwydert vinden, en dat in soo een essentieel Poinct, voor de Interesten van sijn Majesteyt en Uw Hoogh Mog.; sijn Majesteyt is soo sterck gepersuadeert, dat het noodsaeckelick is, dat sijn gedachten en de Uwe aen een soo grooten Werck, sonder langer dilay, werden geattacheert, dat hy sich niet wil op-houden met andere Particulariteyten, die in de Memorie, door den

den Heer van Beuningen den 26. October laetst gepresenteert, en in de Resolutie van Uw Hoog Mog. van den 29. der selver Maendt O. S. zijn vervat, als aen die geene alleen, die van de conservatie van de Gemeene-rust handelen; alle het andere niet zijnde als 't geene dat in particuliere Discoursen gebeurt soude zijn, welcke den Heer van Beuningen in Engelandt gehad soude hebben, over een Poinct, waer van Uw Hoog Mog. versocht hebben door een positive en cathagoricque Antwoordt by Geschrifte van sijne Majesteyt geësclaircisseert te zijn, 't welck, volgens het oordeel van sijn Majesteyt, beter met stilswijgentheydt gepasseert mochte zijn, dewijl het niet mogelijck en is, om op soo een extraordinair versoeck, en waer van men geen exempel heeft, te antwoorden sonder scherpheyd en ressentiment, 't welck eer soude strecken om te verkoelen en te verminderen, als te vermeerderen de vriendtschap tusschen sijne Majesteyt en Uw Hoog Mog., welckers conservatie sijn Majesteyt soo gewichtigh tot het welwesen van de Christenheyt oordeelt: En daerom is het, dat hy wel wil hoopen, dat, indien Uw Hoog Mog. de gerechtige reflexien op alle 't geene, dat men daer op soude konnen antwoorden, gemaeckt sullen hebben, sy eerder reden sullen vinden, aen sijn Majesteyt danck te weten, dat hy sich niet heeft laten bewegen, om soodanigen Antwoordt te geven, als dit versoeck wel verdiende. En gelijck als sijn Majesteyt veel eerder wenscht om sich aen de middelen te houden, om de ongelucken van een nieuwen Oorlogh te voor-komen, en boven alles begeert, dat Hy en Uw Hoogh Mog. wegens dit Poinct d'Accoort zijn, soo heeft hy noodigh geoordeelt, om voor Uw Hoog Mog. haer sentimenten, wegens dit subject, te brengen, benevens haer redenen, die in de ged. Resolutie zijn opgestelt; waer na ged. Envoyé extraordinaris ordre heeft, om de sentimenten, die sijn Majesteyt daer op heeft gevat, te vertoonen.

Ten eersten, hebben Uw Hoog Mog. aen den Heer van Beuningen geordonneert, om aen sijn Majesteyt seer ootmoedighlijck te versoecken, dat hy Officien wilde doen, op dat men wegens een Plaets tot een algemeen Congres over-een-quam, gelijck als het eenige middel, volgens haer opinie, om promptelijck alle de Differenten uyt de weegh te leggen, en 't welck oock occasien soude geven, waer door de Partyen onderling onder den anderen, uyt consideratie van haer Intresten, Verseeckeringen en andere Beweegh-redenen, sich souden konnen disponéren, om eenige saecken van de een en de andere kant af te staen; Uw Hoog Mog. daer by voegende, dat sy niet konnen begrijpen, dat dese Negotiatie, indien die beleyt wierdt als het behoorde, van een groote longeur soude zijn; dat sy sich verseeckert achten, dat den Keyser en de Geallieerden, soo wel als Spangien, ten dien eynde de Stadt Franckfort sullen aggreëren, dat het Rijck die niet kan weygeren, om dat men van haren 't wegen daer reeds tracteert; en dat Uw Hoog Mog. om dese redenen sich verwonderen van te sien, dat op dit pretext, of op dat van de Præliminarien, men een Plaets van een algemeen Congres wil verwerpen, aengesien door Uw Hoog Mog. sorgen den Keyser en het Rijck sich reeds hebben verklaert, dat sy, sonder op de Præliminarien te insistéren, aenstonts wegens 't Principael willen

handelen. Dat Uw Ho. Mog. ongemeen bedroeft zijn te verstaen, dat men (niettegenstaende dat, volgens het oordeel van sijn Majesteyt selfs, het seer te wenschen was, dat alle de inconvenienten door een Accommodement wierden voorgekomen) echter alles wat ten dien eynde, en selfs promptelijck, en sonder tijt-verlies, (mits dat het aen den Alder-Christel. Koningh behaeght om sulcks toe te staen) mach strecken, verwerpt, te weten, dat alle de Geïnteresseerden tot Franckfort souden over-een-komen, en daer aenstonts, onder de Entremise van sijn Majesteyt, wegens 't Principael laten tractéren; alles soo wel gedisponeert zijnde, soo in 't Ryck als in Spangien, dat de Negotiatie in weynigh tijdts aldaer soude konnen advancéren, en dat men wel haest het middel soude vinden, om uyt dese Affaires te raken; dat dese moeyelijcke incidenten Uw Hoog Mog. te meerder moeten moeyen, om dat sy niet konnen bemercken, dat den Alder-Christel. Koning daer door het minste nadeel ontfangt, te meer, om dat sijn Ambassadeurs sich aldaer reeds bevinden, en dat desen Koning soo sinceer verklaert, om vaerdighijck door een generale Vrede van alle embarassen ontslagen te willen zijn, en dat hy wel wil dat dese generale Vrede van alle, en particulierlijck van sijn Majesteyt, werdt geguarandeert. Dat het door dese reden aen Uw Hoog Mog. vreemt dunckt, dat sijn ged. Majesteyt soude konnen, ten minsten met reden, een diergelijcke Plaets van Congres weygeren, als waer alles vaerdiglijcker sal konnen afgedaen werden, dan of men op verscheyde Plaetsen handelde; en Uw Hoogh Mog. voegen daer noch by, dat, sy altydt gewenscht hebbende een Accommodement generael, als 't eenige middel, om uyt dese tegenwoordige ongerustheden te komen, en eyndelijk de Vrede te stabiléren, sy niet en konnen te samen brengen en begrijpen, hoe het mogelijck is om tot een goet eynde te komen, indien den Koningh van Spangien de Arbitragie van sijn Majesteyt aenneemt, terwyl men wegens de Differenten van den Keyser en 't Ryck tot Franckfort handelt, en dat 'er niet alleen groote longeurs uyt voort sullen komen, maer ook veele incidenten en oneyndige klachten, indien de Correspondentie tusschen de Ministers van den Keyser en den Koningh van Spangien 't geseyde Accommodement verhaest of verachtert; en dat Uw Hoogh Mog. wel blyde sullen zyn om onderricht te sullen wesen, op wat manier de longeurs, klachten en misnoegens, die daer uyt onfeylbaerlijck sullen ontstaen, vermijdt konnen werden; dat Uw Hoog Mog. hier in gebruyckende de uytterste candeur en sincériteyt, van opinie souden zijn, dat men in soodanigen Plaets van een Congres generael ten eersten soude konnen sien, waer aen sich de Conclusie van dese importante Affaires sich soude accrochéren, en 't geen dat 'er te doen soude staen om de Obstaculen, die daer in geformeert souden konnen werden, wegh te nemen.

Dit zijn, gelijck als het aen sijn Majesteyt toe-schijnt, de voornaemste Redenen, getrouwelijck uyt haer Resolutie getrocken, waer op den ged. Envoyé Extraordinaris van sijn Majesteyt ordre heeft, om dese Antwoordt te geven.

Dat het wel notoir is, dat geen Princen of Staten, wat inclinatie dat sy oock tot de Vrede mogen hebben, 't zy door haer natuurlijcke eygenschap, of dat sy door haer

haer eygen voordeelen daer toe gebracht mogen werden, soo grooten interest sullen hebben als sijn Majesteyt, om de Vrede in de Christenheyt te conservéren, en dat men door alle reflexien, die men op de tegenwoordige gesteltheyt van de saecken van sijn Majesteyt soude mogen nemen, dese Propositie niet kan ontkennen; het soude seer wonderlijck zijn, indien sijn Majesteyt na alle de Deliberatie, die 'er genomen mach wesen, en selfs na dat hy rijpelijck alle de Argumente, die in Uw Hoog Mog. Resolutie voort-gebracht werden, heeft overwogen, sich middelerwijl in een soo contrarie wegh aen sijn voornemen soude bevinden, als waer aen hy ten minsten soo grooten intrest heeft als eenigen Prins van Europa; en dewyl niet seeckerder als dit is, soo kan sijn Majesteyt geensints met Uw Hoogh Mog. over-een-komen, dat een Plaets van een generael Congres het eenige middel zy, om promptelijck alle Differenten af te doen, want voor dat men Antwoort op de Redenen, die in de Resolutie van Uw Hoog Mog. zijn vermelt, geeft, is 'et veel noodsaeckelijcker te begeeren en oock te obtinéren, dat alle saecken in de selve staet sullen blijven als die tegenwoordigh zijn, en dat men van de eene noch van de andere kant eenige pretentie door de wegh van gewelt sal vervolgen; soude een Plaets van een Congres generael, indien die selfs al wierdt geaccordeert, eenig effect konnen hebben, om ged. Differenten te terminéren? heeft men dese verseeckeringe laten proponéren, of gelooven Uw Hoogh Mog. dat die eer geaccordeert als begeert sal werden? sal men die voor 't Congres generael proponéren, of soo ras als de Vergadering geformeert sal zijn? wie kan antwoorden, dat dese verseeckeringe sal werden toegestaen, en dat den Koningh een gelegentheyt sal willen verliesen, die hy soude mogen gelooven dat hem voordeeligh was, 't en zy dat hy niet wel en was gepersuadeert, dat hy wel haest door een generale Vrede van alle embarras bevrijdt soude zijn? en wie kan beletten, dat, geduerende men daer over delibereert, den Oorlogh sich niet aen alle kanten uytstort? waer na den Keyser en den Koningh van Spangien, wel verre van ten eersten wegens 't principael te tractéren, waer toe Uw Hoog Mog. haer tegenwoordigh geëmporteert gelooven, als dan noodtsaeckelijck geöbligeert sullen zijn, om op den Oorlogh te dencken, welcke wel meerder miserie en ruïne, als de Christenheyt oyt heeft geleden, na sich mochte slepen. Konnen Uw Hoog Mog. noch in 't selve sentiment blijven, dat, men d'Accoort wordende wegens de Plaets van een Congres generael, alle de Partyen daer in gedisponeert sullen zijn, om sich tot een Accommodement generael te disponéren? en soude men niet eerder reden hebben om gelooven, dat het overdenken van de Tractaten en Engagementen, die altijt met sulcken exactitude onder de Geconfœdereerden niet werden geëxecuteert, nieuwe difficulteyten souden verwecken, voornamentlijck als de eene en de andere sich geöbligeert vinden, om sich te ontslaen van 't geen dat yder voor hem selfs bequaem sal achten, en de goede Officien en Vriendtschap van sijn Geallieerden verdient, meent te hebben; en soude het wel mogelijck zijn, dat Uw Hoogh Mog. souden konnen gelooven, dat een Negotiatie in een Plaets van een generael Congres van geen langer adem soude zijn? 't en zy dat sy vergeten hebben hoe veel tydt dat 'er tot Nim-

wegen, en noch veel meer tot Munster, is versleten, om de Præliminarien en Ceremonien, die in dit geval onvermijdelijck zijn, af te doen.

Men is daer in tegenwoordigh eens, dat het niet min het sentiment als het intreft van sijn Majesteyt is, dat alle de inconvenienten door een generael Accommodement mogen werden voorgekomen, ende ged. Envoyé Extraordinaris heeft oock last, om aen Uw Hoog Mog. te laten weten, dat het absolut het sentiment van sijn Majesteyt is, dat een separaet Accommodement tusschen de twee Kronen, of eenige andere van de geïnteresseerde Partyen, van geen duur kan wesen, indien de Geallieerden daer in niet begrepen werden; en op wat Plaets dat de Tractaten oock genegotieert mogen werden, soo is het noodsaeckelijck, dat de handelende Partyen een Correspondentie te samen houden, om sorg voor haer gemeene seeckerheyt te dragen; en als dit alles al geaccordeert sal zijn, soo sal daer uyt niet volgen, dat Uw Hoog Mog. reden hebben, om te seggen, dat men alles, 't geen tot een generael Accommodement kan strecken, verwerpt, alsoo men niet ten rechten wegens 't middel met Uw Hoog Mog. was over-een-gekomen, 't welck, volgens 't geene dat aen sijn Majesteyt geoffereert komt te werden, geene Rupture sal konnen beletten, 't en zy dan dat de ged. verseeckertheydt, om van alle wegen van geweldt af te staen, eerst begeert en geaccordeert wordt; en indien selfs de Partyen, die van beyde zijden principalijck zijn geïnteresseert, al wegens de Plaets van een generael Congres over-een-quamen, moet het dan wesen, dat daer uyt precys volgt, dat de Stadt Franckfort generalijck werdt aengenomen: Uw Hoog. Mog. sullen, soo 't haer gelieft, reflectie maecken, dat sijn Majesteyt, wiens Mediatie, en selfs aen Uw Hoog Mog., soo noodsaeckelyck schijnt, door soo rechtvaerdige als waerdige Motiven aen sijn Grandeur soude konnen pretendéren, dat dese Plaets van Congres van sijn Koninckl. Persoon niet verwijdert wierdt.

Daerom is het dat Uw Hoogh Mog. sich te minder moeten verwonderen, dat den Alder-Christel. Koningh soodanigen Plaets van Congres heeft gerefuseert, aengesien het schijnt, dat als alle de Partyen daer in souden geconsenteert hebben, sijn Majesteyt echter redenen soude konnen hebben, om sich daer tegens t'opposéren; en vervolgens konnen Uw Hoog Mog. niet determinéren, dat een Plaets van een Congres generael veyliger middel is, om promptelijck alle de Differenten te terminéren, dan of men daer over op verscheyde Plaetsen handelde, want alschoon men d'Accoort was, dat alles beter in een generale Plaets getermineert soude konnen werden, soo sou 'er echter noch tydt van nooden zijn, om te verkiesen wat Plaets dat men soude nemen.

De lanckwyligheden, klachten en misnoegingen, die Uw Hoog Mog. soodanig schijnen te apprehendéren, indien den Koning van Spangie de Arbitragie van den Koningh van Engelandt accepteert, gedurende dat men wegens de Differenten van den Keyser en 't Ryck tot Franckfort handelt, souden mogelijck in een saeck, waer in de geheele Christenheyt sodanig is geïnteresseert, wel konnen voorvallen; maer aengesien Uw Hoogh Mog. seer gaerne geïnstrueert souden willen zyn, op wat wyse men de inconvenienten soude konnen évitéren, soo oordeelt sijn Majesteyt,

steyt, dat, ingevalle de ged. Arbitragie geaccepteert werdt, het credit, 't welck hy by de twee Koningen sal hebben, veel meer tot een geluckigh besluyt van alle de andere Differenten sal contribuëren, als eenigh ander expedient, dat men tot noch geproponeert heeft.

De saeck dan aldus zijnde, soude men het soo contrarie aen de Reden achten, dat men geloofde, dat het lichter was een generale brandt uyt te blussen, beginnende daer töe de remedien van eene kant te gebruycken, dan of alle de andere, die tegenwoordigh souden zijn, sich op hielden om over de middelen, om alles op een stoot uyt te blussen, te beraedtslagen? Men soude van de kant van sijn Majesteyt noch wel meer andere redenen konnen by-brengen, om te toonen, dat de toestemming van een algemeen Congres het eenige middel niet en is, om tot een prompt Accommodement van alle de Differenten te komen, indien sijn Majesteyt, die geen ander ooghmerck in alle het geene, dat hy geproponeert heeft, heeft als het voordeel en de seeckerheyt, die daer uyt konnen resultéren, soo wel aen sijn Geallieerden, als aen sich selfs, sich aen dese redenen alleen niet rapporteerde, om te toonen, dat hy in sijn sentiment wel gefondeert is; dat 'er geen redelijcker middel is, dat men met meer schijnbaerheyt van succes, om den gedreyghden Oorlogh te prævenièren, kan contribuëren, als dat van het besorgen, dat de Arbitragie volkomen geaccepteert werdt; ende sijn Majesteyt kan sich oock niet wel onthouden van te gelooven, of alle de schréden, die men soude mogen doen, om daer van 't refus of de verachteringh te veroorsaecken, sullen geduerigh een gemeene afkeerigheydt van de Vrede uyt-drucken, wat extraordinaire Protestatien dat men oock ter contrarie mach doen; en indien den Oorlogh geheelijck na soodanige Bombardementen mocht komen te volgen, soo sal sijn Koninckljjcke Majesteyt van Groot Brittannien niet alleen de troost hebben, van alle sijne ongemeene sorgen te hebben by-gebracht, om die te prævenièren, maer hy sal sich konnen justificéren, in dat hy sich niet met haer engageert, als welcke, niet-tegenstaende alle sijne gedane instantien, alle de calamiteyten, die de volkomene Rupture onfeylbaerlijck sal causéren, op haer willen halen.

Uw Hoogh Mogende hebben wel bekent, dat het door de interpositie van sijn Koninckljjcke Majesteyt is, dat men is gekomen om de Blocquade van Luxemburgh op te breecken, en sijn Majesteyt kan met het selve recht seggen, dat alle het geene dat noch van de Spaensse Nederlanden is over-gebleven, bysonderlijck door sijn middel is gesalveert, en aengesien dat de middelen, die sijn Koninckljjcke Majesteyt daer in heeft bygebracht, van soodanigen grooten succes zijn gevolght, soo is het met te meerder reden, dat hy verwacht, dat men sich daer op noch vertrouwt; maer indien men evenwel sijne Koninckl. Majesteyt wilde rebutéren met die te verwerpen, hoe reedelijck dat sy oock mogen wesen, soo is 'er weynigh, na soo een Proceduere, voor de Geallieerden te verhoopen.

Sijn Majesteyt heeft noyt de minste gedachte gehad, dat den Koningh van

Spangien sich verplicht vondt door eenigh Tractaet, om de Differenten, die hy heeft, of hier na mocht hebben met sijn Alder-Christel. Majesteyt, aen de decisie van yemandt te setten, of dat den Cathol. Koningh door Tractaten, of om dat het tot noch soo onder Souverainen is gepractiseert, sich tot iets anders vind verplicht, als om de Mediatie van neutrale Vrienden aen te nemen. Uw Hoogh Mog. weten seer wel, dat het niet uyt kracht van de Tractaten is, dat sijn Majesteyt in dese gelegentheyt ageert; sy weten oock met wat grooten wederstrevigheyt sijn Majesteyt is geporteert geworden, om aen sich een Arbitragie te stellen, waer de decisie van de Differenten niet als van hem alleen dependeert, en dat hy veel liever gewenscht soude hebben de Functie van een Mediateur waer te nemen; in alle het geene, dat hy in dese saeck aen sijn Minister aen 't Hof van Spangien heeft geordonneert, heeft hy, soo veel als mogelijck was, dit woordt selfs van de Arbitragie vermijdt, en niets soude oock bequaem zijn geweest, om hem dat te doen aennemen, veel min om daer na te trachten, als het al te schijnbare gevaer van een haestige Rupture, 't en zy dat die door een Vorst (die sich in Vrede bevondt, en sich in de macht sagh om sulcks, tot onderlingh genoegen van de Partyen, die gereet stonden, om in Oorlogh te treden, te beletten) wierdt voor-gekomen. Hier toe is het, dat men den Cathol. Koningh soude willen emporteren, niet uyt consequentie van de Tractaten, maer door de eenige motiven van voorsichtigheydt, en daerom is het mede, dat sijn Majesteyt geporteert is, om de ware gevoelens van teederheyt voor de Christenheydt wel te willen ondernemen, op dat, bewarende dit gedeelte, waer het Vuur sich 't alderlichtste soude konnen ontsteecken, men sich te beter van de convenabelste middelen soude konnen bedienen, om daer oock de interesten van de andere Geallieerden te konnen doen begrijpen. Sijn Majesteyt kan niet gelooven, dat men met het minste fondament kan ontkennen, dat de acceptatie van de Arbitragie door den Catholijcken Koningh, in deselve maniere als den Alder-Christel. Koningh die heeft geproponeert, ten minsten geen goet begin is, en een voordeelige trede, die men tot het oprechten van de generale Vrede soude hebben gedaen; en, na dat dese eerste voortgangh geschiedt was, soude sijn Majesteyt sich haest in vryheydt gesien hebben, om aen den Alder-Christel. Koningh alle de Propositien, die de Geallieerden hadden te doen, aen te bieden, en als dan in staet zijn, om sijn beste Officien te employéren, ten eynde de Vrede generael en inviolabel te maecken; daer andersints sijn Majesteyt niet goet kan vinden, om Propositien aen den Alder-Christel. Koningh te doen, 't en zy dat hy eerst een Antwoordt op die, welcke den selven Koningh zedert soo langen tijdt gedaen heeft, heeft ontfangen.

Door alle dese Considerationen is het, dat sijn Majesteyt aen ged. Envoyé *Extraordinaris* ordonneert, om Uw Hoog Mog. te disponéren, dat sy niet behoeven te verwachten, dat 'er een Plaets tot een algemeen Tractaet genoemt sal werden; sulcks soude oock geen andere gevolgen konnen geven als ombragien aen den Alder-Christel. Koningh, gelijck als of men geen ander ooghmerck hadt als om tijdt te winnen, en hem voordeelen te doen verliesen, die de tegenwoordige conjuncture

juncture hem soude konnen geven; 't welck hem oock mogelijck soude brengen om mesures te nemen, die hem de convenabelste dachten te wesen, en waer van de gevolgen fatael voor de Rust van Europa souden zijn, in plaets dat de acceptatie van de Arbitragie geen prejuditie aen de Geallieerden kan brengen, vermits 't onmogelijck is, dat men het Accommodement tusschen de twee Kroonen te boven kan komen, sonder dat alle de andere Differenten daer in zijn begrepen. Sijn Majesteyt kan sich oock niet vernoegen met de verseeckeringen, die Uw Ho. Mog. geven, van aen den Koningh van Spangien niet geraden te hebben, om ged. Arbitragie niet te accepteren, als geloovende, dat men sich met geen vigeur en effect acquiteert in 't geen hy van de sorgen en officien van sijne goede Vrienden en Geallieerden soude hebben te verwachten, met alleenlijck by haer besslooten te hebben, om aen ged. Koningh niet te raden, 't geene sijn Majesteyt in sijn hooge voorsichtigheydt, tot het welwesen van de Christenheyt, noodig heeft geoordeelt. Sijn Majesteyt verwacht derhalven met meerder reden, dat Uw Hoog Mog. stercke instantien by den Cathol. Koningh sullen doen, en hem selfs oock aenraden, om de Arbitragie te accepteren, als de weg, die het naeste tot de Gemeene-rust is, en het middel, waer van sijn Majesteyt sich in staet bevindt, om sich aen sijn Geallieerden nut te maecken.

Ten desen opsichte is het, dat sijn Majesteyt expres aen Uw Hoog Mog. recommandeert, dat sy de salutaire Advysen, die hy haer geeft, willen volgen, en vertrouwen in sijn conduite stellen, gelijck oock in sijn goede intentien; en hy belooft sich, dat Uw Hoog Mog., met wien sijn Majesteyt gedurig een nauwe en eeuwige Vriendschap wil onderhouden, de concert met hem sullen trachten, om de geseyde Arbitragie te doen accepteren, en oock ten desen eynde op een wijse te willen ageren, om geen reden aen den Cathol. Koningh te geven van te gelooven, dat het hem voordeeligh soude konnen zijn, om de instantien, die hem door soo considerable Geallieerden gedaen sullen werden, te verwerpen.

Gedaen in den Hage den 27. November 1682.

Haer Hoogh Mog. namen in December daer op de volgende Resolutie:

Extract uyt het Register der Resolutien van de Hoog Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Martis den 22 December 1682.

IS gehoort het rapport van de Heeren van Hekeren en andere Gedeputeerden van hare Hoog Mog. tot de Buytenlandsche Saecken, die, om aen haer Resolutien van den 7, 15, en 21. deser Maendt te voldoen, hebben gesien en geëxamineert de Memorien van den Heere Chudley, Envoyé Extraordinaris van sijn Majesteyt van Groot Brittannien, den 7. en 15. van deselve Maendt in de Vergaderinge gepresenteert, en breeder in de Acten van deselve dagen vermelt; Waer op gedelibereert en ingenomen zijnde 't hoog-wijs Advys van sijn Hoogheydt den Heere

Heere Prince van Orangie, soo is goet gevonden en gearresteert, om, conform dit Advys, tot Antwoordt aen ged. Heer Chudley te geven, dat hare Hoog Mog. met groot verdriet door sijn Memorien sien, dat sijn Majesteyt betuygt soo qualijck vergenoegt over haer Resolutie van den 29. October laetst te wesen; dat sy wel konnen verklaren, en oock met groote sinceriteyt aen sijn Majesteyt verklaren, dat sy daer in geen andere intentie hebben gehad, als om hem te doen verstaen de sincere inclinatie, die sy altijdt hebben gehad, en noch hebben, om te sien, of de tegenwoordige Differenten door een redelijck Accommodement getermineert souden konnen werden; dat sy uyt al haer gemoet souden wenschen daer toe te konnen contribuëren, en dat sy altijdt soo een seer groot vertrouwen op de sincere inclinatie van sijn Majesteyt hebben gehad; dat sy noyt hebben getwyffelt, of hy soude haer sterckelijck in alle gelegentheden hebben geassisteert, niet-tegenstaende alle de opinien, die hem van 't contrarie zijn gegeven; dat sy tot noch toe hebben voldaen, en voortaen met yver en al haer plicht sullen voldoen aen de Tractaten, die sy de eer hebben van met sijn Majesteyt te hebben gesloten; dat sy heylighlijck verklaren, wel verre dat sy hebben getracht, of oock de minste gedachten gehad, om sijn Majesteyt eenigsints in sijn Domesticque Affaires te incommodéren, dat sy noyt iets anders hebben gewenscht, ende tot noch niet yveriger wenschen, als sijn Majesteyt in een seer goede intelligentie met sijn Onderdanen te sien, en van alle de macht en authoriteyt te jouïsséren, die hem het meeste kan dienen, om sijn goede intentie, tot het welwesen van de Christenheyt, te efficacieuser te doen agéren; dat sy wel weten, dat sijn Majesteyt veel heeft gecontribueert, en noch meerder kan contribuëren, door sijn considerable Macht, tot de conservatie der Spaense Nederlanden, en dat het met groot vermaek is, dat sy aen hem de glorie daer van sullen contribuëren; en sijn Majesteyt haer oock de eere doet, om haer door de geseyde Memorien van sijn affectie t'haerwaerts verseeckert; en dat het op hem, naest Godt, is, op wien sy haer hoop hebben geset, en tot noch setten, gelijck als op een van de aldervaste Fondamenten van haer Staet; en dat sy uyt al haer hert wel souden wenschen, om hem teeckenen te geven van de erkenteniss en 't respect, waer mede sy de achtingh, die sy voor de eer van sijn Vriendschap hebben, accompagnéren; dat sy seer ootmoedighlijck aen sijn Majesteyt versoecken, dat hy haer dat recht wil doen van te gelooven, dat sy geen meer afschrick als van den Oorlogh hebben, en dat alle haer Hooge Geallieerden hebben betuygt, en noch betuygen, daer van een ongemeene adversie te hebben; dat de ged. Geallieerden van 't selve sentiment met haer zijn, dat de Differenten, waer van nu gehandelt werdt, niet beter en met meerder succes getermineert konnen werden, als door de Mediatie van sijn Majesteyt, en dat sy derhalven niet alleen met yver die aennemen, maer oock sijn Majesteyt versoecken, dat hy dese moeyte op sich wil nemen; dat 'er niets meerder is, daer haer Hoogh Mog. en hare Geallieerden na verlangen, als het Accommodement generael, en van een vaste duursaemheydt te sien, op dat de Christenheydt daer door in de gewenschte Ruste gehouden soude konnen werden; en dat niets meer haer soude ontrusten, als te sien, dat het ged.
Accom-

Accommodement separaet was; dat 'er mistrouwen onder de Geallieerden soude ontstaen; en dat eyndelijck de een van de andere t'eenemael gescheyden soude werden; hare Hoog Mog. oordeelende dat 'er niet desadvantagieuser noch ruïneuser voor haer is, als dat de Differenten, die 'er nu tusschen sijn Alder-Christel. Majesteyt en den Keyser en 't Rijck, of tusschen sijn Alder-Christel. Majesteyt en den Koningh van Spangien zijn, separatelijck en door particuliere Accommodementen wierden getermineert, alsoo sulcks niet alleen een groot mistrouwen soude verwecken, maer oock de separatie en des-unie van de geene, die tot noch vereenigt en geallieert zijn geweest; voor soo veel, dat sijn Alder-Christel. Majesteyt sich in dit geval met sijn macht soude konnen bedienen tegens de geene, die de laetste souden zijn, om in dit Accommodement te treden, en dat de geene, die alsoo van haer Geallieerden geabandonneert souden zijn, groote reden souden hebben, om daer over te klagen, en sich gerechtelijck van de observantie van 't Tractaet, 't welck de Geallieerden onder haer gemaeckt hebben, niet om yemandt te offenséren, maer tot een eenige en onderlinge defentie van haer selven, gedispenseert oordeelen; dat sy sich verseeckeren, dat sijn Majesteyt van Groot Brittannien niet alleen niet en tracht na dese separatie en des-unie van de Geallieerden, maer selfs dat hy die des-approbeert, gemerckt hare Hoog Mog. 't geluck hebben gehad, om daer in met sijn Majesteyt te concurréren; dat de goede intelligentie en 't vertrouwen onder de Geallieerden niet en streckt tot de oppressie van yemandt, maer alleenlijck tot een mutuële defensie, als zijnde een van de beste middelen, om de publijcke veyligheydt te besorgen, die men door soo veel konsten gepoogt heeft te traverséren en de Geallieerden in des-unie te brengen, gelijck als sijn Majesteyt beter weet als yemandt; dat het geene, 't welck haer belet heeft, om aen sijn Koninkl. Majesteyt van Spangien te raden, om sijn Differenten door de wegh van de Arbitragie van sijn Majesteyt van Groot Brittannien af te doen, alleen is geweest uyt de apprehensie, om te sien, dat de Geallieerden separate Accommodementen, die haer seer nadeelig, en voornamentlijck aen hare Hoog Mog., souden zijn, maeckten, en dat alle de Propositien, die sy daer in souden konnen doen van 't geene, dat sy het beste daer in souden oordeelen, een seer quade impressie in de Gemoederen van de Hooge Geallieerden souden geven, en selfs veroorsaecken het grootste mistrouwen ten reguarde van desen Staet; dat sy hem versoecken, dat hy haer dat recht wil doen van te gelooven, dat sy sijn Majesteyt geensints mistrouwen, of oock in eenigerhande manieren gelooven, dat hy anders soude willen agéren als door de wegh van billijckheydt en recht, om de Differenten te accommoderen, en dat sy heel wel weten, dat die in geen beter handen als die van sijn Majesteyt konnen wesen, als de welcke in een groote estime by de twee Kroonen is, ende sich oock soodanigh in de conservatie van de Spaensse Nederlanden interesseert; doch dat sijn Majesteyt gelieft te overwegen het gevaer, waer in den Staet sich soude bevinden, indien de Differenten met Spangien door de ged. Arbitragie waren geaccommodeert, en de Troubelen met het Rijck souden continuëren, gelijck oock dat den Oorlogh aldaer wierdt ontsteecken, en de gantsche

Naburirschap ontfonckte; 't welck haer op nieuws soude doen vallen in ongeluc- ken en desordres, die sy tot noch niet als al te wel gevoelen, en waer uyt sy niet als door Miracul zijn getrocken, alsoo het aen haer sonder contradictie toeschijnt, dat, indien de Differenten, die tusschen de twee Kroonen zijn, geassopieert waren, en sy alsoo gemunieert, dat als dan, indien de Differenten, die met het Rijck zijn, ter selver tijdt niet en wierden geaccommodeert, den Oorlogh weder aldaer soude beginnen, en met te meerder rigeur voortgeset werden; en dat hare Hoog Mog. niet alleen niets souden hebben gewonnen, om 't Vuur des Oorloghs aen de kant van Spangien uytgebluscht te hebben, maer sich oock een groot ongelijck gedaen, van daer aen gearbeydt te hebben, 't welck oock oorsaeck soude zijn, dat men den Oorlogh meer als oyt te vooren aen de zijde van 't Rijck ontsteecken soude sien, en ter selver tijdt hare Geallieerden tot de onmogelijckheydt gebracht, om haer in cas van noodt te secouréren; 't geen tot nu toe van de kant van Spangien en de andere Geallieerden is ontmoet, hebben sy aen niets anders konnen inferéren, als dat dese submissie plaets aen separate Accommodementen soude geven; derhalven een geheel mistrouwen en een des-unie van de Geallieerden is de eenige oorsaeck, waerom sijn Cathol. Majesteyt niet heeft konnen resolvéren, om de Differenten, die hy met den Alder-Christel. Koningh heeft, aen de Arbitragie van sijn Majesteyt van Groot Brittannien te stellen, en dit niet-tegenstaende (in die vaste hoop en verwachting, dat de Differenten generalijck te samen geassopieert sullen werden) hebben sy verklaert, dat sy sich noyt tegens dese submissie hebben geöpposeert, maer die souden hebben laten passéren; dat sy hem daer niet toe hebben konnen raden, op dat sy by de eerste gelegentheydt niet geconsidereert of geaccuseert souden konnen werden, gelijck als of sy sich van hare Geallieerden hadden willen separéren, of haer eenige de minste reden van mistrouwen te hebben gegeven; en dat sy ter selver tijdt wel willen doen blijcken, dat sy, dit Poinct niet konnende obtinéren, sich tegens een saeck niet hadden willen opposéren, die sy sien, dat sijn Majesteyt soo sterck ter herten nam, in plaets dat een soodanige Arbitragie aenradende, en daer op insistérende, sy seeckerlijck souden hebben gegeven, en noch souden geven in de Gemoederen van alle haer Geallieerden dese impressie en dit mistrouwen; dat sy niets sochten als haer selfs te salvéren, sonder op eenige van de Geallieerden te dencken, en dat het desen Staet niet ter herten gingh, of hare Geallieerden gesepareert waren of niet, en dat men sich oock weynig bekommerde, wat haer mocht over komen, als haer Ho. Mog. maer 't geluk hadden, om al haer commoditeyten te genieten; dat sy geobligeert zijn geweest, en noch zijn, om met soo veel te meer omsichtigheyt te agéren, om dat men in alle Hoven van de Koningen en Princen dese impressie heeft getracht te geven, dat desen Staet sijn Geallieerden sal abandonnéren, om alsoo de uytterste mistrouwens tegens haer Hoog Mog. te verwecken, en alle de Princen en Staten te detournéren, om sich met haer te verbinden, en oock die geene van haer Alliantie te degoutéren, met wien sy de eere hebben, om geallieert te zijn. Dus is het, waerom haer eenige wensch is geweest, en noch is, om in een Plaets van een algemeen Tractaet, gelijk als

als dickmaels gedaen is, en byna altijdt, by een te komen, op dat men daer mach sien, door wat Expedienten en Propositien de ged. Differenten souden mogen werden geässopiëert, en de Gemeene-rust geconserveert; en dat het tot haer groote droefheydt is, dat 'er soo veel tijdt onnut is door-gegaen; dat sy noyt de Plaets hebben voor-geschreven, die men soude mogen verkiesen, en dat alle Plaetsen en voornamentlijck de Stadt van Londen seer na haer sin souden hebben geweest en noch zijn; en dat, sijn Alder-Christel. Majesteyt willende alle soorten van Entreprisens doen cesséren, gelijck het hem belieft heeft sich van te voren daer over te expliquéren, dit, na haer Advys, de alderveylighste en kortste wegh soude zijn, om, door de interpositie van sijn Majesteyt van Groot Brittannien, tot een generale en verseeckerde Rust te komen; dat sy gelooven, dat sijn Majesteyt wel gepersuadeert sal zijn, dat soo veel dilayen niet als des-advantagieux voor desen Staet konnen zijn, en dat door de Tractaten, die men tusschen sijn Alder-Christel. Majesteyt, den Keyser, 't Rijck en den Cathol. Koningh soude hebben, haer Hoogh Mog. geen particuliere Intrest hebben, en niet doelen als op de soo seer gewenschte Rust; en dat sy derhalven wel vergenoeght sullen zijn, dat het ged. Accommodement ten eersten geschiedt, gelijck oock dat sy voor seer aengenaem sullen houden alle de Middelen en Expedienten, die sijn Koninckliicke Majesteyt van Groot Brittannien soude mogen employéren, mits dat alle nieuwe Entreprisen cesséren, soo wel tegens de een als den anderen; dat het ged. Accommodement generael zy, en dat alles ter selver tijdt tendeert tot een generale conclusie, en dat de Hooge Geallieerden de een van den anderen niet gesepareert, of tot een rechtvaerdigh mistrouwen werden gebracht; dat alle het geene, dat alsoo getermineert werdt, generalijck en ter selver tijde geguarandeert sal werden, en dat 'er een wederzijds Engagement is om malkander te beschermen; en hare Hoogh Mog. sullen van haer kant seer gaerne contribuëren alle het gene, dat soude mogen dienen, om een soo onnoosel, goet en noodsaeckelijck voornemen te obtinéren.

De saecken wegens dese Acceptatie van de Arbitragie bleven dit gantsche Jaer op die wijse, gelijck als hier voor geseyt is, berusten, sonder dat 'er iets naders in gedaen wierdt of gedaen kon werden, soo dat wy hier mede sullen op houden, en sien wat verandering het aenstaende Jaer daer in sal toe-brengen.

In de Spaensche Nederlanden was zedert het vertreck van den Prince van Parma niet bysonders geschiedt, als alleen dat den Marquis de Grana, die nu het Gouvernement van deselve Nederlanden hadde aengenomen, een groote Reformatie in het een en 't andere maeckte, en een ongemeene sorge nam, om, door 't bestipt betalen van de Soldaten, de Militie in een goede discipline en haer bestemt getal te houden.

Wy komen na Hollandt. Den Grave d'Avaux, Ambassadeur van sijn Majesteyt van Vranckrijck, versocht in Augusty Audientie by haer Hoog Mog. te hebben, soo men meende om de Geboorte van den Hertogh van Bourgondien

behoeft te maecken / maer alsoo hy pretendeerde door de Poort / die op het Buyten-Hof uyt komt / en maer door sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie alleen passeert / met slaende Trommel en de Guardes en Pype gerecipieert te worden / was daer over eenigh verschil / alsoo haer Hoogh Mog. sulcks als ongehoort oordeelden / gelijck men uyt de volgende Resolutie / die sy tot dien eynde namen / en aen gem. Grave d'Avaux lieten over leveren / maer in hem sulcks beleefdelijck wierdt geweygert / sal konnen sien:

Extract uyt het Regifter der Refolutien van de Hoog Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Jovis den 20. Augusty 1682.

IS gehoort het Rapport van de Heeren van Heeckeren, en andere haer Hoogh Mog. Gedeputeerdens tot de Buytenlandfche Saecken, hebbende, in gevolge en tot voldoeninge van der felver Refolutien Commifforiael van den 12. en 19. defer, gevifiteert en geëxamineert het gerapporteerde by den Agent Spronffen, ter faecke van de Receptie en Audientie van den Heere Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambaffadeur van den Koningh van Vranckrijck, den voorfz. 12. defer ter Vergaderinge gedaen, mitfgaders het Extract uyt het Memoriael, door een Edelman van den gem. Heere Grave d'Avaux aen den Griffier Fagel ter handt geftelt, en door den felven ten voorfz. dage mede ter Vergaderinge geëxhibeert, en in de Notulen aldaer vermelt; als mede het gerapporteerde by den Heere van Werckendam, den voorfz. 19. defer Maendt ter Vergaderinge gedaen, van 't geene was gepaffeert en voorgevallen in de Conferentie, die den gem. Heere van Werckendam met den gem. Heere Grave d'Avaux over 't felve fubject ter voorfz. dage hadde gehouden; mitfgaders de Memorie, by den gem. Heere Grave d'Avaux op 't voorfz. fubject aen hare Hoogh Mog. ten felven dage overgegeven: Waer op gedelibereert, en de retro-acta, ter materie dienende, exactelijck naer gefien zijnde, is goet gevonden en verftaen, dat aen den gem. Heere Grave d'Avaux tot antwoordt fal werden toegevoegt, dat hare Hoogh Mog. voor hoogft-ged. fijne Majefteyt altoos hebben gehad, en fullen behouden foo veel refpect, als defelve fijne Majefteyt foude konnen eyffchen van die geene, die de eere van des felfs vriendfchap hebben, en in een feer hooge achtinge, fo als haer Ho. Mog. hebben gedaen en noch doen, en dat fy derhalven nimmermeer fullen mancqueren aen de Heeren des felfs Extraordinaris en Ordinaris Ambaffadeurs en Miniftern te bewijfen alle demonftratien van eere en civiliteyt, die fy aen defelve omtrent hare receptie en Audientien hebben bewefen, of die fy oock aen eenige Heeren Extraordinaris en Ordinaris Ambaffadeurs en Miniftern van andere, wie die oock fouden mogen zijn, betoonen, wel wetende, dat God de Heere Almachtigh hoogft-ged. fijne Majefteyt in foo grooten top van eere en aenfien heeft geftelt, dat fy fouden hebben feer groot onrecht, indien fy aen de Heeren Extraordinaris en Ordinaris Ambaffadeurs en Miniftern van fijne Majefteyt iets fouden weygeren omtrent dat

poinct van eer, dat sy aen de Heeren Extraordinaris en Ordinaris Ambassadeurs en Ministers van andere lieten wedervaren; dat sy met alle diligentie nagesien hebbende de retro-acta, op die materie applicabel, niet konnen ondervinden, datter immermeer eenigh het minste different is geweest over de Poorten, door dewelcke de Heeren Extraordinaris en Ordinaris Ambassadeurs en Ministers, by haer Hoog Mog. Audientie sullende hebben, ter selver Audientie souden werden gebracht; dat sy wel vinden, dat den Heer Bruyn in den Jare 1649. alhier is gekomen, in qualiteyt van Ordinaris Ambassadeur van sijne Koninckl. Majesteyt van Spangien, maer dat sy niet vinden, dat den selven Heer Bruyn door de West-poorte of de Poorte, siende op het Buyten-Hof, ter Audientie is geleyt, oock niet dat de Heeren van Bellievre, Chanut, de Thou, d'Estrades en Pompone, Extraordinaris en Ordinaris Ambassadeurs van hoogst-ged. sijne Majesteyt, door de voorsz. Poorte ter Audientie souden zijn gebracht, hoewel haer Hoog Mog. niet konnen ontkennen, dat die, naer 't afsterven van sijn Hoogheyt Prins Willem de II. hoog-loffelijcker Memorie, tot dat sijne Hoogheyt, den jegenwoordigen Prince van Orangie, Stadthouder van de Provintie van Hollandt geworden is, indistinctelijck, selfs by particuliere Persoonen, is gebruyckt, om daer door dagelijcks met hare Carossen van en aen het Hof te rijden, en dat het geschrifte, dat van wegen den gem. Heere Grave d'Avaux, by dese occasie den 12. van de loopende Maendt aen haer Hoogh Mog. over-gegeven is, wel expres mede brengt, dat 'er een tijdt was geweest, dat men door die voorsz. Poorte niemandt ter Audientie brachte, invoegen dat dat Geschrifte selfs uyt-wijst, dat 'er een tijdt was geweest, dat haer Hoog Mog. sonder offensie van yemant, de Heeren Ambassadeurs door de voorsz. Poorte niet hadden laten ter Audientie brengen, maer dat gem. Heer Ambassadeur Brun daer in eerst veranderinge soude hebben gemaeckt, daer van, als geseyt is, oock niets ter werelt blijckt; dat hare Ho. Mog. al op den 3. Maert 1681. en sulcks soo veel tijt te voren, eer sy konden dencken, dat eenige Heeren Extraordinaris en Ordinaris Ambassadeurs eenige pretentie soude konnen maken, om door de voorsz. West-poorte ter Audientie gebracht te werden, by formele Resolutie hebben verklaert, dat haer 's wetens daer door nimmermeer geen uytheemse Ambassadeurs ter Audientie waren geleyt, en dat oock tot die tijdt toe niemandt van de Heeren uytheemse Ministers haer hadde gevergt, door de voorsz. Poorte ter Audientie te moeten werden gebracht, als alleen den Heere Lente, schoon hy noch Ambassadeur, noch Extraordinaris Envoyé, en maer alleen Resident van sijn Koninckl. Majest. van Denemarcken was, en dat sy daerom by de voorsz. Resolutie al hadden vast gestelt, geen uytheemse Ministers door de voorsz. Poorte ter Audiente te brengen, en dat sy van de æquiteyt van hoogst-ged. sijne Majest. niet konnen verwachten, dat deselve sijne Majest. haer soude willen ordonnéren, dat sy daer omtrent een gantsch nieuwe en ongehoorde veranderinge souden doen, die dan vervolgens ook, in 't regard van andere Ambassadeurs, soude moeten werden gevolgt, en daer van selfs in de Memorie, by gemelden Heere Grave d'Avaux den 18. Maert van den Jare 1679. over-gelevert, noch oock in eenige voorige ofte volgende Memorien van eenige

Extraordinaris of Ordinaris Ambassadeurs van sijne Majesteyt immermeer mentie is gemaekt; dat wel waer is, dat in de voorsz. Memorie van den voorsz. 18den Maert 1679. werdt geseyt, dat sijne Majesteyt hadde geaccordeert, dat de Heeren Extraordinaris Ambassadeurs van desen Staet, doenmaels aen 't Hof aldaer zijnde, souden werden gerecipieert met alle de tekenen van eer, die aen haer waren geaccordeert zedert het Jaer 1609. door den Koningh Henrick de Groote, en gecontinueert onder het Rijck van den Koningh Louis de XIII. en van sijn Majesteyt, en dat des selfs intentie soude zijn, dat de Guarde die alhier op 't Hof is, en de Wapenen neemt, en de Trommel slaat, soo meenighmael als den Heere Prince van Orangien in komt of uyt gaet, die selve eer soude doen aen sijne Majesteyts Ambassadeurs, t'elkens als die by haer Hoog Mog. Audientie soude hebben, en dat soo langh geduerende, als die eer soude werden gedaen aen den gem. Heere Prince; maer haer Hoogh Mog. vertrouwen, dat sijne Majesteyt daer op niet sal willen blijven insistéren, gemerckt die eer aen sijne Hoogheydt niet werdt toegebracht als alleen in qualiteyt als Erf-Stadthouder en Erf-Capiteyn Generael van de Militie deser Landen, dat immers geen gemeynschap heeft, of hebben kan met eenige uytheemsche Ambassadeurs; soodanige Capiteynen Generael, en sijn Hoogheydt in die voorsz. qualiteyt, van de Militie ontfangende en over de Militie exercérende seer veel gesagh en authoriteyt, die aen niemandt konnen werden gecommuniceert, ende die hier te Lande oock soo nieuw en ongehoort zijn, ten reguarde van de gemelde Heeren uytheemsche Ambassadeurs, dat daer van noyt en is gehoort, behalven dat selfs by haer Hoog Mog. naer de fondamentele Wetten van de Unie directelijck geen ordres gegeven konnen werden aen de Militie, om iets te doen, of te effectuëren binnen de stemmende Provintien, die Militie, soo langh die in deselve Provintien leyt, dien-aengaende subject zijnde de ordres van de Provintie, daer in die leydt, of den Capiteyn Generael van deselve Provintie, ende dat sy mits dien souden moeten ondernemen iets nieuws en ongehoort, en dat sy dan noch selfs souden moeten versoecken aen de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, ofte der selver Capiteyn Generael, ende dat dan oock weder verder gemeyn gemaeckt soude moeten werden met alle andere; dat hare Hoogh Mog. seer wel weten, wat respect sijn Hoogheyt voor sijne hoogst-ged. Majesteyt heeft, en dat sy wel verseeckert zijn, dat deselve sijne Hoogheydt aen de Heeren sijne Majesteyts Ambassadeurs of Ministers laet wedervaren al dat respect, dat aen eenige Ambassadeurs of andere Ministers van eenige uytheemsche Koningen of Princen gedaen werdt, en geerne sien, dat sulcks geschiedt, en daer inne gecontinueert werdt, maer dat sy gantsch seer gedienstig versoecken verschoont te mogen werden, van te moeten doen Ceremonien, die hier zijn ongehoort, ende selfs by haer Hoogh Mog. naer een Forme van de Regeeringe niet konnen werden gedaen, ende die, als soo eens waren gedaen, soude moeten werden general ende universeel; dat hare Hoogh Mog. aen sijne Majesteyt versocht hebbende, dat de Heeren hare Ambassadeurs aldaer souden mogen werden gerecipieert op de maniere, op dewelcke sy altoos waren ontfangen, ende de Heeren Ambassadeurs

van

van de Republijcque van Venetien ontfangen wierden, wel duydelijck hebben verklaert, dat sy haer gaerne souden contentéren met alles wat sijne Majesteyt soude believen dien-aengaende goedt te vinden, als sy maer wierden gelijck gestelt met de Republijcq van Venetien; dat sy derhalven verwachten, dat hoogst-ged. sijne Majesteyt sal gelieven te considerérén, dat hare Hoog Mog. geen Poinct van eer daer in konnen maken, dat den gem. Heere Grave d'Avaux de voorsz. Poort passeert, of dat de Militie de Wapenen op neemt en den Trommel slaet, dewijl hoog-gem. sijne Hoogheyt den Heere Prince van Orangien die ordre heeft gegeven, dat hy Heer Ambassadeur de voorsz. Poort passeert, en oock de Soldaten onder het Geweer doet komen, en den Trommel slaen, wanneer hy Heer Ambassadeur ter Audientie by sijn Hoogheydt komt, maer alleen om dat die Poort, als zijnde de Poorte van sijn Hoogheydts Hof, als Stadthouder van Hollandt, aen de dispositie van sijn Hoogheydt is gelaten, en dat hare Hoogh Mog. aen de Militie, alhier Guarnisoen houdende, directelijck niets konnen ordonnéren of aenbevelen.

D. van WYNGAERDEN, vt.

Accordeert met 't voorsz. Regjster,

H. FAGEL.

Dese versochte Audientie is daer mede blijven steecken/ en heeft men naderhandt niet meerder daer-van gehoort.

Hier voor is yets wegens de Stadt en 't Prinsdom van Orangie geseght. Sedert dat sijn Alder-Christel. Majesteyt de Declaratien tegens de Gereformeerden in sijn Koninckrijck ter executie hadde laten stellen/ waren veel Kinderen van de Gereformeerden in Vranckrijck na Orangie/ als een Souverain Prinsdom/ gesonden/ om daer haer Studiën te voltrecken/ doch 't schijnt/ dat sulcks by hoogst-ged. sijn Majesteyt niet aengenaem en was/ alsoo hy in 't midden van Augusti van dit Jaer den Intendant van Provence/ Monsr. Moran/ benevens ruym 2000 Krijgs-lieden/ onder 't gebiedt van Monsr. de Montanegues/ Lieut. Generael van sijn Majesteyt in Languedocq/ derwaerts sondt/ om aen de Regeeringh/ die sijn Hoogheydt den Heere Prince van Orangien daer had/ te belasten/ dat sy alle de Kinderen/ die ten dien eynde daer waren/ te te rugh souden senden/ en geen meer van deselve in haer Academie of Schoolen aennemen; dit Bevel/ alschoon het die van de Regeeringh wat swaer dacht/ nam deselve Regeering aen om te doen/ om meerder ongemack voor te komen/ beloovende in dien gevalle geen meer Kinderen aen te nemen/ en aen de Ouders van de geene/ die daer waren/ te schrijven/ dat sy deselve te rugh souden roepen; Dit scheen daer mede wel gedaen te sullen zijn geweest/ maer Monsr. Montanegues/ ondertusschen met sijn Troupen tot aen de Stadt genadert zijnde/ en ordre hebbende/ om de Muuren van die Stadt te laten af breecken/ quam met sijn Volckeren/ en voornamentlijck 8 Compagnien Dragonders/ die by de

Bur-

Burgers geinquartiert wierden/ en veel ongeregeltheden en exactien pleegden/ daer binnen/ en liet met geweldt/ so door de Inwoonders als andere Onderdanen van sijn Hoogheydt/ daer omtrent woonende/ het af breecken van dese Muuren en Toorens/ die men door Mijnen liet op-springen/ beginnen; 't selve wierdt door gem. Inwoonders en Onderdanen/ om te eerder van dese Gasten/ die men wil/ dat selfs verscheyden Maeghden schoffierden/ bevrijdt te zijn/ met sulcken yver en ernst voort geset/ dat den 23. Augusty alles van gem. Muuren/ behalven noch eenige kleyne overblijffsels/ was om verre geworpen/ welcke de Regeeringh aldaer aen Monsr. de Montanegues/ op dat hy met sijn Volck van daer soude vertrecken/ (gelijck hy eenige dagen daer na deede/ na dat hy eenigh Geldt/ dat sijn Volck van de Inwoonders had geëxtorqueert/ had laten restitueren) selfs beloofde te laten raseeren. Dese saeck door de Raden van sijn Hoogheyt verstaen zijnde/ soo addresseerden deselve sich aenstonts aen haer Hoogh Mog./ welcke den 3. September daer op de volgende Resolutie namen.

Jovis den 3. September 1682.

IS ter Vergaderinge gelesen de Memorie van de Heeren Raden ende Reeckeninge van sijne Hoogheydt den Heere Prince van Orangien, leverende daer beneffens over d'Originele Verbalen van 't geene deser dagen in ende omtrent de Stadt van Orangien was gepasseert, ten eynde hare Hoog Mog. in consideratie nemende het manifeste ongelijck, dat hoog-gem. sijne Hoogheydt, directelijck tegens de jongst geslooten Tractaten, werdt aengedaen; mitsgaders de miserie en uytterste ruïne, die de Ingesetenen van hoog-gem. sijne Hoogheyts Stadt en Prinsdom werdt toegebracht, ende de vordere consequentien, die uyt soodanige Procedueren staen te resultéren, daer over gelieven te resolvéren, soo als sullen oordeelen te behooren; Waer op gedelibereert zijnde, is goet gevonden ende verstaen, dat Copye van de voorsz. Verbalen sal werden gesonden aen den Heer van Sterrenbergh, Ordinaris Ambassadeur van desen Staet aen 't Hof van Vranckrijck, met last ende ordre, om aen sijn Majesteyt, ende daer het van vrucht kan zijn, op de civielste ende discreetste, doch niet te min krachtigste en efficacieuste maniere te representéren, dat hare Hoogh Mog. met seer groot leetwesen ende geen minder verwonderinge, het voorsz. toeval hebben vernomen, ende dat sy voor de gevolgen van dien ten alleruytterste bekommert zijn, dat hy aen hoogst-gem. sijne Majesteyt op 't allervriendelijckste sal versoecken, dat het deselve sijne Majesteyts goede geliefte mach zijn, ten minsten by provisie, die ordre te stellen, dat de voorsz. Militie aenstonts uyt het voorsz. Prinsdom mach délogéren, ende aen de Burgers en Ingesetenen van de voorsz. Stadt en Prinsdom restituëren de Penningen, die sy de voorsz. Burgers ende Ingesetenen aen haer hebben doen betalen, met vergoedinge van de schade, die sy de voorsz. Burgeren hebben toegebracht: Dat voorts door de Heeren van Heeckeren, ende andere hare Hoog Mog. Gedeputeerden tot de Buytenlandsche Saecken, aen den Heere Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambassadeur van hoogst-ged. sijne Majesteyt aen desen Staet, gelijcke representatie sal

sal werden gedaen, met versoeck, dat deselve alle goede Officien wille aenwenden, ten eynde hoogst-gem. sijne Majesteyt mach werden gepermoveert, om de voorsz. Militie aenstonts te rappelléren ende die te houden, om aen de voorsz. Burgeren en Ingesetenen de voorsz. restitutie ende vergoedinge te doen. Dat voorts Copie van de voorsz. Verbalen mede gesonden sal wereen aen de Heeren van Citters ende van Beuningen, Ordinaris Ambassadeur en Extraordinaris Envoyé van desen Staet aen 't Hof van sijn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien, om aen deselve, en daer het vrucht kan doen, te representéren het groot ongelijck, dat hoogst-ged. sijne Hoogheydt door de Procedueren, daer in gemelt, is aengedaen, ende van wat consequentie deselve, in 't reguard van alle andere Princen en Staten, zijn, ende wat een yder van dien te vreesen en te verwachten heeft, indien sy in het midden van de Vrede soodanige Procedueren in haer eygen Landen moeten essuyéren ende uytstaen; dat sulcks ten opsichte van hoogst-gemelde sijne Hoogheydt noch des te vreemder is, niet alleen om dat de voorsz. Stadt en Prinsdom niet zijn in staet, om aen yemandt, wie het oock mochte zijn, ombragie te geven, maer dat, buyten de Burgeren en Ingesetenen van dien, selfs niet een eenigh Soldaet, ofte gewapent Man, daer in is geweest; dat hare Hoog Mog. niet weten, van gevolge de voorsz. saecke sal zijn, maer daer voor ten uyttersten zijn bekommert, ende dat sy aen hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck, de voorsz. hare surprise ende bekommeringe over het voorsz. toeval bekent gemaeckt hebbende, hebben versocht, dat deselve sijne Majesteyt de goetheyt wilde hebben, van de voorsz. Militie aenstonts uyt het voorsz. Prinsdom te doen vertrecken, ende aen de voorsz. Burgeren en Ingesetenen te doen restituëren, 't gunt sy haer hebben afgevordert, met vergoedinge van de schade haer toegebracht, ende dat haer Hoogh Mog. niet alleen daer toe versoecken sijne Majesteyts coöperatie, maer die oock onfeylbaerlijck te gemoet sien, en oock gaerne souden weten, hoe sijne Majesteyt meent, dat men best sal konnen voor-komen d'ongemacken, die het voorsz. voorval dreygt te sullen occasionéren, ende dat sy Heeren Ambassadeur en Extraordinaris Envoyé niet sullen nalaten daer op ten uyttersten te insistéren; dat wyders Copye van de voorsz. Verbalen sal werden gesonden aen de Heeren Staten van de respective Provintien, om de Heeren hare Gedeputeerden in dese Vergaderinge tijdelijck t'informéren, wat deselve oordeelen, dat daer in by verder voorval sal moeten werden gedaen en geresolveert. De Heeren Gedeputeerden van de Provintien van Vrieslandt ende Stadt en Landen hebben in de bovenstaende Conclusie geconsenteert, op het behagen van de Heeren Staten hare Principalen.

Ingevolge van van dese hare Hoogh Mog. Resolutie / stelde den Heer van Sterrenbergh / onsen Ambassadeur in Vranckrijck / de volgende Memorie op / om die aen sijn Alder-Christel. Majesteyt over te leveren.

Aen den Koningh.

SIRE:

DEn ondergeschreven Ambassadeur van de Heeren Staten Generael der Vereenigde Provintien van de Nederlanden heeft ordre, om aen Uw Majesteyt te representéren, dat het met groot deplaisier en geen minder verwonderinge is, dat haer Hoog Mog., sijn Meesters, hebben verstaen door de geene, die van den Raedt en Reecken-kamer van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie zijn, dat den Heer de Montanegues, Lt. Generael van Uw Majesteyt in Languedocq, met sijn Guardes en 8 Compagnien Dragonders in 't Prinsdom en de Stadt van Orangie is komen logéren, aldaer op discretie levende, veele violentien exercéerende, en groote Sommen Geldts van de Burgers extorquérende, gelijck ook haer ordonnérende, om de Muuren van de Stadt te demoliéren; en dat Sr. de Moran, Intendant van uwe Majesteyt in Provence, aen de Regeeringh in die Stadt bevolen soude hebben, om alle de Scholieren, zijnde Onderdanen van uwe Majesteyt, en doende professie van de Gereformeerde Religie, die in de Academie van die Stadt, of in de particuliere Schoolen, waren, weder te rugh te senden, met Verbodt, om geene meer in 't toekomende te ontfangen; en sulcks alles met de uytterste ruïne en miserie van de Inwoonders van de ged. Stadt en het Prinsdom, en directelijck tegens het laetste Tractaet, tot Nimwegen gemaeckt; en gelijck door dit alles haer Hoog Mog. in een ongemeene ongerustheydt zijn wegens de gevolgen en inconvenienten, die dese affaires na sich souden konnen slepen, soo versoecken sy seer gedienstigh en vriendelijck aen uwe Majesteyt, dat hy by provisie ordre wil geven, dat de ged. Troupen promptelijck uyt die Stadt en 't Prinsdom délogéren, en dat men aen de Burgers de groote Sommen Geldts, die men haer heeft doen betalen, restitueert, met reparatie van de ontfangene schaden.

Gedaen tot Parijs den 8. September 1682.

Geteeckent

G. DE WASSENAAR.

Dese Memorie wierdt door gem. Ambassadeur aen den Heer de Croissy, zijnde een van de voornaemste Ministers van den Koning, verhandtreyckt, en beloofde die deselve aen sijn Majesteyt, na dat hy eenige reden daer over hadde gegeven, te verhandtreycken.

Haer Hoog Mog. Ministers in Engeland mede aenschrijving gekregen hebbende, om dese saeck van Orangie aldaer voor te houden, en de interpositie van sijn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien ten dien eynde te versoecken, leverden aldaer de volgende Memorie over.

Aen den Koningh van Groot Brittannien.

DEn ondergeschreven Ambassadeur en Envoyé Extraordinaris van de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden hebben voor desen de eere gehad, om aen Uwe Majesteyt te representéren, dat den Heere Prince van Orangie, als een Souverain Prins van de Stadt en 't Prinsdom van die Naem, sich verplicht had geloofr, om aen de sorgen, die hy aen sijn Onderdanen schuldig is, te voldoen, de oude Muur, die van oudts tot een omtreck van de Stadt Orangie hadde gedient, door een nieuw stuck, eenige voeten langh, aen de kant, daer de Fortificatien van 't Kasteel gedemolieert zijn, en die open gelaten hadden, te laten besluyten; dat dit stuck van de Muur publijckelijck en in 't gesicht van gantsch Vranckrijck was gemaeckt, sonder dat daer in eenige oppositie was geschiedt, uyt krachte van 't Recht van Souverainiteyt, waer van sijn Hoogheydt incontestabel in possessie is; doch dat niet-tegenstaende dit alles den Marquis de Montanegues, Lieut. Generael van den Alder-Christel. Koningh in de Provintie van Languedocq, aen de Magistraet van de ged. Stadt had laten weten, dat hy ordre van den Koning van Vranckrijck hadde, om haer te beveelen, ten eynde aenstonts het ged. stuck van de Muur af te breecken; dat ged. Magistraet, na een rijpe deliberatie, met alle behoorlijck respect had geantwoordt, dat sy, als Onderdanen van den Heere Prince van Orangie, aen geen ordres, als aen die van sijn Hoogheydt, konde gehoorsamen, sonder tegens de getrouwheyt, die sy aen hem hadden afgeleyt, te contraveniëren, versoeckende derhalven tijdt, om hem daer van te advertéren; doch dat, in plaets van sich met soo een redelijck en onderwerpend antwoordt te contentéren, den ged. Heer de Montanegues aen deselve Magistraet had laten weten, dat, alsoo sy niet gehoorsaemt hadden, hy de rigoureuse en precise ordres, die hy van den Koningh, sijn Meester, hadde, soude executéren, en met Krijgs-volck in die Stadt komen, daer by voegende, dat hy haer waerschouwde, om aen de Inwoonders ordres te geven, om ged. Muur ter neder te werpen, alsoo hy haer naderhandt soude noodsaecken om die te doen demoliëren, op die wijse, als den Alder-Christel. Koningh hem hadde geordonneert; en alschoon de verwonderingh, die door dese verkondigingh veroorsaeckt wierdt, ged. Magistraet hadde gebracht, om een Deputatie aen den Heer van Montanegues te doen, met instructien, die genoegsaem uytdruckten; dat men de destructie van 't ged. stuck van de Muur wel soude konnen doen, sonder dat men meerder violentie gebruyckte, soo had men echter bevonden, dat het Desseyn tegens het Prinsdom en de Stadt van Orangie meerder in de grondt is geweest, want men verstaet met de uytterste verwonderingh, dat Sr. de St. Moran, Intendant van Provence, maeckende den Souverain in een anders Landt, den 15. Augusty tot Orangie is gekomen, en aen de Magistraet van die Stadt bekent gemaeckt en geordonneert heeft uyt de naem van den Alder-Christel. Koningh, dat sy in sijn Koninckrijck alle de Scholiers, sijn Onderdanen, doende professie van de Gereformeerde Religie, welcke in de Academie of in de particu-

liere Schoolen mochten wesen, en sich in ged. Stadt bevonden, te rugge souden senden, met gebodt, van in 't toekomende geen andere aldaer te ontfangen; en dat hy ged. Magistraet heeft genoodsaeckt, onder 't dreygen van de geheele ruïne van de Stadt, om daer aen te gehoorsamen, ende sulcks door de ged. gantsche Stadt, onder 't geluyt van Trompetten, te laten publicéren; en al-hoe-wel dese nieuwe Acte van Submissie 't gemoedt van de geene, die in dese gelegentheydt ageerden, behoorde versacht te hebben; soo heeft men nochtans bevonden, dat den ged. Sr. de Montanegues met gewapender handt in 't Prinsdom van Orange is getrocken, en in de Plaets van die Naem Orlogs-volck heeft gebracht, welcke daer op discretie hebben geleeft, en verschrickelijcke exactien en extorquéringen hebben gedaen, onder dewelcke de Inwoonders van die Stadt sich noch den 19. Augusti hebben bevonden, (ten welcken dage dese Tydingen van daer zijn gegaen) hebbende sy de Inwoonders niet alleen gedwongen, om het nieuwe Stuck van de Muur, dat in quæstie is, maer oock alle de oude Muuragien, die, gedurende den Oorlogh gebleven, en met de restitutie van de Stadt en 't Prinsdom van Orangie weder gegeven zijn, (gelijck als het ampelder, door het by-gevoegde Recit, blijkt) af te werpen; en gelijck als dese Proceduren openbare Acten van Hostiliteyt in een volle Vrede zijn, en geaccompagneert met alle onwaerdigheden en circumstantien, die deselve te min inexcusabel en insupportabel konnen maecken, soo in de maniere als de forme, tegens een Prince, die de eer heeft, om soo na aen sijn Majesteyt te behooren, en so directelijck tegens de Tractaten van de Vrede, in de welke het Articul van de restitutie van den Heere Prince van Orangien is gecomprehendeert, en waer van Uwe Majesteyt zich wel als Guarandeur heeft willen constituëren door een solemnele Alliantie, waer mede hy oock wel de ged. Heeren Staten, onse Heeren, heeft willen honoréren; soo vinden sich de ondergeschreven Ambassadeur en Envoyé Extraordinaris, door expresse ordre, verplicht, om aen Uw Majesteyt seer ootmoediglijck te representéren het rechte leedwesen, waer mede de Heeren Staten dese bekende onrechtvaerdigheden, die aen den Heere Prince van Orangien zijn gedaen, aensien, en de uytterste ongerustigheden, die sy van de gevolgen apprehendéren, soo in haer reguard, als in dat van alle de andere Princen en Staten, hare Vrienden en Geallieerden, dewelcke onvermijdelijck souden zijn, indien noch de Vredens-Tractaten, noch de Alliantien, haer niet bedeckt voor soodanige oppressien konnen stellen; deselve zijnde soo veel te verwonderlijcker, om dat het sichtbaerlijck blijckt, dat het stuck van de Muur, in quæstie zijnde, van geene defentie in de minste attacque was, ende oock niet en was gemaeckt, als om een Stadt te besluyten, die de Hooft-Stadt van een gantsch Prinsdom, de Residentie van een Parlement, en van een Bisschoppelijcke Stoel is, en waer in niet een Krijgs-man in dienst gevonden werdt, die de minste schaduwe van jalousye, aen wie dat het ook mocht wesen, en voornamentlijk aen een seer groot Monarch, soude konnen geven, en daer door des selfs demolitie geene schijnbare nuttigheydt konde voort komen aen die geene, die het hebben gedaen; en dat ged. Heeren Staten, onse Heeren, aen haer Minister tot Parijs ordre

hebben

hebben gegeven, om aen den Alder-Christel. Koningh de extreme verwonderinge bekent te maecken, waer in dese saeck haer heeft gestelt, en sijn Majesteyt te versoecken, dat hy de goetheydt wilde hebben, om ordres te geven, op dat de ged. Troupen aenstonts uyt ged. Stadt Orangien mochten vertreecken, en geobligeert werden, om aen de Burgers en Inwoonders van deselve alle 't geene, dat sy van haer geëxtorqueert hadden, met schadeloosboudingh van 't geene sy in dese ontmoetingh hadden geleden, te restituëren; gelijck oock dat haer Hoogh Mog. aen Uwe Majesteyt niet alleen ernstigh versoecken, dat hy ten dien eynde met haer daer in wil coöpereren, maer dat sy hun dit faveur ontwijffelbaer belooven; 't welck verwachtende, soo sullen sy wel vergenoeght zijn, om te weten, op wat wijse Uw Majesteyt denckt en oordeelt, volgens sijn hooge verlichtingh, dat men de quaden en obstaculen van de bevestigingh van de Gemeene-Rust, welcke dit Incident soude konnen voort-brengen, soude konnen prævenieren, soo wel door de natuurlijcke gevolgen, als door de reflectien, die alle de Princen en Staten (naeuwkeurighlijck de conduite van Uwe Majesteyt, en van de ged. Heeren Staten, onse Heeren, observérende, om hare mesures wegens de effecten te nemen, die sy uyt de Tractaten van Vrede en de Liguen van Guarantien sullen sien voortkomen) daer op sullen nemen. Gedaen tot Windsor den 13 September 1682.

Geteekent

A. VAN CITTERS. C. VAN BEUNINGEN.

Aen 't Engelsse Hof wierdt dese saeck van de Stadt en 't Prinsdom van Orangie seer ter herten genomen/ en kreegh den Engelssen Envoyé tot Parijs/ den Heere Preston/ daer op bevel/ om krachtige instantien wegens die saeck by sijn Majesteyt van Vranckrijck te doen.

Onsen Ambassadeur in Vranckrijck/ den Heer van Sterrenbergh/ onder-tusschen op de Memorie/ die hier voor gestelt is/ en welcke hy aen den Heer de Croissy hadde over-gelevert/ geen Antwoordt bekomen hebbende/ stelde weder/ op nieuwe Ordre van haer Hoog Mog./ een andere Memorie in/ en liet die door sijn Secretaris na Versailles/ waer den Koningh sich doen bevondt/ brengen/ bestaende deselve in dese Woorden:

Aen den Koningh.

SIRE:

DOor de continuatie van de Remonstrantien, de welcke die van den Raedt van sijn Hoogheydt den Prince van Orangie aen de Heeren Staten Generael hebben gedaen, zoo hebben haer Hoogh Mog. haer ordres aen den ondergeschreven vernieuwt, om aen Uwe Majesteyt de uytterste ongerustheyt te betuygen, waer in sy sich bevinden, om dat de Troupen van Uwe Majesteyt continuëren in de Stadt en 't Prinsdom van Orangie te blijven, gelijck oock dat Uwe Majesteyt door een

Arreſt van den 23. July hadde verboden, eenige Waeren of Koopmanſchappen, die waſſen of gefabriqueert zijn in de ged. Stadt en 't Prinsdom, in de Landen onder ſijn gehoorſaemheydt te laten komen; gelijck oock in ged. Stadt en 't Prinsdom te doen of laten paſſéren eenige Waeren of Koopmanſchappen, ſoo uyt de Landen onder ſijn Heerſchappye als Uytheemſche Plaetſen; haer Hoogh Mog. konnen niet gelooven, dat het de intentie van Uwe Majeſteyt is, om alſoo het Prinsdom te attacquéren, en ſoo veel ſchade aen ſijn Hoogheyt en des ſelfs Onderdanen te doen; en daerom is het, dat, alſoo de gevolgen, die deſe affaires ſouden konnen hebben, haer geweldigh ongeruſt maecken, ſy ſeer officieuſelijck aen Uwe Majeſteyt verſoecken, dat het hem believe, om ſijn Troupen uyt de Stadt en 't Prinsdom te trecken; de ſchade, die ſy daer gemaeckt hebben, te doen reparéren, en de Burgers en Inwoonders van deſelve 't effect van de laetſte Tractaten vryelijck te laten genieten; gelijck oock, dat het aen haer vry geſtelt werdt, om haer Waeren en Koopmanſchappen in de Landen van Uwe Majeſteyt te brengen, en dat de Onderdanen van Uwe Majeſteyt van gelijcken de hare in ged. Stadt en 't Prinsdom mogen ſenden. Gedaen tot Parijs den 15. September 1682.

Geteeckent

G. DE WASSENAAR.

Gemelden Heere van Sterrenbergh ſelfs eenige dagen daer na tot Verſailles en by den Heer de Croiſſy gekomen zijnde, ſoo ſeyde hem deſelve, dat hy van ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt laſt hadde, om hem op deſe ſijne Memorie te antwoorden; Dat ſijn Majeſteyt recht en reden hadde om te doen 't geene hy gedaen hadde; dat, wat aengingh 't Geldt, 't geene de Burgers was afgeëyſcht, het ſelve buyten ordre van den Koningh was, en dat ſijn Majeſteyt geordonneert hadde, dat men dat ſoude reſtituëren; dat de Troupes jegenwoordig daer uyt waren, en belangende het Arreſt van 't Verbodt van de Commercie, dat 't ſelve wel was gegeven, maer niet geëxecuteert, dewijle die van Orangie voldaen hadden aen het geene ſijn Majeſteyt van haer hadde gevordert, dat ſy in 't toekomende niet meer in haer Colleges ſouden ontfangen Studenten van de Gereformeerde Religie, Onderdanen van ſijn Majeſteyt. Gemelden Heer van Sterrenbergh bracht daer tegens wel weder in: Dat hy niet konde begrijpen, wat recht ſijn Majeſteyt in 't Prinsdom van Orangie konde pretendéren, dewijl het inconteſtabel was, dat ſijn Hoogheyt en des ſelfs Prædeceſſeurs van alle tijden Souveraine Princen van 't ſelve waren geweeſt, en, wat aengingh het op-timmeren van een ſimpele Muur aen een Stadt, midden in 't Rijck gelegen, en die maer alleen gemaeckt was, om die Plaets te konnen ſluyten, dat hy geloofde, dat ſulcks geen ombragie konde geven; en dat hy vertrouwde, dat de reſtitutie van 't Geldt, dat de Soldaten van de Burgers hadden afgevordert, niet alleen ſoude geſchieden, maer dat oock de vordere ſchade aen de Ingeſetenen ſoude werden voldaen: Maer gem. Heer bleef by ſijn
voo-

voorige geseyde/ als 't geen hy uyt last van den Koningh te seggen hadde / doch voegde/ soo hy seyde / uyt sijn eygen selfs daer by : Dat de Burgers moesten considereren, dat sy voor een gedeelte oorsaeck van die schade waren, dewijle men haer te vooren hadde gewaerschouwt, van niet met het optimmeren van die nieuwe Muur voort te varen; dat dese Proceduren van sijne Majesteyt niet en waren tegens de laetst gemaeckte Tractaten, dewijle wel waer was, dat sijne Hoogheydt uyt den hoofde van dien in possessie van Orangien was gekomen, maer dat men verstaen moeste, dat 't selve moeste blijven in die staet, daer het van te vooren in was geweest; dat men van de kant van sijne Hoogheydt nieuwigheden hadde begost in 't op-timmeren van den geseyden Muur, ende dat sijne Majesteyt noyt soude lijden, dat eenige Fortificatien in sijn Rijck souden werden gemaeckt.

Doch alsoo dit Antwoort niet geheel voldoende was/ resolveerden haer Hoog Mog. in November een Extraordinaris Envoyé na Vranckrijck te senden/ om ten desen eynde seer krachtiglijck te insistéren / en voornamentlijck te representéren het ongelijck, dat sijne Hoogheyt den Heere Prince van Orangien door de voornoemde Proceduren, soo wel ten aensien van de Materie, als ten aensien van de Forme, was aengedaen. Dat hare Hoog Mog. gantsch gedienstig en vriendelijck versochten, dat sijn Majesteyt de goetheydt wilde hebben, van hoogstgem. sijne Hoogheydt, ende de Ingesetenen van 't gem. Prinsdom, onverhindert en onbekommert te laten jouïsséren van 't Tractaet van Vrede, in den Jare 1678. geslooten, ende sulcks sijn Hoogheydt van 't selve Prinsdom, ende van alle sijne Rechten, Actien, Privilegien, Usantien ende Prærogativen laten gebruycken en genieten, sonder oock aen de voorsz. Ingesetenen de Commercie met sijn Majesteyts Ingesetenen in eeniger maniere te verhinderen ofte te beletten; mitsgaders mede, in Conformité van 't voorsz. Tractaet, doen reparéren alle Schaden, soo wel aen hoogst-gem. sijne Hoogheydt, als de voorsz. Ingesetenen, door de voorsz. Proceduren toegebracht, en specialijck mede te doen herstellen de Muur, die de Inwoonders van de voorsz. Stadt geöbligeert waren geweest te doen demoliëren en af te breecken.

Tot desen Extraordinaris Envoyé wierdt den Heer Heynsius/ Pensionaris van de Stadt Delft / verkozen / doch alsoo die van dit Jaer na Vranckrijck noch niet en is gegaen / is in dese saeck niet verders geschiedt / ende alles op die wijse blijven steecken / soo dat wy hier mede sullen af-breecken / en sien / wat het aenstaende Jaer verder daer in sal geven.

Wy hebben in de voorgaende Mercurius eenige mentie van de Oost-Vriesse saecken / wegens het different tusschen de Vorstinne en de Standen van 't selve Landtschap / gemaeckt. Haer Hoogh Mog. hadden zedert die tijt verscheydemael door haer Gedeputeerden laten delibereren / op wat wijse sulcks best af gedaen soude konnen werden ; de Keyserse / Brandenburghse en andere Ministers insisteerden ondertusschen wel/ dat dese saeck ter decisie van sijn Keyserlijcke Majesteyt gestelt soude mogen werden / maer desen Staet/ oordeelende dat dit haer toe quam / soo lieten der selver Gedeputeerden in 't laetst van 't

voor-

voorleden Jaer haer Consideratie ten dien eynde over / welcke in de volgende Resolutie van haer Hoogh Mog. vermelt zijn.

Sabbathi den 27. December 1681.

DE Heeren Verbolt ende andere haer Hoog Mog. Gedeputeerden tot de saecken van Oost-Vrieslandt, hebbende, ingevolge ende tot voldoeninge van der selver Resolutien Commissoriael van den 6. en 27. November laetstleden, gevisiteert ende geëxamineert de Memorie van den Heer Lintelo, alhier aenwesende Vorstelijcke Oost-Vriesse Minister, versoeckende, om geallegueerde Redenen, dat hare Hoogh Mog., in conformité van der selver Resolutie van den 3. October laetst-leden, over de drie Poincten, te weten, *het Zegel, Prorogatie der Landtdagen, ende het Bewindt van de Gemeene Landts-Middelen*, nu eyndelijck eenmael gelieven te disponéren, als deselve, na inhoudt van de Accoorden ende Verdragen, sullen bevinden te behooren: Als mede de Memorie van den Heere Smith, alhier aenwesende Minister van hare Vorstel. Doorluchtigheden de Heeren Hertogen van Bronswijck ende Lunenburgh, versoeckende dat haer Hoogh Mog. gelieven een eynde te maecken van de bewuste Differenten tusschen hare Vorstel. Doorluchtigheden ende de Stenden van Oost-Vrieslandt, hebben ter Vergaderinge gerapporteert, dat deselve, onder 't wel-nemen van haer Ho. Mog., souden meynen, dat, noopende het gebruyck van een Zegel, de Heeren Stenden van Oost-Vrieslandt de saecke, in conformité van haer Hoog Mog. Resolutie van den Jare 1618., behooren te laten by het oude gebruyck, ende sulcks haer van 't gebruyck van 't Zegel, by haer nu van nieuws geobtineert, te onthouden: Ende dewijl de gem. Heeren Stenden hebben een vrye Keure ofte Wael, om ten Landtdage, soo meenighmael die uytgeschreven werdt, te senden soodanige Persoonen, als het haer belieft, dat ten Landt-dage geen saecken behoorden te worden geproponeert, daer op den selven Landt-dagh niet was uyt geschreven, ende dat de Heeren Stenden te meermalen versocht hebbende, dat de Gedeputeerden, eens gekooren zijnde tot den Landt-dagh, souden mogen continuëren, sulcks t'elckens was afgeslagen, dat oversulcks de gem. Heeren Stenden den uyt geschreven Landtdagh niet behoorden te protogéren, sonder bewilliginge van den Landts-Heer, alsoo sy dan geen eynde souden maecken van de saecken, daer toe sy beschreven, ende daer toe sy gevolmachtigt moeten zijn, ende haer selven oock alsoo stilswijgende in de voorsz. Deputatie souden continuëren; doch dat wel expresselijck behoort te worden verklaert, dat haer Hoog Mog. niet verstaen de Heeren Stenden, eenige Gravamina hebbende voor te dragen, hier door in het geringste te prejudiciëren in het Recht van een Landt-dagh te versoecken, ende te doen houden, volgens d'ordre en forme by de voorsz. Tractaten voor-geschreven; ende dewijl de Bedieninge van de Inspector, die den Landts-Heer in het Collegie van de Administrateuren of Assignateuren mach hebben, is gesepareert van de Bedieninge van den Commissaris, die by den Landts-Heer wordt gecommitteert, om op te nemen de Rekeningen, die alle Jaren door den Ontfanger ende Penning-Meester

Ge-

Generael wordt gedaen, ende dat ten respecte van dien Inspector uytdruckelijck is ter neder gestelt, dat den selven Inspector in 't voorsz. Collegie der Administrateuren of Assignateuren geen Votum sal hebben, noch sich de handelinge van 's Landts Penningen aen-matigen, dat mitsdien sulcks oock by den Landts-Heer, ten aensien van den voorsz. Inspector, niet en behoort te werden gepretendeert, voor behoudens dat de voorsz. Inspector, meynende dat eenige abuysen omtrent de maniantie van 's Lands Penningen souden mogen werden gecommitteert, of te buyten gegaen d'ordre, die de voorsz. Administrateuren en Assignateuren is voorgeschreven, de voorsz. Administrateuren of Assignateuren d'abuysen soude mogen voor houden, en de Notulen doen houden van 't gunt hy voorgedragen heeft, ten eynde daer van, des noot, oock elders, daer sulcks behoort ende geschieden kan, redres van de voorsz. abuysen mochte werden versocht; ende nademael, ten aensien van den Commissaris, tot het hooren van de voorsz. Reeckeninge, by den Landt-Heer gecommitteert, niet is geëxpresseert, dat hy Commissaris daer over geen Votum soude hebben, dat derhalven de voorsz. Commissaris, omtrent het hooren van de voorsz. Reeckeninge, in alles gelijck recht behoort te hebben, ende getracteert te moeten worden als de Gedeputeerden van de Heeren Stenden; Waer op gedelibereert zijnde, hebben de Heeren Gedeputeerden van de Provintien van Vrieslandt ende Stadt en Landen het voorsz. gerapporteerde over-genomen, om in den haren breeder gecommuniceert te worden, dewelcke versocht worden, haer daer op ten spoedigsten te willen verklaren.

De Minister van de Stenden van Oost-Vrieslandt / beduchtende dat haer Hoog Mog. op dese wijse een finale Resolutie souden nemen / gaf daer op de volgende Memorie over.

Hoogh Mog. Heeren:

DEn ondergeschreven Minister van de Stenden van Oost-Vrieslandt bevindt sich seer gesurpreneert, wanneer tegenwoordig in ervaringe komt, dat Uw Hoog Mog. eergisteren hebben ingenomen het Rapport, nopende de drie Poincten, als van het Zegel van sijn Keyserl. Majesteyt, den Stenden voorn. *ex plenissimâ Cæsarea potestate* verleent, van de Prorogatie der Landt-dagen, ende van 't Collegie der Administrateuren, nopende het Bestier over de Landts-Middelen, ende dat Uw Hoog Mog. hebben gedecideert, dat de Stenden het voorsz. Zegel sullen moeten laten varen, geene Landts-dagen meer prorogéren, als met bewilligingh van den Landts-Heer, ende des selfs Commissarium sullen moeten admittéren met een voerenden Vote: Welcke Poincten deels buyten d'Accoorden, en over sulcks Uw Hoogh Mog. maintenue noyt zijn gesubmitteert, eens deels daer omtrent in gemelde Accoorden heel contrarie gestatueert, ende dat huyden over dit alles de Resumptien gaen, en door een eyndelijcke Resolutie decisoir van Uw Hoogh Mog. de Stenden soo groote prejuditie sal toegevoegt werden: Soo heeft den ondergeschreven, uyt de Naem sijner Heeren Principalen, ootmoedigst te

versoecken, dat alle de essentiële Poincten mochten werden gehouden buyten Resumptie, ende dat by wege van Inductie over dese en alle verder openstaende Differenten, volgens een loffelijcke ende noyt anders gewoone practijcque ende usantie, alles mach werden ingeschickt; of anders, indien Uw Hoogh Mog. in de boven-gem. drie Poincten decisive souden blijven, soo moet hy, voor behoudens het respect, dat hy anders aen Uw Hoogh Mog. geerne wil schuldigh wesen, in de Name van meer-wel-gem. Stenden, met reservatie van der selver believende nader te doene Protestatie, seggen, dat deselve sich niet sullen konnen in desen aen Uw Hoog Mog. Uytspraecke submittéren; Uw Hoog Mog. sullen dan, de hoog-aengelegentheyt van dese saecken, ende hare schadelijcke gevolgen, met een hoog oogh, oock den deerlijcken toestandt insiende, alles laten in *statu quo*. Hage den 29. December 1681.

Aen de kant van de Vorstinne van Oost-Vrieslandt hadde men in tegendeel gaerne gesien / dat hier over een finale Resolutie was genomen geworden / ten welcken eynde den Heer Smith in January de volgende Memorie aen hare Hoog Mog. over leverde.

Hoogh en Mog. Heeren:

DE Heeren Gedeputeerden tot de Oost-Vriesse Differenten haer Rapport, wegens de ged. saecken, in de Vergadering van Uw Hoog Mog., den 27 December van 't voorleden Jaer, gedaen hebbende, soo had men als doen gelooft, dat de saeck van de Vorstinne van Oost-Vrieslandt soo billijck gevonden en soo wel gefondeert geweest soude zijn, dat de gantsche Wereldt daer van overwonnen geweest behoorde te hebben, en dat alle haer Pretentien generalijck geapprobeert souden zijn geworden; doch vermits eenige Leden van de Doorluchtige Vergaderinge van Uw Hoogh Mog. verklaerden, dat sy als doen met geen genoegsame Instructien vooorsien waren, om haer Advysen te geven, soo heeft men haer tijdt toegestaen, om aen haer Principalen te schrijven, en der selver particuliere Ordres te verkrijgen. En dewijl 'er nu weder zedert die tijdt vier Weecken zijn gepasseert, en dat men niet en twijffelt, of ged. Leden sullen met Instructien voorsien zijn, soo versoeckt den ondergeschreven aen Uw Hoog Mog., om tegenwoordigh een finale Resolutie, wegens dese questieuse saecken, te willen nemen. Gedaen in den Hage den 23 January 1682.

Geteeckent.

Gustaef Daniel Smith.

Diergelijcke instantien wierden naderhandt mede door den Heer Lintelo gedaen / so dat hare Hoog Mog. alles overwogen hebbende / en oock oordeelende uyt de Oude Contracten / dat haer de Decisie van de saecken van Oost-Vrieslandt toequam / eyndelijck in Maert de volgende finale Resolutie wegens dese saeck namen.

Extract.

Extract uyt het Register der Resolutien van de Hoog Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Jovis den 26. Martii 1682.

IS ter Vergaderinge gelesen de nadere Memorie van den Heer Lintelo d'Ehse, Minister van de Vrouwe Furstinne Douariere Regente tot Oost-Vrieslandt, daer by den selven, mits d'aenkomste van de Heeren Ordinaris Gedeputeerden van de Provintien van Vrieslandt ende Stadt en Landen nu wederom reïtereert sijn voorige versoeck, by verscheyde Memorien, ende noch jongst den 5. deser Maendt, gedaen, van dat hare Hoogh Mog. het bewuste Rapport door derselver Gedeputeerden tot de saecken van Oost-Vrieslandt, over de bewuste drie differentiale Poincten, tusschen de hoogh-gem. Vrouwe Furstinne Regente, en de Land-Stenden van Oost-Vrieslandt, hier bevoorens gedaen, als noch by Resolutie geliefden vast te stellen; Waer op gedelibereert zijnde, is goet gevonden ende verstaen, dat, nopende het gebruyck van een Zegel, de Heeren Stenden van Oost-Vrieslandt de saecke, in conformité van haer Hoogh Mog. Resolutie van den Jare 1618. te moeten laten by het oude gebruyck, ende sulcks haer van 't gebruyck van 't Zegel, by haer nu van nieuws geobtineert, t'onthouden: Ende dewijle de gem. Heeren Stenden hebben een vrye Keure ofte Wael, om ten Landts-dage, so meenigmael die uytgeschreven werdt, te senden soodanige Persoonen als het haer belieft, dat ten Landt-dage geen saecken en mogen werden geproponeert, daer op der selver Landt-dagh niet was uytgeschreven, ende dat de Heeren Stenden te meermalen versocht hebbende, dat de Gedeputeerden, eens gekooren zijnde tot den Landt-dagh, souden mogen continuëren, sulcks t'elckens was afgeslagen; dat oversulcks de gem. Heeren Stenden den uytgeschreven Landt-dagh niet en konnen prorogéren, sonder bewilliginge van den Landt-Heer, alsoo sy dan geen eynde souden maecken van de saecken, daer op sy beschreven, ende daer toe sy gevolmachtigt moeten zijn, ende haer selven oock alsoo stilswijgende in de voorsz. Deputatie souden continuëren: Doch dat wel expresselijck wordt verklaert, dat haer Hoog Mog. niet verstaen, de Heeren Stenden eenige Gravamina hebbende voor te dragen, hier door in 't geringste te prejudiciëren in het Recht van een Landtdagh te versoecken, ende te doen houden, volgens d'ordre en forme, by de voorsz. Tractaten voor-geschreven: Ende dewijle de Bedieninge van den Inspector, die den Landt-Heer in 't Collegie van de Administrateuren of Assignateuren mach hebben, is gesepareert van de Bedieninge van de Commissaris, die by den Lands-Heer werdt gecommitteert, om op te nemen de Reeckeningen, die alle Jaren door den Ontfanger en Penningh-Meester Generael werdt gedaen, ende dat ten respecte van dien Inspector uytdruckelijck is ter neder gestelt; dat den selven Inspector in 't voorsz. Collegie der Administrateuren of Assignateuren geen Votum sal hebben, noch sich de handelinge van 's Landts Penningen aenmatigen, dat mitsdien sulcks oock by den Landt-Heer, ten aensien van den Inspector, niet en be-

behoort te werden gepretendeert, voor behoudens dat de voorsz. Inspector niemandt, dat eenige abuysen omtrent de maniantie van 's Landts-Penningen souden mogen werden gecommitteert ofte te buyten gegaen d'ordre, die de voorsz. Administrateuren en Assignateuren is voor-geschreven, de voorsz. Administrateuren ofte Assignateuren de abuysen souden mogen voor-houden, en de Notulen doen houden van 't gunt hy voor-gedragen heeft, ten eynde daer van des noot, ook elders daer sulcks behoort en geschieden kan, redres van de voorsz. abuysen mochte werden versocht: Ende nademael ten aensien van den Commissaris, tot het hooren van de voorsz. Reeckeninge, by den Landt-Heer gecommitteert, niet is geëxpresseert, dat hy Commissaris daer over geen Votum soude hebben, dat derhalven de voorsz. Commissaris, omtrent het hooren van de voorsz. Reeckeninge, in alles gelijck Recht moet hebben, en getracteert moet werden als de Gedeputeerden van de Heeren Stenden. Ende sal Extract van dese haer Hoog Mog. Resolutie gesonden werden aen den Extraordinaris Envoyé Hamel Bruyninck, om te strecken tot sijne narichtinge, ende, by voorvallende occasien, hem daer van te dienen sulcks en daer 't behoort.

Dese Resolutie was echter niet na de sin van sijn Keyserl. Majesteyt / alsoo die gaerne gesien had / dat daer alles / volgens des selfs decisie / was afgedaen geworden / gelijck van den Heere Crampricht ten dien eynde verscheyde Memorien heeft over-gelevert gehad / maer van wy hier echter maer eene / die in September / benevens een Brief van sijn Keyserlijke Majesteyt / over-gegeven wierdt / sullen in-voegen.

Hoogh Mog. Heeren:

IN de Brief van sijn Keyserlijcke Majesteyt, die hier by gevoegt is, sullen Uwe Hoog Mog. believen te sien, hoedanigh deselve de Resolutie, den 26. van de Maendt Maert laetst genomen, wegens de Oost-Vriesse Saecken, heeft opgevat, als in dewelcke sy gepretendeert hebben, om in de Jurisdictie met het Rijck te concurréren, en dat meer is, om sich de censure van de principale Poincten, die door de Sententien, door sijn Keyserl. Majesteyt in de formen, na eene exacte kennis van de redenen, welcke de Partyen by gebracht hebben, gegeven, zijn gedecideert, aen te matigen. En vermits 'er geen Accoorden of Tractaten zijn, waer door de Staten van Oost-Vrieslandt oyt sich van de Jurisdictie van het Rijck hebben konnen of willen onttrecken, soo schijnt het, dat Uw Hoogh Mog. seer qualijck geïnformeert geweest moeten zijn van de geene, die door al te grooten yver eenige verdiensten daer door hebben meenen te bekomen, als trachtende daer door de Jurisdictie van desen Staet te doen aen-wassen; maer dewijl der selver grootheyt niet vermeerdert of bevestigt wert door diergelijke wegen, en dat hare ware glorie en veyligheyt alleen bestaet, om op de Leden van 't Rijck niet te willen usurpéren, soo belooft sich den Ondergeschreven, dat, wegens de geseyde Brief, en soo veel over-gelevverde Memorien en mondelijcke by-gebrachte Rede-

nen,

nen, Uw Hoog Mog. wel sullen willen desistéren, om sich verder, als het behoort, in de saecken van Oost-Vrieslandt in te wickelen, als welckers Jurisdictie privativelijck aen sijn Keyserl Majesteyt behoort.

't Is seecker, dat Uw Hoog Mog. daer toe te meer geëmporteert sullen zijn, door de eenige Beweegh-reden van haer eygen billijckheydt, als sy sullen willen overwegen, hoe weynigh sy te vreden souden zijn, indien eenige Vorst, door diergelijcke Redenen of Pretexten, ondernam, om sich met haer Jurisdictie te bemoeyen.

Met het welcke oock de goede intelligentie, die ten desen tijde soo noodsaeckelijck is, met het Rijck geconserveert sal worden; de sorgen van sijn Majesteyt, en de applicatie van de Vorsten van den Westphaelsen Kreytz, die, tot het welwesen van de gemeene saeck, in de tegenwoordige Conjuncture gebruyckt konnen werden, sullen alsdan door de Protectie en Conservatie, die sy aen Oost-Vrieslandt schuldigh zijn, niet gediverteert werden. Waer op hy een Antwoort, die haer Hooge Voorsichtigheyt en Billijckheyt verdient, verwacht.

Gedaen in den Hage den 15. September 1682.

Geteeckent

CRAMPRICHT.

De Brief van sijn Keyserlijcke Majesteyt / welcke in seer krachtige termen bestont / om haer Hoogh Mog. dese Decisie van de Oost-Vriesse saecken te ontraden / en die aen des selfs Sententie te laten / bestont in de volgende Woorden:

Copye van 't Antwoordt van den Keyser aen de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

LEOPOLDUS.

SEer lieve Vrienden: Hoe seer Wy en 't Rijck met U L. tot dese tijdt toe gedeurigh een vriendelijcke Nabuurschap onderhouden hebben, kan niemandt in 't minste onbekent zijn, wijl wy alle onse vlijt en naerstigheydt t'allen tijden, om deselve te vermeerderen, aengewent hebben; dienvolgens is ons met soo veel te meer displaisier ter ooren gekomen, dat U L., hoewel nu al eenige tijdt bekent en openbaer is geweest, dat het verschil tusschen de Voogdesse Weduwe Princesse van Oost-Vrieslandt en de Provintiale Stenden van 't selve Landt, om verscheyde van beyde zijden voor ons en onse Keyserl. Hof-Raedt voort-gebrachte Gravamina aen ons alleen, als Keyser en opperste Hooft en Rechter van het Rijck, dependeerden, 't geen Gy self niet alleen te vooren geweten hebt, maer over 't welck U oock door onsen Raedt en Resident, de Cour-Vorstelijcke Brandenburghse, Bisschoppelijcke ende Vorstelijcke Munsterse ende andere Ministers, versocht zijt geweest, dat U Lieden U in dese saeck, als doen al

voor een gedeelte van ons gedecideert, en noch voor een gedeelte voor onse Judicio hangende, geensints soude gelieven te immisceren, nochtans u selfs, wy weten niet wat voor, de authoriteyt, om dit te decideren, aenmatigende, deselve Staten van Oost-Vrieslandt het gebruyck van 't Zegel, aen haer van ons geconsenteert, ende door de Provintiale Prærogativen haer toekomende, geinterdiceert, en de manier van 't Geldt t'administreren, tegens de Trans-actie op 't wederzijds versoeck, onlangs van ons geconfirmeert, en meer andere dingen, verandert hebt; 't welck, door dien de Authoriteyt van onse Opperste Keyserl. Jurisdictie, in dit en andere Staten en Onderdanen van 't Rijck, eeniglijck en privativelijck ons toekomende, en de Voor-vaderlijcke Rechten van 't Rijck ten hooghsten geledeert is, en dat ons, tot conservatie van deselve, het Keyserlijcke Ampt is toevertrouwt, soo hebben wy niet minder konnen doen, als dese uwe onrechtmatige Decreten, Ampts-halven, t'abrogéren en annulléren, gelijck wy door ons Keyserl. Decreet gedaen hebben, en verder, door naerdere Mandaten aen beyde Partyen, de observantie van uwe Handelingen geinhibeert; geensints twijffelende, of U L. sult, door de evidente noodsaeckelijckheyt en circumstantien van dese saeck, door den selven onsen Resident en Uw Minister, aen ons Keyserl. Hof residérende, door de onsen nader geinformeert, en wel verstaen hebbende, dit eyndelik advouëren, en van het incompetent oordeel over dese saeck en onse Keyserlijcke Jurisdictie in 't toekomende niet alleen cesséren, maer oock de gemelde uwe decisie self aboléren, en daer door de Bandt van Vriendtschap met ons en 't Rijck volkomender observéren, sullende U L. van ons en 't Rijck oock alle mutuële Officien van Vriendtschap genieten, gelijck wy onse Keyserlijcke Benevolentie U L. wijders differéren.

Laxemburgh den 15 Juny 1682.

Haer Hoogh Mog. echter oordeelende / dat dese saeck aen haer competeerde / als van over veele Jaren daer van in possessie geweest zijnde / konden sich van dese saeck niet ontslaen / soo dat de Commissie / die aen den Ceur-Vorst van Brandenburgh al zedert eenige tijd te voren van de Keyserlijcke zijde was gegeven / in 't werck gestelt wierdt; daer op quamen 400 Brandenburgse Volckeren / die op de Rivier d'Elbe ingescheept waren / in November na Gretzyel in Oost-Vrieslandt / zijnde een Haven aen de Noord-Zee en op de Watten / en namen aldaer het Kasteel / dat daer was / in Besettingh; den Ceur-Vorst van Brandenburgh liet / om dese saeck te justificéren / de volgende Memorie aen haer Hoogh Mog. / door sijn Minister den Heere Diest / in den Hage overleveren.

Hoog en Mogende Heeren:

D'Ondergeschreven Extraordinaris Envoyé van sijne Ceur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt van Brandenburgh vind sich genoodsaeckt, op speciale ontfangene last en ordre van sijnen genadigsten Heer, aen Uwe Hoogh Mog. gedienstigh te repre-

representéren, dat hoogh-ged. sijne Ceur-Vorstel. Doorl. eenigen tijdt herwaerts bemerckt heeft, dat'er verscheyde quaedtaerdige Menschen sich bevonden, die haer werck uyt d'een of andere particuliere insichten, en tot bereycking van haer gepretendeert oogwit, daer van hebben willen maecken, om alle de Actien, en 't geene van sijne Ceur-Vorstel. Doorl. voorgenomen wordt, ja sijne Ceur-Vorstel. Doorlts. hooge Persoon selfs, by Uwe Hoog Mog. verhaet en suspect te maken. Uwe Hoog Mog. is bekent, wat niet voor valsche geruchten in de Maendt van Juny laetst-leden, en nu in de Maendt van October gepasseert, door quade Menschen zijn gespargeert geworden. Sijne Ceur-Vorstel. Doorl. laet sulcks ter zijden staen, en is in den haren vastelijck verseeckert, dat, als Uwe Hoog Mog. met ongepassioneert gemoed, na hare Æquanimiteyt, beliefden te considerêren, wat hoogst-ged. sijne Ceur-Vorstel. Doorl., uyt een oprechte genegentheyt, by de uytterste extremiteyten deses Staets, in den voorgaenden Oorlog gedaen heeft, en hoe deselve tot het laetste moment toe, daer Uwe Ho. Mog. haren particulieren Vrede sloten, daer in heeft gecontinueert; dat oock noch naer het slot van deselve op 't nieuw een naeuwe en vertrouwde Alliantie met Uwe Hoogh Mog. heeft ingegaen, ende Schencken Schans vrywillig over-gelevert, oock andere meer Preuven van sijne oprechte en sincere affectie en genegentheyt gegeven, Uwe Hoogh Mog. selfs van een ander gevoelen in haer gemoedt sullen overtuyght zijn. Sijne Ceur-Vorstel. Doorl. desidereert noch altoos dese van soo veele jaren herwaerts met den Staet gestabileerde Vriendtschap en Nabuurlijckheden verder te cultivéren, en in alle Poincten de gesloote Alliantie getrouwelijck na te leven, vertrouwende diergelijcken inclinatie mede altoos by Uwe Hoog Mog. te vinden. En terwijl d'ondergeschreven Extraordinaris Envoyé licht oordelen kan, dat de voorgeroerde soort van Menschen het gene,'t welk van sijnen genadigstenHeer in Oost-Vrieslandt voorgenomen is, seer hatelijck sullen weten te rapportéren, en van die weynige Troupen, die aldaer te Lande geset zijn, Uwe Hoog Mog. groote ombrages maecken, soo heeft deselve in den Naem van sijne Ceur-Vorstel. Doorl. hier mede opentlijck aen Uwe Hoogh Mog. declaréren willen, dat al het geene, wat in dese saeck geschiedt is, of noch geschieden mocht, sijne Ceur-Vorstel. Doorl. alleen tot schuldigh nakomen van het Keyserlijck Conservatorium deed, waer in aen hooghst-ged. Ceur-Vorstel. Doorl., sijne Vorstel. Genade van Munster, en sijne Doorl. Paltz-Nieuwburgh t'samen, en een yder in 't particulier, de beschermingh van 't geseyde Landt, en alle des selfs Standen en Ingesetenen, met hooghst-verbindelijcke Woorden, gelijck de bygaende Copye doet blijcken, op-gedragen wordt. Sijne Ceur-Vorstel. Doorl. heeft den onder-geschreven voor eenigen tijt naer Oost-Vrieslandt afgesonden gehadt, om des selfs Mediatie, soo wel aen hare Doorluchtigheydt de Vorstin, als aen de Standen van 't Landt, tot minnelijcke bylegging van wederzijds differentiële Poincten, t'offeréren: En of wel hare Doorl. selfs tot dese Afzendingh by sijne Ceur-Vorstel. Doorl. occasie ende gelegentheydt hadde gegeven, ende sich oock daer toe in 't begin genoeghsaem genegen toonde, soo heeft de selve echter naderhandt sulcken Mediatie geëxcuseert, en men heeft

klaer-

klaer en duydelijck konnen bespeuren, dat 'er seer gevaerlijcke Desseynen, om het Landt tegens dit Conservatorium met vreemde Inquartieringen te belasten, op handen waren: dies dan sijne Ceur-Vorstel. Doorl. van Ampts- en Plichts-wegen sich genoodsaeckt gevonden heeft, eenig Volck, en sulcks bloot alleen, ingevolge van het Conservatorium, tot bescherminge van 't Landt en des selfs Standen, als een Sauvegarde, daer heen te senden, en specialijck te Water, terwijl men te Lande by desen tijdt daer toe geen Convenientie gesien heeft. Sijne Ceur-Vorstel. Doorl. doet Uwe Hoog Mog. verseeckeren, dat het selve tot niemandts prejuditie, veel min tot Uwe Hoog Mog. of andere Nabueren nadeel of schade aengesien is, en sulcks blijckt uyt de weynigheyt van 't Volck, dat'er gesonden is, dat daer onder geen gevaer of nadeeligh Desseyn kan verborgen leggen. Sijne Ceur-Vorstelijcke Doorluchtigheydt heeft de saecken aen de Conservatoren gecommuniceert, en sal dat noch verder doen: en is oock geïntentioneert, soo haest dat van sijne Keyserlijcke Majesteyt geïntendeert oogwit, namentlijk de Conservatie van de Vrede van Oost-Vrieslandt, en de Bescherminge der Standen en Ingesetenen, tegens vreemde Inquartiering en geweld sal bevrijdt en verseeckert zijn, altoos sijne Keyserl. Majesteyts verdere dispositie en Ordonnantie te volgen en na te komen. De ondergeschreven twijffelt niet, of Uw Hoog Mog. sullen hier uyt de volkomene en gemeene intentie van sijnen genadigsten Heer begrepen hebben, en de geene, die tegens hoogst-ged. sijne Ceur-Vorstel. Doorlts. hier in gevoerde conduite eenige impressien misschien souden willen geven, van haer ter zijden stellen. Gedaen den 13. November 1682.

Dit werck / alsoo haer Hoogh Mog. sich niet gaerne in moeyten wilden inwickelen / is noch dit gantsche Jaer blijven smeulen / en bleven de Brandenburgse Volckeren ondertusschen tot Grietzeyl. Den Bisschop van Munster en Paderborn liet by haer Hoogh Mog. in December wel de Mediatie wegens dese Affaires aenbieden / maer men heeft niet gehoort / dat 'er nader in het een of het ander is gedaen / waer mede wy dese saeck van voor dit Jaer oock sullen laten berusten.

Den Staet van Oorloge deser Provintien wierdt / volgens het Advijs van sijn Hoogheydt den Heere Prince van Orangien / den Heer Stadthouder van Vrieslandt en den Raedt van Staten / met het begin van dit Jaer door hare Hoogh Mog. vast-gestelt / en brachten de respective Provintien daer op vervolgens hare Consenten in / alsoo de Militie van desen Staet met eenige 1000 Man wierdt gerecruteert.

De saeck van de Convoyen en Licenten / waer van soo veel is gesegt geweest / en welcke soo lange heeft getrotteert / is van dit Jaer noch niet afgedaen / alsoo de Nieuwe Lijste noch niet opgemaeckt konde werden / en dat het lichten van de gem. Convoyen en Licenten door haer Hoog Mog. op de voet / als zedert den 4. April van 't voorleden Jaer was vast-gestelt / van tijdt tot tijdt wierdt geconfirmeert.

Haer

Haer Hoogh Mog. resolveerden in Juny in een nieuwe Aenbouw van 36 Schepen van Oorlog van diversche Charters/ te weten 10 tot 80 Stucken/ 8 tot 70/ 8 tot 60 en 10 tot 50 Stucken Canon/ met conditie/ dat die in twee Jaren voltrocken souden moeten zijn/ en dat alle Jaren daer van de gerechte helft van de Charters by de respective Collegien ter Admiraliteyt/ als van Amsterdam/ de Maze/ 't Noorder-Quartier/ Zeelandt en Vrieslandt/ gereet gemaeckt souden moeten werden; de Besteckken/ om die te besteden/ wierden derhalven opgestelt/ en heeft men vervolgens na de Besteedingh daer van een aenvangh gemaeckt.

Den Deensschen Envoyé Extraordinaris den Heere Petterum in den Hage wierdt in 't laetst van dit Jaer door sijn Koningh t'huys geroepen/ ende quam eenen Heer Borgaerd met deselve Character in sijn plaetse/ welcke op sijn aenkomste haer Hoog Mog. in een Memorie verseeckerde/ dat den Koningh/ sijn Heer en Meester/ geen andere intentie hadde/ als om met desen Staet in seer goede vriendschap en intelligentie te leven/ waer op desen Staet aen die Majesteyt seer beleeft liet rescribéren.

Tusschen hare Hoogh Mog. en Sweden was in het laetste Tractaet van Vrede vast gestelt/ dat de Waerdye van de Graen-schepen/ die door den Grave Koningsmarck in den laetsten Oorlogh tot Straelsont waren aengehouden/ gerestitueert soude moeten werden; de Geïnteresseerden van hier in/ volgens Waerschouwinge van haer Hoogh Mog./ hare Pretentien opgestelt hebbende/ om haer Gelden te bekomen/ soo was men in Sweden soo heel wel met Penningen niet voorsien/ om sulcks ten eersten te betalen/ doch echter/ om hier aen te voldoen/ wierdt geresolveert/ en met haer Hoog Mog. wegens Sweden geaccordeert/ dat de Tollen/ die onse Schepen tot Stockholm en Gottenburgh mosten geven/ daer toe geëmployeert souden werden/ ten welcken eynde de Schepen/ van hier derwaerts gaende/ deselve Tollen aen de Admiraliteyten of de Gecommitteerden/ die daer toe gestelt wierden/ alhier souden moeten betalen.

Alsoo den Commissaris Hees wegens den Staet na Algiers op een Oorlogschip van dit Landt gesonden wierdt/ om/ volgens het laetste Accoort met die Roovers/ onse Slaven aldaer te lossen/ soo versocht den Sweedsen Minister Cantersteyn by Memorie aen haer Hoogh Mog./ dat de Sweedse Slaven aldaer door gem. Commissaris Hees tot de eygenste Prijs mede souden mogen werden gelost; 't welck oock van haer Hoogh Mog. wierdt toe-gestaen. Den meer-ged. Commissaris Hees vertrock korts daer aen na Algiers/ om daer de beloofde Presenten te brengen en de Slaven te lossen/ gelijck hy oock naderhandt dede/ alsoo die van Algiers/ verdrietig dat deselve soo lange bleven trottéren/ onsen Consul Berck gepersuadeert hadden/ om na Huys te gaen/ en het senden van deselve te bevorderen.

Op de Presentatie van den Keyser van Fez en Marocco/ welcke oock 't Gebiedt over Zalee heeft/ namentlijck dat hy met desen Staet wel Vrede wilde maecken op de eygen Conditien/ als met die van Algiers was geschiedt/ op con-

conditie evenwel / dat hy 600 Quintalen van 't fijnste Buspoeder / en een brave Karosse / soude genieten / resolveerden hare Hoogh Mog. sulcks aen te nemen; doch echter met dat onderschept / dat de 600 Quintalen Buspoeder in Geldt betaelt souden werden / d'eene helft tot laste van de Post van de Gestropementen van de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt in den Staet van Oorlogh deses Jaers / ende de andere helft tot laste van de Collegien ter Admiraliteyt in Hollandt en West-Vrieslandt.

De Schepen van de Oost-Indische Compagnie deser Landen quamen in den Somer / ten getale van acht / uyt Indiën geluckigh binnen; met deselve quam oock den Heer van Goens / die Generael in Indiën was geweest / en dat Ampt korts voor sijn vertreck aen den Heer Speelman had over-gelaten: na men uyt des selfs rapport hoorde / stonden de saecken voor onse Compagnie aldaer noch vry wel.

De Engelsse Oost-Indische Compagnie kreeg dit Jaer mede uyt Indiën veel Schepen t'huys met een goede Lading / waer van 't laetste / dat in October op de Rivier van Londen arriveerde / tijding mede bracht van een geheele veranderinge tot Bantam / zijnde de voornaemste Plaets / daer de Engelssen in de Indiën handelen; naderhandt is noch nader tijdinge / hoewel in Maert van 't volgende Jaer / van daer in Engelandt gekomen / hoedanigh die saeck vorder afgeloopen is / 't welck wy hier echter / als mede in dit Jaer behoorende / sullen in-lassen.

Den ouden Koningh van Bantam / welcke altoos in verschil / en genoeghsaem als in statu Belli, met onse Nederlandtsche Compagnie hadde geweest / (als hebbende allerhande onverdraeglijcke Injuriën en Offentiën / gelijck oock een over-groote en enorme schade / geduerende sijn Regeeringe / aen deselve toegebracht / soo met het debaucheren en aenhouden van duysenden Ingesetenen / Lijf-eygenen en Slaven van de Compagnie / die derwaerts vluchteden ende Vrydom kregen / als door 't beletten / met gewapende Vaer-tuygen / tot diversche malen het aen-komen van Moorsse en Indiaensse Schepen tot Batavia / welcke aldaer haer Koopmanschappen meenden te brengen / en welcke hy niet alleen hadde genomen en geconfisqueert / maer oock des Compagnies eygen Schepen overvallen / en haer Loges en Volck op Sumatra verraderlijck doen despringen / en de Manschap vermoorden) had zedert eenige tijdt de Regeeringe aen sijn Soon afgestaen / op conditie / dat hy eenige Goederen / om van te leven / voor hem soude behouden; desen jongen Sultan / van op den Throon gestegen zijnde / toonde sich vry wat gevoeglijker omtrent onse Compagnie / tot soo verre selfs / dat / als hy de Regeeringe aenvaert hadde / hy sijne Ambassadeurs na Batavia sond / om over een Vrede te handelen / en de oude Contracten te vernieuwen / met belofte van de gevluchte Slaven te restitueren / en voortaen geen andere in sijn Rijck te sullen gedoogen; sulcks heeft hy oock altijdt punctuelijck na-gekomen / en alle goede vrientschap met de Compagnie onderhouden gehad / als betuygende selfs / dat hy die voor sijn Vrand hield / en altijdt ge-

gehouden hadde / die sijn Vader en Hem het contrarie hadden aengeraden. Dit aldus soo staende / en den ouden Koningh de meeste inkomsten van 't Rijck voor hem / tot onderhoudt van Hem en sijn andere Kinderen / behouden hebbende / soo schijnt het / dat den jongen Koning / sich met die lasten bezwaert vindende / eenigh ongenoegen daer over op-vatte ; 't welck verder aengroeyende / alsoo aen den ouden Koningh geen Pluym-strijckers ontbraecken / om hem 't een en 't ander wijs te maecken / en oock in te prenten / dat sijn jongste Soon bequamer tot de Regeeringh als dese sijn oudtste was / soo trachte desen ouden Koningh / alsoo sulcks indruck by hem kreegh / den jongen Koningh / sijn oudtste Soon / van den Throon te bonssen / ende sijn jonger Soon in des selfs plaets te stellen ; doch alsoo desen jongen Koningh daer van tijdelijck naricht kreegh / belaste hy aen sijn Vader / dat hy een Reys na Mecha soude gaen doen / of sich op sijn Landt-Goederen stil houden ; sulcks verdroot den selven soodanig / dat hy / met hulp van sijn Hovelingen / een goet aental Volcks op de been bracht / en daer mede seer onverwacht voor de Stadt Bantam quam / en die niet alleen in-nam / maer oock in kolen leyde / hebbende den jongen Koningh / met weynige van de sijne / nauwlijcks tijdt / om sich op het Kasteel te retiréren ; deselve dan / hier als belegert zijnde / sich tot het uytterste geëxponeert / en van alle hulpe ontbloot siende / liet aenstonts om Secours tot Batavia aenhouden / het welck de Regeeringe aldaer (considerérende dat den jongen Sultan niet alleen haer Geallieerde was / maer oock van de Engelsse en andere Europise Natien / die daer haer Loges hadden / ende aen deselve niet alleen Protectie / maer oock een vryen Handel vergunde) toestondt / om hem van dese oppressie te bevrijden ; invoegen van Batavia voornoemt een sterck Secours / bestaende uyt 14 Compagnien / yder van 50 Man / en 400 Indianen / in Schepen na Bantam gesonden wierdt ; dit Secours voor Bantam gekomen zijnde / soo meende het selve wel aen Landt te gaen / doch de Franssen / Engelssen en Deenen / wiens Logien in het verbranden van de Stadt Bantam door den ouden Koningh verschoont waren / en welcke dieshalven meer inclinatie tot den selven als tot den jongen Koningh hadden / als meenende dat die sich in 't korte in de genade van de Vader soude hebben moeten over geven / opposeerden sich daer tegens / en schooten met scherp op d'onse / doch daer op wierdt niet weder geantwoordt / en de Landingh noch voor eenige tijdt opgehouden ; den Generael Major St. Martin / die onse Troupen commandeerde / versterckte sich ondertusschen door kleyne Partyen tot 2000 Man / en bleef daer mede voor de Stadt leggen / doch alsoo 't selve wat langh duurde / wierdt Capiteyn Tack met diergelijcke Caracter derwaerts gesonden / welcke door Vaertuygen op een dagh de Landingh liet doen / alschoon de Uytheemsche Natien / als Franssen / Engelssen en Deenen / sterk op hem chargeerden / en de Landing scheenen te willen beletten. De Troupen van onse Compagnie / echter aldus gelandt zijnde / tasten datelijk de Volckeren van den ouden Koningh aen / en dwongen haer / na een stercke tegenweer / uyt de Stadt te wijcken / en sich in de Bosschen te retiréren / soo dat

den jongen Koningh als doen weder in possessie van de Stadt wierdt gestelt; in dit Gevecht bleven van den ouden Koningh 1800 Man / en van onse Compagnie maer 7 à 8 Persoonen doodt / welcke oock eenige gequetsten had / daer onder Capiteyn Tack. Den jongen Koningh / dus weder in den Throon gestelt zijnde / was seer hevigh tegens de Engelsse / Fransse en Deenen tot Bantam / als oordeelende / dat die hem / alschoon hy haer soo lange hadde geprotegeert / trouwlooselijck hadden verlaten / en niet alleen sijn Vader waren toegevallen / maer oock de Landingh aen de Volckeren van onse Compagnie hadden bedisputeert; invoegen hy lichtelijck iets krachtigs / apparent met 't verlies van haer Leven en Goederen / om sijn ressentiment daer over te toonen / tegens haer voor-genomen soude hebben / indien die van onse Compagnie sulcks niet belet / en deselve Natien in haer protectie genomen hadden; welcke dan oock / alsoo den jongen Koningh geensints begeerde / dat sy in Bantam souden blijven / en haer leven aldaer oock niet seecker was / haer na Batavia lieten over-voeren / van waer sy naderhandt sich na haer Vaderlandt transporteerden. Terwijle dat dit te Water aldaer soodanigh gepasseert was / hadde de Regeeringe tot Batavia mede een kleyn Leger / bestaende in 250 Soldaten en 350 Indianen / onder Capiteyn Leent / na de Rivier Tangerang geschickt / alwaer een goet Corps van den ouden Koningh van Bantam in hinder-laeg lag / doch het selve wierdt mede soodanigh geattacqueert / dat die van gedachten ouden Koningh sich met verlies van 2000 Man over die Rivier mosten retiréren.

Wy hadden gemeent / alsoo wy nu de voornaemste saecken van belangh / die van dit Jaer in Europa geschiedt zijn / verhandelt hebben / hier mede af te breken; doch echter / eer dat wy van den gunstigen Leser afscheyt nemen / moeten wy noch iets van 't Muscovise Rijck seggen.

Den Muscovisen Czaar / wiens Gemalinne / met wien hy omtrent twee Jaren geleden / was getrouwt / overleden was / resolveerde in February van dit Jaer weder te trouwen / alschoon hy niet heel gesont was / en dat sijn Doctoren hem 't selve af-radeden; hy nam tot sijn Gemalinne een Dochter van een Adelijcke Poolsse Familie / genaemt Marva Matveona Euphraxini; dit Huwelijck wierdt wel gecelebreert / maer den selven Czaar / geduerigh hoe langer hoe zwacker wordende / overleed in de Maendt van Mey / tot groote droefheydt van sijn gantsche Hof. In sijn plaets wierdt aenstonts weder sijn jonghste Broeder / zijnde van het tweede Bedde van sijn Vader / en omtrent 10 Jaren oudt / verkooren / alsoo de oudtste / als half blindt zijnde / door de voornaemste van 't Rijck tot de Regeeringe niet bequaem geoordeelt wierdt; doch de Hof-wachten / anders genaemt Strelitzen / hier over murmurérende / als meenende dat de oudtsten voor-gegaen behoorde te hebben / raeckten korts daer na op de been; en alsoo sy wel 10000 Man binnen der Muscouw sterck waren / trocken sy na het Paleys / en dooden daer de geene van de grootste Heeren / en selfs sommige van haer Officieren / die sy dachten dat het meeste tot dese Verkiesingh

singh gecontribueert hadden; en onder anderen voornamentlijck dese onderstaende.

Notitie van de geene, die in den Oploop in Muscouw den 15, 16, en 17. Mey zijn omgebracht, te weten:

Ses Boyaren, als Knees Jurgen Alexewitz, Knees Michailo Jurgewitz Dolgeroeka, Knees Grigory Grigorewitz Romodanofky, Ivan Maximowitz Jasikof, Artemon Sergewitz Matseof, en Ivan Kirilof Narisken. Twee Doemnoidijaken, als: Carion Ivanof en Owerke Stephanof. Stolnicki: Feuderpetrof Soltitlof, Wassily, Vilimonof Naritsken, Ostonawy Kirilof Naritsken, Michailo Danilof van Galden en Wassily Carion. Twee Oversten: André Semenof Docterof, en Condraty Garliskin. Twee Medicijne Doctors: Danilo van Galden, en Jan Goetmentsch.

Vervolgens lieten sy den oudtsten Prins/ genaemt Pector Alexewitz, uyt het Klooster/ waer in hy sich geretireert hadde/ halen/ en verklaerden hem mede tot Czaar/ hoewel hy sulcks in 't eerst weygerde aen te nemen/ en versocht sijn dagen in 't Klooster te mogen slijten; doch daer toe hart aengesocht zijnde/nam hy eyndelijck dit Ampt wel aen/ doch op conditie/ dat hy sijn Broeder in raedt en daedt alleen behulpsaem soude zijn. Naderhandt zijn noch wel eenige moeyten wegens dit werck in der Muscouw voor-gevallen/ maer alles is sonder verdere Bloedt-stortingh afgeloopen/ en hebben dese twee Czaaren als doen gesamentlijck blijven regeren.

Omtrent Mey hebben de Roomsse/ als door een blinden yver gedreven/ de Gereformeerde Kerck in der Wilda/ zijnde de Hooft-stadt van Littauwen/ aengetast en t'eenemael geraseert/ in welcke gelegentheydt oock de Dooden in de Graven niet vry zijn geweest/ maer de ontsinnigheydt van dese onbesuysde Luyden hebben moeten uyt-staen. Den Veldt-Heer van Littauwen/ Parz genaemt/ Gereformeert zijnde/ en hier van bericht bekomen hebbende/ wierdt daer over soo ontstelt/ dat hy aenstonts/ gelijck als van een Apoplexie/ overleed. Naderhandt hebben de Gereformeerden echter weder aldaer een nieuwe Kerck gebouwt/ en versochten en kregen daer toe Assistentie van Geldt van andere Vorsten en Potentaten.

EYNDE.

REGI-

REGISTER.

Keyſer

Eynde van 't Register.

MARIA THERESIA
GRAN.
ALGIERS
ANNO
1683.
CORTRYCK
LUXENBURGH
DEN HOLLANDSCHEN MERCURIUS
TOT HAERLEM:
BY ABRAHAM CASTELEYN.

HOLLANDSE
MERCURIUS,

Verhalende de voornaemste

SAKEN van STAET

EN

OORLOG,

Die, in en omtrent de

Vereenigde Nederlanden,

En elders in EUROPA,

In het Jaer 1683,

Zijn geschiedt.

Het Vier-en-Dertighste Deel.

TOT HAERLEM,
Gedruckt by ABRAHAM CASTELEYN, Stadts-Drucker, op de Marckt, in de Blye Druck. Anno 1684.

INLEYDING.

Goetgunstige Leser:

Elijck een Vrucht-boom alle Jaren nieuwe Vruchten voort brengt, die wel van een aert zijn, doch t'elkens een nieuwe smaeck en aengenaemheyt hebben, soo doen wy van gelijcken wegens de Stoffe van dit Jaer-boeck; de Vruchten, namentlijck de wereltse veranderingen, zijn wel een en het selve, maer de smaek en aengenaemheyt daer van, te weten de verscheydentheyt deser veranderingen, en dat die t'elckens nieuw zijn, en geheel andere saken als van te voren voort brengen, is weder wat nieuws, en aen yder, Liefhebbers van Historien zijnde, aengenaem; doch de Vruchten en veranderingen komen 't eene Jaer overvloediger als 't andere: Wy meenen derhalven, dat wy nu van dit Jaer een redelijck goet Jaer, waer in den gunstigen Leser sijn lust wel sal konnen boeten, hebben aen-getroffen, want met recht en reden kan men oordeelen en sien, dat de veranderingen, na de staet van

ſaken in 't begin, ſeer aenmerckelijck zijn geweeſt; waer van wy alleen op de voornemens der Turcken opſicht ſullen nemen. Den Turckſen Sultan, die met het begin van dit Jaer ſoo grooten Macht by een hadde verſamelt, tot 't welck men wel 3 a 4 Jaer was beſig geweeſt, dat hy daer mede niet alleen gants Ongaryen, maer oock een groot gedeelte van Duytſlant ſcheen te ſullen vermeeſteren, is door een ſeer geringe Macht niet alleen daer in geſtuyt, maer oock ſoo verre gebracht, dat de Keyſerſſe hem meer hebben af-gewonnen, als ſy voor deſen by-na oyt in eenige Oorlogen tegens ſoo een machtigen Vyant hebben konnen doen; waerlijck een bewijs van de wijſe beſtiering van dien Almogenden Godt, welcke de Hovaerdye en het vertrouwen op ſijn eygen Machten en Krachten niet alleen haet, maer oock wederſtaet; en de gene, die op haer eygen Wijsheyt ſteunen, en daer door alles meenen uyt te wercken, op ſijn tijt wel weet te vinden, en na behooren en rechtvaerdigheyt te ſtraffen.

Om veel Voorbeelden van een diergelijcke Al-wijſe Beſtiering van Godt den Heere in andere ſaken, tot bekrachtiging deſer waerheyt, voor den dagh te brengen, dunckt ons onnodig, vermits den goetgunſtigen Leſer, indien hy die moeyte gelieft te doen, deſelve niet alleen uyt de Heylige Bladeren, maer oock uyt andere

dere Historien, die daer vol van zijn, sal konnen be-speuren.

Doch 't is oock seker, dat Godt de Heere altijt geen Wonder-daden doet, en dat hy wel sommige, die als tot een Geessel van andere, om haer sonden en ongerechtigheden te straffen, gebruyckt werden, in haer werken laet voort gaen, en met langmoedigheyt het quaet aensiet; maer men heeft als-dan meestendeel bespeurt, dat die weder naderhant de behoorlijcke straf kregen, en als een gebruyckte Roede in 't Vuur wierden gesmeten, om vernielt te werden; en waerlijck, de Goddelijcke Rechtvaerdigheyt is soo groot, dat die geen quaet ongestraft kan laten, alschoon sulcks wel eenigen tijt uytgestelt wert.

Wat verder den inhoudt van dit Boeck belangt, wy hopen, dat wy den Leser wegens de Stoffe, daer in vermelt, vergenoegen sullen hebben gegeven, alsoo wy met een grooten yver en neerstigheyt alle het gene, dat ons 't naeste aen de waerheyt scheen te zijn, hebben gebruyckt, en dingen, daer wy aen twijffelden, of die wy niet volkomen konden aen nemen, maer twijffelachtig hebben gestelt, of t'eenemael uyt gelaten, indien die van geen bysonder belang waren, mits wy niet gaerne in die gelegentheydt d'een of d'ander eenige aenstoot

sou-

souden geven: Soo 'er evenwel noch iets ingeslopen mocht wesen, 't welck ons verkeert was aengebracht, (hoewel wy meenen van neen) versoecken wy, dat den Leser sulcks na sijn bescheydentheyt geliest te oordeelen, en te geloven, dat wy in desen met geen sucht of voor-oordeel van iemant hebben gehandelt, maer getracht de saecken, soo als die in haer eygenschap waren, aen de nieusgierige Wereldt voor te dragen, om van geen partydigheyt in 't een of 't ander verdacht te konnen werden; hopende oock, dat den goetgunstigen Leser alles met goetgunstigheyt sal op en aen nemen.

Het vier-en-dertigste Deel

Van den

HOLLANDSEN MERCURIUS,

Van den Jare 1683.

E differenten tusschen Spangien en Vranckrijck wegens de pretentien/ die den laetsten op de Landen van Aelst, &c. in Vlaenderen/ hadde geformeert/ in dier voegen staende en blijvende trotteren/ gelijck als wy in de voorgaende Mercurius hebben gesegt/ sonder dat die konden afgedaen werden/ vermits Spangien de Arbitragie van Engelandt niet wilde accepteren/ en desen Staet/ volgens het sentiment van sijn Majesteyt van Groot-Brittannien/ niet konde resolveren/ om Spangien als daer toe te persuaderen/ soo waren veele beducht/ dat Vranckrijck/ alsoo den termijn/ die hy aen Spangien gestelt had/ om dese Arbitragie te accepteren/ den 15 January expireerde/ weder iets nieus tegens de Spaensse Nederlanden soude ondernemen; doch daer is voor eerst niet op gevolgt/ soo sommige sustineren/ om dat den Keyser/ als sonder wien Spangien niet wilde tracteren/ goede hope gaf/ dat hy/ nevens Spangien/ de afgebroken Tractaten gaerne wilde laten hervatten/ en alsoo alles in der minne af-doen. Haer Hoog Mog: Ambassadeurs in Engelandt/ de Heeren Citters en van Beuningen/ deden ondertusschen groote instantien by dien Coningh/ dat hy/ door sijn aensienlijck credijt by den Coning van Vranckrijck/ soude willen voorkomen en beletten/ dat na de geexpireerde termijn door den gemelden Coningh geen hostiliteyten tegens den Keyser of 't Rijck en Spangien souden mogen ondernomen werden; doch haer wierdt als tot antwoordt toegevoegt/ dat sijn Majesteyt van Groot-Brittannien niet alleen niet in staet was/ om iets te konnen doen/ maer daer-en-boven/ door de non-acceptatie van desselfs Arbitragie by de Kroon van Spangien onbequaem was gemaekt/ om daer in iets te wege te brengen: Onse

Ambassadeurs deden echter ten dien eynde weder geduurig nieuwe instantien by sijn Majesteyt / alsoo men beducht was / dat Vranckrijck / soo ras als de Turcken den Oorlog tegens den Keyser hadden aengevangen / mede den Oorlog tegens 't Rijck en Spangien soude ondernemen ; hoogged. sijn Majesteyt verklaerde daer op aen den Heer van Benningen / die korts daer aen uyt Engelant t'huys geroepen wiert / dat hy gaerne sijn officien / tot voorkominge van den Oorlog van de Fransse kant / soude willen aenwenden / maer dat daer van geen effect te verwachten was / indien hy haer Hoog Mog: / door 't aenraden van de acceptatie van de bewuste Arbitragie over de Spaensse differenten / en het verhaesten van een Accomodement in 't Duytse Rijck / hem geen middel gegeven wierde / om met meer hope van vrucht te konnen wercken / als wanneer hy hoopte / dat den Coningh van Vranckrijck gedisponeert soude konnen werden / om by d'aenbiedinge van de voorsz. Arbitragie te persisteren. Den Heere van Citters met sijn Majesteyt naderhandt over dese saeck mede in gesprecK rakende / soo seyde hoogged. sijn Majesteyt aen hem onder andere redenen / dat hy den Turcksen Oorlog nu voor onvermijdelijck aensagh ; dat sijne saken in geen staet waren / om aen sijn Vrienden nut te konnen zijn / en dat dershalven occasie aen de Franssen konde voorkomen / om tegens Spangien / en misschien verder / de Wapenen met een seker succes te konnen voeren / indien sulcks door een prompte af-doeninge van de open-staende verschillen / soo by een Verdragh in Duytslandt / als de acceptatie van d'Arbitrage over de differenten met Spangien / niet wierde voor-gekomen ; dat het voor hem onbegrijpelijk was / dat de Geallieerden haer van het contrarie scheenen gepersuadeert te houden / ja als of den Keyser (soo verdeelt met het Rijck) in staet konde zijn / om tegens Vranckrijck en te gelijck tegens den Turck den Oorlogh te voeren / en daerom Spangien tot het accepteren van de Arbitragie (als het eenigste middel / om de Vrede te establisseren) niet te bewegen scheen te zijn / noch oock haer Hoog Mog: / om / benessens hem / aen Spangien de Arbitrage aen te raden / daer hy aen der selver Ministers soo menigmael hadde geëxpliceert / en haer Hoog Mog: versekert / dat hy de geseyde Arbitrage niet anders als een Mediatie soude aensien / maer echter als een middel gebruycken / om daer mede de mouvementen der Fransse Wapenen te verhinderen / en het werck dier maten te beleyden / dat alle gedachte separatien souden werden voorgekomen ; dat haer Hoog Mog: en de verdere Geallieerden haer geensints mosten verbeelden / dat Vranckrijck / uyt eenige consideratien voor hem / of uyt vreese van een generale resistentie van andere / stil stont / alsoo hy vermoede / dat Vranckrijck / soo haest den Turck tegens Ongaryen ageerde / sijn Wapenen mede soude doen ageren / en de slag te grooter maken ; versoeckende dershalven / dat hy Ambassadeur aen haer Hoog Mog: daer over soude willen schrijven / op dat die eyndelijck mochten resolveren / om / benevens hem / de Arbitragie aen Spangien aen te raden / ten eynde alle gedreygde swarigheden te vermijden ; dat hy / sulcks aen de hant krijgende / aenstonts met de uytterste

appli-

applicatie by Vranckrijck tot stil-sitten soude arbeyden / waer van hy nochtans het effect niet wilde of konde beloven / maer echter daer toe noch seer groote hope schepte. Den Heer van Citters antwoorde hier op / dat haer Hoog Mog: geen minder bekommeringe en af-keer van den Oorlog als sijn Majesteyt hadden / en dat uyt alle hare conduite wel te sien was / hoe onophoudelijck / en met hoe grooten yver en kosten / allerwegen en aen alle Hoven / van den beginne / hadden gearbeydt / om die te beletten ; dat sy wel konden begrijpen / by aldien Spangien het van sijne convenientie achte de Arbitrage aen te nemen / dat een groote pas tot de Vrede gemaeckt soude zijn ; dat sy noyt avers daer van waren geweest / maer ter contrarie al in den beginne haer wel-gevallig hadden getoont in de Officien / die sijne Maj: by Vranckrijck hadde aengewent / om mede als Arbiters aen-gestelt te werden / en dat / dit aen Vranckrijck misvallig zijnde / sy verder verklaert hadden / om soo grooten werck / als de Vrede / niet te stremmen / dat sy gaerne sagen / dat sijn Majesteyt daer op niet verder beliefde te insisteren / maer die saken aen sijn hooge wijsheyt en voorsichtige conduite over lieten / om die dier maten te beleyden / dat de Vrede mocht blijven geconserveert: Sijn Majesteyt daer op / hooggem. Heer interrumperende / seyde ; dat haer Hoog Mog: naderhant waren verandert / ja dat men in Spangien sprack / dat sy de Arbitrage selfs hadden af-geraden : Doch meer hooggem. Heer daer op weder voort gaende / seyde ; dat haer Hoog Mog: altoos van den beginne tot nu toe waren gebleven in deselve sentimenten / en gaerne sagen / dat Spangien vrywillig de Arbitrage soude willen aen-nemen; maer dat / daer bespeurende een groote ongenegentheyt / sy niet hadden konnen goedt vinden die aen te raden ; niet / om dat daer tegens waren / maer in consideratie alleen om voor te komen het na-dencken / daer in Spangien en andere Geallieerden ongetwijffelt souden vervallen / als of haer Hoog Mog: niet gesint waren aen hare Tractaten en gemaeckte Alliantien te voldoen / en dit alleen voor een middel of pretext op namen / om daer uyt te springen ; 't welck / boven een generale separatie der Geallieerden / noodtwendigh een separatie tusschen ged. Kroon Spangien en haer Hoog Mog: soude moeten verwecken / en aen haer occasie geven / om in noodt en by voorval in 't toekomende / op dat voorwendsel / aen haer Hoog Mog: hare assistentie te weygeren / door dien hare behoudenisse en securiteyt alleen bestont in haer Macht en die van hare Geallieerden: Behalvens dat / als sijne Majesteyt beliefde nevens haer Hoog Mog: te considereren / hoedanig Spangien en den Keyser door wederzijdts Interessen onverbrekelijck vereenigt staen / hy seer lichtelijck soude bevatten / dat alles en alleen van de constitutie en uytslag der Duytse saken af-hong; want / so die daer tot een Vergelijck gedisponeert wierden / den Keyser / buyten toe-doen van haer Hoog Mog: / bequaem was Spangien tot het aennemen der Arbitragie te bewegen / of te sluyten met Vranckrijck / met inclusie van Spangien / op de Arbitragie ; doch / indien sonder dat het Accomodement niet vallen konde / dat Spangien noyt afsonderlijck van den Keyser / buyten het vergelijcken der Duytse Differenten / de Arbi-

Arbitrage soude willen aen-nemen / en dat over sulcks alle haer Hoog Mog: instantien of noodeloos of vruchteloos souden moeten wesen ; en dat mits dien het klaer-blijckelijck aen sijn Majesteyt most voor komen / dat aen haer Hoog Mog: met reden niet konde geverght werden / om haer door soo nodeloose of vruchtelooſe instantien aen soo vreemde gedachten te exponeren / en daer door de gemaeckte Alliantien voor het toekomende onnut te maecken. Den selven Heer Citters voeghde daer noch by / dat / uyt het voorslaen van een generale Handel-plaets / en 't aenstellen van een afhandelinge van alle Differenten te gelijck / in September laetst / niet te infereren was / dat daeromme haer Hoog Mog: van haer vorige sentimenten waren verandert / door dien daer in ge ene incompatibiliteyt resideerde / alsoo in dat generael Congres even en met gelijck fondament als nu op de Arbitrage soude konnen gedrongen zijn geworden : En wegens de discoursen / in Spangien gehouden / dat sijne Majesteyt geliefde te vertrouwen / dat haer Hoog Mog: noyt de Arbitragie in eeniger maniere hadden afgeraden ; versoeckende derhalven / dat sijn Majesteyt favorabelder gedachten van haer Hoog Mog: conduite als voor heenen wilde hebben / en geloven / dat alle haer vlijt / arbeydt en kosten / nergens anders op toelagh / als om uyt alle de differenten / en tot een generale en bestendige Vrede / te geraken : en / vermits het accepteren van de Arbitrage by Spangien hopeloos scheen / dat sijne Majesteyt op andere expedienten geliefde bedacht te zijn / en dat hy haer Hoog Mog: alsints bereydt soude vinden / om te treden in alle sodanige mesures / die sijn Majesteyt buyten de voorsz. Arbitrage dienstigh soude oordeelen te nemen / om de Vrede op het alderkrachtighste te bestendigen ; doch sijn Majesteyt repliceerde daer weder op / dat hy sonder de Arbitragie geen Expedient wist. Gemelde Heer Citters naderhant met de Coninglijcke Ministers mede in gesprek wegens die saeck komende / en versoeckende des Conings goeden en heylsamen Raedt / hoedanig die oordeelde / dat haer Hoog Mog: sig verder in dese saeck behoorden te gedragen / met verseekeringe / dat haer Hoog Mog: van hare zijde genegen waren mede te deelen wat tot establissement van een goede / vaste en verseeckerde Vrede konde dienen ; soo gaven deselve te kennen / dat sijn Majesteyt in geen staet was / om iets naders te konnen doen / noch oock / om eenigen raedt of advijs te geven ; maer dat sijne Majesteyt alles wel soude aennemen / en aen Vranckrijck voor houden / wat haer Hoog Mog: en andere Geallieerden by Geschrifte hem souden willen voort brengen.

Vermits dan by Engelandt in die saeck niet nader gedaen konde werden / bleef deselve alsoo noch eenigen tijdt trotteren / sonder dat van de Fransse kant iets wierd ondernomen / alsoo den Alderchristelijcke Coning / soo wel aen Spangien als 't Rijk / noch tot den laetsten Augusti uytstel gaf / om sig over de acceptatie van de Arbitrage te beraden.

Ondertusschen / alsoo 'er eenige geruchten liepen als of sijn Keyserlijcke Majesteyt met het Rijck afsonderlijck met Vranckrijck wilde tracteren /

leverde

leverde den Keyserlijcken Envoyé / den Heere Crampricht / de volgende Memorien aen hare Hoog Mog: ten dien eynde over / om 't tegendeel te toonen.

Memorien van den Heer Crampricht.

DEn ondergeschreven Minister van sijn Keyserlijcke Majesteyt komt aen Uw Hoog Mog: bekent maken, dat hy met verwondering heeft gehoort het gerucht, 't geen zedert eenige dagen alhier geloopen heeft, dat sijn Keyserlijcke Majesteyt inclineerde, om tot de Propositien, die voor desen door de Fransse Ambassadeurs tot Franckfort gedaen zijn, te condesceeren, en dat sulcks tot een separatie en een particuliere Vrede soude strecken.

Ick en wil niet gelooven, dat Uw Hoog Mog: geloof aen diergelijcke geruchten sullen willen geven; maer vermits het te vreesen is, dat de artificieuse rapporten, die eenige daer van gestadig doen, met'er tijdt sinistre impressien souden konnen maken, en haer sorgen en nootsakelijcke precautien doen verslappen:

Soo vint den ondergeschreven sig geobligeert, om aen Uw Hoog Mog: te confirmeren, 't geen hy meermalen in sijn Memorien en by monde heeft gesegt, dat sijn Majesteyt geensints van Resolutie verandert is in 't regard van de Propositien, die door Vranckrijck zijn gedaen; en dat hy niet en soeckt als om een generale Vrede te maken gesamentlijck met sijn Geallieerden, en dat alle sijne politicque applicatien en militaire bereydtselen nergens anders als daer toe strecken.

Waer van hy seer instantelijck versoeckt, dat Uw Hoog Mog: t'eenemael gepersuadeert willen zijn. Gedaen in den Hage, &c.

Geteeckent

D. J. CRAMPRICHT.

DEn ondergeschreven vint sig geobligeert door een gereiteerde ordre van sijn Keyserlijcke Majesteyt, door den Ordinaris van dese morgen ontfangen, om aen Uw Hoog Mog: te confirmeren 't geene hy haer in sijn laetste van den 16 deser Maent heeft geseght, namentlijck, dat sy geen geloof willen geven aen 't gerucht, dat'er loopt, dat sijn Majesteyt wil consenteren tot de Tractaten van Vrede, die oorsaeck van een rechtvaerdig mistrouwen aen de Geallieerden konnen geven, en een separatie onder deselve verwecken; in tegendeel versekert hy haer, dat sijn Majesteyt noyt sal consenteren, dat men tot conclusie van eenige saeck sal komen, sonder dat haer Geallieerden oock haer convenientie en veyligheyt hebben gevonden. In den Hage, den 29 January, 1683.

CRAMPRICHT.

DEn ondergeschreven Minister van sijn Keyserlijcke Majesteyt heeft aen Uw Hoog Mog: door sijn Memorien van den 16 en 29 January laetst vertoont, dat de geruchten, die als doen liepen, dat sijn Keyserlijcke Majesteyt een particuliere Vrede wilde maken, vol van artificie en valsheyt waren.

Hy heeft haer daer van zedert nieuwe bewijsen en versekeringen door de gereitereerde Brieven van sijn Majesteyt gegeven, welcke hy aen verscheyde Personen van de Regeering deser Staet heeft vertoont, veel eer om de ordres, die hy daer toe had, te gehoorsamen, als dat hy oordeelde, dat sulcks noodsaeckelijck was, alsoo geen Persoon, die eenige kennisse, van 't geene tot Weenen en Regensburg passeerde, had, daer aen konde twijffelen, vermits de Ministers van de uytheemse Princen en Staten 't selve hebben geschreven, en unanimiter versekert.

Om te toonen dan, dat dese in haer rapporten niet bedrogen zijn, soo moet men weten, 't geene, dat sijn Majesteyt aen den ondergeschreven continueert te schrijven in verscheyde van sijn Brieven van den 5, 13 en 25 February laetst, waer van de Extracten hier nevens gaen. Soo dat men in rust en sekerheyt kan wesen, ten regarde van de goede en sincere intentie en resolutie van sijn Majesteyt tot de generale Vrede, en inclusie en veyligheyt van alle de Geallieerden; waer toe sig ook eenige Keurvorsten hebben gedeclareert, welkers advijsen men moet prefereren voor die van de andere, welcke, sig met Vranckrijck geligueert hebbende, of aen sijn Grensen leggende, voor dees tijdt de vryheyt niet en hebben, om te seggen, 't geene dat sy gevoelen.

Van die soort zijn de 16 Stemmen, in 't Collegie van de Princen, den 22 February laetst geweest; welckers advijs was, dat men de Vredens-Conditien, door Vranckrijck voorgeschreven, most aennemen, en de uytheemse saken buyten de Negotiatie sluyten.

De andere van 't selve Collegie, ten getale van 41, hebben de opinie van dese tegen gesproocken; verklarende, dat, soo sy door exclusie van de uytheemse saken een particuliere Vrede meenden te maken, sy sig genootsaekt souden vinden, om daer tegens te opposeren, alsoo men in die geene seeckerheyt soude konnen vinden.

Veele andere hebben oock van opinie geweest, dat, aengesien Vranckrijk den Oorlog aen 't Rijck wilde doen, en dat de Turcken het van de andere kant in Ongaryen en Oostenrijck dreygden, sijn Keyserlijcke Majesteyt wel soude doen, om sig in soodanigen noodtsakelijckheyt met Vranckrijck te adjusteren, als 't welck met een Tractaet konde geschieden, waer door hy sig capabelder soude maken, om de Ongelovige te resisteren, konnende sig selfs van de Troupen van 't Rijck bedienen.

Maer hy heeft sulcken adversie van dese particuliere Vrede gehad, dat hy veel liever Ongaryen en sijn Erf-Landen aen 't gevaer van den Oorlog met de Turcken heeft willen exponeren, als condescceren tot dese onwaerdige en qualijck versekerde Vrede, soo voor hem, 't Rijck als sijn Geallieerden, en sig vertrouwende op de rechtvaerdigheyt van sijn saeck, en sig dienende van de middelen, welcke de nature, reden en standvastigheyt in-blasen, soo hoopt hy met Godes hulpe sig tot de saken van Ongaryen te appliqueren, sonder die van 't Rijck echter te versuymen; 't welck aen yder tot een exempel behoort te dienen, en alle de geene te encourageren, welcke noch in balans zijn, om sigh te precautioneren tegens de

dienst-

dienstbaerheyt, die, onder het specieux pretext van een particuliere Vrede, haer door Vranckrijck werdt aen-geboden.

Indien na dit alles noch eenige twijffel, wegens de goede en sincere intentie van sijn Majesteyt tot de algemeene Vrede en de sekerheyt van het Spaensse Nederlandt of desen Staet, mocht over blijven; soo versoeckt den ondergeschreven aen Uw Hoog Mog:, dat die noch particulierder Engagementen en Concerten willen proponeren, als die geene, welcke men tot noch toe heeft gemaeckt, door dewelcke men sig wederzijds kan versekeren en precautionneren van alle 't geene, dat nootsakelijck is, om de handelinge van de algemeene Vrede en de gemeene defensie te advanceren; belovende, dat sijn Majesteyt wel vergenoegt sal zijn, om dese Propositien te hooren, en die ten eersten in staet van perfectie te stellen, ten eynde de Unie onlosbaerder, en de algemeene defensie considerabelder te maken. In den Hage, den 25 Maert, 1683.

Was geteeckent

D. J. Cramprícht.

Den Heer Spaenschen Envoyé leverde ten dien eynde mede de volgende Memorie aen haer Hoog Mog: over.

Memorie van den Spaenssen Ambassadeur aen haer Hoog Mog:

GElijck als sijn Cathol: Majesteyt noyt de minste vreese heeft gehadt, dat'er een separate Vrede tusschen den Keyser, het Rijck en Vranckrijck gemaeckt soude konnen werden, en dat het is op de versekeringen, die sijn Keyserl: Majesteyt hem heeft gegeven, van geen Vrede met Vranckrijck te maken, ten zy die generael, en met inclusie van alle sijn Geallieerden is; en dat sijn Majesteyt sijn Resolutien fondeert, en sijn mesures neemt in de tegenwoordige saken, soo heeft den Marquis de Castel Moncayo, Envoyé extraordinaris van Spangien, altijdt geloost, dat sulcks genoegh was, op dat de quaedtaerdige iets hadden waer mede sy niet konden prevaleren, maer haer ontrusten, vermits het aen sijn Majesteyt stont, om de kracht van 't woordt en de authoriteyt van den Keyser te examineren: Maer siende, dat aen de quaedtaerdige de artificien, gelijck aen de yversuchtige de bekommernissen, niet manqueren, en dat den Minister van sijn Keyserlijcke Majesteyt laetst aen Uw Hoog Mog: een andere Memorie heeft gepresenteert, repeterende aen Uw Hoog Mog: de versekeringen, die hy haer heeft gegeven, dat den Keyser geen Vrede sal maken, ten zy die generael is, met inclusie van alle sijn Vrienden; daer by voegende de ordres, die hy dien aengaende heeft ontfangen, soo heeft den ondergeschreven extraordinaris Envoyé van Spangien oock seer nootsakelijck geoordeelt, om het officie van den Keyserl: Minister te amplieren en ondersteunen, latende aen Uw Hoog Mog: de nevens-gaende Extracten sien, welcke betonen de onlosbare Unie, die'er tusschen sijn Keyserl: en Cathol: Majesteyten is, om geen Vrede te maecken, ten zy die generael is,

met

met inclusie van alle hare Geallieerden. En vermits behalvens dat den Minister van sijn Keyserlijcke Majesteyt aen Uw Hoog Mog: soo genereuse en considerable aenbiedingen in de tegenwoordige conjuncture doet, soo kan ged. extraordinaris Envoyé wel verseeckeren aen Uw' Hoog Mog:, dat men van wegen den Coning, sijn Meester, sal concurreren tot alle het geene, 't welk sal concerneren, om de maniere te concerteren, hoedanig men sig moet verstaen, soo tot de generale Vrede, als de algemeene defensie; sig belovende, dat Uw' Hoog Mog: sullen continueren in die sentimenten, welcke men met rechtvaerdige reden moet prijsen, en die aen al de Werelt de probiteyt, voorsienigheydt ende goede trouw van Uw' Hoog: Mog: doen blijcken. Gedaen in den Hage, den 26 Maert, 1683.

Geteeckent

Den Marquis de Castel Moncayo.

Naderhandt wierdt van den Heer Cramprich weder de onderstaende Memorie overgegeven.

Memorie van den Heer Cramprich.

DEn ondergeschreven Minister van sijn Keyserlijcke Majesteyt hoopt, dat Uw' Hoog Mog: reflectie gemaeckt sullen hebben op 't geene, dat hy haer heeft laten weten in sijn laetste Memorie van den 25 Maert, waer by hy geannexeert heeft de Extracten van de Brieven van sijn Majesteyt van den 5, 13 en 25 February laetst, door deselve te kennen gevende, dat het verlangen van sijn Majesteyt niet strekt als na een generale Vrede en inclusie van alle de Geallieerden. Hy gedraegt sig noch daer aen, gelijck oock aen de andere exhibitien, daer in gedaen, tot te meerder goedt en gemeene sekerheyt.

Om dan 't voorige te confirmeren, en Uw Hoog Mog: ten uyttersten te informeren van de ordres, die hy op nieuws ontfangen heeft, heeft hy door dese Memorie daer by willen voegen, dat de intentie van sijn Majesteyt is, om ten eersten aen de Vergadering tot Regensburg Conditien te laten proponeren, door dewelcke men kan sien, dat hy met Vranckrijck wel een Vrede wil maken, maer een eerlijcke, redelijcke, veylige en generale.

Sijn Majesteyt soude wel vergenoegt zijn, dat sijn Geallieerden daer toe mede wilden coöpereren, en door haer Plenipotentiarissen op sodanigen plaets in het Rijck by-een komen, alwaer men t'samen over de middelen, tenderende ten dien eynde, konde concerteren.

Vermits nu Uw Hoog Mog: gedurig betuygt hebben, om te willen contribueren tot alle het geene, dat van haer af-hangt, om te komen tot het geluck van de ged. generale Vrede, soo belooft sig de ondergeschreven, dat sy geerne in sijn Keyserlijke Majesteyt de gedachte goede dispositien sullen sien, en dat Uw' Hoog Mog: die wel met kracht sullen willen seconderen, en door haer Ministers ten

eersten

eersten concurreren ter plaetse, die sy en de andere Geallieerden tot dit groote werck bequaem sullen vinden.

Van dese voorslag is echter weynig of niet naderhant gevolgt / alsoo Vranckrijck tot geen Algemeene Handel-plaets verstont / en de saecken in Ongaryen oock weynig vordering daer in gaven.

In Februaryp was met de Keyserlijke en Spaensse Ministers nader geconvenieert / om / in cas van noot / de Oorlogs Vloot van desen Staet / die uytgerust stondt te werden / (waer van wy hier na iets meerders sullen reppen.) in haer getal te begrooten / en de Landt-Militie te versterken.

Den Heer van Amerongen in 't voorleden Jaer by den Ceur-Vorst van Saxen geweest hebbende / om die te noodigen / om mede in de Haegse Conventie / tot Guarantie van den Vrede / te treden / soo wierdt door den selven Ceur-Vorst in 't begin van dit Jaer den Heer Baron Hunneken aen haer Hoog Mog: afgesonden / om wegens die saeck een nader informatie te nemen; deselve sig eenigen tijdt in den Hage incognito opgehouden hebbende / versocht en kreegh eyndelijck den eersten Februaryp Audientie / als wanneer hy aen haer Hoog Mog: de volgende Propositie dede.

Propositie van den Heere Hunneken, Extraordinaris Envoyé van den Heere Ceur-Furst van Saxen, gedaen ter Vergaderinge van haer Hoog Mog: de Heeren Staten Generael, op den 1 Feb:, 1683.

DEn Doorluchtigsten Furst ende Heere, den Heer Johan George de III. Hertogh van Saxen, Gulick, Cleve en Bergh, des Heyligen Roomschen Rijcks Aerts-Marschalck ende Ceur-Furst, Landt-Grave in Thuringen, Marck-Grave tot Weyssen, oock boven in de Nederlaudsnits, Burg-Grave tot Maegdenburg, Furst ende Grave tot Hennentz, Grave tot der Marck, Ravensberg en Barlijn, Heere tot Ravensteyn, &c. mijnen genadigsten Heer, laet Uw Hoog Mog: ontbieden sijne vrundelijcke nabuurlijcke groetenisse en genegene wille, en daer beneffens vermelden, dat soo wanneer het sijne Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt tot allen tijden seer aengenaem sal zijn te verstaen, als de Vereenigde Provintien in goeden fleur en welstant sig bevinden, vermits deselve eene dergelijcke continuatie haer t'eenemael wel-meynent toe wenschen. En alsoo sijne Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt die Eere, dewelcke Uw Hoog Mog: deselve in den voorleden Jare door een besonderlijcke Af-sendinge van soo een gemeriteert en gequalificeert Persoon, den Vry-Heer van Amerongen, als oock de daer by gedaene Gratulatie tot de doenmaels onlangs aengetredene Ceur-Furstelijcke Regeeringe, als oock de daer by gevoegde Offerten van bestandige vertrouwelijcke Correspondentie, hebben bewesen, sig ten hooghsten te bedancken; Soo heeft deselve sig allerzijts seer verobligeert daer door bevonden, en dien volgens voornamentlijck uyt desen motijf nootsaeckelijck geoordeelt, om een recipro-

quelijcke Demonstratie en behoorlijcke Recognossance te betuygen, eene expresse Afschickinge wederom herwaerts te doen: By welcke occasie sijne Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt Uw Hoog Mog: sijne oprechte vrundschap betuyght, en daer benessens verseeckert, dat, naer het exempel van sijne in Godt rustende Voor-Ouders en Electie, en insonderheydt den Ceur-Furst Mauritius, hooglosselijcker gedachtenisse, (dewelcke alhier in dese Nederlanden, en aen het lossselijcke Huys van Orange, sijne Dochter de Princesse gehuwelijckt heeft) deselve met cordiale Vertrouwelijckheydt, goede Intelligentie, en nauwe Correspondentie, met de Vereenigde Provintien sig by alle gelegentheden te sullen betoonen, en niet naer laten daer inne te continueeren; oock van gelijcken 't selve van hem ende Uw Hoog Mog: sig t'allen tijden vertrouwen en laeten verseekeren daer benessens; En nademael sijne Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt op-gem: Vry-Heer van Amerongen, in name van Uw Hoog Mog:, te gelijck tot intreedinge in het (met de Kroon Sweden, tot conservatie van den Eedelijcken Vrede, Anno 1681 opgerecht) Tractaet van Guarantie, met voorstellinge van veele importante Motiven, inviteert, desgelijcks soo terstonts oock daer op soo wel van de Keyserlijcke Majesteyt als hooghgedachte Kroon Sweden door expresse Gesandtschap is gevolght, soo heeft sijne Ceurvorstel: Doorluchtigheyt (dewelcke Uw Hoog Mog:, wegens die in hare dies aengaende gemelte Conferentie, gantsch vrundelijck bedanckt) sig in 't begin, den 20 April, daer henoen in een Antwoordt aen den gedachten Vry-Heer van Amerongen, en daer naer, den 19 September, aen beyde deelen, sulcks laeten verklaren; Dat deselve, ten insichte van de sincere invitatie, en tot conservatie van soo aengenaeme vrundtschap, tot het voorgestelde oogmerck van de behoudenisse der Vrede en Ruste, de By-treedinge tot gem. Alliantie van Guarantie, in den Name Godts, voor aengenaem hielt: Doch de naerdere Informatie van het geheele Werck des te nauwer te betrachten, en hoe de Modus allesints in te schicken, sig te informeeren: Oock hier by, dewijle t'eenemael Uw Hoog Mog: op de preliminaire Poincten, sonder te doen der resterende, met de Geallieerden sig in te laeten, bedencken hebben gedraegen, haere soo wel, naer den tegenwoordigen staet, en volgens den toestant van 't Roomsche Rijck, als andersints gerequireerde Conditien, daer by t'annexeren en te reserveren, yemant van den sijnen herwaerts in den Hage te schicken, en sig als-dan, naer bevindinge, wijders soude verklaren en determineeren. Dien volgens dan heeft sijne Ceurv: Doorl: by dese Affendinge wijders de albereyts van sig, volgens des opgem: Vry-Heers van Amerongens gedaene Contestationes alhier, willen laeten repeteren, en wijders afwachten of van Uw Hoog Mog: eenige Gedeputeerden, volgens d'oude gewoonte, mochten geordonneert werden, over die van sijne Ceurv: Doorlts: gedaene Declaratien in Conferentie te treeden; in allen gevalle daerom me hier mede behoorlijck wert versocht, en van meer hooghged. sijne Ceurv: Doorl: daer omtrent verserende gemeene nutbaere intentie de meliore gerecommandeert. 's Gravenhage, den 1 Febr., 1683.

H. HUNNEKEN.

op versoeck oock Commissarisen / om met deselve in Conferentie te treden/ gelijck hem wierden toegestaen. Deese sustineerden hier uyt / dat gem. Ceurvorst wel genegen was / om sig mede in dese Conventie te begeven / doch 't gevolg heeft geleert / dat sulcks wat te voorbarig was / alsoo daer van geen effect is gekomen.

Wegens de Differenten tusschen de Vorstinne Douariere en de Standen van Oost-Vrieslandt / waer van wy in de laetste Mercurius hebben geseght / leverde den Keyserlijcken Minister / den Heer Crampricht / den 7 January de volgende Memorie aen haer Hoog Mog: over.

Memorie van den Heer Crampricht, Resident van den Keyser, aen haer Hoog Mog: den 7 January 1683. overgelevert.

HEt zijn al eenige Jaren, dat den ondergeschreven Minister van sijn Keyserl: Majesteyt aen Uw Ho: Mo: door gereitereerde Memorien heeft vertoont, dat de Provintie van Oost-Vrieslandt geweest had en noch was een Lit en Leen van 't Rijck, en privativelijck aen des selfs Jurisdictie onderworpen, sonder dat eenig uytheems Vorst, of Staet, of Nabuur, aldaer eenige Superioriteyt, Recht of Jurisdictie, tot nadeel van sijn Majesteyt en 't Rijck, konde pretenderen.

En alhoewel zedert eenige Jaren sommige gelooft hebben, dat de Rechten van 't Rijck in Oost-Vrieslandt verandert waren, en dat de Vorsten en Standen van dit Landt subject en dependent van desen Staet der Vereenigde Nederlanden waren geworden: 1. Ter oorsake van sekere Accoorden, onder haer gemaeckt, waer uyt Uw Hoog Mog: de mainteneue hadden. 2. In consideratie van de Guarnisoenen, die sy in Embden en Lieroort hebben geintroduceert. 3. Ter oorsake, dat desen Staet de differenten in Oost-Vrieslandt heeft gesousteneert, of wel deselve geaccomodeert na haer convenientie, wanneer sijn Keyserlijcke Majesteyt daer in de nodige ordres heeft willen geven, door Commissien, die aen de Vorsten van 't Rijck, en voornamentlijck aen den Hertog van Brunswijck Wolffenbuttel zijn gegeven: en hoewel, segh ick, dat dese uytwendige schijnbaerheden in eeniger wijse de gemeene opinie hebben geappuyeert, soo is 't echter in effect geen andere saeck, als een populair abuys en doling, gefondeert op een gepretendeerde praescriptie, of verbeeldelijcke possessie.

Want de Provintie van Oost-Vrieslandt heeft sig noyt konnen of willen aftrecken van de dependentie van 't Rijck; en indien de Graven en Vorsten van Oost-Vrieslant, wegens de Questien en Differenten, die sy voor desen met haer Standen gehad hebben, goedt gevonden hebben, in tijden van Oorlogh en de Troublen van 't Rijck, wanneer de wegh van Weenen of Spiers niet soo licht practicabel was, eenige mael haer toevlucht tot den Staet van de Vereenigde Provintien te nemen, gelijck als haer Gebueren, om door haer minnelijcke interventie haer Disputen te termineren, soo is 't daer door niet geweest, dat sy sig aen desen Staet, tot nadeel van 't Rijck, hebben willen onderwerpen: En wanneer door de inter-

cessie van de Heeren Staten Generael sy gekomen zijn, om sigh wegens eenige Poincten en Regulen, genaemt Accoorden, te verstaen, volgens welcke de Differenten gedecideert konden zijn, soo is'et daerom niet, dat sy de Jurisdictie van 't Rijck hebben konnen of willen derogeren, wanneer sy aen de Heeren Staten Generael de maintenue van de ged. Regulen of Accoorden hebben gecompromitteert of gedefereert.

Dat, 't geene tot Delfzeil in 't Jaer 1595 is gemaeckt, betuygt in seer klare termen, dat de Gedeputeerden van den Staet zijn gekomen als Vrienden en Gebueren, om den Grave van Oost-Vrieslandt en sijn Standen tot de Eenigheyt, en de Observantie van eenige Articulen, in der minne te vermaenen; waer op wel expresselijck op het eynde gesegt wert, dat sulcks alles sig verstont, sonder prejuditie van de Superioriteyt, Jurisdictie en alle andere Rechten van sijn Keyserlijcke Majesteyt, van 't Rijck en de Graven van Oost-Vrieslant, 't welck oock op verscheyde andere Plaetsen geconfirmeert werdt; en volgens 't Accoort, gemaeckt in 't Jaer 1606 tot Embden, is sijn Majesteyt van Groot-Brittannien daer tusschen beyde gekomen, door sijn Minister, met de Gedeputeerden van desen Staet, tot compositie van de Differenten van Oost-Vrieslant; en hoewel den Minister van desen Coningh oock belooft heeft de maintenue van dese Accoorden, soo heeft sijn Majesteyt van Groot-Brittannien noyt geattribueert een Macht, die opposeert of vernietigt de Superioriteyt en Jurisdictie van 't Rijck.

Invoegen dat alle 't geene, dat daer tegens gedaen is, niet is als een abuys, en oock niet als door intrigues en door de vreese, die de ged. Guarnisoenen aen Oost-Vrieslant gaven, gesousteneert; waer door men oock selfs allengskens soo verre is gekomen, dat Madame de Princesse, Douariere en Vooghdesse van Oost-Vrieslant, de Standen voor den Raedt van sijn Keyserlijcke Majesteyt in Proces heeft getrocken, en dat de saek met submissie van de twee Partyen is gedecideert: En een weynig daer na, met approbatie van deselve, heeft men met verwonderinggesien, dat eenige van desen Staet het meerendeel van de andere hebben geinduceert, onder pretext van de gepretendeerde Accoorden en de maintenue, om t'eenemael het contrarie van de Keyserlijcke Sententie te resolveren en decideren, sonder forme van Proces, sonder eenige submissie, en sonder de Protestatien van de Standen van Oost-Vrieslant te considereren, van sig in dese Poincten aen de Resolutie of Decisie van desen Staet niet te konnen submitteren, alsoo sulcks derogeerde aen de Authoriteyt van sijn Keyserlijcke Majesteyt, aen de Jurisdictie van 't Rijck, en tegens de Rechten, die de Standen van Oost-Vrieslant door de Sententie van sijn ged. Majesteyt en door het consent van de Princesse Douariere en Voogdesse hebben bekomen, gingh.

Gelijck dese wijse van procederen met een groote vaert tot de oppressie van de Standen van Oost-Vrieslandt, tot een seer evidente usurpatie en tot verachting en uytsluyting van 't Rijck in Oost-Vrieslant ging, waer Uw Hoog Mog: niet alleen pretendeerden, om in eeniger wijse met het Rijck te concurreren, maer des selfs Authoriteyt en Jurisdictie daer uyt te sluyten, selfs, om aen sijn Keyserl: Majest:

te

te willen benemen de faculteyt, om de Wapens aen de Zegels aen de Standen van Oost-Vrieslant te geven, soo is sijn Majesteyt absoluyt genootsaeckt geweest, om aen dit quaet door Conservatoiren te voorsien, ordonnerende derhalven, volgens de Constitutien van 't Rijck, aen de Princen van den Westfaelsen Creytz, waer van Oost-Vrieslandt een Lit is, om niet alleen de Rechten van de Standen van Oost-Vrieslandt te conserveren, maer oock de prerogativen en Rechten van het Rijck, indien Uw Ho: Mo: na de dreygementen tot de executie wilden komen.

De saecken sigh in desen gevaerlijcken staet bevindende, en sijn Keyserlijcke Majesteyt van sijn zijde de uytterste desordres willende verhinderen, so liet hy aen Uw Ho: Mo: door den ondergeschreven versoecken, dat sy voor alsdoen de saken van Oost-Vrieslandt wilden laten in statu quo, om de collisie te vermijden in een tijdt, dat men alle sijn sorgen behoorde te appliqueren tot een goede intelligentie, en tot nieuwe banden, om de over groote gevaren van alle kanten te prevenieren, gelijck als door verscheyde van sijn Memorien gesien kan werden, en voornamentlijck in die van den 27 October en 15 December 1681.

Dit voorstel en versoeck was 't alder-rechtvaerdigste en billijckste des Werelts, want dat liet de Partyen t'eenemael in haer Rechten; 't selve wierdt niet-te-min ongeluckig verworpen, alschoon de Ministers van den Ceurvorst van Brandenburg en den Bisschop van Munster door haer Memorien van den 1. en 15. van deselve Maent deselve instantien deden. Op dese verachting de dreygementen gekomen zijnde, die men aen de Standen van Oost-Vrieslandt, en bysonderlijck aen de Stadt Embden, heeft gedaen, en Desseynen geformeert wesende, om die te executeren, soo zijn de saecken eyndelijck tot desen tegenwoordigen staet, en tot de occupatie van Grietzeil, gekomen, 't welck niet alleen dese Republijck maer oock de Na-bueren ontrust.

Sijn Keyserlijke Majesteyt, hier van uyt verscheyde Plaetsen advysen bekomen hebbende, en self oock particuliere Brieven van den Ceurvorst van Brandenburgh, waer in deselve by-na de eygen Contestatien, Sinceratien en Exhibitien maeckt, welcke sijn Minister door sijn Memorie van den 13 November laetst aen desen Staet heeft verklaert, heeft geresolveert, om sijn Officien aen te wenden, dat Grietzeil geëvacueert wert, en dat de Troupen van den Ceurvorst van Brandenburgh sig uyt Oost-Vrieslant retireren; maer terwijl dat men daer mede geoccupeert sal zijn, gelijck oock tot de compositie van de Differenten in Oost-Vrieslandt, 't zy door wege van Cabale of door wege van gewelt; en dat men de kennisse of de decisie van de Affaires van 't Rijck aen sijn Keyserl: Majesteyt, of aen die geene, welcke hy daer toe sal committeeren, laet, gelijck als sijn Majesteyt aen Uw Hoog Mog: door de hier by-gevoegde Brieven heeft willen insinueren, waer in hy sigh rapporteert aen 't geene den ondergeschreven door dese Regulen exposeert.

En gelijck den Eed, die sijn Majesteyt aen 't Rijck gedaen heeft, streckt, om dessels Rechten te conserveren, en dat hy aen Uw Hoog Mog: niet wil benemen, 't geene sy met Recht in Oost-Vrieslandt konnen pretenderen, soo verwacht hy

oock van haer voorsigtigheyt en billijckheyt, dat sy sig in dese saecken niet verder, als haer Maintenue sig kan uytstrecken, sullen willen vermengen.

Soo is 't, dat den ondergeschreven aen Uw Hoog Mog: versoeckt, dat sy met opmerck het gepasseerde willen beschouwen, 't gevaer van den tegewoordigen staet sien, en de uytterste brouilleryen vermijden, die souden staen voor te vallen, indien sy door de wegh van gewelt souden willen gaen, ingressie in de Landen van 't Rijck, waer van Oost-Vrieslant is, maecken, en de dreygementen tegen de ged. Standen, en voornamentlijck de Stadt Embden, continueren, waer uyt sekerlijck collisien, Troublen en irreparable schaden souden volgen, bysonderlijck door de uytheemsse Machten, die sig daer mede souden vermengen.

Indien Uw Hoog Mog: niet resolveren, om in dit geval niets te willen doen, 't geen sy niet souden willen dat men haer in diergelijcke materie en toeval dede, soo sal alles getermineert werden tot satisfactie, en een wederzijtse sekerheyt, en men sal de sorgen konnen aenwenden tot andere Affaires, die opsicht hebben, om 't alles te salveren, 't welck haer applicatie beter verdient, als een kleyn voordeel in Oost-Vrieslant te soecken, tot nadeel van haer billijckheyt en de gemeene Rust, 't geen den ondergeschreven sig oock van haer rechtvaerdigheyt en voorsichtigheyt belooft. Den 7 January, 1683.

Missive van sijn Keyserlijcke Majesteyt aen haer Hoog Mog: de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

LEOPOLDUS, &c.

SEer lieve Vrienden: Gy sult wel gedachtig zijn, om wat redenen en oorsaken wy Uw den 15 Juny laetstleden versocht hebben, dat gy Uw in de Geschillen, tusschen de Tutrice, Voogdesse en Weduwe van de Prins van Oost-Vrieslandt, en de Staten van deselve Provintie, wegens verscheydene Gravamina van beyde kanten, voor ons en onse Keyserlijcke Hof-Krijgs-Raedt ontstaen, in 't toekomende niet meer soude gelieven te bemoeyen, maer veel eer, om de bandt van oprechte Na-buurschap met ons en 't Rijk vastelijk te conserveren, 't geen van U te vooren hier over te vergeefs gedecerneert was, met ten eersten te niet te doen.

Vorders is Uw wel bekent, en sal Uw bysonderlijk door onsen Minister bekent gemaeckt werden, dat om wat reden den Doorluchtigen Prins Ceur-Vorst van Brandenburg en onsen seer lieven Bloedt-verwant, misschien van eenige sinistre intentien geinformeert, om de Vrede en Rust van Oost-Vrieslant te conserveren, in de Landt-palen van 't selve eenige Soldaten geintroduceert heeft, en hoe vlijtig hy alles betracht heeft, dat tot Conservatie van onse en 's H. Rijcks Rechten heeft konnen dienen, waer door U L. self lichtelijck sult konnen sien, dat die Differenten tot geen geringe Præjuditie van onse opperste en het H. Rijcks Jurisdictie, van U en haer getraineert, eyndelijck souden konnen vervallen; en hoe, indien een van beyde de overhant kreeg, of een vremde, en bysonderlijck met die moderne circumstantien van 't gemeene best, sigh hier in quame te mengen, veel

groote

groote verschillen en schaden, tot een onvermijdelijk verderf, voor u en de uwe hier uyt soude voort komen.

Wy hebben derhalven, volgens onse sincere Liefde, tot een oprechte Nabuurschap, goedt geacht, op nieus U vriendelijck te vermaenen, en yverigh te versoecken, dat U L. hier in in 't minste niet gelieft te ondernemen, dat tot verder verwijderinge van dese saeck soude konnen strecken, maer veel eer U L. so te draegen, dat de Vrede en Rust, over-al waer deselve zijn, in 't geheel en volkomen geconserveert, en de middelen, daer toe dienstigh, met dies te meerder vrucht aengewent mogen werden, gelijck wy U L. oock van onse Keyserlijcke goetwilligheyt oprechtelijck versekeren. Weenen, den 9 December, 1682.

Den Deenssen Envoyé / den Heere Borgaert / gaf wegens die saeck den selven dagh mede de volgende Memorie over.

Memorie van den Deenssen Minister de Heer Borgaert.

HOOG MOG: HEEREN:

DE Declaratie, die sijn Hoogheyt den Heer Bisschop van Munster aen Uw Hoog Mog: wegens de saken van Oost-Vrieslant laet doen door de Memorie van sijn Ministers alhier, is ter kennisse van sijn Majesteyt van Denemarcken gekomen.

Sijn ged. Majesteyt bevint sig wegens de sekerheyt van sijn Graefschappen niet minder geinteresseert, en selfs tot een seer gewichtig poinct, in alle 't geene, dat de Rust en Voorspoedigheyt van 't ged. Hertogdom raeckt; en van sijn zijde is hy wel versekert, dat, volgens den inhout van de boven-gementioneerde Memorie, den Heer Ceurvorst van Brandenburg, hebbende Volck in 't Huys Grietzeil doen leggen, geen ander oogmerck heeft gehad, als om, uyt kracht van de Conservatoiren van sijn Keyserl: Majesteyt, de Quartieren en Logementen van alle vremde Troupen in Oost-Vrieslandt te verhinderen, en ten selven tijde te prevenieren 't geene, dat bequaem mochte zijn, om daer eenige Troubelen te doen ontstaen.

En vermits sijn Hoogheyt, den Heer Bisschop van Munster voorn., gelijck als een Mede-conservateur, en Prince Directeur, van den Westfaelsen Creytz, sig belast heeft, om sijn Officien aen te wenden by alle de geinteresseerde Partyen, op dat de opgekomene Differenten in der minne getermineert mochten werden, soo vindt sigh den ondergeschreven extraordinaris Envoyé, in conformité van de Ordres van den Coningh sijn Meester, verplicht, om alle sijne devoiren aen te wenden, en sijn meest-krachtigste Officien te doen, dat Uw Ho: Mo: niets ondernemen, noch oock in dit regard iets toelaten, 't welck de minnelijcke Compositie, die men van voornemen is te doen, soude konnen verhinderen; of 't geen occasie en oorsaeck tot eenige Troubelen in die Quartieren soude konnen geven, als 't welk lichtelijck 't vier van een dangereusen Oorlog in de gantse Gebuurschap soude konnen ontsteken. Derhalven is 't, dat den ondergeschreven hoopt, dat Uw

Uw Ho: Mo: die consideratie, die sijn Majesteyt, den Coning sijn Meester, van haer hooge voorsichtigheyt sig belooft, sullen hebben, en dat sy haer Resolutien daer van niet sullen verwijderen. Gedaen in den Hage, den 7 January, 1683.

Geteeckent

BOURGAERT.

Op de Memorie van den Heer Crampricht / en de Missive van sijn Keyserlijcke Majesteyt / wiert geresolveert / om door eenige Gedeputeerden van haer Ho: Mo: aen ged. Heer Crampricht te representeren; Dat haer Ho: Mo:, met sonderlinge bevremdinge, in de voorsz. Missive hadden gevonden, niet alleen eenige seer abusive Positien, maer oock insonderheyt soodanige Expressien, die met de Digniteyt van den Staet geensints convenieerden en over-een quamen; en den gem. Heere Crampricht daer nevens te versoecken, te willen bevorderen sulcks en daer 't behoorde, dat het selve mocht werden geredresseert, en oock die voorsieninge gedaen, dat soodanige Expressien en Termen in 't toekomende in de Missive van sijn Keyserl: Majesteyt aen haer Ho. Mo: niet wederom mochten komen te influeren; dat sy van gelijken gem. Heere Crampricht souden representeren en voor dragen de gants abusive en seer aenstootelijcke Expressien, in desselfs voorsz. Memorie vervat, met versoeck, dat deselve die in behoorlijcke Termen soude willen redresseren.

Op de Memorie van den Heer Borgaert wierdt by haer Ho: Mo: geresolveert, om eenige van haer Ho: Mo: Gedeputeerden te committeren; Om niet alleen met den gem. Heere Borgaert, maer oock met den Heere Crampricht, en met den Heere Norff, Resident van den Heere Bisschop van Paterborn en Munster, in Conferentie te treden over de Besettinge ofte Inquartieringe van Grietzeil, en over de ongemacken, die daer uyt souden konnen ontstaen en komen te volgen; en voorts met deselve te concerteren en te overleggen, hoe en in wat voegen de voorsz. ongemacken best en bequaemst souden konnen werden geprevenierrt, en de voorsz. Besettinge van daer gelight.

Gedachte haer Ho: Mo: Gedeputeerden wierden oock gecommitteert / om met den Heer Diest / Ceurbrandenburgsen Envoyé / wanneer die in den Hage gekomen soude zijn / over de eygene saeck te confereren.

Den Bisschop van Munster en den Hertog van Nieuburg versochten korts daer aen weder op nieuw aen haer Hoog Mog: / dat sy / sonder sijn Keyserlijcke Majesteyt / in de Differenten van Oost-Vrieslant en de Evacuatie van Grietzeil niet souden willen doen.

Ondertusschen gebeurde 'er weder een andere Actie in Oost-Vrieslandt / namentlijck / dat de Keyserse het Huys Vredenburgh sochten te bemachtigen / waer van men de particulariteyten in de volgende Missive / die de Princesse Douariere aen haer Hoog Mog: dien aengaende schreef / sal konnen sien.

Chri-

Christina Charlotte, Princesse Regente van Oost-Vrieslant.

HOOG MOG: HEEREN:

WY mogen Uw Ho: Mo: hier mede Vrundt-Nabuerlijck niet verbergen, hoe dat soo aenstonts naer den laetst-gehoudenen Landt-dagh de ordinaris Gedeputeerden en Administratoren van 't Collegie tot Embden, by de tegenwoordige van haer gesomenteerde innerlijcke 's Landts strijdigheden, en t'eenemael gevaerlijcke onruste, sigh niet hebben ontsien den alhier in ons Furstendom Oost-Vrieslandt aenwesenden Keyserlijcken Oversten Luytenant, Martin van Gerdes, sulcks te induceeren, dat deselve sig heeft onderstaen onses Soons Grentshuys Vredenburgh, met sijne onderhebbende Volckeren, en dat sonder eenige Keyserlijcke speciale hebbende ordre, niet alleen te blocqueeren, en ons genoegsaem te forceeren eene geillimitteerde Besettinge sijner Manschap daer op te nemen, maer oock daer op, gelijck wy daer toe voor ons, oock sonder voorweeten en consent van de verdere Hoog-Furstelijcke Heeren Mede-Mombers, niet konnen resolveeren, sulcks geweld-daedig aen te grijpen, invoegen hy dan al-bereydts op de onse vuur hadde gegeven, als oock de Storm-ladders, Bruggen, Geschut en andere Instrumenten (dewelcke hy met goeden wille ten deele uyt de Heerlijckheyt en het Huys Gödens hadde bekomen, ten deele oock van onse Ingesetenen de facto afgenomen) tot voltreckinge van de reële Attacque, t'samen laten brengen, en de Ingesetenen tot haer aen-brengen en aen-voeren necessiteeren; oock om dies wille, op dat buyten 's Landts het soo haest niet mochte openbaer werden, den cours der Posten en Passagien laeten versetten en ophouden. Wy hebben van onser zijde niet gemancqueert den gem. Oversten Luytenant daer van, soo wel by verscheyde Brieven als door eene expresse Besendinge, te dehorteeren, en in allen gevalle van 't selve de Communicatie, dies aengaende eenige Keyserlijcke ordre hebbende, te requireeren; doch het heeft, ons soodanig in de billickheyt en in de Rijcks Constitutien gefundeert versoeck, geene plaetse mogen hebben: Maer was hy, de Overste Luytenant, met sijn eygenmaetige onbehoorlijcke Proceduren geadvanceert, wanneer wy gemelte ons Grents-huys door eenige van onse t'samen-getrockene Militie en Landt-volckeren met nootsaeckelijck Proviand hadden voorsien, en 't selve in tijdts hadden laeten ontsetten, soo dan de Keyserse daer voor haere gelegene Volckeren, by haere aenkomste, sig aenstondts hebben geretireert, en in de naest-gelegene Dorpen, en van daer naer de gemelte Heerlijckheyt van Gödens, sig begeven.

Wanneer nu dit eene saecke van groote consequentie is, en t'eenemael eene Sauvegarde voor te nemen niet behoorlijck; sal vorders oock tot genoegen verseeckert zijn, dat sijne Keyserlijcke Majesteyt, onsen alder-genaedigsten Heer, daer toe geen ordre heeft gegeven, en by gevolge ons hier in de Justitie sal laeten weder-vaeren: Soo hebben wy oock, in allen soodaeniger aldergehoorsaemsten vertrouwen, deselve onse nootsakelijckheyt en gelegentheyt bereydts, onder oot-

moedigheyt, te kennen gegeven. En dewijle wy niet sonder oorsaecke het daer voor hebben gehouden, dat oock Uw Ho: Mo: wegens de Naebuerschap begeerigh zijn, om de eygentlijcke naerichtinge daer van te weten, soo hebben wy oock daeromme de tegenwoordige onse Notificatie aen deselve willen laeten doen; En doen daer mede Uw Hoog Mog: naest hertelijcke toewenschinge van allen florissanten, hoogen, wel-wesen en feliciteyt Godes, des Alderhooghsten genaedenrijcke Protectie, Vrundt-Nabuerlijck beveelen; Soo dat wy bestandiglijck verblijven

Uw Hoog Mog:

Dienstwilligste Vriendinne en Naebuerinne.

Gegeven tot Friedeburgh,
den 20 January, 1683.

De Heeren Gedeputeerden van Hollant hadden ondertusschen/ op 't Advijs van 't aentasten van dit Huys Vredenburg/ ter Vergaderingh van haer Hoog Mog: voorgedragen; Dat sy, weetende hoe geerne de Heeren Staten van de hooggem. Provintie souden sien, dat de Verschillen in Oost-Vrieslant niet souden mogen uytbersten tot verwijderinge en feytelijckheden, en dat de Differenten, die ter saecke van haer Hoog Mog: maintenue over de Conventien, en Verdragen aldaer, met 't geen daer aen kleefde, tusschen sijn Keyserlijke Majesteyt en eenige Princen en Vorsten ontstaen, door minnelijcke wegen souden mogen werden getermineert, en uyt de wegh geleyt, niet sonder groote verwonderinge hadden vernomen, dat, geduerende men daer over soo wel met den Heer Minister van hoogstged. sijne Keyserlijcke Majesteyt, en sijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt van Munster, in den Hage in Conferentie was, en aen de andere geinteresseerde Princen ende Vorsten betuyghde de voorsz. goede en sincere voornemens van haer Hoog Mog:, de Militie van sijne Keyserlijcke Majesteyt in Oost-Vrieslant hadde voor-genomen het Huys Vredenburg, toebehoorende aen den Heere Furst van Oost-Vrieslant, te blocqueren, en sig met gewelt daer van Meester te maken; en dat daer door voorgevallen was, dat de Bedienden van de Vrouwe Furstinne Regente van Oost-Vrieslandt, geassisteert van eenige Opgesetenen ten platten Lande, met de voorsz. Militie van sijn Keyserl. Majesteyt in Actie, en Feytelijckheden, waren geraeckt: Versoeckende, dat haer Hoog Mog: daer op soodanige reflectien wilden maecken, dat de voorsz. Feytelijckheden tot geen verdere verwijderinge en ongemacken souden mogen uytbersten. Op 't welcke haer Hoog Mog: den 5 February hebbende gedelibereert/ geresolveert; Dat aen den Extraordinaris Envoyé Hamel Bruynings, van 't gene voorsz. was, by Missive kennisse soude werden gegeven, met ordre, om met de beste en krachtigste termen aen hoogst-ged. sijne Majesteyt te representeren de rechtvaerdige Redenen, die deselve hadden, om over de Conduite, die hier inne op de Naem van hoogst-ged. sijne Majesteyt gebruyckt was, soo wel verwondert als ontstelt te zijn; dat haer Hoog Mog: niet anders voor hebbende dan te conserveeren eene Maintenue over Accoorden, door haer toedoen in Oost-Vrieslandt voorn. gemaeckt,

maeckt, welcke Maintenue tot verscheyde tijden aen haer, soo wel by de Lands-Heeren in die tijdt als de Stenden, was gedefereert, en die sy nu by de 100 Jaren hadden geëxerceert, en soo openhertige verklaringe en betuyginge gedaen hebbende, dat sy daer door noch Recht, noch Superioriteyt, noch iets diergelijcks, dat aen hooghst-ged. sijne Majesteyt of het Rijck met reden naerdencken soude mogen geven, pretendeerden, of verstonden haer aen te maetigen; oock met aenbiedinge van aen te wijsen, dat 't geene by haer in de voorsz. saken van Oost-Vrieslant was gedaen, evidentelijck, en sonder eenige Contradictie, procedeerde uyt de voorsz. Maintenue, of soo sy sulcks niet konden doen, daer van te willen desisteeren: En verdere sinceratie, van dat sy wel te vreden waeren, haer neffens sijn Keyserlijcke Majesteyt en andere Princen en Vorsten te engageeren, om geen vremde Militie, of Volckeren, in Oost-Vrieslandt te brengen, ofte te gedoogen, dat die aldaer soude werden gebracht, niet hadden konnen verwachten, dat de voorsz. Militie van sijne Keyserl: Majesteyt in Oost-Vrieslandt eerst aenleydinge tot Feytelijckheden soude hebben willen geven, door te willen bemachtigen het Huys Vredenburgh; Dat sijn Keyserl: Majesteyt met dessels hooge wijsheyt seer wel soude konnen begrijpen, van wat gevolgh de voorsz. Procedueren souden moeten zijn, indien de Attacquanten en Geattacqueerden aen d'een en d'andere zijde haer quamen te versterken, en te voorsien van hulpe, die sy misschien eerder gereet souden vinden, als men ten eersten aensien soude mogen hebben konnen gelooven; en wat prejuditie het aen de gemeene Saecke soude by-brengen, indien aldaer, soo nae aen de Frontieren van desen Staet, een soo groote onlust quam te ontstaen, en dat de beginselen van dien souden konnen werden toegeschreven aen een Actie, door de voorsz. Militie veroorsaeckt; en hoe onbequaem haer Hoog Mog: souden werden gemaeckt, om het haere, tot Conservatie van het Algemeene, te contribueeren, soo lange sy aen die zijde geen Rust en verseeckeringe hadden, maer haer sorgen, tot haer eygen Securiteyt, aldaer moeten laeten gaen; Dat sy derhalven gantsch en seer ernstelijck versochten, dat het sijne Keyserlijcke Majesteyts believe mogt zijn, om aenstonts soodaenige Ordre te stellen, dat den Commandant van de voorsz. sijne Keyserlijcke Majesteyts Militie van alle Feytelijckheden moght supercedeeren; en dat hooghst-ged. sijne Majesteyt sijn rechtveerdigh onbenoegen over de voorsz. Actie wilde betoonen aen den selven Commandant, of die geene, die onder de Naem van sijn Keyserl. Majesteyt den voornoemden Commandant tot de voorsz. Actie hadden gepermoveert, ende voorts de sake daer heen helpen dirigeeren, dat haer Ho: Mo: in de voorsz. haere Maintenue niet mochten werden vernadeelt, en de Differenten, die over de sin en extensie van deselve Maintenue souden mogen zijn ontstaen, by minnelijcke wegen en middelen mochten werden geaccommodeert; Dat sy sulks te eerder van sijn Majesteyt wilden verhoopen; en dat sy, hoewel in haer voorsz. soo oude en incontestabel Recht soo hooghlijck benadeelt werdende, tot noch toe, op sijn Majesteyts eygen versoeck, geene de minste Feytelijckheden hadden gepleeght, of willen pleegen, maer van intentie waren geweest, en noch waren, om de aen-

ſtaende Differenten veel liever door minnelijcke, als door eenige andere wegen te ſliſſen, en uyt de wegh te ruymen, en alſo door haere conduite noch verſoek noch aenleydinge tot onruſt te geven: Dat voorts hy Extraordinaris Envoyé van 't gunt voorſz. was mede ſoude kenniſſe geven aen den Heere Ambaſſadeur van ſijne Coningl: Majeſteyt van Spangien aldaer, met gelijcke repreſentatie, en particulierlijck, hoe veel oock die Majeſteyt daer aen was gelegen, dat in Ooſt-Vrieſlandt geen onluſten mochten ontſtaen; en verſoek, dat deſelve met alle goede Officien haer Hoog Mog: goede meyninge en intentie krachtelijck wilde ſecondeeren.

Daegs daer aen wierdt oock by haer Ho: Mo: goedt gevonden en verſtaen; Dat de Stenden van Ooſt-Vrieſlandt by Miſſive ſoude werden bekent gemaeckt, dat haer Hoog Mog: met groote bekommeringe hadden vernomen, dat binnen Ooſt-Vrieſlandt niet alleen eenig vremd Krijgs-volck was gekomen, ſonder kenniſſe en voorweeten van de Vrouwe Furſtinne Regente aldaer, maer dat oock eenig ander Krijgs-volck, onder de Naem van ſijn Keyſerlijcke Majeſteyt, had getracht, tegens wil en danck van deſelve Vrouwe Furſtinne, te komen binnen de Stadt Aurick, en ſig dan mede Meeſter te maecken van het Huys Vredenburg, toebehoorende den Heere Furſt van Ooſt-Vrieſlandt, en dat daer eenige verdere Feytelijckheden waren voorgevallen; Dat haer Hoog Mog: niet konden nalaeten deſelve Stenden in bedencken te geven, in wat ongelegentheyt, jae in wat deſolatie en verderf, het voorſz. Landtſchap ſoude komen te vervallen, indien de voorſz. verwijderingen hooger quamen te gaen, en dat de Attacquanten en Geattacqueerde reſpective haer van hulp en aſſiſtentie van andere quamen te bedienen; en wat groote onruſt en onheylen daer door in de Nabuerſchap verder ſouden ontſtaen; en hoe onverantwoordelijck het ſoude vallen aen die geene, die daer toe oorſaecke ſouden mogen hebben gegeven. Dat haer Hoog Mog: derhalven de gem. Stenden wel ernſtelijck hadden willen vermaenen en verſoecken, dat deſelve, voor ſoo veel haer aenging, alles wilden helpen contribuëren, wat dienen konde, om ſoo grooten quaedt te preveniëren en voor te komen, en haer eygen Vaderlandt van ſoo groote onheylen te bevryden; en dat haer Ho: Mo: 't ſelve oock van haren yver en liefde voor het wel-weſen niet alleene van de gemeene Chriſtenheyt, maer oock van haer eygen Familie, Huyſen en Kinderen, verwachteden.

En dat dat aen de gem. Vrouwe Furſtinne Douariere, en Regente van Ooſt-Vrieſlandt, insgelijcks ſoude werden bekent gemaeckt, dat haer Ho: Mo: verſtaen hebbende, dat nu onlanghs voor Vredenburgh voorn. was voorgevallen, op den Naem van ſijn Keyſerl: Majeſteyt, daer over aen hoogſt-ged. ſijne Keyſerl: Majeſteyt in ernſtige Termen hadden doen klagen, en van ſijne Majeſteyts goetheyt en billickheyt niet anders konden verhoopen, als dat deſelve ſijn miſvallen daer over ſoude komen toonen, en beſorgen, dat ſulcks niet wederom mogt geſchieden; en daer in verſochten, dat de hoog-gem. Vrouwe Furſtinne met haer groote wijsheyt wel ſoude konnen apprehenderen, dat de voorſz. Feytelijckheden ſouden moeten zijn van een groot gevolgh, indien die niet tijdelijck wierden gepre-

prevenieert; en dat haer Furstelijcke Doorluchtigheyt, soo veel mogelijck was, de saecken tot geen Feytelijckheden wilde laten uytbersten.

Op de Missive / die gem. Vorstinne Douariere van Oost-Vrieslant wegens 't-aentasten van Bredenburgh voorn. aen haer Hoogh Mog: had gesonden / en welcke hier voor staet / resolveerden haer Ho: Mo: den 9 February / dat Copye van de voorschreven Missive gesonden soude werden aen de Stenden van Oost-Vrieslant / met versoeck / om daer op ten spoedigsten haer belang te rescriberen.

De Stenden van Oost-Vrieslant hadden ondertusschen / op haer Ho: Mo: schrijvens van den 18 January / de volgende rescriptie gesonden.

Rescriptie van de Stenden van Oost-Vrieslant.

HOOG MOG: HEEREN:

HEt heeft Uw Ho: Mo: belieft aen ons te laeten afgaen een Missive van den 18 January, die by ons met behoorlijck respect ontfangen, en daer uyt omstandiglijck gesien is, 't geene den Heere Keyserlijcken Resident Crampricht aen Uw Ho: Mo: door sijn Memorie van den 7 deses heeft verklaert, en soo verders tusschen Uw Hoog Mog: en den voorsz. Heer Resident met en nessens den Heer Furstelijcken Munsterlijcken Resident Norff in de gehoudene Conferentie over de saken van Oost-Vrieslant is gepasseert; als mede, wat Uw Ho: Mo: aen haeren Extraordinaire Envoyé aen het Keyserlijcke Hof, den Heere Hamel Bruynincks, omtrent dese saecken hebben willen belasten, en daer-en-boven in haer voorsz. Brief favorabel verklaeren. Wy bevinden ons als voorens geobligeert Uw Hoog Mog: ootmoedelijk Danck te seggen van de eere en gonste, ons door dese Vruntnaebuerlijcke Communicatie en Declaratie gedaen en bewesen; van herten wenschende, en niet twijffelende, of dit Werck tusschen sijne Keyserl: Majesteyt, onsen aldergenaedigsten Heere, en Uw Hoog Mog: sal soo werden ingeschickt en gemanieert, dat daer door de goede intelligentie tusschen sijne Keyserlijcke Majesteyt en Uw Ho: Mo: meer en meer gestabilieert, en dit Landt in de hoognoodige en van ons seer gedesidereerde tranquilliteyt magh werden herstelt: Waer by wy alleen tot Uw Hoog Mog: meerder Informatie, en tot onse Decherge, reverentelijck dit moeten seggen, dat by ons niet gestaen heeft, noch oock in onse macht is geweest de Poincten, die haere Doorluchtigheyt, onse Princesse, tegens haer eygen Handt en Zegel wederom questieus heeft willen maecken, en by Uw Ho: Mo: op het Tapijt heeft willen brengen, aldaer te submitteeren, om dat haer Furstelijcke Doorluchtigheyt over deselve eygenste Poincten al in den Jaere 1672, in de swaerste tijden van den Staet, voor het Tribunael van den Keyser ons heeft doen citeeren, vervolgens oock poenaele Mandatum de non recurrendo ad exteros tegens ons uytgewerckt, waer op wy oock hebben moeten compareren, en naer een veel-jaerig swaer en kostbaer Proces, daer van Uw Ho: Mo: ons niet hebben willen of mogen libereren, onse Sententie afwachtende (Godt zy danck) voor de Ingesetenen van dit Landt, soo wel in de eerste instantie als

by revisie uytgevallen; en het resterende ten overstaen van sijne Keyserl: Majest: vast en onwederroepelijck geaccordeert en geconfirmeert zijnde, so was't ons, so wel in reguarde van sijn Keyserlijcke Majesteyt en alderonderdaenigste submissie, die wy aen deselve als ons alderhoogste Opper-Hooft en Heer schuldigh zijn, als ons selfs en onse Posteriteyt, onverantwoordelijck geweest, een soo wettelijck (in Judicio competenti & foro contradictorio, daer heen wy niet geloopen, maer gelijcksaem getrocken zijn) verkregen Recht in het hasaert van een nieuwe Arbitragie of Decisie te stellen; te meer, om dat de voorsz. Poincten en de voorgaende Accoorden niet zijn begrepen, noch daer uyt de minste dependentie hebben. Waer neffens wy Uw Ho: Mo: oock bidden, te willen gelooven, dat noch haere Furstelijcke Doorluchtigheyt voor het Keyserlijcke Hof niet zijn geciteert tot het sijne te annulleren, ofte te vernietigen van d'eene of andere Decisie, maer wel tot een amiable Compositie, gelijck Uw Ho: Mo: sullen konnen oordeelen, dat men deselve hier omtrent heeft soecken te abuseren; gelijck wy nu redenen hebben van Uw Ho: Mo: bekende æquiteyt te hopen, dat deselve ons niet qualijck sullen nemen, dat wy Processen van haere Furstelijcke Doorluchtigheyt tegens ons, als gedaegde, voor soo lange Jaeren by sijn Keyserl: Majesteyts Rijcks-Hof-Raedt begonnen, en tot nu toe gecontinueert, ten deele by Sententie gedecideert, of door solemneele Tractaten afgedaen en vergeleecken, neffens daer omtrent (door den zegen van Godt, en de gerechtigheyt van onse saecken) verkregene avantagies, en 't geen daer van dependeert, niet konnen of mogen laeten vallen, noch daer omtrent durven contravenieren sijne Keyserl: Majesteyts swaere poenale Mandamenten, van haere Furstelijcke Doorluchtigheyt, onse Princesse Regente, tegens ons uytgebracht; soo verseeckeren wy in tegendeel Uw Ho: Mo: ootmoediglijck, dat wy buyten dien, en in het overige, noyt sullen manqueren aen het Respect ende Deferentie, die wy en onse Voor-Ouders Uw Hoog Mog: van soo lange Jaeren herwaerts hebben toegedraegen en schuldig zijn, noch directelijck noch indirectelijck iets ondernemen, 't gene met redenen sal konnen geoordeelt worden tot præjuditie of naedeel van Uw Hoogh Mog: eenigsints te streckea; Waer mede, &c. Embden, den 2. 12 February, 1683.

En op de laetste gaven sy de volgende Antwoordt:

WY hebben Uw Hoog Mog: Missive van den 9 February al beantwoordt, als ons deselve van den 6 dito gisteren ter handen gestelt wierdt; Wy willen ons, om Uw Ho: Mog: niet lastigh te vallen, daer heen refereren, met byvoeginge, dat ons van 't inkomen van eenigh ander Krijghsvolck niet en is bewust, maer wel, dat den laetsten Landt-dag tot Aurick uytgeschreven zijnde, en eenige der Stenden gewaerschouwt, dat men deselve aldaer wilde assasineren, deselve by den Keyserl: Luytenant Collonel Lubben hebben aengehouden, om, gedurende den Landt-dagh, te mogen hebben een Sauvegarde binnen de Stadt, ende dat tot dien eynde eenige Manschap naer Aurick is gegaen, maer niet in gelaeten zijnde,

zijnde, het, geduerende den Landt-dagh, selfs op 't goedtvinden van haere Doorluchtigheyt, omtrent deselve Stadt hebben gehouden, en naer het eyndigen van dien wederom zijn vertrocken naer haer voorige Plaetsen: Soo is ons oock niet onbekent, dat haere voorsz. Doorluchtigheyt, hoewel regel-recht tegens d'Accoorden, een tijdt herwaerts eenige nieuwe Volckeren geworven, en noch dagelijcks is wervende; dat oock van Uw Ho: Mo: Officieren, en specialijck eenen Ruyghbaert, zijnde Luytenant, mede naer Vredenburgh zijn gemarcheert; en dat hoog-ged. haer Furstel: Doorluchtigheyt in alle Ampten de Huys-luyden doet in 't Geweer komen, jae sulcks over al in de Kercken laet publiceren. Wy willen alle dese Proceduren, onnoodige Geld-quistinge, schadelijcke Ampt-verkoopinge, onnoodige Timmeragien, quade Administratie van Justitie, en dagelijcks sig vermeerderende openbaere Contraventie der Accoorden, een tijdt lang aen sien, of misschien dien goeden Godt, de tijdt, of oock sijn Keyserlijcke Majesteyt, als opperste Leen-Heer en Voor-Momber in allen desen, eenige veranderinge geven mogte.

Ondertusschen verseeckeren wy Uw Ho: Mo:, dat noyt anders gesocht of verlangt hebben, als Rust en Tranquiliteyt, oock met remissie van eenige hondert duysent Rijcksdaelders, ons met gewelt tegens alle Rechten afgeperst, en by sijn Keyserl: Majesteyt ons wederom toegewesen, maer dat wy deselve, tot ons leetwesen, by dese ongeluckige 18 Jaren Regeeringe noyt hebben konnen bekomen.

Wy sullen echter by dit ons voornemen continueren; doch konnen van Uw Hoog Mog: wijsheyt en bescheydenheyt niet hoopen, dat deselve qualijck sullen nemen onse sorge voor de Conservatie van Vryheyt en Religie: En tot dien eynde Uw Ho: Mo: seer gedienstig versoeckende, om de continuatie van oude goedtgunstigheden tegens ons en dit bedorven Landt; waer toe verlaetende, Ho: Mo: Heeren, beveelen Uw Hoog Mog: in Godes heylige bescherminge. Embden, den 8. 18 February, 1683.

De Weduwe Furstinne Gouverniere van Oost-Vrieslandt sendt oock de twee volgende Missiven/ wegens de rescriptie der Standen/ aen haer Hoog Mog:

HOOG MOG: HEEREN:

WY hebben Uwer Ho: Mo: aengenaem schrijvens van den 18 deser S. N., mitsgaders de Bylage, wel ontfangen, en daer uyt in 't meerder gesien, hoe dat het Uw Ho: Mo: belieft heeft ons seecker aen deselve afgesonden Antwoordtschrijvens, van 't Collegie der ordinaris Gedeputeerden van de Stenden en Assignatoren, onder dato den 2. 12 ejusdem, met de Bylage te communiceren, en daer nevens Vrunt-naebuerlijck te versoecken, daer op onse Informatie aen Uw Ho: Mo: te laeten toe-komen.

Wy seggen alvoorens Uw Ho: Mo: voor dese gedaene wel-gemeynde Communicatie gants dienstelijcken danck, en konnen deselve daer op tot Vrunt-naebuerlijcken Antwoordt niet verbergen, Uw Hoog Mog: sullen het oock uyt de

Retro-

Kernaelis en de Relatie van de Heeren haere Gecommitteerden op 't nieus beleven te vernemen, dat wy, offe veel meer onses Soons, van sijne Keyserlijcke Majesteyts geconfirmeerde Voormonderschap, niets tegen Hant en Zegel, ooch niet tegens eene in d'eerste instantie uytgevallene en in Revisorio geconfirmeerde Sententie (t'eenemael de selve sig op de onderlinge met uwer Hoog Mog: toedoen gemaeckte Accoorden, dewelcke eene rechtmaetige Interpretatie onderworpen zijn, refereeren) gesoght, en dien volgens soodanig schrijvens niet anders is als een bloote Recapitulatie, van 't geene in sig vervat, soo by onse aenwesentheyt in 's Gravenhage by de gehoudene Conferentie, en andersints aen de zijde van de doenmaels Gedeputeerden der Stenden, aenvanckelijck tot verscheyde maelen voortgebraght, van onse zijde mondeling, schriftelijck, jae selfs in openen Druck, waer op wy ons voor dit-mael moeten refereren, genoegsaem afgeleyt is, oock daer op naer ingenomen behoorlijck der beyder Deelen verdere belang, volgens aenleydinge des 90. Articuls van het Oostenhuysse Accoort de Anno 1611, afgedaen geworden.

Wy moeten billiglijk aen sijne plaetse het daer henen laten gestelt zijn, met wat voegen en onderscheydt de selve de Gedeputeerden en Assignatores Uw Ho: Mo: in haer aen de Landt-Stenden afgegaen schrijvens, wegens haere verseeckerde Maintenue der tot haeren voordeel gemaeckte Accoorden en Verdraegen gegevene Declaratie, met betuyginge van bysonderlijcke danckbaerheyt, oock continuerend Respect ende Deference, dewelcke sy en haere Voor-Ouders Uw Ho: Mo: van soo lange Jaeren herwaerts hadden toegedraegen, accepteren, en alsdan evenwel 't geene 't welck op gelijcke maniere wegens inschickinge van eene noorsteckelijcke Defensie-Resolutie, dewelcke dan volgens de onnalatige instellinge der beyde Administratie der gemeene Landts-middelen des Zegels prorogatie der Landt-dagen en andersints voorgekomene hooge importante Contraventien en hooghst-prejudiciable Motiven, voor onsen Soon, in conformiteyt van deselve Accoorden uytgevallen en gedeclareert geworden, komen strijdigh te zijn: Invoegen sy immers billijck moeten en sullen bedencken, dat wy in allen gevalle, Tutorio nomine, niet meer als sy, en sy niet weyniger als wy, in diergelijcke saecken verbintelijck gehouden konden werden, oock der selver ons aenvergende renunciatie in dier manieren Reciprocque zijn, en moeste blijven. Het is oock soo wijt daer van, dat sijne Keyserl: Majesteyt onse Gerechtigheyt daer omtrent, volgens haer voorgeeven, t'eenemael soude verworpen hebben, dat veel meer die van 't tegendeele sub No. 1. & 2. bygevoegde Documenten niet alleen, maer voornamentlijck oock die in den Jaere 1667, tot onses en onses Soons faveur, verleende aldergerechste Keyserlijcke Rescriptæ ende Ordres, dewelcke daer onderzijts door den Druck gemeen gemaeckte (by uwer Ho: Mo: Griffie buyten twijffel als noch bevindelijck) alsoo genoemt Fundamenteel ende waerachtigh Tegen bericht sub No. 1 & 2 en 3 te leesen is, en de executie van dien ons in die tijdt door Uw Hoog Mog: Gecommitteerden, op 't aenhouden van onse Landt-Stenden, verhindert is geworden, selfs het contrarium Sonnen-klaerlijck konnen

aenwijsen, gelijck dan oock noch onlanghs van sijne Keyserl: Majesteyt aldergenaedighst afgesproocken, oock die volkome verseeckeringe gegeven is geworden, dat soo veele de daer tegens ex ad vo: geallegueerde en met verswijginge der onser-zijts, door dese aengewesene eerste Conclusia geobtineerde onwedersprecckelijcken Juris quæsiti, op by-gebraght ongelijck verstant van de speciale Verdragen de Anno 1611, sub & obreptitie uytgewerckte Sententie betreft, wy dieswegen, op verder versoeck, aldergenaedigst gehoort, oock andersints allenthalven ons ende onses Soon alle de Landts heerlijcke Jura en Regalien, die deselve van Rechts wegen competeren, voor behouden zijn ende sullen blijven. In allen gevallen dan oock dit alles de billickheydt, des Rijcks Constitutien, oock des Oost-Vriesse Compactaten en Accoorden conform is, en daerom Uw Ho: Mo: soo veel te weyniger oorsaeck hebben haer eenige quade ende ongelijcke impressien, als of wy tegens de Justitie ende Æquiteyt iets bekomen en geobtineert hadden, van onser Landt-Stenden aenbrengen te laeten: Wy geven daer-en-tegen Uw Hoog Mog: noch eyndelijck deses tot der selver aengenaeme naerichtinge te erkennen, dat haer den Ordinaris Gedeputeerden en Assignatoren niet gecompeteert hadde, dat van Uw Ho: Mo: aen onse Legitime Oost-Vriesse Landt-Stenden, en geenes weegs aen haer, als alleen aen 't Collegie aengestelde Bedienten, houdende schrijvens, sonder versoeck van yemant, in diergelijcke occasien, tot nu toe gebruyckelijcke gewesene Landt-dagh op te breecken, en alsoo daer inne yemandt met eene soo precipitante en gants onverwachte Antwoordt tot bloote coloreringe van haere onjustificeerlijcke Contraventien, oock anderen gevaerlijcken beginnen eygenmachtigh aen te grijpen, daer onder dan wel geene de geringste is, dat dese Luyden sig tegenwoordig niet en hebben ontsien, haer in de onderschrift deses, aen Uw Hoog Mog: afgesonden, ons gecommuniceert schrijvens, eene t'eenemael andere ongewoonlijcke, volgens de fondamenteele Wetten deses Lants, haere intolerable Convenientie, inverterende Namen van Ordinaris Gedeputeerden Stenden in Oost-Vrieslant hoogdravender wijse, tot onses Soons en sijne rechtmaetige Stenden overgroote prejuditie, pretensivelijck toe te leggen; maer dewijle in Oost-Vrieslandt geene andere voor wettige Stenden als de Landt-dagh Comparanten, dewelcke op de Landt-dagen geconvoceert werden, en daer op met ons naer Landt-dagh Recht en aenwijsinge der Concordaten, Artijckel 58 inhout, gehouden werden, ende mitsdien daer op, volgens 't 58 Artijckel, dese met uytsluytinge des hooge 's Landts Overigheyt, ondernemende perpetueringe van eenige Ordinaris Gedeputeerden Stenden, t'eenemael inhibeert; wijders oock de Ordinaris Gedeputeerden der Stenden wel uytdruckelijck in die Accoorden, oock in specie het laetste Haegse Verdragh d'Anno 1662, capit. der Furstel: Gravaminis, contra Collegium Assignatorum Gravam & Resolut. 10, is verboden geworden sig der Stenden Namen en Pouvoir niet aen te maetigen, noch sulcks boven Competensie en sonder speciale Commissie in gemeyne Lands-saecken te presenteeren: Soo willen wy ons daer tegens, tot voorkominge van schadelijcke onlijdelijcke consequentien, alle gedyelijcke middelen protestando gere-

ferveert hebben; Uw Ho: Mo: oock hier mede Vrunt-naebuer- en gedienstelijck versoeckende, in het toekomende diergelijck schrijvens en Onderschriften niet aen te nemen, maer soodanige te rugge te senden: Waer toe wy ons dan, en tot continueerende uwer Ho: Mo: bestendige Affectie tegens ons en onser Furstel: Huyse, t'eenemael verlaeten; ende wyders deselve, naer wenschinge van eene geluckfalige Regeeringe ende alle selfs gedesidereerde Prosperiteyt van Godt den Almachtigen, verblijven tot besluytinge van Vrunt-naebuerlijcke Diensten ende oprechte Correspondentie tot allen tijden veerdig en bereydtwilligh

Uwer Hoog Mog:

Dienstwilligste Naebuerinne

Gegeven op ons Residentie-Huys Aurick, den 22 Feb: 1683.

CHRISTINA CHARLOTTE,
Princesse Regente van Oost-Vrieslandt.

HOOG MOGENDE HEEREN:

UWer Ho: Mo: andermael beliefdes schrijvens, onder dato 's Gravenhage, den 27 February, nieuwe Stijl, met het by-gevoegde Antwoordt-schrijvens der ordinaire Gedeputeerden en Administratoren van den 8. 18. ejusdem, op die Missive dewelcke Uw Ho: Mo: aen onse Landt-Stenden hebben laeten afgaen, is ons door den brenger deses wel overgelevert geworden, en sien wy daer uyt in substantie soo veel, dat Uw Ho: Mo: belieft heeft oock over soodanig schrijvens der ordinaris Gedeputeerden en Administratoren ons Vrundt-naebuerlijcke informatie te begeeren.

Ende gelijck nu voor eerst Uw Hoog Mog:, volgens der selver gewoonlijcke wijsheyt, van selfs, in conformité van het in onsen onlangs voor heenen aen deselve, onder dato den 23. deses, afgesonden Antwoordt, geallegueerde Landts-recessen en Accoorden, het met ons daer voor sullen houden, dat dese Gedeputeerden en Assignatoren niet gecompeteert heeft soodanig Uw Ho: Mo:, niet aen haer, maer aen onse Wettige Oost-Vriesse Landt-Stenden wel-meenent afgegaen, schrijvens op te breecken: Wy willen gefwijgen, 't selve sonder daer toe speciale hebbende Commissie, buyten eenen formelijcken Landt-dagh, volgens haere malitieuse Convenientie, te beantwoorden. Soo en twijffelen verder niet of Uw Ho: Mo: konnen niet weyniger vermercken, dat dese onrustige Luyden den oprechten eygentlijcken inhout van Uw Ho: Mo: Missive door overtuyginge van haer boose conscientie preteriëren, en sig alleen daer tegen, op haere voorige van diergelijcke saecken, als der haeren tijdts bevorderde vremde Volckeren, notoirlijck niets meldende antwoordt, op het schrijvens van den 9 February, simpelijck gerefereert hebben. Ende aengesien wyders Uw Ho: Mo: in den aenvang van onse Furst-Voormondelijcke Regeeringe hebben waergenomen, dat gemelte Gedeputeerden en Administratoren sig hebben onderstaen, ons; dewelcke sy andersints in- en uytwendig der Rechten tegens yeder een zijn gehouden voor

te staen, met alderhande valsche execrable imputatien te bewerpen, onder welke ondervindelijck calumnieus uytstroyen is, dat niet de geringste geweest is, dat sy onwaerachtigh hebben voorgegeven, dat wy ons Huys en Haven van Grietzeyl onses hoog-geëerden Heeren Vetter en Gevader, den Ceur-Furst van Brandenburgh, L. en andere Potentaten, opentlijck souden geboden hebben, en by gevolge S. L. Volckeren met ons weten en willen (daer nochtans de eenigste opheffers en aenstichters daer van zijn geweest, en hoog-gementioneerde S. L. tegens sijne tot ons andersints bekende goetheyt daer toe hebben geinduceert) sigh hadden van die Plaetse bemachtight, soo is het oock wel, dat in 't gemelte, der selver laetste ons tegenwoordigh gecommuniceert schrijvens, sigh onthoudend voorgeven, invoegen wy ofte oock iemant van onsent wegen onsen op den jongsten Landt-dagh geconvoceerde Landt-Stenden hadden willen laeten assassineren, Godt weet het, voor eene gants detestable impudente, insonderheyt oock van ons noyt gedachte, execrable saecke te houden is, waer tegens wy ons conform allenthalven in Rechten toegelaeten Bedieningen reserveeren; invoegen, dat oock de rechte eygentlijcke oorsaecke, waerom den Keyserlijcken Oversten Luytenant in onse Resident-Stadt Aurick op hare boosaerdige instigatie van wille is geweest in te dringen, die daer op alsoo voorts naer den geëyndigden Landt-dagh, met haer goedtvinden en welgevallen, tegens Keyserlijcke ordre en aldergenaedigste verseeckeringe, in 't werck-gestelde, doch door middel van Goddelijcke hulpe, en van onser getrouwen Onderdaenen ofte Domestijcquen fideliteyt, misluckte Blocqueringe en Attacqueringe van ons Grentz-huys Vredenburg meer als overvloedig is te kennen gegeven, en sal oock wel geen onpartijdige ons konnen verdencken, dat wy tegens soodaenige doenmaels en diergelijcke, albereydts weder om van haer gedreygt, gewelt, ons tot noodtsaeckelijcke defentie voegen, oock ten behoeve van onse getrouwe Landt-volckeren; invoegen dan 't selve oock het Embdische Recess, de Anno 1606, Articulo finali, oock 5. 72. en 118 Articul der Concordaten, oock andersints de provisionele beraminge, de Anno 1638, Articulo 630, en andere Texten der Accoorden, jae selfs Rijcks Constitutionibus conformis, voor een goedt gedeelte hebben moeten laeten op ontbieden: Wy stellen het dien volgens tot der ordinaris Gedeputeerden en Administratoren toekomende naeder verantwoordinge daer heenen, hoe deselve niet alleen door seditieus schrijvens onse Landts Officianten en Onderdaenen, voor sig daer van te dehorteren, en tegens ons, onder swaere dreygementen, op te wecken, sig onderstaen, maer oock de vremden alhier te Lande tegen de Opper-Officieren tot diergelijcke, en in specie, dat sy den getrouwen Onderdaenen in haere devotie, als oock diergelijcke communicatoir schrijvens van deselve afgesonden durven begeeren, wederstant mochten doen. En verwonderen wy ons niet weynig daer by, dat sy sigh durven beswaeren over onse, om aenganckelijcke noodt, aengestelde nieuwe Wervinge, daer by immers ons haere schuldigheyt, des Rijcks Constitutien, de Keyserlijcke oordeelen, en de bekende Accoorden, oock daer over geobtineerde Declaratien, contrarie by dese, sonder dat extraordinaris gevaerlijcke

tijden niet het geringste daer toe contribueeren, en diergelijcke Wervingen tot onderhoudinge van nootsaeckelijcke Guarnisoenen in het Haeghse Accoordt, Anno 1603, Articul 12, duydelijck toegestaen werden, oock sonder dat als een onmiddelbaere Staet des Heyligen Roomsen Rijcks, op gemeene kosten, volgens het Munsterse en Osnabrugse Vredens-besluyt en des Rijcks affscheyt, de Anno 1654, daer toe bevoegt en verbonden zijn: Beyde ordinaris Gedeputeerden en Administratoren sullen haer Ampten en Conscientie beter naer komen, wanneer sy, met achterstellinge van soo veel hondert duysent Guldens, daer sig monteerende onnoodige verquistingen, vereeringen en verdoeningen van de gemeene Landts Middelen, waer mede sy sig verrijcken, oock ten deele onder haer geene Timmeragien, maer groote Palatie op bouwen laeten, ons met de daer toe gerequireerde Subsidien onder de armen grijpen, en alsoo ons met die dingen niet deden pregraveren, waer aen sy en niet wy schuldigh zijn. Gelijck wy dan oock onses Soons Voormonderschap wel sullen toe zijn, dat des selfs Kamermiddelen en Domeynen tot sijnen besten geadministreert, oock van selfs in de confereringe der vacantes van ons dependerende Charge, ons Voormondelijck Ampt conform, geprocedeert mogen werden; hebben oock haer, den Gedeputeerden en Administratoren, dies wegen geene Reden noch Antwoordt te geven: En is wel bekent en Landt-kundig, dat tegenwoordigh by het Collegie de Assignatoren en andere Plaetsen voor een tamelijck stuck Geldts konnen verhandelt werden; oock dat sy haer gants niet ontsien sig de Justitie, soo wel van onse Cancellery als Hof-Gerichte, te apponeeren, soodanig te verhinderen, jae t'eenemael de afgaende Mandamenten en schrijvens te remitteeren, en eene Contraventie der Accoorden in gemeene en privaete saecken over den anderen te hopen. Oock hebben sijne Keyserl: Majesteyt so wel als Uw Ho: Mo: uyt voor-aen-gem. en andere tot nu toe bespeurende wederspannig comportement te sien, hoe weynigh haere gedachten op Vrede, Eenigheyt en Tranquilliteyt zijn gericht, daer sy sig niet hebben geschout vremde Princen en Potentaeten, op dat sy soodanige tegen haere aengeboorene natuerlijcke Heeren op haere ongerechte zyde mochten brengen, jaerlijcks groote Geldt-sommen, oock andere Digniteyten en Prerogativen, eygenmachtigh te laeten offereren; 't welck doch veel te genereus is geweest, dat sy soodanig Goden, den menschen onaengenaem, voornemen de handen souden bieden. Wy weten ons oock niet van remissie eeniger soo veel aengetrockene 100000 Rijcksdaelders, en daer over geobtineerde Keyserl: adjudicature of oordeel, te erinneren, het mochte dan daer door de geenige Contributiones en andere Gelderen souden verstaen werden, dewelcke de Furst Munstersse Militie, by de laetste aen de zyde van eenige uyt de Stenden self veroorsaeckte Inquartiering, heeft genoten, en vervolgens by het Tractaet tot Renen van de Landt-Stenden naegelaeten; oock andersints van eenige uyt het middel der ordinaris Gedeputeerden en Administratoren uyt haren onses Soons subalterne Heerlijckheden getrocken in haren Buydel (of wy wel echter deselve meerendeels daer over pro forma wegens den ontfangh hebben moeten quiteren) getrocken zijn.

Wy

Wy konnen Uw Ho: Mo: daer tegens wel versekeren, dat wy in den aenvang van onse Voormondelijcke Regeeringe ons naest behoudenisse, onses Soons Rechten, het poinct der innerlijcke Harmonie en Eenigheyt tusschen Hooft en Leden, als oock de Securiteyt onses Furstendoms ende Landen tot allen tijden oprechtig en puur hebben laeten aengelegen zijn; sullen oock in 't toekomende by soodanige goede intentie gantsch begeerlijk continuëren; maer konnen evenwel niet sien, hoe de tot nu toe geweldtdadige Proceduereen deser ordinaris Gedeputeerden en Assessoren, oock der selver continueerlijck haer ondernemende eygenmachtige nieuwigheden, daer soo wel Geest- als Wereldlijcke Regeeringe en Landsaecken voor billijck gehouden, en tot conservatie van bestendige Eenigheyt en ten besten van de Religie konnen gedyen; daer tegen hebben wy op soo veele uytgeschreven Landt-dagen onse, tot bevorderingh van de gemeene welvaert, intenderende redelijcke intentie laeten contesteren, oock by de soo wel Gereformeerde als Luthersse Religie geprotegeert, en dat sy by het Collegie soodanige Persoonen admitteeren, dewelcke geene der selver in Oost-Vrieslandt, maer alleen der toegelaetene Geloofs-bekentenisse toegedaen zijn. In allen gevalle dan laetstelijck oock der Oost-Vriesse Landt-Stenden Vryheyt niet absoluyt, maer volgens de Keyserlijcke Investituren, oock des derden Articuls der Concordaten relative tot haerer Lands-Heeren Regeeringe, en so sig sulcks tusschen Heeren en Onderdaenen behoort, by de derde-half hondert Jaeren notoire onderworpen is.

Wy versoecken daer op Uw Hoog Mog: gants gediensttelijck, deselve willen doch by soo geconstitueerde saecken haer van dese malitieuse Luyden, en wegens ons met vlijt sig opwerpende Onderdaenen, geene diergelijcke quaede impressien tegens ons en ons oprechtelijk voorbrengen, maer ons, soo voor als nae, die hooge gunst en faveur van haeren Vrund-nabuerlijken goede wille en affectie werckelijk te laeten genieten: Waer toe wy ons dan t'eenemael confiëren, en Uw Ho: Mo: van Godt den Alderhooghsten alle selfs gedesidereerde Prosperiteyt en florisante Regeeringe van gront onses herten toewenschen, oock daer benevens Uw Hoog Mog:, tot bewijsinge van Vrund-nabuerlijcke Diensten, tot allen tijden bereydwillig verblijven.

Uw Hoog Mog:

Dienstwillige Naebuerinne en Vriendinne

CHRISTINA CHARLOTTA,

Furstinne van Oost-Vri-slant.

Gegeven op ons Residentie-Huys Aurick, den 26 Febr: Anno 1683.

Zedert is door de Keyserlijcke Volckeren in Oost-Vrieslant niet verders ondernomen / en die saeck alsoo een weynig als in stilte geraeckt.

Echter quam weder iets anders op / want de Heeren Staten van Gelderlant / pretendeerende dat de Heerlijckheden Esens / Stedesdorp en Witmont Leen-roerig aen 't Hertogdom Gelderlant waren / den 26 Februarij ter Verga-

gadering van haer Ho: Mo: voorgedragen en bekent maeckten: Dat de Heerlijkheden Esens, Stedesdorp en Witmont, toebehoorende den Heere Furst van Oost-Vrieslandt, Leen-roerigh aen 't Furstendom Gelre en Graefschap Zutphen sonder eenige interruptie waren gerelevëert, ende door de tijdelijcke Vasallen altijdt affonderlijck beseten en geregeert geworden: Dat daer beneffens d'Ingesetenen van dien by d'Oost-Vriesse selfs voor uytheemsche waren geconsidereert, en alle de lasten, als andere vremde en benabuerde Volckeren, van haere Koopmanschappen mosten betaelen: Dat insgelijcks noch de voorsz. Vasallen, noch d'Ingesetenen van de voorsz. Heerlijkheden tot eenige Creytz, of Rijcks stuyren, of andere lasten, hadden gecontribueert, noch oock in eenige maniere (daer in de contribueerde Stenden met hare Quotisatie gespecificeert stonden) te vinden, maer daer van t'allen tijden exempt geweest waren: Dat, nu eenigen tijt geleden, de Keyserl: Volckeren getracht hebbende het Huys Vredenburg te occupeeren en te vermeesteren, vervolgens oock gevreest wierde, dat de voorsz. Volckeren het oock mede wel mochten hebben op de Huysen van Esens, Stedesdorp ofte Witmont, Leen-roerig als vooren: En dat sy Heeren Gedeputeerden derhalven versochten, dat haer Hoog Mog: de saecke daer hoenen geliefden te dirigeeren, ten eynde de Provintie van Gelderlandt in haere Hoogheydt, Privilegiën, Recht en Gerechtigheyt geen indracht mochte komen te geschieden, en alle bevreesde onheylen werden voorgekomen. Waer op haer Hoog Mog:/ ten selven dage gedelibereert hebbende/ goedt vonden; Dat aen den Heere van Amerongen, haer Hoog Mog: Extraordinaris Envoyé aen 't Hof van sijn Ceurvorstel: Doorluchtigheyt van Brandenburgh, van 't geen voorsz. was aenstonts kennisse soude werden gegeven, en daer neffens soude werden aengeschreven, om daer van aen sijne Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt confidente Communicatie te doen, en te remonstreeren de gevaeren, daer in niet alleen het Landtschap van Oost-Vrieslant, maer oock particulierlijck de voorsz. Heerlijckheden wierden gebracht: En dat haer Hoog Mog: van sijn Ceurvorstel: Doorluchtigheyts beraemde Æquiteyt verwachten, dat deselve niet alleen voor goedt soude aensien, dat haer Hoog Mog: voor de conservatie van de voorsz. Heerlijckheden, daer van het directum Dominium, als voorseydt was, aen de Heeren Staten van Gelderlandt competeerde, vigileerden en sorge droegen, maer dat oock sijn Ceurvorstel: Doorluchtigheyt haer daer in selfs wel behulpelijck soude willen wesen.

Den Keyserlijcken Resident Crampricht/ van die saeck kennisse gekregen hebbende/ gaf den eersten Maert ten dien eynde de volgende Memorie aen haer Hoog Mog: over.

Memorie van den Heer Crampricht.

DEn ondergeschreven Minister van sijn Keyserl: Majesteyt, hebbende verstaen door advysen, die waerschijnlijck genoeg zijn, dat de Heeren Staten van de Provintie van Gelderlandt Uw Hoog Mog: geinformeert souden hebben, dat de

Landen

Landen van Esens, Stedesdorp en Witmont, behoorende aen den Heer Vorst van Oost-Vrieslandt, Leenen souden zijn, die sonder interruptie van 't Hertogdom Gelderlant gereleveert souden hebben, en dat de ged. Landen en haer Territorium aen geenige Jurisdictie of Impositie van 't Rijk of den Westfaelsen Creytz subject souden zijn, maer dat die t'allen tijden daer van bevryt souden hebben geweest, en dat in gevolge van dien de Staten van Gelderlant op 't poinct stonden, om aen Uw Hoog Mog: te versoecken van haer in haer Rechten van Feudaliteyt en Jurisdictie te willen maintineeren, met daer in immediatelijck haer Troupen te brengen, om de inconvenienten, die aen de ged. Landen tot haer prejuditie konden ontstaen, te prevenieren.

Indien dit alles soo is, gelijck als den ondergeschreven kan presupponeren, soo vint hy sig geobligeert, om voor tegenwoordig en sonder tijt-verlies ter kennisse van Uw Hoog Mog: te brengen 't geene, dat tot haer informatie en precautie sal konnen dienen.

Esens, Stedesdorp en Witmund waeren al in 't Jaer 1454 Leenen van 't Rijck, gelijck als het blijkt door de investiture, gegeven door den Keyser Frederick; zedert dewelcke de investituren door de Keyser, en selfs door de geene die tegenwoordig regeert, zijn gecontinueert, gelijck als gesien kan werden van de investiture, gegeven in 't Jaer 1667, waer van men op sijn tijdt de authentique bewijssen, gelijck oock van de andere stucken, sal konnen exhibeeren, indien yemant magh twijffelen, dat de ged. Landen niet en zijn geweest, en noch niet en zijn, Leenen van 't Rijck; 't welk genoeg sal gesegt zijn voor tegenwoordig ten regarde van de Feudaliteyt.

Wat belangt de Jurisdictie van 't Rijck in de ged. Landen, soo sal 't mede genoeg zijn, om voor tegenwoordigh te seggen, dat, als 't Rijck en den Westfaelsen Creytz Oost-Vrieslandt hebben geimposeert, om sijn Contingent te betaelen tot voldoening van de Sweden en Hessen, na de Vrede van Munster, ged. Landen als doen haer portie hebben betaelt; en Oost-Vrieslandt naderhant oock geobligeert zijnde, om een Somme Geldts aen den overleden Bisschop van Munster te betaelen, soo hebben de Ontfangers van de Standen van Oost-Vrieslant het Contingent van de ged. Landen mede ontfangen, gelijck als blijckt door de Quitantie van den overleden Bisschop van Munster.

Vorder als den Prince van Lichtensteyn den Vorst van Oost-Vrieslant, ter oorsaecke van de ged. Hypotheecquen op de ged. Landen, in Proces heeft getrocken, soo is den laetsten nae een formeel Proces door sijn Keyserl: Majesteyt gecondemneert, om de Schuldt te erkennen, en die uyt de revenuen van dese Landen te betaelen.

Door dese weynige exempelen, voor als nu geallegueert, sal yder konnen sien, dat het Rijck 't Recht heeft van Feudaliteyt, en behalvens dat de Jurisdictie en het Recht van Impositie, en dat het daer van actuelijck in Possessie is.

Het is eenige Jaren geleden, dat den Gouverneur van de Nederlanden van sijn Cathol: Majesteyt aen sijn Keyserl: Majesteyt remonstreerde, dat ten tijde van

Karel

Karel de V. de ged. Landen waren erkent geweest als een Leen van 't Hertogdom Gelderlant, en dat hy derhalven sijn Majesteyt versocht, dat hy daer in niets wilde doen 't welk tegens de Rechten van sijn Cathol: Majesteyt was; maer nae dat men hem toonde, dat al 't gene dat hy allegeerde niet suffisant genoeg was tegens de ouder Rechten, Jurisdictie en Possessie van 't Rijck, tot aen dien tijdt behouden, en dat selfs den Vassal, die het Leen van 't Hertogdom Gelderlandt gereleveert had, subject soude zijn aen de Inquisitie van de Keyserlijcke Fisque, soo opposeerde hy sig niet meer aen de goede reden, die men hem vertoonde; en 't is te gelooven, dat de Heeren Staten van Gelderlant, die niet meer Recht als sijn Cathol: Majest: konnen hebben, sig met deselve reden sullen vergenoegen.

De saecken dan in dese staet zijnde, soo sullen Uw Hoog Mog: lichtelijck met haer voorsichtigheyt en gewoonlijcke circumspectie considereren, dat sy Gelderlandt in hare pretentie niet sullen konnen sousteneren, dat ze noch op dat pretext noch op eenig ander haer Troupen op de ged. Landen van 't Rijck sullen konnen senden, want andersints souden de saken sig meerder brouilleren, en sijn Majesteyt en de Vorsten van den Westfaelsen Creytz souden gelegentheyt hebben van sig te allarmeren, en bedacht te zijn, om de prejuditie en 't gevaer te prevenieren.

Hierom is 't, dat den ondergeschreven Uw Ho: Mo: bid, om de nodige reflexien op 't geseyde te willen maecken, en vervolgens daer in nae haer ordinaire voorsienigheyt te ageren. In den Hage, den eersten Maert, 1683.

D. J. CRAMPRICHT.

Dese Memorie wiert daegs daer aen door een andere van den Resident van den Bisschop van Munster gevolgt / bestaende deselve in dese woorden:

HOOG MOG: HEEREN:

DEn ondergeschreven Resident van sijn Hoog-Furstelijcke Genade, den Heer Bisschop van Paterborn en Munster, zijnde de novo gelast, omme sig omtrent de saken van Oost-Vrieslant te voegen met den Heere Crampricht, Minister van sijn Keyserl: Majesteyt, en door alle mogelijcke middelen van Oost-Vrieslant te prevenieren de Executie van alle soodanige Resolutien, dewelcke den tegenwoordigen Staet van Oost-Vrieslant, tot naedeel van de Keyserlijcke Authoriteyt, en de Jurisdictie van 't Roomsse Rijck, souden konnen veranderen: Vindt hem uyt krachte van de voorsz. Ordres verplicht, omme sig te conformeren met het geene den voornoemden Heere Crampricht, ten opsichten van de Heerlijkheden Esens, Witmont en Stedesdorp, aen Uw Hoog Mog: op den eersten deses heeft gerepresenteert; voor soo veel het selve concerneert de Resolutie, die Uw Hoog Mogende souden mogen hebben genomen, of noch souden konnen nemen, om te senden eenige Troupes naer de voorsz. Plaetsen, alsoo daer door niet alleen het minnelijck Accommodement van de tegenwoordige Oost-Vriesse Differenten difficilder soude werden gemaeckt, maer het voorsz. Landtschap nootsaeckelijck moeten vervallen in eenen anderen en ergeren staet, en vervolglijck konnen

ver-

veroorsaecken de verwyderinge, dewelcke hoogst-gem. sijne Hoog-Furstelijcke Genade tot noch toe met soo veel sorgen heeft soecken te beletten. Hage, den 2 Maert, 1683.

Johan Coenraet Norff.

By haer Hoog Mog: wierdt daer op den 9 Maert geresolveert / om aen der selver Envoyé tot Weenen / den Heer Hamel Bruyninckx / van 't een en 't ander communicatie te geven / met last en ordre; Dat hy Extraordinaris Envoyé soo by sijn Keyserl: Majesteyt als elders, daer hy oordeelen soude het van eenige vrucht te konnen wesen, alle meest-krachtige devoiren soude aenwenden, dat niets by sijn Keyserl: Majesteyt mochte werden geresolveert, veel min ondernomen, waer door eenige de minste prejuditie ofte indracht in de Hoogheden, Privilegien, Recht en Gerechtigheden van de hoog-gem. Provintie van Gelderlant soude mogen geschieden, maer soodanig door alle bequame wegen en middelen tegen te gaen, en buyten executie, is 't doenlijck, te houden.

Haer Ho: Mo: hadden oock wegens deselve saeck aen de Vrouwe Furstinne van Oost-Vrieslant geschreven / om haer informatie dien aengaende te hebben; waer op deselve dit volgende tot antwoordt sondt:

HOOG MOG: HEEREN:

UW Hoog Mog: naerder belieft schrijvens van den eersten Marty lestleden, Stilo loci, is ons door den afgesondenen Generaliteyts Bode wel overgelevert geworden; en hebben wy daer in in 't breede gesien, hoe dat Uw Ho: Mo: belieft heeft ons dien selven dag de overgegevene Memorie van den Keyserlijcken Resident, den Heere van Cramprich, concernerende onses Soons Heerlijckheden van Esens, Stedesdorp en Witmunt, copyelijck te communiceren, en daer by Vrunt-naebuerlijck te versoecken, dat ons mochte believen aen Uw Hoog Mog: onse informatie te laeten toekomen, en specialijck daer over, of de voorsz. Heerlijckheden oyt by sijn Keyserlijcke Majesteyts Hof zijn verheven en gereleveert geworden.

Wy konnen daer op Uw Hoog Mog: voorbehoudens allenthalven ons Soons Furst Christian Everharts tot Oost-Vrieslant Leen-schuldige Leen-plichten, tot Vrunt-naebuerlijcke Antwoordt, niet verbergen, dat waer is; aengesien, in conformité des Leen-briefs van wijlen Keyser Frederick de III, de op-gemelde Heerlijckheden van sijne Keyserl: Majesteyt, onsen aldergenaedigsten Heere, doch niet des te weyniger oock, nademael wijlen Heer Balthazar tot Esens en des selfs Antecessores daer tegens 't een en 't ander hebben gemoveert, en sulcks Hertog Carel van Gelder, oock vervolgens Keyser Karel de V, als sijnen Successeur, tot Fief opgedragen is geweest van 't gene met Uw Ho: Mo: Staet der Geunieerde Provintien, Gelre en Graefschap Zutphen, van gelijcken des Conings van Spangien, als Hertogh van Gelder, ten Leene is erkent, oock by voorvallende tijdelijcke occasien in soodanigen qualiteyt, volgens de daer van by onse Archiven

voor handen zijnde origineele Leen-brieven en investituren, gelevereert zijn geworden; maer het en volgt daer uyt in 't minste niet, hoe buyten twijffel welgemelte Keyserl: Resident van onse Oost-Vriesse Landt-Stenden wil geallegueert werden, dat dese Heerlijckheden Esens, Stedesdorp en Witmunt tot Oost-Vrieslant behooren, en tot 't selve Furstendom Contributien en Collecten, oock des Rijcks en Creytz Subsidien gehouden zijn, en daerom van onse Oost-Vriesse Landt-Stenden naer haer Convenientie geëxequeert, geinvadeert, en met Militaire Volckeren belegt mochten werden, invoegen notoir is, dat sulcks in geene Rijcks matricul bevindelijck is; oock daeromme in die en alle wegen, in eene onwedersprecckelijcke meer als immemoriale Possessie libertatis & exemptionis van alle Oost-Vriesse, Creytz, des Rycks en andere lasten, begrepen is geweest, en oock noch is; invoegen dan oock deselve op de Oost-Vriesse Landt-dagen, als notoir, niet verschreven, noch oock voor Oost-Vriesse erkent zijn, jae de Onderdanen in deselve Heerschappen niet eens aen de zijde van onse Landt-Stenden tot de Oost-Vriesse Diensten geadmitteert, maer soodanige puur als vremde geëstimeert, oock dien volgens wegens dese en andere oorsaecken, die aen de zijde van de Oost-Vriesse Landt-Stenden in puncto ferendorum onerum pretenderende combinatie deser Heerlijckheden met Oost-Vrieslant in het Embdische Landt-dags besluyt, de Anno 1618, pag. 128, Gravam. & Resolut. 3, van Uw Hoog Mog: af, en in het Haegse Verdrag, de Anno 1662, pag. 75, Gravam. & Resolut. 22, tot eenen amiablen, doch, by soo gesteltenisse der saecken, onmogelijcken, oock daeromme in het daer op gevolgde Embdische Verdrag, de Anno 1662, oock finael reces de Anno 1663, niet gevolgde compositie, als bloote dingen, verwesen zijn geworden. Het is oock soo wijt daer van, dat sy tot de Sweedsche en Hessische Satisfactie-gelden oyt onder Oost-Vrieslant, ofte des selfs Repartitie, haere Quote by-gebracht, en soodanige aen het Oost-Vriesse Collegie ofte den Landt-Rentmeester oyt gebracht, ofte oock tot de laetste Munstersche Inquartieringe, als een Lidt van Oost-Vrieslandt, souden iets gecontribueert hebben, dat sy veel meer, dewijle de Hessische en Sweedsche tijden haer in specie oock gedruckt hebben, deselve t'elckens haere eygene Quote en Contingent door eenen eygenen Penning-Meester opgenomen hebben, en laeten betaelen, gelijck dan oock sonder dat in het tot Munster en Osnabrugge getroffen Vredens-besluyt vergeleecken is, dat diergelijcke, geduerende den tijdt des Oorlogs, afgevorderde geldts Pressuren en Transactien in 't toekomende niemant aen sijne Rechten en Vryheden tot naedeel souden strecken; ende of 't wel soo is, dat by den laetsten Munsterschen Inval in Oost-Vrieslant soodanige Heerschappyen, op het boos aenstichten van eenige uyt de Oost-Vriesse Landt-Stenden, oock hardt getracteert zijn geworden, soo werdt doch nimmermeer geloof gemaeckt, ofte kan bewesen werden, dat sy daer toe naer de vergeleeckene en van sijne Keyserl: Majesteyts gedetermineerde Quartier-gelden iets hebben betaelt, ofte oock voortaen iets daer toe te betaelen gehouden zijn; gelijck dan alle 't geene voorsz. is by het van onse Landt-Stenden dien aengaende aen den Keyserlijcken Rijcks-Hof-

Raedt

Raedt aengestelt Proces van onse zijde effective is bevolen, oock daer over, en tot bekrachtinge van alle soodanige libertey en exemptie van den Oost-Vriessen Rijcks-Creytz en andere Oneribus alderhooghst gementioneerden Keyserlijcken Majesteyt, soo wel van den Coninckltijcken Spaenssen Gouverneur als de Provintie van Gelderlandt, in beweeglijcke termen is geschreven, en dieswegen aen 't Keyserl: Hof daer tegens, sonder dat de in lite niet mede begrepen Heerlijckheden van Esens, Stedesdorp en Witmont niet prejudiciabels is erkent, maer de Oost-Vriesse Landt-Stenden haer Contingent daer nae als voor alleen te betaelen, aengehouden is geworden. Ten laetsten, soo kan oock het exempel des Lichtensteynse Proces onser Landt-Stenden gevaerlijcke intentien niet tot voordeel komen, nademael daer inne niet van de Leen-plichten deser Heerlijckheden, en of soodanige tot de Oost-Vriesse beswaernissen mede te contribuëren schuldigh zijn, gestedet werdt, maer alleen, op seeckere uytvindinge, Gelderen, die wijlen Graef Enno van Oost-Vrieslandt sijne wijlen Vroulijn Dochter belooft hadde, volgens het daer van voor behouden Verdrag, Actione personali ex Contractu, geagreëert is geworden. En dit is het geene wy ditmael, onder voorgaende reservat, Uw Ho: Mo: op der selver voorgemelte Vrundt-naebuerlijcke Missive gedienstelijck rescriberen; dienvolgens oock daer by Uw Hoog Mog: om behoudenisse van der selver hoog-waerde affectie instantelijck willen versoecken: Dewelcke wy dan daer mede, naestwenschinge van een florisante Regeeringe, de Goddelijcke Protectie, tot alle perpetuëlijcke selfs verlangende Feciliteyt, Vruntnaebuerlijck beveelen.

Uwer Hoog Mog:

Dienstwilligste Naebuerinne

CHRISTINA CHARLOTTE,

Princesse Regente van Oost-Vrieslant.

Gegeven op ons Residentie-Huys Aurick, den 28 Febr: 1683.

Oock schreven de respective uytschrijvende Heeren Fursten van den Westfaelsen Creytz/ in dato den 16 Maert/ aen haer Hoog Mog: ; Dat deselve vernomen hadden, als souden haer Ho: Mo: van de Provintie van Gelderlandt bericht zijn, onder pretext van een aengematigde Leen-roerigheyt in de Oost-Vriesse Heerlijckheden van Esens en Witmunt, eenige van haere Volckeren derwaerts te senden; versoeckende, dat haer Hoog Mog: niets geliefden te doen tot prejuditie van sijn Keyserl: Majesteyt en het Rijck, maer het Conservatorium, aen hoog-ged. uytschrijvende Fursten verleent, sijnen loop laeten, ende niet daer tegens te gedoogen tot naedeel van het selve.

Dit werck is daer op eenighsints blijven trotteeren/ alsoo van d'eene noch van d'andere kant iet feytelijcks wierdt ondernomen.

Wy hebben in de voorgaende Mercurius geseght/ dat de saeck van de Convoyen en Licenten noch bleef trotteeren; in het begin van dit Jaer wiert echter daer in eenige vordering gemaeckt/ want haer Hoog Mog: Gedeputeerden

in de Zee-saken, geauthoriseert zijnde om een Concept op te stellen, hoe-danig de Licenten soo wel over de Goederen van de Oost-Indise Compagnie als andere Koopmanschappen hier te Lande inkomende en uytgaende, geheven behoorden te werden, leverden den 5 Maert wegens de Goederen van de Oost-Indise Compagnie haer Concept over, 't welck oock van haer Ho: Mo: werdt geapprobeert, gelijck als uyt de volgende Resolutie te sien is.

Veneris den 5 Maert, 1683.

DE Heeren Verbolt en de andere haer Hoog Mog: Gedeputeerden tot de saken van de Zee, hebbende in voldoeninge en in gevolge van der selver Resolutie Commissoriael, van den 2 deser, gevisiteert ende geëxamineert de nieuwe t'arresteeren Lijste van de Convoyen en Licenten, met den gevolge en aenkleven van dien, hebben ter Vergaderinge gecommuniceert het Concept, waer naer de Bewindhebberen van de Geoctroyeerde Oost-Indise Compagnie deser Landen souden betaelen 's Landts inkomende en uytgaende Rechten, volgende hier naer van woorde te woorde geinsereert.

Alsoo eenige differenten waeren ontstaen over de Belastinge van de Oost-Indise Waeren, Koopmanschappen en Gewassen, concernerende d'Oost-Indise Compagnie, in consideratie van het Octroy aen deselve Oost-Indise Compagnie in den Jaere 1602 vergunt, mitsgaders de respective Ampliatien, Limitatien, Interpretatien ende Restrictien daer op gevolgt, soo dat tot noch toe over de voorsz. Belastinge geen eenpaerig consent heeft konnen gedraegen werden; en daer op gehoort het bericht, mitsgaders de presentatie van de Bewindhebberen van de voorsz. Compagnie, onvermindert het geene in de voorsz. differenten over ende weder geallegueert is, soo is by de respective Provintien geaccordeert en geconsenteert, gelijck haer Hoog Mog: accordeeren ende consenteeren by desen; Dat voor de inkomende Rechten van de Waeren ende Koopmanschappen, die uyt Oost-Indiën in dese Landen sullen werden gebracht, soo oock voor de Rechten van 't uytgaen van de Peper, Nagelen, Noten, Foelie en Caneel, die uyt dese Landen elders sullen werden vervoert, als mede van alle andere Koopmanschappen en Behoeften, item Eet- ende Drinck-Waeren, die van hier naer Oost-Indiën sullen werden gesonden, door die van de voorsz. Compagnie aen de Admiraliteyt, onder welckers Districť d'Equipagie naer Oost-Indiën werdt gedaen, by forme van Uytkoop ofte Redemptie, sal werden betaelt eene Somme van drie-mael hondert-duysent Guldens jaerlijcks; te weten, de helft daer van aen de Admiraliteyt tot Amsterdam, een vierde-part aen de Admiraliteyt in Zeelandt, en aen de Admiraliteyt op de Maze een achtste-part, mitsgaders aen die van West-Vrieslandt en den Noorder-quartiere eene gelijcke achtste-part, ende dat voor drie Jaeren vast; inne gaende het eerste Jaer met primo January des tegenwoordigen Jaers 1683, ende eyndigende den laetsten December 1685, yder te betaelen voor prima December van yder Jaer: Des sal van alle andere Waeren, buyten de voor-

ver-

verhaelde Speceryen, by de Compagnie hier te Lande in-gebracht werdende, voor uytgaende Rechten werden betaelt, soo als gearresteert en vast gestelt, of hier naer te arresteren en vast te stellen, is gedeclareert en gedeclareert sal werden; waer tegens de gem. Compagnie van de verhooginge van deselve Lijste van de Convoyen en Licenten sal vry en exempt zijn, soo lang de voorsz. verhooginge niet sal excederen vijf ten hondert op het inkomen en uytgaen te saemen, maer of het geviel, (dat Godt verhoede) dat eenige van de Schepen van de Compagnie, in Retour uyt Oost-Indiën komende, in haere Reyse Schip-breuck quamen te lijden, ende sulcks te verongelucken, of wel, dat den Staet deser Landen binnen de voorsz. Jaeren in Oorlog quam te geraecken, van welck geval hier naer breeder werdt gesproocken, en sulcks uyt dien hoofde door den Vyand ofte anders genomen te werden, soo sal in sulcken onverhoopten geval van de voorsz. Somme van drie-hondert-duysent Guldens aen de voorsz. Compagnie naer advenant soo veel afflagh gegeven werden, als den in-koop van de Ladinge van soodanigen verongeluckten of genomen Schip, of Schepen, in de Oost-Indiën sal hebben gekost, mits dat die van de voorsz. Oost-Indise Compagnie van den voorsz. in-koop deugdelijck doen blijcken, om den voorsz. afflag te genieten naer een Geometrise proportie, genomen naer den in-koop van 't selve Retour; als by exempel, soo wanneer een jaerlijcks Retour in de Oost-Indiën veertig Tonnen-Gouts in-koops mocht hebben gekost, ende dat daer Schip, of Schepen, in maniere als vooren, souden komen te verongelucken, of genomen te werden, in corps gekost hebbende vier Tonnen-Gouts, soo sal aen die van de gemelde Compagnie deswegen, op de voorsz. jaerlijckse Somme van drie-mael hondert-duysent Guldens, afflag strecken een tiende-part minder ende meerder verlies, naer advenant in dat Jaer, als wanneer van 't blijven of nemen van eenig Schip, of Schepen, sal komen te blijcken; ende by aldien de voorsz. drie Jaeren alsdan souden mogen wesen geëxpireert, soo sal de voorsz. Compagnie soodanigen afflag genieten, en vervolgens mogen korten aen 's Lands inkomende Rechten, van het Jaer, dat immediatelijk naer de voorsz. expiratie volgen sal; ende sal de voorsz. kortinge in de boven-gestelde gevalle komen ten laste van de Admiraliteyt, ofte Admiraliteyten, onder welckers District de verongeluckte of genomen Schip, of Schepen, by haere afreyse van Batavia, of van eenig ander quartier in Oost-Indiën, ordre heeft of gehadt hebben, om hier in 't Vaderlandt te vallen.

Dat by aldien den Staet, soo als hier vooren mede is geseydt, en 't welck Godt genadelijck wil afwenden, geduerenee de voorsz. drie Jaeren respective, in eenigen openbaeren Oorlog quame te vervallen, of wel, dat die van de voorsz. Compagnie, uyt een rechtveerdige vreese ofte apprehentie voor deselve, Speceryen van Peper, Nagelen, Noten, Foelie en Caneel, ende voorts andere Waeren, 't zy in 't geheel ofte voor een gedeelte quam op te schrijven, of ongeëyst te laten, soo sal de Compagnie in alle die gevallen naer advenant van 't geene in de voorgaende Jaeren wegens Retouren, die sy in deselve sal hebben bekomen, mede als vooren naer den in-koop gereeckent, aen 't Landt sal hebben betaelt; als by

exempel, indien de Compagnie in de Jaeren voor den Oorlog hadde bekomen (de Jaeren door malkanderen geslagen) jaerlijcks een Retour, gekoft hebbende dertigh Tonnen-Goudts in-koop, ende dat sy by ofte gedüerende dien Oorlogh, ofte oock ter saecke van de vreese van dien, uyt Indiën alleen hadde doen komen een Retour van twintigh Tonnen-Gouts in-koop, soo sal de Compagnie in dien gevalle alleen betalen twee Tonnen-Goudts, zijnde twee derde-parten van de voorsz. drie Tonnen-Gouts, meerder en minder Somme naer advenant, des sullen daer tegen van de uytgaende Rechten, als vooren, de voorsz. tijdt gedurende, mede zijn en blijven geëximeert de Speceryen en andere Waeren, waer van hier vooren is gesprooken.

Alsoo 't geene hier vooren is geresolveert, nopende de betaelinge van 's Lands inkomende en uytgaende Rechten van de Waeren ende Gewassen van de Oost-Indise Compagnie deser Landen, alleen plaets sal hebben voor den tijdt van drie achter-een-volgende Jaeren, inne gaende met den eersten January, 1683, en eyndigende met den laetsten December, 1685. Soo is wijders by de hoog-gem. Provintien goedt gevonden en geresolveert, dat by aldien die van de voornoemde Compagnie, naer verloop van de drie voornoemde Jaeren, souden mogen goedt vinden te versoecken, om in de voorn. betaelinge van 's Landts Rechten op de selve voet ende Conditien, als hier vooren is gemelt, voor noch drie volgende Jaeren te continuëren, dat het selfde aen de voorn. Compagnie van nu af aen sal werden bewilligt; en dat vervolgens in sulcken gevalle de vooren-staende Resolutie plaets sal hebben, en effect sorteeren, tot den laetsten December, 1688, des dat die van de voorn. Compagnie soo wel van de laetste drie Jaeren als voor de gem. eerste drie Jaeren, ende dies voor den tijdt van 6 Jaeren, van de verhooginge van de voorn. Lijsten van de Convoyen ende Licenten vry en exempt sullen zijn, soo langh de voorsz. verhooginge niet sal excederen vijf ten hondert op het inkomen en uytgaen te saemen; doch by aldien die van de voorn. Compagnie, naer expiratie van de voorsz. drie eerste Jaeren, de voorsz. continuatie voor de drie volgende Jaeren niet soude mogen komen te versoecken, ende sulcks de vooren-staende Resolutie soude mogen komen te cesseren, dat alsdan die saecke sal werden gelaeten in die staet, daer in deselve voor dat van de Introductie van de voorn. nieuwe Convoy Lijste is geweest, sulcks dat de belastinge op de Oost-Indise Waeren ende Gewassen tegenwoordigh in die gestelt niet en sullen mogen verstaen werden ten laste van de Oost-Indise Compagnie gestelt te zijn, maer dat alsdan over de belastinge van de Oost-Indise Waeren, Koopmanschappen en Gewassen, by de Oost-Indise Compagnie deser Landen ingebracht werdende, naeder consent sal moeten gedragen werden.

Waer op gedelibereert zijnde, hebben haer Hoog Mog: het voorsz. Concept geaggreëert en geapprobeert, gelijck sy het selve geapprobeert en geaggreëert hebben mits desen; ende is voorts goedt gevonden en verstaen, dat dese haer Ho: Mo: Resolutie gesonden sal werden aen de respective Collegien ter Admiraliteyt, ende de Bewindthebberen van de voorsz. Oost-Indise Compagnie, ter

prae-

præsidiale Kamere van Amsterdam, tot haer informatie, ende om haer daer nae te reguleren, daer en soo het behoort.

Daegs daer aen gaven sy noch wegens de Lyst van de Convoyen en Licenten de volgende Articulen/ welcke in dese haer Hoog Mog: Resolutie vermelt zijn/ over:

Sabbathi den 6 Marty, 1683.

DE Heeren Verbolt en andere haer Hoog Mog: Gedeputeerden tot de saecken van de Zee, hebbende in gevolge ende tot voldoeninge van haer Ho: Mo: Resolutie van den 2 deser in Conferentie geweest over de nieuwe te arresterene Lijste van de Convoyen ende Licenten, met den gevolge ende aenkleven van dien, hebben ter Vergadering gerapporteert, dat deselve onder het wel-nemen van haer Hoog Mog: souden meenen:

I.

Eerstelijk, dat de Lijste van Convoyen en Licenten, so als deselve by de Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Hollandt ende West-Vrieslandt den 22 Augusti des voorleden Jaers ter Vergaderinge van haer Hoog Mog: is overgelevert, by provisie voor den tijdt van een Jaer tot een preuve behoorde te werden in train gebracht, ende den Ophef van 's Landts inkomende en uytgaende Rechten daer naer gevordert ende betaelt, ten waere de respective Provintien den anderen binnen het voorsz. Jaer over een nieuwe Lijste konnen verstaen, ende die in train brengen.

II.

Dat alle meest krachtige Officien en devoiren behooren te werden aengewent, ten eynde den voorsz. Ophef en de Placcaten en Instructien tot eene eguale ende exacte Practijcque van de middelen, te Waeter gearresteert, al-omme op een eenpaerige voet moghten geschieden, ende alle frauden en contraventien, soo veel mogelijck, verhindert ende gestraft mogten werden.

III.

Ende ten eynde men te beter soude mogen weten of de Collegien ter Admiraliteyt den voorsz. Ophef en de Placcaten ende Instructien, daer op geëmaneert, wel ende nae behooren door een eguale en exacte Practijcque achter-volgen, dat de Raden ende Ministers van deselve Collegien gehouden sullen zijn, telckens voor d'expiratie van de vierde Maent, aen haer Hoog Mog: over te senden een pertinenten staet van den geheelen ontfangh ende uytgave, geduerende de voorige drie Maenden, in haeren bedrijve gevallen; mitsgaders van de Waeren ende Koopmanschappen, in deselve drie Maenden mede in haeren bedrijve ingekomen en uyt gegaen, sonder van des te doen eenigsints in gebreecken te blijven; ende dat deselve Raden en Ministers, des begeert werdende, gehouden sullen zijn met solemneelen Eede te verklaeren, dat de voorsz. Posten, soo als die in de voorschreve staeten opgegeven zijn, wel ende deugdelijck zijn opge-

gegeven, ende aldaer stonden uyt getrocken te werden onder haer eygen waere benaeminge.

I V.

Dat aenstonts en sonder ophouden soude behooren te werden gebesoigneert, om te sien wat menagie soude konnen of behooren te werden gepracticeert, ofte geintroduceert, in de respective Collegien ter Admiraliteyt, soo wel ten aensien van haer Domestijcque Lasten ende Huyshoudinge als ten aensien van de Convoyen, die tot protectie van de commercierende Ingesetenen van den Staet moeten werden gegeven, ende dat de voorsz. besoigne sal moeten wesen voltrocken voor den . . . . . .

V.

Dat binnen den tijdt van ses Weecken naer de expiratie van het voorsz. Proef-jaer een soo nauwen overslagh, als eenigsints doenlijck, behoorde te werden gemaeckt van het montant van de voorsz. nieuwe Lijste, de middelen vermelt in het 27 Artijckel van de Instructie voor de Collegien ter Admiraliteyt; der selver Vrachten, ende alle d'andere Inkomsten ende Middelen van de voorsz. Collegien ter Admiraliteyt, van wat natuere die oock souden mogen zijn; en van de Lasten, die deselve Collegien ter Admiraliteyt sullen hebben te supporteren.

V I.

Ende ten eynde den voorsz. overslagh binnen den voorsz. tijdt van ses Weecken, naer expiratie van het voorsz. Proef-jaer, te beter soude konnen werden gemaeckt, dat de respective Collegien ter Admiraliteyt sullen moeten besorgen, dat de Ontfangers van de respective Comptoiren van Maent tot Maent op haeren Eedt dresseeren een pertinenten staet van 't gunt sy op yder Maent ontfangen hebben, ende die aen deselve Collegien over senden, by haer gereeckent, ten eynde het voorsz. Proef-jaer mogen hebben een pertinenten staet van 't gunt, geduerende het selve Proef-jaer, onder yder Collegie is ontfangen.

V I I.

Ende indien naer den voorsz. overslagh bevonden soude mogen werden, dat de Lasten van de Collegien ter Admiraliteyt meerder souden mogen bedraegen als het voorsz. inkomen, dat men in soodanigen gevalle onophoudelijck met den anderen behoorde te besoigneren, om uyt te vinden, hoe het surplus sal konnen werden gevonden, 't zy dan met vermeerderinge of verhooginge van eenige of van de meeste specien in het inkomen of uytgaen respective.

V I I I.

Dat onder de Lasten van deselve Collegien ter Admiraliteyt mede behooren te werden gereeckent het onderhout van de Schepen van Oorloge, tot kosten van den Staet gebout; ende de Tractamenten van de hooge en andere Officieren te Waeter.

I X.

Ende indien de respective Provintien den anderen binnen den tijdt van ses Weecken, nae d'expiratie van 't vorsz. Proef-jaer, over de voorsz. verhooginge niet

niet souden konnen verstaen, ende sulcks de voorsz. Lijste soodanig dresseeren, dat de Lasten te Water daer uyt souden konnen werden vervallen.

X.

Dat als-dan op d'expiratie van de voorsz. tweede ses Weecken van de waerde van de inkomende en uytgaende Goederen de voorsz. waerde, om het voorsz. kort te vinden, by den Staet genomen werdende naer den Cours ofte Prijs, die de voorsz. Goederen alsdan waerdigh sullen wesen, ende blijvende echter den Koopman de faculteyt, om me deselve waerde in het aengeven selfs te verklaeren, egualijck ende generalijck behoorde te werden geheven een soodanigh gedeelte, als tot verval van de voorsz. Lasten van de gemelde Collegien ter Admiraliteyt noodig sal wesen; mits dat het voorsz. gedeelte, de belastinge op de nieuwe Lijste daer by gereeckent zijnde, niet alleen sal mogen excederen 't geen der selver Goederen voor desen in het ordinaris Convoye, derde verhooginge ende veyligheyt hebben gecontribueert, maer selfs oock niet vijf ten hondert in het uytgaen ende inkomen t'samen, schoon eenige van de voorsz. Goederen, in 't voorsz. Convoy, derde verhooginge ende veyligheyt meerder soude mogen gegeven hebben, des dat de vremde Manufacturen van deselve soorte als de inlandtse Manufacturen zijnde, des niet tegenstaende in het uytgaen soo hoog behooren te werden gestelt, als waer op de Inlandse door de voorsz. verhooginge werden gebraght.

X I.

Dat van de verhooginge behoorden exempt te zijn de Graenen, mitsgaders de Goederen, die by d'Oost-Indise Compagnie deser Landen uyt Indiën herwaerts werden gebraght; en soodanige verdere Goederen en Koopmanschappen, die men als-dan sal oordeelen, dat sonder pericul van diversie geen verhooginge souden konnen lijden.

X I I.

Dat de voorsz. betaelinge van 't voorsz. gedeelte van de waerde behoorde te zijn extraordinaris, en vermindert werden, soo haest als de Lasten van de voorsz. Collegien souden komen te verminderen, of soo haest als de respective Provintien den anderen op een suffisante Lijste van Convoyen ende Licenten souden hebben verstaen.

X I I I.

Dat, omme te obtineren voldoeninge van het achter-wesen van de respective Collegien ter Admiraliteyt, ten laste van de Kroon Spangien en de respective Provintien, wegens achterstallige geconsenteerde Subsidien, alle mogelijcke instantien by die Majesteyt gedaen, ende de voorsz. Provintien door alle bedenckelijcke ende meest-krachtige wegen en middelen daer toe gebragt behoorden te werden; Ende dat alle 't geene van de voorsz. achterstallen en Subsidien sal in komen, eerst voor al ende sonder eenige diversie sal zijn, ende blijven geaffecteert, tot voldoeninge van de schulden daer op gemaeckt, ende voorts tot aflossinge van de Capitaelen, op de Middelen ter Zee genegotieert; Ende dat, 't gunt van de voorsz. nieuwe Lijste, de verhooginge van dien, en de voorsz. andere inkomsten

van de voorsz. Collegien ter Admiraliteyt, in tijden ende wijlen soude mogen komen over te schieten, naer afstreck van de voorsz. Lasten, die daer uyt moeten werden gesupporteert, mede sonder eenige diversie behoorde te werden geëmployeert alleen tot aflossinge van de voorsz. Capiteelen, op de voorsz. Middelen genegotieert; Ende dat de Raeden ende Ministers van de voorsz. Collegien in haer Persoon aensprackelijck behoorden te zijn, by aldien bevonden soude mogen werden, dat sy de voorsz. in te koomen achterstallen ende Subsidien in 't geheel ofte ten deele souden mogen hebben gedivertéert.

Dat alle 't gunt voorsz. is, aldus behoorde geautoriseert ende vast gestelt te werden, ongeprejudicieert de besoignes, deweelcke over de Verpachtinge van de voorsz. inkomende ende uytgaende Rechten, in 't geheel of ten deele, met de Heeren Gecommitteerden uyt de respective Collegien ter Admiraliteyt ten dien eynde tegens den 10 deser lopende Maendt, herwaerts beschreven, staen gehouden te werden.

Waer op gedelibereert zijnde, hebben de Heeren Gedeputeerden van de respective Provintien 't voorsz. gerapporteerde copyelijck over genomen, om in den haeren breeder gecommuniceert te werden, dewelcke versocht werden haer daer op ten spoedighsten, ende soo haest doenlijck is, te willen verklaren.

De advijsen van eenige Provintien zijn vervolgens daer op in gekomen; doch dit wierdt alleen voog een Jaer / en tot dat de [illegible] van de [illegible] en Licenten op gemaeckt souden zijn / geconsenteert.

Wy hebben iets [illegible] van het uytrusten van een Oorlogs Vloot: Die haer Hoog Mog: was gevesolveert / om [illegible] den tijdt van 6 Maenden 16 Oorlog-schepen in Zee te brengen / waer van 8 yder met 84 Stucken en 500 Man / en 8 yder met 72 Stucken en 300 Man gemonteert souden zijn; 't selve nam noch voortgang / en wierde by de respective Admiraliteyten met de [illegible] begonnen; doch deselve wierde naderhandt tot 24 Schepen [illegible].

Dewijl twee Fransse Oorlog-schepen in 't laest van 't [illegible] Jaer het Hollandse Schip de [illegible] / op de Ribier van [illegible] / [illegible] van desen Staet wegh genomen hadden / onder pretext / dat het met Contrabande Waren na Algiers ging / soo lieten haer Hoog Mog: door haer Gedeputeerden aen den Heer Grave d'Avaux / extraordinaris Ambassadeur van Vranckrijck / representeeren; Dat haer Hoog Mog: met sijn Majesteyt in den Jare 1678 hebbende gesloten een Tractaet van Commercie, by het selfde Tractaet, en namentlijcken by de 17, 18, 19, 20, 21 en 22 Articulen van dien, was gereguleert, hoe en in wat voegen de Schepen desen Landen souden moeten werden bejegent, soo wanneer die eenige Goederen hadden ingeladen, en dat de voorsz. Articulen die voorsz. Schepen niet alleen niet chargeerden met eenige visite, maer de voorsz. visite en alle andere ondersoeck, dat in de voorm. Articulen niet was vast gestelt, wel uytdruckelijck hadden verboden: Dat haer Hoog Mog: derhalven verwachteden, dat sijn Majesteyt de goetheyt soude hebben van de voorsz. Articulen

ciën te doen observeren, en naerkomen, en te doen redresseren alles wat dien contrarie soude mogen wesen geordonneert: Dat haer Ho: Mo: haer hier op te meer verlieten, dewijle tot weg-neminge van alle abusive en sinistre rapporten men sig in 't generael geinformeert had op den Handel op Algiers, en bevonden, dat van hier derwaerts gantsch geen Handel wierdt gedreven, en zedert de gemaeckte Vrede niet meer als een Schip derwaerts was gevaren, en noch een twede toegerust, in den tijdt dat'er apparentie was, dat'et Accoort soude getroffen werden, en dat die geen van beyden, soo als by de verklaringe bleeck, met eenige Contrabande Waren gechargeert waren geweest: En dat haer Ho: Mo: derhalven mede versochten, dat sijn Majesteyts geliefte mochte zijn 't Schip de Hoop, toebehoorende d'Ingesetenen deser Landen, te doen restitueren, en sijn ressentiment te bewijsen tegens die gene, die het voorsz. Schip uyt het Convoy van desen Staet by surprise, en op soo onbehoorlijcke maniere, hadden wegh gehaelt.

Gedachte Heer [illegible] beloofde daer op aen sijn Coning hier over te sullen schrijven / en sijn officien daer by aen te wenden / dat het selve Schip gerestitueert mochte worden.

Een Moscovitse Afgesant / hier te Lande geweest zijnde / en versocht hebbende / om op een Schip geambarqueert te werden / om te rugh na Huys te keeren / soo wierdt sulcks toegestaen ; maer hy met sijn Volck in 't Vlie daer op gekomen zijnde / soo ontstondt'er eenige twiste tusschen den selven en het Bootsvolck / tot soo verre / dat hy den Stierman en een van 't Bootsvolck met bloot Geweer daer afjoeg / en de Cannonen / daer 't Schip mede ten Ancker lag / soude afgeschoten hebben / indien hy door sijn Volck en yemant anders van sijn eygen Volck daer in niet verhindert was geworden. Haer Hoog Mog: hier van verwittigt / en daer over seer gevoelig zijnde / alsoo de Schipper noch 't Bootsvolck niet met hem wilden varen / ten zy dat sy van diergelijcke insultes beveylight waren / sonden den Hofmeester Hessel derwaerts / om gem. Afgesant haer Hoog Mog: misnoegen hier over te betoonen / en met de meeste efficacieuse redenen te persuaderen / dat hy / tot geruststelling van den Schipper en 't Bootsvolck / sijn Geweer in bewaringh van den Schipper soude overgeven / mits dat hem 't selve ter plaetse van sijn arrivement soude werden weder gegeven ; of / so sulcks door minnelijcke middelen niet soude konnen geschieden / als dan ook nadruckelijcke middelen te mogen gebruycken. Gem. Heer Hofmeester Hessel dan met een Jacht van de Admiraliteyt van Amsterdam na 't Vlie vertrocken zijnde / om deser haer Hoog Mog: last te voldoen / en aldaer den 31 Januarij gekomen zijnde / soo poogde hy ged. Afgesant wel te bewegen / dat hy hem haer Hoog Mog: misnoegen over sijn begane Actie / den 22 dito te doen / hadde bekent gemaeckt / om sijn Geweer goedwilligh in bewaring van den Schipper te stellen / maer hy wilde daer toe geensints verstaen / soo dat meergem. Hofmeester het Geweer moest laten weg nemen / gelijck ook geschiede / werdende 't selve als doen in een Kist gesloten / en die in bewaring van den Schipper gegeven.

Den Luytenant Generael Delwich / in dienst van haer Hoog Mog: zijnde / wierdt in 't begin van 't Jaer van den Ceurvorst van Brandenburgh aengesocht / om op favorable Conditien in des selfs dienst te willen komen ; hy versocht daer op wel sijn dimissie / maer haer Ho: Mo: / oordeelende / dat sy in dese tijdt soodanigen ervaren Officier van noden hadden / sloegen 't selve beleefdelijck af / en lieten sulcks oock by hoogged. Heer Ceurvorst van Brandenburgh op diergelijcken wijse excuseren.

Den Heere Heynsius / waer van wy in de vorige Mercurius hebben geseght / dat na Vranckrijck soude vertrecken / nam de Reyse in 't Voorjaer derwaerts aen.

Den Heer van Amerongen / van Berlijn te rugge gekomen zijnde / vertrock mede weder na 't Hof van den Ceurvorst van Brandenburg.

Den staet van Oorlog deser Landen wiert met het begin van dit Jaer gearresteert / en brachten de Provintien vervolgens daer op haer advijsen in.

Wy hebben in de laetste Mercurius gesegt / dat de Volkeren van onse Oost-Indise Compagnie den jongen Coningh van Bantam in Indiën tegens sijn Vader soodanigh hadden geassisteert / dat deselve Meester van Bantam was geworden / en de uytheemsse Natien / die daer Commercie dreven / van daer had doen vertrecken : Sulcks had aen de Engelsse Compagnie / soo ras als dese tijdinge in Engelant quam / gedachten verweckt / dat dit meest door bestel van onse Compagnie was toe gekomen / als welcke sy meende / dat maer alleen na 't Dominium in de Indiën stont / en derhalven de naem van den jongen Coningh van Bantam alleen tot een pretext gebruyckte / om by de andere Natien hier over niet verdacht te zijn : Ter dier oorsake addresseerde sig dese Engelsse Oost-Indise Compagnie aen sijn Majesteyt van Engelant / om reparatie van de schade / die sy pretendeerde in dit innemen van Bantam / meest door de Volckeren van onse Compagnie / geleden te hebben / te bekomen. Hoogged. sijn Majesteyt sprack daer eerst van tegens onsen Ambassadeur / den Heer Citters / tot Londen / welcke den Coning van 't contrarie informeerde ; maer also meerged. Engelsse Compagnie echter by sijn Majesteyt gedurig ten dien eynde bleef persisteren / en sustineerde groot gelijck te hebben / vond sijn Majesteyt eyndeling goedt / om aen sijn Envoyé / den Heer Chudley / in den Hage te belasten / om aen haer Hoog Mog: ten dien eynde te klagen / en reparatie te versoecken ; ten welcken eynde de Engelsse Compagnie den Heer Chardin / zijnde een van haer Geintereseerde / en een Persoon van groote kennis / in Mey herwaerts afsont / om haer pretentien voor te dragen.

De redenen / die de Engelsse Oost-Indise Compagnie pretendeerde te hebben / dat onse Oost-Indise Compagnie / of des selfs Volckeren / de oorsaeck was / dat die van haer Natie en andere uyt Bantam waren geset / bestonden in de volgende sin ; en wierden deselve oock ten naesten by op diergelijcken wijse door de Heeren Chudley en Chardin aen haer Hoog Mog: voorgedragen: namentlijck ; Dat de Nederlandse Oost-Indise Compagnie zedert drie Jaren

her-

herwaerts Ambassadeurs aen den ouden en jongen Coningh van Bantam hadde gesonden, om die te bewegen, dat sy alle Europise Natien uyt haer Landt souden setten, onder conditie, dat sy de Peper dan een achtste hooger souden aennemen: Dat deselve Compagnie daer in niet gereussееrt hebbende, eenige Javaense Heeren had omgepraet, en door der selver entremise den jongen Coning, die echter geen volkomen macht van 't Rijck hadde, en niet meer als hem den ouden Coningh had toegestaen, en hy door inbreuck selfs aengenomen had: Dat den ouden Coning, van dese verborgen onderhandeling bericht, met een Armee na Bantam was gekomen, om sijn Soon tot sijn plicht te brengen; en dat deselve daer op, sig in de Fortresse van Bantam geretireert hebbende, gedwongen was geweest, als geen andere uytvlucht siende, om de Hollanders tot hulp te roepen, welke niet anders sochten, om daer door de Commercie van alle Uytheemsse uyt Bantam te verjagen: Dat, de Hollanders aldaer gelant zijnde, en den ouden Coning doen retireren hebbende, een van haer Hoofden, genaemt Caffé, onder een Convoy van Soldaten en Timmerluyden, aen de Engelsse Factorye was geweest, en aldaer verscheyde ravagien hadde gedaen: Dat een andere, genaemt de Roy, zijnde Luytenant van een Compagnie, in een ander Huys was geweest, daer de Engelsse Vlag afwoey, deselve had afgeruckt, in stucken gescheurt, en aen sijn Soldaten tot Scarpen uytgedeelt: Dat'er wel een Officier van den jongen Coning, die altijt in het intrest van de Hollanders was geweest, wegens den selven aen de Engelsse had gesegt, om te moeten vertrecken; maer dat, als de Engelsse met haer geladen Barcken in de Haven quamen, alwaer de Hollandse Schepen lagen, deselve gedwongen waren, om te rug te keeren, onder voorgeven, dat'er geen geladen Barck na de Engelsse Schepen mocht gaen; en dat, indien die niet spoedig te rug keerden, men op haer soude schieten: Dat, als de Engelssen daer over aen den Hollandsen Major klaegden, deselve seyde, dat het de Ordre van den jongen Coning was, daer sy in tegendeel niet anders als Hollanders sagen, die dit commando gaven; en dat men wel konde oordeelen dat sulcks waer was, om dat den jongen Coning selfs aen 't Hooft van de Franssen had gesegt, die quam klagen, dat de Hollanders yets van 't sijne hadden genomen, dat hy sig aen haer dien aengaende most addresseren, alsoo hy tot het een noch 't andere ordre gegeven had: Dat, de Javanen naderhant gekomen zijnde aen de Engelsse Factorye, om daer de ordre van te vertrecken te reitereren, de Hollanders daer mede toe gekomen waren, en de Kamers, en alle 't gene dat sy daer vonden, berooft hadden; daer in tegendeel de Javanen haer hadden belet om in de Magasijnen te komen, en daer Wacht voor gehouden hadden, latende de Engelsse haer Zegel daer op setten: Dat, wanneer de Engelsse gedwongen waren, om haer Factorye te verlaten, waer van de Engelsse Vlag zedert 80 Jaren had afgehangen, de Hollanders de patientie niet hadden, om te wachten tot dat sy geëmbarqueert waren, maer die aenstonts af haelden, en de Hollandse Vlag in de plaets stelden: Dat de Engelssen, geen Schepen genoeg hebbende, om haer Effecten te transporteren, de Nederlandse Compagnie haer, om hun ten eersten quijt te wesen, 4 Schepen

had geleent, in welcke gelegentheyt sy soo geweldig verhaest wierden, dat alle 't gene bedorven en verloren wierdt, tot een groote Somme bedroeg: Dat sy wel de Somer tot Batavia over bleven, maer dat onse Compagnie haer als Vyanden had getracteert, alsoo expres verboden wierdt, dat niemandt aen de Engelsse Schepen soude mogen gaen, noch dat de Engelsse yets aen Landt souden mogen brengen, of aen de Indise Schepen komen: Dat, het Engels Schip de Koopman van China, komende voor Bantam, 't welck niet meer als 30 Kannen Water in had, de Hollanders, alschoon den jongen Coning sulcks had toegestaen, hem niet aen Landt hadden willen laten: En dat in 't begin van September, als wanneer het Saysoen aenvang nam, om van Java te vertrecken, onse Compagnie aen de Engelsse had geinsinueert, om van Batavia te vertrecken, en te gaen waer het haer beliefde, soo 't in 't Eylandt Sumatra noch Java was; 't welck te schadelijker was, alsoo de Schepen, die uyt China en Europa quamen, alsdoen haer Meesters niet konden vinden, &c.

Op dese klachten der Engelssen ontboden haer Ho: Mo: eenige Gedeputeerden van onse Oost-Indise Comp: in den Hage / om met de Heeren Chudley en Chardin over dese saken te handelen / en communicatie van 't een en 't andere aen haer Ho: Mo: te geven; welcke / met gem. Heer Chardin in gesprech geweest hebbende / (die reparatie van de geledene schade / en 't restablissement van de Engelssen tot Bantam / mits dat onse Troupen daer uyt getrocken souden werden / versocht) aen haer Hoog Mog: het volgende / tot Justificatie van haer doen in dese saeck / en tot wederlegging van de klachten der Engelssen / over gaven.

Aen de Hoog Mog: Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

HOOG MOG: HEEREN:

DE Vergaderingh van de Seventiene, representerende de Generale Nederlandse Geoctroyeerde Oost-Indise Compagnie, op het aenschrijvens van Uw Hoog Mog: van den 8. deses Maents Juny, en ter obedientie van dien alhier in 's Gravenhage by den anderen zijnde, gesien, gelesen en geëxamineert hebbende twee Propositien, d'eene door den Heer Chudley, Envoyé Extraordinaris van den Coningh van Groot-Brittannien, mondeling aen Uw Ho: Mo: gedaen, en schriftelijck overgelevert den 25. May laetstleden, en d'andere door de Heer Ridder Chardin, mede eerst mondeling gedaen aen de Heeren Uw Hoog Mog: Gedeputeerden, en vervolgens in geschrifte overgelevert den 2 Juny daer aen volgende, vervattende de voorsz. Propositie van de Heer Chudley klachten, dat de Bediende van dese Compagnie tot Batavia de Factoors van de Engelse Compagnie tot Bantam, en voort alle d'andere van die Natie aldaer, seer souden hebben geoutrageert, selfs met gewelt van daer verdreven, met eenige verdere bygevoegde circumstantien: Dat dien volgende Uw Ho: Mo: die ordre souden gelieven te stellen, dat het Guarnisoen, dat de Nederlandse Compagnie althans in

Bantam

Bantam heeft, daer uyt soude mogen werden gelicht, en daer neffens gerepareert de schaden, die d'Onderdanen van den hoogst-gedachten Coning daer door souden hebben geleden: Houdende voorts de voorsz. Propositie van de Heer Chardin een verhael van verscheyde outrages, feyten, en particulariteyten, die by d'onse souden zijn gecommitteert en gepleegt, en waer op Uw Ho: Mo: by hare Missive van den 2 Juny voorsz. het bericht en belang van dese Vergadering requireren, sal deselve Uw Hoog Mog: met schuldig respect dienen, dat als men de voorsz. gedaene Propositien, en de klachten daer inne vervat, komt te confereren met de Brieven en bescheyden, die dese Compagnie uyt Indiën heeft bekomen, soodanige notable en essentiele discrepantien, en soo vele van 't opgeven van de Engelsse Compagnie verschillende, bevonden worden; dat in plaetse dat men dese Compagnie komt beschuldigen, deselve ten hoogsten danck behoorde geweten te worden voor alle de Vriendschappen, goede officien en assistentien, die men d'Engelsse Natie in dese occurentie van saecken betoont en bewesen heeft, gelijck als de Bediende van de Engelsse Compagnie, in Indiën, dat alles seer wel bekent zijnde, sulcks oock niet nagelaten hebben te doen; en, als wanneer men soude komen tot het voort brengen van actien en pretentien over gelede schade en interesse, soude dese Compagnie aen haer zyde mede niet weynig te seggen of te pretenderen hebben. Dan om dat alles klaer en naeckt voor oogen te stellen, en aen te wijsen de notoire ongefondeertheyt van de voorsz. ingebrachte klachten, en van de demandes, daer uyt profluerende, sal dese saecke wat hooger dienen opgehaelt te worden, en sulcks geweten, dat dit de eerste reyse niet en is, dat dese Compagnie met Bantam in verschil en verwyderingh, selfs in openbaren Oorlog, is geweest. De Sultan, Vader van den tegenwoordigen Coning, beseten met de geest van een Conquerant, als oock uyt verscheyde Actien tegens andere sijne Nagebueren kan werden aengewesen, heeft ons op Batavia in verscheyde tijden verscheyde verongelijckingen en violentien, oock formelen Oorlogh, aengedaen, bysonderlijck noch laetst in de Jaren 1657, 1658 en 1659, welcken Oorlog in den selven Jare 1659 wel is getermineert door een Tractaet van Vrede en Vriendschap, vervattende onder anderen een Reglement, waer op die tusschen die twee Natien soude werden onderhouden, maer is het selve Tractaet eenigen tijdt daer nae by dien Vorst niet alleen in veel poincten tegen gegaen en gevioleert, maer eyndelijck t'eenemael verbroocken: eerst met het debaucheren, vervoeren en aenhouden van onse Slaven, en dat tot een overgroot getal toe, daer nae mede van vrye Ingesetenen van Batavia, selfs Bediende van de Compagnie, alles directelijk tegens het voorsz. Tractaet, vorder met onse Luyden te Lande op een hostile manier te agresseren, der selver Huysen en Dorpen uyt te plonderen en te verbranden, Menschen en Vee wegh te voeren, vervolgens mede te Water aen te tasten, en t'overweldigen de Vaertuygen en Chaloupen, die sy soo in Zee als aen Strant maer konden belopen, 't Volck daer van om 't leven te brengen, of over Boort in Zee te werpen, de Logie of 't Comptoir van de Compagnie tot Andragiry op Sumatra by nacht te overvallen, deselve af te lopen en te spolieren, mitsgaders

de

de Bediende, en daer onder 't Hooft, deerlijck te vermoorden, soo verre dat dien Vorst, om sijn Onderdanen tot het roven en moorden noch te meer te animeren, op yder van onse Nederlandtsche blancke Hoofden tot een premie heeft gestelt gehadt twintigh Realen van achten, en op andere Ingesetenen van Batavia thien Realen, niet alleen niet defererende aen de klachten, hier over successivelijck gedaen; maer ons eyndelijck seer insolentlijck aenseggende een openbaren Oorlog, indien wy het overheerschen van sijn Naegebueren, die ons op Batavia deckten, en aen welckers conservatie ons derhalven ten hooghsten gelegen was, door secoursen wilden tegens gaen. En hoewel den Generael en Raden meenden, en in hare Brieven, herwaerts geschreven, voorstelden, dat men die van Bantam met gelijcke munt behoorde betaelt te setten, met betuyging van de onmogelijkheyt, om de voorverhaelde verongelijckingen, schaden en offensien langer te konnen verdragen, mitsgaders Vrede te houden, daer soo een boosaerdig Buerman niet anders als den Oorlogh was soeckende, jae genoegsaem exerceerde, selfs, dat sy genootsaekt waren haer in soo kostbaren postuur van defensie te stellen als of men al bereyts in een openbaeren Oorlogh was getreden, soo zijn deselve echter daer van successivelijck gedehorteert, niet soo seer dat men vreesde sulcks tegens haer niet te sullen konnen uytvoeren, als om dat, soo langh daer hope was, dat de sake tot een accommodement soude konnen werden gebracht, de Compagnie by soodanigen Oorlogh geen voordeel konde behaelen, alwaer 't datse geschiede met succes, als mede in consideratie, dat men de Europiaensche Natien, en particulierlijck d'Engelsse daer residerende, als de Resolutien, op dat subject genomen, specialijcken dicteren, ongaerne in ongemack en schade soude sien vervallen. En zijn die ordres by den gemelte Generael en de Raden oock punctuelijcken nagekomen, selfs nae den Oorlog in 't Mattaramsch Gebiedt, in 't welke de Compagnie den Sousouhounangh tegens sijn Rebellen, geassisteert door de Bantammers, geluckelijk hadde doen triumpheren, en dat daer door onse Luyden op Batavia in soo goeden staet waren gestelt, om revengie te konnen nemen, als gedesidereert konde worden. De saecken dan dus staende, en den ouden Coningh van Bantam apparentelijck in apprehensie gebracht zijnde van dat men hem de gedaene Outrages betaelt soude spelen, soo is 't onverwachtelijck gebeurt, dat in May 1680 twee Ambassadeurs van Bantam tot Batavia zijn aengekomen, met een gevolgh van omtrent 300 Persoonen, en Credentialen by den jongen Sultan verleent, en des selfs naem alleen daer in gespelt, waer op alsoo reflexie wierde gemaeckt, is door de gemelte Ambassadeurs gedient, dat seven dagen te voren den ouden Sultan aen sijn oudste Soon, zijnde den gedachten jongen Sultan, het gantsche Rijck en Regeeringe hadde over gegeven en opgedragen, en dat sy nu daer waren verschenen, om (gelijck dat in die Landen by veranderingh van de Regeeringe alomme gebruyckelijck is) over de Vrede te handelen, en de oude Verbonden te vernieuwen, 't welk alhoewel by den Resident van de Compagnie tot Bantam, met haer overgekomen, wierdt geconfirmeert, soo zijn echter alle scrupulen, vallende over soo onverwachten voorval, niet weghgenomen geweest

weest voor dat een van de voorsz. Ambassadeurs in persoon weder na Bantam vertrocken, en met naerdere en t'eenemael voldoende bescheyden te rugge was gekomen, en waer op d'onderhandelingh aengevangen wesende, heeft men haer voorgehouden en aengewesen, hoedanig de voorsz. Tractaten en verbonden in meest alle de Poincten waren gevioleert en overgetreden, en ons alderhande soorten van hostiliteyten te Water en te Lande, als geseydt is, waren aengedaen, eysschende daer over satisfactie; doch in so moderate termen, dat blijcken konde, dat men niet anders socht als met eenig aensien tot een minnelijck Verdragh te geraecken. Van de gedaene Hostiliteyten hebben de Ambassadeurs haer getoont overtuyght, maer verklaert geen last te hebben, om daer over te tracteren, als zijnde saecken, voorgevallen in de Regeeringe van den gewesen Coning, seggende alleen gekomen te zijn, om het voorgaende Verbondt te vernieuwen, en dat, soo men iets verder desidereerde, 't selve aen den Coning haer Meester tot Bantam voorgestelt moste werden. Onse Gesanten dien volgende afgesonden zijnde, om den nieuwen aengekomen Coning te feliciteren, en op de voorseyde satisfactie te insisteren, is haer deselve excuse, om die te declineren, bejegent; en des niet tegenstaende versproken, dat men met den anderen in goede vriendschap en naebuurschap soude leven, in conformité van 't welcke dien Coningh voort by gommeslagh alle sijne Onderdanen op hooge straffe heeft verboden aen de onderhoorige van de Compagnie, 't zy te Water of te Lande, eenige de minste schade of nadeel toe te brengen, doende ons verder belofte van restitutie van onse gevluchte, so vrye Luyden als Slaven; tonende vorder voor aengenaem te sullen houden 't afleggen van een Compliment aen den gewesen Coningh, sijn Vader, welcke daer op aen haer d'onderhoudinge van goede vriendschap en naebuurschap met den Coningh sijn Soon heeft gerecommandeert: En consteert klaerlijck, dat sedert die tijdt den meer-gedachten nieuwen Coning soo met het senden van Ambassadeurs, oock nae Engelandt in November 1681, als met het exerceren van andere gedeelten van de Souverainiteyt op sijn naem alleen, als mede door het vertreck van den ouden Coningh van Bantam, daer de Stoel van 't Gebiedt is, en door d'Addressen, die by andere Natien aen hem, als nu alleen Regeerend Coningh, zijn gedaen, de Vader een privaet Prins was geworden, en in geenig deele, als part hebbende in de Souveraine Regeeringh van Bantam, konde werden erkent.

't Gene met de twee voorgedachte Bantamse Ambassadeurs in Engelant is verhandelt, kan by ons niet positivelijck geseydt worden, maer 't is wereldt-kondig, dat deselve met een groote quantiteyt Canon en andere Oorlogs-munitien, haer door de Engelsse Oost-Indise Compagnie besorgt, van Londen zijn vertrocken; en dat het een oude en gefondeerde klachte is van onse Luyden op Batavia, dat den ouden Coningh van Bantam, door meermalen soodanige toevoer van Amonitie uyt Engelant aen hem gedaen, meer en meer tegens ons is opgeset geworden.

Nae de herstellinge van de voorseyde vriendtschap met Bantam heeft men in 't Rijck een groote verwerringh en tweespalt, mitsgaders tusschen den ouden en

nieuwen Coning een groote diffidentie beginnen te bespeuren. De Soon sig over het doen van de Vader, en die sig weder over dat van de Soon beklagende, soodanigh, dat de Vader, soo 't blijckt, berouw hebbende van 't opdragen van de Regeeringe aen sijn Soon, nu in een private Staet zijnde, tegens de Coning sijn Soon heeft beginnen te cabaleren en aenhangh te maecken, soodanig, dat beyde en Vader en Soon haer hebben versterckt; de Soon in Bantam, met het maecken van een nieuwe Fortificatie, en de Vader in sijn verblijf-plaets op Turtiassa, daer hy insgelijks een steene vastigheyt heeft doen bouwen, neffens een aen de Rivier Tanara; welck vuur, nae dat eenigen tijdt hadde blijven smeulen, eyndelijck in een lichten vlam is geraeckt, en tot een openbaren Oorlog uytgeborsten, invoegen dat de Vader, met sijn by-een versamelde macht tegens de Soon opgetogen wesende, voor eerst de Stadt van Bantam heeft ingenomen, deselve in kolen geleydt en verwoest, voort sig Meester van 't gantsche Strant, en de Fortificatien langs deselve, en sulcks mede van alle advenuen, heeft gemaekt, in voornemen, om dese Soon in sijn voorsz. Fortresse, daer hy sigh geretireert hadde, te overweldigen, en een jonger Broeder op den Throon te stellen.

De regeerende Coning, hier door in 't uytterste gevaer gebracht, dat niet langer toegangh tot hem was als door weghkundige in verborgen wegen, heeft sijn toevlucht tot die van Batavia genomen, met ernstige bede, om door de Compagnie geassisteert, en onder hare protectie genomen te mogen worden, verklarende, dat hy sonder dat mede onvermogens was de Nederlandse Logie, en 't Volck daer in bescheyden, tegens het gewelt sijner Rebellen te beschermen; welck versoeck den 10 February 1682 voor d'eerstemael gedaen wesende, soo is het selve niet precipitantelijck by den Generael en Raden ingewilligt, maer, nae langwijlige deliberatien daer over gehouden, eyndelijck geresolveert hare vriendelijcke Mediatie tusschen Vader en Soon aen te bieden, waer toe twee Brieven, d'eene aen de Vader, en d'ander aen de Soon, vervaerdigt, en den Majoor Isaac de St. Martin den 6 Maert daer mede nae Bantam afgesonden zijnde, so heeft de Vader deselve niet voor den 17. daer aen volgende, en dat door Luyden uyt de Engelsse, Fransse en Deensse Natien nae 's Lands wijse doen af halen, doch sonder dat hy sig heeft verwaerdigt eenig antwoordt daer op te geven; houdende ondertusschen den regeerenden Coningh in sijn Casteel in manieren voorsz. nauwer en nauwer beset en besloten, in dier voegen, dat den voornoemden Majoor St. Martin genootsaeckt is geworden op de krachtige en iterative instantien van den Coningh devoiren te doen, om voet aen Landt te krijgen, en den selven door dat middel t'ontsetten, doch heeft sulcks, vermits de geweldige oppositie der Rebellen, dewelcke met haer Canon, meest door Engelsse Canoniers gemanieert, ten selven dage op en tegens de Schepen van de Nederlandse Compagnie, niet sonder deselve grootelijcks te beschadigen, en Menschen om 't leven te brengen, doenmaels geen succes gehadt; dan den voornoemden St. Martin daer op met meerder macht, soo van Schepen als Volck, versterckt wesende, neffens last, om het landen daer mede te tenteren, en, soo doenlijck, door te breecken, tot ontset

van

van den Coning, die 't Water tot op de lippen was gekomen, heeft sulcks eyndelijck den 7 April daer aen volgende, niet tegenstaende de stercke tegenweer, dat geluck gehadt, dat de gerebelleerde Onderdanen binnen weynig uren verdreven, de Coning verlost, en alle de Posten ingenomen zijn, achterlatende niet weynig van de hare.

Op den Bodem van Batavia, daer die Vyanden haer mede quamen te vertonen, en alle hostiliteyten gebruyckten, heeft men haer vervolgens soodanig ontfangen, dat sy niet alleen met groote disadvantagie de wijck hebben moeten nemen, maer by vervolgh van tijdt onder het Opper-commando van den voorseyden Coningh door verscheyden Oorlogs-Actien, die volgens de jongste Brieven tot in de Maent van November daer aen volgende geduurt, en aen de Compagnie niet weynigh gekost hebben, tot in Turtiassa en afgelegen Gebergten de gewesen Coningh en de sijne gedwongen sijn geweest haer te retireren. Weynig dagen nae het voorgemelte ontset van den hooggedachten Coningh hebben die van d'Engelsse Compagnie, tot Bantam residerende, haer by Missive van den 13 April, met byvoeginge van eenige uyt den haren, aen den Generael en de Raden tot Batavia geaddresseert, en, nae voorgaende congratulatie over het succes van hare Wapenen, versocht een Schip te leen van de Nederlandtse Compagnie van 500 Tonnen groot, tot het afhalen en transporteren van hare Goederen en Effecten van Bantam, met presentatie van de Vracht daer voor te betalen, soo mede de Vryheyt, om tot Batavia een Huys te hueren, en daer alles in te brengen 't gene van haer believen soude mogen wesen; dat wijders aen de Bediende van de Nederlandtse Compagnie die ordre wilden geven, dat hare Natie by continuatie met soodanige minnelijke vriendschap soude mogen werden ontmoet, als door de Nederlanders doorgaens aen deselve hare Natie was betuygt: Waer op den Generael en Raden geensints gemancqueert hebben hare genegentheyt en bereydtwilligheyt te toonen, als hebbende aenstonts het Schip, Europa genaemt, groot 1200 Tonnen, of 600 Lasten, haer overgelaeten, oock hare komste tot Batavia geaccordeert, gelijck sy haer voort daer op, als haer tot Bantam niet langer dervende vertrouwen, in alle stilligheyt op haer Schip de Returne hebben begeven, en sonder afscheydt van den Coningh te nemen, of doen nemen, daer mede nae Batavia geretireert zijn, alwaer sy den 18 April zijn verscheenen, latende het gros hunner Effecten tot Bantam in de Logie, invoegen, dat tot het overhalen van deselve een tweede Schip van de Nederlandtse Compagnie, Nieuw Middelburg genaemt, 500 Lasten groot, soo oock 't Scheepje 't Wout, en eyndelijck de groote Fluyt Delfshaven, 450 Lasten groot, alle beset met eenige van de Engelsse Compagnies Volck, nae Bantam hebben moeten gesonden werden; namentlijck, 't Volck met die insichte, om het afschepen van de voorsz. Effecten te helpen besorgen, mitsgaders van alles pertinente aenteeckening te houden. Alle welcke Schepen dan successive met haer Peper en andere Effecten, voorts Huys-Meubelen, Equipagie-goederen, en wat des meer zy, volladen weder voor Batavia zijn geretourneert, dewelcke sonder de behulpsaemheden van die van de Nederlandtse Com-

pagnië, en der selver intercessie by den Coningh, sy noyt machtigh souden zijn geworden, soo was men daer tegens die Natie ingenomen en opgeset, selfs soo verre, dat sy niet een eenig Arbeyds-man noch Vaertuygh, om de Goederen aen Boort te krijgen, wisten te bestellen, alles door 't Volck, Boots en Vaertuygen van de Nederlandtse Compagnie hebbende moeten beschickt worden. Den Coningh, grootelijks in verbolgentheyt ontsteken geweest zijnde over de voorsz. quade conduite van de Engelsse in sijn reguard, heeft sig doorgaens seer verwondert getoont, dat die van de Nederlandtse Compagnie in haer faveur spraecken, en haer allesints de behulpsame handt boden, daer 't wereldt-kundigh was, dat sy met het schieten op de Nederlandtse Schepen, soo wel als op sijn Casteel, door hare kundigheyt in het dirigeren van 't selve, de meeste schade toegebracht hadden.

't Leenen van vier soodanige Schepen, en dat de Nederlandtse Compagnie deselve voor soo veele Maenden heeft moeten missen, heeft haer groot hinder, nadeel en præjuditie toegebracht; en hoewel d'Engelsse wel behoort hadden deselve aen de onse weder over te laeten, insonderheyt daer sy inmiddels acht van hare eygen Schepen uyt diverse quartieren van daen kregen, behalven noch twee andere, niet d'Engelsse Compagnie maer particuliere Engelsse toebehoorende, en dat daer toe soo ernstigh, en met soo veele instantien door die van de Nederlandtse Compagnie wierden aengesocht, die om de voorsz. hare eygen Schepen soo seer benoodight waren, soo hebben d'Engelsse daer tegens de voorsz. hare Schepen tot andere Expeditien en Voyagies gebruyckt, en de voorsz. onse Schepen, met hare Effecten en rommeling gevult, voor Batavia laten leggen.

De saecken dan in facto soodanig als is verhaelt gelegen wesende, en sig alles in dier voegen toegedragen hebbende, soo wordt aen het hoog-wijs oordeel van uw Hoog Mog: gedefereert, of daer op soodanige scherpe klachten, als men in desen doet, konnen werden gepast; en of den Eysch, tot reparatie over geleden schade en verongelijckingen, mitsgaders het te rugge roepen van onse Troupen, daer uyt kan werden gefondeert.

Men verneemt, uyt advysen uyt Engelant ingekomen, als mede uyt discoursen, alhier by de Heeren Engelsse Ministers gehouden, dat aen 't Engelsse Hof, en by die van de Oost-Indise Compagnie tot Londen, een stercke impressie soude zijn genomen, als of d'Oost-Indise Compagnie alhier van langerhandt, en insonderheydt zedert drie Jaren, een secreten toelegh soude hebben gemaeckt, om oneenigheyt in Bantam te stichten, en door die wegh sig Meester aldaer te maken, om d'Engelsse en andere Europise en Indiaense Natien van daer te verdrijven; maer indien uw Hoog Mog: souden mogen oordeelen, dat soodanige t'eenemael ongegronde waen niet volkomentlijck wert gedestrueert door 't gene hier boven gededuceert is, en met authentijcque bescheyden kan bewesen werden, van des Compagnies eenigste oogmerck, om een goede Naebuyrschap met die van Bantam te bewercken, en van Hostiliteyten van die kant bevrydt te blijven, geen nieuwigheden aldaer te ondernemen, selfs occasie en opportuniteyt tot revengie te negligeren, op verwachtinge van een accommodement, om aen de Engelsse

geen

geen ongemack toe te brengen; oock van der selver langsaemheyt in 't secoureren van den tegenwoordigen Coningh, 't welck t'eenemael incompatibel is met de voorseyde gesoubçonneerde secrete toelegh, soo lang'er hope tot beslissinge van inlandtse Differenten tot Bantam konde werden geformeert, soo is de Nederlandtse Compagnie overbodigh, niet alleen aen Uw Hoog Mog., gelijck alrede is geschiedt, maer oock met der selver goedt-vinden aen den Coning van Groot-Brittannien, te exhiberen alle de Resolutien, die zedert drie Jaren, en langer, op het subject van Bantam alhier zijn genomen, en alle d'advysen uyt Batavia dien aengaende ingekomen, op dat de waerheyt van 't gene voorsz. is, en de sincere genegentheyt van deselve Compagnie, om met de Engelsse alomme in vriendtschap en eenigheyt te leven, te meer klaerblijckelijck zy; en indien gelijcke openhertigen Productie van de zyde van de Engelsse Compagnie geobtineert kan werden, soo sal aen sijn Majesteyt van Groot-Brittannien, soo wel als aen Uw Hoog Mog:, konnen blijcken, of, by aldien eenigh toedoen van buyten tot de tegenwoordige calamiteyten van Bantam heeft gecontribueert, deselve aen d'onse of onse Bediende, of wel aen andere geimputeert moet werden. En voor soo veel men vertrouwen magh, dat den Burgerlijcken Oorlog in 't Rijck van Bantam sijn oorsprong alleen heeft uyt binnen-landtse bewegingen, soo is immers notoir, dat de beginselen daer van niet konnen werden te laste geleyt aen de gene, die op den Throon sit, en welckers interest het is sijn Rijck in rust te beheerschen, maer aen de gene, die verandering in de Regeering wil maken; gelijck dien volgende oock geen Troupen van den tegenwoordigen Coningh tegens den ouden, maer die van den ouden Coning tegens den nieuwen zijn opgetrocken.

Men kan niet ontkennen, dat den voorseyden Burgerlijcken Oorlog nadeelig aen die van de Engelsse Natie, tot Bantam residerende, is geweest; maer of het vervoeren van hare Persoonen en Goederen van daer in den voorseyden Burgerlijcken Oorlog voor schadelijck ofte vorderlijck is te houden, werdt aen Uw Ho: Mo: hoog-wijs bedencken gelaeten: En meent de Nederlandtse Compagnie alhier uyt het verhaelde klaerblijckelijck te zijn, dat, dewijle de Engelssen, staende den voorseyden Burgerlijcken Oorlog, en de devastatie en verjagingh van Ingesetenen, en een generale interruptie van Commercie in 't Rijck van Bantam daer op gevolgt, niet als met groot gevaer en sonder eenige vrucht aldaer konden verblijven, het haer tot geluck moet werden toegeschreven gevonden te hebben middel, om haer en 't hare van daer te konnen salveren: En, indien het simpel verwecken van den Oorlog Recht aen Vremdelingen in een afgelegen Rijk soude mogen geven, om vergoedinge van schade te vorderen van de gene, die deselve heeft gecauseert, dat in der daedt ongehoort is, soo soude men sig in desen, om die te eysschen, aen den gewesen Coning van Bantam moeten addresseren, en in allen gevalle niet aen de Nederlandtse Compagnie alhier, welcke geensints daer toe aenleyding heeft gegeven.

Van de zyde van de Engelssen wordt gesegt, dat aen haer Facteurs tot Bantam, weynigh dagen nae het ontset van den tegenwoordigen Coningh, schriftelijcke

 Ordres

Ordres van den selven zijn toegekomen, om van daer met haer Persoonen en Goederen te vertrecken, en dat sulcks niet soude zijn geschiedt buyten aenradinge van de Nederlanders, welcke haer met het secours omtrent hoog-gedachten Coning bevonden; maer dien aengaende consteert aen de Nederlandtse Compagnie niets ter wereldt, en kan 't geen van soodanige aenradinge alhier vermelt wort te min geloof vinden, om dat het wort gebracht tot laste van de gene, die niet by Bewinthebberen alhier, maer by Generael en Raden tot Batavia waren afgesonden, en welcke dien volgende eerst aldaer, alwaer d'Engelssen veele Maenden haer sedert haer retraict bevonden hebben, aengeklaegt hadden moeten werden, om de Beschuldiging eenigsints probabel of aennemelijck te maecken. En dewijle uyt het voorseyde blijckt, dat de uyt Bantam geretireerde Engelssen den gemelten Generael en Raden met dancksegginge over genote Assistentie hebben bejegent, en met niets, dat soude mogen smaecken nae soodanige klachten als alhier worden gedaen, soo is het geheel onbegrijpelijck, dat men deselve voor gefondeert soude konnen aensien; en wat kan vremder gedacht worden, als dat daer op by Uw Ho:Mo: tot nadeel van de Nederlandse Compagnie althans soude konnen werden gedisponeert, of by de Compagnie alhier dien aengaende eenige Resolutie soude konnen werden genomen, de aengeklaegde in Indiën daer op ongehoort, insonderheyt, dewijle in desen de Doleantie niet valt over Ordres van hier gesonden, selfs niet over eenige van den Generael en Raden tot Batavia, maer over pretense misbedryven en militaire Excessen van de by haer uytgesonden Officieren en Soldaten, die niet alleen sonder, maer tegens last konnen zijn begaen, oock by Luyden, die in dienst van dese Compagnie niet zijn; wesende sonderlingh aenmerckelijck, dat in de voorseyde Memorie geen andere nominatim werden beschuldight, daer nochtans alle beschuldigingen personeel moeten zijn, als eenen Jacob de Roy, welcke abusivelijck werdt aengesien voor een Luytenant van den Majoor St. Martin, en in der daedt is een Persoon, die, om sijn Crediieuren te ontwijcken, lang voor heenen van Batavia was gevlucht, en sig in dienst van den Coningh van Bantam hadde begeven; als mede een Hollands Renegaet, welcke ueo ipso, dat hy een Renegaet wordt genoemt, klaerblijckelijck moet verstaen worden geensints in des Compagnies dienst te zijn gebleven, boven dat het soo verre van daer is, dat ons Volck omtrent den Coning van Bantam deselve tegens d'Engelsse souden hebben opgemaeckt, dat ter contrarie haer yver, om d'Engelsse buyten schade te houden, by hoog-gedachte Coningh, met betuygingh van verwondering, is aengesien; En dat de offensien, by meer hoog-gedachte Coningh over d'Engelsse partyschap tegens hem en ons opgenomen, sonderlingh met het manieren van 't Canon, dat tegens sijn Fortresse en onse Schepen gebruykt wiert, sonder iemandts instigatie oorsaeck tot het doen vertrecken kan hebben gegeven, al waer 't alleen, om sijn tegenpartye van de goede raedt en directie van d'Engelsse te versteken. Buyten dat uyt het doen sluyten van de Vensters en andere openingen, mitsgaders 't wegh-nemen van Balckons van de Engelsse Logie, besooten schijnt te konnen werden, dat deselve soo nae aen de Fortresse tot Bantam gelegen leyt,

leyt, dat daer in geen Luyden soo suspect, als de Engelssen aen den Coning van Bantam waren, volgens Oorlogs maxime geduldt souden konnen worden, en veel min met de Vryheyt, om Koopmanschap aldaer te exerceren, en dien volgende alle af- en toe-voer onverhindert te mogen doen: Derhalven, by aldien eenig Nederlands Officier dusdanige consideratie aen den Coningh soude mogen hebben voorgestelt, van 't welk echter niets ter wereldt blijckt, soo is het in allen gevalle niet bedenckelijck, hoe daer op eenige Actie, niet alleen tot nadeel van dese Compagnie, maer selfs tot beswaring van soodanigen Officier, soude konnen werden gemoveert.

Maer boven dit alles is het klaer kennelijck, dat in Indiën en andere Gewesten buyten Europa de Coningen en Vorsten, daer regeerende, zijn gewoon van de Commercie in haer Landen uyt te sluyten en daer inne te admitteren de gene, die het haer gevalt, en dat selfs Contracten van d'eene Europesche Natie, tot exclusie van andere aengegaen, voor wettigh werden aengesien, en dat dien volgende, al waer 't schoon, dat de Coning van Bantam met soo veele kosten en gevaer van de Nederlandtse Compagnie van sijn onvermijdelijcke ondergang bevryt zijnde, en niet anders hebbende, om deselve te recompenseren, als het toestaen van een privativen Handel, met uytsluytinge van andere, soo soude dat geen Recht geven tot reparatie van schade, welcke door soodanigh Contract soude mogen geleden zijn, immers niet tegens de gene, die door voorgaende Conventien of Engagementen niet souden verhindert zijn soodanigh Contract aen te gaen. In allen gevalle, indien d'Engelsse Compagnie des niet tegenstaende soude mogen achten pretentie tot reparatie te hebben, soo konnen de disputen daer over vallende geen onlusten tusschen de twee Compagnien, en veel min tusschen de Natien causeren, dewijle by Tractaet in den Jare 1675, over de voet van het beslissen van Differenten, vallende over pretense verongelijckingen en schaden, dewelcke d'eene Compagnie d'andere in Indiën soude mogen aen doen, volkomentlijk verdragen is, hoe en op wat wijse deselve getermineert moeten werden, wesende geensints te twijffelen, of sijn Coningl: Majesteyt en Uw Ho: Mo: sullen genegen zijn die Tractaten gestant te doen, en beyde de Compagnien verstaen gehouden te zijn haer het voorschrift van deselve te onderwerpen. D' instantie, gedaen tot het te rugge trecken van onse Troupen uyt Bantam, en dien volgende tot het abandonneren van den gesecoureerden Coning, impliceert notoirlijck, soo men van de tegenwoordige toestant der saken tot Bantam sal oordeelen uyt de laetst ingekome tydingen uyt Indiën, dat de Compagnie soude gebouden zijn de voorseyde Coningh in een absolute necessiteyt te stellen, om uyt sijn Rijck te wijcken, of van sijn Vader, geassisteert door sijne rebellige Onderdanen, onvermijdelijck geopprimeert te werden, en dat dese Compagnie dien volgende ter contemplatie van 't interesse, dat een vremde Natie in de Commercie tot Bantam heeft, niet alleenig de vrucht van hare Victorie soude moeten missen, maer oock soude moeten lyden, dat een soo dangereus Naegebuur, als den voorseyden ouden Coning haer is, door haer toedoen haer soude werden opgedrongen, selfs met verbreec-

kingen

kingen van Engagementen met de regeerende Coning, over sijne Protectie aengegaen, 't welck alle soo seer strijdigh is met alle het geen by 't Recht der Volckeren gewettigt is, en door de geheele Wereldt geobserveert werdt, en van 't gene in redelijckheyt by Vrienden van Vrienden geverght kan worden, dat men niet verhopen wil, dat het eyssschen van een saecke, welcke soo seer onredelijck, en insonderheyt ten opsichte van 't geëngageerde woordt aen den tegenwoordigen Coning moraliter onmogelijck, en aen de Compagnie soo pernicieus is, soo in sig selven, als om de kleyn-achtinge en infamie, dewelcke haer daer door onder de Indiaense Natien en elders soude opkomen, dat men vastelijck wil hopen, dat soodanigen eysch geen ernst is; En by aldien het geoorlost is een geopprimeert wettig Coning te assisteren, gelijck by niemant, selfs aen de syde van de Engelssen in dit geval, in geen questie wort getrocken, wat reden, of schijn van reden kan werden gebruyckt, waerom men de gegeve Assistentie, wanneer die misschien soo seer als oyt nootsaeckelijck is, niet soude mogen continueren, en dat sig tegens soodanige continuatie van Assistentie soude mogen opposeren niet de gene, die in den Oorlogh partye zijn, maer Uytheemse, welcke professie van neutraliteyt maecken, en in allen gevalle geen interest in dese, als dat van Commercie op een uytheemse Bodem hebben.

De militaire insolentien, welcke tegens d'Engelssen tot Bantam in de confusie van den Oorlog souden mogen zijn gepleegt, van dewelcke nochtans de Nederlandtse Compagnie geen kennisse heeft, konnen aen de Engelsse Compagnie niet meer misvallen als aen haer, maer buyten dat t'ondersoecken sal zijn door wie en wiens ordre deselve souden mogen zijn begaen, en dat men niet wel weet te estimeren hoe verre het publijck respect gemeckt soude mogen zijn in 't afhalen van een Vlagge van een verlaten Logie, op de gront van een vreemdt Potentaet, soo wil men vertrouwen, dat d'æquiteyt by naerder overdenckinge aen d'Engelsse syde sal doen achten, dat, indien men van dese kant over 't hooft wil sien d'openbare hostiliteyten door verscheyde uyt d'Engelssen, met het schieten op onse Schepen, en het beschadigen van onse Luyden, ter eerster aenvang gepleeght, over alle 't gene op die voet tegens de goede vriendschap is begaen een compensatie kan werden gemaeckt, immers en in allen gevalle soo kan aen de Nederlandtse Compagnie niet meerder gevergt werden, als om daer op nae ondersoeck van saecken de gemeriteerde straffe aen de gene, die schuldigh souden mogen zijn, te doen decreteren.

Het afwijsen van 't Schip de China Marchand weet men hier niet af, en op wat wijse, of door wiens ordre, en om wat oorsaecke 't zy geschiet; maer dewijle verscheyde advysen, soo uyt Engelant als uyt Indiën, voor lange hebben mede gebracht, dat men van daer quantiteyt Amonitie van Oorlog nae Bantam dede voeren, soo soude het wel konnen zijn, dat het voorseyde Schip daer mede geladen is geweest, en dien volgende, nae het Recht der Volckeren, en nae luyt der Tractaten, niet heeft konnen pretenderen acces te moeten hebben tot de gene, die in Oorlog met de regeerende Coning en de Nederlandtse Compagnie waren; maer
hoe-

hoewel uyt het voor heen gededuceerde blijckelijck is, dat de Nederlandtse Compagnie, sonder daer over rechtvaerdige klachten subject te zijn, kan genieten het voordeel, dat haer door 't uytsluyten van andere uyt Bantam, door ordre van de regeerende Coningh, mocht wesen toegebracht, tot vergeldinge van de groote diensten, aen hem gedaen, en dat deselve geensints gehouden zijn tot restablissement van de Engelssen op Bantam te contribuëren, en veel min konnen geobligeert werden, om hare Troupen van daer te trecken, soo konnen Uw Ho: Mo: nochtans verseeckert zijn, dat een goede cordiale Vriendtschap, en broederlijcke Correspondentie en intelligentie tusschen de twee Compagnien, aen de Nederlandtse Compagnie soo dierbaer is, en haer soo gevoeligh maeckt van de schade, die de Engelsse by verder interruptie van hare Commercie op Bantam souden onderworpen zijn, dat sy in oprechtigheyt des gemoets konnen verklaren genegen te zijn, onder het welgevallen van Uw Ho: Mo:, soo haest men van d'Engelsse syde op de voet van æquiteyt en minnelijckheydt, en nae de regel van mutuële Convenientie, onder goede Vrienden de saecke met den anderen wil inschicken, over de middelen en wegen van een Restablissement van d'Engelsse Compagnie op Bantam, oock met toedoen van 't credijt en authoriteyt, 't welck de voorseyde Nederlandtse Compagnie omtrent den tegenwoordigen Coning soude mogen hebben, te conveniëren; als mede over het bevredigen van de saecke van Bantam, voor soo veel het door Uytheemsse kan geschieden, en door 't openen van middelen en wegen, om sonder te manqueren aen de Protectie, aen den tegenwoordigen Coningh beloofd, en sonder subject te zijn de gevaerlijcke Naebuurschap van den gewesen Coning, ter bequamer tijdt, en soo haest het ons op die voet doenlijck sal zijn, onse Troupen uyt het Rijck van Bantam te rugge te doen roepen; en by aldien d'Engelsse Oost-Indise Compagnie, oock staende de onderhandelinge hier over in dese twijffelachtige toestant van de saecken in Bantam, soude mogen goet vinden Schepen en Goederen, tot het drijven van Koophandel aldaer, derwaerts af te senden, sonder nochtans daer mede te vermengen Militie ofte contrabande Waeren, tot onderstant van des regeerende Conings en onse Vyanden, en dat sy tot haer meerder gerustheydt souden mogen desireren ordre aen onse Luyden in Indiën, om haer tegens d'admissie van soodanige Schepen niet te opposeren, sy sullen by de Nederlandtse Compagnie daer toe een volkomen bereydtwilligheyt vinden.

Den Heer Chardin leverde in July daer tegens weder een Memorie over, om de saeck van de Engelsse Oost-Indise Compagnie te justificeren; doch vertrock echter eenigen tijdt naderhant weder na Engelant, alsoo onse Compagnie by haer geproduceerde bleef: en is derhalven in dese saeck niets verder gedaen, als alleen, dat haer Ho: Mo: Ambassadeur tot Londen, den Heere Citters, met sijn Majesteyt van Groot-Brittannien naderhant eenige-mael over dese saeck in gesprek was, en daer in de ongefondeertheyt van de Engelsse Oost-Indise Compagnie wegens haer pretentien aen wees.

Niet alleen de Engelsse / maer oock de Deensse Oost-Indise Compagnie klaegde aen desen Staet over dit uytsetten van de Europische Natien tot Bantam / als meenende grootelijcks daer door gegraveert te zijn / en groote interessen en schaden te hebben geleden : Onsen Envoyé tot Coppenhage berichte sijn Majesteyt en den Grooten-Cancelier wel van het tegendeel / en vertoonde de contrarie bewijsen / die onse Compagnie dien aengaende hadde ; doch echter leverde den Deenssen Envoyé / den Heer Burchard / in May ten dien eynde de volgende Memorie aen haer Hoog Mog: over :

HOOG MOG: HEEREN:

HEt is seer notoir, en genoegsaem bekent, op wat manier de Deensse Oost-Indise Compagnie onder andere mede uyt het Coninghrijck van Bantam in 't voorleden Jaer door de Soon van den Coning van die Naem, op de instigatie en met hulp van de Hollandtse Oost-Indise Compagnie, die in dat Landt subsisteert, is gejaegt. De ordinaire gerechtigheyt, dewelcke heyliglijck is bewaert, en inviolabel geobserveert onder alle Natien, als het ware en krachtigste middel, 't welk haer moet preserveren en guaranderen van de overstolping van de disordre en ruïne, en haer de satisfactie geven van de ongelijcken en schaden, die sy ontfangen, vereyst nootsakelijck, dat de boven-gem. Deensse Oost-Indise Compagnie van de meer-gem. Hollandtse niet alleen heeft een prompte reparatie van de excessive geleden verliesen in dese gelegentheyt, maer oock, dat deselve t'eenemael wert herstelt in de staet, daer in deselve is geweest, soo in de Domicilien als Logementen, die deselve voor desen in 't boven-gem. Coningrijck heeft beseten. Derhalven is 't, dat den ondergeschreven Raedts-Heer, en Extraordinaris Envoyé van sijn Majesteyt den Coning van Denemarcken, Noorwegen, &c. sig geobligeert vint, door expresse ordre van gedachte Coning, sijn Meester, om seer dringende instantien te doen, gelijck als hy deselve tegenwoordigh door desen doet, ten eynde Uw Ho: Mo: ten eersten de gantse restitutie, en de behoorlijcke satisfactie, hier boven genoemt, ten effecte souden willen laten brengen. Het goede Recht, 't welck soo grooten eerbieding by Uw Ho: Mo: vint, en waer van de Wetten haer gedurig soo heylig zijn, laet aen den ondergeschreven geen reden over, om te twijffelen, dat sy daer van oock voor dese mael geen ware bewijsen sullen geven ; en haer gewoonlijcke billijckheyt persuadeert hem, dat sy daer van in dese gelegentheyt soo wel ware bewijsen aen sijn Majesteyt van Denemarcken, als in alle andere, die hem mochten raken, sullen geven. Gedaen in den Hage, den 16. 26. May, 1683.

Geteekent

G. BOURÇHARD.

Men heeft echter niet gehoort / dat daer op iets naders als op de klachten der Engelssen is geresolveert : En daer mede sullen wy met die saeck afbreecken / tot dat'er iets meerders in werdt gedaen / alsoo het wel te duchten is / dat die Natien noch verder dien aengaende sullen insisteren.

In

In de voorgaende Mercuriussen hebben wy gesegt / dat'er tusschen de Gemeente en de Magistraet van Ceulen groote Differenten waren ontstaen / die tot noch niet getermineert waren ; sulcks nam geduerigh meerder toe als af ; want met het begin van dit Jaer quam den Burgermeester Krebs / die aldaer uytgebannen was geweest / doch aen 't Keyserl. Hof hier over geklaeght / en een Protectorium verkregen had / met een groot gevolg van sijn Gunstelingen weder binnen Ceulen / om / volgens de Keyserl. last / aldaer weder in alle sijn Ampten en Digniteyten herstelt te werden ; doch de Gemeente wilde gants niet daer toe verstaen / als oordeelende / dat hy / volgens deselve Keyserl. last / sigh eerst met de Gemeente of Burgerye soude moeten accommoderen. De selve Gemeente was ondertusschen oock niet wel te vreden / dat de Magistraet van die Stadt haer geen satisfactie op haer Eysschen gaf / en vergaderde derhalven dagelijcks by een / om deselve te bekomen. Den 25 January deses Jaers leverden sy haer Gravaminaes ten dien eynde over / en begeerden van de Magistraet / dat haer de volgende Articulen geconsenteert souden werden ; namentlijck : 1. Dat de Vonnissen tegens den Burg-Graef Hendrick Christ en andere Stadts Bedienden, voor eenigen tijdt gevelt, ter executie gestelt mochten werden. 2. Dat den selven Christ wegens sijn Crimina vast geset en exemplair gestraft mocht werden. 3. Dat de Fiscalen, die voor hem valsche Attestatien ondertekent hadden, van gelijcken gestraft, en voor altijdt van haer Beneficien afgeset mochten werden. 4. Dat de Bedienden, die den Heer Krebs weder aldaer geconvoyeert hadden, van haer Ampten en Diensten ontslagen souden werden. 5. Dat het geene, 't welck wegens Sr. Oekhofen en andere overleden Burgermeesters voorgenomen was, geëxecuteert soude werden. 6. Dat het geene, 't welck van de Banner-Heeren en Gedeputeerden aen den Raedt, wegens des Stadts Reken-Kamer voorgestelt was, voltrocken soude werden. 7. Dat men het Reglement wegens de Banner-Heeren soude vast stellen : En 8, dat het Verbondt, genaemt Transfix, in alle sijn Poincten en Clausulen herstelt en onderhouden soude werden. De Magistraet op het hart aendringen van de Burgerye stont wel eenige daer van toe / maer konde tot sommige niet resolveren / te meer / alsoo ondertusschen Vermaen-brieven van sijn Keyserlijke Majesteyt aen de Gemeente quamen / waer in deselve niet alleen van onbehoorlijcke Proceduren wierdt beschuldigt / maer oock belast / om sigh stil te houden ; doch de Gemeente oordeelende / dat sy alles tot het best van de Stadt deden / en alleen / om haer Privilegien / die haer van vorige Keysers en Coningen gegeven waren / te maintineren / wilde sig hier aen niet gedragen / en wierdt te meer verbittert / om dat hare Magistraet op haer versoeck geweygert hadde / om het Geldt van de Grooten / die voor desen in Boete beslagen waren / af te vorderen / alsoo die van haer Sententien geappelleert hadden. Dese saecken van aldus onder malkander eenigen tijdt smeulende / sonder dat yets daer in gedaen wierdt / soo begon de Gemeente in het begin van Juny haer instantien / om satisfactie te hebben / te vernieuwen ; maer de Magistraet daer tegens opiniatrerende / en

de Soldaten / die in de Stadt lagen / onder het commando van haer Oversten Kirpricht / op het beslooten Voorhof van 't Stad-huys by malkander hebbende doen komen, om de Burgerye / indien die iets wilde ondernemen / daer mede af te weeren / soo gaf sulcks soo een groote impressie van achterdocht aen deselve Burgerye, dat sy haer Vaendels uyt haer Gildehuysen haelden/en eenige van de best-gewapende Compagnien nae het Stad-huys sonden / om van de Magistraet openingh van 't een en 't ander te begeeren; maer den Oversten Kirpricht / die nae het scheen lust had / om op de Burgerye los te branden / indien die wilde doordringen / wilde haer niet laten passeeren / en had sijn Soldaten door 't spendeeren van eenig Gelt aengemoedigt / om sig tegen de Burgerye dapper te houden / en op haer / indien sy aendrong / vuur te geven; de Soldaten echter / in plaets van sulcks te gehoorsamen / leyden haer Geweer neder / en seyden / dat sy niet gehouden waren / om te vechten tegen de gene / die haer betaelden; inwegen deselve Burgerye sonder slagh of stoot in quam/ en de Soldatesque nae haer Quartieren deed vertrecken. De Burgers namen aenstonts den selven Oversten gevangen / en besetten het Stad-huys / de Magasijnen en de Poorten; sy deden ook den Syndicus Judendonk en den Stads Schryver Hesselman arresteeren: en vermits dese saeck haer ongemeen tegens de Magistraet deed verbitteren / sette sy deselve met de Burgemeesteren af/ en verkoor weder nieuwe in haer plaets / welcke in 't laetst van Juny / en in 't begin van July haer Ampt aenvaerden / doch met eenige tegenstrevingh / alsoo die wel sagen / dat de saken daer mede niet in stilte souden geraecken; te meer / om dat de Commissarissen van sijn Keyserl. Majesteyt / zijnde Gedeputeerden van den Ceurvorst van Trier en den Hertogh van Nieuburg / gedurigh by de Magistraet en de Gemeente aen hielden / dat men de Keyserlijcke Commissie soude respecteeren / of dat sijn Keyserlijcke Majesteyt efficacieuser Middelen soude moeten gebruycken / om sig te doen gehoorsamen.

De Gemeente / ondertusschen seer gebeten zijnde op des Stadts Oversten Kirpricht / den Syndicus Judendonck / en voornamentlijck den Stads Schryver Hesselman / begeerde / dat die te Recht gestelt souden werden: de Magistraet gaf den laetsten daer op aen de Ceurvorstelijcke Rechters over / om sijn Vonnis uyt te spreecken; maer die wat te lang nae de sin van de Gemeente daer mede wachtende / soo quam deselve weder op de been / en drong haer / om sijn Sententie uyt te spreken / gelijck dat oock geschiede / en hy gevonnist wierdt / om onthooft te werden / 't welck op den 12 Augusty tot Ceulen op de Hoy-Marckt wiert volvoert / gaende hy seer bymoedig na 't Schavot / en bindende sijn Hair selfs op; doch den Scherprechter deed sijn Ampt vry qualijck / en sloeg wel vier slagen / eer hy 't Hooft af kreeg.

Met de andere / namentlijck den Oversten Kirpricht en den Syndicus Judendonck / soude men mede na alle schijnbaerheyt voort gegaen hebben / maer alsoo de Keyserl. Commissarissen ondertusschen sterck aendrongen / dat men de Keyserl. Commissie soude aen nemen / en niet het verder executeeren

van

van de gevangen Persoonen op houden / soo liet de Magistraet de Gemeente daer over by-een komen / om hier op te delibereren: Dit dan geschiedende / soo waren de Gildens daer in verschillende tegens den ander; doch de meeste wilden niet verstaen / dat men de Keyserl: Commissie soude aennemen / en wiert deselve alsoo verworpen; maer eenige Burgers uyt de Gildens / die gestemt hadden / om de Keyserl: Commissie aen te nemen / hier over onvernoegt / quamen op de been / en liepen na de Plaetsen / daer den Syndicus Judendonck en den Stadts Oversten Kirpricht gevangen saten / en haelden deselve daer uyt; welcke / dese goede uytkomst siende / niet luy waren / om sig aenstonts te salveren; doch in dese gelegentheydt wierden al eenige excessen begaen / alsoo eenig Canaille / sig daer op mede door den dagh begevende / 't Huys van den Syndicus Judendonck en eenige andere plonderde en beroofde. Dese echter / die dese Gevangens hadden verlost / alsoo de andere Gildens daer over seer verstoort waren / mosten sigh aenstonts uyt Ceulen begeven / alsoo men anders aldaer licht slecht met haer omgesprongen soude hebben / en retireerden sig de voornaemste daer van meest in 't Landt van Gulick en Bergh.

De saken in die staet zijnde / en de Keyserl. Commissarisen siende / dat men de Keyserl. Commissie niet wilde respecteren / lieten daer op den Keyserlijken Ban publiceren; doch de Magistraet en de Gemeente sonden daer op eenige Gedeputeerden uyt den haren / waer onder selfs eenige waren / die in den Ban waren gedaen / na 't Keyserl. Hof / om haer saken te justificeren / maer deselve konden daer 't geheele Jaer geen Audientie krijgen / alsoo men aen het Keyserlijcke Hof oordeelde / dat die saken door de genomineerde Keyserlijcke Commissarisen afgedaen most werden.

De Differenten tusschen den Ceurvorst van Ceulen / als Prince van Luyk / en de Stadt Luyk / waer van wy voor desen meerder mentie hebben gemaekt / verwijderden in 't begin van dit Jaer hoe langs hoe meer / en sprack men selfs / dat dien Ceurvorst die Stadt soude gaen belegeren / om haer alsoo tot gehoorsaemheyt te brengen; doch daer van is echter niet gevolgt: en zijn dese Differenten in 't laetst van 't Jaer door den Bisschop van Straetsburg / die daerom selfs na Luyck trock / in der minne geaccommodeert.

De Conferentien tot Franckfort / gelijck in de laetste Mercurius is gesegt / na Regensburg getransfereert zijnde / soo had men aldaer daer op beginnen te delibereren / of men de Tractaten met Vranckrijck aldaer behoorde voort te setten of niet / en op wat voor een wijse; de Ceurvorstel. Stenden oordeelden van Ja / doch die van de Vorsten waren noch eenigen tijdt daer tegens / als oordeelende / dat Franckfort daer toe bequamer / en oock de verkosen Plaets was: eenige meenden wel / dat sijn Keyserlijcke Majesteyt mede niet gaerne soude willen toestaen / dat men tot Regensburg van dese saecken soude tracteren; te meer / om dat den Termijn / door Vranckrijck gestelt / soo kort was / en den laetsten January expireerde; doch den Keyserl. Commissaris aldaer representeerde den 29 December van 't voorleden Jaer door een Decreet

aen de Rijcks-Vergaderinge; Dat den Keyser, tot maintenue van de Vrede, en tot voortsetting van de Tractaten tot Franckfort, al het geene, dat hem mogelijck was geweest, had gecontribueert, en daer-en-boven aen de Franssen door sijn Gesantschap niet alleen mondeling laten presenteren, maer oock in de Rijks-Deductie, of Duplijcque laten influëren, dat, indien men benevens of boven de dispositie van de Tractaten, aen de zijde van de Kroon Vranckrijck ex mutua utriusque partis convenientia, iets hadde willen voorslaen, men daer over aen de zijde van den Keyser en 't Rijck geensints de minnelijcke Tractaten, noch andere sortable Middelen, soude verworpen hebben: Dat Vranckrijck in tegendeel sijn Ambassadeurs van Franckfort, met prefixie van soo korten Termijn, na Regensburgh had verwesen; doch dat sijn Keyserl. Majesteyt het verder tracteren aldaer wel konde toelaten, aengesien soo veel aennaderende gevaren het Rijck quamen te ontrusten, en derhalven de continuatie van de Tractaten met Vranckrijck nodigh was; maer dat hy, indien sulcks al geschiede, echter van vaste opinie was, dat men soo swaerlijck, sonder de discussie van 't ware verstant des Vredes, en sonder d'examinatie van het aenbrengen der gegraveerde Standen, met Vranckrijck soude konnen d'Accoort raken, als men swaerlijck in 't Rijck van een bestandige Rust en Vrede soude konnen versekert zijn, soo lang alle de Differenten met Vranckrijck niet te gelijck en t'eenemael afgedaen waren: met versoeck van sijn Keyserlijcke Majesteyt aen de Ceur en Vorsten, als mede de Standen van het Rijck, van rijpelijck te willen overleggen, hoe nodig het tegenwoordigh was, dat sy tot de gemeene Defentie en Tranquilliteyt sig alle te samen met ernst in behoorlijcke postuur stelden; en op wat wijse sy meenden, dat men by dese noodt de verdere Tractaten, met het voor-by gaen van alle Competentien en Dispuyten, op het kortste en beste tot een goedt eynde soude konnen brengen. Hier op/ en op het verder voort setten van de Tractaten met Vranckrijk/ begonden de Stenden aenstondts te delibereren/ en quamen eyndelijck soo verre/ dat sy ruym midden January na eenige Debatten besloten/ om de Tractaten met Vranckrijck tot Regensburg voort te setten; doch die van de Rijcks-Vorsten stonden 't selve alleen toe op Conditie/ dat men eerst noch over de wijse/ hoedanig men daer in soude handelen/ soude moeten accorderen: Dit wiert aenstonts aen den Franssen Plenipotentiaris/ Monsr. Verjus/ bekent gemaekt; doch den selven/ oordeelende/ dat het wat te laet was/ seyde/ dat hy/ om verder te tracteren/ eerst bescheydt van sijn Coningh most hebben/ alsoo den Termijn doch op 't expireren stont; hy sont echter een Courier na Parijs/ om sijns Conings sentiment dien aengaende te weten/ welke/ te rugh gekomen zijnde/ mede bracht/ dat hy/ sonder eenige prefixie van tijdt/ met de Gedeputeerden van 't Rijck soude handelen tot dat hy andere Ordres kreegh/ of gerevoceert wierdt/ 't welck hy aen deselve bekent gemaeckt hebbende/ soo wierdt hy daer over bedanckt. De Stenden begonden daer op te arbeyden/ om een Deductions Geschrift op te maken/ en 't selve aen den Franssen Ambassadeur te presenteren; maer de Ceurvorstelijcke Gedeputeerden wilden

daer

daer toe niet verstaen / en oordeelden / dat men / om de Tractaten ten eersten voort te setten / iets aen Vranckrijck most offereren; doch de Gedeputeerden van de Vorsten wilden geensints daer toe verstaen / soo dat de Tractaten in plaets van voorwaerts achterwaerts gingen.

Ondertusschen deed den Ceurvorst van Brandenburgh door sijn Gesant by sijn Keyserl. Majesteyt sijn best / dat men toch op de Propositien van Vranckrijck tot Regensburgh van wegens den Keyser alle krachtige devoiren mocht by brengen: waer op aen den selven het volgende Antwoort van wegens hooggedachte sijn Keyserl. Majesteyt wiert gegeven / om te toonen / dat men daer niets als de Vrede / doch op een behoorlijcke wijse / socht.

Antwoordt van sijn Keyserlijcke Majesteyt, gegeven op de Propositie van den Heere Baron van Swerin, Ceur-Brandenburgsen Afgesant.

UYt het gene, dat aen sijn Roomse Keyserl. Majesteyt, onsen allergenadigsten Heer, des Ceur-Furstelijcken Doorluchtigheydts van Brandenburgs Afgesant, Geheyme Raedt en Kamer-Heer, den Heere van Swerin, soo wel mondeling als oock schriftelijck, soo manierlijck als naedruckelijck, heeft voorgestelt, heeft sijne Majesteyt seer wel en genadigst vernomen, in welcke rijpe en nauwe overlegginge, soo wel die van buyten, ab Oriente & Occidente, soo hart dreygende Conjuncturen als desen innerlijken bedroefden toestant onses waerden Vaderlandts, sijne Ceurvorstel. Doorluchtigheyt (gelijck hy voor desen, tot bereyckinge van een bestendige Rust en seeckerheyt, van selfs, tot afsweeringe der geweldadigheden, de Wapenen aengegrepen, en andere daer toe verweckt, en mede aengedreven hadde, als oock tegenwoordig tot een gelijckmatigen eynde der Ruste en sekerheyt) hoe langer hoe weyniger yets anders vinden konde, als 't gene hy onlangs best meende tot dien eynde gedaen te hebben: Dat namentlijk in een redelijke erkentenisse des tegenwoordigen toestants, door accepteringe eens aengeboden Vredens, het gantsche Roomse Rijck over 't hooft hangende gevaer voor te bouwen, sy des te meer, dewijle die soodanige Ruste en sekerheyt niet alleen door aenneminge des voorslags, by aldien geen beter te bekomen soude zijn, veel eerder als door werckelijcke Oppositie bereyckt soude konnen werden, maer oock met soo klaren bondigen en ondisputeerlijcke woorden, ex ipsius met. Regis Christianissimi intentione & consensu, ingericht soude konnen werden, dat het in 't toekomende, sonder verder indracht, daer by soude blijven, en verder geen twijffelachtigh verstandt of aenlaet tot eygenmatige uytlegginge overigh soude zijn, en alle misverstandt, 't geen soude mogen ontstaen, door andere als dadelijcke en geweldtsame wegen uyt den wegh geruymt soude werden: Invoegen sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt selfs overbodigh, willig en bereydtwilligh was, niet alleen by 't oprechten van sulcken Vrede sigh met alle Interessenten op 't allerminnelijkste te verbinden, maer oock sijn Keyserl. Maje. tegens den Erf-Vyandt met een aensienlijcke hulp onder den arm te grijpen. Daer-

en-

en-boven, dat of wel sijne Keyserl. Majesteyts intentie en uytsien op een universelen Vrede met Vranckrijck roemlijck, en sulcks ten hooghsten te wenschen zy, evenwel sijn Ceurvorstel. Doorluchtigheyt daer toe niet soude willen helpen; dat, by achterblijvinge van dien, sijn Keyserlijcke Majesteyt, of veel meer die gene, die van des Rijcks implieringe meer te hopen, als wel selfs hulpe by te brengen hebben, aen het Roomsse Rijck haer avantage (om dat sy sulcks oock niet te gelijck konnen bekomen) souden willen misgunnen, mitsgaders wat anders meer soo wel daer op slaende, als daer beneffens oock wegens oprechtige behoudinge en conservatie der gesamentlijcke Ceurvorsten preëminentien, item wegens sijn Ceurvorstel. Doorluchtigheyt,s noch voor den voorigen Krijg, af-soeckende particuliere Satisfactie boven-gedachte Heere Afgesant in sijn voordragen heeft willen aenroeren. Dat nu sijn Ceurvorstel. Doorluchtigheyt voor eerst den gemeenen toestant des Rijcks, gelijck billijck is, soo diep mede ter herten neemt, en daerom dit sijn vertrouwen in dier voegen in sijn allerhooghstged. Majesteyt heeft willen setten, dat hy sijn voorgenoemde soo hoogh-vernuftigen Raedt door een eygen Besendinge van desen sijnen Geheymen Raedt heeft willen laten aenbrengen, en, in soo veelwichtige reflexien bestaende, laten vervolgen; maer daer beneffens oock sijn Keyserlijcke Majesteyt van sijne onveranderlijcke devotie, en t'samen-houdinge voor 't Gemeene-beste heeft laten verseeckeren, 't selve streckt den selven billijck tot grooten troost en vernoegen, en kan sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt daer tegen verseeckert zijn, dat sijn Keyserl. Majesteyt sulcke sijne wel-gemeynde erinneringe oock niet anders als wel danck-nemelijck erkennen: Maer oock, dat niemandt nochte de voorged. gevaerlijcke Conjuncturen dieper ter herten neemt, noch oock grooter begeerte en verlangen tot een soodanigen Vrede, die aen het lieve Vaderlandt, en een yder Standt van dien, de seeckerheyt van een bestendige gemeene Rust bevestigen, hebben kan, als sijn Keyserlijcke Majesteyt; en wilde geerne sijn hoop daer omtrent met sijn Ceurvorstel. Doorluchtigheyt voegen, by aldien de ervarentheyt tot nu toe besonder by de Kroon Vranckrijck het tegendeel soo opentlijck niet aen den dag gebracht hadde, dat nu, en by den tegenwoordigen toestant, noch wel weyniger en beter te verwachten staet, soo lange door een universelen Vrede de saecke niet in soodanigen staet geset wordt, dat die by een ander-malige Rupture daer tegens eenen universelen Oorlogh en tegenstandt te verwachten heeft. En voorwaer, by aldien men het vertrouwen des Vredes in den klaren en ongetwijffelden sin van de opgerechte Instrumenten soude willen stellen, gelijck als het Instrument van den Nimweegsen Vrede in omnibus & omnia nisi in Casibus mutatis geconfirmeert en bevestight is; wat heeft derhalven in 't laetstged. Westphaelsse onder anderen klaerder en duydelijcker uytgedruckt konnen werden, als dat die van de Kroon Vranckrijck tegenwoordigh kort nae den Nimweegssen Vrede, sonder gegeven oorsaeck, geoccupeerde Rijcks-Steden, Furstendommen, Graefschappen en Landen, bysonder oock die voor den gem. Westphaelssen Vrede, met Fransse Guarnisoenen beset gewesene Elsassche Rijcks-Steden, Hagenauw en Landauw,

met eenen oock de drie Bisdommen, Metz, Toul en Verdun, gepretendeerde Vasallen, Landen, Plaetsen (als met Fransse Volckeren beset waren) aen 't Rijk souden verblijven. Hoe hadde de Kroon Vranckrijck sulcken sin ipso facto klaerder konnen erkennen, of interpreteren? als dat al 't selve door 't Neurenburgse Reces van Executie, en wel selfs werckelijck voor 't Rijck, wederom geëvacueert, ingeruymt, en een yder Standt in sijne immedieteyt ten vollen herstelt heeft gehadt, alsoo, dat aen deselve daer nae, soo wel als voor desen, by opentlijcke Rijcksdagen, in tegenwoordigheydt van de Coninglijcke Fransse Gesanten en Ministers, en sonder eenigh haer tegen-seggen, gelijck andere Rijcks-Stenden, de Sessie en het Votum is verbleven, en van haer in allen Rijcks- en Krijgs-Lasten haer Contingent opgebracht, en in strijdigheden geen andere, als des Rijcks Dictatura geagnosceert, jae van de Kroon Vranckrijck selfs aen haer als Status liberos gesonden en geschickt, en Fœdera met haer gemaeckt zijn geworden. En boven dat is in 't begin van de gepraudeerde Arbitragie, raeckende de voorn. Rijcks vereenigde Steden, daer op meermaels gecontesteert geworden, dat het geensints des Conings meyninge was hare Immediëteyt, by gem. Westphaelsse Vrede haer geconfirmeert en gereserveert, in dispuyt te trecken. Is in meerged. Vredens-Instrument de Stadt en Stift Straetsburg niet met klare en uytdruckelijke woorden voorbehouden? En heeft deselve als Compociscus, nevens andere daer toe Gedeputeerden van 't Rijck, even deselve Vrede niet laten onderschrijven en voltrecken? Is uyt den selven niet onwedersprecckelijck, dat (soo veel de aengematigde Vasallen van de drie Bisdommen, Metz, Verdun en Toul, betreft) deselve, buyten den Circul van de Bisdommen selfs, aen de Kroon Vranckrijck geensints gecedeert, noch ingeruymt zijn geworden? En wat daer diergelijcke meer is, 't geen in beyde de Westphaelsse Vredens-Instrumenten, en selfs op d'eygene instantie van de Kroon Vranckrijck gepacisceert, en ten deele by haer selfs in pristinam Libertatem & immedietatem gerestitueert is geworden.

En wat heeft alle dese duydelijcke, klare, bekende en voltrockene uytdruckelijckheyt geholpen? Dat, niet aenstonts daer op, als dit alles door de Nimweegse Vrede voor beduydet moeten werden geconfirmeert is geweest, die daer in gedachte Stenden niet alleen, maer noch onderscheydelijcke andere Stiften, Furstendom, Graef- en Heerschappyen van 't Rijck, gantsch en t'eenemael, sonder pretext van eenige daer toe gegevene oorsaeck, af- en wegh-geruckt zijn, en ten vollen onder de Fransse Souvereiniteyt gedwongen staen te werden. Waer uyt dan, en bysonderlijck daer uyt, dat gelijck deselve Kroon Vranckrijck te vooren al te Nimwegen aengevangen heeft gehadt, tegenwoordig tot Franckfort en Regensburg noch imperieuser voortgaet, niet na de eygenschap van een ordentelijcke Handelinge van Vrede te tracteren, maer bloot weg, Leges en Conditiones, nae sijn eygen gevallen en convenientie te voorschrijven en voort te setten, de reeckeninge licht voor af te maecken is, hoe lange in sulcken nieuwen particulieren Vrede met deselve in te gaen sal bestaen, wanneer sy daer door sijn Keyserl. Majesteyt en het Rijck buyten alle (soo wel binnen- als buyten-landtse

fort na Regensburg is getransfereert, om daer weder met de generale Vergadering van 't Rijck hervat, en promptelijck tot een geluckigh besluyt gecontinueert te werden, sijn Keyserl. Majesteyt noch die droefheyt heeft gehadt, dat, na dat'er soo veel tijts verlopen was, men hem niet alleen niet het minste Resultat van het Rijck heeft geaddresseert, om hem bekent te maken, hoedanig en op wat wijse men tot het voorgestelde oog-wit soude komen, maer dat meer is, dat dese saeck sigh accrocheerde, niet alleen om dat de twee opperste Collegien, wegens het principale Poinct, waer van gehandelt wert, in haer opinien different zijn, maer oock om dat deselve Collegien met dat van de Steden tot geen Re- en Correlatien hebben konnen komen, noch, vergadert zijnde, wegens een Resultat convenieren, waer van de differente opinien (volgens de gemeene stijl) aen sijn Keyserlijcke Majesteyt, als Hooft van 't Rijck, gebracht souden hebben konnen werden, om daer over te decideren:

Daerom, en op dat de Negotiatie ten minsten gecontinueert soude werden, en dat het voltrecken van 't Poinct van de publijcke Securiteyt, soo noodsaeckelijck in dit algemeene gevaer, en in de aennadering van de Turckse Macht, niet langer tot nadeel van 't Gemeen opgehouden soude werden, soo is sijn Keyserl. Majesteyt, als Opperhooft van 't Rijck, om aen de plicht van sijn Ampt en Vaderlijcke sorgen te voldoen, aengedrongen geweest, om te dencken, hoedanig men dese differente opinien soude konnen achterwegen laten, sonder sigh daer mede op te houden, en niet-te-min in de saeck selfs, waer van de Quaestie is, voort gaen; en of het in dese gelegentheyt niet een bequaem en billick Expedient was, dat, om de Negotiatie met Vranckrijck, uyt de naem van den Keyser en 't Rijck, te continueren, men aen den Plenipotentiaris van die Kroon, die tot Regensburg is, door een Geschrift deed voorstellen en remonstreren: (door de wegh, die alreedts toegestaen en gepractiseert is uyt krachte van 't generale Resultat van 't Rijck van den 13 January)

Dat de Brieven, aen sijn Alder-Christelijckste Majesteyt den 21 July 1680, en den 7 February 1681, geschreven, en al 't gene, dat zedert gepasseert is, genoeg deden blijcken wat onderdruckingen de Standen en Leden van 't Rijck, soo door de civile als militaire Fransse Officiers, hadden geleden, en dat in plaets van een rechtvaerdig soulagement, 't welck men verhoopt had, deselve onderdruckingen tot sodanigen punct hebben blijven duren, en dat, na alle de veroveringen, uyt eygen Authoriteyt gedaen tegens de Eygendom van 't Rijck, soo in Italien als de Creytzen van den Neder-Rijn, Westphalen, Swaben en Bourgondien, oock het beste en grootste gedeelte van den Opper-Rijnsen Creytz is ingeslockt geworden.

Dat men door deselve Brieven klaerlijck sag, dat al 't gene, dat men nu seyde, inconteestabel tegens de Tractaten, die ter goeder trouwe met Vranckrijck waren gemaeckt, was.

Dat de solemnele Declaratie van de Standen, in 't Jaer 1648 in Westphalen vergadert, en de Brief, die sy aen den Alder-Christel. Coning hebben geschreven, stercke

stercke en overwinnende bewijsen waren, dat deselve Standen noch de wil noch de macht hebben gehadt, om de Landen en Plaetsen, nieulijcks door Vranckrijck geoccupeert, te cederen.

Dat dese Kroon selfs effectivelijck dese Declaratie had erkent door 't Tractaet van Executie van Neurenburg, alsoo het in conformité van dit Tractaet niet alleen ten vollen hadde gerestitueert de Prinsdommen, Graefschappen en Heerlijckheden van der Elsas, welcke het zedert geoccupeert had, maer oock geëvacueert de Steden van Haguenauw en Landauw, en de Plaetsen en Landen, behoorende aen de gepretendeerde Vassalen van de drie Bisdommen, daer Frans Guarnisoen in lagh.

Dat Vranckrijck Sit-plaets en Stem in de publijcke Vergaderingen aen dese Standen had laten nemen; selfs in presentie van haer Ministers een Propositie laten doen van 't geen yder party toe behoorde.

Dat dese Standen altijdt haer Contingent hadden gecontribueert; dat sy noyt geen andere Recht-banck als die van 't Rijck hadden erkent; dat Vranckrijck deselve dickwils had geëert door sijn Ministers als vrye Standen; dat het Alliantien met haer had gemaeckt; en eyndelijck, dat Monsr. de Gravel, Franssen Plenipotentiaris, meer als eenmael had versekert, dat het Desseyn van sijn Coningh niet was, om de gereserveerde Immediëteyt op de 10 Steden van der Elsas te contesteren; dat men door den inhout van het Tractaet van Munster klaerlijck konde betonen, dat men aen Vranckrijk de gantse Provintie van het Opper- en Neder-Elsas niet had gecedeert, maer alleenlijck en namentlijck het Landt-Graefschap van der Elsas, het Zuntgaw, de Provoostdye van Haguenau en Brisack, te weten, alleen en eeniglijck 't geen het doorluchtige Huys van Oostenrijck daer had beseten; dat dese Cessie niet alleen door de paragraphe, Tertia Imperator, &c. was gespecificeert en gelimiteert, maer oock, dat alle de andere Standen en Leden van 't Rijck, in der Elsas gelegen, uyt dese Cessie door de paragraphe 87 waren geëxcepteert; en dat Vranckrijck door het woort van Teneatur genootsaeckt was geweest, om aen de Immediëteyt van de Standen niet te raken, en sig te contententeren met de Rechten, die het Huys van Oostenrijck op de gecedeerde stucken had, alschoon met dit onderscheyt, dat Vranckrijck het Rijck niet soude erkennen, gelijck als 't Huys van Oostenrijck ten desen reguarde had gedaen, maer dat die dese stucken soude besitten directi & supremi Dominii Jure; en dat in dese fin, en ten dien eynde alleen, de clausul, Ita tamen, &c. by de paragraphe Teneatur was geannexeert.

Dat daer-en-boven de woorden Partium Cessarum, welcke in 't Articul, Item Rex Christianissimus, gevonden wierden, klaerlijck uytwijsen, dat men het gantse Elsas niet had willen cederen, maer alleen stucken van die Provintie, welke het Huys van Oostenrijck aldaer hadde beseten.

Dat Vranckrijck selfs soo weynig gedacht had, om een Cessie van 't gantse Elsas ten tijde van 't Tractaet van Munster te pretenderen, dat het wel expresselijck had willen stipuleren, als een groote advantage, de Demolitie van Benfelden,

de Neutraliteyt van Zabern, en de Passagie voor sijn Troupen, die het na Philipsburg soude willen senden.

Dat selfs Vredens-Tractaten door de Stadt Straetsburgh en andere Steden, als Standen, zijn ondergeschreven en getekent geweest, als tracterende met Vrankrijk.

Dat, wat belangt de gepretendeerde Vassalen van de drie Bisdommen, Metz, Toul en Verdun, de Declaratie van de Standen, daer op geallegueert, niet alleen incontestabel doet blijcken, dat, behalvens de drie Bisdommen en der selver Territorium, men aen Vranckrijck wegens 't Rijck niet heeft gecedeert, maer, dat deselve Vassalen, leggende buyten het Territorium van de Bisdommen, en door Vranckrijck gegraveert zijnde, in haer Goederen, Waerdigheden en Immuniteyten zijn herstelt, uyt kracht van de algemeene Vriendschappen, gelijck als men soude sien door 't Articul van de Vrede van Munster, Justa hoc universalis, en de volgende tot aen dat van Dux de Croy; en wegens de gene van het Tractaet van Osnabrugge, van 't Articul van Comites de Leiningen tot aen 't 4. Joachim Linestrio, Comes Ottingensis.

Dat verscheyde van dese selve Standen en gepretendeerde Vassalen door Vrankrijck selfs zijn gerestitueert geweest; dat sy altijdt voor immediate Standen van 't Rijck zijn erkent geweest; dat sy sonder ophouden de publijcke Vergaderingen hebben gefrequenteert; dat sy regulierlijck de Lasten van 't Rijck hebben gedragen; dat sy sigh continueel hebben geaddresseert aen de Recht-banck van het Rijck; en dat eyndelijck Vranckrijck selfs Alliantien met haer heeft gemaeckt, en haer de Vryheyt van haer Immedieteyt laten genieten, soo voor de Geestelijcken als Wereldtlijcken; dat dese Kroon altijdt soo weynig gedachten had gehadt, om iets te pretenderen buyten het Territorium van de Bisdommen, uyt kracht van de Cessie, die aen hem was geschiedt, dat deselve groote sorg heeft gehadt, om namentlijk onder de Cessie van de Bisdommen de Plaets van Moyensie, hoewel effectivelijck onder 't Territorium van Metz begrepen, te specificeren en begrijpen, sonder echter deselve sorgh te nemen, om onder dese selve Cessie te specificeren en begrijpen een soo groot getal van Prinsdommen, Graefschappen en Heerlijckheden, alschoon die buyten 't Territorium deser Bisdommen zijn gelegen, en derhalven genoegh van de Cessie geëxcepteert waren; welcke het echter nu niet nagelaten heeft, om tegenwoordig te occuperen, gelijk als of deselve waerlijck onder dese Cessie, in de Limiten van 't Territorium of District besloten, begrepen waren.

Dat door de Arresten van de Kamers van Metz en Brisack veel Geestelijcke Standen, Prinsdommen, Graefschappen en Heerlijckheden van 't Rijck gedemembreert waren, welke noyt van 't Elsas of van de Bisdommen zijn gereleveert geweest, ten zy misschien alleen van eenig Huys of Dorp; en dat onder dit eenig pretext van een enckelde erkentenis van Leen van eenig Casteel, Burgt of Acker Landts, men had willen onderwerpen, en oock effectivelijck onderworpen geheele Landen onder de Souverainiteyt van Vranckrijck, en t'eenemael van de Immedieteyt en Vryheyt van 't Rijck gedetacheert; dat de publijcke Acten lieten blijcken

blijcken van wat nature de gedane occupatien waren op de Eygendom van 't Rijk, in Italien, in de Plaetsen en Landen van den Bourgondisen Creytz, en in 't Hertogdom Lottharingen, en soo veel andere occupatien, waer aen 't Rijck seer nau geobligeert is, en die Vranckrijck niet kan rechtvaerdigen.

Dat na dit alles niets boven dien in de Vrede van Nimwegen tusschen sijn Keyserlijcke Majesteyt, 't Rijck en Vranckrijck was gestipuleert, maer dat wel ter contrarie het 7 en 21 Articul van deselve Vrede mede bracht, dat de Tractaten van Westphalen haer kracht en vigeur souden houden in de Poincten, die niet verandert wierden, en dat wel verre van een nieuwe Cessie van der Elsas buyten de gene, die door de Westphaelse Vrede gedaen was, gedaen te hebben, den Bisschop van Straetsburgh daer in in sijn Immedieteyt van 't Rijck, en in de Sessien en Stemmingen, selfs op de instantie van Vranckrijck, was herstelt.

Dat de Steden van Hagenaw en Landauw voor Rijcks-Steden waren erkent; dat alle de saecken gelaten waren op de voet van de Tractaten van Westphalen en Nimwegen, en eyndelijck, dat sijn Keyserl. Majesteyt dickmaels had gecontesteert, soo by Monde als Geschrifte, dat hy de gemaeckte Tractaten met den Keyser en 't Rijk inviolabel wilde observeren, en niets uyt sijn eygen Authoriteyt ondernemen, 't geen daer tegens contrarie mocht zijn; maer dat, indien 'er eenig misverstant mocht ontstaen, wegens eenige Poincten onder den ander, hy gedisponeert soude zijn, om die door de wegen, in deselve Tractaten uytgedruckt, te laten termineren; en dat men by gevolge in Recht was, om een vol restablissement van een volkomen restauratie van de Tractaten te versoecken, gelijck oock de restitutie van alle 't geen ter contrarie gedaen en ondernomen is.

Maer, op dat den Alder-Christel. Coning soude konnen bekennen op wat Poinct sijn Keyserl. Majesteyt en 't Rijck wenschen de Rust, de eenigheyt van de Christenheyt, de Vrede, ende de gemeene intelligentie met hem te conserveren, dat men voor eerst, en in geval men, volgens den teneur van de Tractaten, al 't gene geoccupeert is geweest, wil restituëren, sig seer handelbaer sal laten vinden wegens de schaden, schoon die by-na irreparabel en onwaerdeerlijck aen het Rijck, aen de Ceur-Vorsten, Vorsten en Standen zijn, door de Demolitie van soo veel importante Steden, Fortressen en Casteelen, door de oneyndelijcke Exactien, en door soo veel andere violente Proceduren van de civile en militaire Officiers, benevens alle de Injurien en Intresten, die men wel wegens dit Poinct soude komen toestaen; dat ten tweden, aengesien in de laetste aengestelde Arbitrage, rakende de 10 Steden van der Elsas, en de gepretendeerde Leenen van de Bisdommen Metz, Toul en Verdun, wel verscheyde Puncten zijn gedecideert, doch oock andere ter contrarie ongedecideert gebleven, deselve Poincten en alle 't gene, dat het Rijck of Vranckrijk noch meer mocht pretenderen, souden konnen werden afgedaen en gedecideert, volgens de dispositie van de Tractaten van Westphalen, op een gelimiteerde tijdt, door deselve of een andere Arbitrage, waer over men van weder-zyden soude konnen accorderen; dat, eyndelijck ten derden, indien Vranckrijck boven dit alles meende, dat dese Propositie buyten

de

de teneur van de Tractaten, expresselijck daer toe genoemt, ging, men niet-te-min soude aenbieden, om hem te horen, daer op in Negotiatie te treden, en alle gebruyckelijcke middelen tusschen Christen Potentaten toe te laten, welcke capabel zijn, om tot een besluyt te komen tot de conservatie van de Vrede in de Christenheyt, en tot bevestiging van een goede Vrientschap en Correspondentie met de Fransse Kroon; niet-te-min in die sin, dat het Tractaet, 't welck men soude maken, algemeen soude zijn, op dat men een veylige en vaste Vrede soude konnen stabileren; en met dese expresse Reservatien, dat, indien dese gedane aenbiedingen, uyt liefde van de gemeene Rust, door Vranckrijck niet geaccepteert, maer verworpen wierden, het Rijck naderhant daer in niet meer geëngageert soude zijn; maer dat men uyt kracht van dese Resolutie wegens sijn Keyserl. Majesteyt, de Ceurvorsten, Vorsten en Standen van 't Rijck, en volgens de Instructien, op dit subject genomen, sig reserveert het Recht van de Discussie van de Tractaten van Westphalen en Nimwegen; en dat, indien tegens alle verwachting Vranckrick wegens dese aenbiedingen, of wegens eenige andere oorsaken, de Negotiatien wilde verbreken, of indien deselve, gedurende haer *loop*, selfs, of door 't middel van de Wapenen van haer Geallieerden, sijn Keyserlijke Majesteyt, 't Rijck, de Ceurvorsten, Vorsten en Standen, en des selfs Leden, Verwanten of Adhærenten, wilde ontrusten, of selfs, soo het 't selve meer ontrust, continuërende sijn Reünien, of door wat ander middel, onder wat Titul of pretext dat het mochte wesen, op het Territorium van 't Rijck, soo soude men genootsaeckt zijn, om 't selve aen te trecken als een andere openbare en publijcke Contraventie van de Vrede; en eendrachtiglijck te lopen tot de bescherminge van de gene, die geattacqueert, of geopprimeert souden werden.

Gelijck als sijn Keyserl. Majesteyt dese Propositie wel aen dese Vergaderingh heeft willen communiceren, voor dat hy die aen den Franssen Plenipotentiaris ter hant stelt, soo versekert hy sig oock, dat dese selve Vergadering geen tijdt sal verliesen, om hem aenstonts haer sentimenten tot een Resultat te verklaren, soo hier op als op eenige anders weg, die sy soude oordeelen bequaem te wesen, om tot de conclusie van de Vrede te komen; dit is het gene dat sijn Keyserlijcke Majesteyt ten eersten verwacht. Waer op, &c.

Regensburg, den 30 July, 1683.

Geteekent

MARQUART.

Den Franssen Plenipotentiaris / Monsr. Verjus / gaf daer op in tegendeel het volgende Antwoordt / waer in hy verscheyde vreemde expressien / tot nadeel van het Keyserlijcke Hof (welcke echter van vele niet geapprobeert wierden / gelijck oock niet dit vorige Decreet / 't welck door den Keyserlijcken Principalen Commissaris / buyten toestemmingh van de andere Standen / was over gelevert) liet influëren:

Memorie

Memorie van den Grave de Crecy, Franssen Plenipotentiaris, gepresenteert aen de Standen van 't Rijk, tot Regensburg vergadert, den 26 July, 1683.

DEn Grave de Crecy, Plenipotentiaris van den Alder-Christel. Koningh op de Vergadering tot Regensburgh, antwoordende door ordre van sijn Majesteyt op de Propositie, die hem den 11 July is gedaen, uyt de naem van de Keyserlijcke Commissie, en van wegens den Keyser, door den Heer, sijn Commissaris, vint sigh verplicht, om te bekennen, dat sijn Majesteyt, by-na op een tijdt ontfangen hebbende dese Propositie, en 't Geschrift, 't welck op dese Vergadering den 4 deser Maent, onder de naem van een Decreet van de Keyserlijcke Commissie, ter Dictature is gecommuniceert, seer extreem verwondert is geweest van de Verschillentheyt, en by-na incompatible oppositie van dese twee Geschriften, en dat hy oock eenige moeyte gehadt heeft, om te begrijpen, dat, soo na aen de ongelucken, waer mede de Landen van den Keyser werden gedreygt zedert langen tijt, en die sig op 't Punct vinden, om daer door onderdruckt te werden, oock met soo weynigh krachten voorsien, om die te protegeren en beschermen, als de Propositie van den Heer Commissaris bekent, de Ministers van den Keyser door een Geschrift, soo verre geëloigneert zijnde van een Accommodement, als het Decreet van de Keyserlijcke Commissie selfs is, alles in Dispuyt hebben willen brengen, 't geen soo lang in de Conferentien van Nimwegen is verhandelt geweest; deselve Difficulteyten herhalen, die sy gedwongen zijn geweest te abandonneren, en welcke op de incontestabelste wijse zijn getermineert geweest, welcke onder Souverainen geobserveert kan werden; doen blijcken, dat sy souden geloven gratie te doen, om van hem geen schadeloosshouding te pretenderen, mits hem ontsettende van alle het gene, dat hy in consequentie van de Tractaten van Munster en Nimwegen besit; en tonen opentlijk een voornemen, om een nieuwen Oorlog in 't Rijck te ontsteken, in plaets van daer toe der selver krachten tegens de Ongelovige te bewercken en vereenigen.

En waerlijck, moet het niet vreemdt schijnen, dat, in een van dese twee Geschriften, die by-na op een en deselve tijdt te voorschijn gekomen zijn, men erkent een dringende en indispensable nodigheyt te hebben, om promptelijck van de Vorsten en Standen van 't Rijck tegens de overloping van de Turckse Wapenen geassisteert te werden, en dat men in de andere niet heeft vergeten van het gene alle de Machten van deselve Vorsten en Standen souden konnen weder-houden, en in 't hart van 't Rijck doen blijven, en deselve oock d'een tegens den ander op maken?

Uyt dese verwonderlijcke Verschillentheyt is licht te oordeelen, dat men aen de bekentenis, die men in de Propositie van den Heer Commissaris siet, wegens de extremiteyt van de saken van den Keyser, al soo weynig als aen de getrouwe en sincere sentimenten van een dringende nootsakelijkheyt, kan attribueren; gelijk oock niet aen de vreemde dreygementen van het Decreet van de Keyserl. Com-

missie, 't welck het humeur van de Spaensse Ministers heeft, welcke dit inspireren, noch oock aen de geheele opoffering, welcke die van den Keyser genootsaeckt zijn te hebben voor een vreemde en afgelegene Natie, welcke niet bekommert is over 't verlies van Ongaryen en de ongemacken van Duytslant, en welcke wil doen toonen, als een bewijs van sijn grootheyt en macht, de geduerige opofferingh, die men hem van de intresten van 't Rijck doet. Doch om alleenlijck in sigh selfs de Propositie, die den Heer Commissaris belast is te doen, te overweegen, soo is'er niemandt, die niet siet, hoe onbillijck deselve is, en hoe weynig deselve opmerking verdient. Evenwel, vermits sijn Majesteyt geen gelegentheden wil laten voor-by gaen, om aen de Staten van 't Rijck tekenen van sijn goede intentie te geven, soo wil hy haer noch wel laten gedencken, dat het meer als 18 Maenden geleden is, dat hy, wel siende, dat de vervoeringh van 't Hof tot Weenen tot de Spaensse Raden de ongelucken na sig konden trecken, waer mede Ongaryen tegenwoordig geplaegt wert, alle mogelijckheden, die men redelijcker wijse van hem konde begeeren, heeft bygebracht tot het Accommodement van de Differenten, welcke hy met het Rijck heeft. Men weet, dat hy in 't begin alle sijn pretentien wel heeft willen brengen tot de eenige Possessie, waer in hy den 1. Augusti 1681, en die van Straetsburg, met sijn Dependentien aen dees zijde den Rijn, 't Fort van Keyl en andere Fortificatien, aen die Plaets gehecht, was, en dat hy aenbood, om expressselijck van alle sijn andere pretentien, wat Titul die oock mochten hebben, of welcke hy oock naderhant mocht recouvreren, te renunciëren.

Men heeft oock gesien, dat hy na de expiratie van den tijdt, die hy tot de Acceptatie van sijn aenbiedingen had gegeven, sig niet van de quade staet, waer in de saken van 't Rijck sigh bevonden, heeft willen prevaleren, noch oock van de gemackelijckheydt, die hy gehadt soude hebben, om in Duytslandt te komen, vermits de Stemmen van de best-geintentioneerde Ceurvorsten en andere Vorsten waren, om alle de Retardementen, die de andere tot oprechtingh van de Vrede by-brachten, te doen cesseren.

Sijn Majesteyt heeft wel reden gehadt, om sig te beloven, dat, na dat het Ceurvorstelijcke Collegie besloten had, dat'er niet avantagieuser voor het welwesen en de veyligheyt van 't Rijck gedaen konde werden, als een prompt Accommodement met hem te maken, selfs op de Conditien, die hy had laten voorstellen, het Hof van Weenen sigh te meer met de gevoelens van soo veel Ceurvorsten en Vorsten, soo verre-siende, en soo genegen tot de Vrede, geconformeert soude hebben, alsoo het, sonder iets te doen tegens de wil van de meest geinteresseerde, door dit middel het gantse Rijck vereenigt soude hebben tot de defentie van de Landen en Staten, die aen haer behooren.

Maer dit Hof, eeniglijck door de Spaensse Raden gegouverneert werdende, en die prefererende voor die van de Ceurvorsten en Vorsten van 't Rijck, heeft liever een gedeelte van sijn Troupen in 't Rijck willen laten, om de eygensinnigheyt van Spangien te voldoen, als de aenbiedingen te ontfangen, die verscheyde

Ceur-

Ceurvorsten en Vorsten haer van haer Machten tot haer eygen defentie deden, en de sorgh van haer Frontiern aen de kant van de Turcken laten varen, als van het Desseyn af te staen, 't welck het selve geformeert had, om den Oorlogh aen sijn Majesteyt te verklaren. Ten desen aensien is het, dat het selve altijdt heeft belet, door het credijt, 't welck het by vele Princen heeft, en door de intrigues, die niet als al te wel bekent zijn, dat sy niet tot de bevestiging van de Vrede zijn toegelopen; en dat het selve meer onkosten in Negotiatien by alle Princen van Europa heeft gedaen, om die in Ligues met haer tegens Vranckrijck te engageren, als in Oorloghs-Ammunitien en Lijftocht, en andere preparatien, om sijn Armeen en Plaetsen in staet te stellen, om een behoorlijcke en rigoureuse resistentie, als sy geattacqueert mochten werden, te doen.

Vermits dan sijn Majesteyt soo veel bewijsen van de quade intentien van de Keyserlijcke Ministers heeft, en dat hy oock wel weet, dat dit Hof soo ras geen schandelijcke Vrede met de Turcken gekocht sal hebben (waer toe het selve zedert lang arbeydt, en welcke het mogelijck lichter bekomen soude hebben, indien de grootheyt van haer aenbiedingen aen de Ongeloovige geen hoop had gegeven, om noch meerder voordeelen door de kracht van haer Wapenen te bekomen.) soo soude hy aen alle regulen van voorsichtigheyt mancqueren, wegens 't geen, dat hy aen sijn Geallieerden schuldig is, oock tegens 't wel-wesen van sijn Kroon, indien hy in eenig Engagement met den Keyser trad; gelijck als dat, 't welk men hem voorstelt; en hy verklaert ter contrarie, van te willen blijven in deselve Vryheydt, waer in hy tot noch toe is, om mesures te nemen, die het meest met de gerechtigheyt van sijn Rechten sullen over-een komen, gelijck oock met de Verbonden, die hy met sijn Geallieerden heeft. Maer om aen gants Europa te toonen hoe gevoelig sijn genereusheyt is wegens de beschreyelijcke staet, waer in de opgevende Projecten van 't Hof van Weenen de saken van de Christenheydt hebben gebracht, en oock, om te contribueren alle 't gene, dat van hem af hangt, soo tot het restablissement van een goede intelligentie met het Rijck, als om alle de Standen, die het composeren, tot des selfs defentie te vereenigen, soo verklaert hy, dat hy niet alleen in dese consideratie wel wil afstaen van alle schadeloosshoudingh, die hy Recht soude hebben, om te pretenderen, wegens alle de extraordinaire onkosten, die de geformeerde Ligues door de intrigues van het *Huys* van Oostenrijck hem genootsaeckt hebben te doen, en sig contenteren met deselve Conditien, die hy van te voren aengeboden heeft; maer selfs, dat hy, om aen de Vorsten en Standen van 't Rijck geen oorsaeck van ongerustheyt te laten, wel wil handelen van een Treves van 30 Jaer, op deselve Conditien, welcke van sijnent wegen tot een definitijf Accommodement zijn geproponeert, geduerende welcken tijdt men van wederzijden vredighlijck wegens de middelen sal konnen handelen, om daer toe te komen. Maer gelijck sijn Majesteyt pretendeert niet lang in onsekerheyt te willen blijven, heeft hy ordre aen den Grave de Crecy gegeven, om van sijnent wegen te verklaren, dat hy van nu af aen sijn aenbiedingen revoceert, welcke hy tot het best en 't voordeel van de Christenheyt heeft gedaen,

 indien

indien die door de Standen des Rijcks niet werden geaccepteert, en 't Tractaet gesloten en geteeckent werdt in 't eynde van de aenstaende Maent Augusti; en te protesteren, dat alle de quaden, waer mede de Christenheyt gequelt magh werden, niet anders geimputeert konnen werden als aen de gene, die noch sulcke voordeelige aenbiedingen voor 't Rijck weygeren. Gedaen tot Regensburgh, den 26 July, 1683.

Den Grave van Crecy.

Dese Presentatie van Vranckrijck tot een dertigh-jarige Treves met het Rijck scheen vry verdraeglijck by sommige Rijcks-Standen / voornamentlijck de geene / die sig eenigsints aen 't Fransse Intrest geattacheert vonden / als oordeelende / dat men daer door de Rust en Vrede in 't Rijck soude konnen behouden / daer men die andersints door de Wapenen (gelijck oock na alle schijnbaerheyt waer was) niet soude konnen bekomen; sommige Standen / als de middelmatigste / die wel gaerne alles in der minne souden geaccommodeert hebben gesien / en oordeelden / dat men van wegen den Keyser en 't Rijk met reden de restitutie van de geoccupeerde Plaetsen in het Duytse Rijck door de Franssen konde eyschen / doch welcke wel sagen / dat men die met Macht van Wapenen niet soude konnen weder krijgen / waren van dese Propositie mede niet vreemt; te meer / om dat den Keyser / en by gevolge oock het Rijk / door de Turckse Wapenen seer wiert gepresseert; maer andere / die t'eenemael dese Aenbieding van Vranckrijck als tot een prejuditie van 't Rijk oordeelden / en dat men die Kroon daer door te meer voet soude geven / om sijn (soo genaemde) onrechtmatige Pretentien voort te setten / konden daer toe niet verstaen / ten zy men eerst wegens de wijse / en hoe lang dese Treves soude dueren / (als oordeelende deselve te langh / en dat Vranckrijck ondertusschen in Possessie van de geoccupeerde Plaetsen en Steden soude wesen) was over-een gekomen. Dese Propositie of Antwoordt op het Keyserlijcke Decreet van aen de Rijcks-Vergaderinge tot Regensburg overgelevert zijnde / soo wiert daer over gedelibereert; de meeste Ceurvorstel. Gedeputeerden drongen op 't eerste / namentlijck / dat men dese Treves / soo als die aengeboden was / behoorde aen te nemen; doch de Vorstel. Gedeputeerden / als waer van eeniger Principalen groote schade door de occupatien der Franssen geleden hadden / waren van gevoelen / dat men over de wijse / en hoe lang desen Treves soude dueren / eerst most over-een komen; dese saeck gaf seer veel Debatten onder de Standen / doch sy konden echter daer in met denander niet accorderen / alschoon den Franssen Plenipotentiaris / den Grave de Crecy / genoegsaem sijn ongenoegen daer over betoonde; van de Keyserlijcke kant drongh men wel aen / dat de Standen sigh wegens dese twee verschillende Poincten souden accommoderen / maer daer viel niets af; te meer / om dat eenigen tijdt naderhant den Grave van Windisgrats / als Keyserl. Plenipotentiaris / na Regensburg wiert gesonden / om dese saeck mede voort te setten; welke aldaer gekomen

zijnde /

zijnde / een groote tegenstreving in sijn ontfang vont / alsoo de Gedeputeerden van de Ceurvorsten hem de Voorrang van Excellentie niet wilden geven ; dit Different bleef tot Regensburgh soo langh dueren / dat het noch van 't gantse Jaer niet konde afgedaen werden ; en gingen in die gelegentheyt de Negotiatien wegens dese gepretendeerde Treves mede niet voort / soo dat daer in niet verder van 't geheele Jaer wierdt gedaen.

Terwijl men dus tot Regensburg wegens de Vrede of Treves tusschen den Keyser / 't Rijck en Vranckrijck handelde / had den Hertogh van Lotharingen / als welcke in 't laetste Vredens-Tractaet met Vranckrijck wegens de restitutie van sijn Hertogdom niet hadde konnen accorderen / aen verscheyde / of wel de meeste / Standen by Missive versocht / dat sijn intrest in dese Vredehandeling mede mocht werden waer-genomen ; 't selve wiert by de meeste wel belooft / maer alsoo in 't aennemen van de Vrede of Treves / gelijck wy hier voor geseght hebben / selfs soo veel swarigheden vielen / dat de Standen den ander niet konden verstaen / heeft dese saeck niet voort geset konnen werden.

Den Ceurvorst van Beyeren / het intrest van 't Duytse Rijck beminnende / en ten dien eynde door sijn Minister tot Regensburg aen haer Hoog Mog: Minister aldaer / den Heer Valckenier / sigh hebbende laten ontvallen / dat het hem verwonderde / waerom haer Ho: Mo: soo wel geen besendingh aen hem als aen de Ceurvorsten van Saxen en Brandenburgh deden / om mede in de Alliantien van Defentie / tusschen sijn Keyserlijcke Majesteyt / Spangien / Sweden en haer Hoog Mog: getroffen / te treden / en dat hem sulcken besendinge / als wel geincliueert zijnde / om mede in deselve Alliantien te komen / seer aengenaem soude wesen / soo maeckte gemelde Heer Valckenier 't selve aen haer Ho: Mo: bekent / welcke / na dat al vorens aen gem. Heer Valckenier belast hadden / om den Minister van den Ceurvorst van Beyeren tot Regensburgh voor te dragen / dat haer Ho: Mo: niet lievers wensten / als om in Vrientschap en Alliantie met sijn Ceurvorstel. Doorluchtigheyt van Beyeren te komen / eyndelijck den selven Heer Valckenier oock Commissie toesonden / om wegens desen Staet na Munchen / zijnde de Hooft-Stadt van Beyeren / te gaen / en met hoogged. sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt wegens dit intreden van de Alliantie te tracteren. Den Heer Valckenier / in Juny van aldaer gekomen / en by den Ceurvorst seer magnificq ter Audientie geleydt zijnde / vont aldaer tot het selve een groote genegentheyt / alsoo den Heer Ceurvorst sigh t'eenemael daer toe genegen toonde / doch die saeck echter niet eer konde voltrecken door dat met alle de Ministers der Geallieerden daer over was geconcerteert / en over 't een en 't ander gehandelt ; en vermits Weenen daer toe de bequaemste Plaets / als waer alle de Ministers van de Geallieerden present waren / scheen te wesen / beloofde hy verder aldaer daer over te sullen tracteren ; soo dat den Heer Valckenier / na een minnelijcke bejegening / en treffelijk Tractament / aldaer genoten te hebben / in 't laetste van Juny van Munchen te rugh na Regensburgh vertrock. Dese saeck vertoefde noch wel

eenigen tijdt / alsoo de Turcken ondertusschen Weenen belegerden / en dien Ceurvorst sijn Troupen tot hulp van den Keyser sondt; doch in 't laetst van November / wanneer Weenen ontset was / wiert hier mede soo verre voortgevaren / dat sijn Ceurvorstel. Doorluchtighept van Beyeren dese Alliantie van Defentie mede aen nam / en deselve onderteekende / tot een groot genoegen van alle de Interessanten.

De Franssen sochten ondertusschen den Swabisen Creytz door haer Afgesant / Monsr. de Bourgabille / te bewegen / om sig by de Keyserse Partye niet te voegen / maer hy konde niet obtineren / soo dat hy onvernoegt van Ulm vertrock.

Wy sullen eyndelijck tot het Keyserlijcke Hof en de saecken van Ongaryen komen. In de voorleden Mercurius hebben wy gesegt / dat'er een Stilstant van Wapenen tusschen sijn Keyserlijcke Majesteyt en den Teckeley was gemaeckt / op dat'er ondertusschen een Accommodement getroffen soude konnen werden / om 't Coninckrijck Ongaryen weder in Rust en Vrede te stellen; het selve wiert oock door de Keyserse / als hopende daer door de Turckse Macht noch uyt Ongaryen te houden / met yver voort geset / en den Baron de Zaponara na den Teckeley / zijnde 't Hooft van de Malcontenten / gesonden / om een Accommodement te bewercken / en dat den Teckeley ondertusschen sijn vlijt mede by de Ottomannise Porte soude doen / dat'er een Accoort getroffen wiert; gem. Teckeley toonde sig daer toe oock genegen / (hoewel in 't oordeel van vele meer in de schijn als met voornemen) en dede / om daer over te delibereren / de Ongarise Standen by den ander roepen / aen wien hy / als sy tot Caschauw te samen gekomen waren / den 13 January de volgende Voorstellingen dede:

Propositie, welcke den Grave Emericus Teckely, Vorst van een gedeelte van 't Coninckrijck Ongaryen, aen de versamelde Standen en Gespanschappen tot Caschauw heeft laten voorstellen.

I.

DAt sijn Vorstelijcke Doorluchtigheyt niet twijffelde, of aen de Standen en Gespanschappen soude niet onbekent zijn, met wat yver, onvermoeyden vlijt, en onbeweeglijcke stantvastigheyt, hy, tot hanthaving en beschutting van de oude, doch in veelerley wijsen en wegen gekrenckte, en by-na te grondt gesmetene Ongarise Vryheydt, niet geschroomt had het wanckelbare Krijgs-geluck te versoecken, maer het voor een eer had gehouden, om het selve in soo een gevaerlijcke en beklaeglijcke toestant soo veel verloopen Jaren uyt te staen, ja soodanig, dat hy veel liever sijn Lijf en Leven, Haef en Goederen voor de welvaert van 't Vaderlandt, en des selfs verdruckte Inwoonders, in de waeg-schael wilde stellen, als de gemeene sake (welcke hy door behoorlijcke middelen met Godts hulp had voor genomen te beschutten) met de gantse verdelging der Vryheden des

des Coningrijcks, en uytroeying des Volcks, te verlaten: Want sijn Vorstelijcke Genade had eenig en alleen dit doelwit en oogmerck, waer na hy oock al sijn doen had gedirigeert, dat de Welvaert des Volcks ongekrenckt mocht werden behouden, waer by hy oock met een stantvastig en onverschrickt voornemen, tot beste van 't Vaderlandt en des selfs Inwoonders, onaengesien alle de groote kosten en moeyte, hoe groot deselve oock mochten zijn, meende te verblijven; 't welck hy hier mede geresolveert had, om de aenwesende Standen en Gespanschappen des Coningrijcks aen te seggen; sig eeniglijck en alleen op de goedtheyt van den Almachtigen Godt verlatende, door welckers Hemelsche Voorsienigheyt hy had voorgenomen den gants vervallene en op swacke beenen staende Vryheyt, naest de Goddelijcke bystant, in dier voegen weder te recht te brengen, dat yder sijn oprecht gemoedt tot wederkrijging van de voorige Rust-stant mocht erkennen, en de wensch en 't verlangen van alle rechtschapen Sonen des Vaderlandts werden vervult.

II.

En vermits na de verrichte Velt-tochten in de voorgaende Somer het Ongarise wesen, door hulp van de Wapenen van de Doorl. Ottomannise Porte, weder heeft beginnen op te nemen, en vervolgens door de gevolghde seer aengename Progressen uyt sekere oorsaken, met voorweten van den Vizir van Offen, als geordonneerden Generalissimus en Veldtheer van den Grootmachtigsten Turksen Keyser, met sijn Rooms Keyserlijcke Majesteyt een Stilstant van Wapenen op dese wijse en bedingen is gemaeckt geworden, dat middelerwijl (namentlijck, geduerende den Stilstant) aen de zijde van hoogstged. sijn Keyserl. Majesteyt alle mogelijcke middelen aengewent souden werden, hoe en op wat wijse een Vrede en de Rust des Coningrijcks, met vergenoeging der Ottomannise Porte en Ongaren, aen deselve versocht, afgehandelt, en tusschen de beyde Grootmachtigste Keyseren konde werden opgerecht; en vermits, op dat sulcks te gevoeglijcker soude konnen geschieden, sijn Vorstelijcke Genade tot bevordering deser Vrede-handeling van 't Keyserlijcke Hof tot een Mediateur en Middelaer is verkoren en aengenomen geworden, soo heeft deselve, uyt Vrede-lievende begeerte, en om aen den algemeenen wensch en verlangen vergenoeging te geven, gelijck oock tot het beste van dit Coningrijck, voor noodig, nut en heylsaem geoordeelt, om van sijnent wegen, als een Mediateur, een Gesantschap aen de hoog-aenlienlijcke Ottomannise Porte te senden, 't welck hy hier mede aen de Standen en Gespanschappen bekent maeckt, en deselve te gelijck vermaent, dat sy, ten aensien van een soo heylsaem doelwit, en het daer uyt te volgen verhoopte algemeene nut, van haer kant met de beste vlijt willen arbeyden, dat dit voorgedachte Gesantschap, tot bereyckingh van 't voorged. doelwit, met den eersten voort geset en verhaest magh werden.

III.

Vermits oock zedert een korte tijt verscheyde en veelvuldige klachten van ettelijcke Gespanschappen aen sijn Vorstel. Genade ter ooren zijn gekomen, waer in de

de insolentien en overmoet der Turcken in 't breede verhaelt werdt, in dier voegen namentlijck, dat de Inwoonders des Coningbrijcks, en de arme cijnsbare Dorpen dien aengaende het meeste werden beswaert, het oude gebruyck gants omgekeert, de Turckse Tribnyten van de gehuldigde Dorpen en Vlecken ingevordert, en de cijnsbare Onderdanen, die aen geen zijde van de Grensen woonen, verboden werdt, om ietwes aen haer Ongarise Heeren te betalen, ofte contribuëren; doch dat degene, die aen dees zyde van deselve [Grensen] geseten zijn, de macht benomen is geworden, om den Tribuyt in te vorderen, en Turckse Heeren te brengen, wijl de Turcken door haer sterck en veelvuldig stropen sigh aenmatigden, om deselve in te vorderen, ja selfs te vermeerderen, en boven dit alles noch daer by de Geestelijcke Personen in de cijnsbare Plaetsen opschrijven, 't welck alles niet sonder verderf van den armen Landtman geschiedt; soo is sijn Vorstelijcke Genade dierhalven seer wel te vreden, dat der selver Gedeputeerden aen de Ottomannise Porte wegens de Standen over 't een en 't andere gelast werden, welke dese en diergelijcke Exorbitantien sullen voordragen, en om opschorting van deselve vriendelijck versoecken, in welcke gelegentheyt de Standen en Gespanschappen aen den Turcksen Keyser voor het Athanamii, of de verleende Diplomata, schuldige danck konnen bewijsen.

I V.

Dat niemant konde ontkennen, dat de bewaring der Grensen, en de getrouwe waerneming der nootwendige nootsakelijckheden, niet tot het hoogste nut van de Republijck streckte, daer die in tegendeel door versuymingh van deselve groote schade lijdt; derhalven was het hoog nootsakelijck, dat dieshalven van de Standen en Gespanschappen een soodanigen aenstalt wiert gemaeckt, dat de nootsakelijckheden op de Grensen en de noodige Plaetsen, na vereysch van de tegenwoordige tijdt, op een behoorlijcke wijse waer-genomen, en onfeylbaer gedaen mogen werden. Daer toe behoort oock de nederwerping van de Citadelle, (welkers opbouwing, gelijck de ervaring tot noch toe heeft geleert, onnoodigh, en meer schadelijck als voordeelig is geweest) en verlangt sijn Vorstelijcke Genade te vernemen, hoe en op wat wijse daer mede voort-gevaren sal werden.

V.

Vermits de Grens-plaetsen met Inheemsse Soldaten, na de groote en gelegentheyt van yder Plaets, sullen werden beset, doch den Soldaet echter sijn Soudye selfs sal moeten verdienen, en in gevolge van dien sijn onderhout hebben, soo begeert sijn Vorstel. Genade te weten, wat voor een middel de Standen tot onderhouding van de ged. Grens-Soldaten meenen uyt te vinden, en met het selve voort te varen.

V I.

Vervordert de hooge nootsakelijckheyt, dat de Soldaten, die in de Winterquartieren verdeelt zijn, haer behoorlijcke nootwendigheyt hebben; en dat ten dien eynde een goede Ordonnantie wert gemaekt, op dat sijn Vorstel. Genade niet meer door sulke klachten, soo van de Soldaten als Lantluyden, magh werden ontrustigt.

V I I. Hadde

VII.

Hadde sijn Vorstelijcke Genade seer weemoedig vernomen, dat de Euangelise het gebruyck van soo veel Pfarren en Kercken, welcke haer van de Catholise afgenomen waren geworden, tot groot nadeel van haer Religie, en omstootingh van de fondamenteele Vryheden des Coningrijcks, tot noch toe moeten ontbeeren. Deswegen was sijn Vorstelijcke Genades gantse wil, dat aen de Euangelise de geseyde Kercken weder souden werden ingeruymt, of dat hy anders by weygeringh sulcke middelen soude gebruycken, waer door deselve haer ware en rechtmatige Besitters weder ter hant gestelt mochten werden; en indien de wederspannige Heeren Catholische eenigh ongemack daer over hadden te lijden, en souden moeten uytstaen, soo konden sy de schult daer van aen niemant anders als haer selfs wijten.

VIII.

Sluytelijck, wil sijn Vorstelijke Genade meerged. Standen en Gespanschappen gants vriendelijck vermaent hebben, dat sy de Eendracht, waer door kleyne dingen wassen en toenemen, voort setten; de gemeene saeck stantvastigh, oprecht en troulijck gesamender-hant, sonder eenige verdeyltheyt, bevorderen; sigh onder den ander een-hellig lief hebben, en alle tweedracht, haet en private Passien op 't vlijtigste afleggen en mijden. Hier by is noch van rechts-wegen, als tot een Toegift, te voegen, dat sijn Vorstelijcke Genade alle en een yder, die niets goedts bewust zijn, en sig by dese Vergadering bevinden, of haer Principalen, welcke in verdacht zijn, dat sy niet oprecht zijn gesint, om de gemeene saeck aen te nemen, (van wat Stant of Wesen sy oock zijn) eerstelijck wil erinneren, dat sy haer selfs raden haer Passien liever voor een tijdt lang uyt te stellen, en met de overige Leden en Standen des Coningrijcks soo lang te samen treden, en voor een Man staen, tot dat het boven-genoemde Gesantschap aen de Porte afgegaen sal zijn, op dat haer niet een onvoorsiens ongeluck mocht over komen, vermits het 't eenige, bestandige en vast besluyt van de Porte is, om alle de gene voor Vyandt en Vogel-vry te houden, welcke sijn Vorstelijcke Genade niet met behoorlijcke Trouw en Gehoorsaemheyt aenhangen, en met den selven in dese algemeene saeck niet eens-sins souden zijn. Voor 't welcke sijn Vorstel. Genade deselve tijdelijck heeft willen waerschouwen.

Caschauw den 13 January, 1683.

De Standen / die onder 't Gebiedt van den Techeley waren / applaudeerden voor 't meerendeel dese Propositien; en vermits sig daer by noch eenige Uytheemse Gesanten bevonden / daer onder selfs een Gedeputeerde van den Keyser / was het voorsetten van de Vrede seer aengenaem. Den Techeley verkoor daer op noch vier Gesanten / daer onder sijn Secretaris Schirmay / om na de Ottomannise Porte te gaen / en aldaer van een Vrede / waer toe hy sig wel als Middelaer soude willen laten gebruycken / te handelen; en vermits de Voorstellen / die hy ten dien eynde aldaer soude laten doen / door sijn Gesant

aen 't Keyserlijcke Hof aen de Ongarise Magnaten / die sig noch tot den Keyser geaffectioneert betoonden / gelijck oock aen de Keyserlijcke Ministers selfs / gecommuniceert wierden / vondt men die daer soo redelijck / dat den Baron van Zaponara (die zedert al weder te rugh tot Weenen was gekomen) met nieuwe Instructien wierdt afgesonden / om dese Vrede aldaer soo wel by den Teckeley als den Vizir van Offen voort te setten; maer 't zy dat den Teckeley / in plaets van hier in behulpsaem te zijn / de saeck veraghterde / of dat de Turcken selfs niet gesint waren / om de Vrede met den Keyser te prolongeren / soo quam h er niets af; 't laetste wierdt te meer gelooft / om dat den Keyserl. Gesant in Turckyen / den Heer Grave van Caprara / welcke derwaerts was gegaen / om den by-na nu geëxpireerden twintig-jarigen Treves met de Turcken te verlengen / in alle sijn Negotiatien wegens die saeck een groote tegenstreving aen 't Turckse Hof vont / als 't welcke / zedert eenigen tijt groote Armatures gedaen hebbende / de Treves niet wilde prolongeren / als op seer nadeelige Conditien voor sijn Keyserlijcke Majesteyt / soo in 't reguard van de Malcontenten in Ongaryen / als wegens 't afstaen van eenige considerable Plaetsen in dat Coningrijck aen de Turcken; waer toe desen Envoyé in het minste niet was gelast; dit bleeck te meer / om dat 'er een seker Project / van een Accoort / in 't licht quam / 't welck den Turckschen Keyser aen de Ongaren soude hebben toegestaen / indien sy 't selve niet overtraden / en 't welcke wy / om den Leser te voldoen / alschoon niet willende verseeckeren of 't selve soo in der daet is geweest of niet / hier sullen inlassen: 1. Dat den Grave Emerick Teckeley van Ritzmarck, van 't illustre Huys van den Prince Gabriël Bethelem, tot Coning van Hungaryen geinstalleert sal werden, en dat den Grooten Heer, indien hy komt te overlijden, de Coninginne, dessels Gemalinne, soo voor haer Persoon als voor haer Goederen, in sijn Protectie nemen sal. 2. Dat de Ongaren, nae de doodt van den Grave Teckeley en dessels Kinderen, soodanigen Coning, als haer believen sal, mits daer van kennisse aen de Ottomannise Porte gevende, selfs mogen eligeren. 3. Dat het Present, dat de Ongaren belooft hebben aen de Ottomannische Porte te betalen, noyt in eenige maniere verhooght sal mogen werden. 4. Dat sy volkomen hare Privilegien, Liberteyten, Immuniteyten en Vryheden, sonder dat men deselve oyt verminderen sal, mogen genieten. 5. Dat sy door de Turcken tegens alle hare Vyanden, hoedanig en wie deselve oock souden mogen zijn, geprotegeert sullen werden. 6. Dat de Turcken niemant, die de Partye van den Teckeley embrasseeren, sullen molesteren, maer daer tegens alle, die sig tegens hem opponeren, subjugeren. 7. Dat de Turcken noyt Vrede met de Duytsen sullen maecken, als onder Conditie, dat de Ongaren daer in begrepen sullen zijn, en dat deselve buyten eenige vrees sullen konnen blijven leven. 8: Dat de Turcken aen de Ongaren alle de Plaetsen, die de Ottomannise Troupen occuperen, wederom in deselve staet, als sy die vinden, overgeven sullen. 9. Dat de Turcken, voor soo veel Ongaryen belangt, de Vredens-Conditien, met de Duytsen tot St. Gothard gemaeckt, religieuselijck en ongevioleert sullen nakomen.

men. 10. Dat de Jesuyten, als Peturbateurs van de Gemeene Rust, uyt Ongaryen verdreven, en noyt daer in weder ontfangen sullen moeten werden, en dat men rigoureuselijck tegens die gene, die by de Porte tot haer restablissement sullen derven spreecken, of haer favoriseren, procederen sal. 11. Dat de Tribuyten van de Plaetsen, die sig overgegeven hebben, noyt geaugmenteert sullen werden, maer dat al 't gene, dat sy aen de Turcken en Ongaren tot de tegenwoordige tijdt toe gecontribueert hebben, in deselve staet sal blijven. 12. Dat de Thesauriers van Ongaryen een vrye Passagie door alle de Landen onder de Ottomannise Heerschappye sullen genieten. 13. En dat deselve, als sy het Eer-Present aen de Porte, dat aen deselve belooft is, sullen brengen, of om eenige andere Affairen derwaerts komen, treffelijck ontfangen sullen werden. 14. En dat eyndelijck, gelijck hier vooren geseydt is, het Present van 40000 Ecus Jaerlijcks noyt vermeerdert sal mogen werden.

Dese en andere dingen / alschoon den Teckeley goede woorden gaf / gaven al eenig mistrouwen aen 't Keyserlijcke Hof ; te meer / om dat de Turcken / gelijck als boven is gesegt / den Treves niet wilden prolongeren / als op seer nadeelige Conditien voor sijn Keyserlijcke Majesteyt ; en derhalven wiert den Keyserlijcken Envoyé uyt Turckyen / alsoo men oordeelde / dat de Turcken toch geen Vrede sochten / te rugh geroepen. Men poogde ondertusschen den Teckeley noch wel te bewegen / om een Accommodement met sijn Keyserlijcke Majesteyt te maecken / en wiert daer toe aen sijn Gedeputeerden tot Weenen een Lijst van een groote Krijgs-macht / bestaende wel uyt over de 200000 Man / die den Keyser in dienst had / overgegeven / om hem alsoo als te verschricken / maer die / niet van de Turcken willende af wijcken / als door wien hy in sijn ondernemingen altijt was ondersteunt en geprotegeert geweest / liet sig hier door niet eens vervaert maken.

Want in plaets dat hy sig hier veel soude aen gedragen / sondt hy noch t'elckens eenige van sijn Troupen tot hulp van de Turcken / die by dese Winter-tijdt de Keyserlijcke Landen / en voornamentlijck het Eylandt Schut / leggende aen den Donau by Leopoldstadt / Comorra en Raab / zijnde de voornaemste Keyserlijcke Vestingen in Ongaryen / infesteerden / behalvens noch de Landen van de Ongaren / die onder den Teckeley stonden / selfs / alwaer sy haer alles / wat sy begeerden / deden geven / en de Inwoonders seer plaegden.

Wy hebben daer even wegens 't Eylant Schut iets geseght ; 't voornemen der Turcken / om daer van een Roof te halen / of sig daer op te posteren / scheen seer vast te leggen / want den Bassa van Nieuhuysel / die hier toe de last hadde / sont in 't begin van January eenige Volckeren derwaerts / om te sien / of sy in dit Eylant konden komen / maer de Rivier open en de Passagien door de Keyserse te wel beset vindende / soo dorsten sy 't selve niet wagen / maer trocken weder te rugh : In 't laetst van January / als de Wateren bevrosen waren / en dat den Donau vast toe lagh / waer over sy mosten passeeren / quam noch een ander Partye uyt Nieuhuysel derwaerts / en meenden over 't Ys daer in

te geraken / maer een Aga, met omtrent 40 Janitsars / was nauw ter halver wegen gekomen / of 't Ys brack / soo dat sy alle in 't Water vielen / en verdroncken; de andere / die op den Oever stonden / sulcks siende / trocken aenstonts weder te rugh. Dit belette echter 't Dessein der Turcken niet / om noch eens haer heyl dien aengaende te versoecken / en wierden daer in te meer door een Overloper van de Keyserse aengelockt / welcke haer de bequame Passagien beloofde aen te wijsen; 't selve was oock niet te vergeefs / want de Turcken quamen in 't laetst van Februarij met eenige weynige Troupen / door desen Overloper geleyt werdende / in 't selve Eylant / en haelden daer by nacht een groote Roof van Menschen en Beesten uyt / sonder dat de Keyserse sulcks konden beletten / alsoo sy hier van niet bericht wierden voor dat de Turcken al verre wegh en te rug waren. De Turcken / die / na 't schijnt / desen Overloper in 't eerst niet te veel vertrouwt hadden / en daerom geen groote Macht / om de Keyserse uyt het Eylandt te verjagen / derwaerts hadden derven senden / door dit voordeel aengemoedigt / resolveerden in 't begin van Maert weder een Aenslagh hier op te wagen / en 't selve Eylant te emporteren; sy quamen dan met omtrent 2000 Man derwaerts / doch wierden door de Keyserse mannelijck van daer verjaegt / gelijck de volgende Brief uytwijst:

Extract-Schrijvens van de Heer Oversten Castelly uyt Groot-Gutta, in 't Eylandt Schut, van den 8 Maert 1683.

OP heden in de nacht, ongevaer ten 2 uren, zijn de Turcken, 2000 sterck, by de Kerck tot Out-Gutta, aen geen zyde van de Waegh, tegens over de Schans Gutta, gekomen, en hebben sig aldaer laten sien; sy gingen echter weder te rugh, en begaven sigh beneden na den Donau; den Luytenant in de Schans dede daer op den Alarm, invoegen ick, soo haest als ick sulcks hoorde, aen den Donau kant seer yverigh liet patrouilleren: ondertusschen bequam men wel narichτ, dat sy over den selven Donau waren geset, maer ick most sulcks echter laten geschieden, om dat het te verre van mijn Post was; doch als het weder dagh was geworden, heb ick mijn Dragonders, 150 Man sterck, nevens den Ritmeester Lavenville van 't Regiment van Marcy met 120 Ruyters, by dewelcke juyst noch 60 Ruyters van 't selve Regiment, om de eerste af te lossen, gekomen waren, doen opsitten; deselve nam ick alle mede, en hadde alsoo 330 Paerden by my: Ick marcheerde voort na Wismeyer toe, en vont daer omtrent eenige *Hussaren* en Heyducken van Comorra, die den Padary Lazar commandeerde, met welcke wy ons conjungeerden, en de Turcken tot aen 't Dorp Aronyost, alwaer sy twee Huysen in brandt gestoocken, en omtrent 100 Personen, doch 't meestendeel Wijven en Kinderen, gevangen genomen, en 300 stucks Vee wegh gevoert hadden, op haer spoor volgden; sy waren even in het te rugh keeren, en eenen Prebeck was haer Aenvoerder, soo dat ick aenstonts mijn Volckeren in een Linie sette, en twee Gelederen, nevens een Esquadron, maeckte: De Turken onder-

ondertusschen uyt haer Legering, daer sy sig bevonden, voor den dagh gekomen zijnde, en ons gerecognosceert hebbende, formeerden sig oock, doch alleen na haer wijse, en in een hoop, waer op sy met een verschrickelijck geschreeuw op ons los gingen; ick liet in tegendeel mijn Volck noch een veel vervaerlijcker geschrey uytboesemen, en marcheerde soo met sachte schreden voort; wanneer ick nu omtrent de 30 schreden van haer af was, liet ick het eerste Gelidt een volle Salvo op haer geven, soo dat, alsoo men niet konde missen, om dat sy soo dick op malkander waren, vele onder de voet vielen; sy gingen daer op ylings door, doch 200 wenden sig t'elckens, en schermutseerden, om alsoo aen d'andere (van welcke vele doodt bleven, en gevangen wierden) tijdt te geven, om te retireren: Wy jaegden haer gestadig na, en schooten t'elckens van achteren op haer, tot dat sy by den Donau gekomen waren, alwaer 1000 Janitsars stonden; dese schooten aenstonts op de Hussaren, en een gedeelte van mijn Dragonders, die geen meer Kruydt, om te schieten, hadden, soo dat deselve Hussaren door gingen, mijn Dragonders over hoop wierpen, en my in confusie brachten; de Turcken, dit siende, grepen weder moedt, en vielen op ons in, invoegen wy een groot ongeluck gehadt en onse Gevangenen verlaten souden moeten hebben, indien den Padary Lazar met sijne Heyducken geen Wagenburgh hadde geslagen, als waer door den Vyant wiert opgehouden, en wy weder tijdt hadden, om ons in ordre te stellen; daer op gingen wy noch eens met een groote furie op haer los, en sloegen haer met macht te rugh, en over het Ys; dese Actie en Schermutsel duurde wel 3 uren lang. Den Hopman Silberberg van 't Regiment van Grana, die wel wist, dat de Dragonders niet veel Kruydt of Kogels hadden, had haer ondertusschen 6 Dragonders met Munitien na gesonden, om die aen haer Mackers te brengen; vier Turcken volgden haer wel na, en branden op hun los, doch schoten mis; in tegendeel wierdt een van de hare ter neder gevelt, waer op d'andere sigh achter de Heggen salveerden: vier van dese Dragonders quamen daer op by my, en brachten de Munitie aen haer Mackers: Van de Turcken zijn'er over de 100 gebleven, en hebben sy wel 10 Sleden met Gequetsten wegh gevoert; Wy hebben oock 40 Gevangens ingebracht; van onse kant zijn niet meer als drie Ruyters en twee Dragonders doodt, en 10 gequetst; 10 Paerden zijn oock gewont, en 2 doorschoten; van de Heyducken zijn'er 7 of 8 gebleven. De Vrouwen en Kinderen lieten de Turcken aenstonts varen, en hackten oock eenige ter neder. Het Dorp werdt nu van den Vendrich van den Hooftman Troppus met eenige Dragonders geinquartiert. Onder de Gevangenen hebben wy'er een, die 16000 Ponden heeft aengeboden, om niet doodt gestoken te werden: Een Geestelijcke is oock gevangen genomen; een ander, die 40000 Ponden heeft geoffereert, is echter gesneuvelt. Wy hebben veel Paerden, schoon Geweer, Silvere en vergulde Sabelen, benevens meer andere saecken, bekomen; en werdt de gantse Buyt op 80000 Guldens geëstimeert.

De Turcken / aldaer dus braef gehabent zijnde / toonden naderhandt

weynigh genegentheyt / om daer weder te komen / soo dat het / geduerende de Winter / vorder in rust bleef.

Op dese Vyandlijckheden en andere Preparatien / die de Turcken tot den Oorlogh deden (want sy sonden met het Voorjaer geduurigh Volckeren uyt Asia en andere Plaetsen na Belgrado / of Griecks-Weyssenburg / alwaer de aengestelde Rendevous was / van welcke oock vele met de Winter-tijdt aldaer quamen / en van noch meer andere gevolgt wierden / behalvens dat sy noch 50 Galleyen / yder van 12 Roeyers / lieten prepareren / om die op den Donau tegen de Keyserse te gebruycken / waer van sy na gelegentheyt van tijdt Schip-bruggen souden komen maecken) was men aen 't Keyserlijcke Hof mede besig / om 't een en 't ander te besorgen; men dede ten dien eynde de Regimenten recruteren / en vele nieuwe Volckeren werven / ten eynde men met het Voorjaer een goede Macht op de been soude hebben / om de Turkse Macht / die men seer groot maeckte / te komen resisteren; boven dien wierden alle de Magasijnen besichtigt / en de voornaemste noodigheden daer in versorgt: en / om dat men vreesde / dat de Turcken / soo ras als sy met haer geheele Leger in Ongaryen quamen / de Stadt Weenen souden aentasten / liet men daer yverig en gedurig aen de Fortificatien arbeyden / en wierden oock de Burgers belast / om sig voor een Jaer van Lijftocht te voorsien. Doch / om noch meerder de Christen Macht tegens de Turcken te komen stijven / oordeelde men in den Keyserlijcken Raedt voor hoog-noodigh / om ten dien regarde met Uytheemse Potentaten Alliantien te maken / en voornamentlijck met de Ceurvorsten van Beyeren / Saxen en Brandenburgh; met de eerste gingh het gemackelijck / alsoo die aenstonts / om de na-by-gelegentheyt van sijn Landen / daer toe inclineerde; doch met de laetste ging het soo voorbarig niet / alschoon men aen 't Keyserlijcke Hof wel gesint was / om aen den Ceurvorst van Brandenburg / indien hy sig van 't Fransse interest wilde ontslaen / voldoening van sijn pretentien te geven. Na Polen wiert oock een Afgesant gesonden / om met die Kroon een Alliantie tegens de Turcken / indien daer toe aldaer genegentheydt was / te sluyten.

Desen Keyserlijcken Gesant / zijnde den Heer Zierowsky / die / gelijck als wy gesegt hebben / na Polen ging / om daer een Alliantie met die Kroon te maken / vont aldaer daer toe meer genegentheyt by den Coning en de Staten van 't Rijck / welcke als doen tot Warzouw op den Rijcks-dag by-een waren / als veele sigh wel ingebeeldt hadden; want den selven werckte niet alleen uyt / dat'er een Defensive / maer oock een Offensive Alliantie in April gesloten wierdt; waer van de Articulen gesegt wierden aldus in substantie te leggen:

Extract van de De- en Offensive Alliantie, tusschen sijn Keyserlijcke Majesteyt en den Coningh van Polen.

1. SAl'er een eenige Defensive Alliantie tusschen de twee hooge contraherende Partyen wesen; doch tegens de Turcken een Offensive Verbintenis, en sal deselve

deselve oock soo langh dueren tot dat d'eene of d'andere Partye sigh in een sekere Rust bevint.

2. Sal dese Verbintenis, soo wel in de naem van sijn Rooms Keyserl. Majesteyt als sijn Koninglijke Majesteyt van Polen en des selfs Republijck, voor den Paus, door beyde Cardinalen Pio en Barbarino, met een Eed heyliglijck besworen en geconfirmeert werden.

3. Staet meer hoog-ged. sijn Keyserlijcke Majesteyt af van alle sijn Pretentien en onkosten, welcke den selven ten besten van de Republijck Polen ten tijde van den laetsten Sweedtsen Oorlogh heeft aengewent, en sullen de Diploma de electione Regis gerestitueert en geannulleert werden.

4. In tegendeel staet hooghged. Kroon Polen en de Republijck af van alle de Pretentien, die deselve tegens het Aerts-huys Oostenrijck mochten hebben te eyssc hen.

5. Sal niemandt bevoegt zijn, om sonder des anders bewilligingh en consent eenige Vrede bysonder te sluyten.

6. Sullen wederzijts Erfgenamen, en Navolgers in de Regeering, gehouden zijn dese Verbintenis te onderhouden.

7. Sal dit alleen op een Oorlog met de Turcken, en niet op een anderen, geëxtendeert en verstaen werden.

8. Verklaert sig sijn Rooms Keyserlijcke Majesteyt 60000 Man te onderhouden, en daer van 40000 Man in 't Veldt te stellen, en 20000 in de Besettingen te leggen.

9. Sijn Coninglijcke Majesteyt van Polen biedt aen, om 40000 Man, onder sijn eygen Commando, tegens de Turcken in het Veldt te brengen.

10. Op dat de Krijgs-expeditien te eerder tot stant gebracht mochten werden, soo belooft sijn Keyserlijcke Majesteyt ten dien eynde aen de Kroon Polen by anticipatie, of voor af, 200000 Rijcksdaelders met dese Conditie over te maken, dat dese Sommen uyt de Pausselijcke Thienden, welcke deselve in 't Coningrijk Polen heeft bewilligt, afgetrocken, gecomposeeert en tegens den ander vergeleken sullen werden?

11. Sal sijn Keyserlijcke Majesteyt gehouden zijn, om de verlorene Plaetsen in Ongaryen te recupereren; de Polen sullen oock de hare, in Podolien, Wallachien en de Ukranie, weder moeten bemachtigen; en buyten dit met 6000 Man tegens den Teckeley ageren.

12. In dese Alliantie mogen oock andere Christelijcke Coningen en Potentaten, doch anders niet als met wederzijdts bewilligingh en consent, genomen werden: maer voornamentlijck, en voor alle dingen, sullen met alle vlijt de twee Moscovise Czaren tot dese Alliantie werden genodigt.

Dese geslóten Alliantie gaf aen 't Keyserlijcke Hof een groote moedt / om die Turcken tegen te gaen. Men dede dan dieshalven alles wat tot de aenstaende Veldtoght / en tot het besetten en voorsien van de sterckste Plaetsen in

Onga-

Ongaryen van noden was / besorgen. Den Hertog van Lotharingen / die Generalissimus van 't Keyserlijcke Leger soude zijn / wierdt / benevens de andere voornaemste Generaels Personen / na Weenen beroepen / om te helpen overleggen wat in de Campagne het best diende gedaen te werden : en vermits men advijs kreeg / dat de Turcken haer Macht / soo ras als den Primo Vizir in Ongaryen soude gekomen zijn / in verscheyde Legers wilden verdeelen / was men van sentiment / dat men het Keyserlijcke Leger mede in Partyen soude employeren / en dat ten dien eynde den Generael Schultz / met eenige Keyserlijcke Volckeren en 4000 Polen / (welke den Vorst Lubomirsky / zijnde een Pools Heer / op Keyserlijcke kosten had aengenomen te werven) in Opper-Ongaryen tegens den Teckeley / welcke met eenige Turckse Volckeren versterckt stont te werden / soude ageren / en op des selfs bewegingen passen ; dat den Ongarisen Palatijn den gantsen Opbodt van de Ongaren / 't welck wel 10 à 12000 Man konde uyt maken / soude doen / en daer mede aen de Waegh op 't Turckse Guarnisoen van Nieuhuysel een wakent oog houden ; en dat den Grave van Herbersteyn / zijnde Gouverneur van Carelstadt / met eenige Keyserlijcke Volckeren en Croaten onder haer Bannus / of Opperste / de Turcken in Croatien soude sien te resisteren / terwijl den Hertogh van Lotharingen met de Hooft-Armee / die omtrent uyt 40000 Man soude bestaen / het grootste Gros van de Turckse Macht / die in Ongaryen stont te komen / soude observeren / en na gelegentheyt des tijts daer tegens / 't zy defensijf of offensijf ageren ; oock eenige van dese verdeelde Machten / indien sulks vereyscht wiert / daer by trecken ; en aengesien de Turcken / als gesegt is / tot Grieks-Weyssenburg 50 Galeyen met Riemen lieten verbaerdigen / om daer mede op den Donau te komen / en Schip-bruggen van deselve te maken / indien sy die van nooden mochten hebben / was men aen 't Keyserlijcke Hof mede van resolutie geworden / om eenige Galeyen tot Weenen en andere Plaetsen aen den Donau te laten verbaerdigen / om de Turcken hare Desseynen op dese Rivier / soo veel mogelijck was / te verydelen. Vermits oock alle hoop / om tot een Accommodement met de Turcken te komen / door dese Alliantie met Polen te niet was / wiert den Keyserlijcken Inter-Nuntius / den Grave van Caprara / uyt Turckyen op nieuw te rug na 't Keyserlijcke Hof ontboden.

De Turcken / welcke / als voor desen is geseght / geduerigh alles tot den Oorlog in Ongaryen geprepareert hadden / deden ondertusschen geen minder Oorlogs-bereydtselen ; want den Grooten Sultan en den Primo Vizir / die al 't bestier over 't Turckse Leger soude hebben / waren met 't begin van het Jaer uyt Constantinopolen na Adrianopolen vertrocken / om te nader by Ongaryen te wesen / en deden geduerigh de Volckeren / die in de Turckse Provintien / en voornamentlijck in Asia / (welcke alle na Europa overgescheept mosten werden / en in die overscheppingh door 't onweer al eenige ramp leden) geworden wierden / t'elckens by Partyen na Griecks-Weyssenburg marcheren ; de wegh / die sy passeerden / was seer levendigh / alsoo eenige Troupen nauw-

nauwlijcks gepasseert waren / of wierden weder van andere gevolgt ; 't welk oock niet te verwonderen is / alsoo men de Turckse Macht / die na Ongaryen marcheerde / na de Monster-rollen wel tusschen de 200 en 300000 Man reeckende / behalvens noch de Tartars / Sevenbergers / Moldavers en Wallachers / welcke / onder Contributie van den Turcksen Sultan staende / op des selfs bevel mede mosten op-sitten / en tegens den Roomssen Keyser ten Oorlog trecken ; den Grooten Sultan en den Primo Vizir volgden in 't Voor-jaer mede dese Troupen / en quamen in 't begin van Mey tot Griecks-Weyssenburg / alwaer sy het Rendevous van haer Troupen / die door de Marsch vry vermoeyt waren / en dieshalven wat mosten uyt-rusten / tegens den 24 Mey vast stelden ; terwijl echter ondertusschen van daer alle nootwendigheden / soo van Provisant / Munitie als Artillerye / voor af met de Schepen en Galeyen / die de Turcken geëquipeert hadden / om op de Rivier den Donau te gebruycken / na Offen waren en wierden gesonden.

Daer waren ondertusschen wel eenige kleyne Oorlogs-actien tusschen de Turcken / die in haer Plaetsen in Ongaryen lagen / en de Keyserse / die sigh mede in Ongaryen en Croatien bevonden / gepasseert / maer alsoo die van weynig belang zijn / en dickwils na yders sucht werden uyt-gemeten / sullen wy die voor-by gaen / en alleen seggen / dat een Turckse Partye uyt Nieuhuysel / omtrent Neutra en wat verder / een groote Roof en eenige 100 Menschen in Dienstbaerheydt wegh gevoert hebbende / door een Keyserlijcke Partye uyt Neutra wierdt onderschept en geslagen / soo dat sy niet alleen eenige van de hare verloren / maer oock haer Roof en gevangene Christenen mosten achter laten.

De saecken dan in dier voegen staende / en de tijdt naderende / dat de Keyserlijcke Hooft-Armee in Campagne diende te komen / soo wierdt het Rendevous van het Keyserlijcke Leger tot Kitzer / by Presburgh in Ongaryen / tegens den 6 Mey aengestelt ; de Regimenten te Paerdt en te Voet / die soo uyt het Rijck als elders aldaer mosten komen / kregen ordre / om tegens die tijdt aldaer te verschijnen / gelijck sy oock deden / en soo te Water als te Lande door Weenen derwaerts marcheerden ; de voornaemste Keyserlijcke Generaels begaven sigh in 't laetst van April mede derwaerts / en sijn Keyserlijcke Majesteyt met den Ceurvorst van Beyeren (welcke sigh expres van Munchen na Weenen hadde begeven / om dese Monsteringh van 't Keyserlijcke Leger mede te besichtigen) vertrocken in 't begin van Mey mede na dese Rendevous / en wierdt het selve Keyserlijcke Leger als doen van Regiment tot Regiment gemonstert / en bevonden / dat het selve in de navolgende Manschap bestont :

Lijst van 't Keyserlijcke Leger, soo als het den 6 May op de Heyde van Kitzer wierdt gemonstert.

In de eerste Linie:

Te Paerdt,

't Regiment van Taf	800
't Regiment van Gortz	800
Dragonders,	
Herpeville	800
Curassiers,	
Rabatta	800
Gondala	800
Halleweil	800
Curassiers te Paerdt,	
't Regiment van Palffi	800
Dunewalt	800
Caprara	800
Castelli	800
Te Voet,	
't Regiment van Starremberg	2000
Mansvelt	2000
Diependael	2000
Marckgraef Louis van Baden	2000
Out Grana	2000
Dragonders,	
Styrumbergse	800

In de andere Linie:

Te Paerdt,

't Regiment van Dauna	800
't Sondisch	2000
5 Comp. van de Hertog van Nieub.	1000
5 Comp. van 't Ruhmbergse	1000
5 Compagnien van de Hertogh van Wurtembergh	1000
8 Compagnien van Heister	1000
7 Compagnien van Beck	1400
Van Wallis	1400
Van Schaffenberg	2000
Curassiers te Paerdt.	
Mercy	800
Montecuculi	800
4 Comp. Riciwardise Croaten	300
Ongaren,	
1 Comp. Hussaren van Raab	100
Porte Gener. Riechi met sijn 3 Comp. Edelluyden, yder van 100 Man	300
3 Comp. van Graef Frans Esterhasi	400
4 Compagnien Edelluyden van Graef Pondiani	450
2 Comp. Edell. van Graef Fruzintz	200
De Palatijn selfs met 10 Comp.	1000
1 Comp. van den Graef Erdedi	100
1 Comp. Officiers van Graef Zachi	150
Hussaren te Voet	100
4 Comp. van Graef Anthony Palfi	500

By dese Armee waren noch 100 Proviant-Wagens, yder van 4 Paerden; 30 Wagens, yder met 6 Ossen; 800 Artillery-Paerden, en 60 Wagens met Munitie, yder van 4 Paerden getrocken.

Somma sommarum, de gantse Armee bestont in 36500 Man.

Gedurende de Monsteringh van dit Leger bevondt sigh den Bisschop van Gran daer by / en gaf aen de Soldatesque / uyt den naem van den Paus / de Zegening tegen de Turcken; doch dit moedigde haer echter soo veel niet aen

als

als wel de 500000 Guldens / die sijn Keyserlijcke Majesteyt aen haer liet uytdeelen. Dit Leger dus in volkomen staet zijnde / om te marcheren / en 't Commando aen de respective Generalen gegeven zijnde / namentlijck / dat den Hertogh van Lotharingen als Generalissimus soude zijn; den Hertogh van Saxen-Lauwenburg het Gebiedt over de rechter / en den Generael Caprara dat van de lincker Vleugel hebben; waer tegens den Generael Starrenbergh weder het Gebiedt over 't Voet-volck en de Artillerye soude voeren / soo begaven sigh haer Keyserlijcke Majesteyten / alsoo de Keyserinne / nevens den jongen Aerts-Hertog en de Aerts-Hertoginne / mede by dese Monstering waren geweest / nevens den Ceur-Vorst van Beyeren en andere hooge Staets-Persoonen / te rugh na Weenen en Laxenburg / van waer den selven Ceur-Vorst van Beyeren / na een treffelijck onthael van haer Keyserl. Majesteyten / sigh door Moravien te rugh na Munchen begaf.

Met dese Keyserlijcke Armee / als bestaende voor 't meerendeel uyt de oudste Regimenten / en wel-geoeffende Soldaten van den Keyser / onder soo een ervaren Opper-Hooft / als den Hertog van Lotharingen / hoopte men aen het Keyserlijcke Hof iets voordeeligs en vruchtbaers tegens de Turcken uyt te wercken; doch 't gevolgh daer van heeft geleert / dat de gedachten veeltijdts bedriegen; want den Hertogh van Lotharingen / een dagh a twee na dat de Monsteringh geschiedt was / met het Leger van Kitzee opgebroken zijnde / begaf sigh na de kant van Raab / alwaer hy / soo om alle nootwendigheden te bestagen / als om twee Schip-bruggen / een over de Waeg en een over den Donau / te laten slaen / als om 't groote Geschut van Weenen af te wachten / noch eenige dagen most vertoeven; doch eyndelijck daer mede vaerdigh geworden zijnde / soo trock hy in 't laest van Mey na Gran / zijnde een voorname Turckse Plaets in Ongaryen / en detacheerde eenige 1000 Ruyters en Voetknechten / om die Stadt te recognosceeren; 't voornemen lag wel eenighsints / om die Stadt Gran te belegeren / maer daer wierde te grooten swarigheyt in gevonden / alsoo door de Gebergten en de Bosschagien / die daer omtrent lagen / het Keyserlijcke Leger te licht ingesloten soude hebben geweest / en dat oock den Turckschen Bassa van Offen / die ontrent Pest eenige Volckeren by-een versamelde / van boven / en den Turckschen Bassa van Nieuhuysel van beneden / langs den Donau daer in Secours konden brengen / gelijck den laetsten oock op het advijs / dat men Gran meende te belegeren / eenige Volckeren daer in had gesonden. Desen aenslagh dan al te hachelijck geoordeelt werdende / soo quam den Hertogh van Lotharingen met de gantse Macht in 't begin van Juny na Nieuheusel afsacken / en liet de Vesting den 3 Juny berennen; den Palatijn van Ongaryen was met sijn Ongarische Manschap belast / om / benevens eenige Keyserlijcke Volckeren / ontrent de Neutra op te passen / en de Passagie aen de Volckeren / die uyt Opper-Ongaryen tot Secours mochten komen / te beletten; de Turcken daer binnen sulcks siende / verbranden al haer Voorsteden / op dat de Keyserse daer geen voordeel souden hebben; waer op de Keyserse

Insanterpe den 4 en 5 dito tot na de Vestingh begon te approcheren / en die Stucken Geschut en Vuur-Mortieren daer voor planteden / waer mede sy aenstonts in de Stadt schoten / en al eenige Huysen daer door in brant brachten; doch vermits de Keyserse in 't approcheren al wat haestig waren geweest / en dat sigh eenige Volontairen / die in 't Keyserlijcke Leger waren / in die gelegentheyt wilden doen uytmunten / wierden 'er al eenige gedoodt / daer onder den Grave van Taxis / den Hooftman Kruys en een Proviant-meester / alse de Turcken met Canon mede seer sterck uyt schoten. Den 6 en 7 alle de Batteryen in volkomen staet gestelt zijnde / wierdt soo sterck met Bomben daer binnen geworpen / dat seer vele Huysen in brant gebracht wierden; die van binnen deden wel een uyt-val / maer lieten 60 Man van de hare daer in sitten / hoewel 'er oock 30 van de Keyserse kant bleven; doch terwijl de Keyserse aldus voor die Plaets lagen / en die met meerder force aengetast meenden te hebben / quam 'er expresse Keyserlijcke Ordre / om deselve weder te verlaten / en te rug na 't oude Campement / tusschen Comorra en Raab / te komen; dit bevel wiert wel ten eersten uytgevoert / en selfs op 't laetst met eenige precipitantie / also door dese aftreck eenige Keyserse Soldaten door die van binnen gevangen genomen wierden / daer onder oock een Adjutant / maer 't quam veele vreemt voor; te meer / om dat de Turckse Armee / onder den Primo Vizir / noch niet dicht by de handt was / en oock noch in eenige dagen niet stont te komen / en dat in tegendeel de Keyserlijcke Armee seer verre onder die Vesting / en selfs onder 't Geschut / was geadvanceert; doch de verresienste meenden / dat men aen 't Keyserlijcke Hof groote reden had / om sulcks te doen / alsoo men lichtelijck door een Belegering / alsoo die Vesting sterck en wel voorsien was / niet alleen het Keyserlijcke Leger t'eenemael soude afmatten / maer oock als in een onbequame staet stellen / om 't groote Turckse Leger te komen resisteren / als 't selve in Ongaryen quam; en dat het dieshalven best was 't sekere voor het onsekere / gelijck als de Verovering van Nieuhuysel geweest konde hebben / te nemen / en alleen defensijf te gaen / voornamentlijck / om dat de Poolse Macht / die tot assistentie soude komen / niet alleen noch niet op de been / maer oock selfs verre van de hant was; waer door men ten minsten het gantse Keyserlijcke Leger / als waer aen 't behout van Ongaryen en Oostenrijck hingh / soo licht in de waegschael niet behoorde te stellen.

Terwijl de Keyserlijcke Armee dus na Gran en Newheusel had geweest / had den Ongarisen Palatijn / die sig met sijn Volckeren in Opper-Ongaryen onthielt / de Sloten Zuran en Oetwar / waer in eenige Turckse Volckeren lagen / bemachtigt; doch den Teckeley had sig in tegendeel van 't Slot Panowicz / mede in Opper-Ongaryen / en behoorende aen den Grave Joannelli / Meester gemaeckt; en prepareerde hy sig onderwijl / alsoo alle Accommodement met sijn Keyserl. Maj. door de aenkomst der Turken na scheen ten eynde te wesen / om sig met sijn Volkeren / die hy by malkander versamelde / de Turken te assisteren / en gants Ongaryen / so niet onder sijn / ten minsten onder 't Turkse / Gebiedt te brengen.

De

De Keyserlijcke Hooft-Armee dan aldus weder / gelijck als gesegt is / in haer oude Leger-plaets / tusschen Comorra en Raab / getrocken zijnde / soo liet den Hertogh van Lottharingen de Volckeren in 't Eylant Schut wat uytrusten; hy maeckte wel eenige mouvementen / om in de Rabau / zijnde een Landt aen de Rivier de Raabnitz / met het gantse Leger te gaen / gelijck als oock eenige Regimenten aldaer quamen / maer alsoo de eerste Leger-plaets voor bequamer wiert geoordeelt / om de Turckse Hooft-Armee te konnen resisteren / wiert het geheele Leger aldaer gelegt; te meer / om dat ruym in het midden van Juny een Afgesant van den Teckeley tot Weenen quam / om den Stilstant van Wapenen op te seggen: waer uyt men wel konde oordeelen / dat hy sig met de Turcken soude verboegen / gelijck oock vervolgens is gebleken. Ondertusschen had den Hertog van Lottharingen de Fortificatien tot Raab en Comorra / als de voornaemste Frontieren van Ongaryen / en van sijn Keyserl. Majesteyt aen die kant / wesen besichtigen / en daer in de noodige behoeften van Volck en Provisien gelegt / op dat die Plaetsen / als welke men oordeelde / dat het eerste aengetast souden werden / sigh op 't krachtighste souden konnen defenderen.

Den Turcksen Grooten Sultan met den Primo Vizir middelerwijle tot Belgrado / of Griecks-Weyssenburgh / aengekomen zijnde / gelijck als wy gesegt hebben / verstonden daer de tijding / dat de Keyserse reeds in Aentocht na Ongaryen waren / want den Vizir van Offen en den Grave Teckeley / die derwaerts beroepen waren / om over de Krijghs-operatien te delibereren / brachten het selve advijs / invoegen den Primo Vizir aenstonts eenige 1000 Man over de Brugge / die de Turcken by Eseg / leggende op de Passagie na Ongaryen / hadden gemaeckt / liet trecken / om die met de Volckeren / die uyt Ongaryen derwaerts souden komen / te doen conjungeren / en alsoo onder het Commando van den Vizir van Offen op de Keyserse bewegingen te passen / terwijl hy met de rest / alsoo die een groote nasleep had / soude volgen; sulcks wiert aenstonts in 't werck gestelt / want dese Voortroupen na Ongaryen gemarcheert zijnde / soo begaf sig den Primo Vizir / met de rest van de Volckeren / in 't begin van Juny / mede over de Brugge van Eseg na Ongaryen / en quam over Stoel-Weyssenburg na Offen / van waer hy vorder met dese geconjungeerde Macht voor-by Gran recht op 't Keyserlijcke Leger by Raab aen trock / om het selve ten eersten aen te tasten / en tot een Hooft-Bataillie te brengen; te meer / om dat den Teckeley alle sijn Volckeren daer by gevoeght had / en / om de Ongaren / die noch onder 't Keyserlijcke Gebiedt waren / aen te locken / door gants Ongaryen publijcke Placcaten had laten aen slaen / dat alle de gene van de Ongaren / die sig onder sijn Protectie wilden begeven / geen de minste noodt souden lijden / om van de Turcken in haer Persoonen of Goederen beschadigt te werden; sulcks effectueerde soo wel / alsoo yder door dese aenkomende Turckse Macht seer bevreest was / dat niet alleen de afgelegenste Plaetsen / als Papa en Vesprin / dit aen namen / maer dat oock alle de Onga-

ren / die onder den Ongarisen Palatijn / den Grave Esterhasi / ten dienst van den Keyser aen de Waeg stonden / en omtrent 15000 Man konden uyt maken/ tot den Teckeley over gingen / en sijne / of de Turckse / Protectie aennamen/ soo dat desen Palatijn selfs met eenige seer weynige Persoonen / welcke sommige oordeelen / dat het getal van 15 niet excedeerde / van haer most afscheyden / en / alsoo hy selfs van sijn gesworen Trouw aen den Keyser niet wilde af-staen / sig te rug na Weenen begeven.

Den Hertog van Lotharingen/ hier door seer in sijn krachten verswackt / en daer eerder niet van bericht zijnde / voor dat de Turcken hem al dicht genadert waren / ontboodt datelijck den Generael Schultz / benevens de Polacken / onder den Vorst Lubomirsky / die hy by hem in Opper-Ongaryen had / by sig / en liet oock de Besettingen uyt Neutra en Tocis / als Plaetsen van weynig defentie / benevens de daer in zijnde Ammunitie / nemen/ en die in Comorra / Raab en Leopoldstadt verdeelen. Ondertusschen was de gantse Turckse Armee al tot by Raab genadert / en poogde over de Rivier de Raabnitz in 't Eylant aldaer te komen / om de Keyserlijcke Armee van achteren te besluyten ; maer die van Raab door haer Geschut / en eenige Keyserlijcke Volckeren van de Hooft-Armee / beletten haer sulckx wel van eene kant / doch aen de andere zijde een groot getal Turcken over geraeckt zijnde / soo oordeelde den Hertog van Lotharingen het voor 't noodigste / om de gantse Armee niet in de waeg-schael te stellen / (alschoon den Generael Schultz / met de Polacken / daer by gekomen was) dat men met dit Leger soude opbreken / en na de kant van Weenen trecken / om die Stadt / waer aen voor de Christenheyt te veel gelegen was / te decken ; ten dien eynde dede hy aenstonts de Cavallerye opsitten / en te rug na Ongaris Altenburg / en soo vervolgens na Kitzer / zijnde vier Mijlen van Weenen / en waer de Rendevous van 't Leger gehouden was / marcheren ; de Infanterye / alsoo die soo rasch niet konde voortkomen / sondt hy door 't Eylandt Schut over de Schip-brugge / die over den Donau gemaeckt was / aen de andere zijde van die Rivier / om alsoo sonder gevaer van de Turcken / die alleen aen deese zijde van den selven Rivier gekomen waren / na Weenen te komen marcheren ; met dese Infanterye geluckte het seer wel / alsoo die sonder eenige rencontre aldaer quam / maer met de Cavallerye / daer men in 't eerst meerder hoop op gehadt had / geluckte het soo wel niet ; want deselve / van onder Presburg / alwaer die uyt haer oude Leger-plaets gekomen was / eer sy eenig bysonder ongemack leed / vertrocken zijnde / om verder na Kitzer te gaen / wierdt van een Partye Turcken en Tartaren / die voor-by Raab getrocken waren / en 't gantse Landt in Brant en Vlam setten / by 't Slot Petronella van ter zijden aengetast ; de Keyserse (die / zedert dat sy by Comorra en Raab gelegen hadden / noch eenige Keyserlijcke Volckeren tot haer Secours hadden bekomen / daer onder oock 't Regiment Dragonders van den Ridder van Savoyen) in eenige confusie als-doen raeckende / en niet wetende hoe sterck dese Turckse Partye was / hadden een ge[illegible]

stant

stant gebracht werden / alschoon dat den Hertog van Saxen-Lauwenburgh / die toen Generael van de Cavallerye was / haer door alle mogelijcke middelen weder pooghde te recht te brengen ; soo dat de Turcken / dit voordeel siende / op de Bagagie aendrongen / en daer op in vielen : 't Regiment Dragonders van den Ridder van Savoyen / 't welk deselve gelast was te bewaren / dede wel eenige resistentie daer tegens / doch mede door de andere half in confusie geraeckt zijnde / soo most het selve / alschoon den ged. Ridder van Savoyen sijn uytterste pooging dede / om haer tegens de Turcken weder in Batailje te stellen / oock retireren / soo dat de Turcken op de Bagagie in vielen / en 't meeste gedeelte daer van plonderden ; in dese gelegentheyt wiert den Hertogh van Aremberg / zijnde een Nederlandts Heer / die als een Volontair in 't Keyserlijcke Leger was / gedoodt / en den Ridder van Savoyen / die sigh seer manhaftig / benevens den selven Hertogh van Arembergh / getoont had / om de Turcken te resisteren / seer gewont / waer van hy oock naderhant overleden is. De Keyserlijcke Cavallerye retireerde sig daer op door 't meerendeel in confusie / en met grooten haest / als hebbende omtrent 1000 Man in dit kleyne Gevecht verloren / na Weenen / alwaer sy sigh aen de zijde van den Donau voor de Stadt inquartierde / en de Infanterye af wachte / welcke noch soo ras niet gekomen was ; doch na dat deselve sigh daer mede begeven had / liet den Hertog van Lotharingen 14 Regimenten van dese Infanterye / die ruym 12000 Man uyt maeckte / in de Stadt Weenen leggen / om die tegens de Turcken te defenderen / (alsoo die ondertusschen vast derwaerts marcheerden) en de Voorsteden af branden / terwijl hy met de Cavallerye / en de rest van de Infanterye / in den Thabor / zijnde een Eylandt in den Donau by Weenen / bleef af wachten / wat de Turcken vorders souden ondernemen.

De Turcken dus / onder een Feinte van Raab te belegeren / eenige 1000 Man na de kant van Oostenrijck gesonden / en daer door den Hertog van Lotharingen genootsaeckt hebbende / om na die kant met sijn Armee / gelijck als gesegt is / te vertrecken / quamen met haer gantse Macht vervolgens daer op af ; doch sijn Keyserl. Majesteyt nevens de Keyserinne en de voornaemste Heeren en Grooten begaven sigh den 7 July uyt gedachte Stadt Weenen na Lintz / en vervolgens na Passauw / om het gevaer van dese Belegering van Weenen / gelijck de Turcken oock vervolgens ondernamen / te ontvlieden ; nemende echter soo veel mede als sy konden.

Op dese Belegeringh van Weenen / en 't vertreck van haer Keyserlijcke Majesteyten van daer / gelijck oock van de voornaemste Ministers en andere hooge Staets-Persoonen / die met het gene / dat sy het gereedste konden mede nemen / mosten vertrecken / en 't andere verlaten / was 'er een groote confusie en vluchten in Oostenrijck ; 't welck oock niet te verwonderen was / alsoo de Tartaren / zijnde groote Roof-vogels / 't gantse Landt door liepen / en de Dorpen en Huysen / daer sy konden by komen / niet alleen in brandt staken / maer oock de Mannen in Slavernye wegh voerden / en de Vrouwen en Kinderen /

deren /

deren / die onbequaem of te jongh waren / vermoorden. 't Keyserlijcke Hof / hier van seer gevoelig / en wel siende / dat met de eygen Macht Weenen niet na behooren gesecoureert konde werden / en dat die Stadt by gebreck van hulp eyndelijck in handen van de Turcken soude moeten vervallen / sont ten eersten een Expresse na den Coning van Polen / om die te bewegen / dat hy sijn beloofst aental Volcks na Ongaryen tot het Secours van Weenen soude senden; en depescheerde oock Couriers na de Ceurvorsten van Beyeren / Saxen en Brandenburg / om die / als 't meest aen 't verlies van Weenen gelegen zijnde / vermits de Turcken door de winst van die Stadt selfs tot den Rijn souden komen uyt-lopen / te persuaderen / om haer Volckeren / die sy 't gereedste by der hant hadden / tot ontset van Weenen te willen senden: na andere Potentaten wierden mede Expressen gesonden; en de Volckeren van den Swabisen en Franckisen Creytz / die onder den Vorst van Waldeck op de been waren / aenstonts versocht / om / volgens de geslotene Alliantien / na Oostenrijck te komen / gelijck deselve Creytzen oock inwilligden / en haer gereetste Volckeren / onder 't Commando van den Grave van Waldeck / na boven sonden.

Eer wy verder hier van spreken / sullen wy de Belegering van Weenen verhandelen / en daer toe een Dag-register / 't welck in die Stadt gehouden is / gebruycken; zijnde van inhout als volgt:

Na dat de Keyserlijcke Cavallerye den 7 Juny in groote confusie voor dese Stadt was gekomen / heeft deselve sigh den 8 over de Brugge in 't Eylandt Thabor gelegert. Den selven dagh is den Heer Generael van Staxrenberg / Gouverneur deser Stadt / hier mede gekomen / en wierden als-doen alle de Officiers / die bequaem waren / om de Artillerye te bedienen / by-een geroepen; doch den eygen dagh wiert weynigh aen de Bateryen gearbeydt / alsoo alles / wat daer toe van nooden was / gebrack. Dien dagh hielden twee Regimenten te Paerdt de Wacht voor de Contrescarpen. De twee Regimenten van Dunewalt en Styrum wierden oock gecommandeert / om over de Groote Brug sijn Keyserlijcke Majesteyts Marsch te bedecken. Dien dagh wierdt met het setten van Palissaden aen de Contrescarpen yverig voort gevaren; 't Woordt was St. Leopoldus en Weenen. Den 9 / namiddags / ontstont'er een Alarm / alsoo men seyde / dat den Vyant tot aen de Weener Bergh waende / soo dat eenige Troupen wierden uyt gecommandeert / om haer te recognosceren; doch men bevondt sulcks vals te wesen / soo dat men met het setten van de Palissaden aen de Contrescarpen voort ging / en voor een groot gedeelte daer mede gereet raeckte. Desen dagh quam den Heer Generael Capliers hier in / welke geduerende de Belegering sig seer treffelijck heeft gedragen. Oock vluchte soo veel Volcks uyt de Stadt / dat het naeuw te geloven is. Den 10 wiert op het Kernter Pastey eene Bedding / om Stucken Geschut op te planten / begonnen. Desen dagh kreegh men tijdingh / dat de Oversten Thewizi en Heusler een Tartarse Party hadden geslagen / en dat den Vyant van Raab na dese Stadt mar-

1 K
2 L
3 D
4 B
5 D
6 S
7 R
8 A
9

Th
D

A
A
C
C
v
v
v
m
Th
se
w
la
R
w
us
ge
ge
be
R
O
C

marcheerde / soo dat niet alleen de Soldaten en Arbeyders / maer oock de Burgers aen de Fortificatien mosten arbeyden /. en de naeste Huysen en Tuynen af-gebroken wierden. 't Woordt was als-doen St. Nicolaes en Leita. Den 11 sagh men verscheyde Vueren op gaen. Op de Piber en Burg-Pastey wierden oock Beddingen voor 't Geschut gemaeckt. 's Avondts wierdt ordre gegeven / om by Klooster-Nieuburg een Brugh van de Schepen te maecken. Te Water quamen 1000 halve Cartouw-Kogels. 't Woordt was St. Bernard en Breslauw. Den 12 heeft den Vyandt dicht by de Stadt Swecher / Pelndorf / Lag / Intzerstorf en andere Plaetsen meer afgebrant; oock quamen eenige Tartaren en Brandstichters tot aen de Favorita / soo dat men de gantse nacht brant sagh. De Geestelijcken wierden nu mede aen de Fortificatien gebruyckt / terwijl de Soldaten in de Contrescarpen wierden gelegt. 's Namiddags quamen 1000 Centner Buskruyt van Crembs hier in de Stadt. Oock wiert een pertinente Lijst door ordre van den Heer Commandant opgenomen / hoe veel Ammunitie dat'er noch wel in de Stadt was / om tot de Belegering gebruyckt te werden / welcke na 't Hof wierdt gesonden. Het Woordt was St. Vincent en Praeg. Den 13 / vroeg / sagh men den Vyant / in een groote meenighte / langs de Weener Bergh / van St. Marcus af tot Schonbrun / Kiering / Penzing en Hernals / alles in de brandt steken; hy leyde oock Molstorf in de asse. Ten 10 uren quam hy noch stercker aen / en sette sig ten 1 uren by Holtz en Hundsthurn op de Hoogten / met het Front na de Stadt / blijvende daer staen / tot dat men van de Karnter-Pastey met Canon op haer schoot / en hun dwong te retireren. Onse Cavallerye wiert rontom de Contrescarpen en de Wegen en Straten / welcke na de Stadt gaen / gelegt / en de Voorsteden sodanig in brant gestoken / dat die meerendeels in de asse lagen. Desen dagh quam de Infanterye met de Artillerye aen de Brugh / en wiert voor 't meerendeel in de Contrescarpen geleght. Onse Cavallerye hielt met den Vyandt eenige kleyne schermutselen / doch deselve trock na sijn Leger te rugh / gelijck oock onse Cavallerye in 't Leger. Den Vyant sont een Brief binnen de Stadt / dat men sig soude over geven; deselve wiert wel aen den Generael Starrenberg gebracht / maer niet beantwoort. 't Woordt was St. Andreas en Warzouw. Den 14 heeft den Vyandt van sijn Leger-plaets Holtzel af tot aen den Hundsthurn / Gumpendorf / Oberkling / Spickenbiegel en den Donau sijn Leger geslagen / oock den selven nacht van der Croaten Dorffel af tot aen en door-by den rooden Toorn post gevat / en in de nacht van den 15 niet alleen van 't Huys van den Secretaris Reuters af tegens en tot aen de Reikholwitzische Thuynen / langs de afgebrande Huysen / sijn Approchien tot ongevaer 200 schreden van het Contrescarp geopent / maer oock achter de Approchien in de hoogte van 't Croaten Dorffel een Batterye vervaerdigt / en met het aenbreken van den dagh den 15 daer mede beginnen te canonneren tegens en op de Burg-Pastey. 's Avonts ten 5 uren ontstont een groote brant in de Stadt in 't Schotten-Hof / 't welck nevens de andere Huysen ten vollen afbrande;

't Tuygh-Huys / 't Arsenael en de Bisschops-Toorn waren in die gelegentheyt in een seer groot gevaer; te meer / alsoo het al op een plaets / daer Buskruydt lagh / begon te branden: want alschoon de Voorsteden als-doen in de brant stonden / en dat men soude konnen oordeelen / dat daer door het Schotten-Hof mede in brandt was geraeckt / soo meende men echter / dat dit een aengestoken brandt was; de Burgers waren oock soo verbittert op eenige / daer sy argwaen op hadden / dat sy sommige daer van doode sloegen / en andere Armen en Beenen stucken braken. Vermits nu den Vyandt desen nacht sijn Trencheen hadde geopent / en deselve den gantschen dagh verbeterde / soo liet den Heer Generael van Starrenbergh oock niet na / ernstelijck te laten arbeyden / dat de Palissaden aen de Contrescarpen volkomen konden werden / en dat tegens de overvallen aen de Water-kant Afsnijdingen souden werden gemaeckt; oock / dat de Contrescarpen en Grachten aen die zijde tegens des Vyandts Approchien met Afsnijdingen souden werden gerapponeert / en de behoorlijcke Communicatie met de geattacqueerde Posten gehouden mochte werden. Het Woordt was St. Carel en Augsburg. Den 15 's nachts heeft den Vyandt sijn opgeworpen Trencheen tegens de [illegible] Thuynen seer verlanght / en met twee Linien nader getrocken / soo dat hy tot op 60 a 70 schreeden aen de bespring-hoeck van 't Contreschארp voor 't Ravelijn van de Burg-Poort is gekomen / en den gantschen dagh sijne Approches heeft gecontinueert / verbetert en verbreedt / oock van vele Plaetsen met Geschut gespeelt / alschoon hy aen de Basteyen en Muyren weynig schade dede. 't Regiment van Dupigni werdt noch in de Stadt geleght. De Batteryen werden als-doen op het Leubwen / Karinter en Burg-Bastey tamelijck in staet gebracht / oock liet den Vyandt sijn Batteryen alleen en meest tegens de Lebel en Burg-Bastey oprechten / en dede aldaer schieten. Van de vyfe Batteryen / daer den Vyandt dreygde te boven van speelde / maeckte hy eene / beginnende van den Croatischen Dorpfel / en eyndigende aen de Thuynen van de [illegible]. Desen dagh werdt den Grave van Starrenbergh / zijnde in 't visiteeren van de noodige Posten / en als-doen op de Post van Lebel / door een Steen / die uyt een Stuck Geschut quam / aen 't Hooft gequetst / soo dat hy eenige dagen t'huys most blijven. Ondertusschen nam den Heer Grave van Capliers / benevens de andere geheyme Keyserlijcke Raden / als den Grave van Kollonitsch / Bisschop tot Nieustadt / den Heer Belchamp / den Grave van Mollart en den Heer Hartman / alles het gene waer / dat tot defensie van de Stadt diende. 't Woordt was St. Franciscus en Neuenburgh. Den 16 avanceerde den Vyandt / onaengesien de groote tegenweer / die hem gedaen wierd / met sijn Approchien seer / en maeckte [illegible] Thuynen tegens de spits van de Burgh-Bastey twee nieuwe Linien / arbeydende den gantschen dagh / om die met de twee andere Linien aen een te hechten / alschoon men den gantschen dagh sulcks door 't Canon en de Musquetten socht te verhinderen: hy had oock dien nacht een Batterye in de hoogte en aen de lincker zijde van 't rode Hof volvaerdight / waer van hy met 12 Stucken op de Lebel-

Bastey

Pastey speelde/ en soo wel de Stucken als de Menschen omver schoot; hy had oock desen en den voorigen dagh en nacht Vuer-Kogelen en Granaden ingeworpen/ doch weynig schade daer mede gedaen. Behalvens de Wercken/ die men in de Contrescarpen en Grachten dede/ begon men oock op de Lebel en Molcker-Pasteyen de Beddingen tot nieuwe Bateryen te maecken; doch deselve waren eerst twee dagen daer na gereet. In de nacht geschiede een Uytval op beyde zijden van des Vyants Approchien/ waer van eenige weynige van de onse/ doch vry wat meer van de Vyanden/ gedoodt en gequetst zijn; wordende des Vyandts arbeyden daer door noch eenighsints opgehouden. Desen dagh wierdt de Infanterye op de Bolwercken gelegt en gelogeert. 't Woordt was St. Anthonius en Gratz. Den 17 avanceerde den Vyant noch al met sijn Approches/ en veerdighde een nieuwe Baterye achter en aen de slincker hant van het roode Hof. In den Prater en Leopoldstadt was hy 's nachts te vooren en desen dagh overgeset/ soo dat wy de communicatie met de Cavallerye niet meer vry hadden. Met canonneren/ en 't inwerpen van Bomben/ gingh het vry sterck; doch sonder groote schade: in tegendeel schooten wy met 't Geschut en Steenen wacker sterck uyt. 's Nachts na den 18 heeft hy met sijn Approchien aen beyde kanten iets geadvanceert/ en die verwijt/ alschoon de onse met Handt-Granaten en andere tegenweer sterck daer tegens arbeyden. Men begon nu oock Bomben uyt te werpen/ alsoo de Steenen/ die men van te vooren uyt-geschooten had/ in des Vyandts bedeckte Approchien weynigh schade deden. Den Oversten Werner quam in de Stadt: 't Woordt was St. Leopoldus en Weenen. Den 18 heeft den Vyant/ na sijn gewoonte/ vroegh tijts/ gelijck oock den gantsen dagh/ sijn Geschut/ en voornamentlijck het swaerste/ doch sonder groote schade/ gelost/ en oock continueel met Granaten geworpen. In Leopoldstadt/ langs het Water van 't eynde der Tuynen van den Grave Berka/ opwaerts na de Brugge/ tot aen de Gulde Struys/ en weder van daer af waerts na de Straet voor de Brugh/ maeckte hy een Traverse/ en verschantste sigh aldaer: den gantsen nacht/ onaengesien ons sterck uytwerpen van Granaten en Vuur/ avanceerde hy oock met sijn Trenchees tegens beyde de geattacqueerde Bolwercken; hy verwijde deselve/ en vongh aen een nieuwe Baterye/ ontrent het Ravelijn van de Burg-Poort/ ander en ter slincker zijde van 't roode Hof/ op te rechten; doch sulcks wierdt hem/ gelijck oock den 19/ 's morgens/ van de Burg-Pastey verhindert. Een Christen quam uyt het Turckse Leger over-loopen/ welcke weynig te seggen wist/ alsoo hy met het berennen der Stadt eerst gevangen was geworden. 't Woordt was St. Pieter en Romen. Den 19 begon den Vyandt sterckter als opt te canonneren; doch sulks duurde maer twee uren/ en schoot hy alleen op de Burgt en de Stadt: hy wierp echter veel Bomben en Steenen in. 's Nachts veerdigde hy de Baterye/ die hem daegs te vooren verhindert was/ en begon oock sijne Approchien tegens de twee geattacqueerde Bolwercken met dubbelde Linien van Communicatie; om sulcks te beletten deden de onse een uyt-

hal / welcke van d'eene zijde den Kapiteyn Heimpach / van 't Regiment van Mansvelt / en van d'andere zijde den Heer Guido / van 't Staremberghse Regiment / met een goede courage en conduite deden; en een Gevangen / wegens de neder-gemaeckte; inbrachten / welcke seyde / dat den Vyant over de 100000 Man Combattanten sterck was / daer onder 10000 Janitsaren en 20000 Volontairen / die souden Janitsars te werden / en de rest Cavallerye; dat den Vyant Raab met noch 10000 Janitsars onder 2 Bassas geblocqueert hielde / en niet twijffelde / of hy soude Raab / Weenen en meer andere Plaetsen emporteren; aen Courage / Munitie en Levens-middelen had hy geen gebreck / &c. Dese nacht verschanste hy sigh t'eenemael aen de Water-zijde / en wierp daer twee Bateryen op / eene aen 't Water / omtrent de Tuynen van den Heer Grave Serin / en de andere over-dwers de Straet / onder de Schiffstade; de Traverse / achter de Gulde Struys / over de Straet / besette hy mede met 2 Canons: aen 't Water / achter de Deur van de Gulde Struys / sette hy noch twee Schans-korven / om een Stuck Geschut daer in te stellen; 't selve wiert hem echter verhindert / en wierden de twee andere Bateryen van den Piber en de andere Pasteyen mede sterck beschoten. Met het inwerpen van Bomben beschadigde hy de Burg-Pastey ongemeen / en vaer den gantsen dag en nacht daer mede voort / soo dat 's avonds ten 8 uren de Burchhaensche Zael in brant geraeckte / en afbrande. 't Woordt was St. Antonius en Padoua. Den 20 begon den Vyant op nieuw sterck te canonneren / en continueerde / gelijck oock met het inwerpen van Bomben / daer mede den gantsen dagh. In Leopoldstadt heeft hy in de Bateryen / die hy op gisteren hadde opgerecht / Stucken gebracht / en daer mede geschoten; in tegendeel hebben wy op de Piber-Pastey noch swaere Stucken gevoert / en de Beddingen aldaer den gantsen nacht en dagh veerdigt; aen 't Water en de Brugge hebben wy verscheyde Traversen / Linien en Caponiers tot tegenweer geprepareert; oock den ingang van de Brugge / die door 't meerendeel stucken geschoten en verbrant was / geruineert. De Baterye / welcke den Vyant aen de slincker zijde van 't roode Hof daegs te vooren had aengevangen / heeft hy met een anderen een weynigh ter zijden in de Laimpstetten vergroot / en daer mede begonnen tegens de Lebel te canonneren / welcke daer door al eenige schade leed. Van beyde zijden wierdt dagh en nacht met het inwerpen van Bomben en Steenen voort gevaren / en dede den Vyandt ons daer mede al eenige schade; doch wy twijffelen niet / of hy sal van onse kant niet vry gegaen zijn. Den Vyant had niet bysonders aen sijn Approchien getenteert. 't Woordt was St. Johannes en Lintz. Den 21 gingh 't canonneren van den Vyant op nieuws aen / en continueerde 't selve / gelijck oock 't inwerpen van Bomben / den gantsen dagh; doch alsoo men vermerckte / dat den Vyandt uyt seeckere Plaets / die men noyt voor een Baterye aengesien had / seer swaere Bomben worp / begon men op den dagh daer op mede seer sterck Bomben te werpen en te schieten / soo dat deselve daer door dien dagh onbruyckbaer wiert gemaeckt / en de Turcken

die

die niet meer konden gebruycken. Den Oversten Luytenant Gschwindt maeckte op expresse last van den Generael Starrenberg op het bovenste Pastey-Lebel / in plaets van de groote Face / groote Hout-plancken / om de Menschen en Stucken te beter te verseekeren / alsoo den Vyant sterck schoot; om deselve oorsaeck dede men in de onderste Pastey-Lebel de Borstweeringh door de Muur door breken / en Schiet-gaten daer in maken. Des nachts quam een Kondschapper van den Hertogh van Lotharingen in de Stadt / die onder andere beloofde / dat men in 't kort gesecoureert soude werden. De Soldaten ontfongen een halve Maent Soldye; en quam alles onder de Burgerye in beter ordening als voor heen / alsoo die in Compagnien wierdt verdeelt / en een gedeelte daer van belast / om op het uytblussen van 't Vuur te passen / en het ander gedeelte / om te arbeyden: eenen Johan Georg Wilhelm Reus wierdt door de gesamentlijcke Keyserlijcke Generaels tot haer Adjutant verkooren / nevens haer ordinaire Adjutants / den Heer Hooftman Kalkreiter en den Heer Hooftman Heisterman; boven dien wierden oock de Studenten in Compagnien verdeelt / en op een bysondere Post gesonden. Twee Moldavers quamen binnen de Stadt. Over 't Water verschanste sigh den Vyant hoe langer hoe meer / en schoot met Canon en Bomben; doch daer door geschiede echter weynigh schade / als alleen / dat eenige Huysen wierden geruineert; in sijn Aprochien tegens de twee geruineerde Bolwercken avanceerde hy echter niet. Den Capiteyn Luytenant van 't Regiment van Starrenbergh bleef doodt. 't Woordt was St. Philips en Madrid. Den 22 begon den Vyant weder met schieten en 't inwerpen van Bomben / doch sulcks duurde niet lang. 's Nachts was hy oock met sijn Aprochien niet geadvanceert / maer had sigh geheel stil gehouden. Desen dagh kregen wy uyt het Vyandts Leger van den Keyserlijcken Resident eenig naricht. De Burgers namen den Vyant eenig Vee af. 't Woordt was St. Leopold en Weenen. Den 23 / gelijck oock 's nachts te vooren / had den Vyant met canonneren en 't inwerpen van Bomben sijn gewoone contenantie gehouden / doch daer mede echter weder kort opgehouden / en tot den avondt stil geweest / als wanneer hy seer onvoorsiens twee Mijnen / aen beyde spitzen van sijn Attacque / aen de Borstweeren of Contrescarpen voor het Leeuws en Burgh-Pastey heeft laten springen / en daer op aen die twee Plaetsen driemael gestormt; doch hy wierdt t'elckens van de onse afgewesen / soo dat hy niet een voet breet advanceerde / maer groote schade leed. 's Nachts ging hy met sijn ordinaris contenantie voort / en verwijderde oock sijne Aprochien aen de zijde by de geattacqueerde Bolwercken / om deselve recht in te sluyten. 't Woordt was St. Pieter en Roma. Den 24 heeft den Vyant volgens gewoonte gecanonneert / en Granaten en Steenen ingeworpen. Tegens de middagh quam 'er advijs aen den Heer Generael / dat den Vyant de Mokning / by de roode Toorn / aen de Brugge / liet mineren / invoegen sijn Excellentie / als welcke wegens de ontfangene Wonde niet veel dorfde uytgaen / den Oversten Kamlinger en den Baron van Welsz daer heen sont / om de seker-

heyt daer van te vernemen; doch eer sy weder te rugh quamen; ging sijn Excellentie door de ongerustheydt / die hy hier aengaende hadde; ongeacht sijn onpasselijckheydt; selfs derwaerts / maer bevondt / dat het een valsch gerucht was / door eenige vreesachtige Burgers uytgestroyt / welcke den Vyant aldaer meenden te hooren / en dat hy onder haer Kelders mineerde. Sedert bemerckte men echter; dat hy de Contrescarpen / van ter zyden de twee geattacqueerde Bolwercken / mineerde, inwaerts tegens hem aen gearbeyt wierdt. Den dagh en de nacht was het stilder als oyt. Het Woort was St. Anthonius en Padoua. Den 25 canonneerde den Vyandt al weder / en wierp oock met Bomben / voornamentlijck van de zyde van Leopoldstadt. Tusschen 4 en 5 uren heeft hy aen 't Contrescarp van de rechte Face van 't Ravelijn van den Burgh-Toorn / werwaerts hy sijne Approches seer geavanceert had / een Myne laten springen / en daer op gestormt / doch hy wiert ten derdemael afgewesen / soo dat de onse in sijn eerste Linie logeerden; in die gelegentheyt is den Hooftman Schemnitz / van 't Regiment van Staremberg / doot gebleven / en den Heer Guido / Graef van Staremberg / en den Heer Rimbler / Opper-Ingenieur / gequetst geworden. Na dese Actie wierdt den Overste Luytenant Walter / van het Regiment van Staremberg, mede doot geschoten. Den Generael Wachtmeester / den Grave van Serini / welcke desen dagh sig in de geattacqueerde Post bevont / toonde als-doen een groote dapperheyt en beleyt. Den Generael Starembergh was mede in groot gevaer / en wiert weder met een Steen aen de Hant gequetst / alsoo hy op dien tijt de Afsnijdingen / Caponeringen en andere Wercken in de Grachten en Voor-post en visiteerde. Den Vyandt advanceerde dien nacht niet / maer verlengde alleen sijne Approchen. Den 26 begon / na ouder gewoonte / weder het schieten / en 't inwerpen van Bomben; doch alsoo 't selve niet langh continueerde / was men besorgt / dat den Vyandt weder een Mine soude laten springen / en stormen; maer hy liet alleen een Baterye in de Tuynen / voor het roode Hof / en de daer by staende Tichel-Ovens / oprechten / om daer mede tegens de Lebel- en Burgh-Basteyen te canonneren; doch van de Lebel- en Burg-Bastey wierde hem het verbaerdigen deser Baterpen gedisputeert. Ontrent 5 uren na de middagh hebben wy een Mine buyten 't Contrescarp / voor de rechte Face van 't Ravelijn voor de Burg-Poort / laten springen; doch deselve succedeerde niet. Hoorts daer aen heeft den Vyandt met een Pijl de Brieven / die men aen sijn Keyserl. Majesteyt en den Hertogh van Lotharingen eenige dagen te vooren had gesonden / in het Ravelijn / voor de Burg-Poort / geschooten / met eenige bygevoegde Latijnse Caracteren / van inhout; Dat wy niet in Cyffer behoefden te schrijven / vermits de gantse Werelt de ellendige toestant der Stadt Weenen wel wist; doch dat sulcks een rechtvaerdige straffe was; vermits men den Turckschen Keyser van onse kant hadde vergramt. Den gantsen nacht was den Vyant seer stil. Den Hertog van Lotharingen marcheerde als-doen van de Brugh af. 't Woordt was St. Philips en Madrid. Den 27 schoot den

Vyant

Vyant heel weynigh. Omtrent 4 uren heeft hy in de Bespring-hoeck van het Contrescarp voor de Burgh-Pastey / alwaer hy den 23 een Mine had laten springen / gestormt / doch hy wiert in die gelegentheyt / met verlies der sijne / gerepousseert; den Oversten Wachtmeester van Gallenfels wiert als-doen aldaer met een Pijl geschooten / waer van hy overleed. In de nacht wierde oock den Oversten Wachtmeester Montenel gequetst. Het Woort was St. Johannes en Crembs. Den 28 heeft den Vyant van sijn nieuwe Baterye by de Tichel-Ovens / welcke hy den 26 had beginnen op te rechten / tegens de Lebel beginnen te canonneren / en daer mede stercker als den voorigen dagh / voornamentlijck met het inwerpen van Bomben / gecontinueert. Desen dag quam een Ruyter / die de Turcken gevangen hadden gekregen / overlopen ; doch hy wist niet bysonders te seggen. 's Nachts verwijde den Vyant sijne Approches aen beyde zijden / en avanceerde tegens en langs het Contrescarp. 't Woordt was St. Maria en Loretto. Den 29 heeft den Vyant van een nieuwe Baterye by de Tuynen / aen de lincker hant van het roode Hof / welcke hy daegs en de nacht te vooren van Schans-korven had opgerecht / gecanonneert / doch daer mede echter niet lang aengehouden ; met het werpen van Bomben wiert echter langer gecontinueert. 's Namiddags / tusschen 4 en 5 uren / heeft hy aen de Bespring-hoeck van 't Contrescarp / voor 't Ravalijn van de Burg-Poort / een Mine met groot effect laten springen / alsoo onse drievoudige Palissaden daer door om verre raeckten / en eenige Persoonen wegh genomen wierden ; hy heeft echter geen Storm gedaen / noch iets wijders voorgenomen : de onse begonnen daer op aenstonts weder de Palissaden te setten / en hebben 's nachts deselve t'eenemael versekert. 's Nachts was den Vyant stil ; alleen socht hy sijn Linien te verwijden en te versekeren. 't Woort was St. Carel en Brussel. Den 30 / vroegh / heeft den Vyandt van de nieuwe Baterye / in de Tuynen van 't roode Hof / welcke hy den 26 had beginnen op te rechten / doch welkers voltoping hem door 't Geschut van de Burg-Pastey tot dees tijdt was verhindert / voor de eerste mael tegens de Burg-Pastey beginnen te canonneren ; gelijck oock van de Tichel-Ovens tegens Lebel / doch aldaer vry stercker ; hy hielt echter in het kort daer mede weder op / vermits van de Burgh-Pastey / soo wel als van de Lebel en des selfs lincker Courtine / (alwaer den 25 drie Stucken Geschut geset waren) daer op soo sterck wiert gecanonneert / dat hy met schieten most op houden : hy heeft echter altijdt de Lebel-Pastey meer aengetast als de andere / alsoo men door de engte niet bequamelijck Geschut daer in konde brengen. 's Namiddags heeft hy een Mine in de Bespring-hoeck van 't Contrescarp voor de Burg-Pastey laten springen ; doch deselve liep sonder groote schade van de onse af / alsoo maer 3 Man bleven. Omtrent 's avonts ten 8 uren hebben wy daer oock een Mine laten springen / doch sonder eenig bysonder effect : den Vyant wierp daer op een Bombe op de Burg-Pastey / welcke sprong / en andere van de onse aenstack ; doch den Oversten Luytenant Gschwind / daer by staende / bemerckte / dat deselve weder in des

Vyants

Vyants Approches vielen / en aldaer goet effect deden. Des nachts heeft den Vyant niet veel geschoten / noch gedaen. 't Woort was St. Paulus en Gratz. Den 31 / ten 7 uren vroegh / heeft den Vyant van sijn Baterye in de Tuynen van 't roode Hof tegens de Burg-Bastey iets stercker geschoten als voor heen / en twee Laveten van den Oversten Luytenant Gschwind op de Burg-Bastey geruineert; van binnen wierdt oock seer sterck gecanonneert / en bemerckte men / dat de Turcken op 't laetst met twee Stucken minder schooten als voor heen. Daer wiert als-doen weder een Bombe op de Burg-Bastey geworpen / die een Mortier aen stack / en de Bombe uyt wierp; in welcke gelegentheydt den Oversten Luytenant Gschwind in een groot gevaer was / alsoo hy sig geduerig dicht by de varstende Bombe bevondt. 's Nachts hielt ons den Vyant in een geduerige allarm / alsoo hy in de Grachten van 't geattacqueerde Ravelijn socht te komen. Desen dagh wierdt den Stuck-Overste Heer Werner gequetst. 't Woordt was St. Leopoldus en Weenen. In de nacht heeft den Oversten Luytenant Gschwind / op goedt-vinden van den Heer Generael Starrenberg / alle de Canons van de Lebel af laten voeren / en drie daer van in de Courtine aen de lincker hant van den Lebel / alwaer 'er noch drie andere stonden / en de andere in den onder-Lebel laten brengen / vermits de Canons aldaer niet alleen te veel aen des Vyants Canon geëxponeert waren / en men deselve daer voor niet konde bewaren / maer om dat men oock wegens de hoogte van de Post des Vyants Baterpen niet wel konde raseren.

Den eersten Augusti was den Vyandt vry stil met het canonneren en inwerpen van Bomben. Den gantsen nacht had hy oock niet bysonders voorgenomen / als alleen / dat hy getracht had / om de Palissaden van 't Contrescarp voor den Bespring-hoeck omverre te werpen; doch hy wierdt in die gelegentheyt door de onse seer onvriendelijck ontfangen. Den dagh en nacht trachte hy / om aen de Burg-Bastey over de Palissaden Aerde te werpen tot aen 't Ravelijn voor de Burg-Poort / en door dit middel sijn Approchien en Linien te advanceren; doch sulcks wiert hem door de onse heftig bedisputeert / en heeft hy oock daer toe noyt konnen komen / voor dat hy ons door ondergravingh der Aerde dwong te wijcken. 't Woordt was Leopoldus en Wilhelm. Den 2 heeft den Vyant na sijn ordinaire gewoonte weder met canonneren en het inwerpen van Bomben aengevangen / oock gesocht over de Palissaden te komen / en ten dien eynde veel Aerde geworpen / daer hy sulcks den voorigen dagh hadde gedaen. 's Namiddags hebben wy in 't Conterscarp / recht voor de Bespring-hoeck van de rechter Face van de Burg-Bastey / een Mine met goet succes laten springen / voornamentlijk also onse Bomben toen mede speelden. 's Nachts socht den Vyant sig van de Palissaden Meester te maken. De onse gingen desen nacht oock op Party uyt / en brachten omtrent 50 stucks Vee in. Men meende oock des Vyants Schepen by de Slag-brug te ruineren / maer sulcks geluckte niet. Den Heer Rimbler overleed 's nachts aen sijn Wonde. 't Woort was St. Franciscus en Florencen. Den 3 schoot den Vyant minder als daegs

te

te voren; waer uyt men / en uyt andere oorsaken / konde oordeelen / dat hy gebreck aen Kogels had / alsoo hy niet alleen onse Kogelen / maer oock Knoppen van Degens en allerley ander Yser-werck en Steen te rugh schoot. Des nachts heeft den Vyant de Bespring-hoeck van 't Contrescarp voor 't Ravelijn van de Burg-Poort geattacqueert / en sig in 't Contrescarp gelogeert en vast gemaeckt; sulcks wierdt hem echter lang gedisputeert / en hy wel vier-mael daer uyt geslagen / doch eyndelijck bleef hy Meester: in dese gelegentheyt is gebleven den Heer Oversten Ketelinskp / van het Regiment van Staremberghh / den Hooftman Lerne en een Vendrigh van 't selve Regiment; den Hooftman Ketelinskp wiert gequetst / en chargeerde men by-na den gantsen nacht tegens den Vyandt. Desen dagh sag men den Vyandt sijn Leger-plaets veranderen / en een gedeelte daer van af branden; oock veel Troupen na de wegh marcheren / van waer sy gekomen waren. 't Woordt was St. Carel en Madrid. Den 4 begon men des Vyants Logement in het Contrescarp te mineren / gelijck dan met het Geschut van alle kanten derwaerts wiert gespeelt; de Palissaden wierden aldaer oock afgebrant / soo dat hy dien dagh niet konde advanceren. Doch gelijck als wy geduerig canonneerden / soo rustte den Vyant niet / om sulcks van gelijcken te doen / maer sonder groote schade. 's Avonts omtrent 7 uren hebben wy aen de Pastey-Lebel twee Minen met een seer groot effect laten springen. Een Polack quam over loopen / met bericht / dat de onse [te weten den Hertogh van Lotharingen] daegs te voren met den Vyant in Batailje waren geweest / en over de 1000 daer van ter neder gemaeckt hadden; en dat de gantse Armee / die tot Secours soude komen / omtrent Laxemburg / en noch een bysonder Corps aen 't Weener Walt stondt / 't welck dien dagh 1000 Fouragie-Wagens wegh genomen / en de daer by zijnde Turcken in de vlucht geslagen had: hy seyde oock / dat den Vyant in dese Belegeringh twee Bassas hadde verloren / en dat den Primo Vizir sig om de drie dagen in een yser Huysje in de Approches liet dragen / &c. 's Nachts heeft den Vyandt wederom op 't Contrescarp van 't Ravelijn voor de Burgh-Poort wegeset / doch niets geadvanceert / gelijck oock tusschen een en twee uren aen de Bespring-hoeck van 't Contrescarp voor de Burgh-Pastey een aenval gedaen / doch echter niet verder als tot aen de Palissaden konnen logeren. 't Woort was St. Erasmus en Olmutz. Met het aenbreecken van den dagh vermerckte men oock / dat den Vyandt aen de Kelshowitzise Tuynen een Baterye recht tegens over de Face van de Burg-Pastey had aengevangen op te rechten. Den 5 heeft den Vyant noch minder als uyt voor-heen gecanonneert. Men sagh / dat hy Stucken uyt sijn Leger voerde / soo men meende / tegens onse Armee / also een gevangen Turck confirmeerde / dat die omtrent Laxemburgh stondt. Omtrent 5 uren 's namiddags hebben wy een Mine in de Bespring-hoek van 't Contrescarp voor de Burg-Pastey laten op springen; doch met weynig effect. 's Nachts heeft den Vyant niets voorgenomen / als dat men bemerckte / dat hy in onse Mine ging logeren / oock andere Plaetsen voor sapperen en mineren op-

opsocht / om in de Grachten te komen ; hy sette noch alle sijn Troupen paraet/ gelijck daegs en 's nachts te voren mede geschiet was. Den 6 / 's nachts / begon den Vyant sterck te canonneeren/ en Bomben in te werpen ; doch dede dien dagh anders niet. Tusschen 9 en 10 uren / 's avonts / socht hy uyt de Contrescarpen voor het Ravelijn van de Burg-Poort / alwaer hy van te voren gepostéert was / in de Grachten te komen ; doch alsoo aldaer aenstonds allarm wiert gemaeckt / en alles geprepareert / om Sant en Wolsacken te werpen/ liet hy op het Contrescarp voor den Lebel een Mine springen / om door dat middel in de Grachten te komen: de allarm onder de onse was als-doen niet kleyn / en de confusie groot / alsoo vele van de onse gequetst wierden / en de Oberste Luytenant Leslie noch van sijn ontfangen Wonde storf; den Vyandt konde echter in de Grachten niet komen / soo dat hy sig aen de twee komen van 't Contrescarp tot op de helft liet sincken. 't Woordt was St. Antonius en Padoua. Den Heer Generael Wachtmeester / den Grave van Thuun / en den Heer Oversten Souches waren desen avondt en daegs daer aen in de Posten. Den 7 begon den Vyant sterck te canonneeren / doch hielt in 't kort weder op/ en avanceerde niet wyders / als dat hy sigh aen de oude Plaets in 't Contrescarp meer begroef / en sig daer in vergroote ; by den dagh hebben hem de onse echter alle sijn Schans-korven en Sant-sacken wegh genomen / welcke hy daer bysonderlijck voor den Lebel had geset. 's Namiddags / omtrent 5 uren/ heeft hy by de Mine van gisteren een andere laten springen / om de weg na de Contrescarpen en de Grachten te meer te openen ; doch deselve dede echter soo goeden effect niet als daegs te vooren. Den gantschen nacht was den Vyandt vry tamelijck stil / en avanceerde noch niet veel in sijn Wercken. 't Woordt was St. Johannes en Lintz. Den 8 / vroegh / begon den Vyandt aen te vangen / om van de nieuwe Batterye by de Kellhaimerzsche Tuynen met 3 swaere Stucken te speelen ; hy continueerde echter daer mede niet lang / en dede noch weynig schade / alsoo 5 Stucken Geschut tegens hem op de Burg-Pastey / alwaer den Oversten Luytenant Geschwind commandeerde / gereet waren gemaeckt ; met het inwerpen van Bomben was het als voor heen. 's Namiddags liet hy in de Bespring-hoeck van het Contrescarp voor de Burg-Pastey een Mine / doch sonder effect / springen / maer avanceerde daer mede niet wyders. Des nachts was hy tamelijck stil / en advanceerde noch nergens / behalvens in het Contrescarp voor 't Ravelijn van de Burg-Poort. 't Woordt was St. Leopoldus en Weenen. Den 6 was den Vyant met canonneeren vry stil. Omtrent 8 uren liet hy een Mine aen 't Contrescarp voor de Burg-Pastey springen / en maeckte daer mede een opening in de Grachten : door dese Mine vlogen eenige Mannen van ons in de Lucht / en had den Vyant noyt soo starcke laten springen ; doch hy heeft echter niet wyders daer op ondernomen / alschoon men de Manschap / die soude stormen / of aldaer Post vatten / gereet sagh staen. Op den dagh heeft den Vyandt niet voorders ondernomen / noch oock veel met sijn Wercken / alwaer hy de Mine hadde laten springen / geadvanceert / vermits

met

met Geschut onophoudelijck op hem geschooten wiert; hy arbeyde echter om in de Grachten te komen: tusschen de nacht en dagh hebben de onse een kleyne Uytval voor 't Ravelijn van de Burg-Poort gedaen / en des Vyants Wercken in de Grachten aldaer geruineert; doch niet sonder eenig verlies / alsoo veele gedoodt en gequetst wierden. 's Nachts wiert van beyde zijden niet voorgenomen / als dat den Vyant sig meerder begon te bebolwercken. 't Woordt was St. Thomas en Aquin. Den 10 is den Vyant gantsch stil geweest / en geschieden derhalven maer alleen eenige schooten / werdende oock weynig Bomben ingeworpen; hy sette echter sijn Wercken voort / en trachte hoe langer hoe meer / om in de Grachten te komen. Omtrent ten 3 uren na de middag heeft hy voor de Lebel-Pastey / aen de slincker hant in de Contrescarpen na 't geattacqueert Ravelijn / een Mine laten springen / doch / bevindende dat daer groote ressistentie wiert gedaen / trock weder te rug / en nam verders niet voor / als dat hy sijne Wercken voort sette. Een Quartier-slang / op het Burg-Pastey staende / wierdt door den Vyant de helft van de Tromp af geschooten / waer door 't selve aen ging / en achter uyt / en op een Persoon / welcke daer by stont / viel / doch deselve was / tot verwondering van yder / niet beseert. 's Avonts ten 6 uren deden de onse een Uytval / om des Vyants Wercken in de Grachten voor 't Ravelijn te bederven; 't selve wiert oock uytgevoert / doch met verlies van eenige dooden en gequetsten. Den Vyant logeerde echter 's nachts daer weder / en avanceerde na 't Ravelijn. 't Woort was St. Augustijn en Weenen. Den 11 / Vrydag / begon den Vyandt iets meer als daeghs te vooren te ondernemen / doch vielt echter daer mede niet aen. 's Middags heeft hy in de Contrescarpen een Mine laten springen / en 's avonts ten 6 uren noch een andere; doch hy heeft niet midders voorgenomen. 's Nachts advanceerde hy met sijn Wercken niet veel / als alleen in de Grachten voor 't Ravelijn / alwaer hy sijn Wercken wat verwijde; de onse deden een kleyne Uytval / welcke den Hertog van Wurtenberg selfs aenvoerde / en den Vyandt tot in sijn breede Loopgraven jaegde. 't Woort was St. Bernard en Cremhs.

Wy konnen niet voor-by gaen / alschoon in dit Dag-Register hier van geen mentie werdt gemaeckt / om hier in te lassen / dat den Keyserlijcken Inter-Nuncius / den Grave van Caprara / die den Primo Vizir van Adrianopolen had moeten volgen / eerst tot Offen / en naderhandt selfs tot in 't Leger voor Weenen / in 't eerst van Augusti / namelijck den 11 / sijn Afscheyts-Audientie van den Primo Vizir / op sijn versoeck / kreeg / soo als deselve voor te voren een Storm op de Stadt had laten doen / en aen 't Keysers Leger in veyligheyt wiert over gelevert; doch de Woorden / die men seght / dat den Primo Vizir hem op sijn Afscheydt gaf / zijn aenmerckelijck / en souden wesen als volght:

Gy hebt de Armee van den Grooten Heer wel gesien; gy hebt de Attacque, die ick op de Stadt heb laten doen, mede wel beschouwt, gelijck oock de Turcken, die ick daer in verlooren heb; maer gy moet weten, dat ick soo veel Stormen, d'een na d'ander, sal laten doen, om de Stadt te veroveren, tot dat die overwonnen

sal wesen, of dat dese groote Armee, die gy gesien hebt, verdelgt is; ick geloof niet, dat uw Meester soo veel Troupen heeft, om mijn Armée te consumeren, welcke alle Jaren noch sal vermeerderen, en hem in de Gebergeten, waer hy gevlucht is, gaen soecken: Gaet dan heen; gy hebt uw verlof, om terug te mogen keeren, en maeckt hem bekent, dat, indien ick Raab en Comorra heb geëyst, om hem de Vrede te geven, sulcks uyt een groote Vriendtschap quam, die hy niet heeft weten te erkennen; maer na dat ick Weenen verovert sal hebben, konnen wy noch van Vrede handelen, alsoo onse Wet sulcks noyt aen yemandt weygert, die sig voor den Troon van den Grooten Keyser Musulman wil verootmoedigen. Desen Envoyé dan uyt het Turckse Leger gekomen zijnde, vertrack aenstonds over Linz na Passauw tot het Keyserlijcke Hof, alwaer hy den 14 Augusti 's avonts arriveerde, en 's anderen daegs aen sijn Keyserlijcke Majesteyt omstandig rapport van sijn verrichting aen 't Turckse Hof en by den Primo Vizir dede; waer mede wy weder tot ons vorige verhael sullen keeren.

Den 12 continueerde den gantschen dag het schieten en 't inwerpen van Bomben. Tusschen 1 en 2 uren na de middag stormden de Turcken, doch weecken, soo ras als sy wederstant vonden, te rugge, hoewel niet sonder verlies, alsoo veele van de hare in die gelegentheyt doodt bleven en gequetst wierden. Daer aen heeft hy een Mine by 't Ravelijn voor de Face van de Burg-Pastey in de Contrescarpen laten springen, doch sonder schade; hy heeft oock niet wijders ondernomen. 's Nachts was men van beyde zijden stil, en heeft den Vyant in sijn Arbeyt niet veel geavanceert. Desen dagh kreeg 't Guarnisoen weder een halve Maent Soldy. 't Woort was St. Ignatius en Inspruck. Den 13 hielt den Vyant den gantschen dagh met canonneren en 't inwerpen van Bomben aen, doch nam niet wijders voor. Desen dagh viel op de Burgh-Pastey een Bombe op een halve Cartouw, en stack deselve aen, soo dat die sprongh. Des nachts ontstont een groote Donder en Blixem. 't Woort was St. Pieter en Romen. Den 14 continueerde den Vyant volgens sijn gewoonte met het schieten, en 't inwerpen van Steenen, doch sonder bysondere schade, als alleen, dat hy weder de Tromp van een Canon op de Burg-Pastey verleemde. 's Namiddaghs omtrent 6 uren heeft hy in de Contrescarpen voor de Burg-Poort langs de rechte Face een Mine, doch tot sijn nadeel, laten springen, en vorders daer op niet voorgenomen. 's Nachts is verder niets gepasseert, als dat den Vyant sijn Wercken in de Grachten voor het Ravelijn heeft geadvanceert, en deselve Post allenthalven verbetert en verhooght. 't Woort was St. Augustin en Inspruck. Den 15 heeft den Vyandt vroegh, en den gantschen dagh door, doch minder als de twee vorige dagen, geschoten, maer echter met het inwerpen van Bomben en Steenen voort gevaren. Omtrent 9 uren voor de middag heeft hy voor de Burg-Pastey in de Contrescarpen een Mine, hoewel met weynig effect, laten springen, doch den gantschen dagh niet verder voorgenomen. 's Nachts heeft hy sig in de Grachten voor de Lebel-Pastey gearbeyt, oock aen 't Ravelijn op de Berm gelogeert, settende sig daer temelijck vast, en

advan-

advanceerde verder. 't Woordt was St. Anthonius en Padoua. Ondertusschen liet sijn Excellentie den Heer Generael van Starrenberg niet na / om soo wel 't geattacqueerde Ravelijn / als de andere tusschen de Lebel en Molcker-Pastey / gelijck oock de Burgh-Pastey en den Lebel met de behoorlijcke Afsnijdingen te voorsien ; men dede oock de Courtinet kruys-wijs tot defentie van de Facen van de Burg- en Lebel-Pastey / gelijck oock hare Afsnijdingen in de Ravelijnen / met opgeworpen Afsnijdingen / en die / gelijck oock alle Flanquen / met Canon besetten / op dat den Vyandt daer door te meer schade toegevoegt mocht werden. Den 16 / vroeg / en den gantsen dagh over heeft den Vyant weder sterck gecanonneert / Bomben en Steenen ingeworpen / en door de laetste ons tamelijck geincommodeert ; en vermits hy eenige dagen te voren met sijn Geschut niet veel had geschooten / en dat men nu sag / dat in 't Leger veel Wagens gekomen waren / oordeelde men / gelijck als waerschijnlijck is / dat hy gebreck aen Munitie had gehad / en die nu weder dien dagh bekomen. Desen dagh advanceerde den Vyandt met sijn Wercken gestadig tot 's avonts ten 5 uren / als wanneer wy met 200 Man uyt vielen / en sijn Wercken voor den Lebel tot in de Grachten gantschelijck ruineerden / sonder dat wy meer als 8 dooden en gequetsten hadden ; dese is oock de beste Uytval geweest / die wy oyt gedaen hebben : den Heer Generael Wachtmeester / den Grave Serini en den Heer Oversten Scherffenberg hebben sig hier in dapper gecomporteert. 's Avonts ten 7 uren hebben wy een Fourneau in 't geattacqueerde Ravelijn tot onse advantagie laten springen ; den Vyant heeft sig echter weder ten eersten in sijn oude plaets geposteert / en den gantsen nacht sig aldaer weder verschanst. Ten 10 uren in de nacht heeft den Vyant weder geprobeert / om de Grachten voor den Lebel te bemachtigen / en daer op een Aenval gedaen / doch hy wiert na een gevecht van een half uur te rugh gedreven ; de onse hebben oock in de Grachten des Vyants Schans-korven en Sacken in brant gestoocken / soo dat deselve niets konden maken. In 't Ravelijn heeft hy sig weder in sijn oude plaets op de Berm verschanst. Des nachts passeerde niet van beduyden / alsoo 't begon te regenen. Twee Soldaten / willende tot de Turcken overloopen / wierden gekregen / gelijck oock een Jongen / die voor desen in en uytgegaen / en den Vyandt kondschap gebracht had. 't Woort was Si. Leopoldus en Weenen. Tegen de lincker Face van de Lebel heeft hy op heden in sijn Trencheen omtrent de Contrescarpen een Baterye van drie Stucken Geschut geopent / doch weynigh daer mede geschooten / alsoo de vier geheele Carthouwen / die tusschen den Lebel en Burg-Pastey in de Courtine gereet stonden / sulcks beletten. Den 17 heeft den Vyant met canonneren en 't inwerpen van Bomben den gantsen dagh gecontinueert. Omtrent 9 uren voor-middaghs hebben wy in de Grachten voor den Lebel weder een Uytval gedaen / doch sonder vrucht / alsoo wy mosten retireren. Omtrent dese tijt is onse uytgesondene Kondschapper met goede tijdingen van 't aenstaende Secours weder hier binnen gekomen. Op den avont tusschen 7 en 8 uren heeft den Vyant in 't geattacqueers

queert Ravelijn wederom een kleyne Mine laten springen / ende daer op gestormt / doch hy wiert dapperlijck te rugh gedreven. 's Nachts is niet gepasseert / als dat wy van dese plaetsen 't teken gaven / dat onse Kondschapper binnen was gekomen 't Woort was St. Dominicus en Nieustadt. Den 18 heeft den Vyandt met canonneren wat minder aen gehouden als voor heen. Omtrent 8 uren hebben de onse een Uytval op de hoeck van 't geattacqueerde Ravelijn gedaen / doch sonder vrucht / behalvens dat sy een Gevangen in brachten / en bleef den Heer Oversten Dupeni als-doen doodt. Tusschen 5 en 6 uren heeft den Vyant wederom de hoeck van 't geattacqueert Bolwerck verder laten opspringen / daer op gestormt / en 10 Vaendelen daer op gesteken / doch deselve wiert echter gedwongen te retireeren / met een groot verlies van de sijne. 's Nachts hebben de onse den Vyant tamelijck geincommodeert / en belet te avanceeren / tot den 19 's morgens vroegh / als wanneer de onse een Mine lieten springen / en den Vyant daer door t'eenemael afdreven. 't Woort was St. Carel en Napels.

Wy konnen niet na laten / om een Missive van den Generael van Starrenberg / hoewel die in dit Dag-Register niet is / hier in te laten vloeyen / welcke hy aen den Hertogh van Lotharingen / wegens 't geen dat in dit Stammen voorgevallen was / had gesonden / en welcke door een heymelijcke wegh uyt de Stadt gebracht wiert ; van inhout als volgt :

Missive van den Grave van Starrenbergh, Gouverneur van Weenen, aen den Hertogh van Lotharingen, van den 18 Augusti, 1683.

Mijn HEER :

GOdt danck, dat eenmael een van mijn Brieven 't geluck heeft gehadt, om by Uw Hoogheyt te komen; hy soude 'er zedert den 22 passato al meerder hebben ontfangen, indien wy bequame Luyden hadden gevonden, om die te brengen, alsoo veele qualijck daer in hebben gereussseert; ick bidde dan, dat hy wil geloven, dat het onse faut niet is, dat hy niet dickwijler noch oock beter van onse Affaires is geinformeert geweest, gelijck het oock in 't toekomende aen ons niet sal schorten, dat Uw Hoogheyt niet dickwils van ons bescheyt ontfangt. En, om hem nu te toonen in wat staet dat wy zijn, sal ick aen Uw Hoogheyt eerstelijck seggen, dat wy tot op dees tijt de Aerde voet voor voet aen de Vyanden hebben gedisputeert, en dat sy noyt een voet op ons hebben gewonnen, of sy hebben haer Hair daer in wel gelaten, zijnde t'elckemael, dat sy getracht hebben sigh te logeren, met de Degen in de hant vigoureuselijck door de onse, en met soo groot verlies, gerepousseert, dat sy haer Hooft niet meer buyten haer Holen noch uyt haer Gebergten derven steken, van welcke sy rontom d'Attacque van 't Contrescerp hebben omcingelt, en waer van sy door de gantse Gracht fileren. Uw Hoogheyt sal door mijn laetste hebben verstaen, dat de Vyanden in de Grachten van 't Ravelijn zijn gekomen, en dat sy een partye van de Muur hebben doen springen,

waer langhs sy ten eersten een- en vervolgens meer-mael een Storm hebben gedaen, maer, Godt sy danck, seer vruchteloos: Wy hebben haer oock eenige malen uyt haer Logement, 't welck sy aen de Voet van de Bresse hadden gemaeckt, doen delogeren; maer als ons Volck van daer vertrock, quamen sy weder. Gelijck als ick niet gemanqueert hebbe, om daer over precautien te nemen, en Putten tot in 't Fondament in het Punct van 't Ravelijn te laten maken, en die van daer langs de twee Faces volgens de Fondamenten te laten loopen, 't welck ick oock in de twee geattacqueerde Bolwercken doe, na dewelcke de Vyanden tot noch niets geadvanceert hebben, sigh als noch op de kant van 't Contrescarp onthoudende, soo quamen sy in de Gracht voor 't Bolwerck Lebel den 14, en maeckten den selven nacht een ander groot Logement in de Gracht, maer alsoo ick sag, dat ick haer niet veel konde incommoderen, soo door 't Vuur van mijn Capponiers als 't Canon, alsoo sy te diep in de Aerde bedolven waren, heb ick 't Canon tegens de Bergen laten oprechten, welcke na de Gracht affacken, en haer daer met de Degen in de handt doen attacqueren, en van daer jagen; de eerste-mael op den dagh, als de onse geen Volck genoeg hadden, om haer Wercken te ruineren, en waer sy een uur daer na weder quamen; de twede-mael op den avondt, als wanneer men de helft van haer Wachten ruineerde; en de derde-mael 's nachts, als wanneer de onse haer Wercken ruineerden, en, vermits de Windt voor ons favorabel was, heeft men alle haer Gabions, en by na haer gantse Galderye, verbrant; zedert zijn sy niet weder van die kant in 't Ravelijn gekomen. Sy hebben gisteren avont een andere Mine willen laten springen, maer die is qualijck voor haer uytgevallen, achterwaerts uyt gesprongen, en heeft van het Ravelijn niet meer als eenige Stucken, sonder het meer te beschadigen, mede genomen. In 't midden van 't Ravelijn is tegenwoordigh een goet Retrenchement met een goede Gracht gemaeckt. De Bolwercken van Lebel en 't Hof [de Burgt] zijn oock dubbelt geretrencheert, en ick begin nu tegenwoordig een voornaem Retrenchement achter de twee Bolwercken van 't Hof en Lebel, soo dat Uw Hoogheyt siet, dat men niet manqueert, om alle vlijt te doen, en de mogelijcke precautien te nemen, en dat ick hem wel kan versekeren, dat, om my het vertrouwen, 't welck Uw Hooghheyt, en voornamentlijck sijn Majesteyt, mijn Meester, op mijn diensten fondeert, waerdig te maken, ick noyt de Plaets sal overleveren als met de laetste druppel van mijn Bloedt. Vorders, onse Volckeren hebben geen vreese voor de Turcken, alsoo men dat Volck licht kan slaen, als men haer vigoureus attacqueert, en, Godt danck, 30 a 40 van mijn Volck hebben geduerigh meer als 100 Turcken geslagen, en doen delogeren. Van daeg heeft men my een gevangen Janitsar, die in 't Ravelijn is geweest, gebracht, welcke onder andere dingen seght, dat sy geduerende d'Attacque 11000 Mannen, veel Officiers van de Janitsars en de Bassas van Mesopotamia en Albania, hebben verloren; dat sy gebreck aen Vouragie en Vivres, die sy seer verre moeten gaen soecken, lijden; en dat sy oock een Convoy met Munitie van Bacedo verwachten: indien'er gelegentheyt was, om dit op de wegh te rencontreren of te slaen, of dat'er eenige Cavallerye wiert geposteert,

die

die haer Fouragiers konde incommoderen, soo geloof ick, dat sulcks haer tot wanhoop soude konnen brengen. Mijn gesontheydt begint, Godt danck, een weynigh beter te werden: ick heb gedurende 8 dagen de Bloetloop gehadt: ick doe my dragen, daer ick niet gaen kan; en ick hoop, dat de Sieckte my niet in mijn plicht sal doen versuymen. Uw Hoogheyt vertroost ons alleen door sijn tegenwoordigheyt, en doet my de gunst, om aen my sijn goetheden geduerigh te continuëren, en my te geloven; Mijn Heer, de onderdanigste, ootmoedigste en de yverigste van sijn Dienaers.

STARRENBERG.

P.S. Van den 19 Augusti, 1683. Mijn Heer; Zedert gisteren hebben de Vyanden weder een Mine in 't Ravelijn laten springen, en met omtrent 1000 Mannen gestormt, welcke ons Canon en 't Vuur van onse Musquetten genoeghsaem heeft afgeweert; daer zijn'er ongevaer 300 van de hare gedoot, en eyndelijck hebben sy sig gecontenteert met sig op de Berm te logeren; ick heb daer op van de morgen een Fourneau laten springen, welcke haer heeft doen delogeren, en een goedt gedeelte daer van onder de Aerde begraven; ick verwacht soo aenstonts een diergelijcke Vereering van haer, en, indien ick eer gereet kan wesen als sy luyden, sal ick 'er oock een op de gesontheyt van Uw Hoogheyt laten springen.

Wy komen weder tot het Dag-Register. Den 19 heeft den Vyant weynig gecanonneert / en niet een swaer Stuck Geschut gelost / alschoon wy / gelijck als geseght is / ten 7 uren 's morgens onse Mine aen de hoeck van 't Ravelijn lieten springen / en daer door den Vyandt daer af dreven / in welcke gelegentheyt hy veel Volcks heeft verloren. Met het inwerpen van Bomben en Steenen deed hy echter tamelijcke schade. Op den dagh verschanste sig den Vyandt weder in en op 't Ravelijn; in de Contrescarpen / tegens over de Burg-Pastey / liet hy 's namiddags een Mine springen / doch sonder eenig effect / of iets anders voor te nemen; hy begon sig oock weder in de Grachten voor den Lebel te bevolwercken. Desen dagh en twee dagen te voren hebben des Vyants Bomben vier-mael onse Canons en Kelders aengestoken. 't Woort was St. Joachim en Wurtzburg. 's Nachts is vorders niet gepasseert / als dat de onse den Vyandt 50 Stucken Vee hebben afgenomen. Den Hooftman van Hochegg bleef doodt. Den 20 heeft den Vyandt stercker beginnen te canonneeren / en Bomben ingeworpen / oock den gantsen dagh met het laetste aen gehouden: tegens de Molcker-Pastey / des selfs Courtine en den Lebel / heeft hy een nieuwe Baterye in sijn Trencheen op de Contrescarpen opgerecht / en daer uyt geschooten / doch sulcks wierdt haest door ons Canon op de Molcker-Pastey verhindert. Den Vyant posteerde sig weder seer sterck in de hoeck van 't geattacqueerde Ravelijn. Desen dag wiert den Oversten Gschwind gequetst / en den Hooftman Hiller gedoot. 's Nachts passeerde niet / als dat wy 't teecken sagen / dat onse Kondschapper in ons Leger was gekomen. Daegs heeft den Vyant begonnen / om sig van de Ruynen van den Grave van Herbersteyn opwaerts

waerts meer te beschanssen. 't Woordt was St. Ignatius en Klooster-Nieuburg. Den 21 heeft den Vyandt met canonneren en 't inwerpen van Bomben vroegh begonnen / en daer mede den gantsen dagh gecontinueert: ten 8 uren heeft hy oock tegens over den Lebel een kleyne Mine laten springen / doch verders niets gedaen / als sig in de Grachten te verschanssen / waer mede hy sterck voort voer. Omtrent 6 uren heeft hy weder een Fourneau tegens den Lebel laten springen. Een Overloper quam in de Stadt / welke nevens andere dingen seyde / dat den Vyandt op den 27 iets voornaems soude ondernemen. Desen dagh is weder een Bombe op een Canon gevallen / doch dede geen schade / als dat het Stuck los gingh. 't Woordt was St. Lodewijck en Parijs. Den 22 vroeg en den gantsen dagh heeft den Vyant met canonneren en 't inwerpen van Bomben aengehouden; tusschen 10 en 11 uren hebben wy een Mine aen het Ravelijn met goet effect laten springen; den Vyandt posteerde sig echter daer weder / verschanste sig tamelijck met Sacken / en avanceerde / doch 's avonts wierden die door het Canon van de Courtiner weder geruineert; tusschen 7 en 8 uren liet hy voor 't geattacqueerde Ravelijn in het Contrescarp tegens de rechte Face van de Burg-Pastey een kleyne Mine springen / om sig een Passagie in de Grachten te maken. 's Nachts heeft den Vyant niet ondernomen / doch wy zijn drie-mael in de Grachten voor de Burg-Pastey uyt gevallen / om hem sijn Wercken te verhinderen / en sulcks t'elckens met goet succes / bevindende sig den Hooftman Kelsha en den Heer Guido / Graef van Starremberg / daer by. 't Woordt was St. Georg en Presburgh. Den 23 heeft den Vyant weynig gecanonneert / doch in tegendeel met Bomben en Steenen geworpen / en al eenige schade gedaen. Omtrent 9 uren hebben wy onse Kondschapper weder in de Stadt bekomen / met verseeckeringh / dat 'er ten eynde van de Maent seeckerlijck Secours soude komen. Korts daer op brachten de onse een Gevangen en een Hooft in; de Gevangen wist echter niet veel te seggen. Op den dagh heeft den Vyant in sijn Wercken in 't geattacqueert Ravelijn / onaengesien onse tegenweer / sterck gecontinueert. Tegens den avondt kregen wy weder een Gevangen. 's Nachts heeft den Vyant in de Grachten tegens over de Burg-Pastey sterck gecanonneert. 't Woort was St. Johannes en Franckfort. Den 24 heeft den Vyant meer als daegs te voren gecanonneert / en begonnen / nevens de Bomben / veel Vuur-Kogelen in te werpen; de onse vonden in 't geattacqueerde Ravelijn een Mine van den Vyant; omtrent de Middag sagh men / dat den Vyant veel Plaetsen over den Donau in brandt stack; omtrent 9 uren 's nachts heeft den Vyant weder gesocht / om andermael door den Lebel in de Grachten te komen / soo dat een sterck Gevecht daer uyt ontstont / doch hy wiert te rugh gedreven / soo dat hy in de Grachten niet konde avanceeren. 't Woort was St. Nicolaes en Stockerau. Den 25 heeft den Vyant minder als voor heen gecanonneert / doch Bomben en Steenen ingeworpen; omtrent 4 uren na de middagh hebben wy van de Lebel een Uytval gedaen / des Vyandts Wercken daer omtrent gants bedorven / veele neder ge-

gemaeckt/ en seer geavanceert; de Uytval duerde een gantsch uur: geduerende dese Actie liet den Vyant weder een Mine springen/ omtrent de plaets daer de Uytval geschiede in de Contrescarpen/ alwaer de onse noch Post hadden/ waer door noch eenige om-her geworpen wierden; de Heer Generael en Graef Starenberg en den Hertogh van Wurtembergh waren in die gelegentheydt in een seer groot gevaer; en/ vermits de onse daer weder Post vatten/ wierdt gedachte Hertog van Wurtemberg met een Pyl gequetst; de onse vonden in 't Ravelijn weder een Mine; den Hooftman Mar van de Artillerye wiert 's namiddags doot geschoten/ benevens de Hooftluyden Zabelitzky en Falkenek. 't Woort was St. Johannes en Presburg. 's Nachts passeerde niet. 's Avonts sagh men aen den klaren Hemel dwers door de Melck-weg een lange swarte Wolck over des Vyants Leger/ welcke allengs verdween. Desen dagh wierdt den Vyant weder over den Donauw herwaerts gedreven. Den 26/ ten half acht uren/ heeft den Vyandt aen 't geattacqueerde Ravelijn een Mine laten springen/ en daer op aenstonts gestormt/ doch hy wierdt met een groot verlies der sijne afgeslagen; in welcke gelegentheyt den Heer Oversten van Scherffenbergh/ dewelcke van te voren sijn dapperheyt en beleyt genoegsaem getoont had/ begonnen heeft sig in de Mine te verschantsen. Den gantsen dagh/ van 's morgens vroeg/ heeft hy met schieten en 't inwerpen van Bomben en Steenen aen gehouden/ en met het laetste de Burg-Pastey tamelijck geincommodeert; hy dreef voor den Vyant met sijn arbeydt redelijck voort. Den Hooftman Gemagne van de Artillerye wiert 's namiddags doot geschoten. Tusschen 8 en 9 uren/ 's avonts/ heeft den Vyant aen 't Ravelijn weder een Mine laten springen/ en daer op gestormt/ doch hy wiert van de onse gelucking afgewesen; waer na hy niet verders dede/ als dat hy sijn Mine advanceerde/ en sig daer in/ gelijck als hy altijt had gedaen/ verschantste. 's Nachts passeerde niet bysonders. 't Woort was St. Jacob en Crembs. Den 27/ vroegh/ en den gantsen dagh door/ canonneerde den Vyant heel weynig/ doch continueerde met het inwerpen van Bomben en Steenen. Omtrent 7 uren 's achtens hebben wy een Uytval in de Grachten voor de Burgh-Pastey gedaen/ en des Vyants Wercken geruineert/ doch naderhant/ als de onse te rug getrocken waren/ zijn de Turcken weder in haer Wercken geloopen/ en hebben daer mede gecontinueert; van beyde kanten bleven'er in dese gelegentheyt veel doot/ en onder andere van haer een voornaem Persoon/ alsoo sy meer als een uur besig waren/ om deselve uyt de Grachten te halen; van onse kant is nevens andere den Baron Spindler/ Vendrigh/ geschooten/ en daegs daer na gestorven. 's Namiddags omtrent 5 uren heeft den Vyant twee Mijnen laten springen/ d'eene aen de slincker zijde tegens 't geattacqueerde Ravelijn/ en de andere in de Contrescarpen voor de rechte Face van de Burg-Pastey; op de eerste heeft hy gestormt/ doch wiert gelucking gerepousseert/ waer in den Oversten Scherffenberg sig ooch seer braef droeg; doch op de andere dede hy niet/ en waren alleen twee Mannen beschadigt/ waer op hy sig wederom in sijn Approchien retireerde.

Desen

Desen dagh hielt hy sijn Biddagh met schieten / 't welck hy zedert drie weken niet gedaen had / en dat soo sterck / dat wy tamelijck verwondert daer over stonden. In de nacht heeft men ettelijcke Raketten laten op vliegen. 't Woort was St. Maria en Laa.

Wy moeten hier weder een Missive inlassen / die den Generael Starrenbergh aen den Hertog van Lotharingen / op de eygen wijse als de vorige / geschreven heeft / zijnde van inhout als volgt:

Copye van een Brief van den Grave van Starrenberg aen den Hertogh van Lotharingen, uyt Weenen, den 27 Augusti, 1683.

MYN HEER:

ICk werp my voor de voeten van uw Hoogheyt, om hem ootmoedig voor de goetheden, welcke hy in sijn laetste aen mijn Persoon betuygt heeft, te bedancken: Uw Hoogheyt weet, dat ick t'eenemael voor hem ben, en dat ick niets met meer yver verlang, als my door mijn ootmoedige diensten waerdig te maecken. Zedert mijn laetste heeft den Vyant 6 a 7 Minen in 't Ravelijn laten springen, het welcke wy echter, na dat wy haer gerepousseert hadden, ten eersten weder hebben laten repareren, en houden wy het noch in onse Affnijding, alsoo den Vyant niet meer gewonnen heeft als een Logement aen de Punt. Wy marcheren daer op boven en onder de Aerde, en hebben d'onse drie van des Vyants Minen onbruykbaer gemaeckt, en twee Ovens laten springen, welcke goet effect gedaen hebben; sy souden noch meer hebben konnen doen, indien onse Mineurs dapperder hadden geweest, maer alsoo het maer by-een geraept Volck is, soude den Duyvel self haer in een Mine, daer sy den Vyant eens hooren arbeyden, niet weder konnen krijgen. In de Contrescerpen hebben de Vyanden oock drie-mael Minen laten springen nae een gepallissadeerde Affnijding, die wy noch in hebben, om onse Caponiers, welcke oock in de Gracht zijn, te bedecken; maer niet tegenstaende dat de laetste mael de Palissaden in eenige plaetsen door de Mine om-ver geworpen wierden, soo heeft ons Volck echter de Post met de Degen in de hant soo lang, tot dat die weder herstelt waren, gemaintineert, en maintineert deselve noch. In de Gracht hebben sy oock twee Descentes gemaeckt, het eene na 't Bastion Lebel, en 't andere nae dat van 't Hof, doch d'onse hebben haer seer dapperlijck op den vollen dagh, en onder het faveur van 't schieten, dat d'onse twee uren langh tegens de Turcken deden, van daer doen delogeren; noch andere, daer toe gecommandeert zijnde, hebben ondertusschen hare Wercken opgevult, en haer Gabions en Galderyen verbrant, soo dat sy weder op nieuw hebben moeten beginnen. Maer, mijn Heer, het is tijdt, om ons te secoureren; wy verliesen veel Volcks en veel Officiers, doch meer door de Roode Loop, als door het Vuur van den Vyandt; want dagelijcks sterven'er omtrent 60 van dese Sieckte. Wy hebben geen meer Granaden, 't welck onse beste beschermingh was. Onse Canons zijn ten deele door den Vyant geruineert, en ten deele geborsten, sonder dat

dat men 50 Schooten, door de quade Stof, die den Gieter daer toe genomen heeft, daer mede heeft konnen doen; en den Vyant, siende dat hy met weynig Volck in de Grachten niet kan logeren, maeckt groote Logementen in het Contrescarp, om daer veel Volcks te houden, en een extraordinair effort te doen. Het is seker, dat de Vyanden veel Janitsaren hebben verloren, en noch dagelijcks verliesen, en dat sy veele Gequetsten en Siecken van deselve Sieckte, welcke van gelijcken onder haer regeert, hebben. Sy hebben verscheyde Campementen, verre genog van den ander, en sullen seeckerlijck geslagen werden, indien sy uw Hoogheyt hier verwachten, 't welck ick niet geloof, dat sy sullen doen: sy zijn tegenwoordig niet over de 60000 Combattanten sterck, en het eene Campement kan geslagen werden, voor dat het andere het kan secoureren. Wy verwachten dan de aenkomst van uw Hoogheyt met een extreme impatientie, doch ick niet soo veel, om van de Belegering bevryt te zijn, als wel om de eer te hebben, van hem met respect van mijn Gehoorsaemheden te verseeckeren, gelijck als sijn seer ootmoedigen en gehoorsamen Dienaer.

STARRENBERG.

P.S. Soo aenstonts komen mijn Mineurs my adverteren, dat sy de Vyanden onder haer onder het Hof-Bastion hooren arbeyden, soo dat sy de Gracht onder de Aerde gepasseert moeten zijn, en 'er geen tijdt meer verloren magh werden.

Wy komen weder tot het Dag-Register. Den 28 heeft den Vyant volgens sijn gewoonte weder beginnen te canonneren/ en Bomben in te werpen. Des morgens was 'er een stercke Regen/ soo dat 'er niet veel voorgenomen wierdt. 's Namiddags tusschen 4 en 5 uren liet den Vyandt aen de rechte zyde van het Ravelijn een Mine springen/ en stormde daer op/ doch hy wierdt van ons Canon seer euvel ontfangen/ en van de Soldatesque gerepousseert. 's Namiddaghs heeft sigh den Vyandt voor de Burg-Pastey gants in de Grachten gelogeert; in de nacht stack men weder Raketten uyt. Den Vyant sette sijn Wercken in de Grachten/ en over-al/ sterck voort. 't Woort was St. Thomas en Gratz. Den 29 heeft den Vyant weynig gecanonneert/ en dages daer mede stil geweest/ doch met het werpen van Bomben en Steenen gecontinueert; tusschen 9 en 10 uren heeft hy in de laetste Afsnijding van 't Ravelijn een Mine laten springen/ sonder echter iets te ondernemen; omtrent 12 uren heeft hy noch een andere Mine in het Contrescarp voor de rechte Face van de Burgh-Pastey laten opvliegen/ doch daer op niet anders gedaen/ als sijne naderingh in de Grachten gefaciliteert/ en sijn Wercken over-al voort geset. 't Woordt was St. Ignatius en Raab. Den 30 heeft den Vyant niet stercker als op gisteren gecanonneert/ doch met het inwerpen van Bomben/ Steenen en Vier-Kogels den gantsen dagh gecontinueert/ en met sijn Wercken over-al voort gevaren; in de nacht heeft hy drie-mael/ doch vergeefs/ op 't Ravelijn toegeset. 't Woort was St. Thomas en Lintz. Den 31 continueerde hy met canonneren en 't inwerpen van Bomben en Steenen; omtrent de middagh heeft hy in 't Ra-

't Ravelijn aen de rechter hant een Mine laten springen/ gelijck oock 's namiddags noch een ander in het Contrescarp voor de Face van de Burgh-Pastey; hy heeft echter niet verders voorgenomen/ als sig alleen de wegh in de Grachten te bereyden. 's Namiddags sagh men/ dat den Vyant sijn Canons uyt de Approchien voerde/ en hoorde men oock in 't Walt [of Bosch] en daer omtrent canonneren; by den dagh en nacht sette den Vyant sijne Wercken yverig voort. Hooftman Kressel van de Artillerye wiert doot geschoten. Onsen Kondschapper quam weder binnen/ verseckerende/ dat wy gewis gesecoureert souden werden. 't Woordt was St. Georg en Ulm.

Den eersten September heeft den Vyandt met het inwerpen van Bomben en Steenen/ en 't voortsetten sijner Wercken/ yverigh gecontinueert/ doch met canonneren stil geweest. Omtrent 12 uren hebben wy in de Grachten voor de Burg-Pastey een Uytval gedaen/ doch deselve liep niet wel af. Omtrent den avont en de nacht door is den Vyant over de Grachten en de Contra-Mine des Levels gegaen/ en heeft aldaer/ gelijck oock aen de Burg-Pastey/ beginnen te mineren/ en sigh in den Level langs de Face gelogeert/ alschoon men trachte om hem sulks van de Pasteyen met Bomben en 't inwerpen van Steenen te verhinderen. Op heden heeft men weder Raketten opgesteken. 't Woort was St. Augustin en Crembs. Den 2/ vroegh/ heeft den Vyant een Mine aen de Spitz van de Burg-Pastey laten springen/ welke/ alschoon die te veel te rug gingh/ nochtans aen den Vyant de wegh tot een betere Mine heeft geopent. Met canonneren en 't inwerpen van Bomben was 't even als daegs te voren. 's Namiddags/ als den Oversten Luytenant Gschwind sijn Post visiteerde/ wiert hy van een Steen aen de Schouder en Arm gequetst. Omtrent 10 uren/ voor de middag/ is tegens den Level/ om het mineren aen de Face te verhinderen/ een kleyne Uytval/ doch tot onse schade/ gedaen. Daegs en 's nachts heeft den Vyant aen alle Plaetsen met sijn Wercken geavanceert/ en 's nachts ten 10 uren onse Caponiers/ dicht aen den Level/ aengesteken. In de nacht heeft men weder Raketten opgesteken. 't Woort was St. Barbara en Gratz. Den 3 heeft den Vyant weynig gecanonneert/ maer seer veel Steenen in geworpen/ en daer mede groote schade gedaen: den gantsen dagh over/ gelijk oock den voorleden nacht/ zijn de onse met den Vyant in de Linien aen de Burg-Pastey te samen gekomen/ en hebben tegens de middagh malkander soo verre gerescontreert/ dat sy een gat in des Vyandts Mine hebben gemaeckt/ en 's namiddaghs met den ander gechargeert. Op den dagh zijn verscheyde Gevangenen in gebracht/ gelijck oock eenig Vee. Men heeft des namiddags met Geschut horen schieten. 't Guarnisoen ontfong van daeg een halve Maent Soldy. Den gantsen dagh door heeft het geregent. 's Namiddags quamen 8 Storcken van Kahlenberg in de Stadt vliegen/ 't welck men voor een goet teken hielt. In de nacht ten 10 uren hebben wy het Ravelijn/ en onse Caponiers aen beyde zijden van 't Ravelijn verlaten/ en in brant gesteken/ waer in den Vyant sig aenstonts logeerde/ en verschanste. Men heeft seer veel

Raketten laten opvliegen. Den Hooftman Muller / van het Regiment van Mansvelt / wiert gequetst / en is van sijn Wonde oock gestorven. 't Woordt was St. Carel en Napels. Den 4 heeft den Vyant niet gecanonneert / en alleen veel Steenen en eenige Bomben ingeworpen ; omtrent 3 uren 's namiddags heeft hy een Hooft-Mine aen de Burg-Pastey laten springen / en daer door een goedt gedeelte van de rechter Face van de Spits om-ver geworpen / oock daer op anderhalf uur langh gestormt / en sig tot aen de Voet gelogeert ; in welcke gelegentheydt aen beyde zijden veel gebleven en gequetst zijn ; sijn Excellentie den Heer Graef van Starrenberg / de beyde Generaels Wachtmeesters / de Graven Tauu en Herini / den Oversten Souches en Scherffenberg / en meer andere hooge Officiers / bevonden sig hier by / alsoo het even op 't afloffen van de Wacht geschiede ; men schoot als-doen sterck met Carkatsen / waer door men aen den Vyant in dese Storm / gelijck oock in alle de andere / die hy dede / de meeste schade heeft gedaen. In den Lebel / gelijck oock in 't geabandonneerde Ravelijn en Caponiers / heeft den Vyandt allenthalven sijn Wercken voort geset ; wy wercken in tegendeel aen onse Afsnijdingen. Voor de middag regende het sterck. In de nacht hebben wy meer der Raketten als opt voor desen aengestoken en laten opvliegen, oock daegs een Kondschapper uyt gesonden. 't Woort was St. Dominicus en Straesburg. Den 5 heeft den Vyant weder met swaer Canon geschoten / en met het werpen van Steenen en Bomben gecontinueert ; 's namiddags / omtrent 6 uren / meende hy sig in de Mine van de Burg-Pastey verder in de hoogte te logeren / doch hy wiert afgedreven. In 't geabandonneert Ravelijn en de Grachten daer by / gelijck oock in de Caponiers tegens den Lebel / heeft hy sijne Wercken sterck voort geset. 't Woort was St. Dominicus en Passau. Den 6 heeft den Vyant weder met canonneren en 't inwerpen van Bomben en Steenen gecontinueert. Omtrent 1 uren / 's namiddags / heeft hy aen den Lebel de twee Facen door mineren om-ver geworpen / en daer op sterck toegeloopen / doch moest in 't korte daer mede ophouden / alsoo de Mine de Muur tot den Aenloop niet bequaem ter neder had gelegt / en vermits ons Canon en Musck dappere tegenweer aen hem deden. Den nacht door heeft den Vyant sijn Wercken / voornamentlijck in de Grachten voor 't Ravelijn tot aen de Courtinen / voort geset. Wy lieten weder Raketten opvliegen / en verbeterden en verwijden onse Afsnijdingen ; oock maeckten wy verscheyde Batteryen op de Spanjaerts-Pastey / aen de verhooghde Courtinen / in de Paradijs-Gartel / in de nieuwe Burgh en andere plaetsen in de Afsnijdingen. 't Woordt was St. Jacob en Ceulen. Den 7 begon den Vyandt met swaere Canons iets meerder als voor-heen te schieten / doch continueerde daer mede niet boven de 2 uren ; 's namiddags schoot hy echter weder met Geschut / en wierp oock Bomben en Steenen in. Dien nacht en dagh sette hy sijn Wercken / voornamentlijck in 't Ravelijn / voort. In de nacht sagen wy Vuur en Raketten / 't welck men vermoede van onse secourerende Armee te zijn. Wy lieten oock Raketten opvliegen. 't Woort was St. Paulus.

Den

Den 8 heeft den Vyant gecontinueert / om Steenen en Bomben in te werpen/ en is oock met sijn Wercken in de Grachten in dier voegen geadvanceert / dat hy 's namiddaghs ten 4 uren aen den Lebel in de onderste Flancq twee Fourneaux liet springen / en daer op tot twee-mael met een groote menigte stormen/ doch hy wiert alle beyde de reysen door 't Geschut seer eubel ontfangen / en van onse Soldatesque afgedreven / waer in van de Kupterpe de Oberste Luytenant Crois / den Ridder Gaber en eenige andere Officiers gewont wierden. Des namiddags sag men in des Vyants Leger een groote alteratie / doch of 't selve wegens ons aennaderend Secours was/ wist men niet. 's Nachts konde men door 't sterck veuren van des Vyants Wachten wel sien / dat hy sigh met menigte in 't Gebergte sette. Omtrent den avont heeft den Vyant sijn Biddagh/ onder 't sterck lossen van 't Geschut / wederom gehouden / en in de nacht sijne Wercken tegens de onderste Flang en in de Communications-Linien sterck voort geset. 's Nachts wierden weder veel Raketten opgeschoten. Den Heer Generael Stazrenbergh liet niet na / om soo wel de geattacqueerde Courtine als beyde de Basteyen met nieuwe Affsnijdingen te voorsien / oock inwendig de Huysen en Straten met Kettingen en Traversen te bebolwercken / en met Batteryen te voorsien. 't Woordt was St. Philips en Madrid. Den 9 heeft sig den Vyandt met het inwerpen van Bomben en Steenen even als daegs te voren gedragen / en den gantsen dagh daer mede gecontinueert; omtrent de middagh sagh men de meeste Troupen van den Vyant na het Wald en Kalenbergh in Batallie staen / haer Tenten af breken / en haer Leger ophessen of veranderen / vermoedelijck wegens het aennaderend Secours. Omtrent 10 uren quam een Gevangen in / welcke des Vyants groote consternatie rapporteerde; doch onaengesien het selve / continueerde hy echter noch geduerig met canonneren ende 't inwerpen van Bomben en Steenen ; oock sette hy sijn Wercken en Minen tegens de onderste Flancq en de Courtine yverig voort. Den gantsen dagh tot aen den avont trock hy echter tegen 't Gebergte/ en stelde sig daer in goet postuur. 't Woort was St. Margriet en Olmutz. 's Nachts omtrent ten 10 uren heeft sig den Vyant van de onderste Flancq / die wy meestendeels hadden verlaten / en van een gedeelte van de Communications-Linien voor de Courtine / na dat hy drie-mael daer op aengevallen was / Meester gemaeckt / en aenstonts in de Courtine op drie plaetsen beginnen te mineren; oock in de twee geattacqueerde en opgesprongen Bolwercken sijn Wercken en Minen voort geset. Desen voor-middagh vloog uyt des Vyants Leger een witte Duyve in de Stadt / 't welck men voor een goet teken hielt. Den 10 heeft den Vyant weynig gecanonneert / doch met 't inwerpen van Bomben en Steenen aengehouden / en niet alleen begonnen te mineren / maer oock sijn Wercken allenthalven voort geset. 's Nachts ten 11 uren heeft hy aen de Burg-Bastey een Mine laten springen aen de rechter hant van de voorgaende / doch sonder eenig groot effect / als dat hy sig de wegh tot een Hooft-Mine faciliteerde / en die oock aenvongh. Ondertusschen sette hy sijn Wercken wel voort / doch

doch wiert in sijn mineren door de af werping van de groote Bombe iets verhindert. In de nacht liet men wederom veel Raketten op springen. 't Woordt was St. Thomas en Florencen. Den 11 begon den Vyandt seer sterck met swaer Geschut te schieten / doch continueerde daer mede niet boven een uur; met het inwerpen van Bomben en Steenen voer hy echter sterck voort. 's Namiddags heeft hy weder beginnen te canonneren / doch hy gebal daer in maer gecontinueert; sijn Wercken sette hy niet sterck voort. 's Namiddaghs ten 4 uren heeft men gesien / dat den Vyant gants uyt sijn Leger na het Gebergte ruckte / en met alle het Volck / 't welck in Leopoldstadt was geweest / over sijn Brugge derwaerts marcheerde; oock bemerckte men / dat sigh eenige Troupen in 't oude en nieuwe Gebouw van den Kahlenberg versamelden / en avanceerden / 't welck ons Secours was / alsoo men korts daer na de Stucken Geschut na de Stadt toe / dat is / tegens des Vyants geavanceerde Troupen aen den Voet van den Kahlenberg / sagh speelen / en geduerigh meer en meer Volck aen komen; den Vyant trock sigh in tegendeel hoe langer hoe meer na 't Gebergte te samen / 't welck tot in de nacht continueerde. 't Nachts kregen wy door Raketten van het Secours naricht / en gaven daer op een diergelijcke leus. Den Vyant onderliet echter niet / om sijne Wercken voort te setten / en sterck te canonneren. 't Woort was St. Dominicus en Inspruck. Den 12 heeft den Vyandt buyten gewoonte aengevangen te canonneren / Bomben en Steenen in te werpen / en daer in tot 's namiddags gecontinueert / oock over al sijn Wercken yverig voort geset / soo dat wy alle oogenblicken verwachteden / dat hy sijn Mine soude laten springen. Met het aenbreecken van den dag sagen wy / dat onse Armee / van 't oude en nieuwe Slot van den Kahlenberg / sigh herwaerts en onder den Berg begaf / en met Geschut geduerig op den Vyant chargeerde en avanceerde / soo dat die tegens de middagh aen 't eynde van de Kahlenberg tot door aen 't Wijn-gebergte quam. 's Middags sagen wy oock / dat des Vyants gantse Macht derwaerts trock / en de Batailie aenvang begon te nemen / na dat den selven Vyant te voren veel Bagagie-Wagens en Paerden / nevens veel 1000 Menschen / uyt het Leger had gesonden. Doch eer wy hier mede verder voort gaen / moeten wy eerst noch seggen / wat ondertusschen / soo in 't Leger van den Hertogh van Lotharingen als andersints / door dit Ontset is gepasseert.

Wy hebben hier voor gesegt / dat de Turcken de Keyserse uyt het Eylandt Thabor en Leopoldstadt / leggende vlack voor de Stadt Weenen / in de Rivier den Donau / hadden doen retireren; 't selve geschiede den 17 July: want de Turcken / aen de Lant-zijde Weenen rontom besloten hebbende / en wel siende / dat / indien sy aen de Water-kant die Stadt mede niet konden besluyten / geduerig Secours daer binnen soude komen / en de verovering van deselve seer difficil maecken / sonden wel 40 Vaendelen Janitsars / en eenige andere van haer beste Krijgs-luyden / derwaerts / welcke aen de Brugge met de Keyserlijcke Cavallerye-Wacht / die haer noch lang ophielt / schermutseerden / doch

dwongen eyndelijck de Keyserse / alschoon die Secours uyt haer Leger kregen / te wijcken / hoewel niet sonder groot verlies van de hare / alsoo drie Veltstuckjes / die door aen de Brug stonden / geduerig op haer los gebrant wierden / en de Turcken groote schade toevoegden ; van de Keyserse bleven 'er in die gelegentheyt mede wel 2 a 300 / en wiert den Generael Schultz / die sigh in die gelegentheyt daer by bevont / gequetst ; de Keyserse bleven echter noch in possessie van de twee andere Eylandekens / die daer achter lagen / en van de Bruggen / die aen deselve waren / soo dat de Turcken geen Passagie aen dees zijde van den Donau hadden / maer alleen hadden belet / dat men geen Toevoer in Weenen konde brengen / of eenige communicatie met die Stadt hebben ; 't Keyserlijcke Leger onthielt sig daer op aen de andere kant vlack over Weenen / doch movveerde sig somtijts wat nader na boven of beneden / na dat de saecken vereysten ; want de Tartaren / terwijl dat het Belegh voor Weenen duurde / liepen met groote Partyen door-by Weenen in Oostenrijck / en selfs by Ens ; sy namen daer aen geen zijde den Donau niet alleen veel kleyne Plaetsjes in / maer staken oock de meeste Dorpen in brant / en voerden veel Christenen gevangen wegh ; invoegen den Hertogh van Lotharingen aan den Generael Dunewalt / die sigh tot Trembs / zijnde eenige Mijlen beneden Weenen aen den Donau / bevont / om die Post te bewaren / eenige Volckeren toesont / om dese Roof-vogels op te soecken / en haer branden te beletten / gelijck den selven Generael oock aenstonts in 't werck stelde / en niet alleen verscheyde Partyen van dese Tartaren sloeg / maer oock veel gevangen Christenen / soo Mannen als Wijven / verloste.

Wy hadden by-na vergeten / om hier in te voegen / dat den Generael Dunewalt / die sijn Keyserlijcke Majesteyt / toen hy van Weenen na Lintz vertrock / met eenige Troupen convoyeerde / door een Party Tartaren van ter zijden en by 't Bosch van Weenen wiert aengetast / doch hy sloegh deselve geluckigh / en kreegh in die gelegentheydt niet alleen eenige Gevangens / maer oock onder deselve den Grave Serini / Soon van den onthoofden Grave Pieter Serini / en Swager van den Teckeley ; deselve wierdt aenstondts na Lintz gesonden en gevangen geset / alsoo men presumeerde / dat hy den Keyser had soecken te verraden / en met dese Partye alleen gekomen was / om de Keyserlijcke Schat wegh te nemen ; men gaf oock voor / dat hy de eenige oorsaeck was / dat den Primo Vizir Weenen belegert had / alsoo hy / terwijl hy by sijn Swager den Grave Teckeley was geweest / niet alleen tegens des Keysers interest gehandelt soude hebben / maer oock den selven Vizir geraden / om Weenen / met sijn komst in Ongaryen / aenstonts te belegeren / alsoo 'er geen Macht genoegh by de Keyserse was / om hem de verovering van dien te beletten ; doch wat hier van zy of niet / sullen wy niet bedisputeren / alsoo die saken tot noch niet recht in 't licht zijn gekomen : maer 't is echter seecker / dat desen Grave naderhant door de Keyserlijcke Rechtbanck is geordonneert / om in een eeuwige Gevangenis te blijven.

Wy hebben hier voor gesegt / dat alle de Ongaren / die onder den Palatyn in Ongaryen tot dienst van den Keyser in 't Velt gebracht waren / tot den Teckeley waren over gelopen: dit bleef hier noch niet by / alsoo met de komst der Turcken voor Weenen niet alleen de meeste Graven en Gespanschappen in Neder-Ongaryen / maer oock by-na alle de Steden / uytgenomen Presburg / sig voor hem verklaerden. Gemelde Teckeley liet daer op eenige van sijn Troupen na de kant van Silesien en Moravien / als werwaerts hy nu de Pas hy hadde / trecken / om daer / 't geen dat sy konden / uyt te wercken; deselve namen daer oock eenige kleyne Plaetsjes in / en staken veel Dorpen in brant: en vermits sy mede omtrent Jablonka / zijnde de voornaemste Pas / die Silesien bewaert / quamen / was men daer onder de Lantluyden soodanig bevreest / dat alles van 't platte Landt in de Steden vluchte / en de Stenden van Silesien oock eenige Lantvolckeren op ontboden / om dat Lantschap te bewaren.

Vermits ondertusschen de Turcken voor Weenen niet bequamelijck van die kant van den Donau / alwaer sy lagen / van Ossen met Ammunitie en Vivres voorsien konden werden / alsoo de Guarnisoenen van Raab en Comorra op alle Convoyen pasteden / en daer in een groote verhindering by brachten / sont den Primo Vizir aen den Husani Bassa bevel / om sig met eenige Troupen by den Teckeley / die aen de andere zijde van den Donau en aen de Waeg lag / te vervoegen / en te trachten / om de Stadt Presburg te bemachtigen / op dat hy daer een bequame Passagie over den Donau soude konnen hebben / een Schipbrug laten slaen / en alsoo van die kant van alles geprovianteert werden; dit wierdt wel ondernomen / en quamen dese Volckeren / ten getale van omtrent 20000 Man / ten dien eynde derwaerts / maer den Hertogh van Lotharingen / welke op die tijt voorgenomen had / om de Regimenten van Grana en Baden / welcke in Raab lagen / en nu soo nodig aldaer niet van doen waren / alsoo de Turcken Weenen toch belegert hadden / uyt die Plaets weder by sijn Leger te trecken / en ten dien eynde / om haer van eenige overval der Turcken te preserveren / tot aen Presburgh was genadert / hier van verwittigt / sont aenstonts den Prins Louis van Baden / welcke dien dagh de Avant-guarde had gecommandeert / met eenige Esquadrons van de Volckeren van den Vorst Lubomirsky / benevens de twee Regimenten van Palfi en Styrum / op haer af; welke aenstonts op de Volckeren van den Teckeley soodanig chargeerden / dat die de vlucht mosten nemen; de Turcken hielden wel een weynigh langer stant / maer mosten eyndelijck mede wijcken / met verlies van tusschen de 7 en 800 van de hare / daer onder een voorname Aga; de Keyserse kregen oock wel 1000 Bagagie-Wagens; dit was een seer groote saeck voor haer / want indien sy een dagh langer hadden gewacht / soude Presburg verloren hebben geweest / alsoo die van binnen beloofst hadden den Teckeley 's anderendaegs te sullen huldigen / en alles / wat tot een Schipbrugge vereyst wiert / te verschaffen / daer in tegendeel de Keyserse nu niet alleen Presburg behielden / en korts daer na tot versterckingh van 't Guarnisoen 600 Man daer in leyden / maer oock

noch de Passagie over den Donau / om 't Leger voor Weenen te konnen provianderen / beletten / en alle de Schepen / die den Teckeley en de Turcken tot de Schipbrug reeds by-een hadden / ruineerden. Den selven Teckeley retireerde sig met de Turcken na de Waegh / van waer hy tot sijn justificatie aen den Primo Vizir de volgende Missive schreef / welcke door de Keyserse onderschept wiert.

Missive van den Teckeley aen den Primo Vizir.

Seer groote Vorst, en goedertieren Heer:

ZYnde met de gantse Ongarise Armee en de auxiliaire Ottomannise Troupen by Presburgh komen camperen, soo dede ick sonder tijt-verlies door goede Kondschappers de Duytse Machten, onse Vyanden, recognosceren; en verstaen hebbende, dat sy in een seer groot getal waren, soo was ick in de Krijgs-raet, die den Heer Hussani Bassa en ick daer over hielden, van advys, om niets te hazarderen, noch oock met haer hant-gemeen te raken, alsoo wy veel swacker waren, en dat de Aerde seer gesloten was; oock dat het best was de Wagens en Munitien, terwijl dat het tijt was, te rug te senden, en vervolgens ons na de Rivier de Waeg te retireren, om den Vyandt in de wijde Pleynen te locken; maer den Heer Bassa, deffererende noch aen mijn advijsen noch aen mijn waerschouwingen, is haer met sijn Armee gaen rencontreren, en heb ick een Partye van mijn Cavallerye tot te grooter veyligheyt daer by gevoegt; maer desen stercken en voordeelig geposteerden Vyandt heeft haer ten eersten met vigeur aengetast, en deselve met eenig verlies van onse zijde qualijck getracteert. Ick beken waerlijck, dat my dit voorval seer gevoelig is geweest, soo om dat den Heer Bassa liever het gevaer heeft willen ondernemen als mijn advys volgen, als om dat ick de Troupen, die men my had doen verhopen, niet by der hant hadde; ick soude met de selve sonder twijffel de avantagie hebben gehad, indien die soo talrijck en goedt waren geweest, als men my belooft had. Derhalven is 't, dat ick Uw Hoogheyt voor de twede-mael seer ootmoedig versoeck, om my die soo haest, als het mogelijck sal zijn, te senden, ten eynde ick door eenige andere advantagie my tot sijn glorie van mijn belofte kan acquiteren. En dit is het ware verhael van 't gene is gepasseert, 't welck ick aen uw Hoogheyt sende; aen wien ick vorders een lang leven en uytstickerende overwassinge van voorspoet in alle sijn ondernemingen wensche. Gedaen in 't Leger by de Rivier de Waeg, den 29 July, 1683.

Van uwe Hoogheyt de alderootmoedigste en onderdanigste

EMERICK TECKLY.

't Opschrift was: Aen den seer grooten Vorst en machtigen Heer, den Vizir van de uytstekende Ottomannise Porte, mijn seer aengenamen Heer.

Na dit Gevecht begaf sigh het Keyserlijcke Leger weder na de kant van Weenen / en bleef daer deês zyde van den Donau bewaren / terwijl de Turcken on-

ondertusschen aen de andere kant van den Donau met stercke Partyen uyt liepen / en dan de eene of de andere Plaets aen die Rivier / gelijck als Klooster-Nieuburgh of Tuln / scheenen te willen belegeren ; maer daer quam echter niets af / soo men meent / om dat den Generael Dunewalt met eenige 1000 Man tot Crembs / zijnde niet verre van daer / lag / en op al haer bewegingen paste. In tegendeel liet sigh den Oversten Heusler met eenige Keyserlijcke Volckeren / ruym in 't begin van Augusti / in Schepen over den Donau setten / en taste de Turckse Volckeren / die tusschen Klooster-Nieuburg en Nusdorf stonden / met een groote geswintheydt en vigeur aen / soo dat hy 'er wel 300 van neder maeckte / en eenige gevangen mede nam ; doch alsoo het nodig voor hem was / dat hy sigh niet langh aldaer op hielt / alsoo de Turcken hem beset konden hebben / begaf hy sig aenstonts weder te rugh / nemende echter twee Kemels mede / die hy aen de Schepen vast bont / en alsoo liet over swemmen / doch op dit gesicht quamen noch veel andere Kemels / die men door de haest niet konde mede nemen / dese volgen / en alsoo tot aen de andere zyde over swemmen / alwaer sy wierden opgehaelt / en alsoo tot buyt bekomen.

Den Primo Vizir / evenwel onvernoeght / dat sijn Volckeren / gelijck als gesegt is / by Presburg tegens de Keyserse soo slecht gevaren waren / en dat daer door sijn voornemen (niet alleen / om de andere zyde van den Donau in sijn Possessie te krijgen / maer oock / om de Christenen te beletten van aen die kant met den ander tot het ontset van Weenen te komen conjungeren) gebroocken was / verloor echter de moet niet / om die kans op nieus te doen hervatten ; ten dien eynde liet hy onder de Bassas van Groot Waradijn en Erla in Ongaryen een Macht van 15000 Man op nieu by den ander komen / welke / in 't midden van Augusti de Brugge tot Gran gepasseert zijnde / af waerts na Presburgh quamen afsacken / en daer omtrent alles in de Asse leyden : den Hertog van Lottharingen / die de Marchstroom boven Weenen eenige dagen te voren had verlaten / op het advys / dat den Grave Teckeley met sijn Volckeren / die aen de Waeg stonden / over den Weyssenberg wilde inbreken / hier van tijdelijck verkondschapt / trock aenstonts weder hoger op / en commandeerde eenige Volckeren van den Vorst Lubomirsky / en eenige Keyserlijcke Ruyterye / om haer ten eersten aen te tasten / gelijck sy oock by een seeckere Plaets / genaemt Bisbergh / deden ; 't Gevecht tusschen beyde was ruw en scherp / doch de Polen van ged. Vorst Lubomirsky / te seer op 't Gevecht verhittende / en sigh te verre wagende / wierden niet alleen gerepousseert / maer oock met een groote furie tot aen de Voortroupen van den Hertog van Lottharingen gejaeght / op welcke de Turcken doen niet alleen chargeerden / maer oock op de Bataillie aendrongen / en met een groote furie de eerste Linie van de Curassiers door braken ; 't selve soude licht slimmer voor de Keyserse afgelopen hebben / indien de Dragonders / die van ter zyden quamen defileren / met gesloten Gelederen op dese voorste Troupen niet soodanig hadden gechargeert / dat die niet alleen op de vlucht geraeckten / maer oock meest neder ge-

gemaeckt wierden; de Keyserse setten haer datelijck na / soo dat vele / diens getal men op meer als 300 neemt / daer onder selfs den Bassa van Erla geweest soude zijn / het niet siende te ontkomen / in den Donau sprongen / en aldaer meest verdroncken / alschoon sy dicht by 't Turckse Leger / dat aen de andere zyde van den Donau voor Weenen lag / waren; de nacht belette aen de Keyserse / om de Turcken / die sig te rug over de Marchstroom retireerden / verder te vervolgen / sigh derhalven genoegende met 16 Standaerden / vele Herpaucken / 600 Paerden / en eenige Gevangenen / die sy hadden bekomen; van de Keyserse kant geeft men voor / dat de Turcken in dit Gevecht 2000 Man / en de haer alleen 30 hebben verloren / doch 't is te gelooven / dat het eene wat te veel en 't andere wat te weynig uytgemeten is.

Zedert dese Actie begaf sigh het Keyserlijcke Leger te rugh na de kant van Tuln / zijnde beneden Weenen / om daer met de Auxiliaire Troupen / die daer reeds gekomen / of in Aentocht waren / te conjungeren; want de Ceur-Beyerse Volckeren waren daer zedert eenige tijdt al gearriveert / en de Poolsse / Ceur-Saxise / Franckise en andere Troupen in de Marsch / om met het begin van September / op 't versoeck van den Keyser / aldaer mede te zijn; doch de Ceur-Brandenburgse Volckeren / die men mede verwacht had / quamen niet / alschoon den Vorst van Anhalt wegens sijn Ceurvorstel. Doorluchtigheyt van Brandenburgh aen 't Keyserlijcke Hof was gekomen / om over 't senden van dien te tracteren / en goede hoop gaf / dat die souden volgen; maer alsoo dien Ceurvorst / na 't schijnt / wat te veel pretendeerde / en / soo men segt / dat de Gereformeerden in Ongaryen / Silesien / &c. in haer vorige staet herstelt souden werden / tot welcks versekering hy drie Hertogdommen in Silesien eyschte / en men aen 't Keyserlijcke Hof sulcks niet wilde toestaen / bleven dese Troupen / die al by Crosser / na de kant van Silesien / ten getale van 13 a 14000 Man / gereet stonden / gelijck als gesegt is / te rugge; de andere echter 't ongemack / 't welck door 't verlies van Weenen aen de Christenheyt scheen te sullen over komen / op een andere wijse overwegende / quamen / als hier voor gemelt is / met haer Troupen derwaerts / namentlijck den Coning van Polen / (die in July uyt Crakouw was vertrocken / en door Moravien gepasseert) en de Ceurvorsten van Saxen (die door Bohemen was gemarcheert) en Beyeren met gemelde haer Troupen in Persoon / en den Vorst van Waldeck met de Franckise Creytz-Volckeren: in 't begin van September voegden sig alle dese Machten te samen / zijnde den Keyser van Passau en Lintz daer mede by gekomen / en conjungeerden in 't Veldt van Tuln; bestaende het Keyserlijcke Leger ('t welck zedert met andere Troupen uyt het Rijck versterckt was) en dat van de andere Vorsten als-doen in de volgende Manschap; gelijck als men na de uytgegeven Lijst heeft konnen bespeuren; doch of deselve juyst haer rechte getal hebben gehad / of niet / sullen wy niet bedisputeren / als wel wetende / dat in diergelijcke dingen in 't gemeen het grootste wert voor-gegeven.

Lijst van het Keyserlijcke Leger.

RUYTERYE,		RUYTERYE,		INFANTERYE,	
Caprara	600	Dunewald	600	Baden	1500
Saxen-Lauwenburg	600	Latron	600	Grana	1500
Rabarta	600	Keri	600	Lottharingen	1000
Palffi	600	Schultz	600	Wurtemburg	1000
Taf	600	Styrum	600	Beck	500
Mercy	600	Herbeville	600	Daun	1800
Gondola	600	Heusler	600	Saltzburg	800
Caraffa	600	Riccardi	500	Croy	1500
Hallaweil	600	Kuffsteyn	600	Dim	300
Montecuculi	600	Polackse Croaten	3500		t'samen 9900
Gotz	600	Polackse Dragonders	600		
Piccolomini	600		t'samen 17200		
Veterani	600				

Bestaende dit Leger in 27100 Man.

Lijst van het Leger van den Ceur-Vorst van Saxen.

1. Twee Compagnien Dragonders onder den Graef Reus.
2. Een Compagnie Ceurvorstel. Lijf-Trawanten te Paert.
3. 't Ceurv. Lijf-Regiment te Paert.
4. 't Regiment te Paerdt van den Velt-Marschalck Goltz.
5. 't Ceurv. Lijf Regiment te Paert.
6. 't Regiment te Voet van den Velt-Marschalk Luytenant Flemming.
7. 't Regiment te Voet van den Oversten Kuffers.
8. Een Compagnie Granadiers.
9. De Artillerye-Bediende van 18 Stucken en 4 Mortiers.
10. 't Regiment te Voet van den Oversten Lowen.
11. 't Regiment te Voet van Hertogh Christiaen tot Saxen.
12. 't Regiment te Voet van Goltz.
13. 't Regiment te Paert van den Graef van Trautmansdorf.
14. 't Regiment te Paert van den Oversten Plate.
15. Twee Compagnien Dragonders onder den Graef Reus.

Bestaende dit Leger in 10200 Man.

Lijst van 't Leger van den Ceur-Vorst van Beyeren.

INFANTERY,		INFANTERY,		CAVALLERY,		CAVALLERY,	
Degenfeld	1200	Pereuse	1200	Munster	600	De Dragonders van Degenfelt	1000
Sternau	1200	Romple	600	Beaunau	600	Een Nieub. Comp.	100
Preising	1200	Beyers. Creytsv.	1200	Schick	600		t'samen 3500
Mercy	1200		t'samen 7800	Arck	600		

Bestaende dit Leger in 11300 Man.

De

De Poolsse Volckeren bestonden in	21600
De Franckise Volckeren in	8000
De Gotthise in	1200
De Wurtembergse in	1200
De Keyserlijcke Volckeren, volgens de boven-staende Lijst, in	27100
De Saxise Volckeren in	10200
De Beyerse Volckeren in	11300
Soo dat het gantse Christen Leger bestont uyt	81600 Man.

Wy souden wel een Lijst van de Poolsse Volckeren en de andere / die hier boven staen / mede in gelast hebben / maer alsoo wy die niet hebben konnen bekomen / hebben wy echter den Leser der selver getal willen mede deelen / soo correct als wy 't selve hebben konnen krijgen.

Om nu te toonen / wat Macht dat de Turcken voor Weenen daer tegens hadden / sullen wy hier een Lijst van der selver Volckeren / soo als die den 7 September voor Weenen gemonstert waren / en welcke men in de Tent van den Primo Vizir naderhant vont / in voegen.

Lijst van 't Turckse Leger voor Weenen.

1. Mustapha Bassa, Primo Vizir, met sijn Janitsaren en Hoffvoet 6000
2. Rara Mehemet Bassa uyt Mesopotamien 5000
3. Heyra-Bassa uyt Bosnia 6000
4. Ibrahim Bassa van Offen 5000
5. Husan Bassa van Damasco 3000
6. Hesani Bassa van Temeswar 1000
7. Mustaffa Bassa uyt Silistrien 500
8. Sei Loxy Achmet Bassa uyt Armilla 1000
9. Cori Agi Beglenbergi uyt Rumeria 6000
10. Bekier Bassa van Aleppo 1000
11. Achmet Bassa uyt Mansesschen 800

Te samen 38000 Man.

12. Achmet Bassa van Zygra 600
13. Hasan Bassa van Hamina 500
14. Hali Bassa van Teck 500
15. Ali Bassa van Sebasta 1000
16. Ali Bassa van Anzira 500
17. Achmet Bassa van Aseros 1000
18. Ali Bassa van Canamina 1000
19. Mustapha Bassa van Eusek 500
20. Husani Bassa van Dolin 600
21. Emier Bassa van Adera 500
22. Assar Bassa van Nicopoli 1000
23. Hosani Bassa van Nieta 500
24. Ali Bassa van Benis 300
25. Husan Bassa van Sermin 300
26. Jarigi Bassa van Erlau 600
27. Achmet Bassa van Quaerissat 1000
28. Osman Bassa Aisi van Kuttalia 1000
29. Ibrahim Bassa van Wardein 600
30. Must. Bassa Aga en Janitsaren 16000
31. Osman Aga over de Spahi 12000
32. Den Aga over de Timaners of Zani, zijnde Luyden, die Leen hebben 5000

Te samen 45000 Man.

33. De

33. De Bassas, die over de Storm-lopers hebben te gebieden, hebben overig 25000
34. De Bassas, die over 't Geschut hebben te gebieden, noch overig 1500
35. De Bassas, die 't Gebiet over de Ammunitie en noodtwendigheden tot schieten hebben gehad, hebben noch overig 4000
36. Soldaten uyt Groot-Cayro 35000
37. Mineurs 1000
38. Die vrywilligh met den Zabel zijn komen dienen 2000
39. Den Tartar Cham met sijn Tartaren 20000
40. Teckeley met d'Ongaren 15000
41. Michel Abasti 6000
42. Weywode uyt Moldavien 2000

Tesamen het geheele Leger sterck 169000 Man.

By dese Lijst wiert mede gevonden de Specificatie van de Turcken/ die tot die tijdt in 't Belegh voor Weenen gebleven waren/ bestaende in de volgende Namen:

3 Bassas.
16 Zoba-Oversten en Janitsaren.
25 Opper-Hooftluyden der Stormers.
500 Officiers, Volontairen en Edelluyden.
1000 Janitsaren.
16000 Stormers.
12000 Ruyters.
6000 Mineurs, Granadiers en Vuurwerckers.
2000 Tartaren.
2000 Officiers, die Leen hebben.

Bedragende in 't geheel 39544 Man.

De Christen-Armee dan/ gelijck als gesegt is/ den 8 September in 't Velt van Tuln geconjungeert zijnde/ soo wiert de lincker Vleugel uyt de Keyserlijke en Ceur-Saxise Cavallerye geformeert/ onder 't Gebiedt van den Hertogh van Lotharingen; waer na aen de rechter hant van deselve Vleugel de Keyserse en Saxise Infanterye/ en daer op vervolgens de Franckise en Beyerse wiert geplaetst/ welcke het Corps de Bataillie formeerden/ onder 't Gebiedt van de Ceurvorsten van Saxen en Beyeren; en daer aen quamen de Polen/ versterckt met eenige Esquadrons van den Keyser en de andere Geallieerden/ welcke de rechter Vleugel formeerden/ onder 't Gebiedt van sijn Coninghlijke Majesteyt van Polen. De Bataillie was in drie achter-een-volgende Linien verdeelt/ in welcke eerste de Saxise 6 Bataillons/ in de tweede 4/ en in de derde 2 hadden. Den 9 brack de gantse Armee in dese Ordre van Tuln op/ en sette sig aen 't Weener Walt. Den 10 marcheerde de Infanterye door 't Gebergte in 't selve Walt; de Saxen namen de enge Passagie/ die tusschen den Donau en de Bergen legt/ doch mosten eyndelijck op de rechte hant over 't Geberghte trecken/ en klommen op den Berg/ die naest aen Kahlenberg legt; de Keyserse en andere Infanterye bleef beneden in 't Dal/ 't welck achter dien Berg legt; de gesamentlijcke Cavallerye nam haer Marsch achter de Infanterye/en was als-doen noch eenigsints te rugge/ behalvens eenige Dragonders/ die sig op

desen

desen Bergh mede hadden geposteert. Op den selven Bergh quam aenstonts den Coningh van Polen / benevens het meeste gedeelte van de andere Generaels / om de Turcken van daer te recognosceren. Vermits de Christenen nu meenden / dat den Vyandt sig op den Kahlenbergh hadde geposteert / dewijl sig seer vroeg op deselve eenige Troupen lieten sien / en sig in 't voorste Dal oock bedeckt hielden / soo beval den Coning van Polen / dat'er een Wacht van sijn Guarde Heyducken op een Velt beneden aen de gront / van waer men het Dal eenigsints konde ontdecken / gestelt soude werden: hy versocht oock aen den Ceurvorst van Saxen / dat hy eenige van sijn Bataillons beneden onder den Bergh soude willen laten advanceren / op dat / indien de Turcken sijn Wacht mochten attacqueren / deselve daer op souden konnen retireren / en van haer gesecondeert werden; sulcks wiert aenstonts gedaen / soo dat de Saxise Infanterye van de eerste Linie na beneden trock / en sigh mede op de Grondt posteerde; des nachts viel daer op niet meerder voor. Den 11 met het aenbreken van den dagh marcheerde de gantse Infanterye na den Kahlenberg / in welke gelegentheydt deselve een seer groote steylte af most dalen / en weder een seer hoogen Berg vont / om op te klimmen; de Saxise Infanterye quam de andere verre voor / alsoo de Keyserse door de Gront mosten fileren / om de lincker hant te winnen / en de andere Infanterye eerst noch over den Berg / waer op de Saxen den vorigen dagh gestaen hadden / most klimmen; de Saxen hielden derhalven / soo dra als sy tot aen den Kahlenbergh geadvanceert waren / halte / op dat de andere in gelijcke Linie met haer mochten komen; sy sonden echter ondertusschen een Officier met 30 Fuziliers voor uyt / om het opperste van den Bergh te recognosceren / welcke korts daer na te rugge quam / en berichte / dat de Turcken sigh aen geen zijde van den Berg in Bataillie hadden geset / en na den Bergh advanceerden / doch dat men die echter wel soo haest soude konnen bereycken als sy luyden; de Keyserse Infanterye was ondertusschen wel te gelijck met de Saxise gekomen / maer echter noch door een groote klove in de Aerd daer van gesepareert; de Franckise en de andere bevont sigh noch verre te rugh / en onder aen den Bergh: dit echter onaengesien advanceerde de Saxise Infanterye op dit bericht opwaerts / met resolutie / om de Turcken de advantagie van den Berg te bedisputeren; doch als sy den top van den Bergh bereyckt hadden / bevonden sy / dat den Vyant sig noch onder aen den Berg stille hielt / invoegen sy sig na de lincker hant begaven / om sigh met de Keyserse te sluyten: hier quamen sy aen een afgebrant Klooster / waer van sy sigh nevens de Keyserse Meester maeckten / en 't selve besetten; oock op de spits van den Bergh / waer op dit Klooster lagh / twee Saxise en een Keysers Regiment Stuck planteden / en daer mede op den Vyant lieten schieten; welcke / na dat hy te voren met eenige Volontairen / die den Berg af en na hem toe gekomen waren / hadde geschermutseert / een weynig te rug trock / en sigh in een Grondt en Gracht bedeckt sette. Dien nacht viel niet bysonders voor; doch als den dagh aen brack / zijnde den 12 September / troch de Saxise In-

Infanterye een weynig nederwaerts den Berg af/ en fette sig aen een plaets/ waer sy alles ontdecken en sig voordeelig posteren konde/ vermits sig aen de Voet van den Berg een Gordijn van een korte steene Muur/ en op deselve een houte Planck bevont/ welcke de Bataillons van de eerste Linie gevoeglijck tot haer avantagie konden gebruycken; den Sarisen Velt-Marschalck Goltz was oock van voornemen/ om aen een bequame plaets een Batterye te planten/ om den Vyant daer door te meer te konnen incommoderen/ doch als men daer mede besig was/ sag men die plotselijk met gantse hopen in de Front/ welke tegens het gedeelte van den Berg/ waer op de Saxen sig geposteert hadden/ lagh/ avanceren: men wiert oock te gelijck gewaer/ dat den Vyant/ die tegens het onderste gedeelte van den Berg stont/ waer op de Keyserse sig achter een Palancke/ en noch verder den Berg afwaerts als de Saxen/ geposteert hadden/ deselve furieus aen greep; daer op mosten de Sarise Bataillons sig mede hals over kop van de hooghte na beneden begeven/ en wierden daer op aenstonts/ van 't geen in soo grooten haest beneden quam/ twee Bataillons geformeert/ om daer mede den Vyant het Hooft te bieden/ op dat deselve onder aen den Berg en aen de holle Grachten/ die aen de Front lagen/ welcke hem tot een groot voordeel konden dienen/ geen Post soude vatten. Ondertusschen quamen de andere Bataillons mede afwaerts/ en wierden van gelijcken op het beste tegens den Vyant geplaetst. De Turcken/ sulks siende/ avanceerden verder in de Gronde/ en sochten haer Infanterye bedeckte plaetsen/ waer door die seker konde staen/ schietende oock van daer somtijts op de Sarise Infanterye/ welcke daer tegens standvastigh haer Post bewaerde/ tot dat die bemerckte/ dat de meeste Macht der Vyanden iets meer op de lincker kant aen quam/ alwaer de Sarise Granadiers en de Keyserse Infanterye sigh achter een houte Palancke langs den Bergh hadden geposteert; daer op swenckte sig de Sarise Infanterye van de eerste Linie lincks om na den Vyant/ welcke de Granadiers en de Keyserse Infanterye sterck attacqueerde/ om Front te maken: de Turcken stond[illegible] daer in de holle Wegen tamelijck bedeckt/ en hadden/ waer door men ha[illegible]e min sien konde/ Struycken en Steenen voor sig/ schietende sterck op de Saxen/ die gants onbedeckt stonden/ en van de Voet tot aen 't Hooft konden werden gesien; de saken in dier voegen staende/ en de Franckise Infanterye noch boven op den Berg gebleven zijnde/ soo liet den Sarisen Velt-Marschalk de Sarise Bataillons van de tweede en derde Linie mede na de Front rucken/ waer de eerste Linie te voren had gestaen/ om op te passen/ dat den Vyant van daer niet konde tenteren/ makende also de Sarise Infanterye tot haer seeckerheyt uyt haer drie Linien eene/ met twee Fronten; ondertusschen voeghde den Vyandt de Bataillons van de eerste Linie/ sonder dat het met gelijcke munt betaelt konde werden/ met schieten een tamelijcke schade toe/ alsoo hy bedeckt en sy gants bloot stonden/ soo dat men het best oordeelde/ om den Vyant uyt sijn avantagie te delogeren; des Vyants Post daer op gerecognosceert zijnde/ soo advanceerde de Keyserlijcke Infanterye te gelijk

daer

daer op / en greep den Vyant in Front en Flancq soodanig aen / dat hy in confusie geraeckte / sigh omkeerde / en na den Bergh / [zijnde de Weener-Bergh] die achter haer lagh / trock; de Saxen volgden hem op de Voet na / en lieten hem tot geen stant komen; selfs / wanneer hy sig op den Weener-Bergh wilde posteren / trocken sy tegens hem op / dreven hem van desen wijt-uytgestreckten Bergh / welcke anders seer avantagieus voor hem geweest soude hebben / af / en dwongen hem te wijcken; ondertusschen waren de Saxise Bataillons / die sigh te voren / gelijck als meer gemelt is / tegens de Gront hadden geset / oock geavanceert / en hadden den Vyant / die voor haer stont / gerepousseert / welcke sig echter in gem. Gront / alwaer een tamelijcke effenheyt was / die sig langs den Bergh en aen het eerste Turkse Leger / selfs opwaerts / streckte / met eenige Vaendelen in de Grachten geset had / en verhinderde door sijn continueel schieten / dat de andere niet verder konden advanceren / of sig met de andere / die op den Bergh stonden / gelijck stellen; doch / als men sulcks sagh / wiert eenig Volck gecommandeert / die hem in de zijde viel / en alsoo ten vollen van daer dede decamperen / waer door de Bataillons / die iets te rug stonden / weder adem konden scheppen / en met de andere conjungeren; den Ceurvorst van Saxen quam daer op aenstonts mede op den Berg / en seyde tegens sijn Generaels / die sig altijt voor aen 't Hooft van haer Troupen hadden bevonden / en de Infanterye selfs met een groote dapperheydt aengevoert / dat hy wegens haer Actien seer vergenoegt was / en wenschte / dat hy selfs in Persoon by haer had konnen zijn; doch vermits hy by de lincker Vleugel had moeten wesen / had de noot vereyst / dat hy sig daer van niet absenteerde.

De Keyserse Infanterye was ondertusschen mede tegens de Turcken in een scherp Gevecht geweest / maer alsoo wy daer van / noch oock van de andere Troupen / die tegens de Turcken in Actie waren / soo een net Verhael niet hebben konnen krijgen / als het boven-staende van de Saxen / sullen wy alleen seggen / dat de Turcken / siende dat haer Troupen / die tegens de Saxen gevochten hadden / te rug waren gedreven / oock aen de kant / daer sy tegens de Keyserse streden / begonden te wanckelen / en af te trecken / op welcke echter aenstonts twee Bataillons Keyserse / die door den Hertog van Croy wierden aengevoert / aendrongen / en haer den Berg opdreven; de Turcken bedisputeerden haer echter seer hart het afklimmen van de Weener-Berg / tot dat Prins Louis van Baden met de Saxise Dragonders / die uyt de lincker Vleugel genomen waren / daer op aenruckte / deselve liet afsitten / en daer mede den Vyant ten vollen van de Weener-Berg afchargeerde / waer toe twee Regiment-Stucken / die op den Berg gebracht waren / en onder de Turcken groote schade deden / niet weynig holpen; daer op track de gantse Keyserlijke Infanterye op den Weener-Berg / en posteerde sig aldaer. Het was omtrent twee uren na de middag / dat dit alles was voorgevallen; tot welcke tijt noch de Beyerse noch Franckise Infanterye / die aen de rechter Vleugel stondt / met de Turcken in geen Actie had konnen komen / alschoon deselve sig geduerig

moveerde, om nevens de rechter Vleugel mede voorwaerts te komen; doch de Turcken sulcks siende / lieten een groot gedeelte van haer Troupen der-waerts marcheren / gelijck oock eenige Turcken / welcke in de voorgedachte Gront gepousseert wierden / sig van gelijcken derwaerts wenden / welcke ge-samentlijck de rechter Vleugel aen grepen: van de Polen / waer uyt dese rech-ter Vleugel bestont / wiert een goet aental op haer af gesonden / maer die wier-den door de Turcken gerepousseert / en gedwongen te retireren tot op 4 Ba-taillons Infanterye / die / uyt Keyserse / Beyerse / Saxise en Franckise Volckeren bestaende / aen den Coningh van Polen / op sijn versoeck / eer men noch den Kahlenbergh beklom / waren gegeven / en daer op voor de rechter Vleugel aen een seer voordeelige plaets geset waren; dese ondersteunden de Polen tot drie verscheydene malen / en scheen het als-doen / als of de rechter Vleugel noot soude lijden; doch de Poolse Hussaren quamen daer op aenstonts aen / en brachten den Vyant mede op de Vlucht.

De Turcken dus reets door de Keyserse en Saxen geslagen / en de Christe-nen soo verre / tot selfs op den Weener-Bergh / geadvanceert zijnde / soo was den Hertogh van Lotharingen / nevens de andere Keyserlijcke Generaels / op den selven Bergh by de Saxen gekomen / van waer hy mede de Actie van de rechter Vleugel van 't begin tot het eynde aen sagh: doch als men de Turc-ken aldaer de Vlucht sagh nemen / vraegde gemelde Hertogh aen den Saxisen Veldt-Marschalck Goltz; Of men met de Eer en de groote Advantagie, die men op den Vyandt had gewonnen, dien dagh vergenoegt behoorde te zijn, of noch wijders te advanceren? Waer op den selven Velt-Marschalk dese dappere antwoordt gaf; Dat, vermits den Vyant nu verschrickt was, hy het voor goedt oordeelde, dat men hem vervolgde, en de Victorie wijders voort sette: inmiddels den Hertogh van Lotharingen weder met een groote manhaftigheydt repli-ceerde; Wel-aen, laten wy dan datelijck marcheren: begevende sigh oock aen-stonts met de Generaels / die hy by sigh hadde / na de Keyserse. De Saxise Infanterye marcheerde daer op aenstonts den Weener-Bergh af; haer volg-den de Keyserse / en begonden sig daer op alle de Bataillons te bewegen. De Turcken / die noch in de Grondt waren / sulcks siende / retireerden sigh aen-stonts in haer eerste Leger; en sagh men / dat van haer sigh veele 1000 boven in haer Leger aen de lincker hant / alwaer een groot Velt was / versamelden. Den Vyandt had oock op de hoeck van een hoogte iets / als een gestalte van een Redout / opgeworpen / en daer in ses Metale Stucken gebracht / waer mede hy wel op de gene / die avanceerden / vuur gaf / maer hy schoot te hoogh. Men meende / dat den Vyandt dese Hooghte bedisputeert soude hebben / alsoo men op de Gront niet sien konde / wat boven om ging / en marcheerden daer op de Keyserse en Saxise met een goede resolutie / om te vechten / daer op aen; doch / als men boven quam / en de Turcken meende te vinden / sag men / dat die van daer en in haer twede Leger geweken waren. De Saxen dan / een weynig vroeger als de Keyserse in dit verlaten Turkse Leger gekomen zijnde / plan-

planten haer Vaendel/ en lieten 't selve aenstonts vliegen. De voorste Troupen tasten daer op de Approchien der Turcken aen/ waer sy een tamelijcke tegenstant vonden/ en al eenigh Volck verloren/ daer onder een groot gedeelte van de Saxise Dragonders; doch den Prins Louis van Baden en den Oversten Heusler/ met eenige Dragonders en 't halve Regiment te Voet van Wurtemberg/ drongen eyndelijck door/ en quamen tot aen de Palissaden van de Stadt: waer op den Grave van Staxenbergh preparatie maeckte/ om/ benevens haer/ de Turcken uyt haer Approchien aen die kant te verjagen; doch deselve bleven daer soo lang niet/ maer retireerden/ soo als sy 't verlies van haer Armee sagen/ daer uyt. Op dit indringen in 't Turckse Leger quam oock de gantse Cavallerye aen/ zijnde het als-doen vier uren na de middagh/ en sette op de Turcken toe/ welke/ zedert de middag al hebbende beginnen te retireren en te samen te trecken/ om de Belegering van Weenen te verlaten en door te gaen/ al 't gene wegh sonden 't welcke sy het eerste konden bergen/ en de Keysersse en Polen/ waer onder den Coning selfs was/ soo lang ophielden tot dat den avont/ die als-doen dicht by was/ aen quam/ als wanneer sy/ onder het faveur van de nacht/ alle haer Geschut voor Weenen hebbende laten staen/ sig te rugh na Neder-Ongaryen/ en van daer na Gran en Offen begaven/ retirerende haer Volckeren sigh soo haest uyt haer Wercken/ dat men binnen een uur tijts daer niemant meer sagh.

Dese retirade der Turcken/ die het best voor haer was/ alsoo het anders geschapen stont/ dat haer gantse Leger geruineert geworden soude hebben/ was echter voor haer soo voordeelig niet/ want eer sy wegh konden geraken/ wiert haer Hooft-standaert/ de Paerde-staert en het eygen Lijf-Paerdt van den Primo Vizir door de Polen/ die op haer retirade sterck op haer toesetten/ verovert: sommige willen/ dat dese Hooft-standaert door den Coningh van Polen selfs met sijn eygen handen bekomen wiert: immers Weenen wierdt t'eenemael ontset/ en vont men een groote Buyt in 't Turckse Leger/ 't welk, die nacht t'eenemael geplundert wierdt/ daer onder de Tent van den Primo Vizir selfs/ waer in een groote Buyt aen Geldt en andere kostelijcke dingen wiert gevonden; al het Geschut/ bedragende wel 100 stucks/ wierdt mede verovert/ en meer andere Oorloghs-Ammunitie/ gelijck de volgende Lijst uyt-wijst:

Lijst van de Ammonitie, die men in het Turckse Leger gevonden, en tot Weenen in 't Tuyg-huys gebracht heeft.

400 Metale Hant-Granaten.
4000 Centner Loot.
4000 Centner Buskruyt
2000 Ysere Hant-Granaden.
1000 Schoppen en Houweelen.

60 Centner Lont.
200 Brant-kogels.
56 Centner Pick en Harst.
18 Centner Catharinen-Olie.
50 Centner Salpeter.

21000 Vuur-pannen, tot het branden van Pick-kranssen.
200000 Haire Sant-Sacken, die sy op de Bateryen gebruycken.
80 Centner Hoef-ysers en Nagelen.
50 Centner Batery- en Brug-Nagels.
20 Centner Touwerck.
200 Hellebaerden.
400 Seyssens.
50 Sacken gesponnen en ongesponnen Wol.
4000 Schaeps-Vellen, daer sy op gelegen en haer 's nachts mede gedekt hadden.
1000 groote lege Wol-Sacken.
200000 lege Buskruydt-Sacken, van Leer gemaeckt.
100 Centner Vet en Wagen-smeer.
4 Groote Blaesbalcken, daer mede sy de Kogels heet maeckten, en gloeyent in de Stadt schoten.
200 Dommekrachten.
800 Leger- en Ammonitie-Wagens.
600 Bomben.
18000 Canon-Kogels, van allerhande Calibre.
4 halve Cartouwen.
Omtrent de 100 groote en kleyne Stucken Canon.
Een ongelooffelijcke quantiteyt van Lijn-Olie.
Instrumenten om te mineren,
En Brandt-pijpen voor de Granaten.

De nacht van de verdere Victorie der Christenen tegens de Turcken belet hebbende, soo quamen den Coningh van Polen, de twee Ceurvorsten van Beyeren en Saxen, en den Hertog van Lotharingen de Approchen der Turcken besien, gelijck oock de vernuftige en dappere conduite, die den Heer Grave van Starrenbergh tot de defensie van Weenen had gehouden. Den Coning van Polen quam oock in Weenen, als wanneer wegens het ontset Godt den Heer gedanckt wiert; doch de twee Ceurvorsten en de andere Generaels-Persoonen keerden weder na het Leger, na dat sy de Approchen en 't een en 't andere besien hadden. De Christelijcke Armeen, welcke dien dagh in 't Turckse Leger geweest waren, trocken 's avonts weder daer uyt, alsoo sy om de groote stanck daer in niet konden dueren, en lagerden by Fischa. Ondertusschen wierden de veroverde Canons, alsoo die in de Stadt meest behoorden waren, binnen Weenen gebracht. Den 14 quam den Keyser selfs in de Stadt, en wiert onder 't lossen van 't Geschut ontfangen, als wanneer oock in St. Stevens Kerck het Te Deum Laudamus wiert gesongen, onder het lossen van het Geschut, en nam toen den Keyser voor de eerste-mael weder aldaer de Middag-maeltijt.

De veroverde Hooft-standaert, waer van wy hier voor gesegt hebben, wiert door den Coningh van Polen aenstonts aen den Paus tot een vereeringh gesonden, en had aen de eene zijde dese inscriptie; Wy propheteren u geluck en een goet succes, oock dat Godt wegens uw zonden u wil verschoonen, en sijn genade verleenen: en aen de andere zijde; Godt verleene u hulp en zegen, die in de herten der Gelovigen wil woonen, op dat daer door de reynigheyt en oprechtigheyt sijns Gelove wert voort-geplant. Sonder dese is geen andere Godt, en Mahomet is de Propheet Godes.

Wy konnen niet voor-by gaen, om hier de pertinente Lijst van de Manschap

schap/ welcke de Stadt Weenen soo dapper heeft gedefendeert/ in te lassen/ welke/ na dat wy al aen 't Verhael van 't Belegh van Weenen begonnen hadden/ ons eerst ter hant is gekomen.

Lijste van de Manschap, welcke tot defentie van Weenen is geweest.

Geheele Regimenten.
Out-Starrenbergse,
Souchise,
Mansfeldse,
Scherffenbergse.

Compagnien.
5 Compagnien van Wurtembergh,
7 Compagnien Peckische,
5 Compagnien Keysersteynsse,
5 Compagnien Nieuburgse,
5 Compagnien Heystersche,
3 Compagnien Dimische.

Geheele Regimenten te Paert.
't Lottharingse.
Stadtguardi, 1000 Man.
8 Vaendelen Burgers, d'een door d'ander 200 Man sterck.
1 Vrye Compagnie van alderhande Personen.
1 Vaendel Schutten met Roers.
2 Vaendelen achter-gelaeten Hof-bedienden.
3 Vaendelen Studenten.
1 Vaendel Been-backers en Brouwers.
1 Vaendel Backers.
1 Vaendel Schoenmakers Knechts.
3 Vaendelen uytgesochte Luyden, daer onder een Vaendel te Paert.

In 't opschrijven van de Huysen bevont men, dat'er, geduerende de Belegeringe, 60000 Man aen weerbare Manschap binnen was.

De Generaels-Persoonen, die hier over het Commando hebben gehad, zijn:

Den Generael Capliers, als Vice-President.
Den Generael Starrenbergh, als Commandant.
Den Oversten Scherffenberg, als Generael Luytenant.
Den Oversten Souches, als Generael Wachtmeester.
Den Hertogh van Wurtembergh.
Oversten Beck.
Oversten Heister.
Oversten Dupini, welcke doodt gebleven is.

Het dunckt ons noch noodsakelijck/ om hier by noch een Lijst van alle de hoge Staats-Persoonen/ die behalvens de Keyserse by dit Gevecht waren/ in te lassen/ bestaende in de volgende:

Coningh van Polen en sijn Soon.
Ceurvorst van Beyeren.
Ceurvorst van Saxen.
Hertogh van Lottharingen.
De Vorst van Waldeck.
Twee Marckgraven van Baden.
Vier Hertogen van Saxen.
Drie Hertogen van Wurtembergh.
De Vorst van Anhalt.
Den Hertogh van Croy.
Den Prins van Salm.
Twee Hertogen van Nieuburg.
Marckgraef van Bareit.
Prins van Hanover.
Vorst Lubomirski.
Prins van Savoyen.
Vorst van Hoogen-Zoller.

Dit

Dit gelucklijgh ontset van Weenen verweckte onder de Christenheyt in 't algemeen een groote vreugde / alsoo daer door de verdere inbreuck der Turcken gestuyt wiert ; doch sommige / die misschien particuliere insichten daer in hadden / oordeelden / dat het licht alsoo goet geweest soude hebben / dat die Stadt verovert was geworden / als meenende / dat de Turcken als-dan deselve aen den Teckeley souden afgestaen hebben / en hem tot Coning van Ongaryen gemaeckt / 't welck voor de Protestanten / alsoo desen Teckeley een Evangelis Vorst was / na haer sentiment / seer voordeelig soude geweest hebben : maer de gene / die de Turckse maximen weten / konnen sulcks niet als voor belachelijck aensien / alsoo 't seker genoegh is / dat sy geen Christen Vorst / 't zy oock van wat Religie dat hy is / sullen helpen / gelijck als sy den Teckeley altijt hebben gedaen / als om haer eygen voordeel daer mede te doen / en het best in haer eygen macht te sleepen : en waerlijck / het was te beduchten geweest / indien sy Weenen hadden bekomen / dat sy niet alleen desen Grave Teckeley door 't sterck besetten van die Stadt / gelijck als sy ongetwijffelt gedaen souden hebben / altijt in toom souden hebben konnen houden / en hem / als 't haer gelegen quam / sijn macht / om iets tot voordeel van de Protestanten te doen / benomen / maer dat sy oock verder in 't Duytse Rijck souden hebben ingebroken / en 't een voor en d'ander na onder haer slaefs Jock gebracht / tot een ruine van de Christenheyt in 't generael.

Wy sullen de verdere consideratien hier over laten berusten / en die aen yders gesont oordeel over laten / alsoo wy met het vervolgh van ons Verhael dienen voort te gaen. Zedert het ontset van Weenen / en dat de Turcken / gelijck als geseght is / door Neder-Ongaryen in aller haest na Offen en selfs na Stoel-Weyssenburg waren gemarcheert / posteerde den Primo Vizir sig met sijn meeste Macht by de eerste Plaets / als wel duchtende / dat de Christenen / door dese Victorie aengemoedigt / noch het een of 't andere souden onder-nemen / terwijl sijn Troupen door dit swaer Belegh niet alleen seer afgemat en gesmolten waren / maer dat oock een groote vreese onder deselve was ; doch / om de naeste Plaetsen in Ongaryen voor alle overval te voorsien / sonde hy in Neuhensel / Gran en andere Frontieren eenige Volckeren ; hy dede oock den Bassa van Offen / Ibrahim / welcke / toen de Christenen het Turckse Leger voor Weenen aen tasten / met sijn Troupen het eerste retireerde / benevens eenige andere Grooten / die hy oordeelde / dat van gelijcken daer aen schult hadden / stranguleren.

Van de kant der Christenen was men in tegendeel door dese Victorie sodanig aengemoedigt / dat men voor nam / om noch iets groots tegens de Turcken te ondernemen ; doch den Ceurvorst van Saxen trock met sijn Volckeren / soo ras als Weenen was ontset / te rugge ; sommige meenen / dat sulcks geschiede / om dat hy niet verder tegens de Evangelise in Ongaryen / als selfs een Evangelis Vorst zijnde / wilde onder-nemen / en dat het hem genoeg was / dat hy Weenen voor 't Turckse Jock had helpen preserveren ; doch andere oordeelden /

dat

dat hy niet alleen ongemacklijck was / om dat sijn Troupen / die voor aen de spits hadden gestaen / en 't voornaemste geweldt der Turcken moeten afweeren / (gelijck 't oock seker is / dat sy 't meest tot het ontset van Weenen gecontribueert hebben) niet na behoren van de andere Volckeren waren gesecondeert geweest / en dat de Turcken / indien sy maer stant gehouden hadden / haer alle licht souden hebben konnen capotteren / maer oock / om dat in 't uytdeelen van den Buyt niet egael wiert gegaen / en dat sijn Troupen / die so veel gedaen hadden / het minste kregen; doch wat hier van zy / sullen wy niet bedisputeren / als niet volkomen daer van onderricht zijnde / en alleen seggen / dat Hoogged. Ceurvorst den 21 September weder met een kleyne Suite te rug tot Dresden quam / en dat sijn Volckeren hem korts daer na door Bohemen volgden.

De andere Auxiliaire Volckeren bleven echter by malkander / hoewel den Ceurvorst van Beyeren de sijne mede te rug scheen te willen trecken / doch hy wierdt door 't versoeck van den Keyser noch over-reed / om die by de andere te laten blijven; soo dat het Keyserse / Poolse en de andere Legers / na dat sy een dagh 4 a 5 omtrent Weenen hadden uytgerust / de wegh na Presburgh in Ongaryen namen / en aldaer een Schip-brugh / om in 't Eylandt Schut te komen / lieten slaen; den Coningh van Polen ging / terwijl die geprepareert wiert / Presburg / Raab en Comorra besien: de Schipbrug eyndelijck veraerdight zijnde / soo trock de gantse Macht daer over na de kant van Gran / marcherende de Polen voor / welcke / om dat'er een groot gebreck aen Fouragie / Levens-middelen en alle andere saken was / alles wegh haelden / wat sy konden vinden; doch 300 Fouragiers / die wat verre om Fouragie mósten uyt lopen / wierden door de Turcken uyt Nieuhuysel geattrappeert / en meest gevangen genómen.

Men had wel gemeent / dat dese Marsch / die in 't begin van October aenvangh nam / na Neuheusel gedirigeert geweest soude zijn / doch de Poolse en Keyserlijcke Cavallerye / die uyt het Eylant Schut over een Brug / die by Comorra was gemaeckt / getrocken was / advanceerde na de kant van Gran / maer wachte evenwel na haer Infanterye / die mede over deselve Brug most trecken; deselve dan den 6 October by malkander zynde gekomen / soo marcheerde de gantse Armee na de Brug / die de Turcken tusschen Gran en Barakan / zijnde een kleyne Plaetsje / recht tegens over Gran / hadden gemaeckt. Den 7 trock den Coningh van Polen / na dat hy aen den Hertogh van Lotharingen had laten weten / dat hy dien dagh seer verre soude advanceren / en niet een oogenblick wilde versuymen / om iets groots uyt te wercken / selfs voor af / en sont sijn Avant-guarde met eenige Dragonders voor uyt / om te vernemen / of de Turcken de Passagie na Barakan wilden bedisputeren: de Gevangenen / die bekomen wierden / verseeckerden / dat'er 1000 Janitsaren in gelegt waren; doch des onaengesien gingh de Poolse Avant-guarde voort / en rencontreerde een Party van 3 a 400 Ruyters / die uyt Nieuhuysel na

Barakan meenden te gaen / welcke sy soo hitsigh vervolghden tot dat sy aen de plaets quamen / daer de Rivier Gran in den Donau loopt / en daer 't geheele Turckse Leger in volle Batailie stont; want den Primo Vizir / die [illegible] Marsch van de Christen Armee hoorde / dat het op Barakan en Gran ge-munt was / had aenstonts den Bassa van Diarbekir of Mesopotamia / die voor de dapperste onder sijn Armee gehouden wierdt / met de uytgelesenste Turckse Volckeren / waer mede hy onder Ossen stont / derwaerts afgesonden / om de Passagie van Barakan aen de Christenen te [illegible] / [illegible] dese Troupen des nachts aldaer eerst over de Brugge gemarcheert / [illegible] het aenbreken van den dagh by Barakan gekomen. De Poolse Avant-guarde van aldus onverdacht so nae genadert zijnde / en niet oordeelende dese Turckse Macht te konnen wederstaen / retireerde aenstonts / alsoo 'er maer een vlack Velt en niets was / waer mede die sich konde bedecken; eenige Dragonders gingen plings te rugh / en brachten dit bescheyt aen den Coningh van Polen / welcke / na sijn gewoone grootmoedigheyt / met het weynige Volck / dat hy by hem had / derwaerts trock / maer hy konde echter / wat vlijt dat hy dede / de sijne in haer retirade niet ophouden / alsoo sijn andere Volckeren noch in geen Batailie gestelt waren / en den Vyandt met een ongemeene furie op hem los gingh / voornamelijck / alsoo hy van de Gevangenen had verstaen / dat het grootste getal van de Christen Armee noch verre af was: den Coningh van Polen most dan eyndelijck / wat pogingh dat hy oock dede / om 't selve te ver-hinderen / en tot het laetst met 6 a 7 Man alleen bleef staen / de vlucht nemen / en tot op de Duytse Cavallerye / die vast aen quam / retireren / op welcks gesicht de Turcken aenstonts te rug keerden: den Hertogh van Lotharingen meende de Turcken als-doen wel verder aengetast te hebben / maer alsoo de nacht aen quam / en sijn rechter Vleugel niet by de hant was / most hy sulcks uyt stellen. De Polen hadden in dese gelegentheyt een groote schade onder haer Dragonders geleden; sommige begrooten 't getal op 1000 Man / doch an-dere maer op 200; en bleef hier den Grave Deenhof / zijnde Weywode van Pomerellen / en een beroemt Krijgsman / mede doot.

Den Primo Vizir / van dese advantagie verwittight / sont aenstonts noch drie Bassas met meerder Troupen / tot versterking van de sijne / met bevel / om de Christenen selfs te attacqueren; doch den Hertogh van Lotharingen / den 9 daer aen sijn Infanterye by hem gekregen hebbende / advanceerde daer op / zijnde den 10 / selfs na Barakan / om de Turcken op te scherpen / hebbende de Polen in die gelegentheyt de lincker Vleugel: de Turcken dese Macht op haer siende aen komen / en tot soo een distantie genadert / als sy bequaem dach-ten / om daer op los te gaen / vielen met een schrickelijck geschreeuw daer op aen / en voornamentlijck op de lincker Vleugel / waer den Poolsen Groot-Veldtheer Jablanowsky 't Gebiedt voerde / welcke sy oock / op haer voor-gaende Victorie moedigh / met soo een furie aen-tasten / dat sy deselve dwongen te wijcken; doch den Hertogh van Lotharingen met sijn Cavallerye van de

rechter

rechter Vleugel op de Turcken toesettende / viel haer soo hevigh aen / dat hy haer dwong te vluchten: in die gelegentheyt wierden eenige Regimenten gecommandeert / om de vluchtende Turcken te vervolgen / welcke haer door een gedeelte in een Maras / en door een gedeelte in den Donau dreven / want de Brugge / die tusschen Barakan en Gran was gemaeckt / brack door 't meenigte Volck / dat daer op quam / in stucken / soo dat de meeste in 't Water vielen en verdroncken / en de gene / die in 't Maras waren / doot geslagen wierden / alsoo in de eerste furie geen quartier aen de Turcken gegeven wiert / en men op het laetste alleen omtrent 1000 Gevangenen bequam / daer onder den Bassa van Silistrien; den Prins Louis van Baden had sigh in dit Gevecht seer dapper getoont / en was door sijn goet beleyt een voorname oorsaeck deser Victorie / also de Keyserlijcke Cavallerye sonder de Infanterye alleen ageerde: de Christenen verovorden alle de Vaendelen / Tenten / Stucken / Bagagie / en 't geen verder in 't Turckse Leger was / en kregen oock wel 1000 Paerden tot buyt: 't verlies der Turcken aen Manschap wert verscheyde geoordeelt; want men wil / dat van deselve / zijnde door 't Gevecht ruym 13000 Man van de uytgelesenste Volckeren sterck geweest / maer 3 à 4000 Man ten hooghsten zijn onthomen / daer onder den Bassa van Mesopotamien / die haer commandeerde; doch andere sustineren / dat haer verlies soo groot niet was: immers men sag / dat den Donau van Bloet was root geverruwt; dit Gevecht duerde omtrent 5 uren.

De Keyserse trocken daer op aenstonts na Barakan / en beschooten die Plaets soo sterck met haer Canon en Musketten / dat die van binnen aenstonts de Vaendelen opstaken / om te accorderen / gelijck oock geschiede / treckende de Keyserse daer op aenstonts in de Plaets; doch korts daer aen ontstont aldaer een brandt / welcke het Plaetsje in de Asse leyde / sonder dat men echter wist door wat toeval dat het quam.

Door dit slaen der Turcken / als bestaende uyt de beste overgebleven Militie van den Grooten Sultan / was den Primo Vizir seer onestelt: hy had wel gemeent met noch eenige Macht tot hulp van de sijne na Gran te trecken / maer door dit ongeval durfde hy sulcks niet wagen / en retireerde van Offen selfs over de Esegger Brugh te rugge / latende weynigh Volck in Ongaryen; dit geschiede te meer / om dat den Tartar Cham en den Vorst van Zevenbergen mede na huys waren getrocken / en den Teckeley sig in Opper-Ongaryen onthielt / om sijn Plaetsen te versekeren.

De Keyserse en Polen van de handen hier door ruym hebbende / en door dit voordeel aen-gemoedigt / lieten aenstonts een Schipbrug over den Donau / by Gran / slaen / soo om die Plaets te belegeren / als om te beter Fouragie te konnen bekomen / alsoo'er een groote schaersheydt in 't Christen Leger dien aengaende was; doch aen de andere zijde vonden sy het alsoo min als aen dees zijde / alsoo de Boeren over-al niet alleen wegh gevlucht waren / maer dat oock het Landt verwoest was. Den 19 October dese Schipbrug vaerdigh ge-

raeckt zijnde/ soo trock eerst de Keyserlijke Cavallerye en Artillerye daer over/ gevolgt den 20 van de Infanterye; de Polen bleven ondertusschen aen de andere kant/ om alle onderstant te verhinderen: dese Macht/ waer onder oock eenige Ceur-Beyerse Volckeren waren/ dan sonder eenig ongemack over geraeckt zijnde/ soo vermeesterde den Grave van Scherffenberg met de 5 Battaillons van Weenen en 2 Regimenten Dragonders de St. Thomas-Bergh/ die dicht aen Gran legt/ en vatte daer Post/ waer op de Turcken aenstonts de Voor-stadt/ of Water-stadt/ in brandt staken: op desen Bergh wierden aenstonts eenige Batteryen gemaeckt/ en daer mede de Stadt en het Slot/ waer in 5 a 600 Janitsaren lagen/ beschoten; hier mede wiert soodanig geadvanceert/ dat de Keyserse den 26 tot dicht onder de Stadt quamen/ en twee Minen vaerdigh hadden/ oock een sekere Redoute/ die op den Berg tusschen de Stadt en 't Casteel lagh/ met behendigheyt en bezrassing vermeesterden; waer op de Turcken/ die den selven dagh opgeeyst waren/ doch daer toe niet hadden willen resolveren/ den 27 dito het teecken gaven/ om te capituleren/ gelijck oock geschiede/ en wierden als-doen de volgende Conditien tusschen haer en de Keyserse getroffen/ om dese stercke Vesting Gran over te leveren:

Articulen, op welcke sig de Vesting Gran den 27 October, na een Belegh van 4 dagen, aen de Keyserse heeft over-gegeven.

1. SUllen alle de Stucken, Mortieren, Munitie, Magasijnen, en alle beschermings Geweer (behalvens 't gene hier onder gespecificeert staet) in de Vesting werden gelaten.

2. Wert toegestaen, dat de Besetting sig voor 2 dagen lang met Broot en Vleesch sal mogen voorsien, en alle Cavet, Serbet, Klederen en andere Meubelen mede nemen.

3. Sijn Hoogheyt van Lottharingen sal aen de Besetting een aental Wagenen verschaffen, waer mede sy hare Bagagie te Water afwaerts konnen brengen.

4. Men sal oock eenige Schepen tot afvoering geven, waer van sig het gedachte Guarnisoen, indien alles in een-mael niet afgevoert kan werden, meermael sal mogen bedienen, en deselve te rug herwaerts senden, om haer saken af te halen.

5. Indien gedachte Bagagie op een-mael niet afgevoert soude konnen werden, soo wert toegestaen, dat het Guarnisoen alle het gene, wat te rug moet blijven, in de Neder-stadt in sekere bewaeckte en bewaerde Huysen sal mogen leggen, en eenige van haer Volckeren daer by stellen, op dat deselve ter goeder trouw, onverhindert en onopgehouden, gevoeglijck na konnen komen.

6. Alsoo 'er geen Scheeps-luyden, die men kan ontbeeren, voor handen zijn, sal de Besetting gehouden wesen met haer eygene Luyden te laten af en aen varen.

7. Door 't accorderen deser Puncten sal aenstonts de Poort van 't Slot werden ingeruymt, op dat de Keyserlijcke Troupen aldaer konnen Post vatten: de Besetting, dat is te verstaen de weerbare Luyden van de Vesting Gran, sullen oock

reet sullen zijn,

aten werden.
ren, Opper- en
gedacht is, vry
jck als die geëx-

h uyt Syrien/
amson Bassa/
gan na Offen;
van 't Slot tot
tot Comman-
100 Hussaren/
d in dese Bele-
n/ vermits hy
d over gelaten.
oor een wonder
erg legt/ wiens
grad gesondheit/
aetsen met een
/ dat de schrick
Pest of Offen
etsen leggende/
upsteren/ soo
op hem hadde/
erlopen zijnde/
/ gelijck oock
oock van Bou-
s de helft/ soo
r voor het best
ckt hadde/ sig
in de Winter-
equartier sou-
e resolutie aen
die oock voor
de Keyserlijke
soude inquar-
sijn: te weten/
s de helft van
Berk/ Croy/
ni/ Veterani/
Saxen-

raeckt zijnde/ so
gevolgt den 20
dere kant / om
eenige Ceur-B
raeckt zijnde /
taillons van M
die dicht aen
de Voor-stadt /
aenstonts eenig
waer in 5 a 600
vanceert / dat
Minen vaerdig
de Stadt en 't
waer op de Tu
hadden willen
gelijck oock ge
haer en de Kep

Articulen ,

1. SUllen alle
mings Ge
Vesting werden
2. Wert toege
sal mogen voor
nemen.
3. Sijn Hoo
verschaffen , w
4. Men sal oo
Guarnisoen , in
mogen bediene
5. Indien ge
soo wert toegel
in de Neder-sta
eenige van haer
onverhindert en
6. Alsoo 'er g
sal de Besetting
7. Door 't ac
ingeruymt , op
setting , dat is t

ze gelijck, wanneer de boven-genoemde Wagens en Schepen gereet sullen zijn, af-trecken.

8. Sullen alle Christenen, die in 't Slot gevangen zijn, los gelaten werden.

9. Eyndelijck, magh het Guarnisoen met Vrouwen en Kinderen, Opper- en Onder-geweer, Paerden, Cameelen, Sack en Pack, als boven gedacht is, vry uyt trecken; doch mits observerende de vorige Conditien, gelijck als die geëxprimeert zijn.

In gevolge van dese Capitulatie trock den Vorst van Alepach uyt Syrien/ Commandant aldaer/ en Bassa van Nicopolis/ benevens Samson Bassa/ Overste der Janitsaren/ met 300 weerbare Mannen uyt Gran na Offen; waer op den Hertogh van Lotharingen den Commandant van 't Slot tot Presburg/ den Heer Oversten van Carlowitz/ weder aldaer tot Commandant stelde/ en 1000 Keyserlijcke Soldaten/ nevens ettelijcke 100 Hussaren/ tot Guarnisoen daer in leyde. Den Ceurvorst van Beyeren had in dese Belegering present geweest/ doch sig daer in als incognito gehouden/ vermits hy 't Commando t'eenemael aen den Hertog van Lotharingen had over gelaten.

Na dit geluckig veroveren van Gran/ 't welck by yder als voor een wonder gehouden wiert/ also het Slot aldaer op een onaenkomelijcke Berg legt/ wiert den Oversten Heusler met eenige Volckeren na Weitzen en Novigrad gesonden/ leggende tusschen Gran en Pest en Offen/ om te sien/ of die Plaetsen met een overval of verygement te veroveren waren/ also men oordeelde/ dat de schrick de Turcken daer in overheert soude hebben/ en dat men dan licht Pest of Offen mede met succes konde aen tasten; maer de Turcken/ in die Plaetsen leggende/ toonden sigh seer manhaftig/ en wilden na geen dreygementen luysteren/ soo dat desen Oversten/ niet siende op te doen/ also hy geen Geschut by hem hadde/ weder te rugge most keeren. 't Saysoen ondertusschen soo ver verlopen zijnde/ de Koude beginnende te naderen/ en de Keyserlijcke Volckeren/ gelijck oock de Polen/ in de gantse Velt-tocht/ soo door 't Swaert als gebreck van Vourage en Lijf-tocht/ ongemeen zijnde verminderet en meer als de helft/ soo wiert by de gesamentlijcke Opperhoofden van 't Christen Leger voor het best geoordeelt/ om/ met het geen men in dese Campagne uytgewerckt hadde/ sig te vergenoegen/ en de Volckeren/ om haer wat te doen rusten/ in de Winter-quartieren te leggen; ten eynde sy tegens 't aenstaende Jaer te bequamer souden zijn/ om op nieu tegens de Turcken te konnen ageren: dese resolutie aen sijn Keyserlijcke Majesteyt gesonden zijnde/ soo keurde deselve die oock voor goet/ en sont aen den Hertogh van Lotharingen ordre/ dat hy de Keyserlijke Volckeren op de volgende wijse/ soo in Ongaryen als elders/ soude inquartieren/ en dat het Hooft-quartier tot Neusol in Ongaryen soude zijn: te weten/ in Opper- en Neder-Ongaryen dese Regimenten te Voet; als de helft van Lesle/ Diepenthal/ Wallis/ Daun/ Knigge/ Salmb/ Grana/ Berk/ Croy/ Strazoldo/ Rossa en Out-Starenberg: te Paert; Piccolomini/ Veterani/

Saxen-Lauwenburgh en Merci: Dragonders; Styrum / Heusler / Rabstain en Schultz: Croaten; Lodron / Riccardi en Kery; 't Gespanschap van Zemblein bleef voor de Troupen van [illegible]. De Regimenten van Serini en Bargotz wierden tot Zathmar en Tyrct geleght. In Bohemen de volgende Regimenten: te Voet; Keyserstein / Mansfelt en Souches: te Paert; Caprara / Palfi / Montecuculi / Gondola / Gotz en [illegible]; als mede de Artillerye. In Moravien het Regiment te Paerde van Rabatta / de Ceur-Beyerse Infanterye / 't Regiment van Schaffhausen te Voet / Baden en Lotharingen te Paerde; Dunewald en Halleweyl / Dragonders / en 't Regiment van [illegible] / nevens 't halve van Chauvirey. In [illegible] 't halve Regiment van Lesle / Aspremont / 't halve van Heusler / Scherpenberg en Nieuburg te Voet; Metternich te Paert / Heran / Dragonders: en in Oostenrijck de Regimenten van Wurtemberg / Stadl / Scharfenbergh en Nigrelli.

Maer den Ceurvorst van Beyeren / die sig / gelijck als gesegt is / mede in het Keyserlijcke Leger met sijn Volckeren bevont / siende dat sijn Volckeren aldaer niet genoeghsaem van subsistentie voorsien souden konnen werden / keerde deselve na sijn Lant te rugh / om aldaer de Quartieren te nemen / en volghde selfs over Weenen en Lintz (alwaer hy van den Keyser noch sijn afscheyt nam / en het Tractaet van Alliantie en Guarantie met de andere Geconfedereerde / gelijck als wy voor desen geseght hebben / ondertekende) na sijn Residentie-plaets Munchen / latende sijn Volckeren niet alleen tegens de Voorjaer weder recrouteren / maer noch andere daer by werven. De Franckise Creyts-volckeren en eenige Swabise / die naderhant daer by gekomen waren / trocken ooch weder te rugh na 't Rijck / om haer Quartieren aldaer te nemen / en wederom gerecrouteert te werden / zijnde den Generael Major / of Velt-Marschalck van de eerste / den Heer van der Leyer / in dese Campagne in Ongaren doot gebleven.

Den Hertogh van Lotharingen den 10 November van den Coningh van Polen (welcke zedert die tijdt de Litause Volckeren / die in 't eerst achter gebleven waren / by hem hadde bekomen / en die toen mede preparatie maeckte / om na sijn Landt terugh te trecken / alschoon de Winter-quartieren voor sijn Volckeren in Opper-Ongaryen aengewesen waren) afscheyt genomen hebbende / quam mede in 't laetst van die Maent tot Lintz / hebbende het Gebiedt van de Keyserlijcke Volckeren in Ongaryen aen den Generael Rabatta gelaten / welcke tot Nieuhsol / als 't Hooft-quartier / bleef resideren. Met sijn aenkomst aen het Keyserlijcke Hof werde aenstonts over de preparatien / diemen tot de aenstaende Campagne most doen / gedelibereert: en vermits den Paus groote Sommen Gelts aen den Keyser had gesonden / en noch t'elckens sont / om die tot den Oorlogh tegens de Turcken te gebruycken / wiert aldaer geresolveert / om noch eenige nieuwe Regimenten te werven / en de oude te recrouteren / op dat men in 't aenstaende Jaer een Macht van 80000 Man tegen de Turcken

in

in 't Velt soude konnen brengen; dese Resolutie was wel genomen / en goet / maer door 't een en 't andere voorval wierden de Gelden niet voor 't aenstaende Jaer aen de Officiers uytgedeelt / om haer Werbingen en Recrutes te doen.

Den Generael Staremberg / die door sijn dappere defentie van Weenen de renommé door gants Christenrijck had gekregen van een manhaftigh Soldaet te zijn / en daerom wel meriteerde / om geavanceert te werden / wiert door den Keyser niet alleen tot Velt-Marschalck gemaeckt / maer den Coningh van Spangien begiftigde hem oock met de Ridder-Ordre van het Gulde-Vlies / en den Paus sont hem oock een braeve vereering / met een Brief, vol van bedanckinge over sijn dapperheyt in 't defenderen van Weenen / en by gevolg oock van Italien. Dese verheffing tot Velt-Marschalck van den Keyser was echter aen de andere Velt-Marschalcks Luytenants / als den Hertog van Saxen-Lauwenburg / den Grave Caplicrs / en de Generaels Dunewalt en Caprara / als welcke Ampt hy mede nevens haer bedient had / niet seer aengenaem / soo dat sy / om niet onder hem te moeten dienen / haer Ampten scheenen te willen verlaten; doch den Keyser / wel wetende dat dit seer ervarene Krijgs-luyden waren / die hem in dese gelegentheyt seer wel te pas quamen / en welcke / indien sy in soo een gelegentheyt als den Grave van Staremberg waren geweest / ongetwijffelt niet minder gedaen souden hebben / maeckte haer alle / om haer te vernoegen / mede tot Velt-Marschalcken / soo dat dit different eyndelijck noch by-geleyt wiert.

Wy souden hiernevens wel iets van een Alliantie / die 't Keyserlijcke Hof met de Republijcke van Venetien tegens de Turcken sochte te maecken / by voegen / maer alsoo sulcks / nevens de Negotiatie met Moscovien / eerst in 't volgende Jaer is geschiet / sullen wy daer van tot die tijt swijgen.

Terwijl de saecken aldus in Ongaryen passeerden / gelijck als voor desen is gesegt / had den Grave van Herbersteyn / Gouverneur van Carelstadt / en Keyserlijcke Generael in Croatien / met hulp van eenige Keyserlijcke Volckeren en sijn Croaten / de Vestingh Canischa / zijnde de voornaemste / die de Turcken in dat Gewest hadden / rontom besloten gehouden / soo dat'er niets in noch uyt konde komen: hy hadde oock vijf Casteelen daer omtrent / genaemt Pergenty / Walbezka en Sigeth / van de Turcken verovert / om die Plaets te beter te besluyten / maer de twee eerste wierden door de Croaten in brant gesteken / soo dat hy niet veel voordeel daer van hadde / en was men aen het Keyserlijcke Hof hier over noch [illegible] / alsoo de Passagie daer door aen de Turcken open stont / om al 't geen sy wilden binnen die Vesting te brengen; [illegible] het haer alleen niet souden effectueren.

Wy hebben gesegt / dat den Coning van Polen / na dat hy den 16 November van den Hertog van Lotharingen sijn afscheyt genomen had / sigh prepareerde / om terugh met sijn Volck na sijn Lant te trecken / alsoo het te schraet in Ongaryen was / om aldaer te blijven; doch echter op 't versoeck van den Keyser stont hy toe / dat de Lithauwers sig in Zipserlant souden inquartieren /

om

om door de Keyserse altijt by der hant te zijn / en deselve te secondeeren ; doch terwijl hy op de te rugge-reys was / namen sijn Volckeren in Opper-Ongaryen noch eenige Plaetsjens en Casteelen / die in sijn wegh lagen / in / gelijck als Zeitsin (anders oock genoemt Zeychim) Hollock / Sechi / [illegible] / Bode en Blauwensteyn : 't eerste / als met Bolwercken voorsien / hadt noch al eenige moeyte in / want alle de Raedsheeren van den Coning van Polen raden hem sulcks af / soo om dat het Saysoen was verloopen / als dat het Leger afgemat was ; doch den Coning / die het niet reputatious dacht / dat hy soo een Stedeken / sonder het te vermeesteren / bloot in sijn wegh soude laten leggen / liet het echter aen tasten : in welcke gelegentheyt de Cosacken sig soo deftig dragen / dat sy / onder 't faveur van de rooch / alsoo de Voorstadt op haer aenkomst in brandt wierdt gestoken / in 't Stedeken quamen / en de Turcken en Malcontenten dwongen / om 't selve over te geven / latende den Coningh van Polen haer door sijn ordinaire goedertierentheyt daer noch uyt trecken : doch alsoo dit Stedeken / leggende tusschen Villeck en Erla / in Ongaryen lagh / gelijck oock de andere Plaetsen / liet sijn Majesteyt van Polen die aen de Keyserse over / om deselve met haer Volckeren te besetten / welcke noch de Berg-steden en andere weder in possessie namen / alsoo den Teckeley die doch door 't bewerck der Turcken niet konde beschermen.

Terwijl echter den Coningh van Polen noch in Ongaryen bleef / hadt den Teckeley soo aen hem / als aen de Keyserse Generaels / om een Stilstant van Wapenen versocht / om ondertusschen wegens sijn Accommodement met den Keyser te handelen ; te meer / alsoo op dese Victorie van de gesamentlijcke Machten veel Ongarise Heeren van hem weder afgevallen waren / en sig onder des Keysers gehoorsaemheyt hadden begeven : den Coningh van Polen wonde sig wel genegen / om sig als Middelaer tot dien eynde te laten gebruycken / als oordeelende / dat aen den Keyser daer door een groote doorn uyt sijn voet genomen soude zijn / en hielt derhalven verscheyde Conferentien met des selfs Gesanten ; maer alsoo men aen 't Keyserlijcke Hof desen Teckeley weynigh vertrouwde / en oock op hem seer gebeten was / om dat men hem daer de geheele schult van desen Oorlogh gaf / soo was men aldaer daer toe echter soo gereet niet ; te meer / alsoo hy seer voordeelige Conditien wilde bedingen / daer men in tegendeel aen 't Keyserlijcke Hof oordeelde / dat sijn saken nu in soo quaden staet geraeckt waren / dat hy eer om Pardon behoorde te bidden / en sigh aen des Keysers Genade te submitteeren / als iets te willen begeeren ; invoegen men van de Keyserlijcke zijde aen den Coning van Polen / die voor hem intercedeerde / tot antwoort gaf / dat sijn Keyserlijcke Majesteyt / sonder krenckingh van sijn eer en reputatie op de vermetele Eysschen van den Teckeley en sijn Adherenten niet in onderhandelingh met deselve konde treden ; doch sijn Majesteyt van Polen / dese saken wat dieper in-siende / en oordeelende / dat door sijn versoening niet alleen een groote stut aen de Turcken ontnomen soude zijn / maer dat oock in die gelegentheyt het gantse Coningrijck Ongaryen met vereenigde

nighe krachten tot voordeel van den Keyser en Polen tegens de Turken soude konnen ageren / sont echter aen 't Keyserlijcke Hof de volgende Articulen / waer op hy oordeelde / dat het Accommodement met de Teckely getroffen soude konnen werden:

1. Dat de Grave Teckeley van de Ottomannise Protectie te gelijck met sijn Adhærenten oprechtelijck wijcke, en onder de Gehoorsaemheyt van sijn Keyserlijcke Majesteyt weder-keere. 2. Een eeuwige vergetenheyt van alle het gene, dat tot op desen huydigen dagh gedaen is, aen den selven Grave Teckeley en hem assisterende Adhærenten, of een generale Amnestie gepresteert werde. 3. De verkrijging van de oude Vryheden, volgens het Diploma van den Keyser, 't welk hy in sijne Electie in het Jaer 1655 aen de Ongaren toegestaen heeft, en door een in 't kort te publiceren Bevel geconfirmeert, en tot vernieting van de Wetten, door welcke sy daer van gepriveert werden, ter goeder trouwe gestabileert werde. 4. De Restitutie van roerende en onroerende Goederen te doen. 5. Van 't welck sijn Coninglijcke Majesteyt, ten besten van de Vrede, van hem en sijn Successeurs in het Coningrijck Polen en de Republijck versochte Guarantie bereyt is te presteren. 6. Dat sijn Coninglijcke Majesteyt oordeelt, dat Caschau, soo lang als de Onderhandelinge duerde, van Besetting behoort bevryt te zijn, en tot de Negotiatie seer bequaem is. 7. En nademael soo den Doorluchtigen Prins van Lotharingen als den Heer Baron Jeconsky, Afgesant van sijn Keyserlijcke Majesteyt, sig niet geinstruëert verklaert hebben, de Goedertierentheyt van sijn Keyserlijcke Majesteyt aen den Grave Teckeley te verklaren, welcke aen den Baron de Saponara eerst 13 Gespanschappen met Erf-Recht, daer nae de Deelen van Ongaryen by de Rivier Gran, en eyndelijck by de Rivier Theys, met de Titul van Prins, te besitten, geproponeert heeft, acht sijn Coninglijcke Majesteyt, dat aen hem ten minsten voor sijn Leven iets toegestaen behoort te werden, dat hy met soo veel te meer genegentheydt op sijn Keyserlijcke Majesteyt sigh betrouwe, aen wiens goedertierentheyt dit geheel gelaten wert, achtende sijn Coninglijcke Majesteyt dit het gereetste middel, om tot de Vrede te komen, te zijn.

Dit ging echter soo haest niet voort / alsoo men aen 't Keyserlijcke Hof noch difficulteyt daer omtrent maeckte / en dat oock den Teckeley naderhant door alle sijn Actien betoonde / dat hy van de Ottomannise Porte niet wilde af wijcken. Wegens dese en andere oorsaken / waerom het Poolsse Leger te rugh na huys most trecken / sont den Coningh van Polen noch den volgenden Brief aen den Keyser.

Doorluchtigste en machtigste Prins, Heer Broeder, en onse waerdste Nabuer:

'T Blijckt, dat onse Brieven trager aen Uw Majesteyt, als de gewichtigheden van saken vereysschen, over gebracht zijn, waerom den Grave Teckeley, door wanhoop aengedreven, sig te meer op de Ottomannise Protectie heeft beginnen

ginnen te verlaten, en Opper-Ongaryen tegens ons den Oorlog opentlijck over-al verklaert heeft, om welcke oorsaeck oock Cascau voor ons optoeganckelijck is geweest, uyt welcke Plaetsen de Troupen van Uw Majesteyt na Leutschau gesonden zijnde, wy self na Eperies vertrocken zijn, maer hebben die Plaets gesloten, en vyandlijck tegens ons aengedaen gevonden; die Stadt te belegeren hebben ons niet de afgenomen krachten van ons Leger, alhoewel het selve door de swaerheyt van den Oorlogh, en wel meest door de Siecktens vermindert is, maer wel het gebreck van Leeftocht en Voeder, van 't welcke den Doorluchtigen Afgesant van Uw Keyserlijcke Majesteyt aenschouwer is geweest, niet toegelaten, also de Inwoonders van dat Coningrijck, de hoop van de Goedertierentheydt van Uw Majesteyt verloren hebbende, liever haer Dorpen en Vlecken hebben willen afbranden, als aen twijffelachtige saken sigh beveelen: Wy hebben echter niet-te-min na de grootheyt van de plaets, en de overgebleven Leeftocht, deselve met onse Soldaten beset. Maer also door Uw Keyserlijcke Majesteyt aen het Guarnisoen van die Plaets Militaire Soldyen belooft zijn, soo hebben Wy ten dien eynde uyt onse Schat-kist deselve in handen van den gem. Doorluchtigen Heer Afgesant doen stellen, achtende, dat dit het krachtigste middel was, om haer van de Party van den Teckeley af te trecken, en veel anderen, die alleen door gebreck roven, en die Party volgen, aen te locken. Nu hebben Wy eyndelijck in ons Casteel Luboula van den eerwaerden Cardinael Bonvisio hier op de Grensen van ons Rijk van Uw Majesteyt een Brief ontfangen, van den eersten December, in dewelcke deselve seght, dat, hoewel sijn Genade uyt sijn Naem aen dit Rijck openbaer en geapprobeert soude zijn, echter niet nalaet deselve saeck wyder aen sijn Raedt te refereren. Ons staet wyders niet te doen, als te wenschen, dat de Almachtige Godt dit sulck een Uytslagh gelieve te laten nemen, dat het selve ten besten en [illegible]e van de Christenheyt en Uw Majesteyt magh strecken. Wy keeren ondertusschen weder na huys, op dat Wy den Afgesant van de Czaaren van Moscovien, die ons ergens onderwegen staet t'ontmoeten, mogen expediëren, en op 't efficacieuste; wegens de voorkomende Succesen, voor onse Domainen verdere sorgh dragen: Voornamentlijck, dewijl wy onlangs tydinge ontfangen hebben, dat, op 't gerucht van onse aenkomst, door de Genade Godts, de Turcken in Podolien verscheyde Stercktens verlaten hebben; dat de geheele Ukranie sig aen den Veldt-Heer en Oversten der Cosacken, dewelcke Wy onlangs aldaer gestelt hebben, overgegeven heeft; dat de Desseynen op Bialogrod en Budiack gelucking uytgevoert zijn; en dat daer-en-boven de Benden en 't Leger van de Tartars, dewelcke de Grensen van Valckonien geinvadeert hadden, gedissipeert is, den Roof en Gevangenen, die sy gekregen hadden, sonder schade weder bekomen, en van haer vele Voornamen en Principalen gevangen genomen zijn; 't welck alles aen Uw Majesteyt Broederlijck gecommuniceert hebbende, wenschen Wy den selven van herten goede gesontheyt en goet succes van saecken.

Gedaen in onse oude Stadt Sandeir, den 20 December, 1683.

Wy sullen nu de saecken van Ongarpen voor dit Jaer hier mede laten berusten / en in 't kort eens besien / wat de Cosacken in de Ukranie en elders onderwijlen hadden uytgerecht.

Doch eer wy echter hier mede beginnen / moeten wy noch hier in lassen / dat den Primo Vizir / zedert het verlies van de Batallie by Barakan na Belgrado / van waer den Turcksen Sultan korts te voren na Adrianopolen was gegaen / was vertrocken / en daer alles liet prepareren / om tegens 't aenkomende Jaer weder met een groote Macht in Ongarpen te komen: den Sultan had sijn Actien geensints gedisapprobeert / alschoon hy in de Campagne ongeluckigh was geweest / maer 't Volck in Turckyen seer tegens hem murmurerende / als hem de schult alleen van den Oorlogh gevende / soo wiert den Sultan genootsaeckt / om haer te bevredigen / en dat sy daer door aengemoedigt souden werden / om ten Oorlogh te gaen / den selven / nevens de voornaemste van sijn Aenhangers / te laten stranguleren / gelijck oock in het laetst van December tot Belgrado geschiede.

Zedert dat den Coning van Polen met sijn gereetste Macht / gelijck als hier voor is geseght / tot het ontset van Weenen was getrocken / waren 'er echter noch veel Troupen / die in soo korten tijt niet in volkomen staet konden wesen / maer noch geworven wierden / achter gelaten: den Coning van Polen had met sijn vertreck het Commando over deselve aen den Castellan van Crakouw gegeven / op dat hy daer mede tegens de Turcken / die in Caminiec in Podolien lagen / soude vigileren / en oock in de Ukranie sijn heyl soecken; te meer / alsoo vele Cosacken / soo op hope van Buyt als met Gelt wierden aengemoedigt / om de Poolsse Kroon te komen dienen; van dit Volck quam 'er soo een groot getal tot de Polen / alschoon haer Veldtheer sulcks verboden had / dat den Castellan van Crakouw / so met sijn eygen als dese Volckeren / meer als 20000 Man by malkander kreegh. Met dese Macht trock hy in October van Ruslemburgh na de Ukranie op / en meende daer het Slot Jaslowic te overvallen / maer de Besettingh te sterck / en 't Saysoen wat verre verlopen zijnde / soo most hy eyndelijck 't selve weder verlaten / en sijn Volckeren daer ontrent in de Quartieren leggen. De Turcken / van dese aenkomst verwittigt / sonden eenige Troupen uyt / om op sijn desseynen te passen; doch die wierden niet alleen wegh gejaegt / maer den selven Castellan / bericht gekregen hebbende / dat eenige Tartaren een groote stroop in de Ukranie hadden gedaen / en veel Roof / Buyt en Gevangenen gekregen / en te rugh na Caminiec in aentocht waren / trock aenstonts met sijn Macht op haer af / tot selfs onder Caminiec; hy had in die gelegentheyt 't geluck / dat hy haer onderweeg aentrof / sloeg / veel neder maeckte / en den Roof en Gevangenen van haer af nam; En vermits ondertusschen de Cosacken hoe langer hoe meer by hem quamen / en dat het te laet in 't Jaer was / om iets op Caminiec te ondernemen / sont ged. Castellan / om onderwijl op de Turcken te passen / den Cosacksen Veltheer Kunitzky met eenige 1000 Man na de Ukranie / om daer alles onder 't Poolsse Gebiedt te

brengen; deselve had oock soodanigen geluck/ dat niet alleen de meeste Plaetsen sigh onder den Coningh van Polen begaven/ daer onder Bialogrod en Budziac/ maer dat hy oock een groote inval in de Krim/ zijnde een Landschap van de Tartaren/ dede/ verwoestende/ plonderende en doot slaende al wat hy daer vont. Aldus daer uyt weder te rugh getrocken zijnde/ begaf hy sigh na de kant van Wallachien/ waer de meeste Inwoonders hem toe vielen/ en sig mede onder protectie van de Poolsse Kroon begaven/ voegende sig daer op by de Cosacken/ om de Tartaren/ die uyt Ongaryen weder te rug na huys stonden te trecken/ het hooft te bieden; sulcks geluckte haer oock seer wel/ want in December viel in dat Landtschap een groote Batallie tusschen beyde voor/ welckers uytslagh men best in de volgende Brief van den Cosackschen Veldtheer selfs sal konnen sien:

Extract-Schrijvens uyt Stachin van den Hetman Kuniesky aen den Heer Castellan Crakowsky van den 17 December.

WY hebben alhier de Horden (Godt lof) treffelijck verwelkomt, soo dat het niet te vreesen is, dat sy een Inval in Polen of de Ukranie sullen doen, alsoo iek alhier sta, en den Vyandt om Budziak de Vleugels vry wat gekort hebbe, zijnde van deselve met Wijf, Kinderen en Gesin wel 300000 op de plaets doodt gebleven. De Wallachers hebben tot Kissieng den Eedt aen sijn Koninckljicke Majesteyt en de Republijck gedaen, en belooft de Coninglijcke Armee en Zaporower Cosacken alle bystant te doen. Na dat de Cosacken desen Eed van de Wallachers hadden genomen, ben ick den 14 December in de nacht opgebroocken, en wierdt den 15 door den Bey van Tiakin en Kainack, gelijck oock door den Alibey, als Opper-Commandant over de Horden, die soo aen Turcken, Janitsaren en Spahis 30000 Man sterck waren, aengetast, doch in den eersten aenval wierden deselve van onse Cosacken en Wallachers in vier partyen verstroyt, en alsoo erbarmelijck ter neder gehouwen en gants verslagen: in dese gelegentheyt is den Bey van Tiakin mede gedoot, en den Alibey door mijne Cosacken, alschoon hy 100000 Rijcksdaelders tot sijn Rantsoen presenteerde, op de plaets van 't Gevecht ter neder gesabelt. Soo dra wy op haer aenvielen, konden sy tegens ons niet bestaen, en sy konden, om de groote Sneeu, het oock niet ontvluchten. Wy zijn in dese Actie soo geluckig geweest, dat 'er weynige van de onse zijn gebleven, doch van de Turcken leggen wel vier Mijlen verre Dooden, soo van de Janitsaren, Spahis als de Horden, en is alsoo dese gantsche Armee van 30000 Man t'eenemael geruineert. De Wallaehers kan men wel vertrouwen, also sy sig sterk aen ons verbonden hebben.

Zedert zijn 'er noch wel eenige Actien tusschen dese Cosacken en de Turcken en Tartaren voorgevallen/ maer also die in 't ander Jaer zijn geschiedt/ sullen wy voor dees tijt die laten blijven/ en eens besien/ wat ondertusschen in 't Noorden is gepasseert.

Den

Den Coningh van Denemarcken / in 't voorleden Jaer een groote Contributie in 't Lant van Holsteyn opgestelt hebbende / liet deselve met het begin van dit Jaer met Executie invorderen / alsoo de Inwoonders / of door onmooglijckheyt / of door quaetwilligheyt / soo gereet niet waren / om deselve te betalen : vele Vorsten insisteerden wel by den Coningh van Denemarcken / dat die saeck in der minne bygelegt mocht werden / maer 't schijnt / dat'er geen Accommodement dien aengaende getroffen heeft komen werden. Dermits de Deenen in 't Landt van Oldenburg oock seer sterck by den ander quamen / en dat het gerucht liep / dat eenige Fransse Volckeren by haer souden komen / waren de Sweden in 't Sticht Bremen niet alleen / maer oock de Stadt Bremen selfs / seer beducht voor een overval ; doch 't gevolg heeft geleert / dat daer niets van is gekomen.

De preparatien ten Oorlogh van Sweden en Denemarcken / gelijck oock van den Ceurvorst van Brandenburgh en de Lunenburgse Vorsten / wierden met het begin van dit Jaer yverig voort geset / alsoo elck besorgt was / dat hy door den ander eenige aenstoot soude lijden. Den Coning van Denemarcken / die / benevens den Ceurvorst van Brandenburgh / meest in het interest van Vranckrijck was / beducht / dat de Oorlogs-Vloot / die haer Hoog Mog: lieten uyt-rusten / en waer van wy hier voor eenige mentie hebben gemaeckt / tot hulp van den Coning van Sweden / indien het tot eenige verwijdering mocht komen / (alsoo men aen 't Deensse Hof geensints gesint was / om toe te laten / dat men uyt Sweden eenige Volckeren na Pomeren soude over-schepen / maer sulcks door alle middelen socht te beletten) soude gaen / liet derhalven niet alleen veel nieuwe Volckeren werven / en ontbood / om sijn Armee te commanderen / den Grave van Roye / zijnde een Gereformeert Heer / uyt Vranckrijk / maer gaf oock ordre / dat'er een machtige Zee-Vloot soude werden geëquippeert / om / indien de Schepen van desen Staet sigh by die van den Coningh van Sweden souden willen vervoegen / de conjunctie te verhinderen : en alsoo men in Denemarcken oordeelde / dat dese Vloot alleen noch niet suffisant soude zijn / om dese twee machtige Vlooten / alsoo die van Sweden omtrent uyt 30 Zeylen / en die van haer Hoogh. Mogende niet minder / soude bestaen / wierdt wegens die Kroon aen den Koningh van Vranckrijck versocht / dat hy noch eenige van sijn Oorlogh-schepen daer by soude willen vervoegen ; sulcks wierdt aenstonts toegestaen / en liet sijn Alderchristelijckste Majesteyt tot Brest / en in de Westerse Havens van sijn Coninghrijck / een aensienlijck Esquadre / onder 't Gebiedt van eenen Monsr. de Preuilly / uytrusten ; het welck in Mey vaerdigh geraeckt zijnde / in Juny sijn Reys na de Sont voort sette / en aldaer oock in het begin van July quam / als wanneer de Deensse Vloot / mede klaer zijnde / sig met het selve Esquadre conjungeerde / doch noch eenigen tijt voor Coppenhagen bleef stil leggen.

Dese Deensse en Fransse Vloot bestont uyt de navolgende Oorlog-schepen :

Lijst van de Deensse Vloot.

Schepen.	*Commandeurs.*	*Canons.*	*Mannen.*
Christiaen de V,	Niels Juel, Admirael Generael,	84,	600.
Cuby-Printhen,	Christiaen Bielke, 2 Admirael,	74,	500.
De Noorweegse Leeuw,	Hendrick Speen, 3 Admirael,	84,	500.
De Swaen,	Cornelis Wit, 1 Vice-Admirael,	64,	400.
De Prins George,	Joseph Hop, 2 Vice-Admirael,	80,	500.
De Mercurius,	Frederick Gedde, 3 Vice-Admir.	78,	500.
Mars,	Andr. Dreger, 1 Schout by Nacht,	74,	500.
Anna Sophia,	. . . . Bille, 2 Schout by Nacht,	64,	350.
Charlotte Amelia,	Matthias Spanser, 3 Schout by N.	64,	350.
De groene Draeck,	Reyer Pick,	66,	400.
Christiaen de IV,	. . . .	56,	350.
Frederic de III,	Pieter Andriesz.,	54,	350.
Lindworm,	Francois Bon,	50,	300.
Gulden-Leeuw,	Pieter Carelson,	50,	300.
't Netel-blat,	Niels Barfort,	52,	300.
De Neptunus,	Jan Benjamin,	42,	200.
Den Engel,	Hendrick Knaben Hawer,	42,	200.
Victorie,	Hansse Hanson,	36,	200.
Sweedse Sperwer,	Michiel de Fosse,	44,	230.
Delmerhorst,	Bagge Knudser,	44,	230.
't Vliegende Hart,	Joris Meyer,	40,	200.
Wrangels Paleys,	Jan Jansz.,	36,	180.
Deensse Meermin,	Pieter Tomasz.,	30,	150.
De Draeck Soldaet,	Jan Bruyn,	30,	150.
De Spada,	Louis Cole,	30,	200.
Den Dolphijn,	Joris Barnes,	30,	200.
De Haes,	Jacob Gabrielsz.,	16,	90.
De Vier-pijl,	Christiaen Pals,	18,	90.
De Pauw,	Maerten Pietersz.,	16,	90.
De vliegende Vis,	Nicolaes Gintalbergh,	10,	50.
De Makreel,	Bis Massizer,	10,	50.
	Branders.		
De Charitas,	Een Hollandts Commandeur,	8,	30.
Lastdrager,	Een Hollandts Commandeur,	4,	30.
De Hoop,	Een Deens Commandeur,	2,	25.

Lijste

Lijste van de Fransse Commandeurs.

Den Marquis de Preuilly, Lt. Generael.	Mr. Damblimont.
Mr. Gabaret, Hooft van 't Esquadre.	Mr. Desnots.
Mr. de Chasteaurenard, Hooft van het Esquadre,	Mr. de Langeron.
	Mr. den Ridder van Rosmadec.
Mr. de Panetier.	Mr. de Machaut.
Mr. du Magnon.	Mr. de Moucourt.
Mr. de Montortié.	Mr. de Coëtlogon.

Commandeurs van de Branders.

Mr. du Rivau.	Mr. Barbeau.
Mr. den Ridder de la Borde.	Mr. Gratier.
Mr. de Longchamp.	Mr. Chamoreau.

De Deensse Werbingen ondertusschen te Landt seer verre geavanceert zijnde, soo wierden de meeste Troupen in Mey na 't Landt van Holsteyn gesonden, om daer van een Corps d'Armee te formeren: den Grave van Roye quam, om 't selve te commanderen, in 't begin van Juny tot Coppenhage, en wiert van den Coning van Denemarcken seer wel ontfangen, welcke hem tot Veldt-Marschalck Generael van zijne Troupen maeckte; en vermits de tijt vast aen quam, dat dese Armee gemonstert soude werden, begaf den Coningh van Denemarcken sig in 't begin van July, verselt van den Grave van Roye, na Holsteyn, en monsterde tot Oldeslo, daer 't Rendevous of Hooftquartier was, zijn Armee; waer over de Stadt Lubeck en de Lunenburgse Vorsten, die men getracht had, hoewel te vergeefs, mede in 't Fransse Interest te krijgen, vry jalours waren; want de eerste lieten de Fortificatien van haer Stadt verbeteren, en de andere brachten al haer Macht, bestaende wel uyt 20000 Man, te samen, op dat'er niets tegens haer interest ondernomen soude werden. Den Coning van Denemarcken vertrok daer op in 't laetst van July weder na Coppenhagen, en besag als doen de Fransse Vloot, die aldaer gekomen was; doch op 't advys, dat de Lunenburgse Volckeren over de Elbe en in Holsteyn waren getrocken, quam hy in Augusti weder in Holsteyn, en hielt zijn verblijf-plaets tot Rendesburgh; maer alsoo de Lunenburgers niet verder ondernamen, en dat ook 't Saysoen verliep, vertrock zijn Majesteyt van Denemarcken in het laetst van September weder na Coppenhagen, en bleef aldaer 't gantse Jaer, latende echter zijn meeste Troupen in Holsteyn blijven, en deselve daer de Contributie-Gelden van dat Landtschap, tot een groote beswaringe van de Inwoonders, invorderen.

De meeste Politijcken hadden wel geoordeelt, dat Denemarcken, als een kloeckende en talrijcke Armee aen die kant hebbende, en door Vranckrijck met Subsidien, als anderssints, gestijft werdende, iets voornaems soude hebben

ondernomen; te meer / om dat de Fransse en Deensse Vloten in de Zont soo sterck waren / dat de Sweden geen Volck na Duytslandt souden hebben konnen transporteren; maer het schijnt / dat dit voornemen / soo het al vast gestelt geweest mocht hebben / echter door 't een en 't ander (so men meent selfs door Vranckrijck / en dat de Lunenburgse Vorsten / welcke wel gewapent waren / sulcks niet gaerne gesien souden hebben) is verhindert geworden; doch echter / op dat men van de Fransse kant eenigh vergenoegen aen Denemarcken soude geven / en dat die mede de groote onkosten tot de krijgs-preparatien / die het gedaen hadde / soude konnen goet maken / wiert van sijn Majesteyt van Vranckrijck de Heerlijckheyt Jever in Oost-Vrieslandt / onder pretentie / dat die een Leen van Bourgondien was / doch welcke nu aen den Vorst van Anhalt toe quam / aen Denemarcken afgestaen / gelijck sulcks al in de secreete Articulen van 't Tractaet tusschen die twee Kroonen in 't voorleden Jaer was bedongen; maer van men hier de Ratificatie van Vranckrijck kan sien:

Extract van 't Tractaet tusschen de Coningen van Vrankrijk en Denemarcken

LOUIS, door Godts genade, Coning van Vranckrijck en Navarre, aen alle, die dese tegenwoordige Brieven sullen sien, zaligheyt. Hebbende willen (in consideratie van 't Tractaet van Alliantie, tusschen Ons en den Coning van Denemarcken gesloten, en getekent tot Coppenhagen den 25 van de Maent Maert laetst, soo door onsen wel-beminden en getrouwen Raedtsheer in onse Raden, en Meester van de ordinaire Requesten, den Heer Foullé de Martangis, als door de Heeren van Guldenleeuw, Alefeld, Revenclaw en Erenschild, hebbende mede macht van den Coningh van Denemarcken) cederen en overdragen aen ged. Coning van Denemarcken, sijn Erfgenamen, Successeurs, en die daer toe recht hebben, alle de Rechten, soo van Souverainiteyt als een directe Domaine, en alle andere dingen, die ons konnen toe-behoren, als Hertogh en Grave van Bourgondien, of onder eenigen anderen Titul, hoedanig die oock soude mogen wesen, op het Lant en de Heerlijckheyt van Jever, soo hebben wy, om dese en andere consideratien, die ons daer toe moveren, voor soo veel als het nodigh is en sal zijn, sulcks geconfirmeert; en door de tegenwoordige letteren van onse hant confirmeren wy de ged. Cessie en Overdracht van 't ged. Lant en Heerlijckheydt Jever in faveur van den ged. Coningh van Denemarcken, voor sijn Erfgenamen, Successeurs, en die daer toe recht hebben, wegens alle de Rechten, die aen onse Kroon wegens 't ged. Lant en Heerlijckheyt van Jever toe-behoren; toestaende, dat die van Denemarcken in 't toekomende het ten vollen vredighlijck besit, sonder daer in door ons, of de Coningen, onse Successeurs, om wat oorsaeck, of onder wat pretext, het oock soude mogen wesen, getroubleert te werden. Wy bevelen oock aen alle onse beminde en getrouwe Personen van 't Hof van ons Parlement, en aen alle onse andere Officiers en Justiciers, die het sal raken, dat sy dit tegenwoordige sullen registreren, en den inhout van 't selve

aen

aen den Coningh van Denemarcken, sijn Erfgenamen, Successeurs, en die daer toe recht hebben, laten genieten, want soodanigh is ons believen. Gegeven tot St. Germain in Laye, den 10 April, in 't Jaer der Genade 1682, en van ons Rijck het 37.

LOUIS.

Wegens den Coningh

COLBERT.

De Deenen namen in October hier op Jever / als sig niet konnende defenderen / in; doch 't Casteel / waer op eenige Militie lagh / lieten sy van dit Jaer onaengetast blijven.

De Deense en Franse Vlooten / die wy laetst gesegt hebben / dat voor Coppenhagen t'samen waren geconjungeert / gingen wel na de Oost-Zee onder zeyl / en bleven daer eenigen tijt kruyssen / maer alsoo daer mede doch niet voorgenomen wiert / quamen sy weder voor Coppenhagen: de tijdt ondertusschen verlopende / en de Winter naderende / soo kreeg de Franse Vloot ordre / om weder te rug na Vranckrijck te keeren / gelijck oock geschiede / en deselve den 12 October van voor Coppenhagen na Vranckrijck vertrock / na dat den Coningh van Denemarcken van alle de Franse Officiers afscheydt had genomen / en deselve voor haer vertreck met eenige Presenten begiftigt. Dese Vloot wierde door eenige lichte Deense Fregatten tot in de Noort-Zee geaccompagneert / en quam in November tot Brest en in andere Franse Havens te rugh / na dat deselve echter eerst een groote storm in 't Canael had uytgestaen. De Deense Oorlogs-Vloot wiert oock vervolgens op-gelegt / soo dat alle dese Krijgs-toerustingen / die men te Water en te Lande in Denemarcken had aen-gevangen / niets als 't innemen van Jever hadden geeffectueert.

Den Ceurvorst van Saxen / na dat hy weder te rug van Weenen tot Dresden was gekomen / begaf sigh na den Ceurvorst van Brandenburgh / en hielt met deselve eenig gesprek; men hoopte wel / dat daer uyt iets tot voordeel van 't Rijck soude gevolgt hebben / maer men heeft echter daer van zedert niet vernomen.

In 't laetst van 't Jaer troude den Prins Hendrik Casimier, Erf-Stadhouder van Vrieslant / Groningen en Ommelanden / met de Dochter van den Vorst van Anhalt / tot Dessauw in Duytslant: 't Huwelijck wiert wel met weynig Ceremonien gecelebreert / maer was tot groot genoegen van beyde partyen.

In tegendeel was in de Somer niet alleen de Ceur-Princesse van Brandenburg / maer oock de Bisschoppen van Wurtzburg en Bamberg overleden; in wiens plaetsen weder andere wierden gekoren.

Den Bisschop van Munster en Paderborn / genaemt Ferdinand van Furstemberg, welcke zedert eenigen tijt met de Steen seer was geplaegt geweest / en ten dien eynde een expert Meester van die konst / om hem te laten snijden / van Parijs ontboden hadde / overleed mede / na dat sulcks was geschiet / en

n... in 't eerst goede hoop hadde, dat hy daer van soude op komen, den 26 Juny n... Casteel van Nieuhuys / een uur van Paderborn / in 't 57 Jaer sijns C...doms. De Canonnicken van dit Bertsbisdom quamen daer op aen-st...s te samen / en verkoren in 't begin van September den Ceurvorst van Ceulen / hoewel den Bisschop van Straetsburgh / Prins Willem van Fur-stemberg / daer mede na stondt / tot haer Bisschop; doch dese Verkiesinge is van 't gantse Jaer door den Paus niet geconfirmeert geworden / als oordee-lende / dat het niet paste / dat een Geestelijck Persoon over twee soo conside-rable Bisdommen soude gebieden.

Wy schepen na Engelant over. In dat Coningrijck gelijk als men zedert eenige Jaren al begonnen had / wiert noch geduerigh seer sterck met het ver-volgen der Nonconformisten / zijnde Luyden / die met de Engelsse Kerck niet over-een komen / voort gegaen / soo dat vele wierden gevangen geset / en in boete beslagen / waer van yder apart te noemen ons te groot soude vallen / der-halven sullen wy ons vergenoegt houden met 't gene in 't generael is gesegt; doch wy moeten hier echter noch by voegen / dat men gesien heeft / dat door dese vervolgingh gem. Nonconformisten aldaer van dit Jaer eer vermeerdert als vermindert zijn / niet tegenstaende de groote Gelt-sommen / die sy daerom mosten betalen.

De Engelsse Oost-Indise Compagnie / die zedert eenige tijt veel Schepen na Indiën had uytgerust / met het begin van 't Jaer / na het schijnt / eenige schaersheyt van Penningen daer door bekomen hebbende / soo kregen de gene / die Geldt op intrest aen die Compagnie verstreckt hadden / hier over een seer vreemde impressie / selfs tot soo verre / dat sy haer Gelden wilden oplichten; doch dese Compagnie / sulks seer ondienstigh oordeelende / verklaerde by een publijck Geschrift / dat sy / so lange als de verkooping van haer Goederen niet geschiet was / geen Gelt konde af doen / maer soo lang de interesten tot 6 per cent aen de Interessanten soude betalen / gelijck oock vervolgens geschiede. Dese impressie was al geheel wonderlijck / alsoo de Engelsse Oost-Indise Compagnie als-doen in soo goeden staet was als die noch oyt is geweest / ver-mits eenige tijt daer na eerst de tijdinge in Engelant van de saeck van Bantam quam / waer mede de saken van die Compagnie echter niet veel verbeterden.

Wy hebben in de voorgaende Mercurius gesegt / dat'er een Quo Warranto wegens den Coningh tegens de Charters van de Stadt Londen was in ge-bracht; sulcks wierdt oock tegens andere Plaetsen / die haer Charters niet vrywilligh wilden over geven / gedaen / ende onder andere tegens de Stadt Worchester / Bristol / &c.

Van wegen den Coningh wierdt oock het Quo Warranto tegens de Stadt Londen seer ernstig voort geset; deselve Stadt had haer verantwoording wel eenigen tijt gedilayeert / en versocht noch t'elckens daer op uytstel / maer alsoo in 't midden van Februarij de tijt / om het selve te beyleyten / was verschenen / wilde

wilde den Lord Chef-Justicier geen prolongatie van tijt meer geven / soo dat de Advocaten wegens den Coningh en de Stadt voor de Banck mosten verschijnen / 't welck den 17 Februarij was / als wanneer de Solliciteur Generael van den Coningh / om te bewijsen / dat die van Londen haer Charters verbeurt hadden / voortbracht / dat deselve de macht van Tollen sigh hadde aengematigt / en daer door wel 5000 Ponden Jaerlijcks tot haer eygen gebruyck geprofiteert ; en dat / na dat sijn Majesteyt het Parlement op den 20 December gedissolveert had / sy veroorsaeckt hadden / dat'er een gemeenen Raet beroepen soude werden / om een Petitie op te stellen / van inhout / dat / door de geseyde Prorogatie en de gevolgde Dissolutie / de Justitie een groote interruptie had ontmoet ; 't welck soo veel als insinueerde / dat sijn Majesteyt de Justitie geinterrumpeert had / en was deselve Petitie oock met den Druck gemeen gemaeckt / om daer door aen het Volck te vertoonen / wat goede Adnys-gevers dat sy waren. Den Solliciteur Generael urgeerde daer op noch twee Vragen / te weten / of een Corporation sijn Vryheden konde verbeuren ? en of Londen buyten andere Steden daer van bevrijt konde zijn ? het eerste bewees hy affirmativelijck met verscheyde Statuten en Productien van Presidenten / die dit confirmeerden / en op het andere seyde hy / dat Londen de hare / by Magna Carter / mede konde verbeuren / en van andere Corporatien niet geëxempteert was. Den Pensionaris van Londen defendeerde in tegendeel / dat de Tollen niet met gewelt wierden afgevordert / en dat men yder sijn vryheydt liet / om ter selver plaets te komen / maer dat het vry onredelijck soude zijn / dat de Stadt yder door niet soude provideren / by-brengende vorders uyt een Wet-boeck / dat het Recht van die Stadt was / om Petitien / tot redres van haer Gravamina / op te stellen / doch dat het drucken daer van alleenlijck door de veelheyt der Secretarissen toe gekomen was / met byvoeginge / dat de getrouwe Inwoonders der selve Stadt geen de minste gedachten hadden / dat sijn Majesteyt door 't dissolveren van Parlementen de Justitie van de Lords in den Tour wilde interrumperen / maer die saeck alleen uytstellen / om noch meerder blijcken tegens haer te bekomen. Den Pensionaris van Londen meende op de laetste Vrage van 't voortbrengen der Presidenten mede wel geantwoordt te hebben / maer den Lord Chef-Justicier seyde / dat hy daer toe niet behoefde te komen / en dat hy alleen de macht / die sy door de Wetten daer toe hadden / souden voort brengen / en dan oock de macht / om die Petitie te laten drucken / tonen ; doch alsoo de tijdt als-doen tot alles te kort was / bleef sulks steken / en tot een ander tijt verschoven. Dese saeck wiert echter den 9 Mey weder te berde gebracht / als wanneer den Advocaet Generael des Conings Argumenten tegens het gene / dat de Stadt Londen in Februarij had voort gebracht / voor 't Hof ten toon stelde / en alle de Poincten wederleyde / duerende sulcks wel 6 uren : hy betoonde daer in met veel redenen / dat de Charters dier Stadt verbeurt waren. Den Advocaet Pollexfon / die voor de Stadt ageerde / bracht in tegendeel sijn verantwoordingh wegens deselve in / en duerde deselve

mede wel 6 uren; bestaende meest daer in / dat / alschoon eenige particuliere Personen iets tegens de Charters gedaen mochten hebben / de gantse Stadt echter daer door haer Vryheyt niet konde verliesen. Den Lord Chef-Justicier verklaerde daer op / dat / alsoo dit een saeck van groot gewicht was / 't Hof oordeelde eenigen tijdt te moeten hebben / om haer sentiment dien aengaende te seggen; sulcks geschiede oock / want den 22 Juny wiert dese saeck weder te verde gebracht / en versocht den Advocaet Generael als-doen / dat'er Sententie voor den Coningh tegens de Charters van Londen gegeven mocht werden; als wanneer de drie Rechters / die doen present waren / namentlijck Jones / Raymond en Witkins / haer opinien / yder apart / over gaven: den Lord Chef-Justicier Saunders / als-doen absent zijnde / sont oock sijn sentiment in Geschrift / 't welck met de opinien van de andere accordeerde / soo dat sy resolveerden / om Sententie voor den Coningh te geven / en dat om de volgende redenen: 1. Dat een Corporatie aengetast en verbeurt verklaert mocht werden, door een Statut van Coning Eduard de III. 2. Dat het lichten van Tollen door een Stad een groote oppressie op de Onderdanen was, en een verbreking van haer trouw, gelijck oock vervolgens een suffisante oorsaeck van verbeurtmaking. 3. Dat de Petitien (of Requesten) seditieus waren, en van gelijcken een genoegsame oorsaeck van verbeurtmaking. 4. Dat het lichten van Tollen en de Petitien de Corporatien raeckten. 5. Dat de Voorspraeck van de Stadt dese saken niet ontkende. 6. Dat de Informatie, die door den Koning tegens de Stad ingebracht was, seer wel was gefondeert. 7. Dat derhalven Sententie voor den Coning behoorde gegeven te werden, en dat alle Vryheden en Liberteyten van Londen in des Conings Handen gestelt souden werden. Des Conings Advocaet Generael versocht echter self aen 't Hof / dat het geven van de Sententie mocht opgehouden werden / tot dat kennisse van dese saeck aen den Coning was gegeven.

Dese saeck dan aldus tegens de Stadt Londen uytgevallen zijnde / so wiert den Raedt van die Stadt by-een geroepen / en beraetslaegt / wat men nu daer in soude doen; en wiert eyndelijck goedt gevonden / dat men aen sijn Majesteyt door een ootmoedig Request soude versoecken / dat hy de misbruycken / die door desen ingeslopen waren / soude willen pardonneren / met belofte / van in 't toekomende voorsichtiger te sullen zijn / en soodanige Wetten en Costuymen te sullen observeren als sijn Majesteyt haer soude gelieven te ordonneren. Met dit Request gingen den Lord Major en eenige Aldermans den 26 Juny daer na selfs na Windsor / alwaer den Coningh sig als-doen onthielt / en leverden hem 't selve over; waer op sijn Majesteyt aen den Lord Zegelbewaerder ordonneerde / om haer antwoort te geven / gelijck hy oock dede als volgt; seggende: Dat hy haer most berispen, dat sy haer toevlucht so laet tot sijn Majesteyt namen, als de Sententie by-na gewesen was: dat sijn Majesteyt daer over echter noch blijde was, niet tegenstaende sy soo veel onbehoorlijckheden hadden gepleeght; doch dat sy nu mosten bedacht zijn, om een effectueel middel uyt te vinden,

waer

waer door ſijn Majeſteyt in 't toekomende verſeeckert ſoude weſen, dat 'er ſoodanige disordres in 't Gouvernement niet meer ſouden ontſtaen, als zedert eenige Jaren gebeurt waren: dat het eenige middel, om ſulcks te doen, alleen beſtont, om met ſijn Majeſteyt in de Verkieſinge van alle hare Officiers in de Stadt te adviſeren, en gene te verkieſen buyten ſijn Majeſteyts approbatie: dat, indien ſijn Majeſteyt wegens iemant ſijn misnoegen betoonde, ſy tot een twede Electie immediatelijck ſouden treden, en, indien hy deſe twede Perſoon mede niet approbeerde, ſy het aen ſijn Majeſteyt ſouden laten, om een derde Perſoon te nomineren, welcke ſoodanige Officien ſoude bedienen, als in 't toekomende vacant ſouden werden: dat des Conings intentie niet was, om iemandt tegenwoordigh uyt ſijn Ampt te ſetten, maer omme te beſorgen, dat de abuyſen in 't Gouvernement wegens de Electien, die gediſputeert konden werden, geprevenieert wierden: dat alle de Juſtices of Peace in de Stadt haer reſpective Commiſſien van ſijn Majeſteyt ſouden ontfangen, en dat ſy geen Recht, uyt kracht van haer Charter, ſouden pretenderen: dat, wanneer ſy weder na huys gingen, en een gemeenen Raedt beriepen, om eene Acte ten deſen eynde op te maecken, op dat ſijn Majeſteyt van haer goede trouwe verſeeckert konde zijn, den Coningh niet alleen uyt ſijn genade en gunſt de Sententie en Executie op de Vryheden van de Stadt ſoude opſchorten, maer oock een Noli Proſequi tegens eenige verdere proceduren, hoedanigh die oock mochten weſen, toeſtaen; en dat, vermits de tijdt nu wat verre was verlopen, ſy ſulcks op Saturdagh, den 3 July, ſouden doen, en ſigh daer mede dan weder by ſijn Majeſteyt aengeven, of dat de Sententie anderſints tegens haer opgemaeckt ſoude werden. Sy vertrocken daer op aenſtonts weder na Londen/ alwaer den Lord Major op nieu een gemeenen Raet liet beroepen/ en hier over delibereren; de Stemmen waren ſeer tegen malkander/ maer eyndelijck wierdt ſoo goet als geaccordeert/ dat men ſijn Majeſteyts begeerte ſoude toeſtaen/ waer van den Lord Major aen den Coningh aenſtonts kenniſſe gaf; doch het gevolg heeft geleert/ dat ſulcks echter noch veranderde; waer van hier na meerder.

Tegens den Water-Baillluw van Londen/ om dat hy eenige Tollen van de paſſerende Schepen had geëyſt/ was oock een Quo Warranto ingebracht/ in welcke gelegentheyt den ſelven Baillluw mede te kort ſchoot/ en ſijn Charter verbeurt wiert verklaert.

Sijn Majeſteyt van Engelant begaf ſig in Maert na Newmarket/ om ſig daer wat te verluſtigen; doch alſoo aldaer eenige tijdt na ſijn komſt een groote brandt ontſtont/ waer door al eenige Menſchen en Paerden verongeluckten/ quam hy in 't begin van April te rugh na Londen.

Tot Gloceſter/ zijnde een Stadt in Engelant/ was in February mede een ſeer hevige brant geweeſt/ en wiert die noch door een andere in April gevolgt.

Tot Londen en in andere Plaetſen in Engelandt zijn mede eenige branden ontſtaen; doch alſoo die ſoo over-groot niet waren/ ſullen wy daer niet meer van ſeggen.

Den Grave van Schaftsburry / als in de voorgaende Mercurius gesegt is / uyt Engelant elders gevlucht zijnde / en soo men selfs wilde tot Amsterdam / overleed met het begin van 't Jaer / werdende sijn Lichaem te rugh na Engelant gevoert / en aldaer ter aerde geset.

Wy hebben in de laetste Mercurius gesegt/dat Mrs. Papillion en du Bois/ welcke pretendeerden/ dat sy / als verkoren Sherifs/in 't voorleden Jaer beswooren geweest mosten zijn / daer over seer onvergenoegt waren ; 't selve bleek oock naderhandt / alsoo sy door alle middelen haer recht tot dien eynde sochten door te dringen : doch eer 't selve uytbarste / hoewel al lang van te voren sulcks wiert gedebiteert / was het den 4 van Mey / als wanneer sy den Coroner van de Stadt Londen / genaemt Mr. Brome / op haer handt hadden gekregen; door den selven lieten sy tegens den Lord Major en verscheyde Aldermans een Geschrift / om dat sy tot geen Sherifs beswooren waren / inbrengen : gemelde Coroner begaf sig daer op eerst na dese Aldermans / welcke aenstonds borgh stelden / en vervolgens oock met twee Assistenten na den Lord Major / aen wien hy seyde / doen hy by hem quam / dat hy twee Geschriften van dese Messrs. Papillion en du Bois tegens hem hadde / en dat hy versocht te mogen weten / of hy Borgh voor sijn verschijning dien aengaende soude stellen ; doch als dese van neen antwoorde / stapten de twee Personen / die by hem waren / na den Lord Major / en seyde de eene daer van tegens hem / dat hy hem van wegens Mr. Papillion / en de andere wegens Mr. du Bois / arresteerde. Dit geschiedt zijnde / soo begaf sigh den Lord Major na 't Huys van Mr. Brome/ als sijn Gevangen ; doch aenstonts wiert de Common-Sergeant van Londen na Windsor gesonden / om aen sijn Majesteyt van dit werck kennisse te geven. Dese saeck aenstonts over-al verspreyt werdende / so quam die oock ter kennisse van den Secondaris van eene van de Compters / welcke eenige tijdt te voren / wegens een Actie van 200 Ponden / seer civil tegens Mr. Brome hadde geweest / alsoo hy sijn enckel woort / om te sullen verschijnen / hadde aengenomen : deselve ordonneerde dan aen de Officiers van de Sherifs/ dat sy Mr. Brome aenstonts in bewaringh souden gaen nemen / gelijck sy oock na hem toe gingen / en / aen sijn Huys komende / den Lord Major vast besig vonden / om een Geschrift te teyckenen / dat hy soude verschijnen ; sulks soude hy al eerder gedaen hebben / indien niet eenige disputen wegens des selfs eer ontstaen waren geweest : dese Officiers dan / om haer plicht te voldoen / namen den selven Mr. Brome mede / en brachten hem in de Compter / alwaer hy tot 9 uren 's morgens gevangen bleef / als wanneer hy op Borgtocht wiert los gelaten / alsoo men de Borgtocht / die hy 's nachts wilde stellen / had geweygert. Mr. Brome dus in de Compter gebracht zijnde / soo vraegde den Lord Major / waer de Persoon sig bevont / wiens Gebangen hy was ? doch niemant hem daer op ander antwoort gevende / als dat sy sulcks niet wisten / soo beval hy / dat men sijn Swaert soude op nemen / en ging na de Deur / om uyt te gaen ; maer een Dienaer van dat Huys / of een ander Persoon / die in

Mr.

Mr. Bromes absentie de macht van 't Huys hadde / sloot de Deur toe / om den uytgang te beletten; dan een Edelman van den Lord Major voort treden-de / en vragende / wie of den Lord Major dersde ophouden / of iets tegens hem te seggen had; soo begaf sigh den anderen wegh / invoegen den Lord Major daer op in sijn Koets stapte / en weder na huys gingh / zijnde het doen omtrent half 12 uren 's nachts. Dit voorval ontstelde gantsch Londen / soo dat het geheele witte Regiment / en twee Compagnien van 't Orange / tot des anderen daegs 's morgens in de Wapenen waren / om alle tumulten voor te komen. 's Anderen daegs Mr. Brome in vryheyt zijnde gestelt / soo gingh hy weder heen / om den Lord Major als sijn Gevangen te eyschen, maer eenige Officiers en Dienaers van ged. Lord Major haer Swaerden uyt treckende / soo was hy gedwongen / om weder heen te gaen; doch hy / sijne Dienaers en Assistenten maeckten aenstonts wegens 't selve Affidavids. Den Lord Major / dit verstaen hebbende / ontbood aenstonts Messrs. Papillion en du Bois / en vraegde haer / of sy dese Actien voor haer eygen hadden gedaen / of dat andere Personen die buyten haer kennis en in haer Namen hadden volvoert; doch sy antwoorden / dat sy dit voor haer eygen hadden gedaen / en dat sy geresolveert waren / om hem wegens Londen / soo verre als de Wet mede bracht / te vervolgen. Den selven dagh wierdt oock voor des Konings Banck hier op versocht / dat de Officiers van den Lord Major wegens de geseyde saeck in apprehentie genomen souden mogen werden; doch de Rechters stelden die saeck uyt. Messrs. Papillion en du Bois brachten door haer Advocaten / waer onder Mr. Williams was / voor 't Hof van des Konings Banck de saken ook in / die als-doen / als boven is gesegt / geschiet waren / welcke deselve Mr. Williams seer geleerdelijck voorstelde / met versoeck in 't laetst / dat 'er tegens alle / (of soo veele als 't Hof nodig oordeelde) die het Proces van dat Hof op soo hoogen wijse hadden gevioleert / een Geschrift van Apprehentie mocht gegeven werden; soo dat het Hof ordonneerde / dat Mr. Weston / de Mareschal van de Stadt / en Mr. Fletcher / de Sergeant / welcke die nacht Mr. Brome / de Coroner / wegh gebracht hadden / voor het selve Hof souden verschijnen.

Dese saeck bleef echter noch een weynig stille / alsoo men van beyde zijden ging debatteren wat recht dat yder in deselve had. Den gemeenen Raet van de Stadt Londen / in Juny daer op vergadert zijnde / hielt wel veel deliberatien daer over / maer eyndelijk wiert met meerderheyt van Stemmen uyt de oude Registers geoordeelt en vast gestelt / dat den Lord Major de macht had / om door 't toedrincken / op 't Feest van Bridgehouse / yemant tot Sherif te verkiesen / soo dat dese Messrs. Papillion en du Bois daer door t'eenemael van haer pretentien versteken bleven.

De voornaemste Aldermans / die dese Verkiesing van Mrs. Papillion en du Bois hadden willen doordringen / als Mr. Pilkington / Mr. Shute / Alderman Cornisch / Lord Gray / Mr. Thomas Player / Mr. Jenkes / Mr. Jekel / Mr. Freeman / Mr. Wicham / Mr. Godenoug / Slingsby Bethel / en

en drie andere / waren oock voor Recht geroepen / en van t'samenrottingh beschuldigt; haer Advocaten / als Sr. Francois Winnington / Mr. Williams / Mr. Wallop en andere / allegueerden wel het tegendeel / maer de Jurys verklaerden haer schuldigh / soo dat sy alle in 500 Ponden boete wierden gecondemneert.

Den Ridder Patience-Ward / die voor twee Jaer Lord Major van Londen was geweest / wiert van Perjurii beschuldight / en door de Jurys ook schuldig verklaert.

Den Lord Gray / welcke altijt een groot Minjon van den Hertog van Monmouth (die men zedert de Actie / die in de laetste Mercurius is geseght / aen 't Hof altijt noch seer verdacht had gehouden / alsoo hy in de gunste van 't Volk ongemeen stont / en een voorstander van de Protestanten was) was geweest / en noch was / wiert in Mey mede beschuldigt / dat hy eenige Wapenen in sijn Huys verborgen had / soo dat ondersoeck daer na wiert gedaen / en bevonden / dat hy Wapenen voor ruym 60 Personen had; hy wiert aenstonts daer op gesaiseert / en voor des Conings Raet gebracht / om sulcks te verantwoorden / welcke hem vraegde / om wat reden hy soo veel Wapenen in sijn Huys hadde? waer op hy antwoorde / dat het meeste gedeelte van deselve door sijn Voorsaenders in die plaets gelaten was / en dat hy noch eenige andere tot sijn preservatie daer by had gekocht / soo ras als hy van 't Paepse Complot hoorde; hy wierdt echter genootsaeckt om voor 3000 Ponden Borg te moeten stellen / dat hy voor den Coning en sijn Raet soude verschijnen / gelijck hy oock den 26 Mey dede; doch hy kreegh aldaer een scherpe reprimende over dese saeck / en most Cautie stellen / dat hy sigh in 't toekomende beter soude dragen / waer op hy weder wiert gedemitteert.

Doch korts daer na / en in 't begin van July / brack'er een andere saeck uyt / die niet alleen desen Lord Gray / maer oock meer andere groote Heeren raeckten / als den Hertog van Monmouth / den Lord Melvin / Sr. John Cochram / Sr. Thomas Armestrong / Robert Ferguson / en noch meer andere / welcke men in de Declaratie van den Coning / die wy kort hier na sullen laten volgen / kan sien: deselve wierden beschuldigt van na het leven van den Coning en den Hertog van Yorck te hebben gestaen / en oock gesocht te hebben het Gouvernement om te keeren; de voornaemste / als den Hertogh van Monmouth / den Lord Gray / Sr. Thomas Armstrong en den Lord Ferguson / ontsnapeen het / maer de andere wierden meest gekregen / en aenstonts gevangen geset; doch sijn Majesteyt liet aenstonts / om dese gevluchte te bekomen / het volgende Placcaet uyt gaen:

CHARLES REX:

ALsoo Ons onder Eede verklaert is, dat James, Hertog van Monmouth, Ford Lord Gray, Sir Thomas Armstrong en Robert Ferguson, te samen, en met diverse andere quade geintentioneerde en desperate Personen van ons Coning-
rijck,

rijck, verraderlijck hebben geconspireert, te distruëren en om het leven te brengen onse Royale Persoon, en onse waerdigste Broeder James, Hertogh van Jorck; om 't selve te effectuëren hebben sy gehouden diversche traitereuse Consultatien, om Volck te werven, en een opstandinge in ons Coningrijck te maken. En also ons te kennen is gegeven, dat de voorsz. Criminele haer Wooninge hebben verlaten en gevlucht zijn, om de Justitie en onse Wetten te ontgaen, so hebben wy met het Advys van onse Privé Raed goed gevonden, ons Coninglijck believen te publiceren, soo dat wy by desen scherpelijck bevelen en gebieden den voorsz. James, Hertog van Monmouth, Ford Lord Gray, Sir Thomas Armstrong en Robert Ferguson, of eenige van haer, haer selve aenstonts aen te geven aen een van onse Rechters, of Justices of Peace, om jegens hun geprocedeert te werden, volgens de Wetten. Verders begeeren en commanderen wy alle en een yder van onse Judices, Justices of Peace, Mayors, Scherifs, Constables, mede alle Officieren en Directeurs van onse Havenen, insgelijcks alle onse Onderdanen binnen onse Rijcken van Engelant, Schotlant en Yrlant, Dominie van Walles, en alle onse andere Dominien en Territorien, om alle mogelijcke vlijt en diligentie aen te wenden, in alle Plaetsen, tot ontdeckinge van de voorsz. Delinquanten; en indien sy eenige van dien apprehenderen, of dat sy haer selven komen in stellen, soo is ons believen, dat sy sullen gebragt werden by den naest-aen-gelegen Justice of Peace, welcke wy wel scherpelijck bevelen, dat sy die gevangen setten, en ons, of onse Privé Raedt, van soodanige apprehentie kennisse geven. Verders declareren wy, en maecken bekent, dat indien eenig Persoon, of Personen, naer dese onse Proclamatie, directelijck of indirectelijck, sullen verbergen, herbergen, bewaren, verschuylen of onderhouden eenige van de voorsz. Delinquanten, of sullen ondernemen of favoriseren de middelen, waer door eenigh van haer sal eschapperen, of dat sy manqueren haer uytterste devoir te doen tot haer apprehentie, soo door het tijdelijck adverteren onse Officianten, of eenige ander middel versuymen, so sullen (als recht is) wy jegens haer procederen, om het voorsz. versuym, met alle rigeur. Insgelijcks verklaren wy, dat een yder, die de voorsz. Delinquanten, of eenigh van die, in ons Coningrijck van Engelant, Schotlant, Yrlant, in de Dominien van Walles, of in eenige andere van onse Dominien en Territorien, of elders aen geen zyde de Zeen, sal ontdecken, dat se in apprehentie komen, als voorsz. gesegt is, sullen hebben tot een belooninge vijf-hondert Ponden, voor elck van de voorsz. Personen, in erkentenisse voor die dienst.

Gepubliceert tot Whithall, den 18 Juny, 1683, in 't 35ste Jaer van onse Regeering.

Godt bewaert den Coningh.

Den Lord Gray wiert korts daer aen door den Sergeant Deerham gekregen / en door den Raet gebracht / welcke hem na den Tour ordonneerde ; doch desen Sergeant / eer hy hem daer bracht / ging met hem in een Herbergh de gantse nacht sitten drincken / soo dat / toen hy 's ochtens hem in een Koets derwaerts soude voeren / hy soo droncken in de Koets quam / dat den Lord Gray

het gemackelijck ontsnapte: men dede aenstonts wel groot ondersoeck na hem/ maer hy wiert niet gekregen/ alsoo hy sig uyt 't Rijck retireerde / werdende toen den Sergeant Deerham in sijn plaets gestelt.

Om nu te tonen op wat voet dese Conspiratie was ondernomen / sullen wy de Declaratie van den Coning / schoon die eenigen tijt daer na uyt quam / hier in lassen / als oordeelende / dat die hier wel past / alschoon eenige dingen / waer van wy noch geen mentie hebben konnen maken / en die wy hier na sullen verhandelen / daer in zijn.

Declaratie van sijn Coninglijcke Majesteyt van Groot-Brittannien aen alle sijne beminde Onderdanen, aengaende de verraderlijcke Conspiratie, onlangs ontdeckt tegen sijn Coninglijck Persoon.

HEt heeft onse observatie geweest, dat voor eenige Jaren laetst een quaedwillige Partye haer ooghwit gemaeckt heeft, om seditie te avanceren, door valsche tijdingen en lasterlijcke Pasquillen, en andere boosaerdige konsten, waer door sy getracht hebben niet alleenig ons Gouvernement hatelijck te renderen, en onse allergetrouste Onderdanen aen 't Volck suspect te maken, maer degelijks haer te verwecken tot een misnoegen en haet van onse Coninglijcke Persoon, waer op het aen ons openbaer was, dat de Hoofden van haer Partye geen andere oogmercking konden hebben als de ruine van ons en ons Gouvernement.

En dewijle door onse uytterste sorg, die wy aen alle onse Onderdanen geopenbaert hebben onse yver tot het maintineren van de Protestantse Religie, en onse resolutie, om volgens de Wetten te regeeren, het een groote ongerustheyt voor ons geweest is, te bevinden, dat boose Personen, door het misrepresenteren van onse Actien aen 't Volck, haer selven soo verre geinsinueert souden hebben in de affectie van de swackste soort, als dat sy haer hebben aengesien als Patriotten, en gevers van haer Religien en Liberteyten, en hebben haer selven geheel aen hare Conduite overgegeven.

Gelijck als haer getal toenam, so deden mede haer stoutigheden tot soodanigen hooghte, dat, door dickmaels haer te vertoonen in tumulten en Riots, en onwettige en seditieuse Conventiculen, sy daer door niet alleenig engageerden, maer proclameerden een (Impurity of) ongestraftheyt aen haer eygene Partye, die haer selfs alreets te sterck meende te zijn voor de Wetten; en sy scheenen te geloven, dat sy in een korten tijdt soo veel op 't Volck souden winnen, als haer te konnen persuaderen tot een totale defectie van 't Gouvernement.

Maer 't geliefde Godt (door dese hare violente wegen) d'oogen van onse goede Onderdanen te openen, die gemackelijck voorsagen wat beroerten dese methoden souden voort brengen, en daer op met groote couragie, soo wel als plicht en affectie aen ons, hebben op alle occasien gemanifesteert haer resolutie en vaerdigheyt, in bescherminge van onse Persoon, het ondersteunen van ons Gouvernement, en bevestingh der Religie; en hebben mede 't gemeene Volck geconvin-

vinceert van de schelmse Desseynen van hare oproerige Leydsluyden, en de ellenden, die haer souden over komen in 't vervolgen van soodanige coursen.

Door dese middel verloor de oproerige Partye dagelijcks gront, en bevindende het onmogelijck de gemoederen van haer navolgers noch op te houden tegens de Religie, by de Wetten bevestight, terwijle wy die met alle veyligheyt mainti-neerden en executeerden, wierden sy desperaet.

En resolveerden haer niet langer te betrouwen op de trage methoden van Seditie, maer haer selven aen de Wapenen te begeven, niet twijffelende, of waren noch sterck genoegh, om 't Gouvernement, dat sy niet en konden omkeeren, te ondermijnen.

't Is hart, om te imagineren, hoe menschen, van soo veel differente opinien en interessen, sig konden t'samen-voegen in eenige Aenslag; maer 't is seker, dat sy vaerdelijck over-een quamen in de resolutie, om de Wapenen aen te nemen, om 't Gouvernement te verdestruëren, al-eer sy met malkander besloten hadden wat sy wederom in plaets van dien wilden oprechten.

Tot welcken eynde sy verscheyde wegen namen, want dewijle eenige van haer besig waren, om generale insurectie in dit Coningrijck, als mede in Schotlandt, te bedencken, waren andere in 't conspireren, om onse Coninglijcke Persoon en onse liefste Broeder te assassineren, en de Magistraten van onse Stadt Londen en Officieren van Staet te massacreren, om dat'er geen meer schijnsel van Gouvernement soude zijn, noch eenige middel voor onse Onderdanen over, om haer tot haer defensie te konnen vereenigen.

By aldien het Godt belieft had te permitteren, dat haer quade aenslagen effect hadden genomen, daer konde anders niet voor oogen geweest hebben als confusie, want in plaets van de Reformatie, die sy pretendeerden, soude haer succes voort gebracht hebben Divisien en Oorlogen onder haer selven, tot dat de overheerschende Partye de resterende en 't gantsche Coningrijck in Slavernye hadde gebracht.

Maer 't is de Goddelijcke Voorsienigheyt, die ons door de gantsche loop onses levens gepreserveert, en in dese tijdt in een ongemeene manier sig vertoont heeft, in de wonderlijcke en genadige Verlossinge van ons en onse liefste Broeder, en alle onse getrouwe Onderdanen, van dese afgrijsselijcke en verdoemelijcke Conspiratie.

Gelijck het daerom ons versoeck is, dat alle onse beminde Onderdanen haer met ons willen voegen in danksegginge te geven aen den Almachtigen Godt voor dese Genade, soo hebben wy het noodig gedacht, dat sy nu in eenige mate geinformeert mochten werden van dese daed, soo als het aen ons door ontwijffelbare bewijsen ontdeckt is, en de belijdenisse van verscheyde van de 9 Compliçen in dese Conspiratie; waer van, al hebben wy tot noch toe niet perfectelijck alle de particulariteyten na-gespeurt, nochtans is het principaelste en grootste Desseyn, aen ons gebleecken te zijn, als volgt:

Omtrent 't begin van October laetst, doen de Hoofden van dese Factie sagen,

dat de Magistraet van onse Stadt London bevestigt was op Persoonen van gesonde Principien, wierden sy onverdraeglijck, en vielen van stonden aen aen 't consulteren, om de Wapenen op te vatten, waer toe eenige van gedachten waren, dat haer Party soo wel bereydt was, dat het haer niet konde missen, om haer oogmerck te bereycken, wanneer sy in open geweir mochten komen uyt te breecken.

Waer op een vergaderinge van eenige van de principaelste Conspirateurs ingevolgt, om te beraetslagen over de beste middelen, om haer Meester van onse Guarde te maken, en onse Coninglijcke Persoon te vatten; maer op overdenckinge vonden sy het noodigh, om hare Vrienden in de verscheyde Provintien te bereyden, als mede de gemalcontenteerde Party in Schotlant, om met haer te conjungeren, sonder dewelcke eenige aenslagh in onse Stadt, ofte op onse Guarde, te onbedacht bleeck, om ondernomen te werden, so dat sy de gedachten van een opstaen verwierpen, en disponeerden haer, om door een Correspondentie in Schotlandt en andere Plaetsen in dit Coningrijck te vernemen, hoedanig sy souden konnen geassisteert werden door een generale Insurectie, waer door sy naer menschelijck oordeel van 't succes niet mochten komen te missen.

Terwijl dit eerste Desseyn aen 't formeren was, waren eenige Schelmen besig, om voort te setten de horrible en verfoeyelijcke Conspiratie van assassinatie, of vermoordinge, van onse Coninglijcke Persoon en onse lieve Broeder, in onse komste van New-marquet, en wierd een goede somme Gelds gedeponeert tot dien eynde: maer door de kortheyt van den tijdt, (alsoo wy doenmael van stonden aen op ons wederom-keeren waren) en door gebreck van noodige preparatie, wierden sy genootsaeckt het executeren te distereren tot nadere gelegentheyt.

Het wiert doen onder haer geproponeert, of sy het selfde souden attenteren als wy weder tot New-marquet quamen in Maert voorleden, maer haer wierd door eenige voor gehouden, dat onse Guardens, die gemeenlijck hier eenige tijdt na ons vertreck blijven, capabel souden zijn, om groote oppositie, op 't hooren van soodanige tijdinge, te konnen maken; om welcke reden, en om dat sy tot noch toe in geen bequame postuer waren, wierd geconcludeert, dat het gedaen soude werden op onse te rugge-komst van Neuw-marquet.

De plaets, daer toe geapoincteert, was 't Huys van eenen Richart Rumbold, een Moutmaker, genaemt de Rye, dicht aen Heddesdon, in 't Lantschap Hertford, en wierdt geresolveert, dat 40 Personen, die de uytvoerders van dese assasinatie souden zijn, onder het Commando van Richard Rumbold, haer selven souden verbergen in ofte omtrent 't geseyde Huys, en als onse Koets tegens haer over soude gekomen zijn, dan souden 3 of vier van haer met Donderbussen op de Postillions Paerden schieten, en so het dood schieten van de Paerden haer mochte komen te missen, soo souden eenige van haer op de wegh gereed zijn, die in een habijt van Arbeyds-luyden een Kar kruyslings op de wegh souden setten, om onse Karos de Passagien te beletten; andere wierden geapoincteert, om in de Karos te schieten, daer onse Coninglijcke Persoon en onse lieve Broeder in souden zijn, andere om vuur te geven op de Guardes, die op ons souden passen, en wiert verders.

ders by haer geresolveert, dat op dien selfden dagh vele Lords en andere Persoonen van qualiteyt, die sy meenden favorabel te zijn tot haer Desseyn, genoodigt souden zijn, om haer middag-mael in onse Stadt Londen te doen, op dat sy des te gereeder souden zijn, om onder de Burgers, op 't aenbrengen van de bedroefde tydinge, te verschijnen, de uytvoerders van de geseyde Assasinatie alreeds hebbende overleyd op wat manier sy mochten eschapperen, om, door middel van een andere Passagie als het gemeene Pad, dat sy verhoopten soo dra te Londen te zijn, als de tijdinge daer konde gebracht werden.

Sy dachten, dat het gemackelijck soude zijn, na haer bedrijven van dese horrible daedt, besittinge te nemen van 't Gouvernement, presumerende op het getal van de gedisaffecteerde.

Maer, of misschien de grouwel van so een Actie eenige mochte te rug houden, om met haer te conjungeren, prepareerden sy, om het soo veel als sy konden te bedecken, eenige Remonstrantie of Declaratie, die sy gereed hadden om gedruckt te werden, om in die confusie onder 't Volck hier en daer verspreyt te werden; en, om haer te misleyden, en op dat onse Officieren van Staet, en de Magistraten van onse Stadt, met hare Militie, en andere onse getrouwe Onderdanen, niet machtig souden zijn, om eenige verhinderinge aen haer Desseyn te doen, resolveerden sy, om desen slagh te vervolgen met een Massacre, waer in sy particulierlijck tot den Slacht-banck designeerden den Lord Major, de Sherifs en Magistraten van onse Stadt, en andere van onse Onderdanen, die seer uytnemende in hare getrouwigheyt hadden geweest.

Maer het geliefde den Almachtigen God, door sijne wonderlijcke Providentie, hare raedslagen te niet te doen, door de schielijcke Brandt, die tot New-marquet ontstond, welcke onse wederkomst eerder, als wy voorgenomen hadden, veroorsaeckte.

Nochtans waren dese Schelmen hier door niet gediscourageert in 't vervolgen van 't selve bloedige Desseyn, maer resolveerden, om de eerste gelegentheyt te nemen tot het volvoeren van deselve, en proponeerden aen haer selven, dat het uytgevoert konde werden, ofte in onse passagie van Windsor na Hamtoncourt, ofte in onse reys na Winchester, ofte als wy in onse Barge te Water souden gaen, ofte onder de Muer van Bedfords-tuyn, als wy die wegh souden passeeren, ofte in het Bul-Feest, dat in Rode-Lyons Velden soude zijn, alsoo sy geinformeert waren, dat wy en onse lieve Broeder van meeninge waren, om daer te komen.

En, om door een seker getal van Wapenen des te beter voorsien te werden, als de occasie mochte presenteren, om die tot dien eynde gereet te hebben, wierden Wapenen voor 40 Mannen besproocken, te weten; 40 Carabynen met haer toebehooren, 30 paer Pistolen, en 10 Donderbussen, daer vervolgens oock voor betaelt wierdt.

En, om haer Partyen des te gemackelijcker by malkanderen te trecken tegens de tijdt van de Executie, bedachten sy, om onse Steden Londen en Westmunster, en de Voorsteden, te divideren in 20 Percelen of Wycken, en verwachten

sy 500 Mannen uyt yder Wijck, om tegens de eerste aenval gereet te zijn; en wierden eenige Agitatoren geordonneert, om informatie te geven van 't Volck, dat in yder divisie geformeert soude werden, en aen haer Patenten te geven na vereysch van saecken.

En ten eynde dat de Machten, die sy souden werven, des te eerder mochten gemodelleert werden in forme van een Armee, so waren 'er 100 oude Officieren in de Stadt, welcke in de laetste Rebellye gedient hadden, die gereet waren, om 't Commando daer van te nemen: in 't vervolgen van dit project, of ontwerp, hebben sy soo lange gecontinueert tot dat sy wisten dat aen ons een ontdeckinge gedaen was.

Geduerende alle dese tijt waren de principaelste Conspirateurs aen 't menageren van haer ander Desseyn, tot het effectueren van een generale Insurectie, of Oproer, in beyde de Coningrijcken.

Den overleden Grave van Schafsbury, welcke haer eerst gepresseert hadde tot een schielijck opstaen, die hy gehad wilde hebben dat voor den 17 November laetstleden geschieden soude, ofte op dien dagh ten langsten, sont aen de Conspirateurs, in een by-een-komst by haer geappointeert, om hare Resolutien te mogen weten, en bevindende, dat sy het niet wilden hazarderen sonder beter voorsien te zijn, schickte sig selfs in stilte na Hollandt, om de perijckelen te ontgaen, daer hy door een ontdecking sig in mocht vinden.

Sijn vertreck uyt hare Raden heeft haer den moet niet ontnomen, om haer Desseyn te vervolgen, alleen maeckte het haer wat voorsichtiger, waer op een nieuwe Raedt geappointeert wiert, bestaende in ses Persoonen, die het opperste bevel van Affaires souden hebben, door een Correspondentie met hare Partyen in Schotlant, en verscheyde Landschappen van dit onse Coningrijck; en, om dat een Correspondentie door Brieven te dangereus wierde geoordeelt, wierdt het nodig geacht, dat iemant na Schotlant gesonden soude werden, om de Hoofden van de gedisaffecteerde Party in dat (ons) Coningrijck te nodigen, om hier te komen onder den deckmantel van Lant te kopen in Carolina, maer in der waerheyt, om met haer te beraedslagen op de beste middelen, om haer Desseyn gesamentlijk in beyde Coningrijcken voort te setten; en wiert daer over getracteert met Archbald Campbel, onlangs Grave Argile, die alreeds onlangs van Verraet beschuldigt was, welcke ten eersten 30000 Ponden Sterlings eyschten, maer veraccordeerden naderhant voor 10000 te accepteren, om Geweer in Hollant te koopen, en andere nodige Provisie te doen, tot een Rebellye dienstigh in ons Coningrijck van Schotlant.

In geseyde Raedt van ses Persoonen wierdt gedebatteert, of het opstaen in dit Coningrijk eerst te Londen soude zijn, of niet? om reden van 't groot getal Volk, die lichtelijck met haer mochte conjungeren, dachten sy daer de Guardens gemackelijcker te vermeesteren, als in een afgelegen plaets, daer wy genootsaeckt souden zijn geweest, om onse Guarde na toe gesonden te hebben, om haer te supprësseren, en dat daerom het opstaen van 't Volk in onse Stadt meer sekerder, en

en van meerder kracht soude zijn; maer op 't laetst wierdt geresolveert, als 't behoorlijckste, dat het in alle Plaetsen, en op gelijcke of selfde tijdt soude zijn, op dat misschien onse Stadt gedefendeert mochte werden van haer eygene Militie, sonder van onse Guarde geassisteert te werden, die wy in 't Lant mochten senden tot het supresseren van eenige Oproer aldaer; en sy disponeerden haer vervolgens tot het volvoeren van haer Desseyn, dat seer na aen 't effectueren was.

Maer soodanig is de overvloedige Barmhertigheyt Gods geweest, dat, doen sy noch aen 't overdencken waren van hare execrable Schelmerye tegens onse Coninglijcke Persoon, onse lieve Broeder en 't Gouvernement, een ontdeckinge aen ons gedaen is door een van de Complicen op den 12 Juny laetstleden, zedert welcken tijd wy gebruyckt hebben de beste middelen, die wy konden, tot verdere ontdeckinge en voorkominge van sodanigen helsche Conspiratie.

Maer 't is soo uytgevallen, dat verscheyde van de Conspirateurs, kondschap gekregen hebbende, dat Patenten uytgegeven waren tot het apprehenderen van hare Personen, voor de Justitie zijn gevlucht: te weten; James Duc Monmouth, den Lord Melvin, S. John Cochram, Sr. Thomas Armstrong, Robert Ferguson, die de gemeene Agitator van alle de Partyen vertrouwt was in de verscheyde Conspiratien.

Richard Godenough, Francis Godenough, Richard Rumbold, Moutmaker, Willem Rumbold, sijn Broeder, Richard Nelthorp, Nathaniel Wade, William Thomson, James Burton, Joseph Elby, Samuel Gibbs, Francis Charleton, Joseph Tyley, William Castairs, ... Lobb, beyde Nonconformiste Predikanten, Edward Norton, John Row, John Aylof en John Atherton.

Ford Lord Gray, geapprehendeert zijnde, is geëschappeert uyt handen van een Sergeant van Wapenen, en Arthur, onlangs Grave van Essex, in den Tour gebracht zijnde wegens Hoog Verraed, heeft sig selven 't leven benomen.

Andere zijn gevangen geworden, en in bewaringe gestelt; eenige daer van, te weten Lord Willem Russel, Thomas Walcot, William Hone en John Rouse, te Recht gestelt zijnde, zijn overtuygt geweest, en volgens de Wetten geëxecuteert.

Dit hebben wy noodig geacht, om aen onse beminde Onderdanen bekent te maken, op dat sy sensibel zijnde (gelijck wy) van de Barmhertigheyt van Godt in dese groote verlossinge, haer blymoedig en Godtvruchtiglijck met ons mogen voegen, om solemnele Danckseggingе aen den Almachtigen Godt hier over te doen.

Ten welcken eynde appoincteren wy mits desen den 9 September aenstaende, om geobserveert te werden, als een Dagh van Danckseggingе, in alle onse Kercken en Capellen, binnen ons Coningrijck van Engelandt, Heerschappye van Walles en Stad van Barwyk op de Twede, in sodanigen manier als by ons sal werden geordineert, in een forme van Gebedt, met Danckseggingе, die wy geboden hebben, dat door onse Bisschoppen tot dien eynde bereydt ende gepubliceert sal werden.

En het is ons believen, dat dese Declaratie publijckelijck gelesen sal werden in alle

alle de geseyde Kercken en Capellen, al soo wel op Sondag den 2 September aenstaende, als op den voorschreven dagh van Dancksegginge.

Gegeven in ons Hof tot Withal, den 28 July, 1683, in het 35 Jaer van onse Regeeringe.

Aen 't Hof tot Withal, den 27 July, 1683, door des Conings seer Excellente Majesteyt, en van sijn Majesteyts seer honorable Secreten Raedt.

Het is dese dagh door sijn Majesteyt in den Raedt geordonneert, dat dese Declaratie aenstonts sal werden gedruckt en gepubliceert. PHIL: LLOYD.

GOD ZEGENE DEN CONING.

Wy sullen wegens den oorsprong van dit Complot nu hier niet verder laten insluyten / alsoo wy meenen / dat sulcks in dese Declaratie genoegsaem wert gesegt; maer wy moeten dit hier noch by voegen / dat alle de Gevangens / welcke naderhandt daer over te Recht gestelt wierden / wel bekenden / dat sy iets tot verandering van 't Gouvernement hadden opgestemt / maer niets ter werelt / om den Coning te vermoorden.

Behalvens de gene / die hier in des Conings Declaratie gementioneert zijn / wierden 'er noch verscheyde andere / welcke door de gene / die dit Complot ontdeckt hadden / of gevangen waren geset / beschuldigt wierden / in apprehensie genomen / en in verscheyde Gevangenissen geset / als in den Tour / Newgate en Gatehouse / welcke alle voor des Conings Raet wierden geëxamineert; en vorder belast / dat tegens de voornaemste aenstonts een Commissie van Oyer en Terminer tot haer te rechtstelling uytgegeven soude werden: den Collonel Rumsey / eenen Mr. Lee / den Advocaet West en den Lord Howard van Estrick / welcke in dit Complot mede geconcerneert waren / maer sig ten eersten hadden aen gegeven / en haer Pardon versocht / met beloste / dat sy al 't gene / dat sy daer van wisten / souden ontdecken / geraeckten wy van straf / doch wierden gebruyckt / om tegens de gevangen beschuldigde te getuygen. Den Grave van Essex / die / na het schijnt / mede beschuldigt was / wiert in den Tour geset / doch / na eenige dagen verblijf aldaer / sneed hy sig selfs met een Scheermes den Hals af; waer uyt al veel vreemde speculatien vielen / alsoo sommige sustineerden / dat hy niet sig selfs gedoot / maer dat andere hem vermoort hadden: sijn Lichaem wierdt echter aen sijn Gemalinne gegeven / om begraven te werden.

Den 22 July van den dagh tot de te Recht-stellinge bestemt zijnde / soo wierden de Bils van Hoog Verraed / die tegens den Hertogh van Monmouth / den Lord Gray / Lord Russel / Capiteyn Walcot / John Rouse en William Hone ingebracht waren / door de Jurys voor gefondeert gehouden; maer op de vier laetste / alsoo de andere absent waren / wierden te Recht gestelt: de eerste was Capiteyn Walcot / aen wien sijn beschuldinge wiert voor-gelesen; namentlijck: Dat hy Thomas Walcot, zijnde gevangen voor de Bar, op den 12 van de voorleden Maent Maert, en noch op verscheyde andere tijden, met

vele

vele Verraders, wiens Namen daer in mede verhaelt stonden, in de Parochie van St. Nicolas Bashaw, en op andere Plaetsen, hadde geconspireert, om den Coning van sijn Rijck en Titul van 't Coningrijck van Engelant, &c. af te setten; en niet alleenlijck dat, maer hem oock te vermoorden, en, tot een geheele destructie en omkeering van 't Gouvernement, Rebellye in het Landt te verwecken; gelijck oock een groote Moort onder de Onderdanen in 't Coningrijck aen te rechten, waer toe hy sigh met Wapenen, als Bussen, Musquetten, Pistolen, &c. hadde voorsien. Hier op opende Mr. North, zijnde een van des Conings Advocaten, de nature van dese saeck, en verklaerde, na dat hy geseght hadde wat de Gevangens daer van voort gebracht hadden, de hatelijckheydt deser daed: Den Advocaet Generael secondeerde hem hier in, en seyde in 't breede alle 't gene, dat van de Conspiratie bekent was, gelijck oock, hoe die saeck, volgens de depositie van de Getuygen, aengevangen, begonnen en voort-geset was: Den Sergeant Jefferies seyde daer op noch eenige dingen, ter materie dienende, welcke de andere vergeten hadden, en vermaende de Jurys, om de gewichtigheyt van de saeck, die sy mosten termineren, te overwegen, en als goede Engelssen en Christenen de Verraders schuldig te verklaren: Des Conings Advocaten de Beschuldiging open gelegt hebbende, soo wierden de Getuygens in geroepen: de eerste was Collonel Rumsey, welcke getuygde; Dat al zedert een geruyme tijt een Desseyn by verscheyde qualijck geaffectioneerde Conspirateurs tegens het Leven van den Coning ondernomen was, en dat, in gevolge van dien, verscheyde Raedslagen waren gehouden, en Propositien gedaen, om sijn Majesteyt van sijn Leven en Kroon te beroven: Dat in de meeste van deselve den Capiteyn Walcot present was geweest, en dat hy in de Ontwerpen, welcke opgestelt waren, om dit schrickelijck Verraet te effectuëren, een Rebellye onder de Natie te verwecken, de Wettelijcke Linie uyt te roeyen, en de Macht in handen van 't Volck te stellen, had geconsenteert; ja dat sy selfs soo verre hadden geprocedeert, om een Forme van Gouvernement onder haer selven op te stellen, en Regeerders en Officiers te appoincteren, om de saecken, rakende het Gouvernement, waer te nemen, gelijck oock uytgerekent, wat getal van Volck ter Plaetse, daer de Conspirateurs de meeste interest hadden, opgenomen most werden, en dat'er ten minsten 1000 Man in Wapping most zijn; doch dat, vermits dit half kenbaer was, een ander Desseyn was voorgestelt, namentlijck, om den Coningh te vermoorden in sijn te rugge-komst van Newmarket, wanneer hy daer laetst was, 't welck aldus toegegaen soude hebben: Verscheyde Personen souden eenigh Volck aengenomen, die met Carabijns, Musquetten, Pistolen, &c. gewapent, en deselve in Embuscade in 't Huys van Mr. Rumbold, by Hedsdone, geleght hebben, waer op eenige andere in Boere-Klederen met een Wagen een Passagie, alwaer den Coning met sijn Koets door most passeeren, beset, en als-dan 50 wel-gewapende Mannen uytgesprongen souden hebben: Dat Mr. Rumbold geappoincteert was, om den Coning en den Hertog van Jork te vermoorden, en andere weder, om de Paerden, Coetsiers, en de Postillion; en

dat den Gevangen als-dan met een gecommandeerde Partye de Guarde soude bevechten; doch dat, alschoon dit Complot ter oorsaecke van de Brandt misluckt was, echter verscheyde andere Projecten waren op-gestelt, om sijn Majesteyt van 't Leven te beroven, de Conspirateurs geduerig by-een komende, om over haer Desseyn te beraedslagen, van 't welck sy nu door dese ontdecking gefrustreert waren. De tweede Getuyge was Mr. Keelingh / welcke verklaerde; Dat hy zedert eenige Maenden heymelijck in de Conspiratie was geweest, en sig by verscheyde raedslagen had bevonden, waer in de vernieting van den Coning geproponeert en opgestelt was, als het eenigste expedient, om haer voornemen voort te setten: Dat hy door Godonoug en andere aengesocht was geweest, om Volck op te nemen tot de Expeditie van Newmarket: Dat den Gevangen op verscheyde tijden in die Raedslagen mede hadde geweest, en die geapprobeert, alsoo hy een voornaem Commando in die gelegentheyt gehad, en in 't vermoorden van den Koning geholpen soude hebben. 't Hof aen Mr. Keeling / na dese Depositie / vragende / wat hem induceerde / om dit te ontdecken? soo seyde hy; Dat een innerlijcke drift van sijn knagende geweten hem dwongh, om niet te rusten, tot dat soo een Godloosheyt ontdeckt was. Hier op wierdt Mr. Bourn beswooren / welcke oock even eens als de vorige getuyghde: en doen stont Mr. West op / welcke de geheele voortsettingh van 't Complot verhaelde / gelijck oock verscheyde Declaratien / die uytgegeven geworden souden hebben / indien het Desseyn voortgang hadde gehad / benevens noch alle de quade Desseynen / die men voorgenomen gehad hadde / om den Coning van 't Leven te berooven / als in sijn Speel-huys / het Stieren-Feest en in sijn komst van Windsor in sijn Barck; verklarende / dat hy oock Wapenen ten dien eynde hadde gekocht / en beschuldigende den Gevangen in 't particulier. Daer wierden oock twee Brieven van sijn Handt in 't Hof gebracht / waer van de eene aen Sr. Lione Jenkins was geaddresseert / om sijn Majesteyts Pardon te versoecken / waer tegens hy weder het gantsche Desseyn / soo in Engelandt / Ierlant als elders / beloofde te ontdecken / 't welck / gelijck als hy daer in seyde / niemandt beter als hy konde doen: de andere Brief was door Capiteyn Richardson geintercipieert / en had hy die aen een van sijn Vrienden geschreven / om den Collonel Rumsey en Mr. West te persuaderen / om wat sachter in haer Getuygenissen tegens hem te gaen. Op alle dese Beschuldigingen waren sijn Antwoorden seer weynigh / alleen seyde hy; Dat hy sieck aen de Jicht lagh op die tijdt, als men hem beschuldigde, dat hy in Rumbolds Huys hadde geweest, en dat het onmogelijck was, dat hy sulcke dingen, als tegens hem gesworen waren, te wege soude konnen brengen: Hy bekende echter; Dat hy sigh met de Conspirateurs hadde geassocieert, maer dat hy hoopte, dat sulcks, alhoewel hy eenige kennis van het Desseyn hadde, niet swaerder als voor een verswijgingh van 't Verraedt genomen soude werden; doch door het Hof wegens sijn fout wederlegt zijnde / so wiert hy door de Jurys / na een kort Debat / aen het Verraed / waer mede hy beschuldigt was / schuldig verklaert.

De

De saeck van Mrs. John Rouse en Hone liep hy-na even eens af. Den Lord Russel/ korts daer na mede te voorschijn komende/ bracht in/ dat hy onschuldigh was; doch den Advocaet West/ Collonel Rumsey en verscheyde andere Getuygens swoeren positivelijck tegens hem/ dat hy met andere diversche Raedslagen hadde gehouden/ om den Coning te vermoorden/ en het Gouvernement om te keeren: den Lord Howard van Estrick getuygde mede wel tegens hem/ maer alleen/ dat het omkeeren van 't Gouvernement voorgenomen was/ na dat den Coningh overleden soude zijn. De Jurys echter brachten hem mede/ gelijck als de andere/ voor schuldig in/ soo dat sy alle vier gecondemneert wierden/ om gehangen en gevierendeelt te werden.

De Sententie van de drie eerste wierdt den 30 July/ gelijck als die lagh/ tot Tyburn volvoert/ maer de laetste/ voor wien den Grave van Bedford/ sijn Vader/ en sijn Gemalinne/ zijnde de Dochter van den Grave van Zouthamton/ groote instantien hadden gedaen/ dat hy mocht blijven leven/ doch te vergeefs/ wiert door sijn Majesteyt met het Swaerdt begenadigt; soo dat hy den 31 July/ zijnde daegs daer aen/ in de Velden van Lincolns-Jn wiert onthooft: de drie eerste/ behalvens Capiteyn Walcot/ die een Oratie van twee uren aen 't Volck dede/ spraken weynigh/ maer den Lord Russel gaf 't volgende/ na de gedane naervolgende Oratie/ aen de Sherifs/ die hem in sijn te Recht-stelling accompagneerden/ over:

Mr. SHERIFF,

ICk was in verwachtinge, dat het gedruys soo groot soude zijn, dat men my niet wel soude konnen hooren: Ick ben noyt seer spraeck-gierigh geweest, en veel minder nu; dierhalven hebbe ick schriftelijck gestelt al 't gene ick noodigh achte, om na te laten. Godt weet, hoe verre ick altijt geweest ben van de Desseynen tegens des Conings Persoon, ofte veranderinge van de Regeeringe; en ick bidde noch voor de behoedinge van beyde, en de Protestantse Religie. My wert bericht, dat Capiteyn Walcot iets geseght heeft, als of ick kennis soude hebben van het Verraed of Complot: Ick weet niet of het so is, dat hy 't gesegt heeft, of niet, (ick hope neen) want by mijn weten heb ick hem noyt gesien, of van mijn leven gesproocken. En, op het woord van een stervend Mensch, verklare ick, geen kennis te hebben van een Complotery tegens den Coningh, Wetten ofte Regeeringe: maer ick heb nu met dese Werelt gedaen, en gae tot een beter. Ick vergeve al de Werelt, en ick dancke Godt, ick sterf in Liefde met alle Menschen, en ick wensche alle eenvoudige Protestanten, dat sy sig elckander mogen lief hebben, en door haer oneenigheden geen Paperyen in laten, noch aen 't Pausdom het Oor leenen.

Het Geschrift, over-gelevert aen de Sherifs, was als volgt:

ICk dancke Godt, ick bevinde my selfs geposeert en bereydt tot de Doodt, en mijn gedachten soo vast gestelt op een andere Werelt, dat ick in den Heere vertrouwe,

trouwe, t'eenemael gespeent te zijn van mijn herte op het selve te setten; ick kan nochtans niet nalaten, om een weynigh tijdts te spenderen, om schriftelijck een klaerder verhael van mijn stant na te laten; als ick sal ondernemen te doen in de plaetse van de executie, waer het geraes en gedruys schijnelijck groot sal zijn. Ick dancke Godt hertgrondigh voor sijn veelvoudige Zegeninge, en sijn oneyndige Barmhertigheden aen my verleent alle de dagen mijns levens. Dat ick afkomstig ben van waerdige Ouders, en hebbe het voordeel gehad van een goede en Godsalige Opvoedinge; waer voor ick den Heere veelmalen gedanckt hebbe, en het geacht, als een onwaerdeerlijcke zegen: want selfs als ick het minste daer aen dacht, soo was het echter my aenhangende en berispende, dat ick van des selfs geluckige uytwerckinge in dese mijn uytterste noot gevoelig ben: waer in ick soo wonderlijck ondersteunt ben geweest, dat ick Godt dancke, dat mijn Gevangenisse, of de vreese des Doots, my niet ontstelt heeft in geenderleye wijse; maer in tegendeel hebbe de versekeringe van de Liefde en Genade Gods, in en door onse gezegende Verlosser, in wien alleen ick vertrouwe, en twijffele niet, of ick sal in het toekomende deelachtigh zijn van die volheyt der vreugde, die in sijn tegenwoordigheyt berust, soo dat de hope my soo wonderlijck verheugt, dat ick dit als het geluckigste deel mijns levens achte, alhoewel dat andere als het droevigste mogen oordeelen: Ick hebbe geleeft en sterve in de ware Protestantse Leere en gemeenschap, als Litmaet van de Kerck van Engeland, alhoewel dat ick noch niet in alle deelen tot de hooge hevigheden van vele Volckeren aen raecke. Ick wensche met al mijn Ziel, dat alle onse ongeluckige verschillen wegh genomen waren, en dat alle eenvoudige Protestanten het gevaer van de Paepse wilden considereren, alle haer hittigheden aen een kant stellen, en eens te werden tegens de gemeene Vyandt, en dat die van de gemeene Kerck soo streng niet waren, en de Dissenters soo scrupuleus niet, want my dunckt, dat de haet en vervolginge ten allen tijden quaedt is, dan nu veel meer.

Wat aengaet de Papery, ick houde deselve voor Afgodery, en een bloed-dorstige Religie, derhalven dacht het mijn schuldige plicht te zijn, in mijn functie, so veel het doenlijk was, my daer tegens te stellen; waer door ick voorsag, dat ick seer machtige en vermogene Vyanden op my halen soude, en daerom al voor eenige tijdt het slimste verwacht hebbe: Godt danck, dat ick door den Bijl sneuvele, en niet door brandende tortura. Nochtans, wat gevoelen ick had van de Papery, en het sware Jock, dat ick onder deselve onderworpen was, indien sy prevaleerden, soo hadde ick noyt gedachten iets verachtelijck of onmenschelijck te doen, dan het gene met de Christelijcke Religie, Wetten en Liberteyten van het Coningrijck konde bestaen: en ick dancke God, dat ick alle mijn Actien dies aengaende geëxamineert hebbe met de grootste voorsichtigheyt, dat ick my beroepen kan tot den Almachtigen Godt, een kender aller herten, dat ick met alle sinceriteyt ben voort gegaen, en niet door Passie, sinisterlijckheyt of quade voornemens. Ick hebbe altijt mijn Land liever als mijn Leven gehad, en hadde noyt desseyn, om de Regeering te veranderen, welcke ick waerdere en achte een van de

de beste in de Werelt te zijn, en wilde altijt mijn Leven gewaegt hebben tot des selfs behoudinge, en soude liever het uytterste onheyl geleden hebben, als dusdanige voornemens toe te staen tot eenig Desseyn, om des Conings leven te benemen: Noch heeft niemandt oyt de onbeschaemtheyt gehad, om my soo versoeyelijcke en grouwelijcke saken voor te stellen; en segge, dat het my soo veel te swaerder valt, (in dese tegenwoordige staet) om in mijn [Indictement of] schriftelijcke Beschuldinge van soo een versoeyelijcke daedt vermaent te werden, alhoewel dat'er in 't minste niet gesegt wierdt, om die saeck te bewijsen, maer geheel ter contrary door den Lord Howard: en ick ben versekert, dat niemandt het minste daer van gelooft, soo dat my dunckt ick behoeve niet meer te seggen.

Belangende den Coning, ick bidde met alle sinceriteyt voor hem en de Natie, wel wenschende, dat sy geluckig met den ander mogen zijn; dat hy in der daedt den Beschermer des Geloofs magh zijn; dat de Protestantse Religie, de Vrede en versekertheyt des Coningrijks gepreserveert werde en floreren magh onder sijn Regeeringe, en dat hy in sijn Persoon geluckig magh zijn, nu en hier namaels.

Het belangen dat ick hadde in 't vervolgen of ontdecken van 't Paepse Complot, ick neme Godt tot getuyge, dat ick daer in voort ging in oprechtigheyt van mijn herte, doen waerlijck overtuygt zijnde, (gelijck ick noch ben) dat'er een Conspiratie was tegens den Coningh, de Natie en Protestantse Religie; insgelijcks protestere ick, dat ick noyt iets van de aenslagen, (der Getuygen) directelijck noch indirectelijck, geweten hebbe, alsoo ick op het selve sie als een saeck soo grouwsaem, die ick geensints lijden konde; want (ick dancke Godt) valsheyt en wreetheyt hebben noyt eenige plaets by my gehad, noch mijn boesem beseten. Ick geloofde, en doe als noch soo, dat Papery wordt voort geset in dese Natie, en dat die gene, die het selve queecken en voort setten, niets sullen ontsien, om haer oogwit te bereycken: ick bedroeve my van herten, dat so veel Protestanten haer hant daer toe verleenen, dan ick verhope, dat Godt de Protestantse Religie en dese Natie wil preserveren, alhoewel ick vreese, dat deselve onder groote besoeckinge en swaze vervolging sal geraken, want in der daed de Godtloosheyt en onheyligheydt, welck soo overvloedigh sig openbarelijck vertoont aller wegen, geeft ons te groote vreese voor het slimste, dat een Volck kan over komen. Ick bidde Godt het selfde voor te komen, en dat die daer aen niet gelegen laten leggen aen 't gemeen welvaren, de interest van de Natie en de Protestantse Religie, de genade mogen hebben, om soo te leven, dat geen schandvleck mogen brengen op 't gene sy advanceren, welcke (Godt weet het) my menige droevige gedachten heeft veroorsaeckt: Ick hope, dat yder van mijn Vrienden, die hier nu by gemeckt zijn, my sulcks niet qualijck willen afnemen; men trachte na verder; levende conform de Regulen van de ware Gereformeerde Religie, welck het eenigste is, om ons in 't eynde te vertroosten, en een Man doet herleven, als hy komt te sterven.

Belangende mijn tegenwoordige staet, ick dancke Godt, dat ick in mijn herte niet murmurere, ick weet, dat ick om mijn zondens wille meerder van Godts

handt verdien, soo dat ick blijdelijck my selven soo kleyne straffe onderwerpe, als een weynigh jaren vroeger wegh genomen te werden, en een speculatie aen de Werelt te verstrecken. Ick vergeve vrylijck alle de Wereldt, particulierlijck die geconcerneert zijn in mijn leven te beroven; en ick begeere en besweere mijn Vrienden niet op revengie te dencken, maer Godts wille te onderwerpen, in wiens handen ick my selve gantschelijck op-offer.

Dan, om een weynigh te rugh te treden, ick kan niet na laten, om iets aen te roeren wegens de Bil van Exclusie, en de redenen te vertoonen, waerom dat ick in de sake verscheen: In 't kort, 't was om dat ick de Natie in soo grooten gevaer van 't Pausdom sagh, en dat de verwachtinge van een Paepse Successeur (soo als ick oock in 't Parlement geseydt hebbe) des Conings leven na oock in een perijckel stelde, en ick sagh geen middel, soo effectueel tot versekeringe van beyde, als soo een Bil. Nopende de Omschrijvingen of Bepalingen, die voorgestelt waren, soo sy oprechtelijck gepresenteert wierden, en tot een Wet verkondigt, dan hadde de Hertogh buyten gesloten geweest van de macht van een Coning, en de Regeeringe in 't geheel verandert, en weynigh meer dan enckelijck de Naem van een Coningh over gelaten, sulcks dat ick noch zonden noch fout in het eene hadde, wanneer alle menschen het andere gewilliglijck toe stonden, maer dachte het beter, om een Coning te hebben met sijn Prerogatijf, en een Natie onder hem gerust en veylig, als een Coning sonder het selve, dat een geduerige mis-verstant in de beduchte gemoederen moest veroorsaken. Dit alles segh ick alleen tot mijn verdedinge, en niet om andere tot aenhitsinge te brengen; en kan niet anders oordeelen, dan dat mijn yver in dese saeck geen weynigh invloeyinge in mijn tegenwoordige lijden heeft gebracht; maer nu is my dese Werelt ten eynde, en ick strecke na een Coningrijck, dat onbeweeglijck is.

Nopende het Verbondt en Conspiratie, om des Conings Lijf-wacht aen te tasten, de misdaedt [quansuys] waer over ick sta verwesen, en dewelcke men aensiet als *Crimen Læsæ Majestatis*, sal ick dit ware en bondigh verhael geven: Noyt ben ick ten huyse van Monsr. Shepheard onder dat Geselschap als eens geweest, en heeft men doenmaels niets gehandelt wegens het versekeren of aentasten van de Guardes, noch iemant gestelt, om eenigerhande reveue of besichtinge te maecken, hoewel eenige redenen over dessels doenlijckheyt doenmaels passeerden; en verscheyde-malen op andere gelegentheden heb ick eenige redenen van diergelijcke natuer hooren melden, doch konde ick noyt sulcks voor goet keuren, of eenighsints tot het betrachten van soodanigen aenslag toe stemmen: en in 't bysonder word ick gedachtig van een generael Discours, gepasseert ten Huyse van den overledene Graef van Schaftsbury, eenige tijdt geleden; ick stond het echter gantsch niet toe, wel wetende, dat, indien het quam te gelucken, het massacreren en ombrengen van de Guardes in koude bloet nootsakelijck moest volgen, dat my soo grouwelijck dacht te wesen, dat het tegen mijn natuer was, om langer gespraeck daer van te horen. En op den selven tijt voegde sig by my den Hertogh van Monmouth, en seyde met vriendelijcke woorden; Mijn

Heer,

Heer, Ick bemercke, dat wy van eenderley Temperament zijn: dat soude doch al te grouwsaem wesen. En waerlijck, ick ben gehouden, om dien Heer dat recht te doen als te verklaren, dat ick noyt van hem hebbe konnen bespeuren eenige genegentheyt, om iets te doen, dat grouwsaem is.

Dat ick my ten huyse van gemelde Shepheard begaf, ontken ick niet, hoewel uyt geen ander voornemen, als eenige Wijnen te beproeven; hebbende my belooft, doen ick te Landewaert ging, een Stuck van de beste voor my te bewaren: aldaer wesende, liet hy een Fles brengen, doch dese Wijn stond my niet aen, en voorts versocht ick hem, om een uytgekoren Stuck voor my te bewaren, 't welck hy beloofde. Dit ben ick genootsaeckt, om by te voegen, vermits den Ridder Geoffreys de Gesworene (Jury) te kennen gaf, dat ick slechts een boodschap hadde gemaeckt, om my selven derwaerts te begeven; doch seyde noyt, dat het de eenigste reden was: en nu sal ick de rest waerlijck en duydelijck verhalen.

Den dagh te voren was ick ter Stede gekomen, om twee a drie dagen te verblijven, gelijck een reys of twee te voren geschied is; hebbende als-doen een goede Vriend, die seer sieck lagh, en in een staet des Doodts. De Hertogh van Monmouth voegde sig by my, en seyde, dat hy seer verblijt was over mijn aenkomste, vreesende, dat de Graef van Schaftsbury en andere onrustige Gemoederen ons bederf souden werden: Ick vraegde hem, waerom? Om dies wille (diende hy daer op) dat sy eenige ongeregeltheden sullen plegen, soo men geen sorg droegh, om sulks voor te komen; en derhalven bad hy my met groote ernstigheyt, mijn uytterste te doen, om sulcks te beletten. Voorts seyde hy my, dat'er een by-eenkomst ten huyse van Mr. Shepheard soude wesen, en derhalven versochte my, om mede te gaen, en dat hy tot mijnent omtrent den avont-stont soude komen, gelijck oock geschiede. Aldaer gekomen zijnde, en in de Kamer getreden, vond ick Mr. Rumsey, hoewel dat hy op Eedt verklaert, dat hy my daer gevonden hadde. Op dien tijdt heeft men oock over eenige saken gesproken, die meer uyt een sekere hittigheyt als suyver oordeel scheenen te ontstaen; dewelcke ick geensints approberen konde, schoon dat ick daer over ter Doodt verwesen ben: en dancke Godt, dat mijn deel daer in rechtmatig was. Ick weet wel, dat sommige door desen willen by-brengen, dat ick kondschap van sodanige quade Desseynen moest hebben gehadt, sonder dat ick de oprechtigheyt gebruyckte, om deselve te ontdecken. Maer dit moest men ten hoogsten maer opnemen als verswijginge van Verraed. [Misprision of Treason] Alsoo sterve ick onschuldigh van 't gene my ten laste geleyt wort, en hope, dat'er niemant is, die geloven wil, dat ick de minste treck of gedachte soude hebben, om mijn eygen behoudenisse te betrachten door andere te beschuldigen. De Rollen, die andere voorbeeldens-wijse in diergelijcke gelegentheden hebben gespeelt, nodigen my geensints, om mijn Leven soo hoog te waerderen.

Aengaende 't Vonnis, dat tegen my uyt-gesproken wert, oordeel ick seer straf en swaer te zijn, vermits dat'er niets tegen my op Eedt verklaert wert, als enckelijck eenige Discoursen, om Troubelen te verwecken; noch kan men met gerech-

rechtigheydt besluyten, dat sulcks was om een Oorlogh te werken, dat door de Statuten van Eduard de III. niet minder geacht wordt als Hoog Verraed, en soodanige redenen niet, zijnde alles wat'er positivelijck tegen my op Eed verklaert wert. Doch, door ick wete niet wat treck, word het Desseyn van 't saiseren van de Guardes tot een verkeerde sin gedraeyt en uytgeleght, als een Desseyn, om sijn Majesteyt aen een kant te helpen: en daer over word ick gecondemneert.

Ick heb nu een waerachtigh en oprecht Verhael gegeven, hoe verre dat ick in dit werck geëmbarqueert ben geworden, dat men (gelijck gesegt was) niet hooger behoorde op te nemen als enckelijck een Verswijginge, en echter word ick verwesen als schuldig aen een Voornemen, om den Coning te vermoorden. Ick bidde Godt met herten aen, dat het niet ten laste van des Conings Raed, noch Rechters, noch Sheriffs, noch Jurys gelegt worde: en aengaende de Getuygen, ick ontferme my over haer, en wensche haer wel. Ick sal my niet bemoeyen om de bysondere ongelijcken op te sommeren, die sy my gedaen hebben, maer dat stuck sal ick liever aen haer eygen Gewetens over geven, aen dewelcke met de Barmhertigheyt Godts ick haer sal laten. Alleenlijck dit segh ick noch voorwaer, dat ick noyt hebbe gehoort eenige Boodschap, die den Collonel Rumsey aen den Graef van Schaftsbury soude hebben gebracht, maer ben daer over t'eenemael onkundig, want om te liegen is my t'aller tijden hatelijck geweest, schoon dat het merckelijck aen mijn voordeel strecken konde. En vorders hope ick, dat'er niemant is, die my soo ongunstig sal wesen, als te dencken, dat ick sulcks met dese mijne laetste woorden soude willen wagen, voor dewelcke ick in een oogenblick reeckenschap sal moeten doen aen den grooten Godt, den ondersoecker van alle Herten, en Rechter van alle Menschen en saken.

Van den tijdt van het verkiesen van de Sheriffs heb ick besloten, dat de overgroote hittigheyt yets van diergelijcke natuer soude voort brengen, noch ben ick verrast, dat het mijn lot geworden is. En ick hope, dat eeniger Luydens wraekgierigheyt sal verzadigt werden en ten eynde zijn, op dat'er geen meer onnosel bloet gestort werde, gelijck ick het mijne voor sulcks aen sie, dewijl dat ick aen geen Verraed schuldigh ben, en daerom ben ick onwillig geweest, om mijn onnoselheyt door de vlucht te verongelijcken, waer over ick geen berouw hebbe van sulcks niet gedaen te hebben, (hoewel daer toe geraden en gevergt) schoon dat het een gunstiger noodlot voor my hadde geweest: want ick aenschouwe mijn Doodt op soodanige manier (den Heere zy gedanckt) met andere oogen als de wereldt doet. En hoewel ick niet veel voor het Hof seyde, dat magh men liever een teken van onschult dan van schult achten. Men heeft my oock geraden, om niets wegens de daed selver klaerlijck te bekennen, mits dat ick daer over soude overtuygt werden van Misprisie of Verswijginge. Aldus wederhouden zijnde van een vrye en opentlijcke handel, heb ick het beter geoordeelt, om weynig te spreken, als van het goet beleyt te scheyden, dat my, door de Genade Gods, in het vorige deel mijns levens soo wel bestiert heeft: en konde liever kiesen, om een stilswijgentheydt te gebruycken, en de geheele saeck aen de Conscientie van de

Jury

Jury te laten, als het laetste en solemneelste deel mijns levens soo ver te doen verschillen van de vorige, om door soodanige treken ontgang te soecken. De spraeksaemheyt heb ick my noyt aengematigt, noch gaf ick oyt voor, om daer in soo gereet te zijn: Ick wensche, dat de Rechts-geleerden, die daer mede begaeft zijn, wat billijker te werck souden gaen, om deselve te gebruycken, en niet een Mensch het Leven met trecken en drayen te benemen, en de bewegelijcke Jurys met onredelijcke Documenten te vermanen: want yemant door voorbeelden en listigheden in de Wetten aen den Doodt te helpen, is het aldergrouwlijkste slagh van Moort, dat men bedencken kan. Ik wensche, dat de onversadige Toorn van quaetgunstige Menschen, en partijdigheyt van de Jurys, met het storten van mijn bloet t'eenemael mag afgesneden werden; welk ik met des te meer vreugde konde opofferen, in gevalle ik wiste dat ik de laetste was, die op sodanigen wijse te lijden hadde.

Zedert de uytspraeck van mijn Vonnisse heb ick niet veel gedachten gehadt, als alleenlijck om my tot den Doodt te bereyden: Echter wierd ick door sterck aenhouden van mijn Vrienden, en besonderlijck door de importuniteyt van mijn dierbare Huysvrouwe, bewogen, om Requesten te onderteeckenen, en voor mijn leven te solliciteren; schoon ick sulks menigmael verworpen heb. Want ik dancke Godt, hoewel ick soo geluckigh en soo wel te vrede hebbe geleeft voor den tijdt van 14 Jaren herwaerts, en dat ten opsichte van alles, als iemandt in de Wereldt, ick ben echter so willig, om alles te verlaten, dat sy my sonder grote moeyte niet hadden konnen bewegen, om yets, dat bedelachtigh stonde, te doen tot het salveren van mijn leven. Doch ick was niet onwilligh, om mijne Vrienden te laten weten wat macht dat sy over my hadden, en te betoonen, dat ick soo volherdigh of obstinaet niet was, maer gereedt, om alles tot harer voldoeninge toe te staen, dat een eerlijck Man betaemt; 't gene de eenigste saeck was, die my daer toe bewogen hadde.

En nu, om alles te sommeren: Gelijck ick noyt eenige Desseyn hadde tegen het Leven van sijn Majesteyt, noch het Leven van eenig Mensch, so ben ick noyt besigh geweest met het hervormen of veranderen van 't Gouvernement. En alles wat de onversaegtheyt, boosheyt, of begane ydelheden van andere Menschen hebben veroorsaeckt, ben ick geensins gehouden om te verantwoorden; noch had ick de macht om sulcks neder te drucken, schoon dat ick de Doodt om hare misdaden te lijden hebbe. Maer de wille des Heeren geschiede, in wiens handen ick mijn Geest beveele, en vertrouwe, dat gy, och barmhertige Vader! alle mijne overtredingen vergeven hebt, de zonden van mijn Jeugt, en de doolinge van mijn vorige leven, en dat gy mijne verborgene zonden en onwetenheden my niet ten laste wilt leggen; maer dat gy my genadiglijk ondersteunen wilt, geduerende dese kleyne portie des tijts, die my noch in 't leven staet te wesen, en my in mijn uytterste minuten by-staen, op dat ick niet door den schrick des Doodts of eenig ander beletsel kome te veranderen, of in ontsteltenisse rake. Doet het Licht uwes Aengesichts op my schijnen, want gy, ô Heere, zijt mijn Sonne en mijn Schilt. En als gy my door uw genade ondersteunt, soo hope ick, dat gy my hier na met Glorie wilt kroonen,

en mijn Ziel in het geselschap der Engelen en Heyligen ontfangen, in die Erffenisse, voor my gekocht door mijn bermhertigste Verlosser en Saligmaker, die ick vertrouwe nu aen Uw Rechter-handt is, om een plaets voor my te bereyden, in wiens handen ick mijn Geest bevele.

In July is een Huwelijk tusschen Prins George van Denemarcken/ Broeder van den Coning van Denemarcken/ en de Princesse Anna, twede Dochter van den Hertogh van York/ gesloten; ten welcken eynde desen Prince aenstondts in Engelandt over quam/ en noch in 't laetst van die Maent aldaer arriveerde/ werdende des selfs Huwelijck den 7 Augusti gecelebreert; hy wierdt naderhant door den Coningh van Engelandt met de Ridder-Ordre van den Kousseband begiftigt/ en aen hem noch vele voordeelen toegestaen.

Den Grave van Conway/ die zedert 3 Jaer Secretaris van Staet was gemaeckt/ overleed in Augusty/ en wierdt den Grave van Sunderlant alsdoen weder in sijn plaets gestelt.

Sijn Majesteyt van Engelandt sont in September den Grave van Dartmouth met een brave Oorlogs-Vloot na Tanger/ om die Plaets te demolieren/ alsoo deselve doch van weynig nut en groote kosten voor de Engelsen was.

In September wierden de Sherifs van Londen verkoren/ namentlijck de Heeren Pieter Daniel en Dashwood; de eerste was door het toedrincken van den Lord Major op 't Feest van Bridgehouse daer toe geëligeert/ en de andere door de soo genaemde Livrey-luyden: alles ging sonder eenig ongemack toe/ vermits aen den Lord Major nu de macht gegeven was/ om de eerste te mogen verkiesen; de laetste echter/ na 't schijnt/ niet veel sin hebbende/ om dit Ampt te bedienen/ presenteerde de gewoonlijcke boete te betalen/ om daer van ontlast te zijn; doch de Aldermans wilden sulcks niet toestaen/ soo dat hy wel genootsaeckt was/ om dit Ampt aen te nemen.

Wy hebben hier voor gesegt/ dat die van Londen beloofd hadden/ om wegens haer Charters satisfactie aen den Coningh te sullen geven. 't Hof van de Aldermans quam verscheyde-mael daer over te samen/ om te delibereren/ doch stelde dat t'elckens aen een Committé/ om daer over te delibereren en rapport te doen; dit duerde so lang/ tot dat des Conings Advocaet Generael selfs een Instrument op-stelde/ volgens 't welcke die Stadt haer Charters soude over geven; doch vermits de Aldermans dit niet op haer dorsten nemen/ wiert een Gemeenen Raedt beroepen/ om daer over dit subject te delibereren. Deselve quam noch den 8 October tot Guildhal by-een/ als wanneer haer dit Instrument wiert voor-gelesen/ en haer versocht/ om daer over te willen delibereren en een finale Resolutie te nemen: dit causeerde in 't eerst seer vinnige Debatten/ maer eyndelijck wiert een Committé van vier Aldermans en acht van de Gemeente gedeputeert/ om met de ervarenste Advocaten van Londen over de vier volgende Vragen te consuleren: namentlijck; 1. Of de Overgeving aengenaem soude zijn in de Submissie van den Gemeenen Raedt, en

noot-

nootsakelijck in de reguleringe, door sijn Majesteyt gerequireert? 2. Of by dese Overgeving het Officie van 't Majoorschap of diergelijck wiert overgegeven; en dan of de Costuymen en proscriptien, behorende tot dat Officie, niet overgegeven wierden en verloren waren? 3. Of, in gevalle het Vonnisse op de consequentien daer af geënregistreert mocht werden, sulcks van geen meer fataliteyt als de overgevingh soude zijn? 4. Hoe verre het Consent de Stadt in haer Liberteyten, als daer in gementioneert, confirmeerde en herstelde? Dit Committé/ (waer toe van de Aldermans de Heeren John Lawrence/ William Turner/ James Edwards en John More/ en van de Commons Sr. Edward Wiseman/ Ayrof Esq./ Mr. Charlton/ Capiteyn Griffith/ Mr. Loads/ Mr. Jones/ Mr. Morris en Mr. Hatshaw genomineert waren) met den Advocaet Generael/ Procureur Generael/ de Recorder/ Mr. Pollexsen/ Mr. Baldock en Mr. Holt over de bovenstaende Vragen geadviseert hebbende/ rapporteerde den 12 's morgens in 't Hof van den Gemeenen Raedt/ als doen weder vergadert zijnde/ dat sy met den Advocaet en Procureur Generael/ Mr. Holt en den Recorder hier over gesproken hadden; dat de drie eerste haer Advys/ met haer handen ondertekent/ overgegeven hadden/ van inhout/ Dat de Stadt veel grooter schade soude lijden door het Vonnis, tegens deselve gegeven, als door het aggreëren en ondertekenen van het Project van overgevinge, volgens de Resolutien, door sijn Majesteyt van haer versocht; en dat Mr. Polxexfen en Mr. Baldock geweygert hadden haer mening hier over te verklaren/ seggende eenige tijdt daer toe van noden te hebben. Daer na wierdt de Recorder versocht boven te komen/ om hier over sijn Advys te geven/ dewelcke het selve dede tegens dat van alle de andere Advocaten/ las het sijne in 't kort/ en gaf reden van het verschil; maer het Hof seyde/ dat dit niet geschreven noch van hem ondertekent was; waer op hy antwoorde/ dat hy dat by gebreck van tijt niet had konnen doen/ maer dat hy 't noch soo wel in 't werck soude konnen stellen als d'andere/ dewelcke haer Opinien/ sonder reden daer van te geven/ ondertekent hadden. Het Hof wiert hier op tot 's achtermiddags ten vier uren geadjourneert/ op dat den Recorder ondertusschen tijt soude hebben/ om sijne Consideratien te laten schrijven/ en die/ ondertekent/ over te geven. Ten vier uren quam het selve Hof dan weder by-een/ en den Recorder bracht sijn Papier te voorschijn/ zijnde als een Ontwerp van 't Vonnis/ dat tegens London op het laetste Quo Warranto was geobtineert/ affirmerende/ dat het Quo Warranto voorn. niet was opgestelt tot de geheele depribatie van haer Charters/ maer alleen tot saisering van haer Liberteyten en Vrydommen in des Conings Handen/ 't welck hy seer distingueerde van een verbeurte-saiseringh; en indien het Vonnis al geënregistreert was/ soo soude het alleenlijck door een gedeelte zijn; gelijck oock/ dat/ in gevalle sijn Majesteyt al een Custos over de Stadt stelde/ de Vryheden daer van niet t'eenemael verloren waren/ maer herroepelijck door een Arrest van Vonnis/ of by een Geschrift van Erreur in 't Parlement/ souden zijn: Doch ter contrarie/ indien sy een vrywillige over-

overgeving deden / soo soude het conclusive op haer zijn / en de Corporatie stil-sitten / waer by sy oock alle haer Costuymen / verkregen by proscriptie / souden verliesen / welcke geen Consent van den Coning konde herstellen / behalvens dat sy meyneedigh souden zijn / als geswooren hebbende de Rechten / Privilegien en Vryheden van de Stadt te maintineren. Dese saken verweckten seer scherpe Debatten / en sommige gaven den Recorder seer quaet bescheyt / het welck hy echter over sig liet gaen: doch eyndelijck de klock 10 uren in de nacht geworden zijnde / soo wierdt dese Vraeg te berde gebracht; Of het Zegel van de Corporatie aen het Instrument van de overgevingh geaffixeert soude werden, mits reserverende voor haer selven al haer Rechten, Liberteyten en Privilegien by proscriptie, of niet? De gene / die neen seyden / waren 103 in getal / en de gene / die het ja-woort gaven / 89 / soo dat dit in de Negative passeerde / werdende yders Namen aen beyde syden op-geschreven. Daer na wiert voort gebracht / om een Addres aen sijn Majesteyt te formeren / met versoeck / dat het Vonnis niet voort geset mocht werden; doch sommige opposeerden sigh daer tegens / seggende / dat het een affront soude zijn / ten aensien dat sy hem hadden opgewacht met een Resolutie / om sig aen sijn Majesteyts regulatie te submitteren. Eyndelijck wierdt geordonneert / dat den Lord Major soude laten weten / wanneer hy goet dacht / dat men sijn Majesteyt de Resolutie van den Gemeenen Raedt soude bekent maken / om te weten / of hy met een Addres opgewacht wilde zijn? en in dier voegen scheyde de Vergaderingh. Daegs daer aen vergaderde daer op den Lord Major en eenige Aldermans / om te beraedslagen wie dese Resolutie van de Stadt aen den Coning soude brengen; en viel het eyndelijck de twee nieuwe Sheriffs te beurt / welcke aenstonts heen gingen en dit aen sijn Majesteyt bekent maeckten; doch die gaf haer tot antwoort; Dat hy, siende dat de Stadt haer woordt niet hielt, echter geresolveert was sijn woort te houden: hy tekende daer op aenstonts en in haer presentie het Warrant / om het Vonnis te doen enregistreeren / en stelde vervolgens den Lord Major in sijn Ampt / gelijck oock dese twee Sheriffs / onder een Patent van 't Groot Zegel van Engelandt / met macht en authoriteyt / om alles te mogen doen wat aen haer Ampt annex was; doch echter niet buyten last van sijn Majesteyt en de Privé Raet / alwaer sy van alle voorvallen rekening mosten doen; waer op sy vervolgens den Eed deden. Den Coning sette den Recorder van de Stadt uyt sijn Ampt / gelijck oock de volgende Aldermans uyt haer Bedieningen / als Sr. Thomas Allen / John Frederick / John Schorter / Thomas Gold / Robert Clapton / Patience-Ward / John Laurence en Cornish / om dat deselve door haer aendrijving de meeste oorsaeck hadden geweest / dat den Gemeenen Raedt tot die Resolutie gekomen was: In plaets van de eerste wiert den Heer Thomas Jenner / en in die van de laetste de volgende gestelt / als Srs. Benjamin Newland / John Buckworth / William Russel / Capiteyn Griffith / Duncombe / Lucy / Vernon en Dashwood. De Aldermans verkoren in November mede den Heer Hendrick Tulse tot

Lord

Lord Major van Londen / welcke oock met de ordinaris Formaliteyten dat Ampt aenvaerde.

Wy hebben een weynig van de saken van 't Complot moeten afdalen / om dat dese saken tusschen beyden quamen / maer nu sullen wy daer mede weder beginnen.

De andere van de Conspirateurs waren noch in haer Gevangenissen blijven sitten / om dat t'elckens de Termijn haerer te Rechtstellingen was uyt-gestelt geworden / om dat de Rechters met andere saecken bekommert waren; doch ondertusschen had men eenen Aron Smith / die men beschuldigde / dat in de Executie van Steven Colledge tot Oxford / waer van wy in de vorige Mercurius meer mentie hebben gemaeckt / sig met het overleveren van Papieren en 't uyten van eenige woorden ongemeen te buyten had gegaen / oock gevangen gekregen en te Recht gestelt / en na dat hy van een gedeelte van sijn beschuldiging overtuyght was / gecondemneert / om 500 Ponden Boete te betalen en tweemael in de Pilloey te staen / gelijck oock vervolgens geschiede.

In tegendeel wiert het bekende Paepse Vroed-wijf / Mrs. Celliers / waer van in de vorige Mercurie mede veel gewag is gemaeckt / en welcke noch gevangen sat / op haer versoeck op Borghtocht ontslagen; doch op conditie / dat sy altijt soude verschijnen / als het vereyscht wiert.

Verscheyde andere / die minder Crimen hadden gedaen / 't zy van 't drucken of divulgeeren van Libellen / als iemant Woorden te na te spreken / wierden mede wel gesententieert / yder na vereysch van saken / maer 't dunckt ons onnodig om daer van eenige mentie te maken; alleen moeten wy dit hier noch inlassen / dat den Sergeant / die den Lord Gray liet ontsnappen / op sijn ootmoedig versoeck noch op Borghtocht wiert ontslagen.

Wy komen dan tot de te Rechtstelling van den Collonel Sidney Algernone / zijnde een voornaem Heer in Engelant / en Broeder van den Heer Sidney / die als Engelschen Ambassadeur voor desen in den Hage is geweest; de Groot-Jurys van Middelsex vonden den 17 November de Bil tegens hem / dat hy van Hoog-Verraet beschuldigt konde werden / welcke hem oock / hy voor het Hof van des Conings Banck gebracht zijnde / wierdt voorgelesen / bestaende in 't volgende: 1. Dat hy tegens des Conings Persoon had geconspireert. 2. Dat hy Aron Smith had uyt-gesonden, om sijn Majesteyts Onderdanen in Schotlant te nodigen, om hem te assisteren. 3. Dat hy een Verraderlijck Libel had geschreven, om een Rebellye te verwecken, van inhout; Dat het Gouvernement voor een gedeelte aen het Volck behoorde: Dat den Coningh aen de Wet verbonden was, en een Eed op sijn Kroning had gedaen, dat hy de Conditien van sijn Gouvernement soude mainteneren, waer van, indien hy die negligeerde, het Parlement reeckening van hem konde eysschen, en diergelijcke andere saken. Den Collonel hier op gevraegt zijnde / Of hy schuldig of onschuldig was? antwoorde; Dat'er verscheyde materien in sijn Beschuldiging waren, en dat hy die derhalven voor nul hielt; doch het Hof antwoorde; Dat hy die of most wederleggen, of

in twijffel trecken: welck laetste van seer quade consequentie soude zijn / alsoo het even veel was / of 'er een Sententie op de twijffelinge of op de overtuiginge gegeven wierde. Den Collonel produceerde daer op een Geschrift / als voor sijn Pleydoy / versoeckende / dat het selve gelesen mocht werden; doch het Hof seyde aen aen hem / dat / indien hy daer by wilde persisteren / 't geen het hem echter niet konde raden / hy wat saeghwaldig voor hem selfs soude zijn / vermits / indien den Advocaet Generael sulcks aennam / en het Hof 't selve voor quaet oordeelde / sijn Leven verloren was: daer op bracht hy in / dat hy niet schuldig was / en versocht een Copy van sijn Beschuldiging; sulcks wiert echter niet toe-gestaen / maer tot sijn voordeel las men deselve voor de tweedemael / en seyde het Hof aen hem / dat / indien hy eenige Poincten in de Wet wilde na-sien / die sy hem konden toe-staen / sy hem een Advocaet souden vergunnen: hy daer op vragende / op wat Statuyt sy tegens hem wilden procederen? en sy antwoordende op het Statuyt van Hoog Verraedt / soo versocht hy sulcks te mogen ondersoecken / en wiert hy daer op aenstonts weder na de Gevangenis gesonden. Den eersten December daer aen wiert hy weder voor het Hof gebracht / en hem sijn Beschuldiging voorgelesen. Wanneer dese Beschuldiging gelesen was / wierden de Jurys in geroepen / maer hy maeckte eenige exceptie tegens deselve / seggende / dat sy geen vrye Luyden waren; doch het Hof admitteerde haer echter / en wierden 'er 12 beswooren / waer van Mr. John Anger van Westmunster President was: Daer op wierden des Conings Getuygen in geroepen / zijnde Collonel Rumsey / Mr. West en Mr. Keeling / welcke het Complot in 't generael bewesen: Doen getuygde den Lord Howard van Estrich; Dat, zijnde in Compagnie met den Gevangen, die nu voor de Banck stont, den Hertogh van Monmouth, den Lord Gray, en verscheyde andere, sy discoureerden, wat quantiteyt van Wapenen en Gelt sy van noden hadden, om haer Desseyn uyt te voeren; en dat sy eyndelijck over-een quamen van 25000 Ponden voor de eerste gelegentheyt: daer op weder voorgestelt zijnde, hoedanig men dit Geldt soude by-een krijgen? soo hadde den Lord Gray geantwoort, dat, indien sy punctueel op haer betalingh wilden passen, en het Geldt op den bestemden tijt uyt-keeren, hy dese Somme soude uytschieten: Voorder wiert bewesen; Dat hy Aron Smith na Schotlandt hadde gesonden, om de Partye daer op te wecken, om tot haer Assistentie te komen, waer voor die 60 Guinees voor sijn onkosten soude hebben, van 't welcke den Gevangen hem een Geschrift had gegeven: Daer op quam het Hant-schrift te voorschijn / het welck onder sijn Papieren was gevonden / van inhout; Dat het Volck macht hadde, om den Coning af te setten, en dat het hoog tijdt was, om de Monarchy af te schudden, nevens diergelijke andere dingen: Sr. Phillippe Lloyd getuyghde; Dat dit het selve Hant-schrift was, 't geen aen den Raedt was overgelevert: En Mr. Atterburry / een van sijn Majesteyts Messengers / dede een Eedt; Dat hy dat onder sijn Papieren had gevonden: Mr. Sheppard / Mr. Cook en Mr. Carenby daer op sijn Schriften / die hy aen de andere Gevangens gesonden hadde /

hy dit Hant-schrift vergelijckende / soo deden die gelooven / dat het selve van sijn Hant was: dit veroorsaeckte echter een lang Argument / alsoo gesustineert wiert / dat hier over noch gedebatteert most werden; doch het Hof wilde geen Advocaten toestaen / om hier over te pleyten / als oordeelende / dat sulks tot de saeck ten principalen niet deed. Dit aldus geeyndigt zijnde / soo produceerde den Collonel de Lords Paget / Anglesey / Sr. Philip / Collonel Howard / &c. om de Getuygen invallide te maken; doch die spraecken weynigh / en repeteerden alleen 't gene / dat sy van te voren meermael hadden geseght: Daer op vermaende den Lord Chef-Justicier Jeoffreyes de Jurys / om op de Getuygenissen hare saken in te brengen / welcke daer op uyt gaende / en een half uur daer na weder komende / hem voor schuldig verklaerden: den Gevangen versocht daer op te weten / of sy de gantsche Beschuldiging / of maer een gedeelte van dien / toestemden? doch het Hof wilde sulks niet toestaen / soo dat hy / omtrent 7 uren 's avonds / met een stercke Guarde van Soldaten te rugge na den Tour wierdt gesonden.

Gemelde Collonel wierdt den 6 December derhalven weder voor 't Hof gebracht / om / alsoo hy door de Jurys schuldig was verklaert / sijn Sententie te ontfangen: Hem wierdt gevraegt / wat hy daer tegens had te seggen? waer op hy antwoorde; Dat de Jurys vrye Luyden behoorden geweest te hebben, en dat hy Copy van sijn Beschuldiging versocht: maer alsoo sulcks geweygert wiert / versocht hy op nieus / dat men sijn Beschuldiging in 't Latijn soude lesen / gelijck oock wierdt toe-gestaen; maer alsoo eenige van sijn Majesteyts Titulen daer in uyt-gelaten waren / sustineerde hy / dat dit in Rechten niet konde bestaen. Het Hof repliceerde daer op / dat sulcks daer niets te pas quam / alsoo sy genoegsaem voldaen waren / gelijck oock de Jurys / dat hy na des Conings Leven had gestaen. Hy versocht echter op nieuw te Recht gestelt te mogen werden / hy brengende / dat indien sijn Hooft-getuyge / den Hertog van Monmouth / confirmeerde het gene de andere tegens hem getuygt hadden / hy gewillig was / om sijn Leven te verliesen; doch dit afgeslagen werdende / soo pronuncieerde den Lord Chef-Justicier de gewoonelijcke Sententie tegens hem, namentlijck / dat hy gehangen en gevierendeelt soude werden; doch op voorspraeck van sijn Vrienden wiert hy door sijn Majesteyt begenadigt / om onthooft te werden / gelijck oock den 17 December tot Tourhil wierdt volbracht: Hy begaf sig te voet na 't Schavot / groete / daer gekomen zijnde / het Volck / gingh aenstonts op sijn knien leggen / en dede een seer kort Gebedt / 't welck omtrent twee Minuten duerde / sonder eenige Kerckelijcke Personen by sigh te hebben / als hebbende altijt een particulier gevoelen van de Religie gehad: Opstaende / gaf hy een Geschrift aen de Sherifs over / versoeckende / dat sy 't selve gelieften te laten divulgeren; seggende dit het gene te zijn / dat hy wenschte na hem over te mogen blijven; maer gevraegt zijnde / of 'er oock iets tegens het Gouvernement in stont? soo antwoorde hy: So ick daer in niet gesproken heb / als ick mocht doen / geeft het my wederom / ick sal 't veranderen;

en

en hebbende een Geschrift van deselve inhout aen een Edelman gegeven / leyde sijn Hooft op 't Block / 't welk den Scherprechter in een slag van het Lichaem sloeg. Sijn Lichaem wiert aen sijn Vrienden gegeven / om begraven te werden / gelijck oock vervolgens is geschiet.

Het Geschrift dat hy aen de Sherifs overgaf / was van de volgende inhout:

Mannen, Broeders en Vaders, Vrienden, Landsluyden en Vreemdelingen;

LIchtelijck sal verwacht werden, dat ick eenige groote saecken aen Uw sal seggen, doch de strengheydt van het Saysoen en de swackheden van mijn Ouderdom, vermeerdert door een stricte Gevangenis van boven de vijf Maenden, laten my sulcks niet toe; te meer, om dat wy in een tijdt leven, welcke de Trouwe voor een Verraderye doet passeeren. Ick derf niet een ding daer tegens seggen, en de Ooren van de gene, die omtrent my zijn, sullen waerschijnlijck opmerckigh gevonden werden, om sulcks te horen; mijn te rechtstellingh en condemnatie getuygt dit genoegsaem. West, Rumsey en Keeling, die opgebracht zijn, om het Complot te bewijsen, seyden niet meer van my, dan dat sy my niet kenden; en sommige andere, van gelijcken aen my onbekent, hebben mijn Naem, en die van eenige andere, gebruyckt, om een weynig achting aen haer Desseynen te geven. Den Lord Howard is te infameus door sijn leven, en de menigte meyneedigheden zijn niet te ontkennen, of liever, die by hem selfs gesworen zijn, om van gesproken te werden; en hy, zijnde oock een enckelde Getuyge, konde van geen waerde zijn, alschoon hy van een onverdacht credijt was geweest, of niet hadde bekent en beleden, dat de Crimina, die door hem begaen waren, gepardonneert souden werden, alleen, om meer andere gevangen te krijgen; en oock dit beloofde Pardon konde niet verkregen werden, ten zy de omkoping van het sweeren gedaen was. Doch dit aen een kant gelegt zijnde, soo is de gantsche saeck tot de Geschriften, die men segt, dat des Conings Officiers in mijn Cabinet hebben gevonden, gebracht, buyten eenig ander bewijs, dat die door my geschreven zijn, als alleen door de gelijckheyt van een Hant, die lichtelijck na te conterfeyten is, en 't welck laetst in de saeck van de Lady Carr is verklaert, dat geen wettelijke Getuyge in criminele saecken was. Maer of ick nu al hadde bekent, dat ick die geschreven hadde, soo soude de saeck niet veel beswaert zijn: Deselve blijcken ten vollen opsicht te hebben op een breet Tractaet, zedert langen tijt geschreven, tot antwoort op 't Boeck van Filmer, 't welck by alle verstandige Luyden geoordeelt werdt gegront te zijn op goddelose Stellingen, en welcke van gelijcken verderffelijck aen de Magistraten en aen 't Volk zijn. Indien hy aen de Werelt mocht bekent maecken sijn opinie, dat alle Menschen geboren zijn onder een nootsakelijckheyt, afgedaelt uyt Godes Wet en die van de Nature, om te submitteren onder een absoluyt Coninglijck Gouvernement, 't welck door geen Wet of Eed bepaelt konde werden, en dat hy dan de Macht hadde, 't zy dat hy daer toe door Geboorte, Verkiesing, Erffenis, Usurpatie, of eenige andere wegh quam, en oock het Recht; en dat niemant sijn wil mocht wederstreven, maer de Persoonen

en

en Goederen van sijn Onderdanen sigh daer aen indispensabel mosten onderwerpen, so weet ick niet waerom ick mijn opinie van het contrarie mede niet mocht bekent maken; buyten 't verbreecken van eenige Wet heb ick 't nochtans geweten. Ick mocht soo vryelijck, gelijck als hy, publijckelijck mijn gedachten en redenen, waer op die gegront waren, uytten, en ick recommandeerde, om te geloven, dat Godt Volckeren in de vryheyt had gelaten, om sodanigen Gouvernement op te stellen, als 't haer best soude behagen. Dat de Magistraten waren opgerecht tot het best der Volckeren, en niet de Volckeren tot de Eer en Glorie van de Magistraten. Dat het Recht en de Macht van de Magistraten in yder Lant dat gene was, 't welck de Wetten van 't Landt haer gaven. Dat dese Wetten geobserveert mosten werden, en de Eeden door haer genomen, als hebbende de kracht van een Contract tusschen de Magistraten en 't Volck, 't welck niet gevioleert konde werden, sonder gevaer van 't geheele Gebouw te vernietigen. Dat de Usurpatie geen Recht konde geven; en de dangereuste van alle de Vyanden zijn die gene aen de Coningen, welcke, haer Macht tot een exorbitante hooghte verheffende, aen Usurpateurs alle de Rechten, daer aen behorende, toestaen. Dat soodanige Usurpatien selden zijn geschiet, sonder 't dooden van de regeerende Persoon of Familie, zijnde de ergheyt van haer Vilanyen daer door met de glorieuste Privilegien vergolden. Dat, indien sulcke Leeringen wierden aen-genomen, sy Volck souden opwecken tot de ondergangh der Princen, met meer Violentie dan alle de Passien, welcke tot noch toe in de herten van de ongeregelste hadden gewoet. Dat niemant veylig konde wesen, indien sulcken Loon aen iemant, die haer ondergang konde veroorsaken, wiert voorgestelt. Dat weynige soo edelmoedig souden zijn, om de beste te sparen, indien een wilden Usurpateur door haer ondergang Godts Salving konde bekomen, en door de versoeyelijckste godloosheyt sig selfs met die Goddelijcke Caracter bekleeden. Dit is het ooghmerck van 't geheele Tractaet; de Schrijver geeft sulcke Redenen, als tegenwoordigh daer toe occurreren, om het te bewijsen. Het schijnt oock toegestemt te werden door de Leeringen van de eerwaerdigste Autheuren van alle Tijden, Volckeren en Religien. De beste en wijste der Coningen hebben dit altijt bekent. Den tegenwoordigen Coning van Vranckrijk heeft verklaert, dat de Coningen dat geluckig gebreck van Macht hebben, dat sy niets konnen doen tegens de Wetten van haer Land, en grontvest sijn different met den Coningh van Spangien in 't Jaer 1667 op die stelling. Coningh Jacob staet in sijn Aenspraeck aen 't Parlement in 't Jaer 1603 sulcks in de hoogste trap toe. De Schriftuere schijnt het oock te verklaren. Indien niet te min den Schrijver een abuys hadde, soo konde hy door de Wet, Reden en de Schriftuer gerefuteert werden; en geen Persoon is oyt wegens diergelijcken saeck anders gestraft, dan dat men hem wegens sijn doolingh overtuygt heeft; en men heeft noyt geweten, (na my dunckt) dat sy aen 't oordeel van een Jury zijn gewesen, bestaende uyt Mannen, heel onbequaem om dit te begrijpen. Doch daer was weynig van dit in mijn saeck; de uytsporigheyt van mijn Vervolgers gaet hooger: het boven-gementioneerde Tractaet was noyt geëyndigt, en

konde oock in veel Jaren niet geëyndigt zijn, en soude het oock waerschijnlijck noyt geweest hebben. Soo veel als daer van zedert langh geschreven was, is noyt aen iemant getoont, of van iemant gesien; en de vijftiende part daer van was wel geproduceert, maer de tiende part daer van is niet geoffereert, om gelesen te werden, dat het selve oock noyt bekent is geweest onder de gene, die men segt, *dat* met my geconspireert hebben, werdt geseght, dat streckte, om het Volck op te wecken tot het voort setten der Desseynen van dese Conspirateurs. Wanneer niets van een particuliere Applicatie omtrent de tijdt, plaets of Persoon daer in gevonden konde werden (gelijck als wel geschiedt is by de gene, die trachteden Oproeren te verwecken) soo wiert alles met Innuendo gesuppleert. Al wat gesegt is van de uytwerping van Tarquin, de Oproer tegens Nero, de Doodslagh van Caligula of Domitiaen: de overdracht van de Fransse Kroon van 't Geslacht van Meroveus op Pipijn, en van sijn Nakomelingen op Hugo Capet, en 't selve by Innuendo op den Coning appliceren; die hebben niet geconsidereert, dat, indien sulcke Actien van Staet niet goet zijn, geen Coningh in de Werelt *is*, die eenige Titul tot de Kroon heeft, welcke hy besit, noch oock eenige daer toe *kan hebben*, ten zy by sijn Afdalingh van de outste Soon van Noach voor den dagh kan brengen, en toont, dat de Successie is blijven continueren in de outste van de outste Linie, en dat die alsoo aen hem is gededuceert. Yder een magh sien, wat voordeel dit aen alle de Coningen van de Werelt sal zijn; en of, *sulks failjerende*, het niet beter voor haer was, om te erkennen, dat sy haer Kroonen door toestemmen van gewillige Volckeren hebben ontfangen, of dat sy geen beter Titul daer toe hebben dan Usurpatie en Violentie, welcke door deselve wegh van haer genomen magh werden. Doch my was lang van te voren gesegt, dat *ick* most sterven, of het Complot most sterven. Ten minsten souden de middelen, om de beste Protestanten in Engelandt te vernietigen, feylen, de Banck most veryult werden met sulcke, welcke Schantvlecken voor de Bar hebben geweest. Gene dan sulcke als dese souden met des Conings Raedt geadviseert hebben over de middelen, om een Man ter doodt te brengen; een Jury te lijden, die door des Conings Sollicīteurs en den Onder-Sherif geëligeert zijn; sulcke Getuygens aen te nemen, als boven *is* gementioneert; te refuseren een Copy van een Beschuldiging, of te lijden, dat het Statut van 46, Ed. 3 gelesen werdt, welcke expres inhout, dat die in gene saeck aen eenigh Man, in wat gelegentheydt het oock mocht zijn, onthouden soude werden; te overstemmen de importanste Poincten van de Wet buyten verhooringe. En aengesien het Statut van de 25, Ed. 3, waer op sy *seggen*, *dat ick* te Recht gestelt soude zijn, aen het Parlement alle Constructien, in Poincten van Verraed, reserveert, soo konnen sy aen haer selfs niet alleen de macht nemen, om Constructien te maecken, maer wel sulcke, die noyt met de *Wet*, Reden of gemeene sin over-een komen. Door dese middelen ben ick hier ter plaetse gebracht: De Heer vergeve dese Practijcken, en wende de ongemacken, die de Natie van haer gedreyght werdt, af. Heere, heyligt dese lijdingen aen my: en hoewel ick als een Offer aen de Afgoden valle, soo lijdt echter niet, dat'er Afgoderye

derye in dit Landt opgerecht werdt. Zegent dit Volck, en behout het. Bescherm dese uw eygene saeck, en bescherm de gene, die het beschermen. Weckt de sulke op, die kleynmoedig zijn. Dirigeert de gene, die willigh zijn. Geest wijsheyt en vernuftigheyt aen alle. Ordonneert alle dingen, soo als die meest met uw eygen Glorie over-een komen. Staet toe, dat ick magh sterven, u verheerlijckende voor alle uwe weldaden; en dat gy ten laetsten hebt toe gelaten my uyt te sonderen als een Getuyge van uwe Waerheyt, en even, door de Belijdenis van mijn Tegenstrevers, voor de oude saeck, waer in ick van mijn Jeugt was geëngageert, en waer voor gy u selfs dickmaels en wonderbaerlijck hebt verklaert.

Vervolgens wierden de Lords Gray, Sr. Thomas Armstrong, Mr. Ferguson, de twee Godenougs, Richard Holloway, Neltrop, William Thompson, Tyley, Row, Norton en Rumbold, die alle in sijn Majesteyts Declaratie stonden, doch uyt het Rijck gevlucht waren, om dat sy Hoogh Verraed hadden begaen, gebannen. In tegendeel wierden Mr. Hambden, den Lord Brandon Gerrard, en eenige andere, die men, op suspitie van mede hier in een hant gehouden te hebben, had gevangen geset, onder Borghtocht ontslagen, en daer mede raeckte dese saeck weder een weynig uyt-gestelt.

Doch den Hertogh van Monmouth, die men niet wel weet of sigh, gedurende sijn absentie, binnen of buyten Engelant onthouden had, addresseerde sig, tot verwondering van vele, in 't begin van December aen den Secretaris van Staet, den Heer Jenkins, en schreef oock een Brief, vol van Submissie, aen den Coning, sig t'eenemael tot sijner dispositie stellende, waer op sijn Majesteyt met den Hertog van Jorck selfs in 't Comptoir van desen Secretaris gingen, en gemelde Hertog daer vonden; welke sig als-doen seer gevoelig toonde, dat hy in dese Conspiratie was geconcerneert geweest, doende vorders daer van een breet verhael, uytgenomen alleen 't gene het vermoorden van den Coningh raeckte, waer van hy seyde niet te weten; vervolgens dede hy oock een volkomen Submissie aen den Coning en den Hertog van Jorck, met belofte, dat hy dit geschiede misdryf in 't toekomende door sijn goedt comportement soude verbeteren; waer op den Coning soo beweegt wiert, dat hy, op 't versoeck van den Hertogh van Jorck, hem pardonneerde, en oock sijn Pardon den 6 December onder 't Groot Zegel van Engelandt wiert opgemaeckt: dit gaf terstonts soo grooten geschreeuw onder het Volck binnen Londen, welckers Gemoederen wegens 't Gouvernement aldaer seer verdeelt zijn, (en waer van veel, gelijck men aen alle de te rechtstellingen, welcke, gelijck als voor is gesegt, geschiet zijn, heeft gesien, sig weynig bekreunden, om echter haer drifften in 't openbaer te uyten) dat vele dit niet wilden geloven, en meenden, dat desen Hertogh sig liever eerder van 't leven soude hebben willen laten beroven, eer hy sig soo verre soude hebben gesubmitteert; derhalven gingen over die saeck in Londen vele aenstotelijcke discoursen om, alsoo die gene, die tot den Hertog van Monmouth inclineerden, over-al verspreyden, dat sijn gedane sub-

misse soo groot niet was / en dat hy oock selfs van eenige saken niet gesproken had; invoegen den Coningh / hier van verwittight / en dit willende weeren / aen den Hertogh van Monmouth het volgende Briefje sont / om 't selve tot bevestigingh / dat hy de saecken daer in staende / rakende het Complot / aen den Coning hadde bekent / te onderteyckenen / zijnde van inhout:

ICk heb verstaen, dat men verscheyde geruchten van my doet lopen, alsof ick het Complot verkleynt soude hebben; en getracht de getuygenissen tegen die gene, die door de Justitie gestorven zijn, te invalideren. Uw Majesteyt en den Hertogh weten, hoe oprechtelijck ick de laetste Conspiratie ontdeckt, gelijck oock, dat ick niets van 't Desseyn tegen 't leven van Uw Majesteyt geweten hebbe. Ondertusschen ben ick sensibel getoucheert soo veel part in 't ander gedeelte van de ged. Conspiratie gehad te hebben. Sire, Ick heb de vryheyt genomen, om dit tot mijn eygen justificatie in Geschrift te stellen; biddende Uw Majesteyt in het toekomende te letten, en trachten te vergeten de Fauten, die U my vergeven hebt. Ick sal sorg dragen, om niets meer tegens Uw Majesteyt te bedrijven, en my niet meer in pericul te stellen, om van mijn plicht af getrocken te werden; maer de applicatie van mijn gantse leven sal zijn tot het verdienen van het Pardon, dat Uw Majesteyt toegestaen heeft aen Uwe M.

Den Hertog sulcks weygerende te doen in die forme als het lagh / soo wierd sijn Majesteyt daer door soo geoffenseert / dat hy desen Hertog weder aenstonts disgratieerde / welcke sig oock datelijck daer op te Landewaert begaf.

In Schotlandt zijn dit Jaer mede wel eenige Personen / die soo in de Conspiratie in Engelant als de Rebellie van Bothwelbrugge en de Moort van den Bisschop van St. Andrews geconcerneert waren / te Recht gestelt / en na vereysch van saken geëxecuteert; maer also het geen Personen van groote conditie waren / en wy onse plaets oock tot andere gewichtiger dingen van noden hebben / sullen wy ons vergenoegen met noch alleen van dat Rijck te seggen / dat het Parlement / 't geen in December aldaer stont te vergaderen / tot in April van 't aenstaende Jaer wiert uyt-gestelt.

Wy hadden gemeent ons nu na de Middellantse Zee te begeven / doch wy moeten echter eerst in passant Portugael aenspreken. Don Alphonsus de VI. van die Naem / Coningh van Portugael / overleed den 12 September / seer subijt en van een Apoplexie / in 't Casteel van Cintra / 7 Mijlen van Lissabon; hy was Soon van Johan de IV, den 20 April 1643 geboren / en in 't Jaer 1656 tot de Kroon gesuccedeert; den 25 Juny 1666 trouwde hy met Maria-Elisabeth-Francoise van Savoyen, tweede Dochter van Carel Amadeus van Savoyen, Hertog van Nemours en Aumale. Sijn Broeder Don Pedro, die met sijn Gemalinne den 28 Maert 1668 door consent van den Paus was getrout / wiert aenstonts tot Coning in sijn plaets verkoren en gekroont.

In

In 't voorleden Jaer hebben wy 't aentasten van Algiers door de Franssen verhaelt / gelijck oock / dat deselve door 't onbequaem Saysoen daer weder moesten af wijcken; sulcks deed sijn Majesteyt van Vranckrijck echter de moet niet verliesen / om die aenslag te hervatten; hy liet dan met het begin van dit Jaer een brave Vloot / soo van Schepen als Galeyen en Gallioten / tot Toulon en Marseille uytrusten / welke in 't begin van Mey voor 't meerendeel klaer raeckte / invoegen den Marquis du Quesne / die deselve weder soude commanderen / den 6 van die Maent met 6 Oorlog-schepen van Toulon vertrock / en aen de andere belaste / om hem aen de Eylanden van Fromentiers by te komen: den 18 passeerde hy voor by Barcelona / alwaer hy op de Kust een Rover van Algiers met 14 Stucken Geschut en 150 Man nam. Den 2 Juny quamen de Oorlogh-schepen / en den 9 de Gallioten / om de Mortieren uyt te werpen / op de bestemde Rendevous: men wachte tot den 14 noch wel na de Galeyen / maer alsoo die niet quamen / en dat ondertusschen de tijdt van de stilte / die voor Algiers in de Somer is / verliep / begaf sig den Marquis du Quesne alleen met de Oorlog-schepen en Gallioten na Algiers / alwaer hy den 20 sijn Ancker uyt wierp: hy vont daer noch 5 Schepen onder den Marquis d'Amfreville / welcke een Engels Scheepje van de Zaleesse Rovers hernomen hadden. Den 21 en 22 hielt men Krijgs-raet / en wiert daer in besloten / dat / even als 't voorleden Jaer / alsoo de Galeyen absent waren / de 7 Galeotten / die in de Vloot waren / met Anckers en Kabeltouwen aen 7 Oorlog-schepen / op een bequame distantie en halve Maens-gewijse aen d'eene zijde van de groote Batterye der Stad / gehecht souden werden / en dat twee andere Oorlog-schepen op beyde Vleugels de Gallioten souden preserveren / indien die van Algiers met haer vier Galeyen / die sy binnen de Haven hadden / deselve wilden aentasten. Den 23 stelde men sulcks in 't werck / en wiert het oock volvoert / sonder dat die van Algiers sig daer tegens veel opposeerden; echter konden de Franssen niet voor den 26 door 't quade Weer beginnen / om Bomben in te werpen / als wanneer sy 'er omtrent 90 / yder van 13 of 14 Pont binnen de Plaets schoten; die van de Stadt deden in tegendeel wel 300 Geschut-schoten. Den 27 / 's nachts / hervatten de Franssen weder met het inwerpen van Bomben / en lieten in de tijdt van twee uren wel 127 uyt-vliegen / waer door in Algiers een seer groote schade geschiede / alsoo veele Huysen / daer onder dat van Baba Hassan selfs was / geruineert wierden / en menigte Personen oock doot bleven; vele Canons van een Baterye wierden daer door mede gedemonteert / en twee Scheepjes in de Haven in de Gront geslagen; die van binnen schoten in tegendeel sterck / maer deden weynigh schade aen de Franssen / als alleen aen een Chaloup. De schade / die de Franssen aldus in de Stadt hadden gedaen / verweckte onder de Soldaten / die daer binnen lagen / een groote verslagentheyt / soo dat sy aenstonts na haer Bassa gingen / en begeerden / dat die Vrede soude maken; 't selve wiert door hem oock niet afgeslagen / alsoo hy den 28 den Divan liet by-een roepen / en daer met krachtige redenen

voorstelde/dat het nodig was/ dat men wegens de Vrede liet tracteren. Baba Hassan/ hier door en door de klachten van 't Volck overreed/ ontbood den Pater Vacher/ die Consul van de Fransse Natie was/ by hem/ en sont die met een van sijn Confidenten na de Fransse Vloot/ om van Vrede te handelen/ terwijl een witte Vlag wiert opgesteken: dese Gedeputeerden van by den Marquis du Quesne gekomen zijnde/ soo versochten sy uyt den naem van Baba Hassan/ den Divan en de Soldatesque/ de Vrede: Monsr. du Quesne wilde met den Consul niet handelen/ maer gaf aen den Turcksen Afgesondene tot antwoordt/ dat hy niet gesint was/ om na eenige Propositien van Vrede te luysteren/ ten zy die van Algiers eerst alle de Fransse Slaven/ die sy hadden/ gelijck oock van alle andere Natien/ die op de Fransse Schepen genomen waren/ in vryheyt stelden/ en aen Boort van sijn Vloot sonden. Desen Afgesondene ging daer op weder na Algiers/ om rapport te doen/ alwaer men niet weynigh hier over ontstelt was; doch/ also de Soldatesque absoluyt de Vrede begeerde/ most Baba Hassan/ (alschoon hy noch een- of twee-mael aen den Franssen-Admirael sont/ om beter Conditien te hebben/ doch te vergeefs) eyndelijck daer toe consenteren; alsoo het toen laet in de nacht was/ liet hy echter versoecken/ dat de Franssen dien nacht met het inwerpen van Bomben souden willen ophouden/ met belofte/ dat hy 's anderen daegs de Slaven soude beschicken/ 't welck oock wiert toegestaen: den Turcksen Afgesondene sochte werte bedingen/ dat de Turckse Slaven/ die de Franssen hadden/ in tegendeel los-gelaten souden werden/ maer Monsr. du Quesne wilde daer na niet horen. Den 29 daer aen quamen in 12 Chaloupen 142 Fransse Slaven aen Boort/ met belofte/ dat de gene/ die noch te Landewaert waren/ aenstonts ontboden en mede gesonden souden werden: desen Afgesondene van Algiers versocht daer op wel van een Vrede te tracteren/ maer Monsr. du Quesne wilde daer na niet luysteren voor dat hy alle de Slaven had/ en gaf haer daer toe 5 dagen; echter sont hy/als tot een Present/aen Baba Hassan den Capiteyn/ die hy op 't Algiers Scheepje by Barcelona gekregen had. Den 30 Juny quamen noch 126 Slaven aen Boort/ den 1 July 152/ den 2 dito 83/ en den 3 oock eenige met 4 Vrouwen/ so dat haer getal 546 uyt maeckte/ zijnde echter noch vele te Lande en elders gebleven. Den 3 noemde Monsr. du Quesne de Ostagiers/ die hy/ om van Vrede te handelen/ begeerde te hebben/ zijnde de rijckste van Algiers/ welcke hem oock geconsenteert wierden; doch deselve quamen echter niet voor den 14/ zijnde eenen Mezomorto/ Admirael van Algiers/ en eenen Aley Reys/Capiteyn van een Schip/waer tegens Monsr. du Quesne Mr. l'Apett/ Commissaris Generael/ en de Combes/ Ingenieur/ van sijnen 't wegen weder in de plaets sont: deselve den 15 in den Divan gekomen zijnde/ stelden de Articulen/ waer op sy Vrede wilden maken/ voor/ zijnde/ dat men de overige Fransse Slaven soude restitueren/ en oock de Goederen en Effecten/ die van de Franssen genomen waren/ weder geven: dit consterneerde Baba Hassan en den Divan ongemeen/ te meer/ om dat het Volck

mur-

murmureerde / dat sy haer Slaven hadden moeten over geven sonder Gelt daer voor te genieten / daer men ten minsten de Turcken / die in handen der Franssen waren / daer voor behoorde gehad te hebben. Baba Hassan poogde de Fransse Ostagiers wel te bewegen / dat sy de pretentie van de Goederen en Effecten soude laten varen / alsoo 't onmogelijck was / om die weder te krijgen / om dat deselve in so veel handen verspreyt waren / met belofte / dat de restitutie van de Slaven noch wel soude door gaen / maer te vergeefs / also die seyden geen andere ordre te hebben / en daer op permissie versochten / om te mogen vertrecken: Baba Hassan repliceerde / dat hy sulks niet dorfde doen / also 'er dan licht een tumult soude ontstaen / doch dat hy echter toestont / dat Mr. la Combe alleen aen Boort soude gaen / mits dat Mezomorto te rug quam / met wien hy 's anderen daegs soude overleggen wat verder in dese saeck te doen stont; sulcks geschiede / en Mezomorto quam den 17 tegens den avont in de Stadt: hy had nauw even in den Divan geweest / waer Baba Hassan hem seyde / dat sy 's anderen daegs souden sien wat sy vorders in dese saek souden konnen doen / of Mezomorto begaf sig in de plaets / daer de Soldatesque was / met wien hy Caffé / zijnde een sekere dranck / dronck; terwijl sulcks geschiede / seyde hy sonder achterdocht / dat Baba Hassan niet waert was om over haer te regeeren; dat hy haer Vaderlant met het overgeven der Slaven had geaffronteert / en dat sy noch de schande souden hebben / dat Monsr. du Quesne de hare niet restitueerde: dit gaf sulcken indruck onder de Soldatesque / welcke voor desen meermael de Meester over haer Opperhoofden heeft gespeelt / dat sy resolveerden / om Baba Hassan te vermoorden / gaende daer toe met kleyne Troupen door de Stadt; omtrent 10 uren 's avonts / soo als hy de Ronde had wesen doen / schoten 8 Soldaten toe / waer van vier haer Musquetten losten / en hem ter neder schoten / waer op voorts andere toevielen / en hem vorder doot sloegen: Daer op wierdt dese Mezomorto aenstonts door de Soldaten tot haer Coningh gestelt / welcke die Bediening oock aen nam / en in den Divan verscheen; hy liet aen Monsr. du Quesne dese verandering in de Regeering aldaer weten / welcke hem aenstonts daer over liet congratuleren / en meende / alsoo hy groote dingen dien aengaende belooft had / dat sijn Pretentien souden ingewilligt zijn geworden / maer 't liep anders af / want desen nieuwen Coningh liet een dagh twee a drie daer na aen hem weten / dat / also sijn Voorganger de Privilegien der Turcken niet had gemaintineert / hy het niet quaet most vinden / dat hy hem geen Ostagiers sont; dat hy sijn Pretentien wel konde oversenden / en dat men / als die geexamineert waren / daer op soude antwoorden: Monsr. du Quesne schreef hem daer op wel weder / maer hy kreegh geen antwoort / soo dat hy alles liet prepareren / om die Stadt weder aen te tasten. Den 21 July stack hy de rode Vlagh op / en deed twee schoten met scherp op de Stadt / waer door de Fransse Galeyen / die al den 14 by haer Vloot gekomen waren / doch sig om de Treves na de Caep de Matifon / alsoo daer een goede Ancker-gront is / begeven hadden / oock weder by haer Vloot / als het gestelde teken /

teken/ quamen; die van Algiers hadden dese twee schoten met twee diergelijcke beantwoort/ en oock de rode Vlag op-gesteecken. De Fransse Galeyen wierden derhalven geëmployeert/ om/ gelijck als de Schepen/ achter de Galioten te gaen leggen/ so dat dien nacht seer sterck Stinck-potten en Bomben/ wel tot het getal van 240/ weder daer binnen geworpen wierden; de Turcken schoten in tegendeel wel 1000 Canon-schoten: des nachts daer aen wierden weder wel 300 Bomben en Stinck-potten daer binnen gesmeten/ waer door een groote brant in de Stadt ontstont/ die echter binnen een uur geblust wiert; die van de Stadt schoten in tegendeel wel 11 à 1200 Canon-schoten. 's Nachts tusschen den 23 en 24 wiert weder met het inwerpen van Bomben voort-gevaren; dit bleef soo vervolgens continuëren: doch den 27 liet Monsr. du Quesne met 3 Gallioten by daegh Bomben in de Stadt werpen/ waer over die van binnen soo ongemacklijck waren/ meenende dat den Franssen Consul daer me een teken aen de Franssen gegeven hadde/ dat sy hem aen een Stuck Geschut staken/ en soo uytschoten. Den 24 meenden de Barcken van Algiers de Anckers van de Fransse Gallioten wegh te nemen/ maer sulcks misluckte haer. Dien dagh wiert weder by daeg met Bomben in de Stadt geworpen/ hoewel die van binnen t'elckens sterck schoten. Den 31 kregen de Franssen een Zalees Schip/ 't welck uyt de Haven van Algiers meende te lopen; in tegendeel namen die van Algiers een Fransse Chaloup/ waer op eenen Monsr. de Choiseul commandeerde. Den 6 Augusti wierpen de Gallioten 's morgens en des namiddags weder 374 Bomben in de Stadt/ waer tegens die van binnen wel 1000 Canon-schoten deden; doch in de Haven wiert een Schip in de Grondt/ en een ander de Masten af geschoten. Dit werpen van Bomben door de Franssen en 't schieten van die van binnen bleef eenige dagen continueren/ waer door aen die van binnen groote schade geschiede/ en de Fransse Gallioten oock niet mis gingen/ soo dat wy/ om niet t'elckens een ding te repeteren/ dit maer in 't generael sullen seggen/ en alleen eenige voorname dingen/ die daer buyten passeerden/ verhalen. Den 8 vertrocken de Fransse Galeyen/ uyt manquement van Victualie/ te rug na huys/ waer door die van binnen occasie meenende te hebben/ om de Fransse Gallioten aen te tasten/ den 11/ 's nachts/ met een gewapende Galeye/ 3 Gallioten en 12 Chaloupen daer op af quamen/ en de voorste onvoorsiens aen-tasten; de Franssen daer op/ hier van onvoordacht/ setten sig echter te weer/ maer de helft van 't Volck sprong uyt vrees wel over boort; vier Fransse Chaloupen/ daer op de Wacht leggende/ quamen voor de hare als-doen seer wel te pas/ alsoo die weder Volck daer in brachten/ en 't Galliot lang defendeerden; de Turcken echter/ te sterk/ raeckten op de Voorsteven/ en souden 't Galliot vermeestert hebben/ indien door de Franssen niet seer wel te pas een Mortier was los gelaten/ waer door wel 40 Turcken/ die daer omtrent stonden/ sneuvelden/ en de rest sigh op haer Galeyen bergde/ welcke aenstonts sig te rug begaf/ alsoo de andere Fransse Gallioten vast naderden/ om de hare te helpen. Den 13 quamen de Turcken

met

met deselve Galeye en eenige Chaloupen wel weder / maer de Franssen hadden soo goeden ordre gestelt / dat deselve / na eenige Musquet-schoten gedaen te hebben / te rugh most trecken. Naderhant vielen 'er noch wel diergelijcke schermutselen voor / maer sonder veel effect. Wy konnen niet voor-by gaen / om hier noch by te voegen / dat de Turcken / behalvens den Franssen Consul / ook eenige andere Franssen aen haer Stucken hadden gestoken / en die alsoo afgeschoten; sy meenden sulcks mede aen Monsr. de Choiseul / die sy / gelijck wy gesegt hebben / gevangen hadden gekregen / te doen / doch den Turcksen Capiteyn / die Monsr. du Quesne los gelaten en in Algiers gesonden had / stelde sijn leven drie-mael daer voor in gevaer / selfs op 't laetst / dat hy hem mede aen 't Stuck liet binden / waer door deselve Monsr. de Choiseul noch vry geraeckte. In de Stadt was het ondertusschen soo heel gesont mede niet gestelt / en waren 'er veel divisien onder de Soldatesque; d'een de Regeering van Mezomorto volgende / en d'andere die behagende / soo dat 'er verscheyde na sijn leven stonden / doch hy raeckte echter noch uyt alle gevaer: sy souden wel gaerne met de Franssen Vrede willen gemaeckt hebben / maer niet op soodanige Conditien als haer voorgestelt waren / soo dat het te niet liep; te meer / om dat het Saysoen begon te naderen / dat de Schepen door de ongestuymige Winden aldaer niet langer op de Reede konden blijven; en waerlijk / Monsr. du Quesne noch eenige tijdt daer voor gelegen hebbende / en geen Vrede hebbende konnen uytwercken / vertrock met sijn Vloot te rugh na Toulon / alwaer deselve in September en October arriveerde / latende alleen eenige Schepen daer omtrent / om op die van Algiers te kruyssen / soo dat dit Desseyn van dit Jaer weder vruchteloos afliep / behalven dat de Franssen soo veel Slaven / gelijck wy hier voor gesegt hebben / vry kregen.

Wy hadden wel gemeent / eer dat wy met dese Fransse Vloot na Vrankrijk overscheepten / Italien noch eens aen te doen / maer wy bevinden / dat daer soo weynig saken van belang zijn gepasseert / dat het de moeyte niet eens waert is / om daer iets van te reppen; te meer / alsoo de saeck van de Regalien / die tusschen 't Fransse en Roomsse Hof in different staet / waer van wy voor desen meer gesegt hebben / alleen gelijck als onder de Asse is blijven smeulen / sonder dat het Vuur sig verder heeft vertoont.

Wy komen dan mede in Vranckrijck. Alwaer had men noch geduerig tegen de Gereformeerde / soo in Sevennes als in andere Provintien / de rigoureuse Placcaten van den Coning voort geset; en / waer dat men maer een Predikant wist te vinden / die iemant / welcke van de Roomsse Religie af viel / had aengenomen / den selven aenstonds vast geset / en niet alleen gedwongen / om Amende honorable te doen / of van sijn Religie af te vallen / maer oock de Kerck / waer die sijn Bediening had / af-gesmeten / gelijck onder andere met de Kerck van Mompellier geschiede; waerlijck een seer harde saeck voor de gene / die sulcks over quam: doch dit was echter noch niet genoegh voor de Roomsse Geestelijckheydt / want deselve noch benijdende / dat de Gereformeer-

meerde op haer afgebroken Kercken quamen prediken / veroorsaeckten / dat sijn Coninglijcke Majesteyt van Vranckrijck eenige Krijgs-volckeren na de Provintien / daer sulcks geschiede / sont / om dese by-een-komsten / die de Roomsse onbehoorlijcke en tumultueuse Vergaderingen noemden / te verstoren / gelijck sulcks oock op eenige plaetsen is geschiet / en de Predikanten / die sy gevangen kregen / onder pretext / dat sy Oproer sochten te verwecken / met de doot zijn gestraft; de Gereformeerden leverden daer tegens wel een Requeste aen den Coning over / maer sulcks mocht echter niet helpen / alsoo de Geestelijckheyt te harden party tegens haer was.

't Fransse Hof resolveerde / om van dit Jaer een Voyagie in Bourgondien en na de kant van Duytslant te doen / aldaer de Troupen te besichtigen / en de Dames wat vermaeck aen te doen ; den Coningh en Coninginne / geaccompagneert van Monsr. en Madame / vertrocken den 26 Mey ten dien eynde van Versailles / en sliepen 's nachts tot Corbeil / en den 27 tot Montereau. Den 28 quam sijn Majesteyt tot Sens / en ging 's anderen daegs tot Joigny slapen. Den 30 vertrock 't Hof weder van Joigny / en quam 's avonds tot Auxerre / van waer het den 31 vertrock / en sig na Seignelay begaf / alwaer het selve door den Marquis van die Naem treffelijck wiert getracteert. Den eersten Juny quam het tot Regenne / en den 2 tot Noyers / den 3 tot Monbar / en den 4 tot Chateau. Den Dauphijn / die om het swanger zijn van de Dauphine tot den 4 Juny by haer was gebleven / vertrock die dagh 's morgens te Post van Versailles mede na het Hof / en quam des anderen daegs daer by / so dat hy nevens 't gem. Hof 's avonts tot Dyon quam / 't welk aldaer door den Hertogh van Enguin treffelijck wierdt ingehaelt. Den 7 vertrock het gantse Hof van Dyon / om tot Bellegarde te slapen ; daer was wel vast gestelt geweest / dat sulcks tot St. Jan de Laune soude geschieden / maer nu wierdt sulcks weder verandert. By Bellegarde voorn. was een Campement voor 8 Brigaden van Troupen / die daer waren gekomen om gemonstert te werden / afgesteken / en soude den Dauphijn daer over oock 't Commando hebben / soo dat sijn Majesteyt hier eenigen tijt bleef / en de reveue van gem. Troupen selfs dede / of door den Dauphijn liet doen ; oock verscheyde veranderingen / mouvementen en allarmen / om 't Volck te exerceren / maken ; waer op sijn Majesteyt aen de Officiers van gemelde Troupen een groote somme Gelts voor de Montering / die sy in dese gelegentheyt aen haer Troupen hadden moeten doen / dede distribueren. Den Coning / dus aldaer eenige dagen gebleven zijnde / en al 't geen besiens-waerdigh was / besichtight hebbende / oock van verscheyde Grooten / soo met Collatien als andersints / geregaleert zijnde / vertrock den 15 Juny van Dyon na Dole / alwaer hy van den Gouverneur Monsr. de Feuillée treffelijck wiert ontfangen. Den 16 quam sijn Majesteyt tot Besançon / en wiert aldaer mede treffelijck ingehaelt ; doch / na dat hy de reveue van het Guarnisoen hadde gedaen / en de Citadelle en Fortificatien besichtigt / vertrock hy den 19 weder van daer / en ging tot Montbeson slapen.

Den

Den 20 sliep hy tot Veure/ en den 21 in 't Dorp van Champigny. Den 22 quam hy tot Betfort/ alwaer hy de Fortificatien van 't Casteel gingh besien. Den 23 tot Lernex/ en den 24 tot Colmar/ alwaer den Coningh door vier Gedeputeerden van de Switserse Cantons wiert gecomplimenteert. Den 25 quam het Hof tot Benfelden slapen/ doch vertrock den 26 van daer weder na Molshevm/ alwaer de Coninginne bleef/ terwijl den Coningh sigh na Straetsburgh begaf/ om daer de Fortificatien te besien; ter selver Plaets arriveerde hy 's morgens ten 11 uren/ en wiert door den Gouverneur/ Monsr. de Chamilly/ treffelijck ontfangen/ besichtigende voorts de Citadellen/ het Fort van Keyl/ en andere Fortificatien dier Stadt: sijn Majesteyt ging oock 't Campement/ dat Monsr. de Monclar by Molsheym hadde/ besien/ en ontfing daer eenige Gesanten van verscheyde Duytse Vorsten/ die hem quamen complimenteren/ by hem ter Audientie/ doch vertrock den 29 Juny van Molsheym/ en quam den selven dagh tot Bousvillers slapen. Den 30 quam hy tot Bouquenom/ omtrent een uur van welke Plaets mede een Campement was; sijn Majesteyt meende dien avont het selve noch wel te gaen besichtigen/ maer wierdt door het quade Weer daer in verhindert; dit Campement/ bestaende in 28 Bataillons/ was onder 't Commando van den Hertog van Villeroy/ en bestont uyt seer schoone Ruyterye en Voetvolck. Den 1 July quam den Dauphijn mede in dit Campement/ en dede sijn Majesteyt eenige malen de reveue van alle de Troupen. Den 5 July wiert een Fort/ dat tot dien eynde opgerecht was/ aengetast/ en van weder-zijden sterck met los-branden van 't Geschut/ Granaten en Musquetten geageert/ doch de Belegeraers weken/ toen sy aen de Palissaden waren gekomen/ eyndelijck af. Den 6 vertrocken den Coning en Coninginne van Bouquenom/ en quamen tot Saarbrugge slapen. Den 7 quam 't Hof tot Vaudrevange/ en passeerde door het Campement/ dat by Saar-Louis was/ bestaende uyt omtrent 8 Bataillons. Den 8 besag hy de Wercken tot Saar-Louis. Den 9 vertrok hy van Vaudrevange na Metz/ en soo over Malatour/ Verdun en St. Mainehout na Chalons/ alwaer hy den 15 arriveerde/ komende vervolgens over Vertus/ Montmirel/ Vertesons-Jouarre en Lagny/ den 20 tot Versailles/ zijnde 4 dagen eerder als hy selfs van voornemen was geweest.

Haer Majesteyten hadden hier nauw eenige dagen van de moeyelijckheden/ die sy in dese laetste Voyagie hadden uytgestaen/ gerust/ of de Coninginne wiert den 26 van eenige Sieckte overvallen/ welcke soo hevigh continueerde/ alschoon men allerhande hulp-middelen gebruyckte/ om haer verlichtingh te doen geven/ dat sy den 30 July tot Versailles overleed; sy was genaemt Maria Theresia van Oostenrijck, en Dochter van Coning Philippus de IV. van Spangien en Elisabeth van Vranckrijck, sijn eerste Gemalinne/ geboren den 20 September 1638/ in een Maent en een Jaer als sijn Majesteyt van Vranckrijck selfs; en is het remarcabel/ dat Coning Louis de XIII. en de Coninginne Anna van Oostenrijck, Vader en Moeder van hoogged. sijn Majesteyt/ mede

in de Maent van September / en in een Jaer / namentlijck 1601 / zijn geboren geweest. Dese Coninginne wert wegens haer groote Godtvruchtigheyt / die sy in alle gelegentheyt pleegde en betoonde / seer geroemt. De droefheyt over haer doodt was aen 't Fransse Hof ongemeen groot / en begaf sig den Coningh aenstonts na St. Cloud. Haer Lichaem wiert geopent / en bevont men als-doen een innerlijck gesweł / dat opgeborsten zijnde / 't Hert had overstulpt / en de Longe geraeckt; 't Hert en de Ingewanden wierden uyt het Lichaem genomen / en alles gebalssemt: waer op naderhant 't Hert na Val de Grace en 't Lichaem na St. Denijs wiert gebracht / en aldaer met groote Ceremonien begraven / welcke wy om de kortheyt voor-by sullen zijn.

't Fransse Hof wiert noch meer ontstelt / om dat den Coning selfs den 2 September / op de Jacht in 't Plain van Bossiere rijdende / in een Conijns-hol met sijn Paerdt onvoorsiens raeckte / en met het selve struyckelde / soo dat hy sijn Arm brack; doch die wierdt aenstonts weder geset / en korts daer na genesen.

Een van de voornaemste Ministers van sijn Majesteyt van Vranckrijck / Monsr. Colbert / die door sijn capaciteyt van kleynen tot hogen Staet was opgekommen / overleed dit Jaer tot Parijs / soo dat Vranckrijck / alsoo hy 't gantse bestier van de Finantien hadde / daer aen al veel verloor.

Wy hebben hier voor geseght op wat wijse haer Hoog Mog: de Differenten / die tusschen de Coningen van Spangien en Vranckrijck waren / door ontremise van sijn Majesteyt van Engelandt sochten te accommoderen / namentlijck / dat'er een algemeene Handel-plaets / en so men begeerde selfs den Hage / verkoren soude werden / om alle gem. Differenten af te doen / in welke gelegentheyt sijn Majesteyt van Engelant als Mediateur soude zijn; doch dese voorstellingen scheenen door eenige in 't Engelsse Hof als voor amusementen / en dingen / die niet ter saken dienden van een Accommodement / opgenomen te werden; waer tegens echter den Ambassadeur van haer Ho: Mo: / den Heer Citters / met eenige Ministers van den Raet van sijn Majesteyt van Groot-Brittannien / dien aengaende / in gesprecks getreden zijnde / haer te gemoet voerde het groot ongelijck / dat men haer Hoog Mog: soude aen-doen / indien men hare sincere conduite in desen voor enckele amusementen / soo als men hadde gelieven te seggen / soude willen aensien / ofte die op eenige andere wijse blijven verdacht houden / dewijl haer Ho: Mo: hier toe niet anders bewogen waren geworden / dan door dien / der selver Minister tot meermalen by den Coningh hebbende aengehouden / ten eynde sijn Majesteyt met haer Ho: Mo: beliefde in overleg te treden / om te sien op wat wijse de generale Vrede buyten alle Oorlogs-bewegingen in Europa te establisseren / met verseeckeringe / dat haer Hoog Mog: bereyd-willig waren alle gelijcke mesures te nemen / die sijn Majesteyt soude meenen daer toe meest convenabel en wel-gevallig te wesen / voor soo verre die niet souden choqueren hare gemaeckte Alliantien / dat sijn

Ma-

Majesteyt het selve tot meermalen hadde belieben af te wijsen / op voorgeven/ dat hy sijnen raed genoegsaem en over lange al gegeven hadde / en nu niet meer wiste te doen of te seggen / dewijl men die niet hadde gevolgt ; dan indien haer Hoog Mog: ofte der selver hooge Geallieerden iets te proponeeren of wat nieuws aen de hant hadden / dat hy dat aen Vranckrijck soude voordragen / even gelijk hy 't gene wegens Vranckrijk aen Spangien gedaen hadde. Dat ongetwijffelt de respective Ministers der hooge Geallieerden hier van kennisse hebbende / en haer Hoog Mog: in geen staet zijnde Propositien te doen / alsoo sy even gelijck sijn Majesteyt maer als accessoir in 't werck bevat stonden / en den Keyser / het Duytse Rijck en Spangien ten principalen dat alleen competeerde/ en dat den Heer Spaenssen Minister in den Hage den 6 Mey by sijn ingediende Memorie haer Ho: Mog: onder anderen versocht hadde / uyt den naem van den Coning/ sijn Meester / en sijne hooge Geallieerden / sijn Majesteyt van Engelant te versoecken / dat belief de gedient te wesen de generale Mediatie aen te nemen / sy als entremetteurs alleen dat Officie nu directelijck quamen te doen / en over sulcks aen haer Ed. oordeel nu wilden over laten / wat intrigue/ ten reguarde van haer Hoog Mog: / hier in soude konnen verborgen leggen / die op entremise en op het versoeck van haer Hoog Mog: Geallieerden van sijn Majesteyt nu / om tijt te winnen / quamen voor te dragen saken / die geprojecteert waren op het aenstaende Congres by de hooge Geallieerden eerst vast te stellen / en / om den tijt noch verder te mesnageren / met de uytterste applicatie arbeyden/ ten eynde het gemelte Congres tot dese sijne Majesteyts meerder commoditeyt in den Hage mochte geschieden. Den Ambassadeur verder de billijckheyt van dit versoeck selve aenwijsende/ so verklaerden alle de Heeren van den Engelssen Raet daer in genoegen ten reguarde van haer Ho: Mo: te vinden / en beloofden daer over met sijn Majesteyt te spreken. Ged. Ambassadeur wederom met den Coning daer over in gesprecke komende / soo seyde sijn Majesteyt / na een repetitie in substantie van alle het gene / dat hy dien aengaende te voren hadde gesegt / en sonder van eenige amusementen te spreken / dat dit versoeck nu gants ontijdig voor quam / dewijl men over de 14 Maenden hadde doen verlopen eer men op de aengeboden Arbitragie hadde willen antwoorden / en nu in een tijdt quam / dat Vranckrijck op het Poinct was / om sijne Wapenen te doen ageeren / daer toe 't Saysoen van 't Jaer hem dienen konde. Dat Vranckrijck nooyt de generale Mediatie soude aennemen / gelijck hy hem daer op genoegsaem voorheenen en noch even dessels Minister verklaert hadde; dat over sulcks die voor hem onaenneemelijck was / behalven dat met het accepteeren der generale Mediatie niet gestremt wierde het mouvement der Wapenen / want dat onaengesien dies Vranckrijck soude konnen en buyten twijffel oock willen ageeren / en dat hy oock niet konde goedt vinden [illegible] Minister in het gemelte Congres te senden / dewijl niet meer wiste te seggen ofte verderen raedt te geven / als hy voorheen gedaen hadde / en die men niet hadde willen volgen. Sijn Majesteyt vorders daer op een wijdlustig discours houdende over

de betwiste Arbitragie / wat sekerheyt voor de hooge Geallieerden daer in re-
sideerde / en daer-en-tegen wat swaere inconvenienten onfeylbaer te wachten
stonden / door dien die by Spangien niet aengenomen was / en hoedanigh hy
hem daer van ten besten van 't Gemeen soude bedient hebben; seggende verder /
dat soo haer Ho: Mo: of der selver hooge Geallieerden hem iets konde vragen
souden hebben / dat hare Ministers tot Londen waren / en dat hy op 't gene /
dat sy hem souden voorhouden / altoos naer behoort soude konnen antwoorden:
behalven dat hy / van d'eene tot Arbiter versocht en van d'andere de generale
Mediatie aengeboden werdende / met de hooge Geallieerden aldaer niet konde
helpen resolveren op saken / die daer souden voorkomen / want het dragen
van partydigheydt niet soude excusabel wesen / immers by Vrankrijck daer
voor werden aengesien. Den Ambassadeur repliceerde daer op met beleef-
heyt / dat men / wanneer sijn Majesteyt haer Hoog Mog: en der selver hooge
Geallieerden op die wijse scheen te willen verlaten / en selver sijn hoog-wijsen
raedt in dit swaer voorval te onttrecken / misschien tot swaere resolutien despe-
ratelijck soude konnen vervallen; eyndelijck vragende noch / of sijn Majesteyt
believe de te difficulteeren de generale aengebodene Mediatie aen Vrankrijck
voor te dragen / en met de uyterste applicatie te wercken / ten eynde dien Co-
ning daer toe insgelijcks mochte verstaen? waer op sijn Majesteyt antwoorde /
als haer Hoog Mog: en de andere Geallieerden dat goet vonden / en daer af
Propositie maeckten / dat hy het doen soude / maer dat hy dat op een simpel
voorstel van Advys of Opinie niet doen konde. Den Ambassadeur antwoorde
daer weder op / dat sulcks de intentie was / alsoo den Keyser en Spangien
mede daer toe by Memorie insisteerden; doch sijn Majesteyt antwoorde weder /
dat als hem het versoeck klaerder voor quam / en het begeert wiert / dat hy het
soude doen / maer dat hy wel konde verseckeren / dat Vrankrijck het soude af-
slaen / gelijck als die alreede had verklaert.

De Spaensse en Keyserse Ministers leverden ten dien eynde mede wel
eenige Memorien aen sijn Majesteyt over / waer in de laetste de ongeluckige
staet van Duytslant door 't Beleg van Weenen mede representeerde; maer sijn
Majesteyt gaf aen den selven / zijnde den Grave van Thaun / tot antwoort /
dat hy Grave wel wiste in wat staet dat sijn saken binnen 't Rijck stonden / en
dat het derhalven onmogelijck voor hem was / om sig tot noch ergens in te en-
gageren / als alleen met sijn goeden raet sijn Keyserl. Majesteyt te assisteren;
radende daerom met kracht de Fransse Propositien te amplecteren / en dat
Luxemburg geraseert aen Vrankrijck soude werden overgegeven / waer door
men alle swarigheden soude te boven komen / en Vrankrijck / ter 't faveur
van sijn Majesteyt van Engelandt / genegen nemen / doch hopen na geen
andere Progress[illegible]er omsien / gelijck als men over-al bevreest scheen.

Vermits dan in dese saeck niet meer aen 't Engelse Hof konde gedaen wor-
den / bleef die weder trotteren / tot dat de Franssen met gewelt selfs in de
Nederlanden quamen / om de Spaenssen tot het involgen van haer Pretentien

te vertoonen; Doch eer wy daer aen beginnen / moeten wy besien hoedanig het met dese saken aen 't Spaensse Hof stont.

Gelijck haer Hoog Mog: gaerne op alle wijsen dit Vuur / dat toen wel onder de Asse lagh / maer echter in 't kort tot een volle Vlam scheen uyt te sullen bersten / in sijn Geboorte sochten te versmoren / soo was aen den Heer Heemskerck / Ambassadeur van haer Hoog Mog: tot Madrid / belast / om aen het Spaensse Hof / 't welck geensints eenige van de Fransse Pretentien / als die ongefondeert houdende / wilde inwilligen / mede uyt te wercken / dat men door de Mediatie van Engelant / alsoo de Arbitrage toch t'eenemael afgeslagen was / soude willen aennemen / en tot een generale Handel-plaets verstaen; gelijck oock bedacht zijn op middelen / om / indien men in der minne niet tot een goet Accommodement konde komen / dat de Spaenssen / soo in haer Nederlanden als elders / in goet postuur souden mogen zijn; sulcks wierdt door gem. Ambassadeur oock in 't werck gestelt / en de uytterste pogingh ten dienende gedaen. De Spaenssen / hoewel in 't begin beswaerlijck / om dat sy / door diversche rapporten van consideratie / meenden / dat Vranckrijck sijn Ambitie met het inwilligen van sijn pretentien echter niet soude bepalen / resolveerden tot het eerste / gelijck sulcks uyt het volgende / 't welck aen den Heer Ambassadeur Heemskerck wiert overgelevert / blijckt:

NAe dat ick hadde gesien beyde de Papieren, die uw Excellentie in handen van den Coning, mijn Meester, heeft overgegeven, het eene tenderende ten eynde sijn Majesteyt soude willen condescenderen, dat den Hage mochte zijn de Plaetse daer de Ministers van de Geallieerde by den anderen souden konnen komen, om te tracteren; en het andere, waer by uw Excellentie insisteert ten eynde eenige Ministers mogen werden genomineert, met dewelcke uw Excellentie soude konnen in conferentie treden en handelen over de wegen en middelen, die de efficacieuste geoordeelt souden werden tot het beste van de gemeene saecke, en van de Tranquiliteyt van Europa, heeft het sijn Majesteyt gelieven te resolveren, dat men aen uw Excellentie soude seggen, dat hy een Memorie aen my wilde overgeven, contineerende de Poincten, waer over getracteert moet werden, op dat, volgens het contenu van deselve, sijn Majesteyt magh delibereren, om te nemen soodanige resolutie, als geoordeelt sal werden te behooren.

En nae dat voor eenige dagen, uyt name van haer Hoog Mog:, instantie was gedaen by sijn Majesteyt, ten eynde het Congres in den Hage mochte werden vast gestelt, op soodanigen voet als uw Excellentie heeft geexpresseert, heeft het sijn Majesteyt belieft te resolveren, dat hy daer in soude consenteren, om aen de Heeren Staten Generael te complaceren, met dat verstant, dat in dat gevoelen mede concurrere den Keyser, als een van de Geallieerde.

Madrid, den 26 Juny, 1683.

El Marq. de Manzano.

In

In gevolge van 't andere gedeelte deser antwoort / namentlijck het confereren over de middelen / waer door men sigh te beter / in gevolge van dien / in defensie soude konnen stellen / leverde den gedachten Heer Ambassadeur het volgende over:

SIRE, den ondergeschreven Extraordinaris Ambassadeur van de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden segt, dat, hoewel de Heeren Staten, sijn Meesters, niet enpretenderen in eenige maniere af te wijcken van de Alliantien met Uw Majesteyt en de andere Geallieerden gemaeckt, haer Hoog Mog. evenwel niet konnen laten te hebben over-groote apprehentien van de inconvenienten en periculen, waer in Uw Majesteyt en haer Hoog Mog. souden konnen vallen, indien sy tot afweeringe van alle Attentaten hare defensie souden moeten stellen alleen in de forces van Uw Majesteyt en die van haer Hoog Mog: Waeromme hy Ambassadeur niet kan nalaten Uw Majesteyt seer ootmoedig te bidden, gelijck hy doet by desen, in name van haer Hoog Mog:, dat het Uw Majesteyt gelieve aen hem te communiceren wat hulpe en assistentie deselve verwacht in cas van rupture, en waer op Uw Majesteyt soude konnen staet maken; en indien het selve niet suffisant soude mogen zijn tot een vigoureuse defensie, dat het Uw Majesteyt gelieven mochte sig te verseeckeren van de hulpe van andere, die sigh tot noch toe niet explicité hier toe hebben geobligeert.

Dat voor eerst na 't gevoelen van haer Hoog Mog: niets soo noodsakelijck is, als dat de Nederlanden van Uw Majesteyt werden gestelt in soodanigen staet, dat deselve mogen strecken tot nut en troost van de Geallieerde, op dat deselve niet werden gechargeert met meer als hare krachten dragen konnen, en deselve niet buyten macht werden gestelt, om met vrucht en efficatie te konnen voldoen aen dat gene, waer toe sy, volgens haer mutuële Tractaten en Verbonden, zijn geobligeert.

Den ondergeschreven Ambassadeur bidt Uw Majesteyt seer ootmoedig, en haer Hoog Mog: verwachten oock seeckerlijck, dat het Uw Majesteyt believen sal soodanige ordre te stellen, dat, soo wel by continuatie in tijdt van Vrede als van Oorlogh, een vasten en seeckeren voet gehouden werde, tot het getal ten minsten van soo veel Troupen, die, na het oordeel van de Ministers aldaer, en na rijpe deliberatie alhier, Uw Majesteyt in 't Jaer 1679 heeft goedt gevonden in tijt van Vrede te onderhouden, van dewelcke nu ter tijt by-na de helft niet is.

Ten tweden heeft den ondergeschreven Ambassadeur seer precijse ordre, om aen Uw Majesteyt te representeren hoe noodig het is, dat van de zijde van Uw Majesteyt alles wat mogelijck is gedaen werde, om den Coning van Groot-Brittannien met allen ernst te bewegen tot het appuyeren en seconderen van de gemeene saecke, op dat de Ruste in Europa werde geconserveert, en alle Troubles en Attentaten, hoedanigh die souden mogen zijn, gepreveniert; subministrerende tot dien eynde aen sijn Majesteyt de geproportioneerde middelen, om deselve te stellen in staet van het selve met effect te konnen doen, en van sijne

offi-

officien met meerder kracht te konnen in 't werck stellen, 't zy door het vermeerderen van sijn Zee-macht, of 't zy oock met deselve te stellen en te houden in sodanig ander postuer, als waer door de voorsz. Ruste kan werden geconserveert.

Dit is, Sire, 't welck den ondergeschreven Ambassadeur ordre heeft aen Uw Majesteyt te representeren, en waer over hy versoeckt in Conferentie te mogen komen, zijnde 't selve saecken, die by Geschrifte niet konnen werden vervat, in 't welcke hy nochtans heeft gebruyckt de beste forme, die 't hem mogelijck is geweest, om Uw Majesteyt te gehoorsamen; biddende met alle submissie, dat het Uw Majesteyt gelieve de importantie van dese saecke te pondereren, en hem de gratie te doen van hem te doen hebben een niet min prompt als favorabel antwoort. Madrid, den 28 Juny, 1683.

Dese saeck, als van een groote noodsakelijckheyt, wiert echter door de langwijligheyt van de deliberatien daer omtrent soo haest niet voort-geset, soo dat wy ons weder na beneden sullen begeven.

De saken van aldus wegens de Differenten tusschen Spangien en Vranckrijck staende, sonder dat 'er iets naders in wiert geeffectueert, soo oordeelde, na het schijnt, sijn Majesteyt van Vranckrijck, dat men of op sijn Pretentien niet aen de hant wilde komen, of die maer sochte te verwijlen; derhalven om Spangien, als van welcke het dependeerde, om hem satisfactie dien aengaende te geven, daer toe met meerder vigeur te constringeren, sont hy in het laetst van Augusti, alsoo den Termijn, die hy gestelt hadde, den laetsten dier Maent expireerde, aen den Marschalck d'Humieres, sijn Gouverneur Generael in de Spaensse Nederlanden, ordre, om met de Troupen, so die daer waren, als welcke ten dien eynde uyt Duytslant derwaerts waren gesonden, den Spaenssen Bodem in te trecken, en de platte Landen met Contributien te beswaren; in gevolge van dese ordre sont den selven Marschalck den Brigadier Wasfeld den laetsten Augusti na Brussel, om aen den Marquis de Grana bekent te maken, dat sijn Alderchristelijckste Majesteyt, geen satisfactie wegens sijn Pretentien hebbende konnen bekomen, welcke hy op 't Lant van Aelst, 't Oudenburgse, &c. meende te hebben, aen hem hadde geordonneert, om daer van possessie te nemen; verklarende echter, dat hy niet tegens de Vrede soude doen, of eenige hostiliteyten gebruycken, mits dat men tegens hem niets ageerde. Den Marquis de Grana antwoorde weder daer op, dat hy over dese Commissie seer verwondert was, alsoo hy meende in een vaste Vrede te zijn, dewijl die van Nimwegen genoegsaem uytdruckte, dat alle de Differenten in der minne mosten by-geleght werden, en dat niemandt oock konde geloven, aensiende den doenmaligen staet van 't Christendom, dat men de Vrede op soo een voet soude willen storen; dat den Coningh, sijn Meester, een Ambassadeur tot Parijs hadde, en sijn Alderchristel. Majesteyt een tot Madrid, alwaer men die gelijcke Propositien konde doen; en dat aen hem de Nederlanden bevolen waren te defenderen, en niet om eenige der selver af te

staen of te ederen. Doch onaengesien dit antwoort gingen de Franssen voort / om hare Executie in 't werck te stellen: sy quamen dan in 't begin van September met een goet Corps in Vlaenderen / en setten daer niet alleen het platte Landt / soo verre als sy konden komen / onder een hooge Contributie / maer ook Brabant en de andere Provincien die noch onder de Spaensse gehoorsaemheyt waren / tot selfs aen de Poorten van Brussel; dit gaf aenstonts een groote consternatie aldaer / alsoo de Franssen niet alleen dit Gelt opeschten / maer oock in die gelegentheydt veel insolentien pleegden / soo met de Lant-luyden te berooven / te violeren en andere gruwelen / die den Oorlog mede brengt / als met het ter neder smijten van de Huysen der gener / die op den bestemden tijdt niet quamen betalen / vermits sy / onder voorgeven / dat het geen Oorlogh was / niet tot branden / gelijk als anders de methode schijnt te wesen / wilden komen: de Luyden vluchten dieshalven veel van 't platte Lant / en weken met 't geen sy konden bergen in de vaste Steden / hoewel vele noch door de Franssen wierden uytgeschut / moetende alsoo naeckt en berooft aen den bedel-sack gaen. Dese Proceduren verweckten in 't generael in alle Hoven van de Christen Vorsten in Europa een groot nadencken / als oordeelende / dat Vranckrijck tot soo een Expedient / om sigh satisfactie te geven / niet sonde of behoorde gekomen te hebben / maer alles liever door bemiddeling laten af doen; doch de Spaensen / die het oock meest raeckte / waren het meest ontstelt. Der selver Minister / den Marquis de Castel Moncayo / welcke in den Hage by haer Hoog Mog: resideerde / leverde aenstonts ten dien regarde de volgende Memorie aen gemelde haer Hoog Mogende over:

UW Hoog Mog: het voorleden Jaer de Resolutie genomen hebbende, waer van hier nevens Copye gaet, en sijn Majesteyt sig niet alleen verklaert hebbende, om met Vranckrijck in Negotiatie te willen treden op alle de Differenten, die 'er tusschen de twee Kroonen zijn, t'eenemael volgens de wijse en forme, die Uw Hoog Mog: hebben voorgestelt en gewenscht, maer oock verscheydemael gesamentlijck met den Keyser en Uw Ho: Mo: aen den Coning van Groot-Brittannien sijn Mediatie gepresenteert en aengeboden hebbende, als het kortste, het lichtste en het billijckste middel, om uyt dese saken te geraken, gelijck oock van alle tijden het meeste gepractiseerde tusschen Souverainen, doch sijn Alderchristel. Majesteyt refuserende, om in Negotiatie te treden, en persisterende, om Wetten voor te schrijven; oock den Marschalck d'Humieres nu laetst *aen den* Heer Marquis de Grana wegens sijn Coning hebbende laten weten, *dat hy hem* hadde geordonneert, om Troupen by-een te versamelen, om in 't geen, dat hy pretendeerde, te trecken, en nu oock effectivelijck ingetrocken zijnde, soo bid en versoeckt den Marquis de Castel Moncayo, Envoyé extraordinaris van Spangien, uyt den naem en door expresse ordres van den Coning, sijn Meester, met dewelcke hy sigh belast vint, indien Vranckrijck de minste uytterste Violentie soude plegen, seer instantelijck aen Uw Hoog Mog:, om aenstonts aen sijn

Maje-

Majesteyt het Secours van 8000 Man, die Uw Hoog Mog: door haer bovengen. Resolutie hem hebben toegestaen, te laten toe komen.

Gedaen in den Hage, den 3 September, 1683.

Geteeckent

Den Marquis de Castel Moncayo.

Gedachte Marquis leverde eenige dagen daer nae noch een diergelijcke Memorie over; waer op haer Hoog Mog: den 13 September de volgende Resolutie namen:

IS gehoort het rapport van de Heeren van Heeckeren en andere haer Ho: Mo: Gedeputeerden tot de buytenlandse saken, hebbende in gevolge en tot voldoeninge van der selver Resolutie Commissoriael van den 3 en 6 deser gevisiteert en geëxamineert de Memorie van den Heer Marquis de Castel Moncayo, Extraordinaris Envoyé van den Coning van Spangien, en daer nevens een bylage, houdende in effect, dat de Troupes van den Coning van Vranckrijck waren gekomen in de Spaensse Nederlanden, en versoeckende, dat haer Hoog Mog: geliefden te senden het Secours van 8000 Man, in de voorsz. Memorie breder vermelt, als mede de nadere Memorie van den gemelten Heer Marquis de Castel Moncayo, versoeckende, sonder 't minste tijt-versuym, het Secours voornoemt van 8000 Man. Waer op gedelibereert en in achtinge genomen zijnde de Consideratien en 't hoog-wijs Advys van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orange, is, in conformité van dien, goet gevonden en verstaen, dat de 8000 Man, in haer Ho: Mo: Resolutie van den 23 Marty 1682 vermelt, in conformité van de voorsz. Resolutie, sullen werden geaccordeert en toegestaen, soo als deselve geaccordeert en toegestaen werden mits desen, en dat hoogh-gem. sijn Hoogheyt sal werden versocht en geauthoriseert, soo als sijn hoog-gem. Hoogheyt versocht en geauthoriseert werdt mits desen, deselve 8000 Man, in conformité van de voorsz. Resolutie, na de voorsz. Spaensse Nederlanden te doen marcheren.

Dese Resolutie wiert mede aen sijn Majest. van Engelant bekent gemaeckt, en versocht, dat hy daer toe mede wilde concurreren, gelijck haer Ho: Mo: Ambassadeur aen sijn Majesteyt van Engelant dien aengaende sulcks ver-ocht en voorwoeg; Dat sijne gemaeckte Alliantien hem niet langer dispenseren konden van hem met de Geallieerden te voegen; dat oock niet te twijffelen was, of Vranckrijck soude mede weten te considereren hoedanig de wedersijdse Machten als-dan souden tegens den anderen balanceren, en hoe sodanigen rechtveerdigen Oorlogh, als die moste begonnenen geleden werden, voor hem al te sensibel soude zijn, en gelijk de experientie geleert hadde, dat sijn Maj. 't oplichten van de bekende Blocquade had uytgewrocht, dat oock onfeylbaer door gelijcken wegh de Conservatie van de Spaensse Nederlanden tot sijn Majesteyts onsterffelijcke Glorie voor-komen soude, 't welcke het seeckerste en rechtveerdigste middel was, te

meer, als alle sachte en redelijcke voorslagen by Vranckrijck verworpen wierden: Dat desen wegh des te veyliger by sijn Majesteyt konde werden ingeslagen, doordien nu jegenwoordig alreede eene considerable Vloot in Zee hadde, en schoon de Rupture quam te volgen, (dat Godt genadelijck verhoeden wilde) dat die by de betere constitutie van sijne Majesteyts eygene saken nu konde geschieden, sonder bekommernisse ofte nadeel van sijn Majesteyt selfs, en sonder sijne Onderdanen in 't Rijck groote incommoditeyten aen te brengen, sulcks het voornamentlijck aen quam op hooghst-ged. sijne Majesteyts goede wille, om dese salutaire middelen in 't werck te stellen; biddende sijn Majesteyt sijn eygen interest, soo wel als die van de gemeene sake, benevens de verdere Geallieerden, op alle wijsen, doch eerst en alvorens door de sachtste, doch prompte wegen, te willen behertigen: daer op oock sijn Majesteyt verder in consideratie brengende, dewijl Vranckrijck aen Duytslant een Armistitium hadde voorgeslagen, of den hooghstgedachten Coningh, in consideratie van sijn Majesteyts gesach, en door deselve niets tot iets diergelijcks voor eenige Jaren soude te bewegen zijn, om daer op sijne Troupes uyt de Spaensse Nederlanden aenstonts te rappelleren, om inmiddels door de krachtige intercessien van sijne Majesteyt beyde de hooghst-gedachte Kroonen liever tot eene afhandelinge te brengen. Sijn Majesteyt/ welcke men gehoopt had/ dat sig voor Spangien favorabel verklaert soude hebben/ scheen dese saeck niet seer wel na de sin te wesen/ en repliceerde daer-op/ dat hy wel wiste/ dat Spangien daer toe soude komen/ en al langh gekomen soude geweest hebben/ indien hy door andere daer van niet was wederhouden/ want dat het Spangien soo niet was gelegen/ noch Luxemburg oock niet van die consideratie; voegende daer vorders by/ dat hy noyt tot het affenden van Secours soude resolveren; dat de Resolutie van haer Hoog Mog:/ welcke hy nauwelijcks voor een Resolutie konde aensien/ by een wonderlijcke toer op die van 't voorleden Jaer was genomen/ en dat hy wel wist/ dat niet alle de Leden daer in een genoegen hadden; en dat de gene/ die daer door den Oorlogh meenden voort te setten/ en hem daer mede in te wickelen/ sig bedrogen souden vinden/ alsoo hy noyt tot Oorlogh soude verstaen/ en 't senden van Secours hem oock ongelegen quam; dat hy soo plotselijck daer toe oock niet soude konnen resolveren/ sonder te weten wat den Coning van Vranckrijck tot dese saeck had bewogen/ alsoo die soude pretenderen niet anders te doen/ als 't geen de gemaeckte Tractaten hem permitteerden/ meenende vorders/ dat Spangien/ alsoo het geproponeerde Equivalent van soo grooten consideratie niet was/ daer toe noch wel soude verstaen/ vermits de saeck van het Armistitium anders onuytwerckelijck was.

Haer Hoog Mog: hier van bericht/ en oordeelende/ dat men sijn Majesteyt wegens dese saeck verkeerde informatien gaf/ sonden den 28 Sept. ordre aen den Heer Citters/ dat hy op de bescheydenste en discreetste wijse aen hoog-ged. sijn Majesteyt soude representeren; Dat haer Hoog Mog: niet sonder seer gevoelige smerten vernamen, dat men aen sijn Majesteyt die informatie en impressie

had

had trachten te geven; dat de Resolutie, by haer Ho: Mo: den 13 deser lopende Maent genomen tot het senden van het bewuste Secours, by een wonderlijcken tour soude zijn genomen op die van het voorleden Jaer, en dat sijn Majesteyt die nauwlijcks voor een Resolutie konde aensien; dat sommige Provintien haer daer tegens stelden, en dat die gene, die meenden daer door den Oorlogh voort te setten, en sijn Majesteyt daer toe mede in te wickelen, haer bedrogen souden vinden, en dat men sijn Majesteyt tot den Oorlogh noyt soude krijgen, sy mochten doen wat sy wilden: Want wat het eene aenging, dat hy sijn Majesteyt soude verseeckeren, dat de voorsz. Resolutie was genomen by de gesamentlijcke Provintien; niemant uytgesondert, als alleen, dat de Provintie van Stadt en Lande simpelijk hadde verklaert in de voorsz. Conclusie niet te konnen consenteren, als op speciale Resolutie en ordre van de Heeren Staten sijne Principalen, en mitsdien hadde geurgeert ten eynde de dispositie mochte werden uytgestelt tot dat de voorsz. last soude hebben ontfangen. Dat sijn Hoogheyt vervolgens was versocht, om ordre te geven tot het doen marcheren van het selve Secours; dat het haer Hoog Mog: derhalven niet anders dan seer bedenckelijk konde voor komen, dat die voorsz. Resolutie van den 13 deses soude werden getaxeert van informaliteyt, daer die van den voorsz. 23 Maert 1682 van geen informaliteyt was getaxeert, schoon de Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Vrieslant haer doenmaels daer op sooampel niet hadden verklaert, als nu is geschiet. Dat d'ordre en forme van de Regeeringe alhier mede bracht, dat dat gene, waer inne de Heeren Gedeputeerden van de respective Provintien ter Generaliteyt consenteerden en bewilligden, altoos aengesien was geweest, en noch aengesien wiert, als eene Resolutie van den Staet, sonder dat immermeer eenige uytheemse Coningen of Princen op iets anders hadden gereflecteert, of noch konden reflecteren, dan op de voorsz. Resolutie selfs. Dat in desen by haer Ho: Mo: die ordre was gebruykt, dat de Memorien, by den Heer Marquis de Castel Moncayo over gegeven, by de Heeren Gedeputeerden van twee Provintien waren over genomen. Dat men dien onvermindert goet gevonden had de sake selfs te examineren door Commissarisen, en de Commissarisen hebbende gedaen rapport van haer besoigne, die Resolutie van den voorsz. 13, en vervolgens in maniere voor verhaelt, was gearresteert. Dat niemandt van de Heeren Staten van de gesamentlijcke Provintien, d'Unie composerende, en best onderricht zijnde van 't gunt ter Generaliteyt passeerde, oock best wetende wat aldaer konde of niet konde geschieden, en wat ordre en forme men dien aengaende te observeren had, sig tegens de voorsz. Resolutie had geopposeert of geformaliseert, veel min de Heeren hare Gedeputeerden ter Generaliteyt had gedesadvanceert of getaxeert; en dat het mits dien aen haer Hoog Mog: niet anders dan seer gevoelig konde zijn, dat men sijn Majesteyt, met dewelcke sy seer geerne en in de aldervertrouwste vruntschap souden leven, soodanige verkeerde impressie omtrent haer doen en laten socht te geven, daer niemant van de Leden van d'Unie tot noch toe had gepresumeert, veel min ondernomen te klagen over eenige formaliteyt, veel min over eenige touren, die

men in het nemen van dien soude hebben gebruyckt, en daer d'ordre en forme van Regeeringe mede bracht, dat een conclusie of Resolutie, gemaeckt of genomen op t'gunt daer in by de respective Heeren Gedeputeerden van de respective Provintien was bewilligt, was een ordentlijcke en wettelijcke conclusie, op wat importante sake die oock mocht genomen zijn, sonder dat de Leden van t'*Unie* haer hadden t'informeren of te bekreunen over 't geen dien aengaende in de Provintien selfs soude mogen zijn gepasseert, dewijl de Heeren Gedeputeerden van de hoog gemelte Provintien, haer advijs ter Generaliteyt inbrengende, aen niemant, als aen hare Principalen, schuldigh waren reeckenschap te geven, en dat haer Hoog Mog: vervolgens seer gedienstigh versochten, dat sijn Majesteyt geen geloof in diergelijcke saken wilde attribueren, of aen Menschen, die soo onverstandig waren, dat sy de Regeeringe deser Landen niet kenden, of die soo malicieux waren, dat sy buyten 's Lants voor informeel souden doen aensien Resolutien, die wel en na d'ordre en forme van de Regeeringe, maer juyst niet conform hare sentimenten waren of wierden genomen. Dat sy oock baden, dat sijn Majesteyt eenmael de opinie van haer beliefde te hebben, dat sy gantz niet genegen waren, om in Oorlog te treden, indien de Vrede op eenige billick-matige gronden konde werden gemaeckt, of gevonden. Dat sy den Oorlogh soo seer en meer als sijn Majesteyt detesteerden, en dat sy niet wisten hoe het in iemandts opinie konde vallen, dat sy de presumptie souden hebben van sijn Majesteyt tegen sijn wil tot den Oorlogh te brengen: dat sy hooghlijck sijn Majesteyt altoos hadden gerespecteert en geëert, en noch revereerden en respecteerden, als een seer groot en machtigh Coningh, van wien desen Staet soo veel goets konde genieten, en die sy hielden voor een van hare beste Vrunden: dat sy wel wetende, dat sy in vermogen niet te vergelijcken waren met die gene, met dewelcke sy te doen hadden, immers de onbedachtsaemste Menschen souden zijn, die gevonden konden werden, dat sy souden dencken sijn Majesteyt tegens sijn wille in den Oorlogh te konnen trecken: dat sy geloofden, dat men haer immers voor soo stupide niet aensag, dat sy een Oorlog souden willen beginnen, daer in sy geen voordeel ter werelt, maer enckele schade, souden bejagen, en die voor haer, by quaet succes, van een seer swaren uytval soude wesen, en vervolgens, dat sy geerne alles souden doen wat dienen konde, om die voor te komen. Dat sy sijn Majesteyt noyt hadden gepretendeert voor te schrijven, of noyt souden voorschrijven eenige Regulen of Wetten, op dewelcke die sijne Alliantien soude moeten reguleren, wel wetende, dat sijn Majesteyt veel meer wijsheyt en overlegs had, om te considereren wat daer omtrent by deselve in achtinge te nemen stont, als sy souden konnen uytdencken of suggereren, maer dat sy, bestierende eene Republique, voor al sorgvuldig mosten zijn, om hare Alliantien naer te komen. Dat sy aen sijn Majesteyt noyt hadden verborgen, maer menigmael, in seer indruckelijcke ende significante termen, gerepresenteert het gevaer van de voorsz. Nederlanden, en wesende een swacke Republijcq, de ongemacken van den voorleden Oorlog noch seer smertelijck gevoelende, en wetende hoc na sy aen den brant waren, en

wat

wat de conservatie en het verlies van de voorsz. Nederlanden voor haer importeerde, die seer hadden moeten ter harten nemen; maer dat sy so ongeluckig waren geweest, en noch waren, dat alle hare representatien te vergeefs waren geweest, ja dat haer quaet-gunnende die ten uyttersten hadden misduyt en gedecrieert, en dat sijn Majesteyt selfs daer omtrent misnoegen had genomen: dat sy vervolgens mosten hebben patientie, en aensien wat sijn Majesteyt, by verdere ongelegentheyt, soude konnen of believen te doen tot executie van de Tractaten, die hoogstgedachte sijn Majesteyt had believen te maken voor de conservatie van de voorsz. Nederlanden, wel wetende, dat sijn Majesteyt daer omtrent seer voorsichtiglijk in achtinge soude nemen wat deselve soude oordeelen redelijck te zijn, maer dat sy geerne sagen, dat de ontstane verwijderingen souden mogen werden uyt de wegh geruymt, en dat niet een moment soude werden versuymt, om voor te komen de ongemacken van een verderen Oorlogh en Rupture, seer gedienstigh biddende, dat sijn Majesteyt neffens haer Hoog Mog: wilde menageren den tijdt van drie Maenden, die de Tractaten over de Rupture hadden gedefinieert, tot nederlegginge van de ontstane differenten: dat sijn Majesteyt derhalven met haer wilde coöpereren, dat de saken mochten werden gebracht in termen van Negotiatie, ten eynde deselve sijn Majesteyt en haer Ho: Mo: die mochten examineren, met het Recht, dat aen den een en d'ander zijde wiert gepretendeert, en middelen, die by deselve Negotiatie souden konnen werden gebruyckt, om soo grooten quaet, als haer Ho: Mo: vreesden, voor te komen. Dat sy niet alleen van de Spaensse Ministers in den Haeg en van elders meer, als oock door haer Minister aen het Hof van Spangien, niet eens, maer meermalen, waren geadverteert, dat sijn Coninglijcke Majesteyt van Spangien noyt tot de cessie van Luxemburgh soude komen, en dat men sig daer aen te vergeefs amuseerde; en dat sy meer als eens hebben gesien, dat de informatie, die sy omtrent de Negotiatie van Vrede hadden bekomen, door de realiteyt en de daet maer al te waer waren geweest, en dat het gunt andere hadden voorgegeven, of particuliere gedachten of amusementen waren geweest, en dat sy maer al te seer waren gepersuadeert, dat men sig aen de informatie te vergeefs vergapen soude: dat sy al over lange, en voor date van de jegenwoordige ongelegentheden, seer ernst-vrundelijck hadden versocht, en nu noch wederom versochten, dat sijn Majesteyt, geduerende de voorsz. drie Maenden, nochmaels, nevens haer, in overlegh wilde treden, op wat wijse de voorsz. saeck, op gronden van rechtveerdigheyt en billickheyt, en naer luyt van de gemaeckte Tractaten, soude konnen werden verhandelt; en dat sy hoopten, dat de voorsz. hare versoeken en hare conduite in desen allen, so wel by sijn Majesteyt, als by de gantse Werelt, souden doen sien, dat sy niet minder sochten, en niet so lief sagen geëviteert, als den Oorlog, daer by sy geen het geringste voordeel, maer niet als grote onheylen konden bejagen. Dat van het gunt voorsz. was, door de Heeren van Heeckeren, en andere haer Ho: Mo: Gedeputeerden tot de buytenlandtse saecken, kennisse soude werden gegeven aen den Hr. Chudley, Extraord. Envoyé van hogged. sijn Maj., om dit te representeren, en door alle krachtige Officien te seconderen.

Daer

Haer Ho: Mo: resolveerden oock op deselve tijt/ dat aen de Heeren Marquis de Castel Moncayo en Crampricht / Extraordinaris Envoyé en Resident van sijn Keyserlijcke Majesteyt en Coningl. Majesteyt van Spangien / bekent gemaeckt soude werden; Dat haer Hoog Mog: met groote verwonderinge *en bekommeringe* vernamen de continuatie van de feytelijcke Procedueren *van hare* Coninglijcke Majesteyten van Vranckrijck en Spangien, en seer beduckt waren, dat die verder en verder souden voort gaen, en eyndelijck de Christenheyt in confusie brengen. Dat haer Hoog Mog: aen d'eene kant niet twijffelden, of sijne Coninglijcke Majesteyt van Spangien soude genegen wesen sigh over d'onderlinge Differenten in Negotiatie en onderhandelinge in te laten, en dat sy aen haer zijde genegen waren alles te contribueëren wat dienen konde, om de voorsz. strijdigheden door minnelijcke wegen van Accommodement te mogen uyt de wegh helpen, en van de zijde van sijn Coninghlijcke Majesteyt van Spangien oock verwachten alle soorten van toegenegentheyt, die eenigsints redelijck souden mogen zijn. Dat haer Hoog Mog: daer-en-boven seer ernstelijck versochten, dat den gemelten Heer Marquis van Castel Moncayo met het uytterste empressement aen hooghst-ged. sijn Majesteyt wilde representeren het gevaer daer in de Spaensse Nederlanden haer tegenwoordigh bevonden, by defect van de nodige middelen van defentie, soo wel ten aensien van Militie als anders, met dewelke men de voorsz. Spaensse Nederlanden soude moeten defenderen. Dat sijn Majesteyt na sijn groote wijsheyt wel soude konnen afnemen hoe onredelijck het soude wesen, dat deselve aen sijne Geallieerden soude vergen, om de defentie van dien sig in de ongemacken van den Oorlogh t'engageren, so lange die by sijn Majesteyt selfs niet wiert behertigt, of dat sy, om de voorsz. Nederlanden te beschermen, meer Volck aldaer souden moeten brengen en onderhouden, als sijn Majesteyt selfs aldaer had; en dat sy niet konden sien hoe sy souden werden geëncourageert, om by verder ongelegentheyt de hant met den vereyschten ernst aen het werck te slaen, soo lange sijn Majesteyt daer inne niet voor-ging, en reële blijken en reële Preuven gaf, dat de voorsz. defentie feytelijck en met yver gesint was te doen: Dat sy oock van sijne Majesteyts groote billickheyt en rechtveerdigheyt verwachteden, dat deselve niet langer soude wederhouden de Ratificatie van het Tractaet tusschen den Heer Gouverneur van de Spaensse Nederlanden in der tijt en haer Hoog Mog: gesloten, raeckende het nemen en hernemen van eenige Schepen, wederzijts Ingesetenen respectivelijck toe-behoorende, want dat haer Ho: Mo: niet souden konnen werden gevergt hier in, om sijn Majesteyts wille, sig in verwijderinge met andere in te laten, soo lange sy niet verseeckert waren, *dat hare Ingesetenen* ter saecke van de verwijderinge ten minsten door sijne *Majesteyts* Onderdanen ter Zee niet souden werden geinfesteert, soo als in den voorleden Oorlog soo menigmael was geschiet, en dat sijn Majesteyt oock soude doen cesseren het Placcaet, jongst ten aensien van de vremde Manufacturen geëmaneert, en de Belastinge onlangs gelegt op de Syropen, in de Baey van Cadix en andere Havenen van Spangien in-komende, naerdien deselve Ingesetenen al-bereyts met

seer

seer sw
are Schattingen en Impositien beladen waren, alleen om dat den Staet in postuer soude wesen, om haer Geallieerden, en specialijck sijne Coninglijcke Majesteyt van Spangien, te wille te mogen wesen, immers in het debit van hare Manufacturen, mitsgaders in hare Negotiatie en Commercie, daer uyt sy de voorsz. Lasten mosten vinden en voldoen, door sijn Majesteyt als nu niet behoorden te werden gesurchargeert met meerder inconvenienten en beswaernissen, daer van men voor desen niet hadde geweten; en dat eyndelijck de egalisatie van de Spaensse Havenen mochte werden vast gestelt, volgens het 15 Articul van het Tractaet van Vrede, tusschen hoogst-ged. sijne Majesteyt en desen Staet in den Jare 1648 gesloten. Aen den Heer Cramprich wiert oock geresolveert te versoecken, dat aen het Hof van sijn Keyserl: Majest: en dat van Spangien ten dien eynde mede alle goede officien wilde contribueren. By de voorgemelde Resolutie wiert voorder noch verstaen, dat aen den Heer Guldenstolp, Extraordinaris Envoyé van Sweden, en aen den gem. Heer Cramprich soude te gemoet gevoert werden; Dat, nademael de voorsz. Feytelijckheden, al-bereyts in de voorsz. Spaensse Nederlanden ondernomen, en die noch verder wierden gevreest, soo wel hare Keyserlijcke en Coninglijcke Majesteyten raeckten en concerneerden, als desen Staet, haer Hoog Mog: derhalven geerne souden sien, hoe en op wat wijse deselve meenden, dat de voorsz. Differenten by Negotiatie en onderhandelinge souden konnen werden gevonden, en dat sy derhalven met haer Ho: Mo: wilden concurreren, om sijn Coninglijcke Majesteyt van Groot-Brittannien te versoecken de Negotiatie over de voorsz. Differenten by de hant te nemen, ten eynde men soude mogen sien of alle verdere ongemacken, door middel van de voorsz. Negotiatie, souden konnen werden voor-gekomen, en dat deselve onbeswaert wilden zijn, om te verklaren wat methode dat sy meenden dat men in de voorsz. Negotiatie soude konnen of mogen doen, om de voorsz. ongemacken te prevenieren, en wat men by een ongeluckige ontstentenisse van dien aen alle kanten soude behooren te doen, en ter hant nemen, tot beter verseeckertheyt van het Gemeen, en elckanders gerustheyt in het particulier, mitsgaders wat fundament en staet men soude konnen maken op 't gunt soo wel by sijne Keyserlijcke Majesteyt en desselfs Geallieerden, mitsgaders de gemeyne Geallieerden in het Rijck, by dese ongelegentheyt soude konnen werden gedaen en gepræsteert, als by sijn Coninglijcke Majesteyt van Sweden en desen Staet soude konnen werden geëffectueert; en dat hooghst-ged. sijn Coninglijcke Majesteyt van Sweden met haer Hoog Mog: oock wilde concurreren, soo wel aen 't Hof van sijn Keyserl: Majesteyt als Coningl: Majesteyt van Spangien, om deselve sijn Majesteyt van Spangie te permoveren tot een goede, prompte en genoegsame assistentie voor de beschermingе der voorsz. hare Nederlanden.

Wy sullen dit weder een weynig laten berusten, en seggen, dat, by dese gelegentheyt van saecken, en dat na 't meeste oordeel gemeent wierde, dat men 's Landts Militie behoorde te versterchen, om in alle gelegentheyt paraet te konnen zijn, den Raet van Staten den 29 September aen haer Hoog: Mog: een

een Missive sont / om een nieuwe Werbing van 16000 Man te ondernemen; waer op haer Ho: Mo: den selven dagh de volgende Resolutie namen:

Mercurii den 29 September, 1683.

ONtfangen een Missive van den Raedt van State, geschreven alhier in den Hage op den 29 September, gevende, om geallegueerde redenen, haer Ho: Mo: in bedencken en serieuse recommandatie, of niet ten spoedighsten, en soo haest doenlijck, 's Landts Militie, tegenwoordig in 's Landts dienst zijnde, noch versterckt mochte werden met de nombre van 16000 Man, 4500 van dien te Paert, 1500 Dragonders, en 10000 te Voet, en dat alle voor den tijt van vier Maenden, op d'ordinaris besoldinge en soodanige Acurits-Gelden, als in de jonghste recruyteringe zijn gegeven, en houdende verders een Petitie van de Kosten, ter saecke voorsz. te supporteren, monterende de voorsz. Acurits-gelden ter Somme van 152500 Guld., de besoldinge van 40 dagen ter Somme van 277000 Guld. en over 4 Heere-maenden 1108000, en sulx in 't geheel ter Somme van 1906500 Gulden, gerepartieert na d'ordinaris Quotes over de Provintien respectivelijck. Waer op gedelibereert zijnde, is goet-gevonden en verstaen, dat Copye van de voorsz. Petitie gesonden sal werden aen de Heeren Staten van de respective Provintien, en deselve daer nevens op het serieuste en ernstichste versocht daer in ten spoedighsten de versochte Consenten te willen dragen, en hoe eerder hoe liever alhier ter Vergaderinge dat te openen en in brengen.

Dese saeck echter / also men daer over noch in de Provintien moest delibereren / bleef eenigen tijdt traineren / en had een groote oppositie / gelijck hier na sal gesegt werden.

In Spangien was men over den inval der Franssen in de Nederlanden seer ontstelt / en oordeelde men daer sulcks voor een Rupture; gelijk dan den Heer Capiteyn de Botello / welcke by absentie van den Marquis de Manzera als Commissaris by onsen Ambassadeur den Heer Heemskerk quam / en hem uyt des Konings Naem voordroeg: Dat dit was een Rupture / ende niet anders was aen te sien als een uytgevonden middel / om de Nederlanden / door 't ontbloten van de middelen van subsistentie / al sachjens aen alle wegh te nemen / en meer en meer voort in de Naburige Landen te penetreren; En dat / alsoo het getal van de 8000 Man niet genoeg was / om dit te stuyten / haer Hoogh Mog: de Nederlanden met haer gantsche Macht souden willen assisteren / met versoeck / om sulex aen haer Hoog Mog: te willen bekent maken.

Het Spaensse Hof liet oock door haer Minister in Engelant by dien Koning aenhouden / dat hy de Nederlanden soude willen assisteren / *also de* Franssen nu daer in getrocken waren; doch die kon dien aengaende geen schriftelijck Antwoort van dien Koning krijgen; alleen seyde hem die mondelijck / dat hem dese Proceduren van Vranckrijck leet waren / en dat hy daer over seer bekom-

mert

mert was / met een wijdluftigh verhael / dat sijn conduite sinceer was / en dat men alle dese ongelucken soude hebben konnen voorkomen / indien men hem vertrout en sijn goede raed opgevolgt hadde / &c.

Terwijl men dan dese saeck in Spangien seer hoog op-nam / was men datelijck bedacht / om geweld met geweld tegen te gaen; haer Zee-Vloot / die voor 't meerendeel tot Cadix gereet lagh / wiert aenstonts uytgeperst / en onder 't Commando van den Grave van Aguilar na de Kusten van Italien gesonden / doch deselve deede aldaer niet anders als die Zee wat te door-kruyssen / en in de Spaensche Plaetsen aen de Zee-kant eenige Versoorten te brengen. Men den Marquis de Grana (welcke na den inval van de Fransen in de Nederlanden den Heer Don Alonzo Carnero na Spangien had gesonden / om den staet van die Landen voor te dragen / en Assistentie te versoecken; die oock op sijn aenkomst aldaer aen 't Spaensche Hof had voorgestelt / datmen de Nederlanden met een goede Macht van Volck en Gelt-middelen / indien men die tegens Vranckrijck in staet van defensie wilde setten / most voorsien / daer toe een Project overleverende / dat men daer 40000 Man te Voet en 7000 Ruyters moste onderhouden / en die promt betalen.) wiert ordre toegesonden / om dit geweld met geweld mede tegen te gaen / sondat die den 12 October het volgende Placcaet tot Brussel liet publiceeren:

Missive, gesonden van sijn Excellentie den Marquis de Grana, Gouverneur van de Spaensse Nederlanden, aen de Gouverneurs, Generaels, Colonels, en andere Officieren, in sijn Provintien en Steden.

DE Vrede van Nimwegen gesloten zijnde geweest op de Conditien, dewelcke Vrankrijk heeft gewenscht, so hadde men reden te hopen, dat dese Vrede soude geëxecuteert en onderhouden zijn geweest van harent wegen; maer, in plaets van haer te contenteren met de avantagien, die sy begeert heeft, en dewelcke men haer wel heeft willen op-offeren, om de Rust van 't Christenrijck, heeft sy geretardeert veele Maenden d'evacuatie van de Plaetsen, dewelcke aen sijn Majesteyt mosten geremitteert werden, en uytgeput door excessive Logementen de Landen, die men over-een gekomen was, dat aen haer mosten werden gerestitueert, als oock een deel van de gene, die haer altijt hebben toebehoort, en voorts overvallen alle de Onderfaten van sijn Majesteyt, soo door de Extorsien van Contributien, buyten den termijn gepreseribeert by het 18 Articul van het Vredens-Tractaet, als door menigvuldige Exactien, die sy niet schuldig waren, en van Sommen selve, welcke alrede betaelt hadden geweest, en selfs van Quoten van de insolvente Persoonen met welcke sijn Majesteyt is belast gebleven; en alhoewel dat, na de opening van de Conferentie tot Kortrijck, om in 't vriendelijck af te leggen alle de geschillen tusschen de 2 Kronen, men niet most verwachten eenige wegen van faicte, de Commissarisen, genoemt van beyde Partyen, aldaer qualijck gearriveert waren, of Vranckrijck is gewapenderhant gevallen in Henegouwen en

Vlaenderen, om haer Meester te maken, soo sy gedaen heeft metter daet van de Stadt Chavre, en van een quantiteyt van andere Steden, Dorpen en Parochien; en boven dien heeft haer in possessie gestelt van Charlemont, door dreygementen van een generalen Inval te doen in dese Landen, 2 Maenden voor den gestelden tijd by het Vredens-Tractaet, om dese Fortresse te stellen in sijn handen, ofte wel te procureren de cessie van Dinant, en vervolgens heeft sy behouden d'een en d'ander van deselve Plaetsen; en met opsicht van altijt te avanceren op hare Naburen, en haer selven Arbiter te maecken van alle de departementen, heeft sy opgerecht een geptetendeerde Kamer van Reünie tot Metz, daer sy haer heeft doen aenwysen, onder onsustinueerlijcke pretexten, 't Graefschap van Chiny, en andere Landen van sijn Majesteyt, en om te onderstennen dese Entreprisen door Violentien, welcke noyt zijn gebruyckt geweest in tijden van Vrede, heeft sy doen marcheren diversche Legers, afgelopen en geroost het Lant van Luxemburg, met vele andere Landen ende Provintien van Henegouwen, Namen, en andere, en gestelt de Besettingen voor de Stadt Luxemburg, doende alsoo gevoelen aen de Ondersaten van sijn Majesteyt overal de effecten van eenen grouwelijcken Oorlog. En al is het, dat sijn Majesteyt door den grooten wensch van te conserveren de Vrede in 't Christenrijck niet heeft gebruyckt als minsame wegen, om die te doen cesseren, deselve hebben nochtans geen effect gehad, niet meer als de Remonstrantien van sijnent wegen gedaen in de Conferentie van Kortrijck, alwaer den Procureur Generael van den Alder-Christel: Coning niet heeft konnen beweegt werden, om te beantwoorden de Vrage van reintegratie van de voorsz. wegen van faicte, welcke voor al mosten herstelt werden op den selven tijt, als hy is komen oprechten en vervolgen met heftigheyt de nieuwe Pretentien op Aelst en andere Plaetsen: maer nadien d'onrechtvaerdigheyt van dese Pretentien in 't licht was gegeven, en dat den Procureur van sijn Majesteyt hadde gedeclareert, dat hy hem dies-aengaende was gedragende in de decisie van de Commissarisen van de 2 Kroonen, (ofte indien dat hunne opinien waren gepartageert) in de geene van de Arbitres, van beyde zyden te kiesen, na den teneur van de Tractaten van Vrede, de Conferentie is gescheyden geweest door de Commissarisen van Vranckrijck, dewelke hebben verklaert aen de gene van sijn Majesteyt, dat den Alder-Christel: Koning, bekomen hebbende advys van den Oorlog, die de Turcken van intentie waren te voeren tegens sijn Keyserlijcke Majesteyt, niet wilde laten eenig achterdencken, 't welcke soude hebben konnen beletten de Christene Princen hun t'opposeren tegens hunnen gemeenen Vyant, en over sulks, dat hy geresolveert was te lichten de Besettinge van Luxemburgh, en sijne differenten, die hy hadde met Spangien, te laten in de Arbitragie van den Coning van Groot-Brittannien: en alhoewel dese Commissarissen genoeg waren geinformeert, dat de gene van sijne Majesteyt niet waren gequalificeert, om dese Arbitragie te aenvaerden, en dat sy hadden gedeclareert, dat sy daer toe geen order hadden, zijn sy vertrocken, sonder te hebben willen aenvaerden vordere Geschriften, op pretext, dat hunne Commissie was geëyndigt; even-eens als of sijn Majesteyt verobligeert had geweest

weest sijne differenten met Vranckrijck te stellen in het eenig Arbitrage, dat den Alder-Christelijckste Coning hadde gekosen tegens het Recht der Volckeren en de dispositie van het Tractaet van Vrede, daer van den Coning van Groot-Brittannien was Mediateur geweest: in dier voegen, dat'er niet natuerlijcker was, dan tot sijne executie sig te dienen van deselve Mediatie, dewelcke ten diversche stonden oock is versocht geweest by sijne Majesteyt en sijne Geallieerden, en oock aengevaert van sijnent wegen, in gevolge van den onderstant, dewelke den Coningh van Groot-Britannien tot dien eynde hadde gepresenteert. Maer Vranckrijck, geen ander insicht hebbende, als de vermeerderinge van sijne Regeeringe, heeft dese Mediatie verstooten; en den Mareschal d'Humieres, op den laetsten dagh van Augusti, en den vijftigsten van 't Beleg van Weenen, heeft tot ons gesonden den Brigadier Dasfelt, om ons te kennen te geven, dat den Alder-Christel: Coningh, niet hebbende konnen bekomen voldoeninge van de Pretentien, die hy seyde te hebben op Aelst en andere Plaetsen, uytgedruckt in het Memoriael, overgegeven door sijnen Procureur tot Kortrijck, hem hadde geordonneert te vergaderen sijne Troupen, om te komen in dese Landen; en niet tegenstaende dies, dat men van hare kant niet pretendeerde iet uyt te rechten tegens de Vrede, op conditie, dat men hem niet embrasseerde in 't gene hy wilde uytwercken, en dat men sigh niet opposeerde tegens sijne eysschen; 't welck ons soo veel te meer wonderbaer dachte, om dat het maer heeft gedependeert van Vranckrijck, dat men soude geprononcieert hebben op hare Pretentien, by de middelen, gereguleert in het Tractaet van Nimwegen, ofte dat men soude getreden hebben in Negotiatie door de Mediatie van den Coning van Groot-Brittannien, en dat het was een openbare Contradictie, te seggen, dat men niet doet tegen de Vrede, en daer-en-tusschen gebruyckt de Wapenen, om met gewelt te verkrijgen 't gene niet kan vervolgt worden als door den wegh van Justitie, daer by gepræscribeert: Wy gaven voor alle antwoordt aen den selven Brigadier, dat sijn Commissie ons surpreneerde; dat wy geloofden te wesen in een diepen Vrede, 't welck den genen van Nimwegen soo distinctelijck expliqueert, dat alle differenten mosten geslist werden in vriendschap; dat niemant konde geloven, (namentlijck in den staet daer het Christendom sig tegenwoordig in bevint) dat men hem soude willen altereren op een maniere, die soo contrarie is aen den selven Vrede; dat sijn Majesteyt een Ambassadeur tot Parijs hadde, en den Alder-Christel: Coningh een tot Madrid, alwaer diergelijcke Propositien mosten geschieden; en dat sijn Majesteyt ons hadde geconfieert dese Provintien, om die te beschermen, en niet om eenige van hunne deelen te cederen: Maer Vranckrijck, haer niet contenterende met een soo redelijck antwoort, en continuerende met haer Recht te stellen in hare Wapenen, heeft doen marcheren diversche Troupen, om t'overvallen van alle kanten de Landen en Ondersaten van sijn Majesteyt, sonder acht te nemen op de instantien, dewelcke sijn Heyligheyt heeft laten doen door sijn Nuntius Extraordinaris, niet meer als op de gene van den Coning van Engelant en andere Geallieerden: sy heeft haer Meester gemaeckt van de Steden en Dorpen

van Leffen, Beaumont, Chimay, Walcourt, Bouvigne en andere, en fijne Troupen hebben gebruyckt, en gebruycken noch zedert vijf Weecken herwaerts, en meer, alle soorten van violentien in alle Quartieren van de Provintien, gehoorsamende aen sijn Majesteyt, alwaer sy hebben uytgesonden Mandamenten, ten eynde om sijn Ondersaten te bedwingen tot betalinge van groote Contributien, dewelcke passeeren twee en drie-mael de gene, die in tijdt van Oorlog zijn betaelt geweest: sy hebben boven dien in diversche Quartieren de voorsz. Ondersaten van sijn Majesteyt op-geloopen, genomen hunne Beestialen, Granen en andere Effecten, en wegh geleyt Gevangene, de Huysen ter Aerde gesmeten, en voorts bedreven andere menigvuldige excessen, dewelcke ooghmerckelijck tenderen, om hun te brengen tot de uytterste desperatie: En, alsoo alle de vriendelijcke middelen, dewelcke wy hebben beproeft boven de goede Officien, die daer toe zijn voorgehouden geweest, niet hebben konnen buygen het rigeur, door 't welcke de Troupen van Vranckrijck continuëren hun te overvallen, tot hun verlies en gantsche ruïne, en dat de lijtsaemheyt van de violentien, die sy onderstaen hebben, niet anders heeft gedient als om te veroorsaecken het gevolgh van meer andere, en voorts dat sy ons hebben gedaen levende Remonstrantien, ten eynde, om niet te gedogen, dat sy door dese desolatie souden gebracht werden onder de Slavernye van Vranckrijck, hebben wy ons genootsaeckt gevonden door het devoir van onse Charge t'ordonneren aen alle Generalen, Gouverneurs van Provintien, Sergeant Generael van Bataillie, Gouverneurs particulier, Commandanten, Hoofden, Maistres de Camp, Colonels en Capiteynen, en aen alle andere Officieren en Volckeren van Oorlogh, soo te Paerdt als te Voet, van wat qualiteyt, Natie of conditie dat sy zijn, en aen alle Ondersaten van sijn Majesteyt, dat sy hun sullen hebben te opposeren tegens dese Attentaten binnen de Landen van sijn gehoorsaemheyt, en aldaer het gewelt tegen te staen met gewelt, en hun te dienen van de middelen, die Godt en de Natuere hun hebben verleent, om hun te defenderen en bewaren tegens de violentien en ongehoorde wreedheyt, dewelcke men hun aen doet: Wy bevelen u hier na te conformeren, en te executeren, en doen executeren dese tegenwoordige door alle de gene, die staen onder uwe orders. Brussel, den 12 October, 1683.

Was onderteeckent

O. H. M. DAL CARETTO.

In gevolge van dese Ordonnantie gingen de Spaensse Gouverneurs voort/ om van de Landen/ die onder de Fransse gehoorsaemheydt stonden/ mede Contributien te eysschen; den Prince van Chimay/ Gouverneur van Luxemburgh/ liet niet alleen verscheyde Casteelen in nemen/ maer sette oock veel Lants onder Contributie; doch de Fransen hier van verwittigt/ en sulcks niet behagende/ soo liet den Marschalck d'Humieres tot Ryssel daer tegens weder publiceren; Dat, verstaen hebbende, dat de Intendanten van de Provintien, onder de Heerschappye van den Coning van Spangien in de Nederlanden,

Man-

Mandementen in de Dorpen, onder de Gehoorsaemheyt van sijn Coning, hadden gesonden, om de Inwoonders tot het betalen van de Sommen, waer op sy deselve hadden gestelt, te nootsaken, en sijn Coning hem verboden hebbende, om te lijden, dat sijn Onderdanen iets aen de Spaensen souden betalen, hy had verboden en verbood expresselijck aen alle de Onderdanen van sijn Coningh, in de omtreck van sijn Gouvernement, van wat qualiteyt en conditie dat die mochten zijn, om eenige Ordres of Mandementen van wegens de Gouverneurs, Intendanten, of andere Officieren, onder de Heerschappye van Spangien, t'ontfangen; daer aen te gehoorsamen, of oock eenige Sommen, uyt kracht van de ged. Mandementen, te betalen, 't zy in Geldt of Wissel-Brieven, op Poene van 't Leven voor diegene, die men in 't brengen van Geldt of Wissel-brieven, of gaende, om wegens de gedachte Impositien te tracteren, in de Steden en Landen, onder de Gehoorsaemheyt van den Catholijcken Coning, 't zy voor haer particulier, 't zy uyt de naem van de Dorpen of Gemeenschappen, welckers Huysen en Hypotheecken in dit geval geraseert en verbrant souden werden, soude krijgen; verklarende daer by, dat, soo eenige van de Dorpen onder de Gehoorsaemheyt van sijn Coning, of de Inwoonders, zijnde Onderdanen van die Majesteyt, eenigh nadeel of schade mochten lijden, om dat sy aen de Mandementen van de Intendanten van Spangien geen voldoeninge hadden gegeven, hy haer dubbelt door de Onderdanen van sijn Catholijke Majesteyt schadeloos soude doen houden; en dat, indien eenigh Dorp of Hypotheeck verbrandt mocht werden, behalven de schadelooshoudingh van den Eygenaer, waer in voorsien soude werden, tien Dorpen of Hypotheecken in de Landen onder de Heerschappye van Spangien souden werden verbrandt: Beveelende noch boven dien aen alle Bailliuwen, Burgermeesteren, Majoors, Schepenen, Luyden van de Wet, en de Inwoonders van de Dorpen van sijn Gouvernement, om op de Brengers van dese Billetten en Mandementen van Spangien aen te vallen, die t'apprehenderen, en deselve in de Gevangenissen van de naeste Steden te geleyden, gelijck oock aen de Gouverneurs de Mandamenten, die in de ged. Dorpen geworpen of gelaten mochten wesen, te brengen.

Boven dien vergaderde den Marschalck d'Humieres een Corps Troupen tot Lessines by een / om de Spaensen alle uytloopen te verhinderen ; hy begaf sig echter daer mede in 't begin van November voor Kortrijck ; doch eer wy die Belegering verhalen / moeten wy noch iets anders seggen.

Aen 't Keyserlijcke Hof was men over dese Proceduren in de Nederlanden mede niet seer wel vergenoegt / alsoo men meende / dat Vranckrijck by geval van den Turckschen Oorlogh aldaer nu sijn voordeel socht te doen / terwijl van de Keyserse kant weynigh tot hulp van die Landen gedaen soude konnen werden; doch het senden van Secours van haer Ho: Mo: na gem. Nederlanden was weder seer aengenaem / gelijck als men uyt de volgende Missive van sijn Keyserlijcke Majesteyt aen haer Ho: Mo: kan sien / waer in oock met een van het geluckigh ontset van Weenen / &c. wert gemelt.

LEO-

LEOPOLDUS, by der Gratie Gods, verkooren Rooms Keyser, altijt vermeerder des Rijcks, &c.

Seer lieve Vrienden, seer voorsichtige en beroemde Staten:

UW Resolutie verdient over-al seer groote lof, dewijl gy door 't secoureren van de Spaensse Nederlanden, en het krachtig helpen van uw Nabueren en Geallieerden, het Jock, dat op uw eygen Halsen immineert, soo genereuselijck tracht t'amolieren. En aen de Goddelijcke goetheyt is niet te wantrouwen, of hy sal de goede saeck helpen, en de onrusten, sonder wettige oorsaeck begonnen, in 't kort weder ter neder leggen. Dit heeft overvloediglijck getuygt het onlangs van 't Belegh van Weenen opgeslagen numereus Leger, en de by-een-getrocken Macht, als van 't gantsche Oosten: en men moet niet twijffelen, of deselve Hanthaver van 't goede en rechtvaerdige, God, sal op een Godlijcke wijse, door voorspoedt van Raed en Wapenen, aen de vermoeyde Christen Werelt wijders een gewenschte Rust verleenen. Wy sullen sekerlijck alle onsen yver en gedachten met U L. daer toe dirigeren, 't geen sal schijnen te convenïeren, om de Christen Wereldt in Rust te herstellen, en onse Geallieerden te helpen; en in God vertrouwen wy gantschelijck, dat onse Resolutien, die tot sijner Glorie gedirigeert werden, niet te vergeefs sullen zijn: Wijders wenschen wy U L. van gantscher herten veel Heyls en Zegen. Gedaen in ons Casteel van Lintz, den 11 *October*, 1683, van onse Roomsse Rijcks Regeeringe 26, Hungaryen 29, en Bohemen 28.

Uw goede Vrient

LEOPOLDUS.

T. A. Henr. C. B. de Stratman.

Boven dien verklaerde sijn Keyserlijcke Majesteyt noch / wat hy mede tot conservatie van de Nederlanden soude doen / gelijck sulcks uyt het volgende blijckt:

VAn wegens de Roomsse Keyserlijcke Majesteyt, onsen alder-genadigsten Heere, der Hoog Mog: Heeren Staten Generael van de Vereenigde Nederlanden Afgesant, den Heere Hamel Bruynings, in genaden hier mede te kennen te geven, hoe dat deselve in onderdanigheyt in 't breede is gerefereert, 't gene op den 27 October laetstleden met de gesamentlijcke hooge Geallieerden, alhier aenwesende Heeren Ministers, over de tegenwoordige, van de Kroon van Vranckrijck tegens de Coninghlijcke Spaensse Nederlanden en Bourgondische Rijcks-Creytz op 't nieuws voorgenomen dadelijckheden, in gehoudene geheyme Conferentien in 't midden is geproponeert, voorgeslagen, en omme de Keyserlijcke aller-genadigste Resolutie en verklaringe daer over versocht hebben.

En alsoo sijn Keyserlijcke Majesteyt de gewichtigheyt van dit werck, en hoe hoogh het gemeyne Interest, soo wel dessels loffelijck Heeren *Huys*, als de gesament-

mentlijcke Rijcks en desselfs Stenden, ja alle Christelijcke Kroonen en Potentaten, involveert, wel en op 't rijpelijckste erkent, oock deselve streckt tot goeden troost, dat niet alleen ten besten van de Kroon Spangien de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlandtse Provintien met goeden ernst en vigeur tot defentie en afdrijvinge des aenstaenden onheyls (wanneer de minnelijcke bylegginge in sijnen Termino geen plaets soude grijpen) sig al-bereyts aenvoegen, maer oock in 't Rijck de loffelijcke Steden der Franckise en Over-Rhijnse Unie sig bestandig en bereyd-willig erbieden, om alle die met alle uytterste bysettinge een genoegen te geven, waer toe deselve getroffene, soo wel als mede de aengenomene Alliantie-Tractaten aenwijsinge doen; en mits dien oock sijn Keyserlijcke Majesteyt van sijner hooge zijde daerom soo veel te liever sig tot alles van dien sal laten vinden, in 't gene tot de geapprehendeerde gemeyne Conservatie dienen en prijselijck kan zijn, soo sal deselve het al-vorens aen sijn Keyserlijcke Officien, dewelcke tot minnelijcke wegh-legginge der opgem. nieuwe ontstane Motuum mogen gedyen, in 't geringste niet laten ontbreecken, en sig daer over soo wel met welgem. Heeren Staten Generael, als de Kroon Spangien, selfs gaerne noch sullen verstaen, daer deselve ondertusschen albereyts hare instantien, op-dat sig de Kroon Engelandt tot soodanige minnelijcke weghlegginge en Mediatie, tot een universele Vrede, by de Kroon van Vranckrijck ernstelijck en met nadruck interponere, door desselfs tot Londen noch subsisterende Afgesant, den Graef van Thuyn, nadruckelijck wederom heeft laten vernieuwen; en gelijck dan sijn Keyserlijcke Majesteyt hooftsaeckelijck op de universele Vrede, als het eenigste middel, om bestandige Rust en seeckerheyt te verkrijgen, in vaste t'samenhoudinge met hare hooge Geallieerden, na uytterste vermogen afmeet, en tot dien eynde daer toe gevoerde Principiis en intentien noch wijders op het gesamentlijcke Rijcks-Convent tot Regensburgh, soo wel in 't voteren van sijn Oostenrijckse Gesantschap, als oock der Stenden gemoederen ten besten daer heenen te disponeren, genadigst sal toe-laten, soo sal deselve van sijn zijde oock niet laten manqueren, daer mede men sig aldaer tegens desen nieuwen Franssen Inbreuck des Bourgondischen Rijcks-Creytz krachtiglijck wil aennemen en deselve voorstaen; doch alsoo oock ondertusschen in dien gevalle door soodanige minnelijcke middelen, of universele Vrede, niet stonde uyt te brengen, dat in alle manieren noodig sal zijn, hooftsaeckelijck te concerteren, in wat gevalle, met wat middelen en krachten, waer op, wat manier, door diversie, detaschement ofte immediate operatie, onder wat subalternatie en verstanden, het gemeyn onheyl gesamender-handt tegens te gaen en te stutten soude zijn, heeft meerhooghgedachte sijn Keyserlijcke Majesteyt de reassumtie, die daer toe al bereyts voor desen tot Weenen, voor de Belegeringe, aengevangene Conferentie, in des te meerder hope van een bevorderlijck besluyt aenbevolen, daer wel alle de Geallieerden hare Ministers alhier het daer tegen hebben, en men sig vermeynt hadde, dat sy sig met behoorlijcke Instructien en Volmachten daer toe van hare hooge Principalen en Committenten ondertusschen souden hebben laten voorsien;

sien; doch dewijl sy, de meeste, soodanigen afgang als noch voorwenden, soo blijft evenwel sijn Keyserlijcke Majesteyt noch by dat bestandig erbieden, noch verders sijn best tot de spoedigste inschickinge van soodanig concert aen te wenden, oock evenwel daer voornamentlijck sig de operatien soo wel tot de minnelijcke weghlegginge, als tot den Oorlogh, op 't naeste en hooftsaeckelijck tegens de Nederlanden sullen trecken, wil deselve het oock buyten middel gaerne gestelt laten zijn, of men soodanige concenteringe noch verder aen dessels Keyserlijck Hof, of wel in den Haeg voor 't beste werde geacht; invoegen deselve al-bereyts in voorgangene Maent July (gelijck het hier by-gaende Extract uyt-wijst aen des selfs aldaer subsisterenden Raedt) den van Crampricht sigh heeft dies aengaende verklaert, alleen dat men sig dieshalven op 't spoedigste vergelijcke en verklare, als oock, dat, om de confusie der Consiliorum en afradinge te vermijden, sulks hier en in een Plaetse alleen, als in beyden te gelijck, ondernomen en de Volmachten ten aldereersten met soodanige volkomentheyt by-gebracht werden, dat een yder, buyten verder te rug sien, na gemeynsame bevindinge der saken, sig besluyten en mede konnen statuëren, en dat wel oock, om tot soodanigen eynde de Associations Alliantie te bekrachtigen, onderlaet sijn Keyserlijcke Majesteyt even weynigh, soo wel Ceur-Beyeren en Ceur-Saxen, als oock het Furstelijcke Huys van Bruynswijck-Lunenburgh, doch bysonderlijck die met deselve voor desen al-bereyts Geconfoedereerde Heeren Hertogen Ernst Augustus tot *Bruynswijck*-Hanover nadruckelijck te vermanen, dat sy deselve wercklijck by *treden*, gelijck sy niet weyniger oock tot nu toe alle hare mogelijckheydt hebben by-gebracht, en noch by-brenhen, oock als noch in werckelijcke Handelinge staen, om Ceur-Brandenburgh tot dese goede Partye te brengen, en wel onder andere goede effecten, dewelcke hier uyt op de gemeene saecke souden redunderen, oock daer heenen, op dat het Furstelijcke Huys Bruynswijck van daer uyt de handen bevryt werde, die op de been hebbende Macht beneden-waerts na den onder-Rhijn profijtelijck mede te employeren, maer alsoo oock tot verderen onderhout van deselve van des Heeren Hertogen van Bruynswijcks-Hanovers Doorlts. onderhoudende soo stercke Manschap genoegsaem blijckt noodig te zijn, haer met iets animeus onder de armen te grijpen; doch dewijl sijn Keyserlijcke Majesteyt by dese soo sware Conjuncturen en onbedenckelijcke op deselve vallende onkosten allersijts te doen al te swaer, oock van deser zijde een meerders, als die met deselve opgerechte Alliantie vermagh (dewelcke by deselve punctualiter na-gekomen is) te presteren onmogelijck valt, wil sig deselve aen hoogstged. *Kroon* Spangien, soo wel als de Staten-Generael, ten besten voorsien, dat deselve niet alleen haer met de noch van den vorigen Oorlogh herwaerts soo hoogh resterende Subsidien te gemoet komen, maer ook in rijpste deliberatie is, waer ondertusschen gem. Bruynswijkse Macht, de gemeene sake, toe- ofte af-groeyen kan, sig tot hare behoudenisse op d'een of d'ander wegh op 't mogelijkste sal aengrijpen en in laten, daer benessens 't gene belangende, 't welk sijn Keyserl: Maj: selfs tot dese gemeynsame intonderende Conservatie mochte presteeren, is wel aen sigh selfs soo wel als

als na den inhout der opgerechte Fœderum klaer, dat, daer deselve in sijne selfs eygene Erf-Landen, versus Orientem, met een so overmachtigen Vyant des gantschen Christelijcken Naems geoccupeert is, deselve ergens anders hulpe te presteeren niet schuldig is: gelijck doch evenwel deselve oock te gelijck loopt, nademael eenen korten tijdt herwaerts van den Almachtigen tegens den Erf-vyandt soo effective geobtineerde successen, tot vastere t'samenhoudinge met de Kroon van Polen, om daer uyt wat meerder lucht te scheppen, en van gelijcken die tegens den Occident nieuwelijcks aenbreeckende onruste, en daer uyt voor 't Rijk aengroeyende gevaer, behoorlijck te behertigen, soo om het Rijck en dessels Stenden van hare eygene krachten langer niet ontbloot te laten, heeft deselve niet alleen die noch wijders tot Secours tegens den Erf-vyandt van den over-Rhijn herwaerts gedestineerde Secours-volckeren gecontramandeert, en de gene, dewelcke soodanig Secours werckelijck hebben gepresteert, (als de Franckische en Swabische) genadigst gepermitteert, dat deselve noch voor den Winter sigh te rugge begeven, maer oock Ceur-Beyeren, dat sijn Ceurvorstel: Doorluchtigheyt ten weynigsten sijn Cavallerye tot meergedachte beschuttinge in 't Rijck wederom afvoere (gelijck uyt het bygaende Afschrift te sien is) soo t'eenemael op het beweeglijckste geadhorteert is; sal oock niet nalaten soo wel deselve nadrucklijck te laten aenspreecken, op dat deselve, volgens de gedane afspraeck, hare en des Beyerschen Creytz-volckeren na den over-Rhijn, om te bedecken het middelste Rijcks-Corpo, posteren, als oock selfs, voor soo verre het de saecken tegens den Erf-vyandt in Hungarien sullen toelaten, eenige duysent van sijn eygen Keyserl: Volckeren, tot formeringe van soodanigen Opper-corpo, desen Winter over in dessels verdere Oostenrijckse Landen te verleggen, en in 't toekomende te laten ageren, maer oock te gelijck die, tot het voorgedachte middel, Franck- en over-Rhijnsen Corpo beloofde 3 Regimenten te Paerdt op de Boheemse Grenzen te verleggen, en met behoorlijcke ordre aen de Franckische Generaliteyt wederom te verwijsen, oock wegens de tot gem. middelste Armee bewilligde Velt-Artillerye van Philipsburgh uyt aen den Generael, den Grave van Starrenberg, en het Krijgs-Commissoriael, om deselve te laten volgen, en by te schaffen, de voorgaende bevelen te renoveren, daer beneffens hare officien en vermoeyeningen, ten eynde der selver Geallieerde Manschap op 't spoedigste weder gerecruteert, oock volkomen bereydtschap tot verdere Krijghs-diensten gestelt werde, nadrucklijck laten afgaen. En andersints oock, nademael de genadigste voorhebbende versterckinge van dessels Armature desen Winter over afloopt, en deselve omtrent tegens de toekomende Campagne van den Erf-vyant meerder lucht mochte hebben, noch daer-en-boven eenige duysent van sijne Volckeren, tot versterckinge van de gemeyne saecke, in 't Rijck gaerne sal by schicken, en voorts aen sijn Gewisse niets nalaten, 't gene gem. der saecken beschapenheyt deselve aen de hant salgeven, en hem selfs sijn eygen nootdruft toelaten.

Dit alles tot gedesidereerde en vertrouwelijcke Antwoort en Resolutie, welck sijn Keyserlijcke Majesteyt genadighst heeft bevolen den welgemelden Heere

Afgesant alsoo te beduyden, die den selven daer neffens met Keyserlijcke Genade, &c. Signatum Lintz, den 2 November, 1683.

Ondertusschen had den Engelsen Envoyé / den Heer Chudley / in den Hage / op de Resolutie van den 28 September / aen haer Hoog Mog: Gedeputeerden / met wien hy in Conferentie dienaengaende was / uyt de naem van den Koning sijn Meester / ruym in 't midden van October / verklaert: Dat het al de Werelt kennelijck was, hoe geerne sijn Majesteyt hadde gesien, dat de voorsz. Differenten hadden mogen werden geaccommodeert; dat deselve niets hadde nagelaten, dat daer toe had konnen dienen; dat yder wist, dat sulckx seer was van sijn Majesteys Intrest, en wat hy daer toe had gecontribueert; dat het oock sijn Majests. schult niet was, dat het voorsz. Accommodement niet effective was gevolgt, maer dat het achterblyven van dien most werden toegeschreven aen de conduite en d'onrechtveerdige jalousyen van die gene, die den voortgang van dat werck hadden belet; en voor soo veel haer Hoog Mog: versochten een Authorisatie op sijn Majesteyts Minister, dat hy daer op most seggen, dat, indien die Authorisatie gaen soude, om de Conferentie by te wonen, dat sijn Majesteyt sig dienaengaende aen haer Hoog Mog: in de Maent van Mey laetstleden hadde geëxpliceert, en daer by als noch bleef persisteren; dat deselve noch soude continueren in sijn goede officien, tot nederlegginge van de voorsz. Differenten; en indien haer Hoog Mog:, of der selver Geallieerden; hem selfs iets aen de hant gaven, dat hy het selve employeren soude. Waer op de gem. Heeren Gedeputeerden weder antwoorden: Dat haer Hoog Mog: sijn Majesteyt bedanckten voor de voorsz. ouverture, en hem Heere Chudley voor sijne aengewende officien; dat sy mosten repeteren, dat het haer Hoog Mog: seer leet deede, dat sy soo ongeluckig waren, dat hare gedane Voorslagen soo weynig ingressie by sijn Majest: vonden; dat sy niet konden laten te repeteren, dat sy al lang hadden voorsien, dat dese nieuwe beroerten eyndelijck tot feytelijckheyt souden uytbersten, soo als meer en meer geschiede, en dat daer uyt een Oorlogs-Vlamme soude ontsteken werden, die misschien geheel Europa weder soude aensteken; dat haer Hoog Mog: daerom van tijt tot tijd aen sijn Majesteyt, als Geallieerde soo wel van Spangie als van desen Staet, en in de conservatie van de Spaensse Nederlanden merckelijk geinteresseert, hadden laten voordragen die hare voorsz. bekommeringen, sonder dienaengaende iets te dissimuleren, of achter te houden; dat sy in die haer oprechtigheyt soo ongeluckig waren geweest, dat men oock haer alder-oprechtste Proceduren by sijn Majesteyt daer heen hadde uytgeduyt, dat die maer gingen, om den Oorlog aen te steken, daer van sy immers soo seer, ja meer, avers waren als sijn Majesteyt; dat sy seer wel wisten in wat groote swarigheden sy souden vervallen, indien dit Vuur soude mogen aengaen, en dat sy oock in overweginge van dien particulierlijk seer wel oock daer op hadden gereflecteert, dat men haer het ongelijck soude doen van voor te geven, dat sy den Oorlog souden hebben gesocht, en getracht sijn Majesteyt daer in te wickelen; dat sy om die redenen, en oock om die blâme t'ontgaen, in een Con-

Conferentie aen de Heeren Ministers van sijn Keyserlijcke als Koninglijcke Majesteyten van Spangien het groot gevaer ende d'onsekerheyt van de uytkomste van den Oorlog hadden voorgedragen; hoe weynig apparentie daer was, dat die door Spangie en haer Hoog Mog: alleen soude konnen werden gevoert, ofte getermineert; hoe weynig van d'andere Geallieerden te verwachten stont, en dat hooggem. sijn Majesteyt verklaert hadde, dat den toestant sijner saken niet permitteerde, dat sijn Majesteyt hem daerom in een Oorlog soude engageren, en dat het mits dien beter was iets toe te geven, als sijn selven, en sijne Vrienden, in veel ongelegentheyt te involveren en te brengen in een postuur, daer uyt men haer niet soude konnen redden; dat de Minister van Spangie daer op hadde geantwoort, dat sijn Majesteyt soo seer als iemant voor de Vrede genegen was, en wel mochte lijden, dat door sijne Geallieerden wierden geëxamineert de Pretentien, by de Franssen gemaeckt, en soo de Geallieerden met goeden Gemoede konden verklaren, dat sijn Majesteyt van Vranckrijck daer inne was gefondeert, dat sijn Majesteyt van Spangie in seer groote achtinge soude nemen den voorsz. raed van sijne Geallieerden, en al vont men de voorsz. Fransse Pretentien ongefondeert, dat Spangie dan noch echter wel iets aen de Vrede soude willen sacrifieren; maer dat sulckx noyt soude gaen in ofte met het overgeven van Luxemburg, 't sy geraseert, of ongeraseert, dewyl de Spaensse Nederlanden alsdan van den Keyser en het Rijck souden zijn afgesneden, en dat, Vranckrijck geen Pretentie directelijck of indirectelijck hebbende op Luxemburg, maer 't selve alleen pretenderende als een Equivalent, Spangien noch gehouden noch geobligeert konde werden tot het cederen van Luxemburg; en dat, de Spaensse seggende niet meer of verder te konnen of te sullen doen, haer Hoog Mog: niet konden sien, hoe sy Spangie souden konnen obligeren, om de voorsz. Stadt aen Vranckrijck te moeten cederen, en dat sy niet wisten wat sy hier op souden antwoorden, sonderling als men declineerde de Justitie van de saecke te examineren, en pretendeerde te gebruycken conpulsoire middelen: dat haer Hoog Mog: daerom nu niet meer hadden versocht een generael Congres, of waren blijven persisteren op andere expedienten; maer alleen, dat sijn Majesteyt met haer en d'andere Geallieerden wilde examineren 't geheele fondament van de Differenten tusschen de twee Kroonen, en haer doen en laten justificeren of tegenspreecken; en dat sijn Majesteyt neffens d'andere Geallieerdens dan voorts daer op soude willen reflexie nemen omtrent het voorslaen van expedienten, die souden konnen dienen, om de saecken met nadruck en efficatie te konnen effectuëren: dat haer Hoog Mog: niet wisten wat sy voorslaen souden, om dat sy niet alleen geen breede Riemen souden konnen snyden uyt een ander Mans Leer; maer oock, om dat haer aenradinge van geen gewichte soude wesen, en dat sy daerom als noch baden, dat sijn Majesteyt de voorsz. sake met ernst soude willen hanthaven, eer die tot meerder verwijderinge quam uyt te bersten, met de Geallieerden in concert te treden, en die Geallieerden met goeden raet en daet assisteren naer behooren.

Den Heer Chudley repliceerde daer op / dat hy sulcks aen sijn Coningh soude

 laten

laten weten; insgelijcks haer Hoog Mog: aen haer Ambassadeur in Engelant mede ordre sonden, om aen sijn Coninglijcke Majesteyt van Groot-Brittannien voor te dragen met hoe weynig fondament men haer Hoog Mog: wilde nageven, dat sy oorsaecke waren dat de Differenten noch niet waren geassopieert, &c.

Of nu dese verde verklaringh of andere oorsaken Vranckrijck tot het veranderen van sijn Pretentien van het cederen van Luxemburgh hebben bewogen, kan men niet seggen; immers den Franssen Ambassadeur in den Hage leverde den 5 November de volgende Memorie aen haer Hoog Mog: over; waer in Vranckrijck aen Spangien vijfderhande Equivalenten, om sijn Pretentien te voldoen, voorstelde.

Memorie, overgelevert den 5 Novemb. door den Heer Grave d'Avaux, Extraordinaris Gesant van sijn Alder-Christelijckste Majesteyt, aen de Heeren Staten Generael der Vereenigde Provintien.

MYNE HEEREN:

GElijck het voornemen des Conings, mijn Meester, altijt is geweest, en noch tegenwoordig is, de Vrede te bevestigen, soo met het Keyserrijck als met Spangie, op sodanige Voorwaerden, die over-eenkomen met de billijckheyt en rechtvaerdigheyt sijner Pretentien, en die voor altoos de veyligheyt sijner Onderdanen, en de gerustheyt van geheel Europa, vast stellen, soo heeft sijn Majesteyt besloten daer van kennisse te geven aen alle Vorsten en Staten, die daer in meest mochten geinteresseert zijn, op dat deselve, voor al-eer sy sig verbinden te ondersteunen de hartneckigheyt der Spaensse, en de vyandlijckheden, welcke den Marquis de Grana begonnen heeft te plegen tegen d'Onderdanen van sijn Majesteyt, onderricht mochten zijn van de gemackelijckheden, die sijn Majesteyt, tot de sluyting van een goet Verdrag, by-brengt.

't Is ten dien eynde, mijn Heeren, dat, ter selve tijt, als sijn Majesteyt aen den Mareschal d'Humieres belast hadde eenige Plaetsen in Vlaenderen, den Cathol: Coning toebehorende, aen te tasten, deselve my bevolen heeft aen Uwe Heerlijckheden met Mond, en selfs door Geschrift, te verklaren, dat, om te geraken tot een rechtmatig en redelijck Verdrag, waer door een vaste gedurige Vrede in gants Europa mocht bevestigt werden, en alle verschillen, die der selver Rust mochten ontroeren, geëyndigt zijn, sijn Majesteyt wel gewilt heeft de geseyde verschillen, welke zy met den Catholijcken Coning had, aen de bemiddeling des Conings van Engeland te stellen: en dat, alhoewel de Stadt Luxemburg, omringt met Plaetsen en Landen, aen sijn Majesteyt toebehoorende, niet veel meer in staat zijnde, om sijn Onderdanen te beschadigen, noch selfs om aen sijn Majesteyt groot voordeel te konnen doen, wanneer deselve Plaets sal geslecht wesen, en dat de Spaensen deselve sullen willen afstaen, met de weinige Dorpen daer onder behoorende; niet-te-min, gelijck dese Stadt geen aenstoot of nadeel kan geven aen de Barriere, die

die uwe Heerlijckheden altijt soo noodig geoordeelt hebben tot het onderhouden van de Vrede, sijn Majesteyt aengeboden hadde sig daer mede te vreden te houden voor 't Equivalent van sijn Pretentien op 't Graefschap van Aelst en den Oudenburg van Gent, en op alle d'andere Plaetsen, welcke van sijn Procureur Generael, op de by-een-komsten van Kortrijck, wierden geëyscht.

Ondertusschen heeft het lang tarderen der Spaenssen, om een redelijke saek aen te nemen, sijn Majesteyt eyndelijck genootsaekt, om sijn Troupen na Vlaenderen te doen trecken, om den Marquis de Grana aen te dringen tot hem de billijke genoegdoeninge te geven, die hem toe komt. Maer gelijck hy op d'ernstige versoecken, hem dies aengaende gedaen, niet heeft geantwoordt, dan alleen door vyandlijcke daden, weynigh over-een-komende met de tegenwoordige gesteltenissen van Spangiens vermogen, soo heeft sijn Majesteyt geoordeelt geen langer uytstel te mogen nemen, om sig te dienen van de middelen, die Godt hem ter hant heeft gestelt, om hem te doen hebben het gene hem toe komt. Echter heeft sijn Majesteyt, gelijck der selver voornaemste oogmerck altoos is geweest, en noch is, de Vrede in geheel Europa te bevestigen, wel gewilt aen uwe Heerlijckheden bekent te maken de Voorwaerden, met dewelke sy sig wil vergenoegen tot het Equivalent van sijn Rechten en Pretentien op Aelst en den Oudenburg van Gent, en anderen.

1. Het Equivalent, 't welk op het aldersspoedigste kan beslissen de Verschillen, die sijn Majesteyt met Spangien heeft, is de afstant van de Stadt Luxemburg, in soodanigen stant als die is, of wel gedemolieert, met de weynige Dorpen en Gehuchten daer onder behoorende, dewelcke niet meer dan 14 of 15 in getal zijn.

2. By aldien echter de Spaenssen blijven opiniatreren in het weygeren van dese Voorstelling, soo soude het twede Equivalent, waer toe sijn Majesteyt bewilligen soude, de Steden Dixmuyden en Kortrijck met hare Dependentien wesen, waer van echter de Stadt Deynse en der selver Dependentien (hoewel die een der Takken zijn, die de Castelany van Kortrijck uyt maken) aen Spangien verblijven, en souden de Fortificatien van Dixmuyden en Kortrijck afgebroocken en geslecht werden, selfs oock het Casteel van Kortrijck, soo dat'er niet anders dan een omtings-muur soude blijven staen, tot de veyligheyts bescherming der Manufacturen en Koophandel deser beyde Steden; daer benevens de Dorpen van de Castelany van Aeth, welcke te voren aen 't Gouvernement van Doornick gevoegt zijn gebleven, en aen welckers afscheyding sijn Majesteyt de hant wel had willen leenen, door het Tractaet van Nimwegen, om de herstelling der Vrede niet te vertragen; Beaumont en Bouvines met de onderhoorige Dorpen en Plaetsen, van dewelcke maer alleenlijck vier of vyf overig zijn, zijnde alle d'andere onder sijn Majesteyts gehoorsaemheyt gestelt, door de Besetting, die daer van in sijn naem genomen is voor de opbreeckingh van 't Belegh van Luxemburgh; en eyndelijck Chimay met haer onderhoorigheyt. En gelijck door middel van dit Verdragh naderhants geenige oorsake van Rupture soude overig blijven, om dat alle Pretentien van d'een en van d'andere kant gebracht souden werden tot de eenige

Be-

Besittingh, in dewelcke men zedert meer als een Jaer geweest is, sonder dat 'er eenige verandering behoeft te geschieden, dan alleen voor soo veel dit Equivalent behoorde te betreffen, men als-dan geen moeyte soude hebben, om in Nederlandt te onderhouden die gerustheydt, welcke uwe Heerlijckheden betuygen te begeeren.

3. Dat, indien den Catholijcken Coning liever een Equivalent aen sijn Majesteyt wilde geven in Catalonien of in Navarre, sijn Majesteyt sig ten opsichte van Catalonien vergenoegen soude met het gene aen Spangien noch overig is van het Graefschap Cerdaigne, waer toe Puycerda, 't welck geheelijck geslecht is, behoort, van Sue-durgel, van Canredon en van Castel Folite, met hare Onderhoorigheden.

4. Of wel van Rozes, Gironne en Cap de Quieres, met hare Onderhoorigheden.

5. En ten opsichte van de Grensen van Navarre, soude sijn Majesteyt pretenderen Pampelone en Fontarabien, met hare Onderhoorigheden.

Dese zijn, mijn Heeren, de Conditien, op dewelcke men noch voor 't eynde deses Jaers een goede en vaste Vrede bevestigen kan: En, om geen oorsaken te laten tot den selven aen de kant van den Keyser te stooren, soo wil den Coningh, mijn Meester, oock wel, dat ick van sijnent wegen aen uw Heerlijckheden verklare, dat, wanneer maer den Keyser in de Rijcks-Vergadering van Regensburg ter selver tijd den Treves, die sijn Majesteyt aengeboden heeft, 't zy voor dertig, vijf-en-twintig, of selfs voor twintig Jaren, aenneemt, sy noch macht sal geven aen den Graef van Crecy, om deselve te sluyten, en sal toestaen, dat alle de Vorsten en Staten van Europa voor dese twee Accommodementen Borge blijven.

Maer indien een van dese Voorstellingen, van dewelcke sijn Majesteyt aen den Catholijcken Coningh de keur geeft, niet voor 't eynde deses Jaers wert aengenomen, en indien de Plaetsen, die hy aenbiedt voor een Equivalent aen te nemen, niet aen sijn Majesteyt tot besitting overgelevert werden, pretendeert deselve niet alleenlijck niet meer aen deselve Conditien gehouden te zijn, maer sal daer-en-boven geloven wel gegrontvest te wesen, om sigh een rechtvaerdige vergoeding van de ongemeene onkosten, dewelcke sy genootsaeckt sal zijn te doen, om sigh te stellen in 't Besit van 't geen haer toekomt, te doen geven; en men sal alleenlijck aen Spangien, en aen de Hulp, welcke der selver Bondtgenoten sullen geven, mogen verwijten alle de onheylen van een Oorlog, welken Spangien begonnen heeft, na alle de middelen van Verdrag afgeslagen en geweygert te hebben.

d'AVAUX.

Den Spaenssen Ambassadeur / den Heer Marquis de Castel Moncayo / leverde daer tegens weder de volgende Memorie aen haer Ho: Mo: over:

AL 't geen Vranckrijck gepleeght heeft, zedert den dagh na dat de Vrede tot Nimwegen geteeckent was geweest, is niet anders geweest als gestadige en geduerige daden van Overtredingen, van Verbreeckingen, van Geweldenaryen,

van

van Invallen, van Overrompelingen, van onrechtvaerdige Aenmatigingen, en van een gantsche Vrede-breuck: De duydelijcke Verklaring des Oorlogs, die den Maréschal d'Humieres aen Spangie gedaen heeft, wanneer hy aen den Marquis de Grana de last, welcke hy van den Alder-Christel: Koning had ontfangen, om sijn Troupen in de Spaensse Nederlanden op te doen trecken, liet weten; en de plegtelijcke en duydelijcke Verklaring des Oorlogs, welcke den Grave d'Avaux uyt last van sijn Meester aen Spangie heeft gedaen, door de Memorie, die hy op den 5. van dese Maent aen Uw Heerlijckheden overgelevert heeft, behoren vorders d'oogen te openen aen alle Vorsten en Staeten, welcke sig het meest belangen tot de rechtvaerdigheyt der Spaenssen, en de soo natuurlijcke verweering, die den Heer Marquis de Grana, door ordre van langer hand, waer aen men niet twijffelen kan, belast heeft te doen in de Landen van sijn Majesteyts Gebied, te beweeren.

Uw Heerlijckheden, tot wien sig den Gesant van Vranckrijck keert, weten beter als iemant de goede gesteltheden, die sy altijd in sijn Majesteyt, en in alle sijn Ministers, gelijck het Uw Heerlijckheden bekent, en door verscheydene van hun Resolutien verklaert hebben, tot een vergelijking van alle de Verschillen met Vranckrijck, welke billijk, vast en algemeen zijn mocht, hebben gesien, dewyl sijn Majesteyt sonder eenige aerseling bewilligde tot de gevoelens van Uw Heerl:, dat, om de Rust in Europa vast te stellen, alle de Geinteresseerden by malkanderen op een Plaets tot een Algemeene By-eenkomst mosten vergaderen: Sijn Majesteyt nam oock aen d'aenbiedingen, die den Koning van Engelant hem deed, van sijn best te willen doen tot een vergelijcking van alle de Verschillen tusschen Spangie en Vranckrijck: Sijn Majesteyt heeft oock, zedert de bemiddeling des Konings van Engeland, tot een onderhandeling, en tot een Algemeene Vrede ernstelijck versocht: Soo dat het een groote stoutheyt is te seggen en te ondertekenen, dat Spangien alle de middelen van een Vergelijcking geweygert heeft; maer hier uyt, gelijck als uyt het seggen, dat den Alder-Christel: Koning sijn Troupen na Vlaenderen had doen optrecken, wanneer alle d'andere Provintien gelijckelijck door hem verdurven zijn, kan men wel sien, hoe Vranckrijck sig dient van bedrieglijcke onderstellingen of suppositien, niet alleenlijck in de dingen van rechtshalven, maer oock in de dingen, welcke hy dadelijck doen wil.

De beveelen, die den Marquis de Grana gegeven heeft, door de geene, welcke hy van sijn Majest: ontfangen had, van gewelt met gewelt af te keeren, in de Landen van sijn Gebied, zijn gegeven geweest zedert 5 Weken: Dat Vranckrijk met gewapender hand in de Landen, leggende onder 't Gebied van Spangie, gevallen is; dat het Steden, Burgten, Beaumont, Chimay, Walcourt, Bouvignes en andere, ingenomen heeft, en dat haer Troupen alderley Geweldenary en onbehoorlijke Wreetheden gepleegt hadden, groote Contributien afeyſſchende, nemende de Beesten en de Granen weg, lichtende Gevangenen, de Huysen by de gront afwerpende, de Vrouwen verkrachtende, de Kercken berovende en ontheyligende; en na dit alles sal Vranckrijck, met al de Werelt de geck scherende, de tegenweer tegens dese Geweldenaryen, en de herneming van 't geen van alle

 tyden

tyden sijn Majesteyt toebehoort, en 't welck men noyt aen Vranckrijck afgeslaen heeft, voor een begin van vyandlijckheden doen gaen.

Den Gezant van Vranckrijck heeft gelijck te seggen, dat, na dat men aen sijn Meester al 't geen hy onrechtvaerdiglijck sig aenmatigt, en al 't geen hy pretendeert, af sal hebben gestaen, 'er dan naderhant geen voorwerp tot verbreeckingh in de Nederlanden meer sal wesen, alsoo sijn Majesteyt geen Meester meer van de Nederlanden dan soude zijn; maer sijn Pretentien te willen brengen tot den Titul alleen van geweldige inneming, waer in men meer als een Jaer is geweest, dunckt my dat soo ongeheuglijck, noch soo gegront niet is, gelijck als den Titul van besitting van vele Eeuwen, waer in sijn Majesteyt sig bevint.

De hertneckigheydt der Spaenssen bestaet in altijt gereet geweest te hebben tot een vergelijcking; in aen den dagh gebracht te hebben de onrechtvaerdigheyt van Vranckrijcks Pretentien; en in vijf volle Jaren alle des selfs Gewelts-bedrijvingen geleden te hebben, in de hoop, dat het eens een eynde nemen soude, en dat het had mogen bewogen worden tot aen hen een behoorlijcke vergoeding en voldoeningh te geven: en het voornemen van Vranckrijck, om in Europa de Vrede te versekeren en te bevestigen, bestaet in de Legers, welcke het dan herwaerts dan derwaerts heeft doen optrecken, om haer onrechtvaerdige Eysschen te bewearen in de veroveringh van soo veel Landen, welcke het verheert heeft onder sulcke onverdraeglijcke voorwendingen, gelijck 't Recht der Onderhoorigheden, en de Vonnissen der gepretendeerde Kameren van Reünie tot Metz en Brisak, en in het innemen van Casal en Straetsburg.

De Voorstelling, die de Gesant van Vranckrijck aen Uw. Heerlijckheden gedaen heeft, behelst niets nieuws, dewijl den Procureur Generael des Alderchristelijckste Conings op de by-een-komsten tot Kortrijk 't selve alreeds heeft voorgestelt, wanneer hy de nieuwe Pretentien op Aelst en andere Plaetsen ontwierp: Hy heeft oock gesegt, dat den Koningh, sijn Meester, sigh vergenoegen soude met een Equivalent in de Nederlanden, of in Spangien; maer gelijck sulcks alleenlijck in generale Termen was, hebben wy het altijt in speciale Termen verworpen, dewijl men niet behoorde, en self niet konde handelen van Equivalent, als hy niets billijcks noch bondigs op het Principael had voort te brengen: misschien heeft Vranckrijck, door aen ons te vertoonen de schoonheyt van dit Equivalent, geloost ons te sullen bekooren.

Indien Luxemburg omringt is met Plaetsen en Landen, welcke aen sijn Alderchristelijckste Majesteyt toe behooren, en dat het niet veel meer in staet is, om des selfs Onderdanen te beschadigen, noch selfs om aen sijn Majesteyt groot voordeel te konnen doen als het sal geslecht wesen, en dat de Spaenssen selve sullen willen afstaen met de weynige Dorpen, welcke onder het selve behooren, om dat Vranckrijck het overige van de Provintie sig onwettelijck heeft aengematigt, waer toe dan soo veel geraes in de Wereldt gemaeckt, om die Plaets? soo veel Landen verwoest? soo veel arme Luyden verdorven? en aen de Christenheyt een soo groote diversie gemaeckt te hebben, toen sy stont op 't Punct van haer sterck-

sterckste Bolwerck, ick meen Weenen, te verliesen? en hoe kan men seggen, dat Luxemburg, nevens de gantsche Provintie, een gedeelte maeckt van de Afpalingh, die uw Heerlijckheden altijdt soo nootsakelijck geacht hebben voor hun veyligheyt, en op welckers vaststelling en onderhouding uw Heerlijckheden de Vrede van Nimwegen aengenomen en gesloten hebben. Want indien d'Afpaling niet verder soude gelden, als voor soo veel die Vranckrijck gemaeckt heeft, soude de gantsche Provintie van Gelderlant, en die van Namen, Brussel, Antwerpen, Bergen, Brugge, Oostende, Nieuwpoort en andere Plaetsen, dienvolgens konnen genomen werden door de Fransen, sonder, na hun seggen, eenige afbreuk aen d'Afpaling, tot veyligheyt van uw Heerlijckheden aengeboden, te doen.

De Steden Kortrijck en Dixmuyden zijn soo wel als dit Graefschap van Aelst, Oude Burgt van Gent, en van alle d'andere Plaetsen, welcke soo onrechtvaerdighlijck van den *Procureur Generael* van Vranckrijck op de Conferentien van Kortrijck gepretendeert, en met gewelt op verscheyde oorten ingenomen zijn geweest, van de voornaemste gedeelten van d'Afpalingh; en de Castelany van Kortrijck, welcke tot aen de Poorten van Gent loopt, is van een seer groot gewicht. En wat betreft de Dorpen van de Castelany van Aeth, welcke noyt aen 't Gouvernement van Doornick zijn gevoegt geweest, als door d'Afscheydingh, die 'er de Fransen van deden van de Castelany van Aeth, terwijl sy Meester van Aeth waren: en wat Beaumont en Bovines, nevens de daer onderhoorige Dorpen en Plaetsen, belangt, van dewelcke maer vier of vyf overig zijn, zijnde alle d'anderen onder de Gehoorsaemheydt van sijn Alderchristelijckste Majesteyt gebracht door een geweldige Innemingh, 't welck een Titul is van een seer kleyne rechtvaerdiging, terwijl'er geenige afstant is, gelijck'er oock geen van dit alles, noch van al 't overige, dat Vranckrijck onwettiglijck heeft onder sigh gebracht, geschiet is; en eyndelijck belangende Chimay, en haer onderhoorigheyt, sullen uw Heerlijckheden wel gedencken, hoe uw Heerlijckheden het Tractaet met Vranckrijck tot Nimwegen gesloten hebben, en dat sy voornamen alles te wagen, om dat Vranckrijck de Dorpen van de Castelany van Aeth, (waer van het tegenwoordigh spreeckt) Beaumont, Bovines en Chimay, houden wilde, sonder dat het eenig gewag daer van gemaeckt had in de Voorstellingen, welcke van de Spaensen aengenomen wierden, waer van, gelijck als noch van vele andere dingen, Vranckrijck afstont, toen het 't besluyt en de stantvastigheydt van uw Heerlijckheden sagh.

Wat belangt 't gene in Catalonien is, en in Navarre legt, geloof ick, dat den Gezant van Vranckrijcks sulcks maer in sijn Memorie gestelt heeft, om te doen sien, dat hy de namen der gewichtigste Plaetsen van Spangien weet.

De bewilliging tot een Borg van het Verdrag, dat men soude konnen maken, is niet noodig, alsoo het een ygelijck Vorst en Staet vry staet en geoorloft is soodanige overleggen te maken, en in soodanige verbintenis te treden, als hy tot de veyligheydt sijner Domeynen, en die sijner Nabueren, bequaem oordeelen sal. En al-schoon de bewilligingh des Alderchristel: Conings nodigh soude wesen daer

 toe,

toe, heeft de ervarentheyt wel doen sien, dat, hoewel hy sig van het selve lok-aes diende, om uw Heerlijckheden tot de Vrede van Nimwegen te trecken, hy naderhand veel krachtige tegensporrelingh gemaeckt heeft tegens het Tractaet van Bescherming of van Associatie, 't geen uw Heerlijkheden met Sweden maekten.

En, op dat men de Spaenssen van geen langsaemheyt beschuldigen soude, heeft men my gisteren communicatie van de Memorie des Graefs d'Avaux gegeven, en heden verklaer ick aen uw Heerlijckheden, dat sijn Majesteyt noch gereedt is, om de Vrede met Vranckrijck te maken, als sy maer billijck, vast en algemeen zy, met insluyting van alle sijn Bondgenoten, op de voet van een Onderhandeling, maer geensints op de voet van een Equivalent; want Vranckrijck moet sig selven niet misleyden, alsoo wy geen Tractaet met haer sullen maken, eer dat men alvorens heeft overwogen en betwist, of het eenigsints, op 't geen het eyscht en pretendeert, recht heeft, als oock op 't geen het genomen heeft, soo onder den deckmantel van Dependentien, als onder die van Reunie, of eenig ander, hoedanigh hy zy, sonder dat men daer onder begrijpe alle de verschillen van al 't overige van de Monarchy, en sonder dat men gerechtigheyt doet, en voldoeningh geve van sijn Majesteyt op alle de Pretentien, die hy heeft, of sal konnen hebben ten laste van Vranckrijck; van dewelcke een is de schadelose herstelling en vergoedingh van alle de verwoestingen, onkosten, ongemeene kosten en schaden, die Vranckrijck gedaen heeft, en van de Contributien, welcke het van de Onderdanen van sijn Majesteyt getrocken heeft, die seer groote Sommen konnen uytmaecken.

Na een soo duydelijcke en billijke verklaring als de gene, die ick soo even aen uw Heerlijckheden doe, hoop ick niet alleenlijck voor uw Heerlijckheden, maer oock voor al de Wereldt, en dat meer is voor Godt, gerechtvaerdigt te hebben dat men d'onheylen, welcke sullen geschieden, niet sal mogen wijten aen een andere als aen Vranckrijck, soo het sigh onrechtvaerdiglijck herdneckigt, in niet te willen treden in een algemeyne Onderhandeling, en een algemeyne Vrede te sluyten, op Voorwaerden over-een-komende met de billijkheyt van Spangien en des selfs Bondgenoten, en welcke met eenen de veyligheyt sijner Ondersaten, en de gerustheyt van Europa vast stellen. In den Haeg, den 12 November, 1683.

En was onderteeckent

Den Marquis van Castel Moncayo.

Daegs daer aen leverde oock den Keyserl: Minister het volgende over:

Memorie van den Heer Keyserl: Minister Crampricht aen haer Ho: Mo:

DEn ondergeschreven Minister van sijn Keyserlijcke Majesteyt heeft den 11 deser Maent Copye van de Memorie, door den Franssen Ambassadeur den 5 deser overgegeven, bekomen; waer van uw Ho: Mo: hem oock hebben willen deelachtig maken, gelijck als blijckt by haer Resolutie van den 9 der selver Maent.

In

In gevolge van dien heeft hy haer voor dese communicatie willen bedancken, en betuygen, dat hy daer van ter Plaetse, daer het behoort, kennis sal geven, om de nodige Instructien daer op te ontfangen. Ondertusschen heeft hy oock moeten seggen, dat hy onder andere daer in de volgende notable Puncten vindt: Ten 1. Dat de intentie van sijn Alderchristel: Majesteyt altijt is geweest, en noch is, om de Vrede, soo met het Rijck als met Spangien te bevestigen, op Conditien, die 't meest met de gerechtigheyt over-een komen, om voor altijt de veyligheyt en Rust van gants Europa vast te stellen. 2. Dat den Marschalck d'Humieres ordre heeft, om eenige Plaetsen, behoorende aen sijn Cathol: Majesteyt, in Vlaenderen over te leveren. 3. Dat voor sijn Pretentien op Aelst, den Oudenburgh van Gent en andere, hy een Equivalent eyscht voor het eynde van dit Jaer, of dat andersints sijn Alderchristel: Majesteyt sig wel bevoegt oordeelt, om sig selfs recht te doen; en dat de ongelucken van den Oorlogh aen Spangien en des selfs Geallieerden moeten geimputeert werden; en ten 4. Dat den Keyser en de Rijcks-Vergadering sig oock voor 't eynde van dit Jaer sullen konnen declareren, of sy den Treves, die sijn Majesteyt haer heeft aengeboden, willen aennemen. Op het eerste is te overwegen, dat de intentie en Protestatie tot de algemeene Vrede seer plausibel is in 't uytterlijck, maer in 't innerlijck betekent deselve niet als om de Werelt te bedriegen; want met alle dese versekeringen van de Vrede in 't generael, en selfs in 't particulier, soo heeft men echter niet nagelaten na de Vrede van Nimwegen, om sig door middel van Gewelt Meester te maecken van de Stadt Straetsburg, van Cazal, en van soo veel andere Plaetsen en Provintien, die by-na het sevende gedeelte van het gantse Rijck uytmaken, en sulcks tegens gegeven Woort en den klaren inhout van de Tractaten van Munster en Nimwegen, gelijck als de Standen van 't Rijck in verscheyde gelegentheden aen sijn Alderchristelijkste Majesteyt hebben bekent gemaeckt, en onder andere in twee Brieven. Indien dan de intentie van Vranckrijck is, om de Vrede te bevestigen in het toekomende, gelijck als het in het voorleden Jaer heeft gedaen, soo kan men sig daer van niet anders beloven als een continuele Invasie en Usurpatie, by aldien de Geallieerden door vigoureuse Resolutien dese ongelucken niet voorkomen. Op het twede, dat, in deselve tijt als Vranckrijck Protestatien van Vrede doet, en uytterlijck een begeerte tot een Accommodement betoont, hy ordre geeft, om door gewelt Plaetsen in Vlaenderen in te nemen, gelijck als wy reeds hebben verstaen, dat sy'er ingenomen hebben, en gelijck als wy noch souden konnen horen het verlies van andere Plaetsen, indien het Winter-Saysoen haer niet belet, op een wijse als men formelijck en effectivelijck den Oorlogh begint: oock dreygt men die noch veel bloediger, om alle de rest wegh te nemen, indien men voor 't eynde van dit Jaer Vranckrijck niet stelt in Possessie van alle 't gene, dat hy pretendeert. En sy willen noch, dat dit de behoorlijcke Conditien na de gerechtigheyt van haer Pretentien zijn, wanneer sy weygeren tot ondersoeck van de gerechtigheyt te komen, sig bedienende soo opentlijck van 't eenig Recht van de Canons. Het derde laet hy aen den Spaenssen Minister, om daer op te ant-

woorden, en hy seght alleen, dat niemant ter Wereldt een Equivalent voor een saeck, die men niet schuldig is, noch in 't Recht bewesen, kan eysschen; welck Recht Vranckrijck tot noch toe niet heeft bewesen, alschoon Spangien dese Questie wel heeft willen stellen aen een Negotiatie en minnelijcke Compositie voor Mediateurs. Derhalven is het dat men voorseker moet houden, dat de Spaensse Ministers tot geen Equivalent sullen komen, en daer over in Spangien geen andere ordres souden derven eysschen. Op 't vierde kan men niet sien tot wat eynde men van sijn Keyserl: Majesteyt en de Rijcks-vergaderingh tot Regensburgh een Declaratie op den Treves of 't Armistitium, door Vranckrijck voorgestelt, voor 't eynde van dit Jaer wil hebben, aengesien dese verklaringh reeds voor langen tijt tot Regensburgh is gedaen, gelijck uw Hoog Mog: en de gantse Wereldt hebben konnen sien door de Copye, die daer van publijck is; en dese Declaratie is niet dubbelsinnig, maer die betuygt klaerlijck, dat men tot een Armistitium wil komen, en noch liever tot een eerlijcke Vrede, die seker en generael is, met insluytingh van alle de Geallieerden. Soo dat den ondergeschreven niet anders kan seggen, als dat de bovengeschreven Memorie van d'eene kant ydele woorden en Protestatien van de Vrede, om de Werelt te bedriegen, en de goede Resolutien, die uw Hoog Mog: souden mogen nemen tot het gemeene best en de veyligheyt van haer Staet, te traverseren, inhout; en van d'andere kant niet alleen den tegenwoordigen Oorlog, die Vranckrijk actuëel in Vlaenderen doet, rechtvaerdigt, maer oock degene, die hy na 't nieuwe Jaer dreygt te doen, invoegen den tijt nu gekomen is, dat alle degene, die sig niet allengs onder 't Fransse Jock gebracht willen sien, sullen moeten dencken, om sigh vast aen de Geallieerden te houden, en sigh tot een soo rechtvaerdige en noodsakelijcke defensie disponeren. Gedaen in den Hage, den 15 November, 1683.

D. J. CRAMPRICHT.

Onderwijl was den Marschalck d'Humieres/ gelijck als wy geseght hebben/ met sijn Leger/ 't geen hy tot Lessines by een hadde vergadert/ den 2 November voor Kortrijck gekomen/ om sig van dese Plaets Meester te maken; in sijn Armee hadden sigh oock verscheyde jonge Fransse Heeren/ die sig sochten t'exerceren/ en tot het Oorlogs-Ambacht bequaem te maecken/ begeven/ als den Prince van Conty/ den Prince de la Roche-Sur-Yon/ den Grave van Vermandois/ Groot-Admirael van Vranckrijck en natuurlijcke Soon van den Coningh/ benevens meer andere. Den Marquis de Boufflers had wel twee dagen te voren met eenige Troupen de Plaets berent/ [illegible] aenkomst van desen Marschalck wierden de Quartieren uytgedeelt/ en het Hooft-quartier tot Harlebeeck genomen; denselven ging oock [illegible] de Plaets tot op een Pistool-schoot van 't Contrescarp/ verselt van dese jonge Heeren/ recognosceren. 's Anderen daegs sont hy aen den [illegible] gnies/ Gouverneur van die Stadt/ een Trompetter/ op dat hy sigh soude overgeven; maer alsoo die sulcks weygerde/ prepareerden sigh de Franssen/

om

Co

dè Tren=
andeerdè
sig mede
schoon de
re Attar=
na Ype=
de rech=
jt door
gens ten
unicatie
need als-
ute / en
lier / en
soldaten
ierden /
en Heer
rince de
rdt door
ranssen
s / om
ock ge=
setten;
tadelle
nen die
rdes en
nomen
en / en
hoten;
opende
taillon
ten die
terpen
ierden
anon/
ercken
siende
hy het
7 No=
erode=
trijck
se Hof

woorden,
saeck, die
Recht Vr
stie wel h
Mediateu
Ministers
dere ordre
men van
Declarati
t'eynde w
tot Beger
konnen s
dubbelsin
men, en
sluytingh
seggen,
Protestat
die uw F
van haer
tegenwo
digt, m
tijt nu g
bracht w
houden,
Gedaen

Onde
met sijn
der bon
sijn Ar
t'exercit
als den
van D
van de
wel en
aenhou
Post-
Placets
Heeren
genies/
overge

om deselve te attacqueren. 's Nachts tusschen den 3 en 4 wierden de Trencheen op een halve Musquet-schoot van de Stadt geopent / en commandeerde den Grave Maulevrier-Colbert daer in ; de jonge Heeren bevonden sig mede daer by / en bleven oock tot dat dese Trencheen verseckert waren / alschoon de Belegerde sterck daer op schoten. Den selven nacht wierden noch twee Attacques gemaeckt / d'eene van de Guardes op de rechter hant van de Poort na Yperen / en d'andere door 't Regiment van Picardyen op een Bastion over de rechter handt van 't selve. De Wercken wierden met soo grooten blijt voortgeset / dat de Guardes en 't Regiment van Picardyen den 4 's morgens ten twee uren op het Contrescarp logeerden / en een Linie van Communicatie wegens de twee Attacques maeckten. 't Regiment van den Coning deed alsdoen een valsse Attacque op de Citadelle / logerende sigh by een Redoute / en dat van Pfiffer een andere op de Stadt / tusschen de Citadelle en de Rivier / en quam tot aen 't Contrescarp ; in welcke gelegentheyt omtrent 150 Soldaten van de Franssen / behalvens eenige Officiers / gedoodt en gequetst wierden / en onder de laetste St. de la Trembleye / den Ridder d'Artagnan / den Heer de Perigny en twee Ingenieurs ; omtrent drie treden achter den Prince de Conty / die na de Trencheen marcheerde / wierdt oock een Hant-paerdt door een Canon-kogel doot geschoten. 's Avonts ten 10 uren / vermits de Franssen reeds soo verre geadvanceert waren / en 't Guarnisoen te onsterck was / om de Wercken te besetten / versocht de Stadt te capituleren / gelijck oock geschiede / waer op de Franssen en Switserse Guardes de Poorten besetten ; doch de Spaensse Militie / die niet wilde accorderen / had sig in de Citadelle begeven ; den Mareschal d'Humieres gaf echter aenstonts ordre / dat men die mede soude attacqueren ; waer op een Bataillon van de Fransse Guardes en twee van de Switsers / den 5 de Huysen en Casernen daer voor ingenomen hebbende / een Pistool-schoot van de Stadt een rechte Linie maeckten / en daer op een Baterye planten / waer mede de Franssen de gantse dagh schoten ; de Belegerde branden mede sterck los. 's Nachts tusschen den 5 en 6 opende een Bataillon van de Guarde / onder den Grave d'Avejan / en een Bataillon van Picardie / onder den Marquis de Harcourt / de Trencheen / en setten die voort tot op het Contrescarp. De Bombardiers rechten oock twee Bateryen op / die den gantsen dagh Bomben in de Citadelle wierpen. Daer wierden oock noch twee Bateryen / d'eene van 8 en d'andere van 7 Stucken Canon / gemaeckt / waer van de eene 's namiddaghs begon te schieten ; de Wercken wierden mede seer geadvanceert / soo dat den Marquis de Wargnies / siende dat het Geschut en de Bomben hem veel schade hadden gedaen / en dat hy het niet konde houden / de Chamade liet slaen / en capituleerde / treckende den 7 November met het Guarnisoen daer uyt na Gent. Eenige dagen na dese verovering stierf den Hertogh van Vermandois na eenige dagen sieckte tot Kortrijck voornoemt / tot groote droefheyt van den Coning / sijn Vader / en 't gantse Hof van Vranckrijck.

Na

Na dit beroveren van Kortrijck bemachtigden de Franssen noch seer light Dixmuyden / als een Placts van geen bysondere defentie / en daer de Spanssen weynigh Volck in hadden / soo dat sy daer door als in de Possessie van een van de Equivalenten / die den Grave d'Avaux had voorgestelt / waren; haer Troupen gingen echter daer op aenstondts weder in de respective Guarnisoenen.

Dit innemen van Kortrijck gaf in Spangien een nieuwe verbittertheydt / want men liet daer aenstonts alle de Fransse Goederen arresteren / en belaste aen den Franssen Ambassadeur van daer te vertrecken / terwijl men den Spaenssen Ambassadeur van Parijs mede te rugh ontbood; boven dien wiert aen den Marquis de Grana belast / om in de Nederlanden tegens Vranckrijk oock met gewelt te ageren / en de Fransse Goederen te saiseren / gelijck sulks uyt het volgende Placcaet blijckt:

Otto Hendrick, Marquis van Grana en tot Caretto, Gouverneur en Capiteyn Generael der Spaensche Nederlanden.

VRanckrijk, zedert het tot Nimwegens ondergetekende Vrede-verdrag, niet opgehouden hebbende gestadige breucken aen 't gem. Verdrag te doen, door de groote menigte van Gewelt-plegingen, Invallen en onwettige Aenmatingen, welcke het in dese Vrede gedaen heeft, gelijck als al de Werelt wel weet, hebbende selfs van den eersten September af verscheydene Corps d'Armees in die Provintien doen intrecken, die deselve gestroopt en berooft hebben, heeft noch daer-en-boven verscheyden Steden, Burgten, Plaetsen en Dorpen ingenomen, Brandschattingen en overmate groote Contributien geëyscht, meenigte Huysen doen onder de voet werpen, verscheydene Gevangens gemaeckt, en gepleegt al 't geen het bequaem heeft geoordeelt, om de onder Spangie horige Onderdanen op den hol en in wanhoop te helpen; en om geenderley vyantlijckheyt achter te laten, heeft het de Stad en 't Casteel van Kortrijck belegert en ingenomen, en daer-en-boven de Stadt Dixmuyden vermeestert. Waer op den Coning, onsen Heer, in de genegentheyt, die hy heeft, om de Vrede te behouden, al de mogelijcke schuldige plichten hebbende doen aenwenden, om niet bysonderlijck ontroert te wesen, ten tijde, dat de gantsche Christenheyt sig door alle de Machten van 't Ottomannische Rijck aengetast bevont, sonder dat die echter eenige uytwercking hebben konnen erlangen: En sijn Majesteyt, niet konnende gedogen, dat de goede en getrouwe Ondersaten sijner Landen door de beledingen en ongehoorde Geweldenaryen van Vranckrijck langer geparst en verdruckt wierden, heeft beslooten deselve te hulp te komen, en door alle de Landen sijns Rijcks te beschermen, en oock bevolen aen alle Viceroyen, Gouverneurs en Capiteyn Generaels van sijn Koningrijken en Staten, Vranckrijck en haer Onderdanen met deselve straffen en strengheyt, en gelijck als Vyanden van sijn Kroon, te handelen.

Volgens 't welck wy aen alle Generaels, Gouverneurs, Commandanten, Oversten;

ften, en andere Krijgs-Officiers en Soldaten, foo te Paert als te Voet, van wat Natie dat zy oock mochten wefen, en oock aen alle andere Officiers en Onderdanen van fijn Majefteyt, beveelen, die van Vranckrijck aen te vallen en t'overlopen, waer zy oock fouden komen; en aen alle de Schepen, de Kroon van Spangie toebehorende, en d'Onderdanen van gem. Kroon, welcke fig in eenige Plaetfen van Vranckrijcks Gebied bevinden, binnen den tijt van 14 dagen, na d'af kondiging van dit bevel, daer uyt te vertrecken, en geenige Correfpondentie, Communicatie of Onderhandeling met d'Onderdanen van Vranckrijck te houden, fonder onfe uytdruckelijcke toelating; en aen alle Officiers en Soldaten, foo te Voet als te Paert, welcke in Vranckrijck, of by andere uytheemfche Vorften, eenige dienft hebben, haer binnen den tijd van een Maent daer uyt te begeven, onder de Vanen en Standaerden van fijn Majeft:, op Pœne van Confifcatie van Lijf en Goederen.

Wy verklaren daer-en-boven alle de roerende en onroerende Goederen, Renten, Inkomften, Rechten, Actien, Crediten en Waren, de Onderdanen van Vranckrijck toebehorende, in defe Landen, welcker aenflaging wy bevolen hebben, door Ordonnantie van den 18 November laetftleden, ten profijte van fijn Majefteyt verbeurt; en beveelen aen alle ingeborene Franffen, en Vranckrijcks Onderdanen, die in defe Landen leven, hun met Vrouwen, Kinderen en Huysgefinnen binnen den tijdt van 8 dagen, na d'af kondiging van de tegenwoordige, te vertrecken, op Pœne van Krijgs-gevangenen gemaeckt, en voor goede buyt verklaert te werden: En of het quam te gebeuren, dat eenige Beampten, of Onderdanen van fijn Majefteyt, tot hunnent quamen te verbergen en op te houden eenige Onderdanen van Vranckrijck, fullen zy moeten ftaen en betalen de Boete van 1000 Rijckxds. voor d'eerfte mael, 2000 voor de tweede, en de verbeurtverklaring van al hun Goederen, nevens andere ftraffe, voor de derdemael, volgens den eyfch der faecken: De gefeyde Boetens fullen voor de helft verftrecken ten nutte van den Aenklager, en d'andere helft ten voordeel van den Officier Exploiteur: En op dat de tegenwoordige Ordonnantie van een iegelijck bekent zy, beveelen wy, dat zy afgekondigt, en met den eerften aengeplackt werde, in de wyfe en forme als na gewoonte, als oock aen alle gewoonlijcke Plaetfen.

Gedaen tot Bruffel den 11 December 1683.

Den Marquis de Caftel Moncayo maeckte fulcks aen haer Hoog Mog: door 't volgende mede bekent:

Memorie, overgelevert aen de Heeren Staten Generael, door den Heer Marquis de Caftel Moncayo, Envoyé van den Koning van Spangie.

Sijn Majefteyt goet-gevonden hebbende, dat men aen alle de vreemde Minifters, welcke aen fijn Hof zijn, te kennen foude geven de beveelen, dewelke fijn Eer en fijn Geweeten verplicht hebben te geven aen alle de Viceroyen, Gouverneurs, en Capiteyn Generaels van fijn Rijcken en Staten: uyt kracht van de

welcke den Heer Marquis de Grana alreets uytgevoert heeft, 't geen Uw Heerlijckheden uyt de hier onder gevoegde Copy sullen konnen sien, en also niet weet, of den Ambassadeur van Uw Heerlijckheden tot Madrid de tijdt sal gehad hebben, om'er Uw Heerlijckheden van te verwittigen door de laetste Post, welcke eergisteren uyt Spangie overgekomen is, soo heeft den onderschreven Envoyé van Spangie geoordeelt sijn schuldige plicht te wesen aen Uw Heerlijckheden het selve mede te deelen. 's Gravenhage den 14 December 1683.

Onderteeckent

Den Marquis de CASTEL MONCAYO.

De Franssen gaben daer-en-tegens het volgende Placcaet uyt:

Den Marquis d'Humieres, Marschalck van Vranckrijck, Capiteyn van 100 Edelluyden van des Conings Huys, Gouverneur en Capiteyn Generael van wegen sijn Majesteyt in de Provintie van Vlaenderen, Gouverneur van de Stadt en Citadelle van Rijssel, en de Stadt en 't Casteel van Compeigne, en Generael van sijn Armeen:

GEinformeert zijnde geworden door de Officiers van de Troupen, die wy belast hebben, om de Dorpen onder de Heerschappye van Spangien te executeren, welcke in gebreke zijn gebleven, om aen de Imposten, welcke door ordre van den Koning opgestelt zijn, te voldoen, dat het meeste gedeelte van de Inwoonders, en voornamentlijck de rijckste, de gedachte Dorpen hebben verlaten, om sigh van 't betalen van gem. Imposten te bevryden: Soo ordonneren wy aen alle onse Officiers, Generaels, Gouverneurs en Commandanten van de Troupen, die onder onse ordres zijn, dat sy iteratívelijck de Dorpen, welcke sy last hebben om te executeren, sullen verbranden, wanneer sy die ledig en verlaten sullen vinden; en dat, in gevalle dat sy daer niets vinden als arme Inwoonders, sy als-dan de Huysen en Wooningen, die de rijckste sullen hebben verlaten, sullen verbranden. Wy verklaren oock, dat, indien den Gouverneur Generael van de Nederlanden voor den Coningh van Spangien eenige Huysen, Wooningen of Dorpen van de Landen onder de Heerschappye van den Coning van Vranckrijck laet verbranden, wy 100 Huysen of Wooningen tegens een, en 100 Dorpen tegens een, in de Landen onder de Gehoorsaemheyt van sijn Catholijcke Majesteyt sullen laten verbranden, volgens de ordres, die wy daer toe van den Coning hebben; en ten eynde dat niemant hier van ignorantie pretendeert, soo sal de tegenwoordige Ordonnantie gelesen, gepubliceert, en over-al, daer het van noden sal zijn, aengeplackt werden. Gedaen tot Rijssel, den 13 December, 1683.

Geteeckent

d'HUMIERES,

En lager, HAUDIQUE.

71 Dese

Dese Placcaten wierden oock met een groote rigoureusheyt van beyde zijden uytgevoert / en veel Dorpen in de brant gestoken / tot ruine van de Inwoonders aldaer.

Dese Declaratie van Spangien quam vele vreemd voor / als oordeelende / dat die Kroon te onmachtig was / om tegens Vranckrijck / met een vloeyende Krijghsmacht voorsien / te oorlogen / en dat die beter na een Accommodement had mogen luysteren / maer in Spangien steunde men geweldigh op de Geallieerden / en voornamentlijck op haer Hoog Mog: / met beloste aen haer Ho: Mo: Ambassadeur / als die voorvoeg / dat sy in beter postuur mosten zijn / en de Nederlanden voorsien / indien sy tegens Vranckrijck wilden ageren / dat sy sigh aldaer in goede staet van defensie souden stellen / maer dit quam echter wat langsaem by.

In Engelant deden de Spaenssen oock gedurigh instantien / dat dien Coningh haer tegens de Proceduren van Vranckrijck soude willen assisteren / gelijck den Spaenssen Ambassadeur in November daer toe de volgende Memorie overgaf:

SIRE,

DEn Heer Don Pedro Ronquillo, Ambassadeur van Spangien, heeft aen Uw Majesteyt, door drie Memorien van den 6, 13 en van den 21 September, uyt naem van den Coning, sijn Meester, versocht de uytvoering van het defensijf verbont, gestipuleert den 10. 20 Juny, 1680, in consideratie, dat den Alderchristelijckste Coningh in de Domeynen van sijn Cathol: Majesteyt in de Nederlanden gevallen is: hebbende zedert den 25 Augusti, dat sijn Troupen daer ingetrocken zijn, Plaetsen ingenomen, Contributien getrocken, welcke tot overgroote Sommen komen, Huysen en andere Gebouwen van een onwaerdeerlijck waerdy gerazeert, en een soo groote menigte van Voeder, en van Beestiael van allerley slagh, welcke men niet schatten kan, wegh gevoert; plegende dat men noyt gehoort of gesien heeft.

En hebbende nieuwelijcks belegert en ingenomen de Stadt Kortrijck, vint hy sig verplicht voor de vierdemael Uw Majesteyt, in de naem van sijn Meester, te versoecken tot de vervulling van 't gerefereerde Tractaet, dewijl dat yder van de boven-gemelde daden van vyandlijckheyt een ongetwijffelde Vredebreuck is.

Hy kan oock niet nalaten aen Uw Majesteyt te vertoonen, dat het meer als twee Maenden en een half geleden zijnde, dat de Franssen den Oorlog begonnen hebben, 't vreemt schijnt aen alle, dat Uw Majesteyt d'uytvoering van een soo plegtig Contract noch niet nagekomen heeft: en men kan niet seggen dat dat 't minste is, dat het meeste is, onverdraeglijck te wesen met de belangen van Uw Majesteyt, de behoudenis van sijn Coningrijcken, en de begeerte sijner Onderdanen, en dat de verhoging van Vrankrijk tot de hoogste trap kome, indien 't de Nederlanden verheert; dewijl alle haer gewichtigheden te gelijck niet konnen ophalen de eerwaging van Uw Majest: en van sijn woort, toegestaen aen den Cathol: Coning.

Den Ambassadeur wil geloven, dat 't geen Uw Majesteyt uytgestelt heeft, volgens sijn Verbont, hy 't met des te meerder yver uyt sal wercken. Maer hy bevint sigh verplicht Uw Majesteyt te versoecken, dat, op hoedanigh een wijs het oock zy, het Uw Majesteyt believe hem antwoort te laten toekomen, om uyt het selve t'erkennen, of 'er iets aen de kant van sijn Meester zy, dat Uw Majesteyt wederhoude waer toe deselve verplicht is, en om 'er haer daer op d'overvloedige genoegdoeningh te geven: waer toe hy sijns Cathol: Majesteyts genegentheyt aenbiedt; en om t'onderhouden en meer en meer te doen groeyen de vriendschap van Uw Majesteyt, maer daer-en-boven de Demonstratien, welcke hy tot noch toe betuygt heeft tot sijn grootste genoegdoening: en op dat men wete, dat hy van sijn zijde daer in gehandelt heeft gelijck hy behoorde; en dat sijn Ambassadeur niet is in gebreecke gebleven in d'onafschuwelijcke plicht van sijn Minister-ampt.

Londen, den 14 November, 1683.

Don Pedro Ronquillo.

Sijn Majesteyt van Engelandt liet hem daer op door den Heer Secretaris Jenkins antwoorden; Dat hy verwondert was, dat ged. Ambassadeur nu quam af eysschen, en soo groote instantien dede om een antwoort, daer hy wel wiste, dat hoogged. Coning hem geen satisfactie geven konde, dewijl sijn saken in geen staet waren, om hem in een buytenlandtsen Oorlog t'engageren, en dat daer-en-boven alomme Werelt-kundigh was hoe dat allesints hadde geyvert, en noch dagelijcks met d'uytterste applicatie besigh was, om de Vrede te helpen stabiliëren; en dat den Coning sig niet weynig getoucheert vont over de periode, die gedachten Heer Ambassadeur in sijn laetste Memorie hadde laten invloeyen, als; Dat het sijn Volck welgevallig soude zijn, indien sijne Tractaten quame te achtervolgen: seggende daer op verder; Dat dit het gene was, dat hem den Coningh had aenbevolen tot antwoort te seggen. Den Spaenssen Ambassadeur toonde hem hier over niet seer wel vergenoegt / en de redenen beginnende te seggen waerom dat dit tot geen antwoordt genomen konde werden / maer dat hy een schriftelijck antwoordt versocht / soo interrumpeerde hem den Heer Jenkins / en seyde / dat hy last van sijn Coning hadde / om geen replicque aen te horen / en veel min sig over dat subject met den Heer Ambassadeur in discours in te laten. Gedachte Spaenssen Ambassadeur sont echter eenige dagen daer aen het volgende Geschrift aen den Heer Jenkins:

MYN HEER;

ICk geloofde, dat de Jicht my verlaten soude hebben toen Uw *Excellentie* de moeyte nam den 16 deser Maent, om by my te komen, en my *oock* de gelegentheyt gegeven, om hem de Handen te gaen kussen, en ter selver tijdt uw Excellentie te bidden my deselve woorden te willen repeteren, waer van hy sig heeft bedient, toen hy my van wegen sijn Majesteyt heeft gesproocken tot satisfactie van de vier Poincten, die hy my heeft voorgestelt; mijn ongemak is echter soodanig

ver-

vermeerdert, dat het oock selfs in mijn twee Beenen is gekomen; invoegen ick genootsaeckt ben, om door dese weynige regulen aen uw Excellentie uyt te drucken, 't gene ick geloofde by monde gedaen te konnen hebben.

Dat uw Excellentie sig niet verwondert, indien ick woort voor woort, van het gene hy my wegens sijn Majesteyt heeft gesegt, niet ter herten heb konnen nemen, vermits de Ouderdom, om mijn Memorie beter te konnen oeffenen, welcke voor-by is, gelijck oock de pijnen van de Jicht my sulcks verhinderen; maer ick kan my niet dispenseren, om u te seggen, dat het my seer wonderlijck heeft gescheenen, dat een saeck van soo grooten gewicht voor sijn Majesteyt van Groot-Brittannien en den Coningh mijn Meester, en waer van de uytvoeringh van een Tractaet van Alliantie hanght, door een boodschap getermineert kan werden, voornamentlijck met de omstandigheden, om de ordre van de woorden te moeten volgen, sonder eenige daer van te konnen veranderen, sonder permissie om daer van eenig Geschrift of Dictatie te maecken, of antwoordt te ontfangen, na dat ick vier-malen vervolgens uyt de naem van den Coning, mijn Meester, hebbe gesproocken; en schoon 'er geen andere reden was, als om de inconvenienten te vermijden, soo ben ick genootsaeckt, om u weder de nootsakelijckheyt van het volvoeren van 't Tractaet van Alliantie en van een Antwoort in de forme, en soodanig dat ick die aen den Coningh, mijn Meester, kan senden, te representeren. 't Geen uw Excellentie my van wegen sijn Majesteyt van Groot-Brittannien heeft gelieven te seggen, alschoon het deselve woorden niet zijn, bestaet nochtans in de sin en substantie in vier Puncten.

1. Dat ten reguarde van de instantien, die ick tot een Antwoort na den inhout van de Memorien dede, sijn Majesteyt mijn Proceduren extraordinaris vont, wetende dat in de tegenwoordige staet van affaires sijn Majesteyt my sodanigen Antwoort niet konde geven als ick wel wenschte.

2. Dat het langen tijt was geleden dat sijn Majesteyt verklaert had, dat hy sigh tot geen uytheemssen Oorlogh soude laten brengen, te meer ten reguarde van de ontdecking van de laetste Conspiratie.

3. Dat sijn Majesteyt op soodanigen maniere, geduerende den tijdt van vier Jaren, tot conservatie van de Vrede had geageert met soodanigen succes, als aen sijn Cathol: Majesteyt is bekent.

4. Dat sijn Majesteyt het seer qualijck neemt, dat ick in mijn laetste Memorie het verlangen van sijn Onderdanen heb laten invloeyen, my doende verstaen, dat'er geen Vorst was, die niet de allegatien, verselt met het verlangen van sijn Onderdanen, qualijck soude nemen.

Op het eerste Punct voldoet den Oorlogh, die den Coningh van Vranckrijck opentlijck heeft verklaert, en zedert den 29 Augusti door ongehoorde Extorsien geëxecuteert; en alschoon selfs een oneyndelijk getal verbrekingen van de Vrede, die voor dat die geratificeert was, begonnen hebben, niet voor een Rupture genomen werden, soo kan men echter tegens de Proceduere, welcke gefondeert is in de sollicitatien van een defensive Alliantie, na een gedeclareerde Oorlogh,

niets seggen, voornamentlijck wegens een Alliantie, die haer Majesteyten respe-ctivelijck nootsaeckelijck hebben geoordeelt tot de conservatie van de Vrede van Nimwegen; door de consideratie, dat de Limiten en Grensen, waer in Spangien gebracht bleef, soo naeuw en soo nootsakelijck waren, dat de minste saeck, die men van dese Barriere, welcke gebleven is, wilde nemen, van een onvergelijc-kelijcke schade soude wesen, so wel aen de Monarchie van Spangien als Engelant.

Wat belanght de saecken van sijn Majesteyt van Groot-Brittannien, ick weet daer niets van als het uytterlijck, zedert dat hy de goetheydt heeft gehad, selfs of door sijn Ministers, te doen verstaen, dat hy wenschte dat de vreemdelingen sig met de saken van sijn Coningrijk niet bemoeyden, en alhoewel ick van te voren desen regul had geobserveert, soo heb ick, wanneer ick eenige malen daer van hebbe gesproken, het met uw Excellentie op soodanigen wijse gedaen, als die by sigh sal konnen bedencken: Gy weet oock hoe lang dat het geleden is, dat ick u dien aengaende niet heb gesproocken. 't Geen wy van buyten sien, en voorna-mentlijck ick met een groote vreugt, is een voordeelige en considerable verande-ringe tot het beste van sijn Majesteyt, die de dingen in sijn binnenste besiet. Ick vind t'eenemael het Tooneel van de Malcontenten verandert door de ontdecking van een algemeene kennisse van 't Rijck tot de verplichting en de submissie, die het selve na soo een gestrafte en verstroyde Conspiratie aen sijn Majesteyt van Groot-Brittannien schuldigh is: de Volckeren sig voortstuwende wie de eerste sal wesen, om soo gruwelijcke intentien te versoeyen, en occasien te soecken, om aen sijn Majesteyt bekent te maken haer rechtvaerdigheyt en ressentiment, en haer getrouwheydt en uytterste gehoorsaemheydt, te meer door het oprechten van de Coninglijcke Authoriteyt in de Stadt van Londen; hebbende sijn Majesteyt ge-leert hoedanigh men de difficulteyten moet verwinnen, en de Regalie door sijn wijse conduite en groote voorsichtigheyt, en het middel van sijn rechtvaerdig-heyt, herstellen; en ter selver tijdt pluckende de vruchten van een soete vertroo-stingh door de voordeelen en goede staet van sijn Finantien, als hebbende een Vloot van 30 Schepen in Zee konnen brengen, met een aengesiene dispositie, volgens het seggen van de Personen, die het konnen weten, om die in het aen-staende Jaer tot het getal van 60 te konnen vermeerderen; invoegen dat, de saken van sijn Majesteyt sig, gelijck oock sijn Finantien, in dese stant bevindende, soo geloof ick niet, dat mijn sorgen en sollicitatien, tot volvoering van een Alliantie na een gedeclareerden Oorlogh, vreemt hebben gescheenen. En ick soude my oock niet konnen onthouden, om u te seggen, dat, indien onder al dese daden, die ick heb aengetrocken, een verborgen reden soude mogen zijn tegens die gene, welcke den Coningh, mijn Meester, pretendeert te hebben, versoeckende het effect van de Alliantie, gelijck oock onder de gene, die sijn Majesteyt van Groot-Brittannien mocht hebben, om de executie daer van op te schorten, het my dunckt, mijn Heer, dat men my die had konnen vertrouwen en communiceren, alsoo men niet kan, noch oock soude konnen twijffelen, of sijn Cathol: Majesteyt beschouwt egalijck de Interesten van sijn Majesteyt van Groot-Brittannien als

sijn

sijn eygen; en in die gelegentheyt soude men sigh geappliqueert hebben, om expedienten te soecken, die égalijck sijn Majesteyt van Groot-Brittannien en den Coning, mijn Meester, souden gecontenteert en vernoegt hebben door de gemackelijckheydt, dat dese twee Machten voor de een en de ander wenschen haer best te doen; en eyndelijck soude men door dese minnelijcke dispositie de vrientschap, eenigheyt en de genegentheyt hebben doen kennen, met welcke dese twee Majesteyten wederzijts van haer selven een gemeen intrest maken, ten eynde dat de Vyanden van een deser twee Kronen geen toevlucht tot de andere hadden, en dat oock de saken, die zedert het begin onvolmaeckt zijn gebleven, ten reguarde van de gantse Executie van de Ligues wierden voorbehouden, wanneer sijn Majesteyt van Groot-Brittannien sijn rechtvaerdige en loffelijcke Projecten soude hebben geperfectioneert.

Wat de twede en derde Poincten belangen, welcke sig t'saem voegen, alsoo een en 't selve Antwoordt voor alle beyde sal dienen, sal ick aen uw Excellentie seggen, met alle sinceriteyt, dat ick sijn Majesteyt van Groot-Brittannien noyt heb horen seggen, om sig noyt in een uytheemsse Oorlog te begeven, alsoo ick niet geloofde dat het redelijck geweest soude zijn, om my sulcks te seggen, wanneer den Coningh, mijn Meester, soo een wederstreving en weygeringh heeft doen blijcken, om daer toe te komen, en na dat hy soo particulierlijck heeft geyvert, sonder eenige saeck te publiceren, tot de conservatie van de Vrede en tot een Accommodement generael, hebbende oock eenige-mael de eer gehad van aen sijn Majesteyt van Engelandt te hebben horen seggen, dat dit soo most zijn, alsoo een particuliere Vrede de gemeene Rust niet soude voortbrengen. Om dan tot een soo nodigen en gewenschten saeck te komen door de goede raedt van sijn Majesteyt van Groot-Brittannien, heeft den Coningh, mijn Meester, soo veel Usurpatien, Ruinen en onrechtvaerdige Besittingen van sijn Landen, door onbehoorlijcke wegen, en soo ongehoort onder de Coningen, geleden en verdragen; hebbende oock boven dien sijn Catholijcke Majesteyt geëntraineert en gepersuadeert aen alle sijn Geallieerden, om aen sijn Majesteyt van Groot-Brittannien de generale Mediatie aen te bieden; vervolgens is het niet redelijck aen die gene, die soo na de Vrede verlangt en gesollicitoert heeft, te seggen, dat sijn Majesteyt van Groot-Brittannien sig tot geen uytheemsse Oorlogh soude laten bewegen. De geen, die den Oorlogh heeft begeert, is den Coning van Vranckrijck, alsoo die de Vrede tot Nimwegen niet getekent heeft, als om door deselve Wapenen van de Vrede den Oorlogh rigoureuser te maken. De Vrede van Nimwegen sonder eenige reden of gerechtigheyt gemaeckt zijnde, soo verwoest sijn Alderchristel: Majesteyt, onder 't pretext van onrechtvaerdige Contributien, de Nederlanden, taxeert de Inwoonders van 't platte Lant na sijn discretie, treckt daer uyt groote Sommen sonder eenige reden of recht, en stelt sig in de Possessie van een groot getal Dorpen en geheele Provintien, uyt kracht van de Arresten van de Kamer van Metz; sig in een tijt met macht Rechter en Party makende, 't welck een onrechtvaerdige Procedure, en die afschrick moet veroorsaken, is,

alsoo het onwaerdig is voor Souverainen; zijnde het noodig om hier op reflectie te maecken, dat wanneer sijn Alderchristel: Majesteyt sulcken yver tot de Vrede toont, sijn voornaemste oogmerck echter op nieuwe Conquesten is. In de Maent van July, 1681, quam hy tot de Conferentie van Franckfort, biedende aen, om niets, waer in dat het oock mocht zijn, te veranderen of vernieuwen; doch zedert dien dagh, en ter selver tijt, dede hy soo veel door sijn Sollicitatien, Negotiatien, en met Gelts, dat de Ongarise Rebellen, met de assistentie van de Turcken en Zevenbergers, den Oorlogh aen sijn Keyserlijcke Majesteyt deden, en hem op 't lijf vielen, ten eynde de Troupen van den Keyser te diverteren, om te beter het innemen van Straetsburg te volvoeren. Wanneer men begon te tracteren van de Unie met Polen, soo zijn de Efforten en Dissentien, die de Franse Ministers in Polen hebben verweckt, om dese Alliantie met den Keyser te troubleren en beletten, welcke echter geen ander Engagement inhielt als dat tegen den Turck, niet als al te veel aen de Werelt bekent. Wanneer den Grooten Vizir sig met sijn Armeen begon te roeren, heeft den Alderchristel: Coningh Camps rontom de Zaar geformeert, om ter selver tijdt alle de Vorsten, die hy gedisponeert en in macht oordeelde, om den Keyser te helpen, te diverteren. Den 29 Augusti, die men geloofde de laetste te sullen zijn, dat Weenen konde tegenweer bieden, is hy met 40000 Man in de Nederlanden getrocken, en voor 't laetste bedrijf, wanneer hy 't meest de Vrede affecteerde, refuseerde hy aen sijn Majesteyt van Groot-Brittannien de generale Mediatie, hem voorschrijvende de Wetten van sijn convenantie, doende ter selver tijt Propositien, dat (om met stilswijgen 't geen die inhouden voor-by te gaen) men toevlucht tot het respect en de veneratie, met dewelcke men van Coningen moet spreken, moet hebben. En gelijck als dit noch veel minder is als 't gene door de effecten blijckt, soo kan sijn Majesteyt sigh niet dispenseren, om met een waerheyt over-een te komen en te bekennen, dat den Coningh, mijn Meester, die gene is, welcke het meest heeft gesolliciteert en geyvert tot de Vrede, en het meeste de officien, die sijn Majesteyt van Groot-Brittannien heeft geinterponeert, om daer toe te komen, geconsidereert en erkent. Den ged. Coning, mijn Meester, soude sijn Majesteyt van Groot-Brittannien in geen uytheemssen Oorlogh willen slepen en engageren, indien den Alderchristel: Coning, die soo onrechtvaerdigh begonnen hebbende, hem niet had genootsaekt aen sijn Majesteyt van Groot-Brittannien de volvoering van een soo behoorlijck Tractaet van Alliantie te eysschen.

Wat belangt de Conspiratie, ick heb niets te seggen, als dat den Coning, *mijn* Meester, alle sijn convenantie fondeert op dat gene, dat Engelant in staet en gedisponeert zy, om hem te assisteren; en in tegendeel doen sijn Vyanden pogingen, dat sijn ongemacken soo groot worden, dat die niet toelaten, om sigh aen haer Desseynen te opposeren.

't Vierde en 't laetste Poinct raeckt my in 't bysonder, en derhalven heb ick een groot berouw, dat ick soo ongeluckigh ben geweest, om aen sijn Majesteyt van Groot-Brittannien te mishagen; en ick biede aen met al 't respect en de veneratie,

die

die ick hem schuldig ben, in 't toekomende de occasien, die hem konnen disobligeren, te vermyden. Maer oock, op dat u Excell: sijn Majesteyt van mijn diep respect kan versekeren, soo bid ick u hem te willen informeren, dat het meer als 32 Jaren is geleden, dat ick den Coning, mijn Meester, diene, en dat, gedurende dien tijd, het my geheugt verscheyde Representatien en Consideratien van de Raden en groote Ministers te hebben gesien, also eenige daer van door mijn Handen zijn gepasseert, waer in, om de Resolutie van d'Affairen te rechtvaerdigen en onderSteunen, men sig heeft bedient van 't Woort van convenantie, gevoegt by het verlangen der Volckeren en Onderdanen, conform aen 't intrest van den Koning, en de conservatie van sijn Koningrijcken, en ick heb altijt gepersuadeert geweest, dat de respectueuse manier, van de welcke sig de Ministers, Onderdanen en Dienaers van den Coning, mijn Meester, bedienen, als zy hem spreken, voor onderdanig, en also ootmoedig gehouden konde werden in het aldercircomspecste Hof van een ander Coning.

Sijn Majesteyt van Engelant ondertusschen op de instantie van haer Hoog Mog: / dat alle dese Differenten door een algemeen Congres / of door bemiddeling van sijn Majesteyt / mocht afgedaen werden / voorgeslagen hebbende / dat Spangien deselve / als het eenigste middel / dat hy wist uyt te vinden / om die ter neder te leggen / aen de uytspraeck van sijn Majesteyt en haer Ho: Mo: soude stellen / soo representeerde haer Hoog Mog: Ambassadeur in tegendeel aen sijn Majesteyt / dat indien hoogstgedachte sijn Majesteyt soude willen insisteren / dat de voorsz. Differenten door uytspraecke van sijn Majesteyt en haer Hoog Mog: souden werden geaccommodeert / ofte so sijn Majesteyt hem hadde believen t'expliceren / dat Spangien sijne saecken absolupt van sijn zijde aen hem en haer Hoog Mog: souden willen overgeven / om als-dan te sien hoe verre men in sijn faveur by Vrankrijk tot een vergelijck soude komen werken / haer Hoog Mog: wel verseeckert waren / dat die intentie soude vruchteloos worden / als wetende dat Spangien noyt tot soodanigen verblijf soude willen verstaen; seggende verders / dat / indien de Vrede van wederzijden wiert gemeent / haer Hoog Mog: oordeelden / dat alles soo wel door een bemiddelinge als anders afgedaen konde werden: Sijn Majesteyt antwoorde daer weder op / dat hy dese voorslagh hadde gedaen / om dat Spangien alle sijn Officien / die hy hadde gedaen / hadde aengenomen / maer dat hy sig van doen af al verbeelt had / dat men dit soude wederspreecken / alsoo hy klaer sagh en seggen most / dat men de Vrede niet socht / en dat'er humeuren waren / die het werck tot den Oorlog wilden stellen / en dat het anders ongelooffelijck was / dat Spangien / soo machteloos zijnde / den Oorlog soude voort setten; Haer Hoog Mog: Ambassadeur repliceerde daer weder op / dat het haer Ho: Mo: niet was te imputeren / dat Spangien resolutie had genomen / om niet als op een Negotiatie te willen tracteren / en niet op een Equivalent / maer dat sy sijn Majesteyt versochten met haer te willen overwegen / hoedanig de Differenten tusschen

de hoogst-strijdende Partyen op fondament van billijckheyt en securiteyt door Negotiatie waren af te doen / &c. Sijn Majesteyt gaf naderhant te verstaen / dat men Spangien soude sien tot het aennemen van een van de Equivalenten te bewegen / seggende verders / dat hy om de quade gestalte sijner saken niet anders konde doen / als hy gedaen hadde / en dat hy noch gaerne alles soude doen wat hy konde / maer dat hy niet sagh hoe hy op die wijse het werck by Vranckrijck te boven soude komen: Den Ambassadeur antwoorde daer op / dat hy wel wist / dat sijn Majesteyt alles ten goede hadde gedaen / soo veel als sijn saken konden lijden / en oock ongetwijffelt daer in soude continueeren / maer dat het onbegrijpelijck was / dat haer Hoog Mog: / om dat sy het best voor de gemeene saeck deden / als oorsaeck van den Oorlogh wierden aengesien / dat sy niets als de Vrede sochten / &c. Gem. Ambassadeur poogde den Coningh eenige tijt daer na / en na de laetste Declaratie van Spangien / wel te bewegen / om by Vranckrijck te wercken / dat alle de Pretentien mochten geëxamineert werden / of die gefondeert waren; doch sijn Majesteyt antwoorde / dat hy daer omtrent niet meer konde doen / ten zy hem iets aen de handt wiert gegeven; voegende daer by / dat haer Hoog Mog: nevens hem de Arbitragie souden aennemen: doch den Ambassadeur antwoorde / dat sulcks aen haer Hoog Mog: alleen niet haperde / maer dat het te dencken was / dat Spangien / volgens sijn laetste Declaratie / hier toe noyt soude willen komen; waer op sijn Majesteyt repliceerde / dat hy dan daer in niet verder konde doen / en soo bleef dit hier mede van dit Jaer in dier voegen steken.

Wy hebben hier voor gesegt / dat 'er een voorslag van een nieuwe Werbinge van 16000 Man aen den Staet was gedaen / en dat die door haer Hoog Mog: aen de respective Provintien was gesonden / om daer over te delibereeren; de selve in de Vergaderinge van de Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslant voorgedragen zijnde / soo waren de meeste Leden van sentiment / dat die behoorde voort te gaen; doch de Stadt Amsterdam was daer tegens / en wilde hier toe niet bewilligen; dit bleef so tottertoe / alsoo de Gedeputeerden van Amsterdam eenige malen na huys gingen / om nader last van haer Principalen te halen / tot dat den Franssen Ambassadeur / den Heer Grave d'Avaux / sijn bewuste Memorie van den 5 November aen haer Hoog Mog: had overgelevert. Haer Ed: Gr: Mo: eenige dagen in completen getale weder vergadert zijnde / soo wierdt de saeck van de Werbingh den 11. en 12. November weder voor gebracht / om deselve finael af te doen; doch die van Amsterdam / zijnde seven Heeren in getal / persisteerden by haer negative / tot argument gebruyckende: dat Vranckrijck voorslagen tot een Accommodement / door de Propositie van den Heer Grave d'Avaux / Extraordinaris Ambassadeur van den Coning van Vranckrijck / hadde gedaen: dat Spangien die behoorde te accepteeren / alsoo die Monarchie en dese Republique in geen staet waren / om een Oorlog tegens de Overmacht van Vranckrijk uyt te voeren: dat'er oock geen apparentie was / om door de Wapenen beter Conditien te verkrijgen / en den

wyt-

uytslagh van een Oorlog geheel onseker was: dat haer Ceurvorstel: Doorluchtigheden van Beyeren en Saxen in het Tractaet van Guarantie noch niet waren getreden: dat het Huys Brunswijck-Lunenburgh / schoon selfs Subsidien van Spangien had getrocken / sig excuseerde om Troupen na de Spaensse Nederlanden te senden; en dat sijn Keyserlijcke Majesteyt sig geëngageert vont met den Turckschen Oorlogh / daer in niet alleen door sig selfs genoeg te doen had / maer oock noch van de Duytse Vorsten most werden geassisteert: dat de Vloot van Gottenburgh weder te rugge gekomen was / sonder dat Sweden een Man hadde geëmbarqueert: dat den Coning van Engelant de Spaensse en desen Staet in 't ongelijck stelde / en van die kant mede geen assistentie te verwachten was; ja dat Spangien selfs de Nederlanden niet voorsag / en meer bevoghde de defensie van Italien en andere Plaetsen: en dat het derhalven beter was dat men met Vranckrijck Vrede maeckte / om gesamender-hant den Erf-vyandt tegen te gaen / en de gemeene Christenheyt te verlossen / versoeckende dat men de Propositie van Vranckrijck wilde nemen in deliberatie. Waer op die van de Ridderschap en andere Leden daer tegen seyden / dat het haer seer leet was / en in haer ziele smertede / dat de Regeeringe van Amsterdam haer tot dese Werbinge soo difficijl toonde / en daer in disrepeerde van 't sentiment van alle d'andere Leden / die nochtans en by de welstant en by de ruine van den Staet soo wel als sy waren geinteresseert / en dat de Werbinge een Accommodement niet uytsloot: dat men daerom eventwel daer over konde tracteren en handelen / en te beter daer in soude reüsseren; maer dat sy niet konden verstaen / dat men de Propositie van Vranckrijk in deliberatie soude leggen eer en bevoren de Werbinge was toegestaen / en dat sy dan / hoewel ongeerne / souden genootsaeckt werden / by derselve opiniatreyt / volgens d'ordre van de Regeeringe / een besendinge aen de Stadt van Amsterdam te doen: dat sy derhalven versochten / dat sy Heeren Gedeputeerden aen hare Principalen alvorens wilden remonstreren wat quade gevolgen en omschuddingen in de Regeeringe daer uyt souden ontstaen / mitsgaders de blame / die men by andere daer van soude hebben / en 't quaet gevoelen dat buyten 's Lants van dese Republique soude werden verweckt: dat de dissentie hier in de Regeeringe vreemde Potentaten soude doen schromen / om sig met desen Staet te engageren / en oorsake was / dat de Coning van Sweden noch niet was ingetreden in 't Tractaet van Guarantie. Waer op de Gedeputeerden van Amsterdam hebbende gerepliceert / dat sy wel wisten dat die representatie / by haer weerdende gedaen / van geen effect soude zijn / en dat de Regeeringe van Amsterdam dereyds alles hadde overwogen / soo wiert by de Vergaderinge van haer Ed: Groot Mog: eenparig gedetermineert / ten spoedigsten een aensienlijcke Deputatie derwaerts te doen / om deselve tot andere sentimenten te induceren / en sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie / als Stadhouder / versocht / om so veel te meer luyster en aensien aen dese Deputatie te geven / sig mede daer toe te laten employeren / nebens drie Heeren uyt de Ridderschap / en twee uyt

yder van de voornaemste Steden van Hollant / als Dort / Haerlem / Delft / Leyden / Goude / Alckmaer en Hoorn. Sijn Hoogheyt seyde hier op / dat hy van sodanige Commissie liever was ontslagen / echter als hem sulks van de Heeren Staten wiert gerecommandeert / dat hy sig den dienst van 't Landt niet wilde onttrecken. In gevolge van dese Commissie begaven sig sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangien en de Heeren Gedeputeerden van haer Ed: Groot Mog: na Amsterdam / en quamen daer den 15 dito; waer op sijn hoogged. Hoogheyt des morgens daer aen door de Heeren Burgermeesteren Opmeer en Bors op 't Heeren Logement wiert verwelkomt / en tegens 11 uren onder een gevolgh van 17 Carossen na het Stadhuys geleyt / en aldaer door de twee andere Heeren Burgermeesteren opgehaelt: Boven gekomen zijnde / dede den Heer Raet Pensionaris Fagel / na gedane Complimenten / de Propositie / welcke ook schriftelijck aen de Magistraet wiert overgelevert; vervolgens wierdt hooggem. sijn Hoogheyt weder na 't Heeren Logement geconduiseert / en daer by de Heeren Burgermeesteren getracteert. Sijn Hoogheyt en de Heeren Gecommitteerden bleven daer noch tot den 21 / terwijl die van Amsterdam hier over delibereerden / maer deselve / wat persuasien dat oock gebruyckt wierden / bleven by haer Negative / soo dat hoogged. sijn Hoogheyt en de Heeren haer Ed: Groot Mog: Gedeputeerden / niet vruchtbaers siende te doen / op den 21 / gelijck als gesegt is / weder te rugh gingen. Den 24 daer aen deden gedachte Heeren Gecommitteerden hier van rapport ter Vergaderinge van haer Ed: Groot Mog: de Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslant / invoegen die dese saecke aen deselve Heeren Gecommitteerden stelden / om die te examineren / en haer Ed: Groot Mog: te dienen van haer consideratie en advys wegens 't gene gedaen diende te werden: Waer op dese Gecommitteerden gedelibereert hebbende / soo waren de meeste van advys / dat men / niet tegenstaende die van Amsterdam bleven persisteren / om in de Wervinge niet te consenteren / met deselve ten alderspoedigsten behoorde voort te gaen / om dat het geheele Lichaem / om de caprice van een Lit / niet konde noch moste verloren gaen / en dat 18 Leden niet behoorden over te komen in het sentiment van een Lit / maer wel een Lit in dat van 18 / volgens ordre en forme van de Regeering. Daegs daer aen wiert dit advys ter Vergaderingh ingebracht / en door de respective Leden overgenomen / om aen haer Principalen gerapporteert te werden; doch dese saeck / eer dat die konde werden afgedaen / bleef door de verscheydentheyt der sentimenten noch van 't geheele Jaer onafgedaen. De Spaensse laetste Declaratie / welcke den Marquis de Castel Moncayo aen den Staet had bekent gemaeckt / gaf by die van Amsterdam mede geen genoegen / soo dat sy dien aengaende den 22 December 't volgende ter Vergaderinge van haer Ed: Groot Mog: in brachten / om daer over aen Spangien te klagen.

Den

Den 22 December 1683.

DAt d'ordres van 't Hof van Spangie, ingevolge van dewelcke den Heer Marquis de Grana schijnt gedaen te hebben de Declaratie, by de voorn. Memorie van den Heer Marquis de Castel Moncayo aen haer Hoog Mog: overgelevert, niet en zijn gecommuniceert aen den Ambassadeur van den Staet tot Madrid, uytwysens desselfs laetste Brieven van daer, en by de voorn. Memorie van den Heer Spaenssen Envoyé aen haer Ho: Mo: niet en zijn gecommuniceert d'ordres, aen de Vice-Roys van de Spaensse Domainen afgesonden, en insgelijcx niet 't rappel van de Fransse en Spaensse Ambassadeurs, maer alleen de Publicatie van den Heer Marquis de Grana, in conformité van deselve geëxpedieert.

Dat de voorn. ordres zijn gegeven, en de daer op gevolgde Declaratie gedaen, is sonder preallabel overleg, concert en communicatie met haer Hoogh Mog:, immers soo veel haer Ed: bekent is, onaengesien selfs, volgens de gemaeckte Tractaten, een onderlinge communicatie werdt geëyscht, aengaende 't employ van middelen, welcke meest dienstig geacht mogen werden, tot vereffening van de differenten, die tusschen een van de Geallieerde en eenig ander Potentaet souden mogen rysen, en dat het buyten exempel is, dat een Geallieerde, en insonderheyt die geene, die in sijn Querellen sijn Mede-Geallieerde tracht t'engageren, met deselve niet voor af soude beraetslagen, over 't geene meest nuttelijck voor haer soude behoren gedaen of gelaten te werden; dat door de voorn. Declaratie werdt afgesneden, immers seer difficiel gemaeckt, de hope tot een Accommodement, waer toe, volgens de voorn. Tractaten, alle mogelijcke middelen moeten werden aengewent, en dat dies oock frustratoir gemaeckt, ten minsten merkelijck verachtert werden, de Deliberatien, welcke in den Staet in ordre, tot bevordering van een spoedige Vrede, tusschen Vranckrijck en Spangie, al bereyts zijn gehouden, en noch verder gehouden souden mogen werden.

Dat door de voorn. Declaratie te kort gedaen werdt aen de Besoigne van de Leden, selfs aen die geene, die in de bewuste Werving e van 16000 Man hebben geconsenteert, in verwachtinge van een spoedige af handelinge van de Differenten tusschen Spangie en Vranckrijck, en in effectu vernietigt werdt de Verklaringe, door ged. Spaenssen Envoyé aen haer Hoog Mog: Gedeputeerden voor eenigen tijd gedaen, van dat den Coning, sijn Meester, seer veel differentie soude hebben aen de Voorslagen van Vrede, welcke van wegens haer Hoog Mog: souden werden gedaen.

Dat op de Memorie van den Ambassadeur van Vranckrijck van den vijfden der voorleden Maent, concernerende een voorslag van Conditien, op dewelke Vranckrijck verklaert heeft genegen te zijn sig met Spangie t'accommoderen, also wegens Spangie geen ander Pas is gedaen, als die in de Memorie van den Spaenssen Envoyé van den 12 dito is vermelt, en dies geen sodanige toepasselijck geacht kan werden, om tot een goede af komst van saken te geraken, en dat daer op de voorn. Declaratie wesende gevolgt, het seer is te duchten, dat de Franssen verstaen sullen

niet meer gehouden te zijn aen de voorsz. hare Voorslagen, maer in volle vryheyt te zijn, om hare gedane Postulata t'aggraveren, of Spangie in Oorlog aen te tasten.

Dat de voorn. Resolutie van 't Hof van Spangie tot een Oorlog tegens Vranckrijck, sonder concert en communicatie van den Staet genomen, te meer wonderlijck is, als by eenige Leden in dien Staet reflexien zijn gemaeckt op een te houden Concert met de Geallieerden, over 't geen meest-dienstig soude mogen zijn, tot bereyckinge van een spoedige Vrede, en dat hare gedachten daer omtrent door de voorn. Resolutie en opgevolgde Publicatie illusoir werden gemaeckt.

Dat alle de Leden van Holland eenparig verklaert hebben ten uyttersten avers te zijn van den Oorlog, en dienvolgende aen deselve niet dan seer aenstotelijck kan voorkomen de voorsz. gedane Declaratie door den Marquis de Grana, als waer door den Oorlog, soo te vreesen is, in de Nederlanden sal werden verhaest.

Dat derhalven aen den Staet, na haer Ed: oordeel, door dese vreemde conduite van de Spaensse, rechtvaerdige reden van beklag over deselve wert gegeven, en hebben dies meerged. Heeren Gedeputeerden van Amsterdam niet konnen ledig staen, van te versoecken, dat de voorsz. gedecreteerde Besoigne ten spoedigsten mag werden gehouden, om in deselve t'overwegen, of niet den Staet over dese begane uytsporigheyt sig behoort te beklagen, en wat voorts soude behoren gedaen te werden, om de voorsz. Resolutie en gedane Oorlogs-Declaratie te doen intrecken, alle 't geen, dat uyt hoofde van dien nieulijckx soude mogen zijn ondernomen, te repareren, en de Spaenssen te disponeren, om, door 't inwilligen van een van de Equivalenten, ter instantie van Engelandt en van den Staet, een vredige afkomst met Vranckrijck te maken.

Doch daer van is echter van dit Jaer niet meer gevolgt / en gaf den Grave d'Avaux den 29 December weder de volgende Memorie over / waer by den Termijn tot het aennemen van een van de Equivalenten tot den laetsten Januarij / 1684 / wiert verlengt:

DEn Grave d'Avaux, Ambassadeur van den Alderchristel: Coningh, heeft ordre, om aen Uw Hoog Mog: te betuygen, dat sijn Majesteyt geinformeert zijnde dat de laetste Offres, die hy tot Regensburgh en in den Hage heeft gedaen tot het Accommodement van alle de Differenten, die hy soo met het Rijck als Spangien kan hebben, door de meeste Princen en Staten van 't Rijck, die daer van de tranquilliteyt soecken te conserveren, gerechtig en redelijck gevonden, gelooft heeft, dat dese selve Princen en Staten van 't Rijck sig met nut van de tijt, die hy haer noch soude geven, om de gene tot de Vrede te bewegen, die tot noch soo wederstrevig daer toe hadden geschenen, souden konnen bedienen.

En gelijck als sijn Majesteyt niet minder gepersuadeert is van de goede intentie van Uw Hoog Mog: tot conservatie van de Vrede, en dat hy niet twijffelt, dat sy daer van door allerhande middelen de bevestiging niet soeken te procureren, is hy wel vergenoegt, haer plaets gevende, om tot soo een salutair werck te arbeyden,

om te doen sien, dat hy niets vergeet van alle het gene dat van hem dependeert, om tot Rust van Europa te contribuëren.

't Is ten dien aensien, dat sijn Majesteyt aen gedachte Grave d'Avaux heeft gecommandeert, om aen Uw Hoog Mog: te verklaren, dat hy sig noch wel tot het eynde van de Maent January wil engageren aen de Aenbiedingen, die hy door den ged. Ambassadeur den 5 November laetst heeft laten doen. Waer toe sijn Majesteyt noch te gewilliger komt terwijl hy meer in staet is, om sig door de middelen, die Godt hem in de handen heeft gegeven, de gerechtigheydt, die men hem schuldig is, en welcke Spangien zedert soo langen tijt aen hem heeft geweygert, te doen geven.

Derhalven is het dat sijn Majesteyt, naer de Spaenssen te hebben doen gevoolen 't geen sy van de Macht en gerechtigheyt van sijn Wapenen hebben te vreessen, indien sy sulcke gemodereerde Conditien weygeren aen te nemen, haer noch wel de tijt heeft willen geven, om reflectie op het blijckelijck gevaer, waer in sy sig exponeren, om door haer obstinatie onvergelijckelijck meer te verliesen als 't gene sijn Majesteyt voor een Equivalent van sijn gerechtige Pretentien heeft begeert, te nemen. En om Uw Hoog Mog: in een volle versekertheyt wegens 't bedrijf der Wapenen van sijn Majesteyt te stellen, geduerende dit nieuwe dilay, soo wil hy sigh noch wel engageren, om geen Belegeringh geduerende dien tijt te doen. Gedaen in den Hage, den 29 December, 1683.

By de Hooge Geallieerden was ondertusschen geresolveert, dat'er tegens den 21 January, 1684, een algemeen Congres of By-een-komst van der selver Ministers in den Hage soude werden gehouden, om te overwegen op wat wijse men het beste dese ontstane Differenten, en de gehoorde onheylen, ter neder soude konnen leggen en ontgaen; waer van het naeste Jaer overvloedige stoffe genoegh sal verschaffen, om daer van te handelen.

De Franssen en Spaenssen deden middelerwijle met stropen, roven en branden aen de Lantluyden van wederzijden groot quaet; de Spaenssen staken Isengien wel in de brant, maer de Franssen branden in tegendeel, gelijck als haer Declaratie inhout, wel 10 mael soo veel op den Spaenschen Bodem af, soo dat vele van 't platte Lant mosten verlopen, en oock verliepen.

Ondertusschen het Winter-saysoen en de Vorst aengekomen zijnde, soo begaf sigh den Marschalck d'Humieres weder met 10 à 12000 Man uyt de geconquesteerde Plaetsen na Vlaenderen, om de Landen, die aen de over-zijde van de Brugse Vaert en de Schelde lagen, en die hy niet onder Contributie had konnen setten, nu over 't Ys te overvallen, en met branden daer toe te dwingen; sulcks geluckte hem oock in dier voegen, door dien de Spaenssen geen genoeghsame macht hadden, om hem te resisteren, dat hy wel 10 à 12 Dorpen in de Asse leyde, en de overige dwong, om met hem over de Contributien te komen accorderen, waer op hy met sijn Macht, om dat de Koude ook seer streng begon te worden, te rug trok, en die weder in Guarnisoen leyde.

Ver-

Vermits het Guarnisoen van Luxemburg aen de Franssen / met uytloopen en 't onder Contributie-setten van veel Landen / aen de Franssen groote schade deed / quam den Marschalck de Crequi in 't laetst van December met een Macht van omtrent 30000 Man daer voor / met ordre / om een partye Bomben daer binnen te werpen / en van die Stadt als-dan weder af te trecken; dit voerde hy ook uyt / en ruineerde door ruym 200 Bomben / die hy daer binnen had laten werpen / meer als 500 Huysen; waer op hy echter / sonder verdere onderneming / weder te rugh na Metz vertrock / en sijn Volck over-al in de Winter-quartieren leyde.

In dit uytschrijven en ophalen der Contributien van de Franssen en Spanssen hadden de eerste oock de Dorpen van Redemptie omtrent Maestricht / behoorende aen haer Hoog Mog: / doch door Spangien gepretendeert werdende / gesommeert / en by non-betalinge eenige geplondert; doch op aenklachte van haer Hoog Mog: aen den Franssen Ambassadeur / den Grave d'Avaux / en sijn Majesteyt van Vranckrijck / wiert naderhandt met dese Procedueren opgehouden.

Wy hebben hier voor noch vergeten te seggen / dat de Dauphine den 19 December tot Versailles van een jonge Soon in de Kraem gelagh / welcke Hertogh van Anjou wiert genaemt.

Den Heer Heynsius / die wegens haer Hoog Mog: na Vranckrijck was gesonden / om daer de herstelling van 't Prinsdom van Orange te versoecken / had wel dien aengaende verscheyde gesprecken met den Marquis de Croissy / maer konde niets obtineren / alschoon hy de rechtvaerdigheydt van sijn saeck met krachtige redenen aenwees / invoegen hy in 't laetst van 't Jaer weder te rugh en t'huys quam.

Haer Hoog Mog: Commissaris / den Heer Hees / die na de Roof-steden Thunis en Tripoli was gegaen / om Vrede met die Corsairen te maecken / effectueerde sulcks met de eerste Plaets in Mey / op Conditie / dat men aen haer 15000 Stucken van Achten tot een Present soude geven; en met de tweede Plaets mede korts daer na / op Conditie / dat die binnen 14 Maenden 150 Vaetjes Buskruyt / 3 Cabel-touwen / 3000 Kogels / van 4 tot 8 Ponden / en 5 Masten tot een Present souden genieten.

Den nieuwen Day tot Algiers / Hage Hazen genaemt / gelijck als wy hier voor hebben geseght / dat hy door de doot van Baba Assan tot die waerdigheyt was verheven / liet in July aen haer Hoog Mog: versekeren / dat hy / gelijck als sijn Voorsaet / de Vrede met haer Hoog Mog: soude onderhouden / en dat hy derhalven versocht / dat ten eersten een Consul derwaerts gesonden mocht werden; waer op haer Hoog Mog: oock hebben geresolveert / om een sekeren Heer Matthyassen derwaerts af te schicken.

Den Heer van Sommelsdijck door de Bewinthebbers van de West-Indise Compagnie tot Gouverneur van Suriname verkoren / en door haer Hoogh

Mog:

Mog: geapprobeert zijnde / vertrock in de Somer derwaerts met een goede quantiteyt Volcks / soo Mannen als Vrouw-luyden / om die Colonie te beter te bevolcken.

De West-Indise Compagnie klaegde in Augusti aen haer Hoog Mog: / dat twee Brandenburgse Schepen / genaemt de Ceur-Prins van Brandenburgh en de Moriaen / niet alleen aen de Goudt-kust waren gekomen / en daer aen Camany / Taccorary en andere Compagnies Plaetsen een onbehoorlijcke Handel hadden gedreven / maer sig oock tegens de Protestatien van den Directeur Generael Ernsthuys op der selver Landen / tusschen Axem en Boutron gewapender-hant ter neder gestelt.

Den Ceurvorst van Ceulen aen haer Hoog Mog: hebbende versocht / dat het Casteel van Hornes geëvacueert mocht werden / soo sonden haer Ho Mo: in October den Heer Haersolte / als Extraordinaris Envoyé / aen den Ceurvorst van Ceulen / om hier over en 't maken van een defensive Alliantie / &c. te handelen; doch ged. Heer konde wegens dien aldaer weynig obtineren.

De Oost-Indise Compagnie deser Landen kreegh in 't Najaer eenige van haer Schepen uyt Indiën / doch twee van de gene / die herwaerts waren gedestineert / bleven door 't quade Weer achter: een ander verongeluckte op de hoogte van Bermudas / en een vierde bleef in 't inkomen hier voor de Wal by Amelant / genaemt Tidor / waer uyt echter noch al eenige Goederen wierden geborgen.

's Lants Vloot / waer van wy hier voor geseght hebben / dat men geresolveert had uyt te rusten onder 't Commando van den Luytenant Admirael Generael Tromp / doch waer van het Gebiedt / door de onpasselijckheyt van den selven / aen den Heer Willem Bastiaensz. Schepers / Luytenant Admirael van Amsterdam / was gegeven / met het begin van de Somer in Zee geraeckt zijnde / quam op Schoonevelt by een / en bleef daer / of voor de Wal / de meeste Somer leggen; sommige meenden wel / dat die na de Sont gegaen soude hebben / alsoo de Fransse Vloot / gelijck wy gesegt hebben / daer mede als-doen was / maer daer viel niets af; alleen / na dat deselve Fransse Vloot weder was vertrocken / kreegh die ordre / om na Gottenburgh te gaen / soo in 't generael gelooft wiert / om daer eenige Sweedse Volckeren in te nemen / en die te transporteren. Den Heer Admirael Willem Bastiaensz. quam van den 23 October met de gantse Vloot / welcke met noch eenige Oorlog-schepen was versterckt / en derhalven 24 Oorlog-schepen / behalvens 't kleyn Vaertuygh / uytmaeckte / tot Gottenburgh / werdende aldaer door den Gouverneur dier Plaets seer treffelijk ontfangen / en eenige malen benevens de Hooft-Officiers getracteert; van dese aenkomst wiert aenstonts een Expressen na den Coningh van Sweden gesonden / doch alsoo men seyde / dat die door het late Saysoen niet gevoeglijck oordeelde / om eenige Volckeren te doen transporteren / vertrock dese Vloot na eenige dagen blijvens weder van daer na huys / om sigh in de Havenen van dit Landt te begeven; die van 't Quartier van de

Maes uytgerust waren / geraeckten wel veyligh binnen ; maer die van Amsterdam en 't Noorder-quartier kregen voor 't Gat van Tessel soo een hevige Storm / dat'er 7 a 8 verongeluckten / als 't Schip Hollandia / voerende 84 Stucken Geschut / en 450 Man / gecommandeert door den Grave van Stirum / Vice-Admirael van Amsterdam / 't welcke / na dat sijn Masten had verloren / en ged. Vice-Admirael en alle 't Volck op Capiteyn Elzevier was overgescheept / voor Tessel te gronde gingh : 't Schip Woerden / voerende 72 Stucken Canon en 350 Man / gecommandeert door Capiteyn de Wit / Swager van den gestorvenen Luytenant Admirael Generael de Ruyter / waer van alleen 58 Man wiert gebergt / verdrinckende den Capiteyn met sijn Soon en al 't ander Volck ; dit was ontrent Kamper-duyn : 't Schip Ghe-verdrijf / van 54 Stucken Geschut en 230 Man / gecommandeert door Capiteyn Hartwijck / waer van den Capiteyn met 14 a 15 Man alleen te Lande raeckte / verdrinckende al de rest : 't Schip de Prins te Paert / voerende 54 Stucken Canon en 290 Man / gecommandeert door Capiteyn Jan Wilme / waer van de Capiteyn met al 't Volck / sonder een af te komen / verdronck / geschiedende dit ruym op de hoogte van Wijck-op-Zee : 't Schip Leeuwen / Capiteyn Gillis Schey / bemant met 54 Stucken Canon en 230 Man / 't welck even buyten Gaets van Tessel aen de Grondt zeylde / en stucken sloegh ; doch den Capiteyn en 't Volck wierdt geberght : 't Schip Gouda / Capiteyn van Zijl / bemant met 42 Stucken en 175 Mannen / 't welck in 't inkomen van Tessel te gronde gingh / doch den Capiteyn en de meeste part van 't Volck wierdt gebergt ; en dan noch een Oorlogh-schip van Enckhuysen / gevoert by Capiteyn Kersseboom. Den Vice-Admirael Blugh van 't Noorder-quartier lagh mede voor de Wal / en in groote noodt / sonder dat men hem konde helpen ; en heeft men naderhant niet gehoort waer het is gebleven / apparent dat het met Volck en al te gronde is gegaen. De schade hier van werdt wel op eenige Millioenen begroot. In dese Storm bleven noch verscheyde Koopvaerdy-schepen / waer van de Geïnteresseerden de schade best sullen gevoelt hebben.

Wy hadden gemeent hier mede van den Leser afscheyt te nemen / maer wy moeten hier echter noch by voegen / dat seker Rover in de West-Indien / genaemt Nicolaes van Hoorn / die door 't berooven van Schepen van allerhande Natien een goede Macht / en wel 20 / soo groote als kleyne / Schepen by een had gekregen / daer mede na Vera Crups / zijnde een importante Spaensche Plaets / gingh / en deselve onvoorsiens overviel / maeckende aldaer eenige Millioenen tot Buyt ; maer alsoo niet sterck genoegh was / om die te konnen behouden / most hy deselve weder verlaten.

EYNDE.

REGISTER

Heer

Eynde van 't Register.

